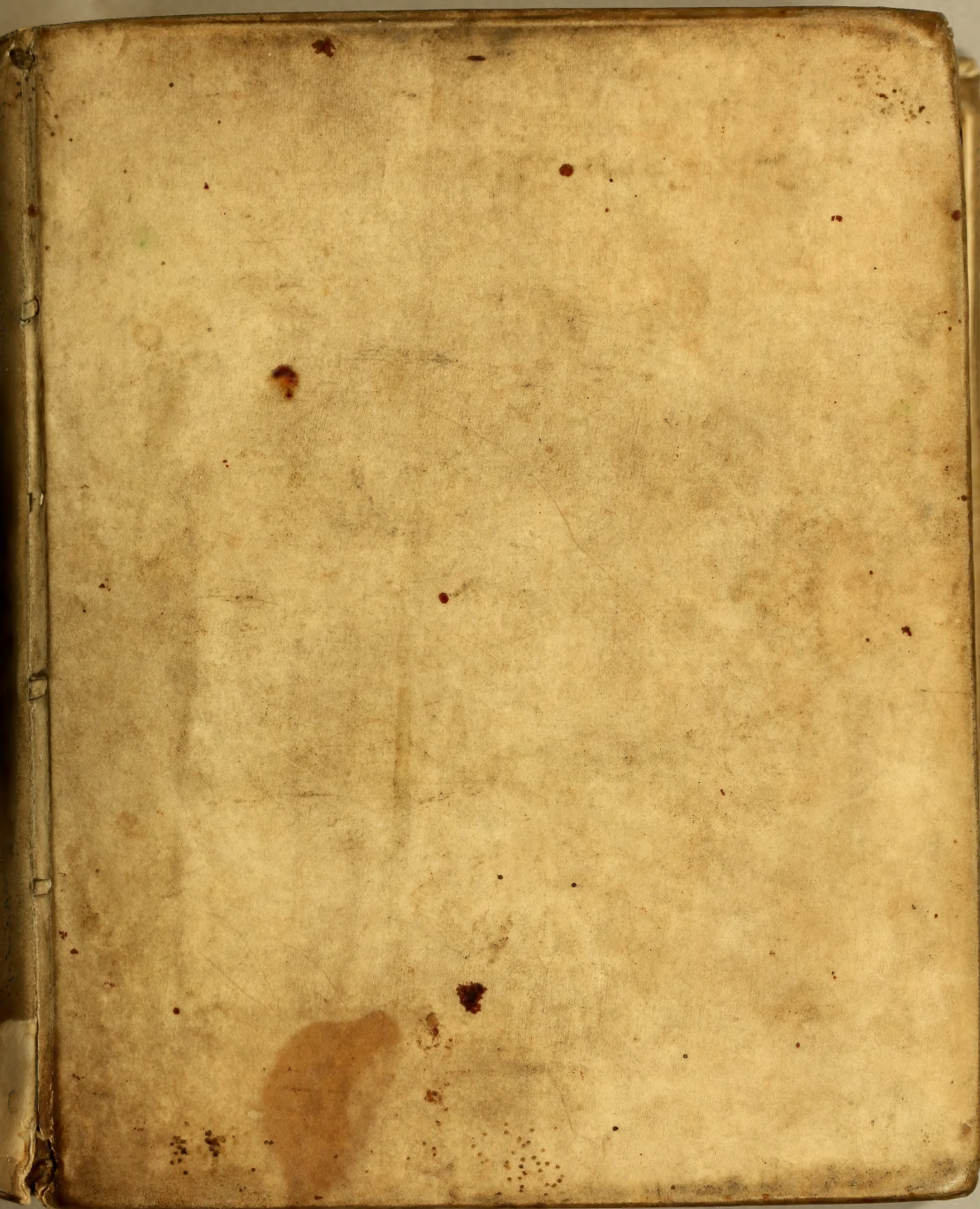

cc
Tiebe no. 290 note

Se
cc
H

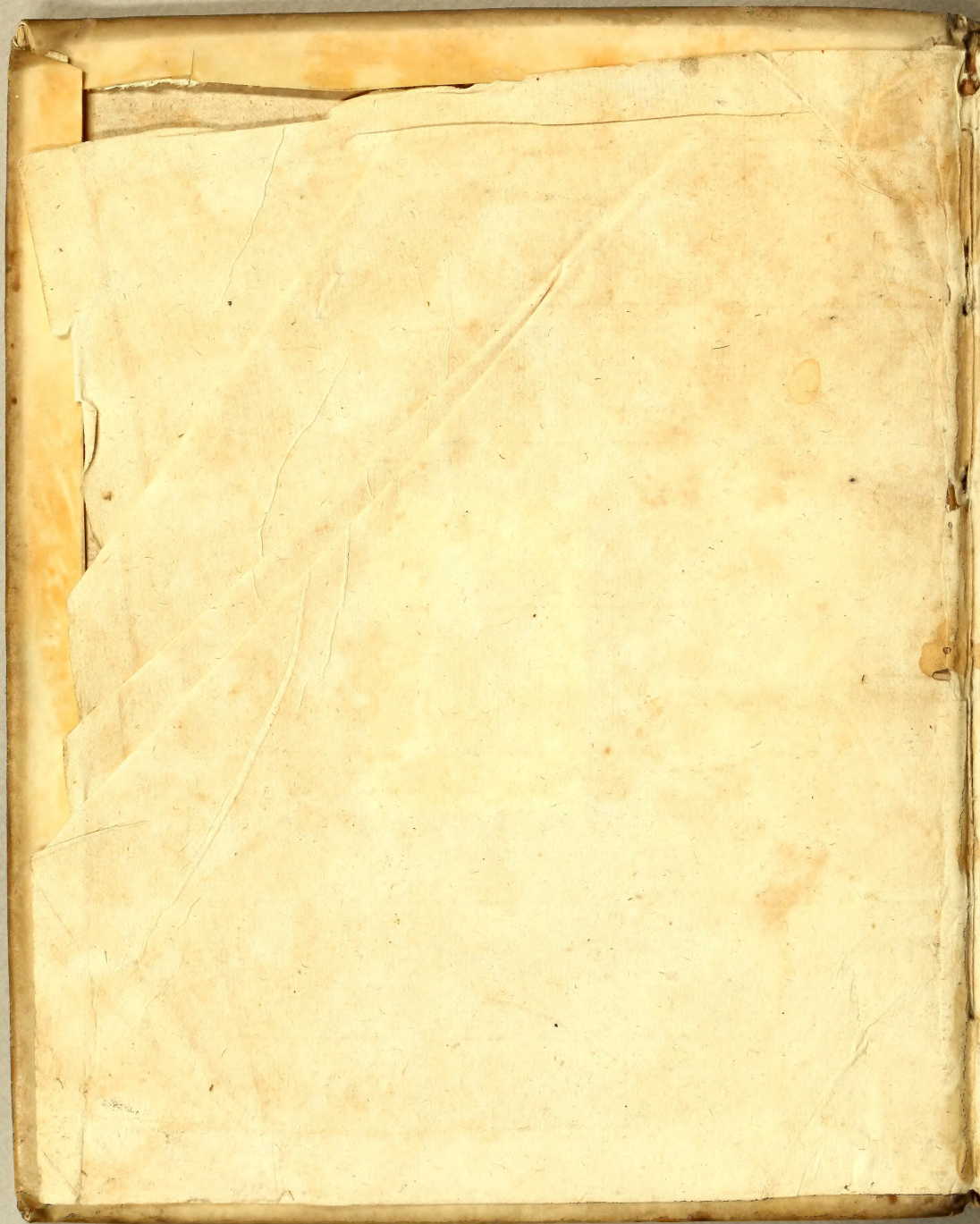
no. 2 exp. titles
31 plts.
12 maps

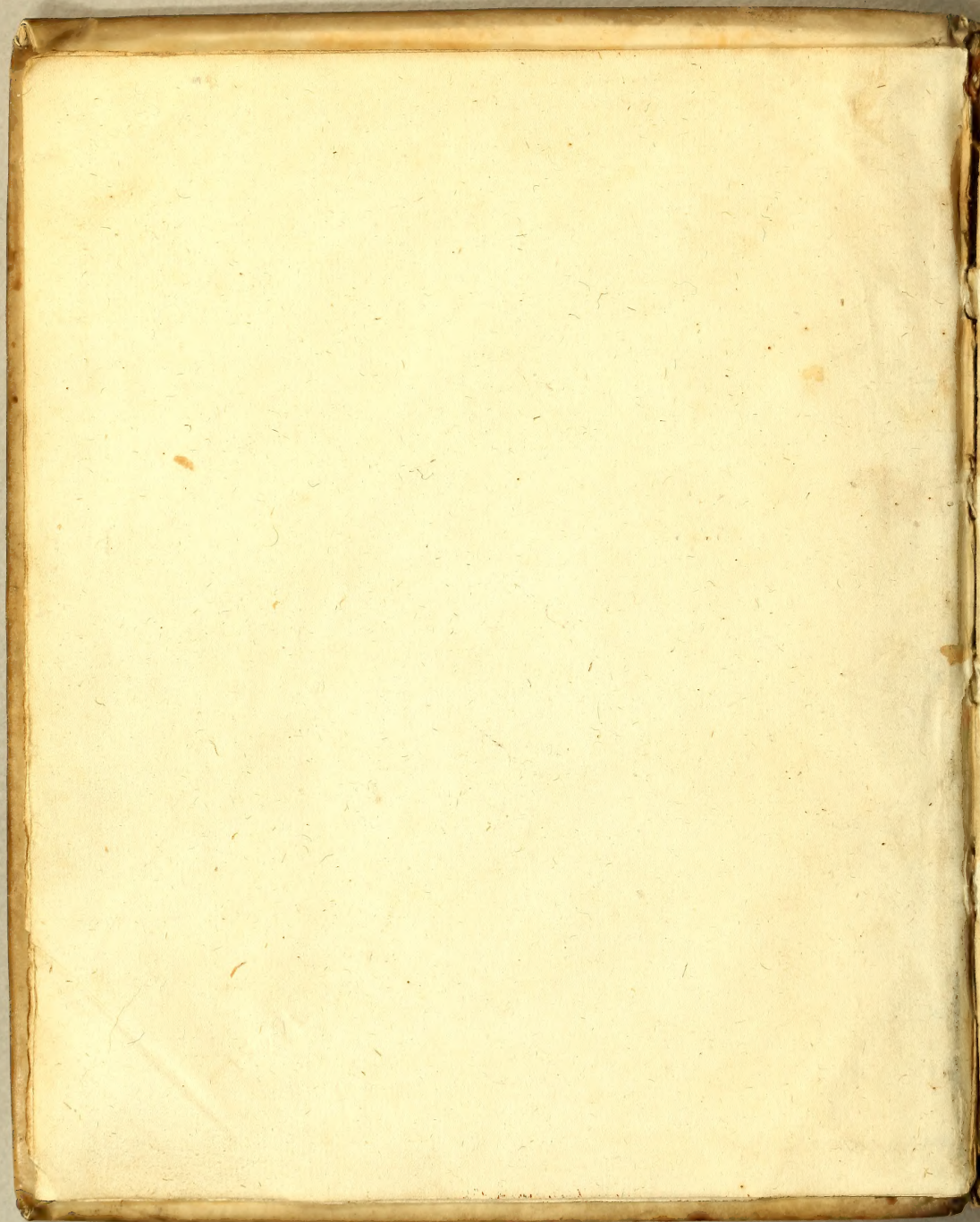
John Carter Brown
Library
Brown University

1227^A

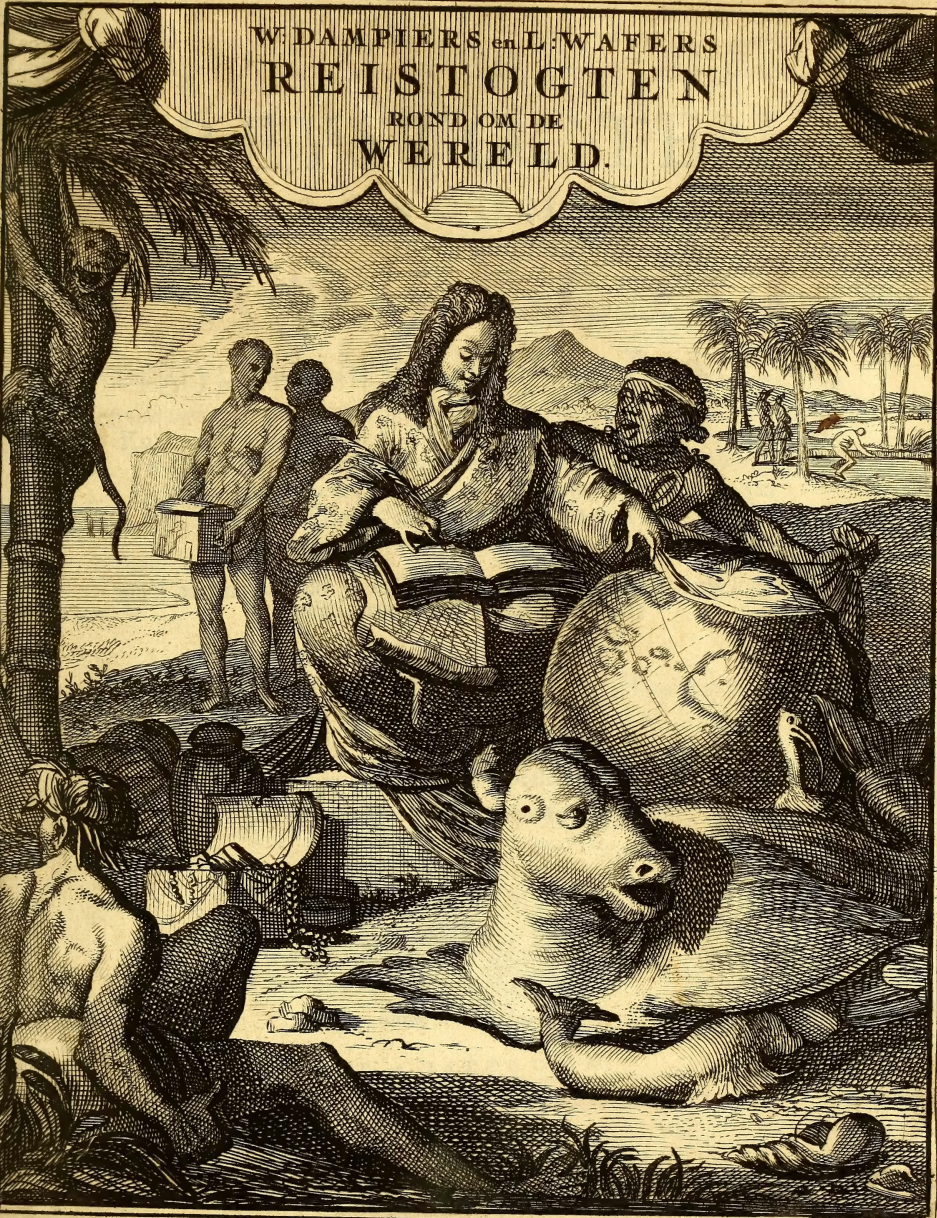
3

W. DAMPIERS en L. WAFERS
REISTOGTEN
ROND OM DE
WERELD.

W. DAVIES & CO. LONDON
RESISTOGEN
WHEEL

RPJCB

W: DAMPIER EN L: WAFERS
REYSTOGTEN
R O N D O M D E
W A E R E L D T ;

Begrypende, in vier beknopte Boekdeelen,

Een naauwkeurige Beschryving van verscheyde nieuwe ontdekte Zcën,
Kusten, en Landen, zo in AMERIKA, ASIA, als AFRIKA; benevens
veele nuttelyke Aanmerkingen ontrënt de Stroomen, Winden,
Havens, Dieptens, Engtens en andere fraye waarnemingen
en bysonderheden, zo van bereisde als voor dese, onbe-
reisde Gewesten:

Alom doormengt / met de beschrybing der Inwoonders / aardt / zeden en
plegtigheden dezer vreedde Volkren;

M I D S G A D E R S

Derfelver Landsdouwen, Vrughten, Gewassen, Dieren,
en andere feldsaamheden.

Voorzien met een groot getal Kaarten, Kust-ontdekkingen
en andere fraye Verbeeldingen.

Alst het Engelsch in 't Nederduyts overgebracht /
door

W. S E W E L.

T O T A M S T E L D A M.

By JOHANNES RATELBAND, EN ANDRIES VAN DAMME,
M. D. CC. XVII.

W. DAMPIER & L. WATERS

REYSTOETEN

R O N D O M D E

W A E R E L D T

begryppen in vier belangrijke deelen
Een nauwkeurige beschryving van de bekende en onbekende
deelen der wereld, en de oorzaken der veranderingen
in de natuur, en de oorzaken der veranderingen
in de menschelijke maatschappij.

deel I. de oorzaken der veranderingen
in de natuur, en de oorzaken der veranderingen
in de menschelijke maatschappij.

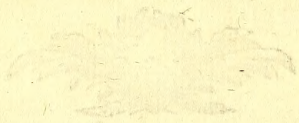
M I D D E L D E E L

deel II. de oorzaken der veranderingen
in de natuur, en de oorzaken der veranderingen
in de menschelijke maatschappij.

deel III. de oorzaken der veranderingen
in de natuur, en de oorzaken der veranderingen
in de menschelijke maatschappij.

deel IV. de oorzaken der veranderingen
in de natuur, en de oorzaken der veranderingen
in de menschelijke maatschappij.

W. S. E. W. E. L.

H. J. VAN DER WATERS, AMSTERDAM

M. D. CC. LXXV

1775

BERIGT DER DRUKKERS

Tot de Leezers deezer

REISTOGTEN.

NIEUWSGIERIGE LEZERS.

WT geven u hier weder, in een Boekdeel vervat, de aanmerkelyke Reyzen van den berugten William Dampier, benevens die van Lionel Wafer: beyde, doch den eersten wel voornamelyk bekendt door zyne langdurige Omswervingen, en nieuw gedane Ontdekkingen. Byzonder in Amerika, dat noch zeer onbekende Waereldt-deel. Wy agten het onnodig, de Lezers op te houden met een nette beschryving van al de byzonderheden, vreemde Ontmoetingen, nieuw gevonde Zeën, Kusten, Havens en Land-Engtens, die in dit Werk zyn begrepen, aanzien die reets genoegzaam door de gretige vertiering van eenen volslagen druk, Waereldtkundig zyn geworden: 't geen ons dan ook heeft aangemoedigt, dezen nieuwen op de Persse te leggen, en de naauwkeurige Onderzoekers en Naspoorders van wytheemse Vreemdigheden mede te deelen. Verskerende hen, dat dezen Nieuwen druk in zyne uitvoering, zo ontrent 't een als 't ander, geen minder genoeg dan de voorige zal geven; zynde de Platen door een kundige handt, in zo ver het moogelyk was, soo goeden welstandt bygezet, dat ze de Eerste, by verstandige Beschouwers ver sullen te boven gaan. En dit was het waarde Lezer, 't geen wy nodig geagt hebben u Ed: voor af van dit nuttige werk te berigten, waar mede wy u welvaart zyn wenschende.

VOORREDEN

DES AUTHEURS.

leer de Leezer zich tot het doorleeezen van dit Boek begeeve, verzoek ik hem een weynig gedulds te hebben, en deeze korte verklaringvooraf met zich te neemen. Dit werk bestaat uyt een vermengd verhaal van plaatsfen en bedryven in zodaanig een orden als de zaaken my zyn voorgekoomen; dewyl ik tot dien eynde een Dagverhaal gehouden heb van alles wat 'er voorviel.

In 't beschryven van de Plaatsfen en derzelver gewassen *enz.* heb ik getracht mynen Landslieden alle moogelyke voldoening te geeven, en misschien daar door ook eenige dingen beschreeven, die van andere reeds beter zyn verhaalt; doch ik heb liever al te omstandelyk voor een ervaren Leezer willen schryven, dan ergens in te kort komen, 't welk tot onderrechtinge mogt strekken van personen die niet minder naauwkeurig en onderzoekend, hoewel niet zo geleerd of belezen zouden moogen zyn. Om die oorzaak heb ik getragt zo omstandig in myn Verhaal, en in 't neerstellen van myne aanmerkingen te weezen, als myne voorgenome kortheyd eenigszins wilde toelaaten. Ik heb ook sederd myne wederkomst weynig moeite aangewend om myne ontdekkingen met die van andere te vergelyken, achtende, dat al waare het dat andere voor my, dezelfde plaatsfen en zaaken beschreeven

ven hadden, echter in een verscheelende beschryvinge van een en dezelfde zaaken, eenig licht uit de eene zal te trekken zyn, 't welk men in de andere niet vindt.

En gemerkt dat deeze Reystogt voornaamelyk haar tooneel heeft in de verre afgelegene gewesten van de Oost- en West-Indien, sommige van welke zeer zelden door Engelschen of andere Europeanen bezocht worden: zo mag ik zonder ydelheyd den Leezer wel toezeggen, dat hy alhier veele dingen te verwachten heeft die hem t'eenemaal nieuw zullen zyn, en veele andere welke hy hier volkomener beschreven zal vinden dan ergens: tot het welke niet alleen deeze Reystogt, schoon die veele jaaren achter een geduurd heeft, maar ook verscheidene andere lange en verre togten, my bequaam gemaakt hebben.

Belangende de bedryven van het gezelschap met het welk ik het grootste gedeelte deezer togt heb afgelegd, waar van men alhier een aaneengeschalkt verhaal vindt, dezelve zyn niet vermeld om den Leezer daar meê te behaagen, veel min dat ik zelf vermaak zoude geschept hebben in 't verhaalen derzelver; maar 't is geschied om ordre te houden, en den Leezer te voldoen, die in myne beschryvinge van plaatsfen *enz.* geen volkomen genoegten zoude hebben kunnen scheppen, indien hy van myne byzondere togten derwaarts onkundig was; en met eene geen verhaal zag van de daarnevensgaande omstandigheden: waar by nog komt, dat ik der waarheyd en oprechtheyd van myn Verhaal niet heb willen te kort doen, al waare het maar door uitlaatingen. En wat die togten en ontmoetingen zelve aangaan, hoe weynig voordeel zy my ook moogen gedaan hebben, echter strekken

ze tot des Leezers nut, dewyl ik daar door de gelegenheid gehad heb om zyne nieuwsgierigheyd te voldoen; even als iemand die in een land omzwerft doorgaans een beter verhaal daar van kan geeven, dan een voerman die maar na zyne herberg voort jaagt zonder eens uyt zynen weg te gaan.

Wat myne styl aangaat, men moet van een Zeeman geen nette beschaafdheyd verwachten; want indien ik al tot een netheyd van styl bequaam waare, zo zoud ik my echter in zulk een werk als dit is weynig daarover bekommeren. 't Is waar, ik heb myzelven dikwils van Zeemans-spreekwyzen onthouden, om den onbevaren leezere te believen; 't welk de Zeelieden my zwaarlyk ten goede zullen houden; en echter zal ik den anderen misschien nog niet genoeg behagen, omdat ik evenwel nog veele Zeemans-woorden behoude. Doch ik moet bekennen dat ik my zulks niet veel bekreund heb; want ik acht, dat als het gene ik zegge verstaanbaar zy, daar niet aangelegen is, met welke woorden ik het uytdrukke.

Om dezelfde reden ben ik niet naauwkeurig geweest in 't spellen van de naamen der Plaatsen, gewassen, vruchten, dicren enz. welke in die afgelegene gewesten veeltyds volgens 't goedvinden der Reyfigers gegeven worden, en derhalven ook naar derzelver verscheydene bevattingen verscheelen. Ook heb ik my juyft niet gehouden aan die benaamingen welke eenige geleerde Schryvers gebruykt hebben; want ik schryf voor myne Landslieden, en heb daarom meest zodaanige naamen gebruykt die by onze Engelsche Zeeluyden, en onze Volkplantingen buytenlands gemeen zyn, zonder echter andere die my vooraamen geheel te verwerpen. 't Is my genoeg dat ik zo-
da-

daanige naamen en beschryvingen gegeven heb als ik kon; zullende aan andere, die meer leedigen tyd hebben, de moeite over laten, om dezelve met die van andere Schryvers te vergelyken.

De Leezer zal hier en daar onder 't leezen eenige overwyzingen vinden tot zeker Aanhangfel, 't welk ik meende by dit Boek gevoegd te hebben; als tot een Verhandeling van de winden, in verscheydene gewesten der wereld; tot eene beschryvinge van de baai van Kampechie in Westindie, alwaar ik in een voorige togt lang gewoond heb; en tot een byzondere beschryving van de gansche Kust van Amerika aan de Zuydzee, ten deele uyt myne en andere Reizigers aanmerkingen, buyten 't gene in dit Boek beschreeven is. Doch dewyl zodaanig een Aanhangfel dit boek te veel zou hebben doen uyt dyen, zo heb ik voorgenomen dat Verhaal hier naa uyt te geeven; 't zelfde heeft men ook te verstaan van myne byzondere togten van Achin op 't eyland Sumatra na Tonquin, Malakka *enz.* welk verhaal hoewel tot deeze algemene Beschryving behoorende, dezelve echter al te lang zoude gemaakt hebben, en daarom by deeze Reystogt niet gevoegd is, waarin ik my aan de naaste weg van Sumatra na Engeland gehouden, en alzo een keer rondsom de Wereld, volgens den tytel van 't Boek, gedaan hebbe.

Om de koers van deeze Reystogt, en de gelegenheid en stand der plaatsen in deeze Beschryvinge vermeld, te beter te begrypen, heb ik verscheidene kaarten, en eenige by zondere aftekeningen van myn eygen maakfel, doen snyden: onder dezelve is ook een kaartje van de Amerikaansche Landēgre, en een nieuwe schets van
 **
 de

de bygelegene baai van Panama en deszelfs Eylandtjes, welke in 't oog van sommige overtollig zou moogen schynen ter oorzaake van de kaart die *M. Ringrose* in zyn *Historie van de Boekaniers* uytgegeven heeft, en welke hy zegt een zeer naauwkeurige aftekening te zyn. Doch ik kan daarin met hem niet overeenstemmen, en twyfel niet of 't gene ik U hier geeve, zal by degene die gelegenheyd hebben 't zelve te onderzoeken, bevonden worden veel meer met die Baai overeen te komen; want het is een beknopt ontwerp van een groote kaart, welk ik in de baai zelve op verscheydene plaatsen affchetste. Of ik bequam daartoe geweest ben, zal de Leezer kunnen oordeelen uyt myne verscheydene door vaarten in en om dezelve, in dit boek, en voornaamelyk in 't VII. Hoofdstuk, vermeld, dewelke ik met stippen heb afgetekend; gelyk ook in alle de kaarten de koers meyner Reystogt aangewezen is, op dat de Leezer die te gemaklyker zou kunnen naaspeuren.

Ik heb niet meer hier by te voegen, dan dat 'er somtyds wel een mislag in 't een of 't ander uyt-drukfel zal begaan zyn, welke onder 't leezen voorkomen een gunstige verschooning zal behoeven: gelyk by voorbeeld, de balk die aan de zyden der vaartuygen van Guam legt, en van my op *pag. 231.* een kleyn bootje genoemd is, had gevoeglyker de zy-balk, of met diergelyk een naam moogen genoemd geweest zyn; want hoewel dezelve van onder en aan de enden schuytswyze gemaakt is, zo is die evenwel van boven niet hol, maar gansch vlak en effen. Misschien zal ik my op andere plaatsen ook zo volkomen niet uitgedrukt hebben, als 't wel behoorde; doch zo my
een-

V O O R R E E D E. II

eenige misflag van belang, omtrent iets dat ik zou
moogen overgeslagen hebben, voorkomt of aangewe-
zen wordt, zal ik trachten in het Vervolg, dat ik nog
uyt te geeven heb; zulks te verbeteren, beveelende
my voor 't overige aan des Leezers bescheydenheid.

KOR.

KORTEN INHOUDT.

In deeze Eerste

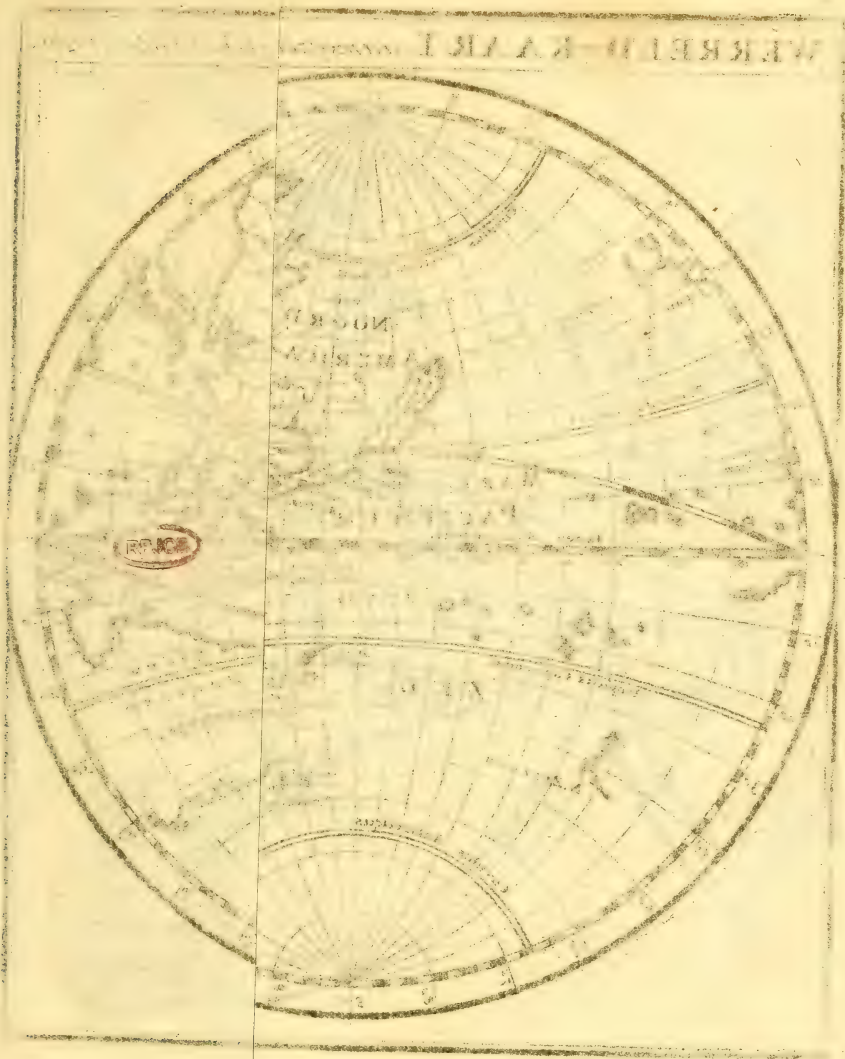
REYSTOGT RONDOM DE WAERELDT,

wordt omftandiglyk befchreeven /

De Land-engte van Amerika, verfcheydene Kusten en Eylanden in Weftindie, die van Kabo Verde, de doortogt van de Straat Le Maire na de Zuydzee, de kusten van Chili, Peru, Mexiko; 't eyland Guam, een van de Ladrões, 't eyland Mindanao een der Philipines, de Ooftindifche eylanden ontrent Kambodia, Cina, Formofa, Lukonia, Celebes, enz. voorts Nieuw Holland, Sumatra, de eylanden van Nikobar, de Kaap van Goede Hoop, en 't eyland Sante Helena.

MIDSGADERS

Derzelver Landsboutoe / Rivieren / Havens / Gewaffen / Vuchten /
Gedierten / en Inwoonders / beneffens hunne Gewoonten / Gods-
dienst / Regeering / Handel / enz.

WERRELD-KAART aanzijende de Leers van M. DAMPIERS reystogt rondom den . Iard. Klot van't Jaar 1070 tot 1091.

Page 1.

WILLIAM DAMPIERS
REYSTOGT
rondom den Aardkloot.

INLETDING.

Des Schryvers vertrek van Engeland en aankomst in Jamaika. Zyn eerste overtocht der Landengte van Amerika na de Zuydsee. Zyne vaart langs Peru en Chili, en teruggekomst, tot dat hy by 't Eyland Plata van Kapiteyn Sharp scheydde, om over land weder te rugge te keeren.

{ N. B. De Leezer zy eens voor al gewaarschouwd, als hy van Mylen gemeld vindt, en'er niet by staat *Engelsche*, dat hy 't dan voor *Hollandsche* te neemen hebbe, 't welk doorgaans te water is, want te lande staat'er gemeenlyk *Engelsche* by.

In betrock van Engeland op deeze togt in den beginne des jaars 1679 / met het schip de Getrouwe Koopman van Londen, gaande na Jamaika, waarop Kapiteyn Knapman het bevel had. Ik ging voor; Magier / also myn voornemen was / wanneer ik daar gekomen zoude 3yn / my voorts na de baai van Kampechie in de golf van Mexiko te begeeven om Derwhout af te kappen / dewyl ik in een boozige togt ontrent dyle jaaren aan dien arbeid besteed / en aan die plaats en dat werk goede kennis had. Wy zepden dan met een boozspoedige wind / zonder eenig belet / of merkelijck voorval in onze togt / uptgezejd dat ik bemerkte / wanneer wy in 't

Des Schryvers
vertrek
van Eage-
land.

1679.

Zyne
aankomst
in Jamai-
ka.

* Zekere
sterke
drank.

geziget van 't eysland Hispaniola quamen / en langs de zuydzijde deszelfs / voorby de eyslandjes van Vakka of Ash, heenen voeren / dat Kapiteyn Knapman meer als gemeen op zijne hoede was / houdende een goed end van land af / om niet te na aan die eyslandjes te vervallen / gelyk hy eens had gedaan in zene togt van Engeland ontrent het jaar / 1673 / en door achteloosheyt zijner stierlieden zijn schip verloor. Maar 't gelukte ons beter / en wy quamen behouden aan te Port Royaal in Jamaika in April des jaars 1679 / en gingen terstond aan land.

Ik had eenige goederen met my upt Engeland gebracht / welke ik hier meende te verkoopen / en my zelven te voorzien met (*) Rum, supher / zaagen / bylen / hoeden / kousen / schoenen / en zulke andere waaren / welke ik wist dat onder de Kampechie-hout hakkers wel gewild waaren. Ik verhoft dan myne Engelsche laading te Port Royaal; maar naa een ruyer overleg wegens myne voorgenomene reyse na Kampechie, veranderde ik van voornemen / en bleef dat geheele jaar op Jamaika, in verwachtinge van eenig ander werk.

Ik zal mynen Leezer niet lastig vallen met myne aanmerkingen op dat Eysland / het welk by de Engelschen zo wel bekend is / nochte ook niet de byzonderheden myner verrichtingen gedurende myn verblyf aldaar: maar zal alleenlyk zeggen / dat ik daar eenig Landgoed in Dorsetshire, dicht by myne geboorteplaats in de landstreek van Somerset, van iemand / dien ik verzekerd was dat 'er goed recht toe had / gekoft hebbende / gererd stond om ontrent Kerstdes jaars 1679. na Engeland over te steeken / waanneer zekere Mr. Hobby my noodigde om eerst een reysje van koophandel te doen na 't land der Moskito's, van welke ik in 't eerste Hoofdstuk deezer reysbeschryvinge spreken zal. Ik was graag om nog wat geld te winnen voor myne wederom reyse / dewyl ik alles wat ik had te Jamaika had besfeerd; dies zond ik de koopbrief van myn nieuw Landgoed met die vrienden over / welke ik na Engeland zoude vergezelschapt hebben / en begaf my aanboord by Mr. Hobby.

Kort naa ons afvaaten quamen wy ten anker in Negril baai / aan het Westeynde van Jamaika; en bindende aldaar de Kapiteyns Coxon, Sawkins, Sharp, en andere Kapers / verklep al 't volk van Mr. Hobby, om met hen op een togt te gaan / welke zy voorgenomen hadden / zo dat 'er niemand by hem bleef dan ik alleen: 't welk my naa drie of vier dagen wachtens te ligter deed besluyten om ook met hen te gaan.

't Was kort na Kerstdes jaars 1679 / toen wy uptripten. De eerste togt was na Portobello, alwaar gekomen zijnde / wierdt beslooten te lande boort te trekken over de Landengte van Darien, by eenig nieuw avontuur in de Zuydzee. Volgens dat besluyt dan traden wy op den 5^{den} April in 't jaar 1680 / op de engte naby het Goud Eysland, zijnde een van de Samballo's, aan land / tussehen dedye en bier honderd mannen stiek / neemende zodanigen voorraad met ons als noodig was / beneffens eenige muskettering / om de Wilden / door welker Land wy passerten inossen / te paagen. Na een reyse van negen dagen quamen wy te Sante Maria, nannen 't in /

en begaben ons / na een verblijf van drie dagen / na de kust van de Zuyd-
zee, alwaar wy 't schep gingen in zodaanige * Kanoes en vaartuygen / als
onze Indiaanische vrienden ons mede voorzien hadden. Den 23^{den} waaren
wy in 't gezigt van Panama, en hebbende te vergeefs een aanbal gedaan op
Puebla Nova, boor welke plaats Sawkins, toen Opperbevelhebber / en an-
dere van ons volk sneubelden / onthielden wy ons eenigen tyd op de nabuu-
rige eplanden van Quibo.

Alhier bestooten wy van koers te veranderen / en het zuydwaards na de
kust van Peru te zetten; waarop wy dan de eplanden van Quibo den 6^{den} Ju-
nius verlieten / en 't overig gedeelte van het jaar met die zuyder togt verlee-
ten: Want de eplanden van Gorgonia en Plata aandoende / quamen wy te
Ylo, een steedje op de kust van Peru, en namen het in. Dit viel boor kust van
in October: en in November gingen wy vandaar na Koquimbo op de
zelfde kust / komende omtrent hierby 't eiland van Joan Fernando,
't welk het eerste was van onze togt na 't Zuyden.

Na hierby zetteden wy onze koers weder Noordwaards / hebbende
een aanslag boor op Arika, een sterke stad / zeer voordeelig gelegen in de
holte van de elleboog of bocht van de Peruaansche kust. Maar dewyl wy al-
daar met groot verlies wierden afgeslagen / vervolgden wy onze koers
Noordwaards / en quamen omtrent half April in 't gezigt van 't eiland
Plata, een wepnig ten zuyden van de Middellpr.

Ik heb dit gedeelte myner reyse dus kortelyk en beknopt verhaald / 30 om
dat de Wereld reeds eene beschypping daarvan heeft in de verhaalen welke
M. Ringrose en andere uptgegeeven hebben van Kapiteyn Sharps togt / die
naadat Sawkins gedood was / Opperbevelhebber gemaakt wierdt; als om-
dat ik in 't gevolg deezer reysbeschypinge / weder van deeze gewesten
zal spreken / wanneer ik ten tweeden maale tot de Zuydsee keere; zullende
dan in 't breede / de plaatsen van Noord en Zuyd-Amerika, 30 als ze my
boorquamen / beschypen. Tot dien eynde dan / om noodeloosze verhaa-
lingen te vermijden / en my na die byzonderheden / van welke het gemeen
tot nogtoe geene beschypping gehad heeft / te spoeden / heb ik 't verhaal my-
ner reyse tot dus verre binnen dit kort bestek willen vervoeten / en 't als eene
Inlepinge boor al het andere stellen; opdat de Leezer te beter mag bemer-
ken / waar ik eygentlyk met een omstandig verhaal meen te beginnen / heb-
bende aldaar ook een aanvang gemaakt van myn eerste Hoofdstuk.

Alles dan wat ik nog by deeze Inlepinge te voegen heb is dit: dat Kapi-
teyn Sharp, terwyl wy aan 't eiland van Joan Fernando lagen / met algemeer-
ne toestemminge / van syn Bevelhebberschap afgezet wierdt / omdat het ge-
zelschap 30 in synne kloekmoedigheyt als gedrag geen genoeg nam. In
synne plaats wierd Kapiteyn Watling verkoozen / doch die kort daarna
boor Arika 't leeven latende / waaren wy al den tyd geduurende onze reyse
na Plata zonder Bevelhebber. Watling nu dood zynde / begon een groot
getal van de geringste soort immer 30 zeer te dringen dat men Kapiteyn
Sharp in synne plaats zoude kiezen / als 30 te booren geperd hadden om hem
af te zetten. De bequaamste daarentegen / en die de meeste erbaarenheid
had

Schryvers
komt in
de Zuyd-
zee.

* Schuyten
van wyge-
holde boo-
men.

Kruysing
langs de
Peru.

1681. hadden / t'eenemaal onboudaan zynde wegens 't boozige gedrag van Sharp, wouden'er geenfins toe verstaan / dat hy verkoozen zoude worden. Kortom / toen wy in 't gezigt van 't eyland Plata gekomen waaren / was het geskil tusschen de strejdende partpen zoo hoog gereezen / dat wy beslooten van malshanderen te schepden / naa alvoozens overeengekomen te zyn / dat de gene die by 't opneemen der stemmen zouden blyken de grootste hoop te weezen / het schip zouden behouden / zullen de anderen zich met de sloep en kanoes genoeg laten / en over de Landengte weder te rugge keeren / of hunne forstun elders zoeken / zo als zy wilden.

t Gezel-
schap
wordt on-
eens.

De
Schryver
verlaat
Kapiteyn
Sharp.

Zo gezegd zo gedaan : men bragt het in ombrage / en bevondt dat Kapiteyn Sharps partje de magtigste was. Ik / die nooit behagen in zyn gedrag had gehad / hoewel ik myne meening totnogtoe stil gehouden had / verlaate my nu zoo de gene die de minste stemmen hadden ; en volgens ons verdrag namen wy ons deel van die behoeften / welke bequaam waaren om over land mede te neemen / (want dus waaren wy gesind) en daarop verbaardigden wy ons tot ons vertrek.

I. HOOFDSTUK.

Verhaal van des Schryvers Wederkomst van de Zuyd-zee , tot zyne landing by de Kaap Sant Laurens in de Landengte van Darien. Met eene beschryvinge van de Moskiter Indiaanen.

De
Schryver
komt te
rug van de
Zuyd-zee.

Den 17. April des jaars 1681. 's morgens ontrent 10. uren / zynde twaalf mylen ten N. W. van 't eyland Plata , verlieten wy Kapiteyn Sharp en de gene die met hem op 't schip wilden blyven / en begaven ons in onze sloep en kanoes / koers stellende na de rivier van Sante Maria in de golf van St. Michael , welke ontrent tweehondert mylen van 't eyland Plata aflegt. Wy waaren sterk vierendeertig blanken die wapenen droegen / een Spaansche Indiaan / die desgelijks geweer droeg / twee Moskiter Indiaanen / die altoos onder de Kapers geweer draagen / en wel by hen geacht worden / om datze afgerecht zyn op het vangen van visch / schildpadden / en Manaties of zeekoeyen ; en voorts vyf slaaven / in de Zuydzee genomen die ons ten deel gevallen waaren.

Het vaartuyg dat ons zoude voeren was een sloep / een kano / en nog een klepne kano die midden door gezaagd was / om'er waterbaten van ge-
maakt te hebben ; indien wy niet van ons schip waaren gescheptden geweest. deez stulken voegden wy weder t'zamen / en bragtenze dicht aan een. Voorts verzorgden wy ons van zeplen ; en drie dagen / eer wy vertrokken / ziften wy 300 beel meels / als wy zouden konnen voeren / en weeben twol-
tig of dertig pond Chokolade met suiker / om dezelve zoet te maaken ; al
het welke beneffens een ketel / de slaaven / naadat wy geland waaren / op
hunne

1681.

t Gezel-
schap
wordt on-
eens.

De
Schryver
verlaat
Kapiteyn
Sharp.

De
Schryver
komt te
rug van de
Zuyd-zee.

4

haddyd zee van de
wout van AMERICA
om / Panama.

schilt
malk
genei
zen /
noeg
huim

tepn
drag
verkle
ong b
om ol
verba

hunne ruggen tofsten. En omdat'er eenige waaren die gaen met ons wilden / welke wy wisten dat niet wel zouden konnen gaan / zeiden wy / dat zo'er iemand in de repze ober land haperde / by te verwachten had dat men hem zou dood schieten; want wy wisten wel dat de Spanjaards ons hoort op de hiezen zouden zitten / en by aldien'er maar een man in hunne handen verbiel / die zou 't verdez van ons allen konnen geweeft zyn / dooz een verhaal te geeven van ons getal en toestand. Doch dit kon hen niet afschrikken van met ons te gaan. Wy hadden maar weynig wind toen wy van 't schip schepdden; doch eer het twaalf uren was / quam'er zulk een sterke zee-koelte / dat wy gebaat liepen van te gronde te gaan eer wy den oever zouden hebben konnen naderen: dies sneeden wy / tot meerder zekerhepd / een oude gedroogde hup / die wy mede genomen hadden / aan stukken / en bekleeden den de sloep rondom daarmee / om 't water upt te houden. 's Avonds ontrent tien uren quamen wy tot op ontrent zeven mylen te loefwaard van de Kaap Passao onder de Linie / met stilte / zo dat wy den ganschen nacht laggen te dypben / zynde dooz den oerpepd van den overigen dag gansch afgemat. Den 18. hadden wy weynig wind / tot naa den middag / wanneer wy 't zepl weder byzetteben / en 't noozdwaards langs den oever lieten loopen / hebbeinde den wind Z. Z. W. en schoon weerder.

Ten zeven uren quamen wy tegen ober de Kaap Passao, en bonden in een kleine baai / te lywaard van de Kaap / een bark ten anker leggen / welke wy namen / omdat onze vaartuygen te kleyn waaren om ons te voeren: dit geschelede recht onder den Middelleyn; en deeze bark / die met timmerhout van Gallio na Guaiquil ging / was ons niet alleenlyk zeer dienstig / maar bezynde ons ook van nagespeurd te worden; alhoewel ons boozneemen / toen wy van onze makkers schepdden / niet was om eenig vaartuyg aan te doen / of ons te laten zien / indien wy 't hadden konnen boozkomen.

Den 19. 's morgens quamen wy ten anker ontrent twaalf mylen bezuyden de Kaap Sant Francisco, om onze nieuwe bark wat te kalfateren. Binnen drie of vier uren hadden wy ons werk verricht / en gingen weer 't zepl / sturende langs de kust met een Z. Z. W. wind / met voornemen om Gorgonia aan te doen.

Benoozden de Kaap St. Francisco hadden wy zeer regenachtig weer; doch de wind als boozen blyvende / quamen wy den 24. 's morgens boozdag te Gorgonia. Wy waaren beschoond om die plaats by dage te naderen / upt breeze dat de Spanjaards aldaar op ons mogten loeren / dewyl dit de plaats was / daar wy laatst hadden gektelhaald / en daar zy ons mischen zouden verwachten.

Alan land komende en bemerkten wy dat de Spanjaards daar na ons hadden weezen zoeken / zo upt een Hups / dat wel hondert mannen houden kon / 't welk zy daar geboutd hadden / als upt een groot krups dat zy booz de deur hadden opgerecht. Dit was ons een gewoegzaam teken / dat de Spanjaards ons langs den weg wederom verwachtede waaren: dies onderzaagden wy onze gevangenen / of zy'er iets van wisten; dewelke behenden dat zy gehoozd hadden van een Pereago of groote Kano, die veertien

1681.

tien riemen boerde / en in een rivier aan 't baste land gehouden wierdt / doch om de twee of drie dagen eens te Gorgonia quam / om na ons te zien ; en dat zy ons ontdekt hebbende / met alle spoed na Panama zouden vaaren / om daar van kondschap te geeven / dewyl daar drie schepen getreed lagen om ons naa te zenden.

Wp lagen hier den ganschen dag / en schrobden onze nieuwe bark / op dat / in geballe men ons zoude naa zetten / wp het te beter zouden moogen ontkomen. Wpders verzorgden wp ons met water / en gingen 's avonds van daar / met een Z. W. wind / en sneedige koelte.

Den 25ten hadden wp veel wind en regen / en verlooren de kano / die midden door gezaagd / en weder t' samen geboegd was. Wp hadden alle onze kanoes gaem willen behouden / om ons de rivier op te voeren / vernids de bark daar zo bequaam niet toe was.

Den 27ten zeilden wp voort met een taamelijke koelte en Z. W. wind. Naa de middag hadden wp zeer zwaare regen vlaagen.

Den 28ten was het den geheelen morgen zeer nat weer ; doch tusschen tien en elven begon het op te klaaren / en wp zagen twee grootte schepen ontrent anderhalfmiel westwaards van ons : wp waren doen twee mylen van de strand / en ontrent tien mylen bezupden de punt Garrachina. Deze schepen hadden tusschen Gorgonia en de Golf zes maanden gekruist ; maar of onze gebangenen eenige kenisse daar van hadden weet ik niet.

Wp lieten versfond onze zeplen vallen / en roeiden dicht onder de strand / dewyl wp wel wisten dat het kruzers waaren : want indien hunne reyse na Panama lag / zou die wind hen derwaards geboerd hebben ; en geen schepen na Panama gaande / komen aan deeze zyde van de baai / maar houden altoos de Noordzyde daar van tot aan de eylanden van Quibo , westwaards ; en indien ze zuydwaards aan moeten / dan seeken ze over / en kommen Gallio , of de streek tusschen die plaats en St. Francisco bereyken.

't Welker weer duurde niet lang / maar 't begon weder te regenen / 't welk ons 't gezigt van malkanderen benam : Doch byaldien zy ons gezien en gejaagd hadden / zouden wp 't met onze bark en kanoes op strand gezet / en ons na 't gebergte begeeven / en onze reyse also te landen vervolgt hebben : want ons was wel bekend / dat de Indiaanen / welke in die gewesten woonden / nooit ommeegang met de Spanjaarden hielden ; zo dat ons leeven misschien geen gebaar zoude geloopt hebben.

Den 29ten 's morgens ten negen uren quamen wp ten anker by de punt Garrachina , ontrent zeven mylen van de golf van Sant Michael , 't welk de plaats was daar wp eerst in de Zuydsee waaren gekomen / en de weg langs welke wp voor hadden weder te keeren.

Hier lagen wp den geheelen dag / traden eens aan land / droogden onze kleeberen / maakten onze roers schoon / droogden ons bukskrup / en stelden ons in staat van tegenweer / in geballe onze byanden op ons mochten hebben aangevallen : want wp waaren in verwachtinge dat men ons in 't landen wederstand zoude gebooden hebben. Wp hielden dien ganschen dag ook een goed uytzigt / uyt veeze van die twee schepen welke wp 's daags te vooren gezien hadden.

Den

Te Gar-
rachina.

Den 30sten 's morgens ten acht uren quamen wy in den mond der golf van St. Michael; want wy waaren 's abonds te vooren van de punt van Garrachina afgebaaren / met oogmerk om de eplanden in de Golf voor dag te bereyken / opdat wy onze Wyanden te beter zouden moogen onthomen / indien wy 'er eenige aantreffen / die onze dooztocht wilden snypen.

Ontrent negen uren quamen wy ten anker / een Engelsche myl byten een groot epland / 't welk vier diergelphe mylen van de mond der riviere aflegt: Wy hadden nog andere eplandjes byten ons / en hadden de rivier met een sterke bloed wel konnen opgaan / maar woude 't niet verder waargen / doordat wy eerst ter dege rondom van ons gezien hadden.

Wy zonden dan een kano aan 't epland / alwaar wy dat gene zagen 't welk wy altoos gezeesd hadden / naamelijk een schip aan de mond van de rivier / leggende dicht aan de strand / en een groote tent daar nevens; waaruyt wy bespeurden dat het ons moeyelyk zoude vallen hen te onthomen.

Toen de kano met deeze tydning weer aan boord quam / lieten sommige van ons volk den moed niet weynig vallen; maar 't was niet meer dan in altoos verwacht had.

Men was onze grootste zorg hoe wy beplig over land zouden komen / na demaal wy hier volgens onze wensch niet konden landen. Eer derhalven het gety verloopen was / bemanden wy onze kano en roeiden na 't epland / om te zien of de Wyand zich ook beweege. Men land getreden zynde / bespreyden wy ons over 't epland / om te verhinderen dat de Wyanden aequamen om ons te bezien. Zodra als 't hoog water was / zagen wy een kleyne kano van 't schip afkomen na 't epland waar op wy waaren / 't welk ons alle in onze kano deed gaan om hen af te wachten / gelyk wy deden / houdende ons stil tot dat zy ons op een pistoolschoot genaderd waaren; en roen gereed zynde / vielen wy 'er schielijk op aan / en namen de kano. In dezelve was een blank man en twee Indiaanen / dewelke onderbraagd zynde ons zeyden / dat het schip / 't welk wy aan den mond der riviere zagen / daar zes maanden gelegen had / om de rivier te bewaaren / en onze komst in te wachten: dat het twaalf stukken / en honderd vyftig matroozen en soldaaten boerde; dat de matroozen alle aan boord / maar de soldaaten aan land in de tent lagen; en dat 'er drie honderd mannen in de Wyanden waaren / die alle kleyn geweer hadden / en binnen den tyd van tweemaal 't verloopen van het gety aan boord zouden zyn. Zy zeyden ons ook dat 'er twee schepen in de baai tusschen deeze plaats en Gorgonia kruysen / waarvan 't grootste twintig stukken en twee honderd mannen / en 't ander tien stukken en anderhalf honderd man op had. Daarenboven zeyden zy ons / dat de Indiaanen aan deeze zyde van 't land onze wyanden waaren; 't welk de sijnste tydning van allen was. Wy bragten daarom deeze gevangenen aan boord / en geraakten onder zepl / loopende met de eb uyt / dewyl wy 't niet geraaden oordeelden daar langer te wachten.

Onmiddels berieden wy ons niet lang wat te doen / maar beslooten dien nacht / of 's anderen daags by tyds te landen; want wy twyfelden niet of wy zouden by de Indiaanen wel te recht raaken met die snypsteking / wel-

1681.

Te St.
Michael.

lie

1681.

ke wy tot dien eynde met ons gebragt hadden / of anders meenden wy / in spyt van alle tegenstand / onzen weg doot hun land gebaand te hebben : en wy waaren niet bevreestd voo? 't gene de Spanjaards ons zouden hebben moogen aandoen / byaldien zy aan land traden en ons verbolgden. Wy hadden een sterke zuydelyke wind / die ons recht na binnen zette / en de eb was zo verre verloopen / dat wy onmoogelyk zouden hebben konnen te rugge keeren

Ik ried de onze dat zy de rivier Kongo zouden inloopen / zynde een wyde bloed ontrent drie mylen van de eplanden daar wy lagen ; 't welk wy met een zuydelyke wind konden gebaan hebben / en als wy zo hoog gekomen waaren als de stroom ons gediend had / dan hadden wy moogen landen. Maar alle de redenen / die ik kon bybrengen / mogten niet helpen om hen te overtuggen dat 'er zo dicht by ons een groote rivier was ; doch zy wilden enkelijk ergens landen / hoewel zy niet wisten / hoe / waar / of wanneer.

Te St.
Lorenzo.

Daadat wy van den ganschen nacht getoed en in de wind op geroeid hadden / quam wy 's morgens by de Kaap St. Lorenzo, en zeyden ontrent vier Engelsche mylen verder Westwaards / in een klepne inham met twee eplandjes / en roeiden voo?ts ontrent een Engelsche myl opwaarts / alwaar wy den eersten May des jaars 1681. aan land traden / boorende 't vaartuyg in de grond / naa alvoorrens alle onze leestogt en kleederen daaruyt genomen te hebben.

Gaan te
lande.

Terwyl wy bezig waaren met landen / en onze knapzakken tot de togt gereed maakten / vingten onze Moskiten Indlaanen een groote zoo visch / welke wy aansonds klaar maakten / en daarmede onzen honger verzaaden.

Beschry-
ving der
Moski-
toos.

Terwyl ik alhier van de Moskieter Indlaanen melde / zal het niet t'onpasse zyn / dat ik dit Hoofdstuk met een kort verhaal van hen beslupte. Zy zyn lang van persoon / wel gemaakt / groot van gebeente / wakker / sterk / en snel ter voet / langwerpig van troon / hebbende slupk zwart haar / een stuursch gezigt / en een donker kastanje bruyne kleur. Zy zyn maar een klepne landaard of geslacht / en geen honderd mannen in getal / bewoonende het vaste land aan de Noordzyde dicht by de Kaap Gracia Dios, tusschen de Kaap Honduras en Nikaragua. Zy zyn zeer behendig in 't werpen van lanssen / speessen / pylen / of eenigerley soort van schichten / zynde van kindsbeen af daar in opgetrokken : want de kinderen hunne ouders nabootsende / gaan nooit upt zonder een lans in hunne handen / welke zy werpen na alles wat hen voo?komt / tot dat zy doot de oefening en 't gebruik meesters in de konst worden. Dan leeren zy een lans / pyl / of schicht af keeren / 't welk aldus toegaat : Twee jongens staan een kort end wegs van een / en werpen na malkanderen met stompe schichten / houdende elk een stokje in de rechterhand / waarmede hy de schicht / die na hem geschooten wordt / afkeert ; zo dat wanneer zy in jaaren toeneemen / zy zo behendig hierop afgerecht worden / dat zy zich ten doele durben stellen voo? iemand / die met pylen na hen wil schieten / welke zy afkeeren met een stokje / niet grooter dan de stampen van een vuurroer. En als zy mannen geworden

zyn /

zyn/kommen zy zich voor de pylen hoeden/al komen ze byp dicht op hen/mids dat'er geen twee te gelyk komen. Zy hebben een ongemeen scherp gezigt/en zullen een zepl in zee/of iets anders/verder en beter zien dan wy. Hunne bootnaamste beezighepd in hun eygen land is visch/schilopadden/of Manaties te vangen/waarvan ik de manier in 't derde Hoofdstuk beschrybe. Hierom is het dat zy van alle de Kapers geacht en begeerd zyn; want een of twee van hen op een schip/kommen honderd mannen verzoogen: inboege dat wanneer wy kielhaalen/wy gemeenlyk zodaanige plaatsen berkiezen/daar overvloed is van zee schilpadden/of Manaties booz deeze Moskitoos om te vangen. En men vindt zelden een Kapet/waarvan de Kapiteyn of 't meeste volk Engelschen zyn/of zy hebben'er een of meer van: maar van de Franschen houden zy niet veel/en de Spanjaarden haaten zy doodelyk. Wanneer zy onder de Kapers verkeeren/leeren zy met vuuroers omgaan/en worden zeer wisse schutters. Zy draagen zich zeer dapper in't gevecht/en schynen nooit te wyken of 't op te geeven; want zy meenen dat de blanken/hy welke zy zyn/beter weten/dan zy/wanneer het best is te vechten; en laat het verlies en de ongelukhepd van hunne party byp nog zo groot zyn/zy zullen 't nooit opgeeven/of wyken/zo lang'er iemand van hunne zyde stant houd. Ik heb nooit eenige Godsdienst/of eenige bygeeloovige plegtigheden onder hen konnen bespeuren/maar zy waaren gereed om alles naa te bootsen wat zy t'eeniger tyd ons zagen doen. Doch den Duppel/dien zy Wallefaw noemen/schynen zy te breezen; en zy zeggen dat hy dikwoils verschynt aan sommige onder hen/(welke van de onse gemeenlyk hunne Priesters genoemd worden/) wanneer zy op eenig dringend voorval met hem begeren te spreken: maar alle de andere weten niets van hem/nog hoe hy verschynt/dan voor zo veel die Priesters't hen zeggen. Eevenwel zeggen zy alle/dat zy hem niet moeten vertoornen/omdat hy hen dan slaat/en somtyds ook deeze hunne Priesters wegvooert. Dus veel heb ik ynt sommige van hen/die goed Engelsch spraken/verstaan.

Zy trouwen niet meer dan eene vrouw/by welke zy blyven tot dat de dood hen schepdt. Als zy eerst t'zamenkomen/maakt de man een heel klepne Plantazie; want daar is lands genoeg/en zy moogen zulk een plek kiezen als hen behaagt. Zy zetten zich gaern aan de zee kant/of by een rivier ter neer/om visch te konnen vangen/een werk dat zy zeer beminnen.

Deze landwaard in zyn andere Indiaanen/met welke zy altoos in oorzog zyn. Naa dat de man eens een stuk lands beareydt en beplant heeft/bemoeit hy'er zich zelden meer mede/maar laat'er zyn wyf mede omgaan/en hy gaat uytvangen; somtyds zoekt hy alleenlyk na visch/en op andere tyden na schilpadden/of Manaties; en alles wat hy klypt brengt hy syne vrouw t'huyse/en zal nooit weer uytgaan/voor dat alles opgegeten is. Als de honger hem begint te noopen/neeimt hy zyn Kano, en zoekt na eenige vangst ter zee/of hy gaat in 't woud te jagt op Pkary of Warri, zynde een soot van wilde beekens en herten/en zelden keert hy met leedige handen weder; maar hy gaat niet weer ynt om na ander te soeken/zo lang'er nog iets in wesen is. Hunne Plantazien zyn zo kleyn/dat zy van 't gene'er

't gene'er op groeit niet besaan konnen; want de grootste beplantingen hebben niet boven twintig of dertig Plantain boomen / een bed van Iams en Potatos, eenige boontjes Indiaansche Peper / en een kleyn hoeke met Pynboomen / welker brucht zy ten hoogsten beminnen; want zy maaken 'er een zekere drank van / welke de onze Pyn drank genaamd / en zeer hoog van de Moskitos geacht wordt; zo dat zy 'er malkandre op noodigen om broepk te zyn / midts visch en vleesch daar by hebbende. Als iemand van hen deze drank maakt / onthaalt hy 'er zyne buuren op / maakende een klepne Kanoe vol op een reys / zo dat 'er genoeg is om hen alle bronken te maaken: en zelden wordt zoodaanig een gastmaal aangerecht / of de Gasthouder heeft eenige beooging daarmede / 't zy om zich over eenig ongeluk hem aangedaan te wreken / of zodaanige geschillen / die tusschen hem en zyne gebuuren ontstaan zyn / te betwisten / en de waarheid der zaaken naa te vorschen. Doch eer zy door den dranch verhit zyn / spreken zy niet een woord van hun geschil of overlast; en de vrouwen / die gemeenlyk den toleg hunner manner wreeten / verhoinderen hen malkanderen te quetsen / door hunne lansen / schichten / boogen / ppen / en ander geweer dat zy hebben / weg te sleecken.

Deze Moskitos zyn doorgaans zeer beleefd en vriendelyk tegens de Engelschen / van welke zy zeer goede bejegeningen ontbangen / zo wel aan scheeps boord / als aan land / 't zy in Jamaika of elders / daar zy dikwils met het scheepsvolk komen. Wy volgen hen altoos in / en laaten hen gaan waar en wanneer zy willen / en ook weer na hun land keran / zo 'er een schip derwaards vaart / en zy daar toe gezind zyn. Zy willen in hunne vischvangst hun epgen zin volgen / en gaan met hunne klepne kanoe / 't welk de onze niet zonder gebaar van omslaan zouden konnen doen / ook willen zy dan niet toelaaten / dat eenig blank mensch in hunne kanoe komt / maar willen 'er alleen mede upt visschen gaan als 't hen gebakt. Al 't welk wy hen toelaaten; want als men hen dwars bejegt / zullen zy met boordacht / al zagen zy ook geheele troppen van visch of schilpadden / hunne harpoenen en schildpad pzers ter zyde slaan / of dezelve zo daar op laten afschampen / dat zy niets dooden. Zy hebben geen form van regeeringe onder hen / maar erkennen den Koning van Engeland voor hunnen Opperborst. Zy leeren de Engelsche taal by wel / en houden den Landvoogd van Jamaika voor eenen van de grootste Vorsten in de Wereld.

Zo lang zy onder de Engelschen zyn draagen zy goede klederen / en gaan gaern mooi en net gekleed; maar wanneer zy weder na hun epgen land keran / dan leggen zy alle hunne klederen af / en gaan naar hunnes lands wyze / draagende alleenlyk een linnenkleedtje dat om hunnen middel gebonden is / en op hunne kniejen neerhangt.

II. HOOFDSTUK.

1681.

Des Schryvers Landreyze van de Zuyd - na de Noord-
zee, over 't vaste Land, of de Landengte van Darien.

Zuuden 's namiddags / stellende onze hoers / volgens onze zakkompaf-
fen / P. G. en naa dat wy ontreit twee Engelsche mylen gegaan hadden / Gaan te
land op
reyze.
quamen wy aan den voet eens bergs / en maakten ons aldaar hutten / al-
waar wy den gantschen nacht lagen / hebbende zwaare regen / tot midder-
nacht toe.

Den 2den 's morgens hadden wy schoon weer / en den berg ophlimmen-
de / vonden wy een klein pad der Indiaanen / 't welk wy volgden / zo lang
tot dat wy bevonden dat het al te veel oostelyk liep; en vreezende dat het
ons wylt onzen weg zoude leyden / klommen wy op eenige van de hoogste bo-
men op den berg / die voorzien was van geboornste zoo groot en hoog als ik
ooit gezien had. Eyndelyk zagen wy eenige hupzen in een dal aan de
Noordzyde van den berg; maar dewyl dezelve aan die kant steyl was / kon-
den wy daar niet neber klimmen / maar wy volgden 't kleyne pad / 't welk
ons den berg afleyde na de Oostzyde / alwaar wy terstond verscheptene an-
dere Indiaansche hupzen vonden. In het eerste / daar wy beneden aan
den berg aangquamen / waaren niet als vrouwen t' hups / die geen Spaansch
konden spreken / maar ons elk een goede kalabag of schaal vol koozn drank
gaven. In de anderen hupzen waaren eenige mannen / maar niemand die
Spaansch spreken kon: eventwel raakten wy te recht met zulke spys te koo-
pen / als hume hupzen of Plantazien verschaften / welke wy klaar maak-
ten en gezamentlyk aten / houdende alle soort van leeftogt onder ons ge-
meen / op dat de een 't niet beter zoud hebben als de ander / of iets dierder be-
taalen dan 't waardig was. Dien dag hadden wy zes Engelsche my-
len gereys.

Legens den avond quamen de mannen van die vrouwen t' hups / en ver-
haalden ons in gebroken Spaansch / dat zy aan boord van het Wachtfchip
getweest waaren / van 't welk wy twee dagen te vooren waaren gevlugt; dat
wy nu niet boven drie Engelsche mylen van den mond der rivieren Kongo
waaren; en dat zy in den tyd van een half gety vandaar na 't wachtfchip
konden gaan.

Dien avond hielden wy een overvloedige maaltyd van vogelen en Pekary,
(een soort van wilde verkens) welke wy van de Indiaanen gekoft hadden;
en lams, Potatos, en Plantains, waar van wy de ruytste hadden / dienden
ons in plaats van brood. Naa de maaltyd quamen wy met een van deeze
Indiaanen over een / om ons een dagteygen den weg in 't land na de Noord-
zyde te wyzen / waar voor hy een' wyl zoud hebben / mids dat hy ons bragt
aan de woning van een Indiaan die Spaansch spreken kon; dewyl wy
hoopten

1681.

hoopten daar dooz beter wegens onze reyse te zullen volstaan worden.

Den 3^{den} ynde mooi weer / begonnen wy ons al vroege te beweegen / en begaven ons tusschen zes of zeven uren op weg / trekkende dooz verscheyden oude verwooeste Plantazien. Dien morgen bleef een van ons volk dooz vermoedheid achter. Ontrent twaalf uren hadden wy acht Engelsche mpylen wegs afgelegd / en quamen ten huyse van eenen Indiaan, die aan den oever van de riviere Kongo woonde / en zeer goed Spaansch sprek; wgs-halven wy hem de oorzaak van dit bezoek te verstaan gaven.

In 't eerst scheen hy zeer schoorvoetend om met ons in gesprek te treden / en gaf ons heel ongerpind antwoord op onze vraagen / zeggende dat hy den weg na de Hoordspde van 't land niet wist; maar dat hy ons wel na Cheapo of na Sante Maria kon brengen / welke plaatsen wy wisten Spaansche bezettingen te zyn / van welke de eene Oostwaards / en de andere Westwaards van ons lag / elk ten minsten twintig Engelsche mpylen uyt onzen weg. Wat wy derden / wy konden geen ander antwoord van hem krygen / en al zyn gesprek was zo kortzel / dat het dupdelyk bleek dat hy onze bynd niet was: evenwel waaren wy gehouden van den nood een deugd te maaken / en ons naar hem te voegen; want het was daar geen tyd noch plaats met den Indiaan in kralikeel te raaken / dewyl ons leeven in huine handen stond.

Wy waaren nu in groote verlegentheyd / niet weetende wat middel wy gebruikten zouden; want wy poogden hem te verwinnen met kralen / geld / bpien / en lange messen; maar niets kon hem beweegen / todat een van ons volk een blaauwe voutwerok uyt zynen zak haalden / en die des Indiaans wyf aanschoot / welk geschenk haar zo behaagde / dat zy terstond tegens haar man begon te praaten / en hem haast in een beter luyt bragt: zo dat hy ons toen zeyde / dat hy den weg na den Hoordspde wel wist / en gewillig zoude zyn met ons te gaan / indien hy niet twee dagen te vooren in zynen voet gehoudwen had / en daardooz onbeguaam was om ons te dienen; maar hy zou bezorgen dat ons geen leydsman zoud ontbreken; en daar op huurde hy dien zelfden Indiaan, die ons daar gebragt had / om ons nog twee dagtrekens verder te brengen / en dat vooz nog een bpi. De oude man begeerde dat wy daar den geheelen dag zouden blyben / omdat het zeer hard regende; maar ons vertrek vereyschte meer haast / overmids onze byanden daar zo dicht by lagen: want hy zeyde ons / dat hy van zyn huyse na 't wachtschip kon gaan / binnen den tyd van een gety; en dit was nu de vierde dag zedert zy ons gezien hadden. Wy gingen dan nog drie Engelsche mpylen verder / en makten toen hutten daar wy den ganschen nacht bleeven; terwyl de regen / die den geheelen achtermiddag niet opgehouden had / het grootste gedeelte van de nacht bleef duuren.

Den 4^{den} begon den wy onze optogt by tyds; want vooz de middag was 't gemeenelyk mooi weer / en naademiddag zeer regenachtig; doch 't zy dat het regende of dat de zon scheen / ik geloof zekerlyk dat wy de rivieren dertig maal dien dag passeerden; want de Indiaanen hebben geen paden om van 't eene gewest na 't ander te reysen / en regeleren zich daarom na de rivieren. Wy trokken dien dag twaalf Engelsche mpylen dooz / en maak-

ten

ten toen hutten waar in wy ons te slaapen leyden; maar wy hielden altoos twee mannen op de wacht; anders mogten onze slaven ons / terwoyl wy slepen / den kop ingeslagen hebben. Het regende dien achtermiddag / en 't merrenderel van den nacht / zeer binnig. Wy hadden veel werks eer wy dien avond een vuur konden aansteeken: onze hutten waaren ook heel slegt / en ons vuur zoo kleyn / dat wy onze kleederen niet konden droogen / veel min ons zelven verwarmen / en daarby hadden wy geenerley voedsel om den buik te voldoen; al het welk ons groot ongemak veroorzaakte. Ik moet bekennen / dat alle deeze zwaarigheden ons de gedachten van vanden ganschelyk uyt het hoofd verdoeven: want dewyl wy nu vier dagen in 't land waaren geweest / was onze meeste zorg hoe aan leydlieden en spyze te geraaken / zo dat wy zelden aan de Spanjaards dachten.

Den 5^{den} sloegen wy 's morgens vroeg op weg / en toen wy ontrent ze- Komen
ben Engelsche mylen dooz woefte onbebaande boschaadjen gerepds had- aan 't
den / quamen wy aan 't huys van een jongen Spaanschen Indiaan, die booz- huys van
maals by den Bisschop van Panama had gewoond. Deeze jonge Indiaan een
was een wakker haerel / die heel goet Spaansch sprak / en ons zeer vriende- Spaan-
lyk ontving. Zyne Plantazie verschaftte ons overbloed van lams en Po- schen
ratos, maar gansch geen vleesch / uytgezept dat wy twee vette Meerkatten Indiaan.
schooten / waarvan wy een gedeelte aan eenige van ons gezelschap / die zwak
en ziekelyk waaren / uytdeelden; en booz de andere kreegen wy eperen / en zo-
daanige ververstingen als de Indiaanen hadden: want de zieken en zwak-
ke verzorgden wy booz al. Wy hadden een' Spaanschen Indiaan in ons
gezelschap / die eerst onder Kapiteyn Sawkins de wapenen opgenomen had /
en sedert zyn dood ons was bygebleeven: deez liet zich bepaaten om hier
by den meester van 't huys te woonen / die hem zyne zuster ten huutwelk
beloofde / en toezepde hem in 't opmaaken van een Plantazie te zullen hel-
pen: maar wy wouden niet toestaan / dat hy hier van ons zou scheiden /
uyt vreeze dat 'er eenige verraadery mogt achter schuylen; doch wy beloof-
den echter dat wy hem binnen twee of drie dagen / als wy buyten alle vreeze
van onze vanden waaren / zouden ontslaan. Wy bleeven hier den gehele
achtermiddag / droogden onze kleederen en buskrup / maakten onze
vuuroers klaar / en verzorgden ons tegen de repze van 's anderendaags
's morgens.

Onze Wondheeler Mr. Wafer kreeg hier een droevig ongeluk / want zo
als hy zyn buskrup droogde / komt 'er een achtelooze vent booz by met een De
aangestoken tabakspyp / en stak het krup in de vrand / zo dat het opbloog / Wond-
en des Meesters kinne zo zengde / dat hy onmachtig was om te gaan; wy arts De
stonden hem derhalven eenen slaaf toe / om zyne dingen te draagen; want krygt een on-
zine ramp ging ons alle te meer ter harte / omdat wy zelve alle oogenblik- geluk.
ken aan eenig ongeluk onderhebig waaren / en niemand behalven hem had-
den om ons te geneezen. Deeze Indiaansche Plantazie was gelegen aan
de rivier Kongo. in een zeer vette landsbouw; en wy zouden dus verre met
onze hano hebben konnen komen / indien ik ons volk daartoe had kon-
nen overreeden.

1681.

Den 6 den gingen wy weder doort/ hebbende een'anderen leydsgman gehuurd. Hier kruysen wy de rivier Kongo in een kano / zynde van onze eerste landing af geduurtig aan de Westzyde van de rivier gebleeven; maar aan de overzyde gekomen zynde / gingen wy Oostwaards twee Engelsche mylen doort / en quamen by een andere rivier / die wy in verschepte ne reypen doortwaadden / hoewel dezelve al by diep was. Twee van ons volk waaren onmagtig om ons by te blyven / maar volgden zo als zy best konden. De laatste reys dat wy de rivier doortwaadden / was by 30 diep / dat onze langste mannen op het diepst stonden / en de zieke / zwakke / en kotte opbeurden / waardoor wy alle behouden overtraakten / uytgezeyd de twee mannen die achterbleeven. Dewyl ik wel voorzien had / dat wy dikwils in onze landtogt rivieren zouden moeten doortwaadden / zo voorzag ik wy met een groot lid van een Bamboes / welk ik aan beyde de enden toestopte / en met wasch dicht maakte / dat 'er geen water in kon komen : hierin bewaarde ik myn Dagverhaal en andere schriften / dat ze niet nat wierden / hoewel ik dikwils genoodzaakt was te zwemmen. Toen wy deeze rivier overgekomen waaren / gingen wy nedersitten om de komst van onze makkers te verwachten / die ook binnen een half uur aanquamen : doch de rivier was toen zo hoog geworden / dat zy 'er niet over konden komen ; en wy konden hen niet helpen / maar bevolen hen goeds moeds te zyn / en te wachten totdat het water gevallen was. Ondertusschen gingen wy langs de kant van de rivier twee Engelsche mylen verder / en sloegen daar onze hutten op / hebbende dien dag zes Engelsche mylen gegaan. Naauwlyks hadden wy onze hutten gemaakt / of de rivier zwol veel hooger / en den oever overstroomende / noodzaakte ons na hooger grond te wyken. Maar de nacht overviel ons eer wy andere hutten konden oprichten / zo dat wy verspreyd in 't bosch gingen neerleggen / sommige onder den eenen boom / en sommige onder den anderen / naa; dat wy konden schap raaken ; 't welk nog redelyk zoud hebben konnen gaan / indien het weder goed waare geweest ; maar wy hadden 't grootste gedeelte van den nacht ongemeen zwaare regen / met veel bliksem en vreeslyke donderslagen. Deeze zwaartigheden en ongemakken maakten ons alle zo gelooft / zo dat 'er geen wacht gehouden wierdt / alhoewel ik geloof dat 'er niemand sliep : Onze Slaaven deeze gelegenheid waarneemende / gingen alle in den nacht doort / op een na / die ergens in een hoek was en niets van dien toelag wist / of anders vast in slaap geraakt was. Degene die wegliepen namen onze Wondarts vuurroer en al zyn geld mede.

De Slaaven ontvlugten.

Den volgende morgen / zynde den 8 den gingen wy na de rivier / en bonden het water merkelyk gevallen : dies wilden onze leydsglieden dat wy 'er weer doort zouden waaden ; doch vernids de diepte groot was / en de stroom te snel liep / konden wy niet. Wy overleypden dan om over te zwemmen / en degene die niet zwemmen konden / over te helpen zo wel als wy konden ; maar dat was niet wel te doen / want wy zouden zo doende ons goed niet hebben konnen overkrygen. Eyndelyk beslooten wy een' man met een lyn over te zenden / die al ons goed eerst zoud overhaalen / en dan

zou men 't volk ober helpen. Dit aldus beraamd zynde / nam eene Joris
 Gayny het end van de lyn / en maakite het om zynen hals vast / waar op hy
 zich te water begaf / laattende een end aan land / terwyl een man / die 'er by-
 stont / de lyn uytvierde. Maar toen Gayny in 't midden van de rivier
 was / quam 'er een kink in 't touw / waar doo; het in de war geraakite / en
 degene die 'er by stond hieldt de lyn tegen ; dit maakite dat Gayny op zynen
 rug dyaalde ; wesshalven de man die de lyn in zyne hand had / dezelve hem
 in de rivier naa wierp / op hoope dat hy zich dan beter zou konnen reddden :
 maar also de stroom heel snel liep / en Gayny die honderd daalder op zy-
 nen rug had / wierd hy weggevoerd / en nooit meer van ons gezien. De
 twee mannen / welke wy 's daags te booren achter gelaaten hadden / zep-
 den ons daarna / dat zy hem hadden gebonden / dood leggende in een sleuf /
 alwaar de stroom hem aan land gedreeven had / met het geld nog op zyn
 rugge ; doch zy hadden 'er zich niet mee bemoeid / omdat hunne zo;g alleen
 was hoe zy een weg zouden vinden doo; een woest onbekend land. Aldus
 liep dit uytbindsel te niet. Dit was nu de vierde man / welchen wy op deeze
 landreize quyt raakten ; want de twee mannen / die 's daags te booren
 achterbleeven / quamen niet by ons / voo; dat wy in de Noordzee waaren ;
 zulks dat wy hen ook voo; verloren hielden. Zynde dan aldus in ons
 voogneemen / om de rivier op deeze wyze te passeeren / te leure gesteld / za-
 gen wy om na enen boom / om die zo neer te vellen dat hy dwars over de
 rivier viel ; en epndelph bonden wy 'er enen / die wy om verre hakten / zo
 dat zyn top de andere zyde van den oever berephte ; over deezē passeerden
 wy den vloed / en bonden aan de andere zyde een dreef Plantain-boomen /
 welke wy haast van hunne vrucht berooften.

Terwyl wy met het plukken van Plantains bezig waaren / was onze
 Lepdsman weggegaan ; maar in minder als twee uren quam hy weder
 by ons / en bragt een' ouden Indiaan met zich / aan wien hy zyne post opdroeg ;
 waar op wy hem een' vpl gaben / en gaan lieten / begeevende ons toen onder
 't geleide van onzen nieuwen Lepdsman / die ons aanstonds voo;tlepde / en
 een andere rivier met ons overgaande / ons in een groote valley bragt / zyn-
 de 't bestē land dat ik ooit aanschouwd had : de boomen waaren niet heel
 dik / maar anders de groofte / die ik in alle myne reizen gezien heb. Wy
 zagen groote voetspooren doo; de Pekaries gemaakt / doch wierden 'er geen
 gewaar. Doo; deeze vermaaklyke landsdouw gingen wy tot 's nadmid-
 dags ten drie uren / hebbende ontrent vier Engelsche mylen gegaan / en
 quamen toen by 't Landhups van den ouden man / 't welk alleenlyken
 hupzing was om op de jagt te gaan : daar was een klepne dreef Plantain-
 boomen / eenige lams , en Potatos. Hier namen wy onze ruste voo; dien
 dag / en verberfchten ons zelven met zoodanige spyzē als de plaats ver-
 schafte / dzoogende met een onze klederen en buskrupdr. Hier ter plaatsē
 maakite onze jonge Spaansche Indiaan zich klaar om ons te verlaaten /
 want wy oordeelden ons zelven nu bupen gebaar te zyn : dit was hy die
 in 't hups daar wy laast vandaan quamen zich had laaten overreeven / om
 met de zufter van dien jongen man te troutwen ; wesshalven wy hem vol-
 gens onze belofte lieten gaan.

Den

1681.

Een
 van 't
 gezelschap
 veron-
 gelukt.

1681.

Komen
hy een
Dorp.

Laaten
den
Wond-
arts ach-
ter.

Den ^{den} gelepde de oude man ons na syne Wooning / wy gingen on-
trent vyf Engelsche mylen in deeze valley / en klimmen toen eenen berg op/
waarna wy nog ontrent 30 verre voorttrepsden ober twee of drie klepne
bergen / aler wy aan eenige wooningen quamen. Kruipen een quartier
gaans eer wy by de Plantazien quamen / zagen wy vele houte kruysen
langs den weg opgerecht / 't welk ons enig achterdenken gaf / of 'er wel een-
ge Spanjaards mochten weezen ; wes halven wy laadrupd op onze roers
lepden / en ons gereed maakten om eenen byand het hooft te bieden : maar
in het Dorp komende vonden wy niemand dan Indiaanen / die alle in een
groot huys byeen gekomen waaren om ons te ontbangen : want de oude
man had eene klepnen jongen by zich / dien hy vooz wtzgezonden had.

Zy verwelkomden ons met het gene zy hadden / 't welk zeer gering was ;
want de Plantazien waaren daar nog nieuw / en 't Koozn had nog geen
aaiten : Potatos , lams en Plantains hadden zy niet / dan 't gene zy van hun-
ne oude Plantazien hadden medegebzagt. Daar was niemand van hen
die goed Spaansch kon spreken ; alleenlyk twee jongmans spraken wat ge-
brooken Spaansch / 't welk ons wat meer op hen deed letten. Wy gaben
hen een geschenk / en verzochten hen dat zy ons eenen Lepdsman wilden
verschaffen om ons na de Boordzyde / of een gedeelte van den weg der-
waards / te gelepden ; 't welk zy aannamen zelve te doen / in dien wy hen daar
vooz beloonen wilden ; maar zepden met een dat wy tot 's anderendaags
mosten wachten. Doch wy / achtende ons zelven dichter by de Boordzee
te zyn / dan wy in der daad waren / spraken van liever zonder lepdsman te
gaan / dan daar nog een geheelen dag te vertoeven. Sommige evenwel van
ons volk / die moede waaren / namen een besluit van te blyven / en Mr.
Waser, de Wondheeler / die gestadig met zeer groote pyen gegaan had / sederd
hy syne knie dooz 't buskrupd had gebrand / nam des gelyks vooz met
hen te blyven.

Den ^{den} stonden wy bytpds op om voozt te trekken ; maar d' Indiaa-
nen hielden 't zo veel tegen als zy konden ; doch ziende dat zy ons tot geen
blyven konden beppaaten / gingen zy met ons / naadat wy afschepd van on-
ze vrienden genomen hadden.

Wy lieten dan onzen Wondarts en nog twee andere hier blyven / en trok-
ken met onze lepdslieden Oostwaards aan. Maar wy keeken dikwils op
onze zakkompassen / en toonden die aan onze lepdslieden / wy zende welken
weg wy gaan wilden. doch zy schuddeden hunne hoofden / en zepden dat
het wel aardige dingen waaren / maar dat die ons daar niet te pas quamen.
Naadat wy den berg / op welke het Dorp stond / afgegaan waaren / qua-
men wy in een dal / en lieten ons langs een ribiertje lepden / 't welk wy
twee en dertig maal ober en weer ober kruysen ; en eyndelyk negen Engel-
sche mylen wegs afgelegd hebbende / maakten wy hutten / en namen onze
nacht rust. Deeze avond doode ik een Quaum, zynde een vogel zo groot
als een kalkoen / waarmede ik onze lepdslieden onthaalde / want wy
hadden gene leestogt met ons genomen. Dien nacht liep onze laatste
slaaf weg.

Den

Den 11^{den} gingen wy weder tien Engelsche mylen voort / en maakten ons tegens den avond hutten / doch gingen zonder avondmaal te bed.

Den 12^{den} 's morgens passeerden wy een diepe rivier / ober een' boom / en gingen zeven Engelsche mylen op een laagmoerasfige grond; waarna wy by een grootte diepe rivier quamen / maar konden'er niet ober raaken: des maakten wy hutten by den oever derzelve / en laagen aldaar op schraagen van stokken / die ontrent drie voeten hoog van de grond stonden.

Den 13^{den} had de rivier / toen wy opstonden / haare oevers zo begre overkroond / dat het water twee voeten hoog in onze hutten stond; en onze lepdslieden waaren silzwygends weggegaan / 't welk ons deed denken dat zy weder na hups waaren gekeerd. Nu berouwde 't ons dat wy 't laatste doop zo haastig hadden verlaaten / want wy hadden geen genoegzame spys gehad / sedert wy vandaar gekomen waaren. 't Is waar wy vonden Makaw-bezien in deeze plaats / waarmede wy ons dien dag behielpen; doch 't was maar schaal voedsel.

Den 14^{den} 's morgens by tids quamen onze lepdslieden weder by ons / en dewyl 't water gevallen was bragten zy ons by eenen boom aan den oever der riviere / en zeiden dat indien wy denzelven zo konden vellen / dat hy dwars ober 't water viel wy'er dan konden overkomen / maar dat'er anders geen kans was verder te geraaken. Wy seiden dan twee van onze beste houdhakkers te werk / die den stam zo kaptten / dat hy dwars ober de rivier viel / en met zyne takken den anderen oever berephte; zo dat wy den bloed beplig overquamen. Wy passeerden daarna een andere rivier wel dyemaal met veel moeite / en quamen 's naamiddags ten drie uren by een Indiaansche woning / alwaar wy een trop meerkatten vonden / van welke wy'er vier doodden / en daar dien nacht bleeven / hebbende zes Engelsche mylen dien dag gegaan. Wy kreegen hier Plantains genoeg hadden een goed onthaal van den Indiaan, die hier alleen woonden met een jongen om hem op te passen.

Den 15^{den} trokken wy weer voort / en de brindelpke Indiaan met zyn jongen hield ons in een kano gezelschap / en zette ons ober op zulke plaatsen die te diep waaren om te doorwaaden / en naadat wy die groote rivieren ober waaren / keerde hy weder te rugge / hebbende ons ten minsten twee Engelsche mylen voortgeholpen. Wy gingen daarna nog byf Engelsche mylen voort / en quamen toen by grootte dreeven van Plantain-boomen / alwaar wy ons verblif dien nacht namen. Wy aten daar lustig van de Plantains zo rype als groene / en hadden den gantschen dag en nacht schoon weder. Ik acht dat dit de grootste dreeven van die boomen / en de klokste vruchten van die soort waaren / welke ik ooit gezien had / maar daar was geen hups ontrent; doch wy plukten / op 't aanraaden van onze lepdslieden / zo veel als wy begeerden.

Den 16^{den} trokken wy drie Engelsche mylen voort / en quamen by een groote plantazie / alwaar wy dien gantschen dag bleeven / dewyl'er niemand van ons was / of hy wenschte dat de repze alten eynde was; want

1681.

onze booten waaren vol blaaten / en onze dyen taantw' geschnurd van het doozwaadden zo veel rivieren / vernids onze weg gestadig was dooz rivieren of onbegaande wouden. Na de middag gingen wy van ons iust om wild te zoeken / en doodden drie meerhatten / welke wy booz ons abondmaal klaar maakten. Hier begonden wy eerst mooi weder te kypgen 't welk ons bybleef tot dat wy aan de Noozzee quamen.

Den 18^{den} vertrokken wy ten tien uren / en de Indiaanen boerden ons met vyf kanoes een myl de rivier op : toen wy aan land traden gingen deeze gunstige Indiaanen met ons / en droegen onze last ; wy gingen dan nog drie Engelsche mylen verder / en maakten toen onze hutten / zynde omtrent zes Engelsche mylen van de laatste plantazie voortgereysd.

Den 19^{den} verlooren onze leydslieden hunnen weg / en wy trokken niet boven twee Engelsche mylen voort.

Den 20sten ontrent twaalf uren quamen wy by de rivier Cheapo. De rivieren / die wy tot nog toe gepasseerd waaren / liepen alle in de Zuidzee / en deeze rivieren Cheapo was de laatste die ons voortquam / welke dien weg heen liep. Hier deelde een oud man / die van de laatste plantazie gekomen was / zynen last van plantains onder ons iust / en afschepd van ons genomen hebbende keerde weder na hys. Daarnaa doozwaadden wy de rivier / en quamen aan den voet van een zeer hoogen berg / alwaar wy dien nacht bleeven / hebbende ontrent negen Engelsche mylen dien dag gereysd.

Den 21sten keerden sommigen van de Indiaanen weder te rugge / en wy klommen op een zeer hoogen berg ; boven op den top gekomen zynde gingen wy eenige Engelsche mylen langs een smallen weg met stepten ter wederzyde ; daar naa een weynig afdaalende quamen wy by een schoone springbron / alwaar wy dien nacht lagen / hebbende weer ontrent negen Engelsche mylen afgelegd. Het weder was zeer schoon en klaar.

Den 22sten trokken wy over een' anderen zeer hoogen berg / gaande ontrent vyf Engelsche mylen op een smalle hoogte. En wanneer wy aan 't Noozdend quamen / zagen wy tot onze groote vlydschap de zee ; waat op wy afdaalden / en ons in drie troepen verdeelden / en onze nachtrust opnamen aan de zyde van een rivier / welke de eerste was die ons voortquam van degene die in de Noozzee liepen.

Den 23sten gingen wy dooz verschepte groote dreeben van plantain-boomen / en quamen ten tien uren by een Indiaansche wooning / niet verre van de Noozzee. Alhier kreegen wy kanoes om ons de rivier Conception af te voeren na de zee kant / hebbende dien dag ontrent zeven Engelsche mylen gegaan. Wy vonden veel Indiaanen aan den mond van deeze riviere / die zich hier hadden neergezet om met de Kapers te honnen handelen / zynde de waaren / die zy hadden lams, potatos, plantains, suplier / rottingen / vogels / en eperen.

Deze Indiaanen zepden ons / dat 'er veel Engelsche en Fransche schepen hier waaren geweest / welke alle vertrokken waaren / uitgenomen een

Krygen de Noordzee in 't gezigt

een lange bark/ zynde een Fransche Kaper/ die aan 't epland La Sound lag. Dit epland legt ontrent drie mylen van de rivier Conception, en is van een van de Samballos, een reeks van eplanden/ die zich ontrent twintig mylen/ van de punt Samballas na het Goud eyland Oostwaards uytstrekken. Deeze Eplanden wierden eerst de zamelplaats der Kapers in den jaare 1679/ zijnde zeer bequaam tot kielhaalen/ en sommige hebben naamen van de Kapiteyns der Kapers gekreegen/ gelyk onder anderen dit epland van La Sound.

Alsdus volbragten wy onze reyse van de Zuydsee tot de Noordsee in dylefentwintig dagen/ in welken tyd wy/ naar myne rekening/ ontrent honderd en tien Engelsche mylen reysden/ passerende eenige zeer hoge bergen; maar onze gemeene doortogt was in de valleyen/ door diepe en gebaarplike rivieren. Toen wy eerst aan deeze streek landden/ wierd ons gezegd dat de Indiaanen onze vanden waaren; wy wisten dat de rivieren diep waaren/ en dat het nat seizoen op handen was; evenwel verloor wy/ uytgezejd degene die wy achter lieten/ niet meer dan eenen man/ dewelke verzonk/ gelyk ik verhaald heb. De plaats daar wy aan de Zuydkust eerst landden was zeer nadeelig; dewyl wy ten minsten vyftig Engelsche mylen meer reysden/ dan wy behoefden gedaan te hebben/ indien wy de rivier Cheapo, of die van Sante Maria hadden konnen opgaan; want langs vder van die beyde kan men in drie dagen tyd met gemak van de eene zee tot de andere komen. De Indiaanen weeten 't in anderhalve dag te doen; waaruyt men wel begrypen kan dat het voor een groote party menschen niet moegelyk valt zulk een reys te doen. Ik moet bekennen dat de Indiaanen ons zeer behulpzaam waaren/ en ik twyfel of wy zonder hunne bystand wel ooit zouden overgeeraakt hebben/ omdat zy ons van tyd tot tyd by hunne plantazien bragten; daar wy altoos eetwaaren vonden/ die ons anders gemangelde zouden hebben. Maar by aldien eene party van vyf of zes honderd menschen gezind was van de Noord na de Zuydsee te reysen/ die konden zulk doen/ zonder de Indiaanen verlof te vragen; hoewel het echter beter is hen te binden te hebben.

Den 24sten May, naadat wy een nacht aan den mond van de rivier gelegen hadden/ gingen wy alle aan boord van den Kaper/ die aan La Sounds epland lag: het was een Fransch schip/ waarop Kapiteyn Tristian bevelhebber was. Het eerste dat wy deden was zulke dingen te kuygen waarmede wy onze Indiaanische landskieden zouden konnen behaagen/ want wy waaren gezind hen tot hun genoegen te beloonen: 't welk wy ook deden met kraalen/ messen/ schaaren/ en spiegels/ (welke dingen wy van 't volk op den Kaper kogten/) en dan nog een halve daalder den man van ons elk/ welk geld wy ook aan snuifstering zouden besteed hebben/ hadden wy die konnen kuygen: maar de Kaper had 'er geen meer van. Doch zy waaren zo wel in hunne schik met het gene wy hen reeds gegeven hadden/ dat zy met blydschap weder na hunne vanden keerden/ en veel vryndschap bewezen aan onze makkers/ wel-

Gaan aan
boord
van een
Kaper.

1681.

welke top achter gelaaten hadden; gelyk M. Wafer, onze Wondheeler / en de andere ons verhaalden / wanneer zy eenige maanden daarnaa weder by ons quamen / gelyk als in 't vervolg zal gezegd worden.

Ik zou van verscheptene zaaken / dit land betreffende / wel een breeder verhaal konnen gegeven hebben / dewyl de binnenlandsche gewesten daar van zo weynig by de Europeaanen bekend zyn: doch ik zal zulks overlaaten aan M. Wafer, die'er een langer verblyf gehad heeft dan ik / en bequaamer is om zulks te doen dan eenig mensch dien ik ken; en ook een byzondere Beschryving van dit land door de drukpers verbaeydigt.

III. HOOFDSTUK.

De Schryver kruyft met de Kapers in de Noordzee op de Westindische kust. Zy gaan na 't eyland St Andera. Van de Cederboomen aldaar. De Koorn-eylanden en derzelver Inwoonders. De Rivier Bluefield, en een beschryving van de Manati of Zeekoe aldaar, benefensde wyze hoe de Moskiten-Indiaanen die, en de Schilpadden vangen. De Maho-boom. De Wilden van Bokka-toro. Hy komt weder by de punt Samballas en deszelfs eylanden. Het diertje de Soldier. De Manchaneel-boom. De rivier van Darien; en de wilde Indiaanen daar ontrent. 't Klooster van Madre de Popa, Rio Grande. De Stad Sante Mancha, en de hooge berg aldaar. De Stad van Rio la Hacha, Rancheries, en de Paerlvisschery aldaar. De Indiaanen en 't Land. 't Hollandsch Kurasao. De ongelukkige togt van den Grave d'Etrée derwaards. 't Eyland Bonairy. 't Eyland Aves. De Vogels Booby en Oorlogsman. Schipbreuk van d'Etrées vloot; en Kapiteyn Pains avontuur alhier. 't Kleyne eyland Aves. De eylanden Roka. De Vogels Noddy en Tropik. Mineraal Water. Eyerleggende Vogelen. De Mangrove boomen, zwart, rood, en wit. 't Eyland Tortuga, deszelfs zoutpannen. 't Eyland Blanco. 't Dier Guano. Zeeschilpadden. Hedendaagsche verandering in

in Westindie. De kust van Karakos, deszelfs land, 168r.
 alwaar de beste Kakao groeit. Beschryving van de Ka-
 kao. De Stad Karakos. 't Fort la Guiara. De Stad
 Komana. Verina, deszelfs vermaarde Spaansche ta-
 bak. De kostelyke handel op de kust van Karakos.
 De Zuygvisch of Remora. Des Schryvers aankomst
 in Virginie.

DE Kapers / aan welker boord wy waaren gekomen / waaren nu klaar / Kapers
 en onze Indiaansche leydslieden voldaan / en aan land gezet zynde / zyn in de
 den wy in twee dagen na Springers epland / een van de Samballos, leggende Noord-
 zeden of acht mylen van La Sounds epland. Hier lagen nog acht Kapers / zee.
 naamelyk Kapiteyn Kaxon, en Kapiteyn Payn, voerende yder een schip
 van tien stukken / en honderd man; Kapiteyn Wright voerende een lange
 bark met tien stukken en veertig man; en Kapiteyn Williams voerende
 een kleyne bark; alle vier Engelsche bevelhebbers / met Engelsch volk :
 Kapiteyn Janks een Hollander / voerende een lange bark met vier stukken
 en ontrent zestig man / 300 Engelsche / Hollanders / als Franschen : Ka-
 piteyn Archembo, voerende een vaartuyg met acht stukken en veertig
 man; Kapiteyn Tukker met een vaartuyg van zes stukken en zeventig
 man; en Kapiteyn Rose met een lange bark / zynde alle drie Fransche
 bevelhebbers met Fransch volk.

En nu te vooren dat wy by deze vloot quamen / was Kapiteyn
 Wright, die na de rivier Chagra was gezonden geweest / aan Springers
 epland aangekomen / met een groote kano of Pereago met veel gelaaden /
 welke hy daar genomen had. Enige van de gevangenen tot de Pereago
 behoorende / waaren maar zes dagen van te vooren / dat hun vaartuyg
 genomen wierd / van Panama gekomen / en hadden al verteld dat wy over
 land gereysd waaren / en met eene verhaal gedaan van de staat / en sterkte
 van Panama, 't welk de voornaamste zaak was daar men hen na gebragt
 had : want Kapiteyn Wright was voorzachtelyk dertwaards gezon-
 den / om een gevangen te bekomen / die bequaam was om van de sterkte
 dier stad kundschap te geeven / omdat die Kapers voorhadden alle hun-
 ne magt t'samen te voegen / en met behulp der Indiaanen / die beloofd
 hadden hunne leydslieden te zyn / over land na Panama te trekken : en
 daar is geen ander middel om gevangenen tot dien eynde te krygen / dan
 zich tusschen Chagra en Portobello te verschuilen; omdat'er vele goede-
 ren langs dien weg van Panama gebragt worden / inzonderheyt wanneer
 de Spaansche vloot te Portobello legt. Alle de Bevelhebbers waaren aan
 boord van den Kapiteyn Wright, toen wy by de vloot quamen / zynde bee-
 zig met de gevangenen te onder vzaagen noopende 't gene zy van ons ver-
 haald hadden : maar zo dya zy vernamen dat wy gekomen waaren / qua-
 men.

1681.

Kund-
schap der
Kapers.

men yn aansonds aan boord van Kapiteyn Tristan, zynde alle zeer ver-
hengd om ons te zien: want Kapiteyn Koxon en verscheptene andere had-
den ons ontrent twaalf maanden geleden in de Zuidzee gelaaten / en sekerd
dien tyd nooit van ons gehoord. Zy vroegen ons dan wat wy daar ge-
daan / hoe wy geleefd / hoe verze wy geweest / en wat ontdekkingen wy
in die zee gedaan hadden. Daadat wy die algemeene vraagen beantwoord
hadden / begoniden zy wat meer tot bysonderheden te komen / en ons te
ondervraagen wegens onze dooztocht te lande van de Zuidzee af. Waa-
op wy hen de gansche zaak verhaalden / en de moeijeligheden van onze
tocht / beneffens de ongemakken welke wy dooz den regen geleeden had-
den / vertelden; en hen daar dooz dat voornemen ontrieden.

Dies stelden zy verscheptene andere plaatsen booz / werwaards zo een
partij als wy nu waaren / een reystogt zouden kunnen doen; maar de te-
genwerpingen van deeze en gene belette de voortgang: want de Kapers
hebben kundschap van de meeste steden tot op twintig mylen van de zee af /
langs de gansche kust van Trinidado tot aan Vera Cruz, en kommen van
derselver sterkte en rykdom een redelyke goede giffing maaken: naazdien
zy hun werk maaken / alle gevangenen / die in hunne handen vallen / we-
gens 't land / de stad / of plaats / tot welken zy behooren / te onderzoeken:
vraagende hen / Of zy daar gebooren zyn / of niet / hoe lang zy'er kennis aan
gehad hebben? hoeveele huysgezinnen daar zyn? of de inwoonders meest
Spanjaards / dan of zy donker roos van kleur zyn / gelyk als de Mulatts,
Mustesds, of Indiaanen? of zy ryk zyn / en waarin hunne rykdom bestaat?
wat hunne voornaamste handwerken zyn? of zy sterke vestingen hebben /
hoe veel stukken / en wat voor een getal van kleyne wapenen en geweer?
of men hen onvermerkt genaaken kan? hoe veele wachthuyzen daar zyn /
(want die houden de Spanjaards altyd) en hoe die geplaatst zyn? of 't
mogelyk is dezelve te vermyden / of in te neemen? of er eenige rivier of
sleuf ontrent zy? waar men best kan landen? en ontelbaare andere dier-
gelyke vraagen / waartoe de nieuwsgierigheyt hen leydt. En indien zy
te vooren met andere gevangenen gesprek van zoobaanige plaatsen hebben
gehad / zo bergelyken zy het een met het ander: daarna vraagen zy al
weer / en onderstaan of hy / of permant van hen / bequaam is om een
leypdsman te zyn en een partij volk derwaards te geleiden; en zo niet /
waar en hoe men een gevangen zou kunnen bekomen / die zulks zou kon-
nen doen? Daar 't welk zy dan naderhand hunne maatregelen neemen /
om eenigen toelag upt te vorren.

Beraad-
slaaging
wat te
doen.

Daar liepen zeven of acht dagen heen / eer men tot eenig besluit
kon komen / alhoewel 'er dagelyks geraadpleegd wierd: de Franschen
scheenen by voorbaatig om naeenigerley plaats te gaan / welke de En-
gelsche maar wilden doozslaan; omdat de Stadboord van Petite Guave
(van wien de Kapers hunne lastbrieven neemen) zekeren Heer / onlangs
upt Brankryk aangekomen / tot Oversten van den togt had aangepree-
zen; en dooz Kapiteyn Tukker (met wien deeze Heer gekomen was)
had laten weten / dat zy / indien 't mogelyk was / eene stad zouden
aan-

aantasten / eer hy wederkeerde. De Engelschen / als zy in 't gezelschap van de Franschen waaren / gelieten zich wel goed te keuren wat de Franschen zeiden / maar konden echter niet verstaan dat die Heer bequaam was om Oorlog van deeze togt te zyn.

Eyndelyk werd beslooten na eene stad genaamd Koretago te gaan / 't welk wel een groot end wegs landwaard in legt / maar echter niet zulk een verduyfelte togt zoude zyn / als van hier na Panamā. Onze weg dan derwaards was na de riviere van Karpentier, welke ontrent zessig mylen beweest Portobello legt. Doch onze grootste verhindering in deezen toleg was gebrek van boots : dies besloot men met onze geheele vloot na St. Andera te gaan / zynde een onbewoond eylandtje / digt by 't eyland Providence, aan de westzyde / op 13 graaden en 15 minuten / Noorder breedte / en ontrent zeventig mylen N. N. W. van Portobello, alwaar wy niet verre van Karpentiers rivier zouden zyn. Daarenboven konden wy aan dit eylandtje kanoes maaken / dewyl het zeer rykelyk voorzien was van groote Cedarboomen / die daartoe bequaam waaren; om welke reden die van Jamaika ook derwaards gaan / om sloepen te bouwen; vermits het cedarhout zeer goed daar toe is / en men het zelve / gelyk ook ander hout / voor niet en kosteloos aldaar bekomen kan. Niettemin is Jamaika zelfs ook wel van cedarboomen voorzien / voornaamelyk op het klippig gebergte : gelyk ook deeze van St. Andera op een steenachtige grond wassen / en de grootste zyn welke ik ooit gezien / of van gehoord heb : want de stammen zyn doorgaans veertig of vyftig voeten lang / en veele zestig of zeventig / met een gelykmaatige dikte. De eylanden van Bermudas zyn 'er desgelyks wel van voorzien / en zo ook Virginie, 't welk doorgaans een zandige grond heeft. In Oostindie heb ik 'er geen gezien / noch ook op de kust van de Zuidzee / uytgezept op de landengte / toen ik die passeerde. Men houdt de Pereagos en kanoes / die van cedarhout gemaakt worden / de beste van alle te wezen; zy zyn niet anders dan de stam van eenen boom bootswyze uytgeholt / met een platte bodem / doch de kanoes zyn gemeenlyk spits aan beyde de enden / en de Pereagos maar aan een end / en 't ander end plat : maar 't gene men doorgaans van 't cedarhout zegt / dat 'er geen worm inkomt / is een misflag; want ik heb het dikwils zeer vol van wormgaten gezien.

Als nu alles aldus beslooten was / zeiden wy vanhier / stierende onze koers na St. Andera. Den eersten dag bleeven wy malkanderen by; maar 's nachts waarde de wind zo hard ypt den N. O. dat sommige van onze schepen wegdroeven; andere waaren genoodzaakt ons den volgenden dag te verlaten / en den tweeden nacht verlooren wy al ons gezelschap. Ik had my op 't schip van Kapiteyn Archembo begeeven / want alle de andere schepen waaren meer als genoeg bemand : en vermits Kapiteyn Archembo volk ontbrak / zo moesten wy / die van de Zuidzee gekomen waaten / met hem zeilen / of onder de Indiaanen blyven. Wy vonden inderdaad geen reden om mishagen aan den Kapiteyn te hebben / maar zyne Fransche matroozen waaren de jam-

Zeilen na
St. Andera

mer-

merlyfste bloeds daaz ik ooit onder verkeerd had: want hoewel wy ston-
nig weer hadden / 't welk veele handen aan 't werk bereyfschte / zo quam
echter de meeste hoop van hen nooit upt hunne hangmatten / dan om te
eten / of zich te ontlasten. Niettemin quamen wy den vierden dag aan
't eyland / alwaar wy Kapiteyn Wright bonden / die 's daags te vooren
daaz gekomen was / en een Spaansche Tartane genomen had / welke
dertig gewapende mannen / eenige lange stukken / en vier steenstukjes
voerde / en een uur gebochten had eer zy 't opgaf. 't Nieuws dat men
daarupt trok / was dat zy in gezelschap van elf Armadillös of Oorlog-
scheepjes van Kartagena gekomen waaten / om na de bloot Kapers / die in
de Samballös lag / te zoeken: dat zy tweedagen te vooren van die Oorlog-
scheepjes waaren afgescheyden; dat zy last hadden om in de Samballös na
ons te zoeken; dat zo zy ons daar niet bonden / zy dan na Porto Bello mog-
ten gaan / en daaz blyven totdat zy nader kondschap van ons hadden be-
komen; en dat zy vermoedden dat de gemelde Oorlogscheepjes tegen-
woordig daar waaten.

De Ka-
pers
schey-
den.

Wy die ynt de Zuidzee over land gekomen waaren / moede zynde
van onder de Franschen te verkeerren / verzochten dat Kapiteyn Wright
zyne pyys de Cartaan tot een oorlogscheepje bequaam wilde maaken;
't welk hy in 't eerst scheen te weygeren / omdat hy onder de Fran-
schen op Hispaniola zyne woonplaats had / en wel by den Stadboogd
van Petite Guave, en de deftigste ingezetenen aldaar gezien was / en zy'er
zich derhalven gevoelig over zouden toonen / dat hy Kapiteyn Archem-
bo zo wangunstig was / en zyn volk hem astroonde / daar hy zo slecht be-
mand was / en hy naauwlyks met zyne Franschen 't schip kon voeren.
Doch wy gaven hem te verstaan / dat wy niet langer by Kapiteyn Ar-
chembo begeerden te blyven / maa: dat wy aan land zouden gaan / en
kanoes maaken / om daarmede na de Moskitös te vaaren / byaldien
hy ons niet woud inneemen; want Kapers zyn aan geen schip gebon-
den / maar byn om aan land te gaan daar 't hen belieft / of op eenig
schip dat hen wil inneemen / mids dat zy voor hunne kost betaalen.

Wanneer Kapiteyn Wright ons voornemen zag / stond hy ons toe
't gene wy begeerden / mids dat wy onder zyn gebied zouden staan /
en maar als een scherpgezeltschap wezen; 't welk wy eendragtelyk be-
willigden.

Wy bleeven hier ontrent tien dagen / om te zien of'er eenige meer van
onze bloot by ons zouden komen; doch daar quamen 'er niet meer als
drie / naamelikh Kapiteyn Wright, Kapiteyn Archembo, en Kapiteyn
Lukker. Dies beslooten wy dat de andere weggezeeden waaren / 't zy
na Bokka-Toro of na Bluefields rivier aan 't vaste land; en werden te
raade hen op te zoeken. Wy hadden mooi weer terwyl wy hier lagen /
uptgezeepd nu en dan enige donderblaagen. Maar dewyl op 't eyland
St. Andera geen visch / gebogelte / noch wild was / en die plaats daar-
om voor ons / die maar weynig voorraad hadden / van geen aangele-
genheyt was / zo reysden wy bandaar / om onze verstrooide bloot op

te zoeken / en velden onze hoers na eenige eplanden die dicht by 't baste land leggen / en van de Kapers de Koorn-eylanden worden genoemt; dewyl wy in hoope waaten van enig hoozn aldaar te zullen bekomen. Deeze eplanden acht ik dat dezelfde zyn / die in de kaarten gemeenlyk de Paerl-eylanden genoemt worden / seggende op de breedte van 12 graaden en 10 minuten Noordwaards. Alhier quamen wy 's anderendaags aan / en gingen op een van dezelve aan land / maar vonden geene van de Inwoonders : want hierwoonen niet dan eenige wepnige arme en naakte Indiaanen / die 30 menigmaal door de Kapers zyn geplonderd geweest / dat hen maar wepnig leeftogt overschiet ; en wanneer zy t'eeniger tyd een zepl zien / verschuylen zy zich ; anders zouden degene / die hier met schepen komen / hen wegneemen / en tot slaaven maaken gelyk ik 'er dan eenige gezien heb die slaaven waaren. Zy zyn menschen van geen groote lengte / doch echter sterk van leden / van een donker raffe kleur / zwart van haar / vol van aanzigt / met klepne zwarte oogen / wyntzaauwen die over hunne oogen hangen / laag van boorhoofd / kort en dik van neus / niet hoog maar plattachtig / dik van lippen / en kort van kin. 't Is by hen de gewoonte / dat zy in de lippen der jongens / als zy nog kleyn zyn / gaten supden dicht by de kin ; welke zy met houte penen open houden / totdat ze veertien of vyftien jaaren oud zyn ; wanneer zy 'er baarden insieken / gemaakt van schilpad / en van sarfoen als deeze bygaande figuur. Het bovenste ingheeypte end stercken zy door de lip / alwaar het tusschen de tanden en de lip vastblyft / en 't onderste deel hangt op hunne kin.

Gaan na de Koorn eylanden

Beschryving van de Indiaanen aldaar.

Dit draagen zy doorgaans den ganschen dag / en als zy slaapen gaan neemen zy 't upt. Zy hebben ook / 300 wel vrouwen als mannen / gaten door hunne ooren / die 'er in geboord worden als zy nog jong zyn ; en welke door een gestadige uyttrekkinge met dikke groote penen / 30 wyd in de rondere worden als een rypshdaalder : hierin draagen zy groote stukken hout / zeer rond en glad gesneden / inboege dat hunne ooren wel geheel van hout schepnen te wezen / met een rand van vel daar rondom. De vrouwen hebben noch een ander cierraad dat zy om haare beenen draagen / waar ontrent ze heel keurig zyn ; want als de meysjes nog jong zyn / winden de moeders om het dijn van haar een strook kattoen / van de enklaauw af tot de kuyt toe / en dat heel styf ; 't welk maakt dat zy zeer vol van kuyten zyn ; en dit draagen zy tot haaren sterfdag toe. Mannen en vrouwen gaan naakt / draagende alleenlyk een kleedtje om hunnen middel ; en hoe wel zy barboets gaan / echter hebben zy maar klepne voeten.

Wy dan alhier geen voorraad van leeftogt vindende / zepiden na de rivier Bluesfield , alwaar wy onze Cartaan kielhaalden ; en daar verlieten de Kapiteyns Archeimbo en Tukker ons / en gingen naa Bokkatoro.

1681.

De rivier
Bluefield.

Deezer rivier Bluefield komt uit tusschen de rivieren Nikaragua en Veragua. Aan de mond derzelve is een mooye zand-baal/ alwaar kleyne vaartuygen konnen schoongemaakt worden: In de mond is dezelve diep/ maar van binnen heeft ze een zandplaat/ 30 dat 'er geene groote schepen/ maar alleenlyk bakken van zestig of zeventig ton/ konnen inkomen. Deze rivier heeft haaren naam gekreegen van Kapiteyn Bluefield, vermaard Kapter/ woonende op 't epland Providence, lang te vooren eer Jamaika ingenomen was; welk epland Providence door de Engelschen bebouwd wierd/ en den Graaven van Warwik toebehoorde.

In deeze rivier vonden wy een kano/ die de stroom afquam; en hoe- wel wy met onze handes opvoeren om inwoonders te zoeken/ echter wierden wy 'er geene gewaar: doch wy zagen op twee of drie plaatsen tekenen/ die de Indiaanen aan de zyde van de rivier gemaakt hadde. De kano die wy vonden was maar slecht gemaakt/ uit gebrek van gereedschap; waaru't wy beslooten dat die Indiaanen geen ommeegang hadden met de Spanjaards/ of met andere Indiaanen die met dezelve verkeerden.

Terwyl wy hier lagen gingen onze Moskitos in hunne kano/ en bingen ons eenige Manaties of Zeekoeijen. Behalven hier ter plaatse/ heb ik deeze Zeekoeijen ook gezien in de baai van Kampechie, op de kust van Bokka del Drago en Bokka del Toro, in de rivier van Darien, en by de Eplandjes van Kuba: ik heb ook gehoord dat 'er aan de Noordzyde van Jamaika eenige wepnige gebonden worden; en in de rivier van Suriname, 't welk een laag land is/ zyn zy in groote menigte: Ik heb 'er ook gezien by Mindanea een van de Filipynsche eplanden/ als mede op de kust van Nieuw Holland. Dit dier is ontreit 30 groot als een paerd/ en tien of twaalf voeten lang; deszelfs mond gelijkt wy wel naar den mond van eenen koei/ hebbende groote dikke lippen: de oogen zyn niet grooter dan een kleyne erwt; de ooren zyn alleenlyk twee gaatjes/ aan elken zyde van 't hoofd; de nek is kort en dik/ en grooter dan de kop: het dikste deel van dit dier is aan de schotten/ alwaar het twee groote binnen heeft/ die ter wederzyde van de buik zich uytstrekken: Onder yder van deeze binnen hebben de wyfjes een kleyne speer om haar jongen te zoogen: van de schotten nederwaards na de staart behouden zy haare dikte ter lengte ontreit van twee voet; doch dan worden zy hoe langer hoe dunder tot aan de staart toe/ die plat/ en ontreit twintig duym lang/ veertien breed/ en byf dik is/ uytgenomen aan de kanten/ daar de dikte niet boven twee duym is: van de kop tot de staart zyn zy ganseh effen en glad/ zonder eenige andere binnen/ als de twee reeds genoemde. Ik heb gehoord dat sommige wel twaalfhonderd pondt gewoogen hebben/ doch zo groot heb ikze nooit gezien. De Manaties onthouden zich gaern in brak water/ en men vindtze gemeenslyk in inhammen en rivieren by de Zee: Om deeze reden is het misseken dat zy (boorzobeele my bekend is) nooit in de Zuydsee gezien worden: dewyl de kust daar doorgaans hoog land/ en diep water is/ met een holle zee en groote baaren; uytge-
39d

Beschry-
ving van
de Mana-
tee of
zeekoei.

zejd in de baai van Panama, en ebenwel zyn ze daar ook niet. Daaren-
tegen is Westindie als een groote baai/ bestaande uit veele klepner baai-
jen/ en 't land is meestendeels laag/ en 't water ondiep/ 't welk een
goede wepde (om zo te spreken) vooz den Manati verschaft. Somsyds
vind men denzelven in zout water/ en somsyds in versche/ doch nooit
veere in zee. En degene die zich in zee onthouden ter plaatsen daar geen
rivier noch bequaame inharn is/ daar zy kommen inkomen/ zullen ge-
meenlyk eens of tweemaal in vierentwintig uren zich na den mond van
een versche rivier begeeven/ die niet ver is van de plaats daar zy hun
verblyf hebben. Zy eeten gras van zeven of acht dupin lang/ en zeker
smaalbladerig kruyd/ 't welk op veel plaatsen in zee/ inzonderheyd tus-
schen de eplanden/ by 't vaste land groeit. Dit gras groeit ook in inharn-
men of in rivieren/ dicht aan de kanten/ op zulke plaatsen daar weynig
stroom is. Zy komen nooit aan land; noch in ondieper water dan daar
zy zwemmen kunnen: hun vleesch is wit/ het mager zo wel als 't vet/
en is een zeer liefsphe en gezonde spyz. De staart van een jonge koei
is meest geacht; maar als zy oud zyn/ dan zyn de kop en staart hejde
zeer taai. Een half dat noch zuigt is het lekkerst; en zy worden gemeen-
lyk van de Kapers gebraden/ gelyk ook groote stukken die zy uit den
buxk der ouden snijden.

De hupd van de Manati is den Kapers ten hoogsten dienstig/ want
zy snijden die in lange strooken/ welke zy aan de zyden van hunne kanoes
vastmaaken/ en'er hunne roeiriemen doozheen steecken/ in plaats van
pennen of riempluggen. De hupd van de bul/ of van de rugge eener
koei/ is al te dik vooz dit gebruyk; maar men maakt'er paerdezweepen
van/ snijdende riemen van twee of drie voeten lang/ die aan 't ene end
tot het handvatfel in haare bolle dikte gelaaten worden/ doch aan 't an-
der end spyd men die schuys af/ maar zeer effen en vierkantig; en ter-
wyl de riemen nog slap zyn strengelt menze/ waarna zy opgehangen/
en in een week tyds zo hard al hout worden. De Moskitos hebben altoos
een klepne kano tot hun gebruyk/ om visch/ schilpadden/ of Manaties
te vangen/ welke zy doozgaans vooz henzelven/ en zeer net en schoon hou-
den. Zy gebruyken geene riemen/ maar een soort van schoppen/ waar
van het breed end niet spits toeloopt na de stok/ steel/ of 't handvatfel/ ge-
lyk het blad van een riem; en zy leggen dezelve niet op de zyde of kant
van 't baartuyg gelyk men de riemen doet; maar zy houdenze recht op
en neer/ battende de steel met hejde de handen/ en dyvende het water
dan met groote kracht/ en zeer snelle stagen/ te rugge. Een van de
Moskitos (van welke niet meer dan twee te gelyk in een kano gaan) zit
aan 't achterste end/ en de ander legt op zyne kniejen aan 't vooz- end /
roeiende hejde totdat zy ter plaats komen/ daaz zy eenige vangst te ge-
moet zien. Dan leggen zy stil/ of roeien zeer zachtjes/ ziende oeral
rondom; en die aan 't voozste end van de kano zit legt zyne roeschop
neer/ en staat overend met zynen slagstok in zyne hand; deeze stok is
ontrent acht voeten lang/ en aan 't ene end byna zo dik als een mans

Op wat
wyze de
Manatees
van de
Moskitos
gevangen
werden.

arm / in 't welk een gat is om zyn harpoen in te steeken; aan 't ander end van de stok is een dop van ligt hout / waar in een gat is / doo: 't welk het dunne end vande stok heen steekt; en om dit dyfshout is een lyn / van tien of twaalf vadem lang / heel net gewonden / welks eene end daaraan vastgemaakt is; het ander end van de lyn is vast aan 't groot end van de stok / en de Moskito houdt ontrent een vadem daayvan los in zyne hand; als hy slaat / schiet de harpoen terstont uyt de stok; en wanneer de Manati wegzweemt / loopt de lyn van het dyfshout af; en al is 't dat de stok en 't dyfshout in 't eerst onder water getrokken wordt / zo komt het echter / als de lyn afgeloopt is / weder boven: Ondertusschen roeijen de Moskitos dan uyt alle hunne magt / om het dyfshout weer te krygen / waarmede gemeenlyk een quartieruur tyd heenen loopt. Wanneer de Manati begint moede te worden / legt hy stil / en dan roeijen de Moskitos na het dyfshout / en nemen 't op / waarna zy de lyn beginnen in te haalen: als de Manati dit voelt zweemt hy weder weg / met de kano achter zich; en dan moet degene die stuurt wel toezien / dat hy 't voorsien van de kano na dien weg wend / welke zyn makker wyft / die voorgeaan staande en de lyn houdende / ziet en voelt waarheen de Manatee zweemt. In deezerboege wordt de kano zeer hevig voortgerukt / totdat de Manati zyne kracht verliest: dan palmen zy de lyn in / die zy dikwils genoodzaakt zyn tot het end toe uyt te vieren. Gepindeljk wanneer het dier zyne krachten verspillt heeft / haalen zy 't aan de zyde van de kano / slaan 't op de kop / en sleepen 't dan voort na den naasten oever / alwaar zy 't vast maaken / en een ander opzoeken; welk gevangen hebbende / gaan zy 'er ook mee na strand / om het in hunne kano te krygen; want het is zo waar dat zy 't er niet kunnen intillen / maar zy haalen 't op in ondiep water / zo dicht aan de strand als zy kunnen; en wippen dan de kano oerzyde / dicht tegens den Manati aan / welke zy 'er dan inwinkelen / waardoor de kano weder recht overendt valt: dit gedaan zynde maaken zy de andere Manati, die int water legt / met een lyn aan 't vaartuyg vast / en sleepen dezelve also na zich. Ik heb gezien dat twee Moskitos een week lang alle dagen twee Manaties op deeze wyze aandoord zagen / waarvan de kleynste niet minder dan zeshonderd pond woog / en dat in zulk een kleyn kano / dat drie Engelsche zich naauweliks daarin zouden hebben willen waagen. Wanneer zy eene koel treffen die een jong heeft / gebeurt het zelden dat zy 't half mislen; want gemeenlyk neemt ze haar jong onder een van haare vinnen: en indien 't gebeurt dat het half zo groot is / dat zy 't niet dyaagen kan / of dat ze doo: verbaardheid maar alleen op haar eygene behoudenis let / zo zal 't jong haar echter nooit verlaaten / totdat de Moskitos gelegenheid hebben om te treffen.

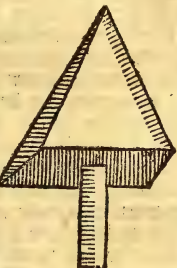
De wyze van Manaties en Schilpadden te vangen is byna een en dezelfde; alleenlyk wanneer zy na Manaties zoeken / roeiende zo zacht / dat zy geen geluyd maaken / en de zyde der kano nooit aantaken met hunne roeischop / omdat dit dier zeer scherp van gehoor is. Maar wanneer zy na schilpadden zoeken / die snediger van gezigt / dan van ge-

hooz zyn / neemen zy 't zo naaktu niet. Zy treffen de Schildpadden met een vierkantige pzer pen / en de Manaties met een harpoen. De Moskitos maaken hun eygen Wifschers-gereedschap / als harporen / visch-hoeken / en schildpad-pzers of penmen : Deze penmen of schildpad-pzers zyn vierkant / kort aan 't eene end / en niet boven een duymbreed lang / van zoodanig een satsoen als deeze figuur. Aan het penmetje dat aan 't breed end is / worde de lyn vast gemaakt / en gaat door een gat dat aan 't end van de stok is ; en wanneer de Schildpad getroffen is / schiet het pzer met de lyn van de stok af / en boort door de schaal heen / alwaar het zich zo vast zet / dat de Schildpad het onmoogelyk ontkomen kan.

Zy maaken hunne lynen zo om te visschen als andersins / van de schoof van Maho , 't welk een boom of heester is / die overbloedig door geheel Westindie groeit / en welks schoof uyt zeer sterke bezelen of draaden bestaat ; zo dat men dezelve kan van een trekken tot rabels of draadtjes / zo als men 't van noode heeft ; welk uytgepluysd werk bequaam is tot allerley soort van touw / zo dat de Kapers dikwils hun want daarvan maaken : doch dit als in 't voorbygaan.

Wanneer wy onze Carttaane schoongemaakt hadden / zepden wy van hier na Bokka-toro , 't welk een opening is tusschen twee eplanden / op 10 graaden 10 minuten Noorder breedte / tusschen de rivieren van Verague en Chagra. Hier vonden wy Kapiteyn Janky , die ons zeyde dat daar een vloot van Spaansche Armadillos was geweest / om ons te zoeken ; dat Kapiteyn Tristian te lande afgezakt zynde / en na Bokka-toro zepende / onder hen verballen was / meenende dat het onze vloot was ; dat zy op hem geschooten / en sagt op hem gemaakt hadden / maar dat hy zo niet roejen als boegseeren de vlugt nam / en 't / zo ze meenden / ontkomen was : dat Kapiteyn Pain en Kapiteyn Williams des gelyks door hen gesaagd waaren / en dat zy hen sedert niet gezien hadden ; dat zy binnen de eplanden lagen ; dat de Spanjaards niet eens by hen gekomen waaren ; en dat Kapiteyn Koxon ingelooopen was om te kielhaalen.

Dit Bokka-toro is een plaats daar de Kapers zo veel aankomen / als aan enig gewest van de gansche kust / om dat hier overvloed van goene Schildpadden / en een goede plaats om te kielhaalen is. De Indiaanen alhier houden geen verkeerung met de Spanjaarden / en zyn zeer woest / en ongeneegen om met andere te handelen. Zy hebben vele Kapers verniet / gelyk zy niet lang naa deezen tyd ook enig volk ombragten van Kapiteyn Pain , die een tent hebbende doen opslaan / om zyne goederen in te doen terwyl hy kielhaalde / eenig volk met geweer daarin gelegd had / waar op de Indiaanen by nacht stilsetjes in de tent quamen / en drie of vier mannen 't hoofd afhieuen / en toen de vlugt namen ; en dit was de eerste.

De Maho-boom.

1681. eerste reys niet dat zy de Kapers bus gehandelt hadden. Op deeze kust
groeijen Vinellōs in groote menigte / waarmede de Chokolaat doorrookt
wordt; en welcke ik elders beschryven zal.

Onze vloot dan aldus verstrooid zynde / 30 was'er geen hoope van we-
der byeen te komen; dies deed elk 't gene hy oordeelde voorderlyk voor
hem te zyn. Kapiteyn Wright, by wien ik nu was / nam boor op de kust
van Kartagena te krupfen; en dewyl het nu byna het seizoen der Westely-
ke winden was / gingen wy vanhier t'zepl / en Kapiteyn Janky met ons /
houdende inalkanderen gezelschap / omdat Kapiteyn Janky geen lastbyef
had / en vreesde dat de Franschen zyne bakz zouden neemen. Wy pas-
seerden boorby Scuda, een eplandje alwaar men zegt dat het ingewand
van Sir Francois Drake begraaften is; en quamen by een riviertje bewes-
ten Chagre, alwaar wy nieuwe kanoes namen / en dezelve met ons na
de Samballōs voerden. Wy hadden den wind Westelyk / met veel regen /
en quamen daarmede aan de punt Samballas. Alhier lieten Kapiteyn
Wright en Kapiteyn Janky ons met de Cartane om de kanoes becht te
maaken / terwyl zy na de kust van Kartagena gingen / om voorraad van
mondkost te zoeken. Wy krupfen inmiddels tusschen de eplanden / en
lieten onze Moskitōs upvaaren om te bissefen / die ons eenige halfwassene
Schilbpadden bragten: en sommige van ons gingen dagelyks aan land /
om eenig wild in de bosschen te bangen. Sontpds kreegen wy eenige
Pekary en Warri, of wilde baykens en hetten; op andere tyden bongen
wy een partey groote vette Neerkatten / of Quamis, Korrofoes (beyde
een soort van groote vogels) Dypben / Dapegaaijen / en Corteldypben.
Wy maachten goede cier met het gene wy bingen / en bleeven niet lang op
eene plaats / maar gingen somtpds aan de eplanden / daar veel Sapadii-
lōs groeijen / zynde een vrucht / die zeer wel naar een peer gelykt / doch
sappiger is; en onder die boomen bonden wy een menigte van Soldiers;
Soldiers. dit zyn diertjes die in schelpen beslooten zyn / en twee groote kilauwen
hebben gelyk de Krabben / verstrekkende tot een goede spyze: evenwel
gebeurde het eens / dat ons volk een party heel groote vondt / welcke zy /
heel hongeregig zynde / toemaakten; maar de meeste die'er van aten wier-
den heel ziek / als of zy vergeeben waaren: want op dit eplandt zyn vee-
le Manchaneel-boomen / welker vrucht die van wilde appelen gelykt /
en goed van reuk / doch ongezond is; en doorgaans wachten wy ons
boor zulk gedierte 't welk dezelve eet. En dit houden wy boor een alge-
meen regel / wanneer wy eenige vruchten vinden / die wy nooit meer
gezien hebben / dat wy / byaldien'er de vogels ingepikt hebben / dezel-
ve onbeschroomd moogen eten; maar zo wy zulks niet bemerken / laa-
ten wy ze ongerept: en met deeze vrucht is het zodaanig gelegen / dat gee-
ne vogels daarvan willen eten; alhoewel deeze Manchaneel-boomen op
veele van deeze eplanden wassen.

Krupfende dan aldus tusschen deeze eplanden / quamen wy eyndelyk
weder by dat van La Sound, hebbende 's daags te vooren een sloep van
Jamaika ontmoet / die gekomen was om op die kust te handelen / en nu
met

met ons zeylde. 't Was tegens den avond wanneerer wy ten anker quam; en des anderendaags 's morgens losten wy twee stukken geschut voor de Indiaanen die aan de bafte kust woonden: om aan boord te komen; dewyl wy beslooten dat het nu tyd was om van onze vyf mannen / welke wy in 't hart van 't land onder de Indiaanen gelaaten hadden / eenige bescheyd te verneemen: want het was nu ontrent in 't laast van Augustus, en 't was in 't begin van May, toen wy van hen gescheyden waaren. En volgens onze verwachting quam de Indiaanen ook aanboord / en bragten onze vyanden met hen: Mr. Wafer droeg een kleedje om zynen middel / en was beschield als een Indiaan / zynde al eenigen tyd aanboord geweest eer wy hem kenden: een van hen genaamd Richard Kobson sturf die of vier dagen daarna / en wierdt op La Sounds eiland begraven.

1681.

Mr. Wafer komt weer.

Hierna gingen wy na eenige eplandtjes Oostwaards op / om Kapiteyn Wright en Kapiteyn Janky te ontmoeten / dewelke een vloot Pereagös met koojn / barken / en gebogeld geladen / en van een Oorlogscheepje met twee stukken en zes bassen begeleid / aangetroffen hebbende / het selve met de meeste Pereagös op strand jaagden; doch twee van de selve namen en medebragten.

Alhier wierden de barken van Wright en Janky schoongemaakt / en wy verzagen ons van koojn / en zeylden toen na de kust van Kartagena. In

De rivier Darien.

onzen weg derwaards passeerden wy voorby de rivier Darien, welke breed aan den mond is / maar niet boven zes voeten waters in een springty diep: want hier gaat geen hoog gety. Ontrent zes maanden te voren was Kapiteyn Koxon, die uit de Zuydzee gekomen was / die rivier met een party volks opgegaan; en yder man had zich vaneen sterk zakje voorzien om zyn goud in te steeken / dewyl zy zich ingebeeld hadden / grooten rykdom alhier te zullen vinden / hoewel zy weynig of niet metal kreegen. Zy hadden ontrent honderd mylen opgeroid / aler zy by eenige wooningen quam / en bonden toen eenige Spanjaarden, die daar woonden om met de Indiaanen goud te verruilen / zulks dat'er in elk huys een goudschaal was. De Spanjaards verwonderden zich hoe zy zo verre van den mond der riviere gekomen waaren / om dat'er tusschen die plaats en de zee een soot van Indiaanen woont / die zeer schrikkegh voor de Spanjaarden zyn / en geen handel noch verkeerling met hen / of Indiaa-

Woeste.

nen.

eenige andere blanken willen houden. Zy gebruyken spatten die ontrent acht voet lang zyn / uit welke zy vergiftige pyltjes blaazen; en in 't bespringen van huine vyanden gaan zy zo stil te werck / en neemen zo snel weder de vlugt / dat de Spanjaards hen nooit kunnen vinden. Hunne pyltjes zyn van Makaw-hout gemaakt / en ontrent zo dik en lang als een drapnaald; 't eene end daarvan is met hartoen betwonden / en 't ander end is zeer dun en scherp / en met kerfjes ingekeept als een harpoen; zulks dat overal waar het tref / het terstond afbreekt; door de zwaarte van 't dikste end; zynde met voorzacht zo dun gemaakt / omdat het niet zou kunnen tegenhouden; en dit afgebroken end kan zeer zwaarch / ter oorzaak van de kerfjes / uitgekreegen worden. Deze Indiaanen zyn

al

1681.

altoos in ooglog met onze byndelske Indlaanen van Darien, en woonen aan beyde de zyden van derze groote rivier/byftig of zestig mylen van de zee; maar niet dicht aan den mond van de rivier. In deze rivier/ en in eenige inhaminen daartoe behoorende/ zyn een menigte van Manaties, Dit verhaal heb ik van verscheppene persoonen die Mr. Koxon in die togt vergezelschapten/ en inzonderhepd van Mr. Kook, die 'er mede by was/ en een zeer verstandig man is/ zynde tegenwoordig Oppershuurman op een schip dat na Guinee gaat.

't Klooster van Madre de Popa.

Doch om weder tot onze reyse te keeren; also ons niets van belang boozquam passeerden wy boozby Kartagena, eene stad zo wel bekend/ dat ik 'er niets van zal zeggen: wy zepden in 't gezigt derzelve/ want zy legt open booz de zee; zo dat wy Madre de Popa, of Nuestra Senora de Popa zeer klaar konden zien; dit is een klooster der Maagd Maria toegewyd staande op den top van een zeer steplen berg recht achter Kartagena: Het is een plaats van ongelooftlike rykdom/ dooz de gestadige offeranden die hier gedaan worden; waardbooz het dikwils gebaar zou loopen van dooz de kapers bezocht te worden/ 't en waare de nabpghen van Kartagena hen in ontzag hieldt: Noztom het is de Loreito van Westindie; en men vertelt 'er ontelbaare mirakelen van. Alle ongelukken/ die den kapers overkomen/ worden aan 't bestier dezer Liebevrouwe toegescheeven; en de Spanjaarden verhaalen/ dat zy dien nacht/ toen 't Oorlogschip Oxford aan 't epland Vakka, dicht by Hispaniola opbloog/ uytgegaan was/ en geheel nat t'huys quam; gelyk het dan op diergelpe boozballen (somen vertelt/ dikwils gebeurt/ dat zy op een togt uytgeweest zynde/ met beslypke en gescheurde kleederen/ ter oorzaak van de slimme wegen/ en 't passeeren dooz dichte bosschaadsen/ wederkeert; en bupten twyfel van booz zulke uytmuntende diensten wel een nieuw kled verdient.

Ste. Martha; deszelfs hoog land.

Dan hier zepden wy al boozt na Rio Grande, alwaar wy in zee/ een myl van den mond van die rivier/versly water innamen/ en vervolgden toen onze koers Oostwaards/ passerende boozby St. Martha, een aanzienlyke stad/ en goede haven; den Spanjaarden toebehoorende/ doch binnen weynig jaaren tweemaal dooz de kapers ingenomen: Zy staat dicht aan de zee/ en de Berg binnenlands is uytneemend groot/ verhefende zynen krupen een geweldige hoogte op een obergroot stuk lands: Ik ben van gevoelen dat hy hooger is als de Piek van Tenariffe; en andre/ deze beyde gezien hebben/ zyn van dezelve meening. Ik heb denzelven in 't boozbybaaren dertig mylen in zee gezien; anderen hebben my gezegd/ datze hem meer als zestig mylen verre gezien hebben: en sommige hebben my verhaald/ dat zy Jamaika, Hispaniola, en 't hoog land van Santa Martha te gelyk hebben gezien: en nogtans legt het naastbygelegene van die plaatsen honderd twintig mylen daarvan af; en Jamaika, 't welk het verste is/ woort op honderd byftig mylen afstand gerekend: en twyfel of eenig land van die twee eplanden verder als byftig mylen kan gezien worden. De top daazvan verschuypt zich gemeenlyk in de wolken, doch by helder weder/ wanneer men hem kan zien/ vertoont hy zich wit

weit / zynde / zo men vermoedt / met sneeuw bedekt. Ste. Martha legt 1681.
op 12 graaden Noorder breedte.

Maadat wy byf of zes mylen beoosten Sante Martha gekoimen waaren / liefen wy onze schepen ten anker / en keerden met onze kanoes te rugge na Rio Grande, baarende die rivier in door een' mond die zich dicht by Ste. Martha in zee ontlaf / dewyl ons voorneemen was eenige plaatsen aan te doen / die een goed end wegs dezelve rivier op lagen : doch dewyl wy van deezen aanslag door eenige toebalken afgeschrikt wierden / keerden wy weder na onze schepen / en gingen t'zepl na Rio la Hacha : Dit is weseer een sterke Spaansche Stad geweest / en welbeboud ; maar dikwils door de Kapers ingenomen zynde / hadden de Spanjaards die eenigen tyd voor onze aankomst verlaaten. Zy legt aan de Westzyde van een rivier / en recht tegen over die stad is een goede reede voor schepen / met een klaare zandgrond. De sloepen van Jamaika plagten daar dikwils te komen handelen ; en ik heb verstaan / dat de Spanjaards zich hier sedert weder neergezet / en de plaats zeer sterk gemaakt hebben. Wy gingen in de schans / en bragten twee stukjes geschut vandaar aanboord. Daarvandaan gingen wy na de Rancheries, een van de twee klepne Indiaansche dorpen / alwaar de Spanjaards twee barken houden om paerlen te visschen.

De Paerel-banken / zo men my verhaald heeft / leggen hier of byf myn van de strand / alwaar de barken / tot die visschery behoorende / ten anker gaan leggen : alsdan gaan de Dupkers na de grond / en vuilen een mand / die te vooren neergelaaten is / met Oesters ; en wanneer zy opkomen / gaan'er andere neer / altoos twee gelyk / zo lang tot dat de bak vol is ; en dan gaan zy'er mee na land / alwaar de oude mannen / vrouwen / en kinderen der Indiaanen / de oesters open doen / in 't byzyn van een Spaanschen opziener / die na de paerlen ziet ; en evenwel weteen deeze Indiaansche dikwils de beste paerlen voor hen zelven achter te houden / gelyk de Inwoonders van Jamaika, die dagelyks met hen handelen / konnen getuppen : 't vleesch van de oesters hangen zy op te droogen. Alhier gingen wy aan land / alwaar wy een van die barken / en groote hoopen van oesterschelpen zagen ; doch al het volk was weggeblugt.

Paerl-
visschery.

In een andere plaats nogtans / tusschen deeze en Rio la Hacha, namen wy eenige van de Indiaanen gevangen ; welke zeer hardnekkige menschen scheenen te wezen : zy zyn lang van trooni / zwart van haar / wat gebochgeld van neus / en van een fluursch gezigt : De Spanjaards verhaalen dat zy een zeer talryk volk zyn / en dat zy zich aan hun jok niet willen onderwerpen : evenwel houden zy Spaansche Priesters onder hen en hebben hen door de koophandel zo verre gebragt / dat men eenigzins met hen omgaan kan : maar nogtans konnen zy'er geen streng ontzag over houden. Het land is onzichtbaar / en bestaat dicht aan de zee byt ligt zand : zyn de meerendeels blak of veldachtig / doch 't gras is maar schraal en slecht ; niet te min is 'er overvloed van vee. Elk kent zyne eegne beesten / en bezorgt ze ; maar het lant is gemeen / uytgezejd hune huizen of klepne plantage.

1681.

zien daar 3p woonen / welke elk met eenig afschutsel bewaart. Onder-
tusschen moogen 3p van de eene na de andere plaats verhuizen / als 3p
willen; dewyl niemand recht tot eenig land heeft / dan 't gene hy bezit.
Dit gedeelte van 't land is niet zo onderhebig aan regen / als het gene
beweeten Ste. Martha legt; eventwel heeft men'er donder bupen / doch niet
zo hevig / noch zo menigvuldig / als op de kust van Portobello: ook waajen
de Westelske winden / wanneer 't in het seizoen van die wind is / hier
niet zo sterk en zo lang / als op de kusten van Portobello en Cartagena.

Kruysing
op de
kust van
Westin-
die.

Neemen
een vaar-
tuyg.

Maadat wy eenigen tyd hier toegebragt hadden / keerden wy weder na
de Kartageense kust; maar tusschen Rio Grande en die plaats gekomen
3pnde / kreegen wy Westelske winden / welke ons nog drie of vier dagen
beoosten Cartagena hielden; en zagen toen op een' moogen een zepl in zee /
op 't welk wy tegens den middag jagt maakten; Kapiteyn Wright, die
best zeplde / quam'er op af / en raakte daaymee in gevecht; en een half
uur daarna quam Kapiteyn Janky, die beter zeplde dan de Tartane,
('t schip daar ik op was) ook daarop / en slampte het aanboord; en de-
wyl Kapiteyn Wright desgelijks deed / veroverden 3p 't vaartuyg / eer
wy 'er by quamen: 3p verlooren twee of drie mannen / en hadden zeven
of acht gequesten. De pyss was een schip met twaalf stukken en veer-
tig mannen / welke alle goed geweer hadden; en was gelaaden met su-
fier en tabak / beneffens acht of tien vaatjes quebleesch; komende van
Sant Jago op Kuba, en zo na Cartagena.

Wy gingen met het genomen schip te rugge na Rio Grande, om ons
want / het welk dooz 't gevecht zeer reddeloos was geworden / te herstel-
len; en te overleggen wat wy met de pyss doen zonden; want de lading
was booz ons van wepnig belang / en niet waardig daaymede na een ha-
ben te gaan. Te Rio Grande dan gekomen 3pnde / eyschte Kapiteyn Wright
de pyss als 3pn recht / uyt krachte van 3pnen lastbrief; en Kapiteyn
Janky zepde datze hem toequam volgens de wet der Kapers. Om de
waajheyt te zeggen / Kapiteyn Wright had 'er 't meeste recht toe / dewyl
hy dooz 3pnen lastbrief Kapiteyn Janky booz de Franschen / die hem / om
dat hy geen lastbrief had / wouden uytgestooten hebben / beschermd had;
ook was hy de eerste geweest die 't gevecht had aangegaan. Maar 't volk
was gezamentlik bezeesd / dat Kapiteyn Wright de pyss terstond in
een haven zou gebragt hebben; en daarom verklaarde 3pn meeste volk
zich booz Kapiteyn Janky. Kapiteyn Wright de pyss alzo quyt raakende /
verbzande 3pn bark / en nam die van Janky, welke grooter was dan de
3pne: en de Tartane wierdt aan eenen Jamaik's handelaar verkoft. Al-
dus wierdt Kapiteyn Janky Bevelhebber op 't schip van de pyss: en
daarop zepden wy vanhier weder na Rio la Hacha, en zetteden de geban-
genen aan land.

Gaan na
Kurasao.

Het was nu in den beginne van November; en wy namen een beslupt /
zo de Westelske winden / die nu begonden te waajen / ons wilden dienen /
na Kurasao te gaan / om onze sufier aldaar te verkoopen. Wy gingen
dan t'zepl met schoon weder / en een gewenschte wind / welke ons te Ku-
rasao,

Kurasao, een Hollandsch epland / aanbragt. Kapiteyn Wright ging aan land by den Gouverneur / en boodt hem de supher te koop aan; doch hy kreeg tot antwoord / dat zy een grooten handel met de Spanjaards dypvende / ons daar niet konden toelaaten; maar indien wy na St. Thomas wilden gaan / (t welk een epland en brpe haven is den Deenen toebehoorende / en een bype plaats voor de Kapers) dat hy dan een sloep wilde zenden met zodaanige goederen als wy van doen hadden / en geld om de supher te koopen / die hy tot zekeren pryze woud aanneemen; doch wy wierden de koop niet eens.

Kurasao is het eenigste epland van belang / dat de Hollanders in West-Indie hebben. Het is ontrent vyf mylen lang / en negen of tien in den omtrek; het Noorderlykste punt wordt geseld op 12 graaden en 40 minuten / by Kaap Roman. Aan de zuydzyde van 't Oost-end is een goede haven / genaamd Sante Barbara; maar de voornaamste haven is ontrent drie mylen van 't Zuydoostereind na de Zuydzyde / alwaar de Hollanders een goede stad / en een zeer sterke schans hebben. De schepen die daar willen inloopen / moeten zich vooral dicht aan den mond van de haven houden / en een kabel gereed hebben / om een end daarvan by de schans aan land te brengen; want aan den ingang van de haven kan men niet ankeren / en de stroom loopt altoos Westwaards. Als men 'er binnen is / is het een zeer bepligte haven voor schepen / 't zy om te kielhalen of stil te leggen. Aan 't Oost end zyn twee bergen / de eene veel hooger dan de andere / en de steilste legt na de Noorderzyde: het overige van 't Epland is redelyk vlak; en eenige ryke kooplieden hebben onlangs supherplanteynen opgerecht ter plaatse daar voordeezen niet dan weyland voor vee was. Daar zyn ook eenige klepne plantazien van Potatos en lams; hoort is 'er nog een groote menigte van vee op 't epland: doch 't wordt niet zo veel geacht om zyn gewas / als om zyne stand / die zeer bequaam is om met de Spanjaards handel te dypen. Voordeezen was die haven nooit zonder schepen van Kartagena en Portobello, welke daar dikwyls van de Hollanders duyzend of vyftienhonderd zwarten op eenmaal / beneffens een groote menigte van Europeesche waaren koften. Maar niet heel lang geleden is die handel in de handen der Engelschen te Jamaika verballen: eventwel dypen de Hollanders aldaar nog groote koophandel door gansch Westindien / uytzendende Hollandsche schepen / die welgewapend / en met Europeesche goeden geladen zyn / waarvoor zy voordeelige retoeren bekomen. De Hollanders hebben hier nog twee andere eplanden / maar van weynig belang / in vergelykinge van Kurasao; het een legt zeven of acht mylen Westwaards daarvandaan / en is genaamd Aruba; het ander legt negen of tien mylen Oostwaards / en wordt geheten Bon-Airy. Van deeze eplanden haalen de Hollanders in sloepen leeftogt voor Kurasao, om hunne bezetting en Zwarten t'onderhouden. Te Aruba ben ik nooit geweest / en kan 'er daarom niets van zeggen uyt myn eygene weetenschap; maar volgens 't gene my daarvan is verhaald / is het

Beschry-
ving
deszelfs.

1681. het Bon-Airy, 't welk ik beschryben zal/ zeer gelyk/ doch niet zo groot. Ook is tusschen Kurafao en Bon-Airy een eylandtje genaamt kleyn Kurafao, leggende niet boven een myl van groot Kurafao.

Togt van
d'Etrée
op Kurafao.

De Koning van Frankryk heeft al over lang een oog gehad op Kurafao, en ook eenige maalen onderstaan om het in te neemen/ doch 't is hem 'telkens mislukt. Wy is verhaald/ dat drie of vierentwintig jaaren geleden de Gouverneur het aan de Franschen had verkoft/ maar kozt te booren sturf/ eer de vloot quam om het op te eyschen; zulkis dat die aanslag dooz synen dood miste. Daarna in 't jaar 1678 wierdt de Graaf d'Etrée, die 't jaar te vooren het eylandt Tabago den Hollanderen ontnomen had/ met een esquadre kloekke en welbemaande schepen/ die met bomben en karkassen boozzien waaren/ derwaards gezonden/ om het stormenderhand in te neemen. Deeze vloot quam eerst te Martiniko, wordende terwyl zy daar lag te wachten/bevel na Petite Guave aan alle de Kapers gezonden/ om derwaards te komen/ en den Graave in synen aanslag by te staan: doch daar waaren maar twee Kapers die daarnatoe gingen/ welke ten deele met Franschen en ten deele met Engelschen bemand waaren: Deeze gingen dan met den Graave na Kurafao t'zepl/ doch onderwege verongelukte de gansche vloot op een rif of bank van klippen/ die zich van 't eylandt Aves uytstreckt; zo dat niet meer dan twee schepen/ een van welke een van de Kapers was/ het ontquam; waardoo de aanslag te niet liep.

Wy dan/ als gezegd is/ geen koop met den Gouverneur van Kurafao wegens onze supher gemaakt hebbende/ gingen van daar na Bon-Airy, een ander Hollandsch eyland/ alwaar wy een Hollandsch vaartuyg vonden/ dat van Europe quam/ en met Iersch vleesch geladen was/ 't welk wy tegens een gedeelte van onze supher rupden.

't Eyland
Bon-Airy

Bon-Airy is het Oostelykste van de Hollandsche eylanden/ en 't grootste van de drie/ hoewel niet het aangemerkelyste. 't Midden van dit eyland wordt gesteld op 12 gr: 16 min. 't legt ontrent negen of tien mylen van Kurafao, en wordt gerekend zestien of zeventien mylen in den omtrek te zyn. De reede is aan de Zuydwester zyde/ dicht by 't midden van 't Eyland/ alwaar 't zelve met een byp diepe baat inloopt. De schepen die van de Oostkant komen loeven dicht op aan de Oostzyde/ en laaten het anker vallen op zestig badem waters/ en een halve kabels lengte van land: maar ter zelfder tyd moeten zy gereed zyn met een boot/ om een touw na land te voeren/ en aan strand vast te maaken; want anders zoud het schip/ als de landwind 's nachts komt/ weder in zee dreyben/ naardien de grond zo schuyng afloopt/ dat geen anker kan houden/ als het eens aan 't gelyen raakt. Ontrent een halve Engelsche myl ten Westen van deeze anker-grond/ is een laag Eylandtje/ en een sleuf tusschen 't zelve en het groot Eyland. De huyzen zyn niet boven een quartiers gaans landwaard in/ langs de weg. De Gouverneur die hier woont staat onder dien van Kurafao, boort zyn'er zeven of acht soldaaten/ en vyf of zes Indiaansche huyseggezinnen. Daar is geen Vesting; en de soldaaten

ten hebben by breedest tyd wepnig anders te doen / dan te eeten en te slaapen; houdende nooit wacht / dan ten tyde van oorlog. De Indiaanen zyn akkerlieden / en planten Mais en Guinees koozn / als mede lams en Potatos: doch hun booznaamste werk is beehouden; want dit Epland is overbloedig van gepten doorzien / van welke jaarlyks een groote menigte ingezouten na Kurafao gezonden wordt. Daar zyn ook eenige paerden / stieren / en koeijen / maar nooit heb ik 'er schaapen gezien / hoewel ik het gansche epland over gewreef ben. De Zupdyde is vlak en laag land; en daar zyn verscheppenerley soorten van boomen / doch grene die heel groot zyn : By de hupzen is een klepne springbron / waarvan de Inwoonders zich bedienen / hoewel het water zwartachtig is. Aan het Westeynde van 't epland is een goede fonteyn van versch water / alwaar drie of vier Indiaansche hupgezinnen woonen : maar op geen andere plaats ziet men water of hupzen. Aan de Zupdyde / dicht by 't Oosteynde / is een goede zoutpan / alwaar de Hollandsche vaartuygen om zout komen.

Van Bon-Airy gingen wy na 't epland Aves of Gevogelte, 30 geheeten naar Vogelen / genaamd Oorlogsmannen , en Boobies of Scholferts, wel-
ke men daar / inzonderheyt de laatste / in groote menigte vindt. De
Booby is een watervogel wat kleiner dan een hoen / van een ligt graau-
we koleur; en die van dit epland heb ik bemerkt dat witter zyn / dan
andere : Deze vogel heeft een sterke bek / langer en grooter dan die
van een kraai / en breeder aan 't eynde; zyne voeten zyn plat / als die
van een eendvogel : 't Is een zeer onnozel dier / en zal naauwelijks een
stap wyt de weg gaan : Op sommige plaatsen maaken zy hunne nesten
op de grond; maar hier nestelen ze in de boomen / 't welk ik nergens an-
ders gezien heb / hoewel ik 'er op vele plaatsen heb gezien : hun vleesch
is bruyn / en smaakt vischachtig; echter worden zy dikwyls van de Ka-
pers gegeten : hun getal is zeer vermindert door de Fransche vloot / die
hier berongelukte / gelyk ik verhaalen zal.

De * Oorlogsmen (gelyk de Engelschen die noemen) is ontrent 30
groot als een kuylendief / en dezelve van fetsen ook niet ongelyk / doch
zwart van lyp / en rood van hals / hy leeft van visch / en komt nogtang
nooit in 't water; maar zweeft om hoog als een kuylendief / en wanneer
hy zynen roof ziet / vliegt hy schielik nederwaards met zyn' kop na om-
laag / en neemt die snellyk met zyn' bek wyt de zee op; waarna hy weer
met een haast na om hoog vliegt / zonder het water eens geraakt te hebben.

Dit epland Aves legt acht of negen mylen beoosten het epland Bon-
Airy, ontrent veertien of vyftien mylen van de vaste kust / en op de hoogte
van 11 gr. 45 min. ten Noorden. Het is maar heel kleyn; zynde niet boven
vier Engelsche mylen lang / en geen halve Engelsche myl breed : aan de
Noordzyde is laag land / 't welk doorgaans door de vloedt onderloopt;
maar aan de Zupdyde is een klippige bank van koraal / door de zee op-
geworpen : Het Westeynd is ontrent een Engelsche myl beyde veldland
zonder boomen : daar zyn twee of drie putten / door de Kapers gegaa-
ven /

E 3.

* Man of War, 't welk eygentlyk betekent, een Oorlogschip.

t Eyland
Aves, en
de Vogels
daarop.

1681.

Schip-
breuk
van den
Graave
d'Etrée.

ben / dewelke dikwils op dit epland komen / om dat'er ontrent het mid-
den / aan de Noordzyde / een goede haven is / alwaar zy bequaamlyk
kommen kielhaalen. Het rif of de klipptige bank / op welke de Fransche
bloot (gelijk ik reeds gezegd heb) verongelukte / strekt zich van 't Oost-
epinde Noordwaards ontrent drie Engelsche mylen / en dyaait dan West-
waards / maakende also een halve maan. Dit rif breekt de kracht der
zee / zo dat 'er aan de Westzyde een goede ankerplaats is met een zand-
grond. Binnen dit rif zyn drie zandplaatzen of eplandries / ontrent drie
Engelsche mylen van 't groot epland. Dat de Graaf d'Etrée zyne bloot
alhier verloor / geschiedde aldus ; hy quam van 't Oosten aan zeplen / en
verbiel op het rif ; waarop hy zyn geskut losse / om de andere schepen
te waarfchoutwen : maar zy vermoedende dat hun Admiraal niet de
byanden in gevecht was geraakt / zetteden niet alleenlyk hunne magt-
zeplen by / maar maakten zo veel zepl als zy konden / en liepen also met
volle zeplen tegen de grond aan / alle ontrent een halve Engelsche myl van
malkanderen : want dewyl hy in de top van de groote mast licht voerde /
was zulks een rampoedig baken voor hen ; zo dat'er maar een Konings-
schip / en een Kapert 't gebaar ontquamen. De schepen bleeven den gan-
schen dag nog heel / zulks dat het meeste volktids genoeg had om zich na
land te begeeven : niettemin waaren 'er vele die op de wykken sneuvel-
den ; en vele van degene die behouden te lande quamen / tot zulke onge-
makken niet gewend zynde / sturbe als zieke schaapen. Doch de Ka-
pers / die zulke toeballen wel gewoon waaren / en van welke ik dit ver-
haal heb / leefden lustig en vrolyk / en zeyden my / dat al hadden / zy elk
man met drehonderd guldens in zyn zak / na Jamaika gegaan / zy niet
meer verheugd zouden geweest zyn : want zy bleeven by malkanderen /
en pasten op / als de schepen aan stukken stieten / dat zy de goederen kree-
gen ; en hoewel 'er vele tonnen op de klippen aan dypen raakten / niet-
temin dreeben vele baten met wy en brandewyn over 't rif / waarop
deze Kapers dan pasten / en dezelve aan land haalden. Zy bleeven
daar ontrent drie weeken / wachtende na gelegenheyt om weder na His-
paniola te gaan ; en al dien tyd waaren zy niet zonder twee of drie ophoof-
den wy en brandewyn in hunne tenten / beneffens tonnen met ossen-
vleesch en spek / 't welk zy genoeg zonder vlood konden eeten / alhoewel
degene die eerst ynt Drankryk gekomen waaren / zulks niet konden dogn.
In een van de schepen / daar overvloet van sterke drank in was / wa-
aren ontrent veertig Franschen aanboord / die met drinken en quinkelee-
ren zich vrolyk maakten / en om geen gebaar dachten / wanneer het ach-
terste end van 't schip brak / en over 't rif spoelende in zee wegdroef / zon-
der dat men ooit meer van dat volk gehoord heeft.

Zonder-
ling.
avontuur
van Kapi-
teyn Pain.

Niet lang naa deeze groote schipbreuk had Kapiteyn Pain , die een Ka-
per van zes stukken voerde / een geneuchlyk voorsal op dit epland. Hy
quam hier om te kielhaalen / meenende zyn vaartuyg wel te halefateren ;
want aan dit epland waaren masten / sprietten / balken / en veel andere
dingen / die hy van doen had / gedreeven : derhalven haalde hy in de ha-
den /

ben / dicht aan land / en onttakelde zyn scheepje. Ter hy gedaan had wierdt een Hollandsch schip met twintig stukken van Kurasao gezonden / om 't geschut dat op 't rif verlooren was op te visschen; doch de Hollanders een baartuyg in de haven ziende / en wetende dat het een Fransche Kapiteyn / beslooten denzelven eerst te neemen; quamen daarop tot op een Engelsche myl na by hem / en gaven buur / zynde van voorneemen 's anderendaags in te labeeren; want het is een zeer enge inharn. Kapiteyn Pain kreegh ondertusschen eenige van zyne stukken aan land / en deed alles wat hy kon om wederstand te bieden / alhoewel hy reeds staat maakte te zullen genomen worden. Maar terwyl zyn volk dus bezig was / wierdt hy een Hollandsche sloep gewaar / die aanquam zeplen / en tegens den avond aan 't West-eynde van het epland ten anker quam. Dit gaf hem eenige hoope van ontkominge; en daarop zondt hy 's nachts twee kanoes na de sloep / dewelke dezelve namen / en 'er een goede laading in bonden; weshalven hy'er mee weg zeilde / en also een goede rupling deed / gevende zyn leedig baartuyg aan 't Hollands Oorlogschip ten besten.

1681.

Ontrent vier mylen beoosten dit epland Aves is een ander eplandtje 't welk de Kapers 't kleyn eyland Aves noemen / en van Mangrove-boomen overgroeid is: ik heb het gezien / maar ben'er nooit op geweest. Op geen van deze eplanden zyn eenige inwoonders / uytgezept Boobies en eenige andere vogelen.

Terwyl wy aan 't epland Aves waaren kielhaalden wy Kapiteyn Wrights bark / en maakten de Supher-pyys schoon; ook kreegh wy twee stukken uyt de wraakken / en bleeven daar tot in 't voorst van February des jaars 1682.

Hierbandaan gingen wy na de eplandtjes Roka om de supher-pyys te kielhaalen; dewyl aan 't epland Aves zulk een beguaame plaats daartoe niet was. Zynde dan aan een van deze eplandtjes gekomen / was het eerste werk dat wy deden / ons geschut aan land te haalen; en daarop wierpen wy een boistweering aan de hoek op / en planteden daar alle onze stukken / om te beletten dat eenig vband tot ons quame / terwyl wy daar lagen te kielhaalen. Vervolgens sloegen wy een hut op / en bedekten dezelve met zeplen / om 'er onze goederen en leeftogt in te byngen. Terwyl wy hier lagen quam een Fransch Oorlogschip van zesendertig stukken tusschen deze eplandtjes door; aan 't welk wy ontrent tien tonnen supher verkosten. Ik was twee of driemaal aan boord / en wierd'er t'elkens brindelph door den Kapiteyn en zyn Luytenant / die een Ridder van Malta was / ontvangen / en zy bepde belooften my groote bevoordering in Vrankryk, indien ik met hen wou gaan; maar ik bleef altoos van voorneemen om by die van myne landaard te blyven.

Eylanden
Roka.

De eplandtjes Roka zyn kleyn en onbewoond / leggende op 11 gr. 40 min. bysten of zefsten mylen van 't vaste land / ontrent twintigh mylen Noordwest ten Westen van Tortuga, en zeven of acht

1682.

De Vogels
Noddy en
Tropik.

acht impen betwefen Orchilla, een epland dat ontrent op dezelfde afstand van de vaste kust legt / en 't welk ik gezien heb / doch nooit daar op geweest ben. De Rokas strekken zich ontrent vyf impen Oost en West / en ontrent drie impen in de breedte upt. Het Noorderlyfste van deeze eylandjes loopt het meeste in 't oog / ter oorzaak van een hooge witte rotsachtige berg aan 't Westeynde daarvan / welke men een groot end wegs daaryvandaan kan zien / en op het zelfde is een groote menigte van Tropiks, Oorlogsmannen, Boobies, en Noddies, alle vogelen die daar broeden. De Booby en Oorlogsmen heb ik reeds beschreeven; de Noddy is een klepne zwarte vogel / ontrent 30 groot als de meerle in Engeland / en redelyk goed van smaak. Zy nestelen in de klippen; en men vindtze nooit bezre van zee. Ik hebze ook wel op andere plaatsen gezien / maar nooit eenige van hunne nesten / dan op dit epland / alwaar der een groote overbloed van is. De Tropik is een vogel 30 groot als een duif / maar rond en hol als een patrys; voortz geheel wit / uptgenomen twee of drie lichtgraauwe beeren in yder vleugel: de bek is kort en dik / en geel van kleur; aan de stuept groeit een veder / ontrent zeven duym lang / en dat is al de staart die zy hebben: men ziet deeze vogels nooit bezre bukten den eenen of den anderen Tropicus of Sonnekeerkring / en om die reden noemt men ze Tropik-vogels: zy zyn zeer goed van smaak / en men vindtze bezre in zee; ook heb ik ze nooit ergens gezien dan op zee / en op dit Epland / alwaar zy nesten maaken / en in groote menigte gebonden worden.

Dicht by de zee / aan de Zuidzyde van dien hoogen berg / komt versch water upt de rotsen / maar 30 langzaam / dat'er in vierentwintig uren maar veertig twee sloops maaten upbloeit; en 't smaakt 30 hoerachtig of alupnachtig / en is 30 t'zamentrekkend in de mond / dat het in 't eerst zeer onlieslyk schynt om te drinken; en evenwel naa twee of drie dagen 't zelfde gebruykt te hebben / is het als of alle ander water smaake-loos was.

Het middelste van dit epland is laag en vlak land / met lang gras bewassen; op 't zelfe zyn by menigte graauwe vogels / niet grooter als een meerel / alhoewel zy epeten leggen welke grooter zyn dan die van een erter; waarom zy van de Kapers epervogels geheeten worden. 't Oosteynde van dit epland is met zwarte Mangrove-boomen begroeid.

Mangrove-boom.

Daar zyn dierley soorten van Mangrove-boomen / zwarte / roode / en witte: De zwarte Mangrove-boom is de grootste / zynde de stam 30 dik als een epke / en ontrent twintig voeten lang: het hout daarvan is zeer hard en bequaam om iets van te maaken / doch 30 ongemeen zwaar / dat men 't zelden tot gebouwen gebruykt. De rode Mangrove wast gemeenlyk aan de zee kant / of aan rivieren of inhammen; de stam daarvan is niet 30 dik als die van den zwarten Mangrove, maar altoos kommen'er upt de wortels vele upspruyfels / ontrent 30 dik als een manns been / hoewel sommige wat dikker en andere wat dunder / dewelke zes / acht / of tien voeten boven de grond zich tot eene stam vereenigen / die dan door 30 vele konstige skaaken onderscheut schynt. Daar deeze boomen groeijen

groeijen is het onmogelyk door te reypen / ter oorzake van deeze staa-
ken / die zo vermengd onder malkanderen groeijen / dat ik / wanneer ik
genoodzaakt ben geweest daar door te gaan / wel een halve Engelsche myl
heb voortgetreden / zonder een voet op de grond te zetten / stappende
van den eenen wortel op den anderen. Het hout van deezen boom is zeer
hard / en tot veelley gebruik goed; het blinckste van de schofse is rood/
en wordt door geheel Wellindie zeer veel tot het bereyden van leder ge-
bruikt. De witte Mangrove groeit nooit zo groot als de twee andere soor-
ten / en wordt ook weynig gebruikt. Van de jonge boomen maaken de
Kapers doorgaans de handbatsels hunner riemen; want het hout is ge-
meenlyk rechtdraadig / doch niet heel sterk / 't welk syn sijnste gebrek is.
De zwarte en witte Mangroves groeijen geensins zo met spruyten uit de
wortel / gelyk de roode / maar wassen met een stam uit de grond / gelyk
andere boomen.

Het land van dit Oost eynde is ligt zand / 't welk somtyds met een
springbloed door de zee overstroond wordt. De reede voor schepen is aan
de Zuidzyde tegen ober 't midden van het eyland. De andere Eplandt-
jes Rokas syn laag. 't Gene dat naast aan dit legt is maar kleyn / vlak/
en effen / zonder boomen / en alleenlyk met gras begroeid : aan de zuid-
zy is een poel of plas van brak water / 't welk de Kapers somtyds ge-
bruikten uit gebrek van beter : ook is 'er een goede ankergrond. Ontrent
een myl vandaar syn twee andere Eplandtjes / geen diehonderd ellen
van malkanderen afgelegen; niettemin is 'er een diepe sleuf tusschen bey-
de / daar de schepen konnen doorpasseeren : zy syn beyde met roode Man-
grove-boomen bewassen / welke best groeijen op nat overstroond land /
gelyk die twee eplandtjes syn : doch de Oosterhoek van het westelykste
eplandje is droog zand / zonder boom of heester. Aan de zuidzy van
deeze hoek was het dat wy kielhaalden.

De andere eplandtjes syn laag / en met roode Mangrove en andere boo-
men begroeid : daar konnen ook schepen ankeren / maar daar is geen zo
goede plaats om te kielhaalen / als daar wy lagen / omdat de schepen al-
daar dicht aan de wal konnen haalen / en als zy maar vier stukken af-
geschut op de hoek hebben / de sleuf konnen beveligen / en de Wyanden het
naderen beletten. Ik bemerkte dat op veele plaatsen van binnen tusschen
de eplandtjes het bequaam was om voor anker te leggen / maar niet daar
bupten / uytgezeyd aan de West of Zuidwest zyde : want aan de Oost of
Noordoost zy dezer eplanden waait de algemeene Passaad wind / en maakt
een holle zee : en aan de zuidzyde zelfs dicht by land / is 'er geen grond
als op zeventig / tachtig / of honderd vadem.

Naadt wy ons met water vanhier voorzien hadden / gingen wy we- 't Eyland
der tzepl in April / en quamen by Zout Tortuga, zo geheeten om het te
onderscheyden van de plaaten van droog Tortuga by de Kaap Florida; en Tortuga.
van 't eyland Tortuga by Hispaniola, 't welk voordreezen 't Fransch Tortuga
genoemd werdt : doch dewyl ik in een langen tyd dien naam niet gehoord
heb / acht ik dat hy verloren is in die van Petite Guave, zynde de voornaam-
ste

1682.

ste kuygsbezetting welke de Franschen in die gewesten hebben. Dit eyland daar wy aankuamen is redelyk groot / onbewoond / en heeft overvloed van zout : het legt op 11 gr : Noorder breedte / West ten Noorden van Margarita, een sterk en ryk eyland / van de Spanjaarden bewoond / van 't welk het ontrent veertien mylen / en zeventien of achteen mylen van Kaap Blanco aan de vaste kust aflegt. Als men met een schip tusschen deze eylanden een wepnig zuydwaards heen vaart / kan men / als het kilaaz weder is / het vaste land / Margarite, en Tortuga te gelyk zien. Het Oost eynde van Tortuga is vol van ruuwe / bloote / en gebroekene klippen / die zich een kleyn end wegs in zee uytstrekken. Van de Zuyd-oostzyde is een taamelijke goede reede voor schepen / daar in vreesden tyden vele koopvaarders komen / om zout te laaden in de maanden May, Junius, Julius, en Augustus : want aan het Oosteynde ontrent tweehonderd schreeden van de zee / is een groote Zoutpan. Het zout begint zich tot kozlen te zetten in April, uytgenomen in een droog seizoen ; want men heeft bevonden dat regen het zout doet kozlen. Ik heb meer als twintig zeplen op eene reys op deze reede gezien / die gekomen waaren om zout te laaden ; en deze schepen komende van de Karibische Eylanden , zyn altoos wel voorzien met * Rum, supher / en linnoensap / om een mengeldrank van te maaken / tot versterkinge van hun volk als zy aan 't werk zyn / en 't zout ophaalen en aan boord brengen : ook verzoogen zy zich te meer daarvan / op hoope van kapers aan te treffen die in de voorge-melde maanden herwaards komen / voorzichtelyk om herstyd / gelyk zy 't noemen / te houden ; dewyl zy zich verzekerd achten / drank genoeg te zullen vinden / om hzylk te wezen : en zy zyn zeer mild jegens degenen die hen wel onthaalen. By het Westeynde van het Eyland / aan de Zuydzyde / is een kleyne haven / en eenig versch water : dat end van het eyland is vol van heesterachtige boomen / maar het Oosteynde is klip-pig / en zonder geboonte / brengende alleenlyk slecht gras voort. Daar zyn eenige gepten doch niet veel ; en in de zandige baaijen komen de Zeefchildpadden / (waarvan dit Eyland den naam van Tortuga gekreegen heeft) hunne eieren leggen. Men kan 'er nergens ankeren / dan op de reede daer de zoutpannen zyn / of in de haven.

* Zekere
sterke
drank

't Eyland
Blanco.

Van dit eyland meenden wy onze supher verkocht te hebben aan de Engelsche schepen / die daar om zout komen ; doch zulks ons missende / namen wy voor na Trinidado te zeplen / zynde een eyland niet verre van de vaste kust / door de Spanjaarden bewoond / taamelijk sterk en ryk : maar vernidde de stroom en de oostelike winden ons verhinderden / passeerden wy tusschen Margarita en 't vaste land / en gingen na Blanco, een redelyk groot eyland / ontrent dertig mylen van de vaste kust / leggende op 11 gr. 30 min. Noorder breedte. Het is een vlak / effen / laag / en onbewoond eyland / zynde echter droog en gezond / meest veldachtig / en met lang gras begroeyd ; eventwel zyn 'er eenige plekken daar boomen van Lignum Vitae op groeijen / met eenige kreupelbosschen van ander geboonte daer

Het dier
Guano.

lyk

Ish ynn / doch veel grooter : het lighaam daarvan is zo dik als het dunste van een Mens been / en van het achterdeel loopt de staart heel spits aan het eynde toe. Als men de staart aanvat / indien niet heel dicht aan 't lyp / zo breekt dezelve in een van de leden af / en de Guano loopt weg. Zy leggen eyeren / gelyk de meeste halfslachtige dieren doen / en dezelve ynn zeer goed om te eten. Hun vleesch is by de Kapers in groote achtinge / en doorgaans maaken zyze toe vooz hunne zieken / omdat ze een krachtig nat geeven : Zy ynn van verschevene kleuren / teweeten bykans zwart / donker bruyn / ligt bruyn / donker groen / ligt groen / geel en gespikheid : zy onthouden zich alle zo wel in 't water als op 't land / en sommige ynn gestadig in 't water en tusschen de klippen / en deeze ynn gemeenlyk zwart : andere / die zich op moerassige en natte gronden onthouden / en doorgaans in de kreupelbosschen en op 't geboointe verscheven / ynn groen : maar die op een drooge grond / gelyk hier te Blanko / gebonden worden / ynn gemeenlyk geel ; doch deeze gaan echter ook in 't water / en ynn somtyds op de boomen. De reede is aan het Noordwest end / tegen over een klepne zandbaai : men kan 'er nergens anders ten anker leggen ; want het land loopt steil af / en 't water is diep. Aan de westsyde is een klepne springbron / en rondom 't epland ynn zandbaajen / alwaar de Zeeschildpadden in menigte aankomen / en 's nachts zich aan strand begeeven : degene die aan dit epland komen worden groene schildpadden genoemd / en ynn de beste van die soort / zo van grootte te als aangename smaak / in geheel Westindie. Ik zou hier wel een bysondere beschryping geeven van deeze en andere soorten van Schildpadden in deeze zeen ; maar omdat ik hierna gelegenheyt zal hebben / wanneer ik weder in de Zuydsee come / om van eenige andere soorten van schildpadden / die veel van deeze verscheelen / te spreken / zo zal ik daar een algemeen verhaal doen van alle de verschevene soorten te gelyk / opdat men het onderscheyd daarvan te beter zal kunnen bemerken. Sommige van onze hedendaagsche Beschrypingen spreken van gepten op dit epland : Dat 'er voozdezen geweest zy is my onbekend ; maar ik weet zekerlyk dat 'er nu geene ynn ; want ik en veele andere van ons volk hebben 't gansche epland over geweest. 't Is waar / deeze gewesten ynn groote veranderingen onderworpen geweest / zo wel ten aanzien van de plaatingen in sen selve / als van de eygenaars / en de waaren welke zy uytleverden : in Westin-sonderheyt Nombre de Dios, eene stad eertyds vermaard / en in sommige die van de laast uytgegevene beschrypingen nog beroemd van naame / hoe wel het tegenwoordig niet anders is dan een bloote naam : want ik heb aan land gelegen ter plaatse daar die Stad weleer stondt ; doch tegenwoordig is alles zo met geboointe overgroeid / dat 'er geen teken overig is dat daar eene stad gestaan heeft.

Wy bleeven aan 't epland Blanko niet boven tien dagen / en gingen toen weder na Zout Tortuga, alwaar Kapiteyn Janky van ons scheydde. En naa vier daagen / geduurende welke tyd ons volk gestadig dronken was / en wrekkende / seilden wy met het haartuyg van Kapiteyn Wright na de

1682.

Kust van
KarakosZonde-
linge ge-
stalte
deezes
kust.

Kakao.

De beste
Kakao.
neuten.

kust van Karakos aan 't vaste land. Deze kust is uyt verscheydene in-
zigten zeer aanmerkelijk; zynde een streck van hoog gebergte met klepne
ballopen vermengd / ter lengte van ontrent twintig mylen / doch in zul-
ker voege / dat de richgels van het gebergte en de ballopen / zich over-
hands na de strand / en van 't Zuiden na 't Noorden uytstrekken: de bal-
lopen zyn sommige vier of vyf / en andere niet boven een of twee stadien
wyd / en de lengte derzelver niet boven vier of vyf Engelsche mylen van
de zee af / alwaar een lange regel van bergen / die bpkang evenwypdig met
de zeekust loopt / het Zuid-end van die ballopen sluyt / welke aan 't
Noord end voor de zee open leggen / en zo veel klepne zandbaaijen maa-
ken / die de eenigste plaatsen zyn om te landen langs die ganse kust.
Zo wel deezee groote richgel / als deezee korte ribben / zyn zeer hoog land /
zulkz dat de ballopen drie of vier mylen van 't land zich naauweliks voor
't oog vertoonen / en alles niet dan een eenige groote berg gelikt. Van
de Eplanden Rokas, die ontrent vyftien / en 't epland Aves, 't welk on-
trent twintig mylen daarvan aflegt / ziet men deezee kust zeer klaar van
scheepsboord; doch wanneer men op dezelve ten anker legt / kan men die
Eplanden niet zien; alhoewel zy / wanneer men op de toppen van dit ge-
bergte staat / zich vertoonen als heubeltjes in een meit. Deze bergen
zyn onbruchtbaar en schraal / uytgenomen om laag aan de zyden / dewel-
ke met dezelfde zwarte vette korst bedekt zyn / die de ballopen verbult /
en zo goede grond is als ik ergens gezien heb. In sommige deezes bal-
lopen is een vaste roode klepgrond; doch doorgaans zyn zy zeer vrucht-
baar / wel bewaterd / en van de Spanjaards en hunne Swarten betwoond /
zy hebben Mais en Plantains, beneffens Indiaanfeh gevogelte en eenige
verkens tot hun onderhout: maar 't voornaamste gewas deezes ballopen /
en de eenigste waar die zy uytleveren / zyn de Kakao-neuten / waarvan
de Chokolade gemaakt wordt. De Kakao-boom groeit nergens langs
de Noord-zeen / dan in de baai van Kampechie, op Kostarika, tusschen
Portobello en Nikaragua, voornaamelyk aan Karpentiers rivier: en op
deze kust tot aan het epland Trinidad toe: In de Zuid-zeen aan de ri-
vier Guiaquil, een wepnig bezuppen de Middellyn / en in de valley van
Kollima aan de zuidzy van 't vaste land Mexiko; welke twee
plaatsen ik hierna beschryben zal. Behalven deezee is 'er geen plaats in
de wereld / daar de Kakao groeit / uytgezept Jamaika, waarvan 'er
nu maar wepnige overtig zyn / van die beele en groote dreeven of planta-
zien / welke de Engelschen op hunne eerste aankomst aldaar vonden / en
sederd geplant hebben; en nochtan komt 'er van deezee / schoon 'er veel
moete en blyt toe aangewend wordt / zelden iets voort / dewyl zy door-
gaans van 't werdet bedurben worden. De neuten van deezee kust van
Karakos, schoon klepner dan die van Kosta rika, welke groot en plat
zyn / zyn echter / naar myn gevoelen / beter en better / zynde zo vol van
oli / dat men genoodzaakt is water te gebruiken omze mede te wippen:
en de Spanjaards / die hier wonen / in plaats van dezelve te droogen /
om 'er de schillen af te klypen / eer zyze stampen of wippen / om 'er
Cho.

Chokolade van te maaken / brandenze eenigfins om de oll op te dzoogen; dewyl 't hen anders / zo zy zeggen / al te bloedryk zoude maaken / byf of zesmaal Chokolaat te dzyken / gelyk zy doen. Men vind Mr. Rio-grofe pryst de Guiaquil-neut meest / doch ik acht dat zulkz geschiedt / om-dat hy van de andere wepnig kennisse gehad heeft; want dewyl ik hem zeer wel gekend heb / zo weet ik ook zyne reyse en erbaarenhepd : maar ik geloof had hy de andere zo wel gekend / als ik die meen te kennen / hebbende op verschepdene tyden deselve lang gebruykt / en van alle de verschepdene soorten bovengemeld eenigfins geleefd / dat hy de Karakos neuten boven alle andere zoud achten. Evenwel zoud het konnen wezen / dat het wtdzoogen deezer neuten / 't welk door de Spanjaarden hier zo veel gedaan wordt / derzelver achtinge vermindert by die Euro-peanen. welke hunne Chokolaat aansonds gewooreben gebruyken : en daarom willen wy ook die altyd lieft zelve bereyden en toemaaken.

De Itakao boom heeft een stam ontrent anderhalf voet op zyn meest dik / en zeven of acht voeten lang tot aan de takken / die groot zyn / en zich wtspreyden gelyk een Epke / met een redelyk dik / effen / en donker-groen blad / van farsoen als dat van een pruymbloom / maar grooter. De neuten zyn beslooten in doppen / zo groot als twee vuyften op mal-handeren : Wan het breed eynde van deselve is een klepne / taaije / en zachte steel / waarop zy van den boom afhangen / aan alle deelen deszelfs van boven tot beneden / op een ongelijke afftand verspreyd / en van de groote takken een wepnig opwaards / inzonderhepd aan de leden of scheppingen / daar zy 't dikst hangen / maar nooit aan de klepne takkes. Doorgaans zyn'er twintig of dertig van deeze doppen aan een wel-draagende boom / en tweemaal 's jaars krygt men'er vzykten van / telweeten in December, en in Junius. welke laatste de beste zyn. De dop of schil is bykans een halfduym dik / en niet sponsachtig noch houtachtig / maar tusschen beyde / brosf / en echter harder dan een linnoenschil / en van vuyften met dier-gelyk een greyn / doch grover en oneffener : eerst zyn de schillen donker-groen / maar de zyden die na de zon hangen bruyntrood; en wanneer zy ryp woerden / verandert het groen in een mooi helder geel / en het rof in een schooner aangenaam rood / dat zeer vermaakelyk vooz 't oog is. Zy woerden niet te gelyk ryp / en op eenen tyd afgeplukt; maar drie weeken of een maand lang / wanneer 't in het seizoen is / gaan de Opziensers der plantazien alle dagen om / om te zien welke geel gewoerden zyn / en snyden van eenen boom zelven meer dan een teffens. Deeze vruchten aldus ver-gaderd zynde / leggen zy op verschepdene hoopen om te zweeten / en dan de schil met hunne handen aan stukken duurtwende / haalen zy'er de neuten wpt / welke 't eenigste is dat deselve in zich besluypen / hebbende geen steel of binnen-pit; en (uptygeypt dat deeze neuten in rechte regels leggen) zyn zy geplaatst gelyk de granen van Mais, maar aan malhanderen kleebende / en zo dicht t'zamengeftuwtd / dat zy eens gescheyden zyn-de / zwaarilyk weder in zulk een eng bestek zoude konnen beslooten woerden. Doorgaans zyn'er ontrent honderd neuten in een dop; en naar de

Gedaante
der Ka-
kao-
boom,

En der
Neut.

1682.

grootheid derzelver (want zy verscheelen in grootte) zyn de neuten groot of kleyn : Als ze uptgenomen zyn wordenze in de zonne / op matten die op de grond gelegd zyn / gedroogd : waarna men'er niet meer op behoefte te passen / dewyl zy een dun hard vlies hebben / en veel oli / die haar bewaart. Zont water doet'er geen schaade aan / want wy hadden onder op den bodem van 't schip zakken vol leggen / die bezrot waaren / zonder eenig verderf aan de neuten. De jonge boomen worden aangequeekt / dooz met het boven-end neergedruwd te worden in syne zwarte aarde / ter plaatse daar zy draagen zullen / 't welk binnen vier of vyf jaaren geschiedt / zonder dat menze behoeft te verplanten. Gemeenlyk zyn'er van deeze boomen van vyfshonderd tot tweeduyzend in eene plantazie : en de jonge boomen worden dooz onweer beschut dooz Plantains , die men'er dooz den tyd van twee of drie jaaren om zet / en dan daarnaa uptroeit. De Itakao-boomen hebben een redelyk goed lighaam / en konnen de hitte / welke ik acht de verderfelykste zaak dooz hen te zyn / by wel upstaan : want hoe wel deeze valleyen dooz de Doordewinden open leggen / uptgenomen hier en daar / alwaar zy een weynig beschut zyn dooz Plantain-boomen / dewelke voordachtelyk aan den oever van sommige baaijen gezet worden / zo worden de Itakao's in dit land / voorszoveel ik heb konnen verneemen / noot dooz 't weer verzengd / gelyk ik weet dat het dikwyls op andere plaatsen gebeurt. Itakao-neuten worden in de baai van Kampechie in plaats van geld gebruykt.

De Stad
Karakos.

De voornaamste stad van dit land wordt Karakos genoemd / zynde een goed eind landwaard in ; het is een groote rpkhe plaats / alwaar de meeste eygenaars van de Itakao-plantazien / die in de valleyen aan den oever staan / en dooz Opzieners en Zwarten waargenomen worden / woonachtig zyn. Het is een groot veldachtig land / alwaar overvloed van bee is ; Zekere Spanjaard van myne kennisse / een zeer verstandig man / die daar geweest was / heeft my verhaald dat de stad zeer volkrp is / en zo hy meende driemaal zo groot als Korunna in Gallicie. De weg daarnatoe is zeer steil en oneffen / over die richgel van bergen / welk / gelyk ik gezegd heb / de valleyen en bergachtige streken op de kust sluypen. Op de kust zelve is Guiare de voornaamste plaats / zynde een fraije stad dicht by de zee ; en alhoewel dezelve maar een slechte haven heeft / eventwel konnen'er vele Spaansche schepen aan : maar de Hollanders en Engelschen ankeren in de zandbaaijen / die hier en daar dooz verscheptene valleyen zyn / en in welke een goede ankergrond is. De stad is open / maar heeft een sterke schans ; echter werden die beyde eenlge jaaren geleden dooz Kapiteyn Wright en zyne Kapers ingenomen. Deeze plaatz legt vier of vyf mylen bewesten Kaap Blanko , welke Kaap de oostelyke hoek van deeze kust van Karakos is. Ontrent twintig mylen verder Oostwaards is een groot lak of zeepeel genaamd Lagunade Venezuela , waar ontrent verscheptene sierdtjcs zyn : maar de mond van dit lak is zo ondiep / dat'er geen schip kan inkomen. Dicht by deeze mond is een plaats genaamd Komana , alwaar de Kapers

Komana,

pers eens afgeslagen wierden / zonder dat zy ooit weder een aanslag
 daarop durfden ondernemen / zynde dit de eenigste plaats in de Noord-
 zee / die in vele jaaren ooit te vergeefs bestormd is / en de Span-
 jaards hebben 't hen dikmaals sijnadeeljk en uytartender wyze verwoes-
 ten. Niet vezre bandaar is Verina, een doyp en Spaansche plantazie /
 vermaard om deszelfs Tabak / die de beste in de wereld geacht wordt.

1682.

Verina.

Maar om weder te keeren tot Karakos, deeze gansche kust is onder-
 hevig aan drooge / en gemeenlyk Noordooste winden / 't welk ons zoore
 en gebotene lippen deed hebben; gelyk wy 't altoos bevonden hebben/
 en dat op verscheppene tyden en seizoenen des jaars; want ik ben dik-
 wils op die kust geweest: andersins is de lucht daar heel gezond / lieflyk
 en aangenaam. De Spanjaards hebben wytkyken en bespieplaatsen op
 de bergen / en bofsweringen in de vallejen; en hunne meeste Swarten
 zyn / tot bescherminge der baajen / met geweer boorzien. De Hollan-
 ders dypen hier een voordeeligen handel: doch byna vooz hen alleen: ik
 heb geweeten dat'er dyle of vier groote schepen / yder van dertig of veer-
 tig stukken / te gelyk op de kust waaren: zy brengen daar alleley Euro-
 peesche waaren / inzonderhejd linnen / waarvooz zy rykelyke betaaling /
 voornaameljk in silber en Itakao wederom bekomen. Ik heb my dik-
 wils verwonderd / en 't heeft my gespeeten / dat geene van onze lands-
 lieden den weg derwaards rechtuyt van Engeland neemen: want onze
 Jamaikaaenen 't is waar / handelen daar / en zy bevinden 'er zich wel by/
 maar zy brengen 'er Engelsche waaren uyt de tweede of derde hand.

Terwyl wy op deeze kust lagen / gingen wy in sommige van de baajen /
 aan land / en namen zeven of acht ton Itakao / en daarna nog dyle bar-
 ken / de eene geladen met hynden / en andere met Europeesche waaren / en de
 derde met aardentwerck en brandetwyn. Met deeze dyle barken gingen wy
 weder na de eylanden Rokas, alwaar wy onze waaren deelden: en boorz-
 ten daar wy 't geboeglykst oordeelden. Twintig van van ons (want wy
 waaren ontrent zesig sterck) namen een van de vaartuygen en ons deel
 van de goederen / en gingen recht na Virginie. In onzen weg derwaards
 vingen wy verscheppene Zuygvisschen: want als men die ontrent het
 schip ziet / werpt men een lyn met een hoek uyt / welke zy met alleley
 aas / 't zy visch of vleesch / greeg inzwelgen. De Zuygvisch is ontrent
 als een groote wotting / en aan de staart byhang van 't zelfde satsoen /
 maar de kop is wat platter: Dan de kop tot op 't midden van de rug groeit-
 'er een soort van vleesch van een harde kraakbeernige stoffe / gelyk dat gedeel-
 te van de Limpit. (een schelpvisch torens wyse spits toeloopende) 't welk
 aan de lippen vast zit / of gelyk de kop of mond van een hoozslak / maar
 harder; dit uytwas is van een platte en ronde gestalte / ontrent zeven of
 acht dupin lang / vyf of zes breedt / en ontrent een halfdupin hoog: het
 is vol van klepne ribbetjes / waarmede het zich vasthecht aan alles dat
 het in zee ontmoet / even als een slak aan de muur. Wanneer eenige
 van dezelve ontrent een schip komen / verlaaten zy 't zelden; want zy ee-

Zuyg-

visch.

ten

1682.

ten de buylighepd die dagelyks overboord geworpen wordt / ia zelfs de afgang. Wanneer het schoon weer / en maar wepnig wind is / speelen zy rondom 't schip; maar by stormig weer / of als het schip snel zeilt / hechten zy zich gemeenlyk aan de kiel; vanwaar de beweging van 't schip / al is die nog zo snel / noch ook de alleronsupmigte zee / hen niet kan afrukken: zy hechten zich ook aan andere groote visschen; want zelve zullen zy nooit snel zweeven / indien zy iets kunnen vinden om hen voort te voeren. Ik hebze vastgehecht gebonden aan een Shark, naadat hy op 't verdek gehaald was / schoon een Shark zulk een sterke en woefte visch is / dat hy / gebangen zynde / zig wel een half uur lang om en om werpt; zulks dat indien de Zuygbisch niet ongemeen vast daaraan zat / hy 'er noodzaakelyk door 't groot geweld most afgeworpen worden. Men bindze ook dikwils vastgehecht aan de Zeeschildpadden / aan oude boommen / planken / of iets diergelyks dat in zee drypt. Alle knobbels of oneffenheden aan den bodem van een schip zyn een groote verhindering om snel te zeilen; en als 'er tien of twaalf van deeze visschen aangehecht zitten / moeten zy den voortgang noodzaakelyk al zo veel vertraagen als of de bodem vuyl was: zo dat ik schier gelooven zou dat deeze visch de Remora is / van welke de Malouden zulke wonderlyke vertellingen gedaan hebben: zo niet / ik weet van geen andere visch / die 't is / en ik laat den Leezer oordeelen. Ik heb by menigte van deeze Zuygbisschen in de Baat van Kampechie gezien / en de gansche zee door tusschen die kust / en de kust van Karakos, en inzonderhepd omtrent de eplanden Rokas; Blanco, Tortuga, en andere welke ik hier vooren beschreeven heb. Zy hebben geene schubben / en zyn zeer goed / om te eeten.

Ons quam niet anders / dat merkwaardig was / voor / op onze reyse na Virginie, alwaar wy in Julius aangquamen. Dat land is by onze landaard zo wel bekend / dat ik 'er niets van zal zeggen / noch den Leezer met het verhaal van myne eygene zaaken / en de moeyelspheden die my in een verblyf van dertien maanden aldaar bejegenden / ophouden: maar ik zal in 't volgende Hoofdstuk aanstonds een begin maaken met het verhaal van myn tweede togt na de Zuydsee, en voortg rondom den Hardskloot.

IV. HOOFDSTUK.

1682.

Des Schryvers togt na 't Eyland van Joan Fernando in de Zuydzee. Hy komt aan de Eylanden van Kabo Verde. Het eyland Sal; deszelfs Zoutpannen. De Flamingo, en deszelfs zonderling nest. Ambergrys, waar gevonden. De eylanden van St. Nikolaas, Mayo, Sant Jago, Fogo, een brandende berg, beneffens de andere eylanden van Kabo Verde. De rivier Sherboro op de kust van Guinée. De Waaren en Zwart en aldaar. De Stad aldaar beschreeven. Donderwinden, Sharks, vliegende visschen. Een diepe, klaare en echter bleeke zee. De eylanden van Sebald de Waerd. Kleyne roode kreeften. De Straat Le Maire. Het Staaten Eyland. De Kaap van Hoorn op Tierra del Fuogo. Ontmoeting van Kapiteyn Eaton in de Zuydzee: Gaan t'zamen na 't eyland van Joan Fernando. Een Moskiter aldaar drie jaaren alleen gelaaten: zyne konst en behendigheyd, neffens die van andere Indiaanen. De Weylanden van Amerika. Geyten op Joan Fernandos eyland. Zeeleeuwen, Snappers, een soort van visch. Klip-visch of Bakkeljauw. De baaijen en natuurlyke sterkte van dit eyland.

Zijnde nu treden tot het verhaal van een nieuwe togt / welke het
 boornaamste deel van dit boek uitmaakt / en zich strekte van Vir-
 ginie na Tierra de Fuogo, de Zuydzee, Oostindie, en zo na de Kaap van
 goede hoop, tot in Engeland, zo zal ik in 't kort verhaalen hoe ik eerst
 daartoe quam. Onder degene die Kapiteyn Sharp in de Zuydzee op onze
 eerste togt vergezelschapten / en hem daar latende over land wederkeer-
 den / gelik in de Inleyding, en in de eerste en tweede Hoofdstukken gezegd
 is / was eene Mr. Kook, een Engelsch inboozling van St. Christoffel,
 zynde een Kriole, gelik wy alle degene noemen / die van Europeesche ou-
 ders in Westindie gebooren zyn. Hy was een verstandig man / en had
 eenige jaaren een Kapiteyn geweest. Wanneer wy ons zelve verdoegden
 op die Kapers / welke wy op onze aankomst op de Noordzee vonden /
 was

Des
 Schryvers
 tweede
 togt na de
 Zuydzee.

1683.

was hy by Kapiteyn Janky, die eenen tyd lang met Kapiteyn Wright, in wiens schip ik was / maatschap hieldt / en op onze tweede ankering aan 't eiland Tortugas, gelph ik in 't voorgaande Hoofdstuk gezegd heb / van ons schepde. Naadat wy aldus gescheppen waaren / gebeurde het dat deeze Mr. Kook, zynde Quartiermeester onder Kapiteyn Janky, de tweede plaats in 't schip / zich volgens de wet der Kapers / een schip / 't welk zy van de Spanjaarden genamen hadden / aannatigde; en die van Kapiteyn Jankys volk / welke daartoe geneegen waaren / inzonderheid de gene die met ons over land waaren gekomen / gingen over op dit schip onder den nieuwen Kapiteyn Kook. Deeze verdeeling was geschied aan 't eiland Vakka, of Ash gelph wy het noemen; ook deelden zy daar de goederen dieze genomen hadden. Maar Kapiteyn Kook geenens lastbrief hebbende / gelph Kapiteyn Janky, Kapiteyn Tristian, en eenige andere Fransche Bevelhebbers / die toen aan dat eiland lagen; en daarbeneven den Engelschen zulk een schip benpde / spanden zy alle 't samen / beroofden de Engelschen van schip / goederen / en geweer / en zetteden hen aan land. Kapiteyn Tristian niettemin nam acht of tien van deeze Engelschen in / en voerde hen met zich na Petite Guave; en van dit getal waaren ook Kapiteyn Kook, en Kapiteyn Davis; die messen de andere gelegenheid bonden 't schip te bemagtigen / zo als het op de reede ten anker lag / terwyl Kapiteyn Tristian en veele van zyn volk aan land waaren: waaron de Engelschen de Franschen / die nog in 't schip / en hoewel meer in getal / door hen overheerd waaren; aan land zonden / en aansonds wegspelden na 't eiland Vakka, aler eenige kondschap van deeze overrompeling den Franschen Gouverneur van dit eiland kon ter ooren komen; en hem ook door een kryslist mislepende / kreegen zy de oberige van hunne landslieden / die op dat eiland gebleeven waaren / aanboord; waarmede vandaar gaande / namen zy een schip onlangs wylt Frankryk gekomen / en met wynen geladen. Zy namen ook een ander sterk schip / en wierden te raade op 't zelve over te gaan / en een nieuwe togt na de Zuidzee te doen / en op de kusten van Chilian Peru te kruisen. Maar eerst gingen zy met hunne pryzen na Virginie, alwaar zy in April naa myne komst aldaar aanquamen. De beste van hunne pryzen voerde achttien stukken; en deeze rusteden zy aldaar wylt met zeplen / en alleg dat tot zulk een lange reysogt noodig was / verkoopende de wyne voer zodanige voorraad van leestogt als zy vandoen hadden. Ik / en die van onze reysmakers, over de landengte van Amerika, dewelke 't jaar te vooren met my in Virginie gekomen waaren / (waarvan de meeste federt een korte reyse na Karolina hadden gedaan / en weer op Virginie waaren gekomen) beslooten ons by deeze nieuwe Avontuiers te voegen; en nog zo veele andere quamen er by / dat ons gansche getal wylt ontrent zeventig mannen bestond. Hebbende ons zelve van van alle noodzakeligheden verzogd / en eenige bysondere regelen / voornamelyk van maatigheid en soberheid / ter verzaake van de lengte onzer voogdenome togt / vastgesteld / begaven wy ons alle aan boord.

Wij gingen dan van Achamak in Virginie, op den 23sten van Augustus 1683, onder 't bevel van Kapiteyn Kook na de Zuydzee t'zepl. Ik zal den Lezer niet lastig vallen met een verhaal hoerzeer wij alle dagen liepen; maar zal my haasten tot de minst bekende deelen der wereld, om daar van eene beschryving te doen / en in 't voorbygaan alleenlyk van eenige merkwaardige boorballen / en de plaatsen / welke wij aandreeden / melden.

Zyn vertrek van Virginie.

Ons quam niets merkwaardigs te hooren / totdat wij by de eplanden van Kábo Verde gekomen waaren / uytgenomen een schrikkelijke storm, welke ons wepnig dagen naadat wij Virginie verlaaten hadden / niet een Z. Z. O. wind beliep : Deze storm duurde meer als een week / en maakte ons alle 30 nat als verdrinkene katten / zynde de sloopste storm daer ik ooit in geweest ben : In Oostindie heb ik 'er een doorgestaan / die heftiger was ten aanzien van den tyd / maar by duurde echter niet boven een etmaal. Maar dien storm hadden wij gunstige winden / en goed weder / en quamen in een' korten tyd aan 't epland Sal, 't welk een van de ooselykste eplanden van Kábo Verde is : Van deze zyn'er tien / en 30 Sal een van de eenige graaden van Kábo Verde in Afrika, waarvan 30 hulinen naam Eyclanden draagen; beslaande ontrent vyf graaden lengte in de breedte / en ontrent 30 veel van breedte in hunne lengte / telweten het bestek van ontrent 14 tot 19 gr. ten Noorden : Zy worden meest bewoond van Portugeese handpeter. Dit epland Sal legt op de breedte van 16 / en op de lengte van 19 gr. 33 min. bewesten de Lizard in Engeland / strekkende zich van 't Noorden na 't Zuyden acht of negen / en niet boven anderhalf of twee mylen in de breedte ypt : het heeft zynen naam van de menigte van zout / het welk hier natuurlyk stolt / vermits het gansch epland vol van groote zoutpannen is. Het land is zeer schraal / groeiende op het zelve geene boomen / dat ik kon zien / maar alleenlyk eenige heesterachtige kreupelboschen aan de zeekant : ook kon ik 'er geen gras bespeuren ; nietteitmin onthouden'er zich eenige slechte geften.

Of'er eenige andere beesten op dit Epland zyn is my onbekend ; daar zyn eenige wilde vogels / maar niet veel / geloof ik. Ik zag 'er eenige Flamingos, welke een soort van vogels zyn / die van satsjen wel naar een De Flamingo. repger gelyken / doch veel grooter / en van een roode kleur. Zy zyn gaern met groote troppen by een / en onthouden zich in modder of poelen / of in zilke plaatsen daer niet heel veel water is ; voorts zyn ze zeer schuw / en daarom valt het heel moeylyk hen te schieten ; eventuel heb ik eens op een avond / dicht by de plaats daer zy zich onthielden verschooten zynde / met nog twee van myn gezelschap / veertien van dezelve op een reys gebod ; wordende de eerste schoot gedaan / terwyl zy op de grond stonden / en de twee andere als zy vloogon. Zy maaken hunne nesten in ondiepe poelen / daer veel modder is / welke zy by een schraapen / en heuveltjes maaken als klepne eplandjes / die ontrent anderhalf voet boven 't water uytsteeken. De grond van deze heuveltjes maaken zy breed /

Zyn konstig nest.

1683.

breed / voortz haalen zy dezelve schuyng op / en laaten op den top een hol-
le kuyl om hunne eperen in te leggen : en wanneer zy die leggen of uit-
broeden / staan zy al dien tyd niet op het heubeltje / maar daar bezijden /
met hunne pooten op de grond en in 't water / rustende tegens 't heubelt-
je aan / en het holle nest met hun stuip bedekkende : want hunne beenen
zyn zeer lang ; en dus op de grond bouwende / zouden zy hunne beenen
niet gevoegelyk in hunne nesten kunnen leggen / noch 'er anders op zitten /
dan met hun gansch lyf daarop te rusten ; zulkis dat zy hunne eperen of
jongen zouden moeten beschaadigen / 't en waare zy door een natuurlyke
ingeefdinge zulk een wonderlyk maaksel toestelden. De jongen kunnen
niet vliegen totdat zy bykans volwassen zyn / maar zy loopen ongemeen
snel ; evenwel hebben wy 'er beele van gevangen. 't Vleesch van jonge
en oude is mager en zwart / echter is het goed van smaak / en geensing
vischachtig. Hunne tongen zyn groot / met een groote knobbel vet aan
de wortel daarvan / 't welk een zeer lekker beetje is ; so dat een schotel
met Flamingos tongen een gerecht zou zyn / enuer Dorselfphen tafel ver-
fende.

Als men'er een party van aan de zyde van een poel op een quartier
gaans afstand ziet staan / so gelykt het van verre wel een righelsteenen
muur / omdat hunne beenen van kleur zyn gelyk nieuwe roode moppen ;
en gemeenlyk staan zy recht op / en enkelde een voor een / net op een reeg /
en dicht aan malkanderen / 't en zy wanneer zy eeten. De jongen zyn in
't eerst ligtgraauw ; maar als de beenen aan de vleugels uytgeschieten wor-
den zy donkerder / en klypen nooit hunne rechte kleur / of mooije gedaan-
te / voor dat zy tien of elf maanden oud zyn. Ik heb Flamingos gezien
te Rio la Hacha, en op een epland dicht by de vaste kust van Amerika,
recht tegen over Kurasao, van de Kapers Flamingos epland geheeten /
wegens de menigte deezer vogels / die aldaar broeden ; en nooit heb ik
hunne nesten en jongen gezien / dan daar.

't Eyland
Sal.

Op dit epland Sal waaren niet boven vyf of zes menschen / en een azime
Gouverneur / gelyk zy hem noemden / die in onse boot aanboord quam /
en drie of vier magere gepten / tot een geschenk aan onzen Kapiteyn me-
debragt / zeggende dat het de beste waaren / die dat epland uytleverde.
De Kapiteyn meerder lettende op de armoede van den geeber / dan op de
waardp van 't geschenk / gaf hem tot vergeldinge een rok om zich daar-
mee te kleeden ; want hy had niet dan eenige oude bodden aan 't lyf / en een
oude hoed op / die geen stipbez waardig was ; welke ik echter geloof /
dat hy maar zelden droeg / uyt vrees dat 'er hem een ontbreken zou / eer
hy een' anderen had ; want hy zeyd ons dat daar in drie jaaren tyds geen
schip was geweest. Wy koften ontrent twintig schepels zout van hem /
voor eenige wepnige oude kleederen ; en hy had ons om een wepnig buskruid
en hagel. Wy bleeven hier drie dagen / in welke tyd een van de Portu-
geezen aan sommige van ons volk een klomp Ambergrys aanbodt / voor
eenige kleederen / verzoekende dat zy 't stil zouden houden ; omdat hy
(volgens zyn zeggen) indien de Gouverneur hen te weeten quam / zoud
hyde

hebben moeten hangen : Spndelyk kost een Koppinger 't zelve voor een klepnighepd; hoewel ik evenwel geloof dat hy'er meer voor gaf / als 't waazd was. Daar was niemand op ons schip die Ambergrys kende : maar felder heb ik het op andere plaatsen gezien / en weet daarom wel dat'er het rechte niet was; want het was van kleur gelph schaapskeuten / en zeer zacht / doch zonder reuk / zo dat het misfchien wel van hune geptendrek is geweest. Naderhand heb ik het te Nikobar in Oostindie zien verkoopen / 't welk ligter van kleur / en zeer hard was / doch mede zonder reuk; en ik geloof dat het ook valsch was : niettemin is het zeker / dat'er op beyde deeze plaatsen Ambergrys gevonden wordt.

My is verhaald door eenen Jan Read van Bristol / dat hy in dienst geweest zynde van eenen Schipper / die op deeze eplanden van Kabo Verde handelde / en eens voor Fogo, eene van deeze eplanden / ten anker leggende / het gebeurde was / dat'er een klomp Ambergrys voorby het schip quam dypben / doch de boot aan land zynde had hy 't niet konnen krygen; maar hy wist wel dat het Ambergrys was / hebbende eens op een togt te booren eene klomp / die op dezelfde wyze in zee dreef / opgeblischt; ook had zyn Schipper verscheydenemaalen brokken daarvan gekoft van de inwoonders van Fogo, en'er treffelyke winst mede gedaan. My is ook van geloofwaazdige lieden berigt / dat'er Engelschen geweest zyn / die groote parteyen zeer goed Ambergrys te Nikobar gekoft hebben. Doch de ingezeeten en zyn zo doottrapt / dat zy 't / zo wel daar als hier / na-maaken : en ik heb hooren zeggen / dat de Indiaanen in de Golf van Florida, vanwaar veel van 't zelve komt / ook diergelph een bedrog pleegen. Zy deeze gelegenheid kan ik niet nalaaten mynen Lezer te verhaalen / wat ik van Mr. Hill, een Wondags / verstaan heb / zo als hy my eens een stuk Ambergrys toonde. Een Benjamin Barker, een mandien ik lang gekend heb / en weet dat hy een vlytig / opmerkend / bescheyden / en geloofwaazdig persoon was / vertelde tegens dezen Mr. Hill, dat hy in de baai van Honduras zynde / om vershout / 't welk daar in groote menigte groeit / te bekomen / op de strand in eene zandbaai een klomp Ambergrys had gevonden / zo groot / dat wannet hy die na Jamaika boerde / hy bevond dat dezelfde over de honderd ponden woog : toen hy het eerst vondt / lag het droog / boven de peyl der zee by hoogwater; en hy zag'er een groote menigte van toren in; het was van een donkere en byhangs zwarte kleur / van hardigheyt als een zachte haes / en van een liepke reuk; en dit dat Mr. Hill my toonde was'er een stuk van / 't welk Barker hem gegeven had. Behalven de reeds gemelde plaatsen / daar ik gehoord heb dat Ambergrys gevonden wordt / zyn ook Bermudas, de eplanden van Bahama in Westindie / en dat gedeelte van de kust van Afrika met deszelfs aangrenzende eplanden / 't welk zich van Mozambique tot aan de Kooode zee uitstreckt.

Van dit epland Sal gingen wy na 't epland St. Nicolaas, een ander van 't Eyland de Kabo Verdes eplanden / leggende omtrent tweeëntwintig mylen W. St. Nikolaas. W. van Sal. My quamen daar 's anderen daags naadat wy 't an-
der.

der verlaaten hadden/ en ankerden aan de zuydoostzyde van 't eyland. Dit is een van de grootste van alle de eylanden van Kabo Verde, en heeft de gedaante van een driehoek; de breedte zyde die na 't Oosten legt is ontrent dertig mylen lang/ en de twee andere elk over de zee kant klippig; een bergachtig en schraal eyland/ en rondom aan de zee kant klippig; evenwel zyn'er in 't midden vallepen/ alwaar de Portugeezen, die daar woonen/ wpingaarden/ plantazien/ en geboorte tot brandhout hebben. Daar zyn vele gepten/ welke maar slecht zyn in vergelykinge van die van andere plaatsen/ niettemin zynze veel beter dan die van Sal: ook zyn'er veel eysels. De Gouverneur van dit eyland quam met drie of vier Oestleden by ons aanboord/ zynde alle redelyk wel in den dos/ en met degens en pistoolen voorzien; maar de andere/ die hem tot aan de strand vergeselschapten/ en twintig of dertig wapenaaken/ zagen'er gescheurd en haveloos wpt. De Gouverneur bragt eenige wynt met zich/ die op dat eyland gemaakt was/ en van smaakt de wynt van Madera by wel geleek/ zynde bleek van kleur/ en dik. Hy zeyde ons dat het voornaamste blek was in een valley ontrent veertien Engelsche mylen van de baai daar wy ten anker lagen; dat hy daar meer als honderd hupsgezinnen onder hem had/ behalven de andere ingezetenen/ die hier en daar verstrooid verder op in de vallepen woonden. Zy zagen'er alle byn swart wpt/ de Gouverneur was nog wel de blankste/ doch evenwel van een taanige kleur.

't Eylant
Mayo.

Van dit eyland maaken wy ons schip van onzen schoon/ ook groe-
hen wy putten aan den oever der baai/ en verzorgden ons van water.
Maar een verblyf van vyf of zes dagen zeyden wy van hier na Mayo, ook
een van de eylanden van Kabo Verde, leggende ontrent veertien Engelsche
mylen Oost ten Zuyden van de andere; en 's anderen daags daar aankom-
mende/ en aan de noordwest zyde het anker vallen laatende/ zonden wy on-
ze boot aan land/ om eenige leefstogt/ als offen of gepten/ waarvan dit
eyland beter voorzien is/ dan de andere/ te koopen: maar de inwoon-
ders wilden ons volk niet aan land laten komen: want ontrent een week
te vooren was daar een Engelsch schip geweest/ waarvan 't volk onder
schyn van vriendschap aan land gekomen zynde/ den Gouverneur en eenige
anderen hadden aangepakt/ en aan hun boord gevoerd/ en hen toen ge-
dwongen eenig vee tot hun rantsoen van land te doen komen; waarna zy
t'zepl gaande hen evenwel hadden weggevoerd/ zonder dat zy'er fieder
iets van gehoord hadden. De Engelschman die dit deed/ gelyk ik na-
derhand verstaan heb/ was eene Kapiteyn Bond van Bristol: of hy die
menschen ooit weder te rugge gebracht heeft weet ik niet; maar hy zelf/
en de meeste van zyn volk/ zyn naderhand tot de Spanjaarden overgeloo-
pen; en 't was hy/ die ons schip schier verbrand had in de baai van Pa-
nama, gelyk ik hierna verhaalen zal.

Dit eyland Mayo is maar kleyn/ en met ondiepten en plaaten om-
ringd; evenwel komen'er vele schepen aan/ omdat'er groote overbloed
van zout is; en hoewel 't'er sijn te landen is/ echter komen'er alle ja-
ren vele schepen laaden. Hier zyn by menigte van sieren/ korjen/ en
gepten;

gepen; en op zekere tyd des jaars als in May, Junius, Julius, en Augustus, komt hier een kleyn fisch van Zeeschilpadden/ om hunne eyeren te leggen: maar deze schilpadden zyn niet zo zoet van smaak als die in Wellindie. De Inwoonders alhier planten kooyn/ iams, Potatos, en eenige Plantains, en queten eenige wepnige vogelen aan: boozts leebben zy aymelyk/ doch evenwel veel beter dan de inwoonders van eenige der andere Eplanden/ uytgezejd dat van St. Jago, 't welk vier of vyf mylen beweesten Mayo legt/ en het voornaamste/ vruchtbaarsie/ en bestbewoonde van alle deze eplanden is; niettemin is het bergachtig/ en heeft nog veel onvruchtbaar land.

Van de oofzy van 't epland St. Jago is een goede haven/ die by 't Eyland St. Jago. breedts tyden zelden zonder schepen is: want dit is al van overlang de plaats geweest/ daar de schepen gewoon zyn aan te doen/ om water en berberschinge in te neemen/ gelyk als de Engelsche/ Franschen/ en Hollandische uitgaande Oostindischvaarders/ de schepen na de kust van Guinee gaande/ de Hollanders die na Suriname vaaten/ en ook zelfs de Portugesche vloot na Brasilië zeplende/ 't welk doorgaans is ontrent het laaft van September: maar weynig schepen leggen hier aan/ die te rugge gaan na Europe. Als hier eenige schepen hornen/ bzeingt het landvolk hunne waaren aan 't scheepsvolk en de passagiers te koop/ te weeten/ ofsen/ berkens/ gepen/ vogels/ eyren/ Plantains, en Kokos neuten; booz 't welk zy in ruysling aannemen/ hemden/ onderbroeken/ neusdoeken/ hoeden/ hemdbrakken/ broeken/ en boozts allerhande stoffen/ doch booznaamelyk linnen/ want wollen is daar niet veel geacht: en van hun bee willen zy niet gaen affaan/ dan booz geld/ linnen/ of eenige andere welbegeerde waaz. De reizigers moeten zich ondertusschen naauw wachten voor dit volk/ want zy zyn zeer diefachtig; en zullen/ zo zy maar gelegenheyt zien/ u iets ontrukken/ en 'er mee wegloopen. Wy quamen op deze togt by dit epland niet aan; maar ik ben daar in 't jaaz 1670 geweest/ en zag toen een schans leggen boven op een berg/ dewelke de haven kon bestreken.

De Gouverneur van dit epland is de Opperste ober alle deze eplanden: men heeft my gezegd dat 'er twee groote vlekken of stredtjes op dit epland zyn/ midsgaders eenige kleyne dorpen/ en veele inwoonders; en dat zy veel wyyn maaken/ gelyk als die van St. Nicolaas: Ik ben op De andere eyland van St. Jago en Mayo. Dat de overige aangaat/ Fogo en Bravo zyn twee eplandjes leggende beweesten St. Jago, maar van weynig belang; Fogo alleenlyk is van eenig aanzien omdat het een brandende vuurholk heeft: Het bestaat uyt een groote berg/ welks top vuurvlammen uytzwaakt/ die echter niet te helpuren zyn dan by nacht/ en dan kan men dezelfde verre afzien. Echter is dit epland niet zonder inwoners/ welke zich aan

1683.

aan den voet van dezen berg by de zee onthouden; hun onderhoud is on-
trent het zelfde / als dat van de andere eplanden; want daar zyn eenige
geyten / vogels / Plantains, Kokosneuten / enz. zo ik onderrecht ben.
Van de Plantains en Kokosneuten zal ik gelegenheyt hebben te spreken /
wanneer ik in Oostindie come / zullende de beschyping daarvan tot zo
lang uitsstellen.

De overige eplanden van Kabo Verde zyn St. Antonio, Ste. Lucia,
St. Vincent, en Bona Vista, van welke my niets aanmerkelijks bekend is.
Onze aankomst by deeze eplanden was van het Noordoosten; want in
onze hoers van Virginie liepen wy verre na de kust van Gualata in
Afrika, om de Passaad-wind te behouden / opdat wy niet te veel na 't
Westen zouden gevoerd worden / en alsoo deeze Eplanden verliezen. Wy
ankerden aan de zuidzij van Sal; en voer by 't zupdend van St. Nicolaas
passerende / ankerden wy by Mayo, gelijc gezegd is; en gingen'er te
eerder bandaan / omdat wy van de Zuwoonders geen leestogt konden
krijgen / ter oorzaak van de spyt die hen was aangedaan / door het ont-
voeren van hunne Gouverneur en zyn volk / door Kapiteyn Bond. Wy
dan deeze eplanden van Kabo Verde verlatende / stelden onze hoers zup-
delijc / met een O. N. O. wind / met voorneemen om nergens meer aan
te doen / voor dat wy by de siraat van Magellanes quamen. Maar toen
wy op 10 gr. Noorder breedte quamen / kregen wy de wind Zupd ten
Westen / en Z. Z. W. en daarop van voorneemen veranderende / stier-
den wy na de kust van Guinee, en quamen binnen weynig dagen aan de
mond der rivier van Sherboro, 't welk een Engelsche Factory is / leggen-
de bezupden Sierre Liona. Daar was een van ons volk / die hier wel be-
kend was; en door zyne onderrehtingen / zeyden wy tusschen de plaaten
door / en quamen ten anker.

De rivier Sherboro was een groot end van ons / zulks dat ik van die plaats / of
van Sher- onze handelschyping aldaar niet anders kan verhaalen / als dat ik bericht
boro in ben / dat'er groote hoopmanschap omgaat van een soort van root hout /
Guinee. 't welk tot verwen gebruykt wordt / en daar te lande in overbloed wast.
Een weynig van den oever daar wy ankerden / lag een doop der Zwa-
ten inbooslingen van die kust; doch 't was dupten ons gezigt / omdat het
door een bosch van boomen / tusschen 't selve en den oever leggende / be-
schut was; evenwel gingen wy'er / gedurende de drie of vier dagen van
ons verblif / verscheppdenmaal na toe / om ons selven te verberschen; en
zy quamen ook dikwils by ons aanboord / met hen brennende Plantains,
suphezieten / palmwijn / ryp / vogelen / en honig / 't welk zy aan ons
verkoften : zy waaren geensing schuilt van ons / naazien zy wel met
de Engelschen bekend waaren ter oorzaak van hunnen Guineesen handel.
Het Doop scheen redelijc groot / doch de hupzen maar lang en slecht /
uwtgenomen een groot hups dat in 't midden stondt / alwaar de voornaam-
sten tsamenkoomen / en bzeendelingen ontbangen; en daar was het dat
zy ons met palmwijn onthaalden. Wat hunne perfoonen aandelangt /
die zien'er uyt als andere Zwayten. Terwijl wy hier lagen maakten wy
den

den boorden van ons schip schoon / en vulden onze water baten; waarna een partij rps tot ons gebruik gekoft hebbende/vertrokken wy ontrent het midden van November vanhier / om onze voorgenomene koers na de Straat van Magellanes voort te zetten.

1683.

Wy hadden/ naadat wy uptgehoopen waaren/ maar wepnig wind / en zeer heet weder/ met eenige hevige Donderwinden/ die gemeenlyk uit den Noordoosten opkomende/ donder met bliksem en regen vermengd aanbragten; doch zy duurden niet lang / en somtyds niet boven een quartieruurs; waarna de wind weer na 't Zuyden schoot / en doodsil wierdt: want deeze donder winden komen gemeenlyk tegen de wind die 'er waalt op/ gelyk ik zulks ontrent onze donderbuijen in Engeland ook dikwils bespeurd heb. Maar ik zal een breeder beschryping van deeze Donderwinden geeven in myn Aanhangsel van dit boek. Te deezer tyd waaren veel van ons volk met hoortsen bevangen/ doch wy verlooren echter maar eenen man. Terwyl wy in de stilte dreeven / vingten wy verscheydene groote Sharks, somtyds twee of drie op eenen dag/ welke wy aten/ strobende die met asyn en peper/ naadat wy dezelve eerst gekookt / en droog uptgebruikt hadden; want wy hadden maar wepnig voorraad van vleesch. Wy bedienden ons t'elkens van de donderwinden/ die somtyds dyle of viertmaal 's daags quamen / en zetteden alle zeplen by om zuyd-waards voort te gaan; want als ze weer ober waaren hadden wy zeer wepnig wind; en die wind/ welke wy dan nog tusschen de donderwinden hadden/ was ons meestendeels tegen/ zynde Zuydoost en Z. Z. omdat wy den Middellyn voorby waaren/ welke wy ontrent een graad broosten den Meridiaan van 't epland St. Jago, een van Kabo Verdes eplanden/ passeerden.

Donderwinden.

In 't eerst konden wy naantwylks Zuydwest aan gaan/ maar wanneer wy een graad bezuyden de Linie waaren gekomen/ liep de wind wat oostelyker/ waazop wy Zuydwest ten Zuyden koers stelden; en hoe wy verder na 't Zuyden quamen/ des te meer liep de wind na 't Oosten. Op de hoogte van 3 gr. zuydelyk hadden wy den wind Zuydoost/ en op de hoogte van 5 gr. hadden wy dezelve O. Z. O. alwaar hy een langen tyd bleef staan/ met een brandyels koelte. Wy bedienden ons daar van 30 wy best konden/ zettende alle zeplen by die wy hadden; zulks dat wy met deeze wind op den 18 Januarius des jaars 1684 op 36 gr. Zuyder breedte gekomen waaren. In al dien tyd quam ons niets dat merk-waardig was te vooren; ja niet zo veel als een visch/ uptgezeyd vliegende vischen/ van welke zo menigmaal eene beschryping gedaen is/ dat ik het onnodig acht zulks te doen.

1684.

Wy vonden de zee alhier van haare natuurljke groetheyd in een witte of bleeke kleur veranderd/ 't welk ons 't lood deed uptwerpen om te zien of wy ook grond konden peplen; want als de zee van kleur verandert/ dat is een teken dat men niet verre van land is/ of van plaaten die van eenig land komende zich in zee uytstrekken. Maar wy konden alhier niet een lyn van honderd baden nog geen grond peplen. Volgens myne

1682.

rekening waaren wy dien dag 48 gr. 50 min. bewesten de Lizard, zynde de verandering volgens onze morgenhoogte 15 gr. 50 min. Oost / telwesten een wassende verandering. Den twintigsten streef een van onze Wondheeler's / wiens dood wy zeer beklagden / omdat wy'er nu nog maar eenen hadden / en dat op zulk een gevaarlyken tocht.

Den 18^{den} van Januarij quamen wy by Sebald de Waards eplanden / wel-
 De Ey-ke die in getal 3yn / leggende op de breedte van 51 gr. 25. min. zuydelijk;
 landen en op wester lengte van de Lizard in Engeland, volgens myne rekening /
 van Se-57 gr. 28 min. De verandering bebonden wy hier te 3yn 23 gr. 10 min.
 bald de Ik had een maand te vooren dat wy hier quamen getracht Kapiteyn
 Waard. Kook en 3yn volk te overreden / om aan deeze eplanden te ankeren / zeg-
 gende dat wy daar misschien water zouden konnen krygen; gelyk ik in-
 derdaad van gedachten was / en dat indien ons zulk's misse / wy echter
 niet te bezwigen 't gene wy hadden / nog wel toe zouden komen tot aan
 Joan Fernand's epland in de Zuydsee. Dit deed ik om hun voornem-
 van dooz de Straat van Magellanes te gaan / te beletten; dewyl ik wist
 dat zulk's zeer gevaarlyk dooz ons soude 3yn / te meer omdat ons volck
 KAAPBAARDERS zynde / en derhalven niet zo veel onder bevel staande / niet
 zo op hunne hoede soude 3yn / als in zulk een wepnig bekende dooztocht
 wel verepcht wierdt. Want alhoewel die volk beter onder bevel stont /
 als ik nog ooit op eenige Kapers gezien heb / zo kon men echter niet ver-
 wachten / dat 3y op een minuuts tyd tot het uytwerpen of ligen van een
 anker zouden gereed staan : en behalven dat / indien wy eens zouden ge-
 nootzaak 3yn geweest twee ankers uyt te werpen / wy hadden geen boot om
 een anker te verboeren of op te haalen. Deeze eplanden van Sebald de Waard
 hebben dien naam van de Hollanders gekreegen : 3y 3yn alle drie klip-
 achtige en onvruchtbaare eplanden / zonder eenig geboonte / uytgelo-
 men eenig laag kreupelbosch; en ik geloof niet dat'er eenig water is / ten
 minsten men zag'er geen blyk van. De twee noordelykste konden wy
 niet bykomen / maar 't Zuydelyste quamen wy dicht aan / doch kon-
 den geen grond krygen / dan tot op twee kabels lengte van den oever / al-
 waar wy een leelyke en klippige grond vonden

Kleyne
 kreeftjes.

Van dien tyd af dat wy op 10 gr. zuydelijk gekomen waaren tot aan
 deeze eplanden toe / hadden wy de wind O. N. O. en N. N. O. met schoon
 weeder / en een wakker koelte. Dien dag dat wy by deeze eplanden
 quamen / zagen wy een groote menigte van kleyne kreeften / by groote
 troppen / waar dooz zich de zee / een Engelsche myl in 't rond / gelyk als met
 roode vlekken vertoonde / en wy vingen'er eenige onder 't waterscheppen
 met onze pussen : 3y waaren niet grooter dan het end van een mans
 pink / doch hadden eveneens zulke klauwen / zo groote als kleyne / ge-
 lyk een kreeft. Dooit heb ik eenige van deeze soort van visch natuurlyk
 rood gezien / dan hier; want de onze op de Engelsche kust / die van na-
 tuur zwart 3yn / worden niet rood / doordat menze kookt : nochte heb
 ik ooit ergens anders zulke kleyne kreeftjes gevonde als deeze / uytge-
 3eyd krabben en garnalen. Kapiteyn Swan en Kapiteyn Eaton hadden
 ontrent

ontrent op dezelfde breedte en lengte ook zulke troppen van deeze vischjes 1684.
aangetroffen.

Laatende dan deeze eplanden van Sebald de Waerd, leggen 'omdat' er geen goede ankergrond / noch water was / zeilden wy voort / en stuurden onze koers na de Straat van Magellanes : Maar vermids het met westelijke winden zo hard waaide / dat wy dikwils onze maaszeilen niet gebuykten / zo honden wy dezelfde niet bereyken. Dies quamen wy den 6 Februarij by de Straat Le Maire, 't welk een naauwe engte is / met zeer hoog land ter wederzijde. Wy hadden de wind N. N. W. met een snedige koelte : en ziende de opening van de Straat / liepen wy 'er in tot op ontrent vier Engelsche mylen van de mond ; alstoen wierdt het kalm / en wy kreegen een sterk gety / dat de Straat noordwaards oprzette / en ons schip schiet in de grond zou geholpen hebben : Of dit nu bloed of ebb was / weet ik niet ; alleenlyk maakte het zulk een korte habbelende zee / als of wy in een buyvende stroom / of plaats daar twee getyden tamenkomen / waaren geweest : want somtyds sloeg het water over ons boord / somtyds over ons achtersteyen / somtyds over onze boeg / en 't schip slingerde op en neer gelyk een everschaal / zulkis dat ik nooit zulke onbestendige schotaken gevoeld hebbe. 's Avonds ten acht uren kreegen wy een koeltje byt den Westnoordwesten / en stuurden oostwaards aan / zynde van voornemen 't Staaten Eyland om te zeilen / waarvan wy des anderen daags 's middags 't oostend bereyken / hebbende den ganschen nacht een heldere koelte gehad.

De Straat
Le Maire.

't Staaten
Eyland.

Den 7 den 's middags / ten Oosten van 't Staaten Eyland zynde / nam ik de hoogte van de zon / en bevond dat wy op 54 gr. 52. min. zuider breedte waaren.

Wan 't oostende van 't Staaten Eyland zyn drie kleyne Eplandjes / of liever klippen / die redelyk hoog / en wit van vogelsdyk zyn. Hebbende dan de hoogte der zonne genomen / zetteden wy 't Zuid aan / boorneemens zynde rondom te zeilen na de Kaap van Hoorn, welke de zuydhoek is van Tierra del Fuogo. De wind was in de wester hoek tusschen Noordwest en West / zulkis dat wy westelyk aan weynig honden boorden ; en wy zagen Tierra del Fuogo niet meer naa dien avond dat wy in de Straat Le Maire quamen. Ik heb hooren verhalen / dat degene die door de Straat van Magellanes gezeild hebben / rook en vuur op Tierra del Fuogo hebben gezien / doch niet op de toppen der bergen / maar in de blaaken en vallepen / zo dat men vermoedde dat 'er vuuren door de Indoslingen geschoot wierden.

Wy zagen / naadat wy Sebald de Waards Eplanden verlaaten hadden / de zon niet op of ondergaan / om de hoogte te konnen neemen / boordat wy in de Zuydzee quamen / dies wist ik niet of de berandering meer aan was of niet. 't Is waar / ik nam de hoogte der zonne op den middag / op de breedte van 59 gr. 30 min. zeilende toen zuydwaards / met de wind West ten Noorden ; doch dien nacht liep de wind wat zuydelyker / 't welk ons deed wenden. Wy waaren toen / naar myne rekening / op de hoogte

1684.

te van 60 gr. / 't welk de verste hoogte na 't Zuyden was / daar ik ooit geweest ben.

Den 14 den van Februarij, zynde op de hoogte van 57 gr. en bevesten de Kaap van Hoorn, hadden wy een hevigen storm / welke aanhield tot den derden Maart, waaijende gemeenlyk Z. W. en Z. W. ten W. en W. Z. W. met een betoogen lucht en stofregen / die evenwel 30 veel waters bybragt / dat behalven 't gene wy tot onze spys verbruikten / wy nog drieëntwintig baten daarmede vuilden.

Den derden Maart liep de wind na 't Zuyden / met een stybe koelte : niet lang daarna draaide hy na 't Oosten / en daarmede liepen wy de Zuydsee in.

Den 9 den de hoogte der zonne / die wy in verschejdene dagen niet gezien hadden / neemende / bevonden wy ons op 47 gr. 10 min., zynde de verandering maar 15 gr. 30 min. Oost.

De wind was toen Z. O. met schoon weerder / en een maatselpe koelte ; en den 17 den waaren wy op de hoogte van 36 gr. bevindende de verandering toen maar 8 graaden Oost.

De 19 den 's morgens opstende zagen wy ten Zuyden van ons een schip achter uyt / met vyfse zeplen op ons afkomen ; waarop wy 't selve niet gegyde zeplen lagen in te wachten / vermoedende dat het een Spaansch schip was / dat van Baldivia na Lima ging / bernids wy nu behoorden Baldivia waaren / en dit de tyd van 't jaar was / wanneer de schepen / die op Baldivia handelen / weder na hups keerden. Zy hadden dezelde gedachten van ons / en maakten staat ons te zullen neemen ; doch by malkanderen komende bevonden wy beyde onze misflag : want het was een Kapiteyn Eaton, opzettelyk van Londen na de Zuydsee gezonden. Wy preypden malkanderen / en de Kapiteyn quam by ons aanboord / en verhaalde ons zyn bedryf op de kust van Brazilië, en in de rivier de la Plata.

Ontmoeting van Kapiteyn Eaton.

Wy had Kapiteyn Swan, (die van Engeland gekomen was om op die gewesten handel te drijven) aan de ooster ingang van de Straat van Magellanes ontmoet / en zy hadden malkanderen tot dooz de Straat gezelschap gehouden / en wierden daarna door de storm / waarvan ik gemeld heb / van een gescheyden. Wy dan en Kapiteyn Eaton na 't epland van Joan Fernando willende / bleeven malkanderen by / terwyl wy hem brood en vleesch byzetteiden / en hy ons met water verzorgde / dat hy in zyne doortogt van de Straat ingenomen had.

Komst by Joan Fernandós Eyland.

Den 22 den Maart quamen wy in 't gezicht van Joan Fernandós epland / en wierpen 's anderendaags het anker uyt in een baai ten Zuyden van 't selve / op vyfentwintig vadem water / geen twee kabels lengte van de strand. Tersond zetteiden wy onze hand uyt / en gingen aan land om na eenen Moskito-Indiaan te zoeken / welken wy daar gelaaten hadden / toen wy in 't jaar 1681 / kort te vooren dat wy na Arika gingen / door drie Spaansche schepen gejaagd wierden / zynde Kapiteyn Watlin toen ons Opperhoofd / naadat Kapiteyn Sharp afgezet was.

Deeze

Deeze Indiaan had hier meer als drie jaaren alleen op dit Epland ge- 1684.
woond / alhoewel hy dikwils gezocht was van de Spanjaarden / die
wisten dat hy op het Epland gebleeven was / en hem echter nooit konden
binden. Hy was in 't bosch op de Cepten jagt / toen Kapiteyn Watlin
met zyn volk afstrok / en 't schip was al onder zeyl / eer hy weder aan den
oever quam. Hy had hy zich zyn vuurroer / een mes / een hooztje met
buskruid / en een wepnig hagelg; / 't welk verschooten zynde / bedacht
hy een middel / door herben in zyn mes te maaken / om de loop van zyn
roer aan klepne stukjes te zaagen / van welke hy hazpoenen / spiesen /
haaken / en een lang mes maakte / gloeiende die stukken eerst in 't vuur /
't welk hy met een stuk van zyn roer wylt een kepsteen sloeg / naadat hy 't
zelve eerst had gehard / hebbende zulks te vooren van de Engelschen ge-
leerd. De gloeiende stukken pzer boog en slopte hy dan naaz zyn zin
met steenen / en zaagde dezelve met zyn gehakkeld mes / of sleep'er door
langen arbeid een punt aan / of hardde dezelve behoorlyk / naaz dat de
noodzaakelykheyt vereyschte. Dit zal misschien iets vreemds schynen
voor iemand dien de vernuftigheyt der Indianen onbekend is; maar het
is niet meer dan deze Moskitos in hun land gewoon zyn / alwaar zy hun
eigen visschers gereedschap zonder sinisse of anbeeld maaken; alhoewel
zy'er veel tydts aan besteden.

Andere wilde Indiaanen , die 't gebruyk van pzer niet hebben / 't welk
de Moskitos van de Engelschen hebben geleerd / maaken bylen van een
zeer harden steen / waarmede zy boomen kommen neervellen / (inzonder-
heyt den Kattoenboom / die van een zacht hout is) om hunne hupzen of
kanoes van te maaken: en hoewel zy in 't maaken van hunne kanoes / die
niet zo net kommen upthouwen als de Engelschen / evenwel weeten zyze
tot hun gebruyk bequaam te maaken. Dit upthollen of hakwerk doen
zy door vuur / 't zy dat het is tot het neerthouwen van boomen / of tot het
upthollen van hunne kanoes. Dit geschiedt voornaamelyk door de wilde
Indiaanen van Blaefields rivier , in 't derde Hoofdstuk beschreeven / wel-
ker kanoes en steene bylen ik gezien hebbe. Deeze steenen bylen zyn on-
trent tien duyn lang / vier breed / en drie dik in 't midden; zy zyn plat bylen.
en scheyn aan beyde de enden afgesleepen; recht in de midden maaken zy
rondom een keep of groef / zo wyd en diep dat'er een mans vinger in zou
kommen leggen; en neemende een taaije stok of tien van ontrent vier voet
lang / winken zy die rondom den byl in die groef / en strengelen de enden
dan syf t'zamen / 't welk zy dan als een steel of handvatfel gebruyken /
dewyl de byl daardoor zeer vast gehouden wordt. En de andere Wilden
zyn niet minder vernuftig; inzonderheyt die van Patagonia, welke 't
scheyn van hunne bylen van gehouvene of gesleepen kepsteenen maaken /
gelyk ik gezien / en my zeer daarover verwonderd heb. Maar om weder tot
onzen Moskito op 't epland van Joan Fernando te keeren: 't was met zodaa- Des Mos-
nige werktuygen / welke hy op zulk een wyze als gezegd is maakte / dat hy kitos
zodaanige leefstogt bequam / als 't epland opleverde / gelyk als gepten wooning,
of vish: Hy verhaalde ons dat hy in 't eerst / eer hy visschoeken ge-
maakt.

1684.

* Zeehonden.

Zyne welkomst.

Beschryving van Joan Fernandós eyland.

maakt had / genoodzaakt was * Seals te eten / 't welk een zeer slechte spys is; maar naderhand doodde hy nooit eenige van deeze Zeehonden / dan om snoeren van te maaken / snydende de huyden aan riemen : Hy had een kleyn huysje of hut een halve Engelsche myl van de zee / 't welk van binnen met geptebellen bekleed was; zyn leger / of rusthoetjs van stoken / was ontrent twee voet hoog van de grond / en ook met zulke vellen bespreyd / het welk al zyne bedding was : Hy had geene klee deren meer / dewyl degene die hy van Warlins schip met zich gebragt had / afgesleeten waaren; maar hy droeg alleenlyk een gepten-bel om zynen middel. Hy had ons schip's daags te boorten dat wy ten anker quamen gezien / en geloovende dat wy Engelschen waaren / 's morgens / eer wy ankerden / drie gepten gedood / en die gereed gemaakt met kool / om ons te onthaalen als wy aan land quamen. Hy quam dan aan de zee kant / om ons over onze behouden aankomst te verwelkomen. En wanneer wy landden sprong eenen Moskitos Indiaanen genaamd Robin, eerst op strand / en na zynen landsman toeloopende / wierp zich plat op zyn aangesigt aan deszelfs voeten neer; de ander hem opbeurende / en omhelzende / viel desgelijks op zyn aangesigt neer aan Robins voeten / en wierdt door hem ook opgehouden. Wy aanschouwden met vermaak de verbaasdhed / te derheid / en plegtigheyd deezer ontmoetinge / welk uptermaate minnelijk ter wederzijde was; en wanneer hunne pligtpleegingen van beleefdhed afgelegd waaren / quamen wy / die 't aanzagen / ook nader / omhelzende een voor een hem dien wy daar bonden / dewelke ongemeen blijde was zo veel van zyne oude vrienden te zien / die daar boordachtelyk / 30 hy meende / gekomen waaren om hem te haalen : Hy was Will geheeten / gelijc de andere Robin; zynde dit naamen die hen van de Engelschen gegeven waaren; want onder henzelven hebben zy geene naamen / en zy achten 't een groote gunst te zyn als wy hen een naam geeven / en klaagen'er over zo wy 't niet doen / als zy onder ons verkeerden / zeggende van hen zelven dat zy arme menschen zyn / en geenen naam hebben.

Dit eyland legt op de hoogte van 34 gr. 15 min. en ontrent honderd-twintig mylen van de vaste kust: het is ontrent twaalf mylen in 't ronde vol van hooge bergen / en vermaakelijke dalen / dewelke / 30 zy wel bebouwd wierden / alles dat voor die lucht freesch bequaam was zonden voortbrengen. De zyden van 't gebergte zyn voor een gedeelte veldland / en voor een gedeelte boschland. 't Gene ik veldland noem / zyn stukken lands zonder geboomte / hoewel daarom niet onbruikbaar van het boschland; want dikwils zyn 't zo goede stukken lands / als'er eenige konnen weezen / en zyn ook veeltyds met boschland vermengd. In de baai van Kampechie zyn zeer groote veldlanden / welke ik vol van vee gezien heb; maar ontrent de rivier de la Plata zyn de grootste waarvan ik ooit gehoord heb / te weten van vyftig / zestig / of honderd Engelsche mylen lengte. Jamaika, Kuba, en Hispaniola, hebben veel veldland met bosschen vermengd. Plaatsen die door konst en arbeyd van geboomte gezuyverd worden / geeft men dien naam niet / maar alleenlyk degene die in de onbewoonde

woonde deelen van Amerika gebonden worden / gelyk als op dit eyland van Joan Fernando; of die welke in andere gewesten uytzichzelfen bry van boomen zyn.

1684.

Het gras op deeze veldlanden van Joan Fernandós eyland is niet lang en slay; gelyk het gemeenlyk op de veldlanden in Westindie is; maar is een mild en dik gras / 't welk het grootste gedeelte van 't jaar groent en weelig wast. De bosschen leveren verscheydene soorten van boomen uyt / van welke sommige groot en bequaam tot timmerhout zyn / doch geene dienstig tot masten. De koolboomen van dit eyland zyn maar kleyn en laag / maar brengen eventwel bry groote en zoete kool voort. Deeze boomt wordt in 't zebende Hofdstuk beschreeven.

De veldlanden zyn met groote kudden gepten boozzien; maar die zich aan 't oost-eynde van 't Eyland onthouden / zyn niet zo vet als die van 't west-end: want hoewel daar veel meer gras / en overbloed van water in pder dal is / eventwel willen zy daar zo wel niet tieren / als aan 't west end / daar minder voedsel booz hen is / en alwaar nogtans grooter kudden / en de beesten better / en zoeter van smaak zyn.

Het west-eynde van 't Eyland is alles hoog land / zonder eenige baa-
sepen / en heeft maar eene plaats om te landen; daar is geen geboonte / noch enig versch water / en het gras kort en droog.

De gepten zyn eerst op die eyland gebragt door Joan Fernando, welke het zelve in zyne togt van Lima en Baldivia eerst ontdekte / midsgaders een ander Eyland ontrent van dezelfde groote / en twintig mylen weste-lyker als dit. Van die gepten zyn degene / die'er nu op zyn / boozgeteeld / en 't eyland heeft zynen naam gekreegen van deezen zynen eersten Ontdekker / die toen hy weder na Lima keerde / eenen openbrieff verzocht / om zich hier te moogen neetslaan: en 't was in zyn tweede togt derwaards dat hy'er drie of vier gepten aan land zette / welke sekerd booz hinnen aantwas het gansche Eyland zo verbuid hebben. Maar hy kon nooit een openbrieff om het zelve te bevolken bekomen / zulks dat het nog van in-
woonders ontbloomt is / hoewel'er buyten twyfel hier of vyfshonderd hups-
gestinnen op zouden konnen bestaan alleenlyk uyt het gewas van 't land. Hy spreekt gansch niet buyten de maat / want de veldlanden zouden te-
gentwoozdig hupsend stuks bee behalven de gepten konnen voeden; en 't land wel beboudt zynde / zou graanen / als tarw / erwten / lams / en Potatos zeer wel boozthengen: vermits het land in de vallejen en aan de
zyden van 't gebergte van een zeer goede vruchtbaare aarde is. De zee
hier omheen is ook zeer vischryk; de Seals zwieren zo dik om dit eyland /
als of'er geen andere plaats in de wereld voor hen was om te leeven;
want daar is geen baai of klip om aan land te komen / die'er niet vol van
is. Zee-leeuwen zyn hier ook in groote menigte; en de visch / die men
Snappers en * Klipvisch noemt / is'er zo overbloedig / dat twee manen
in een uur tyd met hoek en snoer zo veel konnen vangen / als genoeg zyn
zyn om honderd menschen mede te spizen.

* Bakkel.
jauw.

De Seals zyn dieren die bry wel bekend zyn / eventwel zal 't niet onge-
eynd

1684.

Seals of
Zeehonden.

rymd weezen dat ik deselve beschrybe; 30 3yn zo groot als halveren / en 't hoofd gelyk wel naar een' hond / weshalven de Hollanders hen ook Zeehonden heeten. Onder elke schouder groeit een lange dikke vin; deezze diennen hen om te zwemmen als ze in zee 3yn / en als 3y op 't land 3yn betrefselken ze hen voor beemen / om met behulp deezzer vinnen of stompen hunne lighaamen op te heffen / terwyl de staert hen kort onder 't lyf naasleept; en dus bonzen 3y voorover en trekken 't achterlyf naa / waarna 3y weder opryzen en telkens dus voortspringen / en op en neer tuymelen zo lang 3y op 't land 3yn. Van hunne schoften tot aan de staert loopen 3y spits toe gelyk de visch in 't gemeen / en hebben twee klepne vinnen aan elke 3yde van 't lyf / welke gemeenlyk met hunne vinnen bedekt is: deezze vinnen dienen hen in zee in plaats van een staert / en op 't land zitten 3y'er op / wanneer 3y hunne jongen laten 3uygen. Hun haat is van verscheppene kleuren / te weten zwart / graauw / donker bruyn / en gespikkeld / en 3y zien'er zeer glad en schoon wylt / als 3y eerst wylt zee komen: want deezze aan Joan Fernandós Epland hebben zulk moot / dik / en kort bont / dat ik 't nergens zo gezien heb / dan in deezze zeeën. Hier 3yn altoos dypzeiden / en misschien miljoenen daarvan / 't 3y in de baaijen zietende / of rondom 't Epland zwemmende; zo dat als 3y boven op 't water speelen / en in de zonneshyn leggen te dobberen / de zee een Engelsche myl of twee in 't ronde van den oever / daarmede bedekt is. Als 3y wylt de zee komen blaeten 3y gelyk de schaapen om hunne jongen; en schoon 3y door honderden van andere jongen passeeren / eer 3y by hunne eigene komen / zo zullen 3y echter geene vreemde aan hen laten 3uygen. De jongen 3yn als poppen / en leggen veel aan strand; maar wanneer menze slaat / begeeven 3y zich gelyk de ouden na zee / en zwemmen zeer vliet en snel / schoon 3y aan strand zeer loom leggen / en niet wylt de weg gaan 't en 3y menze slaat / maar na de menschen happen. Met een slag op de neus kan menze ligt doodslaan. Groote schepen zouden hier een laading konnen bekoomen van de vellen en traan deezzer zeehonden / want 3y 3yn ongemeen vet. Deezze Zeehonden 3yn zo wel onder houde als heete luchtstrekken; want in koude plaatsen begeeven 3y zich op de schotfen 3y / en leggen daarop in de zon te bakeren / als hier op 't land: 3y 3yn veelvuldig in de noorder gewesten van Europe en Amerika, en in de zuydelpke deelen van Afrika, gelyk als ontrent de Kaap van de goede hoop, en in de straat van Magellanes; en schoon ik'er in Westindie nergens geen gezien heb / dan in de baat van Kampechie, en by de Eplanden die van sommige Alkoranes, en van andere Defartes geheeten worden; zo 3yn ze echter langs de gansche Amerikaansche kust des Zuydzee / van Tierra del Fuogo tot aan den Eevenmachtelyn; maar benoorden den Eevenaar heb ik'er nooit eenige in die zee gezien / totdat men komt op 21 gr. noorder breedte: Ook heb ik in Oostindie nooit eenige daarvan gezien. Door gaans schynen 3y zich te onthouden daar overbloed van visch is / want dat is hunne spys; en habehaauw / gullen / enz. welke 3y eten / 3yn overbloedigst op klippige kusten / gelyk de westkust van 't Zuyder-

Amer.

Amerika doorgaans is / 30 als hiernaas breeder staat verhaald te worden. 1684.

De Zee-leeuw is een groot dier ontrent twaalf of veertien voeten lang
het grootste deel van zijn luf is 30 dik als een slier / en van fatsoen als een Zeeleeuw
zeehond / maar wel zesmaal 300 groot : het hoofd is gelijk dat van een
leeuw / en het heeft een breede troont / met vele haaiten aan de lippen /
gelijk een haat : Dooits heeft het een groot uytzpuhlend oog / en tanden van
drie duym lang / en een duym dik : hy Kapiteyn Sharps tyd maakten
sommige van ons volk dobbelsteenen daavon. Zy hebben geen haait op
hun luf gelijk de Zeehonden / doch zijn van een donker bruyne kleur / en
alle ongemeen vet ; zulkas dat een daaraan aan stukken gesneden en ge-
kookt zijnde / een orchoofd traan zal uytleeveren / welke zeer zoet / en ge-
zond is / om spys mede te scrupen ; het mager dat'er aan is / is zwart /
en grof van draad / maar evenwel redelijk goed om te eeten : Zy leggen
wel een week lang aan strand als menze niet stoort. Als'er drie of vier
van hen te gelijk aan strand komen / spooten zy malkanderen gelijk de ver-
kens / en knorren ook 30 / maakende een psluk geraas : zy eeten visch /
welke ik geloof hunne gemeene spys te zijn.

De Snapper is een visch van fatsoen zeer gelijk een boot / maar veel
grooter : hy heeft een groote kop en mond / en groote kiemden : de rug
is helder rood / en de buik van een zilver kleur / de schubben zijn van
groote als een schelling. Deze visch is een treffelijke spys / en is op
veele plaatsen in Westindie en de Zuydsee ; doch elders heb ikze nooit
gezien.

De Klipvisch wordt van onze matroozen een Grooper genoemd / en van
de Spanjaards Baccalao , t welk de naam van Kabeljauw is / omdat hy
deselve zeer gelijkt : hy is ronder dan een Snapper , van een donker bruy-
ne kleur / en heeft schubben half 30 groot als een beezemtes stupber. Dee-
ze visch is zeer goed van smaak / en wordt op de gansche kust van Peru
en Chili gebonden.

Kan dit geheele Eyland zijn maar twee baaijen / daar schepen kunnen
ankeren / dewelke beyde aan 't Oost-eynde zijn / en elk met eene beek van
goed versch water voorzien. Een yder van deeze baaijen zou niet klepne
kosten 30 konnen versterkt worden / dat bystig man magtig zouden zijn
duyzend af te houden : want men kan van het West-eynde niet / dan met
groote moeite / in deeze baaijen komen / en dat over 't gebergte / alwaar
drie mannen geplaatst zijnde / 30 veel als 'er tegen hen zouden willen opkro-
men / konnen neerhouden ; gelijk zulkas ten deele bevonden wierdt van bys
Engelschen / die Kapiteyn Davis hier liet ; welke zich tegen een groote pa-
ty Spanjaarden / die in de baaijen geland waaren / en quamen om hen
te verdelgen / kloekmoediglyk verweerden. En hoewel op de tweede
aanval een van hunne makkers hen verliet / en tot de Spanjaarden over-
liep / niettemin hielden de andere vier stand ; en wierden naderhand door
Kapiteyn Strong van Londen / ingenomen.

Wy bleeven aan Joan Fernandós eyland zestien dagen / zijnde onze zie-
ken al dien tyd aan land / met eenen van Kapiteyn Eatons Artsen (want
hy

Klipvisch
of Bak-
keljauw.

1684. hy had'er vier op zyn schip) die hen bediende/ en vermits hunne ziekte
 boornaamelyk scheurbuik was/ met gepten vleesch/ en met eenige krup-
 den die daaz overbloedig in de beeken groeiden/ spysde.

V. H O O F D S T U K.

Vetrek des Schryvers van Joan Fernandós eyland. Van
 de Vreedzaame Zee of *Mare Pacificum*. Van de An-
 des of hooge bergen in Peru en Chili. Een Prys geno-
 men. 't Eyland Lobos. Pinguins en andere vogelen
 aldaar. Nog drie pryzen genomen. De eylanden van
 Gallapago. De Dildo-boom. Mammi-boomen.
 Guanós. Landschildpadden; hunne verscheydene
 soorten. Groene Slangen. Tortelduyven. Schild-
 paddengras. Zeeschildpadden; hunne verscheydene
 soorten. De lucht en 't weeder aan de Gallapagos.
 Sommige van die Eylanden beschreeven; derzelver
 landsdouw. Het Eyland Kokos beschreeven. Kaap
 Blanco; en de baai van Kaldera. De Veldlanden al-
 daar. Kapiteyn Kook sterft. Nikoya. Rood verf-
 hout, en andere Waaren. Gevaar van twaalf mannen.
 Lans- hout. Volcan Vejo, een brandende berg op de
 kust van Rea Leja. Donderwind. Het eyland en de
 haven van Rea Lexa. De Golf van Amapalla, en de
 pünt Kafivina. De Eylanden Mangera en Amapalla:
 De Indiaansche Inwoonders. Kroosjes-boom. An-
 dere eylanden in de Golf van Amapalla. Kapiteyn
 Eaton en Kapiteyn Davis kielhaalen hunne schepen,
 en scheyden daarna van malkanderen.

Vertrek
 van Joan
 Fernan-
 dós Ey-
 land.

De vreed-
 zaame
 Zee.

De 8 sten April des jaars 1684 gingen wy van Joan Fernandós eyland.
 t'zepl met een Zuydooste wind: Wy waaren nu met ons twee
 schepen; telveeten dat van Kapiteyn Kook op 't welk ik was/ en die hier
 met eene ziekte behangen wierdt/ van welke hy eenigen tyd hierna sturf;
 en dat van Kapiteyn Eaton. Onze togt was nu langs de (a) Vreedzaa-
 me Zee, eygentlyk zo genoemd: want hoewel de *Maagmakers* gewoon

(a) *Mare Pacificum*.

3pn/

1684.

(b) De
Zuydsee.(c) Lea-
gues.

zyn / dien naam te geeven aan deezen geheelen Oceaan / noemende den-
 zelfen Mare Australe, (b) Mar del Zur, of Mare Pacificum; 30 behoort ech-
 ter myns oordeels dien naam van Vreedzaame Zee niet verder van 't Zuy-
 den na 't Noorden uytgestrekt te worden / dan van 30 tot ontrent 4 graa-
 den zuyder breedte; en van de Amerikaansche oever westwaards onbe-
 paaldelyk / volgens myne aanmerkinge / die in deeze strek gewest den
 tweehonderdvyftig en meer (c) mylen van land / en nogtans met een
 zeer stille en geruste zee ten opzigt van winden : want in deeze gansche
 strek / van welke ik gesproken heb / zyn geen donkere regenachtige wol-
 ken / hoewel menigmaal een dikke en betoogene him / 30 dat men de hoog-
 te der zonne met de graadhoog niet neemen kan : en 's morgens heeft
 men veeltyds d'zigt weer / met een dikke mist / doch 30 nogtans / dat
 men'er naauwelijks nat van wordt. Ook zyn'er in deze zee geene win-
 den / dan de Passaad-wind / geene stormen / noch donderwinden / noch
 orkaanen / (hoewel men die benoorden den Ekenaa / 30 wel in deeze als
 in de Atlantische zee heeft.) niettemin vloekt deeze zee by nieuwe en volle
 maanen / met hooge / breede / en lange baaren; doch die daazom niet on-
 supnig / en derhalven beylig genoeg zyn / 't en zy daar ze op den oever
 neersupten; want aldaar is het slim te landen.

In deeze zee spoeden wy onze weg na den Middellyn / totdat wy op de
 hoogte van 24 gr. bezuyden de Linie aan de vaste kust van Zuyd Ameri-
 ka quamen. Deeze gansche landstreek van Chili en Peru is byster hoog;
 en daazom hielden wy gestadig twaalf of veertien mylen van land / dewyl
 wy niet gaen van de Spanjaerds aldaar woonende / wouden gezien zyn.
 Het land / doch inzonderheyt van 24 gr. zuydelyk tot 17 / en van 14 tot
 10 / is van een overwonderlyke hoogte : en strekt zich doorgaans uyt in
 richgels langs den oever / te weeten d'ze of vier richgels achter malhan-
 deren / elk den ander in hoogte overtreffende / 3nde degene die 't verste
 landwaard in zyn / de hoogste. Dit gebergte vertoont zich als men in zee
 is / altoos blaauw / en somtyds door wolken bedekt / maar echter niet 30
 dikwils als de hooge landen in andere gewesten der wereld : want men
 ziet zelden of nooit eenige regen op deeze bergen / en ook niet in de zee
 daaraan paalende : nochte zyn dezelve aan mist onderhebig / hoewel dee-
 ze bergen de hoogste zyn / die ik ooit gezien heb / verre overtreffende de
 Piek van Tenariff, of Ste. Martha, en alle andere bergen (30 ik geloof)
 in de wereld. Ik heb zeer hoog land gezien op de breedte van 30 gr.
 zuydelyk / maar niet 30 hoog als op de breedte hier vooren gemeld.
 In de beschryving der repstogt van Sir Joan Narborough na Baldivia eenen
 stad op deeze kust / wordt ook van zeer hoog land by Baldivia gemeld; en
 de Spanjaerds / met dewelke ik deswege gesproken heb / hebben wy
 verhaald / dat'er zeer hoog land is / al den weg tusschen Koquimbo ('t
 welk ontrent 30 gr. zuyd legt) en Baldivia, 't welk op 40 gr. Z. gelegen
 is : Zulks dat / naaz allen schyn / deeze regels van gebergte / zich als
 een aaneengeschaelde reeks van 't ene end van Peru en Chili tot het an-
 der / langs deeze gansche kust der Zuydsee uytstrekken / wordende ge-
 meen-

De Andes
van Chili
en Peru.

1684.

meenlyk genaamd Andes of Sierra Nevada des Andes. De uytneemende hoogte dezer bergen sal misfchien de reden zyn dat'er geene rivieren van belang in deeze zee een uytloop hebben. 't Is waaz daaz zyn enige klep- ne riviertjes/ maa: echter zeer wepnige; want in sommige plaatsen zyn zy honderdvyftig of tweehonderd mylen van een/ en daaz ze 't dichtst by een zyn/ zynze evenwel nog wel dertig/ veertig/ of vyftig mylen van malkanderen/ en al te kleyn en ondiep om bevaaren te konnen worden. Daazenvoben loopen enige van deeze niet gestadig/ maa: zyn op sommige seizoenen van 't jaaz droog; gelyk als de rivier Ylo, die met een wakkere stroom in 't laast van Januarij loopt/ tot in Junij toe/ en dan neemt zyn loop allengskens af/ en word't hoe langer hoe minder/ tot in 't laast van September, wanner hy geheel ophout/ en niet meer stroomt. Voort in Januarij. Dit heb ik in beyde die seizoenen zelf gezien/ in twee voorgaande togten derwaards; en wy is van de Spanjaards verhaald/ dat andere rivieren op deeze kust van de zelve natuur zyn/ telveeten eerder een soot van beken of bloeden/ ontstaande doot regen op zekere seizoenen beyde landwaard in/ dan geduurig loopende stroomen.

Wy bleeven gestadig in 't gezigt van deeze kust/ maa: op een goede afstand daazvan/ ontmoetende niets van belang/ totdat wy op 9 gr. 40. min. Z. br. gekomen waaren/ zynde toen de derde May, wanner wy een zepl ten Noorden van ons ontdekten: Dit schip te loefswaard van ons loopende/ maakten wy'er jacht op/ en Kapiteyn Eaton daaz by komende veroverde het haast: 't was ontrent een maand te vooren van Guiaquil gekomen/ en met timmerhout gelaaden/ gaande na Lima, en had drie dagen eer wy 't namen te Santa aangeweest om water in te nemen; hebbende aldaaz ook verstaen dat wy in die Zee waaren/ uyt bericht dat daaz met een voordachtelyk afgevaardigde boode van Baldavia gekomen was: want/ gelyk wy naderhand hoorden/ Kapiteyn Swan was te Baldavia geweest om daaz te handelen; en hy Kapiteyn Eaton in de Straat van Magellanes ontmoet hebbende/ zo hadden de Spanjaards van Baldavia buyten twyfel door hem bericht van ons bekomen/ vermoedende hem ook een van ons te zyn/ schoon hy 't niet was. Op deeze tyding zondt de Onderkoning van Lima booden na alle de zeehavens/ opdat zy zich tegen onze aanvallen zouden wapenen.

't Eyland Lobos.

Wy stierden dan aansonds na 't Eyland Lobos, 't welk legt op 6 gr. 24. min. zuyder breedte/ (want aan land zynde nam ik de hoogte daazvan met een Astrolabium of Sterreplathloot) en by mylen van de vaste kust: Het word't genoemd Lobos de la Mar, om het te onderscheyden van een ander dat'er niet verre aflegt/ en 't zelve zeer gelyk is/ geheeten Lobos de la Tierra, omdat het ligt aan 't vaste land legt. Lobos of Lovos is de Spaansche naam van een Zeehond/ van welke zich een groote menigten ontrent deeze en andere eylanden in deeze zee onthoudt.

Den 9den May quamen wy aan 't eyland Lobos de la Mar, en wierpen 't anker uyt neffens onze Dips. Dit Lobos bestaat uyt twee eylandtjes/ elst ontrent een Engelsche myl in 't rond/ en van een tamelyke hoogte; tusschen

tusschen beyde loopt een kleyne sleuf / die maar bequaam is om met boots
bevaaren te worden; en aan de noordzyde dezer eplandties / een wep-
ning van de strand / leggen verscheidene klippen. Aan 't westeynde van
't oostelyk eplandtie is een kleyne zandbaai / die door de wind beschut
is / en alwaar de schepen kunnen kielhaalen : het overige van den oever /
zo wel blyven de twee eplandties / als daar tusschen / is rotsachtig en vol
kleyne klippen : op 't land is de grond ten deelen klippachtig / ten deele
zandig / en overal onvruchtbaar / zonder eenig versch water / boom / hee-
ster / gras / of kruid / of eenig land-dier (want Zeehonden en Zee-
leeuwen komen hier aan strand) uytgezejd vogels / van welke daar een
groote menigte is / als Boobies, doch meest Pinguins, welke ik by groo-
te hoopen gezien heb langs de gansche Zuydsee. op de kust van Terrencuf.
en by de Kaap van goede hoop. De Pinguin is een zeevogel / zo groot
ontrent als een eend / en met zulke voeten / doch scherp van bek / houden-
de 't leeven by visch : zy blieden niet / maar flodderen / hebbende eerder
stompjes / gelyk de jonge ganzen / dan vleugels; en die verstreken hen
in 't water in plaats van vinnen : hunne veren zyn donsachtig; hun
vlesch is maar slechte spy / doch hunne eieren zyn goed. Daar is nog
een andere soort van kleyne zwarte vogels / die kuylen in 't zand maaken/
waarin zy vernachten / welker vlesch heel goed van smaak is; en dree-
ze heb ik nergens gezien / dan hier en te St. Joan Fernando.

Pinguins.

Tusschen 't oostelyk eplandtie en de klippen is goede anker-
grond op tien / twaalf / of veertien vadem diepte : want de wind is daar
gemeenlyk Zuyd / of Z. Z. O. en 't oostelyk eplandtie Oost en West
leggende / zo beschut het die reede.

Wy maakten onze schepen hier schoon / en gereed zynde om te zplen /
onderzaggden wy de gevangenen / om te weten of zy ons na eenige stad
of plaats konden geleiden / op welke wy een aanval zouden kunnen doen:
want zy hadden ons te vooren onrecht / dat wy door de Spanjaards
ondekta waren; waaryt wy wel begrepen dat zy geen rijkdom of kos-
telijke waaren ter zee zouden zenden / zo lang wy daar waaren. Wy lie-
ten ondertusschen onze gedachten gaan op verscheidene steden / als Guia-
quil, Zana, Truxillo, en andere; eyndelyk viel de keur op Truxillo, als
zynde van 't meeste belang / en daarom te meer schyn / dat het onze togt
zou goed maaken / byaldien wy 't konden veroveren; aan 't welk wy niet
veel twyfelden / alhoewel wy wisten dat het een volkryke stad was. Daar
de grootste zwaarticheyt bestondt in 't landen; want Guanchaquo, 't
welk de naaste zeehaven daaraan is / en'er maar zes Engelsche mylen
aflegt / is een slymme plaats om te landen / dewylt zelfs de Vischers /
die daar woonen / somtyds in drie of vier dagen daar niet uyt kunnen ko-
men. Niettemin wierdt ons volk van beyde de schepen den 17^{den} May
des naammiddags gemonsterd / en hun geweer geprobeerd. Wy waaren
in 't geheel honderd en acht mannen bequaam om dienst te doen / behal-
ven de zieken / en ons voornemen was 's anderen daags te zplen / en
de hout-pyts met ons te neemen. Maar een van ons volk toen by tyds
op

1684.

Drie pry-
sen vero-
verd.

op 't epland zynde / zag drie zeplen / die noordwaards hoers sielden; te-
weeten twee buyten 't epland na 't Westen / en 't ander tusschen 't selve
en de vaste kust.

Wy lightten dan onze ankers met der haast / en maakten 'er jagt op :
Knapitepn Eaton, die 't ondiepst ging / zette tusschen 't westelykst ey-
landtje en de klippen dooz / en liep na die twee welke buyten de eplanden
waaren : Wy in Knapitepn Kooks schip verbolgden 't ander / 't welk na
't vaste land liep; maar wy haalden 't haast in / en keerden / naa 't selve
genomen te hebben / weder na 't Epland; want wy zagen dat Knapitepn
Eaton geen hulp van doen had / dewyl hy die baaytuppen / welke hy
verbolgde / reeds had genomen. Wy quam dan met een van de pyysen
aan; maar de andere was zo ver te spwaard / en ging zo diep / dat hy de-
zelve dien dag niet kon opbrengen; maar hy hoopte zulk 's anderen
daags te zullen doen; doch 't schip diep geladen zynde / dewyl het voor de
wind na Panama moft baaren / kon niet wel zepl voeren.

Den 19 den labeerde het al den dag / doch quam niet nader aan 't ep-
land. Onze Moskito-bisschers gingen naaz gewoonte upt / en bingen zes
Zeeschildpadden; want die zyn hier taamelijk overbloedig. Deeze schepen/
welke wy 's daags te vooren genomen hadden / waaren alle met meel
geladen / en na Panama geschikt; twee daazvan waaren zo diep geladen/
als zy zeplen konden / en 't ander was niet boven half geladen / doch had
last van den Onderkoning van Lima, met de twee andere t zepl te gaan /
of anders te blyven leggen / totdat wy upt die zee waaren; want hy hoop-
te dat zy dooz broeg upt te zeplen ons zouden ontkomen. Elk 't grootste
schip was een brief aan den President van Panama van den Onderkoning
van Lima, waazin hy hem liet weeten dat 'er byanden in die zee gekomen
waaren / en dat hy hem daazom deeze drie schepen met meel zondt / opdat
zy geen gebrek zouden hebben; (want Panama wordt van Peru verzogd)
hoozts verzogt hy hem zynig te wezen / omdat hy niet wist wanneer hy
hem meer zou konnen zenden. In dit schip waaren ook zeven of acht
tonnen met quebleesch / en een aanzienlyk muplezel tot een geschenk dooz
den President / beneffens een groote houte beeld van de Maagd Maria/
't welk fraai tptgehoutwen en geschilderd was / om een nieuwe kerk te
Panama te verciere; zynde dooz den Onderkoning van Lima gezonden:
want dit groot schip was niet lang te vooren vandaaz gekomen. Het
had van Lima ook mede gebragt achthonderd duyzend stukken van achten
om na Panama te brengen; maar te Guanchaquo leggende om de laading
meel in te neemen / verfontden de Kooptuppen dat Knapitepn Swan te Bal-
divia was / en deden daazop het geld aan land komen. Deeze Geban-
gens zepden ons ook / dat de inwoonders van Truxillo te Guanchaquo
(zynde de haven van Truxillo) een schans dicht by de zee maakten / om
degene die 'er zouden willen landen / te konnen ofweeren. Op dit be-
richt veranderden wy ons voorig besluit / en wierden te raade met onze
drie pyysen na de Gallapago te gaan / welke eenige groote eplanden zyn /
waazvan sommige onder den Ebenaaz / en ander ter wederzyde daazvan
leg-

leggen. Ik zal de beschryving van Truxillo alhier voorby gaan / omdat ik in myn Manhangfel van dit boek een verhaal meen te doen van meest alle de sieden van eenig belang op deeze kust / van Baldivia tot aan Panama, en vandaar tot aan Kalifornia.

Den 19 den dan tegens den avond zeilden wy / in gezelschap van Kapiteyn Eaton van het eiland Lobos.

Wy namen de drie Meel-ryzen met ons / maar onze eerste ryze / die met hout geladen was / lieten wy daar ten anker : de wind was toen Zuid ten Oosten / 't welk de gemeene Passaad-wind aldaar is; en wy stelden onze koers Noordwest ten Noorden / voorhebbende na de hoogte van de eplanden van Gallapago te loopen / en 't westelyk aan te stellen / omdat wy de afstand niet zekerlyk weetende / juist geen rechte koers daarmatoe konden houden. Toen wy tot op 40 minuten van den Ede-naar gekomen waren / stuurden wy West / hebbende een Zuidewind / met een lobbere hoelte. Het was den 31sten May toen wy de eplanden van Gallapago eerst in 't gezigt kreegen; eenige daarvan vertoonden zich te loef-waard / andere te lywaard / en sommige recht voor ons; wy verhandel- den daarop onze zeilen; en stuurden zo dichtby de wind als wy konden / om 'er aan de zuydzyde by te komen; doch de ryzen diep gelaaden zynde / en kleine en dunne zeilen hebbende / konden vermits de wind slap was / ons niet byhouden; weshalven wy een punt van de wint afweeken / om hen by te blyven; en tegens den avond wierpen het schip daar ik op was / en dat van Kapiteyn Eaton, 't anker uit aan de oostzy van een der oostelykste eplanden / een Engelsche myl van de strand / op zeshonderdaden water / met een zuydere / witte / harde zandgrond.

De Gallapagos zyn een groot getal onbewoonde Eplanden / leggende onder / en ter weersyde van den Middelleyn; 't oostelykste van dezelve legt ontren honderd tien mylen van 't vaste land; zy worden gesield op de lengte van 181 gr. strekkende zich tot op 176 westwaards uit; zulks dat hunne lengte van Engeland op ontreit 68 gr. westwaards is: Maar ik geloof dat onze Landbeschryvers dezelve niet verre genoeg na 't West-ten plaatsen.

De Spanjaards / die dezelve eerst ondekst hebben / verhaalen in hunne beschryvingen / dat zy veele in getal zyn / en zich Noordwest van de Linie tot op 5 graaden N. uytstrekken; maar wy hebben 'er niet boven veertien of vyftien van gezien. Sommige daarvan zyn zeven of acht mylen lang / en drie of vier breed; zy leggen by hoog / doch de meeste zyn echter vlak en effen. Dier of bys aan de oostelykste zyn klippig / onvruchtbaar / en bergachtig / brengende geen kruit / gras / noch boomen voort / dan de Dildo-boom / uytgenomen aan de zeezyde. De Dildo-boom is een groene steekelige heester / die tien of twaalf voeten hoog wast / zonder blad of vrucht; zynde van boven tot beneden zo dik als een mans been / en vol van scherpe prikkels / die met dichte regels van onderen tot boven groeijen : Deeze heester is nergens toe nut / ja zelfs niet om te branden. Dicht aan de zee groeijen op sommige plaatsen kreupelbosschen van

1584.

De Ey-
landen
van Gal-
lapagos.

De Dil-
do-boom

1684.

van Burton hout / 't welk een goede brand is. Dit slach van hout groeit op vele plaatsen in Westindie inzonderheyt in de Baai van Kampechie, en op de Samballôs : doch in de Zuidzee heb ik het nooit gezien / dan op deeze Eylanden; die hoewel ze onvruchtbaar zyn / echter water hebben in poelen en kuylen tusschen de klippen. Eenige nogtans van deeze eylanden zyn vlak en laag / en 't land vruchtbaarder / so dat 'er verschejdene soorten van boomen op groeijen / die ons onbekend zyn. Sommige van de westelykste deezer Eylanden zyn negen of tien mylen lang / en zes of zeven breed / met een bolle zwarte aarde : op dezelfde wassen groote en hooge boomen / inzonderheyt de Mammi boomen / welke hier met groote boschen groeijen. Op deeze groote eylanden zyn eenige redelyk groote rivieren / en op vele van de kleine eylanden vindt men beekken van goed water. Toen de Spanjaards deeze Eylanden eerst ontdekten vonden zy'er menigten van Guanos en Landschildpadden / en gaven dezelfde den naam van Gallapagos Eylanden. Ik geloof dat 'er geen plaats in de wezeld is / die so overvloedig van deeze dieren is voorzien. De Guanos hier zyn zo vet en groot / als ikze ooit ergens gezien heb / en zy zyn zo mak / dat een man in een uur tyd wel twintig daazvan met een smodg kan doodslaan.

Land-
schild-
padden.

De Landschildpadden zyn hier in zulk een menigte / dat byf of zes- honderd mannen eenige maanden lang alleenlyk daazvan zouden komen leeven / zonder eenige andere spijze; zy zyn ongemeen groot en vet / en zo lieflyk van smaak / dat geen kuyken aangenaamer wezen kan. De grootste van deeze dieren weegt wel honderd vyftig of tweehonderd ponden / en sommige van hen zyn twee voet / of twee voet en zes duym op de byp breed : Ik heb 'er op andere plaatsen nooit geene gezien / die meer als ontrent dertig pond woogen : 't is waar / ik heb wel hooren verhaalen dat 'er op 't eyland St. Laurens of Madagaskar, alsmede op 't Engelsch Foreest, een eyland daaz dicht by / en ook Don Maskarin geheeten / en nu in 't bezit der Franschen / zeer groote Schildpadden zyn / maar of zy zo groot / vet / en aangenaam van smaak zyn als deeze / weet ik niet. Daaz zyn drie of vierdeelen soorten van deeze dieren in Westindie; de reene soort wordt van de Spanjaarden Hekati genoemd / en die onthouden zich meest in versche water-poelen / en komen zelden op 't land; zy weegen van tien tot vyftien ponden / en hebben kleine beenen / platte voeten / en dunne lange halzen. Een andere soort wordt Terapen geheeten / deeze zyn veel kleiner dan de Hekati, hunne schilden zyn van nature moogelwerk / en betwolt / en hunne ruggen ronder dan de voorige; anders zyn ze meest van 't zelfde fatsoen : deeze zyn gaern in natte moerassige plaatsen / of op land dat dicht by zulke moerassen is; beyde deeze soorten zyn zeer goed om te eeten. Zy zyn zeer overvloedig op 't eyland Pines by Kuba; en als de Spaansche Jaagers dezelfde aldaar in 't woud vinden / brengen zyze t'hups in hutten / alwaar zy ze merken / door herben in hunne schaalen te maaken; waarna zy die weder laten gaan / Dit doen zy omze byderhand te hebben: want zy loopen nooit verre weg.

Al

Als deeze Jaagers / naa een verblijf van een maand of zes weeken / weder na Kuba keeren / neemen zy drie of vier hondert / of wel meer / van deeze dieren met zich om te verkoopen / dewyl dezelve een zeer goede spijze zyn; en elk kent de zyne aan zyn merk. Deeze schildpadden op de Gallapagos zyn de Hekati meest gelph / uptgenomen dat zy / gelph ik te booren gezegd heb / veel grooter zyn / hebbende lange dunne halzen / en klepne hoofden. Daar zyn / eenige groene slangen op deeze Eylanden / maar voorts geen ander land gedierde / dat ik weet. Daar is ook een groote menigte van Cortelduyven / welke zo mak en tain zyn / dat iemand vyf of zes dozyn daarvan met een stokje op een voormiddag zou konnen dood slaan; zy vallen wat klepner dan een gemeene duif / en zyn zeer goed om te eten / en doorgaans vry ver.

Tusschen deeze Eylanden zyn goede wyde killeen voorscheyen om doos te zeplen / en op sommige plaatsen zyn ondiepten / die met een menigte van schildpadden-gras bewassen zyn; waarvoor deeze eylanden ook zeer overbloedig van zeeschildpadden zyn voorsien / teweeten van die soort welke groene schildpadden geheeten worden. En dewyl ik tot nogtoe geen beschryving van deeze dieren heb gedaan / zal ik het hier doen. Daar zyn vier soorten van zeeschildpadden / naamelyk de Koffer-schildpad / de Grootkop / de Valksbek / en de groene schildpad.

De Koffer schildpad is doorgaans grooter dan de andere / hooger en ronder van rug / en heeft vleesch dat sterk van smaak / en niet gezond om te eten is.

De Grootkop wordt zo genaamd / omdat hy grooter van hoofd is / dan alle de andere soorten; deszelfs vleesch is desgelphs sterk / en wordt zelden gegeten dan upt nood; zy leeven van mosch dat op de klippen groeit.

De Valksbekken zyn de klepnste soort; zy worden zo genoemd / omdat hunne monden lang en smal zyn / en naaz den bek van een' valk eenigzins gelphen: op de ruggen deezer schildpadden groeijen die schilden / welke zo zeer geacht zyn om lippen / kammen / kabinetten / en andere fraaigheden van te maaken. De grootste van die schilden weegen ontrent vierdhalf pond: ik heb'er ook gehad die drie pond en tien oncen woogen; maar gemeenlyk weegen ze anderhalf of twee pond / en sommige niet zo veel: zy zyn ook maar een slechte spijze / dog doorgaans beter van smaak dan de Grootkop; alhoewel zy echter op sommige plaatsen ongezond zyn / en degene / die dezelve eten / sterk doen afgaan en bzaaken / inzonderheyd die welke tusschen de Samballós en Portobello zich onthouden. Men vindt in Westindie wel meer vischen / die desgelphs ongezond zyn om gegeten te worden; doch die zal ik in myn Aanhangsel beschryven. Deeze Valksbekken zyn beter of slijmmer naaz't gene zy eten: op sommige plaatsen eten zy gras / gelph de groene schildpadden; op andere plaatsen onthouden zy zich tusschen de klippen / en eten mos en zeewier / maar deeze zyn zo zoet van smaak niet / als degene die gras eten / ook zyn hunne schilden zo klaz en helder niet /

Zee-
schild-
padden.

Hunne
verschey-
dene
soorten.

1684.

want zy syn doorgaans met knobbels bewassen / 't welk dezelve bedekt
 en hun vleesch is gemeenlyk geel / inzonderheid dat van de vette. Dee-
 ze schildpadden syn op vele plaatsen in Westindie : zy hebben eplanden
 en bysondere plaatsen daar zy hunne eperen leggen / zelden komen zy on-
 der andere schildpadden. Deeze en alle andere schildpadden leggen hunne
 eperen in 't zand / te weten die aan de noordzyde van den Middelen in
 de maanden May, Junius en Julius; en die aan de zuidzyde omtrent
 Herfstyd / sommige wat vroeger / sommige wat laater : zy leggen drie-
 maal in een tyd / en t'elkens tachtig of negentig eperen : hunne eperen
 syn van grootte als hoendereperen / en heel rond / alleenlyk met een wit
 taaf vlieg bekleed. Aan de noordzy van Jamaika syn eenige baaien
 daar deeze Dalksbekken komen om te leggen : in de baaien van Hon-
 duras syn desgelijks eplandjes daar zy hunne broedplaatsen hebben ; en
 vele andere plaatsen langs de kust van 't vaste land van Westindie van
 Trinidad tot aan Vera Cruz in de baat van Nova Hispania. Als de
 zeeschildpadden uyt de zee komen om te leggen / hebben zy ten min-
 sten een uur tyds van doen / eer zy wederkeeren ; want zy moeten bo-
 ven de pyl van 't hoog water gaan ; en zo 't laag water is als zy aan
 land komen / moeten zy ten minsten / door haare zwaarte / eens of
 tweemaal rusten / eer zy ter plaats komen daar zy leggen. Wanneer zy
 een plaats tot hun oogmerk gevonden hebben / maaken zy met haare
 vinen een groote kuyl in 't zand / waarin zy haare eperen leggen ; de-
 welke zy dan twee voet diep bedekken met het zelfde zand dat zy tuss-
 schraapt hebben / en keeren also weder te rugge : somtyds komen zy
 's nachts te vooren dat zy meenen te leggen / op / en bezigtigen de plaats /
 en keeren also naa een keer / of togt van een halve kring gedaan te
 hebben / weder in zee ; en missen nooit om den volgenden nacht aan land
 te komen / en dicht by die plaats te leggen. Alle soorten van Schildpad-
 den hebben een en dezelfde manier van leggen. Ik heb een man in Ja-
 maika gehend / die acht ponden sterlings maakte van de schilten dezer
 Dalksbek-schildpadden / welke hy op eenen tyd ving / in een kleyne
 baai / die naauwlyks een quartier gaans lang was. De manier om de-
 zelfde te vangen / is / dat men den ganschen nacht heen en weer van de
 rene zyde van de baai na de andere wandelt zonder geluyd te maaken /
 of eenig licht by zich te hebben : en als'er dan een schildpad aan land
 komt / keert men die op syn rugge / en haalt hem boven de peyl van
 't hoog water / alwaar men hem tot den morgen leggen laat. Een groote
 groene schildpad zal door zyne zwaarte en tegenwoesteling twee mannen
 werks genoeg geven / om hem om te wentelen. De Dalksbek-schild-
 padden worden niet alleenlyk in Westindie , maar ook op de kust van
 Guinee , en in Oostindie gevonden : doch in de Zuydsee heb ik ze nooit
 gezien.

Groene
 Schild-
 pad.

De groene Schildpad wordt zo geheeten / omdat zyne schaal groener
 is / dan die der andere ; dezelve is zeer dun en helder / en beter ge-
 woelt dan die van de Dalksbek ; maar is om zyne dunghed alleenlyk be-
 re-

beniaam tot plaatsen voor ingeleend werk. Deze schildpadden zijn gemeenlijk grooter dan de Dalksbekken / en hebben ronde en kleine hoofden. Groene schildpadden zijn de alleraangenamste van smaak; maar daar zijn echter verscheidene soorten van dezelfde / zo ten aanzien van 't vleesch als van de grootte. Ik heb bemerkt dat te Blanco in West-indie de groene schildpad / die daar de enigste soort is / grooter is dan eenige andere in de Noordzee: zij weegen doorgaans tweehonderd tachtig / of driehonderd ponden; hun vet is geel / en 't mager wit en ongemeen zoet van smaak. Te Bokka Toro, aan de westzijde van Portobello, zijn zij zo groot niet / en hun vleesch niet zo wit / noch 't vet zo geel. Die in de baaien van Honduras en Kampechie zijn noch wat kleiner; hun vet is groen / en het mager wat donkerder van kleur dan die van Bokka Toro. Ik heb eens gehoord van een byster groote schildpad / die te Port Royal in de baai van Kampechie gebangen zijnde / van de buik tot de rug vier voet hoog was / en de buik zes voet breed: de schaal van deze schildpad was / zo groot / dat knapteen Rokkys zoontje / een knaapje van negen of tien jaaren oud / daarin ging zitten / als in een schuip / en 'er mee na zijns Vaders schip voer / 't welk ontrent een vierde deel van een Engelsche myl van land lag: het vet dezer schildpad leverde acht sloop olie of traan uit. De schildpadden die zich by de eplandjes aan de zuidzijde van Kuba onthouden / zijn een gemengde soort / sommige wat grooter / en andere wat kleiner / en zo is ook het vleesch van sommigen groen / van andere bruin / en van eenige geel: van deze wordt Port Royal in Jamakia gestadig verzorgd / door sloepen die dezelfde met netten vangen / enze levendig daar brengen / alwaar ze dan met koperdraad aan staaken in zee vast gemaakt worden / omze levendig te houden; en de markt is daar dagelijks overvloedig van deze schildpadden voorzien / dewijl dezelfde een gemeene spys aldaar zijn / voornaamelyk voor de geringelieden.

Deze groene Zeeschildpadden leven van gras 't welk in de zee groeit op drie / vier / vyf / of zes vadem water / op de meeste plaatsen voornamelyk. Dit gras verscheelt van het Manati-gras / want dat is een klein blad / maar dit is een vierde van een duim breed / en zes duim lang. De schildpadden der Gallapagos eplanden / zijn basterdgroen / want hunne schaal is dikker / dan die van andere groene schildpadden in West of Oostindie, en hun vleesch is zo zoet van smaak niet. Zij zijn grooter dan eenige andere groene schildpadden / want zij zijn doorgaans drie of vier voet diep / en hun buik vyf voet breed: maar daar zijn nog andere groene schildpadden in de Zuidzee / die niet zo groot zijn als de kleinste Dalksbekken; en deze vindt men aan 't eiland Plata en andere plaatsen daaromheen; zij eeten mos / en zijn vet / doch zeer sterk van smaak.

Maar deze verscheelen van alle de andere soorten / want de mannetjes zo wel als de wijfjes komen by daage aan strand / en leggen in de zon; maar op andere plaatsen komen geene van de wijfjes aan land /

1684.

en dat alleenlyk by nacht om haare eperen te leggen. De beste kost voor de schildpadden in de Zuydzee is by de Gallapagos eplanden; want daar is overvloed van gras.

Daar is nog een andere soort van groene Schildpadden in de Zuydzee, die kilemer / doch echter redelyk zoet van smaak zyn; en deeze onthouden zich westwaards aan de kust van Mexiko. Een zaak is zonderling en aanmerkeelyk in deeze dieren / naamelyk dat zy in den tyd van hun broeyen twee of drie maanden lang hun gemeen verblyf / alwaar zy zich anders den meesten tyd van 't jaar houden / verlaaten / en zich na andere plaatsen begeeven / alleenlyk om haare eperen te leggen : en 't wordt gemeend dat zy gedurende dien tyd niets eten / zulks dat de mannetjes zo wel als de wyfjes heel mager worden / ja de mannetjes ook zoodaanig / dat niemand dezelve wil eten. De voornaamste plaats van hun broeyen / waarvan ik ooit gehoord heb / is by een epland in Westindie genaamd Kaimanes, en by 't epland Ascension in de Wester Oceaan; en wanneer de broeytyd voorby is / dan blyft'er niet een van hen daarontrent. Buiten twyfel zwemmen zy eenige honderden van mylen / om by die twee plaatsen te komen : want men heeft dikwils bevonden / dat'er in de broeytyd by Kaimanes van alle die soorten van schildpadden / hier vooren beschreeven / gezien zyn. De zuydelyke eplandjes van Kuba zyn meer als veertig mylen daarvandaan; en dat is de naaste plaats vanwaar die dieren komen komen : en 't is zeker dat daar zo veel niet zouden kunnen leeven / als'er hier wel in de broeytyd komen.

De gene die aan 't Epland Ascension leggen / moeten noodzaakelyk veel verder vandaan komen / want daar is geen land dat nader is als driehonderd mylen daar van af : en het is zeker dat deeze dieren altoos hun gewoonelyk verblyf dicht aan den oever hebben. In de Zuydzee houden zy zich 't grootste gedeelte van 't jaar by de Gallapagos, en evenwel gaan zy in de broeytyd vandaar na de vaste kust (om haare eperen te leggen / welke ten minsten honderd mylen daarvan aflegt. Doch hoewel groote menigten deezer Schildpadden zich van hun gemeen verblyf na die legplaatsen begeeven / echter doen zy 't niet alle : en wanneer zy na die plaatsen gaan om eperen te leggen / worden zy van zeer vele visschen / voornaamelyk Sharks verzeld; zulks dat de gewoonelyke plaatsen van hun verblyf dan ook van visch ontbloot zyn.

Als de wyfjes dus na haare legplaatsen gaan / houden de mannetjes haar gezelschap; en blyven haaz by totdat zy weder komen. De mannetjes zo wel als de wyfjes zyn vet in 't begin van de broeytyd; maar eer zy wederkomen zyn de mannetjes / gelyk ik gezegd heb / zo mager / dat zy onbequaam zyn om gegeten te worden; doch de wyfjes zyn goed tot op het laatste toe / hoewel niet zo vet als in den beginne van de broeytyd. 't Wordt verhaald van deeze dieren / dat zy negen dagen bezig zyn met teelen onder water / en 't mannetje boven op 't wyfje rug. 't Is aanmerkeelyk / dat het mannetje in het teelen het wyfje niet lichtelyk zal verlaaten; want ik heb het mannetje daarmede bezig zynde wel gegreepen; en een oneerbare

ren

een vanger kanze dan wel raaken; want het mammetje is gansch niet schuw; maar het wipje een schuift of boot ziende/ zou als men'er na staat/ het wel ontwijken willen/ indien het mammetje haaz niet met de twee voorste vinnen greep en vasthieldt. Als zy aldus aan malkanderen vast zyn/ is het best het wipje te treffen/ want dan is men verzekerd dat men 't mammetje ook heeft. Deeze dieren meent men dat een groote on- derdorm verpiken/ en de Schildpaddangers van Jamaika hebben in acht genomen/ dat het veele jaaren duurt eer zy tot hunne bolle wasdom komen.

De lucht deezer Eplanden is byz gemaatigd/ ten aanzien van 't kils- maat: want over dag is'er gestadig een frische zeehoelte/ en by nacht een koele verberschende wind; weshalven de hitte niet zo hevig is/ als op de meeste plaatsen dicht by den Ekenaa. Het regen seizoen is in November, December, en Januarius; en dan heeft men'er dikwils een zeer betoogen lucht en stormig weer/ met veel donder en bliksem ver- mengd. Sontpds zyn'er naa die maanden gemaatigde en verberschen- de regenblaagen/ maar in May, Junius, Julius, en Augustus is 't weer als toos helder en klaar.

Wy bleeben aan een van deeze Eplanden maar eenen nacht/ omdat onze Wyzen daar niet konden ankeren; maar wy verberschten ons eben- wel met land en zeeschildpadden/ en zepden 's anderendaags bandaa.

Het naaste epland van de Gallapagos, daar wy aankwamen/ lag'er maar twee mylen af; zynde klipptig en onvruchtbaar/ en ontrent byz of zes mylen lang/ en vier breed: Wy ankerden inde achtermiddag aan de noordzyde van 't zelve/ een vierde deel van een Engelsche myl van strand/ op zestien vadem waters; overal rondom dit Epland is het steil/ en nergens ankergrond als daar/ en dat nog maar slecht/ want de grond is zo steil/ dat zo 't anker eens uptschiet/ het niet meer wil batten; en de wind is doorgaans astandig/ uytgezept by nacht/ wanneer de land- wind meer uyt den Westen waait; want dan waait hy recht langs de strand/ hoewel maar slapjes. Aldaar is geen water/ dan in stilstaande poelen/ en in kuylen tusschen de klippen. Het Epland daar wy eerst aan ankerden heeft water aan de noordzy/ het welk van hooge steile rotten op de zandbaai neerstroomt/ alwaar men 't vangen kan. Zo dra als wy ten anker quamen sloegen wy een tent aan land op/ voor Kapiteyn Kook, die ziek was. Wy vonden de zeeschildpadden alhier aan den oever op het zand leggen/ 't welk anders in Westindie niet gewoonlyk is; wy heerdense derhalven op hunne ruggen/ opdat ze niet weg loopen zouden; doch 's anderen daags quamen'er meer op/ en wy zagen dat het aldaar hunne gewoonte was in de zonneschyn te leggen; zulks dat wy ons niet meer bemoeiden metze om te keeren; maar wy zonden den Hoka allemon- gens aan land/ die'er dan zo veel doodde/ als voor dien dag genoeg was. En zo deden wy zo lang als wy daar lagen/ eetende sontpds landschild- padden/ en sontpds zeeschildpadden; want daar was overbloed van bepde. Kapiteyn Davis quam hier ook voorz detweede maal/ en ging toen

De lucht en 't wee- der on- trent de Gallapa- gos.

Dezel- ver lands- douw.

1684.

na de andere Eplanden aan de westsp; en vondt aldaar zulk een menigte van Landschilpadden / dat hy en syn volk drie maanden lang / die zy daar bleeben / niet anders aten. Zy waren zo vet / dat hy'er nog zessig potten vol oli van overhieldt; welke in plaats van boter diende / om met meelkoecken en kluyptjes te eeten / toen hy uyt deeze Zee wederkeerde. Hy vondt by deeze eplanden bequaame plaatsen om te kielhaalen / en ook hier en daar goede ankergrond : Ook vondt hy'er veel beken van goed versch water / en brandhout genoeg / dewyl'er een menigte van boomen was / tot veelerley gebruyk bequaam. Kapiteyn Harris, van wien hierna meerder zal gezegd worden / quam hier desgelijks / en vondt sommige eplanden die overbloedig van Mammi-boomen / en redelyk grootte rivieren voorzien waaren. De zee ontrent deeze eplanden is by vol van visch / en dat van zulk slag / en zo vet en groot / als die / welke by Joan Fernand's epland gevangen worden : ook syn hier zeer vele Sharks. Het noorder deel van dit tweede epland daar wy ankerden legt op 28 minuten benoorden den Evenaar : want ik nam alhier met een Astrolabium de hoogte van de zon. Deeze Eplanden van Gallapago hebben overloed van zout. Wy bleeben hier maaz twaalf dagen / in welchen tyd wy byduyzend zakken meel aan land bragten / tot een waarborg / byaldien wy 't zelve mogten van noode hebben eer wy de Zuidzee verlieten. Een van onze gevangene Indiaanen gaf ons alhier te verstaan / dat hy te Rea Leja geboren was / en aanneemen wou ons derwaards te brengen; en wanneer men hem wegens de siekte en eplandom van die plaats onder broeg / gaf hy zulk een goede voldoening aan 't gezelschap / dat men besloot daarnatoe te gaan.

Dit besloot dan genomen zynde / zylden wy den 22den van Junius vanhier / met voornemen om het epland Kokos aan te doen; zo om eenig meel daar aan land te brengen / als om dat Epland te zien / omdat het in onzen weg na Rea Leja lag. Wy stelden onze koers Noord / tot dat wy op de hoogte van 4 gr. 40 min. zouden gekomen syn / voorebbende om dan West ten Noorden te stieren; want wy meenden dat wy den wind Zuid ten Oosten / of S. Z. O. zouden gehad hebben / als aan de zuidspde van den Evenaar. Ook had ik te vooren de wind op deeze hoogte dicht aan land aldus gebonden : maar wanneer wy eerst van de Gallapagos vertrokken / hadden wy den wind uyt het Zuiden / en verder noordwaards aan zeplende / kreegen wy die Zuid ten Westen; en vervolgens S. Z. W. welke winden wy niet verwacht hadden. Wy dachten in 't eerst dat de wind weder na 't Zuiden zoude geloopen syn; maar wanneer wy westelyk na 't epland Kokos zeilden / hadden wy den wind S. W. ten S. en konden maar West ten Noorden aanloopen; ebenwel hielden wy dien koers / tot dat wy op de noorder breedte van 5 gr. 40 min. gekomen waaren. Doch toen gaven wy den moed verlooren van met die winden 't epland Kokos te bereyken; en stebenden verhaalen na de baste kust; want al hadden wy 't epland toen gezien / wy zouden 't niet hebben konnen bezeylen / omdat wy zo verre benoorden 't zelve waaren.

't En-

't Epland Kokos is 30 genaamd van de Spanjaarden / omdat 'er 1684.
zeer veel Kokos-nooten op groeijen; en dat niet alleenlyk op een of twee
plaatsen / maar in groote bosschen rondom 't epland langs de zee. Dit
epland is onbewoond / bestaande zeven of acht mylen in zyn omtrek / en
is in 't midden / alwaar geen gebouwing is / redelyk hoog; niette-
min vertoont het zich daar heel groen en vermaakelyk / door zeker kruid
het welk de Spanjaards Gramadel noemen: maar aan de zee is het
laag land.

Dit Epland legt op 5 gr. 15 min. benoorden de Ecuenaar / en is
van klippen omringd / waardoor het byna ontoeganglyk is; uytgena-
men aan de Noordoostzyde / alwaar een kleyne haven is / daar de sche-
pen veilig konnen inkomen en ankeren: in deze haven is eene schoone beek
van versch water / die in zee uytloopt. Dit is het verhaal dar'er de
Spanjaards van geeven; en ik heb 't zelfde ook verstaan van Kapiteyn Ea-
ton die naderhand daar was.

Iemand die / gelyk als wy / geen eerbaarenhejd had van den aard-
der winden in die gewesten / had billyk moogen denken / dat wy eens
strecks na Rea Leja zouden hebben konnen zeplen: maar wy bevonden dat
wy daarin een misflag hadden: want hoe wy nader aan land qua-
men / des te meer kreegen wy den wind recht van vooren. Doch ik zal
den Lezer wyzen tot het verhaal van de winden in myn Vanhangsel. Kaap
Blanko.
Op deze baart van de Gallapagos hadden wy zeer schoon weder / en weynig
wind; en in den beginne van Julius quamen wy by de Kaap Blanko, aan
de baste kust van Mexiko. Deze Kaap word aldus geheeten van twee
witte raten die'er byleggen; welke wanneer men nog by verre in zee
is / een gedeelte van de Kaap schynen te zyn; doch dicht aan land / het
zy ten oosten of ten westen van de Kaap / komende / vertoonen zy in 't
eerst als twee schepen onder zepl; maar als men nader komt gelyken ze
wel twee hooge torens / dewylse smal / hoog / en stepl van alle kanten
zyn / leggende ontrent een halve Engelsche myl van de Kaap. Deze
Kaap legt op 9 gr. 56 min. en is ontrent 30 hoog als Beachy hoofd
in Engeland; op de kust van Suffex: het is een volkomen punt / met ste-
le klippen na de zee aflopende: de top is ontrent een Engelsche myl
vlak en effen / en dan loopt het van alle kanten schuyf af: het ver-
toont zich zeer vermaakelyk / zynde met groote hooge boomen bedekt. Van
de Kaap aan de Noordwestzyde wykt het land noordostelyk in / ter leingte
van ontrent vier mylen / maakende also een kleyne baai / die van de De baai
Kaldera.
Spanjaards Kaldera geheeten word. Een myl binnen Kaap Blanko,
aan de Noordwestzyde / en aan den ingang der baai / is een kleyne
beek van zeer goed water / 't welk in zee stroomt: het land is aldaar
laag / maakende een dal tusschen twee heuvelen. Het is zeer vet land /
en op 't selve groeijen verschevene soorten van groote hooge boomen: de
aardkroft is zwaart en diep / 't welk ik altoos gebonden heb een teken van
een vette landbouwt te zyn. Ontrent een Engelsche myl van deze beek
na de Noordoostzyde houdt het boschland op / en het veldland neemt
een

1684.

een begin / strekkende zich met heubelen en dalen eenige mylen land-
 waard in uyt. Deeze veldlanden zyn niet t'eenemaal van boomen ont-
 bloot / maar hier en daar met klepne boschjes bezet / het welk een ver-
 maakelyk gezigt verschafft. Het gras dat hier groeit is zeer weelig /
 zynde dik en lang / en zo schoon dat ik het nooit beter in Westindie ge-
 zien heb. Van den voet van de baai is het land by de zee laag / en vol
 van Mangrove-boomen / maar verder op is het hoog en bergachtig. De ber-
 gen zyn daar een gedeelte boschland / en daar een gedeelte veldland ;
 de boomen van die bosschen zyn kleyn en kort ; en 't bergachtig veldland
 is met slecht gras bewassen. Van de voet dezer baai is het maar beet-
 rien of vyftien mylen tot aan 't lak van Nikaragaa , op de kust van
 de Noordzee. De weg tusschen beyde is wat bergachtig / doch meest
 veldland.

Kapiteyn
 Kook
 sterft.

Kapiteyn Kook , die aan 't epland van Joan Fernando ziek geworden
 was / bleef zo totdat wy op twee of drie mylen na aan Kaap Blanco
 gekomen waaren / en surf toen schielik ; alsoewel het dien morgen
 scheen dat hy wel van zyne ziekte zoud ophomen / gelyk zulks ook eeni-
 ge weeken te vooren also gescheenen had : maar 't gebeurde beelden dat
 zieken uyt zee komende / alwaar zy niet dan de zee-lucht gehad hebben
 sterben zo dra zy in 't gezigt van land komen. Ontrent vier uren daarna
 quamen wy alle / te weeten 't schip daar ik in was / dat van Kapiteyn
 Eaton , en de groote meel-pyts / een myl binnen de kaap / recht tegen
 over de beek versch water / op veertien vadem zupvere en harde zand-
 grond ten anker. Zo dra wy 't anker uytgeworpen hadden / wierd
 het lyk van Kapiteyn Kook aan landt gebracht om begraven te worden :
 twaalf mannen namen hun geweer mede / om degene die 't graf zou-
 den maaken te beschutten / want hoewel wy geen volk zagen / evenwel
 wisten wy niet of het land dicht bewoond mogt zyn ; en eer Kapiteyn
 Kook begraven was / quamen 'er drie Spaansche Indiaanen by de
 plaats alwaar ons volk een kuyl groef / en vraagden hen wie zy waaren
 en vanwaar zy quamen. De onze antwoordden dat zy van Lima qua-
 men / en na Rea Leja gingen / maar dat de Kapiteyn van een hunner
 schepen op zee gestorven zynde / hen genootzaakt had daar te komen / om
 hem een Christelyke begraving te geeven. De drie Spaansche Indiaanen /
 die in 't eerst zeer schuw waaren / begonden wat stout te worden / en
 nader te komen / vraagende vele zotte vraagen ; en ons volk maakte
 geen zwaartigheyt hen met vele onwaarheden de kap teullen / doot-
 dachtelyk om hen in hunne klaauwen te klypen. De onze lachten dik-
 wils om hunne roekeloosheyt / en broegen hen / of zy nooit te vooren
 Spanjaarden gezien hadden : waarop zy tot antwoord gaven dat
 zy zelbe Spanjaards waaren / en onder Spanjaarden woonden ; en dat
 hoewel zy daar gebooren waaren / zy echter nooit te vooren drie schep-
 en aldaar gezien hadden. De onze herzeyden daarop / dat zy'er nu
 ook zo vele niet zouden gezien hebben / indien 't niet op een dringend
 voorval waare geschied. Eindelyk quamen zy door 't praaten over en weer

30 na / dat de onze hen alle drie gelyk aangreepen; maar eer dat Kapiteyn Kook begraven was / nam een van hen de blugt / en de twee andere wierden aan ons schip gebragt. Kapiteyn Eaton quam aanfonds aan boord / om hen te onderbraagen; en zy bekenen dat zy opzettelyk gekomen waaren om ons schip te bezien / en zo 't moogelyk was te vernemen wat voor volk wy waaren: want de President van Panama had niet lang te vooren een berichtbrief na Nikoya gezonden / om de Overhefd te verwoittigen / dat 'er eenige vanden in de Zuidzee gekomen waaren / en dat zy derhalven wel hadden toe te zien.

1684.

Nikoya is een kleyn steedje / leggende ontrent twaalf of dertien mylen verder oostwaards / aan den oever van een rivier van dien naam. Het is een plaats zeer bequaam om schepen te bouwen / weshalven ook de meeste inwoonders timmerlieden zyn / die doorgaans in 't werk gehouden worden met nieuwe schepen te maaken / of oude te kalfateren. Hier was het dat Kapiteyn Sharp, kort naadat ik hem in 't jaar 1681 verlaaten had / timmerlieden kreeg om zyn schip herjt te maaken / eer hy zich na Engeland begaf; en om die reden moesten de Spanjaards voorzigtig zyn / (volgens den raad des Gouverneurs van Panama,) dat geene andere / die diergelyke noodwendigheden behoeften / op die plaats weder daarmede verzogd wierden. Deeze Spaansche Indiaanen zeyden ons ook / dat zy na de plaats / daar men hen gevat had / gezonden waaren / om onze schepen te bezigtigen / dewyl men vreesde dat deeze dezelfde waaren / waarvan de President van Panama gemeld had. Wanneer men hen vroeg naa den toestand en rykdom des lands / zo zeyden zy / dat de inwoonders meest landlieden waaren / die voornaamelyk te werk geseld wierden in 't planten en zaaien van koom / en 't hoeden van vee / dewyl men 'er groote veldlanden had / die van bullen / koeijen / en paerden wel waaren voorzien: dat 'er op sommige plaatsen aan de zee kant rood hout groeide / dat tot verwen dienstig was; doch dat 'er weynig voordeel van quam / omdat zy het na 't Lak van Nikaragua, 't welk in de Noordzee wy loopt / moesten zenden: dat zy ook een groote menigte van bulle en koeije huyden derwaards zonden / en Europeesche waaren / als hoeden / kinnen / en wollen / om zich te kleeden / in ruysling bandaa; weeron bragten; en dat zy van het vleesch van 't vee geen ander nut trokken / als het onderhoud hunner hupsgezinnen: want boter en kaas wordt weynig in die gewesten gemaakt. Naadat zy ons dit verhaal hadden gedaan / zeyden zy ook / dat indien wy leeftogt van doen hadden / daar een wepely van bullen en koeijen ontrent drie Engelsche mylen bandaan was / alwaar wy dooden mogten zoveel ons beliefe. Dit was ons een aangenaame ryding / want wy hadden geen vleesch gehad / sedert dat wy van de Gallapagos waaren gezeyd: derhalven traden vierentwintig van ons tersond in twee boots / neemende een van de Spaansche Indiaanen met ons om voor loots te dienen / en stapten also een myl van 't schip aan land; alwaar wy onze boots op 't drooge haalden en alle op weg sloegen / volgende onzen leydman / die ons haast by eenige hupzen / en een groot

Nikoya.

1684.

Hachly-
ke ont-
koming
van
twaalf
mannen.

affchutfel van vee bzagt; dit affchutfel ftondt in een groot veld / ontrent twee Engelfche mylen van onze boots / en in dit veld gingen veele vette ftierten en koerjen te weyde. Eenige van ons wouden 'er drie of vier van dooden en aan boord bzingen; maar andere wederfpaaken 't / en zeyden dat het beter zou zyn den nacht over daar te blyven / en 't vee des morgens in 't affchutfel te dypven / en'er dan twintig of dertig stuk / of 30 veel als wy wilden / van te dooden. Ik was gezind weer na boord te gaan / en poogde alle de andere te overreeden dat zy des gelyks zouden doen; maar sommige wouden niet; dies heerde ik met twaalf / zynde de helft van ons getal / weder na 't fchip / en de andere twaalf lieten wy daar blyven. Hier ter plaatfe zag ik drie of vier tonnen met rood hout / 't welk ik acht van dezelfde foort te zyn / dat men in Jamaika bloed-hout of Nikaraguas-hout noemd. Wy die wederom heerden / ontmoetten van niemand eenige tegenftand; en 's anderendaags verwachten wy onze makkers / maar niemand van hen quam opdaagen; dies gingen tien mannen 's namiddags ten vier uren in onze kano / om te zien wat van hen geworden was. Maar wanneer zy aan de haaf quamen / daar wy geland waaren om na de weijer te gaan / vonden wy ons volk alle op een klepne klip / een halve Engelfche myl van de ftand / ftande tot hunne middel toe in 't water. Deze twaalf mannen hadden in een hups aan land geflaapen / en waaren 's morgens vroeg al uptgegaan / om 't vee in het affchutfel te dypven; tot welken eynde twee of drie eenen weg / en een gelyk getal een anderen weg gingen waaren / terwyl sommige by 't affchutfel bleeven ftaan / om 'er het vee in te dypven. Doch zy aldus verftrooid zynde / quamen veertig of vyftig gewapende Spanjaarden op hen af; de onze dit ziende riepen daadelyk malkanderen toe / en quamen in een trop t'zamen / eer de Spanjaards nog op hen konden aanballen; en gingen daarop na de boot / die op drooge gehaald was; maar by de zandbaai komende bonden zy dezelve in een ligte vlam ftaan. Dit was een doebig gezigt / want zy wiften nu niet hoe aanboord te komen / 't en waare zy te lande gingen naa de plaats daar Kapiteyn Kook was begraven / 't welk ontrent een uren gaans was. 't Grootfte gedeelte van dien weg ftrekte zich door een dicht bosch / alwaar de Spanjaards lichtelyk een hinderlaag konden leggen / dewyl zy ongemeen daar op afgerecht zyn. De Spanjaards daarentegen / die hun ftuk nu wis meenden te hebben / quamen by hen / en vroegen of zy mee na hunne plantazien geliefden te wandelen; waarby zy noch andere befchlimpingen voegden. Doch de onze gaven geen antwoord; en wanneer 't ontrent half eb was / wierdt een van ons volk een klip / een end wegs van de ftand getwaar / die met een hoek boven water upftek: by dezelve aan zyne makkers toonende / zeyde dat die hen voor een goet haftel zou verftrekken / indien zy'er op konden komen. Daar was niemand van hen die niet wenschte dat by daarop was; want de Spanjaards / die nu een goed end van hen achter de fceupelbofchen waaren / en zich van hunnen roof verzekerd hielden / begonden nu en dan een

een scheut onder hen te doen. Zp dan die plaats/ alsmide 't gebaat
 waarin zp waaren/wel aangemerkt hebbeude/ seiden voort dat een van
 de langste onder hen zon probeeren of de zee tot aan de klip kon door-
 waad worden. Deeze raad wierd in 't werk gesteld/ en viel upt naar
 wensch : dies stapten zp alle na de klip/ alwaaz zp bleeven totdat de ka-
 no bp hen quam/ 't welk ontrent ten zeven uren was. Het was in
 't laast van de eb/ toen zp'er eerst op quamen/ en toen was de klip
 droog; maaz toen 't gety keerde/ en de bloed quam/ wierdt de klip be-
 dekt/ en 't water was nog aan 't bloejen; zo dat/ indien onze kano
 nog een uur langer uptgebleeven had/ zp misschien zulke een groot ge-
 baar van hun leeven dooz de zee zouden geloopen hebben/ als te vooren
 van de Spanjaards; want het water vloet daar meer als acht voet.
 De Spanjaards bleeven middelertwyl aan strand/ verwachtende dat zp
 hen zouden hebben zien sneubelen/ en quamen niet eens achter de kree-
 pelboschen/ daar zp zich neer geplant hadden/ vandaan; want zp
 hadden niet hoven drie of vier vuuroers/ zynde de overige niet spiesen
 gewapend. De Spanjaards in deeze gewoeten zyn zeer afgerecht om
 met spiesen te schieten/ konnen/ als 't de nood vereyscht/ wakker
 daarmede omgaan/ voornaamelikh in een hinderlaage; want anders
 houden zp weynig van bechten/ maaz vermoegen zich niet van verre te
 staan/ en te dreygen en schelden/ daar zp niet minder op afgerecht zyn/
 als op 't ander; zulke dat als zp hunne tongen niet roeten/ wy dan
 alsoos vermoeden/ dat zp ons een laage gelegd hebben. Et 't nog
 donker was quam onze kano aan boord/ en bragt al ons volk behou-
 den in 't schip. 's Anderendaags wierden twee kanoes na de baai ge-
 zonden/ om na een groote kano/ die wy verstaan hadden dat daar was/
 te zoeken. De Spanjaards hebben hier geene schepen noch barken/ en
 maaz eenige weynige kanoes/ welke zp zelden gebruiken: ook zyn 'er
 geen visschers/ zo ik acht/ omdat de visch daar zo schaars is; im-
 mers ik hebze daar nooit gezien/ nochte heeft ons volk die daar ooit
 konnen vangen: Hoetwel wy overal/ daar wy ten anker komen/ onze
 vischvaagere uptzenden/ en onze hoeken en lynen bukten boord werpen/
 om te zien of 'er iets te vangen valt. Den volgenden dag quam ons
 volk weder upt de baai/ en bragt de kano/ daar zp om uptgezonden
 waaren/ mede: en naa drie of vier dagen wierden die twee kanoes
 weder uptgezonden/ om een andere te haalen/ welke zp desgelyks aan
 boord bragten. Deeze kanoes waaren met banken riemen/ en plug-
 gen tot gebruyk voorzien; en een van dezelve kreeg Kapiteyn Eaton
 voor zyn deel/ en wy de andere/ welke wy verordineerden om tot een lan-
 ding te gebruiken indien ons daartoe gelegenhepd zou voortkomen. Een-
 twyl wy hier lagen/ bulden wy onze waterbaten/ en kaptien een groote
 party sparten of slaven/ om riemen van te maken/ want hier is
 overloed van Lang-hout/ 't welk zeer bequaam tot dat gebruyk is.
 Ik heb het anders nooit in de Zuydsee gezien/ dan op deeze plaats:
 doch op Jamaika is het overbloedig/ voornaamelikh ter plaatze geheeten

1684. Bluefields, (niet Bluefields-river / want die is aan de vaste kust) aan de westkant van dat eiland. Het Lang-hout groeit recht op / gelijc onze jonge Eschen / en 't is zeer hard / taal / en zwaar / waarom de Maatschappij het ook zeer in waarde houden / en 'er niet alleen rienen van maatschappen / maar ook stampers boor hunne buisroers; want zelden hebben zij minder dan drie of vier stampers tot een roet / om niet verlegen te zijn als 'er een breekt; en zij zijn veel beter / dan die van eschenhout gemaakt worden.

's Daags boor ons vertrek vanhier wierdt Mr. Eduard Davis onze Quartiermeester / met toestemminge van al 't volk / Kapitein gemaakt; want die plaats quam hem van rechtswege toe. Den 20^{den} van Julius zepden wy / met Kapitein Eaton, en onze pyp die wy van de Gallapagos gebragt hadden / uit deeze baai van Caldera, zettende onze koers na Rea Lejo. De wind was Noord / de welcke / hoewel maar passelijk / ons in drie dagen recht boor onze begeerde haven bragt.

Rea Lejo.

Rea Lejo is het aanmerkelijkste land op deeze gancke kust; want daar is een hoogst sterckende berg / van de Spanjaards geheeten Volcan-vejo, of de oude Vuurbraaker: deezen moet op recht Noordooft gebragt worden / en dan mag men 'er vlak op aansieren / dewyl die koers u in de haven brengt. De Zeewinden zijn hier Z. Z. W. dies moeten de schepen / die hier komen / zich van de zeewinden bedienen / want met de landwind is 'er geen inkomen aan. De brandende berg is gemaklyk te kennen / omdat 'er nergens ontrent zulke een hooge berg is / en ook niet een langs de gancke kust van zodaanig een fatsoen; daarenboven rookt hy den geheelen dag boor / en werpt by nacht somtyds vuur blammen uit. Deezen berg kan men twintig mylen verre / en als men den haven tot op drie mylen genaderd is / den ingang deszelfs zien. Daar is een vlak en laag eplandje / 't welk den haven maakt; het selve is ontrent een Engelsche myl lang / en een vierde deel oaa: van breed / leggende ontrent anderhalf Engelsche myl van 't vaste land. Aan yder zyde van het eplandje is een kilt / doch de kilt aan de westzyde is de wydste en vespigste; echter is 'er aan de noordwesteer hoek van 't eplandje een plaat waarvoor de schepen zich in 't in loopen moeten wachten: Die plaat gepasseerd zynde / moet men dicht aan 't eiland houden; want van het vaste land schiet 'er een ondiepe zandpunt uit tot op ontrent halfwege. De ooster kilt is zo wyd niet / en daar loopt ook een sterker gety / zo dat de schepen zelden of nooit daarin loopen. Deeze haven kan wel tweehonderd schepen houden; maar de beste ankergrond is dicht by 't vaste land / alwaar men zeven of acht voet water heeft op een zuyver hard zand.

De stad van Rea Lejo.

De stad Rea Lejo is twee mylen vandaar gelegen / en daar zijn twee kreekken die 'er na toe loopen; waarvan de westelykste zich na 't achterend van de stad strekt / en de andere loopt 'er recht op aan; doch geene schepen of barken kunnen tot aan de stad komen / omdat deeze kreekken zo naauw zijn; alhoewel het land / dat ter wederzyde vol van roode Man-

Mangrove-boomen is / onder water legt. Ontrent anderhalf Engelsche myl aan deze zyde van de stad / aan den oever van de ooster-kreek / hebben de Spanjaards een sterke bo:swering opgeworpen ; en daar wierdt gezegd dat'er ook een aan de wester kreek was / en dat die bep-de 30 voorspelig geplaatst waaren / dat tien man met gemak tweehonderd het landen konden beletten. Doch de beschybling derzer stad zal ik uytstellen tot onze terugkomst. Om derhalven den draad van myn verhaal te hervatten ; wy waaren nu in 't gezigt van den brandenden berg gekomen / zynde naar gissing zeven of acht mylen van land / en de berg noordoost van ons ; weshalven wy onze Marsseplen innamen / en 't over slag wierpen ; also ons voornemen was om met onze kanoes by nacht in de haven te loopen. Tegens den avond kreegen wy een harde donderwind uit den Noordoosten / met zwaare donder / bliksem / en regen. De hevighepd van de wind duurde niet lang / evenwel was het elf uren eer wy onze kanoes uytkeegen / en toen was het heel stil. Wy roeiden dan recht na de strand / en meenden die voor dag bereykt te sijn. Deszelfs
haven.
men. Maar 't was's mo:gens al negen uren / eer wy in de haven quamen. Wanneer wy tot op een myl aan 't eplandje van Rea Lejo het welk de haven maakt / genaderd waaren / zagen wy een hups daarop staan / en nader komende zagen wy twee of drie mannen / die na ons kekten ; doch toen wy tot op een halve Engelsche myl aan 't eplandje gekomen waaren / stapten zy in hunne kano / die aan de binnenkant lag / en roeden na 't vaste land ; maar wy onderhaalden hen / eer zy 30 bevre gekomen waaren / en bzagten hen te rugge aan 't epland. Op 't vaste land / recht tegen ons over was een man te paerd / toen wy de kano namen / dewelke terstond 30 snel als hy kon na de stad reedt. Onze andere kanoes werden traag voort geroid / en quamen niet voort twaalf uren aan 't eplandje / 30 dat wy genootzaak waaren na hen te wachten. Ondertusschen onderzaagden wy de gevangenen ; die ons zeyden / dat zy daar op de wacht gezet waaren ; vermits de Gouverneur van Rea Lejo ontrent een maand te vooren eenen brief ontvaangen had / waarin hem bericht gegeven wierdt / dat'er eenige Wyanden in die Zee gekomen waaren / en hy derhalven wel op zyne hoede most zyn ; dat de Stadvoogd daarop aansonds een hups op het eplandje had doen bouwen / en bevel gegeven / dat'er nacht en dag gestadiglyk vier mannen zouden wacht houden ; en dat 30 zy een schip zagen aankomen / zy'er aansonds kennisse van hadden te geeven : dat zy ons met de kano ziende aankomen / in 't eerst gemeend hadden dat wy volk waaren van een verongelukt schip ; doch daerna nog drie of vier andere kanoes gewaar wordende / een quaad vermoeden hadden begonnen te krygen : Voorts dat de Ruyter / dien wy gezien hadden / alle mo:gens by hen quam / en in min dan een uur tyds na de stad kon ryden. Daar waaren nu drie uren verloopen sedert dat die ruyter weg gereeden was ; en wy konden ons niet toelaggen in min dan twee uren by de stad te zullen komen ; in welken tyd de Stadvoogd van onze komst verwittigd zynde / zich in staat mo:gt

1684. moegt gesteld hebben om ons by zyne borstweeringen te ontfangen: dies oordeelden wy 't best te zyn dezen aanslag tot een ander tyd wy te stellen

Op dit eplandje is een fraaije bron van versch water; en daar is ook eenige geboorte/ maar het grootste deel daarvan is veldland/ op 't welk goed gras groeit/ hoewel 'er geene beesten zyn die 't zelve eeten. Het legt op 12 gr. 10 min. ten Noorden. Wy bleeven hier tot 's namiddags ten vier uren/ wanneer onze schepen tot op een myl na aan strand komende/ wy alle aan boord gingen/ en na de golf van Amapalla stuurden/ met voornemen om onze schepen aldaar te kielhaalen.

Den 26sten van Julius quam Kapiteyn Eaton by ons aan boord/ om met Kapiteyn Davis te overleggen/ hoe best eenige Indiaanen te krygen om ons in 't kielhaalen te helpen: en 't wierdt beslooten/ dat wanneer wy by de golf quamen/ Kapiteyn Davis dan twee wel bemande kanoes zou neemen/ en voornemt vaaren/ terwyl Kapiteyn Eaton aan boord zoude blyven. Volgens dezen afspraak/ begaf Kapiteyn Davis zich 's anderendaags na de Golf.

De Golf van Amapalla.

De Golf van Amapalla is een groote zee arm/ die ontrent acht of tien mylen landwaard in loopt: aan de zuidzyde van deszelfs ingang is de Punt Kafivina, en aan de westzyde St. Michiels berg. Bepde deze plaatsen zyn zeer aanmerkelijk; de punt Kafivina legt op 12 gr. 40 min. benoorden de Linie/ zynde een hooge ronde uythoek/ die zich in zee als een epland opdoet/ omdat het land daarbinnen zeer laag legt. St. Michiels berg is een hooge spitse berg/ alhoewel niet heel steil; het land aan den voet deszelfs aan de zuidooster zyde is ten minsten een Engelsche myl verre laag en vlak; en van deze laagte neemt de golf van Amapalla aan die zyde een begin. Tusschen dit laag land en de Punt Kafivina zyn twee bjaave hooge Eplanden; 't zuydelijk wordt Mangera, en 't ander Amapalla geheten/ leggende twee Engelsche mylen van malanderen af.

't Eyland Mangera.)

Mangera is een hoog rond epland/ ontrent twee mylen in zyn omtrek groot/ vertoonende zich als een hoog vermaakelyk bosch; het is van alle kanten met klippen omringd; uytgenomen aan de noordoostzyde/ alwaar een klepne zandbaai is. De aarde van dit epland is zwart/ maar niet diep; dezelve is met steenen vermengd/ doch brengt echter groote hooge boomen voort/ die tot timmerhout bequaam zyn. Op 't midden van dit epland is een Indiaansch dorp/ en een mooije Spaansche Kerk. De Indiaanen hebben rondom het dorp plantazien van Mais en eenige Plantains: Zy hebben 'er eenige haamen en hennen/ maar geen andere soot van tam gebogelte/ ja ook geen andere beesten/ uytgeseyd katten en honden. Daar loopt een pad van het dorp na de zandbaai/ maar de weg is rotsachtig en steil. In deze zandbaai leggen altoos tien of twaalf kanoes op 't drooge gehaald/ 't en zy wanneer ze gebuykt worden.

Amapalla is een grooter epland dan Mangera, doch de landsdouw ontrent.

trent eben eens; daar staan twee dorpen op 't zelve / 't eene aan de noord- 1684.
 en 't ander aan de oostzy / outrent twee Engelsche mpylen van een; dat
 aan de oostzy is niet boven een Engelsche mpyl van zee / en staat op eene
 blakte boven op een berg; doch het pat daarnatoe is zo siepl en rots ach-
 tig / dat eenige weynige mannen een groote menigte alleenlyk met steenen
 zouden konnen afhouden. In 't midden van dit dorp staat een zeer schoo-
 ne kerk. Het ander dorp is zo groot niet / doch heeft niettemin ook een
 fraaije kerk. Een ding heb ik in alle de Indiaansche dorpen onder de
 Spaansche regeering / zo wel indeeze gewesten / als in de baai van Kam-
 pechie, en elders aangemerkt; naamelyk / dat de beelden van de Maagd
 Maria en andere Santen / waarmede hunne kerken zyn gestoffeerd / met
 een Indiaansch gelaat en lyskleur / ja ook ten deele met zodaanig een
 draagt geschilderd zyn; maar in steden die voornaamelyk van de Span-
 jaarden zyn bewoond / worden de Santen met een Spaansch gewaad en
 gedaante uptgebeeld. De huizen alhier zyn maar slecht; doch de In-
 diaanen van beide de plaatsen hebben kuyten de dorpen bzaave akkers
 met Mais. Zy hebben maar weynig Plantains, maar overbloed van
 groote kroosjes-boomen / groeiende rondom hunne huizen.

De boom die deze vrucht draagt / is zo groot als onze grootste pruum-
 boom; het blad is van een donkergroene kleur / en zo breed als het blad
 van een pruumboom / maar van satsoen als een haagdoorn blad. Het
 hout van den boom is zeer hys; de vrucht is eprond / en van grootte
 als een klepne blaauwe pruum; in 't eerst is dezelve groen / maar ryp
 zynde aan de eene zyde geel / en aan de andere zyde rood; dezelve heeft een
 groote steen / doch 't gene daar om zit is van weynige dikte / hoewel an-
 ders ryp aangenaam van smaak; maar ik weet niet dat ik er ooit een
 recht ryp gezien heb / daar niet een wormtje of twee in was. My staat
 niet voor deze vrucht ooit ergens in de Zuydsee, dan op deze plaats
 gezien te hebben; doch in de baai van Kampechie zyn zy overvloedig. en
 in Jamaika worden ze geplant om de akkers te beschutten. Deze In-
 diaanen hebben ook eenige vogelen gelyk als die te Magera; daar woont
 geen Spanjaard onder hen / uptgenomen een Priester / die alleen de
 twee dorpen op Amapalla, beneffens dat van Mangera bedient. Zy staan
 onder den Stadvoogd van St. Michiels, aan den voet van den berg van
 die naam / aan wien zy hunne schatting in Mais betalen; want zy zyn
 zeer arm / doch laaten daarom niet naa heel vergenoegd te leven; zy
 hebben niets daar zy geld van konnen maaken / dan hun gewas van Mais,
 en eenig geboegte. De Paap heeft 'er zyne tienden van / en weet tot
 op een vierdebat hoeveel yder heeft / alsmede 't getal zner vogelen / van
 welke zy'er zonder zyn verlos niet een durven dooden / al waaren ze
 ook ziek. Daar was / gelyk ik gezegd heb / niet een blank man
 op deze Eylanden / dan de Priester; en hy kon de Indiaansche taal wel
 spreken / gelyk als alle de Priesters / die onder hen woenen / moeten
 doen. In dit overgroot land van Amerika zyn verscheydenleye land-
 daerden van Indiaanen, die in hunne taalen verscheelen; weshalven
 de

't Eyland
Amapalla

Kroosjes-
boomen.

Inkomst
der Paa-
pen.

1684.

de Paapen / die geneegen yn onder eenig Indiaansch volk te woonen / de taal moeten leeren van die landaard / welke zy voorhebben te onder-
 wyzen. Alhoewel deeze Inwoonders maar arm yn / eventwel yn 'er
 Indiaanen op vele plaatsen die groote rykdom bezitten / welke de Span-
 jaards hen voor kleynigheden afhandig maaken: en op zodaanige plaat-
 sen hebben de Paapen groote inkomsten / inzonderheyt in de baai van
 Kampechie, alwaar de Indiaanen groote plantazien van Kakao hebben /
 of op andere plaatsen daar zy Koccenilje of Silvester-boomen planten / of
 daar ze Vinellôs of goud raapen: Op zulke plaatsen / zeg ik / vergade-
 ren de Paapen een groote rykdom. op deeze twee Eplanden was maar
 een Indiaan die Spaansch kon spreken; en hy kon 't ook schryven /
 zynde daartoe opgetrokken / opdat hy hunne aantekeningen en
 rekeningen zoude houden; zulks dat hy Sekretaris van beyde de
 Eplanden was; zy hadden ook een Kahika, (zekere Oppersten / wel-
 ke de Indiaanen onder henzelfen hebben) maar hy kon geen Spaansch
 spreken noch schryven.

Meer Ey-
 landen in
 de Golf
 Amapalla

Daar yn noch veel meer eplandjes in deeze baai / maar geene yn
 bewoond / als die waarvan ik gewag gemaakt heb. Daar is onder
 andere een taamelijk groot epland / behoorende tot een Klooster / gelyk
 de Indiaanen ons verhaalden: dit was met stieren en koedeeften be-
 zet / en op 't zelve woonden drie of vier Indiaanen / om dit veer te hoe-
 den; zulks dat wy daarom / terwyl wy in deeze baai lagen / dikwyls
 op dit epland quamen. Alle deeze Eplanden yn laag / uytgezept
 Amapalla en Mangera. Daar yn twee steden om in deeze golf te ko-
 men / de eene tusschen de punt Kasivina en Mangera, en de andere tusschen
 Mangera en Amapalla; doch de laatste is de beste ingang. De anker-
 plaats is aan de oostzyde van Amapalla, recht tegen over een plek laa-
 ge grond; want het gansche epland / uytgenomen op die plaats / is hoog
 land. En verder inlopende konnen de schepen dicht aan de vaste kust /
 aan de Noordoostzyde van 't epland Amapalla, ankeren. Op deeze
 plaats laten de Spanjaards zich meest vinden / wordende dezelve ge-
 noemde de Haven van Martin Lopez. Deeze Golf of die Tak schier
 eenige mylen in / voorby alle de eplanden / doch is zo ondiep dat'er gee-
 ne schepen vaaren konnen.

Landing
 aan Ama-
 palla.

In deeze Golf was het dat Kapiteyn Davis geloopt was om te trach-
 ten eenen gebangen te bekomen / en also kondschap te krygen / indien 't moe-
 gelyk was / eer onze schepen aldaar quamen. Wy quam den eersten
 avond by Mangera, maar wist door gebrek van een loots niet waar hy
 het dorp zoude vinden. 's Morgens zag hy dat'er zeer veel kanoes in
 de baai waren opgehaald / en by die baai komende / vondt hy een pad /
 het welke hem en yn volk na het dorp leydde. De Indiaanen hadden
 onze schepen tegens den avond na het epland zien aankomen; en dewyl
 zy reeds kondschap hadden dat'er byanden in die Zee waaren / stelden
 zy den ganschen nacht wachten uyt; detwelke Kapiteyn Davis ziende
 aankomen / terstond na het dorp liepen / en al 't volk op de been brag-
 ten;

ten; maar zo dia als Kapiteyn Davis daaz quam liepen zy alle in 't bosch; doch de Paap juist op dien tyd daaz zynde / verviel in handen van Kapiteyn Davis; en dewyl hy twee Indiaansche jongens by zich had / wiezden die desgelijks genomen. Kapiteyn Davis, dien 't alleenlyk om eenen gebaangen te doen was / was wel in zyn schip met den Paap / en keerde terstond weder na de strand / en vandaar na 't Epland Amapalla, voerende den Paap en de twee Indiaansche jongens met zich : deeze verstrekten hem tot lootsen / om hem te gelyden ter plaatse daaz men landen most / alwaar zy tegens den middag aanquamen. Zy hielden zich daaz niet op; maar drie of vier mannen daaz latende om na de kanoes te zien / toog Kapiteyn Davis met de andere na het doorp / neemende den Paap met zich. Het doorp / gelyk reeds gezegd is / staat ontrent een Engelsche myl van de plaats der landinge op een vlakke hoven op een berg / hebbende een zeer steilen opgang daazna toe. Alle Indiaanen stonden ondertusschen hoven op den berg / Kapiteyn Davis komst afwachende.

De Geheymschpyver / hier vooren gemeld / was geen groote vyind van de Spanjaarden; en hy was het die den Indiaanen riedt dat zy Kapiteyn Davis komst zouden afwachten / want zy wouden alle na 't bosch loopen / doch hy zeyde hen / dat indien eenige van de Dyanden der Spanjaarden daaz quamen / zulks niet was om hen seer te doen / maar den Spanjaarden / welker slaaben zy waaren; voorts dat hunne armoede hen beschermen zoude. Deeze man en de Kafika stonden wat meer vooraan op de kant van den bergh dan de andere / toen Kapiteyn Davis zich met zyn volk beneden liet zien : zy riepen derhalven in 't Spaansch / en vroegen ons volk wie zy waaren / en vanwaar zy quamen? waarop Kapiteyn Davis en de zyne antwoordden / dat zy Biskajers waaren / derwaards gezonden van den Koning van Spanje / om die Zee van vyanden te zuiveren; en dat hunne schepen moettende gekielhaald worden / zy vooytgekommen waaren om na een bequaame plaats daaztoe te zien / en de bystand der Indiaanen tot het selve te verzoeken. De Geheymschpyver / die gelyk ik gezegd heb de eenigste man was die Spaansch kon spreken / antwoorde hen / dat zy welkom waaren / dewyl hy alle de oude Spanjaarden een groote eerbiedigheyt toedroeg / doch inzonderheyt de Biskajers, van welke hy loslyk had hooren spreken; en derhalven verzocht dat zy maar op zouden komen na hun doorp. Terstond klommen Kapiteyn Davis en zyn volk den berg op / latende den Paap voornyt gaen : en zy wierden zeer minnelyk van de Indiaanen ontvangen. De Kafika en de Sekretaris omhelsden Kapiteyn Davis, en de andere Indiaanen ontvingen zyn volk met diergelyk een pligtpleeginge. Deeze groetenissen geeyndigd zynde gingen zy alle na de kerck; want dat is de plaats van alle openbaare t'zamenkomsten / en alle spelen en vermaakelijkheden worden daaz uitgeboerd.

Om die reden is het / dat 'er in de kercken der Indiaansche dorpen allerley soorten van monnikhezen en geynzen / en allerley soort van veeinde onderwetse kledinge / zo wel van vrouwen als mannen / beneffens een me-

1684.

Waartoe
gebruykt

nigte van schalmtiepen en Stromstroms zyn. De Stromstrom is eenigling gemaakt als een cyter; en de meeste die de Indiaanen gebuyken / zyn gemaakt van een groote pompoen die overlangs midden doorgeineeden is / zynde een dun plankje over de holte gelegd / het welk aan de zyden vastgemaakt is; en dit verstrekt voor de buyk over welke de slaaren gespannen worden. 's Avonds voor de Heylige dagen / of de avonden die daaraan volgen / zyn de tyden wanneer zy alle te zamen komen om byzpyk te zyn. Hunne byzpykheid bestaat in zingen / dansen / en vzeemde kuuren aan te rechten in die onderwerfse kleding. Als de Maan schyn gebuyken zy maar weynig tootzen; maar zo niet / dan is de kerk vol van lichten. Op deeze tyden komt allerley slag van beyde de sexen te zamen. Alle de Indiaanen / daar ik van weet / die onder de Spanjaarden zyn / schynen zwaarmoediger te wezen / dan andere Indiaanen die by zyn; ja zelfs in deeze algemeene vergaderingen / wanneer zy in hunne grootste bydschap zyn / schynen hunne vzeugde eerder gedwongen / dan rechtshapen te wezen. Hunne gezangen zyn zeer zwaarmoedig en vzeelig / en zo is ook hun muzyk; doch of het den Indiaanen natuuzlyk zy dus zwaarmoedig te wezen / dan of het de uytwerking hunner slaaverny is / weet ik niet zeker. Echter heeft het my altoos toegescheenen / dat zy dan hunne ongelukken / en 't verlies van hun land en vysheden beklaagen; want hoewel degene die nu leeden niets daarvan weeten / nochte bezeffen of geheugen konnen wat het was by te zyn / zo schynen 'er nogtans in hunne gedachten een diepe indruk te wezen van deslaaverny / waar onder de Spanjaards hen gebracht hebben / welke waarschynelyk vergroot woijt door enige overleveringen van hunne aaloude vyshedy.

Kapiteyn Davis was van voornemen / wanneer zy alle in de kerk waaren / de deuren te hebben doen sluyten / en dan een verdrag met hen aangegaan / en gezeyd te hebben wie hy was / om alsoo door een zacht middel hen tot onze hulpe getrouwd te hebben / dewyl hy den Paap by zich had / die ook beloofd had hen daartoe te bewegen. Maar eer zy alle in de kerk waaren / stiet een van Kapiteyn Davis volk eenen van de Indiaanen voort / om hen te spoediger in de kerk te vyshen: doch de Indiaan liep daarop aansonds weg / en alle de andere daarvoor opstuyvende sprongen als herten ter kerke ypt / zo dat men quaalpyk kon zeggen / wie de eerste was / en Kapiteyn Davis, die niet wist wat'er gebeurde was / bleef alleen met den Paap in de kerk. Toen zy alle dus de vlugt genomen hadden / wierdt de Geheyn-schryver door Kapiteyn Davis volk dood geschooten; en indezerboege verdween onze hooy / door de onbescheydendheid van eenen losbol.

Maademiddag quamen de schepen in de golf tusshen de punt Kafivina en Mangera, en ankerden dicht by 't Eyland Amapalla, aan de oostzyde / op tien vadem water / en een zupvere hazde zandgrond. Tegens den avond quam Kapiteyn Davis met zyn volk aan boord; en bragt den Paap met zich / dewelke tegens den Kapiteyn zeyde / dat hyaldien de Sekre-

Sekretaris niet waare gedood geweest / hy hem eenen biesf zoud hebben
 komen zenden / door eenen van de Indiaanen / die te Magera gebangen
 was / en hem overreed hebben om by ons te komen; maar nu was het
 enigste middel dat'er nog overig was / eenen van die Indiaanen te
 zenden om den Kasika te zoeken; en dat hy hem zelf zoud onderechten
 wat hy zeggen zoude / niet dropfelende of den Kasika zoud op zyn woord
 komen. Den volgenden dag zonden wy eenen van de Indiaanen aan
 land / die eer 't avond was met den Kasika en zes andere Indiaanen
 weder quam / dewelke al den tyd dat wy hier waaren by ons bleeven.
 Deeze Indiaanen dedden ons goeden dienst / voornaamelyk wanneer zy
 ons aen een Epland voerden / daar wy rund-bee slagteden zo menig-
 maal wy 't van noode hadden / en deezen dienst voldeeden wy hen tot
 hun genoegen. 't Was aan dit Epland Amapalla dat een party Engel-
 schen en Franschen naderhand quamen / en naa een byz lang verblifse-
 delyk aan de vaste kust te lande traden / en na de Kaap-Rivier toogen
 dewelke in de Noord-Zee uyt loopt dicht by de Kaap Gratia Dios; en
 daar van daan de Kaap-Rivier geheeten wordt. Dicht by 't begin van
 deeze rivier maakten zy Balk-blotten / (welke ik in 't volgende hoofd-
 stuk beschryven zal /) en gingen daarmede na de Noordzee. Dit was
 de weg die Kapiteyn Sharp voorhad te gaan / als 't'er op aan geko-
 men was; want deeze doortogt was aan de Kapers ten deele bekend /
 door de ontdekkinge die ontrent dertig jaaren te vooren in 't land ge-
 schied was / van een party Engelschen / welke die rivier met kanoes
 opboeren / tot ontrent 30 erte als daar deeze Franschen hunne Balk-
 blotten maakten; alwaar zy aan land traden / en na een plaats gingen
 genaamt Segovia. Zy hadden ontrent een maand werk met de rivier
 op te baaren; want daar zyn heele dammen / alwaar zy dan telkens de
 kanoes moften over land haalen / welke zy / die dammen gepasseerd
 zonde / dan weder te water bragten. Ik heb met verscheydene maats
 gesproken die op die togt waaren / en zo ik niet mis / was Kapiteyn
 Sharp een daarvan. Maar om weder tot onze Reys te keeren / toen
 hepde onze schepen schoon waaren / en wy ons water in hadden / braken
 de Kapiteyns Davis en Eaton hunne maatschappij; ende laatste nam vier-
 honderd pakken of baalen meels in zyne baartuppen / en ging den twee-
 den van September uyt de Golf t'zepl.

Door to-
 ge langs
 de Kaap
 Rivier.

1684.

VI. HOOFDSTUK.

Vertrek van Amapalla. Donderwinden, Kaap St. Francisko. Zy ontmoeten Kapiteyn Eaton, en scheyden weder. 't Eyland Plata beschreeven. Tweede ontmoeting van Kapiteyn Eaton, en laatste scheyding. Hoek van St. Helena. Alcatrane zekere foort van Teer. Een Spaansch wrak. Manta by Kaap St. Lorenzo. Monte Christo. Kaap Blanco. Payta. De Gebouwen in Peru, Kolan. Balk-vlotten beschreeven. Piura. De Reede van Payta Lobos de Tierra. Komen weder by Lobos de la Mar. De Baai van Guiaquil. 't Eyland van Santa Klara. Een kostelyk Spaansch wrak aldaar. Katvisch. De punt Arena op 't Eyland Puna. Dit Eyland beschreeven. De Palmetes-boom. Het Dorp en de haven van Puna. De Rivier en Stad van Guiaquil. Delfzels waaren, Kakao, Salsaparilla. De Stad, het Goud, en de lucht van Quito. Aanslag op de Stad *Guiaquil*. Eengroote kans verkeeken. Gaan weder na Plata.

Vertrek
van Amapalla.

Den derden van September des jaars 1684. zonden wy den Priester aan land/ en lieten de Indiaanen in 't bezit van de Pryjs die wy daar met ons gebragt hadden/ (hoewel dezelve nog wel half vol meel geladen was) en wy zeiden met de landwind wyt/ tusschen Amapalla en Mangera door. Toen wy ontrent een myl bukten waaren/ zagen wy een kano met zeplen en riemen ons achter naakomen; dies maakten wy klepnet zepl/ en wachtten dezelve in. Deze kano was door den Stadboogd van St. Michiels afgezonden aan onzen Kapiteyn/ met verzoek/ dat wy den Priester niet wilden wegboren: doch den boode geantwoord zynde/ dat de Priester te Amapalla aan land gezet was/ keerde hy met blydschap te rugge; en wy zetteden onze zeplen weder by/ hebbende den wind Westnoordwest. Wy stierden dan na de kust van Peru, en hadden alle dagen Donderwinden/ totdat wy by de kaap St. Francisko quamen; want dezelve zyn van Junius tot November zeer gemeen op deeze kusten; en met deeze winden hadden wy zeer veel donderbliksem/

blijfsen / en regen; doch als die buien ober waaren / liep de wind / die anders meestendeels Zuydoost was / weder na 't Westen / en begaf ons niet / totdat wy by de Kaap St. Francisco quamen / alwaar wy een Zuydewind kreegen met schoon weder. Deze Kaap is op de hoogte van 1 graad ten Noorden. Het is een hooge en volle hoek lands / bezet met groote hooge boomen. Als men deze punt van 't Noorden komende passeert / ziet men een kleyne laage punt / die men zou moogen meenen de Kaap te zyn; doch men is die dan al voorby / en hozt daaganaa vertoont hy zich met drie punten. Het land binnen deze Kaap is zeer hoog / en de bergen vertoonen zich gemeenlyk zeer zwart. Toen wy by deze Kaap quamen / onderhaalden wy Kapiteyn Eaton. labeerende langs de strand: hy had sederd zyn vertrek van Amapalla op die kust zulke schrikkelijke blaagen van donder en bliksem aangetroffen / dat / gelyk als hy en al zyn volk verhaalde / zy nooit iets dergelyks hadden gezien of gehoord : en dewyl de lucht zeer zwavelachtig rook / vaaide 't zelve een zeer groote schrik onder hen / en deed hen vreezen dat de bliksem 't schip in de brand zoude steeken. Zy deden derhalven 't epland Kokos aan / bragten aldaar twee honderd pakken meel aan land / laadden hunne boot met Kokos noten / en namen versch water in. Tegens den avond schepdden wy weder van Kapiteyn Eaton; dewyl hy zeewaard in liep / en wy hozt onder 't land labeerden / bedienende ons / zo als wy best konden / van de zee en landwinden. De zeewinden zyn hier Zuyd / en de landwinden Z. Z. O. doch somtyds / als wy tegen ober eene rivier quamen / hadden wy den wind Zuydoost.

Den twintigsten September quamen wy by 't epland Plata. en ankerden op zestien baden. Wy hadden zeer goed weer gehad van dien tyd af dat wy by de Kaap St. Francisco gekomen waaren / en quamen nu weer by dezelfde plaatsen / van welke ik in 't begin dezer reisbeschryving in 't eerste Hoofdstuk spreek; hebbende nu de gansche vaste kust van 't Zuyder Amerika omgevaaren.

Het Epland Plata wierdt / gelyk sommige verhaalen / van de Span- 't Eyland jaards 30 genoomd / naadat de Ridder Francois Drake het schip Cacafoga Plata. had genomen / 't welk meest met zilber gelaaden was / en 30 zy zeggen / door hem hier gebragt wierdt / alwaar hy de byt met zyn volk deelde. Het is omtrent vier Engelsche mylen lang / anderhalf breed / en van een taamelyke hoogte: rondom heeft het hooge steyle klippen / uytgezeyd op een plaats aan de oostzyde. De top daarvan is blak en effen / de grond zandig en droog; en de boomen die'er op groeijen zyn kleyn / laag / en dun / ook zyn'er maar drie of vierderley soorten / die alle ons onbekend zyn / en gelyk ik zag / met lang en ruyg mos begroeid waaren : doch daar is goed gras / voornaamelyk in den begiine van 't jaar. Daar is geen water op dit Epland / als allenlyk aan de oostzy dicht by de zee / alwaar het langzaam uyt de roffen neerzypelt / en in baten kan gevangen worden. Doordezen zyn'er zeer vele gepten gewest; maar nu zyn zy alle uytgerooid / en nooit heb ik'er eenig ander landgeierte gezien. Hier zyn

1684.

ook by menigten van de vogelen die wy Boobies en Oorlogsmannen noemen. De plaats om te ankeren is aan de oostzyde voor het midden van 't epland / dicht by den oever / op twee kabels lengte van de zandbaai; men heeft 'er achttien of twintig vadem goede zachte grond / en effen water: want de zuidooster hoek van het Epland beschut voor de Zuydewinden / die hier altyd waaijen. Van de zuidooster hoek strekt zich een klepne plaat een vierde deel van een Engelsche myl in zee uyt / alwaar gemeenlyk gedruende de bloed een kabbeling van korte baaren is. Het gety loopt 'er by sterck / telweeten de bloed na 't Zuyden / en de eb na 't Noorden. By de zandbaai tegen over de ankerplaats kan men bequaamlyk aan land treden / en op 't epland komen / maar nergens anders. Daar syn twee of drie hooge en steyle doch smalle klippen aan de zuidooster hoek / geen kabels lengte van 't epland; en aan de noordzyde is 'er een die veel grooter is. Het water is 'er rondom heel diep / behalven op de ankerplaats / en op de plaat aan de zuidooster hoek. Dit epland legt op 1 graad / 10 min. na 't Zuyden / en is vier of vyf mylen / West-zuidwest en een halve streck / van de Kaap St. Lorenzo gelegen. Aan dit Epland syn zeer veel van die klepne zeeschildpadden / waarvan ik in 't voorgaande Hoofdstuk heb gesproken.

Den 21sten quam Kapiteyn Eaton weder by ons ten anker; en hy zou gaern weer met ons een maatschappij aangegaan hebben: maar Kapiteyn Davis volk waaren 30 onbescheyden / dat zy aan de maats van Eaton geen gelyk deel van 't gene zy tsaamen kreegen wilden toestaan. Dies bleef Kapiteyn Eaton maar eenen nacht hier / en zeilde 's anderen daags weg Zuyd op. Wy bleeven 'er ook niet langer dan tot den volgenden dag / en zeilden na de hoek van St. Helena, met voornemen om daar eenig volk aan land te zetten / en gevangen / tot het verkrygen van kondschap / te bekomen.

4 Dorp
Santa
Helena

De hoek van Sante Helena legt ten Zuyden van 't epland Plata, op de hoogte van 2 graaden 15 minuten / bezuyden den Middellyn. Deze hoek is by hoog / en vlak en effen op de top / met veele distelen begroeyd / doch zonder eenig geboomte: van verre gelykt het wel een eyland / omdat het land binnenwaards zeer laag is.

Deze hoek strekt zich na 't Westen in zee uyt / en maakt een taamelyke groote baai aan de noordzyde. Een Engelsche myl binnen de hoek aan een zandbaai / dicht aan zee / is een kleyn arm Indiaansch dorp / genaamd Sante Helena: het land daar omheen is laag / zandig / en onbruikbaar / en daar groeijen geene boomen of gras ergens ontrent; ook plant 'er de Indiaanen geene vruchten / graanen / of eenig gewas / uytgezeyd watermeloenen / welke aldaar groot en zeer zoet syn. Daar is geen versch water op deze plaats of daar ontrent; dies syn de Inwooners genoodzaakt om al hun water van de rivier Kolanche te haalen / welke in 't diepste van de baai / ontrent vier mylen daarvandaan is. Met verre van dit dorp / aan de baai / dicht by de zee / ontrent vyf schreeden van de peyl van 't hoogwater / is een zekere Joodenlynmachtige

Alagtrane

ge

ge stoffe/ die door een kleyn gat uyt de aarde komt opbozeelen/ zynde ge-
lyk dijn teer/ en van de Spanjaarden geheeten Alcatrane : Door lang
klooken wordt dezelve hard als pils/ en de Indiaanen die hier woonen/
bewaaren het in potten : het bozeelt den meesten tyd op by hoog water/
en dan staan de Indiaanen gereed om het te vangen. Deeze Indiaanen
zyn visschers/ en gaan met Balkblotten in zee. Hun voornaamste kost
is Mais. 't welk zy meestendeels kuygen van de schepen die daar om Al-
catrane komen. Te lymwaard van den hoek recht tegen over het Dorp/
is een goede ankergrond; maar aan de westzyde heeft men diep water/
en geen plaats om te ankeren. De Spanjaarden verhaalen/ dat daar
eens een zeer rijk gelaaden schip by siltte/ en door gebrek van wind om te
zeilen/ tegen 't land dreef/ en niet zo dya aan de grond sleet/ of na de zee-
hand oversloeg/ en terstont vol water raakte/ en zo tot op zeven of acht
vadem waters afgleedt/ alwaar het nog legt/ en van niemand om de
diepte na gevist wordt/ dewyl 'er een zeer holle zee gaat. Toen wy
recht voor deese hoek gekomen waaren/ zonden wy onze kanoes in de
nacht uyt/ om het Indiaansch dorp in te neemen : 's morgens by tyds
traden zy dicht by het dorp aan land/ en namen eenige gevangen/ als-
mede een kleyne bark/ welke de Indiaanen in de brand gestoken hadden/
doch ons volk bluschte de blam/ en greep den Indiaan/ die 't vaartuyg
in de brand gezet had/ vraagende hem waarom hy zulks had gedaan;
waarop hy antwoorde/ dat 'er onlangs een bevel van den Onderkoning
gekomen was aan alle zeelieden/ om hunne vaartuygen/ zo ze van ons
aangetast wierden/ in de brand te steecken/ en zich in hunne schuipjes te
beggeven. Daar lag in een kleyne inham/ een Engelsche myl van het
dorp/ nog een bark; dies ging ons volk daartoe om die te haalen;
doch de zeeluyden/ die 'er in waaren/ staken dezelve in de brand/ en na-
men de blugt. Tegens den avond quamen onze maats aan boord/ en
bragten de bark/ welke zy gebluscht hadden/ met zich; waarop wy we-
der na Plata keerden/ en den 26ten September aldaar aangquaamen.

Tegens den avond zonden wy eenige van ons volk met de genomene bark
en eenige kanoes/ na een Indiaansch dorp genaamd Manta, twee of
drie mylen betwischen de Kaap St. Lorenzo, op hoope van daar ook eenige
gevangenen te bekomen; want wy konden uyt degene/ welke wy by de
hoek van St. Helena genomen hadden/ niet te weeten komen/ waarom
de Onderkoning tot het verbranden der schepen bevel gegeven had. Zy
hadden een heldere zeehoekte tot twaalf uren 's middernachts/ en toen
wierde het stil; weshalven zy met de kanoes zo dicht aan 't dorp roeiden/
als zy gevoeglyk oordeelden; en bleeven toen stil leggen tot den dag toe.

Manta is een Indiaans dorp aan de vaste kust/ leggende zeven of
acht mylen van 't eyland Plata : het steekt zo zeer af/ dewyl het op een Manta.
kleyne hoogte gebouwd is/ dat hoewel 't maar uyt eenige slechte In-
diaansche huysen bestaat/ het zich echter heel fraai in zee opdoet. Daar
is een zeer mooije kerk/ die met veel beeldwerk versierd is. Ger-
tyds was het een woonplaats der Spanjaarden/ doch nu zyn zy alle
van-

1684.

bandaar vertrokken. Het land daaromheen is dor en zandig/ waar op niet dan eenige wepnige heesterachtige boomen groeien. Deeze Indiaanen planten generleye graanen of wortels/ maar worden van andere plaatsen verzorgd; en hebben doorgaans voorraad van lysstogt/ om schepen die gebrek hebben te kunnen voorzien; want dit is de eerste bewoonde plaats/ welke de schepen/ van Panama na Lima, of eenige andere haven in Peru gaande/ kunnen aandoen. De oorzaak dat hier niet geplant wordt/ is om dat het land/ zo dor en zandig zynde/ onbeguaam is om een gewas van Mais voort te brengen. Tusschen het Dorp en de zee is een springbron van versh water.

Monte
Christo.

Nchter het dorp/ een stuk wegs landwaard in/ is een zeer hooge berg/ spits toeloopende geljk een supherbrood/ genaamd Monte Christo dezelve is een zeer goed zee-baken/ want daar is zyns geljk niet op de gansche kust: deeze berg staat recht Zyden van Manta. Ontrent anderhalf Engelsche myl van de strand/ recht tegen over het dorp/ is een klip die zeer gebaarlyk is/ omdat hy nooit boven water uytsteekt/ en de zee daar ook niet op bruyfcht/ vermits'er zelden een hol water gaat; doch deeze klip is tegenwoordig zo wel bekend/ dat alle schepen derwaards gaande dezelve met gemak myden. Een Engelsche myl binnen die klip is een goede anker reede op zes/ acht/ of tien baden water/ met een goede/ harde/ en kilaare zandgrond: en een Engelsche myl van de reede aan de west-zyde strekt zich een zandplaat een Engelsche myl in zee uyt. Van Manta tot aan Kaap St. Lorenzo is het land vlak en effen/ doch reedeljk hoog. Een verder verhaal van deeze kusten zal men in 't Wanhangel vinden.

Zo dra als 't dag wierdt traden onze maats aan land/ en gingen na het dorp/ 't welk ontrent anderhalf Engelsche myl was van de plaats daar zy aan land stapten. Eenige van de Indiaanen/ die reeds op de been waaren/ zagen hen aankomen/ en waarschouwden hunne gebuuten; zo dat alle die loopen konden de vlugt namen. Doch twee onse Vrouwen/ die in de handen der onzen verbielen/ zeyden dat er een gerucht liep/ dat een groote meenigte van Wyanden over land door de engte van Darien in de Zuyd-Zee gekomen was/ en in Kanoes en Periagos omzwurf; en dat de Onderkoning op deeze tydning het voorgemelde bevel/ van de schepen te verbranden/ had afgezonden. Ons volk vondt geen leestogt hier; want de Onderkoning had ook order aan alle Zeehabers laaten afgaan/ om geen meer monst te bewaaren/ als tot hun eegen onderhoud noodig was. Deeze vrouwen zeyden ook/ dat de Indiaanen van Manta na 't eyland Plata gezonden waaren/ om alle de gepten aldaar uyt te roeijen/ en dat zy zulks ontrent een maand geleden hadden gedaan. Met dit bescheyd keerde ons volk te rugge/ en quam 's anderdaags by Plata.

Ontmoe-
ting van
Kap.teyn
Swan.

Wy bleeven by 't eyland Plata leggen/ zonder te kunnen een bestuyt nemen wat wy zouden doen; tot den 2den October/ wanneer Kapiteyn Swan met het schip de Cyenet van Londen daar aanquam. Wy was uyt-

uitgereed door verscheperde boognaame kooplieden van die stad / alleenlyk om met de Spanjaarden of Indiaanen te handelen / hebbende tot dien einde een braave laading / die wel voor deeze Gewesten gesoorterd was : maar dewyl verscheperde tegenspoeden had ontmoet / en buyten hoope was van eenigen handel in deeze zeen te zullen dypen / had zyn volk hem gedwongen een gezelschap van Kapers aan te houden / welke hy had aangetroffen by Nikoya, eene stad daar hy na toe ging / om te zien of hy'er eenigen handel zou kunnen doen ; en deeze Kapers gingen in een kleyne vaartuyg derwaards / om daar een schip te bekomen : deeze waaren 't volk van welke wy te Manta gehoord hadden ; want zy waaren over land gekomen / onder 't bevel van Kapiteyn Pieter Harris, neef van dien Kapiteyn Harris die voor Panama gesneuveld was. Kapiteyn's van hield het bevel ondertusschen op zyn eygen schip / Kapiteyn Harris geboodt op een barkje onder hem. Ter wederzyde ontfont groote vrydschap over hune aankomst ; en de Kapiteyn Davis en Swan traden terstond in een maatschappye / en wenschten dat Kapiteyn Eaton ook by hen waare.

Daarop wierdt onze kleyne bark / die men te Sante Helena genomen had aansonds klaar gemaakt om te kruysen / terwyl men de schepen zonde klaar maaken : want Kapiteyn Swans schip vol van goederen zynde / was niet bequaam om zyne nieuwe gasten te ontfangen / boozdat de goederen verhandeld waaren. Weshalven hy met toestemminge van de Boekhouders alle de goederen op 't dek deerd brengen / en dezelve aan elk een op goet vertrouwen verkocht : De rest wiert overboord geworpen / uptgenomen de syne waaren / als zyde stoffen / neteldoek / kousen / enz. mitsgaders het pser / waarvan hy een goede paer in had / zo bewerkt als in staden ; en dit wierdt voor ballast betwaard.

Den derden dag daarnaa wiert onze bark uptgezonden om te kruysen ; en bragt haast een pyss op van vierhonderd ton / gelaaden met timmerhout / en genomen in de baai van Guaiquil, komende van de stad van dien naam / en gaande na Lima. De Gebleder van deeze pyss berichte / dat men te Guaiquil doorgaans zyde en ook geloofde / dat de Onderkoning tien Fregatten vervaardigde / om ons upt die zeen te dypen. Deeze tyding deed ons ongestadig scheepsvolk wenschen / dat zy Kapiteyn Eatons volk op redelyke voorwaarden aangehouden hadden. En also de Kapiteyn's Davis en Swan eenig gesprek tamen hadden wegens Kapiteyn Eaton, beslooten zy eyndelyk onze kleyne bark na de kust van Lima, tot zo verre als 't Epland Lobos toe / te zenden / om Kapiteyn Eaton te zoeken. Dit van yder goed gekeurd zynde / wiert de bark 's anderen daags schoen gemaakt / en weggezonden / zynde bemand met tien maats van Davis en tien van Swans volk : Kapiteyn Swan schreef een blyf aan Kapiteyn Eaton, verzoekende zyn gezelschap / en bestemmende 't epland Plata tot een algemeene tamenkomst. Toen deeze bark vertrokken was / maakten wy van een andere bark / welke wy nog hadden / een ander ; want dewyl wy zes of zeven timmerlieden hadden / wierdt dat spoedig bericht : en terwyl de timmerlieden daarmee bezig waaren /

Een bark
uytge-
zonden
om te
kruysen.

1684

Kaap
Blanko.

ren / maakten wy onze oorlogschepen schoon / zo veel als de tyd en plaats wouden toelaaten.

De 19 den October hadden wy ons werk afgedaan / en den 20sten zeplden wy na 't epland Lobos, alwaar onze barkt order had om ons in te wachten / of ons anders by 't epland Plata te ontmoeten. Wy hadden maar weynig wind / zo dat het den 23sten was al eer wy den hoek van Sante Helena passeerden. Den 25sten boeren wy over de baai van Guaiquil: den 30sten passerden wy de Kaap Blanko. Deze Kaap legt op de hoogte van 3 gr. 45 min. Dit wordt de sijnste Kaap in de geheele Zuidzee geacht om voorby te komen / als men zuidwaards aangaat: want op alle andere plaatsen moogen de schepen twintig of dertig mylen van land afhouden / als zy bevinden dat 'er kort onder 't land niets voor hen te haalen is: maar hier durven zy 't niet doen; want volgens 't verhaal der Spanjaarden / loopt 'er een stroom Noordwest aan / dewelke een schip in twee uren verder afzet / als het in vyf uren weer zal komen inhaalen. En behalven dat / wanneer zy noordwaards stieren verliezen ze in hunne loop; en daarom houdenze 't altoos dicht onder 't land / het welk dikwils zeer moeijelyk is / omdat de wind daar gemeenlyk sterk wyt den Zuidzuidwesten of Zuid ten westen waait / zonder verandering / vermits hier nooit eenige landwinden zyn. Deze Kaap is van een raamelyke hoogte / en in zee met witte klippen omringd / waarvandaan ik acht dat zy de naam van Blanko gekreegen heeft. Landwaards in schynt het vol van hoogte / sieple / ruuwte / en onbuchtbaare rotten te zyn.

Den 2 den November quamen wy voor Payta, en lagen den ganschen dag ontrent 36 mylen van land / opdat de Spanjaards ons niet zouden zien: en tegens den avond zonden wy onze kanoes met honderd en tien mannen bemand / na land om die plaats in te neemen.

De Ge-
bouwen
in 't land
van Peru.

Payta is een klepne Spaansche Zeehaven / leggende op de hoogte van 5 gr. 15 min. Het steedje is op een zandgrond gebouwd / dicht by de zee / in een bocht of klepne baat / onder een redelyke hooge berg: Daar staan maar ontrent tachtig huizen / en twee kerken. De Gebouwen in 't land van Peru zyn langs de gansche zeekust meest ebeneens: de muuren zyn opgehaald van tichgel-stenen / die van aarde en stroo zyn tzaemengekneet / zynde ontrent drie voet lang / twee voet breed / en anderhalf voet dik: zy bakken dezelve nooit / maar leggenze maar alleenlyk een langen tyd in de zon te droogen / eer zy dezelve tot gebouwen gebuyken. Op sommige plaatsen hebben zy geene daken / maar alleenlyk dunne balken dwars over de muuren gelegd / en met matten bedekt / en de muuren van zulke gebouwen worden heel hoog opgehaald; doch daar zy daken op de huizen maaken / vallen de muuren zo hoog niet. De huizen doorgaans in dit gansche stipt zyn maar slecht gebouwd; en een voornaame reden daarvan is / inzonderhepd by 't gemeene volk / gebrek van bouwstoffen: want hoedanig het ook verder landwaards in zou mogen wezen / zo is hier op de kust echter noch hout noch steen om mede te bouwen.

wen/ nochte eenige andere stoffe van zodanige tichgel-steen/ als ik gemeld hebbe: ja zelfs de steen die ze op sommige plaatsen hebben is zo bryos/ dat men hem met de vingers tot grups kan wippen. Een andere reden waazom zy zo slecht bouwen/ is dat het daar nooit regent/ zulkis dat zy zich maar voor de zon poogen te beschutten. Niettemin blyven hunne muuren/ die maar van slechte tichgel-steen gemaakt zyn/ in vergelykinge van degene die men in andere gewesten der wereld gebuysht/ een langen tyd zo hecht/ als of ze eerst gemetseld waren/ dewylze door geen regen of wind vergaan of geschud worden. De rpkie echter gebuysht tot hunne gebouwen ook hout/ maar dat wordt daar dan van andere plaatsen gebagt.

De Lands
douw.

Dit dzoog land begint noozdwaards ontrent van de Naap Blanko tot aan Kokuimbo, op ontrent 30 graaden bezuden den Middelpn/ hebbende geen regen noozdveel ik ooit bemerkst of gehoord heb; ook waft 'er geen groente op 't gebergte/ noch ook in de vallepen/ nptgezyd hier en daar/ alwaar ze door eenige beekjes besproeid worden; zulkis dat de noozdelpke gewesten van deeze Landstreek met hout verzorgd worden van Guiaquil, Gallo, Tomako, en andere plaataan/die door regen worden bewaterd/ en overbloed van alleley tinnerhout hebben. In de Zupder gewesten/ gelph als ontrent Guasko, en Kokuimbo, haalen ze hout van het eyland Chiloe of andere plaatsen daar ontrent. De muuren van de kerken/ en de huysen der rphen/ zyn van binnen en buyten met kalk gewit/ en de deuren en posten zeer groot/ en met beeldwerk verciert/ gelph mede de balken in de kerken. De huysen van binnen zyn rondom met kostelpke geborduurd/ of beschilderde stoffen behangen. Zy hebben ook een menigte van mooije schilderyen/ welke hunne huysen geen kleyn cieraad byzetten; doch ik acht dat zy die upt Oud Spanje krygen. Maar geene van de huysen te Payta zyn zo kostelpk gestoffeerd: De kerken waaren 'er echter groot en met gesneden werk verciert. Aan 't eene end van het steedtye was een klepne schans dicht by de zee maar zonder enig grof geschut; doch men kan van dezelve alleen met musketten de ganiche baai overschieten/ en alleley schuyten het land en beletten. Boven op de berg/die over het steedtye hangt/ is ook een schans/ waazvan men het steedtye en de andere schans beschieten kan. Hout noch water is hier niet te krygen; maar zy haalen hun water van een Indiaanisch dorp geheeten Kolan, ontrent twee mylen noozdnoozdwest van Payta: want te Kolan is een klepne rivier van versh water/ die in de zee upfloopt; en vandaar worden de schepen/ die te Payta aankomen water en andere verberschingen/ als gebogelte/ verkens/ Plantain, Iams, en Mais voorzien: doch Payta zelfs is van alle die dingen ontbloot/ en heeft niets als 't gene ze van Kolan haalen/ als zy 't noodig hebben.

De Indiaanen van Kolan zyn alle Disschers/ die met Balkvloten^{Balk.vlot:} in zee gaan visschen. Deeze Balkvloten worden gemaakt van veel^{ten} ronde balken/ op de maniere van een vlot/ en zyn verscheppen van fatsoen/

1684. soen/ volgens 't gebruik daat 3p toe geschildt 3yn / of volgens den aardt des volks diese maaken / of naaz dat de stoffe is daaz 3p van gemaakt worden. Als 3p alleenlyk zullen dienen om te visschen / dan 3yn 3e maaz gemaakt van drie of vier balken van ligt hout / elk / van zeven of acht voeten lang / met houte peinnen neffens malkander vast gemaakt / en styf met teenen of wisschen gebonden. De balken worden 3oo gelegd / dat de middelste de langste 3yn / en verder uytstijeten dan deegene die aan de 3yden leggen / inzonderhepd aan 't boozend / 't welk spits of puntig toeloopt / om te beter door het water te snijden. Andere deezet blotten worden gemaakt om goederen te voeren : de bodem van dezelve beslaat uyt twintig of dertig groote balken / van twintig / dertig / of veertig voeten lang / die neffens malkanderen vast gemaakt worden : dwars over deezee heenen wordt een andere laag van korter balken gelegd / die desgelijks met peinnen aan malkander gehecht / en dan op de onderste laag vast gepend worden. Deezee dubbelde laag van balken maakt den bodem van 't blot / 't welk van een merkelijke breedte is ; en van deezem bodem word het ontrent tien voet hooger opgehaald / somtyds met stylen / die oberend gezet worden en een bloering of twee onderschragen : doch deegene daaz ik acht op geslagen heb / waaren met dikke balken / dwars over malkanderen / als houtskapels / opgebouwd / maaz niet 3o dicht aan een als de onderste laag / uytgenomen aan de enden en de 3yden ; 3o dat het midden hol blyft als een vertrek behalven dat hier en daat een dwarsbalk loopt om het blot te meer gesloten te houden. In deezee holte leggen 3p / ontrent op vier voet hoogte van den bodem / spazren oberdwars en dicht aaneen / als een bloer tot een vertrek ; en boven 't zelve maaken 3p nog 3o een vloer voor een ander vertrek : de ingang tot deezee vertrekken is alleen door tusschen de groote dwarsbalken / die de wanden van dit Zeehups maaken / heenen te kruppen. Het laatste deezet verdiepinge verstrekt tot een' kelder alwaar 3p groote steenen leggen tot ballast / beneffens hunne potten met versch water / die dicht toegestopt 3yn / en alles dat wel nat mag worden : want door het gewigt van de ballast en de laading zinkt de bodem van dit vaartuyg twee of drie voet onder water. De tweede verdieping is voor de varendsgasten / en hunne noodige omslag ; en boven deezee tweede verdieping worden de goederen gestuut / tot zulk een hoogte als 3p 't goed vinden / 't welk gemeenlyk acht of tien voet is ; en 3p worden zamengehouden door stylen / die 'er rondom heen oberend gezet worden / uytgenomen aan 't achtersteben / alwaar een klepne rupinte is voor den Stuurman / (want 3p hebben een groot roer) en boorzaan voor de kombus / om hunne kost klaaz te maaken / boornaamelijk wanneer 3p een lange togt doen / geljk als van Lima na Truxillo , of Guilaquil of Panama ; welke laatste een togt van vyf of zeshonderd mylen is. In 't midden / tusschen de goederen / staat de mast / aan welke een groot zepl vast is / geljk die van onze bargies op de Cheems. Deezee vaartuygen gaan altoos voor de wind af ; want labereen kommen 3p niet / en 3yn derhalven

maaz

maaz bequaam voor die Zee / daaz de wind gestadig zo te zeggen eveneens waait / en den ganschen weg van Lima tot aan Panama toe niet boven een streek of twee verscheelt; ook gaat daaz geen holle zee; maar somtids hebben ze noozdelijke winden / en dan maaken zy klepner zepl endruppen zo heenen / tot dat'er verandering komt; Ondertusschen is hunne eenigste zorg dan om van strand te houden / want de vaartuppen zyn zo gemaakt / dat ze in zee niet zinken kunnen. Deeze blotten konnen een last van zessig of zeventig ton en meer voeren; hunne laading is gemeenlyk wyen / olie / meel / supcher / lakens / zeep / bereyde gepre vellen / enz. Zo een blot wordt doozgaans van drie of vier mannen bestierd / dewelke te Panama gekomen zynde / en met het zelve niet konnende te rugge baaren tegenden Passaadwind aan / het blot zo wel als de goederen verkoopen / en dan zelve wederom keeren in een schip of vaartuppg dat na die haven gaat vanwaa zy quamen; en daaz maaken zy dan een nieuw Balkblot voor hunne naaste laading.

De klepner soort van Balkblotten / hier vooren beschreeven / welke plat op 't water leggen / en alleenlyk gebzupcht worden om te visschen of water na de schepen te voeren / by een ton of een half te gelyk / zyn ligter te bestieren dan de andere hoewel zy ook mast en zepl voeren. Maer deeze gaan zy 's nachts uyt met de landwind / die zelden op deeze kust mist / en komen by daag met de zeewind te rugge.

Deeze soorten van blotten worden op veele plaatsen / zo wel in Oost- als West-Indie gebzupcht. Op de kust van Kormandel in Oostindie wordenze Katamarans geheeten / doch die bestaan somtids maaz uyt een balk of twee van ligt hout / zynde zonder zepl of roer / en zo klepndatze maaz eenen man voeren / wiens beenen en billen altoos in 't water zyn / en die dit blot met een roetschop bestiert / zo dat hy van verre wel een man gelykt die op de rug van een visch zit.

Het land ontrent Payta is bergachtig en onvruchtbaar / gelyk het ganse rijk van Peru; daat is geen stad of dorp van enig belang dat 'er nader aanlegt als Piura, 't welk een groote plaats is / ontrent veertig Engelsche mylen landwaard in; leggende / volgens 't verhaal onzer Spaansche gebangene / in een dal / 't welk bewaterd wordt door een riviertje / dat zich in de baai van Chirapee, op een hoogte van 7 gr. noozdelyk / ontlaf. Deeze baai is nader by Piura dan Payta; en nochtans worden alle goederen / die ter zee na Piura geboerd worden / te Payta aan land gebracht; want de baai van Chirapee is vol van gevaarlyke ondiepten / en wordt daarom door geene schepen bevaaren. De reede van Payta is een van de beste op de gansche kust van Peru. Zy wordt van de zuydweste zyde beschut door een hoek lands / welke een groote baai maakt / met effen water voor de schepen om te leggen: en daar is rupmte genoeg voor een kloeke vloot van schepen / en goede ankergrond van zes tot twintig vaden waters. Recht voor het steedje en dicht by 't zelve heeft men ondiep en slecht water; 't welk te beter is om voor anker te leggen; ende geheele baai over is een zuydere zandgrond. De

1684.

Landing
te Payta.

meeste schepen die na 't Noorden of Zuiden gaan/ leggen hier aan om water; want hoewel 'er geen water by dit steedje is/ niettemin verzorgen de Indiaansche Visschers van Kolan alle schepen daarmee/ boort een redelijke prijs; en goed water wordt op deze gansche kust zeer gewaardeerd/ door de schaarsheyt deszelfs.

Den derden November ten zes uren 's morgens tradt ons volk aan land/ ontrent vier Engelsche mylen bezupden Payta, en nam eenige personen gebangen/ die daar/ upt breeze voor ons/ gezonden waaren om wacht te houden; en deeze gebangenen zeyden ons/ dat de Stadboogd van Piura dien avond te vooren met honderd gewapende mannen te Payta gekomen was/ om onze landing te beletten/ indien wy zulks zouden bestaan.

Ons volk dan trok recht op de schans aan/ die op den berg lag/ en namze in zonder een enig man te verliezen: Hierop liep de Stadboogd van Piura met al zyn volk/ en de inwoonders van het steedje zo snel weg als zy konden. Toen gingen de onze in 't steedje/ maar vonden 't leedig van geld en goederen/ ja daar was niet zo veel als een maal eetens voor hen overgelaaten.

De gebangenen verhaalden ons/ dat 'er kort te vooren een schip geweest was/ 't welk een groot schip op de reede had verbrand/ maact geen volk aan land gezet/ uptgezevd hunne gebangenen en loofsen. Wy beslooten dat 'er het schip van Kapiteyn Eaton most geweest zyn/ 't welk dit gedaen had; en upt de omstandigheden vermoeden wy/ dat hy na Oostindie gegaan was/ dewyl hy zulks altoos had voorgehad. De gebangenen zeyden ons ook/ dat sedert Kapiteyn Eaton daar geweest was/ een kleine bark by de haven was geweest/ en twee blotten/ die upt visschen gegaan waren/ had genomen/ en de Visschers twintig of dertig potten versch water doen aan boord brengen. Dit vermoeden wy dat onze bark most geweest zyn/ die na Lobos gezonden was om Kapiteyn Eaton op te zoeken.

Tegens den avond quamen wy met onze schepen in/ en ankerden voor het steedje op tien vadem waters/ ontrent een Engelsche myl van land. Hier bleeven wy tot den zesden dag/ op hoope van enig rantsoen voor het steedje te bekomen; want onze Kapiteyns eyschten driehonderd pakken meels/ drieduizend ponden supher/ vyfentwintig potten royns/ en duysend potten waters/ begeerende dat men ons 't zelve zoud aanbrengen; doch wy kreegen niet met al. Dies bebal Kapiteyn Swan het steedje in de brand te steeken/ 't welk terstont geschiede: waarna al ons volk aanboord quam/ Kapiteyn Swan gaf last dat de bark/ die onder 't gebied van Kapiteyn Harris stont/ verbrand zoude worden/ om dat hy niet wel zeyde.

Tegens den nacht/ wanneer de landwind quam/ zeyden wy van daar na Lobos. Den 10 den tegens den avond zagen wy een zepl hoegst stellende J. W. ten J. voorzobee wy van ons dek konden bespeuren: Wy maakten 'er aansonds jacht op/ en verdeelden ons zelven om 't schip

schip by nacht te beter aan te treffen; maar wy liepen 't mis. 1684.
Dies veranderden wy den volgenden morgen weer van koers/ en zetten 't zo
wy best konden na Lobos de la Mar.

Den 14^{den} kreegen wy Lobos de Tierra in 't gezigt/ leggende Oost t Eyland
van ons; wy stierden'er dan na toe/ en quamen 's avonds tusschen 3e Lobos de
ben en acht uren aan de Noordoost zyde van 't epland/ op veertien ba-
den waters/ ten anker. Dit epland doet zich in zee taamelijk hoog
op/ en vertoont zich gelijk Lobos de la Mar. Ontrent een vierde deel
van een Engelsche myl van de noordzyde/ is een groote holle rots/
en een goede sleuf daattussen/ alwaar men zeven vadem waters
heeft. Den 15^{den} gingen wy aan land/ en vonden een menigte van
Pinguins, Boobies, en zeehonden. Wy zonden eenige van deeze aan
boord om toebereyd te worden/ want wy hadden in lang geen vleesch
gegeeten/ zo dat sommige van ons heel smaakelyk daarvan aten. Ka-
piteyn Swan, om syn volk tot het eeten van dit slecht en doz vleesch
aan te moedigen/ vergeleek de zeehonden by gebaadene biggen/ de
Boobies by hoenderen/ en de Pinguins by eendvogels; endit deed hy om
hen te gewennen van vermoegd met slechte spyz te syn/ also hy niet
verzekerd was/ dat wy niet zouden genoodzaakt wezen ons met zulk
voedsel te behelpen/ eer wy die zeen verlieten; want men ziet gemeen-
lyk onder de Kapers dat niets hen eerder tot muftery aandryft/ dan ge-
brek/ 't welk men niet kon lyden in een plaats daar zo veel van deeze
dieren waaren/ byaldien men zich kon laten overvreden van daarmede
vergenoegd te syn.

In den namiddag zyn den wy van Lobos de Tierra, hebbende den Lobos de
wind Zuyd ten Oosten/ en quamen den 19^{den} by Lobos de la Mar.
Hier vonden wy een brief/ die daar gelaaten was door onze bark/
welke gezonden was om Kapiteyn Eaton op te zoeken: upt dezelfde ver-
sio iden wy/ dat Eaton daar was geweest/ maar voor hunne aankomst
vertrokken was/ zonder eenig taal of teken achter gelaaten te heb-
ben/ om te konnen weten wertwaards hy gegaan was; voorts dat on-
ze bark weder na Plata was gekeerd/ op hoope van ons daar te vinden/
of onderwege te ontmoeten. 't Moesde ons te hooren/ dat Kapiteyn
Eaton weg was/ want nu maakten wy geen staat hem meer in deeze zeen
te ontmoeten.

Den 21sten zonden wy onze Moskitos uit om Zeeschildpadden te
bisschen; en zy bragten ons zo veel als genoeg was/ om 't volk van
bedde de schepen te spyzen: en dit deden zy zo lang wy hier bleeven.
Cetwoyl wy aan dit Epland lagen maakte Kapiteyn Swan nieuwe raag/
die netter waaren dan degene welke hy te vooren had; ook maak-
te hy syn zeilen grooter; en onze maats kloofden ondertusschen plan-
ken tot brandhout/ en brachten zoo veel planken aan boord/ als wy siu-
wen konden/ tot ander gebruik; dewyl daar planken genoeg van allerley
soort waaren/ welke wy 'er hadden gebragt upt de eerste Dags die wy ge-
normen hadden.

1684.

Den 26ten tegens den avond zagen wy een kleyne bark / ontren drie mylen M. D. W. van het epland; maar also wy meenden dat het onze bark was / vervolgden wy dezelfde niet. Den volgenden morgen was hy twee mylen bezijden het epland / zeplende zeelwaard in: maar wy maakten 'er geen jacht op / schoon wy toen wel wisten / dat het onze bark niet was; want te loefwaard van ons zynde / had hy 't hornen ontkomen / als wy hem gesaagd hadden. Zy hadden order ons niet nader te komen als alleenlyk in 't gezigt / vermoedende dat zo wy daar waaren / wy hen haast op de hielen zouden gezeten hebben / gelyk het indeedaad iets wonders was / dat wy niet zo deden. Maar dewyl wy ons stil hielden / en zo dicht onder 't epland bleeven leggen / dat zy ons niet wel konden zien / zo was zulks een groote oorzaak / dat wy daarna onverwacht te Puna quamen / dewyl zy buyten veeze waaren van eenen byand zo dicht by te hebben.

Baai van
Guiaquil.

Den 28sten schjodden wy de bodemen onzer schepen / also wy voornemens waaren om 's anderendaags na Guiaquil te zeplen / dewyl wy beslooten hadden een aanslag op die stad te doen / eer wy weder na Plata keerden. Wy zeplden dan den 29ten 's morgens vanhier / en stelden onze hoers recht na de baai van Guiaquil. Deeze baai loopt in tusschen de Kaap Blanco aan de zuydzyde / en de hoek van Chandy aan de noordzyde. Ontrent vyfentwintig mylen van de Kaap Blanco aan 't end van de baai is een eplandje genaamt Sante Klara, 't welk Oost en West legt / en redelyk hoog is / gelykende naar een dood mensch op een doorkleed upgestrekt: Het oostende vertoont het hoofd / en 't westend de voeten. De schepen die na de rivier van Guiaquil gaan / passeren aan de zuydzyde om de plaaten te vermyden die aan de noordzyde leggen / en waarop eertyds wel schepen syn verongelukt. De Spanjaards verhaalen dat 'er een kostelyk wrak aan de noordzyde van dat epland legt / niet verre daarvandaan; en dat eenig zilber daar wyt gehaald is door iemand / die wyt Oud Spanje quam / met een opene brief van den Koning / om wrakken in die zee op te vischen; doch dat hy sterbende / het werk achter gebleeven was / zynde het wrak noch zo als hy 't gelaaten had; upgezeyd dat de Indiaanen sommtyds steelswyse iets op haalen; en zy zouden 'er wel meer van opgehaald hebben / 't en waare de Katvisch hier ontrent zo menigbuidig zwierde.

Een kostelyk
wrak.

Katvisch.

De Katvisch gelykt wel wat naar een wyrtling / maar heeft een plat-ter en grooter kop: hy heeft ook een groote wyde bek / en eenige bevels of baayden die ter wederzyde daarvan upgaan gelyk Katvischnevels / waarvandaan hy den naam heeft van Katvisch: hy heeft drie vinen / een op syn rug / en aan elk een zyde een: pder van deeze vinen heeft een styf scherp been / 't welk zeer sennig is / zo het in 't vleesch van een mensch steekt; en daarom is 't gevaarlyk te duypen daar veel van deeze visch is. De Indiaanen die 't gewaagd hebben om in dit wrak te zoeken / hebben het tot hunne droefheid onderbonden; want sommige hebben 'er 't leeven by ingeschooten / en andere 't gedruukt hunne leden daat-

daardoor verlooren. Dit wierdt ons verhaald van eenen Indiaan/ die 'er zelf ter staph na gebischt had. Ik zelf heb eenige blanken gekend/ die 't gebruyk hunner handen quyt geraakt waaten/ allenlyk door een prikje van de vin deezzer visch. Wanneer wy derhalven dezelve met een hoek bangen/ treden wy 'er niet de voert op/ omze de hoek uyt de bek te neemen; want anders zouden ze/ door om te springen/ gelyk de visch eerst gebangen zijnde in 't gemeen doet/ heel ligt met hunne scherpe binnen iemand in de handen slaan. Sommige deezzer visschen weegen zeven of acht pond; doch sommige op andere plaatsen zyn niet grooter als een mans duym/ maar hunne binnen zyn alle even senpzig. Zy onthouden zich gemeenlyk aan de monden der rivieren/ of daar veel sijn en modder is/ en zy worden langs de gansche Ameri- kaansche kust gebonden/ zo wel in de Noord-als in de Zuydsee. ten minsten in de heete landen/ alsmede in Oostindie; alwaar ik met Kapiteyn Minchin tusschen zekere eplanden/ dicht by de Straat van Malakka, doozeylende/ hy my een Epland wees/ daar hy zeyde 't gebuyk zynner hand verlooren te hebben/ alleenlyk door zulk een visch een hoek uyt de bek te neemen; en hoewel de wonde naauwlyks zichtbaar was/ echter zwol de hand geweldig/ en de pijn duurde ontrent negen weeken/ en dat den meesten tyd met zulk een woedende smagt/ dat hy 't schier ylhoofdig van was. Alhoewel nu de beenachtige binnen dezer visch zo senpzig zyn/ zo zyn echter derzelver graaten zo niet/ ten minsten wy hebben in 't eeten van die visch nooit iets zulkz bemerkt; want zy zyn zeer zoet en lekker van smaak/ en gezond om te eeten.

Van 't Epland Santa Klara tot aan Punta Arena is 't zeven mylen Punta Arena.
 Dit Punta Arena of Zand-hoek is de westelykste upthoek van 't Epland Puna. Alhier ankeren alle de schepen/ die na de rivier van Guaiquil gaan/ en moeten daar na eenen Loofs wachten/ omdat de ingang voor vzeemden zeer gevaarlyk is.

't Epland Puna is redelyk groot/ doch vlak en laag/ strekkende zich Oost en West uyt op eene lengte van twaalf of veertien mylen/ en de breedte is vier of vyf. Rondom 't gansche epland loopt een zeer sterk gety/ doch zo verscheptentlyk/ ter oorzaak van de beekjes/ kreeften/ en rivieren die in zee loopen/ dat 'er daardoor aan alle kanten veel gebaarlyke ondiepten opgeworpen worden. Op dit epland is maar een Indiaansch dorp/ aan de zuydzyde/ dicht by de zee/ en zeven mylen van Punta Arena, welk dorp ook Puna genaamd wordt. De Indiaanen van dit dorp zyn alle zeelieden/ en de eenigste lootsen in de zee/ inzonderheyt voor deezze rivier: hun voornaamste werk/ als zy niet in zee zyn/ is visch bangen: Zy worden door de Spanjaarden genoodzaakt goede wacht te houden voor de schepen die voor Punta Arena ankeren/ 't welk zeven mylen (als gezegd is) van het dorp Puna aflegt. De plaats daar zy deezze wacht houden/ is aan een hoek landz op 't epland Puna, dewelke in zee upsteekt; vanwaar zy alle de schepen

1684.

schepen konnen zien/ die voor Punta Arena ten anker leggen. De Indiaanen komen daar's morgens te paerde/ en ryden 's avonds weer te rugge. Van deeze wachthoek tot Punta Arena is 't vier mylen/ doch al 't land legt plas/ en is met Mangroves begroeid. Halfwege tusschen deeze twee punten is een andere klepne punt/ daar de Indiaanen ook moeten wacht houden/ als zy voor eenen vyand be- vreesd zyn: en dan gaat de schildwacht 's morgens met een kano der- waards/ en keert 's avonds weder; want wegens de moerassige grond kan men 'er te lande niet komen. Het midden van het epland Puna is veld of wepland: daar zyn ook eenige streken van goed boschland/ 't welk van een ligt-geele of zandige aarde is/ brengende groote hooge boomen voort die zelfs den reizigers meest onbekend zyn. Maar daar is een menigte van Palmetes-boomen/ welke ik/ als daarvan kennisse hebbende/ beschryben zal.

De Pal-
metes-
boom.

De Palmetes-boom is van grootte ontrent gelijk een gemeene Es- scheboom; hy is ontrent dertig voeten hoog/ de stam recht/ zonder een- nig lid/ tak/ blad/ uytgenomen boven aan de top/ alwaar zy zich uytbreijdt in vele klepne takken/ geen halve arm dik/ sommige niet dikker als een vinger: deeze takjes zyn drie of vier voeten lang/ son- der enige quast; en aan 't eynde deezer takken groeit een breed blad/ ontrent 30 groot als een waaijer: wanneer dit blad eerst uytstijet/ groeit het met boutwen/ gelijk een waaijer die toe is; maar grooter wordende opent het zich/ en wordt als een uytgespreide waaijer: aan de steel wordt het versterkt door vele klepne ribben/ die in 't blad voort- spruyten/ en dicht aan 't end komende hoe langer hoe dunner worden. De bladen/ waazvan men de flappe beezems maakt die in Engeland worden gebuykt/ groeijen op zulk een wyze/ en zyn als een klepne soort van Palmetes; want daaz zyn 'er van verscheide groote. In Barinudas en op andere plaatsen maaken zy hoeden/ kofjes/ beezems/ waaijers om 't vuur mede aan te blaazen in plaats van blaasbalgen/ en veel ander huygraad/ van Palmetes-bladeren. Op de streken al- waaz deze boomen groeijen hebben de Indiaanen hier en daar planta- zien van Mais, Iams, en Potatos.

De huy-
zen van
Puna.

In het Dorp Puna zyn ontrent twintig huizen en een klepne kerke: de huizen staan alle op steelen tien of twaalf voet hoog/ met ladders van buyten om 'er by te klimmen. Ik heb nergens anders diergelijke gebouwen gezien/ als onder de Malayers in Oostindie: zy zyn met Palmetes bladen gedekt/ en de kamers wel beschooten/ waarin/ zy de Malaysche overtreffen. De beste plaats voor schepen om te ankeren is voor het midden van het dorp/ alwaar men op een kabels lengte van den oever by badem water heeft/ en een goede zachte siphgrond/ daaz de schepen konnen kielhaalen/ of op 't land gehaald worden: en 't wa- ter vloet 'er vyftien of zestien voeten op en af.

Guiaquil
rivier

Van Puna tot aan Guiaquil rekent men 't zeven mylen: 't is ontrent een myl eer men komt aan den mond van de rivier Guiaquil, alwaar hy

hy ontrent twee Engelsche mylen wjd is; bandaar loopt hy redelyk recht opwaards / zonder enige merkeplike bogten: aan beyde de zyden des riviers is laag moerassig land / met roode Mangrove begroeid / zulks dat men daar niet aan land kan komen. Hier Engelsche mylen eer men aan de stad van Guiaquil komt / legt een laag Eplandje in de rivier / 't welk dezelve in twee deelt en twee fraaije vaaften maakt voor schepen om op en af te komen: De zuydwester doorvaart is de wijdste: de anderen is al zo diep / maar smaller en enger door de veele boomen en kreupelbosschen / die zich over de rivier heenen spreiden / zo van 't vaste land als van 't epland. Dit Epland is meer dan een Engelsche myl lang: van het opper-end van het zelve tot aan de stad Guiaquil is 't ontrent een myl / en zo verre is 't ontrent ook van de eene oever des riviers tot de andere. In deze ruymte kunnen schepen van de grootste last blot leggen: maar de beste plaats voor schepen is dichtst by dat gedeelte des lands alwaar de stad staat / en die plaats is ook zelden sonder schepen. Guiaquil staat na de kant van 't epland / dicht by de rivier / ten deele aan de zyde / en ten deelen aan de voet van eenen schuyven berg / die na de rivier afdaalt / van welke 't laag end dikwils overstroond word. Daar zyn twee schansen / de eene staat op de laagte / en de andere op den berg. Deze Stad vertoont zich heel mooi / zynde met verscheydene kerken en andere fraaije gebouwen versierd. Daar woont een Stadhoofd / die / zo ik onderrecht ben / zyn opene brief van den Koning van Spanje heeft. Guiaquil mag wel voor een van de voornaamste Zeehavens in de Zuydzee gerekend worden. De waaren / die vanhier uytgevoerd worden / zyn Kakao / hupden / talk / salsaparilla / en andere dzoogen / beneffens wolle stoffen / gemeenlyk Quitos laken geheeten.

De Stad
Guiaquil.

De Kakao waft aan beyde zyden der riviere boven de stad; zy valt kleyn van neut gelyk die van Kampechie, en ik acht dat deze nog wel de kleynste is. Hier groeit zo veel Kakao, dat'er het gansche ryk van Peru mede verzorgd / en daarenboven nog veel na Akapulko, en vandaar na de Filippynsche Eylanden gezonden word.

Salsaparilla groeit / zo ik onderrecht ben / in 't water aan de zyden der riviere.

Het Quitos-laken komt van een ryke stad landwaard in / genaamd Quito, alwaar veel gemaakt wordt / zo wel sersie als laken. Dit laken of stof is niet heel fyn / maar wordt van het gemeene volk door gansch Peru gedraagen. Deze en alle andere waaren / die van Quito komen / worden te Guiaquil na andere plaatsen afgeschiept; en alle goederen / die na Quito gevoerd worden / moeten door Guiaquil passeeren; waaryn blykt dat Guiaquil geen plaats is van geringen handel.

Quitos
laken.

Quito, zo ik verstaan heb / is een zeer volkrpke stad / gelegen in 't midden van 't land / zynde ten deele bewoond van Spanjaarden / doch 't grootste gedeelte der inwoonders zyn Indiaanen / onder de Spaan-

sche

1684.

Deszelfs
goud,

sehe regeringe. Het is omringd van zeer hooge bergen / upt welker ingewanden veele groote rivieren haaren oorsprong hebben. Deeze bergen hebben een menigte van goud in zich / 't welk door zwaare regens met het zand in de bygelegene beeken gespoeld wordt; alwaar de Indiaanen zich met troppen na toe begeeven / spoelende het zand weg / en 't goudstof in hunne kalabassen of hantwoerde-schillen betwaarende. Doch wegens de wyze en maniere van het goud te vergaderen / wyze ik u tot Mr. Wafers boek. Alleenlyk zal ik alhier aanmerken / dat Quito in 't gansche rijk van Peru de plaats is / die de grootste overbloed van dit kostelyk metaal uptlevert / 30 ik ondeyrecht ben.

En dom-
pige lugt.

Dit land is aan zwaare regens onderhabig / en aan zeer dikke mist / inzonderhepd in de vallepen / en om die oorzaak is het een heel onge-
zond en siekelyk land. De boornaamste quaaalen die daar in zwang gaan / zyn kooften / zwaare hoefoppen / pyn in het ingewand / en zinkingen. Ik weet geene plaatsen daar goud geboonden wordt / of zy zyn ongezond; gelyk ik in 't byzonder verhaalen zal / wanneer ik van Achin, op 't eyland Sumatra in Oostindie, kom te spreekken. Guaiquil is zo siekelyk niet als Quito en andere plaatsen verder landwaard in: ebenwel is het zeer siekelyk / in bergelyphinge van de sieden en plaatsen die op de kust van Mare Pacificum bezupden de KAAP Blanco leggen.

Aanslag
op Guai-
quil.

Ma de stad van Guaiquil was het dat onze reyse lag / dies lie-
ten wy onze schepen by de KAAP Blanco, en liepen met onze bark en ka-
noes de baat van Guaiquil in / sturende na 't eyland Santa Klara, al-
waar wy den volgende dag aangquamen; en vandaar zonden wy den
volgenden avond twee kanoes na Punta Arena. By deeze punt zyn
menigte van oesters en andere schelpvisch / gelyk als mosselen en
alikruppen; dies komen de Indiaanen van Puna dikwils hier om
deeze visch te haalen. Onze kanoes quamen'er voort dag / en ver-
scheenen zich in een kreek / om de komst der Indiaanen van Puna te
berwachten / gelyk'er dan 's morgens / volgens hunne gewoonte /
eenige met het laast van de eb op blotten aangquamen / welke alle door
ons volk gevangen wierden. 's Anderendaags wierden / op hunne
raad / de twee wachten van het doorp Puna door de onze gevangen / en
boorts alle desselfs inwooners / zo dat'er niet een van ontquam.
Mer de volgende eb namen zy een barkje met Quits-laken / 't welk
met dat gety van Guaiquil gekomen was / en na Lima ging / dewyl
zy door de bark / welke wy gezien hadden toen wy aan 't eyland Lo-
bos lagen / bericht gekreegen hadden / dat wy de kust verlaaten had-
den. De Schipper van derze bark met laken berichte onze maats /
dat'er drie barken van Guaiquil, met Zwartten gelaaden / op komen-
de weg waaren / en met het naaste gety zouden aankomen. Mer het
zelfde gety dat de onze de Laken-bark namen / zonden wy een kano
na onze bark / alwaar ons meeste volk nog was / om met alle spoed
na het Indiaansche doorp te komen. De bark lag toen by Punta Arena
ten

ten anker/ en quam de naafte bloed met al het volk en de overige kanoes te Puna. Doch vermits het gety nu verre verloopen was/ bleeven wy tot op 't laafst van de eb by die doorp leggen/ en roeiden toen hernen/ latende vyf mannen op onze bark/ met bebel van stil te leggen tot 's anderendaags 's morgens ten acht uren/ en niet te schieten op eenige schuyt of baayrupp; maar naadat die tyd verscreken was zou 't schieten hen vyf staan; want wy maakten staat voor dien tyd Guiaquil te zullen verneesterd hebben. Wy hadden niet boven twee Engelsche mplyn voortgeroeid/ toen wy een van die drie barken met Zwarten ontmoetten en namen) de Schipper daarvan zeyde/ dat de twee andere met de naaftevolgende eb van Guiaquil zouden aankomen. Wy kaptten ondertusschen de groote mast van deeze genomene bark/ en lieten dezelve ten anker leggen. Daar ging nu een sterke bloed/ dies roeiden wy met alle magt na de Stad/ op hoope van daar te komen eer het gety keerde; maar wy bevonden dat het verder was als wy meenden; of onze kanoes/ die zeer vol volks waaren/ roeiden zo snel niet als wy gaen gehad hadden. Toen de dag aanbak waaren wy nog twee mplyn van de stad/ en hadden toen de bloed niet langer als nog een uur. Dies begeerden onze Kapiteyns van den Indiaanschen Floots/ dat hy ons eene sleuf zoude wyzen/ daar wy ons den ganschen dag konden verbergen; 't welke aanstonds geschiedde: en wy zonden een kano na Puna aan onze bark/ met order van zich niet te beweegen/ noch te schieten/ tot 's anderendaags. Maar deeze kano quam te laaf/ om de eerste order door een tegenbebel te vernietigen: want de twee reedsgemelde barken/ met Zwarten geladen/ quamen van de stad in 't laafst van 't avond gety/ en lagen dicht by den oever aan de eene zyde der rivier/ terwyl wy aan de andere zyde oproefden/ en hen also misten/ gelyk zy ons ook niet gehoord of gezien hadden.

So dra als de bloed verloopen was/ ligteden die twee barken hun anker/ en liepen met de eb na Puna: Onze bark hen ziende aankomen/ en bejde vol volks/ meenden dat wy door eenig toeval om den hals geraakt waaren/ en dat die twee barken met Spaansche soldaaten bemand/ en uitgezonden waaren om onze schepen te nemen: dies losten zy drie stukken op hen toen ze nog een mply afwaaren. Daarop lieten de twee Spaansche barken aanstonds het anker vallen/ en de Schippers begaven zich in hunne boots/ en roeiden na land: maar onze afgezonden kano nam hen bejde gevangen. Het lossen dezer drie stukken maakte een groote wanordze onder ons volk dat voorszuyt was; want de meeste geloofden/ dat men dat schieten wel te Guiaquil gehoord had/ en dat het daarom te vergeefs was in de sleuf te leggen wachten; maar dat men na de stad/ of weer te rugge na onze schepen moft roefjen. De eb ging nu nog/ zo dat wy niet opwaards konden gegaan hebben/ indien wy al daartoe waaren geneegen geweest. Ten

168⁺

laatsen zeyde Kapiteyn Davis, dat hy aanstonds in de kreek / daar zy lagen / woud aan land stappen / en recht op de stad aan trekken in dien 'er maaz veertig mannen waaren die hem wilden geselschap houden; en zonder meer woorden tradt hy aan land tusschen de Mangroves in de moerassen. Tegene die zo als hy gezind waaren volgden hem / en waaren tusschen de veertig en vyftig mannen sterk. Kapiteyn Swan bleef ondertusschen met de overige in de kreek leggen / om dat zy 't onmogelyk oordeelden iets goeds op die wyze upt te rechten. Ook quam Kapiteyn Davis met zyn volk na verloop van vier uren weder / zynde alle doornat en vermoed / dewyl zy geen doortogt na de vaste grond hadden konnen vinden. Hy was al zo bezre geweest / dat hy bykans wanhoopde van weer te rugge te zullen komen; want men kan door de roode Mangroves niet passerren / dan met zeer veel moeite. Toen Kapiteyn Davis wedergekomen was / beslooten wy na de stad te gaan / als de naaste bloed begon; en indien wy 't volk aldaar op de been zouden vinden / namen wy voor weder te keeren / zonder iets te onderstaan. Zo dja dan als de bloed ging roeiden wy weg / en passerden het epland / door de Doordoofter doortogt / die de naauwste is: maar daar zyn zo veele strompen in die rivier / dat het zeer gevaarlyk is die in den nacht ('t welk nochtans de tyd is dien wy altoos tot zulke aanslagen neemen) te passerren; want de stroom loopt zeer snel / en eene van onze kanoes bleef op een stomp zitten / en zou zekierlyk omgeslagen zyn / indien de andere dezelve niet opstaandevoet gered hadden. Toen wy bykans aan 't end van 't Epland gekomen waaren / wierdt upt de kreupelboschen van 't land een musket op ons gelost. De stad lag toen voor ons gezigt open / en tersont zagen wy aangesteekene haerfen of tootzen de gansche stad door; daar der te vooren / eer het roer gelost was / maar een licht was te zien. Niettemin zeyden veele van ons volk / dat het 's anderendaags een Heilige dag was / gelyk ook inderdaad waaz was / en dat de Spanjaards daarom vuurwerken maakten / gelyk zy dikwils tegens zulke tyden in den nacht doen. Wy roeiden derhalven nog een weynig verder / en bonden toen vast land; waazop Kapiteyn Davis zyne kano op 't land aanzette / en met zyn volk wytradt. Doch Kapiteyn Swan en de meeste van de zyne bonden het niet geraaden iets te onderneemen / omdat de stad in alazyn was; maar dewyl hem zulks als een lachhartigheyd verweeten wierdt / stapte hy met zyn volk ook aan land. De plaats daar wy landden was ontrent twee Engelsche mylen van de stad; en 't was 'er zo dicht met geboomte begroeit / dat wy 'er in den nacht niet door konden; dies gingen wy neersitten / wachtende na 't licht van den dag. Wy hadden twee Indiaansche loofen / waazvan de een al een maand by ons was geweest / hebbende ons zynen dienst aangeboden / om zich te weeten o'er 't leed hem door eenen Edelman van Guizquil aangedaan; en wy hadden hem ook zeer trouw bevonden. Een anderen hadden wy niet boven

boven twee of drie dagen geleden gebangen / en hy scheen niet minder gewillig te zijn ons behulpzaam te wezen. Deze laatste wierde geleyd door eenen van Kapiteyn Davis' volk / die zich heel voorbaartig toonde om na de stad te gaan / en den anderen bloohartigheyd berweet. Een deeze man nogtans / die zulke een moed scheen te hebben / sneedt bedektelijk (gelijk hy naderhand bekende) de band los / daar de lepdgiman aan vast was / en liet hem na de stad gaan / zonder hem te volgen; doch toen hy dacht dat hy verre genoeg van ons was / begon hy te roepen dat de lepdgiman los was / en dat iemand de koorde / daar hy aangebonden was / moest doorgesneden hebben. Dit maakte elk gaande om den Indiaan te zoeken maar alles was te vergeefs; en onze verbaasdeheyd nam toe / dewyl wy in het donker en in een bosch waaren; zullig dat de aanslag ganssch in duppen viel; want niemand had het hart om van verder te gaan te spreken. Wy bleeven dan hier totdat het dag was / en roeiden toen na het midden van de rivier / alwaar wy een schoon gezicht van de stad hadden / die zich / gelijk ik reeds gezegd heb / zeer vermaakelyk vertoont. Wy lagen ontrent een half uur stil zynde een Engelsche myl of iets meer van de stad. Zy loften niet een schoot op ons / noch wy op hen.

Alsdus liep deeze onze toeg op Guiaquil in 't ried; en eventwel wierde het niet lang daarna door de Kapiteyns Townley en Francois Gronet ingenomen. Wanneer wy de stad dus van verre wel beschouwd hadden / roeiden wy de rivier over / alwaar wy een Ossen-wepde bonden / en een koe slagteden / welke wy toemaakten en op-aten. Wy bleeven daar tot het avond gety / en roeiden toen met de eijde rivier af / en quammen den 9ten December 's morgens te Puna. Onderwege gingen wy in de drie barken / die met Zwarten gelaaden waaren / en op de rivier ten anker lagen; en wy boerden die met ons; in dezelve waaren dypzende Zwarten / alle wakkere jonge karels en broutwieden. Toen wy te Puna quammen zonden wy een kano na Punta Arena, om te zien of de schepen daar gekomen waren. Den 12^{den} quam ze weder / met bescheyd dat ze daar beyde ten anker lagen. Dies gingen wy des namiddags alle aanboord van onze schepen / en namen de laken bark met ons / met ontrent veertig van de kloekste Zwarten / latende de andere in de drie barken; en uyt derze koozen de Kapiteyns Davis en Swan elk veertien of vyftien / en zetteden de rest aan land.

Doort was 'er grooter gelegentheid iemand aan de hand gegeven om zich te bezighen / dan wy toer zouden gehad hebben / als wy ons zelve met die Zwarten te Sante Maria op de landingte van Darien nertgelslagen / en hen tot het zoeken van goud uyt de mynen gebruykt hadden; 't welk gemaklyk had konnen geschieden: want ontrent zes maanden te vooren had Kapiteyn Harris (die nu by ons was) met zyne troep bootvolk van de Noordzee over land komende / de Spanjaards uyt Sante Maria en de goudmynen dier plaate geslagen; zo dat

Een
grote
kans ver-
keeken.

1684.

3p sekerd noch niet hadden beslaan zich daar weder neer te zetten. Voeg hierby/ dat de omleggende Indiaanen/ die doodbypanden van de Spanjaarden zynde/ en door de bystand der Kapers eenige jaaren lang de overhand op hen gekregen hebbende/ onze vaste vrinden/ en gereed tot onze bystand waaren. Wy hadden/ gelyk ik gezegd heb duyzend Zwarten om voor ons te werken; wy hadden daar beneven twerhonderd ton meel/ 't welk aan de Gallapagos lag; aan de rivier Sante Maria konden wy onze schepen kielhaalen en bequaam maaken; en wy zouden den mond daarvan zo hebben konnen versterken/ dat indien de gansche magt der Spanjaarden van Peru tegen ons afgekomen waare/ wy hen hadden konnen buyten houden: En al hadden 3p ons niet sterke wachtscipen bestooten/ echter zouden wy een groot land gehad hebben om in te woonen/ en een groote landaard van Indiaanen tot onze bynden. Maar 't gene 't voornaamste was/ wy hadden de Noordzee te baat/ alwaar wy ons zelven of onze waaren konden afscheepen; en ook goederen en volk tot onze bystand bekomen; want wy zouden binnen korten upt alle gewesten van Westindie bystand gehad hebben; en vele duyzenden van Kapers gasten upt Jamaika, en de Fransche Eylanden zouden tot ons overgekomen zyn; zo dat wy lang voor deezem tyd meesters mogten zyn geweest niet alleen van die mynen/ de rijkste goudmynen welke men ooit in Amerika gebonden heeft/ maar van de gansche kust tot aan Quito toe; ja veel meer/ dan ik gezegd heb/ had waarschynlyk moogen bericht geweest zyn.

Komen
weer te
Plata.

Maar misschien zal de Lezer dit maar voor goude droomen aanzien; dies zullen wy daaraf schepden. Den 13^{den} December zyn wy van Punta Arena weder na Plata, om onze bark te zoeken/ die na 't epland Lobos gezonden was/ om te zien of Kapiteyn Eaton zich daar onthieldt. Wy waaren twee schepen en twee barken sterk/ en quamen den 16^{den} by Plata: maar vonden daar geen bark noch byef. Den volgenden dag staken wy over na 't vaste land/ om ons van water te voorzien/ en ontmoetten onze bark onderweege: dezelve was ten tweeden maale aan 't epland Lobos geweest/ en ons daar niet vindende/ zou weder na 't epland Plata gekeerd hebben. 3p hadden/ sekerd 3p van ons geschepten waaren/ eenig gebrek van mondkost gehad/ en waaren daaronder te Sante Helena aangeweest/ alwaar 3p voor drie of vier dagen voorraad van mais hadden gekregen/ dewelke met eenige visch en zeeschildpaden/ die 3p gevangen hadden/ hen hadden gestrekt totdat 3p aan 't epland Lobos del Tierra waarengekomen. Aldaar kregen 3p eperen van Boobies en Pinguins, van welke 3p zich wel voorzagen/ en daarop na Lobos de la Mar gingen/ daar 3p hunne voorraad van eperen verdubbelden/ en ook eenige jonge Zeehonden insouteden/ upt veeze dat 3p gebrek mogten hebben; en aldus van lystogt voorzien zynde/ keerden 3p weder na Plata.

Maadat wy water hadden ingenomen keerden wy andermaal na 't epland

eyland Plata; aldaar deelden wy 't laken / dat wy beneffens de bark geno-
men hadden / in twee parten; te weeten een deel voor Kapiteyn Davis en
zyn volk / en 't ander deel voor Kapiteyn Swan en de zyne: en de bark
daar 't laken in geweest was / hieldt Kapiteyn Swan tot zyn gebruik.

Te dezer tyd was by Plata een groote menigte van groote Zeeschild-
padden / welke ik acht dat van de Gallapagos quamen; want hoewel ik
hier verſchepdene maalen was geweest / had ikze'er echter nooit gezien.
Dit was hun tyd van paaren / welke hier vroeger in 't jaar is dan el-
ders in Westindie. Onze vangers bragten ons dageliks meer daarvan
aanboord / dan wy eten konden. Kapiteyn Swan had geen vanger /
en kreeg daazom ook geene schildpadden / dan die hem door Kapiteyn
Davis toegezonden wierden; ook kreeg hy al zyn mel van Kapiteyn
Davis. Maar sederd onze aanslag op Guiaquil was gemist / morde Ka-
piteyn Davis volk tegen Kapiteyn Swan, en woud hem ongaern eenige
leestogt geeven / omdat hy niet zo gereed was derwaards te gaan / als
Kapiteyn Davis. Niettemin deeze vershillen wierden eyndeljk byge-
legd / en wy beslooten na de baai van Panama, tot eene stad / genaamd
LaVelia, te gaan: maar dewyl wy niet kanoes genoeg hadden om ons
volk aan land te zetten / was ons voornemen eenige rivieren / daar
de Spanjaards geen handel dyben / te bezoeken / om daar eenige In-
diaansche kanoes te bekomen.

VII. HOOFDSTUK.

Vertrek van't eyland *Plata*. De Kaap Passao. De kust tusschen dezelve en de Kaap St. Francisco. Vertrek van daar na Panama. De rivier St. Jago. De roode en witte Kattoenboom. De Koolboom. De Indiaanen van St. Jagos rivier, en deszelfs omleggend land. 't Eyland Gallo. De rivier en 't dorp van Tomako 't Eyland Gorgona. De Paerel-oesters daar en in andere gewesten. 't Land aan de vaste kust. De Kaap Korientes. De Punt van Gerachina. 't Eyland Galera. Des Konings of de Paerl-eylanden. La Velia. Nata. Oesters. Vermaakelyk gezigt der baai van Panama. Oud Panama: de nieuwe Stad. De groote toevloed aldaar van Lima en Portobello, *enz.* op de aankomst der Spaansche vloot in Westindie. Wat koers die vloot houdt: benefse een verhaal wat de Kapers eerst aanleyding gaf om de togt over de landengte van *Darien* na de Zuydzee te onderneemen, en van 't begin hunner ommeegang met de Indiaanen welke die Engte bewoonen. Van de lucht en 't tweeder te Panama. De eylanden van Periko. Tabago een vermaakelyk eyland. De Mammet-boom. Het dorp Tabago. Een Spaansche krygslift of twee. De Onkunde der Spanjaarden in die gewesten wegens zeezaaken. Een party van Fransche Kapers, over land aankomende. Van de lastbrieven door den Franschen Gouverneur te *Petite Guaves* uytgegeeven. De Golf van St. Michael. De rivieren van Konge, Sambo, en Ste. Maria. Een misflag in de kaarten in 't stellen van de Punt Gerachina en de Kaap St. Lorenzo verbeterd. De Stad en Goudmynen van Ste. Maria. Het dorp Scuchadero.

Aan-

Aankomst van Kapiteyn Touwnsley met eenige Engelsche Kapersgasten over land. Potten met Pilco-wyn. Een bark van Kapiteyn Kniht. Porto de Pinas. 't Eyland Otoque. 't Pakket van Lima genomen. Aankomst van nog andere Engelsche en Fransche Kapersgasten. Chepelio een van de lieflykste eylanden in de wereld. De Sappadillo en Avogato-peer. Mammet Sappota, en Star-appel. De rivier Cheapo. Eenige tegenspoed in de baai van Panama. Verhaal van de sterkte der Spaansche vloot, en der Kapers: Een gevecht tusschen dezelve.

DEN 23sten December zeilden wy van 't eyland Plata na de baai van Panama met een Zuidzuydooste wind / een heldere / koelte / en schoon weder. Den volgenden morgen passeerden wy de Kaap Passao, Deze Kaap legt op de hoogte van 8 minuten bezuyden den Middellpn; en strekt zich in zee uyt met een hooge ronde hoek / welke in 't midden schynst gedeeld te zyn: aan de zee kant is hy kaal; maar binnewaards en ter wederzyde vol van korte boomen. Het land is zeer hoog en bergachtig / en schynst zeer boschachtig te wezen. Tusschen de Kaap Passao, en de Kaap St. Francisco is het land langs de zee vol van klepne uythoeken / maakende 't elkens 30 veele klepne zand baajen; voorts is het van een taamelyke hoogte / bedekt met boomen van verscheydenerley soorten / zulks dat men langs deeze kust zeplende / niet dan een groot woud of boschaadje ziet / 't welk te vermaakelyker is / omdat de boomen van veelerley satsoen zyn / 30 wel ten aanzien van hunne wasdom / als kleur.

Vertrek
van 't ey-
land
Plata.

Kaap

Passao.

Ons voorneemen was / gelyk ik in 't voorgaande Hoofdstuk gezegd heb / om na eenige kanoes te zoeken in rivieren daar de Spanjaards geene woningen hadden / of geen handel dreeven met de ingeboorene Indiaanen. Wy hadden Spaansche lootsen by ons / en Indiaanen / onder de Spanjaarden opgevoed / dewelke wel bequaam waaren om ons in een haven of rivier / den Spanjaarden toebehoorende / te brengen; doch gansch onkundig wegens die rivieren daar de Spanjaarden niet verkeerden. Ondertusschen zyn'er veele zulke onbebaarene rivieren tusschen Plata en Panama, want de gansche weg langs van de Linie tot aan de Golf van St. Michael, ja zelfs tot Panama toe / is de kust van geene Spanjaards bewoond; en de Indiaanen / die zich daar onthouden / staan geensins onder hen / uytgenomen by 't eyland Gallo, alwaar aan de oever van een Goud-rivier of twee / eenige Spanjaards zyn / die daar verblyven om goud te vinden.

1684.

Doch naazdien onze lootsen op de minst bebaarene kusten verlegen waaren/ vergoedden wy dat gebrek met de Spaansche Stiermans boeken/ welke wy in hunne schepen gevonden hadden/ en door erbaarenhepd gewaar wierden zeer goede lepdslieden te zyn. Niettemin dewyl het land op vele plaatsen aan de zee laag/ en vol van openingen/ kreeken/ en rivieren is/ zo valt het moeijelyk een rivier/ daar men na toe wil/ op te zoeken/ ter plaatse daar men niet wel bekend is. Echter schrikte dit ons niet af/ want de eene rivier kon zo wel bekend is. Echter sche kanoes voorzien zyn als de andere; en als wyze maar vonden/ kon 't ons niet verscheelen waar 't was. Wy lepden dan toe op de rivier Sant Jago; niet om dat'er geene andere rivieren zo groot/ en naaz allen schyn van Indiaanen bewoond waaren; maar omdat die rivier niet verre was van Gallo, een eyland daar onze schepen beplig konden ankeren en leggen.

Da rivier
St. Jago

Wy zeiden dan de KAAP St. Francisco voorby/ hebbende zwaare en gekadige regen. Het land langs de zee/ benoorden de KAAP/ is laag en ongemeen boschachtig; de boomen zyn zeer dik/ en schynen van een bystere hoogte en grootte te wezen. Van de KAAP St. Francisco loopt het land oostelyker na de baai van Panama: Ik hou deeze KAAP voor de uiterste afpaaling derzelve aan de zuydzy/ en de eylanden van Kobaya of Quibo stel ik als de grenzen daarvan aan de noordzy. Tusschen deeze KAAP en 't eyland Gallo zyn vele grootte en vaazbaare rivieren; welke wy alle voorby voeren/ totdat wy aan de rivier St. Jago quamen.

Deze rivier legt twee graaden benoorden den Ekenaar. zy is groot/ en kan eenige mylen opwaards bebaaren worden: zeven mylen van de zee verdeelt zy zich in twee/ maakende een eyland het welk vier mylen wyd is na de zee kant; de wydste aym daarvan is die aan de zuydwestzy van het eyland: beyde de aymen of takken der riviere zyn zeer diep/ maar de mond van de laagste is zo met plaaten verdroopt/ dat'er by laag water zelfs geene kanoes konnen inkomen. Boven het eyland is de rivier een myl wyd/ en de stroom loopt byz recht en zeer snel. Het gety gaat ontrent drie mylen de rivier op; maar tot wat hoogte dat het vloet weet ik niet. Waarschynelyk heeft die rivier haaren oorsprong uyt het rpk gebergte by de stad Quito, en zy loopt door een land/ dat misschien zo kostelyk en weelig is/ als eenig in de wereld/ inzonderhepd tot op tien of twaalf mylen van de zee. Het land/ zo het eyland/ als aan beyde de zyden der rivier/ is van een zwarte diepe aarde/ brengen de ongemeene grootte en hooge boomen voort van veleley soorten/ gelyk gemeenlyk in die heete gewesten groeijen: doch ik zal nu alleenlyk de Kattoen en Kool-boomen beschyppen/ die aldaar in menigte/ en zo groot van hunne soort zyn/ als ikze ooit gezien heb.

Kattoen-
boomen.

Daar zyn tweederley soorten van Kattoen-boomen, de eene wordet genaamd de roode, en de andere de witte Kattoen-boom. De witte Kattoen-boom groeit als een Epke/ doch doorgaans veel grooter en hooger dan onze epkeboomen: De stam is recht/ en byz van takken tot

bo-

hoben toe / alwaar hy zich in vele groote leden uitsprekt eben als een epike: de schors is effen / en van een graauwe kleur; de bladen zyn van grootte als een groot pruinblad rondom gekerft / eprond / effen / en donkergroen. De stammen van sommige dezer boomen zyn ter hoogte van achten of twintig voeten veel dikker als dicht by de grond / en als 30 dik gebuykt: Zy draagen een zeer mooi kattoen / 't welk zyde-kattoen geheeten word. Als dit kattoen ryp is / vertoonen deeze boomen zich gelyk onze Appelboomen / als ze vol van bloessen zyn. Ik meen dat het in November en December is wanneer het kattoen afvalt / en dan is de grond wit daarvan bezaaid; doch dit is niet zo stevig en hecht / als 't gene dat aan de kattoen-heesters in de Plantazien wast; maar 't gelukt wel na de dons of stuysbloemen der distelen; zulks dat ik niet weet dat men'er in Westindie eenig gebuykt van maakt / omdat het niet der yppe waard is 't selve op te zamelen: maar in Oostindie word het door de Inboozlingen vergaderd / en kussens daarvan gemaakt. Het heeft een kleyn zwart zaad. De bladeren dezer boomen vallen in 't voorst van April af; en terwyl die oude bladen afballen / spruyten de jonge weer uyt; zulks dat de boom binnen den tyd van een week zyn oud gewaad heeft afgeworpen / en een nieuw vermaakelyk kleed aangedaan. De roode Kattoen boom is de andere gelyk / maar naauwelijks zo groot; hy draagt geen kattoen / maar deszels hout is wat harder als dat van de andere / hoewel echter beyde de soorten van een weesk en voos hout zyn / nergens toe bequaam / dat ik weet / dan om kanoes van te maaken / waartoe zy / door hunne rechte en lange stammen / heel goed zyn; maar deeze kanoes konnen niet lang duren / voornaamelyk zo ze niet dikwils op land gehaald en geteerd worden; want andersins komt'er de worm met der haast in / en zy verrotten door 't water. 't Zyn de grootste boomen / of liever onkruid / in Westindie; en zy zyn zeer gemeen in Oost-en Westindie op goed en het land.

Gelyk de kattoenboom de dikste in de bosschaadjen is / zo is de Koolboom de hoogste: deszels stam is niet zeer dik / maar heel hoog en recht. Ik heb in de baai van Kampechie eenen / die op de grond lag / gemeeten / en bevonden honderd en twintig voeten lang te wezen; en daar zyn'er die nog veel langer zyn. Hy heeft geene leden noch takken: maar aan de top zyn vele telgen / dikker dan een mans arm. Deeze telgen zyn niet rond / maar plat / met scherpe kanten / en twaalf of veertien voeten lang. Ontrent twee voet van de stam schieten de takken finale lange bladeren uyt / die ontrent een duyn breed zyn / en ter wederzyde van den tak zo geregeld groeijen / dat de gansche tak maar een blad schynt / bestaande uyt vele kleyne bladen. De Kool vrucht schiet in 't midden dezer telgen van den top des booms uyt / zynde omgeeven met vele jonge bladen of rankjes / die gered zyn uyt te spruyten als de oude afballen. De Kool zelfs / wanneer zy uyt de bladeren / waarmede zy bekleed schynt / genomen wordt is zo dik als het dun van een mans been / en een voet lang. Zy is zo wit als melk / en raauw ge-

Koolboom.

1684.

geeten zo zoet als een neut / en gekookt zynde zeer aangenaam en gezond. Behalven de Kool groeijen'er tusschen de selve en de groote telgen klepne takjes als van een heester / die ontrent twee voet lang zyn: aan 't eynde deezer takjes / welke zeer dicht byeen groeijen / hangen harde en ronde beezien / zo groot als een kars; deeze worden door de boomen alle jaaren afgeworpen / en zyn zeer goed voor verkenz: om deeze reden beslaan den Spanjaarden den genen in boete / die een van deeze boomen in hunne bosschen neerhouwt. De stam des booms is rondom / van beneden tot boven toe / vol van ringen / een halbe voet van malkanderen. De schors is dun en bros; het hout zwart en zeer hard; en 't hart of middenste des booms is wit pit. Men klint niet op den boom / om de kool te krygen / maar men kapt hem ombeze / want als men ze al van den boom / zo als hy staat / zoude willen plukken / zou dezelve echter / zyn hoofd quyt zynde / haast upgaan. De Planters in Jamaika gebruyken 't hout van deezen boom veel om de zyden der huysen te beschieten; want men split de stam maar in vieren met een brede byl / en dan heeft men zo veel planken. Deeze boomen vertoonen zich heel vermaakhelyk / en versieren het gansche woud / dewyl zy hunne groene telgen boven alle andere boomen upbreyden.

Redenen
waarom
de Spanjaards
weynig
kennisse
van dit
land
hebben.

Dit gansche land is aan zeer zwaarte regens onderhevig / zulks dat dit gewest van Peru het droog weerder / 't welk ontrent Lima en die kust is / dubbeld vergoed. Ik geloof dat dit eens van de redenen is waaraan de Spanjaards in deeze en andere rivieren op deeze kust zo weynige ontdekkingen gedaen hebben: een andere reden zou konnen zyn / omdat het niet recht in hunne weg legt; want als zy van Panama na Lima gaan / vaaren zy niet langs de kust / maar gaan eerst westwaards tot aan de eylandjes van Kobaya, om een westelyke wind te krygen; en vandaar zetten zy 't over na de Kraap St. Francisco, leggende nergens aan / boozdat zy te Manta, dicht by de Kraap St. Lorenzo komen. 't Is waar / als zy te rugge gaan van Lima na Panama, zeplen ze wel langs deeze kust / maar dan zyn hunne schepen geladen: daarentegen zyn de ligte schepen / die van Panama komen / 't minste belemmerd om ontdekkingen te doen. Tot een derde reden zou men moogen stellen / de woestheyd en vbandschap van alle Inboozlingen deezer kust; zo dat zy natuurlyk door hunne rivieren en groote wonden versterkt zynde / gemaklyk vandaar met hunne pylen degene konnen beschaadigen / die daar zouden moogen landen om hen te bespringen. By deezer rivier in 't bysonder woonen geene Indiaanen tot op zes mylen van de zee / en al het land zo verre is vol van ondoorganghelyke bosschaadjen; zo dat'er geen weg is om by de Indiaanen / of de mynen / of bergen te komen / dan door de rivier op te roeijen; en indien eenige vbanden der inboozlingen (gelyk de Spanjaards altoos zyn) dit zouden ondernemen / zy zouden al dien weg bloot staan voor de pylen der gener / die in de bosschen tot dien eynde verschoolen zouden leggen. Deeze wilde Indiaanen hebben klepne plantazien van Mais, en goede Plantain-hoven; want Plantains is hunne

hunne voornaamste spyze: zy hebben ook eenig gebogelte en verheng.

Deeze rivier was het daar wy na toe moesten om na kanoes te zoeken: dies begaben wy ons den 26sten / vermoedende dat wy 'er tegen over waaren / uyt onze schepen in vier kanoes. Den 27sten 's morgens quamen wy met de halve bloed in de naauwste arm van die rivier / en roeiden zes mylen op / alſeer wy eenige Inwoonders vernamen; doch hier bonden wy twee hutjens met Palmetes bladen gedekt. De Indiaanen ziende dat wy quamen aanroeyen na hunne hupzen / kreegen hunne vrouwen en kinderen met hun hupsgaad byeen / begaben zich daar mede in hunne kanoes / schoffelden snelder weg dan wy roeyen konden; want wy waaren genoodzaakt / om 't uytſlaan onzer rieiinen in 't midden van de rivier te houden; maar zy konden met hunne roeschoppen dicht langs den oever blyven / en hadden alzo de kracht der stroom niet tegen / gelyk wy. Deeze hutten stonden dicht aan de rivier aan de oostzyde / recht tegen over 't eynde van het eyland. Wy zagen nog veel andere hupzen een myl van ons / aan de andere zyde van de rivier; maar de stroom / waarin wy nu gekomen waaren / scheen zo snel te loopen / dat wy 't niet durften overzetten / uyt deeze dat wy niet te rugge zouden konnen komen. Wy bonden in de hutten alleenlyk een verken met eenige vogels / en Plantains: 't verken en de vogels doodden wy / en maakte aansonds gereed. De verkens acht ik dat zy door eenig toeval van de Spanjaarden gekreegen hadden / of anders van eenige nabuurige Indiaanen / die verkeering met de Spanjaarden hebben: want dit verken dat wy bonden was van de Europeesche aardt / welke de Spanjaards by menigten in Amerika gebragt hebben / voornaamelyk in de eylanden Jamaika, Hispanjola, en Kuba boven alle andere / want dit eyland is 'er zeer overbloedig van voorzien; en by dage gaan zy daar in de bosschen te weyde / en komen tegens den avond op het reken van zeker geklank 't hups / alwaar zy in hokken worden opgesloten: alhoewel sommige wild worden / die echter dikwyls door de tamme worden ingelocht / dewelke alle gemerkt zynde / zo weeten de eygenaars terſtond / als zy een ongemerkt verken zien / dat het een wild is / en schieten 't daarop daadelyk dood. Zodaanige hokken heb ik op de bafte kust niet gezien; want daar houden de Spanjaards de verkens tam binnens hups. Onder de wilde Indiaanen / of in hunne wouden / zyn geene verkens / maar Pekary en Warri, een soot van dieren / van welke ik hier vooren gemeld hebbe.

Daadat wy ons zelven verberscht hadden keerden wy weder na den mond der riviere: 't was toen tegens den avond / en 's anderendaags 's morgens voor dag quamen wy daar: doch onze schepen hadden wy op ons vertrek order gegeven / om na Gallo te gaan / alwaar zy ons zouden inwachten.

Gallo is een kleyn onbewoond eyland / leggende tusschen 2 en 3 graaden Noorder breedte / in een wyde baai / ontren drie mylen van de 't Eyland / mond der riviere Tomako, en vier en een half myl van een Indiaansch Gallo.

dozy /

De rivier
St. Jago.

1684. dozp/ dat dien zelfden naam voert. Dit Epland is van een tamelyke hoogte/ en is met goede timmerhout-boomen voorzien; waarom het ook dikwils door barken van Guiaquil en andere plaassen bezocht wordt: want het meeste timmerhout/ dat van Guiaquil na Lima wordt gevoerd/ word van Gallo gehaald. Aan het Noorboost-end is een springbron van goed water; en daar is ook een mooie klepne zandbaai/ alwaar het goed te landen is. De reede voor schepen is mede voor deze baai/ alwaar men op zes of zeven baden waters veylig ten anker kan leggen; desgelijks kan men daar de schepen kielhaalen. Rondom dit epland is ondiep water/ echter is 'er een kil om 't zelve te naderen/ daar men niet minder dan vier baden waters heeft: doch men moet met de bloedinkomen/ en met de eb uytgaan/ en gestadig peplen.

De rivier
Tomako.

Tomako is een groote rivier/ die haaren naam heeft van een Indiaansch dozp also geheeten: men zegt dat zy haaren oorsprong heeft uyt het epl gebergte ontrent Quito. Zy is dicht van Indiaanen bewoond; en daar zyn sommige Spanjaarden die hier woonen/ en wegens 't goud met de Indiaanen handel drijven. Aan de mond is deze rivier ondiep/ echter kunnen er barken inkomen.

Het dorp

Het dozp Tomako is klepn/ en legt niet verre van den mond der riviere. 't Is een plaats om de Spaansche kooptieden te herbergen die na Gallo gaan om timmerhout te laaden/ of die komen om de Indiaanen het hout af te handelen. Op deze plaats wiert eene Doleman, met noch zeven of acht andere van Kapiteyn Sharps volk/ in den jaare 1680 gedood. Van den arm der rivier van St. Jago daar wy lagen/ tot aan Tomako, is 't ontrent vyf mylen; het land is laag/ vol van klepne uytwateringen/ door welke de kanoes binne's land's tot in de rivier Tomako kunnen komen.

Den 28sten verlieten wy de rivier van St. Jago, passerende met onze kanoes door eenige kreeken/ en quamen aan een Indiaansch hups/ alwaar wy den man met zyn gansche gezin namen. Wy bleeven hier tot 's namiddags/ en roeiden toen na Tomako, met den man van 't gemelde hups/ om onzen leyd'sman te zyn. Wy quamen ontrent twaalf uren 's nachts aan 't dozp/ en namen alle de Inwoonders/ beneffens eenen Spaanschen Ridder genaamd Don Diego de Pinas, gevangen. Deze Ridder was met een schip van Lima gekomen om timmerhout te laaden. Dit schip lag in een klepn riviertje ontrent een Engelsche myl daarvandaan/ en daar was maar een Spanjaard met acht Indiaanen aanboord; Wy gingen 'er in een kano met zeven mannen na toe/ en namen het; doch daar waaren geene goederen in/ dan twaalf of dertien potten goeden wyn/ welke wy 'er uyt namen/ en 't schip 's anderendaags weder vry gaven. Hier quam ons een Indiaansche kano met drie mannen aanboord; doch dit volk kon geen Spaansch spreken/ noch ons ook van Spanjaarden onderscheyden/ dewyl de wilde Indiaanen doorgaans meenen dat alle blanke lieden Spanjaards zyn. Wy gaven hen drie of vier kalabassen wyng/ welke zy onbeschoond

schroomd uitdronken. Zy waaren recht op van lpf / en kloek van leden / van een gemeene lengte / hadden zwart haar / lange en smalle troonten / en klepne neuzen en oogen ; voorts zagen zy 'er leelyk uyt / en waaren van een donker roffe kleur. Een wepnig voor den avond heerde Kapiteyn Swan met ons alle weder te rugge na Tomako , en wy lieten de matroozen hun schip behouden. Den 31sten December heerden twee van onze kanoes / die op de rivier van Tomako geweest waaren / weder na het doorp. Zy hadden zeven of acht mylen opgeroid / en maar een Spaansch hups gebonden / 't welk zy verstaan hadden dat zekere Medvrouw toebehoorde / die te Lima wonde / en hier daarnaast had die den Indiaanen het gout afhandelden : maar deeze ons volk ziende aankomen / liepen weg : echter vonden onze maats daar eenige oncen gouds in kalabassen.

1684.

Den eersten van Januarij des jaars 1685 / gingen wy van Tomako na Gallo , en voerden den Ridder met ons / beneffens twee klepne kanoes / welke wy daar namen : en terwyl wy overroelden nam een van onze kanoes een Pakketboot / dat van Panama en Lima gezonden was. De Spanjaards wierpen het pakket met brieven overboord / met een lyn en een kork'er aan ; doch de onze dit ziende / vischten 't op / en bragten de brieven met alle de gevangenen aan onze schepen / die toen te Gallo ten anker lagen. Hier bleeven wy tot den 6^{den} / en lazen de brieven / waaruyt wy verstonden / dat de Vloot van Oud Spanje te Portobello gekomen was / en dat de President van Panama dit pakket opzettelyk had afgezonden / om de zilber vloot van Lima spoedig derwaards te zenden.

1685.

Over deeze tyding waaren wy zeer verheugd / en zonden derhalven het Pakketboot met alle de brieven weg. Voorts veranderden wy ons besluit van na La Velia te gaan ; en wierden te raade onze schepen zo spoedig als 't moogelyk was te kielhaalen / opdat wy mogten gereed zyn om die vloot te onderscheppen. De gevoeglykste plaats welke wy daartoe bedenken konden / was tusschen de Konings Eylanden of Paerl-eylandtjes , omdat die dicht by Panama waaren ; en alse de schepen van de kust van Lima na Panama gaande / passeeren daar voorby ; zulks dat wy daar leggende naar allen schyn die vloot niet konden missen. Volgens dit besluit gingen wy den naasten morgen t'zepl / om uyt te voeren 't gene wy voorgenomen hadden. Wy waaren twee schepen en drie barken sterk / te weeten 't schip van Kapiteyn Davis , dat van Kapiteyn Swan , voorts een Zander / en by pder schip een bark om 't selve ten dienste te staan. Wy wonden dan 't anker op voor dag / en geraakten alle uyt / behalven Kapiteyn Swans bark / die zich niet verroerde / omdat al 't volk daarvan in slaap was toen wy uytliepen / en niet wakker wierdt voordat de bloed begon ; zo dat wy genoodzaakt waaren tot 's anderen daags na hen te wachten.

Den 8ten 's morgens ontdekten wy een zepl ten Westen van ons ; de wind was toen Zuyden / dies maakten wy 'er jacht op ; en waaren 'er

1685.

ren'er eer 't middag was al meester van. Het was een schip van ontrent negentig ton/ geladen met meel/ en van Truxillo na Panama gaande. Dit quam ons zeer wel te stade/ want het meel begon by ons schaa's te worden. Kapiteyn Davis volst moede om 't gene men aan Kapiteyn Swan gegeven had/ die/ geluk ik reeds gezegd heb/ niets had als 't gene hy van Kapiteyn Davis kreeg.

Gorgonia

Wp zeilden nu met een maatelpke koelte na Gorgonia, een epland leggende ontrent vyfentwintig mylen van 't epland Gallo. Den 9^{den} ankerden wy by Gorgonia, aan de westzyde van 't epland/ op achten dertig badem waters/ en zupvere grond/ geen twee kabels lengte van de strand. Gorgonia is een onbewoond epland/ leggende op de hoogte van; graaden ten Noorden: het is taameljk hoog/ en munt by wel upt/ door twee upsteekels op den top: het is ontrent twee mylen lang/ en een breed/ en legt vier mylen van de vaste kust. Van het west-eynde is nog een ander eplandje. Het land door de ankerplaats is laag/ en daar is een kleyne zandbaai/ en goede gelegenheid om te landen. De aardgrond is zwart en diep op 't laag land/ maar aan de zyde van 't hoog land is het een roode klepgrond. Dit epland is by wel bezet met groote boomen van verscheppene soorten; die 't gansche jaar doer groen zyn; 't is ook by wel bewaterd door kleyne beeken die van 't hooge land afvloeyen. Hier zyn zeer veel kleyne zwarte meerhatten/ eenige Indiaansche kornen/ en eenige weynige slangen/ welke alle de land dieren daar zyn/ van welke ik kennis heb. 't Wordt van dit epland verhaald/ dat het alle dagen 't geheele jaar door/ aldaar min of meer regent; doch daarvan is my het regendeel gebleken: echter is het waar/ dat het een zeer natte kust is/ endat 'et het gansche jaar lang hier zeer veel regent. Daar zyn hier maar weynig dagen dat het mooi weer is/ want in de satzoenen des jaars/ tusschen nat en droog/ is 'er maar weynig onderscheyd; alleenlyk in dat seizoen/ 't welk de drooge tyd zou wezen/ zyn de regens minder/ en gematigder dan in het nat seizoen/ want dan stort het water meer als door een zeef. Het is diep water rondom dit epland/ en nergens bequaam om te ankeren/ dan aan de westzyde. Het gety ryft en valt zeven of acht voet. By laag water kan men 'er een groote menigte van alikruppen en mosselen bekoemen: en dan komen de meerhatten ook aan de zeeant/ en guppenze op/ woetende met hunne potten de visch upt de schelpen.

Paerl-
oesters.

Hier zyn ook Paerl-oesters in grooten overloed; zy groeyen aan de losse klippen op vier/ vyf/ en zes badem waters/ aan baayden of bezelingen/ geluk de mosselen. Deze oesters zyn doorgaans platter en dunner dan andere oesters/ doch van satzoen dezelve anderszins by geluk: de visch/ die 'er in zit/ is niet heel lieflyk noch gezond/ zyn de zo slym als een slak: de smaak is zeer hoperachtig als menze rauw eet/ en gekookt zyn ze nog best. De Indiaanen/ diese voor de Spanjaarden ophaalen/ hangen de visch aan bandjes op te droogen/

gen/ eer zy die eeten. De Paerel wordt aan 't hoofd van den oester gebonden/ leggende tusschen de visch en de schelp; sommige hebben twintig of dertig zaad-paereltjes in zich beslooten/ en sommige niet een/ andere daarentegen hebben een/ of twee redelyk groote paerlen: het binneste der schelp vertoont zich heerlyker dan de paerl zels. Ik heb nergens in de Zuydsee eenige gezien dan hier; doch men zegt dat er aan 't zuyd-end van Kalifornia ook eenige zyn. In Westindie is RanchoReys, of Rancheria, waar van art III. Hoofdstuk gesproken is/ de plaats daar zy meest gebonden worden. 't Wordt gezegd/ dat er ook zyn by 't eysland Margarita, dicht by St. Augustin, een steedje in de golf van Florida. In Oostindie aan 't eysland Ainaam, dicht by 't zuyd-end van Cina, vindt men desgeliks een meenigte van deze Oesters/ welke meer groote ronde paerlen voortbrengen/ dan die van andere plaatsen. Ook worden ze in andere gewesten van Oostindie, en op de Perstraansche kust gebonden.

Op dit eysland Gorgonia doornusselden wy onze Pys/ en bonden 'er eenige doozen querebleech/ en drie of vier potten met brandetwyn in/ welke gelikhelyk tusschen Kapiteyn Davis en Kapiteyn Swan, en hun volk gedeeld wierden. Wy vulden alhier onze waterbaten/ en Kapiteyn Swan verzorgde zich met meel; daarna zetteden wy een groot gedeelte van de gebangenien aan strand; doch de voornaamste hielden wy by ons/ om op een beter plaats aan land te zetten.

Den 13den gingen wy 't zepl na de Konings Eylanden, zynde nu met ons zes zeplen/ naamelyk twee oorlogschepen/ twee barken/ een brander/ en de pys. Wy hadden maar weinig wind/ en die wy hadden was de gemeene Zuyd passaad. Het land aan de vaste kust daar wy voorby zeplden/ is zeer laag aan de zeeant; maar landwaards in zyn zeer hooge bergen.

Den 16den passeerden wy de Kaap Korrientes; deze Kaap legt op de hoogte van 5 graaden en 10 minuten/ zynde hoog land/ met drie of vier heubeltjes op de top; en van verre vertoont het zich als een eysland. Alhier bonden wy een sterke stroom die na 't Noorden liep; doch of dit altoos is weet ik niet. 's Daags naadat wy die Kaap passeerden/ zagen wy een wit eyslandje/ waarop wy jagt maakten/ meenende dat het een zepl was; doch naby komende wierden wy onze misslag gewaar.

Den 21sten zagen wy de Punt Gerachina. Deze Punt legt op de hoogte van 7 gr: 20 min: ten Noorden; zynde redelyk hoogland/ klippig/ en van boomen ontbloot; echter is het landwaards in boschachtig. Aan de zeeant is het door klippen beschut; en binnen de hoek na. Aan men by laag water overbloed van oesters en mosselen vinden.

De Konings Eylanden of Paerel-eylandtjes leggen ontrent twaalf mylen van deze hoek of punt. Tusschen dezelve en de Punt Gerachina, is een kleyn/ laag/ effen/ en baz eysland/ genaamd Gallera, alwaar

1685.

Kapiteyn Harris het goud / dat hy in 't plonderen van Santa Maria (waarvan ik reeds gemeld heb) genomen had / met zyn volk deelde; terwyl vyf Spaansche bakken / te Panama tot dien eynde uytgerust / schielph op hem asquamen; maar hy weerde zich zo dinnig met een kleyne bark die hy had / terwyl eenige kanoes den byandelpken Admiraal aanboord klampten / dat zy alle wel haast blyde waaren dat ze hem konden verlaaten. Zy dit eyland ankerden wy / en zonden onze boot na de Konings Eylanden, om een goede plaats tot kielhaalen te zoeken.

De Konings of-
Paerel-
Eylanden

De Konings Eylanden zyn een party laage boschachtige eylandtjes / leggende Noordwest ten Noorden / en Zuydoost ten Zuyden / ontrent zeven mylen van 't vaste land / en veertien mylen in de lengte uytgestrekt. Waazom zy Konings Eylanden geheeten worden / is my onbekend; doch in de kaaften worden zy meestendeels de Paerl Eylanden genoemd: alhoewel ik ook niet begrypen kan / waazom zy dien naam voeren; want ik heb'er nooit een Paerl-oester / of een schelp van zoodanig een oester gezien; maar van andere oesters heb ik menig een maalkyd aldaar gedaan. Het noordelykste Eyland van deeze rifs wordte Pacheka genaamd / en is maar kleyn / leggende elf of twaalf mylen van Panama: Het zuydelykste wordt St. Pauwels geheeten: behalven deeze twee is my niet bekend dat eenige van de andere een bysonderen naam hebben: hoewel'er verscheydene zyn welke die twee zeer veel in groote overtreffen. Sommige dezer eylanden zyn met Plantains en Bonanas beplant / en op andere zyn akkers van rys. De Edellieden van Panama, welken deeze Eylanden toebehooren / houden'er Zwarten om de plantazien aldaar te bearbeyden en bebouwen. Nietemin zyn verscheydene dezzelver / inzonderheyt de grootste / ganschelyk onbebouwd; hoewel 't een zeer goed vet land / en vol van hooge boomien is. Op deeze onbeplante Eylanden verschuylen zich vele weggeloopene Zwarten / die zich over dag in de bosschen verbergen / en by nacht de Plantain dieven stoutelyk van haare brucht berooven. Tusschen deeze Eylanden en de vaste kust is een doortogt van zeven of acht mylen wyd / langs welke een goede ankergrond is op een bequaame diepte van water. De gemelde Eylanden paalen zo dicht aan malkanderen / dat hoewel'er vele naauwe diepe killen tusschen beyde loopen / dezelve echter meestendeels maar met boots kommen bevaaren worden. Aan de Zuydoosteynde / ontrent een myl van St. Pauls eyland is een goede plaats voor schepen om te kielhaalen / of op land te winden: dezelve is van 't land omringd / en heeft een goede diepe kil aan de noordeynde om in te loopen. Het gety ryst en daalt hier ontrent tien voer.

Den 17^{den} bragten wy onze schepen hier ter plaats / maar waaren genoodzaakt na een springbloed te wachten / eer wy waters genoege konden hebben om dezelve schoon te maaken: wy maakten derhalven eerst onze bakken schoon / opdat die voort Panama mogten kruysen terwyl wy hier lagen. Den 27^{den} zonden wy dezelve / schoon gemaakt zynde /

zinde / met twintig mannen in pder / upt. Den vierden dag daarnaa
keerden zy weder / met een pyp geladen met mais of Indiaansch koojn /
zout / vleesch / en vogelen: dezelve quam van La Velia, en ging na Pana-
ma. La Velia is een stad daar wy eens een aanslag op voorszadden; La Velia.
dezelve is redelyk groot / en staat aan den oever eener riviere aan de
baai van Panama, zes of zeven mylen van zee.

Nata is diergelyk een plaats / staande in eene vlakke dicht by een tak
van dezelve rivier. In deeze steden / en eenige andere op dezelve kust /
wozden verkens / vogels / stieren en koeijen aangesokt / en mais ge-
plant / eygentlyk om Panama te verzoegen / 't welk meestendeels
upt andere steden en de nabuurige Eplanden met lystoet voorzien
wordt.

Het Offenbleesch en gebogelte / 't welk ons volk genomen had /
quam ons zeer wel te passe; want wy hadden maar weynig vleesch ge-
proefd / sedert wy 't epland Plata verlaaten hadden. De haven daar
wy nu kielhaalden / was van dyle eplantjes omringd / en onze sche-
pen lagen in 't midden derselver: dat / waazop wy onze schepen aan
land haalden / was een kleyn epland aan de noordzyde van de haven.
Daar was een schoone kleyne zandbaai / maar anders was 't gansche
epland met klippen omringd / op dewelke wy by laag water oesters /
mosselen / Klam; en Limpits raapten. De Klam is een soot van oe-
sters / die zo vast aan de klippen groeijen / dat'er geen afscheuren aant; /
weshalven wy dezelve / ter plaatse daar ze groeiden / openden / en 'er
de bish / die zeer groot / vet / en zoet van smaak is / upthaalden.
Hier te lande zyn maar weynig gemeene oesters / gelyk men in Enge-
land heeft; van welke soort ik'er nergens gebonden heb / van
hier / by de Punt Gerachina, te Puna, en op de Mexikaansche kust op
de hoogte van 23 graaden ten Noorden. Ik heb een geschreven ver-
haal van Mr. Teat, Kapiteyn Swans Opperstierman / waazin gezegd
wozdt dat'er zeer veel oesters gebonden worden in de haven van St.
Juliaan, aan de oostzyde / en eenigzins ten noorden / van de straat van
Magellanes; maar daar wozdt niet vermeld / wat voor oesters het zyn.
Hier zyn eenige Guands; maar wy vonden'er geen andere landgedier-
te: ook zyn'er eenige duppen en tozeldupjes. De andere Eplanden /
die deeze haven omringden / waaten ook van dit gedierte voorzien;
dies voer ons volk alle dagen met kanoes over / om aldaar te visschen /
vogels te vangen / of op Guands ter jagt te gaan: maar dewyl 't eens
gebeurde / dat een man van de onze / door Spanjaarden die daar ver-
schooden lagen / overrompeld / en na Panama gevoerd wierdt / waaten
wy daarnaa wat meer op onze hoede / om ons niet te veel te verspre-
den.

Den 14^{den} van Februarij hadden wy onze schepen schoongemaakt /
water ingenomen / en ons van brandhout voorzien. Dies zeilden
wy den 16^{den} van tusschen de Eplanden / en ankerden in de doortogt
tusschen dezelve en de baste kust / op vyfentwintig vadem waters /
Q 3 wec.

weeke grond. De Silverbloot was nog niet aangekomen; dies wieden wy te raade voor de stad Panama, welke ontrent vyfentwintig mylen van deeze plaats aflegt/ te kruipen. Den volgenden dag zepden wy tusschen de eplanden en de vaste kust door na Panama. 't Is alhier zeer vermaakelyk te zepen/ want men heeft het vaste land aan de eene zyde/ 't welk zich in velelepe gedaante opdoet; zynde versierd met vele heubelen/ die niet bosseken van verscheydeneleyen soort van boomen/ welke altoos groenen en bloejen/ bekleed zyn. Ontrent een myl van de vaste kust zyn hier en daar eenige kleyne eplandjes/ die ten deele boschachtig en ten deele kaal zyn/ en zich ook heel vermaakelyk vertoonen. De Konings Eylanden, die aan de andere zyde van deeze doortogt zyn/ verschaffen desgeliks een vermaakelyk uytzigt als men'er langs zeilt. Deeze/ gelyk ik reeds aangemerkt heb/ zyn laag en plat/ en vertoonen zich in verscheydene gestalten/ naardat zy natuurelyk gebouwd zyn/ door vele kreeken en opwateringen der zee. Den 10^{den} ankerden wy by Pacheka op 15 baden waters/ ontrent een myl van 't epland/ en zepden 's anderendaags vandaar/ met een Noordnoordooftse wind/ hoers stellende na Panama.

Oud Panama.

Wy quamen eyndelyk tegen over oud Panama, alwaar wy 't anker uytwierpen/ en onze kano aan land zonden met onzen gebangen Don Diego de Pinas, beneffens enen brief aan den Stadvoogd/ om te handelen wegens 't uytwissen van den mant/ dien zy ons (gelyk ik gezegd heb) ontnomen hadden; en een anderen/ welken Kapiteyn Harris 't jaar te vooren/ over land komende/ in de rivier van Ste. Maria had achtergelaaten. Don Diego was begeertig om uyt den naam/ en met goedvinden der overige Spaansche gebangenen/ deeze voodschap zelf te doen; maar hy wierdt/ gelyk wy verstonen/ door zeker toeval gedood/ eer hy aan land quam.

Oud Panama was eertijds een vermaarde plaats/ maar wierdt ontrent het jaar 1673 door de Ridder Henrik Morgan ingenomen/ en een groot gedeelte daaryan in de asche gelegd/ zynde sedert nooit herbouwd.

Nieuw Panama.

Nieuw Panama is een zeer schoone stad/ staande dicht aan de zee/ ontrent vier Engelsche mylen van de bouwvallen der oude stad. Het zet zonen naam by aan een groote baai/ die wegens een goed getal vaarbaare rivieren/ waarvan sommige ryk van goud zyn/ vermaard is. Deeze baai is ook zeer vermaakelyk met eplanden besaaid/ die niet alleenlyk voozdeelig vooz de epgenaars zyn/ maar ook zeer vermaakelyk vooz de passagiers en zeelieden/ die 'er voozby zepjen; zynde eenige derzelver reeds door my beschreeven. Van achteren is de baai omhepnd met een vermaakelyk land/ dat vol van kleyne gebertge en vallepen/ en met vele kleyne bosseken en geboomte bekleed is. De stad/ zo eben genoemd/ is met een hooge steene muur omringd; de huizen worden gezegd van tichgelsteen te zyn; en de daken daarde van steeken boven de stads muuren uyt/ zy is versierd met vele schoone

schoonen kerken en geligienze gesichten / behalven des Presidents huys / en andere uitmuntende gebouwen ; al het welke tamen een van de schoonste voorwerpen maakt / die ik ooit van mijn leeden / inzonderheyd in Amerika, gezien heb. Op de wallen leggen vele stukken grof geschut / welker meeste echter na 't land gekeerd zyn : Toen ik eerst met de Kapiteyn Sawkins, Koxon, Sharp, en andere in deeze Zee quam / lagen'er gansch geene na de zee kant / want zy waaren toen nog voor geen byand uit der zee bevoerd ; maar sedert hebben zy rondom de stad geschut geplaat. Dit is een bloeiende stad / omdat zy de algemeene markt is van alle inkomende en uitgaande waaren en schatten / die na en van alle gewesten van Peru en Chili gaan en komen ; zo dat de pakhuizen alhier nooit leedig zyn : ook is de reede zelven zonder schepen. Waazby komt / dat alle drie jaaren / wanneer de Spaansche Spaansche vloot te Portobello aankomt / de Zilvervloot dan ook alhier van Lima Vloot. komt met des Konings schat / beneffens zeer vele koopvaarders met koopmanschappen en zilver. Te dier tyd is de stad vol van kooplieden en heeren : de matrozen zyn aan 't werk om het zilver en de goederen aan land te brengen / en de voerlieden of Karavaan-meesters zyn bezig om het met muilezels / die dagelijks by groote troppen afaan / over land na Portobello te voeren / en Europeesche goederen vandaar weder te ruggen te brengen. Vermids de stad dan zeer vol is / kan men geen gemeene slaaf minder dan voor een stuk van achten 's daags huren ; en de huizen / kamers / bedden / en eetwaaren zyn dan ongemeen dier.

Ik ik hier van melde / acht ik dat het niet ongerpind zal zyn den Wat weg Leezer een verhaal te geven / wat weg de vloot van Oud Spanje houdt / dezelve wanneer ze dus alle drie jaaren in Westindie komt. Deszelfs eerste aankomst is te Kartagena, vanwaar (gelijk ik verstaan heb) een postboode, aafstonds over land na Lima, dat aan de zuydkust legt / gezonden wordt : en een andere wordt ter zee na Portobello geschikt met twee pakketten met brieven / het een aan den Onderkoning van Lima, en 't ander aan dien van Mexiko : dat na Lima wordt te land na Panama, en vandaar ter zee na Lima gezonden ; maar of dat van Mexiko, als het te Portobello aangekomen is / over land of ter zee gaat / is my onbekend / maar ik geloof voor 't naast / dat het ter zee na Vera Cruz gaat.

Ik ik van deeze pakketten melde / zal ik een bytentree doen / en mynen Leezer zeggen / dat voor mijn eerste overtocht na de Zuydzee met Kapiteyn Sharp, (t welk was eer eenige Kapers / sedert Drake en Oxenham, dien weg gegaan hadden / uytgenomen La Sound een Fransch Kapiteyn / die op aantaden van Kapiteyn Wright met een trop volks tot aan 't dorp Cheapo geweest / doch te rugge gedreeven was) wanneer ik my bevond op het schip van Kapiteyn Koxon, in gezelschap van nog drie of vier andere Kapers / zynde ontrent vier mylen van Portobello, zo namen wy het pakket dat vandaar na Kartagena ging / en wy openden vele
koopt

1685.

Spaanse
profecy.

kooplieden brieven / en bebonden den inhoud van sommige derzelver heel zonderling te zyn: want de kooplieden upt verscheptene gewesten in Oud-Spanje schreeven aan hunne medehandelaars van Panama en elders / dat 'er in dat jaar in Spanje zekere profecy had rond geloopt / welker inhoud was / dat 'er in dat jaar Engelsche Kapers in de Zuydsee zouden komen / die zulke groote ontdekkingen zouden doen / dat zy daar doo; een deur in die Zee zouden openen / welke zy nu oordeelden vast gestooten te zyn: Doo; waaren de brieven vol van waarschoutwingen aan hunne vrienden / dat zy wel op hunne hoeden moesten zyn / en zorgvuldig doo; hunne kusten wezen.

De Deur van welke zy spraken / bestooten wy alle / dat de doo;toegt over land moest zyn / doo; het gewest der Indiaanen van Darien, die niet lang te vooren onze vrinden geworden / en met den Spanjaards in ommin geraakt waaren / hebbende de onderlinge gemeenschap / welk zy met hen gehouden hadden / afgesneden. Wanneer wy derhalven ons zelven te binnen bragten / hoe dikwils wy door die Indianen kort te vooren genoodigd waaren / om door hun land te passeren / en op de Spanjaarden in de Zuydsee aan te vallen / zo begonden wy van dien tyd af zulks in ernstig overleg te neemen / en quamen haast tot een besluit om dat gene te bestaan 't welk wy naderhand met de Kapiteynen Shark, Koxon, enz. upvoerden. Inboege dat het neemen dier brieven de eerste aanleiding tot die stoutte ondernemingen gaf. En wy bedienden ons van de breeze waarin de Spanjaards toen waaren wegens die profecy / of waarschynelyke gissing / of wat het ook geweest zy. Ondertusschen hadden wy de meeste brieven weder toe gezegeld / en na Portobello aan land gezonden.

De ge-
chiede-
nis van
Jan Gret.

Wat nu aangaat onze vrindschap met deeze Indiaanen, dezelve had haar begin aldus genomen: Ontrent vyftien jaaren te vooren was 't gebeurd / dat Kapiteyn Wright op die kust kruysende / en tusschen de Samballós Eplanden komende / om visch en schilpadden te vangen / aldaar eenen jongen Indiaan nam / die met zyne kano heen en weer voer: hy deezen op zyn schip gekreegen hebbende / gaf hem den naam van Jan Gret en stak hem in de kleederen / met voorneemen om hem onder de Engelschen op te voeden. Maar zyne Moskito-vischvangers zin in den jongen krepende / baden den Kapiteyn dat zy hem mogten hebben; 't welk hen vergund zynde / namen zy hem mede toen zy weder na hun land keerden / alwaar hy eene vrouw onder hen trouwde / en hunne taal leerde / gelyk hy reeds al eenig gebroken Engelsch by den Kapiteyn had geleerd / waarin hy nog meer toernam onder de Moskitós, die zo veel ommeegang met ons hebbende / alle een wepnig Engelsch kennen: maar zyn eegene spraak vergat hy bykans. Aldus woonde hy verscheptene jaaren onder hen totdat ontrent zes of acht maanden eer wy deeze brieven namen / Kapiteyn Wright by de Samballós zynde / een anderen Indiaanschen jongen nam van tien of twaalf jaaren oud / wiens vader een man van eenig aanzien onder in Indiaanen

nen was : en dewyl hy eenen vischbanger van noode had / begaf hy zich na 't Moskitos land / alwaar hy Jan Gret tot zich nam / die nu heel bedrueven in de vischvangst was / en zich zeer verheugde dat hy daar een' kinaap van zyn' eegene landaard zag. 't Quam hem daarop in den zin Kapiteyn Wright te raaden / dat hy hy deeze gelegenheid most trachten in vriendschap met die Indiaanen te koinen ; eene zaak die onze Kapers lang hadden gewenscht / doch nooit het hart gehad zulks te ondersiaan / omdat zy voor hun groot getal en selheid zo geweldig bebbeest waren. Doch Jan Gret boodte den Kapiteyn aan / dat hy aan land wilde stappen om de zaak te beleggen. Hierop wierdt hy in een kano na de strand gezonden / die vliegens van Indiaanen bezaaid was / welke gereed stonden met hunne ppen en boogen. Jan Gret, die volgens de manier der Indiaanen / alleenlyk een kleedje om zynen middel had / sprong / dicht by den oever gekomen zynde / overboord / en zwom aan land / terwyl de boot wat achterwaards week. De Indiaanen haem in dat gewaad ziende / en hoorende dat hy hen in hunne eegene taal aansprak / (welke hy dooz verkeerling met den genomen jongen weder had geleerd) lieten hem ongemoeid aan land koinen / en quamen alle rondom hem staan / om te hooren hoe 't met hem gelegen was. Waazop hy hen verhaalde / dat hy een van hunne landsteden zynde / vele jaaren geleden dooz de Engelsche genomen was / dewelke hem zeer minnelijk bejegend hadden : en dat zy 't onrecht bebbeest waaren booz die landaard / dewelke geene vanden van hen / maar van de Spanjaarden waaren. Tot bevestiginge daarvan vertelde hy hen ook / hoe fraai en wel de Engelschen eenen anderen jongen bejegenden / welken zy onlangs hadden genomen / en die de zoon van zulk een was ; want dit had hy van den jongen verstaan / wiens vader juist een van 't gezelschap der gener was / die daarop den oever gekomen waaren. Hy riedt hen verhalven dat zy een verbond met deeze vriendschappige lieden zouden aangaan / doot welker hulpe zy in staat zouden geraaken om de Spanjaarden in te toomen : verzekerende den vader van den jongen / by alden hy maar met hem aan 't schip woud gaan / 't welk aan een eiland ('t was het Gouden eyland. het oostelykste van de Samballós, een plaats alwaar de vangst van zeeschildpadden goed is) voor anker lag / dat hy zynen zoon weder bekomen zoude / en dat zy alle niet dan een vriendschappig onthaal te verwachten hadden. Op deeze verzekeringen gingen twintig of dertig van hen terstond in twee of drie kanoes / geladen met Plantains, Bonanas, vogels / enz. welke zy aan boord bragten. Kapiteyn Wright hen in zyn schip ter maaltijd onthaald hebbende / ging met hen aan land alwaar hy desgeliks wel onthaald wierdt / en men gaf geschenken ter weder zyde. Daarna Kapiteyn Wright den jongen aan zynen vader overleverde in een mooi Engelsch kleed / het welk hy egyptisch voor hem had laaten maaken : en daar wierdt een verdrag tusschen de Engelsche en deeze Indiaanen geslooten / welke de onze noodigden om door hun land na de Zuydzee te gaan.

1685.

Verdrag
der En-
gelschen
met de
Indiaa-
nen van
Darien.

In gebolge van dit verdrag / moesten de Engelschen / wanneer zy daar met zulk een oogmerk / of om handel te drijven aanquamen / een zeker teken geeven / 't welk men onderling beraande / om daar aan gekend te worden. Maar 't gebiel juist dat La Sound de Fransche Kapiteyn / van den welken te vooren gesproken is / toen een van Kapiteyn Wrights volk zynde / dit teken ook leerde; en daarna te Petite Guaves, wanneer Kapiteyn Wright derwaards ging / aan land bleef / en aan de Franschen zulk een verhaal deed van het gemelde verdrag / en de gemaklykheyt om dienvolgens in de Zuydsee te komen / dat hy een trop van ontrent honderd en twintig mannen onder zich kreeg / welke dien ongelukkigen aanslag op Cheapo, waarvan ik gesproken heb / ondernamen / bedienende zich van dit teken / dat zy geleerd hadden / om 't land der Indiaanen te passeren / dewelke te dier tyd nog zo wel geen onderscheyd konden maaken tusschen de verscheyden landaarden der Europeaanen, als sekerd..

Uyt zulke kleyne beginselen ontstonden die groote beroerten / welke men sekerd in de Zuydsee gehad heeft; telveeten ypt de brieven die wy namen / en ypt de vriendschap welke wy door middel van Jan Gret met de Indiaanen aangingen. Niettemin stondt het geschapen dat deeze vriendschap in haare kindsheyt zoude gesmoord geweest zyn: want wepnig maanden daarna quam'er een Engelsch vaartuyg van Jamaika op deeze kust; en Jan Gret, die nu een man van aanzien onder deeze Indiaanen geworden was / ging met vyf of zes andere / in lange tabbaarden / gelyk het de gewoonte is dat de Grootten onder de Indiaanen draagen / na het vaartuyg: en aan boord gekomen zynde meenden zy vryndelyk te zullen ontvangen worden / dewyl Jan Gret hen in 't Engelsch aansprak: Maar deeze Engelschen gansch geen kennisse hebbende van 't gene 'er voorgevallen was / meenden hen tot slaaven te maaken / gelyk gemeenlyk geschied; want als zy hen na Jamaika gevoerd hadden / zouden ze hen voor tien of twaalf pond sterlings 't stuk hebben konnen verkoopen. Doch Jan Gret en de andere dit bemerkende / sprongen overboord / en wierden alle in 't water gedood. Hiervan kreegen de Indiaanen aan land nooit eenige kennisse; want zo zulkas geschied waare / zoud het ons onderling goed verstand naa allen schyn gekrenkt hebben. Verscheyden maalen daarna / wanneer wy by hen quamen / broegen zy ons / wat van hunne landslieden geworden was: en wy antwoordden hen / niets daarvan te weten / gelyk het inderdaad een lange poos daarna was / dat ons deeze geschiedenys ter ooren quam. Dies beslooten zy dat de Spanjaards deeze hunne landslieden ontmoet / en gedood of geuomen hadden.

Wat weg
de Spaan-
sche vloot
neemt.

Doch om weder te keeren tot myn verhaal wat weg de Spaansche Vloot neemt / welke wy te Cartagena lieten; dezelve blyft daar / 30 ik meen / ontrent zestig dagen / en gaat dan vandaar na Portobello, alwaar ze dertig dagen / en langer niet / vertoeft. De Onderkoning van Lima dan / 30 dja hy kondschap ontbaugt van de aankomst der vloot

1985.

bloot te Cartagena, zendt aanfonds des Konings schat na Panama, alwaar dezelve aan land gebragt / en gereed gehouden wordt om na Portobello te voeren / op de eerste tyding dat de vloot aldaar aangekomen is. Dit is ten deele de reden dat zy zo vroeg postbooden na Lima afzenden / opdat zo de vloot te Portobello aankomt / het zilver en de andere goederen te Panama moogen gereed zyn / om met nuyplezels verzonden te worden; en 't neemt al merkeelijken tyd weg / eer de vloot van Lima ontladden worde / omdat de schepen niet te Panama, maarte Periko, zynde drie eplandtjes / twee mylen daarvandaan / een anker leggen. Des Konings schat / zegt men / dat gemeenlyk ontrent vier- en twintig millioenen stukken van achten beloopt / behalven een menigte van kooplieden geld. Alle deeze schat wordt op mynlen gevoerd; en op beyde de plaatsen zyn groote stallen voor dezelve. Sontpds pakken de kooplieden / om de tolln te slupken / het geld wel onder de goederen / en zenden die dan na Venta de Cruces aan de rivier Chagre, vanwaar ze de rivier afgaan / en daarna ter zee na Portobello gevoerd worden / in hoedanigen togt ik geweten heb dat'er een geheele vloot van Periaçós en kanós genomen wierdt.

De vaartuypen die den dertigsten dag naa de aankomst der vloot niet zeytrede zyn / loopen gebaar van te blyven leggen; want de schepen ligten stipelyk op dien dag het anker / en zalkten af na de mond van de haven: evenwel vermag de Admiraal sontpds op stek aanschouwen / een week langer te wachten; want het is onmoogelyk dat alle de kooplieden te gelyk klaar worden / door gebrek van volk. Als de vloot van Portobello vertrekt / heert ze weder na Cartagena, tegens welken tyd men alle des Konings inkomsten / die men upt het land trekt / aldaar maakt gereed te hebben. Hier komt dan weder by hen een groot schip / genaamd de Patache, een der Spaansche Galjoenen / 't welk voor de eerste aankomst te Cartagena van de vloot afgaat / om de tol der kust in te borden / en vervolgens aanlegt te Margarita, en andere plaatsen / die zies in den weg na Cartagena opdoen / gelyk als Punta de Guaiara, Marakaybo, Rio de la Hacha, en Santa Martha, alwaar het des Konings schat inneemt.

Naa het geset verblif te Cartagena gaat de vloot na de Havana, op 't epland Kuba, om daar de klepne vloot te ontmoeten / dewelke bestaat upt eenige schepen die na Vera Crux gaan / en aldaar de goederen innemen van de stad en 't epland van Mexiko, en voorts het gene jaarlyks aldaar van de Philippines gebragt wordt. En wanneer zy dus in de Havana alle byeen zyn / gaat de gansche vloot door de golf van Florida na Spanje t'zepl. De schepen in de Zuydzee leggen veel langer te Panama, eer zy weder na Lima keeren. De kooplieden en Jonkers die van Lima komen / blyven te Portobello maar zo kort als 't moogelyk is / dewyl die plaats ongezond / en te deezer tyd zeer vol van menschen upt alle gewesten is. Maar Panama, 't welk hoewel vol / echter zo niet van volk geproot is / heeft een goede lucht / en legt open voort.

De lucht
en 't weer
de te Panam

1685. de zeelwind / dewelke doorgaans ten tien of elf uren boordenmiddag begint te waaijen / en tot acht of negen uren 's avonds duurt / wanneer de landwind komt / en tot acht of negen uren 's morgens waait.

Daar zyn geene bosschen noch moerassen omtrent Panama, maar men heeft er een fraai droog veldland / dat aan geene mist of nebel onderhevig is. Het nat seizoen begint in 't laatst van May, en duurt tot in November: Te Dier tyd zyn de zeelwinden Zuidzuidwest / en de landwinden noozdelph: en in het droog seizoen is de wind meest tusschen Noord en Oostnoozdoost; hoewel in de baai doorgaans zuidelph: maar hiervan zal ik omstandigher handelen / in myn verhaal van de winden in 't Aanhangsel. De regens zyn te Panama zelfs 30 dwaaz niet / als ter wederzjde van de baai; echter zyn ze in de maanden Junius, Julius, en Augustus streng genoeg. De lieden van aanzien / die van Peru te Panama komen / inzonderhejd in die maanden / zyn gewoon hun haar kort te laten afsnyden / om van koofts bejyd te zyn; want de plaats is voer hen ongezond / omdat zy upt een land komen / daar nooit regen of mist / maar altoos helder weer is. Doch ik acht dat deeze stad voer andere menschen redelph gezond is. Dus veel van Panama.

Den 20sten van Februarius gingen wy ten anker tot op een myl na van de eplanden Periko, (welke dyle onbuchtbaare klippige eplandjes zyn) om aldaar een antwoord te verwachten van den President van Panama, op den brief / dien wy hem / (als reeds gezegd is) door Don Diego gezonden hadden / om gevangenen upt te wisselen; want dit was de dag dat hy beloofd had met een antwoord weder te keeren. Den 21sten namen wy weer een bark / geladen met verkens / vogels / gezouten vleesch / en siroop / gaande van La Velia na Panama. 's Middags zonden wy een anderen brief aan land door een jongen Mostiso, (dus noemt men de halfslachtige die upt Indiaanen en Europeers geteeld zyn) houdende aan den President / met drie of vier afschriften daarvan / om onder 't gemeene volk versprejd te worden. Deeze brief / die vol van drepgementen was / beneffens het gedrag van den jongman / vorochten zo krachtig op 't gemeene volk / dat de geheele stad in oproer geraakte. Dies zondt de President aanstonds eenen Edelman aanboord / die de prijs met meel eyschte welke wy hy Gallo genomen hadden / en alle de gevangenen daarbeneben / voor het rantsoen van onze twee mannen: maar onze Kapiteyns antwoordden hem / dat zy man tegen man uptwisselen wouden: doch de Edelman zeyde / geen last daartoe te hebben; maar zo wy tot 's anderendaagh wilden wachten / dat hy 't antwoord des Gouverneurs zoude brengen: en den volgenden dag bragt hy onze twee mannen aanboord / en kreeg omtrent veertig gevangenen wederom.

Den 24ten zetten wy 't ober na 't epland Tabago; 't welk in de baai en omtrent zes mylen bezuden Panama legt: het is een hoog bergachtig epland /

epland/ ontrent drie Engelsche mylen lang/ en twee breed/ en daalt aan de noordzyde schuyns af na de zee. Het land heeft dicht aan de zee een zwarte en diepe aarde; maar boven op de berg is de grond hard en droog. De noordzy van dit Epland doet zich zeer vermaakelyk op/ en gelykt wel een boogaard/ die met dreeven van hooge boomen omheind is: De voornaamste vruchten die daar groeijen zyn Plantains en Bonanas: die van beneden af tot halfwege van den berg staan/ wasssen zeer weelig; maar die hooger groeijen vallen kleyn/ door gebrek van bocht. Dicht aan zee zyn'er vele Kokos neuteboomen/ die een vermaakelyk gezigt geeven: en tusschen of achter deeze groeijen vele Mammet-boomen.

1685.

De Mammet boom is groot/ hoog/ en recht van stam/ zonder eenige quaften of leden/ ter hoogte van zestig of zeventig/ voeten/ of wel meer. De top brydt zich upt in vele kleyne takken/ die taamelyk dicht byeen groeijen. De schors is van een donker graauwe kleur/ zynde dik en rimp/ en vol van groote kerben. De vrucht is grooter dan een quae/ zynde rond/ en met een dikke graauwe schil voorzien: als dezelve ryp is/ word de schil geel en taai/ en laat zich dan gelyk leeder afschillen; doch zo lang de vrucht nog niet ryp is/ is de schil broos; ook is het sap dan wit en kleeverig/ maar niet wanneer 'er ryp is. De rype vrucht onder de schil is van kleur als een geele peen; en in 't midden zyn twee groote ruuwe platte steenen/ welke elk grooter zyn dan een amandel. De vrucht ruikt zeer wel/ en de smaak komt met de reuk by wel overeen. Het zuiddwest-end van dit Epland is nooit van geboomte gezuyverd geweest/ maar is vol van verschedenerlepe boomen/ daar onder ook brandhout. Daar is een zeer schoon beekje van versh water/ 't welk upt de zyde des bergs ontspringende/ en tusschen de vruchtboumen heenen vlietende/ aan de noordzyde in de zee neersioort. Aan de zeekant heeft weler een Dorp met een Kerk geslaan; maar tegenwoordig is 't grootste deel daarvan door de Kapers verwoest. Kiecht daar tegen over/ ontrent een Engelsche myl van de strand/ is een goede weeke ankergrond/ op zestien of achttien vadem waters. Aan de noordwestzyde is een eplandje genaamd Tabogilla, 't welk maar alleen door een kleyne sleuf daarvan geschepten word. Ontrent een Engelsche myl aan de noordoostzyde van Tabago is een boschachtig epland/ met een goede kil tusschen beyde/ doch heeft myns weetens geen naam.

Mam.
met-
boom.

Terwyl wy aan Tabago lagen had ons haast een leelyke trek gespeeld geweest door een gewaande Krooman van Panama, die quansups ter stuyk quam om met ons te handelen; zynde dit eene zaak die gemeen genoeg is by de Spaansche Kroomlie en/ zo wel in de Noord, als in de Zuydsee, niettegenstaande het streng verbod der Stadboogden/ die zulks echter somtyds door de vingeren zien/ ja zelve wel met de Kapers handelen. Deeze onze Krooman zou volgens afspraak zyne baak niet goederen in de nacht by ons brengen/ en wy zouden aan

Spaansche
krygslif-
ten.

de zuidzijde van Periko ten anker gaan leggen. Wy quam dan volgens zyn zeggen / maar niet een vander in plaats van een bark / en dat wy na by / repende ons met de leus / die wy onderling hadden beraamd. Doch wy 't ergste vermoedende / riepen hen toe / dat zy 't anker zouden laten vallen / en gaven vervolgens buut op hen / dewyl zy zulke wepgerden; waazop zy aansloegs zich in hunne kanoes begevende / hun schip in de brand staken 't welk opvloog / en dicht by ons verbrande; zulks dat wy gedwongen waaren onze kabels met der haast te kappen / en af te wyken zo als wy best konden.

De Spanjaard was niet listig genoeg dat hy ons te Periko beschepde / want daar hadden wy een ruime zee; maar had hy by Tabago op ons afgekomen / alwaer de landwind sterk waalde / zo zouden wy door de vander mede in de vlam geraakt hebben / of wy zouden door 't kappen onzer kabels aan stand zyn gedreeven. Maar ik acht dat zy Periko kooszen / eendeels omdat zy daar best tusschen de eplandjes konden schuilen / en ten anderen / zo hunne aanslag miste / dat zy ons best bandaar na Panama, 't welk maar twee mylen aslag / konden ontvlieden.

Gedurende deeze toelag lag Kapiteyn Swan (wiens schip klepner zijnde dan 't onze door de Spanjaards niet zo zeer gemeend was) ontrent een Engelsche myl van ons / met een kano aan de boei van zyn anker / als vreesende voer eenige schelmery van onzen gewaanden Krooman; en een weping te voeren dat de bark sprong / zag hy een vlot op 't water / en zo 't scheen een man daarop / na zyn schip toekomende; maar de man dook schielijk weg en verdween / ziende zich naar alle schyn ondeckt.

Wy vermoedden dat dit een was / die met eenige brandstoffe aanquam / om dezelbe aan 't roer vast gemaakt te hebben: want toen ik op Kapiteyn Sharps schip was / speelde men ons te Kookimbo eens diezelv' een trek / en zyn schip zoud'er door in de brande geraakt zyn / indien 't by toeval niet ondeckt waare geweest. Doch om weder tot Kapiteyn Swan te keeren / hy de vlam by ons ziende / kapte zyne kabels / gelyk wy gedaen hadden / en zyne bark deed desgeliks; en dus bleven wy den ganschen nacht onder zepl / zijnde meer verbaerd gemaakt dan beschadigd. Zonnidels dreef de bark / die in de brand was / na Tabago; doch naa de eerste vlam brandde zy niet heider / maar smookte alleenlyk / hoewel Kapiteyn Bond het toefstelen en bewind daarvan had.

Kapiteyn
Bond.

Dit is deeze Kapiteyn Bond, van wien ik hier vooren in 't vierde Hoofdstuk gemeld heb: deez by de eplanden van Kabo Verde geweest zijnde / zeplde na de Zuydzee op 't aantaden van eenen Richard Morton, die daar met Kapiteyn Sharp was geweest. In zynen weg derwaards ontmoette hy Kapiteyn Eaton, wien hy een dag of twee gezelschap hield: ondertuschen ging Morton by Kapiteyn Eaton aan boord / en bedindende dat zyn schip beter was / riedt hy hem zich by nacht van Bond te

te ontslaan; 't welk Kapiteyn Eaton deed. Bond aldus zynen makke-
 Eaton verlooren / en zyn Loots Morton quytgeraakt zynde / en maar
 een slecht bezeld schip hebbende / gaf den moed verlooren van in de
 Zuydsee te zullen komen: En aan de Karibische eplanden had hy / 30
 ik gehoord heb / zulke parten gespeeld / dat hy aan geene van de En-
 gelsche eplanden konnen durfde. Dies bepaalde hy zyn volk om tot de
 Spanjaarden over te gaan / waartoe zy bewilligde. Daarop sielde hy
 koers na Westindie, en de eerste plaats daar hy aangruan was Porto-
 bello. Terkint gaf hy den Stadboogd te verstaan / dat 'er Engelsche
 schepen in de Zuydse stonden te komen / en dat / 30 zy'er aan twy-
 felden / hy zich aanboodt om gebangen gehouden te worden / ter tyd
 toe dat de waarheid van zyn zeggen zoude blyken. Maar zy geloofden
 hem / en zonden hem na Panama, alwaar hy in groote achtinge was.
 Dit hebben verscheidene gebangen ons verhaald.

De Spanjaards van Panama zouden deezen Vrande zonder de by-
 stand van Kapiteyn Bond niet hebben konnen vervaerdigen: want het
 is een wonder / 30 zeer onkundig als de Spanjaards in Westindie /
 doch doornaamelyk in de Zuydsee, ontrent zeezaaken zyn. 't Is waar /
 zy maaken by goede schepen; maar dat is van weynig belang; want
 hoedaanig een schip het ook zy / 30 't maar een goede bodem heeft / zal
 't voor de zee aan de Zuydkust wel genoeg zyn. Zy rakelen hunne
 schepen met want en touw werk slojdig toe; zy hebben geen gescht
 dan alleentlyk op die of vier van 's Konings schepen; en zyn immer
 30 slecht van kuytsbehoefsten voorzien; en niet minder onbedreeven in
 't maaken van branders of andere geringe vuurwerken: ja zy heb-
 ben 't verstand niet van hun gescht / als ze 't gelost hebben / achter
 uyt te haalen; maar zy hebben planken van buyten om op te staan / en
 de stukken te laaden; zulks dat als wy'er by komen / wy hen met klein
 schietgeweer uyt onze boots van boven neer konnen ligten. Een voor-
 naame reden hiervan is / dat de ingeboorene Spanjaards te hovaerdig
 zyn / om zeebarende lieden te wezen / en daarom de Indlaanen tot
 dat werk gebruyken; latende veeltyds maar eenen Spanjaard
 op het schip gaan / om het te gebieden / en dat gemeentlyk zodanig een /
 die niet meer kennis heeft dan die arme onkundige bloeds; en 't is
 niet moogelyk dat zy veel erbaarenheid zouden bekomen / dewyl zy
 zelden verre in zee steeken / maar doorgaans dicht langs den oever
 houden.

Maar om voort te gaan: 's morgens toen het licht geworden was /
 quamen wy ten anker dicht by onze boeien / en poogden onze ankers
 weder te klypen; maar de touwen onzer boeien vezrot zynde / braken
 aan stukken. Terwyl wy dus ontrent onze ankers bezig waren / za-
 gen wy een party kanoes vol volks / tusschen Tabago, en 't ander epland
 doorkomen. Dit bragt ons in een nieuwe verbaasdheid; echter ble-
 ven wy stil leggen / totdat wy zagen dat zy recht op ons afquaamen;
 toen lichtten wy onze ankers / en zeyden 'er op aan; en dicht by geko-
 men

Scheeps-
 onkunde
 der Span-
 jarden in
 de Zuyd-
 zee.

1685.

Aan-
komst
van meer
Kapers.

men zynde/ bebonden wy dat het Engelsche en Fransche Kapers gasten waaren/ die door de land-engte van Darien up de Noordzee waaren gekomen. Zy waaren tweehonderd tachtig mannen sterk/ in acht-entwintig kanoes; zynde tweehonderd van hen Fransche/ en de rest Engelschen/ staande onder 't bevel van de Kapiteyn Gronet, en Leque: Wy quamen daarop aansonds weder ten anker/ en alle de kanoes aan ons boord. Dit volk verhaalde ons/ dat 'er noch honderd tachtig Engelschen/ onder 't gebied van Kapiteyn Townley in 't land van Darien bezig waaren met het maaken van kanoes/ (gelyk deeze ook gedaan hadden) om die in deeze zee te brengen. Alle de Engelschen die met deze party overquaamen/ wierden terstond by de Kapiteynen Davis en Swan in hunne schepen overgenomen/ en den Franschen wierdt belast zich op onze Meel-prijs te begeeven/ mids dat Kapiteyn Gronet, zynde de oudste Bevelhebber/ hen zou gebieden. En dus waaren zy alle tot hun genoegen verzorgd.

Fransche
lastbrie-
ven voor
de Ka-
pers.

Kapiteyn Gronet, om deeze vriendschap te vergelden/ boodt den Kapiteyn Davis en Swan elk een nieuwen lastbrief van den Gouverneur van Petite Guaves aan: want het is al veele jaare geleeden/ en by dien Stadboogd de gewoonte geweest/ lastbrieven in blank ter zee aan veele zyner Kapiteynen te geeven/ met order om dezelve naar hun goedvinden up te deelen. Door dit middel maaken die van Petite Guaves zich een toevlugt en schuylplaats voor alle menschen/ met welker staat en middelen het verloopen is; terwyl zy zelve ondertusschen hunne rijkdom/ vermoogen/ en aanzien daardoor vergrooten. Kapiteyn Davis nam een van deeze aan/ hebbende te vooren maar een ouden lastbrief gehad/ die hem by erfensisse toegeballen was/ door 't overlyden van Kapiteyn Kook, dewelke dezelve van Kapiteyn Tristian beneffens zyne bark had genomen/ gelyk hier vooren verhaald is. Maar Kapiteyn Swan wepgerde dezelve aan te neemen/ zeggende last te hebben van den Hertog van York/ den Spanjaarden niet te beleedigen/ noch ook eenigen hoon van hen te dulden; doch dat hy van hen beleedigd was te Baldivia, alwaar zy eenige van syn volk hadden gedood/ en nog meer gequetst; zulkis dat hy oordeelde lastbrieven genoeg up syn eygen hoofde te hebben om zichzelven te rechten. Ik heb nooit/ terwyl ik in die Zeen was/ eenige der Fransche lastbrieven gelezen/ noch ook den inhoud derzelver geweeten; maar sedert heb ik versiaan/ dat zy bevelzen een vergunning van vyphyd/ om te visschen/ vogelvangen/ en te jaagen. De oorzaak hiervan is/ dat het eyland Hispanjola, alwaar de bezetting van Petite Guave is/ ten deele den Franschen/ en ten deele den Spanjaarden toebehoort; en in breedestyd worden deeze lastbrieven aan die van beyde zyden uptgegeeven/ als een volmagt om zich voor de tegenparty te beschutten: maar met der daad blyft het/ dat de Franschen die niet aan Hispanjola bepaalen/ maar deselve gebruyken als vydbrieven tot een algemeene roof in alle gewesten van Amerika ter zee of te lande.

Heb-

Hebbende dan ons gezelschap aldus op de schepen verdeeld / wierden 1685.
 wy te raade na de Golf van St. Michael te zeplen om Kapiteyn Town-
 ly op te zoeken / welke wy oordeelden dat ontrent deezen tyd by de
 Zuidzee zoude gekomen zyn. Dies gingen wy den 2^{den} Maart vanhier
 na de golf van St. Michael t' zepl. Deze golf legt ontrent dertig mylen
 van Panama, aan de zupdoostzyde: De weg van Panama derwaards
 is tusschen de Konings Eylanden en 't vaste land door. Het is eene
 plaats alwaar vele groote rivieren zich in zee ontlasten / hebbende de
 hoek van Gerachina, die op 6 gr. 40. min. ten Noorden legt / aan de
 Zuid / en de Kaap St. Lorenzo aan de Noord zyde. Alhier moet ik
 in 't voorbygaan een grooten fout in onze gemeene landkaarten aan-
 wyzen / dewyl de Zuid-kaap in dezelve geen naam heeft / daar zy nog-
 tang de aanzienlykste / en de rechte punt Gerachina is / alhoewel men
 daarin ziet dat die naam aan de Noord-kaap gegeven wordt / welke
 maar van kleyn belang is / en allenlyk dienstig voor degene die in de
 golf iets te verrichten hebben: en de naam van St. Lorenzo, welke de
 rechte benaaming van deze noord-er punt is / wordt in de kaarten niet
 gebonden / maar de naam van de andere punt in de plaats daarvan ge-
 sield. De voornaamste rivieren / die in deze golf van St. Michael up-
 loopen / zyn Santa Maria, Sambo, en Kongo. De rivier Kongo (wel-
 ke dezelve is / die ik ons volk aanraade op te gaan / als den naasten
 weg in onze reyse over land / gelyk in 't eerste Hoofdstuk gemeld is)
 komt rechtstreeks up het land / en verzwelgt vele klepne stroomen /
 die ter wederzyde in dezelve vallen / waar naa zy zich aan de noordzyde
 van de golf / een myl binnen de Kaap St. Lorenzo in zee ontlaf. Dee-
 ze rivier is niet heel wyd / maar diep / en eenige mylen vaarbaar land-
 waard in. Voor dezelve leggen wel eenige zanden / maar echter is 'er
 een diepe kil voor de schepen. De Spanjaarden maaken 'er geen ge-
 buyk van / omdat de rivier van Santa Maria daar zo naby is / en zy
 daar 't meest wegens de mynen te verrichten hebben.

De rivier Sambo schynt een groote rivier te zyn / dewyl 'er aan de
 mond derzelver een sterk gety gaat; maar vermits ik nooit daarin ge-
 weest ben / kan ik 'er niet meer van zeggen. Deze rivier valt in de
 zee aan de zupdzy van de golf / dicht by de punt Gerachina. Tusschen
 den mond van deze twee rivieren krimp: de golf wat in na 't land toe /
 en maakt by of zes eplandjes / die bezet zyn met boomen / welke 't
 gansche jaaz groen zyn / en tusschen die eplandjes heeft men bequaame
 diepten. Achter dezelve komen de oevers ter wederzyde malkanderen
 zo na / met twee upthoeken van laag Mangrove-land / dat die enge
 naauwlyks een halve Engelsche myl wyd is. Dit is als een mond of
 ingang van het binnenste der golf / welke een diepe baai is / van
 twee of drie mylen wyd / aan de oostzyde waar van verscheptene rivie-
 ren haaren uploop hebben / welker voornaamste is die van Santa
 Maria.

Behalven deze enge plaats / die ik beschreeven heb / zyn 'er nog ve-
 le

1685.

te uytwateringen / maar geene derzelver vaarbaar dan die. Om die reden was het / dat het Spaansch wachtschip / waaraan in 't eerste Hoofdstuk gemeld is / tusschen die twee punten was gaan leggen / achtende dat de eenigste doortogt te zyn / daar wy 't op toelaggen zouden; omdat de Kapers gemeenlyk dien weg genomen hebben / als zynde de naaste tusschen de Noord en de Zuyd-zeen. De rivier van Santa Maria is de grootste van alle de rivieren in deeze golf / en kan acht of negen mylen opwaards bevaaren worden; want zo hoog gaat het gety; doch verder op verspreidt zy zich in veel takken / die alleenlyk van handegs konnen bevaaren worden. Het gety ryft en daalt in deeze rivier ontrent achttien voet.

Het Steden
Santa
Maria.

Goud-
mynen.

Ontrent zes mylen van de mond deezer riviere / aan de zuydzyde hebben de Spanjaarden ontrent twintig jaaren geleden / toen zy de Goudmynen alhier eerst ontdekten / het steden Santa Maria gesticht; deeze plaats wierdt door de Kapiteyn Kokon, Harris, en Sharp, toen zy eerst in deeze Zee quamen / ingenomen / also ze toen nog maar onlangs eerst aangelegd was: sederd dien tyd is ze merkeljk toegenoemen: want toen Kapiteyn Harris, de neef van den voorgaanden / dezelfde innaam / gelyk in 't VI. Hoofdstuk gezegd is / vondt hy daar allerlei slag van handwerklieden / beneffens zeer veel meel / wyu / en een menigte van yzere schoeten / en houweelen / waarmede de slaaven in de goudmynen werkten: want behalven 't goud dat zy met zand vermengd opdraapen / vinden zy dikwyls groote klompen tusschen de rotsen beklemd / gelyk als of ze natuurlyk daar gegroeid waaren. Ik heb een klomp gezien zo groot als een hennen ey / welke Kapiteyn Harris vandaar gebragt had / (want hy nam 'er wel honderd en twintig pond) en hy verhaalde my / dat 'er nog veel grooter klompen waaren; maar die waaren zy genoodzaakt aan stukken te breeken om ze te konnen deelen. Deeze klompen zyn echter zo dicht niet / of daar zyn scheuren en lichtgaten in / vol van aarde en stof. Dit stedeke legt niet verre van de mynen / alwaar de Spanjaarden in de drooge tyd van 't jaar veel slaaven aan 't werk houden; maar in 't regenachtig seizoen / als de rivieren overloopen / konnen zy zo wel niet werken. Echter zyn de mynen zo dicht aan de bergen / dat gelyk de rivieren haast zwellen / zo vallen ze haast weer; en terstond na de regen is 't best goud te zoeken in 't zand; want de geweldige regens spoelen het goud na de rivieren / alwaar veel daarvan op de grond zinkt / en leggen blyft. Als dan krygen de ingeboorne Indjaanen die hier ontrent woonen 't meest / en de Spanjaards koopen van hen meer goud / dan hunne slaaven met werken krygen: 't is my gezegd dat zy de waarde van vyf Engelsche schellingen 's daags door wanhanderen krygen. Gedurende 't nat seizoen begeeven de Spanjaards zich meestendels met hunne slaaven na Panama. In dit Santa Maria was het dat Kapiteyn Townly met zyn volk bezig was met handegs te maaken / toen Kapiteyn Gronet by ons in de Zuydsee quam; want het was toen door de Spanjaards verlaaten.

Na.

Aan de mond der rivier Santa Maria is ook een nieuwer doorp geheeten Scuchaderos, staande aan de noordzij van de opene plaats / alwaar meer lucht is dan by de inyen / of het steedje Santa Maria, daar men schier verliest door gebrek van lucht.

Rondom deeze rivieren / voornaamstlyk aan de zee kant / is het land laag / met zwarte diepe aarde; en de boomen die 'er op groeyen / zyn ongemeen groot en hoog. Dus veel wegens de Golf van St. Michael.

Den 2den Maart, gelyk reeds gezegd is / wonden wy 't anker voort Periko op / en lieten 't dien zelfden avond by Pacheque weder vallen. Den derden zeyden wy vandaar / koers zettende na de golf. Kapiteyn Swan nam op zich / Kapiteyn Townly en zyn volk af te haalen / en bleef daarom dicht by de vaste kust / maar andere schepen hielen 't dichtcr aan de Konings Eylanden. Kapiteyn Swan verzocht dit te doen / omdat hy voorschad / door de Indiaanen brieven over land na Jamaika te zenden / gelyk hy ook deed / bevelende den Indiaanen / dat zy zyne brieven aan een Engelsch schip in de Noordzee zouden afgeeven. Ten twee uren quamen wy weder by de plaats daar wy onze schepen schoon gemaakt hadden / en zagen aldaar twee schepen upthoimen / op welke wy Kapiteyn Townly en zyn volk bevonden te zyn : zy waaren by nacht upt de rivier gekomen / en hadden twee barken / na Panama gaande / waarvan de eene met meel / en de andere met wyn / brandewyn / supher / en oli gelaaden was / genomen. De gevangenen verhaalden / dat de bloot van Lima zeytreede lag. Wy ankerden ondertuschen by de Konings Eylanden : en 's anderendaags quam Kapiteyn Swan upt de rivier van Santa Maria te rugge / hebbende van de Indiaanen verstaan / dat Kapiteyn Townly na de Konings Eylanden was overgestoken. Daar ter plaats zette Kapiteyn Townly veel van zyn goed upt / om plaats voor zyn volk te maaken : ook deelde hy de wyn en brandewyn aan de schepen upt / opdat de potten mogten leedig gedronken worden / dewyl hy die van noode had om water in te voeren. De Spanjaards in deeze Zeeen voeren alle hunne wyn / brandewyn / en oli in potten van veertien of zestien sloop : en als zy te Pisko, een plaats ontrent veertig mylen bezuyden Lima, en wegens wyn vermaard / in laading leggen / neemen zy niet anders in dan potten met wyn / welke zy zo konstig met rygen op malkanderen stapelen / dat wy 't hen zwaarlyk / zonder dezelve te breeken / zouden konnen naaden : en nogtans voeren zy menigmaal vyftienhonderd / tweeduyzend / of meer in een schip / doorgaans zonder een daarvan te breeken.

Twée
barken
genomen
door Ka-
piteyn.
Townly.

Den 10den namen wy een barkje dat van Guiaquil quam / doch niet dan ballast in had. Den 12den quam een Indiaanische kano upt de rivier van Santa Maria, waardoor wy versonden dat 'er nog wel drie- honderd Engelsche en Franschen upt de Noordzee over land op weg waaren. Den 15den ontmoeteden wy een bark met vyf of zes Engelsche bootsgezellen / die tot Kapiteyn Knight behoorden / dewelke vyf

Een bark-
je geno-
men.

1685.

of 3^{en} maanden in de Zuidzee geweest zynde / nu op de kust van Mexico was: alwaar hy deeze bark had gezien; doch niet konnende de-
 zelfde met zyn schip volgen / had hy deeze bpf of 3^{en} maanden in een
 kano afgezonden; dewelke de bark namen / doch toen hun eppen schip
 niet weer konden inhaalen / dewyl zy 't by nacht wpt het gezigt verloo-
 ren / en daarom waaren ze in de baai van Panama gekomen / om over
 land weder na de Noordzee te gaan / 't en waare zy ons daaz tot hun
 geluk ontmoet hadden; want deeze Landengte van Darien was nu reeds
 de gemeene weg der Kapers geworden / om tusschen de Noord en Zuid-
 zee naaz hun believen over en weer te gaan. Deeze bark van Kapiteyn
 Knight had veertig of vyftig potten met brandwyn in / en stond
 nu onder 't bevel van Mr. Henrik More, maar dewyl Kapiteyn Swan
 voorgenomen had Kapiteyn Harris te bevorderen / zette hy More af /
 onder voorgeeven dat dit volk hunnen bevelhebber mischien was ont-
 loopen. More deed daarop gewillig afstand / en begaf zich op 't schip
 van Kapiteyn Swan.

't Was nu in 't laaste van het droog seizoen / en het water aan de
 Konings of Paerl-eylanden, ('t welk toen wy eerst hier quamen over-
 bloedig was) was nu geheel weggedroogd: weshalven wy genood-
 zaakt waaren na de punt Gerachina te gaan / om aldaar water voor on-
 ze schepen in te neemen. Inmiddels wierdt Kapiteyn Harris, zynde
 nu Bevelhebber van de nieuwe bark / na de rivier van Santa Maria ge-
 zonden / om na dat volk te zien waarban de Indiaanen ons gezegd
 hadden / terwyl de andere schepen na de punt Gerachina zeylden alwaar
 wy den 21sten aangquamen / en twee Engelsche mylen van de punt an-
 kerden / en bevonden dat 'er een sterck gety wpt de rivier Sambo liep. 's
 Anderendaags quamen wy binnen de punt / en wierpen 't anker wpt
 op hier badem by laag water. Het gety gaat daar acht of negen voer /
 terwyl de bloed N. N. O. en de eb S. S. W. bloeit. De Indiaanen,
 die aan de rivier Sambo woenen / quamen in kanoes by ons / mede-
 brengende Plantains, en Bananas: zy konden geen Spaansch spreekken
 noch verstaan / zulks dat ik geloof dat zy geen ommeegang met de Span-
 jaarden houden. Wy vonden hier ook geen versch water; dies gingen
 wy na Porto Pinas, 't welk zeven mylen Zuid ten Westen daarvan-
 daan legt.

Porto
 Pinas.

Porto Pinas legt op 7 graden ten Noorden: en word 30 genoemd /
 omdat 'er veel Pynboomen groejen. Het land is redelyk hoog / en ryst
 allengskens op; zynde langs de zee kant met taamelijk hoog geboomte
 bezet. Het land dat de haven bepaalt / is in 't midden laag / maar hoog
 en klipbig ter wederzyde. Aan de mond van de haven zyn twee hooge
 eplandties / of liever barre klippen. De Spanjaarden in hunne Stier-
 mang boeken / pryzzen dit als een goede haven; maar 't legt hier gansch
 open voor de Zuidweste winden / die hier zeer veel in 't nat seizoen
 waajen: daarenboven is de haven binnen de eplandties maat een
 plaats van wepnig ruynte / met een zeer naauwen ingang: en hoe
 diep het water in de haven is weet ik niet.

Den

Den 25ten quamen wy voor deze haven / maar gingen 'er met on-
ze schepen niet in / dewyl wy bevonden dat het maar een slechte plaats
was om te leggen. Wy zonden dan onze boots in / en zy bonden een
stroom van goed water in de zee vlietende; maar daar gingen zulke
holle baaren in de haven / dat wy ons water niet bequaamlyk aldaar
konden inneemen. Den 26ten keerden wy weder na de Punt Garachi-
na, en namen onderwege een schip met Kakao geladen / komende van
Guiaquil. Den 29ten quamen wy by de Punt Garachina, alwaar wy
Kapteyn Harris bonden / die in de rivier van Sante Maria was geweest /
maar 't volk waarom hy derwaards ging / niet had vernomen: even-
wel hadden de Indiaanen hem gezegd / dat zy kanoes maakten aan
een van de armen der rivier van Sante Maria. Alhier deelden wy onze
genomen Kakao.

Om dat wy hier geen water konden inneemen / namen wy voor /
weder na Tabago te gaan / alwaar wy ons gewilpyk daarvan konden
voorzien. Dies gingen wy den 30ten met ons negen schepen t'zepl /
met een Z. Z. O. wind. Den eersten April waaren wy in de engte
tusschen 't vaste land en de Konings Eylanden, en hadden veel donder en
bliksem / vermengd met regen. Dien avond ankerden wy voor 't ey-
land Pacheque, en zonden terstond vier kanoes voorzigt na 't eyland
Tabago, om eenige gebangenen tot onze onderechtiging te bekomen / en
wy volgden 's anderendaags. Den derden tegens den avond anker-
den wy by Periko, en zeilden den volgenden morgen na Tabago, al-
waar wy onze vier kanoes bonden. Zy waaren daar in de nacht ge-
komen / en hadden een kano genomen / die van Panama quam om
Plantains te haalen / gelyk veeltyds geschiedt. In deze kano waaren
vier Indiaanen / en een * Mulata, dewelke / omdat zy zeyde mede in
de brander geweest te zyn / die in de nacht quam om ons te verbranden /
aanstonds opgehangen wierdt. De gebangenen verzekerden ons / dat
Kapteyn Bond, een Engelschman / 't bevel op die Brandr had
gehad.

Alhier namen wy water in / en hakten brandhout; en zonden toen
vier kanoes na de vaste kust / met een van de onlangs genomene In-
diaanen / om ons volk by een Supker-molen te brengen; want nu wy
van Kakao voorzien waaren / hadden wy supker van doen / om Cho-
kolate te maaken. Doch hun voornaamste boodschap was / ketels te
bekomen; want op yder schip was nu zo veel volks / dat wy in onze
portten niet eeten genoeg konden kooien / schoon ze den ganschen dag te
vuur waaren. Twee of drie dagen daarna quam ons volk weer aan
boord met drie ketels.

Terwyl wy hier lagen ging Kapteyn Davis back na 't eyland Oto-
que; dit eylandje legt ook in de baai van Panama, doch is zo groot
niet als Tabago; eventwel zyn 'er goede Plantain velden / en eenige
Zwarzen om 'er op te passen. deze Swarzen saken vogelen en ver-
heng.

Een ka-
no ge-
nommen.

Het Ey-
land Oto-
que.

* Halvslagtinge Moerin.

1685.

heng aan voort hunne meesters / die te Panama woonen / eben gelyk die op de Konings Eylanden. 't Was om eenig gebogelte en verheng / dat ons volk derwaards ging; maar by gebal ontmoette hen ook een baagtuyg / dat na Panama voer / om tydning te bzingen dat de vloot van Lima in zee was. De meeste brieven wierden ober boord geworpen / en raakten weg; ebenwel vonden wy'er eenige in welke updruskelekheid stont / dat de vloot aangquam met alle de magt / die zy in 't koningryk Peru hadden konnen upmaaken; doch zy hadden last niet met ons te bechten / 't en waare zy'er toe gedwongen wierden; schoon dat zy naderhand beslooten met ons te bechten / naadat zy 't zilber te La Velia aan land hadden gebracht: ook hadden de Lootsen van Lima beraadslaagd wat koers men sieten most om ons mis te loopen.

Tot voldoeninge van den naauwkeurigen Lezer / heb ik alhier ingevoegd het goedvinden van de Vergadering der Lootsen / 30 als een van ons volk het zelve upt het Spaansch vertaalde / upt de twee brieven die wy namen. De eerste bries luydt als volgt.

M Y N H E E R :

H Ebbende by zyn Excellentie geweest, en de brief van Kapiteyn *Michaël Sanches de Tena* hooren leezen, waar in hy zegt dat 'er eene vergadering der Lootsen van Panama in die stad zoude zyn, zo zeggen zy dat het nog geen tyd is, en brengen de Gallapagos tot een tegenwerping in. Waarop ik antwoordde, dat het was uyt vreeze voor den vyand, en dat zy dien weg wel mogten gaan. Ik verhaalde dit aan zyn Excellentie, welke my beliefde te beveelen, dat ik de koers zoude schryven, welke is als volgt.

Order
voor de
Spaan-
sche vloot
om te
zeylen.

De dag om te zeylen gekomen zynde, zo gaat na 't Westzuydwesten; en vandaar na 't Westen, totdat gy veertig mylen diep in zee zyt; houdt dan op dezelfde afstand na 't Noordwesten, totdat gy onder de Linie komt; vanwaar de Stierman zyne koers moet stellen na Moro de Porko, en na de kust van La Velia en Natta: alwaar gy met het volk moogt spreken; en volgens 't bericht dat zy u geeven, moogt gy dezelfde koers na Otoque houden, en vandaar na *Tabago*, en zo na *Panama*. Dit is voor zo veel de koers belangt.

Deze brief is dupfief / maar de Leezer moet 'er af maaken wat hy kan : De onderrehtingen in de andere brief waaren van deezn inhoud. 1685.

De zekerste koers om op 't afgaan van Malabrigo te houden, is dus: Gy moet West ten Zuyden zeylen, opdat gy 't gezigt van de eylanden van Lobos moogt vermyden; en indien gy dezelve zoudt zien, ter oorzaak van de koelten, endat gy telywaard van de hoogte van Malabrigo zoudt vervallen, zo houdt by de wind zo na als gy kont; en zo 't noodig is, wendt om, en zet het na de strand: dan weer gewend en in zee gestoken, en past wel op dat gy uwe hoogte houdt: en als gy veertig mylen beweften de eylanden van Lobos zyt, zo blyft op die hoogte totdat gy onder de Linie komt. En zo de algemeene wind u dan verder volgt, moet gy Noordnoordoost zeylen, totdat gy op 3 graaden ten Noorden komt. En zo gy op die hoogte de koelten aantrest, zo tracht by de kust te houden, en zo na Panama te zeylen. Byaldien gy in uwe koers in 't gezigt van land komt, eer gy tegen over de Kaap van St. Francisko gekomen zyt, zo maakt vooral dat gy uythet gezigt van 't land raakt, opdat gy door den vyand niet ontdekt wordt.

De laatste brief ondersfelt de bloot uytgezeeld te zyn van Malabrigo op de hoogte van ontrent 8 graaden ten Zuyden / gelph de eerste spreek van deszelfs uytloopen van Lima nog vier graaden verder zuydelph; en daaruyt ontslaat die waarschouwing om Lobos te vermyden / daar men anders in de gewoonlyke weg na Panama niet ligt uyt het gezigt daar van blyft / als de wind daartoe dient: evenwel moet de Spaansche bloot het te dezer tyd vermyden; omdat zy tweemaal te vooren gehoord hebbende dat de Kapers by Lobos de la Mar lagen / nu niet anders wisten of wy lagen daar na hen te wachten.

Den 10^{den} zeyelden wy van Tabago weder na de Konings Eylanden, omdat onze Wooten ons zeyden / dat des Konings schepen altoos dien weg quam. Den 11^{den} ankerden wy ter plaatse daar wy hadden gehielhaald. Hier vonden wy Kapiteyn Harris, die ten tweeden maa- le na de rivier van Sante Maria was geweest / en het volk had afgehaald 't welk laatst ober land was gekomen / gelph wy uyt de Indiaa- nen hadden verstaan; maar hun getal was zo groot niet / als zy ons gezegd hadden. Den 19^{den} zonden wy tweehonderd vyftig mannen in vyftien kanoes; na de rivier Cheapo; om het doop Cheapo in te nee- men.

1685. men. Den 21sten, volgden alle onze schepen/ uptgenomen Kapiteyn Harris, welke achter bleef om zyn schip schoon te maaken. Den 22sten quamen wy aan 't eyland Chepelio.

't Eyland Chepelio is het allerbermaakelphst eyland in de baai van Panama; het legt maar zeven mylen van de stad Panama, en een myl van de vastte kust. Dit eyland is ontrent twee Engelsche mylen lang/ en ontrent 30 breed; aan de noozdyde is het laag/ en ryst allenstykens aan de zuydyde. De aarde is geel/ en een soort van klepgrond. Aan de hooge zyde is het steenachtig/ maar het laag land is met allerleye soorten van lekkere vruchten beplant/ telweten Sapadillos, Avogato-peeren/ Mammis, Mammis-Sapotás, Star-appelen/ enz. 't Midden van 't Eyland is met Plantain-boomen bezet/ welke niet heel groot zyn/ maar derzelver vrucht is ongemeen zoet.

Sapadillo-boom.

De Sapadillo boom is zo groot als een groote peereboom; de vrucht gelykt wel naar een Bergamot/ zo van kleur/ als van fatsoen en grootte: maar op sommige boomen is de vrucht wat langwerpig. Als dezelve nog groen/ of eerst geplukt is/ is het sap wit/ en zo kleeberig als lyn/ en de vrucht is dan hard; maar twee of drie dagen geplukt geweest zynde wordt ze zacht en sappig; en dan is het sap zo kilaar als fonteyn-water/ en zeer zoet. In 't midden van de vrucht zyn twee of drie steenen of pitten: voorts is 't een zeer uptneemende vrucht.

De Avogato-peer.

De Avogato-peereboom is van grootte als een gemeene peereboom/ doch doorgaans redelyk hoog: de schors is zwart en by glad/ de blaaden groot en eprond/ en de vrucht zo groot als een groote Limoen; eer ze ryp is/ is ze van een groene kleur/ doch ryp zynde/ wat geelachtig. Zelden zyn deeze vruchten goed om te eten/ voor dat ze twee of drie dagen zyn geplukt geweest/ want dan worden ze zacht/ en laaten zich wel schillen: zynde van binnen groen of wat geelachtig: en zo zacht als boter: in 't midden is een steen zo groot als die van een prupin. Deeze vrucht is upt zichzelfe smaakeloos/ en wordt daazom gemeenlyk met suiker en limoen-sap gemengd/ en op een tafelbord ondereen gekluts; 't welk een treffelyk gerecht is. Anders eet men dezelve met een wepnig zout/ en een gebzaaden Plantain, en men kan'er/ hongerig zynde/ aldus een goed maal mee doen; en ze is gezond/ hoe men ze ook eet. 't Wordt verhaald/ dat deeze vrucht natuurlphe lust verwekt/ en daazom in groote achting by de Spanjaarden is; en ik geloofd inderdaad dat zy'er veel van houden/ omdat ik dezelve by menigten gezien heb op vele plaatsen aan de Noozdsee/ alwaar de Spanjaards zich neergeslagen hebben/ gelyk als in de baai van Kampechie, op de kust van Kartagena, en de kust van Karakos, ook zyn'er eenige op Jamaika, die door de Spanjaarden daar geplant waaren/toen zy dat eyland in 't bezit hadden.

De Mammis Sepota-boom verscheelt van de Mammis op 't eyland Ta-

Tabago, in dit zelfde Hoofdstuk beschreeven; doch is niet zo dik en hoog / en de vrucht ook zo groot en rond niet. De schil dezer vrucht is dun en bros; het binnenste is rood / en heeft een ruuwe / platte / lange steen. Men houdt dezelve voor de voornaamste vrucht van West-indie: op Jamaika heb ik dezelve niet gezien / maar anders op vele plaatsen in Westindie onder de Spanjaarden. Daar is nog een andere soort van Mammi-boom / die de wilde Mammi geheeten wordt; doch de vrucht daarvan is niet geacht / maar de stam is recht / hoog / en zeer taai / en wordt daarom voornaamelyk tot het maaken van masten gebruikt.

De Star-appelboom groeit schier als een Queepeere-boom / maar is veel grooter / zynde vol van loof / en het blad breed / langwerpig / en van een donkergroene kleur. De vrucht is ontrent als een grootte appel / en doorgaans aan de boom zo met bladen bedekt / dat men die naauwlyks kan zien. 't Wordt gezegd / dat dezelve goed is / hoewel ikze nooit geproefd heb; maar ik hebze echter op vele plaatsen op 't baste land aan de noordzyde / en op Jamaika gezien. Toen de Spanjaards dat epland bezaten / planteden zy deeze en andere vruchten / als de Sapadillo, de Avagato-peer / en diergelyke; en van deeze vruchten zy'n'er op Jamaika nog in die plantazien / welke door hen eerst aangelegd wierden / gelyk als in de Angels, de Zeven myls wandeling, en de Zelften myls wandeling, alwaar ik die boomen heb gezien / welke door de Spanjaarden zy'n geplant; maar ik heb nooit gezien dat de Engelsche dezelve aanteeilen / dewyl zy'er weynig werks van schynen te maaken.

De reede van 't epland Chapelio voor schepen is aan de noordzyde / alwaar een goede ankergrond is / een halve Engelsche myl van den oever. Aan de noordzy is een punt dicht by de zee; en boordeezen stonden'er drie of vier huizen by / maar nu zy'n ze verwoest: Dit epland legt regt tegen over de mond van de rivier Cheapo.

De rivier Cheapo ontspringt uyt het gebergte aan de noordzyde van 't land / en aan de zydy door andere bergen bepaald zynde / strekt haaren loop na 't Westen tusschen beyde door / totdat zy aan de zydwesfzyde een doortogt vindende / een halve kring maakt / en daar tot een merkefpe wydde aangegroeid zynde / met een flaauwe stroom zeven mylen van Panama in zee loop. Deeze rivier is zeer diep / en ontrent een vierde van een Engelsche myl wyd: doch de mond daarvan is zo met zandplaatzen bezet / dat'er geene schepen kunnen inkomen / maar wel barken.

Ontrent zes mylen van de zee is een Spaansch dorp / dat dien zelfden naam voert / en het gene is op 't welk Kapiteyn La Sound (gelyk ik gezegd heb) eens een aanslag had. Het land daaromheen is weyland / met eenige bergen die met geboomte begroeid zy'n; doch meestendeels is het veldland. Aan de zydy der riviere heeft men eenige mylen

De Star-appel.

De rivier Cheapo.

Het dorp La Sound (gelyk ik gezegd heb)

1685.

mylen bezre boschland. Na dit doop was het dat onze tweehonderd opstijg mannen gezonden wierden. Den 24ten quamen zy weder upt de rivier / hebbende het doop zonder eenige tegenstand ingenomen / maar niets in 't selve gebonden. Toen zy daarnatoe gingen namen zy een kano / maar 't meeste volk ontquam het op de Konings Eylanden. Deeze kano was met gewapend volk uptgezonden / om gade te staan wat wy zouden uptrechten. Den 25ten quam Kapiteyn Harris by ons / hebbende zyn schip schoon gemaakt. Den 26ten gingen wy weder na Tabago, en onze vloot bestondt nu in tien zeplen. Den 28ten quamen wy by 't gemelde eyland / en onderzaggden onze gevangenen aldaar wegens de sterkte van Panama : want dewyl wy nu byhang duyzend mannen sterk waaren / oordeelden wy ons zelven magtig genoeg tot zulk een onderneeming; naardien wy wel negenhonderd man konden aan land gezet hebben : maar onze gevangenen gaben ons slechte aanmoediging daarto; want zy verzekerden ons / dat alle de magt van 't land daar was / en dat'er veel volks van Portobello was gekomen / behalven de Inwooners / die alleen talpker waaren dan wy. Deeze redenen / misgaders de sterkte van de plaats / die met een hooge muur omringd is / schrikten ons af van dien aanslag. Terwyl wy hier by Tabago lagen / verbyzandden sommige van ons volk het doop op 't eyland.

Den 4^{den} May zeplden wy weder vanhier na de Konings Eylanden, en bleeven daar kruisen van 't eene end der eylanden tot het andere / tot den 22ten toe / wanneer de Kapiteyns Davis en Gronet na Pacheque gingen / en de rest van de vloot by St. Pauls eyland ten anker lieften. Van Pacheque zonden wy twee kanoes na 't eyland Chepelio, op hoop van daar eenen gevangen te zullen bekomen. Den 25ten keerden onze kanoes weder van Chepelio, met drie gevangenen / welke zy daar genomen hadden : 't waaren batendsgasten te Panama t'huyz behoorrende / dewelke zeiden / dat de leestogt daar zo schaaars en dier was / dat de arme byna van honger sturben; dewyl wy hen den dagelphschen toevoert van Plantains affneeden / die zy te vooren van de Eylanden / en voornaamelyk van Chepelio en Tabago hadden : dat de President van Panama striktelyk bevolen had / dat niemand na die eylanden zoude vaaren om Plantains te haalen; maar dat de nood hen gedwongen had die bevelen te overtreden : voorts dat de vloot van Lima dagelphs verwacht wierdt : en dat te Panama een gerucht was / dat de Koning van Engeland Karel de Tweede overleeden / en de Hertog van York in deszelfs plaats Koning geworden was. Den 27ten quamen de Kapiteyns Swan en Townly ook te Pacheque, alwaar wy lagen; maar Kapiteyn Swans bark was na de Konings Eylanden gegaan / om Plantains te haalen.

't Eyland
Pacheque

't Eyland Pacheque is / gelyk ik reeds gezegd heb / het noordelykste van de Konings Eylanden, zynde een laag eylandje van ontrent een myl.

myl in 't ronde/ aan de zuydzyde daarvan zyn nog twee of drie ey-
landtjes die geen halve Engelsche myl in 't ronde zyn. Tusschen Pa-
cheque en deeze eylandtjes is een klepne sleuf/ niet boven zes of zeven
schreeden wyd/ en ontrent een Engelsche myl lang. Hier stierde Ka-
piteyn Townly stoutelyk door/ (zynde geweldig door de Spanjaarden
gepzaamd in 't gevecht waarvan ik nu ga spreken) schoon hy niet
wist of het diep genoeg was om'er door te zeilen. Aan de oostzy van
deeze enge doortogt lag onze bloot na die van Lima te wachten/op ha-
pe dat dezelve dien weg komen zoude.

Den 28ten hadden wy een zeer natte morgenstond/ want de regen
was nu gekomen/ gelyk 't in May of Juny vroeger of laater plagt te
geschieden: zulkas dat de May hier een zeer ongewisse maand is. Tot
ontrent deezen tyd toe hadden wy mooi weder gehad/ met een N. N.
O. wind; maar nu was het weer veranderd/ en de wind Zuyd-
zuydwest.

Tegens elf uren nogtans klaarde het op/ en wy zagen de Span-
sche vloot ontrent drie mylen Westnoordwest van 't eyland Pacheque,
zevende dicht by de wind oostwaard aan; maar zy konden tot op geen
myl na by 't Eyland komen. Wy lagen een myl Zuydoost van 't ey-
land/ tusschen 't selve en de vaste kust/ uytgenomen Kapiteyn Groner,
die ontrent een Engelsche myl benooyden ons/ na 't Eyland toe lag:
hy ligtte zyn anker zo dya zy in 't gesigt quamen/ en stevende na de
vaste kust; terwyl wy vast lagen te wachten totdat hy zoude wenden/
en by ons komen: maar hy droeg zorg om byten gevaar te
blyven.

De Kapiteyns Swan en Townly quamen aan boord van Kapiteyn
Davis, om te overleggen hoe men tegen den vyand zoude staan/ die
opzettelyk afquam om ons te beechten/ zynde veertien schepen sterk/
behalven de Perigós, die pder met twaalf of veertien riemen roeiden.
Zes zeplen daaryan waaren sterke schepen/ telweeten de Admiraal met
48 stukken en 450 man: de Onderadmiraal met 40 stukken en 400
man: de Schoutbynacht met 36 stukken en 360 man: voorts een
schip met 24 stukken en 300 man/ een van 18 stukken en 250 man/
en een van 8 stukken en 200 man: dan nog twee groote vanders/ en
zes schepen alleenlyk met kleyn geweer/ hebbende t'samen 800 man
aan boord/ behalven twee of 300 man die in de Perigós waaren. Dit
verhaal van hunne sterkte kreeg wy daarna van Kapiteyn Knight,
die te lywaard zynde aan de kust van Peru, eenige gevangene kreeg/
uyt welke hy dit bericht trok/ zo als zy 't van Lima medebragten.
Behalven dit volk hadden zy ook eenige honderd mannen uyt Oud
Spanje, die van Portobello gekomen/ en hen te La Velia, vanwaar zy
nu quamen/ ontmoet waaren. 't Getal van volk 't welk van Lima
quam was drieduysend mannen/ zynde alle de magt/ die zy in dat
styk hadden komen uytmaaken; en tot meerder zekerheyt hadden zy
't zilver te La Velia eerst aan land gebragt.

Derzel-
ver sterk-
te.

1685.

De magt
der Ka-
pers.

Onze magt bestond uyt tien schepen / tewetien Kapiteyn Davis met 36 stukken en 156 mannen / meest Engelschen; Kapiteyn Swan met 16 stukken en 140 man / alle Engelschen: Deese schepen waaren de eenigste die geweld konden doen; want de andere hadden niet dan kleyn geweer: Kapiteyn Townly had 110 man / alle Engelschen: Kapiteyn Gronet 308 alle Franschen; Kapiteyn Harris 100 man meest Engelschen; Kapiteyn Branly 36 man / Engelschen en Franschen; Davis 3yn sloep 8 man; Swans sloep 8 man / Tonwys bark 80 man; en een barkje van dertig ton / dat tot een vander gemaakt was / met het volk van een kano daazyn; so dat wy in alles 960 man sterk waaren. Maar Kapiteyn Gronet quam niet by ons voordat alles over was: evenwel ontzonk ons de moed niet / maar wy beslooten te vechten; want dewyl wy de loef van den vband hadden / stondt het in onze keur of wy vechten wouden of niet. 't Was die uren in de namiddag / wanneer wy 't anker ligteden; en toen wy alle onder zepl waaren / lieten wy 't booz de wind op de vbanden asloopen / dewelke dicht by de wind hielden om ons by te komen: maar de nacht quam op de hand / zonder dat'er iets gedaan wierd / dan eenige weynig schooten ter wederzijde te wisselen. Toen het donker wierdt deed de Spaansche Admiraal een licht uyt / als een teken booz 3yne vloot om ten anker te komen. Ondertusschen zagen wy 't licht aan de Admiraals steng nog ontrent een half uue / als wanneer het afgenomen wierdt: kort daaznaa zagen wy 't licht weer / en bleeben / dewyl wy te loefwaazd waaren / onder zepl / meenende dat dit licht aan de Admiraals steng was; maar 't bleek daaznaa dat het een kypgslift van hen was; want dit licht wierdt ten tweeden maale uytgehangen aan de steng van een bark; en daazop wendde de vloot / en maakte boven wind te komen; 't welk ons mislepdde; want wy meenden nog al dat het licht aan des Admiraals steng was / en dat wy te loefwaazd van hen lagen.

Zee-
gevecht.

Maar's morgens bevonden wy tegen onze verwachtinge / dat 3yn ons de loef hadden afgewonnen / en met volle zeplen op ons afquamien; dies zetten wy 't op 't loopen / en naa den ganschen dag een loopend gevecht gehouden / en de baat van Panama byna rond gezepld te hebben / quamien wy by 't eyland Pacheque weder ten anker / op dezelfde plaats / vanwaar wy's morgen waaren 'tzepl gegaan.

Alouds liep het werk van deezen dag / en te gelyk alles daaz wy by of zes maanden over geraadslaagd hadden / ten eynde; so dat wy in plaats van de Spaansche Zilvervloot te vermeerteren / blpde waaren die te onthomen / 't welk wy booz een groot gedeelte hunne lasthartighepd om hun boozdeel te vervolgen / mogten dank wyten.

Den 30sten May in den morgenfond zagen wy de Spaansche vloot die mylen te lwaazd van ons ten anker; daaz was maaz weynig wind / doch ten tien uren begon het op te hoelen uyt den Zuiden; waazop

1685.
waarop de gemelde vloot na Panama zeilde. Wat hun beriseg was weet ik niet/ maar wy hadden/ een' man verlooren; en naadat wy raad gehouden hadden/ beslooten wy na de Eplanden van Quibo of Kobaya te gaan/ om Itapiteyn Harris op te zoeken/ die in 't gevecht van ons was geraakt; want dat was de plaats/ welke wy bestemd hadden/ om malkander in zulk een geval te ontmoeten. Belangende Gronet, hy zeide dat zyn volk niet wilde toelaaten/ dat hy zich in 't gevecht by ons verhoegen zoude; doch die verschooning voldeed ons niet; evenwel lieten wy hem met ons gaan na de eplanden van Quibo, alwaar wy dien lachhartigen makker afsankten: Sommige wouden/ dat wy hem 't schip/ 't welk wy hem gegeven hadden/ zouden afneemen; doch men stondt epndelyk nog toe/ dat hy 't met zyn volk behouden zou/ en wy zonden hem daarmede weg na een andere plaats.

VIII. H O O F D S T U K.

Vertrek van Pacheque. 't Eyland Chuche. De berg genaamd Moro de Porcos. De kust bewesten de baai van Panama. De Eylanden van Quibo, Quikaro, Rancheria. De Palma-Maria-boom. De Eylanden Kannales en Kantarras. Zy maaken kanoes tot een nieuwe togt; en neemen Puebla Nova in. Kapiteyn Knigt komt by hen. Kanoes hoe die gemaakt worden. De kust en winden tusschen Quibo en Nikoya. Volkan Vejo. Donderwinden, en een holle zee. De haven van Rea Lejo. De Stad Leon ingenomen en verbrand. Het rivierte van *Rea Lejo* en de stad. De vrucht Guava, en de Prikkel-peer. Rantsoen eerlyk betaald. Het stedeken verbrand. Kapiteyn Davis en andere gaan na de Zuydkust. Besmettelyke ziekte te Rea Lejo. Schrikkelyke Dondervlaagen. De brandende berg van Guatemala. De kostelyke waaren van dat land. Indigo, Otto of Anatta, Koncenilje, Silvester. Dryfhout. Puymsteen. De kust na 't Noordwesten. Kapiteyn Townlys vergeeffsche togt na Tekoantepeque. 't Eyland Tangola, en 't nabuurig vaste land. De haven Guatulko. De Buffadore of Waterspuyt. De Overblyffelen van 't dorp Guatulko. De aangrenzende kust. Kapiteyn Townly gaat na de rivier Kapalita. Schildpadden te Guatulko. Indiaansche woonplaats. De plant en vrucht Vinello.

Vertrek
van Pa-
cheque.
't Eyland
Chuche.

Volgens 't beslupt dan dat wy genomen hadden / gingen wy den eersten van Junius t'zepl / passerende tusschen de punt Garachina, en de Konings Eylanden. De wind was Z. Z. W. met regenig weder / en donderblaagen met bliksem vermengd. Den derden passerden wy 't Eyland Chuche, het laatste der eylanden in de baai van Panama.

Dit

Dit epland is kleyn / laag / rond / boschachtig / en onbewoond / leggen 1685.
de vier mpylen Supdzydwest van Pacheka.

Terwyl wy na Quibo zeilden verloor Kapiteyn Branly zyn groote mast; dies verliet hy met zyn volk zyne bark / en zy quamen alle aan boord van Kapiteyn Davis. Kapiteyn Swan raakte zyn grootste steng quyt; doch terwyl hy beezig was om 'er een andere op te zetten / verloor wy / die sneedig voortzeilden / hem uyt het gezigt / en waaren nu aan de noozdyde van de baai; want dien weg moeten alle schepen van Panama passeren / 't zy dat zy na de kust van Mexiko, of na die van Peru baaren. Den 10^{den} passeerden wy voorby Moro de Porcos, of de Verkensberg: waazom die zo genoemd wordt weet ik niet: het is een hooge ronde berg op de kust van la Velia.

De zyde van de baai van Panama loopt westelyk uyt na de eylanden van Quibo. Op deeze kust zyn vele rivieren en uytwateringen / maar echter niet zo groot / als die aan de zydyde van de baai. De kust is ten deele bergachtig / ten deele laag land / en zeer dicht met geboomte langs de zee bezet: maar eenige mpylen landwaard in / is 't meest veldland / het welk met stieren en koeijen voorzien is. De rivieren aan deeze zyde zyn niet gansche zonder goud; hoewel niet zo rijk daar van / als die aan de andere zyde aan de baai. De kust is maar dun bewoond; want blyven de rivieren die na Nata en Lavelia oploopen / zyn my geen andere vaste woonplaatsen tusschen Panama en Puebla Nova bekend. De Spanjaards konnen van Panama te land reysen door 't gansche rijk van Mexiko, zynde alles veldland: maar na de kust van Peru konnen zy niet verder gaan / dan tot aan de rivier Cheapo; vermits het land daar zo vol van dichte boschaadjen is / en door zo vele groote en kleyne rivieren en kreekken verdeeld / dat de Indiaanen selve / die daar woenen / niet verre zonder groote moeite konnen reysen.

Wy hadden op deeze togt na Quibo zeer nat weder / met Supdzyd- De Ey-
weste / en somtyds Supdweste winden / dewelke onze koers vertraagden. landen
't Was den 1sten van Junius toen wy by Quibo aankamen / alwaar van Qui-
wy Kapiteyn Harris vonden. Het epland Quibo Kabaya legt op 7 gr. bo-
14 min. benoorden den Evenaer; het is zes of zeven mpylen lang / en drie of vier voet breed: het land is laag / uytgenomen aan 't noozdoostend; 't is overal wel voorzien van groote / hooge / en weelige boommen van allerlei soort; en aan de oost- / en noordoostzyde van 't Epland is goed water. Daar zyn eenige herten / en een menigte van zeer groote zwarte meerkatten / welker vleesch zoet van smaak en gezond is. Ook zyn 'er eenige weynige Guands en eenige kleyne slangen: ander landgebeerte weet ik niet dat 'er op dit epland is. Aan de Supdoosterhoek van 't epland loopt een plaat / een half Engelsche myl in zee / en een myl benoorden deeze plaat / aan de oostzyde / is een klip ontrent een Engelsche myl van de strand / die met het laatste quartier eb zich boven water laat zien. Behalven die twee plaatsen is 'er geen gebaaz
aan

1685.

Palma-
Maria-
boom.

aan die kant; maar de schepen kommen tot op een vierde van een Engelsche myl de strand naderen / en op zes / acht / tien / of twaalf vadem goede zupvere sand / en zachte klepgrond ankeren.

Daar zyn nog veele andere Eplanden aan de zuydwest-en aan de noord en noordoost zyde van dit Epland; gelyk als het epland Quikaro, 't welk redelyk groot / en ten Z. W. van Quibo is; en ten Noorden is een eplandje geheeten Rancheria, op 't welk een menigte van Palma-Maria-boomen groeit. De Palma-Maria is een hooge rechte boom / met een klepne top / den palm boom zeer ongelijk / schoon hy den naam daarvan voert: hy is zeer bequaam om masten van te maaken / zynde zeer taai en van een goede lengte; en de draad van 't hout loopt niet recht / maar slingert zich van langsaamerhand rondom. Deeze boomen groeijen op veele plaatsen van Westindie, en worden zo wel van de Engelschen als Spanjaarden veel gebuypt. De Kanales en Kantarras zyn eplandjes leggende aan de Noordoostzyde van Rancheria. Tusschen alledezebe is een bequaame diepte om dooz te passeeren / en een goede ankergrond daazom heen / ook zyn ze van boomen en water zo wel voorzien als Quibo. Als men'er buyten omzeyt gelyken ze een gedeelte van 't vaste land te zyn. Het epland Quibo is het grootste en bekendste; want hoewel de andere naamen hebben / evenwel worden die zelden gebuypt / als omze te onderscheyden; naardien de geheele rest daarvan doozgaans onder den gemeenen naam van de Eplanden van Quibo gaat. Kapiteyn Swan gaf aan verscheydene van dezelve de naamen dier Engelsche Kooplieden en Edellieden / welke reeders van zyn schip waaren.

Peubla
Nova in-
geno-
men.

Den 16^{den} Juny quam Kapiteyn Swan by ons ten anker / waazop dooz onze Kapiteyns gezamentlyk beraadslaagd wierdt op wat wyze zy huime fortunyn best zouden maaken: en dewyl men nu buyten hoope was van ter zee iets op te doen / zo wierdt beslooten te onderstaan wat men te lande zou kunnen yptrechten. Zy bzaagden dan aan onze Lootzen na welke sieden op de kust van Mexiko zy ons zouden kunnen brengen; men beboodt dat de stad Leon, de booznaamste in dat land zynde / ons de naaste was / hoewel een taamelijk groot end landwaazd in gelegen: dies wierdt beslooten daazmatoe te gaan. Maar nu mangelden ons Kanoes om ons volk aan land te zetten; en daar was geen ander middel voor ons over om die te krygen / dan boomen neer te vellen / en'er zo veele als wy noodig hadden te maaken: want op deeze eplanden groeiden zeer veele groote boomen die daaztoe bequaam waaren. Certwyl wy dan hiermee doende waaren / zonden wy honderd bystigt mannen om Puebla Nova (een stedeken op de vast kust / dicht by 't binnenste dier eplanden) in te neemen / om leestogt te bekomen. 't Was in het gaan na deeze plaats om het te bemagtigen 't in jaar 1680 dat Kapiteyn Sawkins gedood wierdt / by welk boozval Kapiteyn Sharp in zyne plaats volgde. Doch ons volk overweldigde 't stedje met gemak / hoewel'er meer magt van volk in was / dan toen Kapiteyn Sawkins daaz voor

den smetvelde. Den 24ten quamen zy te rugge / maar hadden'er geen mondkloft bekomen : Zy namen onderwege een leedige bak / en bragten die mede.

Den 7^{den} van Julius quam Kapiteyn Knight, in 't doorgaande Hoofd-
stuk van gemeld / by ons. Hy had een groot end westwaards gekruyst / Knight
doch niets bekomen / als een goed schip. Spindelyst was hy zuidwaards komt by
gegaan tot aan de baai van Guiaquil / alwaar hy een balliblot genomen
men had / voortnaamelyst gelaaden met meel ; en ook eenige wyjn / olie /
brandewyn / supker / zeep / en geveleer : van al't welke hy zo veel nam
als hy noodig had / en het vaartuyg toen weder liet gaan. De Schip-
per van het blot had hem gezegd / dat des Konings schepen van Lima
na Panama waaren gegaan / en upt breeze voor ons maar de helft van
des Konings schat met zich genomen hadden / schoon zy alle de magt
by zich hadden die het schip kon uitleveren : en dat alle de koopbaar-
ders / die met hem zouden gegaan hebben / gelaaden waaren / en te Payta
lagen / om nader order af te wachten. Kapiteyn Knight maar slecht
hemand zijnde / durfde niet na Payta gaan / daar hy anders / zo hy wel
waare voorzien geweest / alle de schepen had moogen neemen ; maar hy
spoelde zich na de baai van Panama. op hoope dat hy ons daar met den
roof der vloot van Lima verpikt zoude vinden. Doch by de Konings
Eylanden komende ; versondt hy upt eenen gebangen / dat wy met die
vloot in een gevecht geweest / dog geslagen waren / en sedert na 't Westen
hoers gesfeld hadden : waarop hy herwaards quam om ons op te zoe-
ken. Hy begaf zich terstond in onze maatschappij / en selde zyn volk
te werk om kanoes te maaken ; welke pder schips volk voor hen zelven
maakte ; doch wy hielpen malkander dezelve in 't water te brengen ;
want sommige wierden wel een Engelsche myl van de zee af gemaakt.

De maniere om kanoes te maaken is aldus ; naadat men een groot
langen boom gevelde / en de bovenste zyde vlak gemaakt heeft / keert
men die platte zyde onder / om de zyde die daar tegen over is tot den
bodem te satfoeneeren. Dan wendt men den boom andermaal om / om
die upt te hollen ; en men boort drie gaten / een vooraan / een in 't mid-
den / en een aan 't achter end / om tot een peyl van dichte des bo-
dems te strekken / want anders mogt men den bodem dunner uyt hak-
ken dan 't behoort : wy lieten dezelve gemeenlyk drie dupin dik / en de
zyden na beneden twee dupin / en anderhalfdupin dik na boven ; en een
of somtijds beyde de enden worden spits gemaakt.

Kapiteyn Davis liet twee zeer groote kanoes maaken / de een was zes-
endertig voet lang en bys of zes wyd / en de andere had de lengte van
twee en dertig voeten / en was ontrent zo wyd als de voorgige. Binnen
een maand tyd voltooiden wy ons werk / en waaren zeptreede. Kapiteyn
Harris wondt zyn schip hier op 't land om het schoon te maaken ; doch de-
wyl het oud en verrot was viel het in stukken ; zo dat hy met zyn volk
zich op de schepen van Davis en Swan begaf. Terwyl wy hier lagen
vingen wy alle dagen zeefchildpadden / want zy waaren 'er nu zeer over-
vloot.

Wyze

van Ka-
noes te
maaken.

1685.

bloedig; doch van Augustus tot Maart vindt men 'er niet veel. Den 18^{den} van Julius quam Jan Rose een Franschman met veertien mannen van het volk van Kapiteyn Gronet met een kano / die zy nieuw gemaakt hadden / by Kapiteyn Davis, verzoekende onder hem te dienen 't welk Davis toestond omdat zy zelve een kano hadden.

Gaan van
Quibo
t'zeyl.

Den 20sten van Julius zeilden wy van Quibo en stelden onze koers na Rea Lejo, 't welk de haven is van Leon, de stad waazop wy 't gemunt hadden. Wy waaren nu zeshonderd veertig mannen sterk / in acht schepen / gevoerd door de Kapiteyns Davis, Swan, Townly en Knight, met een brander / en drie kilepne vaartuppen / welke laatste echter geen vast volk hadden. Wy zeilden uyt tusschen de rivier Quibo en de Rancherías, latende Quibo en Quikaro aan baltboord / en de Rancherías met de andere eplandjes en de vaste kust aan stuurboord leggen. De wind was in 't eerst Zuydwest : en dus zeilden wy langs den oever / passerende voorby de Golf van Nikoya, de Golf van Dulce, en 't epland Kanco. Alle deeze kust is laag land / met dichte bosschen begroet / en van weynig menschen dicht aan de strand bewoond. Aldus westwaards aanzeplende hadden wy veranderlyke winden / somtyds Zuydwest / en Westzuydwest / en op andere tyden Oostnoordwest / doch gemeenlyk hadden wy den wind Z. W. en een reys of twee 's daags een donderblaag : doch tegens den avond of in den nacht hadden wy den landwind uyt den Noordnoordwesten.

Volkan
vejo.

Den 8^{den} van Augustus zynde op de hoogte van 11 gr. 20 min. zagen wy een hoogen berg in 't land / die spits toeliep als een supkerbrood / leggende Noordwest ten Noorden van ons : wy oordeelden uyt den rook / die van den top deszelfs opging / dat het Volkan vejo moest zyn; dies stelden wy onze koers Noorden / en 't klaarder bekennende / zagen wy dat het die brandende berg was / welke het merkteken is van de haven van Rea Lejo : want het is gelik ik hier vooren in 't V. Hoofdstuk gezegd heb / een zeer kenbaare berg. Toen wy dezen berg Noordwest van ons hadden / zetteden wy alle onze kanoes uyt / en maakten ons klaar om 'er 's anderendaags ons in te begeeven.

Zwaare
donder
wind.

Den 9ten 's morgens / zynde ontrent acht mylen van de strand / lieten wy onze schepen in de bewaaring van een weynig volks / en gingen met ons vyfshonderd twintig man in eenendertig kanoes / roeiende na de haven van Rea Lejo. Wy hadden schoon weder en weynig wind / tot ontrent twee uren 's naamiddags / wanneer wy een bup van de strand kreegen met zwaare donder / bliksem / en regen / en zulk een rukwind / dat wy alle schier te gronde gegaan waaren. In deeze nood lieten wy 't boor de wind afluopen / en 't volk van pder kano boor zich zelve deed wat het kon om het gevaar te vermijden. De kilepne kanoes die 't licht waaren dreven heel snel met de baaten op / maar de groote en zwaare lagen als blokken op 't water / en 't was telkens als of zy door de brysende golven zouden overstelpt worden ; zo dat sommige half volwater waaren ; niettemin hielden zy gestadig twee man beezig om het uyt

upt te scheppen. Deze felle wind duurde ontrent een half uur / doch begon toen allengskens af te neemen / en naaz mate dat de wind viel / nam de worde der zee ook af : want in alle heete landen heb ik bemerkt dat de zee zich haast door de wind verheft / en zo dra die over is weder stil wordt ; zulks dat het onder de matroozen een spreekwoord is : Een hooge wind een hooge zee , en een gevallen wind een gevallene zee . Ten zeven uren 's avonds was het gansch stil / en de zee zo effen als 't water in een biergwal . Daar op roeiden wy na strand / doch bevindende dat wy 'er niet voor den dag zouden kommen aankomen / roeiden wy weder af / om upt het gezigt te blyben . Toen het dag wierdt waaren wy wyf mylen van land 't welk wy vyre genoeg oordeelden ; dies beslooten wy daaz te blyben leggen / tot 's avonds ; maar ontrent ten drie uren in de namiddag kreegen wy weder een donderblaag / die nog heviger was als de vooggaande / zo dat wy in groot verpfael van ons leeven waaren ; donder maar de bup duurde niet zo lang / als die van den vorigen dag . Zo buy. dra dan de hevigste storm over was / roeiden wy na de strand / en quam 's nachts in de haven . Het riviertje 't welk na Leon loop legt aan de zuidooszyde van de haven . Onze Loots / die haaz heel wel bekend was / boorde ons in den mond daazvan / maar kon ons niet verder bzingen / voor dat het dag was / omdat het riviertje maar smal is / en dat 'er meer diergelyke zyn . 's Morgens dan zo dra het dag was / roeiden wy 't riviertje op ; ter weder zyde was laag land / dat alle gety met de bloed overstroimd wierdt . Dit stach van land bzingt roode Mangrove-boomen voort / die hier zo dicht staan / dat men 'er niet tusschen door gaan kan . Voorby deeze Mangroves op 't vaste land / dicht aan de kant van de rivier / hebben de Spanjaards een bofsweering / die daaz opgeworpen is / om de vyanden het landen te beletten . Toen wy deeze bofsweering in 't gezigt kreegen / roeiden wy zo sterk als wy konden / om aan land te komen : doch 't geraas van onze riemen bragt de Indiaanen / die daaz op de wacht gesteld waaren / in alazyn ; waaz door zy terstond na de stad Leon liepen / om kennisse van onze aanmadering te geeden . Wy traden zoo dra aan land als wy konden / met vierhonderd zeventig man / om na de stad te trekken ; en ik met nog negenenvyfzig bleeven om de kanoes te bewaaren / totdat onze makkers wederkeerden .

De stad Leon legt twintig Engelsche mylen landwaard in ; de weg derwaards is vlak en effen / loopende door veldland niet diep begraasde wepden / en eenige plekken die met hoog geboomte bezet zyn . Ontrent wyf 't land Engelsche mylen van de plaats daaz wy landden / is een Sulfurmolen / die daar ontrent. Engelsche mylen hooger op is 'er nog een / en twee zulke mylen verder is een waadbaare rivier / en dan is 'er geen water meer in den weg tot aan een Indiaansch dorp / vanwaaz 't nog twee Engelsche mylen is tot aan de stad / het welk een rechte en vermaakelyk zandweg is tot aan Leon toe . Deze stad staat in een vlakke niet vyre van een hooge splitse berg / die menigmaal vint en rookt upt zynen top werpt / en in

1685.

zee kan gezien worden / zynde geheeten de Vulkaan of brandende berg van Leon. De huizen deezer stad zyn niet hoog gebouwd / maar sterk en lang / en met tuynen voorzien. De muren zyn van steen / en de daken van teegelen. Daar zyn drie kerken en een Doinkerh / welke de hoofdkerk in deze gewesten is. Onze Landsman Mr. Gage, die in dit land gereysd heeft / wyft het als de vermaaklykste plaats in gansch Amerika, en noemt deze landstreek het paradyf van Indie. En zeshier als men deszelfs gelegenheyt en stand wel aanmerkt / zal men bebinden dat het zo wegens gezondheyt als vermaak de meeste plaatsen in Amerika overtreft; want het land daaromheen is zandig / en zuygt alle de regen / die hier menigvuldig valt / zeer haast in. De stad is met veldlanden omringd / zulks dat de ingezetenen het voordeel hebben van alle de winden die'er waaijen / 't welk het een zeer gezonde plaats doet zyn. Daar is geen groote handel / en daarom ook geen groote voorraad van geld. Maar de rykdom alhier bestaat in weyden / vee / en Supherplantazien. Het wordt gezegd dat hier ook touw van hennip gemaakt wordt / maar zo 'er zulke lynbaanen zyn moet het verder van de stad weezen / want dicht daaromtrent bespuert men niets zulks.

De stad
ingenomen.

Ons volk toog dan na de stad toe; 't was ontrent acht uren toen zy van de kanoes gingen. Kapiteyn Townly trok niet tachtig van de wakkerste karels boozuyt / wordende van Kapiteyn Swan met honderd man / en van Kapiteyn Davis met honderd zeven man gevolgd; en Kapiteyn Knight met de zyne sloot het hek. Kapiteyn Townly, die ontrent twee Engelfche mylen boozuyt was / ontmoette vier Engelfche mylen eer hy aan de stad quam / zeventig ruyters : maar zy hadden 't haest niet dat zy stand hielden. Ontrent ten drie uren trok Kapiteyn Townly alleenlyk met zyne tachtig man de stad in / en wierdt in een breede straat sterk beschooten van ontrent tweehonderd Spaansche ruyters; maar twee of drie van hunne aanvoerders op de vlugt geslagen zynde / nam de rest ook de vlugt. Hun voetvolk bestondt uit ontrent vyf honderd mannen / die in de Parade in orde stonden; want de Spanjaards in deze gewesten maaken in yder stad of dorp een groot vierkant pleyn / 't welk zy de Parade noemen / waarvan de kerk gemeenlyk eene zyde maakt / en de huizen der Edellieden met hunne galderpen de andere. Maar het voetvolk ziende dat de ruyterij geweeken was / begon zich ook met de vlugt te reddden / greebende een leedige stad aan Kapiteyn Townly ten beste. Daarop quam Kapiteyn Swan ontrent ten vier uren / Kapiteyn Davis met zyn volk een uur laater / en Kapiteyn Knight met zo veele van de zyne als hy had konnen boozthuygen / ten zes uren; maar hy had veele die heel moede waaren onderwege gelaaen : dewelke daaznaa een of twee te gelyk / zo als zy best konden / aanquamen. Den volgenden morgen wierdt een van onze vermoelde mannen gedood; zynde een kloekmoedige oude grpsaard van vieren tachtig jaaren oud / die ten tyde van de Iersche ruyterij onder Kromwel

wel gebiend had / waarna h^y zich na Jamaika begeeven / en van dien tyd af ter haap gevaaren had. H^y wou niet by de kanoes blyben / gelyk ons volk hem geraaden had / maar zeyde dat h^y zich nog zo wel durfde waagen als de beste van hen: en toen h^y van de Spanjaards omringd was / weggerde h^y quaxter te neemen / maar losse zyn roer op hen / en hieldt nog een pistool gelaaden / weshalven z^y hem van verre dood schooten: zyn naam was Swan, en gelyk h^y van een zeer byzolph^y aardt was / plagt h^y altoos te zeggen / dat h^y nooit lyfsge-nade zoud aanneemen. Maar Mr. Smith die ook vermoed was / wierdt door de Spanjaarden gegrepen; h^y was een koopman tot Kapiteyn Swans schip behoorende / en voor den Stadvoogd van Leon gebragt zynde / wierdt h^y van een halfslachtig vrouwmensch gekend: h^y had vele jaaren in Kanarie geloond / alwaar dit vrouwmensch kennisse aan hem had gekregen / en h^y kon zeer goed Spaansch spreken en schryven. H^y onderzocht zynde hoe sterk wy waaren / zeyde duyzend in de stad / en vyfshonderd in de kanoes / 't welk voor ons in de kanoes zeer goed was; want dewyl wy alle dagen van malikanderen liepen / had men ons gemaklyk konnen dooden. Maar dit ontzette den Stadvoogd zo / dat h^y niet eens spakt van ons volk eenig leed aan te doen / alhoewel h^y naar giffing van Mr. Smith meer als duyzend man by hem had. H^y zondt ontrent den middag een vaandel van stilstand / latende weeten dat h^y de stad liever op rantsoen gesteld / als verbrand wilde hebben. Maar onze Kapiteyns epichten driehonderd duyzend stukken van achten voor het rantsoen / en daarenboven nog vier mizanden leef-togt voor duyzend mannen; en Mr. Smith wylt te wisselen tegen eenige van de Svaansche gevangenen. Doch de Spanjaards hadden niet in den zin de stad by te koopen / maar zochten ons maar van dag tot dag op den tuyl te houden / totdat z^y meer volks zouden gekreegen hebben. Onze Kapiteyns derhalven overdenkende hoe verre z^y van huine kanoes waaten / beslooten af te trekken; en bevolen den 14^{den} van Augustus in den morgenstond de stad in de brand te steecken / 't welk terstond geschiedde / en daarop gingen z^y heenen; maar het te rugge komen nam meer tyds op / dan het heenen gaan. Den 15^{den} 's morgens zonden de Spanjaarden Mr. Smith te rugge / en kreegen eene Lustrouw in ruyling. Onze Kapiteyns zonden toen eenen byef aan den Stadvoogd / om hem te verwilligen / dat z^y boorhadden te Rea Lejo te komen / en hem derhalven verzochten zich ook aldaar te laten binden. Doorz^y ontsloegen z^y eenen Edelman op zyn woord / dat h^y honderd byftig offen voor zyn losgeld zoude geeven / en ons die te Rea Lejo leverden. Den selfden dag quam ons volk weder by de kanoes / en 's nacht daar gebleeven zynde / voeren wy na de haven van Rea Lejo, alwaar onze schepen in den achtermiddag ook ten anker quamen.

Het riviertje dat na Rea Lejo loopt / legt aan de noordwestzide van Rea Lejo de haven / en loopt noordelyk in. Deze stad is ontrent twee mylen af- de haven gelegen van het eyland dat in de mond van de haven legt; twee derde deszelfs.

En in de brand gestoken.

1685.

van de baart is wyd / maar dan komt men in een enge diepe sleuf / ter wederzijde met roode Mangrove-boomen beboord / welker takken zich over 't water in malkanderen blechten. Een Engelsche myl van de mond van dit riviertje draait het na 't westen / en aldaar hebben de Spanjaards een sterke borstwering gemaakt / welke zich na de mond van 't riviertje strekt: in dezelve lagen honderd soldaaten / om ons het landen te beletten; en ontrent zestig voet verder was het riviertje met groote dwars-boomen gestooten / zo dat tien mannen wel vyfhonderd of duyzend konden afgehouden hebben.

En stad

Toen wy in 't gezigt van de borstwering quamen losten wy maar twee roers / waarop zy alle de vlugt namen; wy waazen daarnaa wel een half uur bezig om de boom open te hakken. Toen traden wy aan land / en gingen na Rio Lexo of Rea Lejo, het welk nog ontrent een Engelsch myl daarvandaan lag: dit streekje staat op een vlakke aan een riviertje / en is taamelijk groot / hebbende drie kerken / en een Gasthuys met een mooije tuyn / beneffens vele groote schoone huizen / doch zy staan alle een goed end van malkanderen / met opene plaatsen rondom. Maar 't is een zeer ziekelyke plaats / zo dat ik dacht dat het zeer wel een gasthuys van noode had; want het legt zo dicht aan de moerassen / dat het nooit van een bange lucht vry is. Het land daarom heen is een sterke gele klepgrond / hoewel daar de stad staat schynt het zandig te wezen. Men vindt hier verscheptenerley vruchten / als Guaväs, pynappels / meloenen / en pistakelpereen. De pynappels en meloenen zy wel bekend.

De vrugt Guava groeit aan een harde heester / waarvan de schors glad en wit is / de takken zyn lang en klein / en het blad gelijk dat van een hazelaar; de vrucht is byna als een peer / hebbende een dunne schil en van binnen vele kleine harde zaaden: men kan dezelve nog groen zonde eten / 't welk in Indie iets raars is; want de meeste vruchten / zo in Oost als Westindie, zyn eer ze ryp zyn vol van kleeberig / wit / en onsmakelyk sap / schoonze daarnaa heel smakelyk worden. Als deeze vrucht ryp is / is ze geel / zacht / en zeer lieflyk; zy laat zich zo wel bakken als een peer; men kanze ook kookten / en 'er goede taarten van maaken. Daar zyn verschepte soorten daarvan / die in fatsoen / smaak / en kleur verscheelen; want sommige zyn van binnen geel / en andere rood. Als deeze vrucht groen gegeten wordt is zy stoppende / maar ryp / is ze openende.

Prikkel-
peer.

De Prikkel-peer heester groeit vier of vyf voeten hoog / op vele plaatsen in Westindie, als ook op Jamaika, en de meeste andere Eilanden aldaar / en op de vaste kust. Deeze heester aardt best in deeze zandgrond / en niet dezre van de zee / inzonderhepd daar het zand zoutachtig is: hy schiet drie of vier voeten in de hoogte / sprejende verscheptene takken wip / die elk twee of drie bladen hebben. Deeze bladen / indien ikze anders zo mag noemen / zyn rond / en zo breed en dik als de palm van een mans hand / zonde van stoffe gelijk hupsloek en ronde om

om met sterke steekels meer als een dupin lang voorzien. De vrucht groeit aan de uiterste spits van 't blad / en is zo groot als een grootte pupin / zynde spits by 't blad / doch dik aan de top / alwaar ze zich opent als een mispel. Eerst is dezelve groen gelijk het blad / waaryt ze voorziet met pikeltjes rondom; maar ryp zynde is ze van een hoog roode kleur. Het binnenste is vol zwarte zaadjes / vermengd met een zekere roode stoffe gelijk een dikke stroop / zynde zeer verhoelende en verberschende / en tepsik van smaak; maar als men bystien of twintig van die pitjes eet / maakt het sernands water zo rood als bloed; dit heb ik dikmaals bevonden / doch ben nooit eenig ongemak daardoor gewaar geworden.

Daar syn veele Suphermosens / en offen-woerpen in dit land; ook wordt'er veel pik; teer / en touwwerk gemaakt / zynde dit hun voornaamste handteering.

Wy quamem by het stedeken Rea Lejo zonder eenige tegenstand / maar vonden'er niet dan leedige hupzen / upgezeppd zulke goederen die de Inwooners niet konden of wilden met zich voeren / welke voormaalmelk bestonden in vyfhonderd baalen meel / die daar gebragt waaren met het groot schip dat wy te Amapalla gelaaten hadden / en eenig pik / teer / en touw; al het welke dingen waaren die wy van noode hadden; dies zonden wy dezelve alle na onze schepen. Wy ontbingen hier ook de honderdvyftig offen / ons beloofd door den Edelman / dien wy van Leon komende ontslagen hadden: daarenboven bezochten wy de offen-woerpen en suphermosens dagelyks / gaande met troppen van twintig of dertig man derwaards / en elk bragt dan een vracht bandaar; want paerden bonden wy'er niet: en als wy die al gebonden hadden; zouden wy dezelve door de narre en spytige wegen niet hebben konnen gebruyken. Wy bleeben hier van den 17^{den} tot den 24^{den} Augustus, en toen staken sommige van onze vernielzuchtige gasten de hupzen in de brand; hoewel ik niet weet door wiens bevel. Maar wy lieten de hupzen branden / en gingen weg: by de borstwoeringen gekomen zynde / gingen wy in onze kanoes / en keerden weder na onze schepen.

Rea Leo
verbrand.

Den 25sten braken Kapiteyn Davis, en Kapiteyn Swan hunne maatschappij af: want Davis was gezind weder na de kust van Peru te keeren / en Swan wou verder westwaards gaan. Ik had tot deezen tyd toe by Kapiteyn Davis gewoest; maar nu verliet ik hem / en begaf my aan boord van Kapiteyn Swan; niet wylt eenig misnoegen op myn doortigen Kapiteyn / maar om eenige kennisse van de noorder deelen van dit vasteland van Mexiko te bekomen; en ik wist dat Kapiteyn Swan doorgenomen had / zo verre als hy 't geraaden vande na 't Noorden te zeyten / en dan na Oostindie over te vaaren; 't welk zeer wel met myne neyginge ooreenquam. Kapiteyn Townly met zyne twee barken besloot ons gezelschap te houden: maar de Kapiteyns Knight en Harris volgden Kapiteyn Davis.

Den

1685.
De Kapi-
teyns Da-
vis en
Swan
fcheyden
van mal-
kanderen
Quaad-
aardige
koortfen.

Den 27sten 's morgens ging Kapiteyn Davis met zyn fchip upt de haven/ met een heldere landwind; hebbende Kapiteyn Harris by zich/ voorts zyn bark en brander/ en Kapiteyn Knight met zyn eygen fchip/ zynde tzaamen vier fchepen. Kapiteyn Swan nam zyn laafte afffchepd van hem door 't loffen van vyftien fukken/ welcke beleefdehepd by met het los branden van elf beantwoorde.

Wy bleeven hier nog eenigen tyd om water in te neemen/ en brandhout te hakken: maar ons volk/ dat tot nu toe heel gezond was geweest/ begon nu ziek te worden door koortfen. Of dit ontstond upt het water/ of upt de ongezondhepd van de ftaad/ wiften wy niet; endewel zoud ik voor 't naaf gelooven/ dat het eene quaal was/ die wy te Rea Lejo hadden gekreegen; want wy verftonden dat er in die ftaad een quadaardige koorts had in zwang gegaan; waardoor veel volks die plaats had verlaaten. En hoewel die ziekte nu over was/ zo zoud het echter komen wezen/ dat de hupzen en goederen nog iets van die befmetting behouden/ en aan ons medegedeeld hadden. Dit geloof ik te eerder/ omdat die ziekte niet alleenlyk onder ons/ maar onder Kapiteyn Davis volk quam/ gelyk hy my zelf federt in Engeland herhaald heeft/ dat men meende dat hy van die ziekte gefurben zoude zyn/ gelyk 'er verffchepdene van zyn/ en ons volk/ door weggerukt wierden.

Den derden September zetteden wy alle onze gebangenen en Looften aan land/ delwyl zy van de Weftkust/ daar wy natoe wilden/ geen kenniffe hadden; want de Spanjaarden dypden wepnig handel ter zee voorby de rivier Lempa, die wat ten Noordweften van deeze plaats legt.

Dien zelfden dag 's morgens ten tien uren zeilden wy vanhier/ ftellende onze koers weftwaards met vier zeilen/ zo wel als degene die ons verlieten/ telweeten Kapiteyn Swan en zyn bark/ en Kapiteyn Townly en zyn bark/ met ontrent driehonderd veertig mannen in 't geheel.

Donder-
vlaegen.

Wy hadden zeer quaad weer terwyl wy langs deeze kust zeilden/ want zelden ging 'er een dag voorby/ dat wy niet een of twee heevige donderwinden hadden/ met zulke zeer verbaerlyke blikfems en donderslagen/ dat ik te vooren of daartnaa nooit diergelyke gezien of gehoord heb. Deeze donderbuijen quamen gemeenlyk upt den Noordoosten/ doch de wind duurde niet lang/ maar waaide zeer heftig voor dien tyd. Als deeze buijen over waaren/ hadden wy den wind upt den Weften/ en fomtyds Weftwydweft/ en Zuydweft/ en altemets ook wel benoorden 't Weften/ tot aan Noordweft toe.

Wy bleeven op een goede wydre van de ftrand/ en zagen geen land voor den 14^{den}, wanneer wy op de hoogte van 12 gr. 50 min. den brandenden berg van Guatamala in 't gezigt kreegen. Dit is een zeer hooge berg met twee fpijfe toppen gelyk fupkerbrooden: dikwils braakt hy vuurblammen en rook upt tuffchen die twee toppen/ en voornaamelyk/

30 de Spanjaards verhaalen / by stormig weder. Deeze berg heeft den naam van de stad Guatamala, die aan den voet daarvan staat / ontrent De stad acht mylen van de Zuidzee / en veertig of vyftig mylen van de golf van Matique in de baai van Honduras, in de Noordzee. Deeze stad is vermaard wegens de kostelyke waaren / die daar ontrent voortkomen / waa: van sommige byna in dat land alleen groeijen / en jaarlyks na Europa gezonden worden / voornaamelyk de verstoffen / Indigo / Otta of Anatta / Silvester / en Moncenilje.

Indigo wordt gemaakt van een kruid / dat anderhalf voet of twee voeten hoog wast / zynde vol van klepne takjes / en die vol van bladen / gelykende wel naaz de vlasbladen / doch dikker en siebiger. Dit kruid of deeze heester wordt gesneeden / en in een groote waterbak / die in de grond tot dien eynde gemaakt / en half vol water is / geworpen / alwaa: men het laat leggen / tot dat alle de bladen / en 30 ik meen / de bast van de stengel afrotten / en eenigzins verteeren; en 30'er nog eenige bladen blyven vast zitten / die worden dooz veel arbeid en ontroeren in 't water afgeschooten / totdat de zachte en weete stoffe verteerd is. Alsdan worden de houtachtige stelen uytgenomen; en 't water / dat gelyk ink is / niet meer geroerd zynde begint zich te zetten / 30 dat de Indigo als modder op de grond van de waterbak zinkt. Als dit dus bezonken is / wordt het water afgetapt / en deeze modder in de zonne te droogen gelegd / alwaa: dezelve 30 hard wordt / gelyk menze herwaards gebragt ziet.

Otto of Anatta is een roode verstoffe / wordende gemaakt van een roode bloem / die aan heesters van zeven of acht voeten hoog groeit. Dezelve worde eben als de Indigo in een waterbak geworpen / maa: met dit onderscheyd / dat 'er geen steel / ja niet 30 veel als de knop van de bloem inkomt; maar de bloem wordt van de stengel afgerypeld / gelyk men de roozebladen van hunne knop afsiroopt. Dit blyft dan in het water totdat het rot / en door veel roeren tot een bloeiende stoffe / eben als de Indigo / versmelt: en wanneer het bezonken / en 't water afgetapt is / wordt die roode modder tot rollen of koeken gemaakt / en in de zonne te droogen gelegd. Ik heb het nergens zien maaken / dan op een plaats genaamd de Angels in Jamaika in de plantazie van Sir Thomas Muddiford, ontrent twintig jaaren geleden. Maar die plantazie wierdt ontgewoet / en de grond anders gebuykt / terwyl ik nog daaz was. Ik heb bemerkt dat het meest op een zandgrond geplant wordt: men bezaait 'er groote velden mede / en 't wordt / 30 ik meen / alle jaaren gezaaid; doch ik heb het zaad dat het draagt nooit gezien.

Indigo groeit over geheel Westindie, op de meeste van de Karibische Eyllanden, en op het vaste land / echter is 'er geen gedeelte van de vaste kust / daar zulk een menigte van Indigo en Otto groeit / als ontrent Guatamala. Ik geloof dat de Otta tegenwoordig maar van de Spanjaarden alleen gemaakt wordt. Want sekerd dat die plantazie in de

1685.

Angels op Jamaika verwoest wierdt / heb ik niet gehoord dat onze lands-
lieden deeze waaz ergens maaken; immers in Jamaika, gelijk ik sedert
gehoord heb / wordt 'er niet meer in gedaan. Ik weet niet wat partijen
van Indigo of Otta te Kuba of Hispanjola gemaakt worden: maar de
plaats daar de Jamaikas vaartuygen meest om die waaren natoe gaan/
is Porto Riko, alwaar de Jamaikas handelaars de Indigo plagten te
kopen voor drie reaalen / en Otta voor vier reaalen 't pond / 't welk
30 veel is als twee Engelsche schellingen en drie pence; en ondertusschen
geldt de Otta op Jamaika vyf Engelsche schellingen 't pond / en de In-
digo drie Engelsche schellingen en een half / en dat nog met goederen te
betaalen; waarvoor ze vyftig of zestig ten honderd winnen. Onze han-
delaars wisten toen nog niet van met de Spanjaards in de baai van Hon-
duras te handelen; maar Kapiteyn Koxon ging derwaards / 30 ik meen /
in 't voorst van het jaar 1679 / onder den dekmantel van vershout te
kappen / en hy liep in de golf van Matique, welke in 't diepste van die
baai is. Aldaar landde hy met kanoes / en nam een geheel pakhuys vol
kisten met Indigo en Otta / die met stapels daar stonden / en met ver-
schepden merken getekend / en gereed waaren om afgescheept te worden
in twee schepen / die tot dien eynde op de reede lagen. Hy opende som-
mige van deeze Indigo kisten / en vermoedende dat zy alle van dezelf-
de soort waaren / beval hy syn volk dezelve weg te brengen; waarop zy
aanstonds te werk gingen / neemende degene die dichtst hoor de hand
stonden: en naadat zy een hoop kisten uptgedraagen hadden / quam
zy hy een andere groote stapel / die anders gemerkt was / meenende
die desgelijks weg te brengen. Maar een Spaansch Edelman / hun
gevangen / weetende dat 'er veel meer was dan zy wegvoeren konden /
verzocht dat zy alleen die kisten wilden neemen welke den kooplieden
toebehoorden / welker merken hy aannam hen te zullen toonen; en dat
ze degene die 't zelfde merk hadden als de groote stapel / daar zy nu
aankamen / wilden laten staan / omdat / zeyde hy / die kisten den
Scheeps-kapiteyn toebehoorden; welke hy hoopte dat zy meer zouden
verschoonen dan de kooplieden / omdat ze / even als zy zelve / ook de
zee bontoden. Dit verzoekt wierdt toegestaan; maar wanneer men de
kisten opende / 't welk niet geschiedde voordat ze te Jamaika quamen /
alwaar menze met oogluikinge verkocht /) bevondt men dat de Span-
jaard hen te loos was geweest; dewyl 't bleek dat de weynige kisten
welke zy genomen hadden / en die van 't zelfde merk waaren als de groote
stapel / met Otta gevuld / ende van veel grooter waarde waaren dan de
andere: en zy konden 't gansche schip zo wel met Otta als met Indigo
geladen hebben.

Kon-
cilje.

De Koncenilje is een diertje / groeijende in zekere brucht die wel naar
de Prikkel peer gelijkt; 't boontje of de heester die dezelve draagt is hy
na eveneens / zynde ontrent vyf voeten hoog / en desgelijks steekelig /
doch de bladen syn zo groot niet / maar de brucht is grooter; boven op
deze

deze vrucht groeit een roode bloem; als de vrucht ryp is / en zich begint te ontsluiten / valt de bloem neer / en bedekt dezelve dat geen regen noch dauw het binnenste kan nat maaken. Een dag of twee naa 't neervallen van de bloem / die dan door de hitte der zonne verschroot is / opent die vrucht zich zo wyd als de mond van een pintg kannetje / en 't binnenste van de vrucht is dan vol van klepne roode diertjes / met aardige dunne vleugeltjes. Een gelphk zy daar gegroeid zyn / zo zouden zy'er ook door gebrek van voedsel moeten sterben / en in hunne basteren verrotten / dewyl zy dan hunne moeder vrucht al opgegeeten hebben / indien niet de Indiaanen / die groote velden met deze boomen beplanten / zo dja zy bemerken dat de vrucht zich geopend heeft / hen daaruit dreeben : want zy spreken een groot linnen laken onder te takken van den boom / en schudden de takken met stokken / en storen deze diertjes / zo dat zy beginnen weg te vliegen / blyvende evenwel ontrent hunnen boom zweeben ; inaa; de hitte der zonne tref hen zo / dat ze aansonds dood neervallen / op het gespreide laken / alwaar de Indiaanen hen twee of drie dagen laten leggen / totdat ze gansch droog zyn. Als zy eerst opvliegen zyn ze rood / wanneer ze neervallen zwart / en als ze gansch droog zyn geworden / zyn ze zo wit als 't laken daar ze op leggen : en hiervan komt de hooggeachte schaylaken verw. De Koncenilje boomen worden van de Spanjaards Tonas genoemd ; en worden ontrent Guatimala, Cheapo, en Guaxaka, alle drie plaatsen in 't rpk van Mexiko, plant.

De Silvester is een rood graan / groeiende in een vrucht / die de Kon-Silvester. cenilje vrucht vrp wel gelphk. Eerst spruyt'er een geele bloem uit / en dan volgt de vrucht / die langer is dan die van de Koncenilje. De vrucht ryp zynde opent zich ook heel wyd ; en vermits dezelve vol van deze klepne zaaden of graanen is / vallen zy op de minste schudding daar uit. De Indiaanen / die dit zaad vergaderen / houden'er een schotel onder / en schudden 't daarin. Deze boomen groejen in 't wild / en acht of tien dezer vruchten leveren een once zaad ; maar drie of vier van de Koncenilje vruchten leveren een once diertjes uit. De Silvester geeft een kleur bykans zo schoon als de Koncenilje / en dezelve zo gelphk dat men'er dikwils in verbystert / maar is echter op verre na zo veel niet waard. Ik heb dikwils gevraagd hoe de Silvester en Koncenilje groejen / doch heb nooit een voldoende antwoord bekomen / voordat ik een Spaanschen Edelman aantrof / die dertig jaaren in Westindie, en eenige jaaren ter plaatse daar dit goed groeit / gewoon had ; en van hem ontving ik dit verhaal. Hy was een verstandig persoon / en zeyde zeer wel bekend te zyn in de baai van Kampechie, en dewyl ik zelf ook drie jaaren daar zyn in de baai van Kampechie, en dewyl ik zelf hem naar vele zaaken wegens die baai ; en ik bevond zyn antwoord op myne vraagen zo waarachtig en net / dat ik geen reeden had om 't gene hy my van andere dingen verhaalde niet te gelooben.

1685

Dryf-
hout en
Puy-
m
steen.

Toen top den berg van Guatamala eerst zagen / waaren wy naaz giffing
vijfentwintig mylen daar van af; nader by 't land komende vertoon-
de hy zich hooger en klaarder / doch wy zagen geen vuur / maar een
weinig rooks / daaruyt opgaan. Het land aan de zee was vrp hoog /
doch maar laag in vergelphinge van 't gene verder inwaards lag. De
zee was tot op acht of tien mylen van den oever vol van dryvende boos-
men / of Dryfhout / gelph men 't noemt / (van 't welk ik een groote me-
nigte / maar nergens zo veel als hier / gezien heb /) en pupinsteen-
die waarschynelph wt het brandend gebergte geworpen / en door de
regens die hier te lande zeer hevig en menigvuldig zyn / na de strand
gespoeld worden: ook is het aan de zyde van Honduras uyttermaate
nat.

Op den 24sten van September waaren wy op de hoogte van 14 gr.
30 min. ten Noorden / zynde 't weer nu wat bedoord / Kapiteyn Townly
ging toen met honderd zes mannen in negen kanoes na 't Westen / om daar
te landen / en eenige verbersching voor onze zieken te haalen; want schier
de helft van ons volk was te dezer tyd ziek / en veele waaren gestur-
ven / sedert wy van Rea Lejo waaren gegaan. Wy in de schepen blee-
ven dezes en den volgenden dag met onze marszeplen gegord / en met
de laagere zeplen opgegyd / opdat Kapiteyn Townly te beter voortuyt zou
kunnen raaken.

Den 26sten zetten wy de zeplen weder by / stierende Westwaards /
met een Noordenwind / en schoon weder. Wy zeplden doorby een
streek zeet hoog land / 't welk zich van 't Oosten af strekte / verder dan
wy konden zien / en ons ontrent tien mylen byblyvende / met een schupn-
se afdaaling na 't Westen eyndigde.

Al daar hadden wy een volkomen gezigt van een vermaaklyke laag-
landsdouw / welke zeer veel weyland voor beesten scheen te hebben: ook
waaren 'er onder de grazige veldlanden veele bosschen van groen ge-
schut; want de baaren langs deeze kust zwellen hoog / en slaan zo
onstuymig tegen de strand aan dat den oever met boots of kanoes niet
te genaaken is. Wy voeren dan acht of negen mylen verder langs
dit laag land / houdende ons dicht by 't selve / opdat wy Kapiteyn
Townly niet mogten misloopen; tot welken eynde wy by dage byleypden /
en 's nachts een kleyn zepl maakten.

De Zee-
Kust.

Den 2^{den} October quam Kapiteyn Townly weder by ons; hy had
met zyne kanoes langs de kust gevaaren / en een ingang gezocht / doch
nergens gebonden; totdat hy eyndelph bukten hoope van een baai / sleuf /
of rivier / daar hy veylig mogt inloopen / te zullen vinden / in een zand-
baai had aan land gezet; doch alle zyne kanoes waaren omgeslagen / en
een man verdronken; ook hadden verscheydene hun geweer verlooren /
en 't buskrup van sommige / die hunne kokers niet met wasch dicht ge-
maakt hadden / was nat geworden. Townly dus met veel moeite aan
land

land gekomen zynde/ deed de kanoes in de baai op 't drooge haalen/ en elk bezag zyn krupdhoker/ en haalde 't nat krupd upt zyn roer/ maakende zich gereed om 't land in te trekken: doch zy bonden 't 30 vol van wyde wateren/ die zy niet doorwaaden konden/ dat zy genoodzaakt waaren weder na huine kanoes te keeren. In den nacht maakten zy braave vuuren om zich te warmen: des anderendaags 's morgens quamen tweehonderd Spanjaarden en Indiaanen op hen aanballen/ maar wierden terstond afgeslagen/ zo dat zy met grooter spoed te rugge gingen/ dan zy gekomen waaren: Kapiteyn Townly vervolgde hen/ maar niet verre/ upt breeze voor zyne kanoes. Dit volk quam van Teguantapeque, eene plaats welke Townly was gaan zoeken/ voornamelyk omdat de Spaansche boeken gewag maaken van een groote rivier aldaar; maar of die te deerz tyd vervloeid was/ dan of Townly en zyn volk ('t welk ik eerder geloof) niet verre genoeg hebben kunnen zien/ weet ik niet; maar 't is zeker dat zy dezelve niet konden vinden.

Op zyne wederkomst zetteden wy de zeplen aanstonds weder by/ en zeplden nog al westwaards aan/ met een Oostnoordooste-wind/ schoon weder/ en heldere koelte: wy quamen niet nader dan op twee Engelsche mylen van strand/ yeplende gestadig de grond; en bonden op zes Engelsche mylen van land negentien/ op acht diergelyke mylen eenentwintig badem water/ met een grove zand grond. Wy zagen geen opening of eenige plaats om te landen; dies zeplden wy nog twintig mylen voort/ en quamen by een hoog eplandje genaamd Tangola, alwaar een goede ankergrond is. Dit epland is redelyk wel van hout en water voorzien/ en legt ontrent een myl van den oever. De vaste kust tegen over dit epland is by hoog veldland by de zee; maar twee of drie mylen landwaards in is het hooger/ en zeer boschachtig.

Wy zeplden nog een myl verder langs de kust/ en quamen by Guatulko. Deze haven legt op de hoogte van 15 gr. 30 min. en is een van de beste in 't gansche rijk van Mexiko. Ontrent een Engelsche myl van den mond dezer haven/ aan de oostzyde/ is een eplandje dicht by den oever; en aan de westzyde van de haven is een groote holle rots alwaar de zee door 't gestadig in en uytstroomen een groot geraas maakt/ zo dat men 't een groot end daarvandaan kan hooren. Elke haer die 'er in komt dryft het water ten top upt/ als door een ypp/ banwaar het uytblijgt/ even als 't geblaas van een walvisch/ waarby de Spanjaards het ook vergelyken. Zy noemen deze spuytende rots de * Buffador, doch om welke reden weet ik niet. Zelfs by 't stilste weder slaat de zee daarin/ en doet het water upt het gat spuyten; zo dat dit altoos een goed teken is om de haven by te vinden. Deze haven is ontrent drie Engelsche mylen diep/ en eene breed/ loopende Noordwest in/ maar de westzyde is hoog klepne schepen best om te ankeren/ omdat men daar besloote kan leggen/ daar men anders voor de Zuidweste-winden/ die hier veel waaien/ open legt. Daar is overal een goede zuydere grond/ loopenden allengshens af van zes tot

168j.

Eyland
Tangola.

De haven
Guatulko

Spuyten-
de rots.

* Blaazer
of Loosjer.

1685.

zestien baden. De oever is een vlakke zandige strand / zeer bequaam om op te landen / en aan 't eynde van de haven is een schoone beek van versch water / in de zee uytloopende. Eertijds stont hier een Spaansch dorp / 't welk door den Ridder Francois Drake ingenomen wierdt; maar nu is 'er niets van overgebleeven / dan een Kapel / die ontrent tweehonderd schreden van de zee tusschen 't geboomte staat. Het land vertoont zich met klepne richgels / die zich gelyk met de strand uytstrekken / en sreed's hooger achter malkanderen opryzen / welke alle met zeer hooge en weelige boomen bezet waaren; zulks dat het ongemeen pleyzierig en vermaakelyk is 't selve van verre te aanschouwen; en ik heb nergens iets diergelyks gezien.

De rivier
Kapalita.

Op deeze plaats quam Kapiteyn Swan, die zeer ziek geweest was / aan land / en alle de zieken met hem / neffens de Wondarts om op hen te passen. Kapiteyn Fownly ging hier weder met een party volks landwaard in / om na hupzen of inwooners te zoeken. Hy toog oostwaard aan / en quam aan de rivier Kapitalita, 't welk een snelle bloed is / zynde diep aan de mond / en leggende ontrent een myl van Guatuko. Twee van zyn volk zwommen over deeze rivier / en namen drie Indiaanen gebangen / die daar als schildwachters gesteld waaren / om op onze komst te passen: geen van deeze kon Spaansch spreken / evenwel beduydde ons volk hen door tekenen / dat zy begeerden te weeten / of 'er ook een stad of dorp daar ontrent was: waarop zy weder door tekenen te verstaan gaven / dat zy ons wel by eenige woningen konden brengen; maar of het een Spaansche of Indiaansche woonplaats was / en hoe verre afgelegen / konden de onze niet verstaan. Zy bragten dan deeze Indiaanen met zich aan boord / en 's anderendaags / 't welk den 6^{den} van October was / ging Kapiteyn Townly met honderd veertig man van welke ik een was / weder aan land / neemende eenen van die Indiaanen mede / om ons na die woningen te geleiden. Ons volk dat aan boord bleef nam versch water in / hakte hout / en lapte onze zeplen / en onze Moskitos vingen dagelyks drie of vier schildpadden / die hoewel niet heel zoet van smaak / evenwel graage waaz by ons waaren / omdat wy in lang geen vleesch gegeten hadden. Den 8sten keerden wy weder / hebbende ontrent veertien Engelsche mylen landwaard in geweest / eer wy by een vaste woonplaats quamen. Wy vonden daar een Indiaansch dorpje / en in 't selve een groote menigte Vinello's, die in de zon te droogen lagen.

Vinello.

De Vinello is een klepne dop of hauwe vol van klepne zwarte zaadjes; deeze schil of bolster is vier of vyf duyn lang en ontrent 30 dik als de steel van een tabaksblad / die ze gedroogd zynde ook zeer wel geipst; zo dat onze Kapersgasten dezelve in 't eerst dikwils weggevoeren hebben / verwonderende zich waarom de Spanjaards tabaksteelen bewaarden. Deeze vrucht groeit aan een klepne wipgaard / welke by de boomen / die 'er ontrent groeyen / opklimt: eerst komt 'er een groene bloem voort / waarop deeze hauwe volgt; die eerst groen is / doch ryp zynde

zonde geel wordt: waarna de Indiaanen / die 'er hun werk van maaken / en dit gewas goedkoop aan de Spanjaarden verkoopen / 't zelve plukken / en in de zon leggen / 't welk het zacht maakt / en dan verandert het in een kastanjevurpe kleur; dan persen zy 't dikwils tusschen hunne vingers / waardoor het plat wordt: Of de Indiaanen nog iets daaraan doen / weet ik niet; maar ik heb gezien dat de Spanjaards het met oli glad streken.

Deze wipngaards groeijen overbloedig te Bokka-toro, alwaar ik deze Vinellós geplukt / en getragt heb te habenen; maar ik kon 'er niet mede te recht komen; 't welk my doet denken dat de Indiaanen eenig geheim daat ontreut hebben / dat my onbekend is. Ik heb de Spanjaards dikwils gebraagd / hoe ze bereyd worden / maar heb nog nooit iemand aangetroffen / die 't my wist te zeggen. Eene Mr. Kree, ook een zeer naauwkeurig persoon / die goed Spaansch sprak / en al zy'n leven een Kapitein was geweest / hebbende zeven jaaren als een gevangen onder de Spanjaarden te Portobello en Cartagena verkeerd / heeft / onaan gezien alle zyne naabzaage / niemand konnen aantreffen / die zich op die konst versiondt. Hadde wy die weetenschap konnen leeren / verscheptene van ons zouden jaaypluis in 't droog seizoen na Bokka-toro gegaan / en dit gewas bereyd hebben / om 'er een laading van in te neemen; want wy zouden daar schildpadden genoeg tot supze / en een groote menigte van Vinellós hebben konnen bekomen. Deze Mr. Kree toondeze my eerst te Bokka-toro. Zy worden by een stedeken genaamd Kaihoka, in de baai van Kampechie gebonden; en onder de Spanjaards in Westindie gemeenlyk voor drie stuivers de dop verkocht; ook bindt menze by de Drogisten te koop / en zy worden veel by de Chocolate gebruykt om die een reuk te geeven: sommige gebruyken dit zaad ook onder tabak / omdat het dezelve een lieflyke reuk byzet. Ik heb nooit gehoord dat ergens Vinellós groeijen / dan hier in dit land / by Kaihoka, en te Bokka-toro.

De Indiaanen van dit dorp konnen maar weynig Spaansch spreken / en scheenen een arm omzigt volk te zyn: Wy versonden upt hen / dat 'er zeer weynig Spanjaards in die gewesten waaren; niettemin staan alle de Indiaanen daar te lande onder hen. Het land van de zee af tot aan hunne hupzen toe is zwarte aarde / met eenige steenen en rotsen vermengd; en de gansche weg staat vol van zeer hooge boomen.

Den 10den zonden wy hier kanoes westwaards / met bevel dat zy ons aan Porto Angeles zouden wachten; dewyl wy hoopten dat zy door 't een of 't ander middel eenige gevangenen zouden bekomen / die ons beter beschept van 't land konden geeven / dan wy totnogtoe hadden: en wy volgden hen met de schepen naa / vermits al ons volk nu redelyk wel van de hoorts / die sedert ons vertrekt van Rea Lejo onder ons had in zwang gegaan / was gebeterd.

IX. HOOFDSTUK.

Vertrek van Guatulko. 't Eyland Sacrificio. De haven Angeles. Gevaarlyke ontkoming. De Klip Alcatraz; en de naabuurige kust. Snoeken. De Stad *Akapulko*. Deszelfs handel op de Filippines. De haven van Akapulko. Een dondervlaag. Port Marquis. Vergeeffsche aanslag van Kapiteyn Townly. Een lange Zandbaai, met een holle zee. De Palmboom. De berg Petaplan. Een Indiaansche dorp. Chequetan, een goede haven. Estapa. Mosselen aldaar. Een Karavane van Muylezels genomen. Een berg by Thelupan. De kust daar ontrent. De brandende berg, stad, valley, en baai van Kollima. De haven Sallagua. Oarrha. 't Ruuw gebergte Koronada. De Kaap Korriëntes. De Eylanden van Chametly. De Stad Purification. Valdera. De aanslag op deeze kust gemist. Kapiteyn Townly scheidt van hen met de Indiaanen van Darien. De punt eneylanden van Pontique. Andere eylanden van Chametly. De vrucht Penguin. Zeehonden. De Rivier Kullakan, en de handel aldaar op Kalifornia. Massaklan. De rivier en 't dorp Rosario. Caput Cavalli, en een andere berg. De moeiljkheyd van kondschap op deeze kust. De rivieren Oleta, en St. Jago. Het stedeken Santa Pekaue. Kompostella. Veele van hun Volk gematst. Kalifornia, of 't een eyland is, of niet. Van de Noordwester, en Noordooster doortogt. 't Eyland Santa Maria. Kapiteyn Swan stelt een togt na Oostindie voor. De Valley van Valderas en Kaap Corrientes. De reden van tegenspoed op de Mexikaansche kust; en 't vertrek vandaar na Oostindie.

't W As den 12^{den} October 1685. toen wy met onze schepen wpt de 1685.
 haben van Guatulko t'zepl gingen. Het land alhier legt weste-
 lyk / en een wepnig zupdwaards twintig of dertig mylen verre. De zee- Vertrek
 winden zyn gemeenlyk Westzupdwest / en somtyds Zupdwest ; maar van Gua-
 de landwinden Noord. Wy hadden nu schoon weder / en wepnig wind / tulko.
 houdende 30 dicht aan de strand als wy konden / om 't boozdeel van de
 Landwinden te hebben ; want de Zeewinden waaren noch tegen ons :
 en wy bebonden dat 'er een stroom oostwaards liep / die ons tegen
 hieldt / en ons noodzaakte by 't epland Sacrificio te ankeren. Dit is een 't Eyland
 groen Eplandtje / omtrent een halve Engelsche myl lang / leggende een Sacrificio
 myl betwischen Guatulko en een halve Engelsche myl van de vaste kust. Aan
 de westzyde van dit eplandtje scheen een fraaije baai te wezen / doch ech-
 ter vol van klippen : maar de beste ankerplaats is tusschen 't eplandt-
 je en de vaste kust / alwaar vyf of zes badem water is. Hier gaat een
 vry sterk gety / en 't water ryft en valt vyf of zes voet.

Den 18^{den} zepden wy vanhier westwaard op / om onze kanoes te
 volgen ; houdende langs den oever / die vol zandbaaijen was : het land
 was vry hoog en boschachtig / en daar ging een holle zee tegen de
 strand aan. Den 22sten quamen twee van onze kanoes aanboord / waar-
 uyt wy versonden / dat zy al verre westwaards waaren geweest / maar
 zy hadden de haben Angeles niet konnen vinden. 's Daags te vooren
 hadden zy getracht te landen / aan een plaats daar zy veele stieren
 en koeijen hadden zien weyden / op hoope van eenige derzelver te beko-
 men ; maar daar ging zulk een sterke barning / dat beyde de kanoes
 omsloegen / al hun geweer nat wierdt / en zy vier roers verlooren / en
 een man die verdronk / hebbende veel moeite eer zy weer af raakten.
 van de andere twee kanoes wisten zy niet te zeggen ; want den eersten
 nacht dat zy van Guatulko gingen / waaten zy van dezelve geraakt / en had-
 denze sekerd niet gezien.

Wy waaren nu tegen over de Haben Angeles. hoewel ons volk in de ha- ven An-
 no het niet wist ; dies liepen wy 'er in / en ankerden daar. Dit is een bze- ges.
 de opene baai / met twee of drie klippen aan de westzyde. De ge-
 heele baai over is hier goede ankergrond op dertig / twintig / of twaalf
 badem waters : maar men moet booz alle winden open leggen / uytge-
 noemen de landwinden / totdat men op twaalf of dertien badem waters
 komt / daar is men booz de westzupdweste wind / welke de gemeene
 Passaad wind is / beschut. Het gety gaat hier omtrent vyf voet
 op en neer / de bloed ten noozdoosten / en de eb ten zupdwesten.
 't Is in deze baai slijm te landen ; de plaats daartoe is dicht aan de
 westzyde / achter eenige klippen / alwaar altoos een hol water gaat.
 De Spanjaards vergelyken deze haben in goedheid by Guatulko, maar
 daar is een groot onderschepd ; want Guatulko is van 't land byna be-
 slooten / en dit is een opene reede / die men booz hume beschypping niet
 gemaklyk zoude konnen bekennen / 't en waate aan deszelfs merkteke-
 nen / en hoogte / die 15 graaden ten Noozden is. Dit was de reden
 dat

1685. dat onze kanoes / die van Guatulko gezonden / en gelast waaren ons hier te wachten / dezelve niet kenden / niet denkende dat dit die mooie haven was / en daazom verder gingen. Twee daarvan / gelijk ik reeds gezegd heb / keerden weder / maar de twee andere waaren nog niet by ons gekomen. Het land dat deeze haven bepaalt / is redelyk hoog / de aarde is zandig en geel / en op sommige plaatsen rood / zynde ten deele boschland en ten deele veldland. De boommen in de bosschen zyn groot en hoog / en de velden met zeer veelig gras voorzien. Twee mylen beoosten deeze plaats is een Ossenweijerij / Don Diego de la Rosa toebehoorende.

Gaan na
de Ossen-
weyery.

Den 23sten gingen wy met ontrent honderd mannen aan land / en toogen daarna toe / alwaar wy een menigte van vette stieren en koeijen vonden / die in de velden graasden; en in het hups was goede voorraad van zout / mais , en eenige verken / haanen / en hennen ; maar de eijgenars of opzieners waaren alle weg gegaan. Wy lagen hier twee of drie dagen / en smuuden van versche kost ; maar wy zagen geen kans om eenig goed gedeelte daarvan aan boord te krygen / omdat de weg zo verre / ons volk zo zwak / en daar een wyde rivier te doorwaaden was. Wy quamen dan den 26sten weder te rugge / en bragten elk een wepnig vleesch en spek meede boor 't volk dat aan boord gebleeven was. In de twee nachten welke wy hier aan land bleeden / hoorden wy goote troppen van Jakhalzen (30 ons dacht) niet verre van ons gestadig blaffen : 't is waar / niemand van ons zagze / maar ik geloof waarlyk dat het Jakhalzen waaren / hoewel ik deeze dieren in Amerika niet gezien / noch ergens dan hier gehoord heb. Wy konden niet denken dat'er minder dan dertig of veertig waaren. Tegens den avond quamen wy aan boord / maar vernamen nog niet van onze twee kanoes.

Den 27sten 's morgens zeilden wy vanhier / met een landwind die boord ten Westen waaide. De Zeewind quam ons tegen den middag by uyt den N. Z. W. en 's avonds ankerden wy op zestien vadem waters by een klippig eplandje / 't welk ontrent een halve Engelsche myl van de vaste kust / en zes mylen westwaards van de haven Angeles legt. De Spanjaards maaken in hun Stiermans-boek geen gewag van dit Eplandje. Den 28sten zeilden wy weder met de landwind : naa de middag woei de zeewind zo hard / dat onze goote steng scheurde. Deeze kust is vol van kleyn gebergte en valleijen / en op den oever gaat een sterke barning. In den nacht ontmoetten wy de twee andere kanoes / die te Guatulko van ons gegaan waaren / zy waaren tot aan Akapulpo geweest / om Port Angeles te zoeken. Te rugge komende waaren zy een rivier opgegaan / om water te krygen / en wierden door honderd vyftig Spanjaarden ontmoet / in spyt van welke zy zich echter van water verzorgden / maar een man van hen wierdt door de vye geschooten.

Daarna gingen zy in een Lak of poel van zoutwater / alwaar zy veel gedroogde visch vonden / en eenige daarvan aan boord bragten. Wy

mi tegen ober die plaats gekomen zynde / zonden een kano met twaalf mannen upt om meer visch te haalen. De mond van deeze Poel is geen pistoolschoot wyd / en ter weder zyde zyn taamelijk hooge klippen / 30 van natuure geplaatst dat'er zich veel volks achter verschuilen kan / en binnen die klippen blydte de poel zich ter wederzyde upt. De Spanjaards dooz onze twee kanoes / die twee of drie dagen te vooren daar geweest waren / in alazim geraakt zynde / quamen gewapend na deeze plaats / om hunne visch te bewaaren; en ziende onze kano aankomen / verschuilen zy zich achter de klippen / latende de kano in vaaren; en toen byanden zy los / en quetsien bys van ons volk; die wegens dit onverwacht overval verseld / niettemin hunne roers lossen / en de poel verder in roeiden; want zy durfden die naauwe ingang / welke bykans een vierde deel eener Engelsche myl lang was / niet weer uprvaaren; dies roeiden zy na 't midden van het meer / alwaar zy schootby waaren / en omzagen of zy niet een andere dooztocht / die wyder was / konden bespeuren. Zy lagen daar twee dagen en drie nachten stil / op hoope dat wy hen zouden komen zoeken; maar wy lagen ontrent drie mylen van hen in zee / wachtende na hunne wederkomst / en vermoedende dat zy een groote ontdekkinge gedaan hadden / en verder dan de Vischdoogery gegaan waaren; want het is gebuyrlyk by de Kapers dat zy op 30 een togtje upgaande / verder zoeken dan zy eerst beoogden / indienze eenige aanmoediging bekomen. Maar Kapiteyn Townly met zyn bark dicht by de strad zynde / had eenige roers in het meer hooren lossen; dies bemande hy zyne kano / voer na land; en staande de Spanjaards upt de klippen / maaakte hy een byz dooztocht voor ons volk / en om upt deeze poel te komen / daar zy anders van hunger zouden hebben moeten sterben / of dooz de Spanjaards doodgeslagen zyn geworden. Zy quamen den 31 ten October weder aan boord. Deeze Poel legt op de hoogte van 16 gr. 40 min. ten Noorden.

Op gingen nu vanhier weder t'zepl / sturende westwaarts met schoon weeder / en een stroom die na 't westen liep. Den 2den November passeerden wy een klip / dooz de Spanjaarden Alcatrofs geheten. Het land hier om heen is maatlyk hoog en boschachtig / en verder landwaard in bergachtig. Hier zyn zeven of acht witte klusten / aan de zee die zeer kenbaar zyn / omdat 'er nergens op de ganse kust eenige 30 wit en 30 dicht byeen zyn; zy leggen bys of zes Engelsche mylen beweesten de klip Alcatrofs: Zyd ten westen van deeze klippen / ontrent vier of bys Engelsche mylen in zee / is een gevaarlyke plaats. Twee mylen beweesten deeze klusten is een byz groote rivier / en een eylandtje in den mond daarvan; de ingang van de oostzyde van 't zelve is ondiep en zandig; maar de wester ingang is diep genoeg voor kanoes. Op den ober van dezelve hebben de Spanjaards een borstweering gemaakt / om een byand het landen en water haalen te beletten.

De zee:
kust.

1685.

Den 2^{den} ankerden wy tegen ober deeze rivier op beertien badem wa-
ters ontrent anderhalf Engelse m^{yl} van land. Den volgenden mo-
gen bemanden wy onze kanoes / en gingen by de bofschweering aan
land / zonder dat ons veel tegenstand ontmoette / hoewel 'er ontrent twee
honderd mannen waaren om ons af te weeren: zy losten twintig of dertig
roers op ons / maar ziende dat wy vast voorgenomen hadden te landen/
verlieten zy de plaats. Een boormaane reden waarmede de Spanjaards
30 dikwils dooz ons verdoerven werden / hoewel zy menigmaal veel
sterker in getal / en op veele plaatsen met bofschweeringen voorzien wa-
ren / is hun gebrek van kleyn schietgeweer / want dat hebben zy maar
weinig langs alle de zeeuften / 't en zy by sterke bezettingen. Wy bon-
den hier een groote menigte zout / hier gebagt / 30 ik geloof / om de
visch te zouten / welke zy in de poelen vangen. De visch die ik hier-
meest zag / was een soort van snoeken / zynde geen zeevisch noch rivier-
visch / maar zeer overbloedig in die zoute meiren. Deeze visch is on-
trent een voet lang / en rond / zynde 30 dik als het dun van een mans
been / met een redelyk lang hoofd / de schubben zyn wit van kleur / en
de visch goed van smaak. Hoe de Spanjaards deselve vangen weet ik
niet ; wy hebben 'er nooit eenige netten / hengels / hoeken / of
snoeren ; noch eenige bak / schuylt / of kano langs deeze gansche kust
gebonden / uytgenomen 't schip te Akapulko, daar ik van spreken
zal.

Een
soort van
snoeken.

Wy gingen twee of drie mylen landwaard in / en bonden maar een
hups / alwaar wy een Mulatto of halfslachtige Indiaan gebangen kree-
gen / die ons verhaalde van een schip dat onlangs van Lima te Akapul-
ko gekomen was. Kapiteyn Townly, die wel een goed schip van doen
had / dacht nu gelegenheid te hebben om 'er een te krygen / indien hy
zyn volk bepraaten kon / dat zy met hem na de haven van Akapulko
gingen / en 'er dit schip uythaalden. Hy sloeg het hen derhalven voor /
en bondt al zyn volk niet alleen gewillig om hem by te staan / maar ook
veele van Kapiteyn Swans matroozen: doch Swan sprak 'er tegen / om-
dat hy oordeelde / dewyl onze lystogt schaars was / dat wy onzen tyd
wel beter konden besteeden / met ons zelven eerst van mondkost te voor-
zien ; en hier in de rivier / daar wy nu waaren / was overbloed van
Mais, naar 't zeggen van onzen gebangen / dewelke aanbodt ons ter
plaatsse te geseyden daar het was. Maar noch de tegenwoordige nood-
zaakelykheid / noch Kapiteyn Swans reeden / noch des volks eegen be-
lang mogt iets helpen ; want onze groote toelag was toen / na een tyd
schip te wachten / 't welk alle jaaren kostelyk geladen van de Filippyn-
sche eylanden te Akapulko komt : maar 't was noodig dat wy ons eerst met
voorraad van mondkost verzorgden / om in staat te zyn van te kruysen /
en de komst van dit schip af te wachten. Doch de party van Townly
had de overhand ; so dat wy hier alleenlyk water innamen / en ons gereed
maakten om te vertrekken. Wy gingen dan den 5^{den} 's namiddags we-
der

der 1^e zepl/ haarende de kust langs na Akapulko. Den 7^{den} naa de mid-
dag/ zynde ontrent twaalf mylen van de sizand/ zagen wy 't hooge
land van Akapulko. 't welk zeer kenbaar is; want daar stondt een ronde
berg tusschen twee andere bergen/ waarvan de westelykste de grootste
en hoogste is/ en boven op den top nog twee ronde heuveltjes heeft:
de oostelykste berg is echter hooger en spitsier dan de middelste: van de
middelste berg loopt het land schuyng af na de zee/ en eyndigt in een hoo-
ge ronde hoek. Op deeze gansche kust is geen land dat zich dus ver-
toont. Tegens den avond doer Kapiteyn Townly met honderd beer-
tig man in twaalf kanog van de schepen af/ om te zien of hy 't schip
van Lima tpe de haven van Akapulko zou konnen wegneemen.

Akapulko is een taamelijke stad/ leggende op 17 graaden benoo- Akapul-
ko.
den den Ebenaa. Het is de zeehaven van de stad Mexiko aan de west-
zy van 't vaste land/ gelyk Vera Cruz of St. Jan d'Ulloa in de baai van
Nova Hispania aan de noozdzyde is. Deeze stad is de eenigste handel-
plaats op deeze gansche kust; want aan de noozdweste zyde van dit
groot eysl wordt weynig of geen handel ter zee gedreeven; zo dat'er vooz-
zeveel ik heb konnen bemerken/ geene schuyten/ barken/ of schepen
zyn/ dan die van andere gewesten herwaards komen; en eenige boots
dicht by de Zuiddoost zyde van Kalifornia. welke ik acht dat tusschen
't zelve en de vaste kust tot de Paerel visscherij gebruykt worden.

De schepen die hier komen om handel te drijven zyn alleenlyk drie; Schepen
teveeten twee die gesladij eens in 't jaaz tusschen deeze plaats en Ma- die op de
nila in Lukonia (een van de Filippynsche Eylanden) vaaren; en een Manillas
schip dat alle jaaren eens na en van Lima gaat. Dit van Lima komt handelen.
gemeenlyk een weynig voor Kerstyd/ en brengt Oufkzilver/ Kakaao/
en Stukken van achten; en wacht dan totdat het schip van Manila
komt/ om eene laading van Specerpen/ Zyde/ Kattoenen/ Metel-
doek/ en andere Oostindische waaren voor 't gebruyk van Peru in te
neemen/ waarmede het weder na Lima keert. Dit is maar een kleyn
schip boerende twintig stukken; maar de twee schepen van Manila zegg
men dat elk van meer als duyzend ton zyn. Deeze doen hunne togten
by beurten/ zo dat een van hen beyde altoos aan de Manillas is. Als
een van deeze twee van Akapulko afvaart/ is het tegens 't laafst van
Maart, of het begin van April, 't welk dan altoos by Guam, een van
de eylanden Ladronez, aanlegt/ naa een togt van ontrent zestig dagen;
en naa twee of drie dagen verblif/ vervolgt het zyne reys na Manila,
alwaar het gemeenlyk in Junius aankomt; tegens welke tyd het an-
der zeptreed is/ om met Oostindische waaren bandaar te vertrekken;
het welk dan tot op de hoogte van 36 of somtyds 40 graaden noord-
waards aan siert/ eer het een wind krypt om na de Amerikaansche
kust over te zetten: en dan komt het eerst op de kust van Kalifornia,
en vaart dan weer zydwaards langs den oever/ waardoor het nooit
de wind mist/ om recht op Akapulko aan te vaaren. Op de hoogte
van

1685. van de KAAP St. Lukas, 't welk de zuidelyke hoek van Kalifornia is/ gekomen zynde/ steekt het over na de KAAP Korrientes, die op ontrent 20 graaden benoorden den Middellijc legt: vandaar vaart het langs de kust tot aan Sallagua, en zet de reysigers/ die na de stad Mexiko moesten gaan/ aldaar aan land: en vaart dan vervolgens de kust langs tot aan Akapulko, alwaar het gemeenlyk ontrent hierstyd aankomt/ en nooit niet boven acht of tien dagen vroeger of later. Als dit schip dan weder te Manila komt/ vaart het ander/ dat daar 30 lang gewacht heeft/ te rugge na Akapulko: zulks dat de Ridder Joan Narborough door de Spanjaarden misleyd is/ wanneer zy hem zeyden dat'er zes of meer schepen op die vaart handelden.

De haven
van Akapulko.

De haven van Akapulko is zeer gelyklyk voor schepen/ en zo groot dat'er eenige honderden in ten anker zouden kunnen leggen/ zonder malkander te beschadigen. Voor de mond van de haven is een laag eplandje/ ontrent anderhalf Engelsche myl lang/ en een halve breed/ strekkende zich Oost en West uyt. Ter wederzyde is een bequaame en wyde diepte/ door welke de schepen vrylyk in en uyt kunnen komen/ mids dat zy inkomende zich van de zeewind/ en uytgaande van de landwind bedienen: want zelden of nooit mist het/ dat deeze winden beurt om beurt malkanderen tegens den dag en met den nacht verpoosen. De westelyke ingang is de engste/ maar 30 diep dat men'er niet kan ankeren; en de schepen van Manila vaaren door dezelve: maar de schepen van Lima komen de Zuidwester kiel in. Deeze haven loopt ontrent drie Engelsche mylen noordelyk in; maar dan naauw wordende draait ze na 't Westen/ en strekt zich ontrent een Engelsche myl verder uyt/ alwaar ze eyndigt. De Stad staat aan de Noordwestzy/ aan de mond van de engste doortogt/ dicht by de zee; en aan 't end van de stad is een schietkat/ waarop veel geschut geplant staat. Tegen over de stad aan de oostzy/ staat een hoog sieck kasteel/ waarop men zegt dat veertig zwaare stukken leggen. De schepen leggen doorgaans aan 't end van de haven ten anker/ onder 't bereyk van het geschut des kasteels/ en der schietkat.

Townly's
aanslag
gemist.

Kapiteyn Townly, die/ gelyk ik reeds gezegd heb/ met honderd veertig man onze schepen verlaaten had/ om te zien of hy 't schip van Lima uyt de haven kon haalen/ had niet boven drie of vier mylen voortgeroeld/ wanneer die togt met het verlies van hunner aller leevens scheen te zullen geeyndigd hebben: want zy wierden schielik door een hevige donderblaag van land overvallen/ waarvoor alle de kanoes schier in de grond geraakt hadden: maar zy ontquamen 't gevaar nog/ en quamen den tweeden nacht behouden in Port Marquis.

Port
Marquis.

Port Marquis is een zeer goede haven/ een myl beoosten de haven van Akapulko. Alhier bleven zy den volgenden dag om hen zelve/ hunne kleederen/ en hun geweer en andere kuygbehoefte te droogen. 's Nachts daar aan roeiden zy zachtelyk na de haven van Akapulko, en ont-

dat zy niet gehoord wouden worden/haalden zy hunne riemen in/en schuifden zo zachtjes/gelyk of zy Manatees hadden willen bangen. Zy 't kasteel gekomen zynde/flaken zy over na de stad /en bevonden dat het schip tusschen de bofstuering en het fort lag / naaz giffing ontrent driehonderd voeten van elk af. Als zy 't wel bezigtigd/en 't gebaaz van den aanslag overwoogen hadden / oordeelden zy 't onmogelyk dezelve upt te voeren; dies roetden zy zachtjes te rugge/ totdat zy blyten 't bereyk van 't geschut waaren; en wonden 't toen na land/ doch troffen een rot Spaansche soldaaten aan / (want de Spanjaards hen 's daags te vooren gezien hebben) / hadden wachten langs de kust gezet /) dewelke terstond op hun vuur gaven / maar hen echter niet beschaadigden / doende hen alleenlyk verder van land afwyken. Waarna zy aan den mond van de haven bleven leggen / totdat het dag was / om de stad en het kasteel te bezien; en keerden toen weder na boord / zynde vermoeid / hongerig /en dzeovig om 't mislukken van hunne aanslag.

Den 13^{den} gingen wy weder t'zepl westwaazd aan met de landwind / welke doorgaans N. O. is / maar de zeewinden zyn S. W. Wy passeerden een lange zandbaai / die zich meer als twintig mylen uytstreckt. Al dien weg langs slaat de zee met zulk een geweld op strand / dat het onmogelyk is met boot en kano daazontrent te komen; niettemin is het een goede zuybere grond / daaz men een Engelsche myl of twee van de strand bequaamlyk ankeren kan. Het land aan de zee is laag / en maatelyk vruchtbaar / blygende veleerlepe boomen voort / inzonderheyd de wyduytgespreyde Palmboom / welke by plekken van 't een end der baai tot het andere wast.

De Palmboom is zo groot als een gemeene effcheboom / groeiende twintig of dertig voeten hoog. De stam is vyf van takken tot boven aan de top / alwaaz zy zich in vele groote groene telgen uytbreydt / niet ongelijk de Hoofboom / hierbooren beschreeven. Zodaanige takken groeijen ook op vele andere plaatsen / (gelyk als in Jamaika, Darien, de baai van Kampechie, enz.) voortspruytende van een stomp / die niet boven een voet of twee hoog en echter niet het overblyffel van een afgehouden boom is; want geen van dit slach van boomen zal ooit weer groeijen / als hy zyn top quyt is; maar deeze zyn een soort van Daanjes-palm / en de takken welke upt de stompen spruyten / zyn zo groot niet / als die welke aan een grooten boom groeijen. Deeze klepne takken worden in Oost-en West-Indie gebruykt om de huysen te dekken / en zyn zeer dienstig en duurzaam / overtreffende den Palmetes berre.

Het land inwaards is vol van klepne spitse dorre bergen / welke vele klepne vallepen maaken / die zich weeltig en groen vertoonen. Aan 't west-end van deeze baai is de berg Peraplan, op de hoogte van 17 gr. 30 min. ten Noorden. Dit is een ronde hoek die zich in zee uytstreckt / en van verre wel een epland schynt te zyn. Een weynig betweflen dee-

1685.

zen berg 300 verscheydene ronde klippen / welke wy na bukten lieten leggen / stierende tusschen dezelve en de ronde hoek in / alwaar wy elf vadem waters hadden. Wy quamen ten anker aan de noordwestzyde van den berg / en stapten met ontrent honderd zeventig man aan land / gaande twaalf of veertien Engelsche mylen landwaards in / alwaar wy by een arm Indiaansch dorp quamen / daar niet een maal eten voor ons te vinden was. Het volk vlugte alle weg / uytgezejd eene * Mulatta, en drie of vier klepne kinderen / welke opgenomen / en aan boord gebracht wierden. Zy sejd ons / dat'er een Doerman / of drpber van een Katabane myplezels / na Akapulko ging / met veel en andere goederen; maar dat hy op de weg / uytbreeze voor ons / had halte gehouden / een wepnig bewesten dit dorp; want hy had gehoord dat wy op die kust waaren: en zy geloofde / dat hy daar nog stil hieldt: hierom was het dat wy de vrouw aanhielden / om ons na die plaats te geleiden. Terwyl wy hier lagen vingen onze Moskitos eenige klepne Zeeschildpadden / en veel klepne Joodse-visch.

* Half-
sachige
Vrouw.

Joodse
visch.

De Joodse visch is een zeer goede visch / en van de Engelschen / zo ich acht / aldus genoemd / omdatze schubben en binnen heeft / en daardoor een repne visch volgens de Levitische wet is; ook koopen en eten de Jooden op Jamaika dezelve onbeschroomd. Het is een groote visch / van fatsoen bykans als een Kabeljauw / maar veel grooter / zo dat een daarvan wel drie / vier / of vyfhonderd pond weegt. Hy heeft een groot hoofd / met groote binnen / en schubben zo groot als een halve rypdaalder / welke met de groote van 't ijs wel overeenkomen: hy is zeer zoet van smaak / en gemeenlyk heel vet. Deze visch onthoudt zich tusschen de klippen; en in Westindie, ontrent Jamaika en de kust van Karokos, maar voornaamelyk in deeze zeen / inzonderhejd wat meer westwaards / is zy zeer overvloedig.

Chequetan.

Een karavane
muy-
ezels ge-
nomen.

Den 18den gingen wy met ons schip vanhier / en voeren ontrent twee mylen verder westwaards / na eene plaats genaamd Chequetan. Onderhalf Engelsche myl van de strand is een klepne eylandtje / en binnen 't zelve een goede haven / alwaar de schepen konnen kielhaalen: daar is ook een riviertje van versch water / en houts genoeg.

Den 19den November 's morgens gingen wy met vyfentnegentig man in zes handes om den Doerman op te zoeken / neemende 't vrouwmensch mede om ons den weg te wyzen: maar Kapiteyn Townly wou niet met ons gaan. Door dag landden wy by een plaats genaamd Etapa / hebbende daar dikwils om mosselen geweeft / zo zy sejde: want dezelve 300 daar in groote menigte / en zien'er eveneens uyt als onze Engelsche mosselen. Zy leyde ons door een onbebaand woud ontrent een myl verre langs een rivier / wanneer wy quamen in eene weyde dol van stieren en koetjen; en hier ter plaatse was het dat de Doerman met zyne mylen zich onthieldt / hebbende niet durven voortgaan / omdat hy niet

uilet wist waar wy lagen : dus maakte hy door zyne bzeze dat hy met alle zyne goederen ons ten roof wierd. Hy had veertig baalen met meel eenige Chokolade/ een groote partij kleyne kaezen/ en veel aardewerk. De eetbaare waaren namen wy weg/ maar 't aardewerk quam ons niet te stade/ dies lieten wy hem dat behouden. De muplezels waaren ontrent zestig in getal; en wy bragten ons geroofde goed met dezelve aan strand/ latende hen toen weer loopen. Wy slagteden hier ook eenige koeijen/ en bragten die in onze kanoes met ons. Na de middag quamen onze schepen een halve Engelsche myl van de plaats daar wy geland waaren ten anker/ en daarop gingen wy aan boord. Kapiteyn Townly, ziende dat het ons dus wel geslaagd was/ ging met zyn volk ook aan land om eenige koeijen te dooden; want daar waaren geene Inwoonders ontrent/ die zulks konden beletten. Dit land is zeer boschachtig/ van een goede en vruchtbare aard/ en van veel kleyne riviertjes bewaterd; evenwel zyn 'er maar weynig inwoonders dicht aan de zee. Kapiteyn Townly doodde achttien ossen; en naadat hy aan boord gekomen was/ gaf ons volk tegen den zin van Kapiteyn Swan, hem een gedeelte van het meel/ dat wy aan land bekomen hadden. Daarnaast gaven wy aan de Vrouw eenige kleederen voor haar en haare kinderen/ en zetteden haar met twee van dezelve aan land; doch een daaraan/ zynde een zeer aardige jongen van zeven of acht jaaren oud/ behieldt Kapiteyn Swan voor zich; hoewel de vrouwe kreet en badt dat men hem haar wilde laten behouden: maar de Kapiteyn wou niet/ doch beloofde haar dat hy 'er veel werks van maaken zou; en hy hieldt daarin zyn woord ook. Deze kinaap wierdt een ongemeen braave jongen/ 30 om zyn verstand/ als wgens zyne kloekmoedigheid en behendigheid; zulks dat ik my menigmaal over zyne uytdrukkselen/ gebardeen/ en bedryven verwonderd hebbe.

Den 21sten 's avonds zeplden wy met de landwind vanhier. De landwinden aan deeze kant van de kust zyn Noord/ en de zeewinden W. Z. W. Wy vaeren dan met schoon weerder westwaards aan. Het land is hoog/ en vol van oneffene bergen; bewesten dewelke het zelve beele vermaakelpke en vruchtbare vallejen tusschen 't gebergte maakt. Den 25sten waaren wy recht tegen over een kenbare berg/ die zynen kruyn boven de andere uytsteekende/ zich boven aan den top in twee verdeelt; dezelve legt op de hoogte van 18 graaden 8 minuten. De Spanjaards maaken gewag van een plaats genaamd Thelupan, ontrent dezen berg; en hadden wy den weg daartoe geweeten/ wy zouden dezelve bezogt hebben.

Den 26sten gingen de Kapiteyns Swan en Townly met tweehonderd mannen/ van welke ik een was/ in onze kanoes/ om de stad Kollima op te zoeken; zynde/ volgens 't zeggen/ een ryke plaats; maar hoe verre landwaard in/ heb ik nog nooit konnen te weeten komen: want gelyk ik te vooren gezegd heb/ hier wordt geen handel ter zee gedreeven/

Vaaren voort langs de kust.

1685.

ben / en daarom konden wy geene leidslieden bekomen om ons na eenige stad of doorp te leyden / uytgenomen een of twee op deeze gansche kust; en daar is geen stad die booz de zee open legt dan Akapulko; en daarom was ons zoeken doorgaans te vergeefs / gelyk als nu ook / want wy roeiden meer als twintig mylen langs de strand / en bevonden dat het een zeer slymme kust was om te landen : doch wy zagen niet een huys / noch eenig teken van Inwoonders hoewel wy een mooie balley passeerden / geheten de balley van Manguella : alleenlyk zagen wy ter plaatse daar wy eerst van onze schepen voeren / en ook ten eynde van die togt / een man te paerd zitten / als een schildwacht uytgezet / zo wy vermoedden / om op ons te passen. Aan beyde die plaatsen gingen wy / niet zonder moeijelphyeft / aan land / en volgden 't spoor van 't paerd langs de zandbaai; maar daar zy 't bosch ingereeden waaren / raakten wy 't spoor quyt / kommende het niet vinden / schoon wy 'er vlytig na zochten; zo dat wy den moed lieten vallen van eenige huysen / of stad / of doorp op te spuren.

Zynde dan vermoed / en byten hoope van iets op te doen / quam wy den 28ten weder aan boord / also onze schepen tegen ober de plaats gekomen waaren / daar wy ons nu bevonden : want altoos als wy van onze schepen gaan / stellen wy een plaats van 't samenkomst / of geeven hen anders een teken om te weeten waar wy zyn / dooz op een of meer plaatsen een groote rook te maaken. Evenwel waaren wy al te eens dooz zulk een teken bykans om den hals geraakt / in een voortige togt onder Kapiteyn Sharp, toen wy die ongelukkigen aanslag op Arika deden / waarvan in de Historie der Boekaniers gemeld is : want naadat ons volk gestagen was / en verscheptene van hen gebangen genomen waaren / verhaalden sommige van dezelve aan de Spanjaarden / dat tusschen hen en hunne makkers aan boord afgesproken was / op twee byzondere plaatsen een groote rook te maaken / zo dja de stad zoud ingenomen zyn / tot een teken booz het schip / dat het beplig de haven mocht inkomen. De Spanjaards maakten daarop zulk een rook; en ik was toen onder degene die aan boord gebleeven waaren : of nu het teken niet net zo was als wy afgesproken waaren / dan of 'er iets anders booz viel dat ons afschrikte / is wy nu niet indachtig; maar wy gingen niet in booz dat wy ons volk zagen / 't welk verstoord in de kanoes aangam. Hadde wy op dit valsch teken de haven ingeloopt / wy zouden alle genomen / of in de grond geschooten zyn geweest : want wy moesten dicht langs de schans gepasseerd zyn / en zouden geen wind gehad hebben om ons weder uyt te voeren / totdat wy de landwind in den nacht gekreegen hadden.

Branden
de berg
en dal
van

Maar om weder tot onze tegenwoordige togt te komen : naadat wy aan boord quamden / zagen wy den brandenden berg van Koli-ma. Dit is een zeer hooge berg / staande byf of zes mylen van de zee midden in een vermaakelyk dal / op 18. gr. 36. min. ten Noorden. Wy ver-

bertoont zich met twee spitse punten / welke beyde altoos beele blammen of rook uytwerpen. Het dal in welke deze berg staat / wordt geheeten de Valley van Kolima , van de stad / die niet verre van dezen berg staat. Kolima.

1685.

De Stadt;
Kolima.

De Stad Kolima wordt gezegd groot en rijk / en de hoogstaamste van alle de naburige plaatsen te zyn : en de Valley in welke dezelve legt is volgens 't verhaal der Spanjaarden / het vermaakelijkste en vruchtbaayste dal in 't gansche rijk van Mexiko. Deze Valley is tien of twaalf mylen wyd aan de zee / alwaar die een kilepne baat maakt; maar hoe verre de zelve zich in 't land uyt strekt weet ik niet. Men zegt dat ze vol van Kakao-tupnen / kooym-velden / tartwen-akkers / en plantaindreeben is. De nabuurige zee is met een zandige oever gepaald / maar men kan 'er niet aan land gaan door de holle deynningen. Het aazdrpik landwaards in is laag en boschachtig / ontrent twee mylen van de Oostzyde / en aan 't eynde van het bosch is 'er een diepe rivier die in de zee uytloopt; maar daar legt zulk een groote bank of zandplaat voor / dat wy der met geen boot of kano konden inkomen / om dat 'er zulk een sterke bayning op de bank ging; andersins acht ik dat wy enige verder ontdekking in deze vermaakelyke Valley zouden gedaan hebben. Aan de westzy van de rivier heeft men veldland / 't welk zich tot aan de andere zyde van de Valley uytstreckt. Wy hadden maar weynig wind toen wy weder aanboord quamen; dies bleeven wy dien naamiddag en den volgenden nacht voor deze baat leggen.

Den 29ten voeren onze Kapiteyns met tweehonderd man van de schepen af / om op de eerste bequaame plaats te landen / en na een pad te zoeken : want de Spaansche Boeken maaken gewag van twee of drie andere stedtjes daar ontrent / inzonderheyd een genaamd Sal-lagua , aan de westzy van deze baat. Onze kanoes roeiden dan zo dicht by den oever als zy konden; maar de zee ging so hol / dat zy niet konden landen. Ontrent ten tien of elf uren quamen twee mannen te paerd aan strand / en een van hen haalde een flesje uyt zyn zak / en geliet zich als of hy 't ons volk eens bragt; maar terwyl hy dronk valte een van de onze zyn roer op / en schoot zyn paerd dood : zyn makker gaf daarop aansonds zyn paerd de spooren en reedt weg / latende den anderen te voet na komen; doch hy gelesd zynde / kon weynig voortgang maaken. Dies trokken twee van ons volk hunne kleederen uyt / en zwommen aan land om hem te batten : maar dewyl hy een korte breede houtwer by zich had / en zy van geen geweer altoos voorzien waren / hieldt hy hen van hem af / zo dat ze hem niet durfden aangrypen. Den 30sten quam ons volk altsamen weert aanboord / hebbende geen plaats om te landen komen vinden.

Den eersten van December passeerden wy voorby de haven van Sal-lagua; deze haven legt op 18 gr. 52 min. en is alleenlyk een taamelyk diepe baat / die in 't midden door een klippige hoek gedeeld is / welke

De haven
van Sal-
lagua.

gelph.

1685.

Aanval
op de
Spanjaar-
den.

gelyk als twee habens maakt : in elk van deese kommen de schepen
veilig leggen/ niettemin is de westerhaven de beste/ zynde overal goede
ankergrond op tien of twaalf vadem; ook stroomt daar een beek versich
water in zee uyt. Wy zagen hier een groot nieuw gedeft hups/ en
veele Spanjaards zo te paerd als te voet/ met staande trommels en
vliegende vaandels/ om ons/ zo 't scheen/ uyt te ratten. Wy hiel-
den ons ondertusschen stil tot 's anderendaags 's morgens/ en toen
landden wy met tweehonderd man/ om hunne kloekmoedigheid eens
op den toets te stellen; maar zy namen aanstonds de vlugt/ zonder dat
die te voet een schoot deden; maar de ruyters bleeven staan totdat 'er
twee of drie van hen neergeslagen wierden/ waarop zy weeken/ en
door de onze vervolgd wierden: eyndelyk kreegen twee van ons volk
twee paerden die hunne berpders verlooren hadden/ en op dezelfde sty-
gende reeden zy de Spanjaards te viervoet naa/ totdat zy by hen
quamen/ meenende iemand gevangen te krygen om kondschap te be-
kemen; maar 't had weynig gescheeld of zy zouden zelve in der vpan-
den handen geraakt zyn: want vier Spanjaards hunne pistoolen ge-
loft/ en hen ruyters te voet gemaakt hebbende/ omringden hen;
en indien sommige van ons beste volk niet gekomen waaren om hen
te ontzetten/ zy zouden zich hebben moeten overgeeven/ of 'er 't lee-
ven by ingeschooten hebben; want zy waaren beyde reeds op twee
of drie plaatsen gequets/ hoewel de wonden niet doodelyk waaren.
Doch de vier Spanjaarden te paerde siggende/ maakten zich weg
eer ons volk hen kon beschadigen/ en spoeden na hunne makkers/
die al landwaard in getrokken waaren. Ons volk op een breeder
weg komende/ volgde langs den zelven ontrent vier mylen verre/
door een bar en steenachtig land/ vol van kort geboomte: maar bindende
geen teken van Inwooners heerden zy te rugge; en kreegen twee
Molatts, die niet zo gaauw komende voorttrekken als hunne mak-
kers/ zich tusschen 't geboomte hadden verschoolen/ meenende dat
zy ons volk also zouden hebben ontkomen. Deeze Gevangens zey-
den ons/ dat die weg na een groote stad toe leyde/ genaamd Oarha,
vanwaar vele van die ruyters gekomen waaren; dat deeze stad zo
verre afgelegen was/ als een paerd in vier dagen kon ryden; en
dat 'er geen plaats van belang nader by was: voort dat het land
zeer arm en dun bewoond was. Zy verhaalden ons ook/ dat dit
volk afgekomen was tot bystand van het Filippynsche schip/
't welk dagelyks verwacht wierdt/ om daar passagiers die na
Mexiko moesten/ aan land te zetten. De Spaansche Woodsboeken
spreken van een stedeken gelheeten Sallagua hier ontrent; maar wy kon-
den 't niet vinden/ noch iets daar van uyt onze gevangenen vernee-
men.

Wy beslooten dan om ontrent de Staap Korrientes te kruysen/ en
't Filippynsche schip in te wachten; dies gingen wy den 6^{den} Decem-
ber

ber t'zepl westwaards op na de Kaap Korrientes: Wy hadden schoon 1685.
weeder/ doch weynig wind; zynde de zeekoeften N. W. en de land-
wind Noord. Het land is hier maatseljk hoog/ en vol van oneffene uyt-
hoeften/ die zich van verre als eylanden vertoonen/ voorts is het bosch-
achtig/ doch de boomen zyn niet hoog noch dik.

Alhier werd ik met een koozts bevangen/ die naderhand in een wa- De
terzucht veranderde/ welke wy lang aan 't quynen hield; ook siur- Schryver
den veele van ons volk aan die quaal/ hoewel onze wondartsen alle hun- wordt
ne blyt aanwenden om hen by 't leven te behouden. De Waterzucht ziek
is een gemeene quaal op deeze kust; de Indoolingen zeggen dat het
beste hulpmiddel/ dat men 'er vooz gebuyken kan/ is de bal of kloot
van een * Allegator (die 'er zulke vier hebben/ te weten een by elke
poot/ binnen in 't vleesch/) en deeze tot siof bereyd en met water in-
genomen: dit geneesmiddel vonden wy ook aangetekend in een Alma-
naki/ die te Mexiko gemaakt was; en ik had 'er wel een proef van willen
neemen/ maar wy vonden hier geen Allegators, alhoewel 'er eenige
zyn.

Tusschen Sallagua en de Kaap Korrientes zyn veele goede havens;
maaz wy voerenz alle voorby. Toen wy de Kaap naderden/ vertoon-
de het land aan de zee zich redelyk hoog/ en vol van witte klusten;
maaz landwaards in is het nog hooger/ en vol van spitse en gansch on-
guure bergen. Gewesten dit oneffen land is een reeks van bergen/
die eboenopdig met den oever loopen/ en aan de westzy met een zachte
afdaaling eyndigen/ maaz aan de oostzy hunne hoogte behouden/ eyn-
digende met een hooge steyle berg/ welke drie klepne spitse toppen
heeft/ die wel wat naar een kroon gelyken/ en daarom door de
Spanjaards Coronada of Kroon-berg geheeten worden.

Den 11ten hadden wy de Kaap Korrientes vlak in 't gezigt/ leggen- Da Kaap
de Noord ten westen/ en de Kroon-berg Noorden van ons. Deeze Kaap van Ror-
is van een taamelyke hoogte/ met steyle klippen aan de zee: dezelve is rientes.
vlak en effen op de top/ en met geboomte bewassen; en landwaards in
heeft men hoog land. Deeze Kaap legt op 20 gr. 28 min. ten Noorden.
Ik vind deszelfs lengte van de Tenarif te zyn 230 gr. 56 min. maaz
ik hou myne lengte westwaards volgens onze loers/ en volgens die re-
kening bevind ik dezelve van de Lizard in Engeland af te zyn 121 gr.
14 min. zulks dat het verschiil des tyds 8 uren en bykans 6 minu-
ten is.

Wy hadden bestooten alhier op het schip van de Filippines te krup-
fen/ om dat het zelve in de te ruggekomst altoos deeze kaap aan doet.
Wy waaren/ gelyk ik gezegd heb/ met ons vier schepen/ te weten
Kapiteyn Swan met zyne bark/ en Kapiteyn Townly met zyne bark.
't Was afgesprooken dat Kapiteyn Swan acht of tien mylen van land
zoude leggen/ en de andere tusschen hem en de Kaap/ elk ontrent een
myl van malkanderen; opdat wy dit schip niet mogten missen. Maaz
wy

1685. wy hadden gebrek van mondkost; dies zonden wy Townlys bark met vyftig of zestig man na de westzy van de Kaap/ om na een doop of plantazie te zoeken/ daar wy eenige leestogt mochten bekomen; terwyl de andere van ons yder op zyn bescheyden post kruyste. Den 17^{den} quam de bark weder by ons/ maar had niets opgedaan/ dewyl zy de Kaap niet konden te boven komen/ omdat de wind op deeze kust gemeenlyk tusschen Noordwest en Zuidwest is/ 't welk het moeijelyk maakt westwaards te zeilen: maar zy hadden vier kanoes met zes- enveertig mannen by de Kaap gelaaten/ die westwaards meenden te roejen. Den 18^{den} zeilden wy na de Eplandties van Chametly om water in te neemen. Deeze Eplandties leggen zestien of achttien mylen beoosten de Kaap Korrientes, zynde kleyn/ laag/ en boschachtig/ en met klippen omringd. Wyf van dezelve leggen halve maans wyze/ geen Engelsche myl van de strand; en tusschen dezelve en 't vaste land is het zeer goed te ankeren/ en men is 'er voor alle winden beschut. De Spanjaards verhaalen dat 'er visschers op deeze eplandties woonen/ om vooz de inwoonders der stad Purification te visschen; dezelve wooyt gezegd een groote stad/ en de beste hier ontrent te zyn; maar zy legt veertien mylen landwaards in.

Eylanden
van Cha-
metly.

Den 20sten quamen wy tusschen deeze eplandties/ loopende in aan de zupdooszyde/ en wy ankerden tusschen dezelve en 't vaste land op wyf badem zupbere zandgrond. Wy bonden hier versche water en hout/ en bongen ook een menigte van Bakkelshauw/ met hoeken en lynen: deeze soort van visch is hier vooren beschreeven. Maar wy zagen geen teken van inwoonders/ uytgezept drie of vier hutten; waazom ik geloof dat de Spaansche of Indiaansche visschers hier alleenlyk in de Vasten/ of op diergelyke tyd komen/ maar niet dat zy hier gestadig woonen. Den 21sten ging Kapiteyn Townly met ontrent zestig man/ om een Indiaansche doop/ zeven af acht mylen westelyker na de Kaap/ in te neemen: en 's anderendaags gingen wy vooz de Kaap kruysen/ alwaar Kapiteyn Townly ons zoud ontmoeten. Den 24sten terwyl wy vooz de Kaap kruysen/ quamen de vier gemelde kanoes/ welke Townlys bark vooz de Kaap gelaaten had/ by ons: zy hadden betwisten de Kaap geweest/ en na de valley van Valderas geroid.

Deze Valley legt aan 't end van een redelyk diepe baai/ die tusschen de Kaap Korrientes aan de zupdoof/ en de punt van Pontique aan de noordwestzyde inloopt; zynde deeze twee plaatsen ontrent tien mylen van malikanderen. De Valley is ontrent drie mylen wyde; hebbende een vlakke zandgrond aan de seekant/ alwaar men bequaamelyk kan landen. In 't midden deezer baai is een mooije rivier/ daar men met boots kan in vaaren; maar in 't laats van het dzoog seizoen/ 't welk is in Februarij, Maart, en een gedeelte van April, is 't water daar van bijk. Van deze seizoenen

men zal ik in myne beschryping van de winden/ in 't Aanhangsel meer spreken. Deze Valley is landwaards afgeperkt door een groene berg/ die langzaam in dezelve afdaalt/ en zich zeer vermaakelyk in zee opdoet: men heeft 'er vrychtbaare velden/ vermengd met beelerley geboonte/ onder anderen ook vrycht draagende boomen/ als Guavás, Oranje/ en wilde Linde boomen/ welke hier in zulke een menigte groeijen/ gelyk als of de Natuur dit alleenlyk tot een tuyn had geschikt. De Velden zyn vol van vette stieren en koeijen; ook zyn 'er eenige paerden/ maar men ziet 'er geene huyzen.

Toen onze kanoes by deeze vermaakelyke Valley quamen/ zetteden zy zevenendertig mannen aan land/ dewelke gingen om huyzen te zoeken. Maar zy hadden niet boven drie Engelsche mylen gegaan/ of zy wierden door honderd en vyftig Spanjaarden/ zo te paerd als te voet aangerand. Dicht daar by was een kleyn diep bosch/ waarin ons volk de vlygt nam/ om zich voor den aanval der paerden te beveiligen: niettemin reeden de Spanjaards na hen toe/ en vielen 'er vinnig op aan/ totdat de Spaansche Kapiteyn/ met nog zeventien anderen dood van hunne paerden tuymelden: want toen namen de overige de vlygt/ zynde vele van hen gequest. De onze verloorren vier mannen/ en hadden twee die gevaarlyk gewond waaren. In dit gevecht rechte het voetvolk/ 't welk niet pieken en degens gewapend/ en 't grootste getal was/ gaansch niets ypt; de ruyters hadden elk een paar pistoolen/ en sommige van hen een karabyn. By aldien 't voetvolk ook aangevalen had/ zy zouden gewisselyk alle de onze omgebragt hebben. Zo dra deeze schermutseling over was/ zette ons volk de twee gequesten op paerden/ ging weder na hunne kanoes; alwaar zy een van de paerden dooden/ en tot spys klaar maakten/ durvende zich in de wyden niet begeeven om een os te slagten/ hoewel 'er die by menigten waaren. Toen zy gegeten en zich verzaad hadden/ keerden zy weder na boord. Den 25sten zynde Vrysdag/ quamen wy met onze schepen by dicht by de Kaap/ en zonden drie kanoes ypt om visch te vangen/ dewyl wy geneegen waaren een Vrysdag maal te houden. Daer de middag keerden zy weder met drie groote Joodse Visschen daar wy alle ons genoeg van kreegen. 'S anderendaags zonden wy onze kanoes weder na de strand/ en vingten 'er nog drie of vier.

Kapiteyn Townly, die by de eplandsjes van Chamerly van ons gegaan was/ keerde den 28sten weder/ en bragt ontrent veertig schepels mais met zich. Hy was beoosten de Kaap Korrientes geland/ en na een Indiaansch dorp getrokken/ dat vier of vyf mylen landwaards in ligt. De Indiaanen/ ziende hem en de zyne aankomen/ staken twee huyzen/ die vol mais waaren/ in de brand/ en liepen weg: niettemin kreegen hy en zyn volk ypt andere huyzen zo veel als zy op hunne ruggen konden draagen/ het welk zy aan boord bragten

1686.

Wp krupten booz de KAAP tot den eersten van Januarius des jaars 1686/ en zeyden toen na de valley Valderas, om Offen te bekomen. Eer 't nacht was ankerden wp in de baai op zestig badem waters/ een Engelsche myl van de strand. Hier bleven wp om offen te krygen tot den 7den/ en de Kapiteyns Swan en Townly gingen alle dagen met ontrent tweehonderd en veertig man aan land/ en toogen na een klepne berg/ alwaar zy met vyftig of zestig man bleven om de Spanjaards af te keeren/ die zich op andere bergen/ niet verre daarvandaan/ met groote troppen vertoonden; maar nooit iets tegen ons volk durfden befaan. Hier slagten en zouteden wp voor meer als twee maanden boorzaad van vleesch/ behalven 't gene wp dageliks versche opaten; en wp hadden nog wel eens 30 veel kommen slagten/ indien wp beter met zout waaren boorzien geweest. Onze hoope van 't Filippynsche schip te ontmoeten was nu boozbp; want wp vermoedden/ dat het zelve/ terwyl wp genoodzaakt waaren hier om leestogt upt te zien/ oostwaards was boozbp gepasseerd/ gelyk 't ook inderdaad was/ volgens 't gene wp naderhand upt gebangenen versonden. Aldus miste deese aanslag door Kapiteyn Townlys dyft/ om 't schip van Lima in de haven van Akapulko aan te tasten/ gelyk hier vooren verhaald is. Want hoewel wp een weynig meer dicht by hadden gekreegen/ so zou nogtans die leydsmā/ welke ons van dit schip zeyde/ ons gebragt hebben daar wp overvloed van offen en mais hadden kommen bekomen. Maar in plaats daarvan versooten wp den tyd en gelegenheid om ons zelve te boorzien/ en waaren aldus genoodzaakt om ons van eetwaarente verzorgen/ wanneer wp booz de KAAP Korrientes hadden behooren te krupten/ om 't schip van Manila in te wachten.

De aanslag op een schip gemist.

Alhier toe waaren wp met twee verscheelende boozneemings langs deese kust gevaaren; het zene was om 't schip van Manila te neemen/ 't welk ons bodennaate zoude beruypt hebben/ en dat was 't gene waartoe Kapiteyn Townly meest geneegen was. Sir Thomas Kandish had eertyds 't schip van Manila eens genomen/ en veele kostelikheden daar van overboord geworpen/ by de KAAP St. Lukas in Kalifornia, alwaar wp na 't zelve ook zouden gewacht hebben/ indien wp tydiglyk met mondkost waaren boorzien geweest. De andere aanslag waartoe Kapiteyn Swan en ons bootvolk meest geneegen waaren/ was/ om langs de kust te zoeken na eenige rpkte plaatsen/ en wel voornaamelyk na Goud- of silver-mynen/ welke wp zekerlyk wisten dat in dit land/ en so wp vermoedden/ niet verre van de strand waaren; naardien ons onbekend was (gelyk wp zulks naderhand bevonden) dat de rpkdom van dit land inwaards/ en verre van de kust der

Zuyd.

Zuydzee was/waarmede het weynig of geen gemeenschap houdt/ handelende oostwaards op Europa door Vera Crux. En dewyl wy nog al in verwachtinge waaren van Nipien te zullen aantreffen/ beslooten wy nog verder Noordwaards te stieren: maar Kapiteyn Townly, die met het koomen op deze kust geen ander oogmerk had/ dan dit schip aan te treffen/ besloot weder na de kust van Peru te keeren.

Op deze togt na de Mexicaansche kust/ hadden wy by ons eenen Oversten en twee of drie van zyn volk/ zynde Indiaanen der landingte van Darien, die onze vynden zynde/ en eenige partyen van onze maats over land gelepd hebbende/ zich begeertig hadden getoond om met ons te vaaten; weshalven wy hen aan ons boord genomen/ en vyndelyk ont-haald hadden/dewyl wy door dat middel van leydslieden boorzien waa-ren/ ingevalle wy over land zouden te rugge gekeerd hebben/ gelyk sommige van ons liever wilden doen/ dan die groote hoek omzeplen.

Maar dewyl wy/ die op Kapiteyn Swans schip waaren/ nog verder Noordwest op/ en Kapiteyn Townly te rugge wilde gaan/ so beveliden wy deze onze Indiaansche vynden aan zyne zorg/ om hen weder t'huyse te brengen; en schepdden also van malkanderen/ by na 't Oosten/ en wy na 't Westen/ vernids wy zo verre westwaards meenden te zoeken/ als de Spanjaards 't land in hadden.

De Kap-
teyns
Swan en
Townly
scheyden
van mal-
kander

Den 7den van Januarius, in den morgenfond/ zeyden wy van deze vermaakelyke balley/ met een Noordooft wind/ en schoon weder. Een elf uren quam de Zee wind up den Noordwesten: en eer 't avond was passeerden wy de punt Pontique; dit is de Westhoek van de baai der vallepe van Valderas, en legt tien mylen van de Kaap Korrientes. Deze punt Pontique, legt 20 gr. 50 min. benoorden den Middellyn/ het is een hooge/ronde/ klippige/ en dorre wythoek/ vertoonende zich van verre gelyk een ey-land. Een myl betwisten deze hoek zyn twee kleyne onvruchtbaare Ey-landen/ genaamt de eplandjes van Pontique: rondom dezelve zyn verscheydene hooge/ scherpe/ en witte klippen/ die hier en daar verstroofd leggen. Wy passeerden tusschen deze klippige eplanden ter linker/ en de vaste kust ter rechterhand/ want daar is geen gebaar. De Zeekust voorby deze punt/ loopt nog ontrent achttien mylen Noordwaards met veel oneffene hoeken/ en kleyne zandbaaijen. Het land aan de zee kant is laag/ en vry vol van geboomte; maar intwaards heeft men hooge/ onvruchtbaare/ ruulwe/ en onbermaakelyke bergen.

Den 14den. zagen wy een kleyne witte klip/ welke zich van verre als een zeyl opdoet: deze klip is op de hoogte van 21 gr 15 min. en legt drie mylen van 't vaste land: tusschen beyde is een goede doortogt/ alwaar men twaalf of veertien baden waters dicht aan de klip heeft; maar na de vaste kust wordt het hoe langer hoe ondieper. In den nacht ankerden wy op zes baden waters/ ontrent een myl van 't land/ op een goede spagronde. Wy bingen hier veel Katvisch/ alsmede op verscheyde ne andere plaatsen van deze kust/ zo voor als naa.

Van dit epland loopt het land noordelyk/ maakende een schoone zandbaai: maar de zee gaat zo hol op de strand/ dat men nergens op

1686. deze kust kan landen / dog zeer wel ankeren / dewyl de diepte van langzaamertant afloopt : want ontrent een myl van den oever heeft men zes badem / en een Engelsche myl verder zeven badem waters. Alle avondten lieten wy op deze kust het anker vallen / en 's morgens gingen wy met de landwind weder t'zepl / welke wy bevonden N. O. en de zee-winden N. W. te zyn.

Andere
Eylanden
van Chametly.

Den 20ten ankerden wy ontrent drie Engelsche mylen bedoosten de eylanden van Chametly, welke / hoewel in naam dezelfde / echter verscheelen van degene die hier vooren gemeld zyn : want deze zyn zes Eylandtjes op de hoogte van 23 gr. 11 min een wepnig beweisen den (a) Zonnekeerkring van den kreeft / en ontrent drie mylen van de vaste kust / alwaar een klepne zoute poel zyne opwaatering in zee heeft. Deze eylanden zyn maatelyk hoog ; op sommige van dezelfde groeit eenig kleupelbosch / en de andere zyn gansch van gebodinte ontbloot. Rondom de zee zyn ze klippig / en maar een of twee van dezelfde hebben zandbaaijen aan de noordzij. Op deze Eylanden groeit een soort van vrucht genaamd Penguins, en dat is al de vrucht die 'er was.

De
vrucht
Penguin;
geelc

De vrucht Penguin is tweederly / geel en rood : de gele groeit aan een groene steel of stam / 30 dik als een mans arm / en ruym een voet hoog van de grond : de bladen van deze stam zyn een half voet lang / en een duym breed / en de kanten vol van scherpe prikkels. De vrucht wast aan de top van de stam / in twee of drie groote troffen / en met zestien of twintig vruchten aan pder tros ; dezelfde is rond / en van grootte als een kleyn hoender ey ; de schil daar van is dik / en 't binnenste vol van zwarte zaadtjes / die gemengd zyn onder de vrucht / dewelke van een scherpe / hoewel aangename smaak is. De roode Penguin is van dikte en kleur als een klepne drooge myn / en kegelachtig van fatsoen / want hy groeit niet aan een steel of stam als de andere / maar met het eene end op de grond / en 't ander recht opwaards. Zestig of zeventig groejen dus samen / 30 dicht aan malkander als zy komen / en alle wyten een en de zelfde wortel of worteltros. Deze Penguins zyn omgeeven met groote bladeren / die anderhalf of twee voet lang / en eben als de voortige prikkelig zyn ; voortz is de vrucht al zeer eveneens / zynde gezond / en nooit schaadelyk voor de maag : maar degene die 'er veel van eeten / zullen een prikkeling in hun fondament gewaar worden. In de baai van Campechie groeijen deze vruchten 30 overbloedig / dat men ter plaats daar ze wassen / niet kan passeren / wegens de hooge prikkelige bladen.

En roode.

Op deze eylanden zyn eenige Guanós, maar geen ander soort van landgedierte. In de baaijen hier ontrent komen somtyds ook zeehonden / en dit was de eerste plaats benoorden den Eenaar / alwaar ik deze dieren in deze zee zag. Want de visch op deze zandige kust onthoudt zich meest in de zoute poelen / en in de monden der rivieren : dies acht ik dat de zeehonden hier niet veel komen ; want dewyl dit geen klippige kust is / gelyk daar de visschen zich meest onthouden / 30 schynt 'er maar wepnig

hott

(a) Tropicus Cancr.

hoft boor de zeehonden te zyn / 't en waare zy Katbisch wilden eten.

Kapiteyn Swan begaf zich met honderd man in onze kanoes noordwaards / om de rivier Kolekan te zoeken / misschien dezelve rivier die Pastia genoemd / en in sommige kaarten in 't landschap Kullakan geseld wordt : Deze rivier legt op ontrent 24 graaden ten noorden. Wy waaren bericht dat 'er een vaahe ryke stad aan de oostzyde van dezelfde lag / met weplanden daaromheen / die van stieren en hoefen wel boorzien waaren : en dat de inwoonders deezer stad met schuipen na 't epland Kalifornia overboeren om paerden te visschen. Sederd heeft my een Spanjaard / die op 't epland Kalifornia geweest was / gezegd / dat daar zeer veel Paerel-oesters zyn / en dat de ingeboorene Indiaanen van dat epland / die dicht by de Paerelvisscherp woonen / doodvanden van de Spanjaards zyn. Onze kanoes waaren drie of vier dagen uyt / hebben de meer als dertig mylen veeze geweest / doch geen rivier gebonden ; 't volk zepde dat het land langs de zee laag was / en zandig / maar de baring was overal 30 sterf / dat 'er geen landen aan was : zy quamen ons tegen op de hoogte van 23 gr. 30 min. , terwyl wy hen langs de strand na Keeren te Kullakan naazepden. Wy keerden dan weder oostwaards / en dit was rugge. het verste dat ik ten Noorden op deeze kust geweest ben.

Zes of zeven mylen Noordnoordwest van de eplanden van Chametly is een kleine smalle ingang in een meir / 't welk zich ontrent twaalf mylen oostelyk neffens den oever uytstreckt. De mond van dit meir legt op 23 gr. 30 min. en wordt door de Spanjaarden genoemd Rio del Sal want Rio del het is een zout meir. Daar is waters genoeg boor boots en kanoes om Sal in te komen ; en naadat men 'er in is / heeft men slecht water om telanden. Aan de west zy is een hups en een weperp van groot vee. Ons volk begaf zich in dit Meir / en vervolgens aan land / en bondt / by 't hups komende / zeven of acht schepels Mais , maar 't vee hadden de Spanjaards weggedreeven : evenwel nam ons volk den engenaar van de weperp / en bracht hem aan boord ; hy zepde dat de ossen veeze landwaard in gedreeven waaren / uyt vreeze dat wy dezelve zouden dooden. Terwyl wy hier lagen / boer Kapiteyn Swan andermaal na 't meir / en met honderd bystig man aan de noordooftzyde geland zynde / toog hy Kapiteyn landwaard in. Ontrent een Engelsche myl van de plaats daar hy Swan landde / quamen zy in een dyooge zoutpan / en schooten na twee Indiaanen die boor uyt diwaars over de weg gingen : een van dezelfde in zyn land. dy gequest zynde / viel neer / en zepde tegens ons volk / naa onderzaginge / dat 'er vier of vyf mylen verder een Indiaansch doorp was / en dat de weg / waarop zy waaren / hen derwaards leyden zoude. Terwyl zy aldus met den Indiaan in gesprek waaren / wierden zy besprongen door honderd Spaansche ruyters / welke gekomen waaren om hen te rugge te dypden / doch geen geweer noch 't hart hadden om zulks uyt te voeren. Ons volk ging derhalven voort / en passeerde door een veld van lang dor gras : dit wierdt door de Spanjaards in de brand gestoken om de onze te branden ; maar schoon 't hen eenige moedelykheid veroorzaakte / echter verhinderde het hen niet voort te trekken.

1686.

Doch door gebrek van leydslieden zwoorven zy dien ganschen dag / en een gedeelte van den volgenden / eer zy aan 't dorp quamen / waarvan de Indiaan gesproken had. Aldaar vonden zy een party Spanjaarden en Indiaanen / die hen 't hoofd booden / maar naa een kort gevecht uyt het dorp gesaagd wierden. Hier wierdt onze Wondarts en nog een man door pylen gequetst / doch niemand anders. Zy vonden daar twee of drie gequetste Indiaanen / die hen seiden dat de naam van dit dorp Massaklan was / dat 'er eenige wepnige Spanjaards / en voorts Indiaanen in woonden : en dat 'er vyf mylen van dit dorp twee rijke goudmynen waaren / alwaar de Spanjaarts van Kompostella de voornaamste stad in deeze gewesten / veel slaaven en Indiaanen hielden om goud te zoeken. Ons volk bleef alhier dien nacht / en pakte 's anderen daags al de mais op die zy konden vinden / welke zy na de kanoes toersten / en zo aan boord bragten.

Maffaklan.

De rivier en 't vlek Rosario.

Goudmynen.

Op lagen hier tot den 2^{den}. van Februarius, wanneer Kapiteyn Swan met ontrent tachtig man na de rivier Rosario roeide / en aldaar landende na een Indiaansch vlek van dien zelfden naam ging : het lag ontrent negen Engelsche mylen van de zee / zynde de weg daarnatoe moot en effen. Dit was een fraaije plaats van zestig of zeventig huizen / met een mooie kerk / zijnde echter meer van Indiaanen bewoond. Zy namen eenige daarvan gebangen / welke hen seiden / dat de rivier Rosario rijk van goud was / en dat de mynen niet boven twee mylen van het vlek lagen. Kapiteyn Swan vondt het niet geraaden na de mynen te gaan / maar spoelde zich na boord met de mais die hy hier nam / zynde een party van tachtig of negentig schepels / welke ons / door de schaarsheyt van mondhoft / waarin wy ons bevonden / veel meer waardevig was dan al het goud van de wereld : En had hy na de mynen gegaan / zo zouden de Spanjaarden voor zyne wederkomst het koorn misschien vernield hebben. Den 3^{den} Februarius seiden wy met ons schip ook na de rivier Rosario, en ankerden 's anderendaags voor den mond van dezelve / op zeven badem goede zachte grond / een myl van de strand. Deeze rivier legt op 23 gr. 51 min. ten noorden. Als men voor deeze rivier ten anker legt / ziet men een wepnig landwaard in / een ronde berg als een suikerbrood recht tegen over deeze rivier : en Doordooft ten noorden aan de westzy van dien berg is een andere / die ook redelyk groot is / en Caput cavalli of Paerds kop geheeten word.

Den 7^{den} quam Kapiteyn Swan met de mais die hy gekreegen had / aan boord. Dit was maar een klepne party voor zo veel volks als wy waaren / inzonderheyt gemerkt de plaats daar wy ons bevonden / zynde byzondereingen / en hebbende geene lootsen om ons in eenige rivier te getyden ; zulks dat wy gansch geen leestogt hadden / dan die welke wy gedwongen waaren op deeze wyse van land te haalen. En hoewel onze stuurmans baeken goede onderrichting gaven om de rivieren te vinden / zo waaren wy evenwel / door gebrek van leydslieden om ons by wooningen te brengen / telkens genoodzaakt twee of drie dagen te zoeken / eer wy by een plaats konden komen om te landen. Want behalven dat de

zee/ gelph ik reeds gezegd heb/ op veele plaatsen al te hol ging om te landen/ zo konden wy nooit bespeuren dat daar eenige boogts/ barken/ of kanoes waaren. Zulks dat gelph 'er zulke geboegelyke plaatsen niet waaren om te landen/ als 'er in de Noordzee zyn/ wy ook/ als wy al ergens waaren geland/ niet wisten wat weg wy na een Dorp moesten gaan/ 't en waare wy by gebal een pad aantreffen. 't Is waar/ de Spanjaarden en Indiaanen/ welke wy aan boord hadden/ kenden de naamen wel van verschejdene rivieren en stroompjes of doggen daar ontrent/ ja ook de plaatsen zelfs als zy ze zagen/ maar zy wisten den weg niet die van de zee derwaards leyde.

Den 8ten zondt Kapiteyn Swan ontrent veertig man om de rivier Oleta te zoeken/ welke beoosten de rivier Rosario legt. 's Anderen daags volgden wy met de schepen/ hebbende een Westnoordweste wind/ en schoon weder; 's namiddags quamen onze kanoes weer by ons/ dewyl zy de rivier Oleta niet vinden konden; dies stelden wy koers na de rivier St. Jago nog verder oostwaards. Den 11den 's avonds ankerden wy voor de mond van die rivier/ op zeven vadem waters goede zachte klei grond/ en ontrent twee Engelsche mylen van den oever: binn ten ons lag een hooge witte klip/ genaamd Maxentelbo. Deze klip vertoont zich van verre als een schip onder zepl/ en lag ontrent drie mylen Westnoordwest van ons. De berg Selisko hadden wy zuidoost van ons/ dezelve is een zeer hooge berg in het land/ hebbende een holte of boog op den top. De rivier St Jago legt op 22 gr. 15. min. en is een van de voornaamste rivieren op deze kust. Zy laag water heeft men op de bank tien voet diepte/ maar hoe hoog 't hier bloeit weet ik niet. De mond van deze rivier is ontrent een halve myl breed/ en heeft een gemakkelijken ingang: binnen de mond is zy breeder/ want daar zyn drie of vier rivieren/ die zich daar ontlasten/ en alle gezamentlyk hunne uytloop hebben. Het water is een groot stuk weegs opwaards vlak; niettemin is 'er versch water te bekomen door putten te maaken van twee of drie voet diep in de zandbaal/ aan den mond van de rivier.

Den 11den zondt Kapiteyn Swan zeventig man in vier kanoes de rivier op/ om na een dorp of stad te zoeken; want hoewel wy noch niet wisten of er een was/ nogtans dewyl 't land zich zeer schoon opdeed/ twyfelden wy niet of zy zouden inwoonders vinden eer zy wederkeerden: zy bragten twee dagen toe met de rivieren en kreekten op en neer te roejen/ en quamen ten laatsen by een grooten akker met mais/ die bykans ryp was; en begonden die daarop aansonders zo gaauw als zy konden te plukken/ om 'er de kanoes mede te laden: maar ziende dat 'er een Indiaan gesfeld was/ om wacht by 't koojn te houden/ lieten zy dat moeijelyk en verdrietig werk vaaken/ en greepen hem/ en bragten hem aan boord/ op hoope van nyt hem bericht te trekken/ om op een gemakkelijker wyze verzorgd te worden/ en ergens koojn te vinden/ dat reeds afgesneeden en gedroogd was.

Hy onderbragde zynde/ zepde dat 'er een stroompje was/ geheten Santa

De rivier
St. Jago.

1686.

Pekaque, vier mylen van de plaats daaz wy hem gegrepen hadden/ en dat zo wy gezind waaren daarnatoe te gaan/ hy ons dertwaadse wou geleyden. Hierop beval Kapiteyn Swan zyn volk aauftonds dat zy zich zouden gereed maaken/ en voer nog dien zelfden avond met acht Kanoes en honderd veertig man weg/ neemende den Indiaan tot leydsmā mede.

Zy roeiden de rivier vyf mylen op/ en traden den volgenden morgen aan land; de rivier was aldaar niet boven een pistool schoot wyd/ en de oevers ter wederzyde redelyk hoog; doch 't land was vlak en effen. Kapiteyn Swan liet drieëntwintig man blyven om de kanoes te bewaaren/ en toog met de rest na 't steedje; 't was zes uren 's morgens toen hy op weg ging/ en ontrent tien uren toen hy by 't zelve quam. De weg langs welke zy passerden was heel effen/ zynde ten deele boschland/ en ten deele weyland: en de weyden waaren vol van paerden/ stieren/ en koeijen. De Spanjaards hem ziende aankomen liepen alle weg; zo dat ons volk zonder tegenstand het steedje introk.

T steed-
tje Santa
Pekaque.

Dit steedje Sante Pekaque staat op een vlakke in een veldland/ aan de zyde van een bosch/ met vele vruchtdraagende boomen rondom: Het is niet groot/ maar zeer wel geschikt/ naar de Spaansche wyse met een pleyn in 't midden. De huysen die op het pleyn upzigt hebben/ hadden alle balkons; daaz waaren twee kerken/ de eene aan 't pleyn/ ende andere aan 't end van 't steedje; het wordt meest van Spanjaarden bewoond/ welker voornaamste beezigheid in den landbouw bestaat: daar zyn ook eenige voermans/ die door de kooplieden van Kompostella gebuykt worden om voor hen van de mynen af en aan te gaan.

De Zilver-
mynen van
Kompos-
tella.

Kompostella is een rijke stad/ ontrent eenentwintig mylen van hier gelegen/ zynde de voornaamste in dit gewest van het Gyl; en men zegt dat 'er zeventig blankie huysgezinnen zyn/ 't welk een groote zaak in deeze gewesten is; want zulk een plaats heeft daarenboven misschien vyfhonderd huysgezinnen van roskleurde menschen. De Zilvermynen zyn ontrent vyf of zes mylen van Santa Pekaque; en de inwoonders van Kompostella hebben daaz/ gelyk ons gezegd wierde/ eenige honderd slaaven aan 't werk. Het zilver hier en elders in 't Gyl van Maxiko wordt gezegd spier en kostelyker te zyn dan dat van Potosi of Peru, schoon men 'er de erts zo overbloedig niet vindt. De boerluyden van Santa Pekaque brengen de ruuwe zilverklompen na Kompostella, alwaaz ze gezuyverd worden. Deeze boerluyden of zoutelaars verzorgen de slaaven in de mynen ook met mais, waaz van hier in dit steedje nu groote voorraad tot dat gebruyk was/ beneffens suiker/ zout/ en zoute visch.

Santa
Pekaque
geplon-
derd.

Kapiteyn Swans eenigste werk te Sante Pekaque was mondkost te bekomen/ en daarom beval hy zyn volk zich in twee hoopen te verdeelen/ en de eertwaaren by beurten na de kanoes te draagen; zulks dat de helft van hen gestadig in 't steedje zou blyven/ om te bewaaren 't geen

't gene zy gekreegen hadden / terwoyl de andere helft af en aan gaan soude. In de naamiddag kreegen zy eenige paerden / en 's anderen daags 's morgens / zynde den 17^{den} Februarij, gingen zeventig mannen. met eenige paerden met mais geladen na de kanoes / welke zy met het volk / dat 'er by gebleeven was / nog in goede stand vonden / hoewel de Spanjaards hen wat spels gemaakt / en eenen man gequett had-den; maar ons volk upt de kanoes was daarop aan land gestapt / en had hen verjaagd. Degene die geladen by de kanoes quamen / lieten daar nog zeven man meer blyven / zo dat zy nu dertig sterck waaren om de kanoes te bewaaren; heerende de rest in der nacht wederom. Den 18^{den} 's morgens ging die helft / welke den voorgien dag in 't steedje gebleeven was / yder man met zyn last / en vierentwintig geladene paerden daar nebens. Eer zy wederkeerden kreegen Kapiteyn Swan en de zyne eenen gebangen / dewelke zeyde dat 'er ontrent duyzend man van allerlei kleuren / als Spanjaards / Indiaanen / Zwarten / en Mulattos of halfachtige in 't geweer waaren te St. Jago, maar drie mylen van hier / zynde de boornaamste plaats aan deeze rivier / endat de Spanjaards met vuurroers en pistoolen / en de Indiaanen met zwaarden en pieken gewapend waaren.

Kapiteyn Swan biezende het quaad gevolg van zyn klepne party te verdeelen / besloot om 's anderen daags met al zyn volk weg te trekken / en beval daarom dat zy zo veel paerden zouden trachten te bekomen als zy konden / om te meer boozraad te konnen wegvoeren. Den 19^{den} dan riep Kapiteyn Swan zyn volk bytids tzaamen om te vertrekken; maar zy weigerden 't / en zeyden dat zy 't steedje niet wouden verlaaten / booz dat alle de mondhoft in de kanoes gebragt was : dies was hy genoodzaakt te zwichten / en liet de helft heenen gaan als te vooren. Zy hadden nu vierentwintig geladene paerden / welke Kapiteyn Swan bevolen had aan malkanderen te binden; en dat het volk zich zoude verdeelen / en de eene helft boozupt / en de ander achteraan gaan; maar zy wilden hun eygen zin volgen / en elk zyn paerd leyden. De Spanjaards sloegen hier acht op / en seiden een hinderlaag ontrent een Engelsche myl van 't steedje / en hadden hummen aanslag zo wel beslept / dat zy op ons volk / die 't kooyn na de kanoes bragten / aanbieden / en hen alle matsten. Kapiteyn Swan 't gebalder van de vuurroers hoorende / beval zyn volk / welke toen nog by hem in 't steedje waaren / 't hunner hulpe upt te trekken : maar sommige vielen hem tegen / versmaadende hunne vanden / totdat twee van de Spaansche paerden / die hunne bereyders verlooren hadden / zeer verschrikt / te vierboet in 't steedje quamen aanremmen / zynde beyde getoomd en gezadeld; en elk met een paar holsters behangen / ook hing aan 't eene paerd een geloft karbyn; 't welk een klaar teken was / dat ons volk in gevecht was geweest / met zodaanige die beter gewapend waaren / dan zy zich hadden ingebeeld te zullen ontmoeten. Dies trok Kapiteyn Swan aenstonds ter stad upt / en wierdt van alle de zyne gevolgd; en wanneer zy ter plaatsen quamen / daar 't gevecht was ge-

1686.

Vyftig
van Kapi-
teyn
Swans
volk door
de Span-
jaards ge-
dood.

geweeft / bonden zy alledegene / die 's morgens uytgetrokken waaren / dood leggen ; zynde uytgeschud / en zo gehouden en gekurben / dat men 'er nauwelijks een van kon bekennen. Kapiteyn Swan had toen geen meer leevende van zyn volk by hem / dan 'er op de grond dood lagen / echter quamen de Spanjaards niet op hem aan / maar bleeven een groot end van hem / zulkz dat het gelooflyk is dat zy zo veel van de onze niet gedood hadden / zonder veel meer van de hunne verlooren te hebben. Hy vervolgde dan zynen weg na de kanoes / en quam weder aan scheepsboord / met de mats die reeds in de kanoes was. Dus quam deeze togt ons op ontrent vyftig dooden te staan / en onder dezelve myn verstandige brind Mr. Ringrose, die dat gedeelte van de Historie der Boekaniers, 't welk Kapiteyn Sharp betreft / beschreeven heeft. Hy was te dier tyd Opperkoopman op Kapiteyn Swans schip / en had zich niet weerzin op deeze reysstogt begeeven ; doch was door de nood daartoe gedwongen geweest.

De Golf
van Kali-
fornia.

Dit verlies schijnt ons af van iets meer hier ontrent te onderneemen ; dies selde Kapiteyn Swan vooz / om na de Kaap St. Lukas aan Kalifornia te gaan / en aldaar te kielhaalen. Daar waaren twee redenen die hem daartoe aanpozen / de ene / dat hy voordeelde daaz veylig wegens de Spanjaarden te konnen leggen ; en de andere dat hy eenige ontdekkinge in 't Lak van Kalifornia mocht doen / en zien of hy enig Silber van Nieuw Mexiko kon bekomen.

Dit Lak van Kalifornia (want zo wordt de zee / golf / of straat tusschen dat en 't vaste land geheeten) is maar weynig by den Spanjaarden bekend / boorzobee ik ooit heb konnen verneemen ; want hunne aftekeningen daazvan konnen niet overeen. Sommige van dezelve verbeelden Kalifornia als een eyland ; maar in de beschryvingen wordt niets gemeld van het gety in de golf / of van de diepte van 't water / of welke havens / rivieren / of uytwateringen daar zyn : doch aan en westzyde deezes Eylands / na de kust van Asia, vind men in hant Hootsbaek een verhaal dier kust van de Kaap St. Lukas af tot op 40 gr. ten Noorden. Sommige van hunne aftekeningen / nog onlangs gemaakt / hechten Kalifornia aan de vaste kust. Ik geloof ondertusschen dat de Spanjaards niet gaern zouden hebben / dat deeze golf ontdekt wierd / uyt vrees dat andere Europeesche volken hemis daazvan bekomen / en also de mynen van Nieuw Mexiko bezoeken mogten. Wy verstonen dat de Indiaanen van Nieuw Mexiko niet lang vooz onze aankomst alhier een opstant gedaan / en de meeste Spanjaarden daar verdelgd hadden ; doch dat sommige van hen na de golf of 't lak van Kalifornia blugtende / kanoes hadden gemaakt / en 't zo ontkomen waaren. Waaruyt schynt dat de Indiaanen daar te lande in vyandschap met de Spanjaarden zyn. Wy hadden een oude verstandige Spanjaard aan boord / dewelke zede eenen Moonsk gesproken te hebben / die 't vandaar was ontvlugt.

Nieuw
Mexiko.

Nieuw Mexiko volgens 't verhaal van verschepte Engelschen, die daar gebangen zyn geweest / en ook van Spanjaarden, legt Noordwest van

ban Oud Mexiko op een afstand van tusſchen de vier en vyfshonderd mylen; en 't grootſte deel van de ſchat / die in dit Ryk gevonden wordt / iſ in die Provincie. Maar byten twyfel zyn 'er in andere geweten nog vele mynen; en waarſchynelyk op de baſte kuſt die aan 't Lak van Kalifornia paalt / ſchoon die door de Spanjaards nog niet ondekt zyn / dewyl zy mynen genoeg hebben / en daarom nog niet behoeven na meer te zoeken.

Volgens myn gevoelen zouden hier voordeelige ontdekkingen te doen zyn / door degene die zulks wilden onderneemen : want de Spanjaards hebben reeds meer dan zy wel beheeren konnen; alhoewel dat ik weet dat zy zouden zyn als de Hond in de kreb / die ſchoon hy 'er zelf niet van eeten kon / evenwel andere wou verhinieren. Maar dewyl 't zulks een verre reys daarnatoe iſ / zo acht ik dat eene reden te zyn die de ontdekkingen van die geweten verhinierd heeft : hoewel men miſſchien een nader weg derwaards zou konnen vinden / dan wy omzeelden / ik meen door 't Noordweſten.

Ik weet wel dat men verſchepdene maal een doortogt door 't Noordweſten ondernomen heeft / en dat het telkens iſ miſluikt; en evenwel ben ik van gevoelen dat 'er zulks een doortogt te vinden iſ. Alle onze Landſleden / die uyt gebaaren zyn om de Noordweſter doortogt te ontdekken / hebben getracht weſtwaards op te gaan / beginnende te zoeken van de Straat Davids of Hudſons baai. Maar als ik op zo een ontdekking zoud uytbaaren / woud ik eerſt na de Zuydzee gaan / en myne koers vandaar langs Kalifornia zetten / om zo een doortogt te rugge in de Weſtzee te zoeken. Want gelyk als andere den Zomer toegebracht hebben in 't zoeken op deeze meer bekende kuſten dichter aan hups / en dat dan eer zy konden doorgeraaken het ſaiſoen des jaars hen noodzaakke hun zoeken te ſlaaken / en zich tot een lange weertom reys te verbaerdigen / uyt breeze van door den Winter overvallen te worden; zo zoud ik daarentegen myn zoeken beginnen op de miſt bekende kuſten der Zuydzee / en zoud / als het jaar verliep / niet behoeven weder te keeren / omdat ik in myne kenniſſe zoude vorderen / zo myne onderneeming gelukte; en ik zou zonder zulks een ſchrik en breeze zyn / als de andere noodzaakhelyk moeten hebben / wanneer zy van 't bekende na 't onbekende baaren : hebbende / voorzoeel my toefchypnt / hunne toelig geſiaakt / als zy op 't punt waaren van hunne begeerte te bereyphen.

Den zelfden voet zoud ik houden / als ik de Noordoofter doortogt zoud opzoeken. Ik zoud ontrent Japan, Korea, of 't Noordoofterdeel van Cina overwinteren; en de Lente en Zomer voor my neemende / zoud ik myn eerſte onderzoek op de kuſt van Tartarye aanſtellen / en zo my dat gelukte / zoud ik aan eenig bekend gewest komen / en nog veel tyd overhebben / om Archangel of eenige andere haven te bereyphen. Kapiteyn Wood, 't iſ waar / zegt wel / dat deeze Noordoofter doortogt niet kan gebonden worden ter oorzaakke van 't ys: maar hoemenigmaal ziet men / dat ſomunige aanſlagen als onmogelyk

1686.

lyk zyn geslaakt geweest / welke men op een anderen tyd / en door andere middelen / heeft uytgeboerd. Maar al genoeg hierban.

Den volgenden dag naa die doodelpke schermutseling by Santa Peka-que, beval Kapiteyn Swan dat wy alle onze waterbaten zouden bullen/ en ons gereed maken om te zeilen. Wy zeilden dan den 21sten van hier / koers zettende na Kalifornia. Wy hadden den wind Noo^odwest / en Westnoo^odwest / met een klepne koelte / doch holle deynningen uyt den westen. Wy passerden drie Eplanden genaamd de Marias . en die vooz- by zynde / kreegen wy een sterken wind uyt den Noo^odnoo^odwesten / en noo^odwest ten noorden / met dik betogen en regenig weder. Wy zeilden dus tot den 6^{den}. Maart, maar 't was niet een stybe in de wind / en also verlooren arbeid; want wy waaren binnen 't bereyk van de Land-passaad-wind gekomen / dewelke ons tegen was; so dat indien wy na Kalifornia wilden gaan / wy eerst zestig of zeventig mylen van strand moesten geloopen hebben / alwaar wy de rechte oostelyke Passaad zouden hebben aangetroffen.

Bevindende dan dat wy niet vorjden / maar eerder achteruyl gingen / zynde op 21 gr. 5 min. ten Noorden / stierden wy weder oostwaards na de Marias Eplanden; en quamen den 7^{den}. aan de oostz. van 't middelste epland op acht baden water / goede zupbere zandgrond / ten anker.

De
Marias
Eyland-
den.

De Marias zyn drie onbewoonde Eplanden / leggende op 21 gr. 40 min. en van de Kaap St. Lukas aan Kalifornia veertig mylen ten Oost-zuydoosten / en van de Kaap Korientes twintig mylen afgelegen: Zy strekken zich Noo^odwest / en Zuydoost ontrent veertig mylen uyt: dichte by dezelve zyn twee of drie klepne hooge klippen. Het westelykste dezer Eplanden is het grootste; en zy zyn alle drie taameljk hoog: De grond is steenachtig en doz; en 't land op de meeste plaatsen met kreupelbosschen begroeid / die zeer dicht en moehelyk om door te passeren zyn. Op sommige plaatsen staan echter veele rechte en hooge Cederen / alhoewel ik in 't III. Hoofdstuk sprekende van de plaatsen daar ik Cederbomen gevonden hebbe / vergeeten heb van deze plaats gewag te maaken. De Spanjaards melden dat 'er ook op andere plaatsen zyn; maar ik spreek nu van degene welke ik zelf gezien heb. Rondom aan de zeehaant is het ober al zandig; en daar groeit een groene prikkelige plant / wier bladen zeer wel na 't Penguin blad gelyken / en de wortel na die van Wonderbaard of huyssloot / maar is veel grooter. Deze wortel is een oven gebakken is goed om te eten; en de Indiaanen op Kalifornia, so ik verstaan heb / leeven vooz een groot gedeelte van deze wortelen. Wy maakten een oven in een zandbaai; en bakten van deze wortels / maar echter was 'er niemand van ons die 'er behaagen in had: zy smaakten eveneens als de gekookte wortelen van ons kliffen kruid / welke ik wel gegeten heb. Hier zyn menigten van Guanoes, en Krakoenen / (een groote soort van ratten) Indiaansche konynen / en zeer veel groote duppen en togtelduppen. De zee is hier ook vry wel vooz- zien van visch / zeeschildpadden / en zeehonden. Dit is de tweede plaats

op

op deeze kust daar ik zeehonden gezien heb; en dit strekt tot bevestiging van 't gene ik gezegd heb / dat zy zelden gezien worden / dan daar veel visch is / Kapiteyn Swan gaf 't middelste deezer Eplanden den naam van Prins Georges Eyland.

Den 8sten. quamen wy by dit Epland / en ankerden op bys badem / leggende voor en achter een anker up / en onttakelden daarop ons schip en bark / om te kielhaalen. Alhier selde Kapiteyn Swan voor van na Oostindie te gaan : veele schepten goed behaagen in deeze togt; maar sommige waaren zo dom / dat zy dochten dat hy hen up de wezreld wou voeren : want ontrent twee derde deelen van ons volk geloofden niet dat 'er zulken weg te vinden was : doch eyndelyk verkreeg hy hunne toestemminge.

Toen wy eerst hier quamen / aten wy niet anders als zeehonden / maar naa een verblyf van twee of drie dagen / bragten onze vangsters ons dagelyks schildpadden aanboord / en die aten wy vervolgens zo lang als wy hier lagen / bespaarende ons Mais voor onze groote reys togt. Hier maten wy onze mais ook / en bebonden dat wy ontrent tachtig (a) schepels hadden; dewelke wy in drie deelen verdeelden een deel voor de bark / en twee voor het schip; en ons volk wierd desgelijks verdeeld / tweeten honderd man op 't schip / en vyftig man in de bark / behalven twee of drie slaaven op yder vaartuyg.

Ik was lang ziek geweest aan de waterzucht / eenne quaal waaraan veele van ons volk / gelijc ik reeds gezegd heb / gestorven waaren : hier wierd ik dan in 't heete zand gelegd / en uytgenoomen myn hoofd ganschelijc daarmede bedekt : dit stond ik ontrent een half uur up / en wierd toen opgenomen en in eene tent te zweeten gelegd; hebben de reeds terwyl ik in 't zand lag zeer sterk gezweet / en ik geloof dat het my veel goeds deed; want ik wierd kort daarna gezond.

Zonderlinge geneezing van de waterzucht des Schryvers

Wy bleeven hier tot den 20sten. en also onze schepen nu schoon gemaakt waaren / zepden wy na de valley van Balderas, om water in te neemen / naardien wy 't hier niet konden doen. Andersins is hier in het nat seizoen waters genoeg / want de beeken loopen dan zeer sterk; maar nu hoewel 'er eenig water was / zo was 't niet wel te bekomen / omdat men 't zulken verre weg most haalen. Den 28sten ankerden wy aan 't eynd van de baai der valleey van Balderas, recht tegen over de rivier daar wy te vooren waater innamen : maar deeze rivier was nu niet het droog seizoen brak / en daarom gingen wy twee of drie mylen dichtcr aan de Kaap Korrientes, en ankerden by een rond Eplandje / geen halve Engelsche myl van de strand. Dit Eplandje legt ontrent vier mylen benoorden de Kaap / en de beek / daar wy ons waater innamen / is eben binnen 't epland / aan de vaste kust. Alhier kreegen onze vischvangsters negen of tien Joodse visschen, waarvan wy eenige opäten / en de rest in 't zout leyden : en den 29sten vulden wy tweehonderd baten met zeer goed water.

Hebbende ons zelven aldus verzorgd / zo hadden wy niets meer te

(a) Bushels.

1686.

De handel van Mexiko.

doen/ dan onze voorgenomen togt na Oostindie in 't werk te stellen/ op hoope van beter geluk/ dan wy hier op deeze wepnig bebaaren kust hadden aangetroffen/ alwaar wy gekomen waaren met zeer groote verwachtinge; want behalven de rijkhejd van 't land/ en de waarschynelphhejd van eenige zeehavens te vinden/ die waardig waaren aan te doen/ zo hadden wy onszelven ingebeeld dat hier veel scheerbaart en handel was; en dat Akapulko en Vera Cruz in 't rijk van Mexiko het zelfde waaren/ als Panama en Portobello in dat van Peru, te weeten markt-plaatsen om een gestadigen handel te drypen tusschen de Zuyd-en de Noord-zeen; gelyk ze ook inderdaad zyn: maar nademaal wy meenden dat die handel van de plaats langse de Westkust ter zee gedreeven wierdt/ zoo bonden wy ons daarin bedroogen/ dewyl die van Mexiko hy na ganschelyk een landhandel is/ en meer door muplezels dan door schepen gedreeven wordt. Zulks dat wy/ in plaats van voordeel/ wepnig anders op deeze kust opdeeden/ dan moehelykheden/ ongemaaken/ en verlies; 't welk ons te eerder deed besluyten/ om te onderstaan/ of het geluk ons in Oostindie beter zoude willen dienen. Maar om Kapiteyn Swan recht te doen/ hy was niet gezind in Oostindie ter kaap te baaren; maar zyn voorneemen was/ gelyk hy my dikwils met zyn eegen mond verhaald heeft/ om met de eerste gelegenhejd weder na Engeland te keeren: en hy beynsde slechts/ eenigen van zyn volk ten geballe/ die geneegen waaren voor Manila te krupsen/ om also een gunstige gelegenhejd te bekomen/ deeze kaapvaart te staaken.

X. HOOFDSTUK.

Vertrek van de kaap Korrientes na de Eylanden Ladrone en Oostindie. De koers derwaards. Geval onderwege. Een Tafel van elke dags loop. Verscheidene ree-keningen der breedte van die zeen. Guam, een van de Ladrone Eylanden. De Kokos nooteboom, deszelfs vrucht. Toddy en Arak die daar van komt. Koire-kabels. Wilde Limoenboom. De Broodvrucht. De Indiaanen te Guam. Hunne prauwen; en die welke in Oostindie gebruykt worden. De toestand van Guam, en de leeftogt aldaar.

In 't voorgaande Hoofdstuk heb ik verhaald/ dat wy een besluyt genomen hadden van na Oostindie te gaan; maar wanneer wy met meerder bedaardhejd overwoogen hadden de lengte dier togt van hier na Guam,

Guam, een van de Ladrões eplanden / 't welk de eerste plaats is die wy konden aandoen / en dat het onzeker was of wy daar voorraad van mondhoft zouden vinden / zo was ons meeste volk dooz de gedachten daarvan afgeschrikt ; want wy hadden geen voorraad voor zestig dagen / wanneer elk man maar een wepnig meer als een half pint Mais 's daags had ; en andere kost hadden wy niet / dan alleenlyk vooz drie maalen gezoute Joodevisch ; ook hadden wy veel ratten aanboord / welke wy 't eeten van onze mais niet konden beletten. Daarenboven / wierdt de groote affand tusschen de Kaap Korrientes en Guam verschepdentlyk in de zeeboeken beschreeven / De Spanjaards / die de grootste reden hebben om het best te weten / stellen dezelve tusschen de drie- en twintig en vierentwintig honderd (a) mylen ; en in onze boeken woxt die wydte ook verschepdentlyk tusschen de negentig en honderd graaden berekend / het welke / 't is waar / minder is als twee duyzend mylen ; maar nogtans was zulk een togt ber genoeg om ons af te scheutken / naardien onze voorraad zo schaars was. Kapiteyn Swan om zyn volk moed in te spreken / zeyde dan dat de Engelsche boeken de beste beschryving van de tusschenwydte gaven / brengen de veel redenen daartoe by / onder anderen dat de Ridders Thomas Kandish en Francois Drake het in minder dan vyftig dagen gezept hadden : en dat hy niet twyffelde of onze schepen waren beter bezept / dan degenen welke in dien tyd geboutwd wierden ; zo dat hy slaat maakte in wepnig meer dan veertig dagen die togt te doen vermits dit de beste tyd van 't jaar was ten opzichte van de wind. En byten twyffel is dit de reden waarom de Spanjaards ontrent dezen tyd van Akapulko af vaaren. Ook zeyde hy / dat de oorzaak waarom zy zestig dagen met die baart toebagten / was om dat zy groote schepen hadden / die diep geladen en niet wel bezept waaren ; daarenboven waaren zy van alles voorzien / en maakten daarom geen groote haast / maar zeyden met hunne gewoonlyke omzigtigheid ; zulks dat zy dicht by 't epland Guam komende / wel een week lang 's nachts bylagen / eer zy land opdeeden. Om de waetheyd te zeggen / wy hadden ook behooren 's nachts by te leggen / toen wy 't land naderden / want wy zouden hebben konnen stranden / of mogten de Eplanden voorby gezept / en die 's morgens by het gezigt getaakt zyn. Maar onze stoutte waaghalsen gaan zelden zo voorzigtig te werk / als zy enigzins in 't naauw zyn. Maar van alle Kapiteyn Swans redenen was 'er geene die zo veel vermogt / als zyne belofte van by Manila te kruipen. Hy en zyn volk dan aldus eens geworden / en zy door de hoope van winst / welke dooz alle swaartigheden heen streeft / aangemoedigd zynde / gingen wy van de de Kaap Korrientes den 31sten Maart 1686 met ons tweentzept / te twee- kaap den Kapiteyn Swans schip / en de bark onder hem / waarop Kapiteyn Teat geboodt ; en wy waaren honderd vyftig man sterk / naamelyk honderd op 't schip / vyftig op de bark / behalven de slaaven / gelyk ik reeds gezegt heb.

Lang-
duurig-
heyd der
togt.

1686.

De koers.
van daar
na Guam.

Wp hadden een flappe landwind upt den Oostnoorddoosten / die ons dyle of vier mylen voortvoerde / en toen quam de zeewind upt den Westnoordwesten met een heldere koelte; dies stuurden wy Zuidwest / en waaren 's abonds ten zes uren ontrent negen mylen Z. W. van de KAAP / kreegen toen weer een landwind / welke den ganschen nacht sijf doorwaalde. 's Anderendaags 's morgens ontrent tien uren kreegen wy weer een zeekoelte upt den Noordnoorddoosten: zulks dat wy 's middags dertig mylen van de KAAP afwaaren. 't Waalde toen een snedige koelte / die ons tot de rechte Passaadwind bragt; van het verschil welker winden ik in het Aanhangsel spreken zal; want hoewel de zeewind dicht by land gesladig W. N. W. is / zo is echter de rechte Passaad / wanneer men de landwind geheel onzeijld is / Oostnoorddoost. Eerst hadden wy dezelve Noordnoorddoost / doch hy daaide vervolgens na 't Oosten: en toen wy ontrent tweehonderd vyftig mylen van land waaren / kreegen wy hem O. N. O. alwaar hy staan bleef / tot dat wy op veertig mylen na by Guam quamen. Wp aten onze dyle maalen gezoute Jodevisch in 30 vele dagen op / en hadden toen niet meer dan ons kleyn rantsoen van Mais.

Na den eersten April gingen wy dagelyks groote gangen / hebben de schoon helder weerder / en een sijpe Passaadwind / en wy namen dikmaals de hoogte van de zon. Toen wy eerst in zee staken / stelden wy de koers op de breedte van 13 graaden / 't welk tenaasten by de hoogte van Guam is; vervolgens stierden wy West / blijvende op die hoogte. Toen wy twintig dagen gezeijld hadden / en ons volk zag dat wy zulke groote gangen deden / en dat de wind scheen te zullen stand houden / toonden zy zich t'onbree / dat men hen aan zulk een kleyn rantsoen hieldt. Kapiteyn Swan poogde hen te overreeden dat zy een weynig gedulds mosten hebben; doch niets dan een vergrooting van hun dagelyks rantsoen kon hen stillen; dies stondt de Kapiteyn / hoewel niet groote weerzin / hen een weynig meer toe; want wy kreegen nu yderman tien lepels vol gekookte mais 's daags daag wy te vooren maaz acht hadden. Ik geloof dat deeze schaarsche uptdeeling wy veel goeds deed / schoon andere daardoor verzwakt wierden; want ik bevond dat myne sterkte toe / en myne waterzucht afnaam; eventwel dronk ik dylemaal alle vierentwintig uren: maaz vele van ons volk dronken niet in negen of tien dagen / sommige niet in twaalf dagen. Een van onze maats was 'er / die in zeven tien dagen niet dronk / en nog zeyde / toen hy dronk / dat hy niet doestig was; eventwel waterde hy alle dagen meer of min.

Dievery
gestraft.

In 't midden dezer wederwaardigheden / wierd een van ons volk aan dievery schuldig bevonden / en daar ober verweezen om niet een touw van derdhalf duym dik dyle slagen op zyn naakte rug van elken man op 't schip te hebben: Kapiteyn Swan begon eerst / en sloeg 'er goe dhartig op / waarna zyn voorbeeld van ons gevolgd wierdt. 't Was iets zonderlings / dat wy in deeze ganse togt niet een visch / ja niet zo veel als een vliegende visch / of een vogel zagen / dan

dan alleenlyk eens toen wy naar myne rekening 4975 Engelsche mylen van de kaap Korrientes afwaaren; want toen zagen wy een groote menigte Boobies, welke wy vermoedden dat van eenige klippen niet verre van ons quamen/ waarvan in sommige van onze zekhaarten gemeld wierdt/ maar wy zagen ze niet.

Maadat wy naar onze rekening negentienhonderd mylen geloopen hadden/ 't welk zo veel was als de Engelsche rekening tot aan Guam beliep/ begon het volk op Kapiteyn Swan te morren/ omdat hy hen tot die togt bepraat had; maar hy gaf hen mooie woorden; en zeyde dat de Spaansche rekening waarschynlyk de beste was; en dat dewyl de wind scheen te zullen standhouden/ nog een korte poos onze ongemakken zoud epndigen.

Toen wy 't eiland naderden/ kreegen wy eenige klepne regen/ en vermids de wolken zich in 't Westen neer zetteden/ was ons dat een schynbaar teken dat wy niet verre van land waaren: want in deeze luchtstreeken tusschen of dicht by de Zonnekeerkringen/ alwaar de Passaad-winden gestadig waaijen/ schynen de wolken/ die anders snel over 't hoofd dypen/ echter dicht by de kimme/ zonder veel beweginge of verandering/ te blyven hangen/ als het land niet verre af is: Ik heb dit dikwils aangemerkt/ inzonderhepd als het hoog land is; want dan ziet men de wolken daar om heen hangen/ zonder eenige sigtbaare beweging.

Den 20ten May zeyde onze back/ die ontrent drie mylen vooruyp was/ over een klippige plaat/ daar maar vier vadem water was/ en een menigte van visch zwom. Hieruyp beslooten zy dat het land niet verre af was; dies smeeten zy 't oberflag/ met de sieben na 't Noorden/ en over de plaat geraakt zynde/ ledden/ zy 't by om ons in te wachten. Toen wy by hen quamen/ quam Kapiteyn Teat ons aan boord/ en verhaalde wat hy gezien had. Wy waaren toen op de hoogte van 12 gr. 55 min. stierende West: en het eiland Guam wordte van de Spanjaards/ (die'er meesters van zyn/ en wanneer zy na de Filippynsche Eylanden gaan/ het als een pleysterplaats houden/) op 13 graaden Noord gesteld: dies smeeten wy 't ook oberflag/ en stunden noordwaards/ zynde eenigzins bekommerd/ en in twyfel of wy al te recht waaren/ omdat 'er in de Spaansche kaarten geen plaat ontrent het eiland Guam aangeewezen word. Doch tot onze groote blyschap zagen wy ten vier uren het gemelde Eiland ontrent acht mylen van ons.

't Was goed voor Kapiteyn Swan dat wy het in 't gezigt kreegen/ eer onze vooraad van mondkost/ waarvan wy maar voor drie dagen meer genoeg hadden/ op was; want/ gelyk ik naderhand verstond/ het volk had opgefietend/ wanneer de kost zoud op zyn/ Kapiteyn Swan eerst te dooden/ en op te eten/ en daarna ons alle/ die deeze togt mede hadden aangeraaden. Dit deed Kapiteyn Swan, naa onze aankomst te Guam, tot my zeggende/ O! Dampier, gy zoudt hen maar een slechte maaltyd verstrekt hebben; want ik was zo mager/ als de Kapiteyn dik en bet was. De wind was nu Oostnoordooft/ en 't land lag Noordnoord-

Ben.e-
ken
verande-
ring.

Komen
by 't
Eyland
Guam.

Oost.

1686. oost van ons: dies liepen wy Noordwaards / totdat wy 't Epland
Oost van ons hadden; en toen wendden wy 't om ten anker te ko-
men.

't Verhaal dat ik tothiertoe gegeven heb van onze koers van de Kaap
Korrientes, in 't rijk van Mexiko (want ik heb van een ander kaap
van dien naam in Peru, bezupden de baai van Panama gemeld) tot
aan Guam, een der Eplanden Ladrões, is maar in 't gros geweest;
maar tot voldoeninge der gener/ die 't zouden moogen dienstig achten/
om de lengte van die gewesten te konnen vaststellen/ of tot eenig an-
der gebruik in de landbeschryping of scheepsvaart/ heb ik hier een by-
zondere Tafel van pter dags loop bygevoegd/ welke is als volgt.

rondom den Aardkloot.

221

1686.

Tafel van yder dags loop na Guam.

	dag	Koers	Dist	Z.	W.	Breedte.	Wind.
Maart.	31	Z W 5 gr. W.	27	17	20	R. 20: 11	WNW
	1	Z W. 5	106	68	81	R. 19: 3	NW:NNW
April.	2	Z W. 1	142	98	102	R. 17: 25	N ten W
	3	W ten	102	19	100	Ob. 17: 6	N
	4	W 12	140	29	136	Ob. 16: 37	N: N N O
	5	W 20	160	54	150	Ob. 15: 43	N
	6	W 10	108	18	106	Ob. 15: 25	N O
	7	W 15	89	22	86	Ob. 15: 2	NO: ONO
	8	W 2 Z	64	5	63	R. 14: 57	OON
	9	W 4 Z	94	6	93	Ob. 14: 51	ONO
	10	W 5 Z	138	12	137	Ob. 14: 39	ONO
	11	W 5 Z	124	10	123	Ob. 14: 29	ONO
	12	W 5 Z	170	14	169	R. 14: 15	ONO
	13	W 5 Z	170	14	169	R. 14: 1	ONO
	14	W 5 Z	180	15	177	R. 13: 46	ONO
	15	W 6 Z	174	18	172	R. 13: 28	ONO wolzig
	16	W 6 Z	182	19	180	R. 13: 9	ONO mistig
	17	W 6 Z	216	12	214	R. 12: 47	ONO Regen.

De Somme der Wester-gangen tot hier toe is — 2283

welke uytmaaken graaden van lengte — 39 gr 5 m.

Hier van daan is myne koers meestendeels West, som-
tyds zuydelyk, somtyds noordelyk.

Dag	Koers	Dist	N of Z	W.	Breedte	Wind
18	W	192	0	129	R. 12: 47	O ten N
19	W	180	0	180	R. 12: 47	O wolzig
20	W	177	0	170	R. 12: 47	O N O
21	W	171	0	171	R. 12: 47	O N O
22	W	180	0	180	R. 12: 47	O ten N
23	R. W.	170	11 N	168	R. 12: 47	O ten N
	Ob W 4 N				Ob. 12: 58	

1686.

Tafel van yder dags loop na Guam.

	dag	Koers	Dist	N of Z	W.	Breedte.	Wind.
April.	24	R. W.	146	o	146	R. 12: 58	O ten N
	25	W.	146	o	146	R. 12: 58	O ten N
	26	W 3N	185	9 N	184	Ob. 13: 7	O ten N
	27	W	140	o	140	Ob. 13: 7	O ten N
	28	W	167	o	167	R. 13: 7	O ten N
	29	W 2 N	172	5	171	Ob. 13: 12	O
May.	30	W	173	o	173	Ob. 13: 12	O N O
	1	W	196	o	196	R. 13: 12	O ten N
	2	W	160	o	160	Ob. 13: 12	O ten N
	3	W	154	o	154	R. 13: 12	O N O
	4	R. W		5 Z		R. 13: 12	O N O
	4	Ob. W 2 Z	153		152	Ob. 13: 7	O N O
	5	W 2 N	180	7 N	179	Ob. 13: 14	O N O
	6	W 3 N	172	9 N	171	Ob. 13: 22	O N O
	7	W	160	o	160	Ob. 13: 22	O N O
	8	W 3 Z	149	7 Z	148	Ob. 13: 15	O ten N
	9	W 4 Z	134	9 Z	133	Ob. 13: 6	O N O
	10	W	128	o	128	R. 13: 6	O N O
	11	W 5 Z	112	9	111	Ob. 12: 57	O N O
	12	W	128	o	128	R. 12: 57	O N O
	13	W	129	o	129	R. 12: 57	O N O
	14	W	128	o	128	R. 12: 57	O N O
	15	W 4 N	118	8 N	117	Ob. 13: 5	O N O
	16	W 6 Z	114	11 Z	113	Ob. 13: 54	O N O
	17	W 3 Z	109	5 Z	108	Ob. 12: 49	O N O
	18	W	120	o	120	R. 12: 49	O N O
	19	W	137	o	137	R. 12: 49	O N O
	20	W	134	o	134	R. 12: 50	O
	21	NW 7 W	13	8 N	13	R. 12: 59	O N O

De Somme van alle West-gangen

Uytmaakende in alles graaden van lengte

7323

125 gr. 11 m.

Nu

Nu was het eyland Guam Noordnoordooft van ons, op een afstand van acht mylen, 't welk 22 minuten tot myne Breedte geeft, en 9 van myne Meridiaans distantie afneemt: zulks dat dit Eyland legt op de breedte van 13. 21. en de Meridiaans distantie van de Kaap Korrientes 7323 van onze mylen, welke tot graaden gerekend 125 gr. 11 min. uytmaaken,

Verklaaring des Tafels.

„ De Tafel bestaat uyt zeven kolommen; de eerste wyft aan de da-
 „ gen der maand. De tweede verbat de hoers / of de streek van 't kom-
 „ pas welke wy pder dag liepen. De derde toont de distantie of leng-
 „ te dier hoers in Italiaansche of Geometrische mylen / (van 90 in een
 „ graad) of de voorzgang die 't schip pder dag maakte / zynde altoos
 „ gerekend van den eenen middag tot den anderen. Maar omdat de
 „ hoers niet altyd op een rechte lyn of streek liep / daarom wordt in de
 „ vierde en vyfde kolom aangewezen / hoeveel zulke mylen wy alle da-
 „ gen na 't Zuyden of Noorden / en hoeveele wy na 't Westen liepen / zynde 't
 „ laatste de hoofdhoers op deeze togt. Op den 17 April waaren wy op de
 „ zelfde hoogte gekomen / als Guam legt; en dewyl onze hoers toen
 „ rechstreeks heenen lag / 30 moften onze Noorder of Zuyder gan-
 „ gen by gevolg maar weynig zyn / naat dat het schip van zyn rech-
 „ te hoers afweek; en daarom worden die afwykingen vervolgens in de
 „ vierde kolom door N. of Z. en de rechte baart des schips op de streek
 „ van West door o. (dat is te zeggen geen Noorder of zuyder gang)
 „ betekend. De zesde kolom wyft aan de breedte [of hoogte]
 „ op welke wy pder dag waaren / alwaar de R. betekent de blinde
 „ Reekening door 't loopen van de minuut-lyn / en Ob. betekent
 „ de hoogte door Observatie, of 't neemen derzelve by de zon. Deze-
 „ vende kolom wyft de winden 't weer aan.

Hier zoud ik nog een achtste by gevoegd hebben / om de verande-
 ring van 't kompas te toonen; maar gelyk als die kleyn in deeze hoers
 was / 30 namen wy 'er niet meer dan eens aanmerking op / naadat wy
 van de Merikaanse kust waaren 't zepl gegaan. Toen wy van de kaap
 Korrientes vertrokken / bevonden wy dezelve te zyn 4 gr. 28 min. ooste-
 lyk: en onze aanmerking daarop / toen wy ontrent een derde deel
 van onze togt hadden afgelegd / toonde dat dezelve afnam. Ook sloe-
 gen wy 'er te Guam geen acht op / want Kapiteyn Swan, die de instru-
 menten in zyne kajuit had / scheen 'er zich weynig aan te laaten gelegen
 zyn: evenwel ben ik van gedachten dat te Guam gansch geen veran-
 dering was / of anders dat zy Westwaards aanwaste.

Maar om te beslypen; den 20sten May des middags / wanneer wy
 't den 21sten begonden te noemen) waaren wy op de hoogte van 12 gr.
 50 min. ten Noorden / volgens de blinde rekening / hebbende sedert den
 voorgien middag 134 Italiaansche mylen recht West gelooopen. Wy
 hielden dien zelfden hoers tot twee uren 's namiddags / waarboor ik
 nog

1685. nog 10 zulke mylen stel; en verbindende toen dat onze strek te zuydde-lyk was/ smeeten wy 't overstaag/ en zeilden recht Noorden tot aan bys muren/ hebbende in dien tyd nog acht [Italiaansche] mylen afgelegd/ en daarboor onze breedte 30 veel minuten vermeerderd/ en die op 12 gr. 58 min. gebracht. Wy zagen toen het eyland Guam ontrent acht [Hollandsche] mylen N. N. O. van ons/ 't welk het Eyland op de breedte van 13 gr. 20 min. steld. En volgens de voorgaande aantekening is deszelfs lengte 125 gr. 11 min. ten Westen van de kaap Korrientes op de kust van Mexiko, als men 58 of 59 Italiaansche mylen op deeze breedte in een graad rekent/ volgens de gemeene rekening van 60 mylen op een graad van den Eevenaar/ als te vooren gesteld is.

De
Breedte
der Zuyd
zee.

d'Ethio-
pische.

Tot een toegift dan / 30 zal het hierupt volgen / dat als men de algemeene rekening der zeevaarende lieden / van zestig Italiaansche mylen op een Equinoctiale graad / voor waar en onseepbaar aanneemt / dat de Zuydsee dan wel vyfentwintig graaden wyder moet zyn / als de Zeebeschryvers in 't gemeen rekenen. Want naardien wy bevon- den / (gelijk ik hierna zal zeggen) dat de afstand van Guam tot aan de Ooster deelen van Asia bys wel met de gemeene rekening obereen quam / 30 moet het noodwendig volgen / dat de vyfentwintig graaden van lengte / die te min gerekend worden in de tusschentwydte van Amerika en Oostindie westwaards / te veel gerekend zyn in de breedte van Asia en Afrika, of van de Atlantische zee / of 't vaste land van Amerika, of van die alzamen reffens; zulks dat dan 't bestek van de waterige kloot 30 veel zou moeten ingekrompen worden. En tot verder bevestiginge hier- van / zal ik nog zeggen / dat de breedte der Ethiopische of Indische zee zeer veel minder moet zyn / dan die gemeenlyk gerekend wordt; 30 het waar is 't gene ik menigmaal van verschepdene versdiandige Zee-vaarende mannen / met welke ik in die gewesten verkeerd hebbe / heb hooren zeggen: naamelyk dat de schepen zeplende van de Kaap de goede hoop na Nieuw Holland, (gelijk de schepen die na Java of daar ontrent gaan / die hoogte houden) zich aldaar bevonden hebben / en somtyds tot hunne schaade aan de grond zyn gezepld / wanneer zy meenden dat zy 'er nog verre afwaaren. En misschien is het daarupt ontstaan / dat de Hollanders deeze kust het land van (a) Indraght [of Intrekking] ge- noemd hebben / even als of het op een magnetische wyse de schepen te snel na zich trok / en dat men 't derhalven most myden. Maar ik ge- looft erder dat het de nabyscheyd van 't land is / dan dat het een draat- holk of iets diergelyks zoude zyn / die hen verrast. Wat de breedte der Atlantische zee aangaat / ik ben van goeder hand verzekerd / dat dezelve / zes / zeven acht / of tien graaden te veel gerekend is; want behal- ven de obereenstemmende rekeningen van verschepdene erbaatene man- nen /

(a) Indien de Schryver ter deege Duytsch verstaan had, hy zou over de naam *Eendragt*, welke een gedeelte van die kust in de kaart voert, niet zulk een mis- selyke uytlegging gemaakt, en dezelve voor het Engelsch *Indraght* genomen hebben.

nen/ die my zulks booz vast verhaald hebben/ 30 heeft Mr. Kanby in 't byzonder/ die vele togten booz stuurman van de kaap Lopez op de kust van Guinee na Barbados gedaan heeft/ en die booz een verstandig man gehouden wordt/ my dikwils gezegd/ dat hy die tusschenwypde doorgaans bevonden had te zyn 60/ 62/ of 63 graaden; daar men 't nogtans in de gemeene kaarten gesield vindt op 68/ 69/ 70/ en 72 graaden.

Belangende de rekening onzer zeebaarende lieben van 60 Italiaansche mylen op een graad; my is niet onbekend hoeveel men die/ voornaamelyk eenige jaaren herwaards/ heeft tegengesproken/ en dat de meeste van gevoelen zyn geweest/ dat men'er 70 of meer booz behoorde te stellen. Maar 30 lang ik geen vaster grond kan zien booz de naauwkeurigheid deezer proeven/ die onlangs aan land booz Mr. Norwood en andere gedaan zyn/ gemerkt de oneffenheid van het oppervlak der aarde/ en de schuipste van de weg/ waarentrent ik twyfel of 30 op de maat genoeg toegeeven; 30 moet ik my nog houden aan de algemeene zee-rekening/ die ten aanzien van 't voornaamste door de dagelyksche erbaarenheid bezigtigd wordt; ter tyd toe dat 'er een zekerder rekening gemaakt wordt/ dan degene die men totnogtoe ondernomen heeft. Want wy bevinden/ als wy na 't Noorden of Zuyden zeilen/ dat wy aan onze boozgenomene plaats gebragt worden/ binnen ontrek zulk een tyd/ als wy volgens de gewoonlyke onderselling staat gemaakt hadden; mits dat men een beschepdene toegeeving stelde voor de klepne onvermydelijke afwypkingen na Oost of West: en daar schynt geen reden te zyn waarom dezelfde rekening niet in 't kruysen van de Meridiaanen zou dienen/ dewyl wy die 30 waar en recht bevinden/ wanneer wy 'er onder zeilen. En noopende deeze onze koers van Guam in 't byzonder/ wy behoorden onze rekening van de lengte deszelfs eerder upt te rekken/ dan te verkorten; nademaal de oostelyke wind en de stroom 30 sterk was/ dat het blokje van de minuutlyn daardoor na ons toedreef/ gelyk het gemeenlyk in zulk een geval gaat. En indien wy dan in 't uptrekenen van de loop van 't blokje afslag stellen voor 30 veel spacie als het blokje ons nadreef/ ('t welk gemeenlyk by zulk een sterke wind als deeze was/ drie of vier mylen op de honderd is/) 30 moesten wy meer dan honderd vyfentwintig graaden gerekend hebben: maar wy rekenden op deeze togt 30 veel afslag niet/ alhoewel 't anders gebruykelyk is 30 te doen: zulks dat hoeveel ook deeze myne rekening de gemeene aftekeningen te boven gaat/ echter is het van de kortste volgens onze onderbindinge en uytzettinge.

Maar om voort te gaan met onze reyse. Het eyland Guam of Guahon (gelyk de ingeboorene Indiaanen het noemen) is een van de Ladronez eylanden/ den Spanjaarden toebehoorende/ dewelke een schans met 30 stukken geschut daarop hebben/ beneffens een Gouverneur en twintig of dertig soldaaten. Zy houden 't zelfe tot een verberfching-plaats voor hunne Filippynsche schepen/ die daar in den weg van Akapulko na Manila aandoen; maar de winden laaten hen 30 gemahlyk niet toe/

Van de
mylen op
een graad

Het
Eyland
Guam.

1686.

toe/ den zelfden weg wederom te neemen. De Spanjaards hebben onlangs Guam den naam van 't Epland Maria gegeven; het is ontrent twaalf mylen laag en vier breed/ leggende noorden en zuiden: Het is een reedelikh hoog wepland.

Den 21sten May 's avonds ten elf uren ankerden wy dicht by 't midden van 't epland Guam aan de westzy/ een Engelsche myl van den oever. Wanneer men 'er verre af is vertoont het zich vlak en effen/ maar als men 'er nader by komt/ vindt men dat het klippig is: de oostzy/ die beyde de hoogste is/ is met steile rotsen bezet/ welke 't geweld der zee afkeeren/ dewyl dezelve door de gestadige Passaad-wind onophoudelikh daar tegen aanbruyft/ en aandie zyde kan men niet ankeren. De westzy is taamelikh laag/ en vol van zandbaaijen/ verdeeld door klippige punten. Het aazdrigh is roodachtig/ droog/ en redelikh vruchtbaar. De vruchten die 'er groeijen zyn voornaamelikh rys/ pynapplen/ watermeloenen/ muskusmeloenen/ oranjeappelen/ wilde limoenen/ kokosnooten/ en een zekeren vrucht/ die wy Broodvrucht noemen.

De Kokos-neuteboomen groeijen aan de zee aan de westzy/ in boschaadjen die drie of vier Engelsche mylen lang/ en een of twee zulke mylen breed zyn. Deeze boom gelijkt van fatsoen de koolboom wel/ en van verre kan menze van elkander niet onderscheppen; doch de kokosboom is voller van takken/ en de koolboom is gemeenlik hooger/ alhoewel de kokosboomen op sommige plaatsen ook zeer hoog zyn.

Kokos-
neut.

De neuten groeijen aan den top des booms/ tusschen de takken/ by trossen/ en tien of twaalf aan een tros. De tak daar ze aan wassent/ is ontrent 30 lang en dik als een mans arm/ doch na 't end spits toe loopende/ en van een geele kleur/ vol van quasten/ en zeer taat. De neut is gemeenlik grooter dan een mans hoofd; de buytensie dop is ontrent twee duym dik/ zynde zwart/ en zeer hard: De pit in sommige neuten is bykans een duym dik/ strekkende zich geheel rondom het binnenste vande dop/ met een holte in 't midden/ die ontrent een pint/ wat meer of wat min/ naaz dat de neut groot is (want sommige zyn grooter/ en andere kleiner) kan houden.

Deeze holte is vol van een zoet/ lekker/ gezond/ en verberschend water; terwyl de neut nog groeit/ is het binnenste gansch vol van dit water/ zonder eenige pit; maar wanneer de neut begint ryp te worden/ dan zet zich de pit rondom 't binnenste van de dop/ zynde zacht als room; en als de neut ryp is/ neemt de pit toe/ en wordt hard. De rype pit is by zoet/ maar hard om te verteeren/ en wordt daarom zelden gegeten/ dan van vzeemdelingen/ die de uytwerkingen daar van niet kennen: maar zo lang dezelve nog jong en als pap is/ wordt ze van sommige gegeten/ en met een lepel uytgeschraapt/ naadat zy 't water/ dat 'er in was/ uytgebronken hebben. 't Water gebiet my best/ wanneer de neut bykans ryp was/ want dan is 't het zoetst en krachtigst.

Als

Als deeze neuten ryp en geplukt zyn / krygt de buppenste ypde der dop een buppie roeflige kleur / zo dat men denken zou / dat ze dor en uytgedroogd waaren; en nogtans zullen ze / naadat menze drie of vier maanden in de zon opgehangen / of in een huys of schip neergelmeeten heeft / uytspriipten gelyk een uyen; en als menze daarna in de aarde plant / groeijen ze op tot een boom. Meer ze dus uytspriipten groeit er een klepne sponsachtige ronde knobbel van binnen / welke wy een appel noemen; deeze is in 't eerst niet grooter dan de top van een mangvinger / maar neemt dagelphs toe / zuygende al het water na zich / totdat hy eyndelph de gansche holte van des neut beslaat; en dan spruyp hy uyt. Alsoan begint de neut / die te vooren hard was / zacht en otfachtig te worden / geevende daardoor een dooztocht aan de spruyp / welke dooz / Natuur zo geschildt is / dat de punt zich strekt booz 't gat van de dop; die zo lang de neut niet ryp is / drie zulke gaten heeft aan dat end het welke hy de steel aan de boom hangt; en een van deeze gaten blyft open / zelfs als de neut al ryp geworden is / waardooz de spruyp dan uytfschiet / en zich in takken uytbreypd. Men mag deeze fschietende neuten wel anderhalf of twee voet laaten uytspriipten / eer men deeze lve plant; want zy konnen gelyk een uyen heel lang uyt hunne eygene stoffe groeijen.

Behalven het nat of water dat in deeze vrucht is / wordt ook een ^{Toddi of Wyn de Palm.} wynnachtige drank uyt deezen boom getapt / welke men Toddy of Wyn de palm noemt / en van kleur naar wyen gelykt; deeze is zoet en lieflyk / maar moet binnen vierentwintig uren naadat hy getapt is / gedronken worden / of hy wordt zuur. Die veele zulke boomen hebben / trekken uyt deeze zuure drank een geest / die men Arak noemt. ^{Arak.} Arak wordt ook van wyen en andere dingen in Oostindie gedistilleerd: maar deeze die van wyen de palm gemaakt wordt is 't meest geacht om (a) Punch van te maaken / dewyl zulke Punch ongemeen lekker is; maar daar moet een scheutje brandewyn hy zyn / om 't wat kracht te geeven / omdat deeze Arak niet sterk genoeg uyt zichzelf is om goede Punch van te maaken. Deeze drank wordt booznaamelyk ontrent Goa gebrykt / en heeft daarom den naam van Goase Arak. Het tappen van wyen de palm uyt den boom gaat aldus toe: men snydt den top af van een tak die neuten zou draagen / doch eer der eenige vrucht aan is; en daartuyt druypt dan de vocht / die tot voedsel der vrucht aan is; en gesirekt hebben in een kalabas die men 'er onder hangt. Deeze tak bloeit byna zo lang / als de vrucht zoud hebben moeten groeijen / en dan verdooft hy. De boom heeft gemeenlyk drie vruchtdraagende takken / welke alle dus geknot en afgetapt wordende / zo draagt de boom dat jaar geen vrucht; maar indien men 'er maar een of twee aftapt / dan draagt de andere niettemin. De drank die men 'er dus uytapt / wordt 's morgens en 's avonds ter behooyphker tyd uyt de kalabas genomen / zo lang als het vocht blyft loopen / en wordt in de

(a) Zekere gemengde drank van brandewyn, water limoenen, en suiker.

1686. de meeste steden en dorpen van Oostindie alle morgens en avonden te koop gebracht; waaruit groot voordeel getrokken wordt; doch de gene die'er Atrak van distilleren / trekken 'er de grootste winst uyt; ook komt'er groot voordeel van de brucht / zo wel van de pit als van de dop.

't Gebruik der kokosneut.
De pit wordt veel gebruikt by vleeschop: Als de neut droog is / neemt men 'er de buptensie vast af; en als men dan op het midden van de neut twee goede slagen geeft / breekt hy in twee gelijke deelen / en 't water stoot op de grond; dan wordt de pit met een kleine ryp / tot dien eynde gemaakt / schoon uytgeraspt / en in wat versch water te weeken gelegd / het welk zo wit als melk daarvan wordt. In dit melkachtig water kooiken ze vogels of eenig ander vleesch / 't welk dan een zeer smaakelyk nat geeft. De Engelsche matroozen gebruiken 't by ryp / en maaken 'er rypsenby van / nemende tot dien eynde neuten met zich op zee: en dit gebruik leeren zy van de Indooyslingen.

Maar het grootste gebruik van de pit / is oli daarvan te maaken / zo om te branden als om mede te bakken: deze oli wordt aldus gemaakt; men raspt de pit / en legt die dan in versch water te weeken; dan kookt men 't zelve / en schupint 'er de oli / die boven drypt / af. Maar de neuten daar men oli van maaken wil moeten lang geplukt zyn / want dan wordt de pit zacht en olijachtig.

De dop van deze neut wordt in Oostindie gebruikt tot kroezen / kopjes / nappen / lepels / pollepels / en allerley eet en drink-baten. Wel gefatsoeneerde neuten worden dikwils in Europa gebracht / en zyn daar zeer geacht. De buptensie vast van de dop is zeer dienstig om kabels van te maaken; want dezelve is vol van kleine bezels en draaden / welke geklopt zynde zacht worden; en de andere stoffe / die 'er onder vermengd is / valt weg als zaagsel / latende alleen de beezelingen overig. Deze worden daarna tot lange enden garen gesponnen / en aan kilwens opgewonden: en beele van deze bindgarenen tsamengevoegd / maaken goede kabels. Dit werk wordt voornamelyk op de Maldivische Eyslanden gemaakt / en dat touw dan aan kilwens na alle plaatsen / die daar handel dypen / verzonden / om 'er kabels van te maaken; gelph ik 'er te Achin ook eens een kabel van gemaakt heb. Men noemt dezelve Koire kabels / en zy duuren vry lang. Maar daar is een andere soort van Koire kabels / (gelph men ze noemt) die zwart / en nog sterker en duurzamer zyn / wordende gemaakt van djaaden / die als paardehaart groeijen aan de toppen van zekere boomen / den kokosboom wel gelphende; en die soort komt meest van 't Eysland Timor. In de Zuydsee maaken de Spanjaards van de basten der kokosneuten werk / om hunne schepen mee te breeuwen; 't welk; dienstiger is als dat van hennip / en zo men zegt nooit verrot. Kapiteyn Knox, die de beschypping van Ceylon tsamengefeld heeft / heeft my verhaald dat in sommige plaatsen van India van de bast der kokosneuten een zekere soort van grof doek gemaakt wordt / het

het welk ze tot zeplen gebruiken. Ik zelf heb diergelijk grof zepldoek 1686.
gezien / zonder dat ik echter weet of 't het zelfde is / of niet.

Ik heb my te langer met dit onderwerp opgehouden / om den Lezer ^{Het nut}
een byzonder verhaal van 't gebruik en voordeel van dit gewas te gee- ^{der}
ben / 't welk misschien een van de allernuttelste is tot gerief en onder- ^{kokoos}
houd van 's menschen leeven. Echter is derze boom / die in Oostindie ^{boom.}
zo gewaardeerd wordt / in Westindie byna niet geacht / doordien men
daar van de nuttelijkheid deszelfs onkundig is. En het is ten deele
ten gevalle van myne landslieden in de Amerikaansche plantazien /
dat ik zo breed daarvan gesproken heb / want de heete gewesten zyn
de rechte landsbouw daarvoor; en dit gewas is zo hard van aardt / zo
wel in 't aanqueken / als wanneer het volwassen is / dat het al zo wel
in doz zandig land als in vette grond wil groeijen. Ik hebze op
laage zandige Eplanden / aan de westzy van Sumatra, die alle springty
door de zee overstroomd worden / zeer wel zien wassen : en hoewel de
neuten daar niet heel groot zyn / zo is dat nogtans geen schaade; want
de pit is dik en zoet / en de melk of 't water van binnen / zoeter en
liefscher dan van de neuten die op een vette grond groeijen / welke
doorgaans wel groot / maar niet heel zoet van smaak zyn. Deeze
die te Guam op een drooge grond wassen / zyn middelslach / en de
zoetste / zo ik meen / die ik ooit geproefd heb.

De wilde Limoen is een soort van basterdlimoenen : de boom of ^{De wilde}
heester die deselve draagt is steekelig / gelijk een doorn / en groeit met ^{limoen}
vele kleyne takken. Op Jamaika en in andere plaatsen gebruikt men ^{boom.}
deselve tot heggen en heyningen om tupnen / of ander afgeschootene
velden; plantende de zaaden dicht byeen / welker scheuten opgroeijen-
de zich in malkanderen spreiden / en een zeer goede hegge maaken.
De vrucht is gelijk een limoen / maar kleyn / de schil dun / en het
binnenste vol van sap; het welk zeer amper / doch echter met supker zoet
gemaakt zynde / van een heel liefsche smaak is. Het wort voornaam-
lyk zo in Oost als West-Indien gebruikt om Punch van te maaken /
zo wel ter zee als te lande; en byt onze Westindische plantazien wordt
jaarlyks veel tot dien eynde na Engeland gebracht. Men gebruikt het ook
tot zekere saus / die men Pepersaus noemt / en gemaakt wordt van
Guineese peper / in water gekookt / en dan met zout gepeekeld / en
met dit wilde limoenfap gemengd om het te bewaaren. Deeze vrucht
groeit overvloedig in Oost en West-Indien binnen de Zonnelykheiden.

De Broodvrucht, (gelijk wy deselve noemen) wast aan een boom ^{De}
zo groot en hoog als onze grootste appelboomen : de top deszelfs is ^{Brood-}
vol van wytgeprende takken / met donkere bladen. De vrucht ^{vrucht.}
groeit aan de takken / en is zo groot als een swyberg wittebrood / wan-
neer de zakt tarw ontrent drie rylsdaalbers geld; zy is rond van fat-
soen / en heeft een dikke taajle schil; als ze ryp is / is ze geel en zach-
ten / en smaakt zoet en liefsch. De Inboorlingen van dit Epland gebruiken
deselve in plaats van brood; en plukkenze volwassen zynde af; doch
wanneer ze nog groen en hard zyn / bakken zyze in een oven / waer
door

1686.

daar de schijl gebiandt en hard word / welcke zy dan verdomt afschraapen / zo nogtans dat 'er een zachte dunne kost overblyft; en 't binnenste is zacht en wit / gelyk de kruym van wittebrood. Daar is geen zaad of steen van binnen / maar alles is van een zupbere kruym gelyk brood: Men moet dit gebak versich eten / want als het langer als vierentwintig uren oud is / wordt het droog / en krypt in 't eten; maar eer het ondbakken wordt / is het aangenaam van smaak. Het seizoen van deeze vrucht duurt acht maanden in 't jaar / en in dien tyd eeten de Inboozlingen geen andere brood-kost. Ik heb deeze vrucht nooit ergens anders gezien / dan hier: maar de inwoonders zeyden ons dat dezelve op de andere Ladronez eylanden ook overbloedig groeide: doch ik heb 'er nergens anders van gehoord.

Hier valt ook eenige ryp; maar vermits het land droog / en daarom niet heel bequaam daartoe is / wordt dezelve hier weynig gezaaid. Visch is ontrent dit eyland schaars; doch op de ondiepte / daar onze bark over voert / was 'er een groote menigte / en deeze Eylanders gaan gemeenlyk derwaards om te visschen.

De Inboorlingen van Guam.

De Inboozlingen van dit Eyland zyn sterk van lighaam / groot van leden / en wel-gemaakt; zy zyn van een roffe kleur / gelyk andere Indiaanen; hun haar is zwart en lang / hunne oogen zyn kleynachtig; zy hebben redelyk hooge neuzen / hunne lippen zyn by dik; en hunne tanden maatelyk wit: Zy zyn lang van trooni / en smugelyk van gezigt; evenwel bevonden wy hen spraakzaam en beleefd. Deeze van hen zyn met een soort van lazerte besmet: en dewyl deeze quaal te Mindanao zeer gemeen is / zo zal ik 'er in het volgende Hoofdstuk meer van spreken. Andersins zyn die van Guam by gezond / inzonderheyd in het droog seizoen: maar in het nat seizoen / het welk in Junius komt / en tot in October duurt / is de lucht dikker en ongezonder / het welk koortsen veroorzaakt; maar de regens zyn 'er niet heftig of langduurig: want deeze Eylanden leggen zo verre van de Filippines of eenig ander land / dat de Westelyke winden zelden zo verre waaijen / en als 't al gebeurt / zo duuren zy zelden lang; maar de oostelyke winden waaijen hier gestadig / en die zyn droog en gezond; ook verstonden wy hier leggende / dat dit Eyland zeer gezond bevonden wierdt.

Frauwewen zekker slag van Indische schuyten.

De Inboozlingen zyn heel vernuftig boven andere in 't maaken van schuyten / of Prauwen, gelyk menze in Oostindie noemt / en ze scheypen daar groot vermaak in. Deeze zyn spits aan beyde de enden / en de bodem is wyt een stuk gemaakt / gelyk de bodem van een kano / zeer net uptgehoud / en van een goede dikte. Deeze bodem is in plaats van een kiel / zynde zesentwintig of achtentwintig voeten lang: het onderdeel van deeze kiel is rond / maar schuyng aflopende en glad; en het opper deel is bykans plat / met een kleyne holte / en ontrent een voet breed: van deeze bodem worden beyde de zyden van 't baartuyg by voet hoog opgehaald met smalle plankjes / die niet boven vier of bys dupin breed zyn; en de enden loopen heel aardig rond op. Maar 't

gene

gene iets bezonders is / de eene zyde van deeze maats / wordt recht op en neer gemaakt als een muur / en de andere zyde rondachtig / gelyk andere baartuygen / met een redelyk dikke buyk. Recht in 't midden is deeze schuyt na omhoogh toe vier of vyf voet breed / of wel meer / naar dat deselve lang is. De mast staat recht in 't midden / met een lange spriet / welke schuyt op en neer steekt / als een bezaans rae; en een end daar van steekt zich neer tot aan 't boozste end van de schuyt / alwaer het in een keep staat / die daar tot dien eynde gemaakt is / om het vast te houden; het ander end steekt over het achter sieben heen; en aan deeze rae wordt het zepl vast gemaakt. Aan 't end van 't zepl is 'er een andere kleyn spriet / om 't zepl glad upt te houden / en het ook op te rollen als 't hard waait; want het dient hen in plaats van een reef / om 't zepl op te winden zo veel als zy willen / naar dat het hard waait. Aan de buyk zyde van dit baartuyg / ontrent zes of zeven voet daar af / legt een ander bootje of schuytje / zynde een trog van zeer licht hout / ontrent zo lang als de groote schuyt / maar niet zo breed / en niet meer dan anderhalf voet aan 't boven end wyd / en aan elk end spits toeloopende gelyk een wigge: dan syn 'er twee bamboezen van acht of tien voet lang / en zo dik als een mans been / die aan elk end van 't baartuyg / op de zyde deszelfs gelegd worden / en zeven of acht voet uytsteeken / waaraan dan 't andere bootje vast gemaakt wordt. Deeze bootjes worden door de Hollanders en Engelschen gemeenlyk Uytloggers genoemd: Het gebuyk derzelver is om de groote schuyt voor om slaan te bewaaren; want omdat de wind hier doorgaans Oost is / (en al waare hy west / 't zoud even 't zelfde wezen /) en de hoers na een van die Eplanden daar zy te doen hebben / meestendeels Noord en Zuid / zo wenden zy de platte zyde van 't baartuyg na de wind waar op zy zeplen / en de buyk zyde met het kleyn bootje is dan aan hy. En dewyl 't baartuyg aan pder end een sieben heeft / zo dat zy met het een zo wel als met het andere voorszuyt kunnen zeplen / zo behoeven zy niet te wenden / gelyk alle onze baartuygen doen; maar pder end der schuyt dient hen tot een booz- of achter-sieben / naar 't hen gebaft. Wanneer zy te loefwaard wenden / en om willen keeren / dan houdt degene die stuurt een wepinig van de wind af / waardoor het achterend na de wind draait / en in een boozsieben verandert / alleenlyk door het end van het spriet te verdraaijen.

Deze baartuygen worden met een breede schop / in plaats van een roer / bestierd: Ik heb in 't beschryven derzelver te omstandiger gewees / omdat ik geloof dat zy 't best zeplen van eenige schuyten in de wereld. Ik nam hier tot myn eegene voldoeninge eens een proef van de snelheid daarvan / zeplende met onze Minuutlyn / waaraan twaalf knoopen waaren / welke de Prauw alle uytley / eer de halffminuuts zandlooper halfuyt was; en indien de zandlooper upt geweest waer / zoud het tegens twaalf Engelsche mylen in een uur geweest syn; maar nu geloof ik dat het baartuyg vierentwintig Engelsche mylen in een uur soude gelooopen hebben. En het was zeer verma-

Der zel-
ver snel-
bezeyd.
heyd.

1686.

hulp te zien dat het kleyn bootje zo snel aan de zyde voort vloog.

De ingeboorene Indiaanen zyn niet min behendig in 't bestieren / dan in 't maaken dezer schuyten; zullende / volgens 't gene my is verjaald / na een ander van de Ladrone eplanden / dat'er dertig mylen aflegt / vaaren / aldaar hunne dingen verrichten / en evenwel in min dan twaalf uren wederkeeren. Men zepde my ook / dat een deezer vaartuygen na Manila , 't welk'er meer als vierhonderd mylen vandaan legt / afgezonden zynde / die reyse in vier dagen had afgelegd. Op vele plaatsen in Oostindie worden deeze prauwen gebruikt / maar met een buyk en een kleyn bootje aan elke zyde : doch te Mindano heb ik'er een gelijck deeze gezien / met de buyk en 't bootje maar aan eene zepde / en de andere zyde plat / doch niet zo net gebouwd.

De staat
der Span-
jaarden
te Guam.

De Indiaanen van Guam hebben kleyne nette hupzen / zeer fraai met Palmestes bladen gefekt; zy woonen in blekken / langs de zee aan de westzy gebouwd / en hebben Spaansche Priesters om hen in de Christelyken Godsdienst te onderwyzen.

De Spanjaarden hebben aan de westzyde dicht aan 't zuydend / een kleyne schans / met zes stukken daarop : Doorts is'er een Gouverneur / met twintig of dertig Spaansche soldaaten; en behalven twee of drie Priesters zyn'er geen Spanjaarden meer op het Epland. Niet lang te vooren dat wy hier aangquamen / stonden de Indiaanen tegen de Spanjaarden op om hen te verdriegen / en sloegen'er vele dood; maar de Gouverneur met zyne soldaaten kreeg ten laatsien de overhand / en joeg hen ter schanse wjt. Zy zich aldus van hun oogmerk versieken ziende / vernietelden de plantazien en 't vee / en begaben zich na de andere Eplanden. Daar waaren toen drie of vierhonderd Indiaanen op dit Epland; maar nu zyn'er niet boven honderd; want alle die aan deeze zamenzweering deel hadden / gingen door : en degene die bleefden / indien zy al aan die opstand niet handdaadig waaren / betoonden echter niet goed Spaansch te zyn; want zy dedden aanbieding van ons in de schans te vooren / en tot het veroveren van het Epland behulpzaam te weezen. Maar Kapiteyn Swan was ongeneegen de Spanjaarden aldaar eenige overlast aan te doen.

Hande-
ling om
Mond-
kost.

Eer wy hier ten anker quamen / quam een van de Priesters met drie Indiaanen by nacht aan ons boord; eerst riepen zy ons toe / om te weeten vanwaar wy quamen / en wie wy waaren / waarop in 't Spaansch geantwoord wierdt / dat wy Spanjaarden waaren / en van Akapulko quamen : en dewyl het zo donker was dat zy 't maaksel van ons schip niet konden bekennen / quamen zy aan boord; doch hun misflag bemerkende / naardien zy ons t'onrecht door een Spaansch schip hadden aangezien / poogden zy weder weg te vaaren; maar wy hielden hun vaartuyg vast / en dedden hen op ons schip komen. Kapiteyn Swan ontving den Priester met groote beleefdheyt / en geleedde hem in de kajuit; zeggende / dat onze komst aan dat Epland was wjt gebrekk van leestogt; en dat hy niet op een vrandelyke wyze quam / maar als

een bynd / om voor zyn geld te koop en / 't gene hy van doen had; verzoekende derhalven den Priester eenen brief aan den Gouverneur te schryben / om hem te verdoeligen wie wy waaren / en waarom wy quamen: want hem nu aanboord hebbeude / zocht de Kapiteyn hem als een gyzelaar te houden / ter tyd toe dat wy mondkost bekomen hadden. De Paap zeyde ondertusschen tegens Kapiteyn Swan, dat de eerwaaren op 't Epland schaars waaren; doch dat hy niet twyfelde of de Gouverneur zou zyn uiterste best doen om ons te verzorgen.

's Morgens wierden de Indiaanen, met welker prauw de Paap aanboord gekomen was / aan den Gouverneur gezonden met brieven / naamslyk / een van den Priester / en een andere zeer beleefde van Kapiteyn Swan / met een geschenk van vyf ellen (t) scharlaken / en een stuk zilbere en goude kant. De Gouverneur woonde aan 't zuydend van 't Epland aan de westzy / 't welk ontrent vyf mylen was van de plaats daar wy lagen; zulks dat wy geen antwoord te ontmoet zagen voor tegens den avond / vermits wy noch niet wisten hoe snel die vaartuygen konden zeylen. Maar dat derhalven de Indiaansche prauw weg gezonden was / hyften wy twee van onze handes uyt / zende de eene om te visschen / en de andere na land om Kokosneuten. Onze hand die om vissch uyt was / kreeg niet met al / maar die om kokosneuten ging / quam geladen te rugge.

Dien selfden morgen ontrent elf uren quam 'er een brief van den Gouverneur van 't Epland aan Kapiteyn Swan, bedankende hem voor zyn geschenk / en beloovende hem met zo veel mondkost te voorzien / als hy eenigzins missen kon; en tot een teken van erkentnisse / zond hy een geschenk van zes klepne verheng / de beste van smaak / die hy gedenkt ooit ergens gegerten te hebben; want zy worden daar met kokosneuten gemest / en hun vleesch is zo hard als vast offenvleesch; zynde byten twyfel van de teelt uyt Amerika, die allereerst uyt Spanje gekomen zyn. Hy zond ook twaalf muskus-meloenen / grooter dan onze in Engeland / en veel water-meloenen / zynde beyde die soorten hier een zeer treffelyke vrucht. Doozt wierdt aan de Indiaanen / die in een doop niet verre van ons schip woonden / order gezonden om ons alle dagen zo veel van de Brood-vrucht te bakken als wy begeerden / en ons behulpzaam te zyn in 't bekomen van zo vele drooge kokosneuten als wy wilden hebben: 't welk zy ook deden / en ons dagelyks zo veel herete brood-vrucht bragten / als wy konden eeten. Dervolgens zondt de Gouverneur alle dagen een hand of twee met verheng en vruchten / en verzocht voor het selve / buskruyd / kogels en geweer; 't welk hem volgens zyne begeerte toegezonden wierdt. Wy hadden een schoone groote Engelsche hond / welke de Gouverneur ook verzocht te hebben / en dezelve goetwillig van den Kapiteyn verkreeg / hoewel tegen den zin van vele van ons volk / die veel weghs van den hond maakten. Maar Kapiteyn Swan poogde van deezen Gouverneur brieven van aanprijzingen aan eenige Kooptieden te Manila te krygen; want hy was toen van

Des Gouverneurs
verneurs
geschen-
ken aan
Kapiteyn
Swan.

1686. boorneemen na 't Fort St. George tegaan / en vandaar op Manila handelen te dypben; maar dit zyn boorneemen hieldt hy voor 't scheepsvolk verborgen.

Het Akapulkos
schip
houd
zich uyt
hun ge-
zicht.

Terwyl wy hier lagen quam het Akapulkos-schip in gezigt van 't epland; maar hieldt zich bukten ons gezigt; want de Gouverneur had een Indiaansche plant afgezonden / met bericht / dat wy hier waaren: waartop het gemelde schip na de zuydzy van 't epland sluimde / en verballende op dezelfde ondiepte / daar onze bark te vooren overgezeeld was / liep het groot perphel van te berongelukken: want het verloor zyn roer / en geraakte niet zonder groote moeite / naa een arbejd van drie dagen / vloot. Want hoewel die plaat zo dicht by 't epland is / en dat de Indianen daar dagelyks gaan visschen; zo was echter de Schipper van 't Akapulkos-schip / die men zou gedacht hebben dat hier wel bedreeven behoorde geweest te zyn / ganschelyk onkundig daaraf. Doch dat zy dus op deeze plaat waaren vast geraakt / hoorden wy daarna eerst toen wy op de kust van Manila waaren; maar de Indianen van Guam zeyden ons toen wy hier nog lagen / dat dit schip in 't gezigt van 't epland lag; 't welk ons volk seer graag maakte om 'er op af te gaan: doch Kapiteyn Swan ontriedt het hen zynde nu geheel afkeerig van eenig vrandlykhejd te plegen.

Den 30sten May zondt den Gouverneur zyn laatste geschenk / bestaande in eenige verkens / een pot met ingelepde Mangos / een pot met treffelyke gepekeldde visch / en een pot met brood van syne tarw / gebakken als beschuyp / doch niet zo hard; boorts zond hy zes of zeven baaltjes rys / verzoekende verschooning dat hy niet meerder leestogt zond / dewyl hy niet meer op 't epland te missen had: hy liet ons ook weten / dat de wester Passaad op handen was / en dat wy derhalven ons van hier moesten begeeven / 't en waare wy weer te rugge na Amerika wilden keeren. Kapiteyn Swan bedankte hem voor zyne vryndschap en goede raad / en nam zyn affchejd / zende dien zelden dag den Priester / dien wy op onze eerste aankomst aangehouden hadden / weder aan land / en gaf hem een groot koper uurwerk / een Astrolabium / en een groote verrekijker; waarvoor de Priester ons weder zes verkens / een bigge om te bzaaden / drie of vier schepels Potatos / en vyftig pond Manila tabak toezondt. Toen begonden wy ons tot ons vertrek klaar te maaken / zynde redelyk wel van voorraad voorzien / om baarmee Mindanao / daar wy naast meenden aan te doen / te kunnen bereyken. Wy namen zo veel kokosneuten / als wy bequaamlyk stuurwen konden / en wy hadden een goede parp rys / en ontrent vyftig verkens in 't zout.

Voor-
raad
voor
hunne
reyze.

XI. HOOFDSTUK.

Besluit om na Mindanao te gaan. Vertrek van 't Eyland Guam. De Filippynsche Eylanden. Het Eyland Lukonia, en deszelfs voornaamste Stad en haven Manila of Manilho. Van de handel die men met deeze Eylanden zou kunnen oprechten. S. Jans Eyland. Aankomst te Mindanao. Beschryving van dat Eyland; deszelfs vruchtbaarheid. De Libby-boomen. De Plantain-boom, deszelfs vrucht, drank, en laken. En kleyner foort van dezelve op Mindanao. De Bananas. Nagelen, Noote-muskaaten; en de manier der Hollanders om de speceryhandel voor hen alleen te behouden. De Betel neut, en Arak-boom. De Durians en Jaka-boom, en vrucht. De beesten na Mindanao, als Centipees, en andere. Hunne vogels en vissen. De gemaatigdheyd der luchtstreek, beneffens de winden, donderslagen, regen, en de gesteldheyd der lucht het gansche jaar door.

Terwyl wy te Guam lagen namen wy een besluit om na Mindanao, ^{Besluit} een van de Filippynsche Eylanden, te gaan/hebbende wy den Paap om na en anderen verstaan/ dat het zeer wel van leefstogt voorzien was; dat ^{om na} de inbooslingen Mahometaanen waaren; en dat zy voortpds handel ^{nao te} met de Spaanjaarden gedreeven/ doch nu met hen in oorlog waaren. ^{gaan.} Dies oordeelden wy dat dit Eyland een bequaame plaats voor ons was om 'er na toe te gaan: want behalven dat het in onzen weg na Oost-indie was/ werwaards wy beslooten hadden te gaan/ en dat de westelyke Passaad nabij was/ welke ons binnen korten zou noodzaakken ergens een schuylplaats op te neemen; en dat wy ook nergens beter havens zouden kunnen verwachten/ dan aan zulk een groot eyland als Mindanao was; zo quam daar nog by dat men ons (hoewel valsche) gezegd had/ dat de inwooners van Mindanao met de Spaanjaarden in oorlog waaren; waardoor ons volk/ dat nu zeer vies scheen om zonder verlot te rooven/ hoopte kreeg dat zy van den Dors van dat Eyland een lastbrief zouden bekomen/ om de Spaansche schepen ontrent Manila te plonderen/ en Mindanao tot hunne wyk te hou-

1686. houden: denken den indien Kapiteyn Swan al na Engeland wilde gaan / dat zy te Mindanao wel vaartuygen en lootsen zouden krygen / om hen tot het krypen op de kust van Manila te dienen. En belangende Kapiteyn Swan, hy was gewillig genoeg om derwaards te gaan / dewyl 't met zyn eygen voornemen wel overeenquam; dies wierdt deeze togt niet een algemeene toestemminge beslooten.

Op zeyden dan den 2^{den} Junius van Guam na Mindanao, met schoon weder / en een vyf syde Oostewind / drie of vier dagen lang; doch toen liep dezelve na 't Zuydwesten / met regen; maar draaide echter haast weder na 't Oosten met een mooije koelte; alhoewel hy dikwils na 't Zuydoosten schoot / want hoewel de winden in Oostindie in April omschieten / zo bevonden wy nogtans hier / dat deeze tyd het seizoen van 't omloopen der wind was; zynde het ander seizoen in October, vroeger of laater / geheel Indie door. Wangaande onze koers van Guam na de Filippines, wy bevonden / die (gelyk ik reeds te verstaan gegeven heb /) wel genoeg met onze gemeene bescheypingen over een te kommen.

De Filippines.

Den 21sten Junius quamen wy aan 't eyland St. Jan, welk een van de Filippynsche eylanden is. Deeze Filippines zyn een reeks van groote eylanden / die ontrent 13 graaden van breedte in de lengte beslaan / strekkende zich uit byna van de 5de graad der Noorder breete tot de 19de; en in de breedte beslaan zy ontrent 6 graaden van lengte. Zy zyn dus genoemd naar Filips den tweeden / Koning van Spanje / en tegentwoordig behooren de meeste daarvan nog tot die kroon.

Lukonia.

Het voornaamste dezer eylanden is Lukonia, 't welk het noordelykste van allen is. Van dit eyland sturf Magellanes op zyne togt rondom de wereld: want naa dat hy de siraat tusschen 't zuyd-end van Amerika en Tierra del Fuogo, welke nu zynen naam draagt / gepasseerd was / en de Zuyd-zee langs 't achterdeel van Amerika opsoeg / en zóna Oostindie overstierde / quam hy aan de Ladronez Eylanden; en vandaar nog al oostwaards voortzeylende / geraakte hy by deeze Filippines, en ankerde voor Lukonia, alwaar hy de Indiaanen beooyloogde / om hen onder de gehooorzaamheyt van zynen meester den Koning van Spanje te brengen / en wierdt door hen met een vergiftige pyl gedood. Tegenwoordig staat dit Eyland ganschelyk onder 't gebied der Spanjaarden / die aldaar verscheyden sieden en vlekken hebben; waarvan Manila de voornaamste is / zynde een groote Zeehavenstad / dicht aan 't Zuydoost-end / tegen over het Eyland Mindora. Het is een plaats van groote sterkte en handel; en vandaar is het dat de twee groote Akapulcós schepen / hier booren gemeld / allerly Oostindische waaren haalen / welk daar door vreemdeelingen / doch voornaamelyk de Cineezen en Portageezen, gebragt worden. Somtyds gebeurt het wel dat de Engelsche kooplieden van 't Fort St. George hunne schepen ter sluph derwaards zenden / onder 't opzigt van Portugeesche schippers en stuurlieden: want totmogtoe hebben wy de Spanjaards aldaar niet

niet tot een handel met ons of de Hollanders konnen krygen; alhoewel zy zelve maar weinig schepen hebben. Dit schynt te ontfiaan iust een jaloezy of vreeze dat men de eylendom van die Eyclanden zoud ontdekken; want de meeste / indien niet alle de Filippines Eyclanden zyn rijk van goud; en ik heb nooit konnen hooren dat de Spanjaarden daar veel sierlikte hebben/ als te Manila. Evenwel hebben zy op verscheydene van die Eyclanden sieden en bleken/ alsmede Priesters of Paapen om de Indiaanen, van welke zy hun goud bekomen/ te onderwyzen.

De Spaansche inwooners / inzonderheyd der kleyne Eyclanden / zouden gaern met ons handel dypen / indien de siegeering niet zo streng daar tegen was: want zy hebben geene goederen / dan die hen van Manila tot een zeer dierp pyps gebragt worden. Ik ben van geboelen / indien eenige van onze landaard wouden onderstaan met hen te handelen / dat zy geen verlooren arbejd zouden doen: want de Spanjaarden willen zo gaern een slupphandel dypen / als eenig volk dat ik ken; 't welk onze Jamaikaners genoeg tot hun voordeel bevinden. En wy is verhaald / dat Kapiteyn Goodlud van Londen / in een togt die hy van Mindanao na Cina deed / aan sommighe dezer Eyclanden aan was / en beleidselk van de Spanjaarden bejegend wierdt / dewelke eenige van zyne waaren koften / en hem een zeer goede pyps daar voor betaalde.

Bezuden Lukonia leggen nog twaalf of veertien groote Eyclanden / welker meeste / gelyk ik reeds gezegd heb / van de Spanjaarden bezwoond zyn: behalven deeze is 'er een groote menigte van kleyne eyclandjes van geen belang / en zelfs veel van de groote eyclanden hebben geenen naam / of ten minsten zulk een onzekere / dat men een en dezelfde eyclanden met verscheydene benaamingen ter neer gesield vindt.

De Eyclanden St. Jan en Mindanao zyn de zuyd. kiste van alle deeze eyclanden en zyn de eenigste van deeze trop / die niet onder de heerschappye der Spanjaarden zyn.

St. Jans Eycland legt aan de oostzy van Mindanao, en dyle of vier mylen daarban af / op de hoogte van 7 of 8 graaden ten Noorden: het strekt 't Eycland zich Noordnoordwest en Zuidzuydoost upt / zynde achtendertig mylen St. Jan. lang en bierendertig in 't midden breed: voorts is het noorder end breeder dan het zuyder. Dit Eycland is van een taamelijke hoogte / en vol van kleyne bergen. Het land aan het zuydoost-end / alwaar ik geweest ben / is van een zwarte vette aarde; en 't gansche eycland schynt van een vette grond te zyn / wegens de bystere menigte der boommen / die der op groeijen; want het schynt niet dan een enig groot woud te wezen.

Toen wy 't zuydoost-end passeerden / zagen wy een kano van de Inboorlingen dicht onder de strand; dies zonden wy een van onze kanoes daarnatoe / om dezelve aan te spreken; maar zy zetten het op 't loopen / toen zy zagen dat ze gejaagd wierden / en stierden de kano op strand / altoos zy die lieten leggen / en in 't bosch de vlugt namen zonder dat zy by ons wilden komen / schoon wy alles deden wat wy

1686.

Aan
komst
aan 't
Eyland
Mindanao.

beschry-
ving des
zelfs.

Libby-
boom.
Sagow
een soort
van
Brood.

konden / om hen daartoe te lokken. Behalven dit volk zagen wy hier geen menschen meer / nog eenig teken van Inwoonders aan dit end.

Toen wy weder aan boord van ons schip quamen / sunderden wy na 't eyland Mindanao, 't welk wy nu schoon in 't gezigt hadden / leggende ontrent tien mylen van dit gedeelte van St. Jans. Den 22^{den} quamen wy aan de oostzy van het eyland Mindanao, en hebbende den wind Zuidoost / stielden wy na 't Noorden / blyvende echter aan de oostzy / totdat wy op 7 gr. 40 min. quamen; alwaar wy in een klepne baat / ontrent een Engelsche myl van strand / op tien baden water / en een klippige en oneffene grond / ankerden.

Sommige van onze boeken gaven ons ten verhaal dat de stad en 't eyland Mindanao op 7 gr. 40 min. lag / en naar onze gissing lag 't midden van dat eyland op die hoogte / maar waar wy de stad vinden zouden / of aan de oost of aan de westzyde / wisten wy niet. In dien het een kleyn eyland waare geweest / dat boor de Oostelyke winden bloot lag / zo zouden wy misschien eerst aan de westzyde gezocht hebben; want de Eylanden binnen de Zonnekeerkringen / of binnen 't bestek der Passaadwinden / hebben gemeenlyk hume havens aan de westzyde / als zynde best beschut: maar het eyland Mindanao aan de oostzyde door St. Jans eyland beschut zynde / hadden wy meer reden om te denken dat de haven en stad aan deeze zyde was / als ergens anders. Doch komende op die hoogte daar wy oordeelden dat de stad zou moogen leggen / vonden wy geen kanoes of volk / die ons eenige taal of teken van een stad of handel-plaats konden gegeeven hebben / alhoewel wy niet boven een myl van de strand afschilden.

Het eyland Mindanao is het grootste van de Filippynsche Eylanden, uitgenomen Lukonia; het is ontrent zestig mylen lang / en veertig of vyftig mylen breed. Het zuidoend legt ontrent op 5 gr. 30. en het noordwest-eind bykans op 8 gr. het is een bergachtig eyland / vol van bergen en dalen: de aarde is doorgaans zwart en diep / en ongemeen vet en vruchtbaar: de zyden van de bergen zyn steenachtig; niettemin groeijen 'er zeer groote hooge boomen; in 't midden van 't land zyne eenige / die goed goud opleveren: de valleijen zyn wel bevochtigh door vermaakelyke beeken / en riviertjes van zeer schoon water / en in dezelve groeijen verscheidene soorten van boomen / die 't gansche jaar door groen / en zeer groot zyn / doch ons meestendeels onbekend.

Een soort is 't die aammerkens waardig is / en van de Inbooslinggen Libby boomen genoemd wordt: zy groeijen by boschen van vyf of zes Engelsche mylen lang / aan de zyden der rivieren: en van dezelfde wordt de Sagow gemaakt / het welk van 't arme landvolk drie of vier maanden in 't jaar in plaats van brood gegeten wordt. Deeze boom is van stam en satsen den Palmes- of den Kool-boom zeer gelijch / maar niet zo hoog als de laatste. De bast en 't hout is hard en dun gelijch een harde dop / en vol van wit pit / gelijch dat van een vlierboom. Deezen boom houwen zy neer / en spljten den zelven midden door / en seghaapen 'er dan al het pit uit / het welk zy lusing met een stam-

stamper in een groote mortier of trog klooten / en het dan in een doek of teems doen / die zy over een trog of tobbe houden; en water op het pit gietende / roeren zy 't om / waardoor het water al de kracht van het pit door de doek in de trog drijft / en niets in de doek overlaat / dan een ligte soort van dras / 't welk zy wegtwerpen : maar 't gene in de trog gevallen is bezinkt met der haast als modder; waarna zy 't water afstappen / en van dat deeg koeken maaken / welke gebakken zynde vry goed brood geeft.

Met dit slag van brood behelpt het volk van Mindanao zich drie of vier maanden in 't jaar. De Indiaanen van Ternate, Tidor / en alle de Specery-Eylanden, hebben een menigte van deeze boomen / en gewyken die op dezelfde wys tot spyz; gelyk my Mr. Karil Rosy, die nu bevelhebber op een van 's Konings schepen is / verhaald heeft : Hy was te dier tyd een van ons scheepsvolk; en met Kapiteyn Swan te Mindanao gelaten zynde / ging naderhand na Ternate, en woonde daar een jaar of twee onder de Hollanders. De Sagow die na andere gewoeten van Oostindie wordt verboerd / wordt in kleine stukjes gelyk zaaden of konfyt gedroogd; en gemeenlyk van degenie die met de loep gequeld zyn / met melk van Amandelen gegeeten / want het is zeer stoppende / en heel goed voor die quaal.

In sommige plaatsen van Mindanao is overbloed van rys; maar op 't bergachtig land planten zy lams, potatos, en pompoenen / alle welke daar zeer weelig groeijen; de andere vruchten van dit Eiland zyn watermeloenen / muskus-meloenen / Plantain, Bananas, Guavas, nootmuskaaten / nagelen / Betel-nuten / Durions, Jakas, kokosnuten / oranje-appelen / enz.

De Plantain houd ik voor den koning aller vruchten / de kokosneut zelfs niet uytgezonderd. De stam van den boom / of stuyph die deeze vrucht draagt / is drie of vierdhalft voet dik / en tien of twaalf voet hoog. Deeze boomen worden niet van zaad geplant / want dat schynen zy niet te hebben; maar zy spruyten uyt de wortelen van andere oude boomen. Wanneer deeze uytgespruytels uyt de grond genomen / en aldus verplant worden / duurt het vyftien maanden eer zy draagen; maar zo menze in hunne epgene grond laat staan / draagen zy binnen 't jaar. Zo dra als de vrucht ryp is / begint de boom te verwelken / doch dan groeijen 'er terstond veel jonge in deszelfs plaats op. Als deeze boom eerst uyt de grond opschiet / komen 'er twee bladen voort / en als de spruyt een voet hoog is / schieten 'er nog twee bladen tusschen dezelve uyt / kort daarna komen 'er weer twee te voorschyn / en zo vervolgens. Wanneer de boom een maand oud is / ziet men een stam ontrent 30 dik als een arm / en dan zyn 'er acht of tien bladen aan / die sommige vier of vyf voeten lang zyn. De bladen die eerst uytgeschieten / zyn niet boven een voet lang / en een half voet breed / en de steel daarvan niet dikker als een vinger; maar naar dat de stam hooger groeit / worden de bladen grooter. Als de jonge bladen van binnen uytgesproten / spreiden de oude bladen zich uyt / en hunne toppen

De
Plantain-
boom of
struyk.

bijgen zich nedertwaards; zynde degene die naast aan den wortel zyn de grootte; doch zy verwelken met der tyd en vallen af/ hoewel 'er sreedg jonge bladen uyt de top dootsprijten/ welke den boom altoos groen en weelig doen zyn. Als de boom volwassen is/ zyn de bladen zeven of acht voet lang/ en anderhalf voet breed/ zynde smaller aan 't end/ en rond toeloopende: de steel van het blad is dan 30 dik als een mans arm/ bykans rond/ en een voet lang van de stam des booms af tot aan 't blad: dat gedeelte van de steel 't welk aan den boom komt/ 30 't het buipenste blad is/ schynt de halve stam als met een dikke huyd te omvangen/ en recht daar tegen over aan de andere zyde des booms is eveneens 30 een blad: de twee volgende bladen die daar binnen uitschieten/ groeijen op dezelfde wyze tegen elkander over/ doch 30/ dat indien de twee buipenste Noord en Zuid wassen/ deese Oost en West groeijen; en alle de andere vervolgens in dezelfde orde. Aldus schynt de stam des booms uyt verscheidene dikke huyden of vliezen/ die over malkanderen groeijen/ te bestaan; en als dezelfde volwassen is/ spijpt 'er uyt den top een sterke stengel/ die harder van stoffe is/ dan eenig ander gedeelte van den stam: deese stengel spijpt uyt het hart des booms/ en is 30 dik als een mans arm/ en de vrucht groeit 'er in trosen rondom/ te weeten eerst bloeyende/ en dan tot vrucht zich zettende.

Deszelfs
vrucht.

Deeze vrucht is 30 voortreffelyk/ dat de Spanjaarden die boven alle andere vruchten achten/ als meest tot onderhoud des leevens dienende: zy groeit in een dop die zes of zeven duym lang/ en 30 dik als een mans arm is: deese dop/ schil/ of bolster is zacht/ en van een geele kleur als hy ryp is/ gelykende van satoen wel naar een dikke beuling. De ingeslootene vrucht is niet harder dan boter in de winter/ en gelykt van kleur wel naar geele boter/ zynde aangenaam van smaak/ en snelende in de mond als quade vleesch; want alles is zuiver wech/ zonder eenig zaad/ pit/ of steen. Deeze vrucht word tot van alle de Europeaanen, die zich in Amerika met der boom neer zetten/ 30 geacht/ dat zy gemeenlyk eerst een akker met Plantains beplanten; en als hun huysgezin toeneemt/ vergrooten zy dien akker/ en houden een man enkelyk om de boomen te snoeijen/ en de vrucht/ 'elkens als zy ryp is/ te plukken; want de boomen/ dat is altoos eenige daarvan/ draagen meest het geheele jaar dooz; en dit is veeltyds alle de spys waarvan een gansch huysgezin bestaat. Deeze boomen willen niet tieren dan in een vette grond/ en konnen in geen schaale zandige grond groeijen. De Spanjaarden hebben in de steden van Amerika, als Havana, Cartagena, Portobello, enz. hunne markten vol van Plantains, als zynde de gemeene spys der arme lieden. De gemeene spys is een halve reaf of drie stuivers het dozyn. Wanneer deese vrucht alleenlyk als brood gebruykt wort/ dan bzaadt of kookt menze als ze eben volwassen/ doch nog niet ter dege ryp/ of geel geworden is. Arme lieden die geen visch noch vleesch hebben om 'er toe te eeten/ maaken een saus daarby van peper/ zout/ en wilde-simoen sap/ 't welk het smaakephier doet zyn van een stuk brood alleen. Somtyds tot eene verandering

1985.

ring eeten zy een gebraaden en een rype raauwe Plantain tzaamen / 't welk in plaats van boter en brood is / en heel wel smaakt; want ik heb 'er distills myn maal 30 mee gedaan. Somtyds neemen onze Engelschen zes of zeven rype Plantains, en die tzaamenkneedende maaken 'er een klomp van / welke zy dan als een podding kookten / en een Busjakket noemen; 't welk heel goed is tot een verandering. Men maakt van deeze vrucht ook heel goede taarten: en de groene Plantains aan schyven gesneden / in de zon gedroogd / en dan geraspt / geeven een goed meel / dat bequaam is om poddings van te bakken. Een rype Plantain aan schyven gesneden / en in de zon gedroogd / kan lang bewaard worden / en smaakt dan heel zoet en lieflyk als een vpg. De Indiaanen van Darien bewaaren dezelve een langen tyd / doot die tot klompen te kneeden / en dan zachtelyk over 't vuur te droogen.

De Moskito Indiaanen neemen een rype Plantain, en braaden die / welk Drenk he zy dan in anderhalf pint waters in een Kalabas met hunne handen daar van aan stukken wyven / en onder 't water mengen / en 't selve zo opdynt gemaakt. Deezen drank noemen zy Mushlaw, en is aangenaam / zoet / en gezond / hebbende eenige overeenkomst met een drank van appelen en bier. Van deeze vrucht alleen hebben veele duyvende Indiaansche huysgezinnen in Westindie hun gansche onderhoud. Als zy drank daarvan maaken / neemen zy tien of twaalf rype Plantains / en mengen die wel in een trog / wanneer zy 'er omtrent vier sloop water op gieten / 't welk binnen twee uren tyds schuymt en gist als versh, gebrouwen bier / en in vier uren bequaam is om te drinken / waarna zy 't in kannen doen en gebruyken als zy 't van noode hebben: maar dit kan niet boven bier-entwintig of dertig uren goed blyven; weshalven degene die deezen drank gebruyken / dezelve alle morgens dus toemaaken. Toen ik eerst in Jamaika quam / kon ik in geen andere drank / die zy daar hadden / sijnmaak krygen; want het is een frische en koele drank / en smaakt lieflyk / maar is wat windig / en zo is de vrucht raauw gegeten ook / doch gekookt of gebraaden niet. Als men deeze drank langer als dertig uren bewaard / wordt hy straf / maar dan in de zon gezet zynde / wordt dezelve goede edik. Deeze vrucht groeit geheel Westindie door / en ook in Guinee en Oostindie.

Gelyk de vrucht deezes booms van groot gebruyk is tot spijze / 30 is Laken of de stam niet minder dienstig om kleederen van te maaken: maar dit heb stof daar ik nooit geweten / voordat ik op dit eiland quam; en 't gemeen volk van gevan Mindanao draagt geen ander stof. Dewyl de boom maar eens maakt. draagt / vellen zy denzelven neer als de vrucht ryp is / en dat dicht by de grond / 30 zy 'er kleederen van meenen te maaken. Een slag met een lang houtwies kan hem vellen; waarna zy den top afhakken / en den stam acht of tien voet lang latende / stroopen zy de bupenste bast af / die na beneden het dikste is; en als zy twee of drie zulke basten afgestroopt hebben / wordt de stam ontrent van een gelyke dikte / en wit van kleur. Dan klieven zy den zelven midden door / en spljten voorts de twee helften nog eens / 30 na in 't midden als zy konnen / latende die stukken dan

1686.

twee of drie dagen in de zon leggen / waardoor het sap dat 'er in is weg-
droogt; en dan vertoonen de enden zich vol van klepne draaden of be-
zelingen. De vrouwen / welker werk het is dit stof te maaken / gr-
pen deese draaden een voor een / welke zich gemaklyk van 't een end tot
het ander laten van een trekken / zynde van grofste gelyk ruulo garen :
want de draaden zyn alle natuurljk eben grof gelyk ook het stof / dat
'er van gemaakt wordt / alle ebeneens en van eene finte is; maar 't is
heel hardig als 't nog nieuw is / 't verslyt haast / en valt wat smeetig
als 't nat is. Zy maaken de stukken tien of elf ellen lang / en de scheering
en inslag is van een en 't zelfde.

Op dit Epland is nog een andere soort van Plantains, die korter en
klepner zyn dan de andere / doch nergens dan hier van my gezien: deese
zyn vol van zwarte zaaden / die onder de vrucht vermengd zyn : dezel-
ve zyn stoppende / en worden veel gegeten van degene die de huphloop
hebben; 't landvolk gafse ons tot dat gebuyk / en wy bevonden 'er ons
wel by.

De Bananas-boom is van satsoen en grootte eben als de Plantain-
boom / zo dat menze naauwlyks kan onderscheyden / als aan de vrucht
die veel klepner / en niet half zo lang als een Plantain is / zynde ook
muerwer en zachter / niet zo malzoet / en van een leikherder smaak. De
ze vrucht wordt meer tot het maaken van drank gebuykt / dan de Plan-
tains, en is daartoe goed / en ook om als een frucht te eten; doch niet
om 'er brood van te maaken; ook smaakt ze gansch niet wel gebraaden
of gekookt; en 't is alleenlyk upt nood als men die zo gebuykt. Zy
groeyen gemeenlyk daar de Plantains wassen / zynde tusschen dezelfde in-
geplant. Hier is overvloed van Nagel schoffen / waarvan ik een scheeps-
laading zag; en belangende de nagelen / my wierdt door Raja Laut (van
wien ik hierna gelegenheid zal hebben te spreken / gezegd / dat in-
dien de Engelschen zich daar wilden ter neer slaan / zy 't binnen korten zo
verre zouden konnen brengen / dat zy jaarlyks een scheepsaading na-
gelen vandaar zouden mogen verzenden. My is gezegd / dat ze aan
een boom / zo groot ontrent als een Pympinboom / groeyen / doch ik heb
't nooit gezien.

Nagelan.

Noote-
muskaa-
ten.

De Nootemuskaatboomen heb ik ook nooit gezien; maar de Noote-
muskaten / welke dit Epland voortbrengt / zyn schoon en groot; doch zy
hebben 'er maar weynig / dewyl zy niet geneegen zyn die / of de nagelen
voort te planten / upt vreeze dat zy daardoor de Hollanders tot zich zou-
den lokken / en onder hunne magt verballen; gelyk 't met de andere na-
buurtige eplanden / daar dezelfde groeyen / is gegaan. Want vermits de
Hollanders zich by en op de Specerj- of Molukke eplanden hebben neer-
gezet / zo hebben zy den ganschen handel in hun geweld gekreegen / en
willen niet toelaaten / dat eenige van de Inboorlingen die waar aan te-
mand anders dan hen verhandelen: ja zy zyn zo zorgvuldig om dezelfde
in hunne handen te behouden / dat zy de specerren op geen onbewoonde
eplanden willen laten groeyen; maar zenden soldaaten om de boomen
af te houwen. Kapiteyn Rosy verhaalde my / dat terwyl hy onder de

Hol-

Hollanders woonde / hy met eenige andere gezonden wierdt om de specery-boomen om verre te hakken; en dat hy zelf op verscheydenen tyden zeven of achthonderd boomen had geveeld. Niettemin / hoewel de Hollanders zo veel vlyt aanwenden om de specery boomen uyt te roeyen / zyn'er veele onbewoonde Eplanden / daar ze in groote menigte groeijen / gelijk ik van de Hollanders die daar gewest zyn verstaan heb / inzonderheyt van zekeren Hollandsche Schipper / dien ik te Achin ontmoette / welke my zeyde / dat dicht by 't epland Banda een epland was / daar de nagelen van de boomen vallende / op de grond lagen te verrotten / leggende somtyds drie of vier duyn hoog onder de boomen. Ook heb ik uyt hem en eenige andere verstaan / dat het geen zwaare zaak zoude zyn / een scheepslaading speceryen van de Inboorlingen van sommige der Specery eplanden te koopren.

En die my dit onder andere zeyde / was een byman; want dus noemen de Hollanders en Engelschen in Oostindie die kooplieden / welke niet in dienst van de Compagnie zyn. De byse kooplieden worden niet toegelaaten op de Specery eplanden / noch elders daar de Hollanders kantoorren hebben / te handelen; maar zy moogen daarentegen handelen op sommige plaatsen / daar de Hollandsche Maatschappij zelve niet handelen mag / inzonderheyt te Achin; want in Indie zyn sommige Dorpen die met de Compagnie niet willen handelen / uyt vrees voor dezelve. De matroozen die na de Specery-eplanden gaan / moogen geene kruipderpen voor henzelven vandaar medebrengen / 't en waere een klepnigheyt van een pont of twee tot hun eygen gebruik. Niettemin wooten de Schippers het gemeenlyk zo te beleggen / dat zy een goede party voor henzelven neemen / en die ergens niet verre van Batavia aan land zenden / eer zy in die haven komen; want daar worden alle de goederen gebracht eer ze na Europa gezonden worden. En hy aldien zy op zee een schip ontmoeten / dat nagelen van hen koopren wil / durven zy wel twaalf of vyftien ton uyt honderd verkoopen / en zullen eventwel hunne maat te Batavia leveren; want zy gieten dan op de overige water / waardoor ze zo uytzwellen / dat hunne vracht al zo groot schynt als te vooren. Van deeze kneep bedienen zy zich / als zy ter stuyk iets van de party afzetten; want de nagelen / als zyze eerst inneemen / zyn ongemeen droog / en konnen zeer veel vocht na zich trekken. Dit is maar een exempel uyt veele honderden van de bedriegelpke streken / waarvan het Hollands scheepsvolk zich in die gewesten bedient / verscheydenen van welke ik heb gezien / en ook hooren verhaalen: zulks dat ik geloof / dat'er nergens grooter dieben zyn; en zy zullen malkander om geen ding ter wereld verlikken; want zo iemand dat begon / de andere zouden hem gewisslyk den kop inslaan. Maar ik kom weder tot de gewassen van Mindanao.

De Betel-neut wordt hier / als ook in de meeste plaatsen van Oostindie zeer geacht. De Betel-boom groeit gelijk de kool-boom / maar is niet zo dik / noch zo hoog: de stam wast recht op omtrent twaalf of veertien voeten hoog / zonder tak of blad / uytgenomen aan den top /

De Hollanders alleen meester van de specery-handel.

De Betel

6186.

alwaar hy zich in lange takken uytstreydt / gelyk de Kool-boom / de Kokos-boom / en de Palm-boom / deeze takken zyn tien of twaalf voet lang en dicht aan den stam des booms 30 dik als een mans arm; aan den top deezer booms tusschen de takken groeit de Betel-neut aan een taafje steel / 30 dik als een vinger / aan bossen of risten / gelyk de kokos-neuten / en veertig of vyftig aan een rist. Deeze vrucht is grooter dan een nootmuskaat / hoewel anders dezelve by gelyk / doch ronder. Men gebruyktze door gansch Oostindie, en dat op deeze wyze; men snijdt dezelve in vier stukken / en rolt een daarvan in een Areek blad / het welk met een zeker mengsel van kalk rondom bestreken / en als dan 30 tamen gekaauwd wordt: want elk draagt in die gewesten een kalk-doosje op zyne zyde / en den vinger daarin doopende besmeert 'er zyn Betel en Areek-blad mede

Areek.

De Areek is een boomtje of heester / met een groene schoors / en lang blad als dat van een Willige / doch breezer; deeze bladeren worden tamen gepakt / en ter plaatse daar ze niet wassen te koop gebragt / om met Betel gekaauwd te worden.

De Betel-neut wordt meest geacht als hy nog jong is / en eer hy hard wordt; wordende dan met de groene bolster daar om maar in twee stukken gesneden; en hy is dan uytneemend sappig / 't welk onder 't kaauwen zeer sterk doet quipen: hy is van een wazange smaak / en verwt de lippen rood / doch maakt de tanden zwart / maar bewaart dezelve echter / en zuhvert het tandbleesch. Men houdt het gebruyk daarvan ook zeer gezond voor de maag / maat sointyds veroorzaakt het groote duyzeling in 't hoofd / by degene die dit kaauwen niet gewend zyn; hoewel dit eventwel maar van de oude neuten is; want de jonge zullen 't niet doen: dit zeg ik uyt eygene onderbinding.

Durions.

Dit Eiland brengt ook Durions en Jakas voort. De boomen aan welke de Durions groeijen / zyn 30 groot als Appelboomen / en vol van takken. De schil deezer vrucht / die alleenlyk rondom de stam / of aan de takken dicht aan de stam / even als de Kakao groeit / is groen / dik en ruuw. De vrucht is van grootte als een pompoen / en ryp zynde / begint de schil geel te worden / doch is niet bequaam te eten / voor dat de schil aan 't end open splyt; en dan komt 'er een voortreffelyke geur uyt voort. Als de schil dus geopend is / kan men de vrucht in vieren splyten / en elk vierendeel heeft verscheydene klepne bakken of holligheden / die een zekere party van de vrucht besnyten / naar de grootte van de hollighepd; want de eene is grooter als de andere. De grootste deezer vruchten zyn ontrent als een ey van een jong hoen; zynde wit als melk / 30 zacht als room / en zeer lieflyk van smaak voor degene die 'er toe gewend zyn; maar die niet gewoon zyn dezelve te eten / hebben 'er in 't eerst een misshaagen aan / omdat ze ruiken als gebradede uyen. Deeze vrucht moet net op zyn tyd gegeten worden / want zy is oneetbaar eer ze ryp is / en zelfs dan kan ze niet boven een dag of twee zonder verrotten blyven; maar wordt haast zwart of bruyn / en dan is ze niet goed. Binnen in de vrucht is een steen of pit / 30 groot

groot als een boon / met een dunne schil daar over. Die deeze pitten 1686.
willen reeten / bzaaden dezelve / en dan valt 'er de schil af / en de pit
smaakt als een kastanje.

De Jaka is den Durion zeer gelyk / zo van grootte als satzoen : de Jaka.
boomen zyn desgelyks byna eveneens / en zo ook de wyze op welke
de vrucht groeit ; maar van binnen is 'er verschil ; want daar de Du-
rion wit is / is de Jaka geel / en voller van pitten. Doch de Durion
wordt meer geacht ; evenwel is de Jaka ook een aangename vrucht ; en
de pitten zyn goed gebruaen.

Daar zyn nog vele andere graanen / wortelen / en vruchten op
dit Epland / waarvan een byzondere beschryving een groot Boek zou-
de maaken.

Op dit Epland zyn ook beelerlepe beesten / zo wilde als tamme / 't Ge-
gelyk als paerden / stieren / hoeyen / buffels / geiten / wilde wyuen / dierte op
herten / neerkatten / Guands / haagebissen / slangen / enz. Evenwel Minda-
heb ik hier nooit van eenige verscheurende beesten gehoord / gelyk op nao.
veele andere plaatsen. De Dierkens zyn hier leelyke dieren / hebbende
alle groote quabben die over hunne oogen groeyen ; en daar zyn 'er
by menigte in de boschen : doorgaans vallen zy schaal / maar ech-
ter zoet van smaak. De herten zyn hier op sommige plaatsen / daar
zy niet gestoord worden / zeer overbloedig.

Van 't senpuyg gedierde zyn hier Schorpioenen / welker steekel in hunne
staert is / en ook Centipees of Duizendbeenen / die desgelyks in West-
indie. op Jamaika, en elders gemeen zyn. Deze Centipees zyn vier
of byf duym lang / zo groot als een ganzen schaft / maar plat / rood-
achtig van kleur op de rug / en wit op de buyk : hunne steek of beet is woe-
dender / dan die van den schorpioen ; zy nestelen in oude hupzen / en
vermolnd hout. Hier zyn ook verscheydene soorten van slangen / en
sommige zeer vergiftig ; ook is 'er een dier van kleur en satsoen als een
Guano, maar wel binnemaal zo groot : deszelfs tong is als een kleyne
harpoen / met twee weerhaken / gelyk die van een visch-hoek : men zegt
dat ze zeer senpuyg zyn / doch ik weet niet hoe ze genoemd worden / ik
heb dezelve op andere plaatsen gezien / als te Pulo Kondore, op 't ep-
land Kondore, en te Achin, en men heeft my gezegd / dat ze ook in de
baai van Bengale zyn.

De Vogls van dit land zyn eenden en hoenders ; ander tam gebo-
gelte heb ik 'er niet gezien / noch van gehoord. De wilde vogels zyn
duyven papegaayen / parrekieten / toetelduyven / en een menigte
van kleyn gevogelte ; men heeft 'er ook vleermuyzen zo groot als een
huphendief.

Daar zyn vele groote habens / kreeken / en goede baayen voer schepen
om in te ankeren ; en vaarbaare rivieren voer kanoes / prauwen /
of barken / welke alle yphelyk van beelerlepe visch voorzien zyn / ge-
lyk ook de zee daar om heen. De voornaamste visch zyn Bonetas /
snocken / Kavallis / bzaassens / bazbeelen / Cien-pouders enz. Ook zyn
hier zeer veel Zeeschildpadden / en Maneries, of zeehoeyen / welke hier echter

1686.

't Wee-
der of de
lucht.

op verre na 30 groot niet zyn als in Westindie : Want de grootste die ik hier zag / woogen niet boven de zeshonderd pond ; maar het vleesch 30 wel van den schildpad als de Manati was zeer zoet.

Het weder te Mindanao , is ten opzigt van de hitte / onaangezien het 30 dicht aan den Eenaar legt / gemaaktig genoeg / inzonderheid aan de zee kant / want daar heeft men gemeenlyk heldere winden by dage en verkoelende landwinden by nacht. De winden zyn daat 't eene gedeelte van 't jaar oostelyk / en 't andere gedeelte westelyk : de oostelyke winden beginnen in October te waaijen / en 't is half November eer zy op hunne vaste streek zyn ; en deeze winden brengen schoon weder meer. De westelyke winden beginnen in May , doch daar loopt een maand mede heen eer zy vast gezet zyn. De Westewinden brengen altoos regen / Travaade , en zeer stormig weer. Ter eerst aankomste deezer winden waaijen zy maar slap / maar dan komen de Travaaden eens of somtyds tweemaal 's daags ; die zyn donderblaagen / die gemeenlyk tegen den wind aankomen / en een andere wind medebrengen / als 'er te vooren waalde. Maadat deeze donderblaagen over zyn / loopt de wind weer om / en de lucht wordt klaar / doch in de valsen en aan de zyden der bergen ontstaat dan een dikke mist die het land bedekt. Dus vervolgen de Travaaden een week of meer / en dan komen zy twee of driemaal op een dag / met hevige rukwinden / en schrikkelijke donderslagen : en ten laasten komen zy 30 sterk aanzetten / dat de wind in die hoek blyft / waaruyt deeze buien ontstaan / 't welk in 't Westen is / en daar zet hy zich dan tot in October of November toe. Wanneer deeze Westewinden dus gezet zyn / dan is de ganse lucht droevig / en met zwarte wolken bedekt / die geweldige regens neerstorten / welke somtyds met zeer yssike donder en bliksem zyn vermenigd ; waaronder de winden 30 vreeslyk worden / dat de grootste boomien met wortel met al upgeruikt worden / en de rivieren opzwellende het laag land overstromen / en groote boomien wegvooien en in zee spoelen. Aldus duurt het een week achter malhandren dat men geen Zon of starren ziet. Het onstuymigst van dit weer is in 't laast van Julius en in Augustus , want dan seipnen de Dorpen wel in een poel te staan ; zulks dat men niet kanoes van 't eene huys na 't ander moet vaaren : en dan spoelt het water alle de drek en vuilichheid onder de huysen vandaan. Terwyl dit stormig weer duurt / is het koud en huysterig : maar in September begint het te bedaaren / en de winden zyn niet meer 30 sel / noch de regens 30 heftig / ook begint de lucht wat op te klaaren / en vermaakelyker te worden ; maar dan zyn 'er 's morgens dikke nevels / duurende tot tien of elf uren / eer de zon doordreft / voornaamelyk wanneer het 's nachts getegend heeft. In October beginnen de Oostewinden weer te waaijen / en schoon weder aan te brengen / tot aan April toe. Dus veel van de natuurelyke gesteltenis van Mindanao.

XII. HOOFDSTUK.

Van de Inwooners en burgerlyke staat van 't Eyland Mindanao. De Mindanayers, Hilanones, Sologues, en Alfores. Van de Mindanayers eygentlyk zo genaamd. Hunne zeeden, gewoonte, en dragt. Kluchtige gewoonte in Mindanao. De huizen, spyze, wasschingen. De taal die daar gesproken wordt, en de handeling met de Spanjaarden. Hunne vreeze voor de Hollanders, en schyn van geneegenheid tot de Engelschen. Hunne handwerken, en zonderlinge Smids blaasbalgen. Hunne scheepsvaart, waaren, en koophandel. De Tabak van Mindanao en Manila. Een soort van Lazery en andere quaalen aldaar. Hunne Huuwelyken. De Sultan van Mindanao; zyne armoede, magt, huysgezin, enz. De Prauwen of schuyten aldaar. Raja Laut da Generaal, broeder des Sultans, en zyn gezin. Hunne manier van vechten, Godsdienst. Raja Lauts Godsdienstigheyd. Een Trommel of Uurwerk in hunne Moskeen. Van hunne besnydenis, en de plegtigheyd daar omtrent gebruykelyk. Van andere onderhoudingen en bygeloofigheden. Hun afkeer van Verkensvleesch.

Dit Eyland staat niet onder eenen Woest alleen / ook is de taal niet een en dezelfde : doch het volk is zeer eveneens van kleur / sterkte / en lyfsgestalte : zy zyn alle of de meeste van hen van eene Kestgie / teweenen de Mahometaansehe ; en hunne gewoonte en levensmanier is omtrent een en dezelfde. De Mindanayers die eygentlyk zo zyn genoemd / zyn Van de het grootste volk op 't Eyland / en handelen niet andere landaarden ter volkeren zee / waardoor zy ook beschaafder zyn : van de andere zal ik maar van Minwepnig zeggen / dewyl die minder bekend zyn ; doch 't gene my daarvan danao. ter ooren gekomen is / is als volgt. Behalven de Mindanayers zyn 'er Hilanones (welk zyze noemen) of Berglieden, mitsgaders Sologues en Alfores.

1668.

De Hilanones woonen in 't midden van 't land / hebbende wepnig of geen verkeering aan de zee; echter hebben zy prauwen / die elk met twaalf of veertien riemen geroid worden; boots hebben zy 't genot van de goudmijnen / en kooplen met hun goud wytheemische waaren van de Mindanayers. Zy hebben ook veel wasch van bpen / 't welk zy tegens andere waaren verruplen.

De Sologues bewoonen het noordwest-end van 't eiland / zynde het kleynste volk van allen: zy handelen in prauwen op Manila en eenige van de nabuurige Eplanden / maar houden geen gemeenschap met de Mindanayers.

De Alfores zyn dezelfde als de Mindanayers, en waaren eertijds onder 't gebied van den Sultan van Mindanao, maar wierden onder des Sultans kinderen verdeeld / en hebben eenigen tyd geleden eenen Sultan op hen zelven gekreegen: doch daarnaa door huwelijck een vermaagtschapping met den Sultan van Mindanao aangegaan hebbende / heeft dat dien Dorst oorzaak gegeven / om hen weder als zyne onderdaanen aan zich te trekken: ook heeft hy hen / kort naadat wy van hier gingen / den oorlog aangedaan / gelyk ik naderhand verstaan heb.

Mindanayers
hoedanig
een foort
van volk.

De Mindanayers, eygentlyk zo geheeten / zyn niet groot van lypstal / kleyn van leden / recht van ligchaam / en kleyn van hoofd: hunne aanzigten zyn langwerpig / hunne voorthoofden plat / met klepne swarte ooggen / korte plattachtige neuzen / taameljk groote monden / dunne en roode lippen / en zwarte / doch echter heel gaave tanden; hun haare is zwart en stuyf / de kleur van hunne huyd taanig / hoewel meerder naar een helder geel zweetende / dan sommigke andere Indiaanen / inzonderheyt onder de vrouwen. Zy hebben een gewoonte van de nagels hunner duppen zeer lang te laaten groeyen / voormaameljk den nagel van de linker duppe / dien zy nooit afsnyden / maar dikwils schraapen. Zy hebben een goed natuurljk verstand / zyn vernuftig / snel en werksaam / als 't met hunne zin overeenkomt / hoewel anders zeer luy en dicsachtig / willende niet werken / 't en zy de honger hen daartoe dwingt. Deze luyheyt is den meeste Indiaanen aangebooren. Doch de traagheyt van dit volk schynt niet zo zeer voort te komen uyt hunne natuurljke neyginge / als wel uyt de strengheyt van hunnen Dorst / voor wien zy groot ontzag hebben: want dewyl hy naar zyn goedduncken met hen handelt / en hen ontnemt / het gene zy bekomen / zo dempt dit hunne nyverheyt; zulks dat zy niet naar iets meer trachten / dan 't gene van de hand in de sand gaat. Zy zyn doorgaans hovaerdig / en treden zeer deftig daar heen; zy zyn beleefd genoeg jegens vreemdelingen / maaken haast kennis met hen / en onthaalen hen met een groote vyfheyt; maar zy zyn onberzoenelyk jegens hunne vanden / en zeer wraakzuchtig zo zy beleedigd zyn / vergiftigende dikwils heymelyk de gene die hen gehoond hebben.

Hun ge-
waad.

Zy draagen wepnig kleederen; hunne hoofden zyn met een klepne tulband bewonden / die aan beyde zyden met franjen bezet is; dezelfde gaat

gaat eens om hun hoofd / wordende met een knoop toegebonden / 30 1686.
dat de enden met de franjen neerhangen : voorts draagen zy een wip
de rok en een doek / maar geene kousen of schoenen.

De Vrouwen zyn schooner dan de mannen ; heur haar / dat zwart en
lang is / strikken zy op met een knoop die tusschen heure schouderen
hangt ; zy zyn wat ronder van troont dan de mans / en doorgaans wel
besneden / niptgezept dat heure neuzen by kleyn / en zo lang tusschen
heure oogen zyn / dat men in sonnige meysjes de verhevenheyp / die
er tusschen de oogen behoort te wezen naauwlyks bespeuren kan ;
ook ziet men geen sonderlinge verhevenheyp in heure voorhoofden : an-
ders vertoonen zy zich van verre by mooi / maar van dicht by loopen die
misfallen sterk in 't oog.

De vrou-
wen.

Zy draagen maar twee kleedingen / een jurk en een onderrok : de
onderrok is anders niet als een lap doek of stof / welks beyde enden
r'zamengenaald zyn / en die twee voet te wyd is voor heure middel / 30
dat zy 't eene end zo wel als 't ander konnen boven draagen : dat deel
't welk om heure middel komt / vatten zy / omdat het zo veel te wyd
is / met heure handen byen / en draagen 't tordat het om den middel
sluyt / en steeken dan het toegedaaide end by heur lyf in / waardoor de
rok vast zit : de jurk zit haar los om 't lyf / en hangt een weynig be-
neden den middel : de mouwen zyn veel langer dan heure armen / en zo
naauw aan 't end / dat 'er de handen naauwlyk door konnen :
en als zy deeze jurk aangeshooten hebben / hangen de mouwen met
plooijen om het gewicht van de hand / waarin zy groote hobaardij
hebben.

Heur ge-
waad.

De aanzienlykste hebben hunne kleederen van lang stof gemaakt ;
maar de gemeene lieden draagen stof dat van den Plantain-boom gemaakt
wordt / het welk zy Saggen noemen / zynde dat by hen de naam van de
Plantain. Zy draagen kousen noch schoenen / en de vrouwen hebben zeer
kleyne voeten.

De vrouwen zyn zeer graag na 't gezelschap van vreemdelingen / in-
zonderheyp van blanke mannen ; en zouden buyten twyfel zeer gemeen-
zaam met hen zyn / indien de gewoonte des lands haar die vyfheyp /
welke zy schynen te begeeren / niet benaam. Niettemin wordt haar
van de hoogste tot de laagste vyfheyp vergund om met vreemdelin-
gen te verkeeren / of hen te onthalen in 't byzyn van heure man-
nen.

Daar is op Mindanao een bedelachtige gewoonte / welke ik in alle
myne reysen nergens gezien heb / en zo ik geloof ontstaat upt de kleyne
kooophandel dien zy dypen ; dezelve is aldus : wanneer de vreemde-
lingen hier aankomen / begeeven de Mindanayers zich na boord / en nood-
digen hen 't hunnen huyze / vraagende hen / wie een Kamerraad / (een
woord / 't welk ik geloof dat zy van de Spanjaarden ontleend hebben) /
of een Pagally heeft / en wie niet ; Een Kamerraad is een gemeenzame
vriend / en een Pagally een heusche Platonische vriendin. Alle vreemde-
lingen zyn eenigling gehouden deeze kennis en gemeenzaame ommeegang

Kluchtig-
ge ge-
woonte
van
vreemde-
lingen te
ontvan-
gen

1686.

te aanbaarden / welke eerst met een geschenkenje gekoft / vandaar naa door de eene of de andere gaave / tot volhardinge der kennisse / moet bevestigd worden. En zo menigmaal als de vreemdeling aan land gaat / is hy welkom ten huize van zynen Kammeraad of Pagally, alwaar hy vooz syn geld kan getoefd worden / om 'er te eten / dinken of slaapen; en zo dikwils als hy aan land komt / wordt hy met tabak en betel onthaald / 't welk al het onthaal is / dat hy om niet te verwachten heeft. De vrouwen der rijkste mannen / hebben de vyndheid om met haaren Pagally-vriend in 't openbaar te verkeeren / en moogen geschenken aan hem geeven en weer ontvaangen. Zelfs de huysvrouwen der Sultans en Bevelhebberen / die altoos opgeslooten syn / kyken echter up te heure keebien / wanneer der een vreemdeling voorby gaat / en draagen hem / of hy ook een Pagally van doen heeft; en zullen om hem tot heure vyndschap te noodigen / hem een geschenk van tabak en betel doot; heur dienstbooden zenden.

De Stad
Mindanao
en
deszelfs
huizen.

De voornaamste stad op dit eyland voert ook den naem van Mindanao; zy legt aan de zuydzy van het eyland / op 7 gr. 20 min. en doordien / aan den oever van een riviertje / ontrent twee Engelsehe mylen van de zee. De manier van huizen te bouwen is wat verschilligh / en echter doorgaans in dit gedeelte van Oostindie gebruikeligh. De huizen staan alle op stelen / ontrent veertien / zestien / achteen / of twintig voeten hoog. De stelen syn groter of kleiner / naat dat men 't gebouw min of meer prachtig wil doen affteeken. Deze huizen hebben maar eenen vloer / maar verichepdene middelschotten of vertrekken / en een ladder of trap / om 'er van de straat by op te klimmen. Het dak is groot / en met Palmetes of Palm-bladen gedekt dus is 'er een byz doortogt of plaats / (maar die zeer moosig is) onder 't huys. Sommige van de acme lieden / die eenden of hoenders houden / maaken een hek rondom de posten hunner huizen / met een deur om daar in en up te gaan; en dit is 't eenigste gebruik / dat zy van deze on derruimte maaken; upgenomen dat sommige hunne waterloozing enz. daar hebben: maar dewyl men in alle gewesten van Indie meest dicht aan de rivieren bouwt / zo maaken zy dat alle de buyligheid van hunne huizen daarin valt; en ten tyde van de landbloeden wordt alles ook schoon weggespoeld.

Huizing
des Sultans
en
andere
Grootten.

Des Sultans huys is veel groter dan de andere; het staat op ontrent honderd rachtig paalen of boomen / veel hooger dan de gemeene gebouwen / met een groote brede trap om by op te klimmen; in 't voorsz vertrek heeft hy ontrent twintig zere stikken / leggende op assuppen. De Generaal en andere Grootten hebben ook enig geschut in hunne huizen. Ontrent twintig schreeden van des Sultans huys is een laag huysje / eygentlyk gemaakt om Gezanten of vreemde kooplieden te ontvaangen; dit staat ook op stelen / maar niet boven drie of vier voeten van de grond / zynde netjes met matten belegd vooz den Sultan en synen raad om op te zitten; want zy gebruiken geene stoelen / maar zitten op de vloer met de beenen kruyslings onder 't lpf / gelyk de supders.

De

De gemeene spys te Mindanao is ryp / of Sago, met een vischje of twee: doch de rypste eeten buffels of vogels / op een slechte wyze toegemaakt / en een menigte van ryp daartoe. Zy gebruiken geene lepels om de ryp te eeten / maar elk neemt een handvol uit de schotel en zyne hand in water doopende / opdat 'er de ryp niet aan zou kleeven drukt hy dezelve tot een kloimp / zo hard als hy eenigzins kan / en proeft die dan in zyn'mond. Elk poogt deeze klompen zo groot te maaken / als hyze in zynen mond kan bergen / en zy schynen tegen malkanderen om strep te pveren / wie de grootste kloimp in den mond kan neemen / zo dat zy'er somtyds schiet aan stikken.

Altoos naa de maaltijd / of als zy iets onreyns aangerocht hebben / wasschen zy zich / en verbruyken tot dien eynde veel water in hunne hupzen. Dit water / beneffens hun vaatwater en andere vuylighejd / gieten zy dicht by hunne haardstede uit; want hunne kamers zyn niet met planken belegd / maar met gespleetene bamboesen / als latten besloerd; zulkz dat het water daar terstond doorloopt / en op de plaats onder de hupzen neervalt / alwaar der wortelen van groeijen / 't welk een gruwelphe stank veroorzaakt. Zehalven deeze vuylighejd doen de zieken hun gevoeg / en wateren in hunne kamers / zynde tot dien eynde een gat in de vloet gemaakt / daar het door valt. Maar de gezonden wateren en doen hun gevoeg gemeenlyk in de rivier. Om die reden ziet men altoos een menigte van menschen van beyderley sexe in de rivier / van den morgen tot den avond / zo om zich te ontlasten / als om hunne ligchaamen of klederen te wasschen. Als zy in de rivier komen om hunne klederen te wasschen / schudden zy die uit / en staan naakt tot dat zy gedaan hebben; waarna zy dezelve weder aanschieten / en uit het water stappen. De vrouwen zo wel als de mannen scheppen groot vermaak in zwemmen en zich te wasschen / wordende van kindsbeen af daartoe gehouden. Ik geloof dat het zeer gezond in die heete landen is / zich 's ochtends en 's avonds / of ten minsten drie of vier dagen in de week te baaden; want ik heb het zelf gedaan / toen ik naderhand te Benkouly woonde en bevond het zeer verbershend en versterkend te zyn. 't Is ook zeer goed voor degene die bukhloop hebben / zich 's morgens en 's avonds te wasschen; ik zeg dit door onderbinding / want ik was te Achin door dit gaaal zeer aan 't stikken geraakt; maar door gestadig 's ochtends en 's avonds te baaden / vond ik groote baat / en wierd haast daarvan gesteren.

In de stad Mindanao worden tweederley talen gesproken / te weten hunne eygene Mindanaische spraak / en de Malayische; maar in andere gedeelten van 't eyland spreken zy alleen hunne eygene taal / hebbende weenig ontmeening met Uthheem'schen. Zy hebben ook Schoolen / daar hunne kinderen lezen en schryben leeren / en in de Mahometaansehe Godsdienst opgetrokken worden; en daardoor zyn vele van hunne woorden / inzonderhejd hunne gebeden / in 't Arabisch; en vele van hunne woorden van opzichpleeginge zyn dezelve als in Turkye, voornaamelik / wanneer zy 's morgens malkanderen ontmoeten

Hunne
spys en
manier
van eeten.

Hunne
spraak.

ten/ of hunne afscheyd wederzids neemen; want dan drukken zy zich in die taal up.

Deele van de oude lieden/ 30 mannen als vrouwen/ kommen Spaansch spreken; want de Spanjaards hebben voor deezē onder hen gewoond/ en verscheptene vestingen op dat eiland gehad; in welken tyd zy twee Monniken na deese stad zonden/ om den Sultan van Mindanao en zyn volk te bekeeren; by welke gelegenheyt deese lieden Spaansch begonden te leeren/ terwyl de Spanjaards ondertusschen poogden hen onder hunne gehoorzaamheyt te brengen/ en waarschynelyk hen alle voór deezē tyd onder 't ynk zouden gebragt hebben/ indien zy selve niet van dit eiland waaren afgetrokken geweest na Manila. om de Cineezen, die daar een inval dreegden/ te wederstaan. Maadat de Spanjaards vertrokken waaren/ deed de oude Sultan van Mindanao vader van den tegenwoordigen/ by wiens tyd dit voorviel/ hunne schanssen afbreken en slechten/ het gesluis weg haalen/ en de Monniken vertrekken; iederd welken tyd het den Spanjaarden niet is toegelaate geweest/ sich weder op dit eiland neer te slaan.

Tegenwoordig zyn zy meest bekeerd voór de Hollanders/ ziende dat vele van de nabuurige Eilanden onder hen hebben moeten bukken/ en om die oorzaak hebben zy al voór lang gewenscht/ dat de Engelschen onder hen wilden komen woonen/ en hebben hen een geboeglyke plaats/ om een schans op te maaken/ aangeboden/ gelyk de Generaal zelf ons verhaalde. Ook zyn de Hollanders niet zonder jaloezy diēs aangaande/ als wel begreppende dat het hen zeer nadeelig zoude zyn/ indien de Engelschen sich daar zouden ter neer zetten.

Hand-
werks
lieden.

Smals
blaasbal-
gen.

Daar zyn maar weynig handwerklieden in de stad van Mindanao. De voornaamste handwerken zyn die van Goudsmeden/ pzerfmeds/ en timmerlieden: van de eerste zyn 'er maar twee af/ die in goud of silver werken/ en alles maaken wat men begeert; doch zy houden geen winkel die met waaren op de koop gemaakt voorzien is. Pzerfmeden zyn 'er verscheptene/ die by wel werken/ ten aanzien van 't gereedschap dat zy gebruiken: hunne blaasbalgen verscheelen zeer veel van de onze; zy zyn gemaakt van de stam eens booms/ welke ontrent drie voer lang/ en hol upgeboord zynde als een pomp/ met het end op de grond neer gezet word/ alwaar het vuur legt; dicht aan 't benedenste end van deese holle stam is een gat/ aan de zyde die na 't vuur toestaat/ waar in een pyp steekt/ door welke de wind na 't vuur gezeeden word/ met een groot bos mooie beeren/ vast gemaakt aan 't end van een stok/ welke 't binnenste van deese houte buys vullende/ de lucht up dezelve door den pyp drypt. En twee van deese buysen worden zo dicht by elkander gezet/ dat een man daar tusschen in staande/ die beyde met elke hand beurt om beurt kan doen blaazen. Zy hebben geen aanbeeld/ maar een groote harde steen/ of een blok van een oud stuk gesluis/ om op te smeeden; evenwel weten zy 'er hun werk op te doen/ maakende gemeen hupstraad en gereedschap/ mid-

gaders pzerwerk voor schepen / tot verwondering / en dat alleenlyk met houtskoolen. Spna pder man hier is een Timmerman / want zy konnen alle met de bpl en dissel werken: hunne bplen zyn kleyn / en zo gemaakt dat zy die van de steel konnen neemen / en 'er / door de selve om te keeren / dissels van maaken. Zy hebben geene zaagen / maar als zy planken hebben moeten / splyten zy een boom in twee / en maaken van elk stuk / door houtwen en disselen / een plank; en hoewel dit grootte moeite kost / en veel tyd wegneemt / zo wordt dit nogtans door hun goedkoop werken / en de deugzaamheyt van de planken / die aldus gehoutwen den draad niet verliezen / genoegzaam vergoed.

Zy bouwen ook goede en bequaame schepen of bakken voor de zee / sommige om handel te dypben / andere tot vermaak / en sommige ook om ten oorlog te gebruiken. Hunne koopvaarders zenden zy voornamelyk na Manila, hoerende derwaards wach / 't welk ik meen dat de eenigste waar is / behalven goud / die zy daar vertieren. De Inwooners van de stad Mindanao krygen zelfs veel wach; maar de grootste menigte koopen zy van de Berglieden / van welke zy ook het goud bekomen / dat zy na Manila zenden / koopende daarvoor katonnen / neteldoek / en Sineese zyde. Zy zenden hunne barken somtyds ook wel na Borneo en andere eplanden; maar wat zy derwaards voeren / of vandaar bryngen / weet ik niet. De Hollanders komen hier met kleyne vaartuygen van Ternate en Tidore, om rps / wach / en tabak te koopen: want daar groeit veel tabak op dit epland / meer dan op eenig ander epland of landstreek in Oostindie, dat my bekend is / uytgezeyd Manila; het is een treffelyke soort van tabak; maar dit volk heeft de weetenschap niet / om den handel tot hun meeste voordeel te dypben / gelyk de Spanjaards te Manila. Ik geloof dat het zaad hier eerst door de Spanjaarden / van Manila, en daar / naar allen schyn / uyt Amerika, gebracht is. Het onderscheyd tusschen de Mindanaos en Manillas tabak is / dat die van Mindanao donkerder van kleur / en grooter van blad is / dan die van Manila, zynde in een better grond geplant. De Manillas tabak is van een gele kleur / maatelyk groot / niet sterk / maar liefslyk om te rooken. De Spanjaards te Manila zyn zeer keurig ontrent deeze tabak / en hebben een byzondere wyze om dezelve net in 't blad op te maaken; want zy neemen twee platte stokjes / pder niet boven een voet lang / en de steelen der tabaks bladen / ten getale van veertig of vyftig / ordentlyk tusschen dezelve in leggende / binden zy die styf tzaamen: zo dat de bladen neerwaards hangen en svingeren; en zulk een bosje wordt op 't Fort St. George voor een reaal verhoft / maar te Mindanao kan men wel tien of twaalf poud tabak om een reaal koopen / en dat al zo goed of beter dan die van Manila, maar zy hebben 'er zulk een vertier niet van als de Spanjaards.

Het volk van Mindanao is veel gequeid met een soort van Lazery / Lazery. die wy te Guam ook bespeurden. Deezen quaal loopt met een droog

1686.

schurft het gansche lighaam over/ en veroorzaakt een groote jeukte by degene die 'er mee gequeld zyn/ zo dat zy dikwils krabben en schrob-
hen; waardoor de opperhuid een klepne witte rugte opwerpt/ ge-
lyk schubben van klepne visch/ als men die met een mes overend
doet staan Dit maakt hunne huyd ongemeen ruw en by som-
mige ziet men groote witte vlekken op verscheppene plaatsen van
hun lighaam; doch ik oordeelde die zulke te zyn/ welke dit zeer
gehad hadden/ en daarvan geneezen waaren; want hun vel was
glad/ en ik zag hen niet schurken of krabben; ook heb ik yst hun ep-
pen mond verstaan/ dat die vlekken yst dit zeer ontstaan waaren.
Of zy enige middelen gebruikten om zich daarvan te geneezen/ dan
of het van zels weggaat/ weet ik niet; maar ik bemerkte niet dat
zy 'er veel werks van maakten/ want zy slooten daarom nooit iemand
yst hun gezelschap. Van ons volk was 'er niemand die 't van hen
kreeg/ want wy waaren 'er verbaerd voer/ en schuwden hen. Zy
worden somtyds ook van de kinderpokken bevangen; maar hun-
ne gemeene ziekten zyn koude en heete koozsen/ en bukhloop met groo-
te pynt/ en snydingen in de darmen. Het land verschaft veele droogen/
en artseny-kruiden/ welker krachten niet onbekend waaren by som-
mige die zich voer Geneeskundigen uytgaven.

De Mindanayers hebben veele wyven/ maar hoedaanige plegtighe-
den zy ontreit hun trouwen gebruikten/ is my onbekend: doch daar
wordt doorgaans een groot gastmaal door den Bruidgom aangekeeld/
om zyne vrienden te onthaalen; en 't grootste deel van den nacht wordt
met vrolykheid doorgebracht.

De Sultan
en zyn
gezin.

De Sultan is onbepaald in zyne magt over alle zyne onderdaanen;
doch is maar een arm Vorst; want gelyk ik reeds gezegd heb/ hier
wordt weynig koophandel gedreeven/ en daarom konnen de Ingeze-
nen niet rijk worden. Als de Sultan verstaat/ dat iemand eenig geld
heeft/ al was 't maar twintig daalders/ 't welk hier een groote zaak
is/ zo zendt hy om zo veel geld te leen/ onder voorgeeven dat hy 't zeer
noodig heeft; en niemand durft het hem weigeren. Somtyds siert
hy 't een of 't ander dat hy heeft/ om te verkoopen aan zodanige wel-
ke hy weet dat geld hebben; en zy moeten 't dan overnemen/ en hem de
gepyschte prijs daarvoor geeven. En zo 't daarna gebeurt/ dat hy
dat ding weer van doen heeft/ moeten zy 't hem weer laaten toekomen/
als hy 'er om zend. Hy is kleyn van persoon/ zynde tusschen de vyf-
tig en zestig saaten oud/ en zo ik verstaan heb/ zeer goedaardig/ maar
laat zich door degene die hem oppassen overheerschen. Hy heeft eene
Koningin/ en houdt nog twintig of meer wyven behalven haar/ in
wiens gezelschap hy zyn meesten tyd doorbrengt. Zy zyne Sultanesse of
Koningin heeft hy eene dochter/ en veele zoonen en dochters by de an-
dere: deeze wandelden langs de straat/ en bedelden ons altoos 't een
of 't ander af; maar men zeyde/ dat de jonge Princes in een vertrek
betwaard wierd/ en nooit bytens hups quam/ hebbende nog nooit
eenig mans persoon gezien/ behalven haaren vader/ en Raja Laut
haa-

Haaren oom; zy was toen ontrent veertien jaaren oud.

Als de Sultan zijne vrienden bezoekt / wordt hy in een draagzetel op de schouderen van vier mannen gedraagen / hebbende acht of tien mannen by zich tot een opwachst; maar hy gaat nooit verre op zulk een wyze; want het land is zeer boschachtig / en heeft wepnig paden / 't welk het te ongerieflyk maakt. Als hy zyn vermaak te water neemt / dan voert hy eenige zijner wyven met zich. De Vrouwen die tot dien eynde gemaakt worden / zyn groot genoeg om vyftig of zestig of meer personen te kunnen houden: de romp van 't baartuyg is net gebout / met een rond achteefteden; boven 't ruppij staat een tent van bamboezen gemaakt / waarvan de zijden met gespleetene bamboezen ontrent vier voet hoog opgehaald zyn / met klepne venstertjes daarin / die men naar zyn believen kan openen en toedoen: 't Verdek is bykans plat / en heel net met Palmetes-bladen overdekt. Deze tent is in twee of drie vertrekken of kamers verdeeld; een derzelver is voor hem alleen / waarvan de vloer met matten belegd / en de zijden heel fraai daarmede bekleed zyn; voorts legt 'er een spijer en kussens in voor hem om op te slaapen. Het tweede vertrek is voor zijne wyven / en het eerste zeer gelijk: het derde is voor de dienstbooden / die haar met tabak en betel opwachten; want zy kaarten of rooken altoos: het voerste en achterste gedeelte; van 't baartuyg is voor de schuytboorders om te zitten roeijen. Behalven dit hebben zy upleggers / op zodaanig een wyze als die van Guam, welke ik beschreeven heb; uptgezejd dat dezelve / alsmede de baartuygen / grooter zyn. Deze baartuygen zyn ook ronder en meer halve maanswyze / daarbeneffens is de eene zijde niet plat / gelijk te Guam, maar daar is ter wederzijde een buik en upleggers: en in plaats dat te Guam een klep bootje dat in 't water legt / aan de upleggers vastgemaakt is / zo worden hier de boomen af bamboezen overdwars aan de upleggers ter wederzijde vastgemaakt / en raaken het water niet / gelijk de bootjes / maar komen een voet drie of vier boven water / en dienen den roeijers om op te zitten roeijen en scheppen: want het blinse van 't baartuyg / 't en zy juist voor en achter / is met de vertrekken voor de passagiers beslagen. Dwars over de upleggers loopen ter wederzijde van 't baartuyg twee rypen van boomen of latten / voor de roeijers om op te zitten; de laagste ry deezer boomen is niet boven een voet van 't water; zodat op het minste overhellen van 't baartuyg / deeze boomen onder water raaken / en die 'er op zitten worden tot den middel toe nat / en zelden hangen hunne voeten niet in 't water. Gelyk nu onze schuyten altyd van binnen voortgeroeid worden / zo sehoofft men deeze van buiten voort.

De Sultan heeft eenen broeder / gelyeten Raja Laut, een brasmaan / zijnde de tweede in 't Rijk. Alle vreemdelingen / die hier komen om handel te drijven / moeten zich by hem verwoegen; want alle de zeezaaken gaan hem aan. Hy geeft aan de vreemdelingen verlof om waaren in of upt te voeren / en 't is alleenlyk met zijne toelaatinge dat de inwoonders zelve handel drijven; ja de visschers zelfs moeten verlof van hem

1686. hem haalen; zulkz dat 'er niemand de rivier in of uyt kan gaan/ dan met zyne toelaattinge. Hy was twee of drie jaaren jonger als de Sultan/ en ook een kleyn man als hy: hy had acht vrouwen/ by sommige van welke hy kinderen had; en hy had een eenigen zoon/ oud twaalf of veertien jaar/ dewelke besneeden wierdt toen wy daar waaren. Kort voór onze komst aldaar was zyn oudste zoon gestorven/ om wien hy toen nog zeer rouwig was. Indien dezelve nog een wepnig langer geleefd had/ zoud hy met de jonge Princes getrouwd hebben; maar of deeze tweede zoon haer nu zoud hebben weet ik niet/ hebbende nooit iets daarvan hooren spreken. Raja Laut was een scherpzinnig man; hy sprak en schreef Spaansch/ 't welk hy in zyne jongheyd geleerd had: door veel ommeegang met vreemdelingen had hy groote weetenschappen van de gewoonte van andere Landarden gekreegen; ook had hy door 't leeren van Spaansche boeken eenigen kennis van Europe. Hy is Generaal of Veldoverste van de Mindanaijers, en wordt voór een eerbaaren krygsmann en kloekmoedig persoon gehouden: zulkz dat de vrouwen in heure repen en dansen vele liederen tot zyn lof zingen.

Manier
van Oor-
logen.

De Sultan van Mindanao voert somtyds oorlog met zyne gebuurten de Berglieden of Alfores: hunne wapenen zyn zwaard/ spiesen en kniffen. Een kris is een ding als een bajonet/ 't welk zy altoos in oorlog of vrede/ aan 't werk/ of in 't spel/ van de rhytme tot de armste toe/ by zich draagen. Zy ontmoeten malkanderen nooit zo/ dat zy een vaste veldslag houden; maar zy maaken kleyne werken of befestingen van hout/ waarin zy kleyne stukjes planten/ en twee of drie maanden in malkanderens gezigt leggen/ schermutselende alle dagen met kleyne partjen/ en somtyds een bofsweering overrompelende: en degene die naat allen schyn de neerlaag zullen krygen/ zo zy geen kans zien om het ontvlugten/ verkoopen hun leeven zo dier: als zy konnen; want zelden wordt 'er lpsgenaa gegeven: maar de overwinnaar houdt en hakt zyne vanden in stukken.

Gods-
dienst.

De Godsdienst van dit volk is Mahometaanisch/ en op den Wydag houden zy hunnen Sabbath: hoewel ik nogtans nooit gezien heb/ dat zy eenig onderscheyd tusschen deezen en andere dagen maaken; uytgezept dat de Sultan zelf dan tweemaal na zyne Moskee gaat. Raja Laut gaat nooit na de Moskee/ maar bidt op zekere uren acht of tienmaal's da-gz. Waar hy ook zy/ hy is altoos zeer naauwkeurig in 't waarnemen van zyne bedestonden; en zo hy op een schip of vaartuyg is/ gaat hy opzettelyk aan land om te bidden/ latende zich doortuigen: want het zy dat hy 'hups of uyt is/ onder 't dak of in 't veld/ hy verlaat al zyn gezelschap/ en gaat 'er ontreut (*) driehonderd voeten af/ knielende dan neer om zyne Godsdienstigheyd te vertellen. Eerst kust hy de grond/ dan bidt hy overluyd/ en kust de grond verscheydenmaal onder zyn gebed/ 't welk hy ook doet als hy met bidden gedaan heeft. Zyne dienaars/ wyven/ en kinderen/ praaten/ zingen/ of spelen on-

(*) 100 Jards--

ondertuffchen / naar dat het gebalt / maar hy is zeer eufsig. Het gemeene volk schynt wepnig Godsdiensighepd te hebben ; want ik heb hen nooit zien bidden / of in een Moskee gaan.

In des Sultans Moskee is een groote trommel / met maar eenend of zyde ; dezelve wordt een Gong genoemd / en is in plaats van een uurwerk. Deeze Gong wordt ten twaalf uren / en ten drie / zes / en negen uren geslagen ; tot welk werk een man aangesteld is / die een stok heeft 30 dik als een arm / met een knobbel aan 't end / gemaakt van hattoen / en met dun touw vastgebonden : hiermee slaat hy op den trommel 30 hard als hy kan / ontrent twintig slagen / slaande de eerste vpf of zes slagen langzaam / thans wat radder / op 't laatst 30 rad als hy kan ; en dan slaat hy nog 30 veel slagen hoe langer hoe langzaam / rypende en daalende dus diemaal / waarna hy uyt-scheydt / en ten drie uren weer begint. En dit gaat 30 gestadig nacht en dag.

Op besnyden 't gene manlyk is in den ouderdom van elf / twaalf / of wel meer jaaren / en dat vele te gelyk ; wordende deeze ceremonie met groote plegtighepd volbragt. Daar was in verscheydene jaaren voor onze aankomst geen besnydenis gedaen / en toen geschiedde die van Raja Lauts zoon. 't Is hy hen gebuyphelyk een algemeene besnydenis aan te stellen / wanneer de Sultan of Veldheer / of eenig ander voornaam man eenen zoon heeft om te besnyden ; want neffens denzelven worden 'er dan veel meer besneden. Acht of tien dagen van te vooren wordt het bekend gemaakt / dat yder in 't geweer moet verschnen / en men maakt groote toebereydselen tegens den dag der plegtighepd. 's Moorgens eer de jongens besneden worden / zendt men geschenken aan den vader van 't kind / die de hoogtyd aansiet / dewelke / gelyk ik gezegd heb / de Sultan of eenig ander groot man is ; en ontrent tien of elf uren verricht de Mahometaansehe Priester zynen dienst in deezer voege : hy vat de voorhyup met twee stokjes / en knipt die dan met een schaarf af.

Maadat dit geschied is / beginnen de mannen / die van de stad en 't land meest alle voor 't huys in 't geweer staan / te schermen / gelyk of zy met eenen vband in 't gebecht waaren / hebbende zulke wapenen gelyk ik reeds beschreeven heb : maar niet meer als een schermt te gelyk / terwyl alle de andere in een wyde kring van drie of vierhonderd ellen rondom hen staan. Hy die aldus zal dillen komt in de kring met een groot gescheut en verbaerlyk gezigt / en doet dan twee of drie wyde stappen / waarop hy te werk peurt / 't welk dus toegaat : hy houdt zyn breed zwaard in de eene / en zyne spies in de andere hand / en loopt dwars over 't pech / springende van de eene zyde des kring tot de andere ; en met een dreygende gestalte en gelaat tart hy den vband uyt / dien zyne inbeelding hem voorstelt / want daar is niets dan de lucht / welke hy bebecht. Thans stampt hy en schudt zyn hooft / en op zyne tanden knarsende / maakt hy vele pspke grimassen : verbolgens werpt hy zyn lans neer / en rukkt zyn kris vaerdig uyt / waarmede hy de lucht keeft

Een Gong
of trom-
mel.

Befnyde-
nis.

Speelge-
vecht.

1686.

en houtwt als een dul man / onder een naar geschreeuw. Eyndelph door deeze beweeging bynaa afgemat zynde / loopt hy na 't midden van de kring / en zich gelaatende / als of hy zynen byand t'zynen wille had / doet hy twee of drie houtwen op de grond / gelyk als of hy hem 't hoofd affloeg. Aldus heel bezweet zynde / treedt hy zeegerpzaalende ter kring upt; en terstond slapt een ander daarin / met eben diergelyk een geschreeuw en gebaarden. Op deeze wyze byengen zy den ganschen dag door / met hunnen ingebeelden byand te bevechten; en als 't op 't laaft gaat beghinnen de rpksten / en eyndelph de Generaal; waarna de Sultan deeze speelstypd besluyt. Hy en de Veldheer / beneffens eenige andere van de Grooten / hebben wapentusingen aan / maar niemand van de andere is daarmede voorzien.

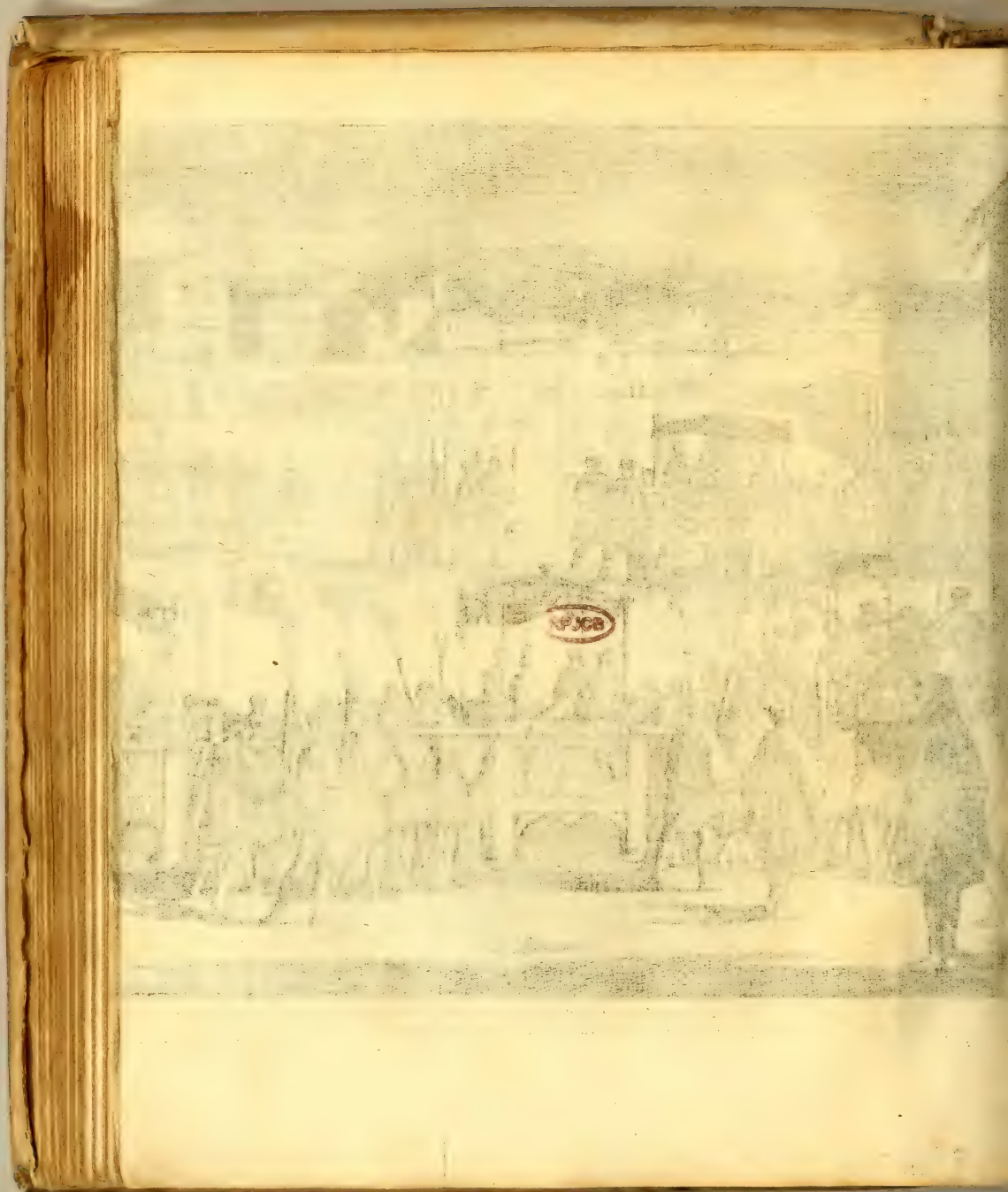
Staatfie
na de be-
snydenis.

Maadat dit gescherim gedaan is / keert de Sultan weder na hups / met een menigte van volk / die hem verwachten / totdat zy weggezonden worden. Maar toen wy daar waaren / was 'er nog een naaspel te speelen: want dewyl des Veldheers zoon toen besneeden was / besloot de Sultan hem een tweede bezoek in de nacht te geeven; weshalven al 't volk bleef wachten om hem derwaarts te verzellen. De Veldheer ruste zich ook toe / om hem op de beste wyze te ontfangen / en verzocht dat Kapiteyn Swan met zyn volk hem wilde gezelschap houden. Hierop beval de Kapiteyn ons / dat wy onze roers zouden haalen / en tot nader order voor des Veldheers hups wachten. Dies wachteden wy daar ontrent met ons veertigen tot 's abond ten acht uren; wanneer de Veldheer / beneffens kapiteyn Swan, en ontrent duyzend mannen den Sultan te gemoet gingen / met een menigte van fakkel; die het zo licht maakten / gelyk als of het dag was. Deeze optocht was aldus.

Optogt
daar de
Dansen-
resen de
voortie
zyn.

Dooraf was 'er een Pzaalbaar / en op dezelve twee Danseressen / kostelyk gekleed / met kroontjes / vol van glinsterende lovertjes / op heure hoofden / en oorterselen van 't zelve maaksel / die tot op heure schouders en borsten neerhingen. Deeze vrouwen worden egyptisch tot dansen opgebracht: heure voeten en beenen gebruyken zy wepnig / uytgenomen sonitpds / wanneer zy zachtelyk rond draaijen; maar heure handen / armen / hoofd / en lighaam zyn in een gestadige beweging / inzonderhepd de armen / die zy zo misselyk wenden en draaijen / dat men schier denken zou dat 'er geen been in was. Behalven deeze twee danseressen / waaren 'er twee oude wyben op de pzaalbaar / die dicht by deeze dansers elk een brandende fakkel in de hand hielden / waardoor de stikterende lovertjes zeer glansryk zich verroonden. Deeze pzaalbaar wierdt van zes lustigge haerels gedraagen. Daarna quaamen zes of zeven toortsen / lichtende den Veldheer en Kapiteyn Swan, die naast mallander gingen; waarop wy / die tot den Kapiteyn behoorden / aankonds volgden / teweeten zes in 't gelid / elk met zyn roer op zyn schouder / en fakkel ter wederzyde. Achter ons quaamen twaalf van des Veldheers kerrygmannen / met oude Spaansche musketten / gaande vier in 't gelid; daarna ontrent veertig met spieffen / en verbolgens

gens zo veel met groote zwaerden / trekkende alle in goede orde. En daarna volgde een groote menigte / alleenlyk met krissen op hunne zpyden / die zonder een orde in een drom voorttrokken.

Toen wy dicht by des Sultans huys quamen / ontmoette hy ons met zyn volk / waarop wy ter zyde keerden / en hen lieten passeren. Door de Sultan gingen drie Draalbaaren; in de eerste waaren vier van zyne zoonen ontrent tien of elf jaaren oud / dewelke een menigte van steentjes by zich hadden / die zy upt boebern op de hoofden van 't volk gopiden; in de tweede waaren vier jonge Juffers / nichten van den Sultan / zynde zyne zusters kinderen; en in de derde waaren drie van zyne kinderen / niet boven zes jaaren oud. Daarna volgde de Sultan zelf / wozydende gedraagen in zyne koets / die niet was gelyk de Indiaansche Paalkyns, maar open / en zeer kleyn en slecht. Achter hem quam een menigte volks / zonder eenige schikking of orde: maar zo dra hy voorsz by was / voegden de Veldheer / Kapiteyn Swan, en ons volk / zich kort achter den Sultan / en dus toog de gansche stoet na des Veldheers huys. 't Was tusschen elven en twaalven toen wy daar quamen / en daarop liet men de grootste hoop aanstonds vertrekken: maar de Sultan met zyne kinderen / nichten / en eenige andere personen van aanzien / traaden in des Veldheers huys / wozydende boven aan de trap door deszelfs vrouwen verweelkomd / en met groote eerbiedighepd in 't huys gelepd: daarna volgde Kapiteyn Swan, en wy die by hem waaren.

Het duurde niet lang of de Veldheer liet zyne danseressen in de kamer komen / om het gezelschap met dat kortswyl te vermaaken. Ik had haast vergeeten te zeggen / dat zy hier / voorszoveel ik verneemen kon / geen ander / als stemmelyk muzyk hadden / uptgenomen een reeks van klokjes zonder klepels / zettien in 't getal / welker gewigt naar graaden toeneemt van drie tot ontrent tien pond: dezelve waaren op een tafel in des Veldheers huys op een ry neergezet / alwaar zeven of acht dagen lang voorsz den dag der besnydenisse / met klokjes op dezelve het grootste gedeelte van den dag geslagen wierdt / 't welk een groot geluyd maakte: doch dien morgen had men daarmede opgehouden. Deeze danseressen dan zongen en dansten op heur eygen muzyk / daarna dansten des Veldheers vrouwen / des Sultans zoons / en zyne nichten. Twee van des Sultans nichten waaren achttien of negentien jaaren oud / en de andere drie of vier jaaren jonger. Deeze Jongkvvrouwen waaren zeer kostelyk gekleed / met losse zyde tabbaarden / en klepne kzoontjes op heure hoofden: zy waaren veel schooner dan eenige andere vrouwen / welke ik ooit daar gezien heb / en mooi besneden van trooni / zynde heure neuzen hoewel kleyn / echter hooger dan die van 't ander vrouwen volk / en by wel geschikt. Toen de Juffers zichzelve en 't gezelschap wel met dansen vermaakt hadden / deed de Veldheer ons eenige buurpypen opschieten / die door last van hem en Kapiteyn Swan gemaakt waaren / om dien nacht tot verlustiging te dienen. Daarna ging de Sultan en zyn gevolg weg meteen klepne stoet van oppassers; en wy alle vertrokken desgelyks / waarmee de plegtighepd van dien dag

Danseressen

Klokjes.

1686.

De Ra-
madan.

dag epndigde. Maar de jongens dooz de affspdinge der boozhupd vol ppns zijnde/ liepen nog wel veertien dagen lang schareelbeenen.

Zp zyn gelyk ik reeds gezegd heb/ niet heel naauwkeurig in 't onderhouden van dagen of tyden van byzondere godsdienstighepd; 't en zp ten tyde van de Ramadan. Dit feest was toen/ 30 ik meen/ in Augustus, want het was kort naa onze aankomst aldaar. Gedurende dien tyd vasten zp alle dagen/ en ontrent zeven uren 's avonds bzen- gen zp bykans een uur toe in 't gebed. Op 't laast van hun gebed roe- pen zp hunne Profeet zeer luyd aan/ ontrent een quartier uurs lang/ baltende zo wel jong als oud op een zeer mislyke wyze/ even gelyk als of zp hem wpt zynen slaap/ of achteleooshepd humnent woeg/ wilden wekken. Naadat hun gebed geepndigd is/ bzen gen zp eenigen tyd dooz met gastereeren/ eer zp slaapen gaan. Dus doen zp alle dagen ten minsten een maand lang/ want somtyds duurt de Ramadan twee of drie dagen langer; naardien dezelve met een Nieuwemaan begint; 't welk somtyds by betoogen en byzig weer niet eer geschiedt als drie of vier dagen naa 't vermaaken van de maan; gelyk 't gebeurde toen ik te Achin was/ alwaar de Ramadan bleef duuten tot dat de nieuwe maan zich weder vertoonde. Den volgenden dag naadat zp de nieuwe maan gezien hebben/ wordt al het gescht ontrent den middag geloft/ en dan epndigt die tyd.

Hun af-
keer van
verkens
vleesch.

En groot gedeelte van hunne Religie/ bestaat in zich dikwils te wasschen/ en zich onbesmet te houden/ of als zp besmet zyn/ zich weder te reynigen. Zp zyn ook zeer zorgvuldig om zich niet te bebleken dooz 't proeben of aanraaken van iets/ dat onreyn by hen geacht wordt; en daarom hebben zp een groot afgrypen van verkens vleesch; ja iemand die verkens vleesch gegeten/ of deeze dieren slechts aange- raakt heeft/ mag in veele dagen niet in hunne hupzen komen; en daar is niets daat zp verbaerder dooz zyn/ dan een verken. Evenwel zyn 'er wilde zwynen op dit eyland/ en dat in zulk een menigte/ dat zp niet troppen 's nachts wpt de bosschen in de stad komen/ en onder de hupzen de dyek opschommelen welke zp daar vinden. Zp baden ons berhalven wel/ dat wy de verkens zouden dooden/ 't welk wy dikwils deden dooz die te schieten/ waarna wy dezelve terstond naa boozd bzagen/ maar dan mochten wy naderhand niet in hunne hupzen ko- men.

Schoenen
door ver-
kens bor-
stels be-
durven.

En nu ik van verkens spreek/ kan ik niet laten iets zonderlings te verhaalen wegens den Veldheer. Hy verzocht eens dat men hem een paar schoenen op de Engelsche wyze zoude maaken/ hoewel hy zelden schoenen dzeg: dies maakte een van ons volk hem een paar/ die hem zeer wel aanstonden; maar daarna zepde hem iemand/ dat de daaden/ waarmede de schoenen genaaid waaren/ met verkens bozstels aan de en- den waaren gespist geweest: die maakte hem zeer ontfeld/ zo dat hy de schoenen den man dieze gemaakt had/ weer toezond/ en leder daerne- bens/ om hem een ander paar te maaken/ met garen dat niet eenig an- der haait gespist was; 't welk terstond gedaan wierd/ en toen was het wel naa zyn zin.

XII. HOOFDSTUK.

Hunne vaart langs'teyland Mindanao van een baai aan de oostzy na een andere aan't zuydoost-end. Travaden en stormig weeder. De zuydoosterkust. Deszelfs veldlanden, en overvloed van Hertten. Vaart langs de zuydzy na de rivier van de stad Mindanao, alwaar zy 't anker uytwerpen. Des Sultans broeder en zoon komen aan boord en noodigen hen om zich daar neer te slaan. Van de doenlykheyd en 't oogenfchynelyk voordeel van 't zelve, wegens de nabuurige Goud en Specery-eylanden. Van de beste weg na Mindanao door de Zuyd-zee en Terra Australis; en van een toevallige ontdekking aldaar door Kapiteyn Davis, en de fchynbaarheyd van een grooter. De Mindanayers meeten hun fchip. Kapiteyn Swans geschenk aan den Sultan; die 't zelve aanneemt, en aan den Kapiteyn gehoor geeft; dewelke ook by Reja Laut des Sultans broeder ontvangen wordt. Twee Engelsche brieven hem door den Sultan getoond. Van de Koopmanschappen, en straffen aldaar. Des Veldheers raad hoe zich te gedraagen: op wiens aanraaden zy hunne fchepen op de rivier brengen. 't Minnelyk onthaal der Mindanayers. De groote regens en vlooden in die stad. De Mindanayers hebben Cineefe rekenaars. Het dansen der vrouwen. 't Schip in gevaar van door het gewormte doorknaagd te worden. Bedriegelykheyd des Veldheers. Quistigheyd der Engelschen. Des Veldheers Vrouwentimmer. Sterke drank van rys. Des Veldheers inhaaligheyd. Kapiteyn Swans misnoegen en slecht beleyd. Oproerigheyd en wanorde onder zyn bootsvolk. Een slang om een mans hals geflingerd.

1686.

't Grootste gedeelte van 't bootsvolk zeylt met het schip weg, latende Kapiteyn Swan en eenige van zyn volk aan land.

Vaart
langs
't Eyland
Mindanao.

Hebbende in de twee voorgaande Hoofdstukken een verhaal gegeven van den toestand van Mindanao, zo in 't natuurlyke als in 't burgerlyke/ en ontrent de Godsdienst/ zo zal ik nu voortgaan met een beschryving van 't gene ons bejegende/ gedurende ons verblyf aldaar.

't Was in de baai aan de noordoost zyde van 't Eysland dat wy ten anker quamen/ gelyk hier vooren gezegd is; maar wy lagen daar maar eenen nacht/ en een gedeelte van den volgenden dag; echter spraken wy daar eenige van de Inboozlingen aan/ die ons dooz tekenen te verstaan gaven/ dat de Stad Mindanao aan de westzy van 't eysland lag: wy poogden een van hen te overreden om met ons te gaan/ en ons voor loots te dienen; maar hy wou niet. Dies gingen wy 's achtermiddags van hier t'zepl/ koers stellende na 't zupdoosten/ met een Zupdweste wind. Wanneer wy aan 't Zupdoost-end van 't eysland Mindanao quamen/ zagen wy twee klepne eylandtjes ontrent drie mylen daarvan af: wy hadden tusschen dezelve en 't groot eyland wel konnen passeeren/ gelyk wy daarnaa verstonden; maar niet wetende wat gebaar daarin mogt zyn/ beslooten wy liever beoosten dezelve om te zeplen. Doch vernids wy zeer sterke westelyke winden kreegen/ voerden wy niets in verscheyden dagen. Om deez tyd zagen wy eerst de eylanden Meangis, welke ontrent zestien mylen van Mindanao ten Zupdoosten afleggen. Ik zal hierna gelegenheid hebben om meer van dezelve te spreken.

Den 4den Julius quamen wy in een diepe baai/ vier mylen ten Noordwesten van de twee voorgemelde eylandtjes. Maar 's nachts te vooren was onze bark dooz een felle Donderblyaag weggedreeven/ 't welk ons in bekommering bragt dat hy ongeslagen mogt zyn/ gelyk wy zels bykans waaren geweest. Wy ankerden aan de zupdwestzyde van de baai op vyfrien badem waters/ ontrent een kabels lengte van de strand; zynde genoodzaakt aldaar een schuyplplaats te zoeken vooz het stromig weder/ 't welk zo onstypig was/ met regen/ donderblyaagen/ en sterke westelyke winden/ dat wy blyde waaren deeze plaats gebonden te hebben om te ankeren/ zynde de eenigste schuyplplaats aan deeze zyde voor de westelyke winden.

Deze baai is aan de mond derzelver niet boven twee Engelsche mylen wyd/ maar verder in is de wydte drie (*) mylen; en zy is zeven mylen diep/ loopende Noordnoordwest in. Hier of byf mylen binnenwaards is een goede diepte van water/ maar tot op twee mylen na binnen is een seelyke klippige grond/ van de mond af ter wederzyde van de baai/ uytgenomen alleenlyk op de plaats daar wy lagen. Ontrent

(*) Leagues.

reent drie mylen van de mond aan de oosfzyp zyn schoone zandbaaien / met zeer goede ankergrond op vier / vyf / en zes vadern. Het land aan de oosfzyp is hoog / bergachtig / en boschachtig / doch wel bewaterd met kleine beeken; en daar is een rivier die wyd genoeg is om van ha- noeg bevaaren te worden. Aan de westfzyp van de baai is het land niet heel hoog / maar veldachtig / van de zee kant en de mond der baai af / een groot end westwaards op.

Deze velden zyn vol van lang gras / en overvloedig van herten ^{Velden met her- ten voor- zien.} boorsten. De nabyliggende bosschen verstreken dezelve voor een beschuttinge op de hitte van den dag; maar 's morgens en 's avonds kom- men zy in de opene vlakke weyden / en dat al zo menigvuldig als in onze diepvaardigen in Engeland; zulks dat ik nergens zo veel wilde her- ten byeen gezien heb / schoon ik die op verscheidene plaatsen van Amerika zo in de Noord-als in de Zuidzee heb aangetroffen.

De herten leefden hier by gerust en ongestoord / want daar zyn geene inwooners aan die zyde van de baai. Maar wy gingen alle mogens op dit veld-land / en doodden zo veel herten als wy wilden / sointpds zeg- tien of achttien op een dag; en aten al dien tyd dat wy hier waaren niet dan wilddraad.

Wy zagen aan de zyden van 't gebergte / aan de oosfzyp van de baai / zeer vele Plantazien / en begaven ons na een van deselve / om wyt de inwooners te verstaan / waar ontrent de stad lag / opdat wy die by nacht niet mochten voorby zeilen: maar zy namen de vlugt voor ons.

Wy lagen hier tot den 12^{den} eet het woeden der winden ophieldt / en gingen toen 't zept westwaard aan. 's Morgens hadden wy een landwind wyt den Noorden en ten twaalf uren kreegen wy de Zee- wind wyt den Westen recht tegen ons aan; maar dewyl 't schoon weer- der was / hielden wy 't onder zepl / doortewenden / en ons 's nachts van de landwinden te bedienen / terwyl wy ons by dage met de zeewinden moesten behelpen.

Zynde nu het zupdooster deel van het Eyland gepasseerd / boeren wy langs de kust van de zuidfzyp / en zagen een menigte van kanoes te visschen / en nu en dan een kleyn dorp. Deze Inwooners waa- ren niet verbaerd voor ons gespek de voortge / maar quamen aan boord: doch wy konden hen / noch zy ons niet verstaan / dan door tekenen; en als wy 't woord Mindanao noemden / weezen zy daar- naatoe.

Den 1^{den}. Julius quamen wy voor de rivier van Mindanao; de mond dierzeer lege op de breedte van 6 gr. 22 min. ten Noorden / en woort gesteld op de lengte van 231 gr. 12 min. ten Westen van de Lizard in Engeland. Wy ankerder recht tegen over de rivier op vyftien vadern waters / met supbere harde zandgrond / ontrent twee Engelsche mylen van den oever / en dze of vier zulke mylen van een eplandje 't welk ten Zuiden van ons lag. Wy schooten zeven of negen / (want welk van beyde is wy vergeeten) stukken af / en wierden met dze van de strand

Komen aan de rivier van Minda- nao.

1686. beantwoord/ waarop wy 'er nog een lofen. Tersond naadat wy 't anker hadden laaten vallen/ quam Raja Laut en een van des Sultans zoonen na ons toe in een kanoë/ die met tien riemen voortgeroeid wierdt/ en vzoeg in 't Spaansch/ wat volk wy waaren/ en vanwaar wy quamen? Mr. Smith, die te Leon in Mexiko gevangen was geweest/ antwoorde in dezelfde taal/ dat wy Engelschen/ en al lang upt Engeland geweest waaren. Daarop wierden wy door hen welkoin geheeten/ en zy vroegen ons vele vraagen wegens Engeland, inzonderheid aangaande onze Engelsche Kooplieden; en of wy door dezelfde gezonden waaren om daar een Kantoor op te rechten. Doch Mr. Smith antwoorde/ dat wy daar maar gekomen waren om mondkost te kooopen. Dit scheen hen eenigfins te misghaagen/ wanneer zy versonden/ dat wy daar niet waaren gekomen om 'er ons met der woon neer te zetten: want zy hadden al lang te vooren van onze aankomst aan de oostzy van 't Eyland gehoord/ en hoope geschept/ dat wy upt Engeland herwaards gezonden waaren om een handel met hen op te rechten; naac 't welk zy zeer begeerig scheenen te zyn. Ook was Kapiteyn Goodlud niet lang te vooren daar geweest/ om met hen deswege te handelen; hebbende hen (30 zy zeyden) op zyn vertrek gezegd/ dat zy in 't korte een Gezant upt Engeland te verwachten hadden/ om 't verdrag te voltooijen.

En zeker als ik het wel overdenk/ ik acht dat wy niet beter konden gedaan hebben/ dan hunne begeerte/ dat wy ons daar met der woon zouden neerslaan/ ingevolgdt te hebben; want gelyk wy daar door onse eegen voordeel beter hadden kunnen betrachten dan door zulk een omzwervende manier van leeven/ zo zoud het waarschnelyk tot een algemeen voordeel onzer landaard geदेेegen hebben/ en een middel geweest zyn om de Engelsche Kooaphandel niet alleen hier/ maar door alle de Specery Eylanden/ welke hier dicht by leggen/ ingevoerd te hebben. Want de eylanden Meangis, van welke ik in 't begin van dit Hoofdstuk gemeld heb/ leggen niet boven twintig mylen van Mindanao.

De ey-
landen
Meangis.
Prins
Jeoly.

Deze Meangis zyn drie klepne eylanden/ daar overbloedig Goud en Nagelen groeijen/ zo ik myn zeggmans Prins Jeoly gelooven mag/ die op een van dezelfde gebooren/ en te vier tyd een slaaf in de stad Mindanao was. Wy hadden hem om een klepnicheyd van zynen meester kunnen loskooopen/ (gelyk naderhand geschiedde door M. Moody, die hier quam om te handelen; en een scheepslading nagel-basten in nam;) en door hem na zyn land geboerd te hebben/ hadden wy daar een handel moogen oprichten. Maar van deezzen Prins Jeoly zal ik hierna meer spreken. Deze eylanden zyn naar allen schyn den Hollandereu nog onbekend/ dewelke/ gelyk ik reeds gezegd heb/ de gansche Specery-handel onder zich poogen te trekken.

Voordeel
om zich
daar neer
te slaan.

Ons wierdt hier nog een andere gelegenheyd aangeboden/ om ons op een ander Specery-eyland/ dat zeer wel bewoond was/ neer te slaan: want de Inwoonders voor de Hollanders vrezende/ en verstaande

de dat de Engelsche zich te Mindanao wilden neerzetten / zo zond den Sultan zynen neef na Mindanao , terwyl wy daar waaren / om ons derwaards te noodigen. Kapiteyn Swan sprak verscheydenmaal niet hem dies aangaande / en had / zo ik geloof / eenige geneegenhepd om de aanbieding aan te nemen; en ik weet zeker / dat ons meeste volk daartoe geneegen was; maar de zaak quam nooit tot een beslupt / omdat 'er geen goed verstand tusschen Kapiteyn Swan en zyn volk was / gelyk hierna staat gezegd te worden.

Behalven het voordeel dat wy upt deezzen haddel met de Meangis en de andere Specery-eplanden / mogten getrokken hebben / zonden de Filippynsche Eylanden zelve ons een voordeengen handel hebben moogen verschaffen / welke alle te Mindanao had konnen gedreben worden / als men zich daar eerst had neer gezet. Want dat epland legt zeer bequaam om op de Specery- [of Molukse] Eplanden / of de andere Filippines te handelen : en gelyk de landsdootw van die alle van byna een en dezelve natuur is / zo legt het als in 't middelpunt van de Goud-en specery-handel in die gewesten; dewyl de eplanden benooyden Mindanao meest van goud / en die bezuyden Meangis van speceryen overvloedig voorzien zyn.

Gelyk het epland Mindanao zeer getieslyk voor den Hoophandel legt / De beste zo zoud ook de weg derwaards / als men de verre afstand aanmerkt / weg na niet overlang en verdierig wezen. De hoers die ik daarnatoe zoude de Filippinse berkiezen / zou zyn / dat men tegens 't laast van Augustus van Engeland t' zepl ging na Tierra del Fuego, en dat omvaarende na Nieuw Holland oversla / en zich langs die kust hield tot dat men dicht by Mindanao quam. Of anders zoud ik langs de Amerikaansche kust / zo verre als ik 't geraaden vond / neerslaan / en dan myne hoers na dit epland zetten. Hierdoor zou men niet alleen de Hollandsche Vestingen vermyden / maar men zou / als men Tierra del Fuego gepasseerd was / altoos een gestadige stybe oostelyke Passaad-wind hebben. Daar in 't tegendeel als men de Kaap van goede hoop omvaart / en de Oostindische Oceaan gepasseerd zynde by de eylanden komt / men de Straat van Malakka of die van Sunda . of eenige andere Straaten beoosten Java moet passeren / alwaar men zekerlyk tegenwinden zal aantreffen / 't zy aan welke zyde van den Middellyn men ook vaart. En zulk een togt zou zeven of acht maanden vereyschen ; daar ik de andere in zes of zeven maanden ten langsten zoud hoopen af te leggen. In de wederkomst most men den zelfden regel onderhouden / welke de Spandjaards waarsneemen / als zy van Manila na Akapulko gaan ; uptgezept dat zy gelyke na de Noord pool loopen om de veranderlyke winden / zo mosten wy zuydwaards gaan / zo lang totdat men een wind aantrof / die ons na Tierra del Fuego kon voeren. Daar zyn onderwege plaatsen genoeg om aan te doen tot ververschinge / zo in 't heenen gaan / als in het terug komen. Derwaards gaande zou men aan de eene of de andere zyde van Terra Patagonika , of aan de Gallapagos eplanden / alwaar verversching genoeg is / konnen aandoen ; en in 't wederkeeren zou

1686.

Davis
ontdek-
king van
Terra
Australis.

men waarfchynelyk ergens aan Nieuw Holland konnen landen / en misschien een voordeelige ontdekking in die gewesten doen / zonder uyt den weg te loopen. En om myne gedachten onbeschormdelyk te zeggen / ik geloof dat het uyt verwaarloozinge van dien gemaklyken weg is / dat die gansche groote landstreek van Terra Australis, welke de Zuyd-zee bepaalt / nog onbekend is; dewyl degene / welke die zee overbaaren / zulks alleenlyk schynen te doen / om na de kusten van Peru of Mexico te zeilen / en 't Zuyd-land also van verre laaten leggen.

Tot bekrachtiging van dit myn zeggen / zal ik hier byvoegen 't gene Kapiteyn Davis my onlangs heeft verhaalt / dat hy naa zyn vertrek van ons uyt de haven van Rea Lejo, (gelyk in 't VIII. Hoofdstuk gezegd is) naar verscheptene tegenspoeden na de Gallapagos ging; dat hy van daar zuydwaards zeilende / om een wind te krygen / die hem na Tierra del Fuego voerde / op de hoogte van 27 gr. ten Zuyden ontrent vyfshonderd mylen van Kopayapo op de kust van Chili, een kleyn zandig epland had gezien; en dat zy bewesten 't zelbe een landstreek van vyf hoog land zagen / dat zich na 't Noordwesten bukten hun gezigt uytstelende / en waarfchynelyk de kust van 't Onbekende Zuyd-land was.

Maar om weder te keeren tot Mindanao: wy waaren in een bequaame staat om ons aldaar met der woon neergezet te hebben / alhoewel wy tot zulk een oogmerk niet waaren uytgezonden; want wy waaren / alle omstandigheden wel aangemerkt / zo wel of beter daartoe voorzien / dan of men ons tot zulk een toeleeg had uytgerust / overmits 'er naauwelijks eenig handwerk was / of de een of de ander van ons verstond 'er iets van. Wy hadden onder ons Houtzaagers / Timmerlieden / Tichgelsteenbakkers / Metelaars / Schoenmaakers / Snyders / enz., en ons ontbrak alleenlyk een goede Smid / tot groot werk; en dat konden wy te Mindanao wel gemaakt krygen. Wy waaren wel voorzien van pzer / lood / en allerley gereedschap / als zaagen / bylen / hamers / hadden ook buskrup en hagel genoeg / en zeer goed kleyn geweer. Indien wy een Schans hadden willen maaken / wy zouden acht of tien stukken uyt ons schip hebben konnen missen / en volks genoeg tot bezettinge daarvan / en ook tot waarneeminge van 't gene den handel betrof. Wy hadden mede veel vooyt boven onbebaaren volk en nieuwelingen / welke uyt Engeland na deeze plaatsen gezonden worden; want die gaan doorgaans omzigtig / koel / en met bedrag te werk / om eenigen toeleeg van belang te bereyken; daar nogtans diergelyke aanslaagen beter dooy onderbinding dan dooy regelen geleerd worden; waarby nog komt / dat zodanige onbedreyene maats / dooy zulke groote en schielijke veranderingen van lucht / gebaar van hun leeven loopen; daar wy in 't tegendeel tot heete klimmaaten gehadt / dooy veel moeite / lykheden verleid en doorgaans stoute haerels synde / vooy geen kleyn gerucht verbaerd waaren. Voeg hier by / dat onze maats byna vermoed waaren / en al na een rustplaats begonden te verlangen; en zich derhalven gaern ergens neer geslagen zouden hebben. Ook hadden wy

Wp een goed schip/ en waaren genoeg boorzien/ behalven het gene tot die nieuwen handelzapping zoude vereyscht geweest zyn/ om de tydning en de vruchten daarvan aan de Kiebers in Engeland gebragt te hebben: want Kapiteyn Swan had reeds vyf duyzend pond sterling in goud/ 't welk hy en zyne Kooplieden ontbangingen hadden voór goederen/ die meest aan Kapiteyn Harris en zyn volk verhoft waaren; en zo hy maar een gedeelte daarvan aan Speerpen had upgelegd/ gelyk hy had konnen doen/ 't zou zyne Kooplieden tot hun genoeg voldaan hebben. Doch dus veel in 't voorbygaan.

Om dan weder te keeren tot onze eerste ontbanging te Mindanao; Ra- Raja Laut ja Laut en zyn neef bleefven in hunne kano zitten/ en wouden niet by ons aan boord komen/ om dat zy (zo ze zeyden) geen last daartoe van den Sultan hadden. Zy namen dan/ naa een gesprek van ontrent anderhalf uur/ hun afschepd/ hebbende Kapiteyn Swan aan land genoodigd/ met belofte van hem in 't beschikken van leestogt behulpzaam te zyn; hoewel die/ naat hun zeggen/ toen schaars was; maar naa die of vier maanden zou de rys ingeoogt zyn/ en dan kon hy zo veel krygen als 't hem beliefde/ moogende ondertusschen met zyn schip op een bequaame plaats gaan leggen tot beschuttinge voór de westelike winden/ die zy zeyden dat in 't laats van deeze maand/ en de volgende/ zeer hevig zouden zyn/ gelyk wy 't ook bevonden.

Wy wisten niet van wat staat deeze perfoonen waaren/ tot naderhand/ anders zouden wy op hun vertrek eenige stukken geloft hebben. Maadat zy weg waaren/ quam een Amsptman van den Sultan aan boord/ en mat ons schip; eene gewoonte van de Cineezen ontleend/ die altoos de lengte/ breedte/ en diepte van het rupin der schepen/ die daar komen laaden/ meeten; waardoor zy weten hoe veel pder schip voeren kan. Maar waarom deeze gewoonte by de Cineezen of Mindanayers is/ heb ik nooit konnen te weten komen: 't en waare de Mindanayers daar door scheepshundig wilden worden/ tegens dat zy een vaste handel krygen.

Kapiteyn Swan wel bemerkende dat het seizoen ons noodzaaken zou eenigen tyd aan dit epland te blyven/ oordeelde het geraaden zo veel ingang by den Sultan te bekomen als hem doenlyk was/ dewyl die zyn voorneemen naderhand zou konnen verhinderen of bevoorden. Dies verwaerdigde hy aanstonds een geschenk om aan den Sultan te zenden/ te weten (*) vier ellen scharlaken/ vier ellen byede goude kant/ een Turksche sabel/ en een paar pistoolen. En voór Raja Laut vier ellen scharlaken/ en drie ellen zilvere kant. Dit geschenk wierdt tegens den avond door M. Henrik More heen gebragt: Eerst wierd hy na 't huys van Raja Laut geleyd/ alwaar hy bleef/ tot dat bericht daarvan aan den Sultan was gegeven; dewelke aanstonds last gaf dat alles zoude gereed gemaakt worden/ om hem te ontbangingen.

Geschenken aan den Sultan en zynen Broeder.

Ontrent negen uren 's avonds quam een boode van den Sultan om het

(*) 3 Jards.

1686. geschenk af te haalen; daarop wierdt Mr. More met sakkels en gewapende mannen tot aan 't hups van den Sultan geleyd / dewelke met acht of tien van zynen Raad op tappeten gezeten was / en zyne komst verwachtte. Het geschenk dat Mr. More bragt / wierdt voór hem nedergelegd / en minnelijk door den Sultan ontvangen / die Mr. More by hen deed neerzitten / en veele vraggen vzoeg. Dit onderling gesprek / 't welk in 't Spaansch was door een tolk / duurde ontrent een uur / waarna Mr. More afscheyd kreeg / en weder na Raja Lauts hups keerde; alwaar een avondmaal voór hem en 't bootsvolk verbaerdigd was; naa 't welk hy weer na boord voer.

Kapiteyn
Swan
komt by
den Sul-
tan.

Engelsche
brieven
te Min-
dano ge-
vonden.

's Anderendaags onthoofdt de Sultan Kapiteyn Swan, die daarop zich tersond na land begaf / latende een vlag van de boot waaijen / en twee trompetters wakker opblaazen. Toen hy aan land quam wierdt hy door twee voornaame Amptenaers ontmoet / en van twee soldaaten / onder een menigte van volk / dat toegeloopten quam om te kijken / begeleyd. De Sultan wachtte hem in zyne kamer van gehoorgeving; alwaar de Kapiteyn met tabak en betel onthaald wierdt / zynde dit het eenigste dat men hem aanbodt.

De Sultan zondt om twee brieven voór Kapiteyn Swan, om te lezen / opdat hy mogt weten dat onze Oostindische Kooptlieden voór hadden zich hier neer te zetten / en reeds een schip tot dien ende herwaards gezonden hadden. Een van deeze brieven was door de Kooptlieden uit Engeland aan den Sultan gezonden. Het voornaamste dat 'er in verbat was / naar my voórstaat / (want ik zag hem naderhand in de hand des Geheimschryvers / die 'er zeer moedig op was dat hy ons denzelven toonde /) was een verzoek van eenige voorzichten om daar een vesting te bouwen. Deeze brief was met een zeer nette hand geschreeven / en tussche elke regel was een goude streep. De andere brief was daat gelaaten door Kapiteyn Goodlud, en hieldt aan zodanige Engelschen / die 'er eeniger tyd daar zouden moogen komen. Deeze betreftte ganschelyk den koophandel / verhaalende tot welk een prijs hy met hen overeengekomen was wegens de goederen van het eyland; en hoe de Europeesche waaren aan hen verkocht zouden worden / beneffens een beschypping van hun gewigt en maat / en 't verskil der zelve van 't onze.

De prijs van 't Mindanaos Goud was veertien Spaansche daalbers (welke een gangbaare munt door gansch Indie zyn) voór de Engelsche once / en achttien daalbers de Mindanaesche once: doch de prijs voór wasch / en nagelen / is my vergeeten: ook heugt my de prijs der Europeesche waaren niet; maar 't pzer was / 30 ik meen / niet boven vier daalbers 't honderd. Goodluds brief eyndigde aldus: Betrouw niemand van hen, want zy zyn alle dieven: maar *Tace* is Latyn voor een kaers. Wy verstonden naderhand dat Kapiteyn Goodlud eenige goederen door iemand van des Generaals volk ontfoten waaren / en dat de dief na 't gebergte was gevloeden / en niet gebonden kon worden / terwyl de gemelde Kapiteyn nog hier was. Maar alsoo deeze quant eenigen tyd naa onze aankomst weder in de Stad keerde / bragt

Raja

Raja Laut hem gebonden by Kapiteyn Swan, en zepde hem wat hy gedaan had/ verzoekende dat hy hem naar zyn welgevallen wilde straffen : maar Kapiteyn Swan wepgerde zulks / zeggende / dat het hem niet aanging / en dat hy 'er daarom niets mee wilde te doen hebben. Echter wou de Generaal Raja Laut hem geen vergiffenis verleenen / maar strafte hem volgens hunne eegene manier ; het welke ik nooit dan te dier tyd heb gezien.

Hy wederd 's morgens met zonnen opgang moedernaak uytgekleed / Een Min-
en aan een paal gebonden / zo dat hy handen noch voeten kon roeren / straf.
wordende met zyn aangezicht oostwaards na de zon gezet ; en 's naa-
middags wederd hy met zyn aanzigt na 't Westen gekeerd / om de zon
gestadig in zyne trooni te hebben. Aldus stondt hy den ganschen dag
in de zon / die hier overdaadig heet schijnt / te roosten / wordende door
de Mufschieten of muggen gestookt en geppnigd. Daarna wou de
Weltheer hem gedood hebben / indien Kapiteyn Swan zulks had willen
toestaan. Ik heb niemand aldaar zien ter dood brengen ; maar ik
geloof dat zy zeer woestaardig in zodaanig een geval zyn. De Wel-
theer zelf verhaalde ons / dat hy twee mannen had ter dood gebragt
in zeker doop / alwaar sommige van ons te dier tyd waaren ; maar
ik verstond niet op wat wyze het geschiedde. Hunne gemeene wyze
van straffe is / aldus onthleed en in de zon gezet te worden : of somtyds
worden ze wel vlak op hunne ruggen op 't zand neer gelegd / het welk
zeer heet is / en moeten aldus een ganschen dag in de brandende zon leg-
gen / en van de Mufschieten geeten worden.

Wat de Weltheer de straffe des diefs dus aan Kapiteyn Swan stelde /
veroorzaakte dat de Kapiteyn hem daarna de zelfde aanbieding deed /
byaldien iemand van zyn volk de Mindanayers zoude beleedigen ; maar
de Weltheer liet echter het straffen van zulke misdaadigen aan 't wel-
gevallen van Kapiteyn Swan. Weshalven de Kapiteyn zyn volk om
de geringste misdaad straffe / en dat in 't aanschouwen van de Min-
danayers ; ja somtyds / zo ik geloof / alleenlyk uyt wraakzucht ; gelyk hy
eens zynen Opperstuurman Mr. Teat, die als Kapiteyn op de bark te
Mindanao gekomen was / deed straffen. 't Is zeker / dat Kapiteyn
Swan zyn volk te dier tyd zo onder 't zint had / als of hy een konnings
schip had geboerd : en had hy zyn gezag wel weten te gebruiken / hy
zoud hen tot een ternederzetting konnen gebragt / en alle hulp en bystand
die hy begeerde / van hen gekreegen hebben.

Kapiteyn Swan, naa een gesprek van meer dan twee uren met den
Sultan / afscheyd van den zelven met veel beleefdhepds bekomen heb-
bende / ging vandaar na 't huys van Raja Laut, die toen met den
Sultan eenig verschil had / en daarom hy 't ontvangen van den Ka-
piteyn niet tegenwoordig was / maar zyne wederkomst verwachtte
te / en hem en zyn volk daarop met gekookte rys en vogelen onthaal-
de. Hy zepde toen weder tegens Kapiteyn Swan, en drong 'er op / dat
het best zoude weezen zyn schip / zo dra als hy kon / de rivier op te
haalen / om het genaaliend stroomweder / dat men om dit gesp van
Li t jaar

1686.

Raja
Laut
onbalt
Kapiteyn
Swan.

1686.

't jaar te verwachten had; beloovende/ dat hem geen opstand ergens in zoud ontbreken. Hy zeyde ook/ dat dewyl wy noodzaaklyk eenigen tyd daar zouden moeten verblyven/ zo zoud ons volk dikwyls aan land komen; en dat hy hem derhalven verzocht hen te waarschouwen/ dat zy zich mogten wachten van den Inboozlingen eenig leed te doen; dewyl die/ zo hy zeyde/ zeer wyakzuchtig waaren: want hunne gewoonten verscheelden van de onze/ dies vreesde hy/ dat Kapiteyn Swans volk hen somtyds/ al waare het onweetendlyk/ zoude beleedigen; en daarom gaf hy hem die vriendelyke waarschouwing/ om zulks te verhoeden: zeggende voorts/ dat zyn hups altoos zoud openstaan om hem of iemand van zyn volk te ontbangen/ en dat hy onze gewoonten wetende/ zich nergens aan zou stooren. Na een lang gesprek van diergelyk een inhoud/ liet hy den Kapiteyn en zyn gezelschap gaan/ dewelke hunne afscheyd genomen hebben/ de weder aan boord quamen.

Hun
schip
word de
rivier op-
gehaald.

Kapiteyn Swan, naa het zien der twee gemelde blyeben/ twyfelde niet of de Engelschen waaren voorneemens hier een Vantoor op te rechteu: dies had hy weynig argwaan ontrent de eerlykheyd van dit volk; maar bebal ons aanstonds het schip de rivier op te haalen. De rivier aan welke de stad Mindanao legt/ is maar kleyn/ en heeft hy de bank niet boven tien of elf voet water als 't op zyn hoogst is; dies ontladden wy ons schip/ en kreegen het/ toen 't springen quam/ met veel moeite in de rivier/ wordende van vyftig of zestig Mindanaische visschers/ die aan de mond der rivier woonden/ gehulpen; en Raja Laut was zelf op ons schip om hen te gebieden: Wy haalden 't dan ontrent een vierde van een Engelsche myl binnen de mond van de rivier/ alwaar wy in een diepte dooz en achter een anker upwierpen/ zo dat het schip altoos vertuyd lag.

Vrinde-
lyke beje-
geningen
der In-
boorlin-
gen.

Hierna quamen de inwooners van Mindanao dikwyls aan boord/ om ons volk tot hunne hupzen te noodigen/ en ons Pagallies aan te bieden 't Was lang geleden sedert wy zodanig een vryndschap ontvangen hadden/ dies wierden wy te lichter bewoogen om dezelve aan te nemen; en binnen korten kreegen de meeste van ons volk een Kameraad en een Pagalli of twee/ voornaamlyk degene die braaf in den doos/ en wel van goud voozien waaren; gelyk vele van degene/ die met Kapiteyn Harris over de Landengte van Darien waaren gekomen/ rphelyk daarvan waaren gestoffeerd; doch de andere waaren arm en haal genoeg. Echter konden de armste en geringste de straat naauwlyks passeren/ of zy wierden met geweld in de hupzen getrokken/ en aldaar met tabak/ of betel/ of wat zoet specery-water onthaald. En hoewel dit onthaal maar gering was/ zo deed nogtans hunne oogenschynlyke oprechtigheyd/ eenboudigheyd/ en topze van 't geeven dezer geschenken/ ons dezelve zeer aangenaam zyn. Adanneer wy in hunne hupzen quamen preezen zy altoos de Engelschen/ en zeyden dat de Engelschen en Mindanayers ganschelyk eens waaren: dit gaven zy te verstaan dooz hunne twee voozie vingergs dicht t'zaamen te leg-

leggen/ en te zeggen dat de Engelschen en Mindanayers waaren Samo, 1686.
Samo, dat is geheelijk een. Daarna haalden zy die vingergs omtrent
een half boert van elkander/ en zeiden dat de Hollanders en zy Bugeto
waaren/ wissende daarmede berekenen/ dat zy in 't stik van vrynd-
schap zo veel verscheelden: en als zy van de Spanjaarden spraken/ dan
toonden zy nog grooter affstand/ hebbende de smart van hen gevoeld/
die hen eens byna hadden ondergebragt.

Kapiteyn Swan ging in 't eerst zelden in eenig ander huys dan in dat Kapiteyn
van Raja Laut, alwaar hy meest alle dagen middagmaal hieldt; en die
van syn volk/ welke aan land waaren/ en geen geld hadden om zich
zelven te onderhouden/ quamen omtrent twaalf uren derwaards/ al-
waar zy gekookte rys genoeg kreegen/ en eenige brokken van vogels/
of buffels vleesch/ moessig toegemaaht. Doch Kapiteyn Swan wierdt
wat beter onthaald/ en zyne twee trompetters bliezen al den tyd dien
hy over de maaltijd was. Als hy gegeten had/ zat Raja Laut het groot-
ste gedeelte van den naamiddag met hem te praaten; maar omdat het
toen de tyd van de Ramadan was/ verontschuldigde de Veldheer zich dat
hy hem niet met dansen en andere tydverbyden kon vermaken/ gelijck
hy meende te doen als die hoogtyd voorhy was: daarenboven was het
toen ook in het sijnst van het nat seizoen/ en daarom tot kortswyl niet
zo bequaam.

Wy hadden te deezer tyd zeer stormig weder en overdaadige regens/ Zwaare
welke de rivier zo deden zwellen/ dat zy over haare oevers vloede; regens en
zulkas dat wy veel werks hadden om ons schip onbeschadigd te houden;
want dikwils quam 'er een groote boom de rivier affstroomen/ en som-
tyds zo sterk op onze boeg aanzetten/ dat onze kabels van breeken/ en
wy also van op den oever/ of 't zeegat wyl te dryven/ gebaar liepen: al
het welke ons in groot perikel zoude gebragt hebben/ voornaamelyk de-
wyl wy zonder ballast waaren.

De Stad is omtrent een Engelsche myl lang/ niet heel breed/ draaf-
jende zich met den oever der riviere aan de rechterhand als men van bup-
ten inkomt/ hoewel 'er aan de andere zyde ook verscheidene huizen
staan. Maar te deezer tyd scheen de stad wel in een poel te leggen/
want men kon van 't eene huys niet na 't ander gaan/ dan met een ka-
no. Dit stormig regenvachtig weer quam ons over in 't laaft van Ju-
lius, en duurde 't grootste gedeelte van Augustus.

Toen het quaad weder wat bedaard was/ huurde Kapiteyn Swan een
huys/ om onze zeilen en goederen in te brengen/ terwyl wy ons schip
zouden tielhaalen. Wy hadden veel pzer en lood in/ het welk in die huys
gebragt wierdt. Van deeze waaren verhoft Kapiteyn Swan aan den Sul-
tan en Veldheer acht of tien tonnen/ ten pryze door Kapiteyn Goodlud
beraamd/ om in rys betaald te worden. De Mindanayers syn geen
goede rekenaars; weshalven de Cineezen, die hier woenen/ hunne re-
keningen voor hen opmaakten. Daarna koft Kapiteyn Swan eenige
Limmerhout-boomen van den Generaal/ en selde ons volk te werk/ om
dezelve aan planken te zaagen/ en den bodem van ons schip daarmede

1686. te beschieten. Hy had twee wip-saagen aan boord/ welke hy upt Engeland mede gebragt had/ en vier of vyf mannen/ die wisten hoe men daarmede most oingaan/ hebbende zaagets in Jamaika geweeft.

De dan-
sen der
Minda-
naijers.

Toen de tyd van de Ramadan over/ en het dooog seizoen een wepnig begonnen was/ onderhieldt de Veldheer/ om Kapiteyn Swan te verpligten/ hem alle abonden met dansen. De Dansers die daartoe opgetrokken zyn/ en 't heur werk maaken/ heb ik reeds beschreeven; maar behalven die zyn alle de vrouwen in 't gros zeer tot dansen geneegen. Zy dansen veertig of vyftig teffens/ in een ronde dans hand aan hand/ zingende en houdende beurt; maar zy wyken nooit upt heure plaatsen/ noch maaken eenige beweging/ boor dat de rep gezongen is/ en dan stuyten zy gezamenlyk 't eene been upt/ en maaken een luyd gescheyt; of sonityds klappen zy slechts in heure handen als de rep gezongen is. Kapiteyn Swan, om deeze gunst van den Veldoverste te vergelden/ zondt om zyne bedels/ en eenige die op Engelsche dansen afgerecht waaren; 't welk den Veldoversten wel behaagde: En doorgaans wierdt het grootste gedeelte van den avond met deeze vermaaklykheden doorgelagt.

Jan
Thakker.

Onder degene die dus boor den Veldheer quamen dansen/ was ook zekere Jan Thakker, die tot een matroos opgetrokken/ lezen noch schryven kon/ maar boor deelen in de Speelhuyzen omtrent Wapping in Londen had leeren dansen: Deeze quant was met Kapiteyn Harris in de Zuydsee gekomen/ en dewyl hy een goed deel gouds gekreegen had/ en zynig was geweest/ had hy nog al wat van 't zelve behouden/ boven 't gene hy aan een braaf pak kleeren had uptgelegd. De Veldheer/ ziende hem zo fraai in den doog/ en zo geoefend in 't dansen/ beeldde zich in dat hy van adelijke afkomst most zyn/ en om deswege voldaan te weezen/ boor aan een ander van ons volk/ of zyn vermoeden niet recht was. De man/ wien deeze vraag gedaan wierdt/ zepde hem dat hy zeer wel gegift had/ en dat ons ierste scheepsvolk van dergelyk een afkomst was/ inzonderheyt alle degene die mooije kleederen hadden/ welke alleenlyk deeze reys gedaan hadden om de wereld te bezien/ hebbende gelds genoeg om hunne koften te draagen/ waar zy ook quamen; doch dat degene die maar slechte plumen aanhadden/ niet anders dan gemeene matroozen waaren. Naaderen bewees de Veldheer veel eere aan alle degene die mooi gekleed waaren/ doch boornaamelyk aan Jan Thakker, totdat Kapiteyn Swan dit te weeten quam/ en al het werk verbrodde/ helpende den Veldheer upt den duf/ en den Edelman wakker afroffende: want hy was zo verstoord op Jan Thakker dat hy hem nooit daarnaa lyden mogt; hoewel de arme haerel niets van de zaak wist.

Trouw-
loosheyd
des Ge-
neraals.

Omtrent het midden van November begonden wy aan den bodem van ons schip te werken/ welke wy geweldig dooz de wyemen opgeeten bevonden; want dit is een schrikkelijke plaats wegens 't gewoonte; maar wy wisten dit niet boor dat wy al een maand op de ribber hadden gelegen/ bevindende toen dat de bodemen onzer kanoes uptgezeeten waaren als honigraaten. Onze bark/ die maar een enkelde bodem had/ was zo doorknaagd/ dat hy niet langer dypven kon: maar ons schip

schip was beschooten / en 't gewoonte nog niet verder gekomen dan tot aan het werk tusschen de bukten-deelen ende binnen-planken. Wy hadden voor dien tyd ganfch geen quaad vertrouwen op den Veldheer gehad ; doch toen hy by ons schip quam / en de gaabe bodem van binnen zag / schudde hy zyn hoofd / en scheen misnoegd / zeggende dat hy nooit een schip met een dubbelde bodem gezien had. Ons werd verhaald dat op die plaats / daar wy lagen / eens een Hollands schip in twee maanden tyd was doorgeknaagd / en de Veldheer al het geschut na zich had genomen. En 't is gelooflyk / dat hy op 't onze ook staat maakte ; en dat dit de voornaamste reden was die hem zoo boozbaarig deed zyn om ons tot het opboeren van ons schip in de rivier behulpzaam te wezen ; want toen wy weer afvoeren / hadden wy geen bystant van hem.

Wy hadden geen gewoonte aan 't schip gehad boozdat wy hier quamen ; want de woym had ons / toen wy aan de Marias kielhaalden / niet aangeroord / noch ook aan 't epland Guam, want daar schrobden wy ons schip ; ja zelfs niet toen wy eerst aan dit epland Mindanao quamen ; want aan het zupdoosier-end kielhaalden en schrobden wy ook. De Mindanajers zyn zo zogetuigdig booz dit verderfelyk ongediert / dat zy hunne schepen / zo dra zy uytzee komen / op een drooge werf haalen / en den bodem daarvan bzanden / latende dezelve zo lang op 't drooge leggen / totdat zy weder in zee zullen gaan. Dus haalen zy huine kanoes of prauwen ook op 't drooge / latende die nooit lang in 't water leggen. Men zegt dat de woymen / die in zout water aan des schips bodem komen / in versch water sterben ; en dat de verschwaters woymen in 't zout water niet kunnen leeven : maar in 't brak water groeijen beyde die soorten pssyk aan. In deeze plaats nu daar wy lagen / was het water soetpds brak / doch gemeenlyk versch : maar wat booz een soort van woymen dit was / weet ik niet. Sommige zyn van gevoelen dat deeze woymen in de planken groeijen / doch ik geloof dat ze in de zee geteeld worden / want ik heb 'er miljoenen van in 't water zien zwemmen / inzonderhepd in de baai van Panama : alwaar de Kapiteyn Davis, Swan, ik / ende meeste van ons volk 'er dikwils opgelet hebben ; 't welk de oorzaak was dat wy daar zynde ons schip zo dikwils schoonmaakten ; en dat waaren ook de grootste woymen die ik ooit gezien hebbe. Ik heb ze ook in Virginie en in de baai van Kampechie gezien ; en in de laatste plaats breezen zy pssyk. Zy zyn altoos in baajen / kreekten / monden van rivieren / en zulke plaatsen die dicht by de strand zyn ; wordende nooit / dat ik ooit gehoord hebbe / verre in zee gebonden : alhoewel een schip dezelve in zyne planken nestelende / die wel een groot end weegs heenen boert.

Maadat wy dus alle onze woymseefelinge planken hadden afgerukt / en nieuwe in de plaats gespykerd / was onzes schipsbodem in den beginne van December weder beschooten en gesincerd ; en den 10den haalden wy over de bank / en bzagten ons yzer en lood / dat wy niet verhoopen konden / weder aan boord. Doorts begonnen wy onze waterbaten te vullen / en rps tot onze togt in 't schip te brengen ; doch Kapiteyn Swan

Ge-
wormte
aan 't
schip.

Haalen 't
schip uyt
de rivier.

1686. bleef steeds aan land / en had nog geen besluit genomen waameer of wertwaards t'zepl te gaan; maar ik ben wel verzekerd dat hy nooit voorhad om ontrent Manila te kruipen / geelyk zyn bootvolk gezind was : want ik vroeg hem eens wat zyn voornemen dieſaangaande was ; en hy zeyde my / dat het gene hy reeds van zulk werk g'daan had / hy daartoe was genoodzaakt geweest ; maar dat hy nu in vyſheyd zynde / zich nooit meer in zulke aanſlagen wilde inwikkelen : want zeyde hy / daar is geen Deyſt op aarde die de ſanct van zulke bedriven kan afwaſſchen. Wat nu zyn toelag mogt geweest zyn / weet ik niet ; want hy was doorgaans zeer koſel ; echter ſloeg hy nooit iets anders voor / maar beval alleenlyk dat men de mondhoſt zoud aan boord brengen / om te kommen t'zepl gaan. En ik hou my verzekerd / indien hy voor-geſlagen had van na eenige Engeliſche Faktory te gaan / dat zyn meefte volk / onaangezien het tegenspreken van eenigen / het zoud hebben toegestaan. En zyn gezag zou de wederſpannigen haſt overmeesterd hebben ; want het was iets zonderlings te zien wat een ontzag zy voor hem hadden ; dewyl hy niet alleen de hardnekkigſte / maar zelfs de ſtoutſte van hen durfde ſtraffen. Echter waaren zy / toen zy 't ſchip weder op de reede gebragt hadden / niet volkomen zo onderdaanig / als wanneer zy op de rivier lagen ; want toen was het dat hy Kapiteyn Teat ſtrafte.

De Gene-
raal mis-
leydt hen.

Ik was te deezer tyd met den Veldheer op de Offen-jagt / het welk hy ons lang beloofd had ; doch ik zag nu dat 'er geen ſtaat op zyne woorden te maaken was / want ik was een week met hem upt / en zag niet meer dan vier koeyen / die zo wild waaren / dat wy 'er niet een van kreegen. Daar waaren nog vyf of zes jongmans van ons gezelschap by my / die hunne Delilas , daar hebbende / zulk een behaagen in die plaats hadden / dat zy met den Veldheer opſtenden / Kapiteyn Swan te zeggen / dat 'er rundvee genoeg was / doch dat de beestien wild waaren. Maar ik verhaalde hem de waarheyt / en ried hem niet te te veel geloof aan des Veldheers belofte te ſtaan. Hy ſcheen zeer verdoond daar over te zyn / en bulderde achter des Veldheers rug ; maar in zyne tegentwoordigheyt ſilte hy niet eens / zynde een perſoon van woepnig kloekmoedigheyt.

Kerſtyd.

Het was tegens den 20ten. December dat wy van de jagt wederkeerden ; en de Veldheer had voor om na een andere plaats op de Offen-jagt te gaan ; maar hy wachtte tot na Kerſtyd / omdat ſommige van ons voorhad den met hem te gaan : En Kapiteyn Swan had begeerd / dat al zyn volk dien dag aanboord zoud zyn / opdat wy denzelven gezamenlyk mogten bieren ; en hy zond 's daags te vooren een buſſel aan 't ſchip / ten eynde wy een goed middagmaal mogten houden. Dervolgens quam hy den 25ten. ontrent tien uren zelf aan boord : want byhang een derde deel van ons volk hieldt zich geſtadig aan land met hunne Kameraads en Pagallies , en ſommige hadden meyden die zy van derzelver meesters tot hunne byzitten gehuurt hadden.

Sommige van ons volk hadden ook hupzen gehuurt of gekoſt / de-
wy

wyl de huppen daar goet koop/ en voor vyf of zes daalderg te beho-
men waaren: want veele die meer gelds hadden dan zy wisten te be-
steeden/ onvloegen zich hier van de moeite van het te tellen/ ver-
quiffende het zelve zeer typhelp: en door hunne quiffigheyt wierden
zy van 't volk bedroogen/ zo dat de andere van ons daardoor ook te
dierder 't gene zy koften moften betaalen/ en zulks misfchlen den En-
gelfchen/ die nadereen daar zullen komen/ ook zal te beurt vallen.
En de Mindanayers wisten 'er raad toe/ om onze jonkers hun goud
(want zilber hadden zy niet/) afhandig te maaken; want als onze
maats somtyds zilbergeld van doen hadden/ verruyden zy een once
gouds voor tien of elf daalderg/ 't welk 't hoogst was dat de Minda-
nayers daarvoor wouden geeven/ hoewel zy 't zelve niet weder onder
achtien daalderg wilden afflaan. Echter was dit/ en de hooge prijs/
die zy op hunne goederenielden/ niet het eenigste middel dat het goud on-
zer maats dreed verminderen: maar hunne Pagallies en Kameraads bee-
delden hen dikwils ook iets af; zo dat zy een halve once gouds te ge-
lyk befredden aan een ring voor hunne Pagallies, of aan een zilvere
band of hoep die om 't gewricht van de hand of den arm gedraa-
gen wierdt/ en dat op hoove van een nacht by haar te flaapen.

Toen wy alle beneffens Kapiteyn Swan en zyne twee krooplieden op
Vrijdag aan boord waaren/ had ik verwacht dat hy eenige voorflaa-
gen zoude gedaan/ of ons zyn voornemen gezegd hebben; maar hy
hieldt alleenlyk het middagmaal en keerde toen weder na land/ zon-
der iets van zyne meening te upren. Evenwel geloof ik/ dat hy toen
voorhad na een van de Specery-Eylanden te gaan om speceryen te laa-
den: want de jongman hier vooren gemeld/ die gelyk ik gezegd
heb/ door zynen Oom/ den Sultan van een Specery-eyland dicht by
Ternate, gezonden was/ om de Engelfchen daar te noodigen/ quam te
dier tyd aan boord; en naa een byzonder gefprek met den Kapiteyn
gingen zy beyde aan land. Deze jongman was ongeneegen dat de
Mindanayers hemiffe zouden hebben van 't gene hy voordroeg: en ik
heb Kapiteyn Swan hooren zeggen/ dat hy aanbodt zyn fchip met
speceryen te bevrachten/ mids dat hy daar een kleyne befting wilde
houtwen/ en eenig volk daar laaten om het eyland voor de Hollanders
te bezypden: maar felder heb ik verfaan dat de Hollanders zich daar
van meefter hebben gemaakt.

's Daags na den Vrijdag ging de Veldheer weder henen met vyf
of zes Engelfchen/ waarvan ik een was/ onder voorgeeven van op
de jacht te gaan; en wy alle gingen te water in zyne prauw/ met
zyne vrouwen en dienftbooden: want de Veldheer boert altoos zyne
wyven/ kinderen/ dienaars/ geld/ en goederen met zich. 't Was voor
den middag dat wy ons infcheepten/ en wy quamen voor den donker
aan de jachtlaats. Het fatroen der prauwen en de vertrekken in de
zelve heb ik reeds befchreeven: Wy wierden in des Veldheers vertrek
of kajuit geplaatst/ en onze reys was niet zo verre of wy bereypten on-
ze haven voor dat het avond was.

1686.

Quiffig-
heyd der
Engel-
fche ma-
troozen.

Kapiteyn
Swans
flecht
beleyd.

Reys van
eenige
Maats
met den
Generaal.

Te deezet tyd wierdt een van des Weldheers dienaars/ die 't verhurben had/ aldus gestraft; men bondt hem plat op zyn blyk vast/ op een bamboes/ die tot de prauw behoorde; en dezelve was zo na aan 't water/ dat ze door de beweeginge van 't vaartuyg dikwils onder raakte/ en also den man te gelyk onderdompelde; en wanneer hy somtyds weder boven quam/ had hy naantwylgs zo veel tyds dat hy zyne adem kon haalen eer hy weer onder water raakte.

Toen wy ontrent twee mylen geroeid hadden/ quamen wy in een byp groote diepe rivier/ en roeiden toen nog een myl verder/ hebbende al dien weg zout water gehad. Daar was een redelyk groot doyp/ zynde de hupzen naar 's lands wyze gebouwd. Wy traden te dier plaatse aan land/ alwaar terstond een hups voor ons verbaerdigd wierdt. De Weldheer en zyne vrouwen begaven sich in 't eene end van 't hups/ en wy in 't ander; en 's avonds dansen alle de vrouwen in 't doyp voor hem.

Terwyl wy ons verblyf hier hadden/ ging de Weldheer met zyn volk alle mo:gens bytyds upt/ en keerden niet weder voor vier of vyf uren des naanmiddags; en dikwils leyde hy zyn kompliment by ons af met te zeggen/ wat een goed vertrouwen hy van ons had/ dat hy zyne vrouwen en goederen onder onze bescherming liet/ en dat hy die al zo beylig oordeelde onder de toezigt van ons zessen/ (want want wy alle hadden ons geweer by ons/) als of hy honderd man van zyn eygen volk tot derzelver wacht gesteld had. Echter liet hy/ onaan gezien dit groot vertrouwen/ altoos een van zyne voornaamste mannen by ons/ upt breeze dat wy anders al te gemeenzaam met zyne vrouwen mogten zyn.

Des Veld-
heers
vrou-
wen-
timmer.

Deeze vrouwen quamen nooit upt heur kamer/ zo lang de Weldheer t'hups was; maar zo ha was hy niet uptgegaan/ of zy quamen terstond in onze kamer/ en zaten den gan'schen dag by ons/ braagende ons duyzend vraagen wegens onze Engelsche vrouwen/ en onze gewoonte. De Heer mag sich wel verbeelden/ dat sommige van ons nu al zo veel van de Mindanaische spraak geleerd hadde/ dat wy haar verstaan/ en op heure vraagen antwoorden konden. Wy heugt nog/ dat zy ons eens vroegen/ hoeveel vrouwen de Koning van Engeland had? en dat wy daarop antwoordden/ dat hy'er maar eene had/ en dat onze Engelsche wetten hem geen meer als eene toestonden. Dit was/ zo zy sich lieten hooren/ een zeer mislyke gewoonte/ dat een man aan eene vrouw moft gebonden zyn; en sommige zeyden/ dat het een quade wet was/ doch andere daarentegen prezen dezelve/ zulks dat zy'er onder malkanderen om kraakelden. Maar een van des Weldheers wyven zeyde conduyt/ dat onze wet beter was dan de huine/ en deed haar alle zwypen door de reden die zy'er voor gaf: Deeze was de Krygskoningin, gelyk wy haar noemden/ om dat zy altoos den Weldheer vergezelschapte/ wanneer hy uptrok tegen zyne vyanden/ terwyl de andere vrouwen t'hups bleeben.

Door Deeze gemeenzaamheyt met de vrouwen/ en de gesprekken/ welke

welke wy niet haar hielden / kreegen wy kennis van heure gewoonten en boozrechten. De Weldheer slaapt by zyne wyben by beurten; maar degene / by welke hy den eersten Zoon krygt / heeft een dubbeld deel van zyn gezelschap; want wanneer 't haare beurt is / slaapt zy twee nachten by hem / daar de andere zich met eenen nacht moeten laaten genoegen. Aan degene die 's nachts by hem slaapen zal / wordt den voorgaanden dag door alle de andere een byzondere eerbiedighejd betoond / en tot een teken van onderscheppinge draagt zy een gestreepte zynede neusdoek om den hals / waaraan wy konden zien wie dien dag wen. de Wofsin was.

Omme-
gang der
Engel-
sche met
des Ge-
neraals.
vrou-
des Ge-
neraals.

Wy bleeven hier bys of zes dagen / maar zagen in al dien tyd niet het minste teken van eenig rundvee / 't welk nogtans de oorzaak onzer komste was; ook wierdt ons niet toegelaaten om met den Weldheer uyt te gaan / om de wilde hoeyen te zien. En hoewel ons niets anders ontbrak / zo behaagde dit ons echter niet: en wy verzochten hem dikwils dat hy ons zou laaten uytgaan na 't ve. Syndelph zeyde / dat hy een pot met kysdrank had doen verbaerdigen / om eens met ons byzolk te zyn / en dat wy dan met hem zouden gaan.

Deze kysdrank wordt gemaakt van gekookte rys / die in een eng-
halsde pot gedaan / en lang in water te weken gelegd wordt; maar
op wat wyse zy die bereyden weet ik niet: doch het is een sterke aan-
genaame drank. Dien avond / wanneer de Weldheer voornam byzolk
te zyn / deed hy een pot van deze drank in onze kamer brengen / en
begon zelf eerst te drinken / en daarna zyn volk / die op hunne beurt
zoopen / totdat zy alle zo dronken waaren als zwynen / aler zy ons
toelieten te drinken; want dat geschiedde niet voordat zy zelve genoeg
hadden; dewyl zy naa ons niet willen drinken. De Weldheer deed een-
ge sprongen in onze kamer; maar vermids hy zyne laading inhadt / ging
hy haast slaapen.

Rys-
drank.

's Anderendaags gingen wy met den Weldheer uyt na 't Weyland / Runder
altwaar hy outrent honderd mannen had die een groot afschutzel maak-
ten / om het ve in te dypen / want dat is de manier van hunne jagt /
dewyl zy gene honden hebben. Maar ik zag niet boven acht of tien
hoeyen / en die zo wild als herten / zo dat wy 'er dien dag gene kree-
gen; doch 's anderen daags bragten sommige van zyn volk drie vaer-
zen / die zy in 't weyland gedood hadden. En met deze keerden
wy weder na boord / zynde alles wat wy daar gekreegen had-
den.

Kapiteyn Swan was ober dit bedryf des Weldheers zeer verstoofd;
want hy had beloofd ons met zo veel rundvlesch te verzorgen / als
wy van noode hadden; en nu kon / of wilde hy zyne belofte niet na-
komen. Daarenboven hieldt hy zyn woord niet ten opzigt van de
rys / de wy zouden hebben voor het pzer dat wy hem verhoft hadden;
maar hy stelde ons van tyd tot tyd uyt / en wou tot geen afrekening
komen. En dit waaren nog alle zyn trekken niet; want koyt te voo-
ren /

Ik k

ren /

1686.

Raja
Lauts in.
baalig-
heyd.

ren/ dat zyn zoon zou besneeden worden/ (waarban ik in 't voorgaan-
de hoofdstuk gesproken heb/ zepde hy zeer om geld benoodigd te zyn/
om de kosten van dien dag te konnen upvoeren; en verzocht derhal-
ven twintig oncen gouds van Kapiteyn Swan te leen/ dewyl hy wist
dat de Kapiteyn een goed deel gouds in zyn bezit had/ en zich inbeeld-
de dat het zyn eygen was; alhoewel hy niets had dan 't gene de koop-
lieden toebehoorde. Nietemin hy leende het aan den Veldheer/ die/
toen het op een rekening ging/ zepde/ dat het gebruykelyk was op
zulkte Hoogtyden geschenken te doen/ dat hy 't als een gift ontvan-
gen had: ook eyschte hy betaaling voor de kost/ die de Kapiteyn met
zyn volk t'zamen hupse genooten had. Deeze dingen maakten Kapi-
teyn Swan moeijelyk/ maar hoe het te helpen wist hy niet; hoewel dit
alles beeffens andere inwendige moeijeligheden hem zeer dukte/ en
baloorig maakte; want zyn volk prestte hem ook alle dagen aan om
te vertrekken/ omdat de Oostelyke Mouson, de eenigste wind die ons
verder in Indie kon voeren/ nu sneedig waaide.

Verloo-
ping van
t boots-
volk.

Ontrent deezen tyd liepen sommige van ons volk/ die dit omzwer-
ven moede waaren/ in 't land weg/ en verschoolen zich/ wordende
daarin bygestaan/ gelyk wy geloofden/ door Raja Laut. Andere waa-
ren 'er/ die vrezende dat wy na geen Engelsche haben zouden gaan/
een kano koften/ om daarmee na Borneo te waaren; want niet lang
te vooren was 'er een Mindanaos schip bandaar gekomen/ 't welk een
brief had medegebragt/ houdende aan den Oppersten van 't Engelsch
Kantoor te Mindanao. Deezen brief begeerde de Veldheer dat Kapi-
teyn Swan zoud openen; maar hy denkende/ dat dezelve van eenige
Oostindische kooplieden quam/ met welker zaaken hy zich niet wilde
bemoeijen/ liet den brief ongeopend. Sederd ontmoette ik Kapiteyn
Bowry te Achin, en hem die verhaalende/ zepde hy/ dat hy dien brief
gezonden had/ vermoedende dat de Engelschen zich te Mindanao met
der woon hadden ter neer gezet. En upt deezen brief beslooten wy ook
dat 'er een Engelsche Faktory te Borneo was; zynde also ter weder-
zyde misleyd. Maar de kano/ waarmee eenige na Borneo meen-
den te gaan/ wierdt hem door Kapiteyn Swan ontnomen/ en hy dreeg-
de deeze maats geweldig; doch dit benam hem den moed zodaanig
niet/ dat zy niet heimelyk weder een andere koften: maar Kapi-
teyn Swan kreeg 'er de lucht van/ en verpdelde hun voornemen
andermaal.

Ongere-
geldheyd
van 't
scheeps-
volk.

Al 't bootsvolk was te deezer tyd onder een groot misnoegen/ en
zeer verdeeld in hunne voorzagen/ al het welke ontstond upt gebrek
van deeghheid; en het hoofderschil was tusschen degene die geld en
die geen geld hadden: want die van geld voorzien waaren hielden zich
aan land/ en hadden nog geen lust om Mindanao te verlaaten/ ter-
wyl degene die arm waaren zich op 't schip moesten behelpen/ en den
Kapiteyn daarom aandrongen om in zee te gaan. Deeze waaren 't
die zo wel ongeregeld als misnoegd begonden te worden/ en derhal-
ven het pzer der kooplieden aan land zonden/ om 'er Wrak en honig
voorz

voor te kooplen / om Punch daarvan te maaken / waaraan zy zich
dronken zoopen / en daardoor kraakelzuchtig wierden. En deeze on-
ordentpligheden schrikten my af van aan boord te gaan; want ik heb al-
toos een afschuwten gehad van dzonkenschap / waaraan ons volk zich
nu ganschelyk had overgegeven.

Echter hadden deeze onordentpligheden konnen geweerd worden / in-
dien Kapiteyn Swan zyn gezag had willen gebruyken om dezelve te
deinpen; Maar hy met zyne kooplieden altoos aan land blyvende /
zo was 'er geen gebied / en elk deed wat hy wou / en zy stipten mal-
kanderen in hunne snoodheden. Weshalven Mr. Harthop, een van
des Kapiteyns kooplieden / hem hard aandrong om een vast besluit
te neemen / en zyn voornemen aan 't volk te kennen te geeven :
't welk hy dan eyndelyk aannam te zullen doen / doende zyn volk aan-
zeggen / dat zy alle den 13^{den} Januarij 1687 zouden maaken aan boord
te wezen.

Wy hadden alle een groot verlangen om te hooren wat Kapiteyn Swan
zou voorsstellen / en waaren derhalven zeer gewillig om na boord te gaan /
maar tot zyn ongeluk : want twee dagen voor den gezetten tyd zondt hy
znen buschjeter na boord / om iets upt de kajuit aan land te haalen :
De Buschjeter 't een en 't ander omschommeliende om te vinden 't gene
hy zocht / greep onder andere ook des Kapiteyns Journaal van Amerika
tot aan 't epland Guam / en leyde het by hem neer. Dit boek wierdt opge-
raapt door eenen Jan Read, een Bristolker / van wien ik in 't IV. Hoofd-
stuk gewag gemaakt heb; deez was een byz verslandig jongman / en
van een zeer beleefde ommeegang en gedrag; ook wierdt hy voor een goe-
de konstenaar gehouden / en dewyl hy zelf mede een Journaal hieldt /
wierdt hy door zyne nieuwsgierigheyt geprikkeld om in dat van Kapi-
teyn Swan eens te kyken / en te zien hoe 't met het zyne overeenquam;
zynde dit een zeer gemeene zaak onder de zeevaarende lieden die Jour-
naalen houden / wanneer hen een gelegenhed daartoe voorkomt / in-
zonderheyt jonge maats / die nog wepnig eerbaarenheyt hebben. Ter
eerster opening van 't boek viel zyn oog op een plaats / alwaar Kapiteyn
Swan binnig tegens zyn volk had uptgebaaren / doch voornaamelyk te-
gen eenen anderen Jan Read van Jamaika. Dit was een stoffe daar hy niet
na zocht / doch het zelve by geval dus aantreffende / leydde zyne nieuwsg-
ierigheyt hem om 'er verder in te kyken; weshalven hy / terwyl de
buschjeter bezig was / het boek wegnam / om het op zyn gemak eens
door te zien. De Buschjeter zyn werk verricht hebben / sloot de ka-
juit weder toe / zonder het boek te missen / en voer aan land : waarna
Jan Read het zelve aan znen naamenoot / en andere die t'scheep wa-
ren / toonde : en de meeste van deeze gingen met een quaad voornemen
zwaanger / ontbrekende hen slechts een schoon voorspelsel om het upt te
voeren. Dewyl nu 't gene in dit Journaal geschreeven was / hen genog-
zaame stoffe toefchren / om hun oogmerk te bereyken / zo greep Kapiteyn
Teat (die als gesegd is door Kapiteyn Swan quaalpik gehandeld was)
deeze gelegenhed aan / om zyn leed te wreke : en hy verzwaaarden de zaak

1686.

ten hoogsten / raadende 't volk dat zy Kapiteyn Swan zouden afzetten / op hoope dat hy zelf 't gebied van 't schip zoude bekomen hebben. Wat het boegsvolk aanging / die waaren ligt te overstemmen / want zy waaren gansch moedeloos door deeze lange en verdrietige reyse / en de meeste waaren blyten hoope van ooit weder 't hupz te geraaken ; dies scheelde het hen niet wat zy deden / of werwaards zy gingen. Het was enkelph uyt gebrek van werk en beezigheyd dat zy so ongemaklyk geworden waaren ; dies stonden zy toe 't gene Fear voorgeslagen had : en alle die aan boord waaren / verbonden zich by eede Kapiteyn Swan te zullen afzetten / en dit voorneemen stil te houden voor degene die aan land waaren / totdat het schip onder zepl zoude zyn ; het welk terstond zou geschied hebben / indien de Wondheeler of zyn maat aan boord waare geweest : maar die waaren beyde aan land / en zy oordeelden 't niet getaaden / zonder een barbier in zee te gaan. Dies zonden zy 's anderendaags eenen Jan Kookworthy aan land / om den Wondarts of zyn maat aan boord te haalen / onder voorgeeven dat een van 't volk 's nachts zyn been gebroken had / door in 't rupin te vallen. De Meester zepde hem dat hy 's anderen daags met den Kapiteyn meende aan boord te komen / en eer niet ; doch hy zondt zynen onderbarbie Herman Koppinger.

Eene
slang om
eens
mans
hals.

Enigen tyd te vooren was 't gebeurd dat deese man ten hupze van zyne Pagalli slaapende / eene slang zich om zynen hals had geslingerd / en hem daarnaa weer verliet zonder hem te beschadigen : also 't hier te lande zeer gemeen is dat de slangen in de hupzen komen / en ook in de schepen / want daar quamen 'er verscheptene in ons schip toen wy op de rivier lagen.

Maar om voort te gaan : Herman Koppinger maakte zich klaar om 't scheep te gaan / en dewyl het 's anderendaags de bestemde tyd was dat Kapiteyn Swan met al zyn volk 't schrey zoude komen / voer ik met hem na boord / vermits geen van ons beyde eenig quaad vermoeden had van 't gene in 't schip berokkend wierd / booz dat wy daar quamen ; want toen behonden wy dat het maareen trek was / om den Barbier aan boord te heygen ; en dewyl zy nu gekreegen hadden 't gene zy begeerden / wierdt de hano terstond weder na land gezonden / om alle die geneegen waaren aan boord te komen / af te haalen / doch zonder eenige reden daarvan te geeven / op dat Kapiteyn Swan het niet mogt horen te hooren.

't Schip
vaart weg
laatende
Kapiteyn
Swan aan
land.

Den 14^{den} 's morgens ligteden wy 't anker / en loften een stuk / waat op Kapiteyn Swan, terstond Mr. Nelly, die nu zyn Oppertierman was / aan boord zond / om te zien wat 'er te doen was : Deeze by hen komende / klaagden zy hem hunnen nood / en toonden hem 't Jouenaal. Hy ziende hoe 't er gesteld was / bepraatte hen om tot 's anderendaags te blyben / en na een antwoord van den Kapiteyn en de kooplieden te wachten ; dies lieten zy 't anker weer vallen ; en den volgenden dag quam Mr. Harthop aan boord / dewelke hen riedt zich te laten gezeggen / of ten minsten nog wat te wachten / en meer rps in te neemen ; maar zy waaren doof aan dat oor / en wonden 't anker op terwyl hy op 't schip was ; belovende evenwel op Mr. Harthops aanhouden tot naademid-
dag

dag ten twee uren na den Kapiteyn en 't oberge van 't volk / 30 3p 1687.
t' scheep wilden komen / te zullen wachten; maar 3p lieten niemand na
land gaan / dan eenen Willem Willemsz. die een houten been had / en een
ander die een Houtzaager was.

Had Kapiteyn Swan toen nog aan boord gekomen / hy had alle hunne
aanslagen konnen doen verslurpen; maar hy quam zelf niet / gelph een
hoorzigtig en kloekmoedig Kapiteyn zou gedaan hebben / nochte zondt
hy iemand boozdat de tyd verstreken was. Dies lieten wy den Kapi-
teyn en ontrent zesendertig mannen in de Stad / behalven zes of acht
die weggeloopt waaren / en zesien welke wy daar begraaven hadden / Sommi-
ge van 't
waarvan de meeste door vergif waaren gestorven: want de inboorlin-
ge van 't
gen syn zeer geslepen op vergiften / en doen het op geringe voorballen
scheeps-
hoewel ons volk niet miste hen te beleedigen / door hunne gestadige gup-
volk ver-
ten / en dikwils door al te gemeenzaam met hunne wyven / zelfs in
geeven.
hun aanzien / te dartelen. Sommig van dit vergif werkte langzaam;
want wy hadden 'er eenige aanboord / die daar aan land vergeeven waa-
ren / doch niet booz eenige maanden daarna stierven.

XIV. H O O F D S T U K.

Vertrek van Mindanao. Van den tyd die verlooren of ge-
wonnen wordt in 't zeylen rondom de wereld. Met een
waarschouwing voor zeevaarende lieden wegens 't ge-
ne zy moeten rekenen voor 't vershil van de afwykin-
ge der zonne. De Zuydkust van Mindanao. De stad en
haven van Chambongo, met deszelfs nabuurige eyland-
tjes. Groene Zeeschildpadden. Bouwvallen van een
Spaansche vesting. De westerpunt van Mindanao. Twee
prauwen der Sologes te Manila afgelaaden. Het Eyland
aan de westzy van Sebo. Wandelrottingen. 't Vleer-
muyzen eyland, zeer groot. Een menigte van Zee-
schildpadden en Zeekoeijen. Een gevaarlyke plaat. Zy
zeylen voorby Panay, den Spanjaarden toebehoor-
rende, en andere van de Filippynsche eylanden. 't Ey-
land Mindora. Twee barken genomen. Beschryving
van 't eyland Lukonia, en de stad en haven van Manila.
Zy gaan na Pulo Kondore. De Zandplaten van Pracel.
Pulo Kondore. De Teerboom Manges. Druyveboom.

1687. Wilde of bastaard Nootemuskaat. 't Gedierte. 't Vertrek der schildpadden van de eene plaats na de andere. De bequaame stand van Pulo Kondore; deszelfs water; en Kochinchinese inwoonders. Van de Malaysche spraak. De gewoonte, van de vrouwen ten beste te geeven in die landen en in Guinee. De Afgodery hier, te Tonquin, en onder de Cineese Zeevaarders. Van een ommegang in 't Fort St. George. Zy kalafateren hun schip. Twee van hen sterven van vergif, dat zy te Mindanao hadden ingekreegen. Zy neemen water in beneffens een loots voorde baai van Siam. Pulo Uby, in de punt van Kambodia. Twee Kabodiaansche vaartuygen. De Eylanden in de baai van Siam. De nette vaartuygen, en vaarendsgasten van 't ryk van Champa. Stormen. Een Cineese Jonk van Palimbam op Sumatra. Komen weder te Pulo Condore. Scherp gevecht met een Malays vaartuyg. De Wondarts en den Schryver verlangen om hun scheepsvolk te verlaaten.

Vertrek.

DEN 14 Januarius des jaars 1687/ 's namiddags ten drie uren/ zeplden wy van de rivier van Mindanao, met voorneemen om voor Manila te kruipen.

Verfchie-
ting des
tyds in
het om-
vaaren
van de
wereld.

Gedurende ons verblyf te Mindanao was het dat wy de verandering of verschieting des tyds in den loop onzer reyse eerst waaren getwaer geworden: want hebbende 30 uren westwaards gebaaren / en dezelfde loop gehouden als de Zon / moesten wy noodzaakelyk iets in de lengte der bysondere dagen ongeboeliglyk gewonnen / maar in den hoop of het getal der dagen en uren verlooren hebben. En volgens de verscheelende lengten van Engeland en Mindanao, naardien dit eiland naar de gemeene rekening ontrent 210 graaden van de, Lizard legt / moest het verschil der tyd t' onzer aankomste te Mindanao meer dan veertien uren 30n; en 30 uren behoorden wy onze rekening verbroegd te hebben / dewyl wy / door de zon gezelschap te houden / dien tyd hadden uytgewonnen. 't Is waar de natuurlyke dag in een segeelyke plaats moet met zichzelven overeenstemmen; maar dit omgaan niet of tegen den loop der sonne / maakt noodwendig een verschil in de rekening van den burgerlyken dag tusschen twee verscheydene plaatsen. En hieruyt ontfond het / dat wy te Mindanao, en op alle andere plaatsen in Oostindie bevonden dat de Europeërs 30 uren wel als de Indoeslingen een dag door ons waaren in 't rekenen:

kenen: want die ypt Europe waaren gekomen voort by de Maap van Goede hoop / tegen den loop der zonne en onze hoers aan / waaren een volten dag voor ons in hunne rekening: zo ook onder de Indiaansche Mahometaanen alhier / was hunne Wydag / de dag wanneer hun Sultan na de Moskee ging / Donderdag by ons / hoewel 't ook Wydag was by de gene die oostwaards van Europe gekomen waaren. Evenwel vonden wy aan de eyslanden van Ladrões, dat de Spanjaards van Guam dezelfde rekening hielden als wy; waarvan ik de reden acht te wezen / dat zy op die Volkplanting westwaards ypt Spanje gekomen zyn / zynde eerst na Amerika / en van daar na de Ladrões en Filippines gegaan. Maar hoe de rekening te Manila en in de andere Spaansche Volkplantingen op de Filippines was / weet ik niet; zynde my onbekend of zy die houden zo als zy dezelfde gebonden hebben / dan of zy die hebben verbeterd volgens de rekening der Inboorlingen / en der Portugeezen / Hollanderen / en Engelschen / die de andere weg om van Europe ho-

1687.

Eene groote reden waarom onze zeevaarende lieden het verschil der tyd / zo niet als zy konnen / behooren in acht te neemen / is dat zy te naauwkeuriger in hunne breedten moogen wezen. Want onze Tafels van de afwykinge der zonne gerekend zynde naar de Pool's hoogte der plaatsen / in welke zy zyn gemaakt / verscheelen van die gewesten der werelt / welke op de Pool's hoogte / die 'er recht tegen over staat / gelegen zyn / ontrent 12 minuten / in de maanden van Maart en September, en op andere tyden des jaars desgelijks naar maate van de afwykinge der zonne. En zo iemand nog verder zoude vaaren / als wy / het verschil zou steeds toeneemen / en oorzaak tot groote mislagen geeven. En nogtans wordt dit / hoe noodig 't ook zy om aangemeekt te worden / naauwlijks van verstandige zeevaarende lieden op deeze togten begrepen / doordien zy niet ter dege op de reden daarvan letten; gelijc het onder ons scheepsvolk gebeurde / dewelke naadat wy 180 graaden gepasseerd waaren / het verschil der afwyking begonden te vermindereu / daar zy 't hadden behooren te vermeerdereu / dewyl het den geheelen weg door by ons aanwafte.

Wy hadden nu den wind N. N. O. met schoon helder weerder en een sneedige koelte / en zeilden westwaards aan na de zuydzy van 't eysland Mindanao houdende vier of vyf mylen van land af. Het land week vandaar West ten zuyden af / zynde aan de zee kant van een goede hoogte / en zeer boschachtig: en landwaard in zagen wy hooge bergen.

De stad
Cham-
bongo.

's Anderendaags waaren wy recht tegen over Chambongo, een stad op dit eysland / dertig mylen van de rivier van Mindanao gelegen. Men zegt dat 'er een goede haven en een groote bebouwde plaats is / van veel rundvee en buffels voorzien. 't Wordt verhaald dat de Spanjaards zich voortdys daar ook vast gemaakt hadden. Twee of drie mylen van de strand leggen twee plaatsen voor deeze plaats. Het land is daar wat laager en vlakker / evenwel zyn 'er eenige bergen landwaard in.

Ontrent 36 mylen eer wy aan 't west-end van 't eysland Mindanao qua-

1687.

quamen / verbielen wy onder zeer veel klepne laage eplandtjes / en ontrent twee of drie mylen bezupden deeze eplandtjes is 'er een lang epland / dat zich ontrent twaalf mylen N. O. en S. W. uytstreckt: Dit epland is aan de noordzy langs de zee laag / en heeft in 't midden een richgel van bergen / die van 't eene end na 't ander loopt. Tusschen dit Epland en de klepne eplandtjes / is 'er een goede wyde kil / en tusschen de eplandtjes zelfs is ook een goede diepte van water / en een hevig gety; maar op welke strek van 't kompas het bloeit / en hoeveel het ryst en valt / weet ik niet.

Den 17^{den} ankerden wy aan de oostzy van alle deeze Eplandtjes / op acht vaden waters / met zupbere zandgrond. Hier is een menigte van groene Zeeschildpadden / welker vleesch zo zoet is / als dat van eenige in Oostindie weezen kan / maar zy zyn zeer schuulw. Een wepnigge bewesen deeze eplandtjes / zagen wy op 't epland Mindanao een meenigte van Kokosboomen: dies zonden wy onze kano aan land / meenende daar inwoonders te zullen vinden; doch wy vonden 'er geene / noch ook enig teken daarvan; maar alleen het spoor van Verkeers en groot vee; en dicht aan de zee waaren nog verwoeste overblyfsels van een oude vesting / waarvan de muuren by hoog / en van kalk en steen gemaakt waaren / schynende aan 't maaksel een Spaansch werk te zyn. Van deeze plaats strekt het land zich Westnoordwest / en is by de zee van een raamelyke hoogte: op deeze strek van 't kompas loopt het vier of vyf mylen: en dan wendt het zich N. N. W. by of zes mylen ver / makende alsoo verscheydene stompe punten.

Den 24ten ligten wy 't anker weer / en zeilden tusschen de eplandtjes door; maar wy kreegen zulk een onzeker gety / dat wy 't anker weder moesten laten vallen. Den 22sten geraakten wy om de westelykste hoek van Mindanao, en selde onze koers noordwaards langs de strand / met een Noordnoordooste-wind / wind / en snedige koelee. Aldus voortzeplende bevonden wy dat het land zich N. N. O. heen strekte. Aan deeze zyde van het epland is het land hoog by de zee / en zeer boschachtig: voortz zyn 'er eenige klepne sandbaajen / welke versche water-stroomen verschaffen.

Alhier quamen ons twee Vrouwen tegen / den Sologes, eene van de Mindanaische volken / toebehooren; zy quamen van Manila, geladen met zyde katoenen. Wy bleeven aan deeze westzy van het epland / noodelyk aanzeplende / totdat wy tegen over eenige andere van de Philippynsche Eylanden quamen / welke ten noorden van ons lagen: waarop wy dertwaars stierden / blyvende echter aan de westzy van dezelve: de wind was nog al N. N. O.

Den 3^{den} Februarij ankerden wy in een goede baai aan de westzyde van een epland / op 9 gr. 55 min. Wy hadden alhier dertien vaden waters met een goede zachte klepgrond: en konden in geene van onze boeken vinden / dat dit epland een naam had; maar het legt aan de westzy van 't epland Sebo zynde acht of tien mylen lang / en vol van bergen en geboonte. Alhier beval Kapiteyn Read, (dezelfde tegen

Over-
blyffel
van een
Spaanfch
Fort.

gens wien Kapiteyn Swan zo zeer in zyn Journaal was uitgebaaren / en die nu Kapiteyn in zyne plaats geworden was / terwyl Kapiteyn Teat tot Schipper / en Mr. Henrik More tot Quartiermeester was aangesteld /) aan de Timmerlieden ons Kompanje af te breeken / opdat het schip van boven dicht / en te bequaamer om te zeilen zoude zyn. Toen dit gedaan was / haalden wy 't op zyde / schrobden den bodem / en smeerden dezelve. Daarna vuilden wy onze waterbaten / want hier is een zeer schoone watersroom.

Het land in deze baai was redelyk laag / de aarde zwart en vet / en de boomen van verschepdenerley soorten zeer dik en hoog. Op sommige plaatsen vonden wy een menigte van rottingen / van die soort welke men in Engeland gebruikt om mee te wandelen: de leden daarvan waaren kort / en niet boven derdhalf voet / of twee voet en tien duyn uiterlyk / doch meestendeels maar twee voet lang: zy kruypen langs de grond / gelyk een wyngaard / en zo zy voet krygen aan een boom / klimmen ze tot boven aan de top deszelfs: zy zyn vyftien of twintig bademen lang / en zyn by eenpaarig van dikte tot op vyf of zes bademen na aan 't eynde: de kleur derzelver is bleek groen / zynde met een korte dikthaarige huyd / van een donkere vaale kleur / obertoogen / welke men met de rotting alleenlyk door de hand te haalen / gemaklyk kan afstroopen. Wy snerden 'er een goede party van af / en bevonden dat het zeer taajje en zwaare rottingen waaren.

Wy zagen hier geene huizen / noch eenig teken van inwooners ; maar terwyl wy hier lagen quam 'er een kano met zes mannen in deze baai ; doch werwaards zy gingen / of vanwaar zy quamen / weet ik niet ; alleenlyk zagen wy dat het Indiaanen waaren / maar wy konden hen niet versiaan.

In 't midden van deze baai / ontrekt een Engelsche myl van de strand / is een laag boschachtig eplandje / dat geen Engelsche myl in eylant. zyn omtrek is : Dit eplandje / van 't welk ons schip niet boven een Engelsche myl afzag / was de woonplaats van een ongelofpke menigte van groote Vleermuyzen / die van lpf zo kloek als een eendvogel / en zeer groot van vlerken waaren : want te Mindanao heb ik een van deze soort gezien / wiens vlerken ik acht dat zich wel zeven of acht voet van 't eene end tot aan 't ander uytstrekten / dewyl 'er niemand van ons was die de enden bebademen kon : Deze vlerken waaren van zodanig een stoffe / gelyk die van onze Vleermuyzen / en van een mugsvaale kleur : de vliezen daarvan waaren met ribben voorzien / en sloegen zich in drie of vier buigten toe : aan de leden deezer ribben / en aan de uiterste enden der vlerken / waaren scherpe kromme klauwen / waarmede zy zich overal konnen aanhangen. 's Abonds als de zon onder was begonden deze dieren / met dikke zwermen als byen / van dit eplandje te vliegen / na 't groot epland / en werwaards zy dan hynne blugten namen weet ik niet : maar wy zagenze uyt het eplandje opvliegen totdat de nacht ons 't gezigt daarvan verhinderde ; en 's morgens zo dja als het licht wierd / zagen wy hen als wolken na het eplandje.

1687.

Read tot
Kapiteyn.
gemaakt.Rottin.
gen.

't Vleer-

Onge-
meen
groot
Vleer-
muyzen.

1687. tie wederkeerten/ totdat de Zon opgegaan was. Dit dedden zy gestadig terwyl wy hier lagen/ verschaffende ons alle morgens en alle avonden een uur vermaak met hen naa te kypken/ en 'er van te praaten: maar onze nieuwsgierigheid was zo groot niet dat wy daarom aan land gingen; dewyl wy in onze kanoes den ganschen dag bezig waaren ontrent ons schip. Aan dit epland vonden wy ook een menigte van Zeeschildpadden/ en Zeekorjen; maar geen visch.

Wy bleeven hier tot den 10^{den}, van Februarus, en hebbende toen onze dingen gedaan/ gingen wy met een Noozdewind t'sepi; maar in 't uytloopen stieten wy op een klip/ alwaar wy twee uren lagen; het was jupst heel slecht water/ en daar ging een bloed; anders zouden wy ons schip daar verlooren hebben: doch wy stieten ons roer af/ en dat was de eenigste schaade die wy aldaar leeden; alhoewel wy onze gansche togt nog nooit zo na aan 't verlies van ons schip waaren geweest. Dit is een zeer gevaarlike droogte/ omdat 'er geen barning op gaat/ 't en waare mischien by storming weder. Deze klip legt ontrent twee Engelsche mylen bewesten het kleyn Oeermuyzen-epland. Wy bevonden dat de bloed hier na 't Zuiden/ en de eb na 't Noorden ging.

Het
eyland
Panay.

Maadat wy deze droogte gepasseerd waaren/ zepden wy langs de andere Filippynsche eylanden, houdende aan de westsp daarvan: sommige van dezelve vertoonden zich zeer bergachtig en doz. Wy zagen by nacht vele vuuren/ toen wy boozby Panay, een groot epland door de Spanjaarden bewoond/ passeerden; en oordeelden door de veelvuldige vuuren/ dat het wy dicht bewoond moest syn: want dit is een Spaansche gewoonte/ om kennis te geeven van enig gebaar/ of iets diergelijks/ dat hen uyt zee naakende is; en 't is waarschynlyk dat zy ons schip 's daags te vooren gezien hadden: Dit is een kust die zelden aangedaan wordt/ en 't is iets raars/ daar een schip te zien. Wy gingen ook aan Panay niet aan/ nochte aan eenige andere eplandties/ waarvan wy 'er een menigte/ alsmede eenige droogten/ westwaards van ons zagen; doch geene derzelver waaren in onze haarten aangetekend.

't Eyland
Mindora.

Den 18^{den} Februarus ankerden wy aan 't Noozdwest-end van 't epland Mindora op tien badem waters/ ontrent drie vierde eener Engelsche myl van land. Mindora is een groot epland/ waarvan het midden op 13 gr. legt; het is ontrent veertig mylen lang/ strekkende zich noordwest en zupdoost uyt: het is hoog en bergachtig/ maar niet boschachtig. Ter plaaste daar wy 't anker lieten vallen/ was het land niet hoog noch laag: daar was een kleyne beek/ en 't land aan de zeekant met hooge boomen bezet; doch een myl of twee landwaard in was het geboomte zeer pl en kleyn. Wy zagen hier veel boetspooren van beken en runders/ en ook eenig bee/ maar het was zo wild/ dat wy 'er niet een van konden dooden.

Terwyl wy hier lagen/ quam 'er een kano met vier Indiaanen van Manila; dewelke een poos zeer schuins booz ons waaren; maar eyndelyk hoorende dat wy Spaansch spraken/ quamen zy by ons/ en zepden dat zy na een Paap gingen/ die in een Indiaansch dozp/ aan de zupdoosterhoek van 't epland woonde: zy verhaalden ons ook dat de

haben

haben van Manila zelden of nooit zonder twintig of dertig schepen was / meest Chiese / sommige Portugeesche / en ook eenige Spaansche. 1687
 Voorts zelden 30 / dat als ze hunne boodschap by den Paap verriicht hadden / 30 dan na Manila meenden te gaan / en in vier dagen weder hier hoopten te weezen. Wy zelden hen / dat wy gekomen waaren om met de Spanjaards te Manila te handelen / en dat wy derhalven wenschten dat 30 een brief van ons aan eenen koopman aldaar wilden bestellen / 't welk 30 beloofden te zullen doen. Maar dit was maar een voorwendsel van ons / om wyt hen / 30 veel als moogelyk was / kondschap te bekomen van hunne scheepvaart / siekte / enz. dewyl wy onder schyn van handelen niet dan roof in den zin hadden. En indien onze meening inder daer waare geweest om aldaar handel te drijven / dit zou zulk een schoone gelegenheid geweest 30n als men had konnen wenschen / want deeze Indiaanen hadden ons by den Paap konnen byengen / en een kleyn geschenk zoud hem verplicht hebben / om ons in 't stuk van koophandel behulpzaam geweest te 30n : want de Spaansche Gouverneurs saan zulks niet toe / en 't zou ter sluyt hebben moeten geschieden.

Den 21sten zelden wy vanhier met een Oostnooydoosie wind / ^{Kruysen}
 flapte koelte. Den 23sten in den morgen waaren wy aan 't zuydoost- ^{voor} Manila.
 ende van 't eyland Lukonia, de plaats daar wy 30 lang na verlangd hadden. Wy zagen terstond een zepl van 't Noorden aankomen / en jagt daarop maakende / namen wy 't baartuyg in twee uren tids / het was een Spaansche bark / komende van eene plaats genaamt Pangasanam, een steedje aan 't noord-end van Lukonia, 30 30 ons zelden / en misfchien het zelfde als Pongassinay, 't welk by een baai aan de Noordwest-30de van 't eyland legt : 30 gingen na Manila, maar dewyl 'er geen goederen aan boord waaren lieten wy hen weer baaren.

Den 23sten namen wy een ander Spaansch baartuyg / dat van de ^{Het Akapulkōs}
 zelfde plaats quam als 't voorgaande / 30nde gelaaden met rps en ^{schip.}
 katoene lynwaat / en ook na Manila zeplende. Deeze goederen waaren voor het Akapulkōs schip ; teweeten de rps voor het volk om te eeten / 30 terwyl 30 daar lagen / als op hunne te rugge reyse / en de katoenen / om zeplen van te maaken. De Schipper deezer rps / was de bootsman van 't Akapulkōs schip / 't welke ons te Guam ontsnapte / en nu te Manila lag : deeze man was het die ons verhaalde hoe sterk het was / hoe bezyegd 30 voor ons waaren / en welk een toeval hen bejegende / gelyk in het X Hoofdstuk verhaald is. Wy namen deeze twee baartuygen zeven of acht mylen van Manila.

Van Lukonia heb ik reeds al gesproken / doch ik zal nog dit verder ^{Het ey-}
 verhaal daarvan geeven. Het is een groot eyland / bestaande in de ^{land Lu-}
 lengte tusschen de zes en zeven graaden van breedte ; het is in 't midden konia.
 ontrent zestig mylen breed / maar de enden 30n smaller. Het noord-end legt ontrent op 19 gr. Noorder breedte / en het zuyd-end op ontrent 12 gr. 13 min. Rondom dit groot eyland leggen een menigte van kleyne eplandsjes / voornaamelyk aan de noord30. De Zuyd30 legt

1687. na de andere Filippynsche eylanden gekeerd / van welker naast aan gelegene / Mindora , 30 eben gemeld / het voornaamste is / en aan de zee of straat die 't zelve neffens de andere eplanden van Lukonia afscheydt / de naam van de Straat van Mindora heeft.

Het epland Lukonia bestaat uit vele ruime veldlanden en groote bergen. Het noord end schynt vlakker en effener te wezen / ik meen byer van gebergte / dan het zuyd end / doch het land is echter doorgaans van een goede hoogte. Het vertoont zich niet zo groen en boomrijk / als sommige andere van deeze eplanden / voornaamlyk St. Jan, Mindanao, 't Vleermuyzen eyland enz. echter is het op son mige plaatsen heel boschachtig. Eenige bergen van dit epland leveren goud uit / en de veldlanden zyn wel van vee / inzonderheyd Buffels voorzien. Dit vee is overbloedig geheel Oostindie door / zo dat het waarschynelyk is / dat 'er vele van dezelfde daar gewerkt zyn / eer de Spanjaards derwaards quamen. Maar nu is 'er op dit epland een menigte van ander vee / zo ik verstaen heb / als ossen / paerden / schaapen / gepten / verken / enz. door de Spanjaards daar gebracht.

Het is by wel van Indlaanen bewoond / die meest zo niet alle onder de Spanjaarden staan / welke daar nu meest zyn. De Indiaanen woonen in dorpen / en hebben Priesters by hen / die hen in de Spaansche Godsdiensl ondertuyzen.

De Stad
Manila.

Manila de voornaamste / of misschien de eenigste stad / legt aan den voet van een regel hoog gebergte / uitzigt hebbende op een groote haven dicht by de zuydweste hoek van 't epland / op ontrent 14 gr. het is met een hooge sterke muur omringd / en wel met schansen en boortweeringen versterkt. De huizen zyn groot / sterk gebouwd / en met pannen gedekt ; de straaten zyn breed en by wel geregeld / met een pleyn in 't midden / op de Spaansche wyse. Daar zyn vele groote schoone gebouwen / behalven de kerken en andere religieuze gesichten / van welke der niet weynig zyn.

De haven.

De haven is zo groot / dat eenige honderden van schepen daar ten anker zouden konnen leggen / en dezelve is nooit zonder vaartuygen / zo van hunne eygene als van byeen. Van de twee schepen die tusschen deeze plaats en Akapulko vaaren heb ik reeds verhaald : behalven deeze hebben zy nog eenige kleine vaartuygen / en de Portugeezen laaten zy ook toe hier te handelen : maar de Cineezen zyn de voornaamste kooplieden / en dypden den grootsten handel / want zy hebben gemeenlyk twintig / dertig / of veertig (*) Jonken in de haven ; en geschildiglyk is 'er groote menigte van kooplieden in de stad / behalven de vele winkeliers en ambachtslieden. Kleine vaartuygen komen op tot by de stad / maar de Akapulko-schepen / en andere van grooter last / leggen een myl daarvan aan / alwaar ook een sterke schans is / en vakhuyzen om goederen in te leggen.

Van Fitts-
Gerald
een iers-
man.

Het grootste gedeelte van dit verhaal versond ik twee of drie jaaren daarna van Mr Koppinger , onze Barbier ; want hy deed een reys derwaards

(*) Cineese Vaartuygen.

waards van Porto Nova, in een stad op de kust van Koromandel, in een Portuges schip zo ik meen. Hier vondt hy tien of twaalf van Kasteel Swans volk / zynde eenige van degene die wy te Mindanao gelaaften hadden. Want naadat wy vandaar gegaan waaren / hadden zy een vzuw gehoft / door aandryven van zekeren Jersman / die onder den naam van Jan Fitz-Gerald ging / en zeer goed Spaansch sprak; en met die vzuw waaren zy hier gekomen. Zy hadden 'er ontrent achttien maanden gewoest / toen Mr. Koppinger daar quam / en Fitz-Gerald had ondertusschen een Spaansche (*) Multie vzuw getrouwd / en 'er vzaaf goed mede behuwdwipt: Hy geneerde zich met ziekten en wonden te geneezen / en was zeer by de Spanjaarden / om zyne gewaande kennis in die kunsten / geacht: want dewyl hy onder ons zynde / steeds met zeere scheenen was gequeld / hieldt hy altoos eenige zalven en pleisters by zich; waarmede hy hier zyn kraam opzette / verlaatende zich voorts op zyne natuurlyke kennis en onderbindinge: en dewyl hy daar beneven wel van bymoedigheid voorzien / en kroonsgezind was / en ook de Spaansche taal t'zynen wille had / zo had hy zeer veel by zyne makkers voorspraken / en was de eenigste van hen die 'er een goed leeden had. Wy waaren niet in 't gezigt van deeze stad / maar ziende de bergen die 'er langs heen loopen / tephende ik dezelve af / terwyl wy in zee daarvoor lagen; welke; sehts ik onder andere van myne aftepheningen in 't koper heb laten snijden / en alhier by gevoegd is.

De tyd van 't jaar nu te verre verloopen zynde om hier iets wyl te rechten / wierdt beslooten om vanhier na Pulo Kondore, zynde eenige eplanden aan de kust van Kambodia, te zeilen / en deeze wys met ons te nemen / en daar te hielhaalen / zo wy 'er een bequaame plaats toe konden vinden; voorhebbende om tegens 't laaste van May weder hier te komen / en op het Akapulko's schip / dat ontrent dien tyd komt / te passen. Volgens onze kaarten / (naar welke wy ons moesten regelen / dewyl wy vreemd in deeze gewesten waaren /) scheen dit ons een plaats wyl de weg te zyn / daar wy een poos zonden konnen verschooien leggen / en den tyd verbeiden om weder te keeren na onze toof: want wy poogden zo veel als doenlyk was te vermijden / dat wy niet by eenig voornaame handelsplaats quamen / opdat wy niet te veel mogten in 't oog loopen / en misfchieten door een sterker magt / dan wy zelve waaren / besprongen worden.

Verhebbende dan onze gevangenen aan land gezet / zeilden wy van Lukonia den 26ten van Februarus, met een Oost noorbooste wind / schoon weder / en snedige koelte. Wy waaren op de hoogte van 14gr. toen wy 't na Pulo Kondore wendden / stellende onze koers Zuid ten Westen. In onzen weg derwaards quamen wy by na aan de djoogten van Pracel, en andere plaaten / die zeer gevaarlyk zyn: Wy waaren 'er zeer bezweerd voor / maar ontquamen dezelve zonder die eens te zien; alleenlyk aan 't zuyden end der djoogten van Pracel zagen wy dyle zandige eplandries of zand.

(*) Halflachtige.

1687. zandhoopen/ een Engelsche myl van ons/ eben boven water uytstee-
kende.

De eylan-
den van
Kondôr.

't Was den 13^{den}. Maart aleer wy in 't gezigt van Pulo Kondore of
't epland Kondôr (want Pulo betekend een epland) quamen. Den
14^{den} tegens den middag ankerden wy met het schip en de pyss aan
de noordzy van 't epland/ tegen over een zandbaal (twee Engelsche
mylen van de strand/ op tien vadem zuydere harde zandgrond. Pulo
Kondôr is het voornaamste van een trop eplanden/ en het eenigste van
dezelve dat bewoond is: zy leggen op 8 gr. 40 min. benoorde de Linie/
en ontrent 20 mylen Zuyd ten Oosten van de mond der rivier van Kam-
bodia, zynde 30 dicht aan malikanderen gelegen / dat ze van verre maar
een epland schynen.

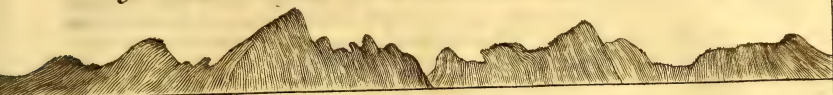
Twee van deeze eplanden zyn redelyk groot en van een goede hoog-
te/ 30 dat menze veertien of vyftien mylen in zee kan zien; de overi-
ge zyn maar kleyne eplandjes. Het grootste van de twee/ het welk
bewoond wordt/ is vier of vyf mylen lang/ en legt Oost en West/
zynde op zyn wydst niet boven drie Engelsche mylen breed; het ander groot
epland is ontrent drie Engelsche mylen lang/ en een half breed/ strek-
kende zich Noord en Zuyd uyt: het legt 30 geboeglyk aan de westzyde
van het groot epland/ dat 'er tusschen beyde een zeer gerespke haben
is. De ingang van deeze haben is aan de Noordzy/ alwaar de twee
eplanden ontrent een Engelsche myl van een leggen. Van zyn 'er nog
drie of vier kleyne eplandjes/ en een goede diepe kıl tusschen dezelve en
't grootste epland. Aan de zuydzy van de haben komten de twee ep-
landen byna t'samen/ laetende maar een kleyne doortogt voor boots
en kanoes. Aan de noordzy zyn geen meer eplanden/ maar aan de
zuydzy van 't groot epland zyn 'er vyf of zes. Zie de print.

De aardhofs deezer eplanden is voor 't meerder deel zwart/ en taa-
melyk diep; doch de bergen zyn wat steenachtig. Het Oosterdeel van
het grootste epland is zandig/ maar met boomen van verschepdene soor-
ten bezet. Deeze boomen groeijen 30 dicht niet aan een/ gelyk ik die
op sommige plaatsen heb gezien; maar zy zyn doorgaans groot en hoog/
en tot veelcrley gebruyk bequaam.

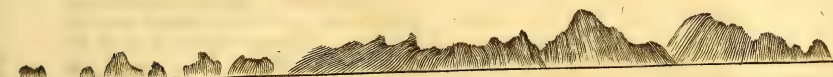
De Teer-
boom.

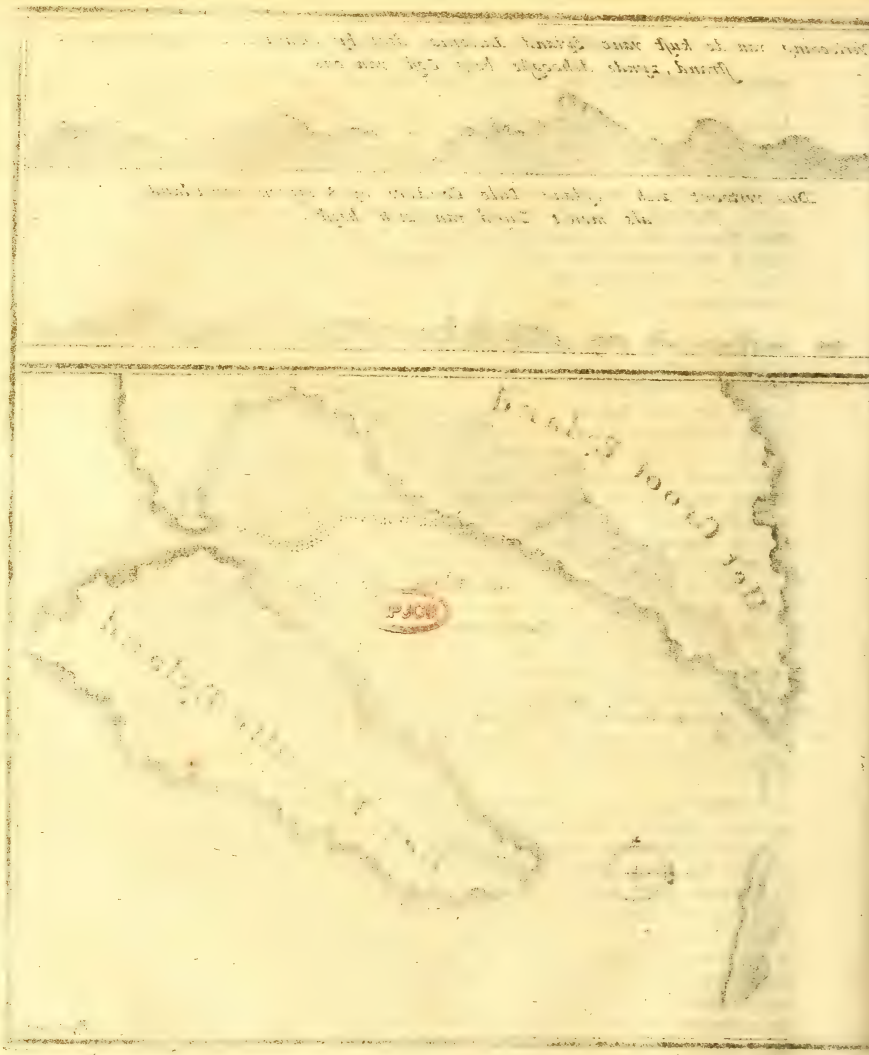
Daar is een zekere boom/ die veel grooter is dan eenige andere op
dit epland/ en welke ik nergens anders gezien heb; deszelfs stam is
drie of vier voet in zyn middellyn dik/ waaruyt een kleeberig sap ge-
trokken wordt/ het welk een weynig gekookt zynde/ goede teer wordt/
en 30 men 't lang kookt wordt het 30 hard als pik. Men kan het op
beyderley wyze gebruyken/ gelyk wy derden/ en vonden het heel goed.
Dit sap wordt aldus vergaderd; Men hakht in de stam des booms/
ontret een voet hoog van de grond/ een groote vlakke keep tot op de
halve dikte; voortz hakht men het bovenste deel der stam schuyt neder-
waards na binnen toe/ totdat men in 't midden des booms op de
vlakke keep komt; dan wordt 'er in dat vlakke halfvond een holte ge-
maakt/ die een mingelen of twee kan houden; en in dezelve yppelt het
sap uyt het schuyt afgehakte bovendeel des booms neer/ en moet daar
dage-

vertooning van de kust vant Eyland Iuconia digt by Manila zes mylen van de strand, zynde dehoogste berg Oest van ons.

Dus vertoont zich 't Eyland Pulo Condore op 8 mylen van 't land, als men 't Zuyd van zich heeft.

...in the Gulf near ...
...through ...

...and ...
...and ...

dagrijps uitgeschept worden: dit sap bloeit aldus eenige maanden/ en 1687.
dan verbroogt het/ en de boom komt weer tot zijn verhaal.

De Fruitboomen die op deez eplanden wassen zijn Mangas, en zekere boomen die een soort van dypben/ en andere die een soort van bastaard Nootemuskaaten draagen. Deze groeijen alle in groote menigte in 't wild in de bosschen.

Mangas

De Mangas groeijen hier aan boomen zo groot als Appelboomen; deze vrucht is zo dik als een klepne persik/ maar langwerpig en splitst aan 't end: ryp zijnde is zij geel van kleur/ zeer sappig/ en van een aangename smaak. Wanneer de Mangas nog jong zij/ worden ze in twee stukken gesneden en in zout en azijn/ waarop eenige nagelezen en look gedaan worden/ ingelegd/ het welke een voortreffelijke saus is/ en zeer geacht wordt; men noemt dit Mangas-Achar; want Achar, zo ik meen/ beteekent saus. In Oostindie, inzonderheid in Siam en Pegu, worden verscheidene soorten van Achar gemaakt/ onder anderen ook van de jonge spruyten der Bamboezen; maar de Bamboes-Achar, en Mangas-Achar wordt meest gebruikt. De Mangas waren ryp toen wij daar waaren/ (gelijk ook de andere vruchten) en zij gaven zulk een aangename en lieflyke reuk van zich/ dat wijze/ als de wind na ons toe was/ in de dichte bosschaadjen konden ruken/ al was 't dat wij 'er een groot end af waaren; en doorgaans bonden wij ze door de reuk. De Mangas zijn gemeen door geheel Oostindie, maar ik heb ze nergens in 't wild zien wassen/ dan hier ter plaatse. En schoon deze zo groot niet zijn/ als die ik te Achin, te Maderas, of op 't Fort St. George gezien heb/ echter zijn ze immer zo lieflyk van smaak/ als de beste soort van huine Mangas die in de hoven groeijen.

De Dypbeboom wast met een rechte stam/ ruym een voet in zijn middel: Druyve-
bellen dik/ en heeft maar weynige takken; de vrucht groeit met troffen boom.
rondom den boom/ gelijk de Jakas/ Durions/ en Itakao: daar zijn witte en roode/ en van satoen en kleur zeer gelijk de dypben die aan onze wynaarden groeijen; ook hebben ze een aangename wynachtige smaak. Ik heb deze niet gezien dan op de grootste dezer Eplanden; want op de andere waaren geen Ceer-boomen/ Mangas/ Dypbeboomen/ noch wilde Nootemuskaaten.

De wilde Nootemuskaatboom is zo groot als een Okhernootboom/ Wilde
maar breekt zijn telgen zoveel niet uit: De takken zijn dik/ en de vrucht Noote-
groeit aan dezelfde gelijk Okhernooten en andere vruchten. Deze Noo- muskaat-
temuskaat is veel dunner dan de rechte Nootemuskaat/ doch langer; boom.
zij is besloten in een dunne bolsier/ en met een soort van soet in de bolsier omwonden. Deze bastaard Nootemuskaat gelijkt de rechte zo wel/ dat wij op onze eerste aankomst alhier meenden dat het de rechte was; maar wij bevonden dat 'er geen reuk noch smaak aan was.

De dieren dezer eplanden zijn verken/ haagebissen/ Guanós, en eenige zulke beesten als in 't XI. Hoofdstuk vermeld staan/ die de Guanós gelijk/ maar veel grooter zijn. Men vindt 'er ook veleley vogelen/ als Papagajen/ Parakeiten/ en dypben; ook zijn 'er wilde haanen en he-
nen:

1687. nen: die onze tamme niet ongelyk zyn/ maar veel klepner/ en van groote als een kraai/ de haanen kraaijen gelyk de onze/ doch met een snier en piepender stem; en door hun gekraai wierden wy hen eerst in de boschen gewaar/ alwaar wy dezelve schooten; en bevonden hun vleesch heel blank en zoet te zyn. Ook zyn hier veel schelpvischen en mosselen/ en een menigte van groene zeeschildpadden.

't Ver-
trek der
schild-
padden
van de
eene
plaats na
de ande-
re.

Du ik hier weer van Zeeschildpadden gewag maak/ acht ik het niet ongeraaden te zyn eenige redenen hier by te voegen/ tot bevestiginge van myn gevoelen/ dat zy zich van de eene plaats na de andere begeeven. Ik heb in 't V. Hoofdstuk gezegd/ dat zy hunne gemeene verblyfplaatsen hebben/ en zich een verre weg vandaar begeeven om te leggen/ gelyk in 't byzonder/ na 't epland Ascension. Sedert dat die bladen afgedrukt waaren/ ben ik daarover eens in gesprek geweest met eenige die van gevoelen waaren/ dat wanneer de legtyd over is/ zy dan nooit vandaar gaan; maar dat zy ergens omtrent het epland in de zee blyven: Doch zulks komt my zeer onwaarschynelyk te dooren; want daar kan geen voedsel voor hen zyn/ gelyk hierup blykt/ dat de zee omtrent het epland Ascension 30 diep is/ dat men 'er niet kan ankeren/ dan op eene plaats alwaar gansch geen gras te zien is; en men haalt met het dieplood nooit enig gras of kwyd wyt de grond der zee op/ maar alleen zand of iets diergelyks. En al waare 't ook dat men toefond dat daar voedsel voor hen was/ 30 heb ik evenwel groote reden om te gelooven dat zy daarvandaan gaan; want naa de legtyd ziet men ze daar nooit; daar men nogtans ter plaatse daar de Zeeschildpadden zyn/ hen altoos ziet ophomen/ en hun kop boven water steeken/ om lucht te scheppen/ om de zeven of acht/ of ten langsten om de tien of twaalf minuten eens. En als men slechts bedenkt/ dat de visch op zekere sazonen van 't jaar van de eene zee na de andere gaat/ 30 kan dit van de Schildpadden niemand vreemd dinken; dewyl de vogelen zelfs hunne tyden hebben om zich van de eene plaats na de andere te begeeven.

Deze Eplanden zyn redelyk wel bewaterd door versche beeken/ die tien maanden in 't jaar sterk in zee loopen: maar in 't laaste van Maart beginnen ze te verdroogen/ en in April is 'er gansch geen water meer in/ uytgenomen in eenige diepe kuylen; doch men kan echter op sommige plaatsen putten graaven. In May als de regen komt wordt het land weer met water verbuld/ en de beeken loopen als te vooren in de zee.

Gelege-
ne stand
van Pulo
Kondore

Deze Eplanden zyn zeer wel gelegen in den weg tusschen Japan, Cina, Manila, Tonquin, Kochinchina, en de gansche oostelyk kust van 't Indiaansche vaste land/ 't zy dat men de Straat van Malakka, of de Straat van Sunda tusschen Sumatra en Java passeert; want een van dezelve moet men van Europa, of eenige andere gewesten komende/ doorbaaren/ 't en waare men de meeste Oostindische eplanden verre wil beombaaren/ gelyk wy deden. Een schip dat in verlegenheid is/ kan hier zeer bequaamelyk verversching en voorraad bekomen/ en van masten/ raes/ pils

en teer boozien worden: het zoud ook een bequaame plaats zyn om met het nabuurig land van Kochinchina een Hoophandel op te rechten / en men zoud 'er beftingen konnen maaken tot beveftiging van een Vantooz / en om de haven te bewaaren en verfterken. En dewyl deeze plaats upt verſchepdenerlepe inzigten zo bequaam / en daarby zo wepnig bekend is / zo geef ik u hier een aftekening daarvan / welke ik gedurende ons verblyf aldaar ſchetſte.

De Inwooners van het Epland zyn Kochinchineezen, gelyk zy ons Malaiſe verhaalden; want een van hen ſprak goed Malais; van welke taal wy een wepnig geleerd hadden / en ſommige van ons waaren 'er / terwyl wy te Mindanao lagen / zo bezre in gebozderd / dat zy ze redelyk wel ſpreken konden; en het Malais is in de meeste Oſtindiſche eplanden de taal van Hoophandel / ſchoon het in ſommige niet hunne moedertaal is; maar het is gelyk als de algemeene ſpraak dier gewefen. Ik geloof dat het de gemeene ſpraak van Malakka, Sumatra, Java en Borneo is; doch op Celebes, de Filippines, en de Molukſche eplanden ſchynst dezelve ſlechts geleend te zyn / om te konnen handel dypben.

De Inwooners van Pulo Kondor zyn maar kleyn van perſoon / Inwooners van doch wel gemaakt / en donkerder van kleur / dan de Mindanayers; zy zyn redelyk lang van trooni / hebbende zwart en ſlupk haar / klepne / Pulo ſwarre oogen / maatelyk dikke en verhevene neuzen / dunne lippen / witte tanden / en klepne monden. Zy zyn heel beleefd / maar zeer arm / hun boornaamſte werk is / 't ſap te trekken upt die boomen welke ik beſchreeben heb / om 'er teer van te maaken. Zy bewaaren die teer in houte troggen / en wanneer zy 'er een laading van hebben / verboeren zy dezelve na Kochinchina hun Vaderland. Sommige van hen maaken 't hun werk zeſchildpadden te vangen / en van derzelver vet traan te kooken / welke zy ook na hun land verboeren. Dit volk gebrykt groote netten met wyde maaſen / om de ſchildpadden te vangen / gelyk de Jamaikas ſchildpadvangers ook hebben; en ik heb netgens zulke netten / dan hier en in Jamaika gezien.

Zy zyn zo beyl met hunne vrouwen / dat zy die aanboozd bzagten / en ons aanboden; ook huurden veele van ons volk dezelve booz een klepnighepd. Dit is een gewoonte die in zwang gaat by veele landaarden in Ooſtindie, als Pegu, Siam, Kochinchina, en Kambodia, zo my verhaald is / en te Tonquin weet ik dat het ook gebrykelyk is / hebbenden ſederd een togt derwaards gedaan / en de meeste van ons volk hadden zo lang wy daar waaren / wyden by hen aan boozd: ook in Afrika, op de kuſt van Guinee, hebben onze Hooplieden / Faktours / en matroozen / die zich aldaar onthouden / hunne zwarte byzitten: en men rekent het een ſoort van Staatkunde / want aan de Opperfaktoozs en Scheepſchapitenn worden de dochters der boornaamſte aangebooden / gelyk als te Tonquin die van de Mandaryns, en in Guinee zelfs des Konings wyden: booz welke vermaagſchapping het landvolk tot een grooter byndſchap verplygt wozt. En indien 'er eenig verſchil wegens den Hoophandel of iets anders zou konnen te ontfiaan / 't welk de Inboozlingen tot een

1687.

trouwlooze wraak mogt aan porren / (want alle deeze Heydensche volken zyn zeer wraakzuchtig) zo zouden deeze Delilas zulks gewisselph aan heure blanke minnaars ontdekken / en also de aanslagen heurer landsgelieden verhinderen.

Afgoden
Tempel.

Deeze volken zyn Afgodendienaars / maar hoe zy hunne Godsdiensf berichten is my onbekend. Op het groot epland zyn hier en daar eenige verstrooide hupzen en plantazien / en aan de zuydzy is een doopje / alwaar een kleyne Afgoden-tempel is ; zynde het breid van een Olifant / ontrent vyf voet hoog / en groot naar maate daarvan / ter eenner zyde / en dat van een Paerd / dat niet zo groot is / ter andere zyde geplaatst / bepde met de hoofden na 't Zuyden. De Tempel zelf was kleyn en slecht / van hout getimmerd / en gelyk als hunne hupzen gedeekt / het welk maar slecht is.

De beelden van een paerd en olifant waaren de gemeenste afgoden die ik in den Tempel van Tonquin zag / toen ik daar was ; evenwel waaren 'er ook andere beelden van beesten / vogelen / en visschen ; maar my staat niet voor eenig afbeeldsel van een mensch aldaar gezien te hebben ; noch ook zulke gedrochtelphke afbeeldsels / gelyk ik by de Cineezen heb gezien.

Cineese
Afgoden.

Overal waar de Cineese zeevaarders of kooplieden / (welke men in groote menigte ter zee aantrest) komen / daar hebben zy altoos verbaerlyke afgoden in hunne schepen of jonken / met brandende altaaren en beelden voor dezelve. Deeze Afgoden brengen zy met zich aan land ; en behalven deeze / welke zy gemeen hebben / heeft elk 'er een in zyn eegen hup. Op eenige byzondere vierdagen heb ik gezien dat hunne Bonzies of Priesters gansche armen vol van geschilderde papieren aanbagen en die met veel zwiers verbandden / zynde zeer bezorgd dat 'er niet een stuk hen ontvallen mogt. Op den zelfden tyd slagteden zy ook een Gept welke tot dien eynde een maand lang was gemeest / en booden die himmen Afgod aan / waarna zy dezelve toemaakten / en 'er een gastmaal mede hielden. Ik heb dit te Tonquin zien doen / alwaar ik ook op hunne gastmaalen genoodigd wierd ; en te Benkouli op 't epland Sumatra zonden zy een voorbout van de geofferde gept aan de Engelschen / dewelke van dezelve aten / en my 'er ook toe verzochten / doch ik sloeg het af.

Ommegang der
Afgodendienars
te Maderas.

Toen ik te Maderas / of 't Fort St. George was / zag ik zekere ceremonie / welke verscheidene nachten achter malhanderen verricht wierdt door de afgodendienars / die in de voorstad woonden : te weeten de mannen en vrouwen gingen alle wel gekleed / ommegangs wyze met brandende fakels / draagende hunne Afgoden met zich om. Ik zag dat sommige oli droegen die zy in de lampen springhielden / om dezelve te lichter te doen branden. Zy begonnen hunne ronde 's abonds ontrent ten elf uren / en hebbende de straaten tot twee of drie uren in den morgenfond staatelph omgewandeld / wierden de Afgoden met een groote plechtigheid door de voornaamsten van dezen ommegang ter Tempel ingedragen ; en eenige Vrouwen zag ik ook in 't byzonder ter

Tem-

Tempel intreedten. Deze Afgoden waaren in menschelpke gedaante/ en verscheelden van die van Tonquin, Kambodia, enz.

Ik heb reeds gezegd/ dat wy aan de eplanden van Pulo Kondore den 14^{den} Maart aankwamen. 's Anderen daags zochten wy na eene plaats om te kielhaalen; den 16^{den} liepen wy de haven in/ en maakten 'er aansonds bereydschap toe. Sommige van ons volk wierden geschikt om groote boomten te vellen/ en die aan planken te zaagen; andere begonden het schip te onttakelen; en eenige sloegen een hut op/ 30 om onze goederen in te doen/ als voor den zeplemaaker om in te werken. Onmiddels quam het volk des lands by ons/ en bragt ons van de vruchten des eplands/ beneffens eenige verken/ en somtyds ook schildpadden/ waarvoor wy hen rps gaven/ van welke wy een scheepslaading voor Manila genomen hadden. Wy koston van hen ook een goede part by hunne teer/ welke wy koolsten/ en aan den bodem van ons schip verzuipkten; hebbende deze teevige stoffe eerst met kalk vermengd/ die wy hier maakten; het welk een treflyk strephel gaf/ en zeer wel kleeftde.

Wy bleeven in deze haven van den 16^{den} Maart tot den 16^{den} April, in welken tyd wy ook nieuw zeplen voor ons schip maakten van het lynwaad/ dat wy in de rypen gebonden hadden. Wy maakten ook een groote sieng in voorraad/ en zaagden planken om den bodem van 't schip te bekleden/ want het was te Mindanao niet geheel en al van onderen bekleed; dies rukten wy 'er de oude planken nu af/ en spijkerden nieuw in de plaats.

Certwy wy hier lagen sturben twee van ons volk/ die te Mindanao Tweek vergaen waaren; zy hadden 't ons al gezegd/ toen zy zich vergifsmannen tigd gevoelden/ en hadden al dien tyd geguynd: volgens hun verzoek sturven eer zy nog dood waaren/ wierden ze door onzen Arts geopend; en door vermen bevondt huime levers zwart/ en 30 ligt en droog als kofk te gif.

Maadat ons werk alhier verricht was/ lieten wy de Spaansche rypen/ welke wy voor Manila genomen hadden/ leggen/ en ook het grootste gedeelte van de rypen/ naa alvorens genoeg voor ons zelven genomen te hebben: en op den 17^{den} zeilden wy van hier na de plaats alwaar wy eerst ankerden/ aan de noordzy van het groot epland/ om water in te nemen; want toen wy eerst aan dit epland kwamen/ was 'er een groote stroom/ en wy dachten dat het nog 30 zoude geweest zyn: maar wy bonden dezelve verdoogd/ uptgezejd dat 'er water in kuylen stont/ teweeten twee of drie orhoofden of een ton in een kuyt; Wy sneedden derhalven aansonds bamboezen af/ en maakten 'er pypen van/ door welke wy het water na de zeekant boerden/ door het selve niet nappen in die buizen of pypen te scheppen; en sommig van dit water ledden wy dus wel een halve Engelsche mpyl verre. Certwy wy beezij waaren met onze waterbaten te vullen/ bepraatte Kapteyn Read zeker ond man/ een van de Inwooners van dit epland/ den zelden die/ gelph ik reeds gezegd heb/ Malais kon spreken/ om synen loof.

1687. te zyn tot aan de baai van Siam; want hy had ons dikwils gezegd / dat hy daar wel bekend was / en eenige eplanden daar wist / alwaar visschers woonden / welke hy meende dat ons met zoute visch zouden kunnen verzorgen / om op zee te eten; dewyl wy om onder wege te eeten / niet dan ryp hadden. De oostelyke Moufon was nog niet verloopen / dies beslooten wy om daar eenigen tyd door te brengen / en dan met het begin van de wester Moufon weder na Manilla te keeren.

Wy zeilden dan den 21sten. April van Pulo Kondor, koers stellende West ten Zuiden na de baai van Siam; wy hadden schoon weder. Pulo Uby. met een mooije koelte upt den Oostnoordnoosten.

Den 23sten. quamen wy hy Pulo Uby; dit epland legt ontrent veertig mylen betwischen Pulo Kondore, even aan den ingang der baai van Siam; zynde de zupdwester hoek van 't land die de baai maakt / terwesten de punt van Kambodia. Dit Epland is zeven of acht mylen in den omtrek / en is hooger land dan eenige der eplanden van Pulo Kondor. Aan de zupdoostzyde is een eplandje ontrent een habels lengte van 't groot epland. Dit Pulo Uby is zeer boschachtig / en heeft goed water aan de noordzy / alwaar men ook kan ankeren; maar de beste ankerplaats is aan de oostzy / tegen over een klepne baai; en dan heeft men het klepne eplandje ten zuiden van zich.

De Pulo Uby vonden wy twee klepne barken met ryp geladen / dewelke te Kambodia t'huys behoorden / vanwaar zy twee of drie dagen te vooren gekomen waaten / om alhier water in te neemen. Ryp is de gemeene spys van alle die Landen / en wordt daarom van 't eene land na 't ander ter zee verboerd / gelyk het koojn in deeze gewesten der wereld: want in sommige landen groeit'er meer als de ingezetenen voor henzelven van noode hebben / en dan zenden zy 't gene ze missen konnen na zulke plaatsen / alwaar maar weynig voortraad daarvan is.

Den 24sten. quamen wy in de baai van Siam. Dit is een groote diepe baai / van welke / als ook van dit eyp / ik tegenwoordig maar weynig zal zeggen / omdat ik voor heb een omstandiger beschrypping upt te geeven van deeze gansche kust / naamelyk van Tonquin, Kochinchina, Siam, Champa, Kambodia, en Malakka, dewelke alle het oostelykste deel van 't vaste land van Asia maaken / leggende ten zuiden van Cina; want zulks in deeze reysbeschryppinge te doen / zoud het boek te veel doen uytduygen: dies wil ik liever een byzonder verhaal uptgeeven van 't gene wy wegens die landen bewust is / midsgaders de nabuurige eplanden Sumatra, Java, enz. alwaar ik eenige tyd doorgebragt heb.

Wy liepen de baai van Siam in / totdat wy aan de eplanden quamen / van welke onze Loors van Pulo Kondor ons gezegd had; deselve lagen ontrent in 't midden van de baai; maar hoe bedreeven hy daat ook mogt zyn / hy stierde ons echter op de grond; doch wy leeden geen schaade. Kapiteyn Read ging aan deeze eplanden aan land / en vondt daar een visschers doyp; maar zy hadden geen visch te koop / so dat wy leedig ginsten wederkeeren.

Wy

1687. zwemmen/ doch nu heel wel zwom een goede poos eer hy opgebischt wierdt. Toen de kano weer aan boord quam/ bemande Kapiteyn Read terstond twee kanoes/ en ging heenen om wraak te neemen op de Malayers; doch zy hem ziende aankomen/ boorden een gat in den bodem van hun schip/ en voeren met hunne boot aan land. Kapiteyn Read volgde hen wel/ maar zy liepen in 't bosch/ en verschoonen zich.

Wy bleeben hier tien of elf dagen/ want het waaide al dien tyd zeer hard. Ondertusschen ging Herman Koppinger onze Wondheeler aan land/ meenende daar te blyben: doch Kapiteyn Read zondt eenig volk die hem wederhaalden. Ik had dezelfde gedachten/ en had ook gaern aan land willen gaan/ maar wachtte na een bequaamer plaats daar toe; want noch hy/ noch ik/ toen wy te Mindanao laatsl aan boord gekomen waaren/ wisten iets van den verraaderlyken aanslag die er gesmeed was om Kapiteyn Swan achter te laten/ en met het schip door te gaan. En dewyl wy dit uitzinnig tot zeer wars waaren/ verlangden wy maar om hen de slipperd te geeven aan eenige plaats/ vanwaar wy hoopen konden na een Engelsche Faktorp te zullen geraaken. Anders gebeurde hier niets van belang terwyl wy hier lagen.

XV. HOOFDSTUK.

Vertrek van Pulo Kondôr, met voorneemen om na Manila te gaan, doch worden vandaar, en van 't eyland Prata gedreeven, en komen op de kust van Cina. 't Eyland S. Jan, op de kust van de Provincie Kanton. Deszelfs landsdouw en gewas: Cineese verken. De Inwooners; de Cineezen door de Tartaaren gedwongen hun haar af te snijden. Hun gewaad. Kleyne voeten hunner vrouwen. Porceleyn. Thee. Een dorp op S. Jans eyland. De akkerbouw van rijst. Een Cineese Pagode of Tempel. Cineese Jonken; hun want en takeling. Vertrek van de kust van Cina. Zwaare storm. Corpus Sant, of zeker licht, in stormen verschynende. De Piscadores, zynde eylanden dicht by Formosa. Een Tartarische bezetting en Cineese stad op eene dier Eylanden. Zy ankeren in de haven, dicht by de Tartarische bezetting, en handelen met

met den Gouverneur. Amoy in de Provincie van Fokien. Makao een Cineese en Portugeese Stad dicht by Kanton in Cina. Het gewaad van een Tartarisch Amptenaar en zijn gevolg. Hunne geschenken. Voortreffelyk rundvleesch. Samciu zeker Cineese Arak, en Hokciu, een soort van Cineese Mom. Het eyland Formosa, en de vyf Eylanden, aan welke zy de naamen geeven van Oranje, Monmouth, Grafton, Basjee, en Geyten eyland. Verhaal wegens de verscheydene diepten der zee by hoog of laag land. Het aardryk, de vruchten, en dieren deezer eylanden. De Inwooners en hunne kleding. Ringen van een geel metaal als goud. Hoedaanig de Huizen gebouwd. Hunne schuyten en handteering; spys van Geytenvellen en Penssen, en gerooste Springkhaanen. Basjee, of drank van Suyker-rieten. Hunne taal en oorsprong, spieffen en Buffels kolders. Geene Afgoden, noch burgerlyke Regeerig. Een Jongman leevendig begraven. Derzelver vrouwen en kinderen; en akkerbouw; zeeden en handel. Koers van 't schip tusschen de eylanden, verblyf aldaar. Worden door een zwaare storm weggedreeven; en komen weder. Vrindschap der Inboorlingen aan zes mannen die achtergebleeven waaren. 't Scheepsvolk door de stormen afgeschrikt, staakt hun voorneemen van voor Manila te kruysen; en besluyten na de Kaap Komorin, en vervolgens na de Roode zee te gaan.

Nadat wy geduurende de harde stormwinden water ingenomen / hout afgehakt / en ons schip zepteede gemaakt hadden / poogden wy met de eerste gelegenheyt van een bestendige wind na Manila te zeplen. Dies gingen wy den 4^{den} Januarius van Pulo Kondor, met een sypve Zuidweste wind en schoon weder 't zepl. De Peper-jonk / die na Siam moest gaan / bleef daar leggen / wachtende na een oostelyke wind; maar een van desselvs volks / zynde een basterd Portugees / quam op ons schip over / en wierd van ons aangehouden / om zyne kennisse in de verscheydene talen dier landen. De wind bleef niet langer dan vierentwintig uren Z. W. en liep toen na 't Noorden / en vervolgens Noordoost met een heldere lucht: eyndeelyk wierd hy Oost / en bleef acht of tien da

1687.

Droogten
van
Pracel.'t Ey-
land
Prata.St. Joans
Eyland
op de
Kust van
Cina.

dagen tusschen Oost en Zupdoost staan. Eventuel hielden wy 't dicht by de wind / verwachtende alle dagen dat de wind zoud omlooopen / omdat deeze winden niet volgens 't seizoen des jaars waaren.

Wy waaren nu bezyeerd dat de stroomen ons mogten misleiden / en na de droogten van Pracel voeren / dewyl dezelve ten Noordwesten niet verre van ons lagen; maar wy liepen oostwaards aan / zonder eenig teken daarvan te zien; echter hielden wy 't zeer noordwaards van onze voorgenomene koers; en dewyl de oostelyke winden bleeven duuten / gaven wy den moed verlooren van by Manila te komen / en beslooten derhalven na 't Epland Prata te gaan / 't welk op 20 gr. 40 min. leggen- de / te dier tyd niet verre van ons was.

Het is een kleyn laag epland / met klippen / 30 gezegd word / omringd. Het legt 30 in de weg tusschen Manila en Kanton, de voornaamste plaats eener Provincie / en stad van grooten handel in Cina, dat de Chinezen de klippen daarom heen meer vreezen dan de Spanjaards voortyds die van Bermudas; want veel van hunne Jonken van Manila komende / zyn 'er met groote schatten gelaaden op verongeluk / gelyk ons verhaald wierdt van alle de Spanjaarden / waarmede wy in die gewesten eenige verkeering hadden: Zy zeiden ons dat de meeste van 't volk in die schip- breuken verdronken waaren; en dat de Chinezen nooit derwaards gingen / om de verlorene schatten op te visschen / uyt vreeze van 'er zelve te zullen sneubelen; maar 't gebaar der plaats schijnt ons niet af / dewyl wy beslooten hadden onze fortun aldair te beproeven / indien de winden het hadden willen gedoogen; dies stebenden wy vyf of zes dagen lang derwaards; maar werden eyndelyk genoodzaakt dat voornemen te staaken; want dewyl de Zupdooste winden bleeven duuten / vreeben zy ons na de kust van Cina.

't Was den 25ten van Junius dat wy land zagen: en derwaards sieren- de / quamen wy dien zelden dag aan de Noordoostzy van St. Joans ey- land ten anker.

Dit Epland legt op de hoogte van 22 gr. 30 min. ten Noorden / op de kust der Provincie van Quantung of Kanton in Cina. Het is van een middelmatige hoogte / en taameljk vlak / hebbende een vruchtbaare landsbouw / in boschland en wepland verdeeld. De kanten of het buytenste van 't epland / voornaameljk dat gedeelte 't welk aan de ruy- me zee paalt / is boschachtig; en in 't midden zyn groene grazige wep- den / met eenige geboointe bezet; en 't land dat beboud is / is laag en waterig / doch eventuel overbloedig ryp voortbrengende / zynde het eenigste graangewas dat ik hier zag. Het tamine vee / 't welk dit epland uytkeert / zyn Chinees verken / gepten / buffels / en eenige ossen. De verken van dit epland zyn alle zwart / hebbende klepne hoofden / zeer korte dikke halzen / groote bukken die gemeenjk langs de grond slee- pen / en korte pooten: zy eten weynig / en zyn meestendeels zeer bet / misschien omdat zy veel slaapen. De tamine vogels zyn eenden / ha- nen / en hennen. Wild gevogelte zag ik 'er niet / uytgezept eenige wep- nige klepne vogeltjes.

De Inboorlingen van dit eyland zyn Cineezen, staande onder de Kroon van Cina, en gevolgelijk tegenwoordig onder de Tartaren. De Cineezen in 't gemeen zyn menschen van een lange en rechte gestalte / en grof van leden : zy hebben langwerpige troonen / hooge voeten / en klepne oogen; hunne neuzen zyn redelyk groot / met een verhevenheid in 't midden; hunne monden zyn middelmaatig / en hunne lippen maatelyk dun; zy zyn van een aschberwige kleur / hebben zwart haar / en lange dunne baarden : want zy rukken het haar by de wortel uyt / latende hier en daar alleenlyk eenige wepnige haaren aan hunne kin groeijen / waarin zy in groote hooberdy hebben / heimmende dezelve dikwils / en die somtyds met een strik opknoopen; de ook hebben zy zodaanige haaren ter wederzyde van hunne bovenste lippen groeijen / gelyk knevels.

De aloude Cineezen waaren zeer hobaerdig op hun hoofdhaar / en gedwongen het zeer lang wassen / strekende het dan netjes met hunne handen na achteren / alwaar zy 't op een naald wonden / die aan hun achterhoofd door 't haar heen gestoken wierd; en dit dedden de mannen zo wel als de vrouwen. Maar toen de Tarters hen overwonnen / dwongen zy hen door geweld die gewoonte te staaken / welke by hen zo geliefkoosd was / dat zy deeze dwang meer ter harte namen / dan hunne onderwerpinge / en daarom ook tot myten sloegen; doch vermits zy andermaal overweldigd wierden / waaren zy genoodzaakt genoege te neemen; en tot deesen dag toe volgen zy de gewoonte der Tartaren hunne Meesters / en scheeren hunne hoofden kaal / op eene lok na / die sommigen opstrikken / en andere hangen laten zo lang of zo kort als 't hen gebalt. De Cineezen in andere landen behouden nog hunne oude gewoonte; maar zo iemand van hen in Cina bevonden wordt lang haar te draagen / die verbeurt zyn hooft : dies hebben vele van hen hun vaderland verlaaten om de vryheid van hun haar te draagen te behouden / gelyk zy zelve my verhaald hebben.

De Cineezen hebben geen hoeden / mutsen / of tulbanden; maar wanneer zy uytgaan draagen zy een klepne zonnescerm in hunne handen / om hunne hoofden / door dezelve daar boven te houden / voor de zon of de regen te beschutten. Doch indien zy maar een klep en dwegs te gaan hebben / dan draagen zy slechts een groote waaijer / van papier of zyde gemaakt / van zulk een satoen als die van onze Lustvrouwen hier te lande; ook worden 'er vele van die herwaards over gebracht. Elk neemt daar te lande eene van die in de hand / als hy maar eens aan de andere zyde van de straat gaat / dekkende zyn hoofd daarmee / zo hy geen zonnescerm by zich heeft.

De gemeene kleding der mannen is een wyde jurk / en een broek : zelden draagen zy kousen / maar zy hebben schoenen of liever een soort van muplen : de mans schoenen zyn verscheidentlyk gemaakt. De Kleyne vrouwen hebben zeer klepne voeten / en gevolgelijk maar klepne schoenen; want van jongs op worden heure voeten zo styf gezwachteld als hunner zy 't eenigzins verdraagen konnen / en van dien tyd af dat zy konnen gaan /

1687. gaan/ tot den tyd toe dat zy niet meer groeijen/ bewinden zy dezelve alle nachten. Dit doen zy boordachtelyk om 't groeijen daarvan te beletten/ achtende kleyne voeten een groot cieraad te zyn. Maar door deze onredelyke gewoonte worden zy van 't gebruyk van heure voeten eenigfins verkeerden; want in plaats van gaan/ doen zy niet dan stompevoeten in en ontrent heure hupzen/ gaande t'elkens op heure hurken zitten; zulks dat zy al heur leeden lang tot zitten schynen geschikt te zyn. Zelden gaan zy upt/ men zou schier denken/ gelyk ook sommige van gevoelen zyn/ dat het onderhouden van deze gewoonte een list der mannen is/ om haar het uptloopen te beletten en binnens hup te houden. Zy zyn gestadig aan 't werk/ weetende zeer fraai met de naald om te gaan/ zo dat zy veel aardig gesikt werk/ en ook heure epgene schoenen maaken; maar zo een breedeling om de zeldzaamheid gaarn een paar daarvan zoude willen verboeren/ dan moet hy al een groot gunsteling van haar zyn/ byaldien hy die van haar krygt/ al gaf hy 'er ook de dubbelde waarde boor. De zynste soort van vrouwen loopt langs de straat/ en ter markt/ zonder kousen en schoenen/ en 't mag haer niet gebeuren kleyne voeten te hebben/ omdat zy 'er de kost mee moeten winnen.

Porcel-
eyn.

De Cineezen, zo mannen als vrouwen zyn zeer vernuftig/ gelyk blykt upt de vele raare dingen/ die upt hun land gebragt worden/ inzonderheid het Porcelayn. De Spanjaards van Manila, welke wy op de kust van Lukonia namen/ verhaalden my dat die waar gemaakt wordt van zekere schelpen/ welker binnenste naar porcelmoer gelykt. Maar de Portugees/ van wien ik een wepnig geleden gesprooken heb/ die lang in Cina had gewoond/ endie taal als mede de nabuurige spraaken zeer wel sprak/ zeyde dat het gemaakt wierde van een fynne soort van klei/ die in de Provincie van Quanung uptgegraaven wordt. Ik heb 'er verscheptemaal na gevraagd/ maar nooit geen voldoende antwoord daarop bekomen; en toen ik op die kust was vergat ik 't dieswege te vraagen. Zy maaken ook zeer mooi laktwerk/ en goede zyde stoffen/ en zyn heel aardig in 't schilderen en beeldsnyden.

Thee.

Cina levert vele droogen upt/ en byzonderlyk de Cina wortel; doch die groeit ook in andere landen/ gelyk als in Jamaika, inzonderheid op de Zestien myls wandelings; en in de baaf van Honduras wast hy mede overbloedig. Daar wyxt veel Sykier in dit land gemaakt/ en een menigte van Thee bandaa gebragt/ dewelke daar/ te Tonquin, en Kochinchina een gemeene drank is/ waarmee de vrouwen op straat zitten/ verkoopende kopjes met heete toebereyde Thee: zy noemen dezelve Chau, en 't is een drank die van de allerarmste gesluypt wordt. Maar de Thee te Tonquin of in Kochinchina schyn niet zo goed/ noch van zulke een lieflyk bitter/ noch zo schoon van kleur/ of goed van kracht te zyn/ als die in Cina; want ik hebze in alle die plaatsen gedronken; 't en waare zulks aan het toemaaken scheelt; want zelf heb ikze aldaar niet toegemaakt: en door de hoooge roode kleur gelykt het wel/ als of zy 'er een afkooksel van gemaakt/ of dezelve lang bewaard

hadden. Doch men heeft my gezegd / dat 'er in Japan veel zuphere en heel goede Thee is.

De Cineezen zijn zeer groote dobbelaars / so dat zy nacht en dag spelen / zonder ooit moede daarvan te worden / totdat zy alles verloren hebben ; en dan is 't gemeen by hen zichzelve te verhangen. Dit was dikwils geschied door de Cinese Faktoors te Manila, gelijk de Spanjaards die daar woonden my verhaalden. De Spanjaards zelve zijn zeer tot spelen geneegen / en 'er wel op afgerecht ; maar de Cineezen zijn hen te snood / zynde doorgaans een loos volk.

Maar een byzonder verhaal van hen en hun land zoud een geheel boek vol maaken ; en myn kleyne onderbindig van hen laat my niet toe veel van hen te zeggen : Dies zal ik my voornaamelyk houden aan 't gene ik op 't eiland St. Joan aanmerkte alwaar wy eenigen tyd lagen / en dagelyks aan land gingen / om leestogt / als verken / vogels en buffels te hoopen. Hier stondt een doorp in een natte moerasige grond met vele morsige poelen tusschen de huizen / die blak op de grond gebouwd waaren / gelijk de onze / en niet op steylen / als te Mindanao. In deze poelen was een menigte vaneendvogels : de huizen waaren kleyn en laag / en met ried gedekt / zynde van binnen slecht gestoffeerd / en morsig onderhouden. My is ook gezegd / door iemand die in de stad Kanton geweest was / dat de huizen daar maar slecht en ongeregeld waaren.

De Inwooners van dit doorp scheenen meest akerlieden te zijn : zy waaren alle te dezer tyd zeer bezig met het zaaijen van rys / 't welk hunne voornaamste waar is. Het land daar zy de rys op zaaijen is laag en waterig / zulk dat het geploegd zynde wel een moederhoop geleek. Zy ploegen 't land met een kleyne ploeg / getrokken door eenen buffel / en dezelfde man die de ploeg houdt / dyfst ook het beest. Als de rys ryp en ingeoogt is / laaten zy die door buffels up de aakren treden / op een groote ronde plaats met een harde vloet die daartoe bequaam gemaakt is / alwaar zy drie of vier van deze beesten achter aan malkanders staerten vast maaken / en hen in eene kring rondom dyppen / als een rosmolen / leggende de rys so / dat die alle door de buffels betreden wordt.

Ik was aan dit eiland eens met zeven of acht andere Engelsche aan land ; en dewyl wy daar eenigen tyd moesten wachten / doodden wy een kleyn verkenje of big / en brieden 't selve om 'er onze maaltijd mede te doen. Terwyl wy bezig waaren met ons verkenje toe te maaken / quam een van de inboozlingen by ons zitten / en toen onze kost klaar was / sneden wy 'er een goed stuk van / en gaben 't hem / 't welk hy graag aannam. Maar door tekenen badt hy om nog meer / en wees met een na 't bosch : doch wy zyne meening niet verstaande sloegen wepnig acht op hem / totdat wy by wel verzadigd waaren : Ondertusschen maakte hy nog al teken / en gaande een wepnig van ons / wenkte hy ons by hem te komen : 't welk ik en nog twee of drie andere eyndelyk deden. Hy hoorjnt gaande leydde ons in een

Het gewaet van
St. Jonas
Eyland.

1687.

Cineese
Afgoden-
Tempel.

kleyen donker pad door een dicht kzeupelbosch / na een boschje van ge-
boomte / alwaar een oude Afgodentempel stondt / zynde ontrent tien
voeten wyd en diep: de muuren / die van gebakken steen waaren ge-
maakt / waaren ontrent negen voet hoog / en twee voet dik: de vloer
was met breede tichgelsteenen beleyd / en in 't midden van dezelve stond
een oude roefstige klok op zyne rand. Deeze klok was ontrent twee voet
hoog / staande vlak op de grond; de rand waat op dezelve stondt was
ontrent zestien duym in zyne middelpyn: van de rand liep hy schuys toe
na de top / byna gelyk onze klokken / maar de rand was niet zo veel
uylwaarts gedraaid als de onze. Boven op de klok stonden drie pze-
staven / 30 dik als een mans arm / strekkende zich uyl ter lengte van
tien duym van den klok / alwaar de eynden als in een middelpunt tza-
men quamen / en scheenen zo dicht en vast aan de klok gehecht te zyn /
als of alles uyl een stuk gegooten was; deeze staven strekten zich vlak
gelyk de vloer uyl als een dylehoek / en aan de enden derzelver / die
uylstreydden als de takken van 't onruyt eens bzaadwerks / waaren net
de fatsoenen der posten van een gedrochtelyk beest gemaakt / met scher-
pe kilaauwen voorzien. Dit scheen him God te zyn / want zo dra als
onze pberige Leydsman by de klok quam / viel hy op zyn aangezigt
neer / en knikte en wenkte ons toe / begerende zo 't scheen / dat wy 't
zelfde zouden doen. Binnen den Tempel tegens de muur aan / stond een
altaar van witte gehouwen steen; deeze tafel of altaar was ontrent dyle
voet lang / zestien duym breed / en dyle duym dik / staande ontrent twee
voet van de grond op dyle zupltjes van dezelfde witte steen. Op dit onder
stonden eenige kleyne aarde kuyken / welker eene vol was van kleyne
stokjes / die aan 't eene end gebzand waaren. Onze Leydsman maakte
veele tekenen dat wy wat van ons vleesch zouden haalen / en het daar
laaten / schynende zulks zeer pberig aan te dzingen; maar wy wepger-
den 't / en hem daar latende / gingen wy aan boord. Geenen anderen
Tempel of Afgod heb ik daar gezien.

Cineese
Jonken.

Terwyl wy te deerzert plaatze lagen / zagen wy verscheidene Cineese
Jonken, zeplende in het meyl tusschen de eylanden en 't vasteland; en een
daarvan quam by ons ten anker. Ik en eenige andere van ons volk
gingen 'er eens in / om dit vaartuyg te bezien: Het was gemaakt met
een platte vierkante voorsteven en achtersteven / doch het voorste end
was zo breed niet als 't achterste. Op het verdek waaren eenige kleyne
vertrekjes / ontrent dyle voet hoog / en met Palmetes bladeren gedeckt /
verstrekende tot kooijen voor de matroozen: Daar was een maatelyk
groote Kajuyl / waar in een outaar en brandende lamp stondt; ik keek
'er eens even in / doch zag geenen Afgod. Het ruyt was in verschepe-
ne kleyne afschutfels verdeeld / die alle zo hecht en dicht gemaakt wa-
ren / dat indien 'er in 't eene een lek gekomen waare / het tot in 't ander
niet kon doorloopen; zulks dat het water geen schaade zoud hebben kon-
nen doen / dan alleenlyk aan de goederen die in 't vertrek waaren / daar
't lek ontstaan was. Alder van deeze vertrekken behoorde een of twee of
meer koojlieden toe; en elk laadt zyne goederen in zyn eygen ruyt / en
slaapt

slaapt 'er waarschynelyk ook / 30 by zelf aan boord is. Deze Jonken hebben maar twee masten / een groote mast en een fokkemast : De fokkemast heeft een rae met een vierkant zepl / maar 't zepl van de groote mast loopt na boven schuyng toe / gelyk het zepl van een kleyen jacht ; en by schoon weder gebuyken zy ook een marszepl / 't welk zy by leelyk weer met rae en al op 't verdek neer haalen. De groote mast van de grootste Jonken scheen my toe ontrent 30 dik te zyn als die van onze zelve gelyke Oorlogschepen van de derde rang : doch niet in stukken gedeeld / grootte masten. gelyk de onze / maar gantsch van eenen boom gemaakt : en in alle myne reizen heb ik nooit ergens een mast van een enkelde boom / 30 dik van lpf / en 30 lang gezien / en met eenen 30 fraai spits toeloopende / als die van de Chinesse Jonken.

Enige van ons volk voeren ober na een rebelyk groote stad op de vaste kust van Cina , om te zien of wy ons daar van leestogt zouden hebben konnen verzorgen / 't welk het gene was dat ons altoos ontbrak / en de voornaamste oorzaak onzer komste hier was ; maar wy durfden op deze plaats niet langer blyven leggen / want wy bespeurden eenige tekenen van een naakende storm / vermids het toen de tyd des jaars was / dat men stormen op die kust te verwachten had ; en hier was geen veylige reede om te ankeren. Het was nu het seizoen van de Syddweste Mou-son ; maar de wind had al twee of drie dagen lang 't Kompas rond geloopen ; en somtijds wierdt het gantsch kalm. Dit was de oorzaak dat wy in zee staken / om ten minsten de ruime zee te hebben ; want zulk blepend weder is gemeenlyk de voorlooper van eenen storm.

Wy wonden dan 't anker op / en gingen 't zepl / doch hadden den gansen volgenden nacht zeer weynig wind : 's daags daar aan / zynden den 4^{den} van Julius , des naammiddags ten vier uren / liep de wind Noordoost / en begon syp te waaijen ; de lucht zag 'er in die hoek zeer donker uyt / en de zwarte wolken / die den gansen morgen ober de him gehangen hadden / begon den siel aan te dypen / en na ons toe te komen. Wy namen derhalven onze marszepls in / en dewyl de wind hand ober hand toenam / reefden wy onze schover en fokke zepls : ten tien uren gorden wy ons fokkezepl / latende het met de bezaan en 't schoverzepl loopen. Ten elf uren gorden wy ons schoverzepl / en verzorgden onze bezaan / ter welker tyd het begon te regenen ; ten twaalf uren 's nachts woei het ongemeen hard / en 't regende als of 'er water door een zeef gegooten wierdt : Het donderde en bliksende ook verbaerlyk / en de zee scheen rondom als een vuur / want elke baar die 'er brak / slikerde als een bliksem. De hebige wind deed de zee tersetond geweldig hol gaan / en dat met korte golven / die ons verdek begon den in te slaan. Eene zee quam en sloeg een gedeelte van ons galjoen weg ; en ons voor-anker / het welk met de ene tand ober ons boord was gelegd / en zeer wel langs de zyde lag / wierdt met zulk een geweld afgespoeld / dat het ons hangende te slingeren / wel haast een gat in onze boeg zoude geslagen hebben. Dies waeren wy genoodzaakt het recht voor de wind af te laaten loopen / om ons anker weder vast te leggen ; 't welk wy met veel moeite deden ; maar wy durfden

Der
zelver
grootte
masten.

Verlaa-
ten de
kust van
Cina.

Zwaare
storm.

1687.

daarna onſ ſchip niet weer na de wind wenden / uyt breeze van omgeſlagen te worden; want de ſchrepen in zulke zwaare ſtormen van of na de wind te wenden / iſ gebaazlyk. Ondertuſſchen bleef de onſtupmigheid van 't weer duuren / tot 's morgens ten vier uren / in welke tyd wy onze twee kanoes / die achter aan ſleepten / afhaften.

Corpus
ſant.

Maar vier uren naam de donder en de regen af / en wy zagen boven aan de ſteng van onze groote maſt / op de knop der vleugelpil / een Corpus ſant. Dit geſicht verheugde ons volk uyttermaate; want de ſtorm iſ doorgaans op zyn hoogſt geweest / als men om hoog eene Corpus ſant ziet; maar als men dezelve op 't verdeck ziet leggen / wordt het gemeenlyk voor een quaad teken gehouden.

Een Corpus ſant iſ een zeker kleyn glinſterent licht; het welk / wanneer het zich aldus vertoont / gelyk als dit / aan de top van de groote maſt / of aan de raar / als een ſtar iſ; maar als 't zich op het verdeck zien laat / dan gelyk het wel een groote glim-worm. De Spanjaards geeven 't een andere naam (alhoewel ik acht dat ook dit een Spaaniſche of Portugeeſche naam / en een verbaſtering van Corpus Sanctum iſ;) en my iſ gezegd / dat wanneer zy dezelve zien / zy zich dan aanſtonds tot het gebed begerden / en zich krupen en zeegenen over zulk een gelukkig geſicht. Ik heb ſommige domme matroozen hooren praaten / dat zy deeze lichtjes hadden zien kruppen of wandelen / in en uyt door de ſpiegaten / en dat 'er zeer doebige rampen op waaren gevolgd: maar ik heb nooit een van dezelve zich zien beweegen van de plaats daar het zich baſt gezet had / uytgezejd op het verdeck / daar elke zee die 'er komt het verſpoelt; ook heb ik ze nooit gezien / dan wanneer wy zo wel een zwaare regen als wind hadden: 't welk my gelooven doet / dat het zekere lyimige ſtoffe iſ. Maar al genoeg hier van.

Wy lieten 't ſchip dus voor wind en ſtroom dypen / van twee uren tot zeven uren 's morgens; en vermits de wind toen zeer afgenomen was / zetten wy onze bezaan weer by / wendende ons ſchip na de wind / en lieten 't zo doorſiaan tot elf uren. Alſtoen wierdt het doodſtil / en bleef zo ontrent twee uren; maar de lucht ſag 'er nog zeer zwart en donker uyt / boornaamelyk ten Zuydweſten; en de zee ſtaakte ons ſchip als een eperſchaal / door gebrek van wind. Ontrent ten een uure naademiddag begon het uyt den Zuydweſten te hoelen / zynde de hoek vanwaar wy den wind verwachtende waaren; dies bonden wy onze bezaan op / en wendden ons ſchip; en zo dra lieten wy 't niet voor de wind af loopen / of het woei weer een ſtorm / en begon zeer hard te regenen / hoewel echter zo zwaar niet als den voorgaanden nacht; maar de wind bulderde al zo hard / en bleef zo tot tien of elf uren 's nacht. Gedurende al dien tyd liepen wy zeer ſnel voor de wind af / zonder eenig zejl te voeren. Daarna begon de wind allengskens af te neemen / en eer het dag was hadden wy maar weynig wind / en mooi helder weder.

Ik ben nooit van al myn leeven in zulk een oberzwaare ſtorm geweest / en zo zynde ook al ons bootsvolk. Het was na by de verandering van de Maan / zynde maar twee of drie dagen te vooren. Den 6den 's morgens /

gens/ hebbende mooi bequaam weer/ haalden wy onze vaes weer op/ en begonden onszelven en onze fiederer wat te dzoogen/ want wy waaren doornat. Deeze storm had ons volk zo moedelooß gemaakt/ dat in plaats van meer mondkoß te gaan koopen/ ter plaatse daar wy voor den storm gelegen hadden/ of meer na 't eyland Prata te zoeken/ zy beslooten ergens na een fchuyplaatse te gaan/ eer de volle maan quam/ wpt breeze van nog een storm tegens dien tyd te krygen: want gemeenlyk als men eenig quaad weerder heeft/ zo is het twee of drie dagen voor of na de Vollemaan.

Deeze gedachten/ zeg ik/ deden ons volk overleggen waar zy zouden gaan: en de ftaarten eerst naagezien zynde/ wierdt beslooten/ dat wy na zekere eylanden/ genaamd de Piscadores, leggende op 23 gr. Noorderlyk/ zouden zeplen. Want daar was niemand aan boord die op die kust behend was/ en daarom moften wy ons op de ftaarten verlaaten/ die ons alleenlyk aanwezen/ waar zulke en zulke plaatsen of eylanden lagen/ zonder eenige befchryvinge daarvan te geeven/ welke havens/ reeden/ of baaijen daar waaren/ of waartin derzelver gewas/ fterkte/ of handel bestond: dies waaren wy genoodzaakth de havens en baaijen zelfe op te zoeken.

De Piscadores zyn een party bewoonde eylandtjes/ leggende dicht by Piscado- 't eyland Formosa, tusschen dezelve en 't Eyk van Cina. ontrent op 23 res. gr. Noorder breeke/ byna zo hoog als de (*) kreefts-Zonnekeerkring. Deeze Piscadores eylanden zyn maateljk hoog/ en vertoonen zich schier gelyk onze dypnen in Dorsetshire en Wiltshire in Engeland: Zy brengeu kort dik gras en eenige wepnige boomen voort; voortz zyn ze redelyk wel bewaterd/ en daar gaan veel geften/ en eenig groot vee op te weyden. Daar zyn veel bergen met oude fchansen daarop/ doch die nu/ hoedaanig zy voormaals ook zyn geweest/ van geen gebruik zyn.

Tusschen de twee oostelykfte eylandtjes is een zeer goede haven/ die nooit zonder Jonken is; en aan de westzy van het oostelykfte eyland/ is een Stad en een schans die de haven bescrepen kan. De huizen Eene Tar- aldaar zyn maar laag/ doch echter wel gebouwd/ zo dat de stad zich tarifche van verre fraai voordoet. De Tartaren houden daarene bezetting van bezetting drie of vier honderd soldaaten/ die 'er drie jaaren hun verblyf hebben/ en aldaar. dan elders verlegd worden.

Op het Eyland aan de westzy van de haven/ dicht by de zee/ is een fterdter van Cineezen, en op de meeste van de andere eylandtjes woonen eenige Cineezen/ op 't een meer/ en 't andere min.

Hebbende dan/ gelyk ik reeds gezegd heb/ beslooten na deeze eylan- den te gaan/ felden wy koers daarnatoe/ met een Westzydweste wind/ en een kleine koeke. Den 20^{den} Julius kreegen wy dezelve kust in 't ge- zigt/ en liepen 'er vervolgens tusschen in/ maar vonden geen plaats om te ankeren/ voordat wy in de gemelde haven quamen. Wy liepen 'er by de roes in/ weeteude wepnig wat weg wy houden moften/ en wy ver- won-

(*) Tropicus Cancri.

1687.

wonderden ons dat wy zo veel Jonken zagen gaan en komen / en sommige ten anker leggen / alsmede dat 'er aan de oostzyde zulk een groote stad / en een Tartarische bezetting was : want het was blyten onze verwachting / en wy verlangden 'er niet na om van eenig volk gezien te worden / wissende ons liever in die zeen verborzgen houden. Doch zien- de dat wy hier nu waaren / liepen wy stoutelyk de haven in / en zonden onze kans terstond na de stad.

De Ste-
den A-
moy.

Ons volk aan land tredende wierd door een Officier te gemoet ge- gaan ; en onze Quartiermeester / die de voornaamste in de boot was / wierdt voor den Stadboogd gebracht / en onderzocht van welk een landaard wy waaren / en waarom wy daar quamen. Hy antwoorde dat wy Engelschen waaren / en na Amoy of Anhay meenden te gaan : dit is eene stad staande aan een baarbaare rivier in de Provincie van Fo- kien in Cina, alwaar groote koophandel gedreeven wordt ; zulk dat 'er een menigte van schepen aldaar is / als ook op alle die kusten / gelyk my verhaald is van verscheyden die daar gewest waaren. Hy zeyde ook / dat wy eenige schaade door een storm geleeden hebbende / daar in- gekomen waaren om ons schip wat te kalfateren / en 'er meenden te bly- ven leggen tot naa de volle maan / upt vreeze voor nog een storm. De Stad- boogd zeyde daarop / dat wy ons schip liever te Amoy mogten kalfateren dan hier / en dat hy gehoord had dat daar twee Engelsche schepen aan- gekomen waaren ; voorts dat hy gewillig zoude zyn om ons in alles be- hulpsaam te wezen ; doch dat wy geen staat moften maaken van daar handel te dypben / maar dat wy na zodaanige plaatsen moften gaan / dien 't wy stond vreemde kooplieden te ontvangen / welke waa- ren Amoy en Makao.

En Ma-
kao in
Cina.

Makao is desgelyks een stad van grooten handel / leggende op een ey- land aan den mond der rivier van Kanton : het is versterkt / heeft een bezetting / en is bewoond van veele Portugeezen / maar echter onder een Chineese Stadboogd / wiens volk de halve stad bewoonen / en de Portugeezen zo veel schatting opleggen als zy goed vinden ; en deeze dur- ven zich daartegen niet verzetten / upt vreeze van hunne neering te ver- liezen.

Hun we-
dervaa-
ren aan
de Pisca-
dores.

De Stadboogd echter zeyde heel brindelikh tegens onze Quartier- meester / dat wy hebben zouden 't geene ons ontbrak / indien die plaats 't zelve verschaffen kon : doch dat wy op dat epland niet mogten aan land komen ; maar dat hy eenige van zyn volk aan ons schip zoude zen- den / om te zien wat wy van noode hadden / 't welk zy ons dan zouden beschikken : doch dat wy op de andere eplanden wel mogten gaan / om ververschinge van de Chineezen te koopen. Naadat dit gesprek geeyn- digd was / zondt de Stadboogd hem te rugge met een pot met meel / drie of vier groote koeken of bollen syn brood / en ontrent een dozyn pynap- pelen en watermeloenen / alle zeer goed in hunne soort / tot een geschenk voor den Kapiteyn.

's Anderendaags quam een voornaam Amptenaar met een groot ge- volg aan boord : hy had een zwart zyde bonnet op / zynde 't zelve van een

een zonderling maakfel / met een pluymaadje van zwarte en witte beeren / staande rondom zyn achterhoofd bykans overend : voorts waaren alle zyne bobenklederen van zwarte zyde : hy had een wyde zwarte rok aan / die tot aan zyne knien nerschling / en zyne broek was van 't zelfde stof; onder zynen rok had hy nog twee kledingen van ander gekleurde zyde : zyne beenen waaren met zwarte zachte laersjes bedekt. Alle die van zyn gevolg hadden een net gewaad van zwarte zyde aan / draagende alle zwarte laersjes en bonnetten : deeze bonnetten waaren gelyk de bol van een hoed / van Palmetegbladen geblochten / gelyk onze sroochoeden / maar zonder rand / neerkomende tot aan hunne ooren : op dezelve waaren geene pluymen / maar een langwerpige knoop boven op de top / en van de knoop af onder de knoop hing'er rondom hun hoofd een soort van grof haar / gelyk paardehaar / geleverd (30 ik acht) met een helder rood.

De Amptenaar bragt als een geschenk vanden Stadboogd / een jonge baerze / zynde 30 vet en mild van vleesch / als ik ooit in enig uytheemfch land geproefd heb; en hoewel dezelve kleyen was / echter was ze zeer wel gegroeid : voorts twee groote berkens / vier gepten / twee korben met fyn meel / twintig groote bollen fyn welsmaakelyk brood / twee groote pullen met Arak / van rys / 30 ik acht / gemaakt / en van de Cineezen Samciu genoemd; en vpsenpftig kannen met Hogciu, Samciu en Hogciu Cineese dranken gelyk zy 't noemen : dit is een sterke drank / gemaakt van tarw / 30 my gezegd is; dezelve ziet gelyk Wom / en smaakt ook schier 30 / zynde zeer aangenaam en hartelyk. Onze Matroozen drinken dit zeer gaern; want daar gaat naauwelyks een fchip na Cina, of 't bootsvolk komt vet te rugge door het drinken van deeze drank; en zy brengen'er boorraad van met zich. Dezelve wordt in kleyne witte dikke kannen of potten gedaan / die byna een mingelen / en de dubbelde omtrent twee mingelen houden; deeze kannen zyn onder eng / hebben een redelyke dikke buyk / en loopen na boven by kort toe / met een kleyne dikke hals : in de mond van deeze kan doen zy een houte spons / die'er net in fnypt / daarover leggen zy een stuk papiers / en ober 't zelf een groote klop kley / byna 30 dik als de kan zelf / 't welk omtrent vier dupm ober de hals heen komt / om de drank goed te houden; want 30 dezelve eenige lucht krygt wordt ze terfcond zuur; zulk dat wanneer wy'er wat van koopen van de fcheepen die te Maderas of Fort St. George upt Cina te rugge komen of ook van de Cineezen zelf / van de welke ik die te A-chin, en te Benkouli op Sumatra wel gekoft heb / wy'er na zien of de kley ook geborfen / en of de drank ook drabbig is; want dan moeten zy dezelve weerneemen: Een mingelens kan geldt daar zes fupbers. Behalven dit geschenk van den Stadboogd was'er een Kapiteyn van een Jonk / die ons twee potten met Arak / en een menigte van pynapels en watermeloenen zondt.

Kapiteyn Read zondt daarop tot een geschenk aan de Stadboogd te rugge een mooie Spaansche degen met een zilver geveft / een Engelfch vuurtoer / en een goude keten; en toen de Amtenaar weer van boord ging /

1687. ging / wierden 'er drie stukken gelost. Na de middag zondt de Stadsvoogd dien zelfden Amptenaar weder / om den Kapiteyn booz zyne beleefdhejd te bedanken / belovende zyne vriendschap te zullen vergelden eer wy vertrokken : maar wy hadden daarna zulk stormig weder / dat 'er geen schuyt aan boord kon komen.

Vertrek
van de
Piscadores.

Wy bleeven hier tot den negenentwintigsten / en zeilden toen weg met een Zuidweste wind / en redelyk mooi weer ; stierende onze koers na eenige Eplanden / leggende tusschen Formosa en Lukonia. In onze kaarten wordenze geschild zonder naam / alleenlyk met de figuur van 5 / betekenende het getal derzelver. Het wierd by ons vermoed dat deeze eplanden onbewoond waaren / omdat onze kaartmaakers dezelve geen naam hadden gegeven ; dies meenden wy daar bepyl te zullen komen leggen / en met een niet verre van 't epland Lukonia te zullen zyn / 't welk wy nog al voorszadden te bezoeken.

't Eyland
Formosa.

Wy zeilden dan langs de Zuidwest-zyde van Formosa : latende 't zelfde aan bakboord leggen. Dit is een groot Epland ; het zuyd end legt op 21 gr. 20 min. en 't noord end op 25 gr. 10 min. Doorder breedte : De lengte van dit epland wordt geschildt van 142 gr. 5 min. tot 143 gr. 16 min. rekenende Oost van de Plek van Tenarit, zulks dat het maar smal is / en de kreesse Zonnekeerzling loopt 'er dwars over. Het is een hoog en boschachtig epland / dat voorszeden wel bewoond was van de Cineezen, en toen veel van onze Engelsche Kooplieden bezocht wierde / dewyl 'er een goede haven was om bepyl met schepen in te leggen. Maar sedert dat de Tarters Cina hebben bemagtigd / hebben zy de haven / zo ik verstaan heb / bedurven / om de Cineezen, die toen in opstand waaren / te beletten dat zy zich daar versterkten ; en hebben de uptheemische Kooplieden bevolen aan de vaste kust te komen handelen.

Den 6den Augustus quamen wy aan de byt Eplanden / daar wy 't op toegelegd hadden / en ankerden aan de oostzy van 't noordelykst epland / op bystigt badem waters ; een kabels lengte van den oever. Wy zagen alhier bytten onze verwachtinge een menigte van Inwooners ; want daar waaren drie groote vleken / alle niet boven een myl van de zee ; en achter een klepne berg / gelyk wy daarna bevonden / was 'er nog een dat grooter was. Deeze eplanden leggen op 20 gr. 20 min. Doorder breedte / volgens de hoogte / die ik daar nam ; en ik bevond derzelver lengte in onze kaarten op 141 gr. 50 min. Dewyl deeze eplanden in de kaarten geene byzondere naamen hebben / naamen sommige van ons het Zeemans voorszrecht / en gaven dezelve zulke naamen als 't ons goed dacht. Drie van die eplanden waaren redelyk groot / doch 't westelykste is 't grootste / het welk de Hollanders / die onder ons waaren / 't epland Oranje noemden / ter eere van zyn tegenwoordige Majesteit. Het is zeven of acht mylen lang / en ontrent een myl breed / leggende bykans Zuyden en Noorden. De andere twee groote eplanden beoosten dit waaren drie of vier mylen lang. Het noordelykste van 't zelfde noemde ik / 30 dra wy 'er voer aan land zetteden / de Hertog van Grafton. Graftons epland / hebbende myne Vrouw up het huygezin zynet Gemaa-

De Ey-
landen.
Oranje.

Grafton.

Een klip

De BASJEE Eylanden

De Eerste Inkomst

t Eyland

Oranje

t Eyland

Grafton

t Eyland

Monmouth

t Eyland
Basjee

t Geyten
Eyland

Gemaallime getrouwd / en haar in 't huys van Arlington geslaaten / toen ik op reyse ging. Die epland is ontrent vier mylen lang / en anderhalf breed; stekkende zich Noord en Zuyd. Het ander groot epland Monmouth, een myl bezuyden Grasson, zynde ontrent drie mylen lang / en een myl breed / en gelegen gelyk het ander. Tusschen Monmouth en het zuydend van Oranje, syn nog twee rondachtige eplandties / leggende Oost en West; het oostelykste van de twee noemde ons volk eendragtigh Bas-Basjee. jee, van zekere draak welke wy daar alle dagen overbloediglyk dronken / naadat wy daar ten anker gekomen waaren. Het ander / dat het kleynste van allen is / noemden wy 't Geyten-eyland, van de groote me- Geyten nigte geeyten die daar waaren. Benooyden deeze eplanden syn twee eyland, hooge klippen.

't Epland Oranje, dat het grootste van allen is / is niet bewoond / het is hoog / vlak en effen land / doch steyl aan de zeeant; zo dat wy daar niet konden aan land gaan / gelyk wy aan alle de ander deden.

Ik heb doorgaans bemerkt / dat waar het land met steyle rotsen en klusten aan de zeeant bezet is / men aldaar een zeer diepe zee / en zelden goede ankergrond heeft: Daaren tegen daar het lant schuyng na de zee afloopt / schoon het na binnen toe ongemeen hoog is / bindt men gemeenlyk goede ankergrond. En naar dat men de afdaaling van het land na de kant van 't water steyl of te schuyng ziet / zo bebindt men ook gemeenlyk de ankergrond min of meer diep of steyl te syn; in welken geballe men dichter by den oever komt / of daar verder van af ankert / naar dat men 't geraaden bindt: want daar is geen kust in de wereld / die my bekend is / of daar ik ooit van gehoord heb / alwaar 't land overal even hoog is / zonder eenige dalen; of schuyfse aflooppingen / die tusschen 't hoog land in leggen. Deeze neersinkingen / of valleyen / of laagge landen syn het / die tanden in den oever / en kreeken / kleyne baajen / en havens of inhammen enz. maaken / welke goede ankergrond geeven / dewyl het oppervlak der aarde daar diep onder water legt. Aldus bindt men vele goede havens op zulke kusten / alwaar het land aan de zee met steyle bezet is / ter oorzaak van de afdaalingen of neersinkingen des lands tusschen die klusten. Doch daar de afdaaling der bergen Diepe niet binnen in 't land is tusschen berg en berg; maar daar de schuynte / zeen by gelyk op de kusten van Chili en Peru, na de openbaare zee toe strekt / of hoog daar ze in deselve neer loopt / zo dat de kust zich lyrecht of zeer steyl land van 't gebergte neerstrekt / gelyk van de Andes, die daar te lande langs den oever loopen / daar is een diepe zee / en daar syn wepnig of geene havens of kreeken: die gansche kust is te steyl om te ankeren / en heeft de minste reeden voort schepen om te leggen / van eenige kust die my bekend is. De kusten van Gallicie, Portugal, Noorwege, en Terreneuf, syn de kust van Peru gelyk / alsmede de hooge eplanden in de Archipelagus; maar echter syn zy zo schaars niet van goede havens voorzien: want daar korte richgels land syn / daar syn ook goede baajen aan de eynden van die richgels / ter plaatse daar ze in zee duyn /

1687.

ken / gelph als op de kust van Karakos. Het eysland van Joan Fernando, en dat van St. Helena, hebben zulk hoog land / met diepe oebers. Kortom / de duiking des lands onder water schijnt meer of min stepl te zyn / naar de ryking van deszelfs vast gedeelte boven water : en de grond moet ophangs vlak / of zeer langzaam afloopende zyn / dewelke een goede ankerplaats verschafft ; vermids de schepen op een steple bank haast van de plaats / daar ze geankerd leggen / afschieten. Daarom trachten de zeelieden nooit te ankeren daar 30 hoog land zien / of daar de zee met steple klufften beboord is. En om die reden was het / dat wy in 't gezigt van 't Saaten-eyland by Tiera del Fuogo komende / eer wy de Zuyd-zee in voeren / niet dochten om te ankeren / toen wy zagen wat land het was / en hoe stepl het zich upt zee opdeed : hoewel 'er misschien wel klepne havens of sleuben voor sloepen of diergelph kleyn vaartuyg mogten geweest zyn / om te ankeren ; doch daar zochten wy niet na.

Gelph hoog en stepl gebergte aan der zee dit naadeel opbrengt / dat 'er zelden ankergrond is ; 30 is 'er dit voordeel weder by / dat men 't van verre kan zien / en 'er dicht aan zeplen zonder gebaar ; waarom wy zulke steple den naam van onbeschroomde oever geeven. Daarentegen kan men laag land niet verre af zien / en op veel plaatsen durft men 'er niet dicht by komen / upt vreeze van aan de grond te raaken / eer men 't ziet ; daarenboven worden 'er op veel plaatsen door de stroom der groote rivieren / die upt laag land in zee loopen / zandplaatzen uptgeworpen.

En on-
diep wa-
ter by
laag land.

't Gene ik gezegd heb dat 'er by laage Landen gemeenlyk goede ankergrond is / kan door verschepdene exempelē nader verklaard worden : aldus is 'er aan de 30de 30de van de baai van Kampechie meestendeels laag land / en langs die gansche kust goede ankergrond ; ook heeft men op sommige plaatsen beoosten de stad Kampechie 30 veel bademmen waters als men mylen van land is / teweeten van negen of tien mylen tot op vier mylen afstand / en dan wordt het noch ondieper. De baai van Honduras is ook laag land / en wy bevonden 't ontrent die kust door- gaans 30 toen wy na Portobello en Kartagena zeilden / totdat wy by Santa Martha quamen : en daarna wordt het land weder laag / totdat men by de kust van Karakos komt / het welk hoog land is. Het land ontrent Suriname aan dezelfde kust is laag / met een goede ankergrond / en 30 is dat daartegenover aan de kust van Guinee desgelphs. Also is 't ook in de baai van Panama, alwaar in 't Stuurmansboek aanbevolen wordt gestadig te peylen / en 't 30 by dage of by nacht niet binnen zekere diepte te komen. In dezelfde zee / van 't hoog land van Guatimala in Mexiko tot aan Kalifornia, is meestendeels laag land / en goede ankergrond. Het vaste land van Asia, de kust van Cina, de baaijen van Siam en Bengale, de gansche kust van Koromandel, de kust van Malakka, en Sumatra aan de 30de daarentegen over / zyn meerderdeels laage oebers bequaam om te ankeren : maar aan de westzy van Sumatra is de strand hoog. De meeste eyslanden daarentegen beoosten Sumatra, van Borneo, Celebes, Gilelo, en veel andere van minder belang / die hier en daar in

die

die zee leggen/ zyn laag land/ en hebben een goede ankergrond voor
 zich met vele dzoogten gins en weer verfyepd. Maar de eplanden die
 tegen den Oostindischen Oceaen aanleggen/ inzonderhepd de westpde
 derzelver/ zyn hoog land/ gelyk niet alleenlyk de Westerdeelen van Su-
 matra, maar ook van Java, Timor, enz. Zulks dat in 't algemeen gesproo-
 ken/ het zelden mist/ of hooge oevers hebben diepe wateren/ en laag
 land daarentegen ondiepe zeen.

Maar om van deeze uytweyding weder te keeren/ en van de andere
 eplanden/ waarvan ik gemeld heb/ te spreken: Monmouth en Graf-
 ton zyn zeer bergachtig/ met vele onbewoonde steylen/ die ik byzon-
 der zal beschryven. De twee klepne eplandsjes zyn vlak en effen/ uyt-
 genomen dat het epland Basjee een steyle ruutwe berg heeft; maar het
 Geyten-eyland is overal vlak en effen.

De aarde deezer vyf Eplanden in de vallepen is op sommige plaatsen Het ge-
 zwartachtig/ maar meest rood; de bergen zyn zeer rotsachtig; en de was der
 vallepen wel bevochtigd van versche waterbeeken/ die op verscheydene vyf Ey-
 plaatsen in zee loopen. Het aardryk is maatelyk vruchtbaar/ voornaa-landen.
 melsch in de vallepen/ brengende by vele boomen (hoewel niet heel
 hooge/) en dik gras voort. Aan de yden der bergen groeit ook kort
 gras/ en in sommige van de bergen zyn Wynen; want de Inboozlin-
 gen toonden ons zeker geel metaal/ (waar van ik hierna bzyder zal
 spreken/) en wezen na die bergen/ als zy 't ons zien lieten/ willende
 te verstaan gevein/ dat het van dezelve voortquam.

De vruchten deezer eplanden zyn eenige Plantains, Bananas, Wynap-
 pels/ Pompoenen/ Supkerrieten/ enz. en daar zou meer fruyt kon-
 nen groeyen/ byaldien de inboozlingen het begeerden/ want de grond
 schepnt vruchtbaar genoeg te zyn. Hier is een groote menigte van
 Potates en lams. Zynde dit de gemeene spys der ingezetenen/ om als
 brood te gebruiken: want de weynige Plantains, die zy hebben/ bee-
 zigen zy alleenlyk als fruyt. Hier wast ook eenig kattoen aan klepne
 planten.

Gepten en Werken zyn hier in overbloed/ doch wild of tam gebo-De die-
 gelste maar weynig; want dit heb ik altoos in myne reysen/ 30 wel in ren.
 Oost als in West Indie, aangemerkt/ dat in die plaatsen daar veel
 graan is/ als rys of mais, daar zyn ook vele vogels; maar in die
 landen/ daar de inwoonders van vruchten en wortelen leven/ zyn 'er
 weynig. De wilde vogels welke hier zyn/ zyn parrekiten/ en eenig
 ander klepne gevogelte; de tamme zyn alleen eenige weynige haanen en
 hennen.

De eplanden Monmouth en Grafton zyn by vol bewoond/ en op
 Basjee is een vleek. De Inboozlingen deezer eplanden zyn kort van
 persoon/ doorgaans rond van trooni/ met laage voorhoofden/ en dik
 ke wyndzaantwen: hunne oogen zyn van een hazel kleur en klepne/ doch
 echter grooter dan die der Cineezen; zy hebben korte platte neuzen/
 met middelmaatige lippen en monden: hunne tanden zyn wit/ hun
 haar zwart/ dik/ en sluyk/ 't welk zy niet langer bzaagen dan tot over
 de

1687.

Hunne
dracht.Ringen
van zeker
geel me-
taal.Gebou-
wen dee-
zes volks
aan de
zyde van
steyle
bergen.

De ooren / snydende het rondom gelyk af : en hunne huyd is van een don-
ker roffe kleur.

Zy draagen geen hoed / muts of tulband / noch iets om hen voor de
zon te beschutten : de mannen hebben meestendeels maar een kleedtje
om hunne naakthejd te bedekken ; hoewel sommige manteltjes hadden
van Plantain-bladen / die zo ruig waaren als beerehuyden / zulks dat ik
nooit elders zulke ruige dingen gezien hebbe. De vrouwen draagen een
korte kattoene rok / die een weynig beneden heure knien komt / zynde
een styf en bordig stof dat zy zelve van kattoen maaken.

De mannen zo wel als de vrouwen draagen kleyne oorringen / ge-
maakt van zulk geel metaal daar ik zo eben van gesprooken heb : of het
goud was of niet zoud ik niet vast konnen zeggen ; echter hield ik het daar-
voor / omdat het zwaar van gewigt was / en van kleur gelyk ons bleek-
ste goud. Ik had 'er wel gaern iets van mede gebzagt om myne nieuw-
gierighejd te voldoen / maar ik had niets om het te koopen. Kapiteyn
Read kost twee van de ringen voor eenig yzer / waarna dit volk zeer gree-
tig was ; en hy zoud 'er wel meer van gekost hebben / indien de bleek-
hejd van 't metaal hem en het scheepsvolk niet had beducht gemaakt dat
het geen recht goud was. Wat my aanging / ik zoud het wel hebben
durven waagen iets daarvan gekost te hebben ; maar dewyl ik geen op-
gendoem had aan 't yzer / van 't welk wy een groote party aan boord had-
den / zynde 't zelve door de kooplieden van Engeland aan Kapiteyn Swan
medegegeven / zo durfde ik het zelve niet verruypen.

Als deeze ringen eerst glad gemaakt zyn hebben zy een schoone glans ;
maar door den tyd worden ze doof / en bleek geel : dan maaken zy zeker
mengfel van roode aarde / en de ringen daarmede bestrykende werpen
zy die in een helder vuur / alwaar ze leggen tot dat ze gloeiend worden ;
en dan wordenze daar uyt genomen / en de kost daar af gewreeven /
waarna zy zich weder heel glansig vertoonen.

Deeze lieden bouwen maar kleyne laage huizen : de zyden derzelver /
die gemaakt zyn van siepen met takken doorblochten / zyn niet boven
byfohalf voet / en de voest-styl zeven of acht voeten hoog ; aan 't end
van de huizen is een haardslee ; en op de grond leggen planken om op te
leggen. Zy woonen by malkanderen in kleyne vlekken / die aan de zy-
den en op de toppen van rotsachtige bergen gebouwd zyn / met drie of
vier regels huizen boven malkanderen ; en dat op zulke steipten / dat zy
na de eerste ry met een houte ladder klimmen / en van die tot de andere
regel desgelyks / en zo vervolgens na om hoog toe ; want anders is 'er
geen middel om op te klimmen. De vlakke op de eerste rand is ontrent zo
wyd / dat 'er een regel huizen op kan staan / met een smalle siraat die voor
hunne deuren heen loopt / tusschen de huizen en de voet van de volgen-
de stepte of rand / welker vlakke ontrent gelyk is met de toppen der
huizen die beneden staan. De gemeene ladder voor elke regel of siraat
wordt gezet by een naauwe doortogt die doordachtelyk ontrent in 't midden
open gelaaten wordt ; en dewyl aan yder end van de siraat ook eene
stepte is / dan haalen zy de ladder maar op / zo ze besprongen worden ; waar
door

door niemand hen kan bpkomen/ dan door op te klimmen gelyk als
 tegen een steyle muur: en opdat zy voor aanrandige van boven be- 1687.
 vord zouden zyn/ zo bouwen zy aan de zyde van zulk een berg/ welks
 achterste ober de zee hangt/ of anders een eenemaal ontoegangh-
 lyke steyle is. Deeze steyle zyn natuurlyk; want de rotsen schep-
 nen veel te hard om te konnen bewoont worden/ ook is 'er geen teken
 te bespreken dat 'er eenige konst aan gebruikt is. Op 't epland Bas-
 jee is zulk een berg/ waarop gebouwd is/ en welks rug tegen de
 zee aan staat. De eplanden Grafton en Monmouth, zyn heel dicht be-
 zet met zulke bergen en dorpen; en de Inboozlingen/ 't zy upt vreeze
 booz zeeroovers/ of byutenlandsche vyanden/ of wegens tsaemrot-
 tingen van hun eygen volk/ bouwen niets anders als op zulke vastig-
 heden; 't welk ik acht de oorzaak te zyn/ dat het epland Oranje, schoon
 het grootste van alle/ en zo vruchtbaar als een van de andere/ doch
 blak en open leggende/ niet bewoond is. Ik heb nergens anders zul-
 ke steyle en dorpen gezien.

Dit volk is ook redelyk vernuftig in 't maaken van schuyten; hun-
 ne kleyne schuytjes zyn van smalle planken met houten pennen en eeni-
 ge spijkers aan malikanderen vast gemaakt: maar zy hebben ook by
 groote schuyten/ die veertig of vyftig menschen konnen voeren/ wel-
 ke zy met ruwaal of veertien riemen aan elke zy voortroeien; dezelve
 zyn van sarsoen byna als de kleyne schuytjes/ en op pder bank zitten twee
 mannen te roeien/ de een aan de eene/ en de ander aan de andere
 zy van de schuyt. Zy weeten 't yzer ook te bewerken/ hebben blaas-
 balgen als die van Mindanao.

Het gemeen werk der mannen is upt visschen te gaan/ maar ik heb Vissche-
 hen nooit veel zien vangen; of 'er op andere tyden des jaars meer ry.
 der visch was weet ik niet. De vrouwen bemoeijen zich niet met het plant-
 werk.

Ik zag niet dat zy eenige van hunne gepten of verkens voor hen
 zelven dooden; maar zy baden ons om de penissen der gepten/ die zy
 selve aan ons verhoft hadden; en als iemand van onze siuursche ma-
 troozen dezelve in de zee wierp/ haalden zy die weer op/ en zo ook de
 vellen der gepten. Doch als ons volk eenige verkens darmen/
 behalven degene daar zy woosten en sauyszen van maakten/ weg-
 smeten/ daar wouden zy 'er niet mee te doen hebben. Maar de Gepten-
 vellen bragten zy aan land/ en maakten een vuur/ en zengden dan
 al 't haair daar af/ waarna zy 't vel op de koolen leyden te rooften/ zo
 lang totdat zy 't bequaam gondeelden om te eeten; en dan scheurden en
 kaauwden zy 't met hunne tanden/ en slokten 't eyndelyk door. De pen-
 issen der gepten verstreken hen tot een treffelyk gerecht/ het welk zy al-
 dus toemaakten: Zy haalden al 't gekaauwde gras en de groente/ die
 zy in de maag vonden/ daarupt/ en deden die in een pot/ welke zy op 'e
 vuur zetten/ en dikwils omroerden; die rookte/ supde/ poste en
 blaasde terwoyl het te kooken stond/ en maakten een geurige stank. Ter-
 woyl dit geschiedde namen zy eenige vischjes/ gelyk zy 'er gemeenlyk doee-
 of

Hunne
 schuyten.

Spys

van Gey-
 ten Vel-
 len Pen-
 len.

1687.

of dize hadden / die 3p heel schoon maakten (omdat 3p toch zulke een afkeer hadden van mozighepd /) en dan sneedten 3p de visch van de graat / en kaptten dezelve 30 kleyn als 3p konden; en als de moes in de pot wel gekookt was / namen 3p die daar wpt / strooiden 'er wat zout over / en mengden 'er hunne raauwe gehakte visch onder / 't welk 3p dan tamen opäten: deeze pensdzek geleek dan wel na gekookte kruppen die heel kleyn gescherfd waaren; en dit gerecht vatterden 3p met de vingers op / gelyk de Mooren hunne Pilau doen / zonder lepels te gebruiken.

En
springk-
haanen

3p maakten nog een ander gerecht van zekere Springhaanen / welke ontrent anderhalf dupin lang / en 30 dik als het end van een pink waaren / hebbende groote vleugels en lange dunne pooten. Op deezē tyd van 't jaar quam dit gedierte met groote zwermen / om de Potatos-bladen en andere kruppen op te eeten; dies gingen deeze Indoozlingen dan met kleyne netten / en konden wel 30 veel als een minge lens tyd van 't eenē streck vangen: en als 3p 'er genoeg van hadden / bragten 3p die 'thups / en roostedenze over 't vuur in een aarde pan / waardoor de vleugels en pooten afvielen / en de koppen en ruggen wierden rood als gekookte garnaaen / zynde te booren byyn: deeze lyben vol zynde waaren heel bochtig om te eeten / en de koppen kraakten tusschen de tanden. Ik at eens van die kost / en 't smaakte my 30 redelyk; maar het ander gerecht stond wy gansch tegen.

Hunne
drank
Basjee.

Hun gemeene drank is water / gelyk die van alle andere Indiaanen: doch 3p maaken behalven dat een drank van het sap der Supherieten / 't welk 3p kookten / en eenige kleyne zwarte beezien daar onder doen: als het wel gekookt is doen 3p 't in groote potten / en laaten 't dize of vier dagen staan weeken; waarna het bezinkt en klaar word / en terstond bequaam is om te drinken. Dit is een treffelyke drank / die 30 wel in kleur als smaak het Engelsch bier zeer gelyk is / zynde zeer sterk / en 30 ik geloof heel gezond; want ons volk / die 'er eenige weeken lang alle dagen lustig van dronken / wierden 'er dikwils dronken van / doch nooit ziek. De Inboorlingen bragten 'er alle dagen veel van aan boord / en ook by degene die aan land waaren; want sommige van ons volk waaren aan 't werk op Basjee, welk eyland 3p dien naam gaven omdat 3p daar zoveel van die drank dronken / welke van de Indoozlingen met dien naam genoemd wierdt: en gelyk 3p die goed koop kosten / 30 lieten 3p ook niet naa wakker daarvan te drinken. En omdat ons volk deeze drank hier 30 overbloedig dronk / noemden 3p alle deeze eylanden de Basjee Eyclanden.

Hunne
taal.

Wat taal dit volk spreekt weet ik niet; want 3p had geen gemeenschap in klank met het Cinees, 't welk veel door de tanden uytgesprooken word / noch ook met het Malays. Het metaal daar hunne oorzinnen van gemaakt waaren / noemden 3p Bullawan, 't welk te Mindanao de benaaming van Goud is: en daarom zou 't wel konnen weezen / dat 3p van de Filippynsche eylanden afkomstig 3yn / want dat is de gemeene naam van goud onder alle die Indiaanen. Ik kon niet vernemen van waar 3p hun pjer kreegen; maar 't is waarschynelyk dat 3p met hunne

ne groote schuyten na 't noorðend van Lukonia gaan / en het de Indiaanen van dat epland afhandelen. Ik zag ook niets behalven pser en stukken van buffels huyden / 't welk ik vermoeden kon dat zy van vzeemdelingen koften : want hunne kleeding was van hun eygen gewas en maakfel.

Geweer

Dit volk had houte lansen / en eenige wepnige welker enden met pser beslagen waaren / en dat was al het geweer dat zy hadden. Hunne rusting of harnas was een stuk van een buffels huyd / van fatsoen als een holder zonder mouwen / zynde de zyden van de huyd toegenaaid / en gaten open gelaaten om 't hoofd en de armen door te steecken : Deeze holder hangt neer tot aan de kniejen / sluyt om de schouderen doch is beneden dze voet wyd / en zo dik als een plank.

Ik kon niet bemerken dat zy iets aanbadden / nochte hadden zy enige afgoden ; ook scheen 't niet dat zy van den eenen dag meer werks maakten dan van de andere. Ik kon ook niet gewaar worden / dat de een meer was als de ander / maar zy scheenen alle eben geljk te zyn ; zo dat elk man zyn eygen huyt regeerde / en die kinderen hunne ouderen ontzag en eerbiedighepd toebroegen.

't Is echter gelooflyk dat zy zekere wet of gewoonte hebben waar naar zy zich schikken : want terwyl wy hier lagen / zagen wy eenen Jongman leebendig in de aarde begraaben / en voozoveel wy upt hen verstaan konden / was het om dieverp. Daar was een groote huyt gegraven / en een menigte volks daar ter plaatse gekomen om hun laatsche afscheyd van hem te neemen. Onder andere was 'er een vrouw / die een groote jammerklagt maakte en den verweezenen zyne oorzaken afnam / zynde naar 't ons toefcheen zyne moeder. Maadat hy van haar en eenige andere afscheyd genomen had / wierdt hy in den huyt gelegd en met aarde overdekt : hy maakte gansch geen tegensparteling / maar onderwierp zich heel stil aan zyne straffe / terwyl zy de aarde dicht op hem wierpen en hem verstikten.

Leeven
dige be-
graave-
nis.

Zy hebben niet meer dan eene vrouw / met welke zy wel en vzeedzaam leeben / en hunne kinderen zyn hen zeer gehoozzaam : de jongens gaan met de vaders upt visschen / en de meisjes blyben 'thuyt by de moeders ; maar wanneer zy in sterkte opgroeijen / stieren zyze na hunne plantazien / om lams en potatos upt te graaven / van 't welk zy dageljk 30 veel op heure hoofden t'huyt brengen / als vooz 't gansche huytgezin genoeg is ; want er is noch mais hebben zy niet.

Hunne plantazien zyn in de valleijen / een goed stuk wegs van hunne huyzen afgelegen / alwaar yder man een plek landt heeft / dat zyn eygen is ; dit bearbeydt hy tot zyn gebruyk / en maakt dat hy 'er voozraad genoeg van krygt / om niet te behoeven iets van zyne gebuurten te neemen.

Onaangezien de zo schepnende mozighepd hunner gerechten van gepeten pensen / zyn zy over hun lyf heel net en zindelyk / de mannen zo wel als de vrouwen ; en zy zyn daarbeneben de vzeedzaamste en beleefste menschen die my ooit voozgekomen zyn : want ik kon nooit

Hunne
burger-
lyke staat.Hunne
zeeden.

1687. bemerken dat zy op malkanderen tooznig waaren. Ik heb my wel verwonderd twintig of dertig van hunne schuyten te gelyk aan ons schip te zien / zonder enig vershill of onlust onder hen te bespeuren; maar alle waaren zy beleefd en vreedzaam / en poogden malkanderen op alle boozballen behulpzaam te zyn: men vernam'er geen geraas noch eenige schyn van misnoegen; en hoewel'er sointpds eenig stinks ongebal boozquam / daar andere malkander om by de kop zouden gebat hebben / zo wierden zy'er echter niet eens dooz ontroerd. Sointpds dinken zy wel eens wakker / zo dat zy'er de warmte van in't hooft kypgen; maar zelfs dan kon ik niet bemerken dat zy baltuurig wierden. Zy zyn niet alleenlyk dus beleefd onder hen zelven / maar ook zeer verplichtend en vryndelyk jegens vreemdelingen; en hunne kinderen begenden ons ook niet ontsafoenlyk / gelyk het anders gemeenlyk gaat. 't Is waar hunne vrouwen / wanneer wy in derzelver huysen quamen / baden ons zediglyk om eenige oude voodden of lappen / om heure klepne kinderen in te winden / steevende de jonge wichten na ons toe; en't beedelen is een gemeene zaak by alle de wilde volken; echter beedelden zy niet zo zonder ophouden / gelyk die van andere plaatsen doen; en de mannen beedelden nooit om iets: ook ontstalen zy ons nooit iets / uptgenomen eens toen wy daar eerst ten anker quamen / gelyk ik straks zal verhaalen / maar zy handelden zeer bzoort en oprecht met ons / en verwelkomden ons in hunne huysen met Basjee drank. Als zy selve van deeze drank niet boozzien waaren / koften zy een pot vol van hunne buuten; want wy zagen dat zy heenen gingen / en een brokje of twee van hun goud booz eenige potten basjee gaven. En ik verwonderde my / onder wilde Indiaanen / gelyk deeze scheenen te zyn / koopen en verkoopen te zien / 't welk anders onder die volken niet gemeen is / gelyk ook niet zulk een onbeschoomde verkeering / om zo wy en met zo wepnig onzigtighepds op vreemde schepen te komen; waartoe zy echter missechien dooz de geringe koophandel die zy dypen / aanlepdig bekomen. Op zodanige onthaalen dinken zy met hunne vrouwen en kinderen upt klepne kalabassen / en als zy alleen zyn dinken zy by de ry om; maar als iemand van ons by hen quam / dinken zy denzelven altoos toe.

Hun ont-
haal.

Zy hebben geene munt / maar wel zekere klepne brokjes van het metaal hierbooren beschreeven / het welk zy in plantain-bladen of iets zults toebinden en bewaaren. Dit metaal verruplen zy tegens't gene dat hen ontbrekt / geende twee of drie greptjes voor een pot met drank die tien of twaalf stoopt kon houden. Zy hebben geen schaaltes / maar geeven't by de gis. Dus veel van hen in't gros.

Ik kom nu weder tot onze zaaken: Ik heb reeds gezegd dat wy den 6den Augustus hier ten anker quamen: Terwyl wy dan bezig waaren met onze seplen te gorden / quamen'er ontrent honderd van de schuytjes der Inboorlingen met drie of vier man in elk / by ons aan boord / zo dat ons verdek vol volk was. Wy waaren in't eerst bebreefd voor hen / en selden derhalven twintig of dertig van ons volk met klepne ge-
weer

1687.

weer achter op 't kompanje / en hielden drie of vier mannen / met buurroers in de hand / op schildwacht / die gereed stonden om onder hen buur te geeven / indien zy ons eenige overlast hadden willen doen. Maar zy hielden zich by stil / raapende alleenlyk eenig oud pzer op / dat zy op ons verdek bonden; ook namen zy de bouts uit onze pompen / en de pennen uit onze ropaarden eer wy 't gewaar wierden; doch epndelyk zag een van onse maats / dat een van hen heel beezig was om een van die pennen uit te trekken / waarop hy den kaerel aangreep / die terstond begon te schreeuwen / waarvoor alle de andere op staande boet overboord spozongen / sommige in hunne schuipjes / en ander in zee / en zich alle na strand begaven. Maar wy hunne schrik bemerkende bejegenden hem / dien wy vast hadden / en welke van angst stond te beven / heel wel / en gaven hem epndelyk een kleyn stukje pzer / waarmede hy terstond overboord spozong / en na zyne makkers zwom / die om ons schip hengelden om den uitslag te zien. Wy wenkten hen derhalven toe om aan boord te komen / dewyl wy niet gaern de gelegenheid van met hen te handelen wouden verliezen : dies quamen eenige van de schuipjes weder aan ons schip / en zy toonden zich daartnaa altoos zeer eerlyk en beleefd.

Wy zonden kort daarop een kano aan land / om hunne levensmateriaal / en wat leeftogt zy hadden / te bezien. Het volk van de kano werd met Basje-drank verwelkomd / en zag een menigte van verkens / met deewaarvan zy 'er eenige koften / en weer na boord keerden. Daar naa bragten de Inbooslingen zelve verkens en gepten in hunne schuipen aan ons schip / zo dat wy alle dagen vyftien of twintig verkens en gepten in schuipen aan ons boord zagen brengen / dewelke wy voor een kleynigheid koften / te weten een goede bette gept voor een oude pzerre hoepel / en een verken van zeventig of tachtig pond voor twee of drie pond pzers. Hunne drank bragten zy ons ook in potten / welke wy hen afhandelden voor oude spykers / pzerre houten / of loode hoegels. Behalven de gemelde waaren / bragten zy ons ook een groote menigte van lams en potatos , 't welk wy voor spykers / houten / of hoegels koften. Wy hielden den ganschen dag een man aan 't werk / om sta ben pzer met een bytel aan kleyne stukjes te knippen / van welke wy ons bedienden om gepten en verkens te koopen; want die wouden zy voor geene spykers affstaan / gelyk de drank en wortelen. Wy lieten hen nooit weten wat voorraad wy 'er van hadden / opdat zy het te hooger mogten waardeeren. Alle morgens / zo dra als 't dag was / quamen zy met hunne waaren aan ons schip / welke wy koften naat dat wy die van doen hadden; neemende gemeenlyk zo veel gepten en wortels als wy voor een dag noodig hadden : maar van de verkens koften wy wel meer / als ze ons aanstonden / want die leydten wy in 't zout. De verkens waaren heel zoet van smaak / doch ik heb 'er nergens zo veel gezien die goetig waaren.

Wy bulden alle onze waterbaten aan een schoone beek dicht by ons op 't epland Grafton, alwaar wy eerst ankerden; blyvende daar drie verbyf

1687.
aan de
andere
eylanden.

of vier dagen eer wy na de andere eplanden toegingen. En toen zeplden wy zuydwaards voorby de oostzy van Grafton, en passerden tusschen dat en Monmouth, maar vonden geen ankergrond / vooz dat wy aan 't noord-end van 't zelve epland quamen / alwaar wy een gety stil hielden. Daar loopt een zeer sterk gety / 't welk somtyds een korte kabbelende zee maakt. De stroom tusschen deeze eplanden loopt Zuyd ten Oosten / en Noord ten Westen / te weten de vloed na 't Noorden / en de eb na 't Zuyden / wassende en vallende acht voeten.

Hierbandoan zeplende slepen wy twee mylen zuydwaards aan de westzy van Monmouth, en bindende daar geen ankergrond / staken wy ober na 't epland Basjee, en quamen aan de Noordooftzy daarvan ten anker / tegen ober een klepne zandbaal op zeven badem zupbere harde zandgrond / ontrent een vierdedeel van een Engelsche myl van den oever. Tusschen die twee eplanden is een taamelph wyde sleuf / alwaar men overal ankeren kan / zynde de diepte aldaar twaalf / veertien / en zestien badem.

Wy sloegen tersond eene hut aan land op / om onze zeplen te verstellen / en bleeben daar al den tyd / te weten van den 13^{den} Augustus tot den 26sten September; in welken tyd wy onze zeplen laptten / en den bodem van ons schip ter deeghe schoon maakten: ondertusschen gingen eenige van ons alle dagen na de Dozpen / en wierden wel van 't land volk onthaald: ook bragten hunne schuyten dagelphs waaren aan ons schip te koop / blybende daar den ganschen dag leggen / en zo wy 't hen den eenen dag niet afkofften / quamen zy den anderen met het zelfde wederom.

Wy hadden de wind nog Zuydwest en Z. Z. W. den meesten tyd met schoon weeder; doch verwachteden dat dezelve in October na 't Noordooften zoud omloopen; dieg maakten wy ons klaar / om zo dya als de Oostelyke Moufon zich gezet had / vooz Manila te kruspen; en wy verzorgden ons wel van mondkost / hebbende zeventig of tachtig vette verkens ingezouten / en voozts een goede voozraad van lams en potatos gekoft / om op zee te reten.

Een
storm die
't schip
weg
dryft.

Den 24sten September liep de wind om na 't Oosten / en verbolgens na 't Noordooften met schoon weeder. Den 25sten schoot hy in 't Noorden / en begon wakker op te steeken / en de lucht te betrekken. Ten twaalfuuren 's nachts woei het een binnige storm; ons beste Boeg-anker lag toen uyt / en hoewel onze vaes en stengen neer waaren / echter raakten wy aan 't dypven; dit noodzaakte ons / om ons groot anker ook te laten vallen / die rende onze kabel een groot end uyt; waardooy wy tot 's anderendaags tien tien of elf uren bleeben leggen; doch toen begon het zo vreeslyk te waaijen / dat het schip met beyde de ankers wegdreef. De wind was toen Noord ten Westen / en wy bleeben dus dypven tot dyle of vier uren in den achtermiddag: 't was goed vooz ons dat'er geen eplanden / klippen of zanden in den weg waaren; want wy zouden 'er anders noodzaakhelyk op hebben moet verballen. Wy deeden onze upterste pooging om het schip te stuyten /

1687.

ten / want wy wouden niet gaen in zee gaan / omdat wy zes mannen aan land hadden / die ons nu niet konden bykomen. Doch eyndelyk dreeven wy upt in de diepte / en toen was het te vergeefs langer te wagten. Wy wonden derhalven ons groot anker op / en kreegen 't in; maar ons besie boeg-anker kaptten wy af / want door 't selve op te winden zouden wy perpkel geloopen hebben van te gronde te gaan: dies liepen wy in zee. Wy hadden den volgenden nacht een zwaar weer / met zeer harde regen / en waaren genoodzaakt het zonder eenig zepl tot 's morgens ten drie uren te laten drijven. Toen begon de wind wat te vallen / en wy zetten het bezaanzepl by / wendende niet de boeg na 't Westen. Den 27^{den} was de wind zeer afgenomen; maar het regende dien ganschen dag en daar aan volgende nacht geweldig. Den 28^{den} liep de wind Noor'doost / en 't kilaarde op / met een styve koelte; doch de wind bleef daar niet staan / maar schoot na 't Oosten / thans na 't Zup'doosten / vervolgens na 't Zupden / en bleef eyndelyk in 't Zup'dwesten staan: wy hadden toen een maatelyke koelte en schoon weer.

't Was den 29^{den} toen de wind Zup'dwestliep: dies zetten wy alle zeplen by om weer na 't epland te loopen. Den 30^{den} was de wind West / en wy zagen de Eplanden / maar konden 'er voordien avond niet bykomen: dies liepen wy zup'dwaards tot 's morgens ten twee uren; en toen gewend hebbende lieten wy 't dien ganschen morgen loopen / en quamen op den middag / zynde den eersten October , ter plaatse vanwaar wy weggedreeven waaren.

De Indiaanen bragtentoen onze zes mannen weder aan boord / waar op wy hen / voor hunne vriendschap en beleefdhepd / drie geheele staven ^{Komen voor aan 't eyland.} zers gaven / 't welk een ongemeen geschenk boor hen was. Onder deeze die aan land gebleeven waaren was ook Mr. Robert Hall , van wien ik meer hierna zal spreken. Hy en de andere verhaalden my / dat toen het schip upt het gezigt was / de Inboorlingen hen byndelpker begonden te besjegenen dan te voeren / en poogden te overreeden dat zy hun haair kort zouden affnyden / gelyk het hunne was / belovende aan yder van hen 30 zy zulks wilden doen / een jong vrouwmenssch tot een wyf / boorts een byltje / en eenig ander gereedschap boor een planter / tot een bruydschat; wyzende hen daar beneven een stuk lands aan / om te beplanten. Dus wierden zy boor vreeschepdene van het Boor / daar zy toen waaren / aangezocht; maar zy namen hun verblyf by den genen met wien zy eerst aan land ge- gaan waaren. Toen 't schip weer in 't gezigt quam / wierden zy zeer lastig gevallen om yser / 't welk het boor'naamste is dat zy begeerten / achtende het meer dan hunne oorringen; dewelke wy met onze yserstaven hen wel alle hadden konnen affkopen / en al 't ander goud dat zy hadden daarbeneven / indien wy van de goedhepd deszelfs waaren verzeekerd geweest: 't is waar / wanneer het getoest / en by ander goud gehouden wierdt / 30 konden wy 'er geen onderschepd aan zien / hoewel het bleek in de klomp uptzag; maar dewyl zy 't 30 menigmaal polysten / gaf 't ons geen aanmoediging.

1687.

Nieuwe
aanflag.

Deze laatste storm benam ons volk teememaal den moed / want hoewel dezelve zo fel niet was als die op de kust van Cina, welke ons nog versche in de geheugenis lag / echter wierden zy afgeschrikt van hun boornemen om voor Manila te krupfen / upt breeze van daar weder een storm te zullen ontmoeten. Alder wenschte zich zelven nu t'huys / gelph zy wel honderdmaal te booren gedaan hadden : maar Kapiteyn Read en de Schipper Teat bepaateden hen om na de KAAP Komorin te gaan / met toezegginge dat zy hunne meening dan weder aan hen openbaaren zouden / dewelke bupen twyfel was / in de Roodezee te krupfen ; en 't bootsvolk liet zich gemaklyk betwergen.

De Oostelyke Moufon stond nu voor de hand ; en de beste weg zou geweest zyn door de Straat van Malakka : maar Kapiteyn Teat zepde dat de zelve gevaarlyk was / wegens de veel eplandjes en dzoogten / daar niemand van ons einigen kennis aan had ; dies oordeelde hy 't best te zyn de oostzy van alle de Fillippynsche eylanden om te zeplen / en zo Zuid aan te loopen na de Specery of Molukse eylanden, om ontrent het eyland Timor in den Oostindischen Oceaen te komen.

Dit scheen een zeer langwylige omweg te zyn / die niet minder gevaarlyk was wegens dzoogten ; doch zy zouden niet zo veel gevaar loopen van Engelsche of Hollandsche schepen te ontmoeten / 't welk hunne grootste breeze was. 't Stondt my wel genoeg aan / weetende dat hoe wy verder gingen / ik des te meer kennis en epbaarenhepd zoude krygen ; 't welk het boornaamste was dat ik beoogde ; en ik begreep ook wel dat 'er te meer verschieft van plaatsen voor my zoude zyn / om 't schip en volk te verlaaten / dewyl ik vastelyk beslooten had zulks met de eerste gelegenhepd te doen.

XVI. HOOFDSTUK.

Vertrek van de Vyf Eylanden; zy passeeren voorby't Noordend van Lukonia, St. Jans eyland, en andere der Filippines: leggen aan by de twee eylanden dicht by Mindanao, alwaar zy hun schip kalefateren, en een pomp op de Spaansche wyze maaken. Door den Prins van het Specery-eyland verstaan zy tyding van Kapiteyn Swan, en zyn volk, die te Mindanao gebleeven waaren. De Schryver stelt aan 't bootsvolk voor om weder te keeren na hem toe, doch te vergeefs. Verhaal hoe hy te Mindanao vermoord wierd. De Nagel-eylanden, Ternate, Tidor, enz. het eyland Celebes, en de Hol-

Hollandsche stad Makasser. Zy vaaren langs de oostzy van Celebes, en tusschen 'tzelve en andere eylanden en droogten door, met groote moeilijckheyd. Schuuwe Zeeschildpadden. Ongemeen groote alikruyken. Een wilde wyngaard van groote kracht tegens zeeren. Groote boomen. Bakens op de droogten. Een Hoos, beschryving derzelve; met een geschiedenis. Travaaden. Zeeschildpadden. 't Eyland Bouton, en deszels voor-naamste stad en haven Kollasufung; de Inwooners. Bezoek des Sultans: zinnebeeld in de vlag van zyn Prauw; zyne lyswacht; gewaad, en kinderen: hunne Koophandel. De Indiaanen aan de zeekant woonende verkoopen de andere voor slaaven. Die van 't schip worden in de stad ontvangen. Een jongen met vier regels tanden. Krokadoren, zekere soort van witte Papegaijen. Zy passeeren tusschen andere bewoonde eylanden, Omba, Pentare, Timor, enz. Droogten. Nieuw Holland, al te noordelyk in de kaarten gesteld; deszels landbouw; draakenboomen; arme oogluykende Inwooners, hunne gedaante, gewaad, spys, geweer. Op wat wyze vuur uyt het hout gehaald word. De Inwooners der eylanden van Nieuwholland; hunne woningen, onbequaamheyd tot den arbeyd, groot gety aldaar. Besluyt om na het eyland Kokos en de Kaap Komoring te gaan.

En derden van October gingen wy van de Wyf Eylanden t'zept/ stellende onze koers zuydwaards/ met voornemen om tusschen de Specery eylanden doorte loopen. Wy hadden schoon weder en een weste wind; in 't eerst stuurden wy S. S. W. en passeerden dicht voorby eenige kleyne eplandsjes/ die aan 't Noordoend van 't epland Lukonia leggen; wy lieten die alle ten Westen van ons/ en passeerden aan de oostzy van dezelve/ en alle de andere Filippynsche Eylanden, zeplende zuydwaards langs de kust. Het Noordoostend van 't epland Lukonia schynt goed veldland te zyn / Het van een maatselpe hoogte/ en vlak en effen eenige mylen verre; uyt Noord-gezejd dat 'er eenige by: hooge bergen op zichzelveen alleen staan in die oost end.
vlak

1687.

Vlaaken; maar geene regels of strecken van gebergte / die aan malikanderen raaken. Het land aan deeze 3de scheen meest wepland; doch de 3de opdoosier 3^e heeft meer bergen en bosschen.

Verlaatlende dan het epland Lukonia, en met het zelfe onze goude kasteelen in de lucht / passeerden wy 3de opdooswaards boorby de oost3^{de} van de andere Filippynsche eylanden; deeze scheenen bergachtiger / en minder boschachtig te 3^{yn} totdat wy in 't gezicht van 't epland St. Jan quamen; het eerste van die naamen heb ik hier booren gemeld; van het ander heb ik op de kust van Cina gesproken; en van dit heb ik reeds gezegd / dat het zeer boschachtig is. Alhier liep de wind 3de opdooslyk / en noodzaakte ons derhalven verder van de eplanden af te houden.

Den 14^{den} October quamen wy dicht by een laag boschachtig eplandje / 't welk ontrent twintig mylen oostelyk van 't 3de opdoos-end van Mindanao aflegt; doch ik vind het in geen zeekaart.

Den 15^{den} hadden wy den wind N. O. en stierden West na 't epland Mindanao. alwaar wy op den 16^{den}. aan 't 3de opdoos-end aangquamen. Wy ankerden daar tusschen twee eplandjes / leggende op 5 gr. 10. min. Noorder breedte; ik heb reeds van dezelve gesproken toen wy eerst op deeze kust quamen. Wy vonden een fraaije klepne inharn aan de Noordwest3^e van 't oostelykste epland / bequaam om te kielhaalen; dies liepen wy daar in / en onttakelden ons schip terstond / om het op strand te haalen / en het schoon te maaken. Deeze eplandjes leggen drie of vier mylen van 't epland Mindanao. 3de vier of vyf Engelsche mylen in den omtrek / en van een taarnelyke hoogte: de aardkroft is zwart en diep / en daar 3^{yn} twee beekjes van versk water.

3^e 3^{yn} beyde wel voorzien van groote hooge boomen; weshalven onze Climmerlieden aan land gingen om eenige van dezelve tot ons gebyupk af te kappen: want 3^e maakten een nieuwe boegspriet / welke wy hier ook vastzetterden; voorts maakten 3^e een nieuwe fokke-rae / en een fokke-steng: en dewyl onze pompen niet goed waaren / hakten 3^e ook eenen boom om verre / om 'er een pomp van te maaken: eerst hieuten 3^e de stam vierhand / en zaagden die toen in 't midden dooz / waarna 3^e elke 3de net uptholden. Deeze twee holten wierden groot genoeg gemaakt / om in 't midden van die beyde / wanneer 3^e t'zamen geboegd waaren / een pomp-eimmertje of 3de ger te konnen houden; en 't verespichte een naauwe waarneeming / die twee stukken 30 net op malikanderen te doen passen / dat 'er een rechte holle koker voor de 3de ger bleef / dewyl ons volk tot zulk werk niet gewend was; want wy hadden zodaanig een manier van pomp maaken van de Spanjaards geleerd / die de pompen / welke 3^e op hunne schepen in de zee gebyupken / op deeze wyze maaken: en ik ben verzekerd dat 'er geen beter handpompen in de wereld 3^{yn} als 3^e hebben.

Spaan-
sche
pomp.

Een Prins
van de.
specery.

Certwyl wy hier lagen quam de jonge Prins / van wien ik in 't XIII Hoofdstuk gemeld heb / aan boord; want verstaan hebbende dat wy verder 3de opdooswaards zouden gaan / verzocht hy dat wy hem en 3^{yn} volk

volk na zyn eygen Epland wilden voeren : hy toonde ons dit epland 1687.
in onze kaart / en zeyd 'er ons den naam van / die wy 'er by aantē Eylan-
kenden omdat het daar geen naam had ; maar ik vergat dezelve in den.
myn Dagverhaal aan te schryven.

Deze Prins verhaalde ons / dat hy niet boven zes dagen te voozen Verhaal
Kapiteyn Swan had gezien / beneffens verscheptene van zyn volk wel- wegens
ke wy daar gelaaten hadden / en hy noemde ons sommige van hen / Kapitein
welke hy zeyde dat alle wel / en te dier tyd in de stad Mindanao waa- Swan.
ren ; maar dat zy alle met Raja Laut uptgeweest / en onder hem tegen zy-
ne byanden de Alfores gestreeden hadden ; en dat de meeste van hen
met een onbezwekene kloekmoedigheid hadden gebochten / waarover
zy zo wel by den Sultan / als by den veldheer Raja Laut in groote achting
ge waaren : voorts dat Kapiteyn Swan met zyn volk na 't Fort St.
George meenden te gaan / hebbende tot dien eynde al beertig oncen gouds
voorz een schip gebouwen / doch dat hy en de eygenaars den koop nog
niet eens waaren ; en dat hy wreefde dat de Sultan hem niet zou laa-
ten gaan voorz dat de oorlog geëyndigd was.

Dit alles verhaalde de Prins ons in de Malayse taal / welke veele van
ons geleerd hadden ; en toen hy weggang zeyd hy ons toe / binnen drie
dagen te zullen wederkomen ; waarop Kapiteyn Read beloofde zo lang /
(want wy hadden ons werk nu meest gedaan) na hem te zullen wacht-
ten ; en hy scheen zeer blijde te zyn / dat hy deze gelegenheid van met
ons te gaanaangetroffen had.

Maadat wy dit verstaan hadden poogde ik ons volk te overreeden /
om met het schip weder na de rivier van Mindanao te gaan / en hun-
ne dienst aan Kapiteyn Swan aan te bieden : ik nam gelegenheid
daartoe / wanneer zy bezig waaren met de waterbaten te vullen /
dewyl 't halve scheepsvolks toen aan land was ; en ik bevond die alle
heel gewillig tot het zelve ; dies verzocht ik hen dat zy 'er niets van reppen
zouden / totdat ik de andere helft ook getoetst had ; 't welk ik 's an-
derendaags meende te doen / dewyl het dan hunne beurt was / water
in de baten te haalen : maar een van de gene die 't voorbaarigt scheenen
om Kapiteyn Swan te noodigen ; verhaalde aan de Kapiteyns Read en
Teard den voorslag / en zy ontrieden zulks het volk terstond ; en vree-
zende evenwel voor 't ergst / maakten zy alle moogelpke spoed om te
vertrekken.

Seberd heb ik verstaan / dat Kapiteyn Swan en zyn volk daar nog
een langen tyd bleven / en dat veele van hen in Hollandsche vaartun- Moord
gen vandaar na Ternate geraakten / inzonderheid Mr. Rosy en Mr. van Kapi-
Nelly , dewelke aldaar een lange poos bleven / en eyndelyk te Batavia , teya
alwaar de Hollanders hunne Journaalen ontnamen / en verborgens Swan.
in Europa quamen : voorts dat eenige van Kapiteyn Swans volk / onder
andere Mrs. Harthope en Smith , zyne kooplieden / te Mindanao gestorven
waaren : en dat Kapiteyn Swan en zyn Wondheeler ten laatsen in een
kleine kano na een Hollands schip / dat toen op de reede lag / vaaren-
de / om alzo na Europa te geraaken / aan de mond der riviere overzeld
waa-

1687.

waaren door de Inboozlingen / die aldaar / zonder dat zy iets zulks vermoeden / na hen lagen te wachten / en hen daarna in 't water vermoorden. Dit was / 30 sommige meenden / upt last van den Veldheer geschied / om des Kapiteyns goud te bekomen / dewyl hy terstond het zelve na zich nam. Andere zeyden / dat het geschied was / omdat des Veldheers huys kort te boozen was afgebrand / en dat het vermoeden op Kapiteyn Swan viel / als of hy 'er de aanleijder van was. Andere waaren van gevoelen / dat de Kapiteyn door zyne dreygementen zyn eygen verderf veroorzaakt had ; dewyl hy dikwils in oplopendheyt had gezegd / dat de Veldheer hen verongelukt had / en dat hy 'er voldoening van hebben wou ; dat hy nu kennis had van hunne rivieren / en wist hoe hy hen kon bykomen ; dat hem ook de maniere van hun bechten / en de zwakheyt van hun land bekend was ; en dat hy verhalven meende weg te gaan / en met een party volks tot zyne bystand zou wederkomen / om hen te plonderen / ja zelfs hun land weg te nemen. Op al 't welke de Veldheer / als 't hem was ter oore gekomen / zoude gezegd hebben : Hoe is Kapiteyn Swan van yzer gemaakt , en kan hy zich tegen een gansch Koningryk verzetten ; Of denkt hy dat wy hem vreezen omdat hy zulk een taal voert ? Evenwel had hy hem nooit aangeroerd / boozdat de Mindanayers hem vermoord hadden. 't Is waarschynelyk dat 'er eenige waarheyt in dit alles was ; want de Kapiteyn was oplopend / en de Veldheer zeer greeftig na goud. Doch wat ook de oorzaak geweest zy / hy wierd daar vermoord / gelyk verscheydene my verhaald hebben / en zyn goud en alles hem ontkomen / alsmede zyn Journaal / 't welk naderhand bandaar gezonden wierd door Mr. Moody (die daar een weynig te vooren en kort naa de moord was /) en hy zond het daarna na Engeland door Mr. Godard , Opperschuerman van 't schip de Defence.

Maar om weer tot ons verhaal te komen : Aangezien ik ons volk niet kon overreden om weer na Kapiteyn Swan te gaan / 30 had ik zeer gaern den Prins in ons gezelschap gehad ; maar Kapiteyn Read durfde zyn wispeltuurig volk niet lang stil laaten leggen : zulks dat wy dien zelve dag / dat de Prins volgens zyne beloften weer by ons stond te komen / zynde den 2^{den}. November , vanhier t'zepl gingen / stellende onze koers Zuidwest / met een Noordweste wind.

De wind bleef dus staan totdat wy aan 't eyland Celebes quamen / en liep toen na 't Westen en voorts wat zuydelijk. Den 9^{den} quamen wy aan 't noordoost-end van dit eyland / en vonden daar zulk een sterke stroom westwaards loopende / dat wy naautolijks aan de oostzy van 't zelve konden komen.

Celebes is een zeer groot eyland / strekkende zich in de lengte van 't Noorden na 't Zuiden onrent 7 / en in de breedte onrent 3 graaden upt. Het legt onder den Evenaar / het Noord-end op 1 gr. 30 min. N. en 't Zuid-end op 5 gr. 30 min. S. en volgens de gemeene beschryving legt de romp van dit Eyland Noorden en Zuiden ; doch aan de Noordooster hoek strekt zich een smalle punt onrent dertig mylen N. O. upt ;

en

Komst
aan 't ey-
land Ce-
lebes.

en ontrent dertig mylen beoosten deeze lange punt legt het epland Gilolo, aan de westzy van 't welk vier klepne eplanden leggen/ die zeer wel van Nagelen voorzien zyn; de twee boornaamste daarvan zyn Ternate en Tidor; en gelyk het epland Ceylon gerekend wordt de eenigste plaats te wezen van Kaneel/ en dat van Banda van Nootmuskaaten/ 30 worden deeze eplanden van sommigen gehouden voor de eenige Nagel-eplanden in de wereld: maar dat is een groote misflag/ gelyk ik reeds getoond heb.

Van de zuydzy van 't epland Celebes is een zee of golf van ontrent zeven of acht mylen wyd/ en veertig of vyftig lang/ welke byna recht Noorden langs 't land loopt; en in 't midden deezer golf zyn verscheydene klepne eplandjes. Van de westzy van 't epland/ byna aan 't zuyd-
 De stad
 end/ is Makasser gelegen/ een sterke stad en handelplaats/ den Hollandse-
 Makasser.
 ren toebehoorende.

Van de oostzy van het epland zyn groote inhammen en meiren/ en een menigte van klepne eplandjes en dzoogten gins en weer verspreyd; wy zagen ook een hooge spitse berg aan 't noordend: maar 't land aan de oostzy is laag/ want wy voeren 't byna geheel langs. De aarde aan deeze zyde is zwart en diep/ en ongemeen vet en zwaar/ zynde vol van boommen; daar zyn ook vele waterbeeken/ die in zee uitloopen; en deeze gansche oostzy van 't epland schynt niet dan een groote bosfschaadje van zeer hooge boomen te zyn.

Oewyl wy met veel moeite aan deze oostzy gekomen waaren/ en zuydwaards langs de kust voeren/ met wepnig wind/ en die nog Z. Z. W. en somtyds doodsil/ 30 duurde het lang eer wy dit epland voorby zeilden.

Den 22ten waaren wy op de hoogte van 1. gr. 20 min. ten Zuyden/ en zynde ontrent drie mylen van 't epland/ terwyl wy met een zachte landwind zuydwaards zeilden/ hoorden wy 's morgens ten twee of drie uren/ een geklater in 't water/ gelyk dat van roeischuyten; en vzeezende voor eenigen aanbal/ kreegen wy al ons geweer voor den dag/ en stelden ons zelden in staat van tegenweer. Zo dra als het dag was zagen wy een groote pzaatw op de Mindanaische wyze gebouwd/ met ontrent zestig man daarin/ en nog zes klepne pzaatwen daar nevens: zy lagen ontrent een Engelsche myl te loefwaard van ons/ om ons te bezigtigen/ zynde waarschynlyk eerst op ons afgekomen om een roof van ons te maaken; maar zy scheenen nu bevoersd te zyn om by ons te komen.

Wy staken derhalven Hollandsche blaggen op/ denkende hen daardoor tot ons te lokken/ want wy konden na hen niet toevaaren: maar zy voerden tersond na 't epland/ en liepen in een groote inham/ 30 dat wy hen niet meer zagen/ noch ook sekerd/ 30 lang wy ontrent dit epland waaren/ eenige andere vaartuygen of volk/ uptgenomen een visscherskano: ook vernamen wy geene huyzen langs deeze gansche kust.

Op of zes mylen besynden deeze plaats is een lange reeks van groote en klepne Eplanden/ en vele dzoogten/ die in onze kaarten niet gesteld zyn/ en zeer moesjelyk voor ons waaren om door te zeilen. Evenwel

1687.

Zee-
schild-
padden.
schuuw.Grootte
alykruy-
ken.Zekere
wyn-
gaard.Een
grootte
boom.

geraakten wy tusschen dezelve en 't epland Celebes eyndelph door/ en ankerden tegen over een zandbaai op acht vadem zandgrond/ ontrent een halve Engelsche myl van 't groot epland/ zynde op de hoogte van 1 gr. 50 min. ten Zuyden.

Hier bleeven wy eenige dagen/ en zonden onze kanoes alle dagen uyt om zeeschildpadden te vangen; want daar waaren 'er groote minigten van; maar zy waaren daar/ gelyk doorgaans op alle andere plaatsen in de Oostindische Zee/ zeer schuuw. Wat de reden hier van zy/ weet ik niet/ 't en waare de Inboozlingen zelve sterk op die vangst uytgaan; want ook in Westindie zyn ze schuuw op plaatsen daar ze veel gestoord worden. Doch wy bondenze mede schuuw op de kust van Nieuw-Holland (gelyk ik zal verhaalen) schoon ze daar door de Inboozlingen niet gemoeid wierden.

Op de dzoogten/ die aan de buytekant van ons lagen/ vergaderden wy schelpvisch by laag water; ook waaren 'er byster groote Alikruyken/ waarvan een alleen zo veel visch in zijne hoozn besloot/ dat 'er voor zeven of acht mannen genoeg aan te eeten was/ zynde een goede en gezonde spyze: wy doozliepen ook de bosschen op het epland/ maar vonden 'er geen Wild. Een van ons volk/ die altoos met zeere beenen was gequeld/ vondt daar een zekere Wjingaard/ die zichzelve overend hieldt door by andere boomen op te klimmen: de bladen daarvan groeiden zes of zeven voet hoog/ maar de vezelen of rankjes elf of twaalf; het was een zeer groen blad/ redelph breed en rondachtig en dik en stevig. Deeze bladeren kleyn geschooten en met bet of spek gekookt maakten een hooztreffelph zalf. En vernids ons volk de deugd daarvan kende/ hooztagen zy zichzelve daarvan/ zoo dat 'er naauwelphs een man op 't schip was/ of hy maakte dat hy 'er een pond of twee van kreeg/ inzonderhepd zulke die met oude zeeren gequeld waaren/ welke groote baat daarby bevonden. De man die deeze bladeren hier eerst vondt hadze leeren kennen op de land-engte van Darien, en het toemaaken van deeze zalf van de Indiaanen aldaar geleerd: sedert was hy op veele plaatsen aan land geweest om na die bladen te zoeken/ maar hadze nergens dan hier gevonden. Onder de veele groote boomen die hier waaren/ was 'er een die alle de andere overtrof; deeze beval Kapiteyn Read neer te bellen/ om 'er een kano van te maaken/ dewyl wy alle onze boots op een na in de laatste storm verloorzen hadden: dies waaren 'er zes wakkeren mannen/ die in de baaijen van Kampechie en Honduras Wershouthakkers waaren geweest/ (gelyk ook de Kapiteyn zelf/ en veele andere van ons dat werk hadden gedaen/) en derhalven in 't hakken erbaaren zynde/ aannamen den boom te bellen; en dyle en dyle by beurten gestadig hakkende/ hadden zy anderhalven dag werk/ eer de boom om verre lag. Deeze boom/ schoon hy in een bosch groeide/ was echter achttien voeten in syne omtrek dik/ en de stam vierenveertig voet lang/ zonder eenig tak of quast/ en zelfs op die hoogten was maar een tak of twee/ en dan liep hy nog tien voeten hooger/ en versprepde zich daar eerst in veele grootte en kleyne takken/ gelyk een Epke/ zynde zeer groen en weeflyg;

doch

doch het hart was vergaan / 't welk de stam onbeguaam maakte booz 't 1687.
gebruik / waartoe wy den zelven hadden geschikt.

Wy den zelven dan daarlaatende / en 'er niets meer te verrichten heb- te ver-
bende / ligteden 't anker / en gingen 's anderendaags / zynde den 30^{den} geefs ge-
November 't zepl. Certoyl wy hier lagen hadden wy eenige Travaaden, veld.
een reys of twee 's daags / en mooije koele landwinden uyt den Westen. De
zeewinden waaren slap en onzeker / somtyds uyt den Noordoosten / en
30 na 't Oosten en Zuydoosten omlopende. Wy hadden den wind Noord-
oost toen wy 't anker opwonden / en wy stierden Z. Z. W. 's Naamid-
dags zagen wy een droogte booz ons / en wendden onze koers na 't Zuy-
zuydoosten. Ontrent vier uren waaren wy weder dicht by een andere
grootte plaat / diez keerden wy te rugge na 't epland Celebes uyt vreeze
van by nacht op eenige van die droogten te vervallen. Zy dage kon
menze alle genoeg vermyden / want daar waaren bakens op gezet /
zynde gemaakt als hutjes op hooge stipen / die boven den peyl van 't hoog
water opstaken / en mischien daar opgericht door de Inbooslingen
van 't epland Celebes, of die van eenig ander nabuurig epland: Ik heb
nooit ergens anders zulke bakens gezien. 's Nachts hadden wy een hee-
bige Crabaad uyt den Zuydwesten / welke ontrent een uur duur-
de.

Den 30^{den} hadden wy een heldere landwind / en stuurden zuydwaards / Bakens
passeerende tusschen de twee ondiepten / welke wy 's daags te vooren za- op de
gen: deeze plaaten leggen op drie graaden ten Zuyden / en ontrent tien droog-
mylen van 't epland Celebes. Wanneer wy dezelve gepasseerd waaren ten by
ging de wind leggen / wy hadden kalnte tot naademiddag; wanneer Celebes.
wy een harde donderwind uyt den Zuydwesten kreegen. Tegens den
avond zagen wy twee of drie Hoogen / de eerste welke ik / sekerd ik in
Oostindie gekomen was / gezien had; in Westindie waaren ze my
dikwils boozgekomen. Een Hoos is een kleyn gescheurd stuk of deel van Een Hoos
eene wolk / rupn een elle / 30 't op 't oog schynt / neerhangende van het
donkerste deel derzelve: gemeenlyk loopt zy spits toe / en vertoont zich
doozgaans met een klepne bogt in 't midden / want lynrecht neerhangen-
de heb ikze nooit gezien: het end dat nederwaars hangt vertoont zich op
't oog niet dikker dan een mans arm / maar omhoog na de wolke toe is
de pyp veel dikker.

Wanneer de opperflakte der zee begint te werken / zal men 't water
ontrent honderd schreeden in 't ronde zachtelyk zien schuymen en zich be- Beschry-
weegen / totdat de draaijng toeneemt / en dan vliegt het opwaards in de ving der
gedaante van een pilaat / die onderaan ontrent honderd schreeden in den zelve.
omkreeps is / doch na boven smaller toeloopende eyndeelyk 30 dun wordt
als de hoos zelve / en het spits end daarvan bereykt / waardoor dan het
ryzend zeewater na de wolken schynt geboerd te worden: gelyk men
zulkz ook klaarlyk bespeurt aan de wolk / die hoe langer hoe grooter en
zwarter wordt. Waarna men de wolk ziet voortdyben / schoon zy
eerst zonder beweginge scheen te zyn; en de Hoos behout dezelve dyft
als de wolk / zuygende onder 't voortgaan steeds water op / 't welk door
den

1687. den voortgang wind bybrengt. Dit duurt 30 ontrent een half uur / tot dat het zuppen ophoudt; en dan breekt het af / waardoor al het water / 't welk beneden de Hoos / of het afhangend stuk der wolke is / weer in zee valt / en een groot geraas en kilaaterende beweging in de zee maakt.

Het is zeer gebaarlyk hoor een schip onder eene Hoos te zyn / wanneer dezelve breekt; en daarom tracht men die altoos te vermyden / door zo verre daar af te blyven als men kan. Maar menigmaal is men door gebrek van wind in groote vreeze en gebaar: want doorgaans is het stil daar de Hooszen wezken / 't en zy jupst daar ze zyn; en daarom is het dat de zeelieden / wanneer zy een Hoos zien aankomen / en geen kans zien om dezelve te ontzeplen / somtyds met grof geschut daar opschieten / om de hups door een luchtgat te doen breeken; maar ik heb echter nooit gehoord / dat zulks enig nut gedaan heeft.

Uytwer-
king ee-
ner Hoos
op de
kust van
Guinee.

Verwyl ik nu van Hooszen spreek / zal het niet te onpasse komen / dat ik een verhaal doe van zeker geval / eens iemand op de kust van Guinee overgekomen / in of ontrent het jaar 1674. Zekere Kapitelyn Records van London, gaande na de kust van Guinee met een schip van 300 ton en zestien stukken / genaamd de Blessing, gekomen zynde op 7 of 8 graaden Hoorder vreedte / zag verscheppene Hooszen / waarvan 'er eene recht op het schip aangquam; en hy geen wind hebbende om ypt de weg te zeplen / maakte zich / door de zeplen te gozden / gereed om dezelve af te wachten: ondertusschen dreef zy zeer snel voort / en brak eben eer ze aan 't schip quam / met een groot geraas / en zulk een verheffing van de zee / gelyk als of 'er een groot hups / of iets zulk in geploft ware; en de woede der wind sloeg met zulk een geweld tegen 't stuurboord aan / dat de boegspriet en fokkemast met eene slag afbraken / en 't geheele schip byna ongeslagen wierd; doch het rees terstond weer op; maar de wind ter zelfder tyd ondwartelende / sloeg tegen bakboord aan / en had het schip haast de andere kant over doen omslaan; ondertusschen boelde de Bezaansmast het geweld van deeze tweede rukwind / en knapte kort af / gelyk te vooren de fokkemast en boegspriet. Maar de groote mast en steng leeden geen schade / want de woede der wind (die aansionds over was) trof dezelve niet. Drie mannen waaren boven in de fokkemast toen die brak / en een op het boegspriet / waardoor zy mede in zee vielen / maar zy wierden alle gelyk. Dit is my verhaald door Mr. Jan Kanby. die toen Quartiermeester en bottelier was; de Opperstuurman was Abraham Wise, en de onderstuurman Leenard Jefferies.

Men is gemeenlyk zeer verbaerd voor deeze Hooszen / en eventwel is dit de eenigste schaade die ik ooit gehoord heb dat door dezelve is geschied. Doch zy vertoonen zich schrikkellyk genoeg / te meer om datze opkomen wanneer men zo stil in zee legt als een blok / en niet ypt de weg kan raa-ken. Maar hoewel ikze dikwils gezien heb / en wy menigmaal daar tusschen bezet geweest zyn / zo is de schrik nogtans altoos het meeste geweest.

Den eersten December hadden wy een mooi koeltje ypt den Ofsupdoo-
sten /

sien/ en stierden Zupd aan: op den middag nam ik de hoogte/ en bevond dat wy op 3 gr. 34 min. bezupden de Middellyn waaren. Wy zagen toen het epland Bouton; en dewyl 't den 5^{den} 's avonds mooi weerder was/ 't Eyland Bouton. hy sien wy onze kano wylt/ en zonden onze Moskito Indiaanen, van welke wy'er twee of drie by ons hadden/ om Zeeschildpadden te vangen; want die waaren hier in menigte; maar vermids zeshuud waaren/wilden wy ze liever by nacht vangen/ 't welk in Westindie ook gebruykelyk is; want telkens als zy opkomen om adem te haalen/ 't welk eens in acht of tien minuten is/ blaazen ze zo hard/ dat men 't wel honderd voeten verre kan hooren; waardoor de vanger weet waar zy zyn/ en 'er gemaklyker by kan komen dan by dage; want de schildpad ziet beter/ dan hy hoort/ maar de Manati hoort weer beter.

's Morgens keerden zy weder met een groote Schildpad/ welke zy dicht by den oever gebangen hadden/ en zy bragten eenen Indiaan van 't epland met zich aan boord/ die Malays sprekend/ waardoor wy hem verstaan konden: hy zeyde ons dat 'er twee mylen verder zupdwaars een goede haven was/ daar wy konden ankeren: dies zeyden wy met een goede wind daarnatoe/ quamen 'er tegens den middag aan.

Deze haven legt op 4 gr. 45 min. ten Zupden/ aan de oostzy van 't epland Bouton, 't welk drie of vier mylen van 't zupdoost end van 't epland Celebes aflegt. Het is langwerpig/ strekkende zich Z. W. en N. O. ontrent vyf en twintig mylen in de lengte wylt/ en de breedte is ontrent tien mylen. Het is redelyk hoog land/ en vertoont zich van verre blak en effen/ doch boschachtig.

Een myl van de ankerplaats is een stad genaamd Kallafung, zynde de voornaamste/ 30'er anders nog meer zyn/ 't welk wy niet verston- den: dezelve legt ontrent een Engelsche myl van de zee/ boven op een bergje/ in een vlakke met Kokosboomen omringd: bupen de boomen gansch rondom de stad is een sterke steene muur: de hupzen zyn gebouwd gelyk die van Mindanao, maar netter/ en de geheele stad was heel schoon en vermaakelyk.

De Inwooners zyn kleyn/ en wel gemaakt van lys en leden/ gelykende van gestalte/ kleut/ en gewaad den Mindanayers wel/ doch zy waaren netter/ en zinnelyker: Zy spreken de Malayse taal/ en zyn alle Mahometaanen/ zynde hunnen Sultan zeer gehoorzaam/ die een kleyn man was/ van rustigen de beertig en vyftig jaaren oud/ en veel vrouwen en kinderen had.

Ontrent een uur naadat wy ten anker gekomen waaren/ zondt de Sultan ons een boode aan boord/ om te weten wie wy waaren/ en waarom wy quamen. Dies gaben wy hem bescheyd; waarop hy weder na land keerde/ en kort daarnaa weer aan boord quam/ en onszeyde dat het den Sultan wel behaagd had/ te verstaan dat wy Engelschen waaren/ en dat hy gezegd had dat wy alles zouden hebben wat het Epland opleverde; en dat hy den volgenden morgen zelf aan boord zoude komen. Dies wierd ons schip schoon/ en alles op zyn best klaargemaakt om hem te ontvangen.

Den

1687.

Zyn zin-
nebeeld.

Den 6den. 's morgens bytpds quamen beele schuyten en kanoes by ons aan boord / met vogelen / eperen / Plantains, Potatos, enz. doch zy wouden 'er niets van overdoen / voor dat de Sultan quam / en hen last daartoe gaf. Ontrent ten tien uren quam de Sultan in een zeer nette prauw / op de wyze van die van Mindanao gebouwd: boven op de mast stond een witte zyde vlag / die rondom met een hoogroode lyst van twee of drie dupin was bezet; in 't midden stondt heel mooi afgebeeld een groene Griffioen / treedende op een gevlugelde slang / die haar best scheen te doen om op te komen / en haaren tegenpartij dreygde met een opgesperde mond / en een lange steekel / om zyne beenen te treffen. Andere Indiaansche Vorsten hebben desgelijks hunne Zinnebeelden.

Lyf-
wacht.

De Sultan met drie of vier zynet Edelen / en drie van zyne zoonen / zaten in de kajuit van de prauw; en zyne lyfwacht bestond uyt tien Muskettiers / waarvan vyf op de eene / en vyf op de andere zyde van 't vaartuyg stonden. Voor de deur van de kajuit of roef stondt een man met een groot breed zwaard / en een schild / en twee diergelphes aan 't achterepnd van de roef: voorts stonden 'er nog twee Muskettiers op 't voorszteven / en twee op 't achtersteven.

Zyn ge-
waad.

De Sultan had een zyde tulband op / die met een smalle goude kant geboord was / en aan de eene zyde des hoofds hing een breede kant of lint / naar de Mindanaische wyze: hy had een hemeisblaauwe zyde broek aan / en een kleed of super van roode zyde om zyn schouderen geslagen / 't welk los by hem neer hing / en 't grootste deel van zyn rug en middel was naakt: voorts had hy geene kousen noch schoenen aan. Een van zyne zoonen was vyftien of zestien jaaren oud; de twee andere waaren nog heel jong / en zaten gestadig op den arm van den eenen of den anderen zynet opwachters.

Kapiteyn Read ontving hem aan de zyde van 't schip / en leyde hem in zyne kajuit / doende vyf stukken t'zynet welkomst lossen. Zo dia als hy aan boord quam / gaf hy zynen onderdaanen verlos om met ons te handelen; waarop ons volk kost het gene hen aanstond. Het scheen den Sultan zeer wel te behaagen / dat hy door de Engelschen bezocht wierdt / zeggende dat hy lang begeerig was geweest om hen te zien / hebbende zeer veel van hunne rechtvaardige en eerlyke handeling hooren spreken. Maar hy klaagde over de Hollanders (gelph ook alle de Mindanayers en andere Indiaanen deden /) en wenschte hen verre weg.

Verkoo-
ping van
slaaven.

Want Makasser, eene van de voornaamste steden / welke de Hollanders in die gewesten hebben / is niet verre van hier; en de Hollanders komen somtyds vandaar om slaaven te koop: dewyl daar eenige van de afgodische inboozlingen van 't epland zyn / welke niet onder den Sultan staande / en geen Opperhoofd hebbende / hier en daar in 't land omzwerven / en van de eene plaats na de andere vlieden / om zich voor deezen Vorst en zyne onderdaanen te verschuylen / vermits die op hen te jacht gaan; en hen tot slaaven maaken. Want de velschaafde Indiaanen der Zeeplaatsen / die met uptheemschen handelen / zyn gewoon de In-
lan-

landers/ 30 3pze niet onder de gehoozzaamhepd van hunnen Dorst
konnen brengen/ 30 veel 3p konnen op te vangen/ en tot slaaven te
verhoopen/ achtende hen maar als Wilden/ even gelph de Spanjaards
de Amerikaanen doen.

Maar een gesprek van twee of drie uren begaf de Sultan zich weer
na land/ en wy losten weder vpf stukken op 3pn vertrek. 's Ande-
rendaags zondt hy aan Kapiteyn Read om aan land te komen/ de-
welke daarop met zeven of acht mannen heenen ging om den Sultan
op te wachten. Ik kon zodaanig een gelegenhepd om de plaats te
zien niet laten voorbygaan/ en hield hen derhalven gezelschap. Wy
wierden aan land door twee van de voornaamste ontmoet/ en na een
redelph net huys geleyd/ alwaar de Sultan onze komst verwachtte.
Dit huys stondt aan 't end van de stad/ welke wy/ onder een groo-
te toebloed van volk/ dat na ons quam kphen/ door passeerden. Toen
wy by 't huys quamen stonden 'er veertig naakte soldaaten in twee rpen/
daar wy tusschen door gingen: dit huys stont niet op stiplen/ gelph
als alle de andere/ die op de Mindanaische wyze gebouwd waaren/
maar de kamer daar wy ingebragt wierden was vlak op de grond/
dewelke met matten besprepd was om op te zitten. Ons onthaal was
tabak/ betel/ en jonge kokosneuten: en 't huys was van buyten met
mannen/ vrouwen/ en kinderen bezet/ dewelke na de vensters toedron-
gen om ons te zien.

Wy bleeven hier niet boven een half uur/ waarna wy afscheyd
namen en vertrokken. Deeze stad staat op een zandige grond/ maar
hoedaanig de landsbouw van 't overig gedeelte des eylands is/ weet ik
niet/ omdat niemand van ons aan land was/ dan alleenlyk op deeze
plaats.

's Anderendaags quam de Sultan weder aan boord/ en boodt Ka-
piteyn Read een kleyne jongen aan: doch dewyl hy nog te kleyn was om ee-
nigen dienst te doen/ bedankte de Kapiteyn hem daarvoor/ en zeyde dat hy
hem niet groot genoeg was. De Sultan zondt hem daarna een ande-
ren/ welke de Kapiteyn aannam/ dit was een aardige en goelph jon-
gen/ maar 't gene iets wonders was/ hy had op elke kaakebeen twee
regels tanden naast malkanderen/ en niemand van de andere van dat
volk was 30/ nochte heb ik ooit iets zulkis gezien. Den Kapiteyn
wierden ook twee gepten vereerd/ en eenige buffels beloofd; doch ik
geloof dat 'er van beyde maar weynige op dat eyland waaren/ want
ik zag 'er niet veel gepten of buffels; ook hebben 3p niet veel rps/ maar
hunne voornaamste spyz is wortelen. Wy koften hier ontrent dui-
zend pond Potatos; ook kost ons volk een menigte van Krokadooren, en
moosje groote parekieten/ 30 schoon van kleur als ikze ooit gezien
heb.

Krok-
kadoor.

De Krokadoor is 30 groot als een papegaai/ en byna van zulk een fat-
soen/ met even zulk een bek/ maar is spierwit/ en heeft een dichte ve-
derkruif op 't hoofd. Hier ter plaatse koften wy voor ons gebryk ook
een prantw/ op de Mindanaische wyze gemaakt/ van welke onze Cim-
st r mer-

1687.

merlieden daarnaa een schuyt maakten / die tot allerley gebruyk bequaam was: want dit vaartuyg was eerst aan beyde de enden splits / dies zaagden zy 't eene end af / en maakten het plat / met een toer daaraan / waardoor men 'er ongemeen wel mede kon zeplen en roeyen.

Wy bleeven hier maar tot den 12^{den} omdat de haven slecht / de grond niet goed / en de tyd des jaars ook niet gunstig was; want de donderwinden begonden nu sterk aan te komen. Toen wy ons anker wouden opwinden / was het in een kilp vast gehaakt / en onze kabel brak aan stukken / zonder dat wy 't anker konden los krygen / schoon wy 'er groot moeite om deden; dies gingen wy 't zepl en lieten het leggen. Wy hadden den wind N. N. O. en stellende onze koers Supdooft / verbielen wy tusschen vier of vyf eplandtjes / die op 5 gr. 40 min. Supder breedte / en vyf of zes mylen van de haven van Kallafung leggen. Deeze eplandtjes deden zich zeer groen op van kokosboomen / ook zagen wy 'er twee of drie doypen op / en hoorden 's nachts een trommel; want wy waaren tusschen eenige dzoogten geraakt / daar wy niet voor 's anderendaags konden upthomen. Wy wisten niet of het slaan der trommel uyt breeze booz ons was / dan of het was dat zy zich dzoelyk maakten / gelyk het in die gewesten gebruykelyk is den ganschen nacht tot 's moggens toe met zingen en springen door te brengen.

Wy vonden hier een vyf sterk getp / gaande de bloed Supdwaards en de eh Noozdwaards. Deeze dzoogten en veele andere / die in onze haarten niet aangewezen zyn / leggen ontrent een myl aan de supdwestzy deezer Eplanden daar wy den trommel hoorden. Wy geraakten 'er dan epyndelyk tusschen door / en zochten na een doortogt aan de oostzy / alwaar ons ook verscheydene plaaten boozquamen; maar wy vonden killen om 'er tusschen door te passeeren / en stuurden toen na 't epland Timor, dewyl wy voorchadden om by 't selve in de rupmitte uyt te loopen. Wy hadden denwind doozgaans W. S. W. en Supdwest / met heel sypde hoelte en regenig weerder.

Den 16^{den} geraakten wy uyt de dzoogten / en stuurden Supd ten Oosten / met een Westsupdweste-wind / doch hy verdzaaide schier alle half uren / zynde somtyds Supdwest / en dan West / en somtyds Noozdnoozdwest / met veel regen / donder en bliksem.

't Eyland
Omba.

Den 20sten passerden wy 't epland Omba, 't welk een redelyk hoog epland is / leggende op 8 gr. 20 min. en niet boven vyf of zes mylen van 't Noozdoofter deel van 't epland Timor: het is dertien of veertien mylen lang / en vyf of zes breed.

Pentare.

Zeven of acht mylen beweesten Omba is een ander vyf groot epland / 't welk in onze aftekeningen geen naam had; doch volgens des zelfs staad moet het dat gene weezen / 't welk in sommige haarten Pentare genoemd word. Wy zagen by dage op het selve veel rook / en by nacht vele vuuren / ook zagen wy eene stad of vlek aan de noozdzy / niet verre van de zee; doch wegens 't quaad weer gingen wy niet aan land. Tusschen Omba en Pentare in 't midden van de kll / is een laag zandig eplandje / met grootte zandylaaten ter wederzyde / maar tusschen dezel-

ve /

be / die't aan Pentare, is een zeer goede kll. Wy voeren dze dagen lang af en aan / hebbende geen goede wind / want dezelve was Zupdzupdwest.

Den 23^{den} 's avonds geraakten wy 'er door / met een klepne koeftert up den Noorden / houdende dicht by Pentare: het gety of de eb liep hier zupdwaards / het welk ons door hielp; want wy hadden maar wepnig wind / maar dit gety / dat ons hier in het doorzetten gunstig was / had ons daar naa schiet in 't bezderf gestort; want bezupden de kll / welke wy doorquamen / leggen twee klepne eplandjes / en na die eplandjes liep het gety 30 suel / dat het zeer wepnig scheelde of wy waaren gestrand: want de wepnige wind / dien wy te vooren up het Noorden hadden / gingt 'eememaal leggen / 30 dat wy gansch geen wind hadden toen wy daar quamen / en daar was ook geen ankergrond: Wy kreegen derhalven onze riemen up / en begonden te roejen / doch te vergeefs; want het gety dreef ons 30 sterk na een van die eplandjes / dat wy niet alle magt en geweld genoodzaakt waaren het schip af te houden / door onze riemen tegen de strand / welke een steple oever was / aan te zetten; en daardoor dreeben wy mis / en quamen buuten gebaar. In den nacht hadden wy weer een wepnig wind up den Noorden / en stierden Zupdzupdwest; 's morgens was de wind W. S. W. en wy liepen Zupden / waarna de wind Westnoordwest loopende / stierden wy S. W. om het zupdwester end van 't epland Timor voor by te komien. Den 26sten zagen wy de noordwester hoek van het epland Timor ontrent acht mylen Zupdoost ten Oosten van ons.

Timor is een lang / hoog / bergachtig epland / strekkende zich Noord-oost en Zupdwest up: het is ontrent zeventig mylen lang / en vyftien of zefsten breed: het midden van 't epland legt op ontrent 9 graaden ten Zupden. Ik heb verstaan dat de Portugeezen op dit epland handelen / maar ik weet niets van deszelfs gewas / uptgenomen Koire omkabels van te maaken; waarvan in het X Hoofdstuk gemeld is.

Den 27^{den} zagen wy ten Zupdoosten van ons twee eplandjes / welke dicht by 't zupdwester end van Timor leggen; wy hadden sybe winden / met veel regen / en Weste en Westzupdwester winden.

Spide nu alle deeze eplanden gepasseerd / zetteden wy 't Zupd aan / met voorneemen om Nieuw Holland, zynde een gedeelte van Terra Australis Incognita, of 't Onbekende Zuydland aan te doen / en te zien wat dat ons zonde verschaffen. En 30 als de winden nu waaren / konden wy ook onze voortgenomene koers / (welk eerst westelyk en daarna noordelyk was) niet houden / zonder na Nieuw Holland te gaan / 't en waare wy weder te rugge hadden willen gaan tusschen de Eplanden: maar het was nu geen goede tyd des jaars om tusschen eenige eplanden bezupden den E-benaar te zyn / 't en waare in een goede haven.

Den 31^{den} waaren wy op de hoogte van 13 gr. 20 min. zeplende nog al zupdwaards / met een zeer sybe wind / die doorgaans up den Westen was / hebbende onze bezaan en somtyds ons groot marszepl gereefd. 's Avonds ten tien uren leyden wy 't noordwaards over / up breeze

1687.

van op een dyoogte te verbalken / die in onze kaarten op 13 gr. 50 min. of daar ontrent aangewezen is / leggende Zuyd ten Westen van 't oost-end van Timor; en 30 lag het epland naar onze rekening toen van ons. Ten drie uren wendden wy weer / en sielden onze koers Zuyd ten Westen / en Z. W.

's Morgens 30 dia als 't dag was zagen wy de plaat recht voor ons; leggende volgens alle onze rekeningen op 13 gr. 50 min. Het is een broek lands die eben boven water komt / met ver'scheydene klippen / welke acht of tien voet boven water steeken / daar omheen. Het legt in een driehoek / zynde elke zyde ontrent anderhalf myl lang. Wy weerhielden onze koers recht voor 't midden drezet plaat / en quamen tot op een halve Engelsche myl na aan de klippen / alwaar wy 't lood uytwierpen / doch vonden geen grond. Wy liepen toen om / en zeyden twee uren lang na 't Noozden / waarna wy weder wendeden en zuydwaars liepen / meenende de hoek te boven te laveeren / maar wy konden niet; dies boeren wy de Noozdyd lang / totdat wy aan de oosterhoek quamen / neemende een kleyn gezigt van de klippen; waarna wy scherp by de wind na 't Zuyden stierden / dicht langs de plaat / daar wy 't lood weer uytwierpen / doch vonden geen grond.

Mislag
der
kaart-
maakers.

Deze plaat legt in onze kaarten niet boven zestien of twintig mylen van Nieuw Holland; maar wy liepen daarna nog wel zestig mylen recht na 't Zuyden eer wy 'er aangquamen; en ik ben verzekerd dat geen gedeelte van Nieuw Holland daar ontrent op veertig mylen na 30 Noozdelyk legt / als het in onze kaarten gesteld is: want indien Nieuw Holland recht aangewezen waare / moesten wy noodzaakelyk ontrent veertig mylen beweesten onze koers zyn gedreeven geweest; doch het is zeer onwaarschynelyk dat de stroom ons 30 sterck westwaards zoude gedreeven hebben / dewyl wy zulc een gestadige Westelyke wind hadden. Ik staa toe dat als de Moufon eerst omloopt / de stroom dan niet terstont keert / maar nog byna een maand haaren loop houdt: doch de Moufon was toen ten minsten al twee maanden verloopen. Maar ik zal van de winden en stroomen elders spreken. En belangende deeze / ik geloof eerder dat het land niet wel aangewezen is / als dat de stroom ons mislepedde; want het was waarschynelyker dat wy mislepd zouden geweest zyn eer wy by de plaat quamen / als daarna; omdat wy op de kust van Nieuw Holland bevonden / dat het gety zyn gestadige loop hieldt / loopende de bloet Noozd ten Oosten / en de ey Zuyd ten Westen.

Nieuw
Holland.

Den 4^{den} van Januarij 1688 quamen wy by 't land van Nieuw Holland op de hoogte van 15 gr. 50 min. hebbende / gelyk ik gezegd heb / onze koers recht Zuyden genomen / toen wy de plaat den 31sten December passeerden. Wy liepen 'er dicht aan / en vindende geen bequaame ankerplaats / omdat het land voor 't Noozdwesten open lag / zeyden wy oostwaards de strand langs / sturende Noozdoost ten oosten / want 30 legt het land. Wy liepen dus ontrent twaalf mylen / en quamen toen aan een punt / van waar het land zich oost en zuydelyk strekte ten of twaalf mylen verre / maar hoe het daarna loopt weet ik niet.

niet Ontrent die mylen beoosten deeze punt is een redelyke diepe baai/ met vele eplandjes in dezelve/ en een zeer goede plaats om te ankeren/ of te kielhaalen. Ontrent een myl beoosten die punt ankerden wy den 5den Januarius. twee Engelsche mylen van den oever/ op negenentwintig baden/ goede/ harde/ en zupvere zandgrond.

Nieuw Holland is een zeer groote streek lands/ en men weet totnogtoe niet of het een epland/ dan of het vast land is/ maar ik hou my verzekerd dat het niet aan Asia, Afrika, noch Amerika is gehecht. Dit gedeelte dat wy zagen is alle laag en vlak land/ met zandige oeders tegens de zee aan/ doch de punten zyn klippig/ en zo zyn ook eenige eplanden in deeze baai.

Het land is dor en zandig/ en onboorzen van water/ 't en zyn men putten maake; echter brenge het verscheptene soorten van boomen voort/ Draakeboomen die wy daar zagen/ waaren/ volgens onze meening/ Draakeboomen/ en die waaren de grootste van al 't geboomte aldaar/ zynde van dichte en hoogte ontrent gelyk onze grootste Appelboomen; de schors was zwartachtig en eenigfins ruw. De bladen waaren van een donkere kleur/ en de gom droop uit de quasten of scheuren in de stammen der boomen waaren: wy bezagen dezelve tegen eenig Draakenbloed dat wy aan boord hadden/ en bevonden de kleur en smaak eveneens. De andere boomen waaren by niemand van ons bekend: onder de boomen groeide redelyk lang gras/ maar het was zeer dun. Wy zagen geene boomen die vruchten of beezien droegen.

Wy vernamen geene dieren/ nog ook enig spoor van een beest/ dan eens/ en dat scheen te zyn van een dier ontrent zo groot als een groote Dog; daar waaren eenigen weynige klepne landvogels/ maar niet grooter dan een merret/ en maar weynig zeevogelte. Ook was de zee schraal van visch voorzien/ 't en zyn men de Manati en zeeschildpadden onder de visch rekena; want die waaren 'er by menigten; maar zy waaren ongemeen schuw/ alhoewel ze van de Inwooners weynig aanstoot konden lyden/ om dat die geene schuuten nog pzer hadden.

De Bewooners van dit land zyn de elendigste menschen van de wereld: want de Hottentots van Monomatapa, hoewel een mozig volk/ zyn in rijkdom edellieden by deeze/ die geene hupzen/ kleeding van vellen/ schaapen/ gebogelte/ vruchten der aarde/ strups/ eperen enz gelyk de Hottentots hebben: ja als men hunnen menschelyke gedaante ter zyde zet/ scheelen zy weynig van de onvernunftige dieren. Zy zyn lang/ recht van lyp/ en dun/ hebbende lange dunne leden: vooris hebben zy groote hoofden/ ronde voorhoofden/ en groote winkbraauwen. Hunne oogleden zyn altoos halfgesloten/ om de vliegen uit hunne oogen te houden/ dewyl die den menschen hier zo moehelyk vallen/ dat menze door geen waajen van zyn aanzigt kan houden; en zo menze niet met beyde zyne handen afweert/ zullenze in semands neusgaten/ ja ook in zyn mond kruppen/ indien men de lippen niet dicht toesluit. Zulks dat deeze lieden van jongs op doo: dit ongedierte geplaagd zynde/ hunne oogen:

1687.

Draakeboomen

De arme Inwooners van Nieuw Holland.

1687.

gen nooft open doen/ gelyk andere menschen/ en daarom ook niet verre konnen zien/ 't en zy ze hunne hoofden optillen/ gelyk als of zy na iets dat boven hen is wouden kyken.

Zy hebben groote dikke neuzen/ byp bolle lippen/ en wyde monden/ de twee voorste bobentanden missen zy alle/ zo mannen als vrouwen/ oude en jonge; hoe zulks bykomt/ en of zyze uyttrekken/ weet ik niet; ook hebben zy geene baarden: zy zyn lang van trooni/ en van een zeer ongeziene gedaante/ hebbende niet een eenige beballige trek in hun geslaet; hun haar is zwart/ kort/ en gekruld/ gelyk dat van de Zwartten/ en niet lang en sluph als dat van de gemeene Indiaanen. De kleur van hunne hupd/ het gansche lysf over/ is koolzwart/ gelyk dat van de Zwartten in Guinee.

Zy hebben gansch geene kleeding/ dan een stuk van een schorse eens booms/ als een gordel om hunnen middel gebonden/ en een handvol gras/ of drie of vier groene raketjes/ vol van bladen/ welke zy onder den gordel steecken/ om hunne schaamte te bedekken.

Hunne
manier
van
leeven.

Zy hebben geene hupzen/ maar leggen in de open lucht/ zonder eenig dekfel/ zynde de aarde hun bed/ en 't gewelf des hemels hunne gordyn. Of zy zich man en vrouw aan elkander houden/ dan of zy zich zonder onderscheyd vermengen/ is my onbekend: maar zy woonen t'samen by troppen van twintig of dertig mannen/ vrouwen/ en kinderen. Hunne eenigste spyz is zekere klepne soort van visch/ welke zy vangen/ door regels van steenen dwars over klepne inhammen of sleuben der zee te maaken; waarvoor dan de klepne visch/ die met elk gety van hoog water daar verbalt/ ten prooije blyft voor deze menschen/ welke gestadig by laag water komen oppassen/ om daarna te zoeken. Deze geringe vangst acht ik het toppunt van hunne visschery te zyn; want zy hebben geen gereedschap om groote visch te vangen/ als die al quam, en zulke zullen by laag water zelden achter blyven: ook konden wy niet onze hoeken en snoeren geen visch vangen terwoyl wy hier lagen. Op andere plaatsen zoeken zy by laag water Mosselen en alskruppen; doch van deze schelpvisch is 'er maar weynig/ zo dat zy zich voornaamelyk verlaaten op 't gene de zee in hunne afgeperkte plaatsen spoelt/ het welk/ 't zy veel of weynig/ zy altoos opzaamelen/ en na hunne verblyfsplaats brengen; alwaar de Oude/ die door hunne hooge jaaren niet meer voort konnen/ en de klepne kinderen na hunne wederkomst wachten: en 't gene zy dan bekomen hebben braaden zy terstond op koolen/ en eeten het t'samen op. Somtyds krygen zy zo veel visch/ dat zy 'er een groote maaltijd van konnen houden/ en op andere tyden krygt elk pas een proefse; maar 't zy veel of weynig/ pder heeft 'er zyn deel van/ zo wel de jonge en oude die teer en zwak zynde niet konnen gaan/ als de kloetke en sterke. Als zy gegeten hebben/ gaan zy neer leggen totdat het weer laag water is/ en dan moeten alle die uytgaan komen/ 't zy by nacht of by dage/ in regen of zonneschyn/ op de vangst gaan passen/ of anders moeten zy vasten/ want de aarde verschaft hen gansch geen spyz; dewyl 'er geen krupd/ wortel/ peulvrucht/ of eenigerley eetbaar graan groeit/ dat wy zien kon-

den;

den: ook zyn 'er gene vogels noch beesten welke zy vangen konnen / de- 1687.
wylze geen gereedschap daartoe hebben.

Ik kon niet bemerken dat zy iets aanbaden. Deeze arme menschen Hun ge-
hebben nog al eenig geweer om hunne vischgroeven te beschermen / of weer.
met hunne vanden te bechten / zo iemand hen in die slechte visscherij zoude
willen stooren. Eerst poogden zy met hun geweer ons verbaard te maa-
ken / wanneer wy aan land zynde hen beletteden na hunne vischplaatsen
te gaan. Sommige hadden houten zwaarden / andere een soort van hou-
te lanssen: hun zwaard was een stuk hout / van satsoen eenigsins naar
een houtdegen gelykende: en de lans was een lange regte stok / die aan
't eene end spits gemaakt / en daarnaa door hitte gehard was. Ik zag
'er geen pser noch eenig ander metaal; zulkis dat zy misschien steene bylen
gebruiken / gelyk sommige Indiaanen in Amerika, in 't I V. Hoofdstuk be-
schreeven.

Hoe zy hun vuur krygen weet ik niet / maar misschien op dezelfde wy- Hoe de
ze als andere Indiaanen / uit hout. Ik heb dit de Indiaanen van Bon- Indiaa-
Airy zien doen / en heb 'er zelf ook een proef van genomen. Zy neemen nen vuur
een plat stuk hout / dat zacht is / en maaken op de eene zyde daarvan een krygen.
kuyptje; dan neemen zy een ander hard rond stokje / ontrent zo dik als een
pink / en maaken 't aan 't eene end spits; dit spitse end steeken zy in 't
gaatje of kuyptje van 't platte stuk hout / en draaijen dan het stokje heen
en weer tusschen de palmen van hunne handen / en drijlen zo lang totdat
het zacht hout begint te rooken / en eyndelyk blam vat.

Deeze menschen spreken eenigsins door de keel / doch wy konden 'er
niet een woord van verstaan. Wy ankerden / gelyk ik reeds gezegd heb /
den 5den Januarij, en ziende eenig volk op de strand / zonden wy ter-
stond een kano; om eenige kundschap te bekomen; want wy waaren
in hoope van eenige leefstogt daar te zullen krygen; maar de Inwooners
onze boot ziende komen / liepen weg en verschoolen zich; en hoewel wy
wel drie dagen na hunne huizen zochten / konden wy 'er ebenwel geene
vinden; maar wy zagen vele plaatsen daar ze vutten gestookt hadden.
Eyndelyk bukten hoore zynde van hunne wooningen te zullen vinden /
staakten wy 't zoeken / en lieten een party pullen aan den oever / op zul-
ke plaatsen / daar wy dachten dat zy komen zouden. Wy vonden ner-
gens eenig water / uytgezejd in sommige oude putten aan de zand-
baajen.

Ten laatsen staken wy over na de eylandtjes / en vonden daar vele van Het volk
de Inboozlingen; ik geloof dat 'er wel veertig / zo mannen als vrou- op de Ey-
wen / en kinderen op een eylandtje waaren. De mannen / toen wy landjes.
eerst aan land quamen / diepgden ons met hunne lanssen en zwaarden;
maar zy wierden verbaard door 't lossen van een roer / 't welk wy af-
scheooten om hen te verschrikken. Dit eyland was zo kleyn dat zy zich
niet verbergen konden / maar zy waaren geweldig verbaasd toen wy
aan land quamen / voornaamelyk de vrouwen en kinderen / want wy
traden terstond na hunne legerplaats toe. De sterkste wyben raapten
heure kleyne kindertjes op / en liepen 'er al huplende mee weg / wordende
van

1687.

van de kinderen die loopen konden / met een gebalk en gescheeuw nagevolgd; maar de mannen bleeven stil staan. Sommige van de vrouwen en andere die niet wegloopen konden / bleeven by een vuur leggen / en maakten zulk een yssyk gebaar / gelyk als of wy gekomen waaren om hen te verslinden. Maar wanneer zy zagen dat wy hen geen leed poogden te doen / waaren zy redelyk stil / en degene die op onze eerste aankomst weggeblooden waaren / keerden haast weeder. Deeze hunne woonplaats was alleenlyk een vuur / met een schutsel van eenige takken daarvoor aan de wind zy.

Maadat wy hier een wepnig geweest waaren / begonden de mannen wat gemeenzaamer te worden / en wy deden sommige van hen klederen aan / op hoope dat wy eenige dienst van hen zouden hebben; want wy bonden hier eenige waterputten / en waaren gezind twee of drie vaaten daarvan aan boord te brengen: doch dewyl 't moegelyk was het zelve na de kanoes te draagen / so dachten wy dit volk tot draagers gebruykt te hebben / en gaven hen daarom eenige klederen / aan den eenen een oude byock / aan den anderen een gescheurd hemd / en aan den anderen een oud warmes dat naarwylks opdraapens waard was / en evenwel op sommige plaatsen / daar wy geweest waaren / zeet aangenaam zoude geweest zyn; en wy dachten dat het by deeze kleden ook so zoude wezen: Wy hadden hen deeze plunnen aangeetroffen / omdat wy menden dat zy zich dus opgeschikt ziende / lustig voor ons zouden gewerkt hebben; en wanneer wy ons water geschept hadden in kleine langwerpige tonnetjes / die yder ontrent twaalf sloop konden houden / en om water in te draagen gemaakt waaren / bragten wy deeze onze nieuwe knechts by de putten / en leyden hen elk so een vaatje op de schouder / om die na de kanoes te draagen. Maar alle tekenen die wy konden maaken waaren te vergeefs / want zy stonden als stokbeelden zonder beweeging / maar grinsden als een party aapen / en keeken malikaander aan. En 't scheen dat deeze arme menschen niet gewoon waaren lasten te draagen; zulk dat ik geloof dat een van onze scheepsjongens van tien jaaren oud so veel zou gedraagen hebben / als een van deeze kaerels. Wy waaren derhalven genoodzaakt ons water zelve te draagen; en zy trokken de klederen heel fraai weer up / en leydenze neder / even als of klederen nergens anders toe dienden / dan om in te werken: hoewel ik van eersten af aan niet zien kon dat zy 'er groot behaagen in hadden; ook schenen zy zich over niets dat wy hadden te verwonderen.

Op een andere tyd als onze kano tusschen deeze Eylanden was / om eenige vangst te bekomen / zagen onze maats een party van dit volk van 't eene eyland na 't ander zwemmen / (want zy hebben geene schuyten / kanoes / of blotten / en vier van dezelve inneemende bragten zy die aan boord; twee daarvan waaren van een middelbaaren ouderdom / en die andere twee waaren jongmans van acht tien of twintig jaaren. Wy gaeven hen rys met schildpaden en Manati gekookt / het welk zy heel gretig opsokten; maar sloegen ganssch geen acht op het schip / of iets dat daarin was; en wanneer zy weder aan land gezet wierden / liepen zy so snel

snel weg als 3p konden. Toen wy eerst aan dit land quamen / eer wy 1688.
 eenige kennis aan hen / of 3p aan ons hadden / quam 'er een party van
 hen / die op 't vaste land woonden / recht tegen over ons schip; en staande
 op een redelyk hooge dyyn / dreygden 3p ons met hunne zwaerden en lan-
 sen / en schermden met dezelve in de lucht. Daarop de Haviteyn last gaf
 op een trommel te slaan; 't welk terstond met een groot gedruys ge-
 schiedde / om deeze arme schepfels daardoor een schrik op 't lyf te jaa-
 gen. 3p dit geluyd hoorende / liepen zo snel weg als 3p loopen kon-
 den / schreeuwende ondertusschen Gurry, Gurry, met eene stem die Hunne
 diep wt de sirot voortquam. Deeze Inwooners van 't vaste land schuw-
 liepen telkens van ons weg; evenwel kreegen wy verscheptene van heid.
 hen / want gelyk ik verds gezegd heb / 3p hebben zulk een slecht ge-
 zigt / dat 3p ons niet gewaar wierden / voordat wy dicht by hen waa-
 ren. Wy gaven hen altoos wat te eeten / en lieten hen dan weer
 loopen; maar de Eplanders / naadat wy eens by hen geweest had-
 den / bloeden niet meer van ons weg.

Toen wy ontrent een week hier geweest waren / haalden wy 't Gety
 ons schip met een springbloed in een kleene zandbaat / zo verre aldaar
 als het blotten kon / zulks dat het by laag water droog lag / en
 de grond ontrent een halve myl van ons droog was; want het wa-
 ter loopt hier ontrent vyf baden op 'en af : de bloed gaat Noord-
 ten oosten / en de eb Zuidten westen. Telkens als 't laagwater was
 lagen wy op de bloote grond / en de zee was wel driehonderd voeten
 van ons : weshalven wy tyd genoeg hadden om den bodem van
 ons schip schoon te maaken / en 't zelve tot ons genoeg doen.
 Ons meeste volk lag in een tent aan land / terwyl onze zepleu
 versield wierden / en onze vischvangers bragten ons dageliks zee-
 schildpadden en Manati, 't welk onze gestadige kost was.

Terwyl wy hier lagen poogde ik ons volk te overreden om na
 een Engelsche Faktory te gaan; maar ik werd gedreygd met aan
 land gezet / en hier gelaaten te worden : dit deed my zwegen / en
 met geduld een bequaamer plaats en gelegenheid afwachten om
 hen te verlaaten; 't welk ik hoopte binnen korten te zullen doen /
 omdat 3p voorszadden na de Haap Komorin te gaan. Hun voorsz-
 neemen was ook het epland Kokos, het welk in onze kaarten op
 12 gr. 21 min. Noorder breedte legt / onderwege aan te doen / op
 hoope van aldaar die vrucht te bekomen / naar welke het epland
 genoemd is.

XVII. HOOFDSTUK.

Van Nieuw Holland vertrekkende, passeeren zy't ey-
 land Kokos, en doen een ander boschachtig eyland aan.

Zeker landgedierte als een fleurkrab. Kokosneuten dryvende in de zee. Het eyland Tristi, kokosneuten voortbrengende, wordt telkens by hoog water overstroombd. Zy ankeren aan een eylandtje dicht by dat van Nassau. Hog-eyland, en andere. Een prauw te Achin t'huys hoorende genomen. 't Eyland Nikobar, en de andere by dien naam genoemd. Ambergrys goed en quaad. De zeeden van de Inwooners dier eylanden. Zy ankeren aan 't eyland Nikobar. Deszelsf stand, landsdouw; en baaijen. De Melori-boom en vrucht, gebruykt in plaats van brood. De Inboorlingen van 't Eyland Nikobar: hunne gestalte, dragt, spraak, woningen: geen blyk van Godsdiensf of Regeering: hunne spys en kanoes. 't Schip wordt schoon gemaakt. De Schryver krygt verlof om aan land te blyven, en nog twee andere Engelschen, benefens een Portugees en vier Malayers van Achin. Hunne eerste ontmoeting met de Inboorlingen. De gemeene praatjes van de Kannibalen of menschen-eeters. Hoe zy aan land bejegend worden. Zy koopen een kano, om na Achin over te steeken; doch de zelve slaat om in 't uytloopen. Vaaren andermaal heenen. Stryd met de eylanders; doch de peys gemaakt. Maa-ken zich gereed tot hunne reyze.

Vetrek
van
Nieuw-
Holland.

En 12den Maart 1688. zeilden wy van Nieuw-Hol-land met een Noordweste wind en schoon weer. Wy stelden onze hoers noordwaards; voorneemens zynde / gelyk ik gezegd heb / het eyland Kokos aan te doen: maar wy hadden verscheyden dagen Noordweste / Westnoordweste / en Noordnoordweste winden / waardoor wy onze hoers oostelyker moesten houden / als bereyscht was om dat eyland te vinden. Kort naa ons vertrek kregen wy ook quaad weer / met donder / blikseem / regen / en bulderende winden.

Het was de 26den Maart alser wy op de breedte van 't eyland Kokos waren / 't welk op 12 gr. 12 min. legt / zynde toen volgens onze gissing beertig of vyftig mylen broosten 't zelve. De wind was nu Z. W. dies

dieſe werden wy te raade liever na eenige eplanden aan de weſtzij van Sumatra te zeplen / als in de wind op na 't epland Kokos te ſieevenen. Ik was blyde dieſe wege / hoopende vandaar na Sumatra of eenige andere plaats te zullen ontkomen.

Ons ontmoette op deeze togt niets van belang / dan het vangen van twee groote Sharks, tot den 28ten. wanneer wy by een kleyn boſchachtig epland quamen op de breedte van 10 gr. 30 min. Deſſelfs lengte van Nieuw Holland, vanwaar wy quamen / was volgens myne rekening 12 gr. 6 min. ten Weſten. Het water rondom het epland was diep / en onbeguaam om 'er te ankeren; maar wy zonden twee kanoes aan land; in de eene waaren de Timmerlieden / om een boom af te houwen / en 'er een pomp van te maaken; en de andere kano ging om verſch water te zoeken / en vondt een ſchoone beek aan de zuidweſter hoek van 't epland; maar de zee ging daar 30 hol op de ſtrand / dat zy 't water niet konden afbrengen. 's Middags quamen beyde onze kanoes weer aan boord / en de Timmerlieden bragten een goede boom mede / van welke zy naderhand zulk een pomp maakten als die te Mindanao. De andere kano bragt 30 veer van de vogels / die wy Boobies en Oorlogsmannen noemen / dat 'er al 't ſcheepsvolk / toen zy gekookt waaren / genoeg aan had. Zy kreegen ook een zeker landgedierte / 't welk wel naar een groote ſturkrab / zonder deſſelfs klaauwen / geleek; deeze dieren onthouden zich op drooge zandgrond in holen / gelyk de konijnen. De Ridder Francois Drake in zyne ſchipbeſchryving van zyne togt rondom de wereld / verhaalt dat hy deeze dieren te Ternate of op eenig andere van de Molukke eplanden gevonden had. Zy waaren heel goed om te eeten / en zo groot dat een man 'er geen twee van op luſte / zynde bpkang 30 dik als een mans been; hunne ſchaalen waaren donkerbruyn / doch gekookt zynde rood.

Het epland is by hoog / met ſieple klippen na de Zuid en zuidweſtzyde / en een zandbaal aan de noordzy; maar zeer diep water hoort onder den oever. De aarde is zwartachtig en vet / brengen de groote boomen voort van verſchepdenerley ſoorte.

Ontrent ten een ure naa de middag gingen wy van dit epland weder t'zepl met een Zuidweſte wind / en ſterden Noordweſt. Daarna liep de wind Noordweſt / en bleef verſchepdene dagen tuiſſchen W. N. W. en N. N. W. Ik bemerkte dat de wind meefteendeels uyt het Weſten of Noordweſten waalde / en dan hadden wy altoos eeniging weer / met veel donder en blikſem. Maar wanneer de wind eenigſins na 't Zuiden liep / dan hadden wy wepnig koelte en ſchoon weder.

Ons bejegende niets dat aanmerkens waardig was / booo; den 7^{den} April, en zynde toen op de hoogte van 7 gr. ten Zuiden / zagen wy 't land van Sumatra op een verre aſtand ten Noorden van ons. Den 8ten zagen wy 't oofteynde van 't epland Sumatra zeer duydelyk / zynde toen op 6. gr. Z. Den 10^{den} waaren wy op de hoogte van 5 gr. 11 min. en zeven of acht mylen van 't gemelde epland / aan de weſtzy. Wy

1688.

zagen daar een menigte van kokosneuten in de zee dymen; en wy hys-
ste onze boot upt / en vischten 'er eenige van op / alsmede een luyk van
een vaartuyg. De neuten waaren heel gaaf / en de pit zoet; en in
sommige was de melk of 't water nog heel goed.

't Eyland
Tristi.

Den 13^{den} quam wy by een kleyn eplandje genaamd Tristi,
en bebonden het zelve te leggen op de hoogte van 4. gr. ten Zuy-
den: het legt veertien of vyftien mylen beweften het epland Suma-
tra. Dit eplandje is geen Engelsche mpl in 't ronde / en zo laag
dat het water daarover heen bloeit: de grond is zandig / en vol van
kokosboomen; doch de neuten daarvan zyn kleyn / maar echter
zoet / en wigtiger naar hunne grootte / dan ik ooit eenige andere ge-
boeld heb / onaan gezien het zout water telkens met de bloed over 't gan-
sche epland heenen stroomt.

Wy zonden onze kanoes na land om kokosneuten / waarmede zy
tot dyemaal toe gelaaden wederquamen. Onze Vischvangers gin-
gen ook upt / en kreegen eenige visch / welke wy tegens den abound
hooften. Zy dooden ook twee jonge (*) kookodillen / die wy met
zout besprengden tegens 's anderen daags.

Te deezer plaatse was 'er geen gelegenhepd voor wy om te ontho-
men / anders zoud ik het gedaan / en vanhier na Sumatra overgesto-
ken hebben / byaldien ik een boot had konnen bekomen: maar daar
was geen kans toe. Wy gingen den 15^{den} weder van dit epland-
je / sturende Noordwaards aan de westzy van Sumatra. Onze kof
was nu rys / en geraspte kokosneuten in water geweeht / 't welk
een soort van melk maakte waarin wy rys deden / en 'er een smaas-
kephk gerecht van hooften. Naadat wy van Tristi gezepld waaren
zagen wy nog andere Eplandsjes die ook vol kokosboomen ston-
den.

Nassau.

Den 19^{den} zynde op 3 gr. 25 min. Z. lag de zuydweste hoek van
't epland Nassau ontrent 5 mylen ten Noorden van ons: Dit is een
redelyk groot onbewoond epland / op 3 gr. 20 min. en is vol van
hooge boomen: ontrent een Engelsche mpl van 't zelve legt een
eplandje 't welk vol van kokosboomen is / alwaar wy den 20^{den}
ankerden / om ons nog meer van kokosneuten te voorzien. Wyna
rondom dit eplandje legt een bank van klippen / zo dat onze boot
by laag water niet aan land konden komen / echter kreegen wy
vier bootvrachten van neuten aan boord. Dit eplandje is laag ge-
lyk Tristi, en heeft aan de noordzy een ankergrond / daar men ontrent
een Engelsche mpl van den oever veertien badem waters heeft / op zuy-
ver zand.

Den 21sten gingen wy vanhier / en zepden noordwaards / bypvende
nog al aan de westzy van Sumatra, met Weste en Zuydzuydweste winden /
en ongestadig weder / somtyds regen en Travaaden, en somtyds moof-
weer.

Den

(*) Aligators.

Den 25ten zeilden wy onder den Ebenaar door / snurende noordwaards tusschen 't Eyland Sumatra en een reeks van eplandties / die 'er veertien of vyftien mylen aflagen: onder dezelfde was Hog of Verkens eyland het voornaamste / leggende op 3 gr. 40 min. behoorden den middelpyn: het is redelyk hoog en vlak land / met hooge groene boomen bezet. Wy passeerden den 28ten daar voorby.

Den 29ten zagen wy een zejl ten Noorden van ons / op 't welk wy jagt maakten; maar also 'er weynig wind was / quamen wy 'er niet by voor den 30sten; als wanneer Kapiteyn Read, toen wy 'er een myl af waaren / in een kano ging / het vaartuyg nam / en aan ons voorby jagt. Het was een Prauw met vier mannen die te Achin, daar ze natdeging / t'huys behoorde / zynde van een dier Kokos eplanden / daar wy voorby gepasseerd waaren / gekomen / en geladen met Kokosneuten en kokos-olk. Onze Kapiteyn beval zyn volk zo veel neuten en oli daar upt over te neemen / als zy goed vonden / en dan eengat in de prauw te booren / en dezelfde te laten dypben / houdende de vier mannen gevangen.

Het was niet upt inzicht van winst / dat Kapiteyn Read dit vaartuyg nam / maar om my en eenige andere het aan land gaan te beletten; want hy wist dat wy gereed waaren te ontvlugten / als zich maar een gelegenheid daartoe opdeed: en hy oordeelde dat wy door dit berooven van de Inboorlingen ons onder hen niet zouden durben betrouwen. En nogtans viel dit zyn bedryf tot ons voordeel upt / gelyk hierna zal verhaald worden.

Den eersten May quamen wy by 't Noordwest-end van 't eyland Sumatra, op zeven of acht mylen van land. Deeze gansch westzy van Sumatra, welke wy langs voeren / noemen onze Engelsche die op 't Fort S. George woonen / simpelst de Westkust, zonder den naam van Sumatra daarby te voegen. De gevangen / welke wy 's daags te vooren genomen hadden / weezen ons de eplandties die voor de haven van Achin lagen / alsmede de killen door welke de schepen passeerden; en zeiden ons ook / dat 'er een Engelsch Kantoor te Achin was. Ik wenschte toen my zelven wel daar / maar was genoodzaakt gebuld te neemen / totdat myn tyd zoude gekomen zyn.

Wy sieiden nu onze koers na de eplanden van Nikobar, zynde van Het eyland Nikobar
voorneemen ons schip daar schoon te maaken / opdat het te beter zoude zeilen.

Den 4^{den} kreegen wy een van die eplanden in 't gezigt: het zydelijksche derzelver legt omtrent veertig mylen N. N. W. van 't noordwest-end van het eyland Sumatra, en dit is egyptisch Nikobar: maar onze Zeelieden noemen de gansche trop eplanden / bezupden die van Andeman / de Nikobars eplanden.

De Inwooners deezer Eplanden houden geen zekeren ommeegang of verkeerling met andere Landaarden: maar wanneer der schepen voorby passeeren / komen zy met hunne prauwen aan voorby / en bieden hunne waaren te koop / zonder ooit aan 't volk te vjaagen / van wat landaard.

1688.

3° 3° n; want alle Blanken 3° n hen eben na. Hunne boognaamste waaren 3° n Ambergers en vruchten.

Amber-
gers.

Ambergers wordt dikwils door de ingezetenen deezer Eplanden / dewelke het zelve heel wel kennen / gebonden; maar 3° n weeten de onkundige vsmidelingen ook meesterlyk te bedriegen / dooz hen zeker mengsel / dat het zelve wel gelykt / in de hand te streken; en verschepte van ons volk kosten zulk tupp goedkoop. Kapiteyn Weldon quam ontrent deezen tyd ook aan 't Voorde van het epland daar wy lagen; en ik zag daarna een groote party van zulk Ambergers / 't welk een van 3° n volk daar gekoft had; maar 't was het rechte niet / hebbende gansch geen teuk; echter heb ik het daar ook gezien dat goed en welruykend was.

Op dat Epland / alwaar Kapiteyn Weldon was / waaren twee Monniken die daar gezonden waaren om de Indiaanen te bekeeren en een van dezelve voer met den gemelden Kapiteyn vandaar / doch de ander bleef 'er. Deeze die 'er vandaan quam / spak zeer loslyk van de Inwoners van dat Epland / naamelyk dat 3° n een eerlyk en bekeerd volk waaren / die niemand leed zouden doen; dat 3° n niet krukkeelzuchtig / noch tot dieverp of moord geneegen waaren; dat 3° n malkanderen trouwen / of ten minsten een man met eene vrouwe / als man en wyf / 't samen leefden / en elkander niet verlieten voor dat de dood hen scheepde: dat 3° n stip e. i. oprecht in 't naaktoornen van hun verdrag waaren; en dat 3° n zich tot het aannemen van de Christelyke Godsdiens geneegen toonden. Dit verhaal had ik naderhand uyt den mond van een Priester te Tonguin, die my septe dat hy dit verstaen had dooz een brief van een Monnik / dien Kapiteyn Weldon vandaar had medegebragt. Maar om voort te gaan.

Den 5^{den} van May liepen wy na de West 3° n van 't epland Nikobar, en ankerden aan 't noordwest-end deszelfs in een klepne baai / op acht badem waters / geen halve myl van den oever. Dit Epland legt op 7 gr. 30. min. Voorde breedte / 3° nde ontrent twaalf mylen lang / en drie of vier breedte: Het Zuid end is redelyk hoog / met steyle klippen aan de zee kant: 't overige van 't epland is laag / vlak en effen. de aardhoft is zwart / en diep / en wordt wel door loopende beekjes bewaterd. Het brenkt een menigte van lange boomen voort / die tot allerhande gebuysk bequaam 3° n; en 't gansche epland schynt niet dan een eenig bosch te wezen: doch dat gene 't welk het te vermaakelyker in zee vertoont / is dat 'er rondom alle de klepne baaijen 30 veel toppen van kokosboomen wassen. Deeze baaijen 3° n een halve of een heele Engelsche myl / min of meer / lang of diep / en worden dooz eenige klippige upthoeken van boschland verdeeld of van een geschepten.

Melori-
boom.

Gelyk als de kokosboomen dus in boschjes aan de baaijen langs de Zee kant groeijen / 30 wast 'er ook achter dezelve in die baaijen een andere soort van een vruchtdraagende boom wat verder van de zee af / welke de Melori-boom genoemd wordt. Deeze boom is 30 dik en hoog als onze groote appelboomen / hebbende een zwartachtige schorfe en een redelyk breed blad: de vrucht is 30 groot als de Broodvrucht van Guam, in het

X. Hooft-

X. Hoofdstuk beschreeven/ of zo groot als een stuyberg tartwenbol; 1688.
 zynde van satsoen als een peer/ met een by taagje gladde schil/ van een lichte
 groene kleur. Het binnenste van de vrucht gelykt wel naar een appel/
 maar is vol van vezelen zo dik als ruuw garen. Ik heb deeze soort van
 boomen nergens anders gezien.

De Inboorlingen van dit eyland zyn lang van lyfstaal/ en welgemaakt Inboor-
 van leden/ hebbende by lange troonien/ bypne oogen/ middelmaatige lingen.
 neuzen/ en zyn wel geregeld in alle de trekken van hun gelaat: hun haat is
 zwart en slupk/ en hunne huyd van een donker roffe kleur. De Vrouwen
 hebben geen haat aan heure wijkdrauwen; zulks dat ik geloof dat het
 'er met wortel met al uytgeplukt was; want de mannen hadden daar haat
 zo wel als andere menschen.

De Mannen gaan 'er naakt/ uytgenomen dat zy een sinalle sirook of Hunne
 sluyter om hunnen middel slaande/ dezelve beneden tusschen de dyen laten dragt.
 door schieten/ en het end dan weer na boven by hunnen middel insteeken.
 De Vrouwen draagen een kout rokje/ dat van de middel tot aan de knien
 neerhangt.

Hunne Taal berseheelde van alle andere die ik ooit te vooren gehoord had; Taal.
 evenwel liepen 'er eenige weynige Malayse woorden/ en nu en dan een Poz-
 tugees woord onder 't welk zy missechen leeren op de scheepen/ die daar
 voorby passeren; want zo dia als zy een zepl zien/ roeijen zy 'er voort met
 hunne kanoes na toe. Ik kon niet bemerken dat zy eenige Godsdiens
 hadden/ want zy hadden geen Tempel noch Afgod/ nochte zag ik eenige
 uytwendige eerbewyzyng aan eenige Godhepd.

Zy woonen rondom 't eyland aan de zee kant in de baaijen/ zynde in elke Huyzen.
 baai vier of vyf huyzen/ welke op stypen gebouwd zyn gelyk als die te Min-
 danao, zynde kleyn/ laag/ en vierkant van satsoen: pder hups bestaat
 uyt maar een betrek/ 't welk ontrent acht voet hoog van de grond is;
 en het dak is nog ontrent acht voeten hooger; maar in plaats van een
 schuyns toeloopende voert/ is het dak zeer net gewelfd met latten zo dik als
 een arm/ die boogswyze gemaakt/ en aardig met Palmetes-bladen ge-
 dekkt zyn.

Ik kon niet bespeuren dat zy onder eenige Regeerting waaren/ want zy
 scheenen alle evengelyk te zyn/ zonder enig onderschepd/ regeerende elk
 man in zyn egeen hups. Hunne plantazien waaren alleenlyk die kokos-
 boomen/ welke aan de zee kant groeijen/ zynde geen land verder binne-
 waards bebouwd; want achter de vruchtboomen waaren 'er geene paden
 na 't bosch te zien. Het grootste gebuys dat zy van hunne kokosboomen
 maakten/ was Wyd de palm daarvan te trekken/ van welke zy groote
 liefhebbers zyn.

De Melori-boomen scheenen in 't wild te groeijen: Zy hebben groo- 't Ge-
 te aarde potten/ die vyfentwintig of dertig stooop konnen houden/ dezel- bruyk van
 be doen zy vol van deeze vrucht/ en gieten dan wat water daarop/ waar- de Melo-
 naa zy de mond deezer potten met bladen bedekken om 'er de waassers in ri vrucht.
 te houden/ wanneer zyze te kookken gezet hebben. Als de vrucht murea
 ge

1688.

gekookt is / haalen zy'er de schif af / voorts schraapen zy 't week bande vezelen / met een plat stokje dat als een mes gesneden is / en maaken 'er dan klompen van zo groot als een Hollandsche kaes; als dan kan 't zes of zeven dagen goed blyven. Het ziet'er geel upt / en is goed van smaak / zynde 't selve hunne voornaamste spyz; want zy hebben geen lams, potatos, noch rys / en niet dan zeer wepnig plantains; doch zy hebben eenig wepnige verkenies / en eenige haanen en hennen / gelyk de onze. De mannen houden zich bezig met visschen / doch ik zag niet dat zy veel vingen. Elk huys had ten minsten twee of drie kanoes / welke zy op 't land haalden / als zy ze niet gebuykten.

Hunne
vaartuy-
gen.

Deze vaartuygen / waarmede zy upt visschen gaan / zyn splits aan beyde de enden / en de zyden en bodem zeer dun en glad; en gelyken wel wat naar de Prauwen van Guam, zynde plat aan de eene zyde / en gebuykt aan de andere zy. En dewyl 'e dus dun en ligt zyn / kan menze beter met riemen / dan met zeplen bestieren; eventuel zeplen ze vry wel ook / en worden met een roefschop bestierd. Gemeenlyk gaan 'er twintig of dertig mannen in deeze vaartuygen / en zelden minder dan negen of tien. Hunne riemen zyn kort / echter scheppen zy niet / maar roejen daarmede / gelyk wy doen. Hunne roebanken zyn van gespleetene bamboezen gemaakt / die overdwars / en zo net aan een leggen / dat het wel een verdek gelyk: doch ze leggen echter los / zo dat wanneer zy willen zitten om te roejen / zy maar een van deeze bamboes-planken op neemen en dezelve aan een zy leggen / om plaats voor hunne beenen te maaken. De vaartuygen van de andere eplandties daaromheen waaren eveneens; en misfchien was 't met andere dingen ook zo; want aan 't volk daarvan / 't welk by ons quam terwyl wy daar lagen / zagen wy gansch geen onderscheyd.

Maar om met ons verhaal voort te gaan; het was gelyk ik gezegd heb / den 5^{den} May, ontrent tien uren 's morgens / wanneer wy by dit epland ankerden; en Kapiteyn Read gaf terstond last het schip op zy te haalen / en schoon te maaken / 't welk dien dag en den volgenden geschiedde; ondertusschen wierden alle de waterbaten gebuld / dewyl 't voornemen was tegens den avond weder 't zepl te gaan: want vermits de wind nog Noordnoordooft was / hoopte de Kapiteyn by de kaap Komorin te komen / eer de wind nog omklep; anders zoud het moeijelyk geweest zyn daar te komen / omdat de Westelyke Moufon voor de hand stont.

Ik oordeelde dat het nu tyd was om by te raaken / door verlof te be-komen / indien 't moogelyk was / om hier te blyven; want steels wyze dit te doen scheen niet wel doenlyk; en ik had geen reden om te wanhoopen dat ik geen verlof zou krygen; dewyl dit een plaats was daar ik naar allen schyn / door myn verblyf / ons scheepsvolks geen quaad kon doen / al had ik het in den zin gehad. Eene reden die my in gedachten bragt om hier ter plaatse te blyven / behalven de verlangst om Kapiteyn Read te verlaaten / 't welk ik altoos had voorgehad / zo dra als my gelegenheid daartoe zoud voorkomen / was dat ik eenige hoope had / van daardoor met der tyd een voordeeligen handel van Ambergeys met dit volk te zyn-

ten konnen dypben; en 'er zelf merckelyke winst by doen / want hunne taal zoud ik wel haast geleerd hebben / en als ik my gewend had met hen in de Maanden of kanoes te roeijen / en my naar hunne gewoonte en leevens manier geschikt had / zoud ik gezien hebben hoe / en by wat partypen teffens / zy 't Ambergtys kreegen / en in welke tyd des jaars het meest gebonden wierd. En ik was van gedachten dat het my daarna niet zwaar zou gevallen hebben / om in eenig Engelsch / Hollandsch / of Portugees schip / dat daar voorbyquam / vandaar te geraaken / of anders eenige van de jongmans van 't epland bepraat te hebben / om in een van hunne vaartuygen met my na Achin te vaaren / en daat my zelven te voorzien van zulke waaren welke zy meest begeeren / om daarmede op myne wederkomst hun Ambergtys gekoft te hebben.

Ik had tot dezer tyd toe nog niet opentlyk laaten blyken van hier aan land te willen gaan: maar wanneer wy ons water in hadden / verzocht ik den Kapiteyn dat hy my aandit epland wilde aan land zetten; hy vermoedende dat zulks naauwlyks kon geschieden aan een plaats / die min bevaaren wierd / dan deeze / stond myn verzoek toe / 't welk hy anders waarschynelyk zoud afgeslagen hebben / indien hy gedacht had / dat ik binnen korten hier van daan zoud hebben konnen komen / uyt breeze dat ik hem by de Engelschen of Hollanders mogt beklapt hebben. Ik haalde dan myne kist en beddegoed met der haast op / en kreeg terstond iemand om my aan land te roeijen / eer dat hy van zin mogt veranderen.

De Schryver verlaet het schip en gaat aan land.

De kano / waarin ik my begaf / bragt my aan een klepne zandbaai / alwaar twee huizen waaren / doch niet een mensch daarin: 't welk my deed denken dat de bewooners / uyt breeze voor ons / omdat ons schip zo dicht by lag / zich na een ander huys begeeven hadden; alhoewel 'er zo wel vrouwen als mannen aan ons scheepsboord gekomen waaren / zonder eenige schyn van breeze. Toen de kano van ons schip weer te rugge voer / quam de eygenaar van de huizen met zyn vaartuyg aan land; en maakte veel tekenen dat zy my weer af zouden haalen; maar zy wouden hem niet verstaan; hy quam derhalven by my / en boodt my zyn vaartuyg aan om my weder aan boort te brengen; doch ik wepgerde zulks; waarop hy door tekenen te verstaan gaf / dat ik dan in zyn huys zoude gaan / alhoewel hy my / zo door tekens / als eenige Malayse worden / scheen te kennen te geeven / dat 'er by nacht / als ik sliep / iets uyt het bosch zoude komen / en my dooden / meenende mischien eenig wild beest. Ik dorg dan myne kist en kleederen in 't huys.

Ik was nog geen uur aan land geweest / wanneer Kapiteyn Teat, en een Jan D'marel, beneffens nog drie of vier gewapende mannen quamen / om my weer aan boord te haalen: alhoewel 'er zulk een gewapende stoet niet behoefde gekomen te hebben / want al hadden zy den kajuutwachter maar aan land gesonden / ik zou niet gewepgerd hebben te komen. 't Is waar / ik had my zelven wel in 't bosch konnen verbergen / maar dan zouden zy eenige van de Indoolingen mishandeld / of gedood hebben / vordachtelyk om dezelve op my verbitterd te maaken. Ik zepde hen derhalven dat ik gereed was met hen weer na 't schip te keeren / gelyk ik ook deed met al myn goed.

1688.

Weer
weer aan
't schip
gehaald.

Van 't schip komende vond ik alles in een oproer; want daar waaren nog drie andere maats/ die up myn exempel moed scheppende/ ook verlos verzochten om my gezelschap te houden: de een was de wonderbaars Mr. Koppinger, de ander was Robert Hall, en de derde was Ambrosius geheeten/ syn toenaam is my up de geheugenis gegaan. Deze hadden altoos het zelfde voornemen gehad als ik: de twee laatste wonden wepnig tegenstaand/ maar de Kapiteyn en syn volk wouden den Wondheeler geenling laten gaan: hy sprong derhalven in de kano/ en myn roer opneemende zwoer hy dat hy aan land wilde gaan/ en zo iemand zulks wou beletten/ dat hy hem dooschieten zou: Maar Jan Olivier de Quartiermeester sprong ook in de kano/ greep hem aan/ ontweldigde hem het roer/ en trok hem met hulp van twee of drie andere weer in 't schip.

Vaart an-
dermaal
na land.

Toen wierden Mr. Hall, Ambrosius, en ik weder aan land gezet/ en een van de maats die ons roeide had heymelyk een byl mee genomen/ welke hy ons gaf/ weetende dat dezelve een zeer goede waar by de Indiaanen was. Het was nu donker/ dies ontsaken wy een kars: en dewyl ik de oudste aankomer op ons niertw land was/ gelepde ik hen na een van de huizen/ alwaar wy terstond onze hangmatten ophingen. Wy hadden dit naauwlyks gedaan/ of de kano quam weder aan land/ en bragt de vier Malayers tot Achin 't huys hoorende (welke wy in de Prauw boor Sumatra genomen hadden/) en de Portugees die up de Siamse Jonk by Pulo Kondore op ons schip gekomen was/ mede; want het scheepsvolk had hem nu niet meer van noode/ dewyl zy de Malaise kusten stonden te verlaaten/ alwaar de Portugees hen boor tolk gediend had; en zy dachten niet dat de Achineesen ons zouden kommen dienstig syn/ om ons na hun land te brengen/ 't welk wel veertig mylen van hier lag/ en waarlyk ook een zeer stout bestaan van ons was/ toen wy 't ondernamen.

Andere
ook aan
lande ge-
zet.

Du waaren wy volks genoeg om ons zelve tegen de Inboozlingen van dit eyland te beschermen/ indien zy onze vanden mochten gewoest syn/ alhoewel ik boor geen onheyl gezeefd zoude hebben/ al waaren deze mannen niet by my aan land gekomen; en misschien zoud 'er minder gebaat boor my syn gewoest/ omdat ik my gewacht zoude hebben van de Ingezetenen aansloot te geeven. En ik acht dat 'er geen volk in de wereld zo woest is dat zy een enkel mensch/ die by toebal onder hunne handen verbitterd syn boor eenige beleediging of geweld hen aangedaan. En zelfs dan/ of daarmaa/ als men syn leeven maar boor hunne eerste woede beschutten/ of met hen tot een onderhandeling komen kan/ ('t welk het moeyelpste valt/ omdat zy zich geneenlyk verbergen/ en hunnen vband dan schielik bespringen/ en onberhoeds dooden/) zou men boor eenige behendigheid zich weder in hunne gunst kommen intwikkelen; inzonderhepd boor hen eenig speeltuyg of ander wigjewasje te toonen/ dat zy nooit van te booren gezien hadden; en een Europeer die de wereld bereysd heeft/ zoud haast iets kommen bedenken/ waaraan zy zich zouden vergaapen/ al waat 't maar boor met een staal buur up een kep te staan.

Belangende het gemeen gevoelen der menschen-eeters / ik heb nog 1688.
 nooit zulk volk aangetroffen : want alle landaarden of geslachten De vertel-
 in de wereld / welke ik gezien / of oolt van gehoord heb / heb- lingen
 ben eenige soot van spyze daar zy van leeven / 't zy vruchten / van men-
 graanen / of wortelen / welke van zelfs groeijen / of door hen schen ee-
 geplant worden ; en veeltyds visch of landgedierte daagnevens (ja ters.
 zelfs het volk van Nieuw Holland , dat zich zo armelyk behielp /
 had visch /) en ik acht dat zodaanige volken zwaarlyk een
 mensch zullen dooden / met opzet om hem te eeten : alhoewel ik niet
 weet welke woestert gewoonten dat 'er voordeezzen in de wereld moogen
 geweest zyn. En schoon men ook veel van de Wilden in Amerika ge-
 spzoooken heeft / dat zy hunne vyanden aan hunne Goden opofferen /
 zo is my zulks echter onbekend ; indien dat al geschiedde / zo volgt
 daaruit nogtans niet dat zyze ook op'eeten. Ik wil eventwel de zaak
 niet rondupt ontkennen ; maar ik spreek voorzoevel my bekend is /
 en ik weet dat eenige van de vertellingen der Kannibalen valsch zyn ;
 en vele derzelver heeft men bevonden onwaar te wezen sederd ik
 eerst na Westindie ging : want hoe wreed en woest wierden toen de In-
 diaanen van Florida geacht / dewelke wy nu echter beschepden genoeg
 bevinden ? Wat wonderlyke vertellingen heeft men gehoord van de
 Indiaanen / welker eylanden de Eylanden der Kannibalen genaemd
 wierden ? en nogtans verneemt men dat zy met de Spaanjaarden
 en Fransche handelen / en zo hebben zy met ons ook gedaan. Ik
 bekien dat zy voordeezzen getracht hebben onze plantazien op Barbados
 te verwoesten / en dat zy ons belet hebben op het eyland Sante Lucia
 ons ter neer te slaan / verwoestende twee of drie Volkplantingen achter
 een / die zich daar met der woon hadden neer gezet : en zelfs het
 eyland Tabago is dikwils door hen besprongen en geplonderd / toen
 de Hollanders zich daar ter neder gezet hadden ; en 't legt nog woest
 (alhoewel 't een schoon vruchtbaar land is) als leggende al te dicht
 aan de Karibeesen op 't vaste land / dewelke alle jaaren daarop komen :
 maar dat was om hun recht te bewaaren / trachtende alle degene
 bupten te houden / die zich op die Eylanden wilden ter neer slaan / al-
 waar zy selve zich gezet hadden : en nogtans zal dit volk / gelyk my
 gezegd is van eenige die onder hen gevangen zyn geweest / geen en-
 keld persoon leed doen. Ik zoud ook kunnen melden van de Indiaa-
 nen van Bokka Toro en Bokka Drago , en andere plaatsen daar zy / ge-
 lyk de Spanjaards zeggen / wild en woest leeven : en echter hebben dee-
 ze zich gemeenzaam met de kaapers aangesied / hoewel zy door mis-
 handelingen naderhand hunne vrydschap ingetrokken hebben.

En belangende dit volk van Nikobar , ik vond hen gespraaakzaam
 genoeg / en was daarom niet voor hen bevreemd / maar ik had wel
 moogen lyden dat 'er geen meer gezelschap by my gekomen geweest wa-
 re : Evenwel was ik 'er niet quaalpy om te vree de ook / want wy wa-
 ren nu volks genoeg om na 't Eyland Sumatra over te roeijen ; en
 wy overleeden derhalven terstond om een kano van de Inboozlingen
 te koopen.

1688.
Het schip
vertrekt.

Het was dien avond / dat wy aan strand gezet wierden / een heldere maanefchyn / dieſe kuierden wy langs de zandbaai / om te zien wanneer het ſchip 't anker ligtte / en 't zepl ging / achtende ons zelven eer niet beplig en zeker in onze nieuwb-verkreegene wyſhepd. 't Was tuffchen elf en twaalf uren dat wy 't ſchip onder zepl zagen / en daar op keerden wy na onze kamer / en leyden ons te ſlaapen. Dit was den 9^{den}. May.

's Anderendaags 's morgens bytyds quam onze Hupsheer met vier of vyf van zyne vynden / om zyne nieuwe gaſten te zien / doch was wat verwonderd / zo veele van ons te vinden ; want hy wist van niemand meer dan my : eventwel ſcheen hy gauiſch niet miſnoegd te zyn ; want hy onthaalde ons met een groote kalabas met Wijn de palm / welke hy medegebragt had. Eer hy weder wegging (want waar wy ook quamen vertieten zy hunne hupzen / zonder dat ik weet of het uyt breeze of uyt bygeloof geſchiedde /) koſten wy een kano van hem voor een byl / en wy bragten 'er terſtond onze kiſten en kleederen in / voornemens zynde om na het Supd-end van 't Epland te gaan / en daar te blyven leggen totdat de Mouſon omleef / 't welk wy alle dagen verwachtende waaren.

Toen wy ons goed geſtuwd hadden / gingen wy met de Achineezen blydelyk in ons nieuw ſregat / en ſtafen van den oever af ; maar wy waaren zo dra niet van land / of onze kano ſloeg om / en breef t'onderſte boven. Wy bergden ons leeven door zwemmen / en haalden onze kiſten en kleederen aan land ; maar als ons goed was nat gewor-den. Ik had niets van eenig belang van myn Dagverhaal / en eenige aſtekeningen van land / die ik zelf geſcherft had / en zeer waardeerde / hebbende deſelbe totnogtoe zeer zorgvuldig bewaard. Mr. Hall had ook zo een pak boeken en aſtekeningen / die nu perſphel liepen van te verderben : maar wy openden onze kiſten terſtond / en namen 'er onze boeken uyt / welke wy naderhand met veel moeite droogden / maar ſommige van onze aſtekeningen / die los in onze kiſten lagen / waaren bedurben.

Wy bleeven hier nu noch drie dagen / maakende groote buuren om onze boeken te droogen. Ondertuſſchen maakten onze Achineezen ter wederzjde van de kano opleggers / en zy haken ook een draade maſt voor deſelbe / en maakten 'er een goed t'zepl van matten by.

Wanneer onze kano dus hecht gemaakt / en onze boeken en kleederen wel droog waaren / gingen wy ten tweede maale van land / en roeiden na de ooftzy van 't Epland / latende veele eplandties benoorden ons leggende. De Indiaanen vergezelschapten ons met acht of tien kanoes tegen onze dank ; want wy dachten dat zy de mondhoſt dierder voor ons zouden maaken aan die zyde van 't Epland daar wy na toe gingen / door te zeggen wat wy der voor gegeven hadden ter plaatſe vanwaar wy quamen / 't welk geſchied was omdat het ſchip daar lag ; want het doorgvolk was zo zupnig niet in 't bedingen (ge-lyk zy zelden zyn) als enkele perſoonen / of eenig wepnige menſchen. wel

Zy vaaren af
met een
vaartuyg
langs de
kust.

wel zonden weezen: om zich dan gestadig aan zulke een hoop te houden. Om derhalven hen te beletten met ons te gaan/ verjoeg Mr. Hall het volk van eene kano/ door een schoot over hen heen te doen/ 't welk hen zo verschrikte dat zy alle overboord sprongen/ en lustig schreeuwden; doch ziende dat wy weg roeiden/ quamen zy weer in hunne kano en volgden ons.

Dit schietten maakten alle de inwooners van het Epland onse vyan- ^{Geraaken}
den: want kort daarnaa gingen wy aan land in een baai/ alwaar in een
vier hupzen stonden/ en vele kanoes lagen; maar zy gingen alle weg kryg met
en quamen in verscheptene dagen niet weer by ons. Wy hadden toen de Niko-
nog een groot brood van Melori. 't welk onze gestadige spys was; bariaa-
en wanneer wy kokosneuten of Wyn de palm begeerden/ zo kloiminen nen.
onze Malayers van Achin op de boomen/ en plukten ons zo veel neu-
ten als wy hebben wouden/ haalende ons alle morgens ook een bjaabe
pot vol Wyn de palm. Aldus leefden wy tot dat onze Melori schier
op was/ zynde nog al in hoope dat de Inboorlingen by ons zouden
komen/ en ons 't selve verkoopen/ gelyk zy te booren gedaan had-
den. Doch zy quamen niet/ maar booden ons overal/ daar wy ons
zien lieten/ tegenstand/ en schudde den dikwyls hunne lanzen tegens
ons/ betoonende alle tekenen van haat/ die zy konden bedenken.

Wy dan eyndelyk ziende dat zy dus tegen ons gezet waaren/ be-
slooten geweld te gebruiken/ om eenige mondkost van hen te beko-
men/ indien wy die doo; geen ander middel kypgen konden. Met dit
opzet gingen wy dan in onze kano na een klepne baai/ aan de noord-
zy van 't Epland/ omdat het daar effen water/ en goed te landen
was: want aan de andere zyde konden wy/ vermits de wind in die
hoek was/ niet landen/ zonder gevaar van met onze kano om te slaan/
en ons geweer nat te maaken; in welken gevalle wy ter genade onzer
vrienden zouden gesteld geweest zyn/ dewelke ten getale van twee of
drie honderd in alle haasten/ daar zy ons zagen aankomen/ gereed
stonden om ons af te weeten.

Toen wy affliken roeiden wy recht na 't Noord-end/ en wierden
terstond doo; zeven of acht van hunne kanoes gevolgd; en zy een
stuk wegs van ons afblyvende/ roeiden snelder dan wy/ en quamen
boot ons aan de baai/ alwaar zy met nog onttrent twintig kanoes vol
volks landden/ en ons het aan land komen poogden te beletten. Doch
wy roeiden in tot op onttrent vyftig schreden/ en bleeven toen stil leg-
gen; als wanneer ik myn roer opnam/ en 't selve na hen toezette/
waarop zy alle plat op de grond neerbielen: dies heerde ik my om/
en om te toonen dat ons voornemen niet was hen leed te doen/ schoot
ik het roer af na de zee/ zo dat zy de hagel langs 't water konden zien
vliegen. Zo dra myn roer weer geladen was/ roeiden wy zachtelyk
in/ 't welk sommige van hen te rugge deed wyken: terwyl de overig-
ge die staan bleeven/ vast hielden en schermten in de lucht om hunne
haat te kennen te geeven; totdat ik hen nog eens met myn roer ver-
schrikte/ en het andermaal afschoot als te vooren; waardoo; meer
v an

1687.

Doch
maaken
vreede.

van hen weggeloopten / zo dat 'er maar vyf of zes mannen op den oever der baai bleeben. Daarop roeiden wy verder in / en Mr. Hill zyn zwaerd in de hand neemende / sprong aan land : en ik stond niet ruym toer gereed om op de Indiaanen te schieten / indien zy hem eenig leed gedaan hadden. Maar zy vertroerden zich niet / totdat hy by hen quam en hen groette.

Wy vatte hen by de hand / en door zulke tekenen van vriendschap als hy maakite / wierdt de vrede beslooten / bevestigd / en betrachtigd / door alle die 'er tegenwoordig waaren : en degene die weggeloopten waaren / wierden weertom geroepen / en namen de vrede alle zeer blydelyk aan. Dit wierdt ten eersten ruchtbaar over 't gansche epland / tot grootte vzeugde der inwoonderen / daar was geen geluy van klokken / noch aansteecken van vzeugde buuren / (want dat is daar de mode niet /) maar de vrydschap vertoonde zich op pders gelaat. Deeze vrede was ons immer zo welkom als hen / want nu vzagten zy ons weder van hunne Melori, welke wy van hen koften vooz oude bodden / en strookjes laken / zo breed als een hand. Ik zag 'er niet boven vyf of zes hoenders / want zy hebben die maar weynig op 't epland. Op sommigle plaatsen zagen wy eenige klepne verkens / welke wy wel goed koop van hen zouden hebben konnen bekomen ; maar wy wilden onze Achineese vrynden / die Mahometaanen waaren / geen aanspoort geeven.

Wy bleeben hier twee of drie dagen / en roeiden toen na 't zuyd-end van 't Epland / blyvende steeds aan de oostzy ; en wy wierden inminnelijk van de Inboorlingen ontvangen / waar wy ook quamen. Toen wy aan 't zuyd-end van 't epland gekomen waaren / verzogden wy ons van Melori en water : Wy koften drie of vier bzooden van Melori, en een dozyn groote kokosneuten-doppen / waarupt al de pit genomen was / en die echter heel gebleeben waaren / upgezeyd dat 'er een gat aan 't rene end was : deeze konden gezamentlyk ontrent zeven sloop waters houden. Ook koften wy twee of drie bamborzen / die desgelijks acht of negen sloop hielden : en dit was onze voorraad ter zee.

Besluyten
na Achin
te gaan
met hun
vaartuys.

Wy beslooten dan na Achin te gaan / eene stad aan 't Noorzdwest-end van Sumatra, ontrent veertig mylen van hier / leggende Zuydzuydoost van ons : en ons wachten was alleenlyk na de Westelphe Moulon, welke wy al lang te gemoet gezien hadden / en nu vooz de deur stondt ; want de wolken begonden oostwaards te hangen / en ten laastten zachtelyk dien weg heen te dryben ; en hoewel de wind nog Oost was / zo was dit echter een onseftbaar teken dat de westelphe Moulon naby was.

XVIII. H O O F D S T U K.

De Schryver steekt met eenige andere in zee in een open schuytje om na Achin te vaaren. Verandering van weder. Een kring om de zon, en een zeer hevige storm. Hun groot gevaar en benaauwdheyd. Kudda een haven op de kust van Malakka. Puloway. Goude berg op 't eyland Sumatra. De rivier en het dorp van Passange Jonka, dicht by de Diamant punt, alwaar zy ziek aan land komen, en vrindelyk door den Oromkay en de Inwoonders onthaald worden. Zy gaan vandaar na Achin. De Schryver wordt ondervraagd door den Sabander, en neemt medicyn in van een Malayse Arts: zyn langduurige ziekte. Hy vaart weer af na Nikobar, maar keert schieelyk weder na de reede van Achin. Vanwaar hy togten doet op Tonquin, Malakka, 't Fort St. George, en Benkouli, een Engelsche handelplaats op Sumatra. Verhaal wegens 't scheepsvolk welke den Schryver te Nikobar aan land hadden gezet: sommige gaan na Trangambar, een Deensche bezetting op Koromandel; andere na 't Fort St. George; veele na 't Leger vanden Mogol. Van de Pioenen; en hoe Jan Olivier zich Kapiteyn maakte. Kapiteyn Read met de andere een ryk Portugees schip by Ceylon geplonderd hebben, gaat na Madagaskar, en treedt vandaar over in een schip van Nieuw Jork. De rest vaart na Joanna: hun schip de Cygnet van Londen legt verzonken in de Agustyns baai van Madagaskar. Prins Jeoly, die over zyn lyf geschilderd was, en welke de Schryver met zich na Engeland bragt, waarna hy te Oxford sturf: van zyn Vaderland het eyland Meangis: De Nagelen aldaar. De Schryver wordt Boffchieter te Benkouli; maar moet zich vandaar ter fluyp wegmaaken, om in Engeland te komen.

1688.

Et was den 15den May 1688. ontrent vier uren in den achttermiddag / wanneer wy van 't epland Nikobar afvoeren / en onze koers na Achin sielden / zynde met ons achten / te weeten drie Engelschen / vier Malavers die te Achin gebooren waaren / en de halfslag Portugers.

Ons vaartuyg / de Nikobarfe kano / was niet van de grootste / noch slepste schip; het kon ontrent zoveel last voeren als de roeischiptjes / die by de brug van Londen leggen / zynde aan beyde de enden spits / gelyk het voorsteben van 30 een schuytje / ook was het onze dieper / maar niet 30 breed / en was daarby 30 dun en ligt / dat vier mannen / wanneer 't leedig was / het selve op land konden haalen. Wy hadden een draabe steevige mast / met een matte zepl / en goede iupleggers / die van sterke siepen gemaakt / en heel vast ter wederzyde van 't vaartuyg aangehecht waaren; 30 dat het selve / 30 lang die hecht bleeven / niet kon omslaan / 't welk anders ligtelyk zoud hebben konnen geschieden: en dit uytwonderdel hadden wy onze Achineese medegezellen grootelyk dank te witten.

En ge-
reedschap.

Deze Indiaanen bezesten het gebaar in geenen deele 30 als Mr. Hall en ik; want zy sielden zulk een groot vertrouwen op ons / dat zy geen zwaartigheid maakten wegens iets dat wy goed hauden. Ook was Mr. Hall 30 wel niet voorziet als ik; want eer wy 't schip verlieten had ik voordachtelyk onze kaart van Oostindie (want wy hadden 'er maar een op 't schip) nagezien / en daaruyt in myn zakboekje aangetekend de gransche gelegenheid en afstand der Malakke kust / en die van Sumatra, Siam, Pegu; ook had ik een zakkompassje mede genomen / om my by eenige voorsbat daarvan te konnen bedienen.

Het weer toen wy affaken was zeer schoon / helder / en heet: de wind was nog Zuydoost / met 30 wepnig koelte dat men die maar even kon beelen / en de wolken dierben zachtelyk van 't Westen na 't Oosten / 't welk ons hoope gaf / dat de wind in zee reeds West was / of binnen korten tyd 30 zoude zyn. Wy namen deze gelegenheid van 't mooi weer waar / op hoope dat wy onze togt na Achin zouden afleggen / eer de wester Moufon zich sterk gezet had; dewyl wy wel wisten dat wy na dit schoon weder stormig weer zouden hebben / voornaamelyk in 't begin van de wester Moufon.

Wy roeiden derhalven zuydwaards / vermoedende dat als wy van onder 't Epland waaren / wy dan een rechte wind (gelyk men 't noemt) zouden gehad hebben: want het land haalt de wind na zich; en dikwils bedint men dat de wind in zee anders is / als dicht aan land. Wy roeiden met vier riemen / en by beurten: ook stuurden Mr. Hall en ik by beurten / want niemand van de andere was daar bequam toe. Wy roeiden den eersten namiddag / en den volgenden nacht ontrent twaalf mylen / naar myne gissing. Onze koers was Zuydzuydoost; maar den 26den 's morgens / wanneer de zon ontrent een uur op was / zagen wy 't epland / vanwaar wy quamen / Noordwest ten noorden van ons; waar-
uyt

ript ik bemerkte dat wy een streek oostlyker gegaan waaren als myn boornemen was / dies stuurden wy toen Zuyd ten Oosten.

's Maanmiddags ten vier uren hadden wy een mooi koeltje ypt den Westzuydwesten / 't welk ontrent tot negen uren duurde : al dien tyd hielden wy onze riemen in / en stuurden Zuydzuydoost. Ik zat toen aan 't roer / en bevond dooz 't gekabbel der zee dat 'er een sterke stroom tegen ons was / en 't maakte zulk een geraas / dat men 't wel een halve Engelsche myl verre kon hooren. Ten negen uren wierdt het stil / en duurde 30 tot tien uren / toen begon de wind weer op te wakkeren / en koelde den ganschen nacht dooz.

Den 17den 's morgens zagen wy ypt na 't epland Sumatra , vermoedende dat wy nu tot op twintig mylen na aan 't selve zouden genaderd zyn ; want wy hadden volgens onze rekening reeds vierentwintig mylen van 't epland Nikobar geroeid en gezeild ; en 't selve legt ontrent beertig mylen van Achin. Maar wy keeken te vergeefs na 't epland Sumatra , want omkerende zagen wy / tot onze dsoefheid / Nikobar nog / leggende Westnoordwest / en niet boven acht mylen van ons. Hierypt bleek het klaar dat wy een zeer sterke stroom in den nacht tegen ons gehad hadden. Maar de wind begon op te wakkeren / dies poogden wy ons daar van te bedienen zoveel wy konden / terwyl 't nog mooi weer bleef.

Den 18den nam de wind nog meer toe / en de lucht begon te betrekken ; hoewel dezelve tot den middag toe nog maatelyk klaar was / zulk dat wy de hoogte meenden genomen te hebben ; maar wy werden belet dooz de wolken die 't gelaat der zonne / toen ze op den Middaglyng quam / bedekten. Dit gebeurt dikwils dat men verhinderd word de hoogte te nemen / dooz 't betrekken der zonne op den middag / alhoewel hy voor en naa helder schynt / boornaamelyk op plaatsen dicht by de zon. En dezze betwolkting der zonne op den middag is doorgaans schielyk en onverwacht / en duurt ontrent een halfuur.

Wy hadden toen ook een zeer quaad voorteken / dooz een groote kring om de zon / bys of zesmaal 30 groot als deszelfs omtrek ; 't welk men zelden ziet zonder dat 'er stormen / winden / of veel regen op volgt. Zoo daanige kringen om de maan zyn gemeener / doch van minder belang : maar gemeenlyk neemt men zonderling acht op degene die zich om de zon vertoonen / en men ziet of 'er ook een opening in de kring is / en aan welke zyde / want ypt die hoek komt doorgaans de grootste kragt der wind. Ik moet bekennen dat ik wat angstig wierd op 't gezigt deezzer kring / wenschende van harte dat wy ergens dicht by land waaren : echter liet ik myne vrees niet blyken / om myne makkers niet kleynmoedig te maaken ; maar ik maakte van de nood een deugd / en geliet my wel gemoed te zyn.

Ik zeyde tot Mr. Hall , dat indien de wind te sterk en te hevig wierdt / gelyk ik vreesde dat hy worden zou / dewyl hy reeds al by sterk was / dat wy dan noodzaakelyk voor de wind en voor stroom moesten wgsfuuren / totdat wy beter weer kreegen ; en dat 30 als de wind toen was / wy in plaats van twintig mylen na Achin , wel zestig

1688.

Krygen
een
storm,die hoe
langer
hoe meer
toe-
neemt;en zich
tegens
den nacht
yflyk
voordoet.Des
Schry-
vers be-
angst-
heyd.

of zeventig na de kust van Kudda of Queda, een stad en haven op de kust van Malakka, zouden gebreeven worden.

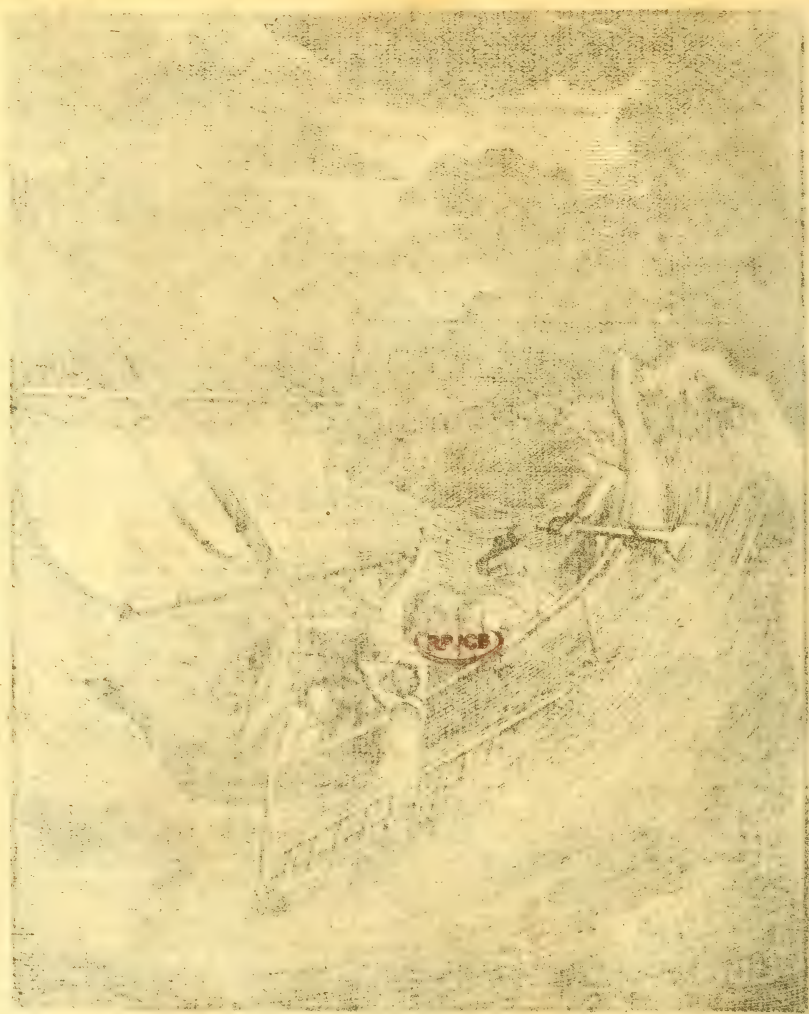
De wyl de wind dan zeer hard woei / rolden wy 't ondersie van ons zepl op een boom die 'er aan vast was / en zetteden onze spriet tot op drie voet na aan de 3de van 't vaartuyg / zo dat wy nu maar een kleyn zepl hoerden; en ebenwel was 't ons nog te groot / ten aanzien van de wind; want dewyl wy de wind vlak op de 3p hadden / hield het schuytje geweldig / hoewel het door de uitleggers zeer veel opgehouden wierd; zulk dat ook de stokken der uitleggers / die aan de 3den van 't vaartuyg waaren / zo krachtig boogen gelijk als of 3p breeken zouden; en indien ze zouden gebroken hebben / dan hadden wy onberispdelyk moeten om slaan en vergaan. En behalven dat stonde het geschapen / dat de zee hoe langer hoe holler gaande / ons vaartuyg haast vol waters zoude geraakt hebben; ebenwel hielden wy 't nog een poos zeplende / met de wind op 3p; maar dewyl de wind nog al toenam / lieten wy 't ontrent vier uren naa de middag voor wind en zee afloopen / en hielden 't dus gaande den ganschen naammiddag en een gedeelte van den volgenden nacht.

De wind nam dien ganschen achtermiddag hand over hand toe / en de zee ging hoe langer hoe holler / zo dat de baaren dikwils op het vaartuyg bzaaken / zonder ons echter eenige schaade te doen; want vermits de enden van 't schuytje spits waaren / ontving de gene die stierde de baaren t'elkens op 3yne rug; waardoor 't geweld der zee zo gebroken wierdt / dat het ons vaartuyg als nog in geen groot perphel siele / alhoewel wy ebenwel by veel waters inkreegen / 't welk wy geduurig moesten uyt-hoozen. Wy zagen inmiddels dat wy zeer wel gedaan hadden met onze hoers te veranderen / want elke baar was groot genoeg om ons vaartuyg van ter 3de vol waters geslagen / en also in de grond gehulpen te hebben; en hoewel onze uitleggers onder aan 't vaartuyg wel met rottingen vast gemaakt waaren / echter zouden 3p naar allen schyn voor zulk een zwaare zee / als wy nu hadden / hebben moeten zwichten / daar 3p te vooren al t'elkens onder water gedonpeld werden / en als rypjes boogen.

Den avond van deezzen dag / zynde de 18^{den} May, was zeer grouwzaam en pslph; want de lucht zag 'er zeer zwart uit / zynde met donkere wolken beoogen / de wind woei geweldig / en de baaren gingen zeer hol. De zee maakte met bruisend schuim een breslyk geraas rondom ons / een donkere nacht quam op de hand / wy hadden geen land in 't gezigt om ons tot een schuytplaats te strekken / en onze kleyne Ark was in groot gevaar van door elke baar verstonen te worden; en dat nog 't sijnst van allen was / niemand van ons vondt zich bereyd voor een andere wereld. De Leezer zal beter kunnen gissen / dan ik uytzinken / in hoedaanig een bedwelmde wy waaren.

Ik had reeds in vele groote perphelen geweest / sommige van welke ik in deezze bresbeschryvinge verhaald heb; maar de sijnst van die was maar kinderlyk in vergelykinge van dit tegenwoordig gevaar. Ik moet bekennen dat ik te deezzer tyd in een groote beangstheyd des ge-
moeds

moeds was; want andere perphelen waaren my niet zo van langzaamhand / en niet zulk een vreeslyk geslaat voorgekomen. Een schielike schermutseling of gevecht was niet met al / wanneer het bloed verhit was / en men door een gretige verwachting aangedreeven wierdt: maar hier had ik een langzaam gezigt des aanaderende Doods / en wepnig of geen hoope van denzelven te zullen ontkomen: zulkis dat ik bekeunen moet / dat myne kloekmoedigheid / welke ik tothiertoe behouden had / my alhier begaf; en ik begon zeer droevige nadenkingen wegens myn voortig leeven te krygen / ziende met een afgrypen en verfoejinge te rugge op daaden / die my te voozen wel hadden misgaaagd / maar op welker herdenkinge ik nu sidderde. Ik had al lang te vooren berouw gehad van myn ruuw omzwerwend leeven / maar nooit met zulk een nadruk als nu. Ik erinnerte my ook de vele wonderlike bedryven van Gods voorzienigheid jegens my in myn ganse leevens loop / hoedaanige ik acht dat maar wepnigen wederbaaren zyn; weshalven ik God op een byzondere wyze daarvoor dankte / en nog eens om zyne bystand bad / stellende myn gemoed in zulk een bedaarde plooi / als my moogelyk was op hoope dat ik dezelve zoude berispygen / gelyk ook de upthomst toonde / dat ik in myne hoope niet te leir gefield wierd.

Onderwerpende onszelven derhalven aan de voorzienigheid Gods / en alle moogelyke byt aanwendende om ons leeven te behouden / hielden Mr. Hall en ik beurt met stiezen / en de andere hoogsden yder op zyne beurt / gestadig het water upt / endus bereydden wy ons om de grouwzaamste nacht / in welken ik ooit geweest ben / door te byngen. Ontrent tien uren begon het te donderen / bliksemen / en regenen; maar de regen was ons zeer welkom / vermits wy al het water / dat wy van 't Epland hadden gebragt / al opgedronken hadden.

De wind

In 't eerst van deeze donderbui woei de wind harder als te voren; maar binnen een half uur begon hy wat af te neemen / en wierdt een wepnig gematigder; ook nam de woede der zee wat af; dies heeken wy by een brandend lont / waarvan wy een aangestoken end by ons hadden / op ons kompasje / om te zien hoe wy stuurden; en wy bevonden dat onze koers nog Oost was. Wy hadden te voozen geen oorzaak om na 't kompas te kyken / want wy stuurden recht voor de wind af / en zouden / indien wy omgeloopen waare / onze koers ook daarna veranderd moeten hebben: maar de wind nu afgenomen zynde / bonden wy ons vaartuyg nog stevig genoeg om niet dat kleyn zepl / 't welk wy boerden / onze voorige koers van S. S. O. te stuurden; gelyk wy dan deden / hebbende nu weder hoope van het epland Sumatra te zullen bereyken.

neemt

wat af;

Maar 's morgens ontrent ten twee uren / zynde den 19den / kregen wy weder een harde wind / niet veel donder / bliksem / en regen / welcke tot den dag toe duurde / en ons noodzaakte om 't weer voor de steekt wind af te laten loopen verscheyden uren achter een. Het was weer op.

1688. zeer donker / en de harde regen maakte ons zo doornat / dat wy niet een drooge draad aan ons lyf hadden; waardoor wy geweldig koud wierden / want versch water is altoos veel kouder dan zeewater; naardien de zee zelfs in de koudste luchtstreek warm / en de regen in de heetste klimaatē koud / en ongezond voor 's menschen lighaam is. In deze natte kommerlyke staat bragten wy den verdrietigen nacht over. Nooit verlangden sukkelende Matroozen aan een opperwal pveriger na den dageraad dan wy nu deeden: en epndelyk verscheen de dag / maar met zulke donkere zwarte wolken dicht by de him / dat de eerste aanblik des dageraads wel dertig of veertig graaden hoog verscheen; 't welk zeer verbaerlyk was; want het is een gemeen zeggen onder de zeelieden / en ook waarachtig / geelyk ik dikwils onderbonden heb / dat een hooge dageraad hevige, en een laage kleyne winden medebrenge.

Zien
land;

Wy hielden onze koers nog al Oost / voor wind en voor stroom / tot 's morgens ontrent acht uren; en toen begon een van onze Malayers te roepen Pulo Way: Mr. Hall, Ambrosius, en ik / meenden dat de kaerel zepe / Pul away, [Haal weg /] een zeggen dat onder 't Engelsch bootsvolk / als zy roejen / heel gemeen is: en wy verwonderden ons wat hy meende / tot dat wy zagen dat hy zynen makkers ters wees: waarop wy dat heenen kykende land zagen / 't welk zich opdeed als een epland; en alle onze Malayers zeiden dat het een epland was aan het Noordwestend van Sumatra genaamd Way, zynde Pulo Way zo veel als 't epland Way. Wy die van 't water droopen / en koud en verhongerd waaren / verheugden ons ten hoogsten op dit gezigt van land / en tersond kykende hoe 't lag / bevonden wy 't Zuiden van ons te leggen / en de wind was nog in 't Westen / met een zeer sterke koelte; maar de zee ging niet zo hol als in de nacht. Dies schikten wy ons kleyn zepl zo / dat het niet grooter was dan een schoorteldoek. Onze uitleggers deeden ons nu weer veel goeds / want hoewel wy maar een kleyn zepl boerden / echter was de wind sterk / en deed ons vaartuyg geweldig op zy hellen; maar door de uitleggers ondersteund zynde konden wy 't wel genoeg draagende houden / 't welk wy anders niet zouden kunnen gedaan hebben.

Tegens den middag zagen wy meer land / beneden 't gewaande Pulo Way, en stierden daarnatoe; en eer 't avond was zagen wy de gansche kust van Sumatra, en vernamen de nusslag onzer Achineezen; want het hoog land dat wy eerst zagen / 't welk zich toen vertoonde als een epland / was niet Pulo Way, maar een groote hooge berg op 't epland Sumatra, van de Engelschen genaamd de Goude berg. De wind bleef aanhouden tot 's avonds ontrent zeven uren / en nam toen af; en ten tien uren wierdt het gansch stil; wy vielen derhalven weer aan 't roejen / alhoewel wy alle door de voorige moeijeligheden en rampen gansch afgemat waaren.

Den volgenden morgen/ zynde den 20ten zagen wy al'tlaagland zeer 1688.
klaar/ en maakten staat dat wy'er niet boven acht mylen van af-
waaren. 's Morgens ontrent acht uren hadden wy den wind weer
West/ met een heldere koelte/ en op den oever aanstiezende quamen wy
's naamiddags ten vyf uren in de mond eener rivier van't eyland Suma-
tra, genaamd Passange Jonka, zynde vierendertig mylen beoosten Achin,
en zes mylen beweesten de Diamant-punt, welke drie hoeken van een schuy-
se ruyt vormmaakt/ en zeer laag land is.

Onze Malayers waaren hier zeer wel bekend/ en bragten ons aan een
vischters dorpie/ genaamd naar den naam der riviere. De moeijelph- en een
heden deezer togt/ zo door de brandende hitte der zonne toen wy eerst af- dorp van
voeren/ als door de koude regen/ en onze doornathed in de twee laatste dien
dagen/ deed ons alle in heete koozsten vervallen; zulks dat wy nu on- naem.
bequaam waaren om malhanderen te helpen/ en zelfs ons vaartuyg niet
na het dorp konden bryngen: maar onze Malayers kreegen eenige van de
dorpieden om zulks te doen.

De tyding van onze aankomst ruchtbaar geworden zynde/ quam een van Des
de Orankais of Edelen van't Eyland 's abonds om ons te zien: wy la- Schrijvers
gen toen in een hutje aan't end van het dorp/ dewyl't laat was/ be- goed
zigtigde die Heer ons alleenlyk/ en ging/ naadat hy met onze Malayers onthaal.
gesproken had/ weder weg; maar quam 's anderendaags weder by
ons/ en verzorgde ons met een grooter huyzing om in te woonen/ totdat
wy van onze ziekte zouden gebeeerd zyn/ bevelende den dorpielingen ons
geen gebrek te laaten lyden. De Achineezers Malayers, die met ons geko-
men waaren/ verhaalden hen alle de omstandigheden onzer togt/ hoe en
waar zy door ons schip genomen waaren/ en hoe wy/ die met hen qua-
men/ gevangen en op't schip waaren geweest/ en neffens hen geza-
mentlyk te Nikobar aan land gezet waaren. Daar allen schyn was het
om deeze oorzaak dat de Edellieden van Sumatra ons zo ongemeen vynde-
lyk bejegenden/ en van alles dat wy noodig hadden verzorgden; ja zy
dwongen ons geschenken van hen te ontvangen/ met welke wy niet
wisten wat wy doen zouden/ gelyk als jonge buffels/ gepten/ enz. want
wy lietenze 's nachts/ naadat de Edellieden ons die gegeven hadden/
weder toopen; alhoewel wy dezelve op't aanraaden onzer Achineezers
makkers aannaamen/ upt vreeze dat wy hen door onze wepgering mis-
haagen zouden/ maar de kokosneuten/ plantains/ vogelen/ eperen/
visch/ en ryp/ hielden wy voor ons gebruik. De Malayers, die ons
van Nikobar gezelschap gehouden hadden/ schepden zich nu van ons/ en
woonden aan't eene end van't huys op zichzelfen/ want zy waaren
Mahometaanen/ gelyk alle die van het rijk van Achin zyn: en alhoewel
zy gedurende onze reys ter zee water neffens ons upt een en dezelfde ko-
kosneutedop gedronken hadden/ echter begaven zy zich nu/ dewyl de nood
hen niet langer praamide/ weder tot hunne gewoonlyke vleesheid en af-
gezonderdheid. Zy lagen alle ziek/ en vermits hunne ziekte toenam/
dreefde een van hen ons/ dat indien'er iemand van hen stierf/ de overige
ons zouden dooden/ omdat wy hen op die togt gebragt hadden: evenwel

6188. twpfel ik of zy zulks beftaan / of het landvolk 't zelfe gedoogd zoude hebben.

Des
Schrijvers
ziekte.

Wy behielpen ons om onze fpyze zelfs toe te maaken / want niemand van dit volk / fchoon zy zeer goe dhartig waaren om ons alles / dat wy noodig hadden / te geeven / woud echter eenigfins ontrent ons kornen / om ons in het toebereyden onzer fpyze te helpen; ja zy begeerden niets aan te raaken dat wy gebruikten. Wy hadden alle de koorts / en hielden derhalven beurt met het toebereyden onzer fpyze / naar dat onze krachten zulks toelieten. Ik hebond dat myne koorts toenam / en myn hoofd was zo ontfeld / dat ik naauwelijks overend kon ftaan; dies fleep ik myn pennemes / en maakte het fcherp / om 'er myn zelfen bloed mede gelaaten te hebben; maar ik kon niet / want het mesje was te ftomp.

Wy bleeven hier tien of twaalf dagen / op hoope van onze gezondheid weder te bekomen / maar dewyl wy geen betering gewaar wierden / verzoekten wy na Achin te gaan; doch wy wierden door de Inboozlingen opgehouden / vermits zy Mr. Hall en my gaern hadden willen houden om in hunne vaartuppen na Malakka, Kudda, en andere plaatfen daar zy handelen / te zeplen. Maar naardien zy zagen dat wy liever by onze landfleden in de Factory van Achin wilden weezen / verbaerdigden zy een groote prauw om ons derwaards te voeren / dewyl wy onbeguaam waaren om ons eegen vaartup te beftieren. Ook waaren dze van onze Malayfe kameraads heel ziek te landewaard gegaan / en alleen een van hen beneffens de Portugees by ons gebleeven / welke zo ziek zynde als wy zelfe / ons na Achin gezelfchap hielden.

zyn ver-
trek van
Paffange
Jonka;

't Was in den beginne van Junius toen wy Paffange Jonka verlieten. Wy hadden vier mannen om ons te roeijen / eenen om te ftuuren / en een E- delman van 't land / die alleenlyk medeging om aan de Kegeringe be- richt van onze aankomft te geeven. Wy waaren maar dze dagen en zo veel nachten onderwege / hebbende zeekoelten by dage / en landwinden by nacht / en zeer fchoon weder.

en aan-
komft te
Achin;

Toen wy te Achin aangquamen wierd ik vooz den Sabander , zynde de voornaamfte Kegerder der ftad / gebragt; en een Mr Denys Driskal een Iersman / die een bewindsman was in de Faktory welke onze En- gelfche Oostindifche Compagnie daar toen had / diende vooz tolk. De- wyl ik zwak was wierdt my toegelaaten in des Sabanders tegenwoordig- hepd overend te ftaan; want anders is hunne gewoonte de lieden voor hen op de vloer te doen neerzitten / gelyk zy zelfe doen / met de brenen krups- wyze onder 't lyf / als de fipders: maar ik had niet krachts genoeg om my indierboege ter zeet gefchikt te hebben. De Sabander broeg my ver- fchepdene vraagen / inzonderhepd / hoe wy 't hadden durven waagen / in zulk een kleyn fchuytje van 't epland Nikobar na Sumatra te komen? Ik antwoorde hem / dat ik tot moegelpgheden en gebaaren gewend zynde zulks onbefchroomdelijk had beftaan. Wy broeg dan verder wegens ons fchep / vanwaar het quam enz. Ik zepd hem / van de Zuydzee , en dat het de Filippynfche Eylanden rond gezeild zynde / nu na Arabie en de Roodc zee gegaan was. De Malayets en Portugees wierden daarnaa ook on- der-

en on-
dervraa-
ging al-
daar.

derbzaagd / en bevestigden 't gene ik gezegd had. Men liet my dan bin-
nen een half uur met Mr. Driskal heenen gaan / dewelke toen in 't kantoor
van de Engelsche Oostindische Maatschappij woonde / en ons met een
hamer en eenige spijze verzorgde.

Drie dagen naa onze aankomst alhier stuurde onze Portugees aan een heete
koofts: Hoe 't met onze Malayers afleef weet ik niet; maar Ambrosius leef-
de niet lang daarna. Mr. Hall was ook zo zwak / dat ik niet dacht dat
hy van zyne ziekte zoud ophooven: Ik was nog wel de beste / en had ech-
ter ook zulke harde koofts / dat 'er wepnig schyn was dat ik lang zoude
leeden. Weshalven Mr. Driskal, en eenige andere Engelschen my rieden/
dat ik een zuipberdzank van een Malaysche Arts zoud inwieven. Ik volgde
hunnen raad / verlangende na eenige verlichtinge; maar naadat ik drie-
maal 't elken een groote kalabas vol van leelyk turg had ingenomen /
zonder eenige baat daar by te vinden / nam ik voor / niet meer van die medi-
cyn te gebruikten: doch ik wierd oversterft om 'er nog eens een proef van
te neemen / gelph ik deed; maar het wrocht zo geweldig / dat ik niet an-
ders dacht of het zou my 't leeven gekost hebben. Ik wroefde daar tegen
tordat ik twintig of dertigmaal ter stoel geweest was: maar het werkte
zo snel / en met zo wepnig verpoozing / dat myne krachten my begeeven-
de / ik my zelven eens voorzal neerwierp / en meer als zestigmaal afgang
had / eer 't werken ophieldt: zulks dat ik dacht dat myn Malaysche Dok-
tor / die my zo zeer aangeprezen was / my eensklaps om den hals wilde
helpen. Ik bleef eenige dagen lang naa dit purgeeren ongemeen zwak;
maar myne koofts verliet my tusschen een week lang / waarna de zelfde weer-
quam / en my nog wel een jaar bybleef / met een buuploop daarme-
bens.

Toen ik echter een wepnig van de mytwerkingen deezer dzank bedaard
was / begon ik weder up te gaan. En zynde byndelyk genoodigd om
ten huize van Kapiteyn Bowry te komen / die aldaar een schip op de reede
had / doch aan land woonde / zo gaf ik hem myn eerste bezoek. Hy be-
wees ons alle byndschap / doch my in 't byzonder / en wou my gaern
tot zyn Bootsman mee na Persie gehad hebben; also hy derwaards stont
te gaan / met voornemen / gelph my door een ander gezegd wierdt / om
zyn schip aldaar te verkoopen / en dan vandaar met de Karabane na Alep-
po, en zo na Engeland te vertrekken. Zyne dingen berepichten dat hy nog
eenigen tyd te Achin bleef / hebbende zo ik acht nog eenige waaren te verhan-
delen: echter wierdt hy te raade die in handen van een koopman aldaar te be-
stellen / en ondertusschen eens een togtje na de eplanden van Nikobar te doen /
om dan op zyn wederkomst zyne goederen in te neemen / en zo na Persie te
baaren. Dit was een schielph besluit dat Kapiteyn Bowry genomen had /
aanstonds naa de aankomst van een Fregatje van Siam, met eenen Gezant
van den Koning van dat rijk aan de Koninginne van Achin. De Gezant
was een Franschman; en het vaartuig / waarmede hy overquam / was
niet groot / maar echter wel bemaand / en tot een gevecht bequaam ge-
maakt: weshalven vermoed wierdt dat Kapiteyn Bowry bezeerd was

1683.

De Schrij-
ver neent
eene pur-
gatie in.

Een schip
van Siam
komt te
Achin..

om

1687.

om op de reede van Achin te blijven leggen/ omdat de Siammers toen met de Engelschen in oorlog waaren; want hy zoud/ indien hy aangegecepen waare/ niet in staat geweest zyn om zyn schip tegen hen bescherm te hebben.

Doch wat dan ook de reden geweest zy waarom hy voorhad na de eplanden van Nikobar te gaan/ hy maakte zich altoos klaar om te zeilen/ en nam my/ Mr. Hall, en Ambrosius met zich/ schoon wy alle zo zwak waaren/ dat wy hem geen dienst konden doen. Het was in 't voorst van Junius toen wy van Achin t'zeil gingen: maar wy kreegen een Noordweste wind met stormig weer/ 't welk ons binnen twee dagen noodzaak te rugge te keeren. Hy gaf ons echter elk twaalf Mefs, zynde een goude munt/ van ontrent vyftien stuivers waardy: en hy staaakte zyn voorneemen. Ook quamen 'er eenige andere Engelsche schepen op de reede van Achin, zulks dat hy de Siammers toen niet vreesde.

Hy noodigde mydaarna weder 't zynen huyze te Achin, en onthaalde my t'elkens met wyn en goede spys; verzoekende my nog even seer om met hem na Persie te gaan. Maar dewyl ik zwak was/ en vreesde dat de westelike winden veel ongemakhs zonden baaren/ gaf ik hem geen vast antwoord/ te meer omdat ik dacht dat ik wel een beter reysje zou kunnen doen met een van de Engelsche schepen/ die eerst onlangs aangekomen waaren/ of nog verwacht wierden. 't Was deeze Kapiteyn Bowry, die den brief van Borneo gezonden had aan den oppersten der Engelsche Faktorp te Mindanao, waarvan in 't XIII. Hoofdstuk gemeld is.

Kort naadeezen quam Kapiteyn Weldon hier van Fort St. George, in een schip genaamd de Kurtana, gaande na Tonquin: en dewyl dit te deezer tyd van 't jaar een beter reys was/ als die na Persie, en dat het schip ook beter voorzien was/ inzonderheyd met een Wondarts/ wiens hulp ik ziehlyk zynde wel noodig had/ zo was ik meer geneegen om Weldon, dan Bowry te dienen. Maar alhier een byzonder verhaal van die togt te geeven/ zou wezen mynen Lezer weder te rug te voeren/ den welken ik dus verre in mynen omvaart van den Noordkloot weder op de weg na Engeland toe gebragt hebbende/ nu niet met nieuwe omzwervingen zal lastig bellen/ noch ook dit boek te dik doen uytbyggen/ gelyk ik zou moeten doen/ indien ik de togten in die afgelegene deelen van Oostindie van en na Sumatra zoud willen beschryven. Zulks dat ik deeze myne reysje na Tonquin, en een andere naderhand na Malakka, met myne aanmerkinge op die togten en de beschryvinge van die en de nabuurlinge landen/ als mede de beschryving van 't epland Sumatra zelf/ beneffens het rijk en de steden van Achin Benkouli, enz. zal bewaaren voor een ander Boek/ om daarin een byzonder verhaal daarvan te geeven. Ik zal dan hier alleenlyk in 't kort zeggen/ dat ik met Kapiteyn Weldon in Julius des jaars 1688 na Tonquin voer/ en in April 1689. weder te Achin quam; vanwaar ik in 't laatst van September daaraan volgende weer een kort reysje na Malakka deed/ en ontrent t'wintigp wederkeerde. Niet lang daarna voer ik weer uyt na 't Fort St. George, en daar ontrent vyf maanden lyvende/ quam ik nog eens weder op Sumatra, doch niet te Achin, maar te

Ben-

Des
Schryvers
togten na
Tonquin
en Malak-
ka.

Benkouli, zynde een Engelsche Faktory op de west kust/ alwaar ik om- 1688.
trent vyf maanden Busschieteer was.

Hebbende dan mynen Leezer na Sumatra geboerd/ zo zal ik/ zon-
der hem te rugge te leyden/ hem langs den naasten weg vandaar
na Engeland voeren: En van alles dat my bejegende sedert ik in 't
jaar 1688. van dit eyland eerst uytvoer/ tot aan myn laatste vertrek
vandaar in den beginne des jaars 1691/ zal ik alleenlyk twee booz-
valleen melden/ welke my dunkt dat alhier niet dienen verzwegen te
worden.

Het eerste is/ dat op myne wederkomst van Malakka een wepnig 1689.
booz Kersdyd 1689. ik te Achin eenen Mr. Morgan aanroef/ die een Verhaal
van ons scheepsvolk zynde/ dat my te Nikobar aan land gezet had/ wegens
nu Stuurman was op een Deensch schip van Trangambar, t welk er-
ne stad is op de kust van Koromandel, dicht by de Kaap Komorin, de Cyg-
den Deenen toebehoorende. En dewyl ik uyt hem en andere een ver-
haal ontving van ons scheepsvolk/ zo acht ik dat het selve hier niet en 't volk
te onpasse zal komen/ tot voldoeninge van des Leezers nieuwsgie-
righed/ die misschien verlangen zal te verstaan wat de uitslag van
die Zwerberg op hunne voorgenomene togt na de Groode zee geweest is.
Misschien mag dit verhaal ook komen in handen van eenige onzer
Londense kooplieden/ die belang gehad hebben in 't uytreden van
dat schip/ t welk/ gelyk ik hier vooren gezegd heb/ genaamd
was de Cygnet van Londen, zynde onder bevel van Kapiteyn Swan
na de Zuydzee gezonden om aldaar een togt van koophandel te doen:
en moogelyk zullen zy gaem een byzonder bericht hebben van 't gene
hun schip overgekomen is. Ik zal dan hier in 't voorbygaan ook
zeggen/ dat eer ik Mr. Morgan aldus ontmoette/ zynde te Tonquin
in Januarij des jaars 1689/ ik aldaar op de rivier een Engelsch schip
aantrof/ genaamd de Regenboog van Londen, daar Kapiteyn Pool
't bevel op had; en met deszelfs Stuurman/ die toen met dat
schip na Engeland stond te keeren/ zond ik een pakket met brieven/
welk hy aannam te behandigen aan de kooplieden en Zwerberg van
't schip de Cygnet, welker eenige hy zeyde te kennen: en in die
brieven gaf ik een omstandig verhaal van de togten en verrichtin-
gen van hun schip/ van dien tyd af/ dat ik 'er in de Zuydzee eerst
byquam/ en daarop overging/ totdat het my te Nikobar aan land
liet. Maar ik heb nooit konnen hooren dat die brieven/ welke ik te
dien tyd zond/ ontvangen zyn.

Om dan te komen tot het verhaal van Morgan: Hy zeyde my
dat toen zy met het schip de Cygnet van Nikobar afvoeren/ om hun-
ne voorgenomene reyse na Persie voort te zetten/ zy na Ceylon hoers-
selben: maar dewyl zy 't door een westelyke Mouzon, die hen
tegen was/ niet konden opzeylen/ waaren zy genoodzaakt ver-
berfching op de kust van Koromandel te zoeken. Alhier kreeg dit
wispeltuurig bootsvolk weer een nieuwen aanslag in 't hoofd: want
hunne voorneemens vonden t'elkens zo veel beletzelen en hinder-
paa-

1689.

paalen / dat veele 't ſchip moede wierden / en ontrent de helft van 't volk aan land ging : van dit getal was ook Mr. Morgan, die my dit verhaalde / en Mr. Herman Koppinger de wondheeler / welke ſich by de Peenen te Trangambar begaven / alwaar zy minnelijk ontvangen wierden / en een goed leeven hadden : Mr Morgan wierdt gebuykt voor Stuurman op een van hunne ſchepen / dat te dier tyd na Achin ging : en Kapiteyn Knox heeft my verhaald / dat hy ſederd Zebellhebber wierdt op de Kurtana, het ſchip waarmede ik na Tonquin ging; 't welk Kapiteyn Welton aan de onderdaanen des Mogols verkoft hebbende / zo ſielden zy 'er Mr. Morgan als Kapiteyn op / om voor hen ter koopvaardy te vaaren ; want het is een gemeene zaak by de koophandelende Indiaanen / dat zy Europeeſſe huuren / om voor Officiers op hunne ſchepen te dienen / inzonderheyd Kapiteyns en Konſtables.

Veele van 't bootsvolk gaan in dienſt van den Mogol.

Twee of drie andere / die aan land gezet wierden / gingen na 't Fort S. George, maar de grootſte hoop ſtemde op om in des Mogols dienſt te gaan. Onze Matroozen hebben gemeenlijk een groote inbeelding van ik weet niet wat winſt en voordeel dat 'er in des Mogols dienſt te haalen is / en 't ontbrekt hen niet aan mooye vertellingen / om malkanderen daartoe aan te moedigen : ook was 't een zaak daar dit volk al overlang van gepzaat had / en nu betoonden zy dat het hen ernſt was. De plaats daar zy aan land gingen was een Doy van de Mooren : want met dien naam noemen onze Zeelieden alle de onderdaanen van den grooten Mogol, doch voornaamelyk die Mahometaanſch zyn / noemende de Afgodendienaars Jentiven of Rasbuten. In deeze Mooyſe plaats kregen zy een Peoen om hunnen leydſman te zyn na het naaſte heizleger des Mogols, want hy heeft in zyn geweldig groot Ryk altoos verſchepdene heiren.

Peoenen.

Deeze Peoenen zyn eenige van de Jentiven of Rasbuten, die in alle plaatſen langs de kuſt / doch voornaamelyk in Havenſteden / het hun werk maaken ſich aan vzeemdelingen / 't zy kooplieden / Matroozen / of anderen / te verhuuren om hen op te wachten / en tot dien eynde leeren zy de Europeeſche taalen / als Engeliſche / Duytſch / Franſch / Portugeeſch / enz. zo op de Kantooren van die Landaarden op deeze kuſt / als op derzelver ſchepen die daar aankomen. Niet zo dya komt daar zodaanig een ſchip ten anker / en 't volk aan land / of men ziet terſond een menigte van deeze Peoenen, die hunnen dienſt aanbieden. En 't is het gewoonelyk gebuyk dat de vzeemdelingen deeze lieden / geduurende hun verblyf aldaar / tot hunne op-paſſers huuren / en hen ontrent een Ryksdaalder van onze munt min of meer 's maands geeven. De rykſte huuren doorgaans twee of drie Peoenen om hen op te wachten ; en zelfs de gemeene matroozen / zo zy 't eenigſins doen konnen / huuren 'er elk een om op hen te paſſen / 't zy tot hun gerief / of om ſtaatsie / of ſontpds neemen zy 'er een aan voor hun tweeën. Deeze Peoenen dienen hen in verſchepde-
nt

ne hoedaanigheden / als Tolken / Makelaers / tafeldienaars /
 boodschaploopers / enz. en men geeft 'er geen moeite van / want
 zy gaan t'huis eeten en slaapen / als zy huns meesters werk
 verricht hebben / verwachtende niet meer dan hun bedongen loon /
 uptgezejd dat zy een zeker toegelejd loon van een Fanam, of ontrent
 drie stuivers op de Kijfsdaalder / hebben / zynde ontrent een acht-
 tiende deel / 't welk als een makelgeld is / voor elken koop die zy
 stuipen : want in koopen en verkoopen worden ze gemeenlyk ge-
 buykt. Als de byemdelingen vertrekken / verzoeken deeze Peoenen
 derzelver naamen op schrift / met een verklaaring van hunne eerly-
 ke en trouwe dienst ; en dit toonen zy dan aan de naaste aankomers /
 om daardoor aan werk te raaken : en sommige zyn 'er die een
 groote rol of lyst van zulke verklarings komen toonen.

Maar om voort te gaan : Het Mooze dozp daar dit volk land-
 de / was niet verre van Kunnimere, een klepne Engelsche Faktorp
 op de kust van Koromandel. De Gouverneur hier plaats het aan land
 komen van dit volk / en hun voornemen om na des Mogols leger te
 gaan / upt de Mooren verstaan hebbende / zondt een Kapiteyn met
 zyne kompanie upt om hen te stuipen : Dree by hen komende / sprak
 hen fors aan ; maar zy dertig of veertig stoute kaerels zynde / die
 niet ligt vervaerd waaten / durfde hy 't niet bestaan op hen aan
 te vallen / maar kerde te rugge na den Gouverneur ; ook quam de
 tydning hiervan haast op 't Fort S. George. Op hunne togt zeyde Jan
 Olivier, een van die gasten / tegens den Peoen, die hen gelepde /
 dat hy hun Kapiteyn was ; 't welk de Peoenen in 't Leger komende /
 weder tegens den Wldheer zeyde : weshalven aan deezen Olivier,
 toen zy aangenomen wierden / meer eere bewezen wierdt / dan aan
 de andere ; en daar hunne soldy was yder tien Pagoden 's maands (een
 Pagode is twee Kijfsdaalder) kreeg hy twintig Pagoden tot zyne sol-
 dy : doch deeze list en onrechtmaatige gezagneeming veroorzaakte
 hem geene klepne haat en gramschap by zyne kameraads.

Niet lang daarna gingen twee of drie van hen na Agra, om voor
 Uyswacht van den Mogol te dienen. Na verloop van nog einigen
 tyd zondt de Gouverneur van 't Fort St. George aan de gansche hoop
 een belofte van vergiffenis / mids dat zy zich bandaar begeeven zou-
 den : De meeste namen deeze aanbieding aan / en quamen 'er van
 daan ; maar Jan Olivier en eenige wepnige bleeven in 't land / doch
 liepen weg upt het Leger / roovende en plonderende ten platten lan-
 de / en waameer zy vervolgd werden / de blugt neermende : Dit was
 de laatste tydning die ik van hen hoorde. Dit verhaal had ik ten deele
 van Mr. Morgan, die het had upt eenige van die zwerbers / welke hy
 te Trangambar ontmoet had ; en ten deele van andere / welke ik daar-
 naa zelf op 't Fort St. George aantrof : Zynde dit het abontuur van
 degene die zich daartelandaeward begaben.

Kapiteyn Read aldus de beste hest van zyn volk quyt geraakt
 zynde / zeyde / naadat hy water en rys ingenomen had / met de

1690.
't Schip
de Cygnet
gaat na
Madagas-
kar;

ofterige weg / zynde nog al van voornemen om na de Roode zee te gaan. Toen zy dicht by Ceylon gekomen waaren / ontmoeteden zy een rhygelaaden Portugees schip / 't welk zy aan boord klampten / en 'er uyt namen wat hen aansond / en toen weet lieten vaaren : waarna zy hunne voorgenomene reyse vervolgden ; maar dewyl de westelyke winden hen zeer tegen waaren / zo was 't niet wel moogelyk voor hen de Roode zee te bereyken ; dies stierden zy na Madagaskar ; alwaar zy sich in dienst van een van de kleyne Dorsten van dat epland begaben / om hem tegen zyne gebuuren / met welken hy in oorlog was / by te staan. Hierentusschen quam daar een scheepje van Nieuw Jork om slaaven te koopen : welke handel daar zo wel gedreeven wordt / als op de kust van Guinee, dewyl de eene landaard of party de andere / die hunne vanden zyn / verkoopt. Kapiteyn Read deeze gelegenheden waarneemende / liep met nog bys of zes andere van den hoop weg / en begaf sich aan boord van het Nieuw Jorks schip ; en Kapiteyn Teat werd bevelhebber van 't overschot. Kort daarna quam 'er een vaartuyg van Westindie, waarop Kapiteyn Knight geboord / dewelke desgelijks voorhad na de Roode zee te gaan ; weshalven deeze van de Cygnet met die van dat vaartuyg aanvanden / en gezamentlyk na 't epland Joanna gingen / vanwaar zy vervolgens na de Roode zee zeyden ; doch vermits de Cygnet lek wierdt / en zwaart seylde / dewyl 'er in lang de hand niet aangehouden was / wierdt Kapiteyn Knigt dat gezelschap moede / en het by nacht ontseylende / zette hy 't na Achin ; want gehoord hebbende dat daar veel gouds was / zo nam hy voor om daar ontrent te kruysen. En 't was van eenen Humes, behoorende tot het schip de Anna van Londen, geboord door Kapiteyn Freke, dewelke aan boord van deesen Kapiteyn Knight was geweest / en dienik naderhand te Achin zag / dat ik dit verhaal had : want eenige van Kapiteyn Frekes volk hadden sich / vermits hun schip verongelukt was / aan 't epland Joanna op de Cygnet begeeven : welk schip / naadat Kapiteyn Knight het verlaaten had / zyne reyse na de Roode zee nog al voortzette ; maar de winden hem tegen zynde / en 't schip daarby in een zeer slechte staat weezende / waaren zy noodzaaklyk na Koromandel te stuurten ; alwaar Kapiteyn Teat en zyn eygen volk aan land gingen / om den Mogol te dienen. Doch de vreemden van Kapiteyn Frekes schip / die op de Cygnet bleeven / namen voor om het zelve na Engeland te voeren. En de laatste tydning die ik van dit schip gehoord heb / was van Kapiteyn Knox, die my gezegd heeft dat het nu in St. Augustyns baai aan 't epland Madagaskar gezonken legt. Deeze uytweyding heb ik gedaen / om een verhaal van ons schip te geeven.

legt ver-
zonken
in St. Au-
gustyns
baai.

Het ander voorval / 't welk my in de tusschentyd van myne togten na Achin bejegende / was ten aanzien van den geschilderden Prins / dien ik mede in Engeland bragt / en welke te Oxford gestorven is : want wanneer ik in April 1690. op 't Fort St. George was : quam daar een

een ſchip genaamd de Mindanao Koopman, gelaaden met Nagelſchors-
fen van Mindanao; op dit ſchip waaren dyle mannen van Kapiteyn
Swans volk/ welke daar gebleeven waaren toen wy bandaar qua-
men; en uit hen was het dat ik den dood van dien Kapiteyn ver-
ſtond/ zo als hier booren verhaald is. Ook quam met dit ſchip ze-
kere Mr. Moody, als Koopman; deez had te Mindanao den geſchilder-
den Prins Jeoly (van wien in het XIII. Hoofdstuk gemeld is) en zyne
moeder gekoft/ welke hy nu met zich bragt na 't Fort St. George, al-
waar elk die deeze menſchen zag zich over hen verwonderde. Eni-
gen tyd hiernaas wierdt deeze Mr. Moody, die het Malays zeer wel ſprak/ De Prins
en groote bequaamhejd had om de zaaken der Oostindische Maat- Jeoly.
ſchappye waar te neemen/ door den Gouverneur van 't Fort St. Geor-
ge gelast/ zich na Indrapore, een Engelsche Faktory aan de weſtzy-
van Sumatra, te begeeven/ om in de plaats van Mr. Gibbons, die daar
toen de Opperſte was/ te volgen.

Ik geraakte inmiddels in gemeenzaame kenniſſe met Mr. Moody,
en wierd van hem verzocht dat ik met hem zoude gaan/ om buſſchie-
ter van de beſting aldaar te zyn. Ik zeyde hem dat ik altoos een
groote begeerte had gehad om een togt na de baai van Bengale te doen/
en dat my nu een gelegenhejd aangebooden was om derwaards te
gaan met Kapiteyn Metkalf, die eenen Stuurman van noode/ en reeds
deſwege met my geſproken had. Doch Mr. Moody, om my aan te moe-
digen dat ik met hem zoude gaan/ zeyde my dat indien ik met hem
na Indrapore ging/ hy dan aldaar een ſcheepje wilde koopen/ en my
als Schipper daarmee na 't eyland Meangis zenden/ en dat ik den
Prins Jeoly en zyne moeder derwaards zoude voeren/ dewyl dat hun
vaderland was/ en dat ik door dat middel een handel van Nagelen zou
kunnen oprichten.

Dit was een voorſtel dat my wel gebiel/ dies nam ik aan derwaards
te gaan. Het was in Julius des jaars 1690. wanneer wy van 't Fort
St. George afvaaren/ in een ſcheepje genaamd de Diamant, daar Ka-
piteyn Howel op geboodt. Wy waaren in alles vyftig of zestig paſſa-
giers/ waarvan ſommige te Indrapore, en andere te Benkouli moſten
aan land gezet worden/ zynde vyf of zes daarvan Officiers/ en de
reſt ſoldaaten van de Maatſchappye. Ons bejegende op die reyse niets
dat aanmerkens waardig was/ totdat wy tegen over Indrapore qua-
men; en toen liep de wind N. W./ en waaide zo hard/ dat wy niet
konnen inloopen/ maar genoodzaakt waaren na Benkouli te zeilen/
't welk ook een Engelsche kantoor is op dezelfde kuſt/ leggende vyf-
tig of zestig mylen bezuyden Indrapore.

Op onze aankomſt te Benkouli begroeteden wy de beſting/ en wier- De
den daarop verwelkomd. Den zelfden dag dat wy ten anker qua- Schryver
men/ gingen Kapiteyn Howel, Mr. Moody, en de andere Kooplieden komt te
aan land/ wordende alle minnelijk van den Gouverneur der beſting Benkouli.
ontvangen. Twee dagen daarnaas quam ik ook aan land/ en wierd
door den Gouverneur verzocht om daar te blyven/ en voor Buſſchie-
ter

1690.

ter op de besting te dienen/ dewyl de voortige buschjeter kost te booren gesturven was; boegende daarby/ dat vermids dit een plaats van grooter belang was dan Indrapore, ik de Compagnie meer dienst hier zou konnen doen/ dan daar. Ik antwoordde den Gouverneur/ dat byaldien hy myn loon/ 't welk ik volgens verding met den Gouverneur van 't Fort St. George, te Indrapore zoude gehad hebben/ wilde verhoogen/ ik bereyd was om hem te dienen/ mids dat Mr. Moody zulks toestond. Belangende myn loon/ dat zegde hy/ zoud weezen vlerentwintig kypisdaalderg's maands/ 't welk zoveel was als hy den voortigen Buschjeter gegeven had.

Mr. Moody gaf my geen antwoord voór een week daarna/ wanneer hy gereed was om na Indrapore te vertrekken/ en zegde my toen dat ik myne byzhep mogt neemen/ 't zy om hier te blyven/ of om met hem na Indrapore te gaan; en hy boegde daarby/ dat byaldien ik met hem ging/ hy echter niet zeker wist of hy zyne belofte zou konnen nakomen/ van een vaartuyg voor my te krygen/ om na Meangis te gaan/ met Jeoly en zyne moeder: Maar omdat ik Maderas om zynent wille verlaaten had/ woud hy zo redelyk zyn/ dat hy my het halve deel in de twee geschilderde menschen zou geeven/ en die in myn bezit/ en onder myn bestier laaten. Ik nam deze aanbieding aan/ en daar wierdt terstond een geschrift van 't zelve tusschen ons beyde gemaakt.

Alsdus was het dat ik aan deezen geschilderden Prins quam/ wiens naam Jeoly was: hy en zyne moeder waaren beyde gebooren op een kleyn eyland genaamd Meangis, waarvan in het XIII. Hoofdstuk een reys of twee gewag gemaakt is. Ik heb dit eyland tweemaal gezien en nog twee andere/ die dicht daarby leggen; yder van dezelve scheen my toe ontrent vier of vyf mylen in de rondte/ en voorts van een goede hoogte te zyn. Jeoly zelfs verhaalde my dat ze alle drie overbloed van goud/ nagelen/ en nootemuskaaten hadden: want ik toonde hem eenige van die goederen verscheppdemaal; en hy zegde tegens my in 't Malays, het welk hy redelyk wel sprak/ Meangis hadda madochala se Bullawan, dat is/ Te Meangis is een menigte van goud. Ik heb bemerkt dat Bullawan de gemeene benaaming van goud te Mindanao is; maar of het egyptisch een Malays woord is/ weet ik niet; want ik bevond groot onderscheppd tusschen het Malays zo als het te Mindanao gesproken wordt/ en de taal die men op de kust van Malakka en te Achin spreekt. Wanneer ik hem specceren toonde/ zegde hy my niet alleenlyk dat 'er Madochala, dat is een menigte, was; maar om het duydelyker upt te drukken/ toonde hy my 't haar van zyn hoofd; eene zaak zeer gebyzhepelyk onder alle de Indiaanen, welke ik ooit ontmoet heb/ dat zy hun haar toonen/ als zy meer willen te verstaan geeven dan zy tellen konnen. Hy verhaalde my ook dat zyn vader Raja was van 't eyland daar zy t'hups behoorden; dat'er niet boven dertig mannen en ontrent honderd vrouwen op 't zelve woonden; dat hy zelfs vyf vrouwen en acht kinderen had en dat eene zynen vrouwen hem had geschilderd.

't Eyland
Meangis.

Hy was geschilderd over zyn ganschen borst / van achteren tusschen 1690.
 zyne schouderten / op zyne dpen / doch meest na booren; en in de ge- Jeolies de
 daante van verscheppene bjeede ringen of banden / om zyne armen en Prins
 beenen. Ik weet die schildering hy geen figuur / gebierte / of iets hoedanig
 zulks te vergelyken; maar dezelve was zeer aardig / en vol van veelers geschild-
 streepen / trekken / en geschakeerd werk / hebbende een beballige ge- derd.
 lofmaatighepd / en konstig gedaante / tot verwonderens toe / inzon-
 derhepd tusschen zyne schouderbladen. Volgens 't gene hy my daar
 van verhaalde / verskont ik dat dit schilderen geschied was op dierge-
 lyk een wyze als de Jerusalem's kruysen op 't menschen armen gemaakt
 worden / teweeten door de hupd open te prikken / en daar zekere berwen
 in te wyppen: maar in plaats dat men tot het maaken van 't Jerusalem's
 kruys buskruyd gebruikte / zo beezigen ze te Meangis een syn-gefooten
 gom van zekeren boom / welke van de Engelschen Drammer genoemd /
 en op vele plaatsen van Indie voor yk gebruikt word. Hy zeyde
 my ook / dat de meeste menschen op het Epland dus geschilderd wa-
 re; dat zy alle oorringen van goud / en ook goude hoepen om hunne
 armen en beenen droegen; dat hunne gemeene spyze van het gewas
 des lands potatos en lams was; dat zy vele haanen en hennen / maar
 geen ander tam gebogelte hadden; dat visch (waarvan hy een groot
 siefhebber was / gelyk de wilde Indiaanen doorgaans zyn) zeer ober-
 bloedig ontrent hun epland was; dat zy kanoes hadden waarmede zy
 dikwils upt visschen gingen; en dat zy de andere twee eplandjes veel-
 tyd bezochten; welker Inwooners dezelfde taal spraken als zy / die
 het Malays, 't welk hy te Mindanao slaaf zynde geleerd had / zo onge-
 lyk was / dat wanneer hy en zyne moeder t'samen in hunne Meangi-
 sche taal spraken / ik'er niet een woord van verstaan kon. En ze- Meangi-
 ker alle de Indiaanen / die Malays spraken / welke de handel byvende sche taal.
 en beschaafde soort zyn / zagen deeze Meangiaanen aan als een soort
 van Barbaaren / en noemden hen t'elkens / als zy'er iets aan zagen
 dat hem misshaagd / Bobby, dat is / Verken, zynde een uytduksel van
 de grootste verachttinge / inzonderhepd upt den mond der Malayes,
 die in 't gemeen Mahometaanen zyn: en echter noemen de Malayes
 ober al eene byouto Babby, een naam die van de andere niet veel ver-
 scheelt / en Mamma betekent een Man: hoewel nogtans deeze twee
 laatste woorden egyptysk zoevel zyn als Mannetje en Wyfje; want
 gelyk als Ejam een vogel betekent / zo is Ejam Mamma de haan / en
 Ejam Babbi de hen; doch dit in 't voorbygaan.

Hy zeyde ook dat de gewoonte van die andere Eplanden en derzel-Prins
 ver leevens manier de hunne gelyk was / en dat die volken de eenigste Jeolies
 waaren daar zy omringang mede hielden: Voorts dat het gebeurd was gevan-
 dat hy met zynen vader / moeder / en broeder / beneffens nog twee of gen nee-
 drie andere / na een van die andere Eplanden baatende / zy door een men.
 siecken wind op de kust van Mindanao waaren gedreeven / alwaar zy
 door de Visschers van dat Epland genomen / aan land gebracht / en
 tot

1690.

tot slaaben verkocht wierden / naadat men hen alhoorens van hunne goude vercierselen had beroofd. Ik heb niets van het goud gezien dat zy gedzaagen hadden / maar daar waaren groote gaten in hunne ooren / waar upt klaar bleek / dat zy eenige cierraaden daarin hadden gehad. Jeoly wierdt te Mindanao verkocht aan eenen Michael. die goed Spaans sprak / en Raja Laut doorgaans opwachte en booz Tolck diende / wanneer hem een woozd mangelde; want Michael was beter in die taal bedzeven: hy sloeg en mishandelde syn geschilderden dienaar dikwils om hem te doen werken; maar alles te vergeefs; want noch mooyte woozden / noch dreppementen / noch slagen konden hem doen werken / juyst als de ander het hebben wilden: niettemin was hy zeer bloode / en kon 't niet harden eenigerley geweer te zien: ook heeft hy my dikwils gezegd / dat 'er op de eplanden Meangis geen geweer was / dewyl zy geen vanden te bevechten hadden.

Toen wy te Mindanao waaren kende ik deezen Michael wel / en ik acht dat die naam hem gegeven was van de Spanjaarden / die veele van die landaard doopten / toen zy daar een boot in 't land hadden: maar naa 't vertrek der Spanjaarden wierden ze Mahometaanen als te vooren. Eenige van ons volklagen 'thups by deezen Michael; wiens wyf en dochters hunne Pagallies waaren. Ik had Jeoly dikwils ten huys van synen Meester Michael gezien / en toen ik hem naderhand kreeg kende hy my nog van ouds: maar synen vader of broeder / of eenige van de andere die met hem genomen waaren / heb ik nooit gezien; doch hy zelf quam dikwils aan ons schip teropl wy te Mindanao lagen / en was zeer graag na de spys die wy hem gaven; want syn meester hieldt hem heel kort en schraal.

zyne
moeder.

Prins Jeoly woonde dus vier of vyf jaaten te Mindanao als slaaf / totdat Mr. Moody hem en zyne moeder eyndelyk booz zestig styksdaalders koft / en hem / gelyk ik reeds gezegd heb / aan 't Fort St. George. en vandaar neffens my te Benkouli bzagt. Mr. Moody bleef te Benkouli ontrent drie weken / en ging toen met Kapiteyn Howel te rugge na Indrapore, laattende Jeoly en zyne moeder by my: zy woonden in een huys op heizelven bukten de vesting; vermits ik geen werk voor hen had / maar zy verschaften zich zelven werk; want zy maakte en versielde haare eygene kleederen / waar in zy echter de erbaarenste niet was; naardien ze te Meangis geene kleederen gebuyken / draagende alleenlyk een kleedje om den middel. En hy hieldt zich bezig met het maaken eener kist van vier planken en eenige spykers / daar hy my om gevraagd had: het was maar een heel lompig maaksel / en nogtans was hy 'er zo moedig op / als of 't het schoonste stuk werks van de wereld geweest waare. Naa eenige tyd wierden zy beyde ziek / en hoewel ik zo veel zorg booz hen droeg als of zy myne broeder en zuster geweest waaren / zo sturf de vrouw echter: ik deed derhalven alles wat ik kon om Jeoly te troosten; maar hy nam 't zo naa / dat ik booz hem ook vreesde; dies liet ik aanstonds een graf maken / om haar upt zyn ge-

zigt te verbergen. Ik liet haar behoorlyk bewinden in een stuk nieuwtu-
katoen; doch Jeoly was daarmede niet voldaan / maar sloeg alle
haare kleederen om haat / en bedjaalde haar in nog twee stukken nieu-
we Chitsen, die Mr. Moody haar gegeven had / zeggende dat ze zyne
moeder toebehoorden / en dat zyze daarom most hebben. Ik woude
hem niet tegenballen / upt breeze van zyn leeven daardoos in gebaar
te stellen / en ik gedruypte alle moogelyke middelen om zyne gezond-
heyd te bevoorden; doch ik vond weynig baat terwoyl wy hier blee-
ven.

In het gedrukt Verhaal dat van hem uptgegeeven wierdt / toen
men hem in Engeland liet kyken / was een Romanse vertelling
van een schoone Zuster van hem / die ook een slaavin te Mindanao
was geweest / en hoe dat de Sultan op haar was verliefd gewor-
den; doch dit was anders niet dan een sprookje. Ook stroomde
men upt dat de verwe van zyne beschildering van zulk een kracht
was / dat de slangen en senpnige dieren daardoos wegvloeden; en
om die reden geloof ik dat 'er in de print / die van hem gemaakt
was / 30 veele slangen rondom hem kruppende verbeeld waaren.
Maar ik heb nooit van eenige verwoeteeten / waarin zulk een
kracht staak: en wat Jeoly aangaat / ik heb gezien dat hy al 30 be-
zweerd was voos slangen / schorpioenen / of duyzendbeenen / als ik
zelf.

Hebbei de aldus een verhaal gegeven van het schip dat my te Niko-
bar liet / en van mynen geschilderden Prins / dien ik met my te Ben-
kouli bzagt / zal ik voortgaan met de beschryving van myne reyse van-
daar na Engeland, naa altoorens een kort verhaal gegeven te heb-
ben van de oorzaak daarvan / en de manier op welke ik weg raak-
te.

Om dan nu iets te melden van die plaats / en myn ampt aldaar als
Zuschieter: Het jaar van 1690 liep ten eynde / en ik bevindende dat de
Gouverneur zyn verdrag met my niet naquam / en upt zyne besegening
tot anderen niet bemerkende dat hy zyn woord nakomen zoude / be-
gon te wenschen dat ik 'er weer vandaan was: want ik bespeurde
zo veel onweetenheyd in hem ten aanzien van zyne bediening / terwoyl
hy veel bequaamer was om een Boekhouder dan Gouverneur van een
vesting te wezen; en daar beneven zo veel baldaadigheyd en woedeheyd
tegens degene die onder hem stonden / en zulk een onbesupsdheyd in zyn
gedrag ten aanzien van de nabuurige Malayers, dat ik hem haast moede
wierdt / en myzelven niet heel beylig hield onder eenen man / wiens aerd
zo woest en barbaarsch was: ik verzwop zynen naam / nu ik hem
dus heb afgebeeld / en ben ook niet geneegen om dit papier met byzondere
vertellingen wegens hem te vullen; maar ik roer dit alleenlyk aan; om-
dat gelyk 't het belang onzer Landaard in 't algemeen is / zo betreft het
inzonderheyd der E. Oostindische Maatschappye / kennisse te hebben van
die mishandelingen die op hunne Kantoorzen gepleegd worden. En ik acht
dat de Maatschappye groot voordeel zoude trekken upt een naauw onder-
zoek

De
Schryver
wordt te
raade om
Benkouli
te verlaa-
ten.

1690. zoek van 't gedrag der gener/welke zy eenig bebel aanbetrouwd hebben: want behalven de haat die op de Opperhoofden / uyt het misdypf hunner dienaaren / hoe onberdend zulks ook wezen mag / t'elkens neerstuip / 30 ontsiaan 'er groote en langduurige onheplen uyt de dwingelandp of domme roekelooshepd van eenige klepne Bevelhebbers: vermits degene die onder hen staan daardooz moedeloos in hunnen dienst worden / en dikwils na de Hollanders / den Mogol, of de Malayse Dozsten wegloopen / tot groote schaade van onzen handel: en menigmaal loopen de bevestiging zelfs gevaar / dooz onbescheptene tergingen van de nabuurige volkeren / die 30 wel / als alle andere menschen / best dooz billikhepd en oprechte handelinge gelepd worden: en daar zyn geen wzaakzuchtiger menschen dan de Malayers, die ontrent Benkouli woonen / welke bevestig meer dan eens in gevaar geweest is van dooz hen overrompeld te worden. Ik spreek dit niet uyt een weersia tegen deezen Gouverneur in 't byzonder / veel min wilde ik aangezien zyn / als of ik andere / van welke ik niets quaads weet / poogde te doozstrphen. Maar gelpk men zich niet behoest te verwonderen / dat 'er sommige zyn / die niet weten hoe zy zich in bedieningen van aanzien / waartoe hunne opboedinge / of hun gewoonlik werk hen niet beboegd gemaakt heeft / moeten gedzaagen; 30 is 't ook noodzaakeljk dat de Maatschappij een waakend oog ober de zodaanige houde / en 30 veel als moogeljk is de mislagen / waaraan zy schuldig zyn / voozhome of verbeter. En 't is enkeljk uyt eene zucht tot hun voozdeel / en 't belang onzer landaard / dat ik deeze waarschouwling geeve / dewyl mp al te veel oorzaken daartoe is voozgekomen.

Ik had ook andere beweegredenen om te vertrekken; want ik begon naazulk een lange ontzwerping zeer na myn Vaderland te verlangen / en ik stelde mp zelven eenig voordeel voor uyt mynen geschilderden Prins / dien Mr. Moody ganscheljk t'mpner beschikkinge gelaaten had / hebbende alleenlik zyn recht op de helft / die daarvan komen zou / behouden: want behalven 't gene ik zoud hebben moogen krygen door hem in Engeland te laten kypen / was ik in hoope / dat ik aldus eenig geld bekomen hebbende / aldaar verkrpgen zou 't gene ik in Indie vergeefs gezogt had / naameljk een schip van de krooplieden / om hem weder na Meangis te voeren / en in zyn eygen Land te herstellen / en dan door zyne gunst een handel van Speceryen / en andere gewassen van die Eplanden op te rechten.

Verzoekt
verlof om
na huys
te moogen
ken kee-
ren.

1691.

Hierop begaf ik mp na den Gouverneur en den Raad / en verzocht myn ontslag / om met het eerste schip dat 'er quam na Engeland te moogen gaan. De Raad oordeide myn verzoek billik en redeljk te zyn / en stonde het toe; ook gaf hy mp zyn woord / dat hy mp zou laten vertrekken. Daar quam dan op den 2^{den}. Januarij des jaars 1691 op de reede van Benkouli ten anker het schip de Defence, daar Kapiteyn Heath het bebel op had / gaande na Engeland in dienst der Compagnie. Het schip was te Indrapore geweest / alwaar M. Moody toen was / die zyn gedeelte van Prins Jeoly aan Mr. Goddard Opperstuurman van het schip overgemaakt had / waarvan deeze aan land komende mp 't geschrift van Mr. Moody toon-

toonde/ en Jeoly met een bezag/ die drie maanden ziek geweest was/ in alle welke tyd ik hem zo zorgvuldig had opgepast/ als of hy myn broeder waare geweest. Ik sprak dan met Mr. Goddard af/ en zond Jeoly aan boord/ met voorneemen om hem te volgen zo dra als ik kon/ verzoekende Mr. Goddards hulpe om my af te haalen/ en my in 't schip te verbergen/ indien 't moogt noodig zyn; 't welk hy my beloofde te zullen doen/ gelyk de Kapiteyn ook toezeyde my te zullen inneemen. Want het viel zo uyt gelyk ik staat gemaakt had/ dat de Gouverneur op de aankomst van Kapiteyn Heath berouw had van zyne belofte/ en my niet wou laten gaan. Ik hield 'er zo hard by hem om aan als moogelyk was/ maar te vergeefs; en zo deed ook Kapiteyn Heath, doch 't moogt niet helpen. Kortom/ naa verschevene poogingen nam ik ter middernacht/ zo als het schip 's anderdaags morgens zoude zeplen/ de vlugt/ en kruppemde door een van de geschutgaten van 't Fort/ geraakte ik op den oever/ alwaar de boot van 't schip na my lag te wachten/ en myne meeste geschreevene papieren by my/ alhoewel ik door haast nog al eenige papieren en boeken van belang/ beneffens alle myne pakkaadje achtergelaaten had: doch ik was blyde dat ik zelfs in vyfheid was geraakt/ zynde nu in hoope van Engeland eens weer te zien.

XVIII. HOOFDSTUK.

Des Schryvers vertrek van Benkouli, met het schip de Defence. Een gevecht tusschen eenige Fransche Oorlogschepen van Pondicheri, en eenige Hollandsche Schepen van Pallakat; in 't gezigt van 't Fort St. George. Van 't quaad water te Benkouli ingenomen, en de ziekte en sterfte van 't bootsvolk daaruyt ontstaan. Een bron te Benkouli aangepreezen. Verlegenheyd aan boord. Voorslag om na Joanna te gaan. Besluit om na de Kaap goede Hoop te gaan: De wind daartoe gunstig. Des Kapiteyns beleyd. Aankomst aan de Kaap. 't Schip door de Hollanders in de haven gebragt. Beschryving van de Kaap: de diepte der grond, de haven, landsdouw enz. Groote granaatappel, en de goede wynen: 't Landgedierte. Een zeer mooie soort van woud-ezels net gestreept met zwart en wit; Struyfen, visch, zeehonden. De vesting en 't Kantoor der Hollanderen: hun mooie tuyn: de handel aldaar.

1691.

Des
Schryvers
vertrek
na de
Kaap.

Zeege-
vecht.

Pondi-
cheri.

Inde dan aan boord van 't schip de Defence gekomen / wierb ik daar verborogen gehouden / tot dat de schipt / die met peper van 't Fort gekomen was / weder was weggebaaten; en daarop gingen wy den 2sten van Januarius 1691 't zepl na ne Kaap van Goede hoop / en maakten zo veel voortgang als wind en weder ons eenigfins toelieten / dewopl wy hoopten aldaar nog drie Engelsche schepen / uyt Indie na hups gaande / te zullen ontmoeten: want vermits de oorlog met de Franschen op 't Fort St. George afgekondig was / hoft te vooren dat Kapiteyn Heath van daar quam / woud hy gaern gezelschap na hups hebben / zo 't weeren kon.

Niet lang eer deeze oorlog afgekondig wierdt / was 'er een gevecht voorgeballen voor 't Fort St. George tusschen eenige Fransche oorlogschepen / en eenige Hollandse en Engelsche schepen / die daar op de reede lagen: En dewopl in de togt van Monsieur du Quêne na Oostindie zo veel gezwets van 't selve gemaakt wordt / zal ik een kort verbaal daarvan geeven / zo als 't my verteld is van den Onderkoning op Kapiteyn Heath's schips / een verstandig man / en van verscheydene andere / die in dat gevecht waaren. De Hollanders hebben een vesting op de kust van Koromandel genaamd Pallakat, ontrent twintig mylen benoorden 't Fort St. George: 't gebeurde nu dat 30 eenige schepen derwaards zonden / om hunne waaren vandaar na Batavia te haalen: in middels waaren de vrandsheden tusschen de Franschen en de Hollanders reeds begonnen; en de Franschen hadden te dier tyd een smaldeel schepen / welke onlangs in Indie aangekomen zynde / te Pondicheri, een Fransche vesting op de zelfde kust / bezuyden 't Fort St. George, leggen: de Hollanders onder tusschen na Batavia keerende waaren genoodzaakt / om de winds wille / dicht langs de kust voorby 't Fort St. George en Pondicheri te zeplen; doch by de laatste plaats komende zagen zy de Fransche oorlogschepen daar ten anker leggen; en bemerkten wel / dat het 30 ze langs de kust / of verder zeetwaard in gezepl hadden / 30 van de Franschen nagejaagd zouden zyn geworden; 30 keerden derhalven weder te rugge; want hoewel 30 by sterke schepen hadden / echter waaren dezelve onbeguaam tot een gevecht / hebbende een zwaare laading van goederen aan boord / en veele passagiers / waar onder verscheydene vrouwen en kinderen: dieg liepen 30 by 't Fort St. George in / en verzochten des Gouverneurs bescherming; waarop die toefondt dat ze daar op de reede mogten ankeren / en hunne goederen beneffens 't overtollige volk aan land brengen.

Daar lagen toen eenige kleyne Engelsche schepen op de reede / en Kapiteyn Heath, wiens schip een kloetke koopvaarder was / en welke van den Franschman de Engelsche Admiraal genoemd wordt / was even te vooren van Cina aangekomen / doch zwaart geladen van goederen / hebbende daarenboven veele kanastiers met supker boven op zyn bedek / welke hy bevolen had aan land te brengen; doch eer zulks gescheiden kon quam de Franschen voor de reede met hunne onderste zeplen en marszepl / en een brander by zich; meenende daarmede den Hollandsche Overbevelhebber in de brand gestoken te hebben; en 30 zouden 't wel gedaan

kon-

Konnen hebben terwyl het schip ten anker lag / indien zy moeds genoeg gehad hadden om stoutelyk aan te komen: maar zy staken de brand in 't schip toen't nog verre af lag / waarop de Hollanders eenig volk zonden / die den brander weg boegferden / zulks dat hy vuchteloos verbrandde. Indien de Fransche Oorlogschepen ook stoutelyk aangekomen waaren / en hunne vanden aan boord geklampt hadden / zy zouden misschien iets van belang hebben uytgerecht; want van de Besting kon men op hen niet geschooten hebben / zonder onze schepen met een te beschaadigen. Maar in plaats daarvan lieten de Franschen hunne ankers vallen bukten 't bereyk van het geschut der vesting / en hielden schutgebaart met de schepen hunner vanden; doch met zo weynig voordeel / dat zy naa een gevecht van vier uren hunne ankers kaptien / en met groote haast en wanorde doozgingen / hebbende alle de zeplen / ja zelfs de brandzeplen los / 't welk niet gebruykelyk is / dan wannecr de schepen spoedig voort willen / of 't op het loopen zetten.

Kapiteyn Heath, onaan gezien zyn schip zo zwaar geladen en belemerd was / quet zich eventwel zeer destig in het gevecht / en toen de Franschen doorliepen / voer hy aan boord van den Hollandischen Bevelhebber / en zeyde dat zo zy de Franschen wilden vervolgen / hy bereyd was om met hen uyt te loopen / alhoewel hy slecht van water voorzien was: Doch de Hollander zeyde dat hy last had zich tegen de Franschen te beschermen / maar niet om jagt op hen te maaken; of uyt zynen weg te gaan om hen op te zoeken. En dit was die kerpgsdaad van welke de Franschen zo gepocht hebben. Seeder heb ik gehoord dat de Hollanders hen Pondicheri hebben afgenomen.

Sterfte op
't schip

Maar om weder tot onze reyse te keeren: Wy hadden niet lang op zee geweest / of ons volk verbiel in eene ziekte / die doodelyk was voor meer dan twintig mannen / welke sturven eer wy aan de Kaap quamen: zulks dat wy somtyds twee / en eens drie mannen te gelyk 's morgens overboord zetteden. Deeze ziekte ontstond naat allen schyn uyt het water / dat wy te Benkouli innamen; want ik bemerkte terwyl ik daar was / dat het rivierwater / waarmede onze schepen zich verzorgden / zeer ongezond was / dewyl het vermengd was met het water van veele kleyne kreken die uyt zeer laag land quamen / en welker stroomen altoos zwart waaren / vermids zy aangequeekt wierden door het water dat uyt een laage / moerassige / en ongezonde grond zpyelde.

Quaad-
water

Ik heb aangemerkt niet alleen daar / maar in andere heete landen / zo wel in Oost als in West-Indie, dat de landbloeden / die in 't regensizoen in de rivieren neerstroomen / zeer ongezond zyn: want toen ik in de baai van Kampechie woonde / wierdt de visch in dat seizoen by hoopen dood gebonden op de oevers der rivieren en kreken; en veele raapten wy halfdood op; van welke schielpke sterfte ons geen andere oorzaak voorquam dan de quaadaardigheyt van 't water / 't welk van 't land affpoelde. En dit meen ik dat voornaamelyk gebeurt / daar het water heen spoelt door dikke bosschaadien / en veldlanden met lang

1691

Een
schoone
bron te
Benkouli

gras / en moerassige gronden / die men heel veel in sommige heete landen vindt: ook geloof ik dat het een sterke kracht na zich trekt van de wortelen van sommige boomen en gewassen / voornaamelyk daar eenige stilstaande poelen zyn / alwaar het haast bederft; waartoe de slangen en ander fenpug ongediert misschien niet weynig helpen: daarbeneffens ziet het op die tydden geel / rood / of zwart van kileur.

Het regensajzoen was even voorsz / en de landbloeden waaren aan 't afneemen / toen wy dit water op de rivier van Benkouli innamen: maar had ons bootsvolk de moeite willen doen / zy zouden hunne vaten met pupk van water konnen gebuld hebben / by een bron achter de besting / niet boven twee of driehonderd schreeden van de plaats daarmeden aan land komt / upt welke de besting zelf bezogd wordt. Ik verhaal dit tot een waarschouwinge voorsz de schepen die in het toekomende na Benkouli gaan; ook acht ik dat het wel der pyne waard zou zyn voorsz de Epgenaars of Gouverneurs van die Faktory / en dat het tot behoudenis van 't leeven hunner Zeelieden zoude strekken / indien 'er buizen gelegd wierden om het fonteyn water na de strand te leyden; 't welk gemaklyk en met kleyne kosten geschieden kon: En indien ik 'er langer gebleeven had / zoud ik het ondernomen hebben; was ook van voornemen om het in de besting te leyden / schoon die veel hooger was: want in geballe van eene belegering zou zulks tot groot getief en vespilghed strekken.

Behalven de quadaardighepd van 't water / was het selve in 't ruym tusschen de peper gestruwd / waardoor het zeer heet wierdt; zo dat wanneer wy 's morgen quamen om ons rantsoen te haalen / het zo heet was dat men 't naauwlyks kon gedoogen / of een fles vol daarvan in zyne hand houden: Ook heb ik nooit iets diergelyks gevoeld / en zoud het wel eer onmoogelyk geoordeeld hebben / dat water in 't ruym van een schip zo heet kon worden: het was daarbeneven zeer zwart / en geleek meer na ink als na water; of het nu doorsz 't stilstaan zo zwart geworden / dan of het doorsz de peper geberwd was / weet ik niet; want toen wy het eerst innamen was het zo zwart niet. Onze kost was desgelyks zeer slecht: want het schip was over de drie jaaren upt Engeland geweest / zo dat de gezoute voorraad / die vandaar gebragt was / en waarmede wy ons moesten behelpen / maar een zeer slecht voedsel voorsz ziehlyke menschen was.

Ziekte
onder 't
scheeps-
volkt.

Kapiteyn Heath ziende hoe jammerlyk het met zyn volk gesteld was / beval dat men op elke maaltijd eenige Camarinde / van 't welk hy eenige potten tot zyn eygen gebryk had / aan de maats zoude geeven / om by de ryp te eeten: Dit was een groote verbersching / en ik meen dat het 'er veel toe hielp om ons op de been te houden.

De quaal was zo algemeen / dat ik geloof dat 'er naauwlyks een man op 't schip was / dieze niet onder zyne leden had. Echter wierden wy 'er zo ongevoeliglyk door bekroopen / dat wy niet zeggen konden dat we ziek waaren / gevoelende weynig of geen pyen / en alleenlyk een zwakhed / met weynig trek tot eeten; ja de meeste van degene die

die op deeze togt sturven / wouden zich naauwlyks laten gezeggen om in hunne kooijen of hangmatten te blyven / boozdat zy zo verre gekomen waaren dat zy 'er niet langer konden uptgaan; en wanneer ze genoodzaakten waaren te blyven leggen / dan maakten zy hunne uiterste wil / en gingen binnen twee of drie dagen voort.

't Werf van deeze menschen / en de ruygende staat daar de oberige van ons in waaren / maakte ons onbequaam om het schip te regeren / wanneer 't wat hard waalde: dit gebeurde al dikwils toen wy de Kaap begonden te naderen / en 't bragt ons t'elkens in de uiterste verlegenheid om het schip te bestieren. Kapiteyn Heath om zyn volk aan te moedigen / hieldt zyn wacht zo gestadig als eenig man / hoewel hy zelf ook ziehelflyk was / en hy leende een hand op alle voorballen. Maar zyndelyk byna wanhoopende / dat hy de Kaap zou bezeelen / dewyl de wind zyndelyk begon te loopen / en wy nu al acht of negen weken gezeyld hadden / zo riep hy al ons volk byeen om wegens onze behoudenis te veraadstaan / begeerende dat elk / van de hoogste tot de laagste / zyn gevoelen en raad vrylyk zoude zeggen / om also te weeten wat men in deeze gevaarlyke toestand zou doen; want wy waaren niet in staat om lang upt te houden / en indien wy niet spoedig land bereykt hadden / zouden wy op zee hebben moeten vergaan. Hy selde derhalven booz / of het best zoude zyn onze koers na de Kaap te houden / of na Joanna te zeilen / alwaar wy verbersching zouden konnen bekomen / zynde dit een plaats welke onze uptgaande Oostindische schepen gemeenlyk aandoen; ook toonen de Inwooners aldaar zich heel gemeenzaam. Maar anderen plaatsen voornaamlyk Madagaskar, 't welk nader was / waaren ons onbekend. Wy waaren nu zo dicht by de Kaap / dat wy met een goede wind binnen vier of vyf dagen daar konden komen; doch zo als de wind toen waalde / was 'er geen kans toe: daarentegen was deeze wind goed om ons na Joanna te voeren / maar Joanna was verre van de hand; en indien de wind staan bleef gelyk ze was / zo konden wy evenwel in niet minder als veertien dagen daar komen; en als wy stilte gekreegen hadden / gelyk zulks heel oogenschyndelyk was / zo had het nog vyf wat langer konnen duuren. Daarenboven zouden wy van onze baart om de Kaap verstreken geweest zyn / tot in October of November; en 't was nu ontrent het laatz van Maart; want naa half May, is 't niet gebruikelijk in 't na huyshwaaren de Kaap om te zeilen. Alle omstandigheden derhalven overwoogen en aangemerkt zynde / beslooten wy ten laatzten eindzigtiglyk / onze reyse na de Kaap voort te zetten / en met gebuld na het omloopen der wind te wachten.

De Kapiteyn dus verre de nepping van zyn volk gezeeld hebbende / zeyde hen / dat het niet genoeg was / dat zy alle toestemden dat men na de Kaap zou strek houden / dewyl onze begeerten niet genoegzaam waaren om ons derwaards te brengen; maar dat 'er een meer als gemeene blyt en arbeyd vereyscht wierd van degene die bequaam waaren: Dat hy derhalven tot hunne aannoodiginge een maand gagie besloofde aan een iegelyk die wilde aanneemen by alle voorballen te helpen / en

De Kapiteyn
moedigt
hen aan.

1691.

en op 't roepen gereed te zyn / 't zy dat het zyne wacht was of niet; en dit geld beloofde hy aan de Kaap te zullen betaalen. Deze aanbieding wierdt eerst dooz eenige van de Officiers aangenomen / en vervolgens lieten alle de andere / die eenigfins bequaam waaren / zich opteykenen op een rol om pder zynen gebieder ten dienst te staan.

Dit was wpslyk van den Kapiteyn bedacht; want hy kon hen in hunne zwakke staat niet gedwongen hebben / en mooie woorden zonder eenige belooninge zoud hen ook tot zo veel luytengemeen werk niet verplicht hebben; want het schip / de zeplen / en 't want waaren by reddeloos. Wat my aangaat / ik was te zwak om my mede te laaten aanschryven / want anders zoud onze algemeene behoudenis / welke ik wel zag dat gebaar liep / my meer daartoe aangepoed hebben / dan eenige belooning. Ondertusschen beliefde het Gode ons hozt hierna met eene mooie wind te begunstigen / waarvan wy ons / dooz de gestadige vlyt der gener / die zich hadden laaten inschryven / ten meesten voordeel bedienden / en also binnen hozten aan de Kaap quamen.

Den nacht te vooren eer wy in de haven quamen / 't welk was in den beginne van April , losten wy alle uren een stuk geschut / om te kennen te geeven dat wy in nood waaren. 's Anderendaags quam ons een Hollandsche Kapiteyn met zyn boot aan boord / dewelke ons zo zwak ziende / dat wy onmagtig waaren onze zeplen te schikken om in de haven te wenden / hoewel wy 't voor de wind in zee zo reedelyk geklaard hadden / en van onzen Kapiteyn om bystand verzocht zynde / honderd stukke kaerels van land ontboodt / dewelke terstond aan boord quamen / en ons schip binnen de haven en ten anker bragten : Zy ontbonden onze zeplen ook / en deden alles voor ons wat wy begeerden / voor 't welk onze Kapiteyn hen ten vollen beloofde.

Dit volk was veel graager als wy / en zy aten lustig van de kost welke wy t'scheep hadden; en dewyl zy bypheyd op ons schip hadden om overal tusschen de verdekken te gaan / maakten zy alles / dat ze greppen konden / pyss / inzonderhepd het gezouten vleesch / 't welk ons volk / door gebrek van graagte / opgehangen had by zess / acht / of tien stukken teffens : doch dit wierdt weggenomen; eer wy daar eens om dachten / ook wierdt 'er in de nacht een baal met Meteldoek opgetoend / en een groote party daarvan ontvoerd; maar of dit dooz de Hollanders / of dooz ons eygen volk gestolen wierd / zoud ik niet weeten te zeggen; want dat wy eenige behendige dieven op ons schip hadden is zeker.

Zynde aldus behouden ten anker gekomen; wierden de zieken aansonds na land gezonden / alwaar herberging voor hen bereyd was : en degene die nog eenigfins bequaam waaren bleeven t'scheep / en wierden dageliks met goed en bet schaapen / of versh ossen vleesch verzorgd. Ik ging met myn geschilderden Prins ook aan land / alwaar ik met hem bleef / totdat wy weder t zepl gingen / 't welk ontrent zess weeken duurde / in welken tyd ik gelegenhepd nam om zo veel als my doenlyk was kundschap van het land te bekomen; van 't welk ik

Komen
aan de
Kaap.

ik

ik alhier een hoft verhaal zal geeven / en my voorts na 't eynde spoe- 1691.
den.

De Kaap van goede hoop is de uiterste hoek van het vaste land Afrika na 't Zuiden / leggende op 34 graden 30 minuten Zuidter breedte / onder een zeer gemaatigde luchtstreek ; ik hou deeze breedte voor een van de zachtste en liefstste van gemaatigheid / die 'er zou konnen weezen : en ik kan niet laten alhier gewag te maaken van een gemeen vooroordeel / 't welk onze Europeesche Zeebaarende lieden tegen dit land ingelaaten hebben / 30 dat zy 't achten veel kouder te zyn / dan andere plaatsen op dezelfde breedte benoorden den Middellyn. Ik ben daarin van een ander gevoelen / en ik acht dat hunne meening hierop onstaat / dat van welke weg ook zy aan de Kaap komen / 't zy dat het is na Oostindie gaande / of daarvandaan komende / zy door een heete luchtstreek passeeren ; en 't is geen wonder dat dus uit een grootte hitte komende / het land hen kouder toefchynit. Sommige / 't is waar / schryven de koudheyt der Zuidewind alhier daar aan toe / dat hy uit de zee waait : doch ik heb in 't tegendeel altoos bevonden / dat de zeewinden warmer zyn dan de landwinden / 't en waare van 't land een heete verzengende waait. Zulk een wind gevoelden wy op onze togt van de Kabo Verdes Eyslanden na de Zuidzee, 't welk ik ter behoorlyker plaats in 't IV. Hoofdstuk heb vergeten te melden : want het gebeurde op den 19 Januaris 1683 dat wy op de Zuidter breedte van 37 graden zynde / een styve wind gevoelden die van de Amerikaansche kust quam / doch zo geweldig heet / dat wy oordeelden dat dezelfde van een brandende berg van 't land most komen / want het was eene hitte gelyk als uit de mond van een oven. Diergelyk een hitte heb ik nog eens gevoeld op een achtermiddag in Julius des jaars 1694. zo als wy voor de Korunna ten anker lagen ; dezelfde quam met een Zuidelyke wind ; en deeze heide wieden door een donderbui gevolgd. Deeze zyn de eenigste overheete winden / die my ooit in myne reysen voorgekomen zyn. Doch dit overgeslagen / dewyl deeze voorballen uitzonderingen zyn / 30 heb ik doorgaans aangemerkt / dat de zeewinden veel warmer zyn / dan die welk van 't land waaijen / 't en zy daar de winden van de Poolen komen / 't welk ik de waare oorzaak acht te weezen van de koudheyt der Zuidewind aan de Kaap ; want het is daar in zee ook koud. En wat de koudheyt der landwinden betreft / gelyk de Zuidwester deelen van Europa zeer daar door getroffen worden van de Noordter en Oostelyke winden / 30 wordt de kust van Virginie daar tegenover leggende / immer zo veel door de Noordwester winden geneepen / die daar geweldig koud over 't land waaijen / schoon deszelfs breedte niet veel van die der Kaap verscheelt.

Daar om voort te gaan : Dit groot Voorgebergte bestaat in hoog en zeer aannemelyk land / 't welk zich in een zee aangenaam en vermaakelyk opdoet : en byten twyfel is het gezigt daarvan zeer aangenaam geweest voor die Portugeezen , welke het eerst in hunne togt ter

1691. zee na Oostindie bonden/ naadat zy langs de byster groote kust van Afrika na de Zuid-pool zeplende/ epindelfch de geneugte hadden dit land te zien/ en hunne koers met dit voorgebergte te epindigen; 't welk zy daarom noemden Cabo de Bona Esperance, of de Kaap van goede hoop dewyl zy bevonden dat ze toen oostwaards aanmogten zeplen.

Tekenen
waar aan
men weet
dat men
dichtby
de Kaap
is.

Opstig of zestig mylen bezupden dezer Kaap in zee kan men de grond bequaamlyk zeplen: en daarom is het dat onze Engelsche Zeelieden van de kust van Brasilië overziende/ gelyk zy gemeenlyk doen/ zich vergenoegen met het lood upt te werpen/ en daaruyt besluytende dat zy tegenover de Kaap zyn/ dezelve dikwils voorby passeeren/ zonder die te zien/ en dan hunne koers noordwaards beginnen te zetten. Zy hebben nog verscheppene andere tekenen/ waaraan ze weten dat zy niet verre daaraf zyn/ gelyk als upt de zeevogelen die ze ontmoeten/ voornaamelyk de Algatrossen, dat groote vogels met lange wieken zyn/ en de Mangovolucres, een klepner gevogelte. Maar 't gene daar onze Engelsche Zeelieden zich meest op verlaaten/ is de verandering van 't Kompas/ daar zy zeer naauw op letten als ze ontrekt de Kaap komen/ dooz 's morgens en 's avonds de hoogte der sonne te neemen. Hier zyn ze zo naauwkeurig in/ dat zy dooz hulpe van 't Azimuth-kompas/ een instrument voornaamelyk by die van onze landaard gebruykt/ weten wanneer zy tegen over de Kaap/ en of zy beoosten of bewesten dezelve zyn. En daardooz is het/ dat schoon zy te zupdelfch van de peylbaare grond zyn/ zy evenwel hunne koers recht weten te sturen/ zonder genoodzaakt te zyn het land aan te doen. Maar de Hollanders daarentegen/ die een vastighepd op dit Voorgebergte in hebben/ leggen daar altoos aan in hunnen Oostindische reysen/ 't zy dat ze heenen gaan/ of te rugge komen.

Het aanmerkelykste land in zee is een hooge berg/ die stepl by de zee nerrloopt/ met een vlakke en effene top/ en daarom de Tafelberg genaamd word. Aan de westzy van de Kaap/ een wepnig noordwaards/ is een groote haven/ met een laag vlak epland daar vooz leggende/ 't welk men ter rechter of ter linker hand kan laaten leggen/ en ter wederzyde beylig passeeren. De schepen die hier ankeren leggen dicht by 't vaste land/ latende 't epland een goed end wegs buptenwaards leggen. Het land aan de zee tegen over de haven is laag/ doch een wepnig landwaard in na 't Zuiden met hooge bergen bezet.

De
Lands-
douw.

De landsdouw/ waarvan de aarde byzyn van kleur/ doch niet heel diep is/ brengt byz wel gras/ krupd/ en geboomte vooz; het gras is kort/ gelyk dat het welk op de duynen van Wiltshire of Dorsetshire groeit. De boomen vallen 'er niet groot/ en zyn ook maar wepnig; en verder in 't land/ zo ik onderrecht ben/ is 'er mede geen overbloed van geboomte/ zynde de grond of de aarde daar al meest evenens/ als dicht by de haven/ 't welk hoewel het niet gezegd kan worden/ zeer vet of weelig land te zyn/ nogtans zeer bequaam is vooz de landsdouw/ en aan den bystigen Afkerman een goeden oogst uylevert. Ook is het land twintig of dertig mylen opwaards byz wel be-

beret van plantazien / alwaar veel Duysche huysgezinnen en Fransche blugtelingen zich met der woon neergeslagen hebben : maar dicht by behaven heeft men wepnige akkers.

Hier groeit een menigte van Carto / garst / erwten / enz. ook heeft men 'er veelerspe bzuichten / als Appelen / peeren / queepeeren / en de grootste granaatappelen die ik ooit gezien heb.

De voornaamste bzuichten zyn Druppen / die aldaar zeer wel tieren ; en 't land is 'er binnen korte jaaren zo met Wynstokken beplant / dat ze een menigte van Wyn daar maaken / van welke zy veel te missen hebben / en groote partpen daarvan verkoopen aan de schepen die aldaar aanleggen. Deeze wyn is gelijc de Fransche Hooglandsche wyn / maar bleek van kleur / hoewel zeer zoet / lieflyk / en sterck.

De tammie dieren van dit land zyn Schaapen / geiten / berkens / hoehen / paerden / enz. De schaapen zyn zeer groot en vet / want zy willen hier zeer wel aarden / dewyl 't een droog land / en het koft gras deeze dieren zeer aangenaam is : doch voor groot vee is het zo goed niet / ook is het rundveesch niet zo zoet naar zyne soort / als het schaapen. Van wilde beesten heb ik verstaan dat 'er verscheydene soorten zyn / doch ik heb 'er geene gezien : hoewel ik ebenwel geloof dat 'er wilde dieren zyn / die wel op de schaapen zouden loeren : maar die worden 's avonds gemeenlyk onder dak gesaagd / en opgeslooten.

Daar is een zeer mooie wilde Eze in dit land / wiens lpf aardig met eenpaarige strooken van zwart en wit gestreept is ; deeze streepen loopen van de rug nederwaards na de buyk / dewelke wit is / en ze zyn twee of drie vingeren breed / loopende ebenwysdig / en zwart en wit overhands / heel aardig / van de schoften af tot de snijt toe : Ik zag twee hupden van deeze beesten / die gedroogd en bereyd waaren / om als iets raars na Holland gezonden te worden ; en zy scheenen my toe groot genoeg te zyn om 't lighaam van een beest te besluipen dat zo kiloek was als een jaartig beulen.

Hier zyn veel eenden / meschoop-vogels / enz. Ook worden 'er op de doyre bergen en blakten veel Struppen gebonden : van welker eeren ik hier enige at ; degene van welke ik dezelve kost / verhaalden my dat deeze dieren hunne eyeren in 't zand / of in een drooge grond leggen / en die dan door de zon laaten uytbroeden. Aan een van deeze eyeren is zo veel te eeten / dat 'er twee menschen genoeg aan hebben ; en de Inwoonders bewaaren degene die zy binden / omze aan de breimbelingen te verkoopen. Toen ik daar was waaren ze vrschaars / want het was in het begin van hunne Winter / en my wierd verhaald dat deeze eyeren ontrent Kerstyd / het welk daar te lande hunne Zomer is / gelegd worden.

De Zee hier ontrent verschaft overbloed van Visc van verscheidener soort / inzonderheyd van een zekere visch / wat klepner als een haering / waarvan zy zulk een groote menigte hebben / dat ze jaarlyks groote partpen daarvan inzouten / en na Europa zenden. Zeehonden

1691.

zyn'er ook by menigten ontrent de Kaaip / 't welk gelijc ik reeds gezegd heb / een teken is van overloed van visch / die het aas is daar deese dieren van leeven.

Vesting.

De Hollander hebben aan de zee kant tegen ober de haven een sterke vesting / alwaar de Gouverneur woont : En twee of driehonderd schreeden van de westzijp dezer vesting is een Hollandsch blek / waarin ik ontrent zestig huysen telde / zynde niet heel hoog / maar wel gebouwd met steene muuren; want daar wordt veel steen gehaald upt een græbe niet verre vandaar.

Tuyn.

Achter het Blek of dorp / als men na 't gebergte gaat / heeft de Hollandsche Oostindische Maatschappij een groot huys / en een treffelijke Tuyn / met een hooge steene muur omringd.

Deze Tuyn is vol van veleleye krupden / bloemen / wortelen / en vruchten / met mooije en wyde wandelingen of paden / en met prieelen voorzien; dezelve wordt bevochtigd door eene beek die van 't gebergte neerdaalt / en in verscheydene groeven verdeeld zynde na alle hoeken van den tuyn gelejd wordt. De haagen die de wandelingen asperken / zyn zeer dicht / en negen of tien voet hoog; wordende door snoeijen heel net en gelijc gehouden: binnen deese zyn'er laager heggen: die de Fruytboommen van malkanderen afscheyden / zonder dezelve echter te beschaduwten: want zy houden elke soort van vruchten op zich zelven / gelijc als Appelen / peeten / queen / granaaten / enz. deese aarden hier alle zeer wel / voornaamelijc de Granaatappelen. De Wortelen en moeskruipden hebben ook hunne byzondere plaatsen / die van de andere afgeschooten zyn / en dat alles in zulk een orde dat het heel cleijc en vermaakelijc is. Men ziet daar een groot getal van zwarte slaaven / die'er upt andere gewesten gebragt zyn / waarvan sommige gestadig wieden / snoeijen / en den tuyn schoon houden. Van alle vreemdeelingen wordt vrlyheid vergund om er in te wandelen / en met verlof van de dienaars mag men ook wel eens van de vruchten proeven: maar indien men 't heymelijc wil doen / zou 't wel quaelijc konnen uptvallen; gelijc ik'er eenen geweeten heb / die / terwyl ik'er was / by of zes granaaten nam / doch door een van de slaaven bespied / en gedrepgd wierdt om voor den Gouverneur gebragt te worden: ik geloof dat het hem eenig geld koste om de peys te maaken / want ik hoorde sedert niet meer daarvan. Wat verder op voorby de tuyn na 't gebergte toe / zyn eenige andere kleyne tuynen en Wyngaarden / die byzondere lieden toehooren; doch de bergen zyn'er 30 dicht by / dat het getal daar van maar kleyn is.

De Hollanders die in het Dorp woenen trekken goed voordeel upt de schepen die hier aankomen / en voornaamelijc door het herbergen van vreemdeelingen / want men moet'er een daalder 's daags verteeren / hoe wel 't brood en vleesch daar 30 goedkoop is als in Engeland: ook doen zy goede winst met de goederen / welke ze van het vaarends volk / dat daar in 't heen en te rugge gaan komt / hoopen en dan weer aan de Afkerlieden landwaard in ten diersten verkoopen; want die hebben de gelegenheid

heyd niet van 't goed uyt de eerste hand te koopē / maar moeten 't overneemen van degene die aan de haaben woonen / dewyl het naaste dorp / 30 ik versond / wel twintig Engelsche mylen daar van daan lag.

Stettegenstaande de groote overbloed van koozn en wyn / 30 is echter de drank / door de ongemeen hooge belasting welke de Compagnie daarop stelt / zeer dier; en men kan die nergens koopē als in een Herberg of 't moet ter sluph geschieden. Daar zyn maar drie huysen in het dorp / alwaar sterke drank verkost woꝝdt / het eene is 't wynhuys of de herberg / daar niet dan wyn wordt verkost / in 't ander verkoopt men bier en mom / en in het derde handelwyn en tabak / alles zeer dier. Een fles wyns / die ontrent drie mingelen hield / goldt daar achttien stuvers / want zoveel betaalde ik 'er voor; hoewel ik op een andere plaats zoveel om acht stuvers kost; maar dat was ter sluph in een onvry huys; en de verkooper zoud een bedurben man geweest zyn / indien 't geweest was geworden. Dus veel van 't Land / en de Europische Inwooners aldaar.

XX. HOOFDSTUK.

Van de natuurlyke Inwooners der Kaap van goede hoop, zynde Hottentots; hunne lyfstal, gedaante, besmeering, gewaad, huyzing, spyze, leevens manier, en dansen by de vollemaan; ten dien opzichte vergeleeken by andere Zwarten en wilde Indiaanen. Kapiteyn Heath zyn volk ververscht, en nog meer volk bekomen hebbende, vertrekt in gezelschap van de schepen de James en Mary, en de Josia. Een zeer holle zee uyt den Zuydwesten. Aankomst te Sante Helena, alwaar zy het t'huysgaande schip de Princes Anna vinden: De lucht, stand, en landsdouw van dat Eyland: Deszelfs eerste vinding, en verwisseling van Meesters sederd: Hoe de Engelschen het kreegen: Deszelfs sterkte, dorp, inwooners, en 't gewas der plantazien: De Zeekoei van St. Helene het zelfde dier als de Zeeleeuw: Van de Engelsche vrouwen op dit eyland: De Engelsche schepen hun volk daar ververscht heb-

1691.

hebbende, vertrekken gezamentlyk. De verscheelende koersen vandaar na Engeland: Hunne koers en aankomst in 't Kanaal en Duyns.

Hotten-
tots.

De natuurljke Inwooners van de Kaap zyn de Hottentots, het welk de naam is waarby zy malkanderen noemen in hunne danssen/ of op andere doozvallen/ eben als of elk een deezen naam had: doch waarschynelyk heeft dit woord de eene of andere betekenis in hunne taal.

Deeze Hottentotten zyn menschen van een middelbaare gestalte/ niet grof van leden/ dun van lpf/ en zeer werkhelyk en beezig/ hunne troonien zyn van een platte epronde gedaante/ en van satsoen als die der Swarten/ hebbende groote winkbzaaluden/ bruynne oogen/ doch niet zo plat van neuzen/ noch zo dik van lippen als de Swarten van Guinee; ook is hun haair zo gekroest niet.

Zy bestryken zich 't gansche lpf ober met smeer/ zo wel om hunne leden slap te houden/ als om hunne halsnaakte lighaamen door 't sluyten der zweetgaaten tegens de lucht te beschutten: en om dit te beter te doen/ bestryken zy de besmeerde deelen met roet/ voornaamelyk hunne aanzigten/ 't welk hunne natuurljke schoonhepd vermeerderdt/ eben als 't blanketten in Europa: maar 't geeft daarby een sterke lucht van zich/ die schoon ze hen behaagt/ aan anderen echter zeer onaangenaam is: want het allerslimste vypl smeer hebben zy gaern daartoe/ en gebruyken het zo menigmaal als zy 't bekomen kunnen.

De ge-
woonte
van 't be-
smeeren
der lig-
haamen.

Deeze gewoonte van het lpf te besmeeren is zeer gemeen in andere gewesten van Afrika, inzonderhepd op de kust van Guinee, alwaat ze doorgaans Palm-oli gebruyken/ waarmede zy zich van 't hoofd tot de voeten bestryken/ of als zy die niet hebben/ bedienen zy zich van vypl smeer/ 't welk zy koopen van de Europeërs, die met hen handelen. In Oostindie desgeljks/ voornaamelyk op de kust van Kudda en Malakka, en meest op alle de oostelpe eplanden/ alsmede op Sumatra, Java, enz. midsgaders op de Filippines en Molukie eplanden/ bestryken de Indiaansche inwooners zich met oli van Kokos-neuten twee of driemaal 's daags/ doch voornaamelyk 's morgens en 's avonds. Zy bzingen somtyds een half uur door met het vryben der oli in hun haair en op hunne huyd/ latende geen plaats onbestreeken/ dan hun aanzigt het welk zy niet besmeeren/ gelyk deeze Hottentotten doen. De Amerikaanen op sommige plaatsen hebben deeze gewoonte ook/ doch niet zo algemeen/ misschien upt gebrek van oli of smeer: eventwel bindt men in de Noordzee eenige Amerikaansche Indiaanen/ die zich dikwyls bestryken met een verw gemaakt van zekere bladeren/ wortelen/ of kruppen/ of met een soort van roodbaard/ die hunne huyd een geele of roode/ of ook wel een groene kleur/ naardat de verw is/ aanzet: en deeze geeven ook een onaangenaame lucht van zich vooz degene die

die zulks niet gewoon zyn/ hoewel niet zo buns als die/ welke olt of 1691.
smeer gebruiken.

De Hottentots draagen geen dekfel op hunne hoofden; maar be-
strooijen hun haak met klepne schulpen; hunne kleding is een schaap-
vel om hunne schouders geslagen als een mantel/ met de wollige zyn
na 't lpf toe: de mannen hebben behalven deeze mantel nog een vel als
een schortekleed voor 't lpf; en de vrouwen hebben een vel om heure
middel gegoed/ 't welk als een rokje tot aan de kniën neerhangt:
De beenen deezer menschen zyn met schaapsdarmen twee of drie dup-
men dik/ sommige van de voert af tot aan de knieën/ en andere tot
aan de knie toe bewonden/ 't welk van verre schijnt als of zy een soort
van laerzen aanhadden. Deeze darmen doen zy om als ze nog versich
zyn/ en laatense hard en sif om hunne beenen worden; want zy
doenze nooit af/ 't en waare om te eten/ 't welk geschiedt als zy op
reize zyn/ en geen andere kost hebben; dewyl die darmen/ welke zy
misschien zes/ acht/ tien/ of twaalf maanden gedraagen hebben/ hen
dan tot een goed gerecht verstrekken: dit is nu door de Hollanders
verhaald. Zy doen hunne schaapevelen nooit af/ dan om zich te luy-
zen; want doordien zy dezelve gestadig draagen zyn ze vol van onge-
dierte/ 't welk hen dikwils noodzaakt die af te doen/ en twee of drie
uren lang op 't heeft van den dag in de zon te zitten om luyzen te
vangen. De meeste Indiaanen die wat verre van den Middelyn woo-
nen/ worden van luyzen geplaagd/ alhoewel 'er in hunne kleding
minder nestelpaasten voor dit ongedierte zyn/ dan in de schaapsvelen
deezer Hottentotten: want alle de Indiaanen die in koude landen/ ge-
lyk als in de Noorder en Zuydergewesten van Amerika, woonen/ ge-
bruiken vellen/ 't zy van herten/ otters/ beeverz/ of zeehonden/ om
hun lpf te bedekken; welke zy gestadig draagen/ zonder die af te leg-
gen/ even als de Hottentots met hunne schaapsvachten doen; en daar-
door zyn zy ook luyzig/ en hebben een sterke lucht over zich/ schoon
zy henzelven niet of zeer wepnig smeeren; want het is alleenlyk door
hunne vellen dat zy zulks een vieze reuk hebben.

De hupzen der Hottentotten zyn de slechtste die ik ooit gezien heb;
zy zyn negen of tien voet hoog/ en staan tien of twaalf naast malkan-
deren; ze zyn eenigzins rond/ gemaakt van staaken die in de grond ge-
stoken/ en welker bovenste enden aan malkanderen vast gemaakt zyn:
De zyden en toppen deezer hupzen worden gebuld met takken romp-
stomp tusschen de staaken geblochten/ en alles wordt met lang gras/
biezen/ en stukken van huyden bedekt; zo dat de hupzen als men 'er
een stuk wegs vandaan is wel hooft-oppers gelijken. Zy laten aan de
eene zyde alleenlyk een gat van drie of vier voeten hoog/ in plaats
van een deur/ om in en uit te kruppen; maar als de wind aan die kant
inkomt/ stoppen zy 't gat dicht/ en maaken aan de andere zy een o-
pening. Zy leggen hun vuur aan in 't midden van deeze hupzen/ en
laten de rook door de spleeten die 'er rondom zyn uitvliegen. Bed-
den om op te leggen hebben zy niet/ maar ze strekken zich 's nachts
rondom 't vuur neer.

Dragt der
Hotten-
totten.

hun

1691.

Hun hupsgraad is gemeenlyk een aarde pot of twee om hunne spysse in te kookken; voorts leeven zy zeer armenlyk: en 't wort gezegd dat zy twee of drie dagen achter malkaander konnen vasten/ als zy in 't land reysen.

Hunne gemeene spys is krupt/ vleesch/ of schelpvisch/ welke zy tusschen de klippen/ of op andere plaatsen by laag water krygen; want zy hebben geene schuften/ kanoes/ of andere vaartuygen om mede uyt visschen te gaan; zulkis dat hun voornaamste voedsel is van landgebiert/ of krupten welke 't land voortbrengt. Myn Hupsheer zeyde my dat zy schaapen en ossen hielden/ eer de Hollanders zich daar hadden ter neer gezet/ en dat de Hottentotten die landwaard in woonen nog grooter kudden vees had/ en 't selve voor rollen tabak aan de Hollanders verhandellden; dat de prys waarvoor zy een koe of schaaap verkosten/ was een end gesponnen tabak dat van de hoozen of de kop tot aan de staert reykte; want zy zyn zeer groote liefhebbers van tabak/ en willen alles daarom doen. Deeze hunne manier van ruylen blyt my ook van verscheydene andere verhaald/ die my echter zeyden dat zy hun vleesch door zulk een goedkoop middel niet konden bekomen/ omdat zy de vyzhepd niet hadden van met de Hottentotten te handelen/ dewyl dat een voorrecht was 't welk de Hollandsche Oostindische Maatschappij voor zichzelf bewaarde. Myn hupsheer veele gasten hebbende spysde ons meest met schaapenvleesch/ waarvan hy een gedeelte van den slager koft/ die de eenigste in het doorp is: maar de meeste schaapen doodde hy by nacht/ dewelke hem heimelyk door de Hottentotten gebragt wierden/ die hem dan hielpen slagen en billen/ en de hup en darmen voor hunne moeite kreegen. Ik geloof dat deeze schaapen verre uyt het land gehaald werden; want hy was somtyds met twee of drie Hottentotten een dag of twee uyt om ze op te zoeken.

De Hottentots die by het Hollandsch doorp woonen/ krygen hun meeste onderhoud aldaar; want bynder hups is een'er of meer die 'er toebehooren/ dewelke allerley dienstwerk doen/ en daarvoor kost en smeer bekomen. En dan zyn 'er nog drie of vier van hunne naaste vynden die ontrent de deuren der Hollandsche huizen zitten en wachten na de afval en byzokken die van de tafel komen; en indien de Hollanders tusschen tyds iemand van noode hebben om een boodschap/ of iets diergelyks te doen/ zo zyn ze altoos 't hunnen dienste gereed; zonder dat zy veel voor hunne moeite verwachten: maar voor een byzending willen zy niet minder als een stupper iets doen.

Hunne Krelgie/ zo zy 'er een hebben/ is my ganschelyk onbekend; want zy hebben geen Tempel/ noch Afgod/ noch eenige plaats van Godsdienst dat ik gezien of van gehoord heb: niettemin scheen hunne byzophyheid en byzongbedryf des nachts by Meutve of Wolle-maanen eenig bygeloof te hebben te geeven; want voornaamelyk op de Wollemaanen zongen en dansen zy met een groot getier den ganschen nacht door; Ik wandelde tweemaal op zodaanige een tyd/ 's avonds als de Maan

Maan boven de him quam / na hunne hutten / en heek hun bedryf
 een uut of langer aan : Zy waaren alle / 30 mannen / vrouwen / als
 kinderen zeer bezig / en dansten heel mischelyk op 't groene gras by
 hunne hupsges / springende heen en weer door malkanderen / en onder
 een luyd gezang dikwils in hunne handen klappende : hunne aange-
 zigten waaren somtyds na 't Oosten / en somtyds na 't Westen ge-
 keerd ; en ik kon niet bemerken dat zy / wanneer hun gelaat na de
 Maan gekeerd was / eenige andere gebaerden of bewegingen hadden /
 dan wanneer ze met hunne ruggen daartoe stonden. Maadat ik hen
 dus een poos had aangeschouwd / keerde ik weder na myne slaapstee /
 die twee of driehonderd schreeden van hunne hutten was / en ik hoor-
 de hen dien ganschen nacht zingen. Met het klieken van den dag
 ging ik weer upt / en vond veele van de mannen en vrouwen nog zin-
 gende en dansende / welke byzophheid bleef duuren totdat de maan on-
 derging / en toen scheydden zy'er upt / gaande sommige leggen slaa-
 pen / en andere na de Hollandse hupzen om op te passen.

Andere Zwaarten zyn min naauwkeurig in hunne nacht-toesjen / ten
 opzigt van de stipte tyd der Dollenmaan / en houden deeze nachtvreugd
 algemeener en dikwyliger / gelyk ook veele andere volken in Oost en
 West Indie : evenwel is 'er in koude en warme landen een verschil in
 hunne kortswyligheden ; want de warme Gewesten brengen doorgaans
 lekkere vruchten voort / en vermids die onbeschaafde volken zich aan
 wepnig anders / dan wat enkelijk noodig is / laten gelegen zyn / 30
 brengen zy hun meesten tyd door met zich volgens hunne verscheydene
 gewoonten te vermaaken en verlustigen : maar de Indiaanen van kouder
 gewesten hebben zo veel leedigen tyd niet ; want de vruchten der aardschaar-
 fer by hen zynde / moeten zy gestadig met visschen / jaagen / of vogelvangen
 bezig zyn / tot hun onderhoud / en niet upt vermaak / gelyk als by ons.

Belangende de Hottentotten , zy zyn zeer luy volk / en hoewel zy in een
 zeer schoon land woonen / 't welk heel bequaam is om bebouwd te worden /
 en leedige akkers genoeg heeft / 30 willen zy liever arm en elendig / gelyk
 hunne voorvaders / dan eenige moeite doen om overbloed te hebben. Dus
 veel van de Hottentotten : nu keer ik weer tot onze zaaken.

Toen wy aan de Kaap gekomen waaren / huurde Kapiteyn Heath
 een hupsges voor hem om in te woonen / en alzo zyne gezondheid weder
 te bekomen : die van zyn volk / welke 't bekostigen konden / deden
 desgelijks ; en de andere verzorgde hy met slaapsteden / betaalde voor
 hunne kost. Drie of vier van ons volk / die heel ziek aan land qua-
 men / sturden ; maar de andere quamen door hulpe van de Artsen van
 't kasteel / de zoete lucht / en een goede keuken en kelder medicyn /
 haast weder tot hunne voortige gezondheid. Degene die zich hadden
 laten inschryven om altoos gereed te zyn / en 't schip alzo bin-
 nen gebragt hadden / kreegen 't beloofde geld van den Kapiteyn
 en kostten voor 't zelven dank voor de 't hupstrepze. Maar ons getal
 was nu 30 kleyn / dat wy 't schip niet konden regeeren / weshalven
 Kapiteyn Heath eenig volk van den Gouverneur verzocht / en 30 ik ver-
 stond /

Ma

Verver-
sching

van 't

scheeps

volk a

aan

de Kaap

men

men

men

1691.

stond / toezegging kreeg van geliefd te zullen worden upt de t'huys gaande Hollandsche schepen / welke men alle dagen verwachtende was. Ondertusschen quamen 'er de Engelsche t'huysgaande schepen de James en Mary en de Josia van London; dies meende wy daartuit volk te zullen bekomen / doch zy hadden 't zelfs wel van nooden : wy wachteden daarom nog wat langer na de Hollandsche vloot / derwelke eyndelph aangquam / doch ook geen volk te missen had.

Kapiteyn Heath was derhalven genoodzaakt eenige die hy bekomen kon / 't zy soldaaten of matroozen / ter stuip aan te neemen; want dewyl de Hollanders wisten dat wy gebrek van volk hadden / quamen 'er wel ontrent veertig / die gezind waaren weder na Europe te keeren / en zich heymelph aanbooden; waarna zy 's nachts drie of vier teffens op bestemde plaatsen dooz onze boots afgehaald / en op ons schip verborogen wierden / boognaamelyk als 'er een Hollandsche boot aan ons boord quam. Hier aan de Kaap ontmoette ik mynen Wyld Daniel Wallis, dezelfde die te Pulo Kondor in zee sprong en zwom : hy was naa verscheppene togten op Madagaskar, Don Maskarin, Pontichei, Pegu, Kunnamore, Madaras, en de rivier Hugli, eyndelph hier gekomen op een t'huysgaand Hollandsch schip: Ik bepraatte hem wel haast om tot ons over te komen / en vond een middel om hem aan boord van ons schip te krygen.

Vertrek
van de
Kaap.

Den 23ten May zepden wy van de Kaap in gezelschap van de James en Mary en de Josia, koers stellende na het eyland Santa Helena. Ons bejegende op deeze togt niets merkwaardigs / uytgenomen een zeer holle zee upt den Zuyd Westen / derwelke van ter zyde op ons aankomende ons schip lustig slingerde; zo dat onze waterbaten die binne deks lagen / van de eene zyde na de andere loopende / binnen korten aan dnygen waaren / en ons verdek braaf met versch water spoelden : De koegels volden ook upt de bakken / en maakten 'elkens als het schip oversloeg een zeer groot gerammel; en 't was zeer moeijelyk dit goed weder op zyn schik te krygen. Het geschut was zo wel verzorgd en vastgemaakt / dat het niet vertoornte maar de takels en karrollen maakten ook een groot geraas : en de geweldige beweging van 't schip deed ons breezen / dat eenige van de stukken ook losgeraakt zouden hebben / 't welk ten hoogsten naaderlyc voor 't schip zoude geweest zyn : de masten liepen mede groot gebaar van breeken door 't byster slingeren; maar wy leeden geen ander schaade dan 't verlies van drie of vier tonnen waters / en een vat of twee met goede kaap wyn / welke in de kajuit aan stukken raakten.

Holle zee

Deeze zeer onstuymige zee beliep ons kort naadat wy van de Kaap gekomen waaren; en hoewel het groote geweld daarvan maar eenen nacht duurde / zo hadden wy echter geduurig holle deyningen upt den Zuydwesten / bykans tot aan Sante Helena toe / 't welk een klaar blyk was dat de Zuydweste winden nu na de kant van de Zuyd pool zeer hebig waaren; want het was nu de tyd van 't jaar van die winden. Niet tegenstaande dat deeze ongestuymige zee dus van ter zyde op ons afquam / hadden wy evenwel mooi helder weer / en een gemaatigde koelte upt den

den Zupdoosten / of tusschen dat en Oost / totdat wy aan 't epland 1691.
 Sante Helena aanguamen / 't welk was den 20sten van Julius : aldaar bon- Komt
 den wy 't schip de Princesse Anna ten anker / 't welk na ons lag te wachten. aan 't Ey-
 Het epland Sante Helena legt op ontrent 16 graaden Zupder breete : land San-
 de lucht is 'er gemeenlyk helder en klaar / uytgezept in de maanden te Hele-
 wanneer het regent ; echter hadden wy terwyl wy hier waaren / een of twee na.
 zeer regenige dagen. Men heeft 'er vochtige seizoenen bequaam om te zaa-
 hen en te planten / en de lucht is 'er gemaatigd genoeg ten opzigt van de hitte/
 schoon 't 30 naa aan den Evenaer legt / en is daarby zeer gezond.

Het Epland is maar kleyn / zynde niet boven negen of tien mylen Beschrij-
 lang ; 't legt drie of vierhonderd mylen van 't vaste land / en is aan de ving des-
 zeekant met sieple klippen omring / zulks dat men maar op twee of drie zels
 plaatsen kan landen. Het land is hoog en bergachtig / en schynt doo-
 en schraal te wezen : ebenwel zyn 'er enige mooije valleien die tot den
 landbouw bequaam zyn. De bergen zyn kaal / uytgezept dat men on-
 sommige plaatsen eenig kreupelbosch ziet ; maar in de dalen zyn / 30 ft
 onderrecht hen / enige boomen / bequaam tot timmerhout.

Men zegt dat dit Epland eerst ontdekt en bewoond is doo de Per- Ver-
 tugeezen , die gepten en verkens op 't zelve hebben aangesokt : maar scheyde-
 naderhand doo hen verlaaten zynde heeft het woest gelegen / totdat de mee-
 de Hollanders , bevindende dat het bequaam was tot verberfchinge sters van
 voo hunne Oostindische schepen / zich daar neder sloegen ; maar 't zelve.
 naderhand verlieten zy 't weer voo een veel gerieflyker plaats / ik
 meen de Kaap van Goede hoop. Daarop zette de Engelsche Maat-
 schappyn hun volk hier neer / en begon het te versterken ; maar ver-
 mids de bezetting zwak was / quamen de Hollanders in 't jaar 1672 /
 naimen 't Epland weder in / en hielden 't in bezit. Deze tyding in
 Engeland gekomen zynde / wierdt Kapiteyn Monday gezonden om
 het te hernemen : deez onder 't beleyd van eenen die voozmaals daar
 gewoond had / zette by nacht een party gewapend volk / byten wees-
 ten van de Hollanders / die daar toen in bezetting lagen / in een klepne
 inham aan land : deez gasten by de klippen opklimnende / geraakten
 aldus op 't epland / en quamen 's morgens op de bergen / hangende
 over de schans / welke in een kleyn dal dicht aan de zee staat ; en van
 daar in de schans schietende / moften die van binnen het haast opgeeven.
 Daar waaren te dier tyd dat onze schepen daar quamen / twee of drie
 Hollandsche Oostindische schepen ten anker / of op 't aankomen ; doch
 deez ziende dat de Engelschen weder meester van 't epland waaren /
 gingen 't zepl ; maar doo de Engelsche Fregatten gelaagd zynde wier-
 den twee van hen doo Kapiteyn Monday en zyn volk veroverd.

Dit Epland is sedert in 't bezit der Engelsche Oostindische Maat-
 schappyn gebleven / en doo volk en gescht zeer versterkt / 30 dat het De sterk-
 tegenwoordig zeker genoeg is voo een inval van byten : want de te.
 gemeene plaats om te landen is een klepne baaf / gelyk een halbvemaan ;
 naauwlyks vyf honderd schreden wyd tusschen de twee punten : Dicht
 aan de zee van 't eene end der baaf tot aan 't ander / staan byaabe
 Naa 2 fluk

1691.

stukken geschut op een gelyke afftant van malkanderen geplant; en een weynig van de zee af / ontrent in 't midden van de baai / legt een kleyn schans; al 't welke deeze baai zo sterk maakt / dat het onmogelyk is die te overrompelen.

Dorp.

Binnen de groote baai is een kleyn Engelsch Dorp / staande in een kleyn dal tusschen twee hooge steyle bergen; in 't selve zyn twintig of dertig huysjes welker muren van ruuwe steen zyn gemaakt: doch het binnenwerk is zeer slecht. De Gouverneur heeft een byzatsenlyk huys by de schans / alwaar hy doorgaans woont / hebben de eenige weynige soldaaten om hem op te wachten / en de schans te bewaaken. Maar de huysen in het Dorp staan leedig / 't en zy wanneer de schepen hier aankomen; want alle de eygenaars hebben plantazien landwaard in / alwaar zy gestadig werken. Doch als de schepen aankomen / dan begeerben zy zich alle na het Dorp / want dan is 't hunne kernis of markt / om alles wat zy noodig hebben te hoopen / en van 't gewas hunner plantazien iets daartegen te verhoopen.

Gewas.

Hunne plantazien leveren Potatos, Iams, en eenige Plantains en Bananas upt: Hun vee bestaat voornaamelyk in berkens / ossen / haanen / heinen / eenden / ganzen / en kalkoenen / welke zy by menigten hebben / en goed koop afftaan / ruplende daarvoor hemden / onderbroeken / of andere ligte kleding; voorts stikken katoen / zyde / of neteldoek: Arak / supber / en limoen sap is daar ook zeer geacht / en wel van hen begeerd. Doch zy zyn nu in hoope van binnen korten wyen en brandewyn te zullen bekomen / hebbende tot dien eynde begonnen wyntstokken te planten / dewyl 'er eenige Franschen gekomen zyn om dat werk voort te zetten / Dit wierdt my verhaald; maar ik heb 'er niets van gezien: want toen ik aan land was regende het zo hard / dat ik geen gelegenheid had om hunne plantazien te zien. My wierdt ook gezegd dat zy daar Manaties of zeekoeyen vingen / 't welk my zeer vreemd dacht; maar zulks nader onderzoeken de / bevond ik dat die dieren / zo wegens hun fatsoen / als de manier van hun leggen op de klippen / zulke moeten zyn die men Zeelcuwen noemt; want de Manati komt nooit aan land / en men vindt dezelve niet by eenige klippige oeveren / gelyk dit eyland heeft / omdat 'er op zulke plaatsen geen voedsel voor hen is: daarbeneffens is 'er op dit eyland geen rivier voor hen om upt te drinken / hoewel 'er een kleyn beek is / die upt de valley by de schans in zee loopt.

My bleeven hier vyf of zes dagen / gedurende welke tyd de Eplanders in het dorp woonden / om de Zeelieden / die gestadig by hunne Landskieden aan land quamen / te onthaalen. Maar onze vertoeving aan de Kaap had den Matroozen de beurs zeer kaal gemaakt / 't welk deeze Eplanders geweldig speet / en sommige van de armste klaagden opentlyk daar tegen / zeggende dat men de Oostindische Maatschappij zulks behoorde bekend te maaken / opdat zy hunne schepen 't aanleggen aan de Kaap mogten verbieden: Niettemin waaren zy zeer byndelyk op hoope van het gene nog overgeschooten was te

zullen bekomen. De meeste van 't volk aldaar waaren zeer arm / 1691.
maar degenen die nog wat sterke drank konden bekomen om aan de
bootgezellen te verkoopen / kreegen daarvoor 't gene zy te missen
hadden; want de Punch huppen of kroegen waaren nooit leedig /

Maar hadden wy hier recht op aangekomen / en niet aan de ^{Gezonde}
Kaap laangweest 30 zouden ^{lucht.} armste van dit volk iets gewon-
nen hebben / met zieken te bezorgen: want als de Zeebaarende lie-
den t'hups komen / zy zy door haast min of meer met scheurbuik
gequeld / en hunne eenigste hoope is verbersching te krygen / en hunne
gezondheyt op dit epland weder te bekomen / 't welk hen ook zel-
den mist als zy daar komen: want het epland levert een menigte
van treffelyke kruiden upt / waarmede de zieken gebaad worden om
hunne leden slap te maaken; waarna zy door de vruchten en krui-
den / en de versche spys / haast van de scheurbuikige vochtigheiden
geneezen worden: zulks dat in een week tyd de zieken die in hang-
matten aan land gedaagen wierden / en ganschelyk onmagtig waa-
ren te gaan / gesprongen en gedanst hebben. Supten twysel helpt
de helderheyt en gezondheyt van de lucht zeer veel tot het verdy-
ven deezer quaalen; want daar is gestadig een versche koelte.

't Vrouw
Terwyl wy hier lagen kreegen vele van de bootgezellen bysters; volk
en een jongman / behoorende tot het schip de James en Mary, trouw- aldaar.
de daar / en bragt syn wyf met hem in Engeland; een ander nam zy-
ne byster waaraan hy verloofd was mede / om met haar in Eng-
land te trouwen: en verscheptene van ons volk waaren op de Sant-
Heleense Meysjes verliefd / dewelke hoewel zy daar gebooren waaren /
echter zeer verlangden om upt die gevangenissen ontslagen te zyn / 't welk
niet anders geschieden kan / dan door met Matroozen of passagiers /
die hier aankomen / te trouwen. De jonge vrouwtje die hier geboor-
en zyn verscheelen weynig van de Engelschen / als zynde dochters
van dezelve; zy zyn welgemaakt / en zouden mooi en bevallig wee-
zen / als zy maar een geboeglyk gewaad aanhadden.

Ik was hier maar twee dagen aan land om eenige verbersching ^{Prins}
voor myzelven en voor Jeoly, dien ik met my aan land gebragt ^{Jeoly.}
had / te bekomen; en hy was zeer vlytig om zulke gewassen als 't ep-
land uptleverde te vergaderen / hebbende een zak met zich gebragt /
wel het volk van 't land met wortelen voor hem vuidde: Zy qua-
men rondom hem / en verwonderden zich zeer over hem. Dit was
de laatste plaats alwaar ik hem t'myner beschikkinge had; want de
Stuurman / die Mr. Moodies part in hem had / liet my het opzigt gan-
schelyk over hem hebben. Maar zo dra was ik niet op de Peems
gekomen / of hy wierdt aan land gezonden / om van eenige voornaa-
me personen gezien te worden; en dewyl ik geld van doerhad / liet
ik my bepraaten om eerst een gedeelte van myn part / en vervolgens
het overige te verkoopen. Daarna versond ik dat men hem om-
boerde om te laaten kphen / en dat hy te Oxford aan de kinderpoli-
ken gestorven was.

Aaa 3.

Maar

Vertrek
van Sante
Helena.

Maar om voort te gaan: naadat wy water ingenomen/ en ons van versche mondkost voorzien hadden/ zeplden wy vanhier in gezelschap van de Prinses Anna, de James en Mary, en de Josia, op den 2^{den} Julius, stellende onze koers na Eugeland, met doornemen van nergens onderwege meer aan te leggen. Wy waaren nu in den weg van de Passaad-winden/ welke wy gemeenlyk bebinden te 3^{yn} Oost-zuydoost/ of Zuydoost ten Oosten van N. O. totdat wy by den Middelpn komen/ en somtyds negen of tien graaden benoorden dezelve. En om die reden zouden de schepen hunne koers wel langs de Afrikaanschen oever kunnen houden/ en tusschen Kabo verde en de Eylanden van Kabo verde doorzetten/ want dat schynt de rechtste koers na Engeland te 3^{yn}. Maar de eerbaarenhepd leert ons dihtwils/ dat de verste weg om/ de naaste weg na hups is/ en zo gaat het hier ook: want als men dicht langs den Afrikaanschen oever tracht te houden/ ontmoet men onzekerder winden/ en men is meer aan siltten onderhevig; daar in 't tegendeel/ als men den middelweg tusschen Afrika en Amerika houdt/ of liever dichtst aan de Amerikaansche kust baart/ totdat men benoorden den Lyn is/ men gestadig een sneedige koelte heeft.

Dit was de weg dien wy hielden; en in onze togt eer wy by den Middelpn quamen/ zagen wy drie schepen/ na dewelke stierende/ bevonden wy dat twee daarvan Portugeezen waaren/ gaande na Brasilië: het derde hieldt zo verre boven wind/ dat wy 'er niet bykomen konden om het te prehen; maar wy bevonden uyt de Portugeezen dat het een Engelsch schip was/ genaamd de Dorothee, gevoerd door Kapiteyn Twhayt, gaande na Oostindie. Wy vervolgden dan met de drie andere schepen onzen weg/ tot dicht by Engeland, alwaar wy door onsupmug weder geschepten wierden; doch eer wy in 't gezigt van land quamen/ geraakten wy weer by malkanderen/ uytgenomen de James en Mary, die voor ons in 't Kanaal gekomen 3ynde/ na Plymouth was gezepld/ en daar van ons en de andere schepen de tydning bragt; waarop onze Oorlogschepen/ die daar lagen/ uytzeplden om op ons te kruipen/ en ons ontmoet hebbende te Plymouth bragten. Aldaar quam de James en Mary weer by ons/ en wy zeplden gezamentlyk/ onder 't gelepde van eenige oorlogschepen/ na Portsmouth, alwaar ons eerste Konbooi ons verliet/ en inliep: doch ons mangelde geen gelepde/ want onze blooten gingen toen na de winterhavens/ om opgelegd te worden/ zulkas dat verscheydene Engelsche schepen ons na Duyns vergezelschapten; en een Hollandsch Esquade zeplde het Kanaal ook op/ doch hieldt wat verder van onze kust/ omdat het na Holland ging. Toen wy op de hoogte van 't Zuyd Voorland quamen verlieten wy hen/ zeplende achter de zanden van Goodwin om; en wy loefden op na Duyns, alwaar wy den 16^{den} Septe mber 1691. ten anker quamen.

Aan-
komst
in Duyns.

E Y N D E.

Re-

REGISTER

Der

Voornaamste plaatsen en zaaken

In deeze Reysbeschryving vermeld.

A

C

A chin, een Stad op Sumatra. 362.
 Afgoden der Cineezen. 294.
 Afgodentempel. 194. 304.
 Akapulko, een stad. 173. deszelfs ha-
 ven. 174.
 Alcatrane, zekere soort van teer. 95.
 Alikruyken ongemeen groot. 328.
 Ampalla, een eyland. 87.
 Ambergrys. 53. en 346.
 Anatta, zekere verfstoffe. 161.
 Areek, zekere gewas, 244.
 Aves, een eyland. 37.
 Avogato-peer. 144.

B

B akkeljauw. 65.
 Balkvloten. 99. 100.
 Bananas, zekere vrucht. 242.
 Besnydenis te Mindanao. 257. staat-
 sie na dezelve. 258. 259.
 Betel, zekere vrucht. 243.
 Blaasbalgen der smids heel zonder-
 ling. 252.
 Bon-Airy, een eyland, 36.
 Broodvrucht. 229.
 Bylen van steen. 61.

C elebes, een eyland. 326
 Chametly Eylanden. 82. en 206.
 Chepelio, een eyland, 144.
 Cheapo, een rivier, en dorp van dien
 naam. 145
 Cina 300.
 Cineezen, zyn afgodenienaars 294.
 hoedaanig van lyf en leden. 301.
 zyn door de Tartars gedwongen
 hun hoofdhaair af te snyden, hun-
 ne dragt, 301. kleine voeten hun-
 ner vrouwen 301. Afgodentempel
 304. hunne Jonken. 304.
 Corpus Sant, zekere Lichtje 306.
 Cygnet, het schip gevoerd door Ka-
 piteyn Swan. 96. wordt te Min-
 danao de rivier opgehaald 270.
 alwaar 't gewormte den bodem
 doorknaagt 272. Dryft door storm
 weg 320. vertrekt van Nikobar.
 352. komt op de kust van Koro-
 mandel 395. gaat na 't Eyland
 Madagaskar, alwaar 't verzonken
 legt. 368.
 Centipees. 245.

D

R E G I S T E R.

D

- D**arien, de Landēngte van Amerika 4. doortogt over dezelve 11. tot 19. 311.
 Diepe zeen by hoogland. 311.
 Dievery op 't schip gestraft 218. en te Mindanao 269. op de vyf eylanden. 317.
 Dildo-boom. 71.
 Donderwinden. 57. 154. 160.
 Draakeboomen. 337.
 Druyveboom. 291.
 Drythout. 164.
 Durions, zekere vrucht, 244.
 Duyzendbeenen. 245.

F.

- F**ilippynse eylanden 236. bequaamste weg daarnatoe. 265.
 Flamingo, zekere vogel, die een zeer aardig nest maakt. 51.
 Formosa, een eyland. 313.

G

- G**allapagos eylanden, 71. de lucht en 't weeder aldaar. 77.
 Gallo, een eyland. 119.
 Gayny (Joris) verongelukt in 't overzwemmen van een rivier. 15.
 Geytenvellen en Pensendrek door de Inwooners der vyf eylanden geeten. 315. 316.
 Gong oft trommel te Mindanao. 257.
 Gorgonia, een eyland. 122.
 Goud, hoe de Indiaanen 't zelve kry-

gen.

- Goudmynen. 108. 138.
 Guam, een eyland, 225. deszelfs Inboorlingen 230. bejegening aldaar 232. 233.
 Guayaquil, een haven. 42. 43.
 Guayaquil, een Stad 107. aanslag op dezelve 108. gemist. 111.

H.

- H**achlijke ontcoming van een groot gevaar. 82. en 183.
 Ste. Helena een Dorp, 94.
 Hogciu, zekere Cineese drank. 309.
 Hollanders zyn Meeſter van de Spece-ryhandel in Oostindie. 243.
 Holle zee. 390.
 Hoos, beschrijving der zelve 329. zonderlinge uytwerking daarvan 330.
 Hottentots, natuurlyke inboorlingen van de Kaap van goede hoop. 386.
 hunne dagt, huyzing, en levensmanier 387. 388. eeren de Vollemaan. 388. 389.

I

- I**ndiaanen op de Koorn-eylanden hunne zonderlinge gewoonte 25.
 Indiaanen van Bokka-Toro. 29.
 Indiaanen die vergiftige pyltjes uyt spatten blaazen 31.
 Indiaanen van Bluefields rivier, hunne zonderlinge steene bylen 61.
 Indiaanen, zyn veyl met hunne vrouwen 293. hoe zy vuur krygen 339.
 100-

R E G I S T E R.

toonen hun hooft-haair als zy een
groote getal willen betekenen 370.
Indigo, hoe die gemaakt wordt 161.

J

St. Jago, een rivier. 269.
Jaka, zekere vrucht, 245.
jakhalzen, zekere dieren. 170.
Jan Gret, een jonge Indiaan. 128.
zyn zonderling geval, 128, 129.
Jan Thakker 272.
St. Jans Eyland 237.
Jeoly, zie *Prins Jeoly*.
St. Joans eyland op de kust van Cina
300. 't gewas deszelfs 303.
Joan Fernandes Eyland. 60.
Jonken, Cincefe vaartuygen 304.
Joodevisch. 176.

K

Kaap van goede hoop, beschrijving
deszelfs. 381 tot 385.
Kabo verdc's Eylanden 51 tot 56.
Kakao, hoe die groit 45.
Kalifornia, een eyland 212.
Kallafugung, een stad 331.
Kameraad, wat zulks te Mindanao
betekent 249.
Kanoes, zekere vaartuygen, hoe die
gemaakt worden 153.
Kanton, in Cina, 300.
Kapers 21. op wat wyze zy kond-
schap van plaatsen bekomen 22.
veroveren drie pryzen 70. landen
aan 't eyland Amapalla 88. hebben

een aanslag op Guaiquil 108. doch
alles loopt te niet. 111. hoe zy
eerst door de Land-engte van Da-
rien een vrije doortogt kreeg
128. 130. Hunne lastbrieven 136.
geraaken met de Spaansche Zilver-
vloot in gevecht. 148. neemen de
Stad Leon in 156. verbranden
Rea Lejo. 156. houden een scher-
mutseling met de Spanjaards 180.
Kapiteyn Bond 54. zyn ontrouw
134.
Krpiteyn Davis komt in plaats van
Kapiteyn Kook. 84. Zyn landing
op 't eyland Amapalla 88. doch
de aanslag mislukt, 90. treedt met
zyn volk aan land tot het inneemen
van de Stad Leon 156. verlaat het
gezelschap van Kapitein Swan 159.
160. Valt in een zwaare ziekte 160.
ontdekt een gedeelte van 't onbe-
kende Zuydland. 269.
Kapiteyn Eaton 60. scheyd van Ka-
pitein Davis. 91.
Kapiteyn Kook, op wiens schip, de
Autheur zich begeeft 51. sterft en
wordt begraaven 80.
Kapiteyn Pain, zyn zonderling avon-
tuur 38, 39.
Kapiteyn Read 284. gebiedt op 't
schip de Cygnet 285. word doorden
Sultan van Bouton onthaald 333.
verlaat het schip de Cygnet 368.
Kapiteyn Sharp door 't bootsvolk af-
gezet, en weer aangenomen. 3.
Kapiteyn Swan van Engeland geko-
men om in de Zuydsee handel te
Bbb dry-

R E G I S T E R.

- dryven. 60. 96. komt by Kapiteyn Davis en zyn gezelschap, en ver-voegt zich in hunne maatschappij. 97. treede by Guiaquil mede aan land 110. als mede by Leon 156. scheydt van Kapiteyn Davis en andere kapers 159, 160. rooft in de baai van Valderas off en om zig met vleesch te verzorgen. 184. Scheydt van Capiteyn Townly 205, gaat by Rio del Sal aan land 207. gaat andermaal aan land na Sante Peka-que 210. alwaar hy wel 50 man van zyn volk verliest. 211. stelt voor om na Oostindie te zeilen 215. Langduurigheyd der togt 217. gaat van de Kaap Korrientes t'zeyl 217. komt by 't eyland Guam 219. zendt een geschenk aan den Gouverneur 233. Vertrekt na Mindanao 236. komt aldaar aan 238, en 262. zendt geschenken aan den Sultan en zyn broeder 267. komt aan land by den Sultan 268. wordt van Raja Laut onthaald 269. doch daar naa van hem bedroogen 274. en 277. zyn bootsvolk staat tegen hem op 279. en vaart met het schip weg. latende hem aan land 280, 281. wordt door de Mindanayers vermoord. 325.
- Kapiteyn Townly, neemt twee bar-ken 139. trekt voor uyt om Leon in te neemen 156. verlaat Kapi-teyn Davis, en houdt Kapiteyn Swan gezelschap 159. zyn ver-geeffse aanslag op een schip in de ha-ven van Akapulko. 174, 175. scheydt van Kapiteyn Swan. 205. Kapiteyn Teat, voert een bark 217. zeer over een plaat 219. wordt by een roer op 't schip de Cyg-nus verlaat het en begeeft zich in dienst van de Mogol. 368. Karakos, 46 kuft deszelfs. 44 47 Karavane van muylezels genomen. 176, 177.
- Katoenboom. 116. Katvisch 104. heeft een zeer quaad-aardige prikkel 105. Kerken der Spaansche Indiaanen 89. waartoe gebruykt. 90. Klam, zekere oester, 125. Klipvisch of bakkeljaauw 65. Koncenilje 162, 163. Kokosneuteboom 226. veelerley ge-bruyk van die neut 228. Kollima, een vruchtbaare valley 179. Kompostella, eene Stad, 210. Konnings eylanden 124. Koelboom 117. Korrientes, een kaap, 123, 217. Krokkadoor, zekere soort van Pape-gaai 333. Kroosjes-boom 87. Kring om de zon 357. Krygsliften der Spanjaarden, 133, 134. Kurafao, een eyland in Westindie den Hollander en toebehoorende. 35.
- L.
- Ladrones eylanden 225. Landchildpadden zie Schildpad-den. Last-

REGISTER.

Lastbrieven der Kapers 136.
Lazery te Mindanao 254.
Leevendige begravenis 317.
Leon, eene Stad, en 't land daar ontrent 155. de Stad ingeslooten en verbrand 156. 157.
Limpit, zekere schelpvisch 47.
Lobos de tierra en Lobos de la mar, twee eylanden 68 en 103.
Lukonia 236. 287.

M.

Madre de Popa, zeker klooster te Kartagena 32.
Makaffer, eene Stad 327, en 332.
Malayers dooden eenige van Kapiteyn Reads volk 297.
Malayse taal 293.
Mammet of Mammiboom 133.
Manati of zeekoei 26, 27. hoe die gevangen worden. 27, 28.
Mangas, zekere vrucht, 291.
Mangera, een eyland 86.
Mangrove, zekere boom 41.
Manila, een Stadt op Lukonia 288.
Manta, een dorp, 95.
Marias eylanden 214.
Ste. Martha, deszelfs hooggebergte 32.
Meangis, een eyland 370. de taal aldaar 371.
Meloriboom 346. 't gebruik van deszelfs vrucht 347.
Menscheneeters wat daarvan verteld wordt 351.
Mexiko. 212.

St. Michael, een golf, 137.
Mindanao 238. 't gedierte aldaar 245.
't weer en de lucht daar ter plaatse 246. hoedaanig de inwoners 248.
derzelver dragt 249. misselyke gewoonte 249. de Stad en huizen deszelfs 250. hunne spraak 251.
Lazery 254. Sultan, 254. Praauwen 255. Godsdienst 256. manier van Oorlogen 256. besnydenis 257. dansseressen 258, 259. afkeer van verkensvleesch. 260. zonderlinge straf 269. en 276. zwaare regenvloeden 271. manier van dansen 272.
Mindora, een eyland, 286.
Monte Christo, een berg. 96.
Moskito-Indiaanen, zeer afgerecht op 't schieten met schichten 8. en op 't vischvangen 9. hunne levensmanier 9. 10. hoe zy de Manati en Zeefchildpadden vangen 27. 28. 29.
Een Moskito-Indiaan, die meer als drie jaaren alleen op Joan Fernandós Eyland was gebleeven. 61.
Mylen, hoeveel op een graad 225.

N.

Nassau, een eyland 344.
Nieuw Holland 337. Inwoners desselfs 337. hunne jammerlyke levensmanier 338. afkeer van werken 340. schuwheyd. 341.
Nikobar, een eyland 345. Inwoners deszelfs 347. hunne dragt, taal, en huizen 347. vaartuygen 348. geraaken met den Schryver en zyne

R E G I S T E R.

ne makkers in een kryg 352 doch	Pentare, een eyland,	334.
laaten zich bevreedigen. 354.	Peenen, een soort van makelaars onder de Mooren	366.
Nikoya, een steedje 81.	Peregrin, zekere soort van kanoes 23.	
Noddy, zekere vogel 40.	Peribouwen aldaar 98. lands-	
Noordwester en Noordooster door-	doet 99.	
togt, hoe die te vinden 213.	Pinguin, zekere vogel 69.	
Nootemuskaaten 242.	Piscadores, eylanden, 307.	

O.

O mba, een eyland, 334.	Plantainboom of struyk 239. deszelfs vrucht 240. drank en stof daar van gemaakt 241.
Ommegang der Afgodendien- naars 294.	Plata, een eyland, 93.
Ondiep water by laag land 312.	Pomp op de Spaanfche wyze 324.
Ontkoming van gevaar, zie <i>Hachlyke</i> <i>ontkoming</i>	Pontique, een uythoek 205.
Oorlogsman. zekere vogel 37.	Porceleyn 302.
Otta, zekere verfstoffe. 161.	Porto Angeles, een baai. 169.
	Prauwen te Guam hoedaanig ge- maakt 230. zyn ongemeen snel be- zeyld 231. hoedaanig te Mindanao 255.

P

P aapen, hunne inkomft in Ameri- ka 87.	Pracel, zekere droogte, 289. en 300.
Pacheque, een eyland 156.	Prikkelpaar 158.
Paerel eylanden 124.	Prins Jeoly 264. 324. 369. geboortig van 't eyland Meangis 270. Iszon- derling of zyn lyf gefchilderd 371.
Paerloesters 122.	wordt door die van Mindanao ge- vangen 371. en tot slaaf verkoft 372. wordt met zyne moeder van Mr. Moody gekoft en te Benkouli gebragt 372. zynde aan den Au- theuralvoorens overgedragen 369.
Paerlvisfchery 33.	zyne moeder sterft 372. hy zelf sterft in Engeland. 394.
Pagally, of een Platonifche vrindin 249.	Pulo Kondore eylanden 290. zyn wel gelegen 292. derzelver Inwooners 293. zyn veyl met hunne vrouwen 293.
Palma Mariaboom 152.	Pu-
Palmboom. 175.	
Palmetesboom 106.	
Panama, een Stad in Westindie 126.	
de lucht en 't weer aldaar 131.	
Panay, een eyland 131.	
Penguin, zekere vrucht 209.	

R E G I S T E R.

Pulo Uby, een eyland,	296.	Rio la Hacha, een Spaansche stad	33.
Puebla Nova, een steedje, ingenomen	152.	Rio del Sal	207.
Puna, een eyland, 105. de huizen aldaar	106.	Rokas, zekere eylandtjes	39.
		Rofario, een rivier en vlek	208.
		Rottingen	285.
		Rysdrank	277.

Q.

Quantung, in Cina,	300.
Quibo, een eyland	1. 1.
Quistigheid der Engelsche matroozen	275.
Quitto, een Stad	107.

R.

Raja Laut Generaal van Mindanao	255.
zync Godsdienstigheyd	256.
byzondere afkeer van verkens	260.
komt by Kapiteyn Swan aan boord	264.
onthaalt hem	269.
doet zyn schip de rivier ophaalen	270.
zyn trouwloosheyd	272. 274.
zyn vrouwentimmer	276.
inhaaligheyd	278.
Ramadan, feest der Mahometanen,	260.
Rantsoen heelschraal op de togt van de Kaap Korientes na Guam	218.
Read (Jan) vat misnoegen op tegen Kapiteyn Swan	279.
zie Kapiteyn Read.	
Reja Lejo, een Stad	84. 158.
verbrand	156.
Ringrose, Autheur van de <i>Historie der Boekaniërs</i> door de Spanjaarden in een gevecht gedood.	212.

S.

Sagouw, in plaats van broodgebruikt	238.
Sallagua, een haven.	179.
Samciu, zekere Cincefe drank	309.
Sante Helena, een eyland	391.
beschrijving des elfs	391. tot 393.
Sante Pekaque, een steedje, geplonderd	210.
waarop wel 50 mannen van Kapiteyn Swans volk om den hals raakten	211, 212.
Sapadillo boom	144.
Schepenby beurten overen weer varende tusschen Akapulko en Manila.	173.
Schildpadden, hunne verscheydene soorten	72.
Sahipbreuk van den Graave d'Etrée	38.
Schoenen door verkens borstels bedurven	260.
Schryver deezer Voyagie William Dampier, zyn vertrek van Engeland.	pag 1.
komt in de Zuydzee	3.
gaat te rugge van de Zuydzee overland	11.
bewaart zyn Dagverhaal en schriften in een bamboes,	14.
komt aande Noordzee	19.
begeeft zich	op,

R E G I S T E R.

op een Kaper 19. Zyn tweede
 togt na de Zuydzee 't zeylgaande
 van Virginie 51. passeert de Straat
 Le Maire 59. en komt in de Zuyd-
 zee 60. aan Joan Fernandós Eyland
 60. komt by de Gallapagos eylan-
 den 71. op de kust van Peru 98.
 in de baai van Panama. 132. be-
 geeft zich van 't schip van Kapi-
 teyn Davis op dat van Kapiteyn
 Swan 159. wordt ziek aan de wa-
 terzucht 181. wordt op een zonder-
 lingse wyze daar van geneezen 215.
 komt aan 't eyland Guam 219.
 Zyne Tafel van yder-dags loop van
 de Kaap Korrientes na Guam 221.
 komt aan 't eyland Mindanao 231.
 en 262. gaat met de Veldheer te
 Mindanao ter jagt 274. gaat aan
 boord, en vaart tegens zyn dank
 met het schip weg 280, 281. komt
 op de kust van Cina 300. en ver-
 volgens voorby Formosa aan de vyf
 eylanden 311. gaat met Kapiteyn
 Read te Kallafusing aan land 333.
 komt aan Nieuw Holland 336. aan
 't eyland Nikobar 346. neemt voor
 aldaar aan land te blyven 348. ver-
 laat 't schip de Cygnet en gaat aan
 land 349. en krygt nog meer ge-
 zelschap van 't schip 351. koopt
 een vaartuyg van de Nikobarianen
 352. steekt met het zelve in zee
 na 't eyland Sumatra 356. Wordt
 door een grouwzaame storm over-
 vallen 358. zyne schrikkelijke angst
 359. komt aan 't eyland Sumatra,
 361. vervalt in een heete koorts
 362. komt te Achin 362. neemt
 een Malayse purgatie in 363. doet
 eenige togten 364. komt te Ben-
 kien 369. begeeft zich van daar
 op 't schip de Defence om na En-
 geland te vaaren 375. komt aan de
 Kaap van goede hoop 380. komt
 aan 't Eyland Sante Helena 391.
 en eyndelyk in Duyns 395.
 Seals of zeehonden 64.
 Sebald de Waards eylanden 58.
 Shark of Sjark, zekere visch 48.
 Silvester, zekere verwstofte 163.
 Slaaven, verkoopingse derzelver
 332.
 Snapper, zekere visch 65.
 Soldier, zekere gedierte 30.
 Spaansche Pomp 324.
 Spaansche Zilvervloot, zie Zilver-
 vloot van Spanje.
 Spaanjaarden, derzelver scheeps on-
 kunde in de Zuydzee 135.
 Speelgevecht te Mindanao 157.
 Springkhaanen, door de inwoners
 der 5 Eylanden gegeten 316.
 Spuytende rots 165.
 Staaten eyland 59.
 Star-appel 145.
 Straat le Maire 59.
 Straft te Mindanao 269. 276.
 Stormen 51. 154. 155. 305. 320.
 358.
 Sultan van Mindanao 254.
 Sultan van 't eyland Bouton 331.
 komt op 't schip de Cygnet 332.
 Ta-

R E G I S T E R.

T

Tafel van yder dags loop van de
Kaap Korrientes na Guano 221.

Tartaren hebben de Cineezen ge-
dwongen hun hoofdhaair af te
scheeren 301. hunne dragt op de
eylanden Piscadores 308, 309.

Teerboom 290.

Thee, 302.

Timor, een eyland 335.

Tomako, een rivier en Dorp, 120.

Trifte, een eyland, 344.

Tropik, zekere Vogel 40.

Tyd. verschieting deszelfs. 282.

V.

Valderas, een vermaakelyke Va-
ley. 182, 183.

Vinello, zekere vrucht. 166.

Vleermuyzen van ongemeene groo-
te. 285.

Vrouwen by de Indiaanen veyl 293.

Vuur, hoe de Indiaanen 't zelve maa-
ken 339.

de Vyfeylanden, genaamd, Oranje,
Grafton, Monmouth, Basjee, en
Geyten eyland 310, 311. derzel-
ver gewas en gedierte 313. In-
wooners 313. Dragt 314. ringen
van zeker geel metaal 314. huy-
zen 314. fchuyten 315. zonder-
linge spys 315, 316. drank 316.

taal 316. geweer, 317. leeven-
dige begraavenis 317. burgerly-
ke staat en zeeden 317. minne-
lykheyd en beleefdheyd 318. hun-
ne begeerte na yzer 319. hunne
bejegening van Robert Halen zy-
ne makers. 321.

W.

Wafer een Wondarts krygt een
ongeluk door buskruyd 13.

blyft op de reys achter, by de Indi-
aanen 16. komt weer 31.

Water veroorzaakt zwaare ziekte en
sterfte 377.

Waterzucht op een zonderlinge wy-
ze geneezen. 181. en 215.

Wilde Limoenboom 229.

Wilde Nootemuskaatboom 291.

Wilde Wyngaard van groote deugd
328.

William Dampier, zie *Schryver*.

Winden, ongemeen heet 381.

Wyn de Palm, uyt de kokosboom ge-
rapt. 227.

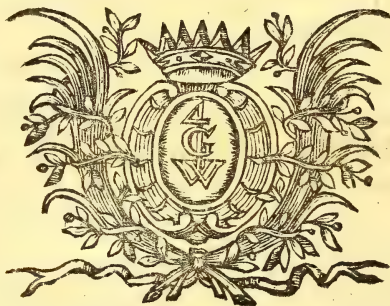
Z

Zeegevecht tusschen de Kapers
en de Spaanschen 148. tusschen
de Franschen, Hollanders en En-
gelschen 376.

Zeeschildpadden, hoe de Miskitôs die
vangen 29. hunne verscheydene
soorten 73 tot 75. hoe zy zich na
andere plaatsen begeben om hunne
eyeren.

R E G I S T E R.

eyeren teleggen. 76, 113, en 292.	Zuydzee genaamd Vreedzaame zee.	
Ziekte en sterfte op 't fchip de Defen-		67.
ce. 377. en 378.	Zuydzee, deszelfs breedte	224.
Zilvervloot van Spanje, wat weg die	Zuygvifch	47.
neemt 127, 130. geraakt met de	zwarten van Daniel Wallis door	
Kapers in gevecht 148.	angft geleerd	297.
Zuydland, ontdekkinge deszelfs 266.		

TWEDE DEEL
VAN
DAMPIERS
REYSE

1875

AND

PAID BY

THE

T W E E D E D E E L
 VAN
 WILLIAM DAMPIERS
 R E Y S T O G T
 R O N D O M D E
 W A E R E L D T

Behelzende

Eene beschryving der togten na Tonquin, Achin, Malakka, beneffens derzelver
 Gewassen, Inwoonders, Manieren, Koophandel, Staats-bestier. Een Ver-
 haal van twee togten na Kampechie, beneffens de Kusten, Gewafln
 Inwoonders, 't hakken van Verfhout, Handel van Jukatan, Kam-
 pechie, Nieuw Spanje. En eene Verhandeling van de Passaat,
 Zee-en Land-winden, Stormen, Saizoenen. Getyden en
 Stroomen der verzengde luchtstreek, in de gansche
 wereld: met een korte beschryving van Natal in
 Afrika, en deszelfs, Inboorlingen, enz.

Midsgaders LIONEL WAFERS Naauwkeurige beschryving van

D A R I E N

Of de

LAND-ENGTE van AMERIKA

Behelzende

Een Verhaal van des Schyppers verblyf en zonderlinge avontuuren aldaar / benef-
 fens de gefeltenisse van het land / kusten / boomen / vrychten / beesten / enz. als
 mede de Indiaanen / hunne gestalte / aardt / zeeden / en werk.

Alles uyt het Engelsch vertaald door

W. S E W E L.

Met naauwkeurige Landkaarten en kopere Platen versiert.

T O T A M S T E R D A M,

By JOHANNES RATELBAND, EN ANDRIES VAN DAMME,
 M. D. CC. XVII.

VOORREDEN.

IN de Voorreden van 't eerste deel myner Reyzen heb ik my wegens myne schryfwyze en styl in verhaalen der zaaken verantwoord. Het gene my dan voor 't tegenwoordig te zeggen staat, heeft voornaamelyk opzigt op het gene ik den Leezer nu aanbied. Ik heb goed gevonden myne wyze van schryven in dit deel dus verre te veranderen, dat ik die in Afdeelingen heb gescheyden, omdat de stoffen die verhandeld worden, zeer veel van malkanderen in tyd en omstandigheden verscheelen: niettemin heb ik elke Afdeeling dezelfde manier gehouden van verticheydene Kappittelen te maaken, op dat dit Tweede Deel eenige overeenkomst met het eerste mogt behouden.

De eerste Afdeeling behelst dat verhaal 't welk ik beloofd had te zullen geeven van myne togten van *Achin* op *Sumatra* na verscheydene plaatsen in *Oostindie*, het welk ik in 't eerste Deel agtergehouden heb om redenen aldaar gemeld. Nu heb ik my van myne belofte gequeeten want by myne eygene aanmerkingen, inzonderheyd ten opzigt van *Tonquin*, heb ik die gevoegd van eenige Engelsche Heeren die lang in dat land gewoond hadden. Ik ben voor my zelyven wel voldaan van hunne weetenschap en oprechtigheyd, hoedaanigheden welke in zaaken van deeze natuur vereyscht zyn; en indien ik hun verlosf daartoe kon bekomen hebben, de Leezer zou ook het genoegen hebben gehad, van te weeten aan wien hy eenige deezer byzonderheden mogt toeschryven. Nittemin heb ik dikwils gelegenheyd genomen om in 't algemeen een onderscheyd te maaken tusschen 't gene ik van anderen verstaan heb. Dit gedeelte dan is het vervolg van het gene in 't eerste Deel vervat is, en het strekt tot voltooiing myner Reystogt rondom de Wereld. * * 3 De

V O O R R E D E N.

De *tweede Afdeeling* vervat de voorvallen die my bejegend zyn gedurende den tyd dat ik in de *Baai van Kampechie* geweest ben, zo als Houthakker en als Koopman. Dit was eer ik myne togt rondom de wereld deed, gelyk de Leezer zal bemerken; en om die rede ben ik daarin zo verre te rugge gegaan, dat ik iets mede van het eerste begin van myn omzwerven. Belangende het bericht dat men daar in vindt van *Kampechie*, de aangrenzende gewesten van *Jukatan*, *Nieuw Spanje*, enz. wys ik den Leezer tot het werk zelf.

De *derde Afdeeling* is een beschryving van de Winden, Weeder, Stormen, Getyden, Stroomen der verzengde Lucht-streek, rondom de wereld; 't welk dienstig zal konnen zyn tot bevordering van het Stiermanschap, en de Natuurlyke Historie betreffende de Zeevaart. Dit is het voornaamste dat ik ontrent zaaken van die natuur in zulk een lange omzwerving ter zee, aangemerkt en geleerd heb: en hoewel ik in 't verhaal myner Togten zelfs niet gelaaten heb daarvan te spreken, als de gelegenheid zulks medebragt, zo heb ik echter geoordeeld dat het niet onaangenaam zou zyn, deeze zaaken in een ordentlyke schikking byeen, en yder onder zyn byzonder hoofddeel te voegen.

Om deeze dingen te verstaanlyker te doen zyn, heb ik byzondere kaarten daarby gevoegd, teweeten voor yder van de twee eerste Afdeelingen een, en voor de laatste van de winden enz. twee; opdat de verscheydenheid der Passaad-winden eenigzins als voor 't oog mogt afgebeeld zyn, en de Leezer te minder verbystord worden door de menigte der woorden, betekene de verscheydenne strecken van 't kompas, of andere noodzaakelyke bewoordingen in 't beschryven dier zaaken. Deeze Kaarten begrypen de *Verzengde Lucht-streek*, en zo veel spaciëna elke Pool als tot myn oogmerk noodig was; en het ontwerp verscheelt daarin alleen van de gemeene kaarten, dat om de *Atlantische* en *Zuyder Zeen* in eenen opslag te toonen, de verdeeling der halve klooten niet gemaakt is op de eerste *Meridiaan* (te rekenen van den *Tenariff*,) de 35ste graad, gelyk gebruykelyk is, en ook is waargenomen in het Wereldkaartje voor 't eerste Deel myner Reystogt, maar op de 30ste, behoudende nogtans de gemeene Graad-rekening in den Evenaar van den gewoonlyken *Meridiaan* der *Kanarische* eylanden of *Kabo Verde*.

Dewyl

V O O R R E D E N.

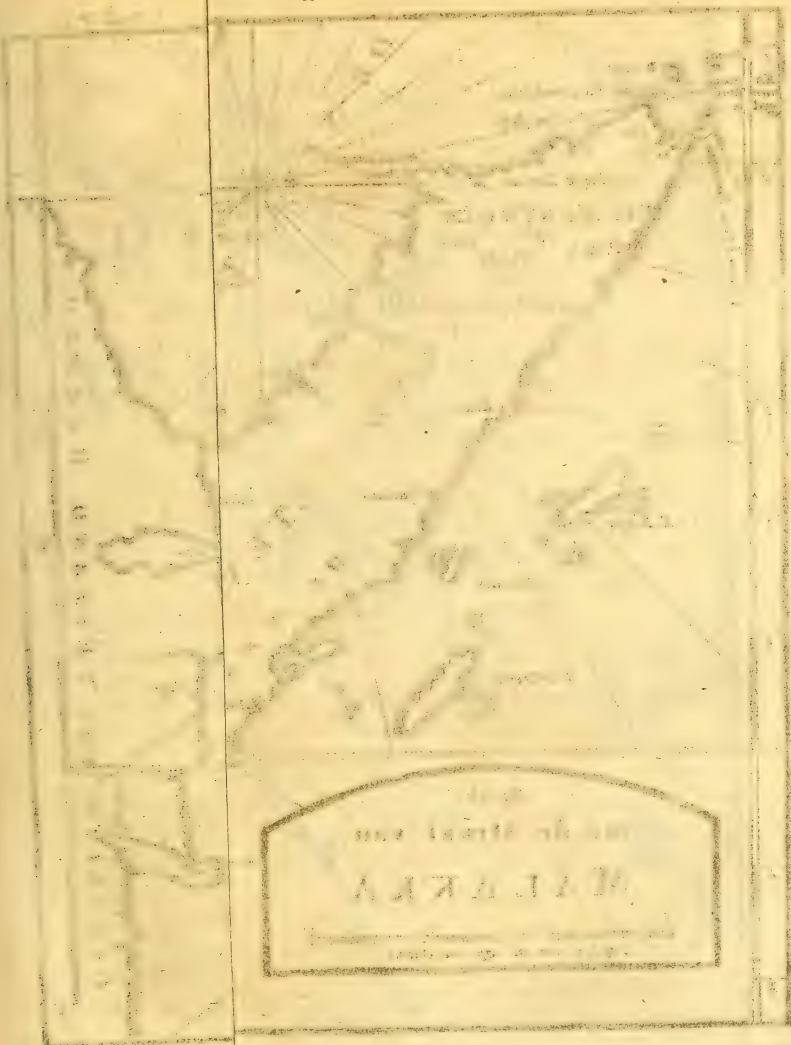
Dewyl ik hier van de *Atlantifche* zee gewag maak, heb ik den Leezer eene zaak voor te houden, teweeten dat ik deezen naam niet alleenlyk gebruyke voor de *Noordzee*, gelyk menze noemt maar voor den ganschen Oceaan ter wederzyde van den *Evenaar* tusschen *Europa* en *Afrika* aan de eene zyde, en *Amerika* aan de andere zyde. Zo men my vraagt waarom ik deeze vryheyd neem, ik acht dat het genoeg is te zeggen, dat my een algemeenen naam voor deezen geheelen Oceaan ontbrak, en dat ik 'er geen gevoeglyker kon vinden. En belangende eene daarvoor, indien de ontdekking der zee bezuyden de Land-engte van *Dariën*, of de *Mexikaanfche* kust een genoegzaame oorzaak geweest is om den naam van *Zuydzee* aan den wydften Oceaan van de wereld te geven, schoon dezelve eerder bewesten de vaste kust van *Amerika* legt; veel meer behoort het my vry te ftaan om den naam van *Atlantifche* eenigfins, schoon op verre na zo veel niet, ruymcr uyt te ftrekken, dewyl andere die reeds van overlang aan zulk een groot gedeelte van den Oceaan hebben gegeven, buyten het oorspronklyk bestek, teweeten het omleggende land van den berg *Atlas*, en de kusten van *Mauritanie*. Ik weet wel dat het gedeelte des Oceaans, 't welk bezuyden de rivier *Niger* legt, doorgaans gaat onder den naam van de *Ethiopifche Zee*; doch ik weet 'er geen genoegzaame rede voor: want hoewel het waar is dat de Ouden alle de Zuyder deelen van *Afrika*, *Ethiopie* genoemd hebben, zo zou men echter op dien voet den naam van *Ethiopifche Zee* aan beyde de Oceaanen ter wederzyde der *Kaap van goede Hoop* moeten gegeven hebben. En zo men dien naam gebruyken moet, waarom dan juyft aan de zee bewesten *Afrika*; waarom dan niet liever aan die van de Oosterkust, welke dichter fchiet aan 't rechte *Ethiopie*, dat men nu 't *Abiffyner* land noemt? En daarom heb ik ook pag. 224. in 't eerste Deel myner Reystogt, bestaan die zee de *Ethiopifche* te noemen, en met de *Indifche* te vermengen; waar onder ik ook betrek den ganschen Oceaan van de Oosterkust van *Afrika* tot aan de verfte *Oostindifche* eylanden, *Nieuw Holland*, en *Nieuw Guinea* daar onder begreepen, alhoewel anders den naam van *Indiaanfche* zee doorgaans in een enger bepaalinge genomen wordt. Doch 't zy daarmede zo 't wil, 'k heb betrekkelijke naamen willen gebruyken, en daarom dienen deeze drie benaamingen van *Atlantifche*, *Indiaanfche*, en *Zuyd-zee* my voor het ganfche bestek

V O O R R E D E N.

stek der *Verzengde Luchtsreek*, en 't gene ik verder van te spreken heb.

Aldus is 't gene dat ik maar geschikt had tot een *Aanhangsel* van het eerste Deel, een Deel op zichzelve geworden. Ik begryp wel dat hier nog iets aan ontbreek, naamelyk eene beschryving van de Zuyder-zeekusten van *Amerika*, uyt de Spaansche Stiermans boeken. Ik beken dat ik wel eereenige gedagten heb gehad om dit mede hier by te voegen; maar behalven de moeijelykheyd van dit werk, en de weynig leedige tyd die my daartoe overschoot, ben ik daar afgehouden, wanneer ik de zaak nader inziende, bevond dat de beschryvingen en kaarten in veele dingen tegen mekanderen streeden, en dat ik verscheydene zaaken zelf anders bevonden had. 't Is waar die kaartboeken zo als ze zyn, zyn heel dienstlig voor degene die in die zeen vaaren, dewyl ze ten opzigte van 't voornaamste, recht zyn: en daarom kon ik niet wel besluyten tot het onderneemen van een werk; 't welk voor een groot gedeelte zoud hebben moeten bestaan in 't verbeteren van misflagen, zonder daarom niet nog meer onverbeter te hebben moeten laten. Andere moogen tyd en hulpmiddelen daar toe hebben, en de toekomende ontdekkingen moogen noch meer licht daaraan byzetten. 't Zal my genoeg zyn, dat ik, deeze eene zaak uytgezonderd; alhier getracht heb te volbrengen, 't gene ik had doen hoopen dat men van my verwachten mogt.

W I L.

T W E E D E D E E L .

1688.

Van

W I L L I A M D A M P I E R S

R E Y S T O G T

Rondom de

W E R R E L D .

I. A F D E E L I N G

Behefzende

Zyne togt van Achin op Sumatra na Tonquin
en andere plaatsfen in Oostindie.

I. H O O F D S T U K .

t' Zamenhang aan 't Eerste deel der Reystogt rondom
de Wereld. Des Schryvers vertrek van Achin op 't
eyland Sumatra met Kapiteyn Weldon. Hunne koers
langs de Straat van Malakka. Pulo Nutti, en andere ey-
landen de R. en 't Ryk van Jihoor, Pulo Oro, en Pu-
lo Timaoon: Groene Schildpadden aldaar. Pulo Kondo-
re. De Zandplaaten van Pracel. De Rivier van Kambo-
dia. De Kust van Champa. Pulo Kanton. Kochinchi-
nese,

DAMPIERS REYZEN.

nese, Pulo Champello, R. en stad van Quinam. Oli van Schildpadden. Die hun Schip verliezen doorgaans te Kochinchina en Pegu opgehouden. Aguala hout van de baai van Siam. Baai van Tonquin. Eyl. van Aynam, en andere eylanden. Rokko een mond van de voornaamste rivier en stad van Tonquin. Visschers Eyland. Rivier van Domea. Domea en deszelfs tuynen, en de Hollanders aldaar. Zy laaten hunne schepen daar boven ten anker, alwaar de inboorlingen eene stad bouwen. Zy gaan op na de voornaamste Stad met schuyten van 't land. De Rivier en 't land daar om heen. Lazarus-bedelaars. Hean een voornaame stad. Cineezen aldaar. De Gouverneur, Scheepvaart, en 't Gety. Zy komen te Kachao de Hoofdstad van Tonquin.

De Lezer zal in 't doozlezen van het eerste Deel myner Reystogt rondom de Wereld gezien hebben / dat ik daar doozbygegaan hebbe om te spreekken van de togten welke ik van Achin op 't eyland Sumatra deed na Tonquin, Malakka, 't Fort St. George en Benkouli; alsmede de beschyppling welke ik van die Gewesten meende uyt te geeven: Dies zal ik nu tot een omstandig verhaal treden van 't gene ik aldaar maar eben aantoorde.

1688.

Om my dan aan de orde der tyd te houden / zal de Lezer gelieven inzicht te gvn / dat myn eerste vertrek van Achin na Tonquin was in Julius des jaars 1688 met Kapiteyn Weldon, gelyk ik in 't eerste deel Pag. 364. heb gezegd. Ik heb aldaar een blad te dooren verhaald tot hoe daanig een zwakke staat ik en myne makkers gebragt waaren / dooz de moeijelikheden onzer togt van Nikobar na Achin: echter wederhieldt myne zwakheden my niet van te overleggen om eenig werk of een togt te doen / waarvan ik fatsoenlyk zou konnen bestaan. Kapiteyn Weldon quam hier aan om de slaaven te verkoopen / welke hy van 't Fort St. George had medegebragt / dewyl 't in zyn weg was na de Straat van Malakka en zo na Tonquin, werwaards hy bebracht was. Dit verschaftte my gelegenheid tot die togt / waartoe hy my vriendelyk noodigde / en ik te meer geneegen was / omdat hy een goede Wondarts in zyn schip had / wiens hulp ik wel van noode had; en myn bynd Mr. Hall. moedigde my ook in 't byzonder hiertoe aan / om dat hy desgelijks tot die togt gezind was / schoon hy in zwakker staat was dan ik. Behalven dat besloof de Kapiteyn Weldon dat hy een vaartuyg te Tonquin zoude koopen / daar

daar hy my booz Schipper op zoude zetten / om een handel-repsje van
daar na Kochinchina, Champa, Kambodia, of eenige andere der omleg-
gende landen te doen; zynde dit een handel die nog naauwelijks ooit
door onze landslieden ondernomen was / 't welke hoope gaf dat men
'er zyn rekening wel by vinden zoude: maar deeze boozslag liep te niet.

Niettemin Kapiteyn Weldon zyne diagen te Achin verricht hebben-
de / zeyde ik vandaar met hem door de Straat van Malakka, van
welke stad en landstreek zich beter gelegenheid hierna zal opdoen om
te spreken. Wy vonden hier het schip de Caesar van Londen, geboerd
door Kapiteyn Wright, die van Bombay gekomen was / en na Cina
stondt te gaan. Wy quam hier in om water en andere verbersching /
gelijk de schepen die deeze Straat passeeren doorgaans doen. Wy ver-
stonden uit dezen Kapiteyn dat die andere Engelsche schepen daar
ook aangeweest / en 10 dagen te vooren Oostwaard aangezeyd wa-
ren. Deeze 3 schepen waaren met Kapiteyn Weldon van 't Fort St.
George t'zeyl gegaan / maar dewyl hy te Achin iets te doen had / had-
den zy ondertusschen hunne reyse voortgezet / en dus verre de booz-
tocht van ons gekreegen. De Caesar was haast weder gereed om te
zeylen / en vertrok den volgenden morgen naa onze aankomst na
Malakka.

Dewyl onze Kapiteyn een vreemdeling en onbekend in de baai van
Tonquin was / gelijk ook al zyn scheepsvolk / so huurde hy een Hol-
landsche Stierman te Malakka; en naadat hy zyne diagen aldaar ge-
daan had / gingen wy vandaar twee dagen naa de Caesar t'zeyl. Wy
waaren begeertig om die 4 schepen in te haalen / en zetteden derhal-
ven alle de zeylen by die wy konden / hebbende een sterke westelyke
wind / met veele harde rukwinden en donderblaagen: 's Anderen-
daags kreegen wy hen al in 't gezigt / want zy waaren de engte /
genaamd de Straat van Sinkapore nog niet gepasseerd: wy quamen
hen derhalven haast by / en passerden die Straat gezamenlyk; zep-
lende toen nog ontrent 3 mylen verder / wierpen wy 't anker uit
by een eiland genaamd Pulo Nutti, den Koning van Jihore toebe-
hoorende.

Alhier nam Kapiteyn Weldon hout en water in / en eenige In-
diaansche inwoonders quamen in hunne Kanoes by ons aanboord;
wy koften van hen eenige Kokosneuten / Plantains, en versche visch.
Wy bleeven hier niet boven 24 uren / want de andere schepen had-
den hun meeste water aan andere eplanden / niet verre van dit /
ingenomen / eer wy hen inhaalden: want de schepen neemen ge-
meenlyk aan de stad Malakka water in: echter maaken zy 't zich
dikwils aan een van deeze eplanden quyt / en neemen beter in.

Wy gingen dan den volgenden dag t'zeyl / en bleeven dicht by
den Malakken oever; en passerende boorby den mond van de
rivier Jihore, lieten wy veele andere eplanden aan stierboord leg-
gen.

1688.

Des Schry-
vers ver-
trekt van
Achin na
Tonquin.

Pulo Nutti

1688.

Jihore.

De rivier Jihore loopt voorby de stad van dien naam / dewelke de zetel van het klepne Rijk van Jihore is. Dit Rijk legt aan 't vaste land van Malakka / en bestaat uit de upthoel van dat voorgebergte : Het heeft overbloed van Peper en andere goede waaren.

Hunne
vaartuy-
gen.

De Inwoonders zijn Mahometaanen / zeer slypbaar / en tot den Hoophandel geneegen. Zy scheppen groot vermaak in de scheepen en zeevaart ; en alle nabuurige eplanden zijn eenigfins volkplantingen van dit Koninkryk / en staan onder dezelfs regeeringe. Zy vaaren met hunne eigene vaartuygen na verscheptene gewesten van Sumatra, Java, enz. hunne scheepjes zijn maar kleyn / doch heel gerteflyk / en de Hollanders koopen 'er veel van tot een klepne prijs / en vaaren 'er mede om handel te dypben / maar eerst schikken zyze wat op naar hun eigen manier / en maaken 'er een roer aan / 't welk de Jihoriaanen niet gebuyken / schoon zy anders zeer goede zeelieden naar hunne wyze zijn. Zy maaken hunne scheepjes spits aan beyde de enden / alhoewel maar een eynde voor het voorsieken gebuykt wordt ; en in plaats van een roer hebben zy aan elke zyde van het achtersteyen een breeide riem / van welke zy 'er een in 't water neerlaaten / wanneer zy 't schip na de eene of de andere zyde stieren willen ; doch altoos laaten zy die riem welcke te spwaard legt neer. Zy hebben Prauwen die byzonder net en aardig zijn : wy noemenze halbvemaans prauwen / want de enden ryzen ter wederzyde zo hoog op / dat zy wel een halbvemaan gelyken met de hoorens opwaards. Zy worden heel schoon gehouden / zeilen wel / en worden veel van de Indiaanen in den oorlog gebuykt. Het volk van Jihore heeft voormaals getracht hoophandel met onze landaard te dypben / en waarom zulks door ons verwaarloosd is weet ik niet. De Hollanders handelen nu fierk aldaar / en hebben onlangs getracht den Koning / die nog jong is / op hunne zyde te gewinnen.

Pulo Oro
en Pulo
Timaon.

Van 't eynde van de Straat van Malakka zeilden wy onder andere eplanden voorby Pulo Oro en Pulo Timaon, welk laatste een plaats is die men dikwils aandoet om hout / water / en andere verscheingen / hoewel wy 'er voorbyzeilden. Onder andere dingen vinder men by die eplanden overbloed van treffelyke groene schildpadden.

Zynde ten laatste byten deze eplanden in de ruyne zee gekomen / hielden wy gezamentlyk eene koers / tot dat wy quamen in 't gezigt van Pulo Kondore, wanneer wy malkanderen pypden / en daar op elk zyns wegs zeilden. De Caesar en twee andere die op Cina bezaght waaren / stelden hunne koers Oostwaards / latende Pulo Kondore aan de zuydzy leggen / omdat zulks de beste koers was om de groote zandplaten van Pracel te vermyden. Wy en de Saffier van 't Fort George, geboerd door Kapiteyn Lacy, stierden noordelyk / en latende Pulo Kondore aan sterboord hielden wy na 't vaste land / en quamen dicht by de rivier van Kambodia : maar die ook aan sterboord

boord latende / zeilden wy oostwaards langs de kust / houdende dicht 1688.
aan den oever van Champa; en komende aan de punt van het land /
het welk aan de zuidwester kant van de baai van Tonquin paalt / la-
beerden wy die hoek te boven / en zeilden langs de kust noordwaards /
laatende Champa aan bakboord / en de gevaarlijke plaaten van Pracel
12 of 14 mylen van ons aan sterboord: en dus voeren wy langs de
kust tot bypten Pulo Kanton.

Dit epland legt op ontrent 13 gr. N. 't word veel bezocht van de ^{Pulo Kan-}
Kochinchinesen, welker land hier ontrent begint / en aan 't siph van
Champa grenst. 't Zyn meest visschers die hier komen / en hun voor-
naamste werk is traan van Zygnbisschen te maaken / want die vis-
schen bindt men op sommige tyden van 't jaar hier in groote menigte/
en dan komen de Kochinchinesen hier om dezelve te vangen. Het
volkt dat wy op Pulo Kondore vonden / waar van 't XIV. Hoofdst.
van 't eerste deel myner reis togt Pag. 293. gemeld is / was van dee-
ze Kochinchinesen. De Schildpadden die zy hier ook vangen dienen
meest om traan van hun vet te maaken: want langs deze kust vindt
men een groote menigte van zeeschildpadden.

Wy zeilden nog al verder langs deze kust totdat wy aan de epland-Campello
den van Champello quamen: Men zou schier denken dat ze eenige
gemeenschap met Champa hadden uit de klank van 't woord / 't welk
men zoud achten een Portugees verklepping van Champa te zyn;
en echter leggen zy aan de kust van Kochinchina, en behooren 'er toe/
schoon onbewoond; zy zyn 4 of 5 in getal / en leggen 4 of 5 mylen
van den oever. Zy worden genoemd Champello de la Mar, omze
te onderscheyden van andere die verder benedenwaards in de baai
van Tonquin leggen / en Champello de Terra genoemd. Deze
laatste leggen op ontrent 16. gr. 45 min. Noordelyk / maar de
eplanden van Champello de la Mar, leggen op ontrent 13. gr. 45.
min. N.

Tegen over deze laatste eplanden aan de vaste kust / is 'er een groo-
te baarbaare rivier die zich in zee ontaft. De stad Quinam staat aan ^{Quinam.}
den oever dezer rivier / die gezegd wordt de voornaamste rivier van het
Koninkryk van Kochinchina te zyn. Belangende deszelfs afstand van
de zee / beneffens de groote / stechte / en rykdom / daar van ben ik nog
onkundig: doch men heeft my gezegd / dat zo'er een schip op deze kust
verongelukt / het bootsvolk alsdan die 'er met het leeven afkamen/
slaaden van den koning worden. Dus ging het met Kapiteyn Jan
Tyler, zo dat hy wanhoopte van ooit zyne vyfheid te zullen beho-
men: maar naadat hy 'er een ruypen tyd geweest was / quam hy by
den koning in aanmerkinge; en op belofte van weder derwaards te
komen / om 'er handel te drijven / wierdt hy weg gezonden. Ik voer
naa deze togt in een schip van hem / maar ik vond hem nooit genee-
gen weder daarnatoe te keeren / om 'er te handelen. Onaangezien dit
huy streng onthaal van degene die schipbreuk geleden hebben / zo

1688.

is my door Kapiteyn Tyler en andere gezegd / dat zy genegen zyn handel te dypben / schoon zy van de middelen daartoe nog ontbloot zyn. Deeze begeerte tot koophandel schynen zy overgeërft te hebben van eenige Cineese vlugtelingen / die den Tartaaren ontbloeden waaren / toen dezelve hun land eerst veroverden ; en dewyl zy minnelyk van de Kochinchinesen ontvangen wierden / en vele konstenaars onder hen hadden / onderweezen zy hunne vindingelike beschermers in vele nuttelike konsten / waarvan zy te vooren gansch onwetende waaren. 't Is waarschynlyk dat deeze gewoonte van schipbreukelingen gebangen te neemen / wel haast zal afraaken door den koophandel / dewelke daar reeds begint toe te neemen ; want de kooplieden van Cina dypben een kleynen handel met die lieden / en haalen van daar eenige partyjes Peper / Aloë / en Aguala hout / het welk zeer geacht wordt om zyn moosje reuk / en in andere plaatsen van Indie ook in hooge waarde is / ook haalen ze Betel vandaar / 't welk 'er mede in overvloed groeit. Ik heb niet verstaan dat de Kochinchinesen zelve eenige scheepvaart hebben / maar ik heb hen wel ontmoet in hunne opene vaartuygen / die 4. 5. of 6. ton houden / en voornaamelyk gebuyt uit worden / om pik en teer van Pulo Kondore te haalen ; om langs de kust en 't epland te visschen tot het maaken van traan ; en om Aguala hout uit de baai van Siam te haalen / 't welk of het daar groeit / of niet / ik niet zoude weeten te zeggen ; maar ik heb verstaan dat het maar dypf hout is / dat door de zee opgeworpen wordt.

Schip-
breukelin-
gen vast
gehouden.

Het vasthouden van Schipbreukelingen plagt te Pegu ook een gewoonte te zyn / maar of het nog zo is / weet ik niet. Zy merken de zodaanigen aan als menschen die tot dien eynde van God bewaard waaren / opdat zyse zouden spyzen en onderhouden / en daarom bevest de Koning datze van zyne onderdaanen zullen onderhouden worden ; en men plagt geen werk van hen te vereyschen / maar gaf hen byzpyend om te beedelen / waardoor ze voedsel en kleeding van de Inwoonders kregen / die heel liefdaadig jegens hen waaren.

Aynam.

Maar om voort te gaan : wy bleeven een weynig byten alle deeze eplanden / en 5 of 6 mylen verder gezeyld hebbende / staken wy over na de noordooster kant van de baai van Tonquin. Deeze baai heeft haar ingang tusschen de zupdooster punt van Champa aan de westzyde / 't welk legt op ontrent 12 gr. noorderbreedte / en het epland Aynam dicht by het zupdweste gedeelte van Cina aan de oostzy. Het epland legd op ontrent 19 gr. Noord. 't Is een maate-lyk groot epland / wel bevolkt van Cineese inwoonders. Zy hebben zelve schepen / en dypben grooten handel ter zee. Ik heb veel van hunne schepen gezien / sommige van 100 ton / met upleggers aan beyde zyden ; en andere gelyk gemeene Jonken / zonder upleggers : maar wat handel zy dypden is my niet bekend byten 't gene ik van hunne Paerl-oesters in 't VII. Hoofdstuk des eersten deels myner Reys togt gemeld heb.

In

In de baai van Tonquin is een menigte van eplandjes waarvan 1688, ik hierna zal spreken. De mond van deze baai schijnt bestooten te zijn door de groote plaat van Pracel die 'er in de lengte voor uitgestrekt ligt / echter is 'er ter wederzijde een wjd kanaal / zo dat de Baai van Tonquin. schepen aan de eene of de andere zijde daar in en uit kunnen. En daarom moogen ook de schepen die van de Straat van Malakka of Siam na Cina gaan / zo wel binnen de plaat als daar bukten / heen en weer passeren.

De baai van Tonquin is op zijn breedst ontrent 30 mylen wijd: daar is overal goede pyl-en ankergrond / en in 't midden / daar ze op haar diepst is / heeft men ontrent 46 baden waters. Men heeft aldaar een zwarte siltgrond / en een donker bruin zand; maar aan de westzij is een roodachtige zandgrond. Behalven de eplanden reeds gemeld / zijn 'er andere van geen minder aanzien op de kust van Kochinchina, maar geen daarvan boven 4 of 5 Engelsche mylen van de kust.

In 't diepste van de baai zijn ook eenige eplandjes dicht by den oever van Tonquin, waarvan 2 zeer aanmerkelijk zijn / niet om hunne grootte / maar omdat ze strekken tot zeebakens voor de 2 voornaamste rivieren of monden van de hoofd-rivier van Tonquin. Eene van deze rivieren wordt Rokbo geheeten; zij ontlust haar De rivier Rokbo. zelf in de zee dicht by de Noordwesthoek van de baai / en de mond legt op ontrent 20 gr. 6 min. N. Ik ben by deze rivier zelf niet geweest / maar heb verstaan dat ze niet boven 12 voet waters aan den ingang heeft / doch dat 'er een zachte siltgrond is / en daarom zeer bequaam voor kleine vaartuigen; en 't is de weg die alle de Sinesen en Siamers gebuiken. Ontrent een myl betwisten de mond van deze rivier is een eplandje genaamd Visschers Eyland; het legt ontrent 2 Engelsche mylen van den oever / en heeft een goede ankergrond op 17 of 18 voet water; en strekt daarom niet alleen tot een haven voor de rivier / maar verschaft een bequame plaats om ten anker te leggen / zo dat de schepen aldaar een zeker schuylplaats kunnen hebben / inzonderheid indien ze geen gelegenheid hebben om aanslonts de rivier in te loopen, 't zij omdat ze te laat in 't jaar komen / of dat ze door 't quaad weder verghinderd worden.

Visschers
eyland.

De andere rivier of mond was die welk wy inboeren / en is grooter en dieper dan de eerstgenoemde; hoe egyptisch deszelfs naam is weet ik niet / maar ik zal ze / om onderscheid te maaken De rivier van Domea. de rivier van Domea noemen / omdat het eerste blek van eenig belang dat aan deszelfs oever legt / dien naam voert. De mond van deze rivier legt op 20 gr. 45 min. Zij loopt in zee 20 mylen ten Noordoosten van Rokbo. Tusschen deze 2 rivieren zijn vele gebaarspde zandplaat en ondiepten / welke zich 2 mylen of verder in zee uitstrekken: en de gansche kust van den oever van Kochinchina aan de westzij / tot aan Cina aan de oostzij / heeft ondiepten en plaat-
ten/

1688

ten / dewelke op de eene plaats zich verder in zee strekken / dan op de andere.

De rivier van Domea is die welke om haare diepte meest van de Europeesche schepen ingezepeld wordt : evenwel is'er een bank van ontrent 2 Engelsche mylen breed / en de sleuf is ontrent een halve Engelsche myl wyd / hebbende zanden ter wederzyde. De diepte der riviere is volgens 't verhaal der Loodsen / die hier best bekend zyn / verscheyden / naar de tyden en seizoenen van 't jaat ; want somtyds heeft men 'er by een springbloed niet boven 15 of 16 voet waters / en op andere tyden wel 26 of 27 voet. De hoogste bloeden worden gezegd te zyn in de maanden van November, December, en Januarij wanneer de Noordelyke Moufons waaien / en het laatste in May, July, en Juny als de zuydelyke Moufons waaien : maar zulks op 't naauwkeurigste te beschryven / zou blyten myn eegene onderbindinge zyn.

Olifants
berg.

De sleuf van de bank is harde zandgrond / 't welk het te gebaarlyker doet zyn ; want de stroom dwarrelt tusschen het zand / en heert verscheydenmaal in een gerp / 't welk het te gebaarlyker maakt. Wesghalven de schepen die hier komen gemeenlyk na een loods wachten om hen te stieren / en zo ze by heel laag water komen moeten ze wachten totdat het een springbloed is / en der een loods wil afkomen om hen binnen te brengen. Het teken van deeze rivier is een groote hoogte bergrychgel in 't land / welke men de Olifant noemt : als men deeze ontrent Noordwest ten Noorden van zich heeft / en dan na den oever stiert / dan krygt men ondieper water / en als men op 6 badem komt / dan is men 2 of 3 Engelsche mylen van den ingang der bank / en ontrent even verre van een eylandje genaamd Paerl-eyland, 't welk men dan ontrent Noordnoordooft van zich heeft : Als gy deeze tekens en diepte heb / moogt gy ankeren / en na een loods wachten.

Batsja

De Loodsen door deeze rivier zyn visschers / die in een dozz woonen geheeten Batsja, aan de mond van de rivier / leggende zo / dat zy alle de schepen kunnen zien die na een Loods wachten ; ook kunnen zy 't geschut bequaamlyk hooren / 't welk veeltyds door de Europeers geloft wordt / om kennis van hunne aankomst te geeven.

Het was op de reede door de bank / in 't gezigt van 't Olifants land / dat wy 't schip de Regenboog van Londen vonden / geboerd door Kapiteyn Pool, en leggende aldaar ten anker na een Loods te wachten / toen wy en Kapiteyn Lacy aangquamen. Kapiteyn Pool quam recht van Engeland, en had in 't passeeren van de Straat van Sunda te Batavia aangedweest.

Wy had hier al 2 of 3 dagen gelegen eer wy aangquamen / doch op 't aankomen van de springbloed quamen de Loodsen aanboord / en wy passerden met ons drieën de bank / hebbende op half bloed 14 en een half voet waters. Over de bank gekomen zynde vonden wy het

het dieper / en een zachte ftykgrond. De rivier is aan de mond ruim een Engelsche myl wyd / maar hooger op wordt ze naauwer. Wy hadden een maatselpe zeehoelte / en hebbende een goed gety van de bloed / speelden wy ons zo veel als wy konden na onze ankerplaats.

Maar dat wy 5 of 6 mylen de rivier opgelopen waaren / passeerden wy een vlek genaamd Domea. Dit was een fatsoenlyk dorp / en het eerste van eenig aanzien dat wy aan deeze oevers zagen. Het legt in 't opbaaren aan stuurboord / en zo naa aan de rivier / dat de bloed somtyds de muuren van de huizen bespoelt ; want het gety ryst en valt hier 9 of 10 voet. Dit vlek bestaat uit ontreut 100 huizen. De Hollandsche schepen die hier handelen leggen altyd in de rivier boor dit vlek ; en de Hollandsche Matroozen jaarlyks van Batavia hier komende zyn zeer bekend met de Inboozlingen / en zo wy hier als of 30 t'huys waaren ; want de Tonquineesen zyn doorgaans een heel gemeenzaam volk / inzonderheyt de armste soort die wat koophandel drijven ; maar meer hiervan op zyn plaats. De Hollanders hebben de Inboozlingen in de konst van hovenieren onderweezen / waar door ze hier overbloed van kryd tot salade hebben / 't welk onder andere een groote verversching boor de Hollanders is als zy hier aankomen.

Alhoewel de Hollanders die hier komen om te handelen / niet hooger met hunne schepen opvoeren / dan dit Domea , zo gaan de Engelschen echter doorgaans nog 3 Engelsche mylen hooper op / en leggen daar ten anker geduurende hun verblyf daar te lande. Wy deden te deezer tyd ook zo / en passeerden zo verre boor by Domea , latende toen ons anker vallen. Het gety is daar zo sterk niet als te Domea , maar wy bonden 'er niet een huys ontreut / echter hadden onze schepen daar niet veele dagen gelegen / of de Inboozlingen quamen van alle kanten uit het land / en begonden huys op hunne manier te bouwen / zo dat 'er in de tyd van een maand by onze ankerplaats een dorp opgericht was. Dit is geen ongewoone zaak in andere gewesten van Indië , boornaamelyk daar schepen lang op eene plaats leggen / dewyl de Inboozlingen van de armste soort die gelegenheyt neemen om te ruylebupten / en door eenige kleyne diensten / of door beedelen / en wel boornaamelyk door 't aanbryngen van Vrouwen welke zy verhuuren / alles wat zy kommen van de Matroozen weeten te krygen.

Deze plaats daar onze schepen ten anker lagen / was niet boven 20 Engelsche mylen van de zee : maar de koophandel van 't styk wordt te Kachao , de boornaamste stad / gedreeven / alwaar de Engelsche en Hollandsche Oostindische Maatschappyen tot dien eynde altoos Faktooz hebben. De stad legt ontreut 80 Engelsche mylen hooger de rivier op / dan daar wy ten anker lagen / en onze Kapiteyns maakten zich gereed om 'er na toe te gaan ; dewyl 't gebrykelyk is de goederen op te zenden in vaartuygen die ze daar te lande hebben / en die ruim en bequaam genoeg zyn : en de huur die men daar boor / en aan 't volk die 'er mede

1688.

Domea.

Ten anker
leggende
worden
bezocht
van die-
van Ka-
chao.

1688. vaaren / betaalt / is by redelyk en billyk. Deeze schuytboorders by Tonquineesen , en zy gebruyken riemen en zeplen. Aan ons Kantoor te Kachao hadden ze de tyd by al van onze aankomst / eer wy ten anker quamen : en terstond quamen de boornaamste van het Kantoor met eenige Amptenaaren des Konings van Tonquin by ons / naa dat wy 'er naautoelphs 4 of 5 dagen gelegen hadden. De Tonquineese Amptenaars quamen om een lyst op te neemen van de schepen en dertelvet laading / en onze Kapiteyns ontvingen hen met groote beleefdhed onder 't lossen van 't gescht / onthaalende hen treffelyk 2 of 3 dagen lang / waar naa zy hen met geschenken weder te rugge lieten gaan.

Noch naa hun vertrek quam de boornaamste van 't Kantoor weder / en met hem gingen onze drie Kapiteyns / en eenige andere / waar onder ik mede was. Kapiteyn Weldon had my aan den Opper-Faktoor / terwyl hy by ons aanboord was / aangepreezen ; en dat ik mede na de stad ging was om zyne bystand te hebben in de reyse na Kochinchina, Cham-pa, of Kambodia , 't welk Kapiteyn Weldon booz my beschiakt had / en 't was zyne schuld niet dat 'er niets van quam.

Wy traden uyt onze schepen in de vaartuygen die wy gehuurd hadden / en voeren met de bloed af / en ankerden in de eb ; want daar gaat een zeer sterck gety wel 30 of 40 Engelsche mylen booz by de plaats daar onze schepen lagen. Ons volk hieldt zich alleen beezig met na de goederen te kyken / dewyl de Tonquineesen wat handgaauw vallen ; en zy lieten 't voeren van de vaartuygen ganschelyk aan hen over. Hunne vaartuygen hebben maar eene mast / dewelke zy / als ze den wind tegen hebben / neerleggen / en hunne riemen gebruyken. Aldus de rivier opvaarende somtyds met roeijen / en somtyds met zeplen / hadden wy een schoon uytzigt over een ruym / vlak / en vruchtbaar land ; 't waaren doozgaans weplanden of rys-akkers / zonder geboomte / uytgezeyd by dorpen / alwaar de boomen zeer dichte byeen stonden / en van bezee een vermaakelyk gezigt verschaften. Deeze zulke dorpen staan dicht aan de rivieren / zynde van achteren alleen met geboomte bezet / maar aan de kant na de rivier by en open.

So dya wy dicht by zodaanig een dorp quamen wierden wy gemeenlyk omringd van Beedelaars / die in kleyne schuytjes van teenen ge-maakt / en van binnen en buyten met kleyn bestreken / doch zeer lek / op ons asquamen ; 't waaren een soort van arme Lazarussen / die daarom dooz de andere gedwongen wierden alleen en op hen zelven te woenen / en die verlof hebben om opentlyk te beedelen. So dya als zy ons zagen / maaktenze een jammerlyk gekerm / en als wy booz by hen voeren / wietpen wy hen wat rys toe / welke zy zeer blyde zo 't scheen aannamen.

In ontrent vier dagen tyd quamen wy te Hean , eene stad aan de Oostzyde der riviere / die alhier in haar geheel is / want een weynig te vooren eer wy daar quamen / waaren wy booz by de plaats gebaaren daar de stroomen in een loopen / en zich in 2 takken scheyden / te weeten die van Domea , welke wy langs gekomen waaren / en die van Roko ;

Vermaa-
kelyk uyt
zigt.

Beedelaars.

30 dat 'er een groot driehoekig eiland tusschen beyde legt / vermits de monden der rivieren / gelyk ik gezegd heb / wel 20 mylen van een leg-
gen. 1688.

Hean legt ontrent 60 Engelsche mylen van de plaats daar wy onze schepen lieten / en ontrent 80 zulke mylen van de zee langs dien weg ; maar langs de rivier Rokbo , alwaar het land meer zuydwaards loopt / schynt dezelve verder van de zee af te leggen. 't Is een byz groote stad / van ontrent 2000 huizen / maar de Inwoonders syn meest arme lieden en Soldaaten / die daar in bezetting leggen / hoe- wel 'er geene muren / schans / noch grof geschut is.

Alhier is een straat den Cineese kooplieden toebehoorende ; want eenige jaaren geleden 'er zeer veel te Kachao , totdat zy 30 tal- rph wierden dat ze de Inboozlingen verre in getal overtroffen. De Koning dit gewaar wordende / beval hen vandaar te verhuizen / met byzheyd echter om op alle andere plaatsen / uptgenomen in die stad / te woonen. Maar de groote hoop verliet aansionds het land / vin- dende het ongelegen voor hen om ergens anders te woonen / dan te Kachao , omdat dat het de eenigste handelsplaats in 't land is / en de koophandel is de lust en 't leeven van een Cinees. Echter waaren 'er eenige die zich te Hean met der woon neerzetteden / alwaar zy sedert dien tyd gebleven syn. En deeze kooplieden gaan / niet tegenstaande het verbod / dikwils na Kachao , om goederen te koopen en te ver- koopen / maar men laat hen niet toe zich daar met der woon op te houden. Daar waaren twee van deeze Cineese kooplieden / die jaar- lyks op Japan handelden met ruuwe en gewerkte yde / waarvoor zy voornaamelyk geld te rugge bragten. Deeze alle droegen lang haar van achteren geblochten / gelyk hunne eygene landswyze was eer zy door de Tartaren overwonnen wierden. De Franschen heb- ben hier ook een Kontoor / want te Kachao hebben ze geen byzheyd om te woonen. 't Paleys van hunnen Bisschop is het schoonste ge- bouw in Hean ; doch in 't vervolg zal ik gelegenheyd hebben meer daarvan te spreken.

De Gouverneur van de omleggende landstreek woont hier. Hy is een van de voornaamste Mandaryns der landaard / en heeft altoos veel Soldaaten in de stad / beneffens onder-Amyptenaars / welke hy naar syn believen gebuykt daar hyze toe van noode heeft. Hier syn ook eenige van des Konings Rivier-Fregatten / (welke ik hierna beschy- ven zal) die gereed leggen om op een togt uptgezonden te worden. En hoewel geene Europeers dus verre met hunne schepen komen / daar ik ooit van gehoord heb / echter brengen de Siammers en Cinee- sen hunne schepen de rivier Rokbo op tot aan Hean toe / en leggen voor die plaats ten anker : ook vonden wy daar verscheppene Jon- ken. Zy leggen daar in 't midden van de rivier / want het water yst en valt 'er niet veel. Ook kan men 't gey niet gewaar worden door 't keeren van de stroom / omdat die altoos afloopt / hoewel hy

1683.

hoogwater niet zo snel als anders / want schoon het gety tegen de stroom aandringt / zo geschiedt zulks nogtans dus hoog op in de rivier zo slaauw / dat het geen magt heeft dezelve te doen keeren / maar alleenlyk den loop daarvan vertraagt / en het water een wepnig doet rypzen.

De Gouverneur of zyn Stedehouder geeft zyn paspoort aan alle de schepen die op of af vaaren; en zelfs niet een schuyt of boot mag zonder dat passeeren. Om deze reden moesten wy hier ook stil houden: echter wachtreden wy daar een korten tyd / zo dat ik toen niet eens aan land ging / maar een poos daarna had ik beter gelegenheid om Hean te bezien.

De Schryver komt tot Kachao.

Van Hean voeren wy met onze schuyten op na Kachao, zynde nog ontrent 2 dagen onderwege / want wy hadden geen gety om ons te helpen. Wy traden aan land by 't Engelsch kantoer / en ik bleef daar 7 of 8 dagen / eer ik weder na onze schepen voer. Wy hadden goed weer in 't opvaaren / maar het regende al den tyd van dit myn eerste verblyf te Kachao / en wy hadden veel nar weerde na dien tyd. Niettemin zal ik nu voortgaan om een algemeen verhaal van dit landschap te geeven / zo ynt myn eegene aanmerkingen / als ynt de onderbindinge van kroonlieden en andere geloofwaardige personen / die daar veele jaaren gewoond hadden.

II. H O O F D S T U K.

Tonquin, desselfs stand; aardryk, water, en Provincien, gewassen, als worelen, kruyden, vruchten en boomen, de Kam-chain en Kam-quit, Oranje appelen: Limoenen enz. Betel en de vrucht Lichea; de Poon-boom, Lak-boom, Moerbeeziboomen, en Rys, Land-gedierde, vogels tamme en wilde. Netten voor wilde Eenden, Sprinkhanen, Visch, Balachaun. Nuuk-mom-pekkel, Soy; en de manier van visschen. De Markt, eerwaaren, spys en toemaaking. De Chau of Thee. De Lucht en 't weeder het gansche jaar door. De groote hitte by de Zonnekeerkringen. De Jaarlyksche Landvloeden. De kracht van de Regen op den Oogst te Tonquin, en elders onder de verzengde Luchtfreek.

De stand van Tonquin.

Het Koninkryk van Tonquin grenst ten Noorden en Noordoosten aan Cina, ten Westen aan 't Koninkryk Laos, ten Zuiden en Oosten aan Kochinch na en de zee / die een gedeelte van dit Ryk bespoelt.

spoet. Hoe verre het zich niet uytstrekt kan ik niet eygentlyk zeggen / 1688.
 dewyl ik van de zee inkomende / recht op Kachao aangint. Maar
 men heeft reden om te gelooven dat het een by groot Rijk is / om dat
 het 30 vele Landschappen gezegd wordt te bevatten. Dat gedeelte
 van 't Rijk / 't welk aan de zee paalt / is zeer laag land / en men ziet
 'er geen bergen / uptgenomen de Olifants-berg / en een richgel van
 veel minder hoogt / die zich vandaar tot aan den mond der rivier van
 Domea uytstrekt. Het land ontrent 60 Engelsche mylen landwaard
 in is laag / effen / en vlak / en 40 Engelsche mylen verder tot aan
 Kachao toe / en nog hooger op / is 't niet veel verheven / want
 men ziet 'er geen mercklyke bergen / hoewel het land hier en daar een
 weynig ryst / en also een mooi en vermaakelyk veldland verschaft :
 nog verder op is het vlakker dan de landen ontrent Hean of Ka-
 chao. Nog meer Noordwaard is / 30 ik verstaan heb / een reeks van
 hooge bergen / die dwars door 't land heen loopen van 't Oosten na
 't Westen ; maar hoe het daar voorby is heb ik niet konnen te weten
 komen.

De Landsbouw alhier is doorgaans zeer weelig. Het zeer laag Lands-
dauw.
 land na de zee toe / is meestendeels zwarte aarde / en dat redelyk diep.
 Op sommige plaatsen is 'er een heel zwaare klep. Het veldland heeft
 doorgaans geelachtige of graauwe aarde / die zandiger is dan 't ander /
 evenwel loopt 'er op sommige plaatsen iets van klep onder. In het
 vlak land dicht by de bergen / wordt gezegd dat hier en daar eenige
 steple rotsen van marmersteen zyn / dewelke in die groote vlakke staan-
 de / zich als groote Torens of kasteelen vertoonen / en te zigtbaarder
 zyn / om dat het land daarom heen niet geen geboomte begroeid is /
 gelyk op sommige andere plaatsen niet verre van daar.

Ik heb reeds iets gezegd van de groote rivier / en deszelfs twee tak- Wateren.
 ken Rokko en Domea , waardoor dit land voornaamelyk bewaterd
 wordt / alhoewel 'er ook andere vermaakelyke stroomen zyn / die in
 deeze komen upwateren ; en waarschynelyk zyn 'er nog vele andere
 die recht in de zee loopen / schoon niet zo vaarbaar als deeze. Het land
 in 't algemeen is zeer wel bewaterd / en door de groote vaarbare ri-
 vier en deszelfs takken / heeft het gelegenheid tot den uptheemschen
 koophandel. Deeze rivier heeft haar oorspronk ontrent het gebergte
 in 't Noorden / of daar voorby / vanwaar zyndelyk na de zee loopen-
 de / passeert zy door de voorgemelde vlakke met marmere rotsen / en
 komende by Kachao , 't welk 40 of 50 Engelsche mylen bezuden de
 bergen legt / is ze ontrent 30 wyd als de Teems voor Londen , maar
 in 't droog salzoen 30 ondiep / dat men 'er te paerde kan doorryden.
 Te Hean , 20 Engelsche mylen laager / is ze ruym 30 breed als de
 Teems te Gravesend , en 30 ook beneden Hean tot aan de plaats al-
 waar zy zich verdeelt.

Het Rijk van Tonquin wordt gezegd in 8 groote Landschappen be-
 deeld te zyn / naamelyk de Ooster / Wester / Noorder / en Zuyder Pro-
 vint.

1688

vincien / en dan de Provincie van Kachao , die tusschen die 4 in legt / welke 5 is de voornaamste Landschappen / en als het hart van het land acht te zyn. De drie andere als Tenan , Tenehoa , en Ngeam leggen meer op de grenzen

De Provincie van Tenan is de Oostelykste / hebbende Cina aan de Oostzyde / een gedeelte van de Zuyder Provincie / beneffens die van Kachao aan de West / en de zee aan de Zuyd zy. Dit is een zeer groot landschap / en meest laag land / met eenige eplanden voornaamelyk aan de Zuydooster kant / paalende aan de zee na Tenan ; altoos de zee een holle baai maakt. Aan de zeekant wonen zeer veel visschers ; maar 't voornaamste gewas is ryp : men heeft 'er ook goed wepand en veel vee. Hean is de voornaamste plaats dezer Provincie / en de woonplaats van den Mandaryn deszelfs Gouverneur.

De Zuyder Provincie is het driehoekig Epland / door de zee bespoeld. De rivier Domea is aan de Oostzyde daarvan / en scheidt het af van de Ooster Provincie / en Rokbo aan 't Westen scheidt het van Tenan , hebbende de zee aande Zuydzy. Deze Provincie is zeer laag / vlak / en effen land / brengende ryp in groote menigte voort ; alhier zyn groote weyden / en zeer veel visschers aan de zeekant.

Tenehoa bewesten Rokbo heeft de Wester Provincie aan zyn Noordzy / Aynam aan 't Westen / en de zee aan 't Zuyden : Deze Provincie is desgeliks laag land / hebbende overvloed van ryp en vee / en een groote visschand / gelyk doorgaans langs de zeekust.

De Provincie van Ngeam heeft Tenehoa aan de Oostzy / en grenst aan de Zuyd en Westzy aan Kochinchina , hebbende de Wester Provincie ten Noorden. Dit is een redelyk groot landschap overvloedig voorzien van ryp en vee ; en hier worden altoos Soldaaten gehouden om op de Grenzen der Kochinchineesen wacht te houden.

De Wester Provincie heeft Ngeam aan 't Zuyden leggen / het Koninkryk Laos aan 't Westen / de Provincie van Kachao aan 't Oosten / en de Noorder Provincie aan 't Noorden. Dit is een groote Provincie / en goed veldland / zynde van een vette grond / ten deele boschachtig / en ten deele weyden. 't Voornaamste dat dit Landschap voortbrengt is Lakh / en men heeft 'er een menigte Zydwomen / die zyde spinnen.

De Noorder Provincie is een groote landstreek / die de Noordzy van dit Ryk upmaakt ; hebbende het Ryk Laos aan de West / Cina aan de Oost en Noord / en het Ryk van Bao af Baotan aan de Noordwestzyde : aan de Noordzy grenzen de 3 voornaamste Provincien van Tonquin , naamelyk de Wester Provincie / die van Kachao , en de Ooster Provincie. Deze Noorder Provincie is groot / en heeft verscheydenley Landsgoud / te weten veel vlak veldland / en veel hooge bergen die goud opleveren. De wilde Olifanten van dit land

land worden meest op dit gebergte gebonden: de andere deelen deezer 1688.
 Provincie brengen lak en zyde voort.

De Provincie van Kacho is het hart van 't Koninkryk / en legt tusschen de Ooster / Wester / Noorder / en Zuyder Provincien in. Het is een vermaakelyk veldland / de grond is geele of graauwe aarde / maatelyk met geboointe bezet / en heeft ook eenige velden. De twee voornaamste waaren die zy verhandelen zyn 'er overbloedig; men heeft 'er ook eenige krys. De andere Provincien zyn mede van deze waaren niet onbloomd / doch elk naar maate van de vruchtbaarheid des aardryks.

Het land levert van zyn eygen gewas alles uyt wat tot 's menschen Gewassen, leeden noodig is. Eetbaare wortelen hebben zy weynig van noode / om dat ze zulk een overbloed van krys hebben; echter hebben ze Yams en Potatos tot een verandering / en dezelve zouden hier zo wel groeijen als ergens / indien de Inboozlingen vlytig waaren omze te planten.

Het land is overal met de eene of de andere soort van krupden bedekt / Porcelyn, maar het droog land heeft het zelve lot / alsmede alle andere drooge landen / dat 'er de Porcelyn al te weelig groeit / en daar door andere krupden en planten 't voedsel beweemt; ondertusschen wieden zy 't uyt hunne hoven en velden / alhoewel 't heel zoet van smaak is / zo dat het een goede Salade voor het land verschaft.

Daar is een zeker krupd het welk zeer veel in stilstaande poelen / blak boven op 't water / groeit / het heeft een smal / lang / groen en dik blad / en wordt van de Inboozlingen zeer geprezen / en veel gegeten / als zeer gezond / en begaamt om vergift te verdryven. Dit land brengt nog vele andere wilde krupden voort / ook zyn hunne tuynen wel voorzien van andere vermaakelyke en gezonde gewassen / alsmeden Apen / dewelke hier een overbloed zyn.

Plantains en Bananas groeijen hier zo weelig als ergens / maar men gebruikte hier alleenlyk als een vrucht / en niet als brood / gelyk in vele plaatsen van Amerika. Behalven deze zyn 'er verscheide soorten van voortreffelyke vruchten / zo aardgewassen als boomvruchten: Die op de aarde groeijen zyn pompoenen / meloenen / pyn-appelen enz. en die aan de boomen wassen zyn Mangas, Oranje appelen / Limoenen / Kokosneuten / Guavos, Moerbeezien / de hoog-geachte Betel, een vrucht genaamd Lichea, enz. De Oranje-appelen zyn van verscheide Oranje netley soort / en twee daarvan uytmuntender dan de andere; de eene appela, soort wordt genoemd Kam-chain, en de andere Kamquit. Kam betekent in het Tonguinees een Oranje-appel / maar wat de onderscheyden de woorden Chain en Quit te zeggen zyn / weet ik niet.

De Kam-chain is een groote Oranje-appel / van een geele kleur de schil is vry dik en ruw / en het binnenste geel als Amber; hy heeft een zeer aangename reuk / en heel lieflyke smaak; zynde de beste soort die ik ooit gegeten heb / ja ik geloof dat 'er geen beter in de wereld zyn: men magze onschrypbaar eten / want men houdtze zo onschrypbaaryk / dat ze zelfs aan zieken / die heete koozzen hebben / niet onthouden worden.

1688. De Kam-quit is een klepne ronde vrucht / pas half zo groot als de andere; zynde van een hooge roode kleur / en een gladde dunne schil; 't binne is ook heel rood; de smaak is niet onaangenaamer als de Kam-chain, maar men houdtze voor een ongezonde vrucht / voornaamelyk voor de gene die aan de loop onderhevig zyn; want het eten daar van verzwart niet alleen / maar verwekt ook die quaal. Deze twee soorten zyn 'er zeer overbloedig en goed hoop / en zo zyn tydig van October tot February, maar dan wordt de Kam-chain rooder / en de schil dunner. De andere soorten van Granje-appelen zyn wepnig geacht.

Limoenen De Limoenen van Tonquin zyn de grootste die ik ooit gezien heb; zynde gemeenlyk zo groot als andere Limoenen / maar ronder; de schil is van een bleekere kleur als ze ryp is / en zeer dun en glad; ze zyn zeer sappig / maar niet zo scherp of zuur als de Westindische.

Stokosneuten en Guavás groeijen hier zeer wel / maar van de laatste zyn 'er niet veel.

Betel De Betel van Tonquin wordt gezegd de beste van Indie te zyn / en wordt meest geacht / wanneer ze jong / groen / en teer is / want dan is ze 't sappigst. Te Mindanao houd men ook van de groene 't meest; maar in andere plaatsen van Oostindie wordt hy gemeenlyk gekaauwd als hy hard en droog is.

Lichea De Lichea is mede een lekkere vrucht / zynde zo groot als een klepne Peer / wat langwerpig / van een roode kleur / de schil redelyk dik en rups / het binne is wit met een groote zwarte pit daar in / van fatsoen als een boon.

Het land is op sommige plaatsen boschachtig / maar 't laag land bestaat of in wepand / of in kyp-akkers / doch is echter dicht bezet met klepne boschjes / dewelke hier en daar verspreyd een vermaakelyk gezigt verschaffen. De boomen dier klepne bosschen zyn van verscheidene soorten / en by ons meest onbekend. Daar is goed hout om schepen of huizen van te maaken / en ook redelyk goede masten.

Poneboom Daar is een boom die de Inboozlingen Pone noemen / welk hout voornaamelyk gebuyskt wordt tot kisten of kabinetjes / of andere dingen die verlaht worden; 't is een zacht hout / niet ongelijk vuurenhout / maar niet zo dienstig.

Lakboom. Een andere boom groeit daar te lande die Lak uptlevert / waarmede kabbinetten en andere dingen overstreken worden; deze groeijen overbloedig op sommige plaatsen / voornaamelyk op de veld landen.

Moerbeezieboom. Ook zyn 'er zeer veel Moerbeeziboomen / om de Zwommen te boeden / welke de grootste koophandel van dit land maaken. De bladen van oude boomen zyn niet zo voedzaam voor de Zwommen / als die van jonge / en daarom queken ze alle jaaren jonge aan / om de zwommen tot voedsel te verstrekken; want wanneer het seizoen voorby is / dan worden de jonge boomen met de wortel uytgerukt / en andere geplant tegens 't naaste jaar; zo dat menze geen vrucht laat draagen. En ik heb niet vernomen dat men 'er eenige hield om de vrucht / uytgeseyd eenige wepnige voor onze Engelsche kooplieden te Hean geplant / en die draagen maar een schaaie en klepne vrucht.

Men heeft 'er groote overbloed van ryp/ booznaamelyk in de laage 1683.
landen/ die door 't overbloeyen der riviere gemest worden. Zp hebben
twee gewassen 's jaars/ met een grooten oogst/ als ze tydige regens en
waterbloeden hebben. De eene oogst is in May, en de andere in Novem-
ber, en schoon de laage landen somtyds in den tyd van den oogst onder
water leggen/ zp heeren zich daar niet aan/ maar snypden 't gewas af/
en haalen 't nat in hunne kanoes t' hups: en bindende de ryp aan klepne
bossen/ hangen zp dezelve in hunne hupzen op te droogen. Dit dient hen
tot broodkoozn/ en gelyk het land dit graan mildelyk oplevert/ zo
leeven de Inwoonders ook booznaamelyk daarvan.

De dieren hier te lande zyn Olifanten/ Paerden/ Buffels/ Ossen/
Bokken/ Vatten/ eenige weynige Schaapen voor den koning/ Der- Gedier.
kens/ Honden/ Katten/ Haagedissen/ Slangen/ Schorpioenen/
Centipees, Padden/ Vosschen/ enz. 't Land is zo zeer volkryk dat
ze maar weynig Vatten/ of ander wild hebben/ om te jaagen/ 't en
waare byre landwaard in. De tamme vogels zyn Haanen/ Hennen/
en Genden/ in groote menigte/ en van dezelfde soort als by ons. De
Inwoonders hebben klepne hupsjes of bokken voor de Genden om
hunne eyeren in te leggen/ in welke zyze alle avondten jaagen/ en 's
morgens weder uytlaaten.

Daar zyn ook eenige Ganzen/ Papegaaijen/ Patryzen/ Parakiten/
Coetelduyden/ en veelerey klepne gevogelte. Van wilde watervogels Gevogelte
heeft men 'er Genden/ Smitenten/ Laelingen/ Kiepgers/ Pellikaanen/
Krabbaangens (welke ik hierna by de Baai van Kampechle beschry-
ven zal/) en andere klepner watervogels. De Genden/ Smitenten/
en Laelingen zyn 'er ontelbaar. Zp broeyen hier in de maanden van
May, Juny, en July, en dan vliegen ze alleenlyk by paaren; maar
van October tot Maart ziet men over alle de laage waterige landen
groote troppen breen/ zo dat ik nergens zulke groote vligten en me-
nigten daarvan by een gezien hebbe. Sedert de Engelsche en Hollan-
ders zich daar met der woon hebben neergezet/ zyze zeer schuuld ge-
worden; want de Inboozlingen schietenze nu zo wel als zp; maar te
voozen vingen de Tonquineesen dezelfde maat met netten.

De netten die ze hiertoe gebuypen zyn vierkant/ en groot of klepne
naar menze van noode heeft. Men zet 2 paalen/ 10 of 12 voet hoog/ Eenien
netten.
recht overend in de grond/ dicht by een water daar de Genden zich
onthouden; dan maakt men 2 hoeken van 't net boven aan de paalen
met een touw/ dat'er doorgeschoozen is/ vast/ en laat het onder-end
los neerhangen; waanneer de vogels dan tegens den abound na de moe-
ras vliegen/ stuyten veele tegen 't net aan/ en raaken'er in vast.

Men heeft te Tonquin een soort van Spinkhaanen in groote menig- sprink-
haanen.
te; dit diertje is ontrent zo groot als 't voerste lid van een binger;
het broeit zyze jongen in de aarde/ booznaamelyk aan de oevers van
rivieren/ of in slooten in de laage landen. In de maanden van Jan-
nuary en February, 't welk de tyd is omze te vangen/ ziet menze alleenlyk/
en

1688.

en dan kornen zy met groote menigte uit de aarde krippen : zy zyn dan wittachtig van kleur / en hebben klepne vleugeltjes gelyk de byen : eerst uit de aarde komende vliegen ze op / maar dooz gebrech van kracht of bequaamhepd vallen ze haast weder neer. Degenen die over de rivier poogen te vliegen schieten gemeenlyk te kort / zo dat ze in 't water neervallen en verdinken / of een roof worden dooz de visschen / of in de zee weggevoerd worden. Maar de Inboozlingen hangen ze in deeze maanden met klepne netten by menigten in 't water : zy etenze versh / gebraaden op koolen / of zy bewaarenze in pekyl : zy zyn dik en vet / en worden by yke en arme zeer geacht als een goede gezonde spyse / 't zy versh of gepekeld.

Vish.

De rivieren en poelen zyn met beelerley soozten van vooztreffelyke Vish voozzien / behalven een menigte van vozshen / welke niet den hengel gevangen worden / en zeer van de Tonguineesen geacht zyn. De zee helpt ook veel tot onderhoud van arme menschen / dooz de groote overloed van visschen / die elk in zynen tyd langs deeze kust zwemmen / en gemeenlyk boven de riviervissh geacht worden. Behalven deeze heeft men 'er ook Zeeschilpadden / die in de zandbaalen dikwils / als 't in den tyd is / aan land kornen om hunne eperen te leggen. Men heeft 'er mede een menigte van Land en Zeekrabben / en andere Schelpvissh / gelyk Kreetsjes / Garnalen enz. Ook is 'er een soozt van vissh / van satzoen en grootte als Ansovis , zynde zeer goed gepekeld. Nog andere soozten van vissh zyn 'er welker naamen ny onbekend zyn. Een soozt komt met groote menigten na den oerber toe zwemmen / en wordz zo overloedig gevangen / dat de visschers hunne schuyten daarmede vol laaden ; onder deeze hangen zy doozgaans ook vele garnalen / welke zy onder malkanderen vermengd aan land brengen / en 'er Balachaun van maaken.

Balachaun

Balachaun is een kornpost van een sterke smaakh / doch echter een zeer aangenaam eten vooz de Inboozlingen van dit land. Om dit te maaken / werpen zy een party garnalen en klepne visshjes in een slappe pekyl van zout en water gemaakt / en doen 't dan 't zamen in een schoone aarde pot. De pekyl dus slap zynde hout de vissh niet hard / ook beoogen zy 'er dit niet mede / want de vissh wordz nooit gegroid ; zo dat het binnen korten een by wordz : en als het dus een poos gelegen heeft / en de vissh tot pap geworden is / dan gietenze de pekyl af in andere potten / en bewaaren dezelve vooz 't gebrygh. De gemengde vissh die 'er op de grond blyft wordz Balachaun genoend / en 't asgegooten noemenze Nuke Mum. De arme lieden eten de Balachaun met ryp. 't heeft een sterke of garstige smaakh / doch is evenwel eenigins geuriz / als men 'er wat toe gewend is. De Nuke-Mum is van een donker bleke kleur / trekkende na graauw / en redelyk klaar / dezelve is ook smaakhelyk / en wordz als een saus gebrygh tot vogels / niet alleen van de Inboozlingen / maar ook van vele Europeers , die het

Nuke-Mum.

307.

het zo goet achten als Soy. May is gezegd dat Soy mede een kompost
van visch is / en 't schijnt ook zo te zyn aan de sinaak; alhoewel zeker
meer van myne kennis / die zeer wel bekend was met iemand die dikwilt
van Tonquin na Japan (vanwaar de rechte Soy komt) gebaaren had/
my seide dat het gemaakt wierdt alleenlyk van tarw / en een soort van
boonen / met water en zout gemend.

boonen / met water en zout gekookt.

Wanne manier van vifchen veeſcheit wepnig van de onze: in de vierden vangen zy fomminige viſch met een hoek en ſnoer / andere met netten van veeſchden van veeſchden. Aan de monde der rivieren zetten ze netten tegen de ſtroom of 't getij; deeze hebben twee lange vleugels die zich ter wederzijde aan den mond van't net openen / om de viſch daar in te ſtieren / dewelke dan door een engte paſſeerende in een zak / die heet een't end is / gebangen wordt.

Daarmee de mond der rivier 30 loepd is dat de blengels van het net de oeveren ter wederzijde niet bereyken konnen / gelijck het te Batha is / daar verhoedenze dat gebruy niet lange danne rottingen / die zo recht oeverend op een ryp naast malhanderen steecken: want als er een schieke stroom gaat ('t welck de tyd is dat de visch zich beweegt) dan maaken de flappe rottingen zulke een geramnel tegen malhanden / dat de visch / daar door verschijnt / na de mond van het net in 't midden van de rivier zwiemt. Hooger op in de rivier hebben zy hierkante netten gelijck een groot lahen / welker vier enden vast gemaacht zijn aan twee kruysstokken. Om dit net te gebruyken setten ze een paal recht oeverend en vast in de rivier / so dat hy 8 of 10 voet boven water uytsteekt: aen 't boven-end van deze paal is een groef of heep / waer in een lange stok legt gelijck als een ballang; aen 't quaaats end hier van bindenze het touw waaraan het net op de kruysstokken hangt / en aan 't ander end is ook een touw om het net op te haalen als 't noodig is. Dit net laten de visschers niet steenen tot op de grond van de rivier zinken / en wanneer ze enige visch daarover zien zwellinnen / dan trekken zy met der haast aan het touw dat aan 't ander end van de wip is / en haalen ook het net met de visch uyt het water. Op deze wyse vangen zy veel visch: en sijn pds gebruykenze ook schrobnetten / die de ganseke wyde van de rivier besaande voortgesleept worden.

In stilfaande poelen/ gelph de Mandaryns gemeenlyk by hunne huyzen hebben/ gaan ze in't water/ en roeren't 30 lang met hunne voeten todat het ganfch modderig en dik is; en wanneer dan de vifch naboven komt zwermmen/ hangen zy die met klepne fchepnetten/ die om een hoepel aan 't end van een ftoek baf gemaakt zyn.

Tot alle deze soogten van eedwaaren syn'er gansch Tonguin door Markten. Markten / die eens 's weelgs door 4 of 5 doopen gehouden worden / dat oordenlijk in elk by beurten / zulks dat 'er 4 of 5 weelken verloopden eer de macht weer in 't zelfe doop komt. Deze markten syn veel meer van d'gs boozizien (dewylt dat hun boozinaamse doebel is / inzonderheyd door de armste soot) dan van vleesch of bish: en.

1688.

echter heeft men 'er ook verhengsblesch / en oberbloed van jonge biggen / alsmede eenden / hoenderen / menigte van eperen / visch groot en kleyn / versche en gezouten Balachaun en Nuke-Mum, met allerley soort van wortelen / kruiden / en vruchten / zelfs op de landmarkten: Maar te Kachao daar men alle dagen markt houdt / is behalven dat vleesch van ossen / buffels / bokken / paerden / en van katten en honden / (gelyk men my gezegd heeft) en springhaanen

Toebereyding van Spys.

Zp gaan heel reynlyk met de spys om / en maakenze smaakhelyk op verscheperenley wyzen in Europa onbekend; maar zp hebben ook vele gerechten die eenen bzeemdeling doen walgen / en daar zp nogtaus selve groot behaagen in scheppen; gelyk als een gerecht van raauw verhengsblesch / 't welk zeer goed hoop en gemeen is. Dit is niet anders als verhengsblesch / kleyn gehakt / vet en mager onder een / 't welk zp in balletjes of langwerpige rollen als wortelen kneeden / en het dan in schoone bladen bewinden / en dit wordt zonder iets meer daartoe te doen tot spys op de tafel gezet. Raauw ossenblesch wordt te Kachao ook zeer geacht. Als ze een os dooden / zengen zp 't haar rondom af / gelyk men op sommige plaatsen de verheng doet / dan snyden zp hem open / en terwyl het vleesch noh heet is / snyden ze reepen van 't mager / en leggen die in zeer zuuren edik / latende dezelve dan 3 of 4 uren of langer daarin weeten; waarna zp ze weder daartuit neemen / en zonder iets meer daar aan te doen met groote smaak op eeten. Belangende 't Paerdenblesch / ik weet niet of zp die beesten enkelyk dooden om 't vleesch / dan of het geschiet wanneer ze niet lang meer leeven konnen; gelyk ik gezien heb datze met de werk-ossen te Gallicie in Spanje doen; want als die beesten daar onder den arbejd neerbassen / en zo mager en afgemat zyn / dat ze niet konnen opstaan / van worden ze geslagt / en na de markt gebracht; en ik geloof dat ik nooit slechter ossenblesch ergens gegeten heb / dan in de Korunna.

Paerdenblesch.

Vleesch van Olifanten.

Te Kachao komt het paerdenblesch oberbloedig ter markt / en 't wordt al zo veel geacht als ossenblesch. Olifanten eeten zp ook / en de snyp van dit beest is een aengenaame kost voor een Edelman / zelfs al is het beest door ziekte of ouderdom gestorven. Want daar zyn maar weynig wilde Olifanten / en die zo schuw / dat ze niet ligtelyk gebangen worden. Maar de Koning heeft een groot getal van tamele Olifanten / en wanneer een van deeze sterft / wordt hy aan den armen gegeven / die terstond het vleesch weg haalen; maar de snyp wordt in stukken gesneden / en den Mandaryns aangebooden.

Katten en Honden vleesch.

Katten en honden worden egyptelyk gedood om 't vleesch te koop te brengen / en 't wordt zeer geacht by lieden van de aanzienlykhe staat / zo my van geloofwaardige personen gezegd is. Van groote geele voschen maaken zp ook veel werks / voornaamelyk als ze versche

verschijnt de poelen komen. Nog veel andere zulke keurige ge- 1688.
rechten hebben zij; welke t'allen tijde van den dag / 't zij markt
of niet / door arme lieden / die 'er zich mee geneeren / verkocht wor-
den.

De gemeenste soort van spysbereyding behalven gekookte rys /
is dat ze 5 of 6 klepne stukjes verkenst vleesch aan speetjes steeken /
en die braaden. Ook zitten op de Markten / en dagelijks in
de doozen / vrouwen op de straat met een tuypot over een
klepne vuur / vol van Chau, gelijc zij 't noemen / zijnde een soort
van slechte Thee / van een roffe kleur / 't welk hun gewoonstij-
dzak is.

't Koninkrijk van Tonquin is doorgaans een gezond land / inzon-
derheyt in het droog seizoen / en dan is 't ook heel vermaakelijc.
Want de seizoenen des jaars zijn te Tonquin, en in alle de landen
tusschen de Zonnekeerkringen, in nat en droog verdeeld / eben gelijc
men andere landen in Zomer / en Winter onderscheijdt. Maar gelijc
de verandering van Winter in Zomer / en van Zomer in Winter / niet
op een spring / maar met tusschenkoming van Lente en Herfst ge-
schiedt / so zijn 'er in 't laaste van het droog seizoen ook eenige zachte
regenbuien / die door de geweldige natte maanden komen: en daaren-
tegen in 't laaste van deeze eenige schoone dagen die den droogen tijd
invoeren. Deeze seizoenen zijn doorgaans zeer gelijc op dezelfde tijd van
't jaar in alle de plaatsen van de verzengde Luchtsreeck / aan dezelfde
tijde van den Evenaar: maar 2 of 3 graaden ter wederzijde daarvan
is het weder meer gemengd en ongestadig / (hoewel meest tot over-
daadige regens neigende) en 't is dikwijls recht strepdig tegen het
weder dat men dan aan dezelfde tijde van den Evenaar wat meer na
de Zonnekeerkringen heeft. Zo dat wanneer het nat seizoen ingegaan
is in de Noorder gewesten van de verzengde Luchtsreeck / het misschien
droog weer is 2 of 3 graaden benoorden den Middellijn: en 't zelf-
de kan ook gezegd worden van de andere Breedten en seizoenen. Ik
zeg dit ten opzigt van de droogte of natheyt der landen in de verzeng-
de Luchtsreeck; maar 't heeft doorgaans ook plaats ten aanzien van
derzelver hitte of koude: want ten opzigt van alle deeze hoedaanighe-
den is 'er een verder verschil / ontslaande uit het maaksel of de gelegen-
heyt des lands / of eenige andere toevallige oorzaken / behalven 't ge-
ne van de hoogte of afstand der zonne afhangt. Aldus zijn de baai
van Kampechie in Westindie, en die van Bengala in Oostindie, leg-
gende beyde op eene hoogte / zeer heet en vochtig; en of derzelver stand /
naardien 't zeer laage landen zijn / en de schaarsheyt en slaauwheyt
van zeewinden / gelijc in de meeste baaien / daar niet toe helpen / laat
ik andere oordeelen. En zelfs ten opzigt van de hoogte deezer plaat-
sen / leggende dicht by de Zonnekeerkringen / is 't zulks dat zij om
die reden alleen meer tot groote hitte neigen / dan plaatsen recht onder
den Evenaar. Dit is 't gene ik op veel plaatsen van die hoogten
Groot-
er hitte
dige
by de Tro-
pici dan
by de Li-
nie.

1688.

30 wel in Oost als in West-indië onderbonden heb / naamelyk / dat de heetste gewesten der wereld dicht by de Zonnekeerkringen zyn / inzonderheyd 3 of 4 graaden binnen dezelve / alwaar het merkhelyk heeter is dan recht onder de Linie. Men zou veele redenen daar voor konnen geeven / behalven de toevallige die yst het maaksel der verscheidene landen / de Tropische winden / of iets diergelyks ontstaan. Want de langste dag onder den Middellyn is nooit van meer dan twaalf uren / en de nacht is altoos van deszelf de lengte. Maar dicht by de Zonnekeerkringen is de langste dag ontrent van 13 uren en een half ; en dan anderhalf uur van de nacht afgetrokken zynde / 30 maaken die lengte van den dag / en de kortheyd van de nacht / een verschil van drie uren / 't welk heel aanmerkhelyk is. Behalven dat / op zodanige plaatsen die ontrent 3 graaden ten Noorden zyn / komt de zon tot op 2 of 3 graaden na van het * Opperaspunt in't begin van May ; en 't Opperaspunt gepasseerd zynde gaat hy niet boven 2 of 3 graaden daar voorby / of hy keert terug / en passeert het Opperaspunt nog eens ; en is daardoor ten minsten drie maanden niet boven 4 graaden van 't Opperaspunt ; zulks datmen daar van het begin van May tot het laaste van July de Zon eenigstins boven 't hoofd heeft. Waarentegen de Zon wanneer hy in Maart of September onder de Linie komt / te post weder weg gaat na 't Noorden of 't Zuiden / en geen 20 dagen toebrenge in't passeeren van 3 graaden aan de eene zyde tot 3 graaden aan de andere zyde van den Middellyn. Zulks dat door zyn kort verblyf aldaar de hitte geensins kan ophaalen tegen die welke dicht by de Zonnekeerkringen is / alwaar hy 30 lang 's middags eenigermate recht boven 't hoofd staat / en elken dag 30 veel langer boven de him is / en daerenboven korter nachten 't schijnt gaat.

Maar om weder tot Tonquin te keeren. Gedurende de natte maanden is het daar overdaadig heet / inzonderheyd wanneer de Zon eens door de wolken straalt / want dan is 'er naauwelijks eenige wind die zich verroert. En my is ook door een persoon / die veele jaaren daar gewoond had / gezegd / dat hy 't geloofde de heetste plaats te zyn daar hy ooit geweest was / alhoewel hy op veele andere plaatsen van Indië was geweest. Belangende de regens / die zyn 'er niet van 't minst / schoon niet van de zwaarste ook / in vergelykinge van andere welke ik onder de verzengde Luchtsireek aangetroffen hebben / en dat op deszelf de hoogte en aan deszelf de zyde van den Ebenaar. Het nat seizoen begint hier in 't laaste van April of in 't voorste van May , en duurt tot het laaste van Augustus ; in welken tyd men 'er zeer zwaare regens heeft / die somtyds veele uren / en op andere tyden 2 of 3 dagen achter een duuren. Echter zyn deze regens niet zonder eenige merkhelyke verpoozingen van schoon weder / voornamelyk ontrent het begin of 't eynde van dit seizoen.

De oorzaken van't overstromen der Nyl.

Door deze regens ontstaan die landbloeden / welke nooit op hunne gewoonlyke tyden in deze landen tusschen de Zonnekeerkringen achterblyven / verniet alle de rivieren dan over hunne oeverstroomen. Dit

* Zenith.

is eene zaak die zo wel bekend is aan allen die van de verzengde Luchtfireen kennisse hebben / dat de oorzaak van het overbloeyen van den Nyl om welke ypt te binden de Alouden hun hoofd zo byster gebroken hebben / verbeeldende zich 't smelten van sneeuw / 't waaghen van Jaarwinden / en ik weet niet wat al meer / nu niet langer een geheim is : want die bloeden moeten zich noodwendig ontlasten op die laage landen welke in hunnen weg leggen ; gelyk als 't land van Egpte doet ten aanzien van den Nyl, die een groot end wegs binnen de verzengde Luchtfireek van daan komt / en hooger dan Ethiopia ontstaat. En iemand die de moeite maar neemt om den tyd der landbloed in Egpte met die van de verzengde Luchtfireek / in dat gedeelte waarinde Nyl bloeit / te vergeleken / zal die van Egpte bevinden zo veel later te ypn als de andere / als 'er redelyker wyze tyd bereyscht word't om de wateren zulk een overgroot stuk land te doen voortstroomen. Zy hadden zich also wel moogen verwonderd hebben over eenige andere rivieren die een verre weg bukten de verzengde Luchtfireek loopen : maar dewyl ze alleenlyk kennisse hadden van de Poozder gemaatigde Luchtfireek / en dat de Nyl de eenigste groote rivier was die men wist dat een grootstuk wegs ypt een land dicht by de Linie voortquam / zo is die alleen het onderwerp van hun onderzoek geweest : maar dezelfde yptwerking moet noodsaakelyk volgen van alle groote rivieren die ypt de verzengde Luchtfireek in de Zuyder gemaatigde Luchtfireek zouden moogen loopen. En belangende de verzengde Luchtfireek / de jaarlyksche vloeden en derzelver oorzaak / ypn over al door de lieden aldaar zo wel bekend als de rivieren selve. In Amerika inzonderheyt weet men dat de rivieren van Kampechie, Rio Grando, en andere / een groote verwoesting door de vloeden veroorzaaken / die somtyds boommen van een geweldige hoogte met zich slepen ; en deeze vloeden komen altoos op den gezetten tyd des jaars. In het dzoog geweest van Peru, langs de kust der Vreedzaame zee, alwaar het nooit regent / gelyk het ook zelden in Egpte doet / heeft men niet alleenlyk vloeden / maar daar ontstaan zelfs rivieren door de jaarlyksche nederbaling van den regen op de bergen landwaard in / welker kussen al 't ander gedeelte des jaars dzoog ypn. Dit heb ik aangemerkt wegens de rivier Ylo, op de kust van Peru, gelyk in 't eerste deel myner Reysstogt te lezen is. Maar dit onderscheyd is 'er tusschen deeze vloeden en die van Egpte, dat gelyk deeze rivier in de verzengde Luchtfireek is / zo is ze ook in de Zuyder breedte / en bloeit derhalven over in een tegenstrydig seizoen des jaars ; naame-lyk op zulk een tyd wanneer de Son in de Zuydterekens ynde / de vegeten en vloeden aan die ynde van de Linie veroorzaakt.

Maar om van deeze yptweyding weder te keeren. In Augustus is het weder te Tonquin gemaatigder ten opzigt van hitte of regen / echter niet zonder eenige regenblaagen ; in September en October ypn nog gemaatigder. Nittentim is het kinstie weer in 't gantsche jaar booz de Zeelieden in een van deeze drie laafst genoemde maanden / want dan heeft men de heftige stormwinden / Typhones genoemd. Deeze Stormwinden, win-

Vloeden
onder de
verzengde
Lucht-
fireek.

1688.

winden zyn zo fel / dat de Cineezen die daar handel dypben / niet uyt de haven zullen gaan / vooz het laast van October ; naa welke maand men geen gebaar meer heeft van hebige stromwinden / vooz het naaste jaar.

Deeze Typhones zyn een byzondere soort van geweldige stromwinden / die op de kust van Tonquin , en de nabuurige kusten in de maanden van Julius Augustus , en September waajen. Gemeenlyk ontstaanze ontrent het veranderen van de Maan / 't zy als hy vol is of anders / en doorgaans gaat 'er zeer schoon weder met wepnig wind / en een heldere lucht / vooz af. Deeze kleyne winden wpyken af van de gemeene Passaadwind van dat gety des jaars / dewelke aldaar Zuydwest is / en na 't Noozden en Noozdoosten omloopt. Eer de strom komt vertoont zich als een voozboode een wolk in 't Noozdoosten / die zeer zwart is dicht aan de zigterlagen / maar na 't boven eynd heeft hy een donker-rosse kleyur / en wat hooger is hy nog helderder / en verdwynt eyndelyk in een wittachtige of bleeke kleyur die men aan de uytterste spits van de wolk bespeurt. Deze wolk vertoont zich zeer psslyk / en word somtyds wel 12 uren van te vooren gezien eer de strom komt. Wanneer deeze wolk zich snel begint te beweegen / dan mag men terstond wel wind verwachten ; want die komt dan zeer hevig aan / en waait zeer geweldig uyt den Noozdoosten ontrent 12 uren lang. Gemeenlyk is dezelve verzeeld met breefelyke donderlagen / groote en zwaare bliksems / en overdaadige regens. Als de wind begint af te neemen dan gaat hy schielyk leggen / en 't wordt dood stil / 't welk een uur of daar ontrent duurt ; alsdan loopt de wind Zuydwest / en 't waait en regent immer zo heftig en zo lang uyt die hoek / als het te vooren uyt het N. O. gedaan heeft.

November en December zyn twee zeer drooge / gezonde / warme en vermaakelyke maanden ; ook zyn January , February , en Maart redelyk droog / maar dan heeft men 's morgens dikke misten / en somtyds koude stofregens : ook is de lucht in die 3 maanden / doch inzonderhepd January en February , zeer scherp / voormaamelyk als de wind Noozdoost / of Noozdnoozdoost is / 't zy zulks geschiedt wegens de hoek daar de wind uyt waait / of dat het is ter oorzaak van het land daar hy komt overwaajen : want ik heb op andere plaatsen aangemerkt / dat die winden kouder zyn als ze over land komen. April wordt vooz een gemaattigde maand gehouden / zo wel ten aanzien van hitte en koude / als wegens droogte en vocht.

Dit is de gemeene gesteltenis van 't jaar : eventwel komen deze verschepdene seizoenen niet zo strikt op hunnen tyd weder / of men bespeurt somtyds wel een maand of meer verschil : ook zy deeze seizoenen juist niet alle jaaren ebeneens ; want somtyds zyn de regens heviger en langduuriger / en op andere tyden zyn ze gemaattigder. Somtyds ook zyn ze niet genoegzaam om een goed gewas vooyt te brengen / of ze komen zo ontpdyg dat ze de kyp beschaadigen / of ten minsten niet voozdeelig vooz dezelve zyn. Want het alker gewas van dit land / en alle andere landen onder de verzengde Luchtsreek schijnt

schikt zich naar de jaarlyfche bloeden / die 't land bebochtigen en me-
 ften / en indien het natfajzen dzooger is dan naar gewoonte / zo dat de fips-
 alkers niet doornat worden van 't overbloefjen der rivieren / dan valt het
 gewas fchaaal ; en wanneer de fips / die hun hzood / en booznaamfte lee-
 bengs onderhoud is / daar onthrekt / dan kan zulk een volkerlyk land als
 dit is niet beftaan / zonder byftand van hunne gebuuren. En indien 't
 dan gebeurt dat ze van over zee moeten verzojgd worden / dan verkoopen
 beele van de armfte hunne kinderen / om hun eppenleeven te onderhou-
 den / terwyl andere die geene kinderen hebben van honger vergaan en
 fterben. Deeze manier om dus niet kinderen te handelen / is niet al-
 leen in dit fipk gebruykelyk / maar in alle andere plaatfen van Ooslin-
 die / booznaamelyk op de kusten van Malabar en Koromandel : want
 daar gebeurt het rupin zo dikwils dat de hongersnood / ja bykans op
 een ongelooftlyke wyze / in zwang gaat ; want die landen zyn gemeen-
 lyk zeer dzoog / en brengen zo overbloedig geen fips boozt als Ton-
 quin. Ook zyn 'er zulke groote rivieren niet om het land bet te ma-
 ken / maar al hun veldgewas fchikt zich alleenlyk naar 't regensfajzen ;
 en wanneer deeze fajzenen missen / gelyk het dikwils gebeurt / dan
 hebben ze gansch geen oogft. Somsyds gebeurt het dat ze in drie of vier
 jaaren weynig of geen regen hebben / en dan vergaan de menschen
 jammerlyk. Zulk een hongersnood was 'er 2 of 3 jaaren eer ik na 't
 Fort St. George ging / dewelke aldaar zo gruuwelyk woedde / dat duy-
 zenden van menschen van gebrek vergingen / en gelukkig waaren ze
 die 't konden uythouden tot dat ze aan de Zeehavens quamen / alwaar
 de Europeers woonden / om hen zelven te verkoopen / alwaar 't dat zy
 zekterlyk wisten / dat ze aankonds upt hun land zouden vervoerd wor-
 den. Maar de hongersnood wordt nooit zo hevigh te Tonquin ; ook
 kan men hunne grootfte fchaarshejd zo epgentlyk een hongersnood noe-
 men ; want in de allerfijnfte tyden is 'er nog fips / en 't gefchiedt dooz
 de armoede van 't geringe volk dat 'er zoo beele fterben / of hunne kin-
 deren verkoopen : want indien ze geld hadden zouden ze fips genoeg
 konnen bekomen ; en wanneer de fips dus duur is / dan is alles zo
 naar advenant.

Daar is nog een verder onderschejd tuffchen de landen van Malabar
 en Koromandel , en dat van Tonquin , dat hoe meer regen zy daar
 hebben / des te grooter hun zegen is / daar men hier in 't tegendeel / dooz
 de laagte van 't land wel al te veel regen kan hebben / maar echter ziet
 men dat zelden. Wanneer dit gebeurt dan hebben ze dykjes om de ri-
 vieren en flooten 't overloopen te beletten / maar 't mag somsyds weynig
 helpen wanneer de vloeden hevigh zyn / en booznaamelyk als ze byten
 's tyds komen. Doch als de vloeden in haar fajzenen komen / fchoon
 zy groot zyn / en al 't land overftroomt / echter doen ze geen quaad ;
 maar in 't tegendeel zyn ze voozdeelig / om dat de fipk die ze achter laa-
 ten het land mest ; en als 't al gebeurde dat het laag land dooz de vlo-
 den fchaaede leed / het dzyre veldland zou te beter gewas upt leveren / en

Verkoo-
 ping van
 kinderen
 door hon-
 gersnood.

't ander

1688.

Arme lie-
den te
Tonquin.

't ander te baat komen / gelyk het ook in gunstiger seizoenen doet. In de dzooge seizoenen hebben de laage landen dit doozdeel / dat men gemaklyk goeden kan delven om 'er 't water upt de ribieren in te leyden tot bevochtiging van 't land ter wederzyde. Zulkas dat hoedaanig ook 't seizoen zy / dit land nooit in de grootste verlegenheid komt. Doch gemerkt het getal van des zelfs Inwoonders / en de armoede van 't grootste gedeelte / zo gaat het somtyds hier / gelyk in alle volkrpke landen ; de armen hebben 't sluint / inzonderheid het handwerks volk in de steden. Want de handel of neering is zeer onzeker / en men stelt de menschen te werk / naar dat 'er veel of weynig schepen komen / om de goederen af te haalen. En zo 'er maar een kleyn getal van schepen komt / gelyk 't somtyds gebeurt / dan moete de arme / upt gebrek van werk / schier van honger vergaan. En dit is niet alleen zo te Tonquin , maar de meeste Zyde-landen hebben een menigte van arme menschen / die goedhoop werken / en zich soberlyk met wat sips behelpen ; dewelke als ze niet heel goedhoop is / gelyk het dikwils gebeurt / dan zyn de arme lieden onmagtig zich te geneeren.

III. HOOFDSTUK.

Van de Inboorlingen van Tonquin : Hunne gedaante, gesteltenis, bequaamheyl, Kleeding, Gebouwen, Dorpen, Dyken, Slooten, en Tuynen van Kachao de Hoofdstad ; Ovens om goederen voor brand te bewaaren, en andere voorzorge daar tegen. De straaten der Stad. Des Konings Paleyzen ; de Engelsche en Duytsche Kantoorren. Een konstig gevaarte by de Stad , om de kracht der Landvloedten te breeken. Van de Wyven en gemeene Vrouwen. Maaltyden by de Graaven der dooden ; en Jaarlyksche Feeften. 't Onthaal met Betel en Arak. De Afgodendienst, Pagoden, Priesters, Offeranden, en gebeden. De Taal en Geleerdheyl ; Handwerken, Ambachten, gewerkte waaren, en koophandel.

Gedaante
der Ton-
quineesen.

Tonquin is zeer volkrp / zynde zeer vol van dorpen : de Inboorlingen zyn doozgaans van een middelbaare lengte / en glad van leden. Zy zyn van een raanige Indiaansche kleur / maar echter van de mooiste van die soort die my voozfaat gezien te hebben ; want men bespeurt in het gelaat van somminge / wanneer ze dooz een schielpke hartstogt bevangen worden / eenige bloozendheyl of verandering van kleur / 't welk

ik nooit in andere Indiaanen heb kunnen bespeuren. Hunne troonten zyn doorgaans plattachtig; en van een epronde gedaante: hunne neuzen en lippen satzenlyk en niet onbevallig. Hun haar is zwart / lang / slukp / en zeer dik / en zy laten het neer hangen op hunne schouderen.

Hunne tanden zyn zo zwart als zyne konnen maaken / dewyl zy dat vooz een groot cieraad houden / en daarom verwen zyne / waar aan ze 3 of 4 dagen werk hebben. Zy doen dit wanneer ze 12 of 14 jaaren oud zyn / zo jongens als meysjens / en gedurende dien tyd durven zy geen voedsel gebruiken / als wat water / Thee / of eenig ander vocht / en dat nog niet deel ook / upt bzeze / zo ik acht / van dooz de vertu vergiftigd te worden : zo dat ze / terwyl dit geschiedt / een strenge tuchtiging moeten upstaan : en gelyk als bepderley geslachten dit doen / zo ook van alle staaten : de arme moeten deeze wyze opvolgen zo wel als de ryke / of anders zouden ze / hung bedrukkens / als de onvernunftige dieren zyn; en 't zoud hen een groote schande wezen / te zyn als Olifanten of honden / by welke zy begene vergelyken die witte tanden hebben.

Zy zyn doorgaans behendig / snel / en werkzaam ; en heel vernuftig in hunne handwerken. Dit ziet men aan de menigte van mooye Zyde stoffen die hier gemaakt worden / en aan 't aardig Laktwerk dat 'er van daan geboerd wordt. Zy zyn ook arbeyszzaam en naerlig in hun beroep ; maar dewyl 't land zo volkrlyk is / zyn beele zeer arm / dooz gebrzels van werk : en schoon het land vol van zyde / en andere werksstoffe is / echter is 'er wepnig te doen als 'er geen vzeemde schepen komen. Want het is het geld en de goederen die hier gebzagt worden / voornamelyk van de Engelsche en Hollanders 't gene hier eenig vertier maakt; naardien ander de Handwerkstleden geen geld hebben om werk op te zetten : en daarom zyn de uptheemische krooplieden genoodzaakt hen geld voozaf te betrouwen / ten minsten een derde deel of de helft van de waarde der goederen ; en dat 2 of 3 maanden van te vooren eer de goederen konnen geleverd worden. Hierom is het dat de schepen die hier komen om te handelen / noodzaakelyk zo lang moeten wachten totdat de goederen gemaakt zyn / 't welk gemeenlyk 5 of 6 maanden duurt.

De Tonquineesen leveren gorde knechts upt / de beste zo ik acht / van Speelzug. geheel Indie ; want gelyk als ze doorgaans begruppelyk en leerzaam zyn / zo zyn ze getrouw / naerlig / en gehoorzaam als ze gehuurd zyn ; evenwel zyn ze slaauwhartig / misfchien om dat ze onder een epgengoeddunkelyke siegeering woonen. In arbezd zyn zy geduldig / maar in ziekte zeer moedelooz. Zy hebben een groote fout die zeer gemeen onder hen is / en dat is hunne geneegenheid tot dobbelspel ; hier op zyn ze in 't algemeen zo versot / toe dienstknechten tot / dat noch het ontzag hunner Meesteren / noch iets anders magtig is hen te weerhouden / totdat zy alles watze hebben / ja zelfs hunne kleederen verlooren hebben. Dit is een doorgaande ondeugd onder alle Oostersehe volken / inzonderheid de Cineesen , gelyk ik in 't XV. Hoofdstuk van myn eerste deel gezegd heb. Daarby ik nog zal voegen / dat de Cineesen , welke ik in Tonquin

Zwarte
tanden,
hun cieraad.

1688. bond / niet minder daartoe overgegeven waaren / dan eenige andere welke ik elders ontmoet heb. Want naadat ze hun geld / goed en kleederen verlooren hebben / zetten ze hunne woppen en kinderen daar ook by op; en eyndelyk zullen ze hun haar / als het dierbaarsie dat ze in de wereld hebben / mede by zetten en verpanden; en daarnaa 't kost wat het wil / het zelve lossen / want een vyze Cinees, gelyk deze zyn / die van de Tarters zyn ontvlugt / zou zich al zo zeer schaamen over kort haar / als een Tonquinees over witte tanden.

Kleeding. De kleederen der Tonquineesen zyn van zyde of kattoen gemaakt / het arm volk en de Soldaaten draagen voornaamelyk kattoen dat donker bruyn geberwd is; maar de ryke en de Mandarins draagen gemeenlyk Engelsch laken: de voornaamsie kleuren zyn rood of groen. Als zy vooz den Koning verschynen / hebben ze lange tabbaarden aan die tot op hunne hielen hangen; en niemand mag in zyne tegenwoordighejd verschynen / dan in zulk een dos. De Grooten draagen ook mutsen van't zelfde stof daar hunne rokken van gemaakt zyn; maar de middelsoort en de arme gaan gemeenlyk bloots hoofds. De Wissehers niet te min / en andere arbeders die dooz hun werk vooz de lucht bloot staan / hebben hoeden met bzyde randen / van ried / stroo / of Palmiers bladeren gemaakt; doch deze hoeden zyn zo styf als een bord / en gansch niet geboogen op't hoofd; weschalben 'er banden aan zyn / die onder de kin vast gebonden worden / om den hoed vast op 't hoofd te houden. Deze hoeden zyn maar zeer gering / en worden zelden gedraagen / dan in regenachtig weder. Hunne andere kleederen zyn zeer weinig en slecht; een gescheurde broek is hen gemeenlyk genoeg; sommige hebben nog een slechte wyde py / maar geen hemden / kouten / noch schoenen.

Huyzen. De gebouwen der Tonquineesen zyn maar slecht: hunne huizen zyn kleyn en laag; de muuren zyn of van klep / of van horzen met leem bestreken / en de daken met stroo gedekt / doch zeer slecht / voornaamelyk op 't land. De huizen zyn te laag tot bovenkamers; doch beneden op de vloer zyn 'er twee of drie afschutjels van geblochten ried of ryzen gemaakt / in elk van welke een venster is / om licht dooz te ontvangen. Deze vensters zyn niet anders dan vierkante gaten in de wand / welke zy 's nachts met een plank daartoe gemaakt toefluyten. De vertrekkende zyn maar armelyk voorzien; met een slecht bed of twee / of meer / naat dat het huys gezin groot is / in de binnenste kamer: en eenige stoelen en banken in 't voozhuys om op te ziten. Ook staat 'er gemeenlyk een tafel / en aan de zyde daarvan een kleyn outaar / met twee reukwerkbanken; en geen huys is zonder outaar. In een van deze reukwerkpoten is een bosjen biezien / waarvan ik zag dat de enden altoos gebzand waaren / zynde het vuur uytgedoofd. Dit voozhuys is ook de plaats daar ze gemeenlyk hunne spys toemaaken: hoewel ze by mooi weer zulks dikwyls in de opene lucht doen aan de deur / of op hun erf / om daar dooz te minder oberlast van de hitte of rook te hebben.

En huys-
raad.

Zy woonen niet in enkelde huizen / maar t'samen in dozzen: 't is
lets

iets raars' een enkeld huys te zien. De dozpen bestaan gemeenlyk uit 20. 30 of 40 huysen / zijnde zeer dicht op malikanderen 't gansche land over; en echter naauwlyks te zien booz dat men 'er aan komt / ter oorzake van 't geboomte en de bosschen die 'er rondom zyn. En 't is in de laage landen dicht by de zee al zo zeldzaam een boschje zonder een dozp te zien / als een dozp zonder een boschje : maar de hooge landen zyn vol van bosschaadjen / en de dozpen staan daar als in een enig groot woud. De dozpen en 't land daar om heen behoort den Grooten meest toe / en de Inwoonders zyn huurslupden / die 't land beboutwen en beplanten.

De Dozpen in die laage landen zyn met groote dphen en diepe sloo-
 ten omringd / dewelke het geheel boschje / waar in het dozp staat / omcins-
 gelen. De dphen dienen om te beletten dat het water in het natfai-
 zoen de tuynen niet overschoomt / of in de huysen komt / wann'er al
 het land daar buyten 2 of 3 voer onder water legt. De slooten of graf-
 ten zyn om het water in een drooge tyd te behouden / en daar meer als
 't noodig is de tuynen te besproejen. Elk laat het water naar zyn
 welgeballen dooz klepne greppels of gzeeden uit de graft in zyn tuyn
 loopen / en doozgaans zyn de tuynen dooz zo een groef van een ge-
 schepden. De huysen staan hier en daar in 't bosch niet neffens mal-
 kander / maar in 't wild / en met een klepne hegge of schutting om-
 heynid. Elk huys heeft een deur waar dooz men eerst in den tuyn
 komt / want het huys staat in 't midden daar van; en de tuyn strekt
 zich achter het huys tot aan de graft uit / hebbende ter wederzyde een
 greppel en een hegge. In de tuynen heeft elk zyne eygene boomen
 en vrucht / als Oranje-appelen / Limoenen / Betel / Pompoenen / Me-
 loenen / Wynappelen / en veele kruiden. In het droog seizoen zyn
 deezse boschachtige woonplaatsen zeer vermaakelyk / maar in 't natseizoen
 is 'er geen beballigheid aan : want schoon ze dris dooz dphen om-
 ringd zyn / echter gelyken 't dan wel Eenden hokken / die rondom
 nat en bespyt zyn : ook kan men van 't eene dozp niet na 't ander
 gaan / dan tot aan de kniezen toe dooz 't water / 't en zy sommtyds in
 schuyltjes die ze daar toe houden : doch des niettegenstaande zyn ze
 zelden buyten de modder en 't nat / zelfs in 't midden van de tuynen
 zo lang als dat seizoen duurt. De Inwoonders van 't hooger gedeel-
 te deezes zyn van zulke ongemakken niet gequeld / maar woenen
 schooner en beter / dewyl hun land nooit dooz water overstrooid woort /
 en alhoewel zy ook in dozpen of vlekken woenen / echter behoeven ze
 die niet met dphen of graften te ombangen / maar leggen open booz 't
 bosch.

Graften
 en grep-
 pels.

De hoofdstad Kachao, die in 't hooge land staat / ontrent 80 En-
 gelsche mylen van de Zee / aan de westzy der rivier / en op een redelyk
 effene / hoewel ryzende grond / legt op dezelve wyze open / zonder
 wal / dph / of graft. Moogelyk zyn 'er in Kachao wel 20000 huysen.
 Dezelve zyn doozgaans laag / de muuren zyn van modderige leem /
 de daken van ried of stroo; evenwel zyn 'er eenige huysen van gebak-
 ken

1688.

Voorzorg
tegen
brand.

ken ſteek gebouwd met pannen gedekt. De meefte van deeze huizen hebben van achter een plaats of erf / en op pder erf ſiet men een kleyn gewelfd gebouw / eenigſins van ſatjoen als een oven / ontrent zes voer hoog / met de mond aan de grond; zynde van gebakken ſteen gemetſeld / en met een dikke leem of modder beſtreeken. Indien 'er ergens al een huys zonder een plaats is / zo hebben ze evenwel zulk een ſoozt van een oven / maar kleyn / ſtaande in 't midden van 't huys; en naauwelijks is 'er een huys in de ſtad zonder zulk een oven. 't Gebruik daar van is / om 'er hunne voornaamſte goederen in te ſteeken / wanneer der een brand ontſtaat: want deeze laage met ried gedekte huizen batten ligt blam / voornaamelyk in de drooge tyden / wanneer vele huizen als in een onnuzien vertoerd worden / zo datze dikwils ſchier geen tyd hebben om hunne goederen in deeze gewelfde / die zo dicht by hen zyn / te ſteeken.

Gelyk pder byzonder perſoon van dusdaanig een middel voorzien is om zyne goederen te bergen als 'er een brand ontſtaat / zo heeft de ſiegeering ook eenige dienſtige hulpmiddelen verordineerd tot voorkoming van den brand / of dempinge van denzelven eer de blam te veel de overhand neemt: want als het droog ſatjoen begint / moet elk altoos een groote pot met water op de top van zyn huys houden / om die aanſtonds te kunnen uitgieten als 't de nood vereyſcht. Daarenboven moet hy een lange ſtok hebben met een punt of ſchepbat aan 't eynde / om water up de greppels te kunnen ſcheppen en op de huizen te gieten. Maar byaldien de brand zo toeneemt dat deeze middelen niet kunnen helpen / dan ſnydt men de banden die het ſtroodak op de huizen houden aan ſtukken / en laat het van de ſparren afglypen. Dit geſchiet met weinig moeite; want het ſtroo is 'er niet opgelegd gelyk by ons / noch ook met enkele bladen daarop gebonden / gelyk in Weſtindie, en ook in vele geweften van Ooſtindie, alwaar ze de huizen met Palmetes bladen dekken; maar dit dak is gemaakt van groote rypen die 7 of 8 voer vierkant zyn / eer ze der eens opgelegd worden / zulks dat 4 of 6 zulke vierkante ſtukken de geheele zyde van een huys / naar dat het groot of kleyn is / kunnen bedekken; en dewyl deeze ſtukken hier en daar alleenlyk aan de ſparren met rottingen vaſtgemaakt zyn / kan men dezelve gemaklyk losſnyden / waar doo dat het halve dak ten eerſten afglydt. Deeze vierkante ſtukken zyn beter dan los ried / als zynde veel handelbaarder ingevalle een daar van dicht by den oven valt / waarin de goederen geborgen worden; want men kanze gemaklyk weg ſleepen. Dooz dit middel kunnen de nabuurige huizen niet der haast ontdekt worden / eer de blam daar aan komt; en het ſtroodak wordz weg geſleept / of ten minſten op zulk een plaats gelegd / alwaar het alleen kan branden. En tot dien eynde moet elk een lange ſtok of bamboes aan zyn deur houden met een ſnydende haak of krom ſnymes / om met der haast het dak van de huizen te kunnen ruken. En

En zo iemand bebonden wordt geen pot met water boven op zyn huys/
en een schepbat en haak / bejde met lange stokken / aan zyne deur te heb- 1688.
ben / die wordt strengelyk ober dit bezynen gestraft; Want zy zyn hier
ontrent zeer streng; en onaan gezien deeze voorzorg lyden zy evenwel
dikwyls groote schaafe door brand.

De boornaamste straaten van deeze stad zyn heel wyd / hoewel sommi-
ge ook by naauw zyn. De meeste zyn bestraat met klepne steenen / maar
op een zeer slojdige wyze. In 't nat seizoen zyn ze zeer slakrig; en in
de drooge tyd zyn 'er veele stilstaande poelen / en eenige slooten vol van
zwarte stinkende modder in en ontrent de stad. Dit maakt het onber-
maakelyk / en men zou ook denken ongezond; evenwel schynt 'er de
lucht by gezond te zyn / voor zo veel ik heb konnen verneemen.

De koningen van Tonquin; die deeze stad tot hun gewadig verblyf
maaken / hebben twee of drie paleyzen daar in / 30 alsze dan zyn; altoos
twee daar van zyn heel slecht; zy zyn van hout getimmerd / en
echter zyn 'er veele stikken grof geschnit daar om heen geplant / voorts
zyn 'er stallen voor des koning Olifanten en paerden / en redelyk groote
bierkante pleyen / alwaar de Soldaaten ordentlyk konnen optrekken.
Het derde paleys wordt het Koninglyk Paleys genoemd / zynde prach-
tiger gebouwd dan te twee andere / hoewel ook van hout / doch van
alle kanten open / gelyk de Divans in Turkye gezegd worden te zyn.
De muur die het omringt is 't aanmerkelyk / men zegt dat deselve drie
mylen in den omtrek is: de hoogte dezer muur is van 15 of 16 voet/
en hy is byna zo breed of dik; ter weder zyde is deselve met gebakken
steen opgehaald. Daar zyn verscheydene poorten om 'er in en uyt te
gaan. Maar de boornaamste poort ziet recht op de stad; men zegt dat
deselve nooit geopend wordt / dan wanneer de Boua of Keizer daar in of
uyt gaat. Daar zyn twee klepner poorten ter weder zyde / die by alle voor-
vallen geopend worden / als iemand daar in of uyt moet gaan; maar
beveindelingen hebben die vryheyt niet; doch zy moogen langs de trap
die by de poort is wel boven op den muur klimmen / en 'er rondom wan-
delen: Op sommige plaatsen is deeze muur ingevallen.

Winnen deeze muur zyn groote vischbylberg / en speelhagjes tot des
Keizers vermaak. Doch ik zal uytstellen van hem te spreken (wiens
gevangenis dit eerder is dan een Hof) tot het volgende hoofdstuk / al-
waar ik van de Regering zal handelen.

Het huys van de Faktorp der Engelschen / waar van 'er hier niet veel
zyn / legt vermaakelyk aan 't Voorzand van de stad / tegen de rivier aan.
't Is een byn fafsienlyk laag huys / het beste dat ik in de stad gezien
heb. Daar in een geboeglyke eersaal in 't midden / en aan elk end be-
quaame vertrekken voor de Hooplieden / Faktors / en knechts der
Maatschappye om in te woonen. Dit huys staat gelyk de rivier; en
aan elk end zyn klepner huysingen tot ander gebuiken / als keukens/
pakhuyzen enz. dewelke op een ryp van 't groot huys na de rivier toe
loopen / maakende gelyk als twee vleugels / met een vierkant pley dat
open

Straaten
van Ka-
chao.

Paleyzen;

Koning-
lyk paleys

De Engel-
sche Fak-
tory.

1688. open legt dooz de rivier. Op dit biethant pleyn dicht by de rivier staat een vlaggefteng / om by alle voorvallen de Engelsche vlag aan op te hysfen: want het is de gewoonte van onze Landslieden t'scheep / de vlaggen op Zondagen / en alle andere voornaame dagen / te laten waaghen.

De Hollandsche Faktory is dicht by de Engelsche / aan de zuydzyde: ik ben 'er nooit ingeweest / en kan 'er daarom niets van zeggen / dan dat ik van andere gehoord heb dat hun erf zo groot niet is als 't onze / hoe- wel zy veele jaaren een kantoor daar gehad hebben / en de Engelsche daar maar onlangs van Heen gekomen zyn / alwaar zy te vooren hun verblyf hadden.

Daar is niets merkwaardigs meer in of ontrent de stad / dan een zekker paalwerk aan dezelve zyde van de rivier. Dit is een zwaar ge- baarte van hout / aardig t'samengeboegd / en seer konstig op groote paalen gezet / die in de rivier staan dicht aan den dph. Deeze paalen zyn styf in de grond geslagen / en dicht aan malkanderen; en alle de rupunte die 'er tusschen dezelve en de dph van de rivier is / is met stee- nen gebuld / waarover groote balken dwars heen gelegd zyn / welker enden aan de paalen zyn vast geklonken / zo dat dit ganse gebaarte bewoogen zou moeten worden / eer iets daarvan zich kan begeeven. Dit werk staat 16 of 17 voet boven water in de drooge tyd; maar in 't nassajoen komen de vloeden tot op 2 of 3 voet na aan den top. Het is gemaakt om 't geweld des waters in 't regensajoen te weder- staan; want de stroomen quamen zo sterk tegen deeze plaats aan / dat eer dit gebaarte gemaakt was / de dph affpoelde / en alles perphel liep van weg te stroomen / zelfs tot vernielinge van de stad / indien men dooz dit middel zulks niet voorgekomen had. En 't gebaar was te grooter / om dat 'er een wyde poel in 't land is / en een laage grond tusschen dezelve en de stad; zo dat indien 'er maar een klepne inzeuk in de poel was gekomen / het water tot aan de stad zoude gestroomd heb- ben. En hoewel de stad zo hoog legt dat de Landvloeden die nooit raaken / nogtans dewyl de grond waarop ze staat een soort van bol zand is / zo zou dezelve niet altoos tegen zulk een geweld hebben kon- nen stand houden: want de natuurlijke vloeden maaken dikwils groo- te verandering in de rivier / dooz hier en daar aan de eene zyde van de rivier een hoek lands af te spoelen / en aan de andere zyde weer een nieu- wen upthoek te maaken; en dat voornaamelyk in dit gedeelte van het land / alwaar men hooge dyken heeft; want dichter aan de zee / al- waar het land terfcond onder legt / maaken de vloeden zelden veel ver- andering / en beweegen zich stiller.

Maar om weder te keeren tot het volk / zy zyn beleefd en min- nelyk jegens vreemdelingen / voornaamelyk die neering of koop- handel doen: maar de Grootten zyn hobaardig en staatsuchtig / en de Soldaaten zeer verwaand. Doch de arme zyn diesachtig / zo dat de Faktours en vreemdelingen die hier komen handelen / genoodzaakt zyn by nacht goede wacht te houden om hunne goederen te bewaa- ren /

ren / onaan gezien de strenge straf tegen dieberp. 't Is waar men heeft 'er groote gelegenheid om te steelen / om dat de huysen zo slecht gebouwd zyn ; maar buyten dat / zullen ze onder de grond doozgraven om niet in hunnen toeleg te missen / en zy stellen tot dien eynde nog vele andere listen in 't werk. Wat plegtigheyd zy ontrent het huwelyk of ontrent de geboorte van een kind gebruyken is my onbekend. Veelen wyben te hebben is daar te lande vry / en zy koopen de vrouwen van de ouders ; De Koning en de Grootten houden 'er verscheptene naar dat de lust hen daar toe aandryft / of hun vermoogen zulks toelaat. De arme worden meer weethouden dooz gebrek van middelen / als dooz middel van begeerte ; en schoon vele niet magtig zyn een wyf te koopen / veel min te onderhouden / evenwel maaken de meeste dat zy 'et een krygen / want daar schieten 'er altyd nog eenige over die zo weynig waard zyn / dat zy maar bly zyn als ze een arm man konnen behouwen. Maar als het dan een schaarse tyd is / bindt de man zich genoodzaakt wyf en kinderen te verkoopen / om tps tot zyn onderhoud te krygen. Evenwel is dit hier zo gemeen niet / als op de kusten van Malabar en Koromandel.

Deze gewoonte van vrouwen te koopen gaat ligtelyk over tot die van 't Huuren van Byzitten. Zy zittende te huuren / en geeft een groote vyfheid aan de jonge vrouwliefden / die haar zelven aan vreemdelingen / die haar genoeg geuewen willen / vyfwillig aanbieden. Men bindt 'er van allerley pyzen / van 100 daalder tot 5 rbe / en die geen geld moogen gelden laaten zich gebruyken van arme zeebarende gasten / gelyk te Laskars , welke Mooren van Indie zyn die hier met vaartuygen van't Fort St George en elders komen / en anders niet te missen hebben als wat overschot van hunne scheepskost. Zelfs de Grootten van Tonquin bieden hunne dochters aan ten gebruyke van de kooplieden en Officieren / schoon zy niet boden 5 of 6 maanden in 't land staan te blyuen : en zy zyn niet bekommerd dat ze een kind zullen krygen by blanke mannen / want die kinderen zyn mooijer als hunne moeders / en by gevolg / zo 't meysjes zyn / meerder geacht.

Maar om weer op ons stuk te komen / de vrouwen die haar zelven dus verhuuren / zo ze zynig zyn / en bespaaren 't gene zy dooz deeze ongebundene minneren verdienen / weeten wel haast mannen te krygen / die haar niet alleenlyk lief hebben / maar ook genoeg achten ; en zy zelve betoonen haar daarnaa getrouwe en gehoozsaame vrouwen te zyn. Want men geeft haar naa / dat zy zelfs den vreemdelingen / zo lang ze met hen verkeeren / getrouw zyn / inzonderheyd den geenen die lang in 't land blyuen / of jaarlyks daar komen / gelyk de Hollanders gemeenlyk doen. En vele van hen hebben dooz hunne Tonquinse Juffers een vryaaf kapitaal overgewonnen / voornaamelyk dooz geld en goederen aan haar te betrouwen : want in dit arm land is het een groot voordeel als men de macht kan af wachten ; en dat doen deeze koopvrouwen / als zy met geld of waaren doozzien zyn / zeer vlytig / neemende de gelegenheid waar van ruuwe zyde te koopen in de slypse tyd van't jaar / en als 'er dan

1688.

dan wepnig te doen valt / zetten zy de arme lieden aan 't werk / en kuygen 't niet alleen voor minder geld / maar ook beter gedaan / dan wanneer der schepen hier zyn ; want dan is elk bezig / en heeft het zeer druk / willende alsdan naar de haastigheyt van 't werk betaald weezen. Dus weeten deeze vrouwen de goederen dan gereed te krygen tegen de aankomst van de schepen / en voor de gemeene werktijd / tot voordeel van den koopman en de Pagally.

Begraafnis.

Als 'er iemand sterft / die woort op zyn eegen erf begraaven / want gemeene begraafplaatsen heeft men 'er niet : en een maand daar naa moeten de vrienden van den overleeden / voornaamelyk 30 hy de meester van 't huysgezin is geweest / een groot gastmaal van vleesch en vruchten op 't graf houden. 't Is het ampt der Priesteren zich by deeze plegtigheyt te laten binden ; en zy komen 'er ook altoos / om toe te zien dat de vrienden van den versurvenen dit behoortlyk naakomen. Om dit gastmaal aan te rechten zyn zy gehouden een stuk lands te verhoopen / schoon ze anders gelds genoeg zouden moogen hebben ; en 't geld dat 'er van dit land komt / wordr besteed tot het gene dat voor deeze staats noodig is / dewelke dan ruimer of slechter aangelegd wordr / naar den staat des overleeden. Zo hy een man van aanzien is geweest / dan wordr 'er een hooge houtstapel 7 of 8 voet in 't vierkant / en 20 of 25 voeten hoog / op het graf opgerecht : ontrent 60 voet van deezen stapel wordn kleine loodsen opgeslagen / met planken om eetwaaren op te leggen / bestaande wt vleesch / en vruchten van allerley soort in overbloed. Daarop bloeit dan het landvolk derwaards / om een buik vol eeten te krygen / want het gastmaal schynt by voor alle die 'er komen / ten minsten voor de gene die daarom heen woonen. Hoe deeze spysen toegemaakt en geschikt worden / weet ik nipt niet / maar het volk wacht daar totdat alles gereed is. Dan krupt de Priester in de houtstapel / en klimt boven op den top / en van boven neerziende doet hy een aanspraak tot het volk. Daar naa klimt hy weer af / en dan wordr deeze houtmyt in de brand gestooken / en tot de grond toe verbrand. Dit geschied zynde gaan zy aan 't eeten. Iki heb zelf diergelyk een doodmaal eens gezien / gelyk ik elders verhaalen zal.

Houtmyt.

Feesten.

De Tonquineesen hebben twee jaarlyksche Feesten : het voornaamste is op de eerste nieuwe maan in 't jaar / en hun jaar begint met de eerste nieuwe maan die naa het midden van January komt / want anders wordr die maan by 't oude jaar gerekend. Op deezen tyd zyn zy 10 of 12 dagen byzich / en daar wordr geen werk gedaan / maar elk schijnt zich zo mooi op als hy kan / inzonderheyt onder 't gemeene volk / het welk den tyd met speelen en kortswyl doozbrengt / en men ziet de straaten vol volks / 30 van siedelingen als landlieden / die hier en daar na eenig vermaakelyk bedryf staan te kuyken. Sommige maaken schoppen in 't midden van de straaten ; het gesiel daarvan is ontrent als by ons / doch de gene die schopt / staat recht oberend op het onderste van de schop / 't welk een stok is / waarom ter wederzyde een touw is vast gemaakt / welk beyde touwen hy in 't schoppen met zyne handen vasthoudt ; en zy

vlie-

bliegen zo byster in de hoogte / dat indien de sehop quam te breeken / zy op 1688.
 zy best hunne leden ook breeken zouden / zo niet moeg dood vallen. Andere
 dere byengen den tyd dooz met dzyinken ; hun gewoonlyke drank is Thee ;
 maar zy maaken zich byolph met heete Arak , welke zy somtyds met Thee
 mengen. Doch 't zy hoe 't ook zy / deeze drank heeft een leelyke smaak /
 hoewel hy heel sterk is / en daarom zeer by hen geacht wordt / voormaas
 melph te deezer tyd / wanneer zy hen zelven dus overgeeven tot byolphghed /
 of uytzinnighed / ja beestachtige dionkenschap. De rpkie zy wat om-
 zigtiger / evenwel zy ze ook heel byolph te deezer tyd. De Edelen maas-
 ken met hunne byinden goede cier / en onthaalen hen met de beste Arak , al
 hoewel 'er om de waarheid te zeggen / geen goede in dit land is. Doch zo
 goed als die dan is / zy houden dezelve vooz een groote hartsterking / vooz-
 naamelyk als 'er slangen en schoydoenen ingeleggen hebben / gelyk men
 my gezegd heeft : want dan houdt men die drank niet alleen vooz een groo-
 te hartsterking / maar ook een tegengift vooz Lazern / en allerley senyn ;
 en men acht het een groot teken van eere iemand met dit vocht te onthaalen.
 Dit heeft my iemand verhaald / die dikwyls aldus van de Grooten ont-
 haald was. Zy haauwe op deezen tyd ook meer als gemeen Betel , en ver-
 eeren 't malkanderen.

Het Betel-blad is 't voornaamste onthaal in 't Oosten op alle bezoeken /
 en wordt altoos gegeeuen met Areek daarin gewonden. Zy maaken de A- Betel en
Areek.
 reek tot balletjes of pillen / naadat ze eerst de buytenste groene harde schil
 van de neuten hebben afgedaan / en dezelve in 5 of 4 stukken / min of meer /
 naardat hy groot is / hebben gespleeten : dan bestrephen zy het blad geheel
 over met Chinam of kalk / die ze tot dien eynde gemengd in een doos hou-
 den.

Alhier zal ik in 't voozby gaan zeggen / dat in 't eerste deel myner Reys-
 togt pag. 243. en 244. een fout is / dewyl de neut aldaar dooz een misslag de
 Betel , en de Areek-boom de Betel-boom genoemd wordt / daar nogtans
 Betel eygentlyk den naam van 't blad is dat men haauwt. In dit blad al-
 dus met Chinam bestreken rollen ze een reepje van de Areek-neut heel net-
 jes / zynde dit stukje ontrent een duymbreed lang / en zo dik als 't eind van
 een vinger. Elk heeft hier een doos by zich die een groot getal van deeze bal-
 letjes kan houden / en zy hebben 'er altoos een goede voozraad van gereed :
 want alle perfoonen / van wat staat zy ook zy / van Dooft tot den beede-
 laar / haauwen dit goed by menigte. De arme draagen 'er een beurs vol
 van by zich ; maar de Mandaryns of grooten hebben mooije eyronde doos-
 jes / eygentlyk tot dit gebuys gemaakt / die 50 of 60 van deeze Betel-bal-
 letjes kunnen houden. Deeze doosjes zy niet verlaft en verguld / zo wel
 binnen / als van buyten / met een deksel daar op : en zo een byzemdeling
 hen bezocht / voornaamelyk een Europeer , dan zullen ze hem onder ande-
 re ook met een doos met Betel onthaalen. Degene die de doos aanbrenghet /
 houdt dezelve tegen over de linkerhand van den byzemdeling / die daarme-
 de het deksel afsigtende / de neut met zy rechterhand uyt de doos neemt ;
 want het zoud een sehande zy iets met de linkerhand aan te nemen / de
 welke

1688. welke door geheel Indie tot de verachtelstie dienst gebruikt wordt.

Geschenk van Betel. Men rekent het een beleefdhed / de smaak of netheid van dit geschenk te prijzen / en zo worden alle gaern gebleyd: men bejaagt 'er den Meester van 't huys ongemeen mede / en men verkipt 'er zyn vriendschap door: zo dat hy daarna niet missen zal zyn knecht om de drie of vier ochtenden eens met een geschenk van Betel te zenden / en u te laaten vzaagen / hoe gy al baart. Dit kost u niet meer als een weynigje aan den knecht te geeven / die dan niet naalaat zynen Meester te zeggen / hoe dankbaar gy zyn geschenk aangenomen hebt; waardoor men hem dan nog meer verplicht; zo dat hy u groote eerbiedigheyt zal bewyzen / elkens als hy u ontmoet. Ik wierdt eens op zulk een Nieuwjaars Feest door iemand van 't land genoodigd / en ging daarop aan land / gelyk veel andere van 't scheepsvolk op diergelyke nooddingen deden. Ik weet niet hoedaanig een onthaal zy hadden / maar 't myne quam my zo slecht te vooren / dat ik het terstond verliet. Het hoofdgerecht was Rys / dewelke / gelyk ik reeds gezegd heb / de voornaamste spyzes is: doch myn vriend had behalven dat / op dat hy my en de andere gasten te beter mogt onthaalen / 's morgens in een poel niet verre van zyn huys een groote menigte van kikkvorschen gevangen / en bragt die met groote blydschap 't huys / zo draa ik tot zynent quam. Ik was verwonderd te zien dat hy zulk een party van dit ongedierte in een kofschup schudde; en vzaagende hem wat hy'er mee doen zoude; was zyn antwoord dat ze waaren om te eeten. Maar hoe hyze toemaakte weet ik niet: want deeze zyne lekkerny behaagde my zo slecht / dat ik niet blyven wou om met hem te eeten.

Slecht onthaal. Het ander groot feest is naadat ze de May-oogst in de schuur hebben / zynde ontrent het begin van Juny: Op dit feest bedryven zy oon openbaare vrolykheyt / doch veel minder als op 't Nieuwjaars Feest.

Religie. Hunne religie is Heydensch / en zy zyn groote Afgodenbienaars / ebenwel erkennen ze een Almachtige / opperhe / en overheerschende magt / die hen en hunne daaden aanschouwt / en 'er acht op geeft / om in de andere wereld de goede te beloonen / en de quaa de te straffen: want zy gelooven de onsterfphed der ziele; maar echter is de bezeyning die zy van de Godheyt hebben zeer duyster. Niettemin toonen zy klaarlyk door de Figuren / welke ze maaken om deezen God te verbeelden / dat zy hem gelooven wytmuntend te zyn in gezigt / siechte kloekmoedigheyt / wysheyt / gerechtigheyt enz. Want schoon hunne Afgoden / onder een menschelyke gedaante / met verscheydenleye gestalten gemaakt zyn / ebenwel verbeelden ze alle iets ongemeens in 't gelaat / of in 't maaksel van het lighaam of de leden. Sommige hebben veel oogen / etlyke veel handen / en alle zyn iets grypene. Hun gezigt is ook verscheiende / en verbeeldt eenigfins 't gene men wil doen naadolgen / of zy hebben iets in de handen of neffens hen leggende / om de beteekenis der figuur te verklaaren. Ook worden 'er verscheyden hartstogten / als liefde / haat / blydschap / droefheyt / in het gelaat van 't beeld vertoond. Men heeft

my verhaald van een beeld / zittende op zyne hurken / met de elleboogen op de knieën / en de kin rustende op zyne twee dijen / om alzo het hoofd te ondersteunen / 't welk vooreber schijnt te zagen / hoewel de oogen droevig ten hemel geslagen waaren ; en dit beeld was zo mager / en het gelaat zo droevig / dat het bequaam was om den aanblijwer tot beernis en medelyden te verwekken. Myn bynd zeyde my dat het gezigt daervan hem ontroerde.

Men heeft 'er ook andere beelden van heesten / als Olifanten of Paerden ; want in andere gedaante heb ik 'er geen gezien. De Pagaden of Afgodentempels zyn niet prachtig / gelyk in sommige nabuurige steden ; zyn zyn doorgaans van hout getimmerd / en maar kleyn ; doch meestendeels met pannen gedeekt / voornaamelyk die in de stad staan ; doch op 't land hebben sommige maar een stroodak. De Paerden en Olifants afgoden heb ik maar alleenlyk op 't land gezien / doch niet in de stad Kachao , alwaar ze / zo men my zeyde / in 't algemeen van een menschelyke gedaante waaren.

De beelden van paarden en olifanten welke ik gezien heb / waaren beyde van groote en hoogte als een goed paard / staande in 't midden van een Tempeltje / dat pas groot genoeg was omze te konnen houden / met het hoofd na de deur en sonitpds twee in een Tempel / die altoos openstondt. Hier en daar in 't land zyn nog andere Pagoden en Tomben / of diergelyk / maar kleynere dan deze / en niet boven een mans lengte hoog / maar die waaren altoos zo dicht toegeslooten / dat ik niet kon zien wat 'er in was.

Daar zyn vele Priesters die tot deze Pagoden behooren ; en men zegt dat zy door de wetten tot strenge levens-regelen verbonden zyn gelyk als onthouding van vrouwen / en sterke drank / moerende een armelyk leven leyden. Evenwel scheen 't my niet toe dat zy zich heel naauw aan die regelen bonden ; maar dewyl ze voornaamelyk van offeranden hun onderhoud moeten hebben / en dat 'er vele Priesters zyn / zo zyn ze doorgaans heel arm. De offerande die aan den Piesiers gedaan wordt is gemeenlyk twee of drie handbollen rys / een doogje met Betel / of diergelyk een geschenk. Een zaak waarom het volk hen veel naaloop / is goeder geluk zeggen / waar op zy voorgeben zeer afgerecht te zyn / en zy toonen zich zeer gebelgd zo iemandt hunne kennis in die konst of de waarheid van hunne religie tegensprekt. Hunne wooningen zyn zeer kleyn en gering / dicht by de Pagoden , alwaar zy gestadig oppassen om voer de verzoeken des volks te offeren / die zeer veel om zulke boodschappen derwaards komen. Want zy hebben geene gezette tyden om hunne Godsdienst te plegen / ook schynen zy den eenen dag niet boven den anderen te achten / uptgenomen hunne jaarlyke feesten. Het volk brengt hun verzoek in geschrift by den Priester / en hy leest het overluyd voer den Afgod / en verbrant het daar naa in een wierookpot / terwyl de smekeling al den tyd op de grond neergekreukt legt.

De Mandaryns en ryken komen zelden tot de Pagoden , maar hebben

1688.

zelve een Klerk/ die het verzoek in hunne opene hoven of erben heeft en 't zou daar uyt schier schynen als of zy een beter gevoelen van de Godheyd hadden dan 't gemeene volk; want op die opene plaatsen is geen Afgod voor welken deeze ceremonie verricht wordt/ maar het geschiedt met oogen ten hemel opgeslagen. Wanneer zy dit verzoek doen/ laaten zy een groote party goede spys toemaaken; en ontbieden alle hunne dienaars in den hof daar deeze Ceremonie staat te geschieden. De spys zettende op een tafel/ op welken ook twee wierookpotten staan; en dan geeft de Mandaryn een papier aan den Klerk/ die het met een hoorbaare stem leest. Voor eerst behelst het een breed verhaal van 't gene waarmede God hem gezegend heeft/ als gezondheid/ eere/ gunst by den Vorst/ en lang leeven/ indien hy oud is; en dan volgt 'er een verzoek aan God dat deeze zegeningen moogen blyven duuren/ en toeneemen/ inzonderheyd lang leeden/ en gunst by den Vorst/ welk laatste zy achten als het grootste van alle zegeningen. Terwyl dit papier gelezen wordt/ knielt de Meester neder/ en buigt zyn aanzigt na de grond: en wanneer de Klerk het uytgelezen heeft/ dan legt hy 't op de brandende biezzen die in een wierook pot zyn/ alwaar het verteerd wordt. Dan werpt hy 'er nog 3 of 4 bondeltjes gewyd papier in/ en als die verbrand zyn/ beveelt hy de dienaars de spys op te eeten.

Dit verhaal had ik van een Engelsch Heer die de taal zeer wel verstond/ en by die Ceremonie was tegenwoordig geweest. Dit verhanden van papier schynt een gemeene gewoonte onder de Oostersche Afgodendienaars te zyn: en in 't eerste deel myner Reysstogt heb ik gewag gemaakt van diergelik een bedryf der Cineezen in eene offerande te Benkouli.

De Tonquinese
Taal.

De Tonquinese taal wordt zeer veel door de keel/ en vele woorden ook door de tanden uytgesproken: zy heeft groote gemeenschap met het Cinees/ voornaamlyk de uytpraak van Fokien/ zo my gezegd is; en hoewel hunne woorden verscheydentlyk uytgesproken worden/ evenwel konnen zy malkanders schrift verstaan/ dewyl de merken der woorden byna ebeneens zyn. Inzonderheyd komt de taal van 't Hof zeer na met het Cinees overeen: want dewyl de hovelingen alle in de scholen opgetrokken zyn/ zo verschelt hunne spraak zeer veel van de bedurben taal des gemeenen volks. Maar belangende de Malayse, welke de Heer Taverniers broeder in zyne Histori van Tonquin zegt de taal van 't Hof te zyn/ ik heb nooit van eenig persoon konnen hooren dat die daar gesproken wierdt/ alhoewel ik 'er voorzigtelyk na heb gevraagd; zulks dat ik daarin niet kan overeenstemmen. Want ik heb niet konnen bemerken dat de Tonquinessen eenigen handel met de Malayers dypen/ noch ook eenige van hunne gebuuren; en om welke reden dan de Tonquinessen die taal zouden aanneemen/ weet ik niet. 't Is niet waarschynlyk dat ze daar door eenige verovering/ koophandel/ of religie zoud ingevoerd zyn; ook reysen zy niet na Malakka, maar wel na Cina; en doorgaans ontstaat het uyt gene van die oorzaken dat men malkanders taal leert. De bysondere

dere gladheid van die taal mogt men denken / zoud iemand uyt kurlens-
 heyd dezelve doen leeren / maar de Tonquineezen zyn daarin zo kurlens-
 niet.

1688.

Zy hebben schoolen om de Jeugd in geleerdheid op te queeken. ^{Schoolen en Schrift} De merken die ze in't schryben gebryken / zyn booz zo veel ik bespeuren kon. dezelfde die by de Cineezen in't gebryk zyn ; en zy schryben met een haairen penfel / niet zittende aan een tafel / maar overend staande. 't Papier houden ze in de eene hand / en schryben met de andere / maakende zeer nette en mooie karakters. De regels schryben ze van boven na beneden / beginnende de eerste regel van de rechterhand / en zo voortgaande na de linker. Naa dat zy schryben geleerd hebben / worden ze in zulke wetenschappen onderwezen / als den Meester bekend zyn : Zy oefenen zich veel in de Wiskonst; ook schynen ze van de Landmeeterp / en de Kiekenkonst een wepnig / alsmede iets van de Starrekonst te verstaan. Zy hebben ook Almanakken / maar ik kon niet te weeten komen of ze in Tonquin gemaakt waaren / dan of ze uyt Cina quamen.

Sederd dat de Jesuiten in deze gewesten gekomen zyn / hebben sommige zich by in de Starrekunde geoefend : zy hebben van hen den omloop der Dwaalstarre geleerd / als mede de Natuurlyke Filosofie / en de Zedekunde ; en als eenige Studenten booz volleerd zullen verklaard worden / moeten ze een heel naauw onderzoek passeeren. Zy stellen iets op als een proef / 't welk zy wel moeten toezien dat hun eygen werk is / want zo men bevindt dat iemand hen geholpen heeft / dan worden ze gestraft / afgezet / en nooit tot een tweede onderzoek toegelaaten.

De Tonquineezen hebben verscheydene handwerken en ambachten ge-^{Handwer- ken.} leerd / zulkis dat 'er vele Ambachtlieden aldaar zyn / als Smeden / Timmerlieden / Zaagers / Schrypwerkers / Draaiers / Werbers / Snyders / Pottebakkers / Schilders / Geldwisselaars / Papiermaakers / Lakwerk-maakers / Klongieters. enz. De zaagen zyn meestendeels in een raam / en worden voornamelyc en achteruyt getrokken dooz twee manren. Geldwisselen is hier een voornaame handel / en wordt dooz vrouwen gedaan / die 'er zeer sieedig op afgerecht zyn. Zy houden haare breenkomstien 's nachts / en weeten haare kasse te doen ryzen / zo wel als de beste Aëtionist in Londen.

De Tonquineezen maaken redelyk goed papier / van tweederley soort ; ^{Gewerkte waaren.} het eene wordt van zyde gemaakt / het ander van basten van boomien ; het welk wel met houtse stampers in grootetroggen gestampt zynde het beste papier geeft.

De verkoopbare waaren van dit Gpk zyn Goud / Muskus / Zyde / zo gewerkte als ruuwe / boozs Kattoenen / Droogeryen van verserley soort / vershout / lakwerk / porceluyn / zout / amyszaad / woumkruid / enz. Daar is veel gouds in dit land ; het gelykt wel naer het goud van Cina / en 't is zo zuiver als dat van Japan , en veel sner. Elf of twaalf Tale silver maakt een van Goud uyt. Een Tale is ruym zo veel als een Dukaton. Behalven de ruuwe zyde die van hier gehaald wordt /

7688.

wordt/maakt men 'er ook veel zyde stoffen om uyt te voeren/naame-
lyk Pelangs, Peniaskos, gaazen enz. zyde slecht en ook geblond;
Men maakt 'er nog verscheyden andere soorten van zyde stoffen.

Lakwerk.

Het Lakwerk dat hier gemaakt wordt behoef niet dan dat van
Japan te wipen/ 't welk het beste in de wereld geacht wordt/ waar-
schynelyk om dat het Japans hout veel beter is als het Tonquins, want
in de schildering schynt geen merkelijk onderscheyd te wezen. Het Lak
van Tonquin, is een soort van gom die uyt zekere boomten druppert; en
wordt in zulken menigte dooz 't landvolk vergaderd/ dat zy 't met tob-
bens vol op de markt te Kachao te koop brengen/ inzonderheyd in het
werk seizoen. De natuurlijke kleur is wit/ en gelykt wel naar dila-
room/ maar de lucht doet het van kleur veranderen/ en maakt dat het
zwartachtig uytziet/ en daarom wordt het van de boeren/ die het ter
markt brengen/ met 2 of 3 bladen papier bedekt/ om de natuurlijke
kleur des zelfs te bewaaren. De kabinetten/ koffertjes/ en tabletten/
die verlaht zullen worden/ zyn van Duuren of Pone-hout gemaakt: maar
de Schryfwerkiers hier te lande zyn gansch niet te vergelijken by die van
Europa: en in 't verlakken van niet gemaakte werken bederven zy veel-
tyds de voegen/ kanten/ of hoeken van de schuyben der kabinetten.
Behalven dat verscheelt het fafsen van ons huystraad zeer veel van 't
hijne; om die reden bragt Kapiteyn Pool in zyn tweede Reysstogt na
dit land een konstige Schryfwerker mede/ om fafsenlyk werk te
maaken/ en 't selve hier te laaten verlakken; ook bragt hy groenen hout
met zich/ 't welk veel beter is dan het Pone-hout van dit land.

De werkschuyben daar 't verlakken geschiedt/ worden zeer ongezond ge-
houden/ ter oorzaak van een vergiftige hoedaanigheyd/ welke men zegt
dat in 't lak is/ en dooz de neusgaten een damp opgeeft na de herse-
nen/ zo dat de werklieden niet zweeren en puyfen uyt slaan/ evenwel
is de lucht niet sterk/ noch de reuk onaangenaam. De maakers van
dit werk konnen alleenlyk in het droog seizoen werken/ of wanneer de
drooge Noordewinden waaien/ want dewyl ze verscheydenmaal een grond
van 't lak leggen; zo moet alles zyn tyd hebben om dooz en dooz te droogen/
eer dat men 'er weer een versche grond op leggen kan. Het wordt zwart-
achtig van zelfs wanneer het in de lucht gezet wordt/ maar de kleur wordt
echter verhoogd dooz oli/ en enige andere innengfels. Als de bovenste
grond droog is/ dan polysen zy 't om 'er een glans op te brengen; en dit
geschiedt boornaamelik dooz lang wippen met het vlak van de hand. Zy
konnen 't Lak van allerhande kleuren maaken/ en weten 't zo te men-
gen/ dat het een goede lyn wordt/ welke men zegt de beste te zyn die 'er
in de wereld is. Dezelve is heel goed koop/ maar verhoeden om uyt-
gehoerd te worden; ze maaken ook vernis van het lak.

Terpynten.

Terpynten is hier ook in overbloed; en zeer goed koop. Onze Kapiteyn
kocht een groote party voor 't scheeps gebruik/ want de Timmer-
lieden maaken 'er goede pik van/ en gebruiken het om de gezeenwde
naade mee dicht te maaken.

Het

Het Nardelwerk van dit land valt grof / en is van een graauwe kleur / evenwel maaken ze een groote menigte van kopies die een half pint of meer konnen houden: Ze zijn boven aan de rand wonder dan op de bodem / zulks dat menze in malkanderen kan stapelen. De Europeers verhoopen sountpds groote partpen daar van aan de Malayers; en om die reden kost Kapiteyn Pool op zyn eerste togt het grootste gedeelte van een partp van 100000 stuks / op hoope van die in zyne te rugrenze te Batavia te zullen verhoopen; maar bevindende dat ze daar niet gewild waren / voerde hyze na Benkouli op 't eyland Sumatra, alwaar hy dezelve met groote winst aan den Gouverneur Bloom verkocht; ook verkocht hy 'er beele met goed voordeel aan de Malayers aldaar. Doch toen ik 'er quam waaren 'er nog eenige duysenden van / dewyl het land zo daar mee verkropt was. Kapiteyn Weldon kost 'er ook 30 of 40000 van / en boerdeze na 't Fort St. George, maar hoe hyze vertierde is my onbekend. Het Cincas Dorelpen / dat veel spier is / heeft het verhoopen deezee waaren op de meeste plaatsen zeer bedurben; evenwel gaan ze te Arakan in de baai van Bengale nog wel af tot een goede prijs.

Hoe vele Droogeryen hier verkocht worden is my onbekend; maar men heeft 'er Cinás wortel / Saliga / Rhabarber / Bengber enz. Ook weet ik niet of die alle daar te lande groeijen / dewyl ze daar veel van buyten ingezagt worden; evenwel meen ik dat 'er de Bengber wast. Alhier groeit ook een gewas dat de Hollanders Aynszaad noemen / om dat het de reuk en smaak daar van heeft; 't selve wordt door hen alleenlyk van hier geboerd / en na Batavia gezagt / alwaar zy 't onder den Arak distilleeren / om aan dezelve een Aynsachtige smaak te geeven. Deze soort van Arak is onbequaam om 'er onze Punch of mengeldrank van te maaken / ook gebruykt menze daar niet toe / 't en zy hy gebruyk van zuivere Arak; wordende alleenlyk genuttigd tot een zoopje / voornaamelyk van de Hollanders, die 'er wel bzaabe teugen van doorzetten / alhoewel 't een by sterke dronk is; doch geheel Oostindie door maakt men 'er veel werks van.

Daar is in dit land eene soort van Verfhout, gelykende wel naar Kampechie-hout / doch of het volkomenlyk het zelfde / of beter zy / is my onbekend. Ik hoorde dat het Sapanhout genoemd wierdt / en dat het van Siam quam. Het was klepner dan het hout dat wy gemeenlyk in de baai van Kampechie hakken; want het dikste dat ik 'er zag was niet dikker dan myn been / en meestendeels was het klepner / en krom. Zy hebben 'er ook andere soorten van verwstoffen / en verwen 'er schepdene kleuren / maar men heeft my gezegd dat ze niet vast en duurzaam zijn.

Men heeft daar te lande ook beelerley bzaabe hooge boomen / quaam tot allerley Timmerhout, maar / zo my gezegd is / niet heel duurzaam. Tot masten zijn de sparren en Pone-boomen de beste. Men heeft 'er ook veel Wozmarup / doch het groeit daar te lande niet / maar wordt 'er van 't Koninkryk Boutan, en uyt de Provincie van Junam ingezagt / welk land aan dit paalende / echter onder Cina behoort. Van daar komt de Rhyskus en Rhabarber; en deez 3 waaren zegt men dat

1688. in Boutan en Junam zeer gemeen zyn. De Muskus groeit in de Klotzakjes der gepten. Die landen leveren ook Goud up/ en verzien 'er Tonquin mede; want schoon 'er gezegd wordt dat de Tonquineesen ook goudmijnen hebben/ nogtans werken zy 'er niet in.

Koophandel

Door alle deeze waaren zou men denken dat het een rijk volk behoorde te zyn; maar echter is het volk doorgaans arm/ ten aanzien van den handel die hier gedreeben wordt. Want zy handelen zelbe weeping of niet ter zee/ uitgezejd om eerwaaren/ als rys en visch die daar te lande verbruikt wordt: en de meeste koophandel die 'er is/ wordt door de Cineesen, Engelsche, Hollanders, en eenige andere vreemde kooplieden gedreeben/ die of daar woonen/ of 'er jaarlyks komen. Deeze voeren waaren van daar up/ en brengen 'er zulke weder in die daar gangbaar zyn. De goederen die men 'er inboert behalven silber/ zyn salpeter/ zwavel/ Engelsch laken/ stoffen/ kattoenen/ peper en andere speceryen/ loot/ kanon/ enz. van welk laatste de langste meest geacht zyn. Door deeze waaren ontbengt men geld of goederen/ naar dat men 't bedingt; maar het land is zo arm/ dat een koopman/ geluk ik reeds gezegd heb/ drie of vier maanden naa dat hy de waaren betaald heeft/ daar na moet wachten/ om dat de armen niet aan 't werk gezet worden voor dat de schepen daar komen/ en dan helpt menze aan 't werk met het geld dat 'er gebragt wordt. De Koning koopt het kanon en ook eenig laken/ maar hy is zo slecht van betaaling/ dat de kooplieden liever niet met hem zouden willen te doen hebben/ indien zy 't ontgaan konden. Maar het volk dat handel drijft is eerlyk en rechtvaardig/ zo dat ik iemand heb hooren zeggen/ dat hy in tien jaaren veel dupzenden aldaar verhandeld hebbeende/ in al dien tyd geen 100 gulden by alle tzaamen was te kort gekomen.

VI. HOOFDSTUK.

Van de Regeering van Tonquin. De 2 Koningen Boua en Choua. De Opstand der Kochinchineesen: en de oorsprong der tegenwoordige form van Regeering te Tonquin. Van de gevangenis van den Boua, en de Heersching van den Choua over des Konings persoon ende Regeering. De schatten, Olifanten, en 't Geschut. Hunne manier van buskruyd te maaken. Van de Soldaaten: hun geweer, beezigheyd. Van de wacht in de steden, de Justitie, en 't straffen van schuldenaars, en andere Misdaadigen. Van de gelubde Mandaryns; hunne bevordering, en gesteltenis. Van 't zweeren op een

een teug hoenderbloed; en de proef of toets door bitter water in Guinee. Van 't Onthaal der Mandaryns. Van de stokjes om mede te eeten: ende beleefdheyd jegens vreemdelingen.

Dit Koningryk is een volstrekte Monarchy / maar van zoodaanig een aardt dat ze haars gelyk in de wereld niet heeft: want daar zyn twee Koningen / en elkeen Opperboosht in 't zyne: de een woordt Boua, en de ander Choua genoemd / welke laatste naam men my gezegd heeft / dat zo veel betekent als Meester. De Boua en zyne voorouders waaren wel eer de eenigste Monarchen van Tonquin, hoewel ik niet weet of het was als onafhanglyke Boosten / of als opzwaare aan Cina, van 't welk men dit lang geacht heeft een grens-provincie / zo niet een volkplanting te zyn; want daar is een groote over eenkomst tusschen hen / hunne taal / Klessie / en gewoonten. Deeze twee Koningen / welke zy tegenwoordig hebben / bestaan elkanderen geenszins in maagschap of geslacht: ook heb ik niet konnen verneemen hoe lang hunne regeering in de tegenwoordige soort heeft geduurd; maar het blykt dat 'er al verscheydene Doorzaaten zyn geweest; de oorzaak daar van woordt verscheydentlyk verhaald; en van sommige aldus.

De Konin-
gen Boua
en Choua.

De Bouas of oude Koningen van Tonquin waaren voordezen Meesters van Kochinchina, en hielden die Landdaard in onderwerping door een krysgeheir 't welk zy daar gestadig onder een Veldheer of Luptenant op de been hielden. Toen Kochinchina dit Tonquineese juk afschudde / had de Koning twee voornaame Veldoversten / de een in Kochinchina en de ander in Tonquin: En dewyl deeze oneens waaren / stond hy die in Kochinchina was tegen zynen Opperboosht van Tonquin op / en door zyn gezag over 't heir / maakte hy zich Koning van Kochinchina: sekerd dien tyd zyn deeze twee volken altoos in oorlog geweest; doch elk heeft eenigen tyd herwaards eerder een verweerden / dan een beleedigen der oorlog gevoerd. Maar vermits de Veldoverste van Kochinchina dus voorspoedig in zyne mynster was geweest / nam de Tonquineese Veldheer een besluit om desgelyks te doen; en hebbende de toegeneegenhepd van zyn heir gewonnen / beroofde hy den Koning zyn Meester van alle zyne Koninglyke magt / en behieldt die met alle de inkomsten der kroone in zyn eegene handen / latende echter den anderen den tytel van Koning behouden / waarschynelyk om de groote pber welke het volk voor dat geslacht betoonde. En aldus quam het tyk gantichelyk in de magt van den Tonquineesen Veldoverste / en zyne erfgenaamen / welke den tytel van Choua voeren; terwyl de Bouas van 't oude geslacht alleenlyk deschaduw hebben van dit gezagt waar van zy te vooren Meesters waaren. De Boua leeft als een gevangen van Staat / in 't oud paleys / met zyne vrouwen en kinderen / en vermaakt zich in schryfjes in de bishypvers binnen de muuren van 't paleys / en komt nooit daar buuten. Hy

1688. wordt van alle Tonquineesen in groote eere gehouden / en zelfs van den Choua, die hem nooit enig geweld aandoet / maar hem met alle bedenkelijkhe erfbiedighepd bejagent. Het volk zegt dat zy geen Koning hebben van den Boua, en zy schynen beducht te zyn dat het een zeer groot verlies zoude wezen / indien hy zonder etfgenaam zou komen te sterben: en wanneer de Choua t'eeniger tyd in zyne tegenwoordighepd verschynt / het welk twee of driemaal in 't jaar is / gebuykt hy zeer veel complimenten jegens hem / en zegt hem dat zelfs zyn leeven t'zynen dienste is / en dat hy alleenlyk regeert om hem een vyndfchap te doen; gebedende hem altoos de hoogerhand. Zo ook wanneer eenige Gezanten van den Keyzer van Cina gezonden worden / zullen altoos hunne boosfchap aan niemand van den Boua afleggen / en hy hem gehoor hebben. Niettegenstaande deeze vertooning / heeft de Boua maar wepning dienaars om hem op te wachten / niemand van de Mandaryns. houdt zich onttrent hem / ook heeft hy geen hofwacht. Alle de Overheden / 't krygsvolk / de schatten / en 't bewind der zaaken van breedte en oorlog staat ganschelyk ter beschikkinge van den Choua, al het begeeven van ampten komt van hem / en zelfs de dienaars die den Boua opwachten / zyn zodaanige die door den Choua daar toe aangesteld worden. Behalven deeze dienaars mag niemand van 't ander volk den Boua zien / veel min dan vzeemdelingen / zo dat ik nooit iets wegens zyn persoon heb konnen vernemen.

Groote
magt van
den Choua

Maar belangende den Choua, my is gezegd dat hy een toornig / quadaardig / en melaatsch mensch is. Hy woont in het tweede paleys / alwaar hy tien of twaalf wyven heeft / maar hoeveel kinderen / is my onbekend. Hy regeert met een volstrekt gezag en groote tiranny over de onderdaanen; want hun leeven / goederen / en middelen staan alle in zyne hand. Men zegt dat de Provincie van Tenehoa eertpds zyne voorouderen toebehoord heeft / die voor deeze geweldenaary / groote Mandaryns waaren; zulks dat hy nu nog een byzondere achting daar voor schynt te hebben / want hy houdt zyne schatten daar / welke men zegt zeer groot te zyn. Deeze schatten worden in groote waterbakken / tot dien eynde gemaakt bewaard; om dezelve te bewaaken / houdt hy aldaar veel krygsvolk / en beveelt het opzigt over hen en zyne schat aan den Gouverneur der Provincie / die een van de voornaamste geluiden is.

Zyne
Paerden
en Olifanten.

De Choua heeft altoos een sterke wacht van soldaaten by zyn paleys / en vele groote stallen voor zyne Paerden en Olifanten. De paerden zyn 13 of 14 handen hoog / en worden heel ver gehouden / daar zyn 'er 2 of 300 van. De Olifanten staan in lange stallen / elk alleen / met een oppasser om hem te verzorgen en eten te geeven. Het getal van 's Konings Olifanten is 150 of 200. zy worden dagelyks in de rivier te water geleyd en gewasschen.

Sommige van de Olifanten zyn heel mak en regeerbaar / andere daaren tegen zyn onleerzaam en woest: als deeze ongeremde door de straaten moeten passeren / al is 't maar om te water te gaan / doet de berpder een trom-

trommel slaan om de lieden te waarschouwen dat 'er een ongetemde Olifant aankomt / en dan loopt elk van de straat om ruymte dooztoegt te geeven aan 't beest / 't welk anders den genen dien 't in de weg bindt / quaad doet / zonder dat de berijder of bewaarder zulks kan beletten.

Door het paleys van den Choua is een groot vierkant plein / alwaar de soldaaten komen optrekken. Aan de eene zijde is een plaats voor de Mandaryns om te zitten / en de soldaaten te zien drijven / aan de andere zijde is een loods / alwaar al het kanon en zwaar geschut staat. Daar zijn 50 of 60 pzeze stukken / en eenige oude pzeze mortiers / leggende op blokken. De stukken leggen op assuyten / maakt dezelve zijn zeer oud en slecht gemaakt. Daar is een groot Metaal stuk overtreffende alle de andere in grootte / en weegende naar gissing 8 of 9000 pond. 't Is aan de tromp een voet in zijn middellijn / en dunder na achter / zijnde leelyk van maaksel / en nogtans zeer geacht / misschien omdat het daar gegooten / en het grootste is dat 'er ooit gemaakt was. Het is gegooten 12 of 13 jaar geleden / en dewyl 't zo zwaar is / wisten zy geen raad om het op een assuyt te leggen / tot dat de Engelschen epindelyk zulks voor hen hebben gedaan; doch het staat nu meer tot een vertooning en pronk / dan om eenige dienst te doen. Maar hoewel dit maar een slecht werkstuk is / evenwel weten de Tonquineesen wel met metaal gieten om te gaan / en zijn zeer koning in 't bereyden van de aarde daat ze de boezmen van maaken.

Dit is al het grof geschut dat ik ooit daar te lande heb gezien. Soldaaten; ook zijn 'er geen Fozzen; nogtans houdt de Koning altoos een groot getal soldaaten; men zegt dat hy 'er gestadig 70 of 80000 in dienst heeft. Deeze zijn meest voerbolk; zy zijn gewapend met een zwaard en een roer met een loop van 3 en een half of 4 voet lang / zo wyd als een pistool / met lonthaanen voorzien / zijnde heel dik en zwaar. De soldaaten maaken hun eegen buskruid; zy hebben klepne werktuygies om de stoffen te mengen / en maaken een kleyn partijtje te gelyk / als 't hen lust. Zy weten 't niet te korrelen / en daarom is 't in ongelijke klompen / sommige zo groot als het end van een mang duym / en andere niet grooter dan een witte erwt: ook heb ik nooit eenig wel gehoreld buskruid gezien dat in die Oostersche landen gemaakt was.

De soldaaten hebben yder een krupdkoker-doos met leder bedekt / op de manier gelyk de Westindische Kapers: doch in plaats dat die papiere kadoesjes hebben / hebben deeze klepne holle rieten elk met een laading buskruid voorzien / 't welk ze yrt het riet in 't roer stozen; zo dat het is als of ze een doos met kruidmaaten hadden. Zy houden hun geweer heel blinkend en zuiver; en elk heeft een holle bamboes om over de loop van zijn roer te leggen / en 't also bukten stof te houden / als 't in zijn hup op het reth legt. Als ze ook in regeing weder voort trekken / hebben ze des gelyks een bamboes / die groot genoeg is om de gantsche loop te bedekken / en

Soldaaten
wakkeren
eeters

wel verlaht/ zo dat het niet alleen mooi staat/ maar het roet ook dooſ
houdt.

De Soldaaten/ als zy in optogt zyn/ worden door een Officier gelepd/ die voor de gelederen heen gaat/ en elk geld beſtaat uyt 10 mannen: maar gelyk my door: andere die 't gezien hebben/ gezegd is/ zy houden hunne rpen niet in 't voorttrekken. De soldaaten zyn meſtendeels kloekhe/ ſterke/ en welgemaakte kaerels/ want dat is 't gene 't welk hen voornaamelyk tot 's Konings dienſte aanwyſt. Zy moeten ook graag in 't eeten zyn/ want dat ſtrekt uog meer t' hunner aanpyzingen dan 't eerſte; en niemand kan als een ſoldaat gehouden worden/ die niet meer als gemeen in 't eeten is/ want daar naat oordeelen ze van zyn ſterkte en geſtelteniſſe. Om die reden is 't dat als een ſoldaat eerſt aangenomen wordt/ men een proef van hem neemt met rps/ de gemeene ſpys der ſlechte lieden in dit klyk; en naat dat hy zich in deeze eerſte proef van zyne manhaſtigheyd quyt/ wordt hy onſlagen of in dienſt aangehouden. Men zegt dat zy dus hun proef doende gemeenlyk 8 of 9 koppen rps eeten/ die pder een pint houden; en die dit doen/ zyn altoos daar naa in achtinge/ en worden naar gelegenheyd beboerd: en de grootſte eeters worden gemeenlyk tot 1/2 wachten van 's Konings perſoon aangenomen. De provincie van Ngean levert de kloekſte kaerels en de hartigſte eeters uyt/ en daarom worden die van dat landſchap gemeenlyk tot ſoldaaten gebuykt. Naa een dienſt van 30 jaaren mag een ſoldaat onſlag verzoeken/ en dan moet het doſ daar hy gebooren is/ een ander man in zyne plaats zenden.

Wapen-
handel.

Kuypers zyn 'er maar weyning/ en die gewapend met boogen en lange ſpiesen of lanſen/ gelyk de Mooren en Turken. Wyde deeze en de ſoldaaten te voet zyn zeer behendig in den wapenhandel/ en ſchieten zeer wel 't zy met een roet of boog/ want zy worden dikwyls geoefend met na een doel te ſchieten. De koning ordineert een 's jaars een ſchietſpel/ en beſtoont de beſte ſchutters met een mooije rok/ of ontrent 1000 Kaſh, welke ſomme ontrent 30 veel is als een klykſdaalder. Het doel is een witte aarde kop tegen een dph aangezet/ en de aſtand voor de gene die ſchieten is ontrent 240 voet. Die de eerſte kop aan ſtukken ſchiet krygt de mooiſte rok; want voor de gene die 't geluk hebben de andere koppen te treffen/ zyn 'er andere rokken van minder waarde/ of Kaſh in plaats daar van. Dit geſchiedt alles op 's Konings koſten/ die deeze oefening zeer aanmoedigt/ als een middel om wiſſe ſchutters te worden/ gelyk zy ook dooſgaans zyn. Zy laaden en bzanden los 30 ſnel als eenig volk: Zy haalen de ſtamper uyt met eene beweeging/ en het kruit en den kogel inſtoztende ſtampen zy 't aan met nog een beweeging; dan haalen zy den ſtamper uyt/ en ſteeken hem op zyne plaats met twee beweegingen; alle welke 4 beweegingen zeer ſnel en behendig toegaan/ en als zy na een doel ſchieten/ mikken en bzanden zy los/ op 't eerſte geſigt/ en echter met een zeer goeden uytſlag.

Alhoewel de koning van Tonquin geene Forſten heeft/ echter houdt hy altoos veel ſoldaaten in de grensplaacen van zyn klyk/ voornaamelyk

melph aan de Zuidwest-kant / om de Kochineesen zyne ontberzoenelyke vbanden een byt op de neus te houden; en schoon 'er zelden een geregelde veldslag tusschen hen voorszalt / echter schermutselen zy dikwyls / 't welk de soldaaten ter weder zyde op huime hoede doet zyn; en somtyds doen zy fierke invallen in malkanders landen / alwaar zy dan dood slaan / roo- ben en wegboeren alles wat zy kunnen bekomen. De Koning heeft altoos ontrent 30000 man ontrent hem / dewelke in en om Kachao geinquare- tierd zyn / om altoos by der hand te wezen. Het droog seizoen is de tyd vooz zyn heirlegers om te veld te gaan / of den vband tegen te trekken. Wanneer hy een heir op eenige togt uytzendt / dan zitten de Veldobersten en andere voornaame Bevelhebbers op Olifanten: deeze hebben hout- hupsjes of kasteeltjes op huime ruggen vast gemaakt / alwaar de Groo- te met staats in zitten / zynde van zonen en regen beschut.

Veldstukken hebben zy in huime Legers niet; maar in plaats daar van hebben ze zwaare roers die een koegel van een once kunnen schieten. De loopen van dese roers zyn 6 of 7 voet lang; maar hoewel een man zo een roer op de schouder draagt / echter kan hy 't niet op houden om af te schieten / maar gebuigt daar toe een zwaare stok / die van een ander gedraagen woort / zynde ontrent 4 duym dik / en 6 of 7 voet lang; aan 't een end van deeze stok is een lange vork van 3 voet hoog / en 't ander end woort op de grond gezet; 't roer woort op 't boven end in een pzer geutje gelegd / en men heeft 'er een ander instru- ment nevens om de tromp te kunnen draaijen zo als men wil. By 't ach- ter end van 't roer is een kort stokje / vooz degene die 't afschiet / om het roer te draaijen / en tegen zyn schouder te steunen. 't Gebuigt van deeze roers is om zich op een pas te openen / of om over een rivier te schieten / wanneer de vband zo wel geposteed is / dat men hem anders niet kan doen beweegen; en 2 mannen kunnenze bykans zo gemaklyk draagen / als musketten. Op zodaanige landtogten voeren ze maar weynig pak- kaasje met zich / behalven hun noodig geweer / krupd en lood / en leef- togt; zulkis dat indien ze geslagen worden / zy gemaklyk kunnen weg- loopen. En doorgaans in die landen is een gebedcht haast ober / want zy kunnen een hebigen aanval niet lang uytstaan.

Behalven de soldaaten op de Grenzen / en die welke de Koning on- trent Kachao houdt / heeft hy veele andere die in verschejdene plaatsen van zyn Ryk / en voornaamlyk op de groote wegen / en aan de rivieren wacht houden. Deeze doozzoeken alle goederen die uytgevoerd woorden / om toe te zien dat 'er geen verboodene waaren / voornaamlyk geweer / woort uyt het land gezonden. Zy passen ook op de Tollen / en zien toe dat vooz alle goederen betaald is / eer ze passeeren. Alle reysigers wo- den van hen ook betast / en naauw onderzocht / en zo iemand op ver- moeten woort aangehouden / woort hy ruuw bejegend / tot dat hy doet slyphen dat 'er niet op hem te zeggen valt. Zulkis dat geen muntzichtig of wederspannig persoon zich kan beweegen / of hy woort terstond be- kend; en dit maakt dat de Koning heel veplyg in zyne Regeering is.

1688.

Scheeps
magt
en vaar-
tuygen.

Des Konings scheepsmagt bestaat alleenlyk in eenige platboomde galejen / en die schynen meer tot praal te zyn / dan tot eenige dienst / 't en zy om soldaaten van de eene plaats na de andere te verboeren. Deze vaartuygen zyn 50. 60. of 70 voet lang / en tien of twaalf in 't midden breed / en aan de enden ontrent 30 veel voet hoog upt het water / voornaamelyk het achtersteben ; maar in 't midden komt het hoofd niet meer dan derdhalf voet boven water / en dat is de plaats alwaar al 't volk in en uptgaat : van daar loopen de boorden ter wederzyde schuyns op / zynde heel konstig gemaakt / sulks dat deze vaartuygen zich op 't water beweegende / een heel aangename vertooning voor 't gezigt maaken. Het voorsteben is niet volkomen 30 hoog als het achtersteben / ook is het niet 30 cleylyk gemaakt ; want hoewel 'er geen lofwerk en schildering aan ontbreekt / 30 is 't echter niet by het voorsteben te vergelyken / waarin men veel aardig beeldwerk ziet / dat mooi verlaht en verguld is. De Kapiteyn heeft zyne zitplaats aan 't achtersteben / en heeft een fraaie berdek boven zich / om voor de zon en regen beschut te zyn ; en dewyl zyn zitplaats hooger is dan enig ander gedeelte van 't vaartuyg / 30 verbeeldt het zich als een kleynen Croon / inzonderheyt die van de galej des Welddoversten : want deze is pryctiger dan alle de andere / hoewel 't fatsoen anders zeer eenenig is. Van 't achtersteben tot aan de middel toe zyn dezelve met een tent overdekt / om 't volk en hun geweer in 't nat satsoen voor den regen / en in het droog voor de zon te beschutten. In 't midden zyn ter wederzyde plaatsen voor de riemen / en een flecht en effen berdek voor de roeyers om onder te staan. Elke galej voert een metaale stuk of slang / welke door een poozt aan de voorsteben uptsteekt. Zy voeren een kleyne mast / en een matte zejl / en worden met 16. 20. of 24 riemen voortgerooid.

Roeyers.

De soldaaten zyn altoos de roeyers / en zyn gansch naakt / uptgezeyd datze een smalle strook stof om den middel hebben / 't welk tusschen hunne dyen doorgaat / en waarvan de enden om den middel ingesloken worden. Elk staat overend achter zyn riem / die in een groef van 't boord legt / en by duistert dezelve voorwaards met een groote kragt ; zy slaan hunne riemen alle gelyk in 't water / waar op zy zeer naauw letten ; en op dat dit te eenpaatiger geschiede / is 'er iemand die telkens op een soort van trommel of boom slaat / waarop de roeyers dan alle te gelyk met een hol geluyd door de keel / en een stamp op 't berdek met de eene voet antwoorden / en aansionds de riemen in 't water slaan. Aldus beantwoorden de roeyers op hunne beurt de boom / 't welk een geluyd maakt dat heel aangenaam en oorlogsachtig schynt voor degene die wat daarvan daan op 't water of de strand zyn.

Deze vaartuygen gaan ontrent derdhalf voet diep in 't water / en zyn alleenlyk beguaam in rivieren of op zee dicht aan de strand / als 't heel

't heel mooi weer is. In breede rivieren dicht by de zee zyn ze best / want daar kunnen ze zich ook van 't gety bedienen; en hoewel ze vry snel doo^{zing der}z geroeid worden / als ze geen last in hebben / nogtans wanneer der 60. 80. of 100 man in zyn / gelph somtyds gebeurt / dan zyn ze zwaar / en gaan tegen stroom langzaam doo^{zing der}z / en evenwel moeten ze somtyds een groot end tegen de stroom op / 't welk dan grooten arbeid kost.

De soldaaten op deze vaartuygen zyn gewapen met boogen / zwaarden / en spiesen / en als 'er vele op een togt upgezonden wor^{zing der}den / zyn ze in Esquaders verdeeld; en worden onderschepten doo^{zing der}z vlaggen van verscheelende kleuren; gelph wy zagen in eene togt die op de rivier geschiede tegen eenige van hunne Noordsche gebuurten terwyl wy daar lagen. Daar waaren toen ontrent 60 galepen die rivier opgezonden / hebbende elk van 16 tot 40 soldaaten op / alle wel gewapend. Hun Generaal werd genoemd Ungi Komei, die een voornaam Mandaryn zynde / doo^{zing der}z den Konink aangesteld was om toezigt op onzen Engelschen handel te neemen / zo dat hy een beschermmer was van de Engelsche Faktoorz / die met groote lof van hem spyzaken. Hy had twee voornaame Bevelhebbers onder hem / die elk een byzonder vaartuyg voerden. Deze drie hadden alle byzondere vlaggen / te weeten de eerst geel / de tweede blaauw / en de derde rood en groen. Zy gingen van Kachao na 't gebergte / maar keerden niet weder terwyl wy daar waaren. Sederd heb ik verstaen dat die togt vruchteloos afleep / en dat de Generaal Ungi Komei daar doo^{zing der}z in ongunst raakte.

Wanneer de Galepen niet in dienst zyn / worden ze op land gehaald / en in een hupz gezet dat tot dien eynde gemaakt is / alwaar ze van anderen schoon gemaakt / en heel zuiver en dzoog gehouden worden. Deze ze galep-hupzen zyn 50 of 60 schreeden van de rivier / en wanneer zy 'er de Galepen zullen in haalen / slaan ze een lang sterk touw om het agtersteden / en ter weder zyde staan 3 of 400 man / die alle de hand aan dit touw slaan / en op een gegeeven teken / doo^{zing der}z 't slaan op een trommel / met al hun magt / onder een groot geschreeuw / beginnen te trekken / en met een vaert de galep ophalen; dit is 't werk der soldaaten / die de galepen dus onder dak gehaald hebbende / weder tot hunne land-dienst keeren.

Sommige van de soldaaten worden ook gebruikt om wacht te houden / en de ronde te doen / zo tot vplighepd van byzondere personen / als tot 's Konings dienst; want de Tongquiceen houden goede order by nacht in alle de steden en dorpen / en byzonderlyk in de groote steden / als Kachao. Alle straaten worden daar met een sterke wacht bewaakt / zo wel om rust en stilte te houden / als om wanorde doo^{zing der}z te komen. De wachten zyn met staven gewapend / en staan in de straaten by de wachthupzen / om elk een die voo^{zing der}z gaat te onderzoagen. Ook is 'er een touw dwars over de straat gespannen / zo hoog dat het tot aan de vo^{zing der}st komt / en niemand mag

1688.

Toerusting der galepen.

Wacht van Soldaaten.

1688.

mag daar passeeren booz dat hy onderbzaagd is / 't en waare hy wakker afgerost wilde worden. Dit volk weet zo wel met hun geweer om te gaan / dat indien ze eenig quaad boozhebben / zy heel behendig iemand een schenkel of dpe been weeten aan stukken te slaan. Zy elk wachthuis is een stok / om de nachtlouers met de beenen in te sluiten ; maar booz een kleyn stukje geld mag men by genoeg passeeren / en meesendeels zy 't arme bloeds die opgeligt worden. Deeze wachten zy soldaaten / maar behooren tot den Gouverneur of eenige andere mannen van groot aanzien / die geen klagten tegen hen willen hooren / alwaaren ze nog zo rechtmaaitig ; en daarom zetten zy dikwils iemand in de stok / naar hun wel geballen / en brengen hem 's morgens booz de Overheyd / die den gebangen gemeenlyk eenige boete oplegt / en 't zy veel of weynig / het is tot voordeel van de Magistraat. En niemand mag op zodaanig een bejegening van onrecht klagen / voornamentlyk in dit geval / al had hy ook nog zo groot gelyk : zulks dat geduld booz arme lieden hier zo noodig is / als in eenige gewest der wereld

Bediening
van Rech.

Maar onaangesien deeze misbruyken / hebben ze echter eene gewoonte in het toebedienen van Recht / die behaagelyk genoeg is : want zo'er een geschil of krankheer t'eeniger tyd tusschen twee geringe personen ontstaat / en dat zy niet te verzoenen zy / zonder booz de Magistraat te gaan / zo zal hy gemeenlyk / ziende op hunne armoede / den overtreeder in geen zwaare boete beslaan ; maar hem opleggen dat hy den beleedigden zal onthaaften met een kruyk Wak / en een vogel / of een kleyn verhentje / op dat zy dus tzaamen gastereerende alle haat met een goede teug moogen afspoelen / en hunne vriendschap vernieuwen.

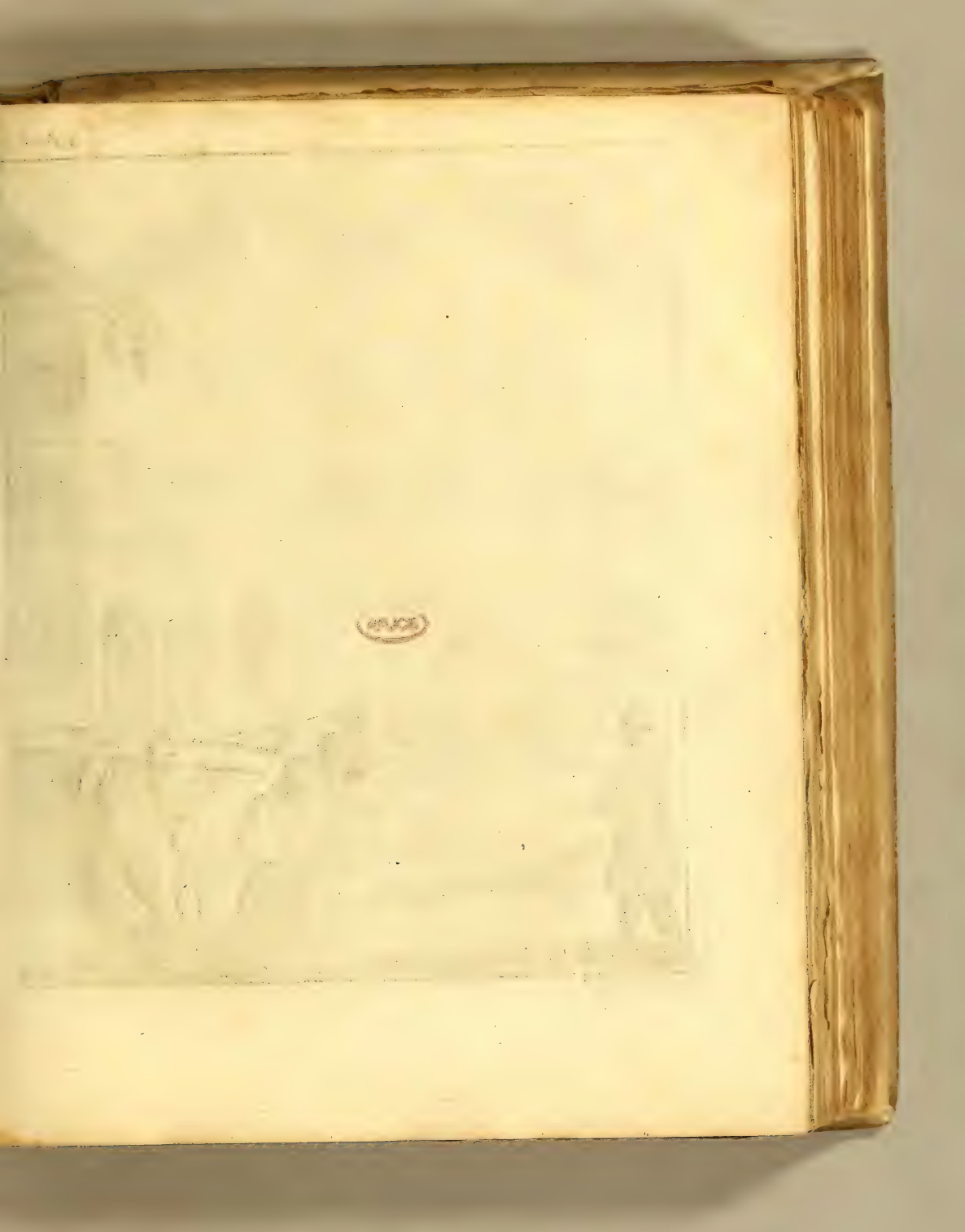
Schulde-
naars.

Maar zo 't verschil over schuld is / gebruyken zy een heel ander middel / want de schuldnaars moeten veeltyds gevangene van hunne schuldscheyers zy / alwaar ze lustig geslagen / of met een houten blok aan 't been gehouden worden / om hen 't weg loopen te beletten. Deeze arme gevangenen krygen niet anders om te eeten en te drinken dan rys en water / en worden zeer tirannisch van hunne schuldheeren geplaagd tot dat schuld voldaan is.

Lyfstraf.

De lyfstraf van quaaddoenders en somtyds andere / is zeer streng ; sommigen worden pze kettingen aan de beenen geslooten / met blokken daar aan / gelyk de schuldnaars ; Andere krygen zwaare planken om den hals / alwaar het hoofd door een gat uytsteekt ; en daar moeten ze mede om loopen waar ze ook gaan / ja zelfs wanneer ze willen gaan rusten / moeten zy er mede slaapen zo ze kunnen.

Zy hebben een ander tupp tot straffe / dit eenigst gelyk / 't welk ze een Gongo noemen / en ook om den hals gebzaagen wordt : Het is gelyk een ladder / zynde gemaakt van 2 groote bamboezen van 10 of 12 voeten lang / met verscheydene sporten / doch zo kort dat de zy stukken niet wyder van een staan / dat men er 't hoofd bequaam kan doorsteecken / zynde in de midden een kleyn vierkant dat ontcent om de hals van den draager sluyt / zo dat het is als of hy een ladder op de schouderen dzoeg / daar zy hoofd uytsteekt.

J. Laussot sc. in a. 10

steekt. Indien zodaanig een juk in een korten tyd / als 6. 9. of 12 uren afge-
nomen wierdt / het zou geen zwaare zaak zyn; maar het zelve 1. 2. 3 maan-
den / en langer te draagen / als my gezegd is dat somtyds geschiedt / schijnt
een zeer strenge straf te zyn; evenwel hebben sommige nog deeze troost / dat
ze bruyheid hebben om te gaan waar ze willen; hoewel ook andere dus
met een juk om den hals moeten gebangen zitten; en de gebangenen in de
gemeene gebangenhuyzen worden slimmer gehandeld als honden / want
zy worden half dood gehongerd / en kypgen nog wakker slagen toe.

Dooz Brandstichters / of zulke die dooz achteloosheid brand verdooz- Straf der-
Brand.
stichters.
zaakt hebben / is 'er een byzondere straffe: ende huygswaard van 't huyg
daar de brand eerst begonnen is / kan zich zwaartelyk van quaad vermoee-
den / en de strengheid der wet bezyden. De straffe in dit geval is bloots
hoofds op een stoel van 12 of 14 voet hoog drie dagen achter een in de
heete brandende zon te zitten; en tot meerder schande word die stoel
gezet vooz de plaats daer het huyg gestaan heeft.

Andere klepner misdaden worden met bamboes-slagen gestraft / 't bamboes- slagen.
welk aldus toegaat: De misdadige wordt vlak op de grond op zyn buyk
neer gelegd / naadat hem zyn broek afgescreken is / en dan staat 'er een wak-
ker haetel die met een gespleete bamboes van ontrent 4 vingeren breed en 5
voet lang hem luffig op zyne bloote billen slaat. 't Getal der slagen is
meerder of minder naar dat de misdaad is / of naar 't goedvinden van de
Magistraat; evenwel laat de Beul zich wel met geld om koopen / en weet
de slagen te maatigen / als hy een steekpenning vooz af ontvangen heeft:
maar anders komen ze zo onzacht neer / dat de arme bloed wel een maand
of twee lam en kreupel is. Naadat iemand eenige van deeze straffen gelee-
den heeft / kan hy nooit eenige openbaare gunst of ampt verwerven.

Zy hebben geene Gerechtshoven / maar een enkelde Magistraats-per- Onthoof-
ding.
soon geeft ordez om quaaddoenders te vatten / en zo dra 'er iemand gegree-
pen is / word diezelve aansionds vooz hem gebragt / en te recht geseld; en
gelijk het boomis volstrekt / en zonder hooge beroep is / zo word het ook
zo dra als 't gebeld is / zonder eenige andere omslag / uptgeboerd. De
straf over hoofdzaakelyk misdaden is gemeenlyk onthoofden / en in zulk
een geval word die misdadige straks upt het huyg van den Magistraat
na zyn eygen gebragt / want men heeft 'er geen gemeene plaats des Ge-
rechts; maar de quaaddoender word dicht by zyn huyg / of daar het seyt
begaan is / gestraft. Men doet hem daar vlak op de grond neersitten / met
de beenen recht uptgestrekt / ende Beul met een grooten houwer boozien
zynde / slaat hem aberechts in de nek / en scheydt dus met eenen slag het
hoofd van 't lighaam; doorgaans tynmelt dan het hoofd in des eyge-
naars schoot / en de romp valt achter over neer.

Dievery word niet geacht den dood te verdienen / maar word gestraft Straf van
dievery
met het afhouwen van eenig lid / of een gedeelte van het lid / naar dat de
misdad groot is; want somtyds word iemand maar een lid van zyn
vinger afgekapt / en op andere tyden de geheele vinger of meer / ja som-
tyds wel de gansche hand.

1688

Mandaryn

Gefneede

Vrywillige
gefneede-
ne.

De Magistraaten en andere en Grooten van dit Stipk worden Madaryns genoemd; de meeste die in 's Konings dienst zyn / zyn Gefneedene / en niet simpelst gelubd / maar 't gansche tupp is hen beeltpds tot aan den buik toe glad afgesneeden. Deeze zyn / 30 my gezegd is / alle heel geleerde lieden naar hunne wyze / voornaamentlyk in de Wetten des Lands. Zy klimmen van tyd tot tyd dooz hunne verdienste of dooz gunst by trappen op / 30 wel die in 't burgelyk bewind / als die in krygsdienst zyn; en zelden wordt eenig ampt van Staat of voordeel aan iemand anders gegeven. Niemand mag vry ontrent des Konings Paleys wandelen / zonder verlof van de gefneedene Mandaryns; en dewyl zy zelve zulk een vyze toegang by den Koning hebben / en buyten houden wien zy willen / hebben zy gelegenheid zich in zyne gunst te wikkelen. Dit gaat sommigen zo naa / dat zy dooz misnoegen aan 't quynen staan / zelfs ter dood toe; gelyk my verhaald is van eenen Ungi Thuan Ding: Ungi meen ik dat een eereptel is. Deeze was een zeer geleerd man in de Wetten / zeer staatkundig / en daar by heel hooghartig: en daarom wendde hy alle middelen aan om gebozderd te worden / maar alles was vergeefs omdat hy geen Gefneede was. Het speet hem geweldig dat hy zag dat de gene die veel minder waaren dan hy / gebozderd wierden; en ziende dat 'er geen kans dooz hem was om berder te komen / 't en zy die hinderpaal upt de weg was / nam hy eens met een opstuyvend gemoed een scherp mes / en klaarde 't werk zo wel / dat hy hem zelve beboegd maakte. Hy had een vrouw en 6 of 8 kinderen / die alle in grootte breeze dooz zyn leeven waaren; maar hy was gaans niet slaauwhartig / schoon in zulk een hachlyke staat; en hy wierdt daarop dooz den Koning gebozderd. Hy leefde nog toen ik daar was / hy was een voornaame Mandaryn; hebbende het opzigt op de wapenen en 't geschut / hy was zo veel als Groot Meester van 's Konings Artillerie.

Daar was een andere Mandaryn; genaamd Ungi Hane, die ziende dat hy dooz de Gefneedenen quaalpy bejegend wierdt / genoodzaakt was / indien hy met hen gelyk wilde staan / zich ook tot een gefneedene te maaken. Hy was Heer van een dorp of twee / alwaar hy en zyne onderhoorige menigmaal geweldig dooz de heerschezuchtige Gelubden geplaatd wierden; en hebbende deeze hunne quaadaartighejd een tyd lang verdrzaagen / zonder een eynde daar van te zien / maakte hy een verdrag met een eerbaaren Lubber om hem te luyden / want men heeft 'er vele in dit land welke die komst handteeren / en 'er zo bedreeven in zyn / dat zy elk een / van hoedaanig een ouderdom hy ook zy / willen onderneemen te luyden booz zo veel duysend Kash, als hy jaaren heeft. 't Wordt gezegd dat zy den Lyder eerst in een diepen slaap helpen; maar hoe lang tyd zy van noode hebben om hem te geneezen / naadat de werking vericht is / weet ik niet. Ik heb maar van 3 Mandaryns van eenig aanzien in de Regeering gehoord / die geen gelubde waaren; de een was de Gubernneur van de Ooster Provincie / wiens dochter getrouwd was aan een Prins van 't Koninglyk hupsgezin; de andere twee / die Go-
ver-

berneuts van Kachao waaren / hadden ook vrouwen en kinderen / en een van dezelve trouwde met des konings dochter. Alle de Mandaryns regeeren met een volstrekte magt en gezag / elk in zyn bestek / doch staan echter in strikte gehooorzaamheid onder den koning / die alzo onbepaald in magt over hen is / als zy over 't gemeene volk.

Deze gelubde Mandaryns voornaamelyk houden een groote staat : veel van hen hebben gebied over 't krygsvolk / en houden een wacht boor hunne huizen ; want aan yder Mandaryn wordt een zeker getal soldaaten / naar zyne staat / toegestaan om hem op te wachten : Doorgaans zyn ze uyttermaate gierig en quadaardig : sommige zyn Goberneurs van Provincien / en alle worden ze tot aanzienlyke ampten verheven.

Eens 's jaars ontbangen de Mandaryns den eed van getrouwicheit aan den koning / van alle voornaame Officieren onder hen ; die geschiedt met een sonderlinge ceremonie ; men snijdt een hoen de keel af / en laat het bloed in een bekken met Akah druppen : Van deeze Akah moet elk een teugje drinken / naadat hy openlyk verklaaring van zyne gerechtigheid en gereedheid om zynen Vorst te dienen / heeft gedaan : en dit acht men de plegtigste band waarmede iemand zich zou konnen verbinden. Deze manier van een plegtige drank te drinken / is ook in andere landen op verscheppene boorballen gebruikelijk / inzonderheid op de Goudkust van Guinee. Wanneer aldaar iemand 't zy man of vrouw

Prof door bitter water in Guinee.

wegens een misdadig beschuldigd wordt / doch voornaamelyk van overspel / en dat de zaak door geen getuyge kan bewezen worden / dan beslecht de Fetillero , of Priester / het geschil / door aan de beschuldigde persoon zekere drank van bitter water te geeven : en zo hy dezelve wepgeert te drinken / wordt hy schuldig gehouden / zonder eenig ander bewys : maar drinkt hy of zy daar van / zo zegt men dat ze schuldig zynde aansonds zo dik opzwellen dat ze barsten ; maar onschuldig zynde / doet het water hen geen leed. Wat voor konstjes de Priesters in het toefstellen van dat water aanrechten is my onbekend ; maar die proef is nogtans zeer gemeen by hen / en schijnt / een overblyffel te zyn van de aaloude Joodische proef door 't water der pveringe / daar Numeri 5. van gemeld wordt. Ik weet niet zeker of de uytflag van deeze proef zodanig is / als die onder de Jooden was ; maar 't schijnt echter dat zy 'er een groot gevoelen van hebben / want de schuldige zyn 'er zo breegd boor / dat zy doorgaans liever de straffe des lands kiezen / welke is boor slaaden aan de Europeers verkocht te worden. Deeze drank wordt bitter water genoemd / en wordt als een proef gebruikt op eenige argwaan / als is 't maar van een gering ongelyk. Dit is my van verscheppene die in Guinee geweest zyn / en onder andere Mr. Kanby verhaald.

Maar om weder tot de gelubde Mandaryns te keeren / schoon zy bittere bynden zyn van de gene tegen welke zy eens afkeer opbatten / zo zyn ze nogtans aan de andere kant niet minder byndelyk jegens hunne gunstelingen / en bezoekers / 't zy uyttheemsche of andere / noodende hen dik-

1688. wilg te gast. Wanneer zy iemand onthaalen / hebbenze 't best behaagen in de gene die lustig eeten en drinken / want die neemen zy op als een teken van liefde en toegeneegenheyt: en in 't algemeen moet men dit van dit Tonquineesen zeggen / dat ze heel openhartig seggens hunne bezoe-kers zyn / en hen onthaalen met het beste dat ze konnen bekomen.

Stokjes
om mee
te eeten.

In 't eeten gebruyken ze / in plaats van vorken en lepels / twee kleyne ronde stokjes / ontrent 30 lang en dik als een tabakspyp; deeze houden ze beyde in de rechterhand / 't een tusschen de voozste vinger en de duym / en 't ander tusschen de middelste en voozste vinger / gelyk de jongens by ons hunne klapperhoudtjes houden. Met deeze stokjes gaan zy zeer behendig om / en batten 'er de kleynste hoortjes rps mede op; ook acht men 't niet manierlyk / de spys naa dat ze toegemaakt is met de handen aan te tasten. En hoewel het vooz vzeemdelingen / die dit gebruyk ongewoon zyn / zwaar valt zich naa 't zelve te schikken / echter doet de wens die zwaarighepd te boven komen: en de gene die hier met der woon komen / moeten dit leeren / zo wel als andere gewoonten des lands / daar geen quaad in steekt / op dat hun geselschap te aangenaamer mag zyn. De Tonquineesen houden een goed getal van deeze stokjes in hunne hupzen / zo wel tot hun eygen gebruyk / als ten dienste van vzeemdelingen die ze te gast noodigen; men legt dezelve daar zo gewoonlyk op den tafel / als by ons messen / vorken / en lepels: en iemand die 'er niet geboeglyk mee kan omgaan / maakt maar een slechte figuur aan hunne tafelen. De rpkie / en vooznaamelyk de Mandaryns, hebbenze die met zilver aan de enden beslagen zyn. In Cina worden zulke stokjes ook gestadig gebruykt.

Als de gelubde Mandaryns sterven / verbaalt alle hunne rpkdom aan den koning / die als erfgenaam terstond hunne goederen aanvaart / en daar door een grooten rpkdom verkrppt; want daar is maar weynig geld in dat rpk / dat niet in de kilauwen van die roofvogels valt. Moogelyk is dit eene van de redenen waarom de koning niemand dan hen tot ampten vordert; want zy versprekken hem tot vzaave sponssen: En wat ook sommige moogen zeggen van hunne liefde tot recht / ik heb nooit konnen zien dat zy die lof verdienen: want door hunne verdrukkingen en onrechtvaardigen ommeegang wordt de hoophandel weerhouden / en 't land blyft arm / 't welk anders een bloepend rpk mogt wezen. De gesneeden deeze Mandaryns ook zyn / echter zyn ze zo groote liefhebbers van 't vzuwvolk als eenige andere mannen: en houden daarom verschepte moojie jonge mepgjes / daar zy mede mallen en hun tyd verquisten. Zy hebben ook gaen dat vzeemdelingen hen komen aanzoeken om een boel / niets verplicht hen meer dan diergelyk een verzoek: en de gene aan wien dit verzoek gedaan wordt zal niet missen zynen vzynd met een jong Jufferje te getieven / 't zy vooz een nacht of twee / of vooz 4 of 5 maanden. En naa dien tyd zal hy altoos meer als gemeene zoiz draagen vooz de personen welke hy dus tzaime gebracht heeft / en vooz

Gelykheid
der Man-
daryns.

boor hunne zaaken: en deeze eerlooze soort van dienst acht men hier zeer welvoegelyk en eerlyk. Doch de gemeene Hoerhuyzen/ schoon zeer menigvuldig/ worden echter by hen alle boor haatelyk en schandelyk gehouden.

V. H O O F D S T U K.

Vaartuygen van Kachao na Tenan gezonden om Rys te haalen. Ontmoeting van eenige gewaande Roovers. Kash, een soort van Munt. Des Schryvers tweede reyze na Kachao. De Pagoden, en Lykstaapel, en 't gastmaal, dat hy onderwege aantrof De; Fransche Bisschoppen en Zendelingen te Hean; hun huys; des Schryvers onthaal daar; en zyn gesprek met een van hunne Priesters; De staat van hunne Zendig en van 't Christelyk geloof in die afgodische Landen. 't Maaken van buskruyd. Des Schryvers vertrek van Hean na Kachao, en van daar weer te rug na de schepen. Wat voordeel de Engelsche Faktory daar zou kunnen doen. Des Schryvers vertrek van Tonquin.

Ik heb reeds gesproken van myn eerste opbaaren van de rivier na Kachao, en myne wederkeering na onze schepen binnen twynig dagen. Ik lag daar een langen tyd aan boord/ en was den meesten tyd ziekelyk/ doch niet zo of ik ging meest alle dagen met de boot eens aan land/ en nam also veel acht als my moogelyk was op 't land/ onderzaggende middeler wyel onze Kooplieden die daar woonen/ en andere personen van kennisse/ na het gene my zelven niet in 't gezigt quam.

Gedurende deeze tyd was de Kys te Kachao dier/ gelyk ze al eenigen tyd geweest was; dies wierden onze Kooplieden ende Inboozlin Dierre vza Rys. van de nabuurige Provincien te haalen/ zo tot hun eygen gebruik/ als om de markten te voorzien: want men vaart daar met geen enkelde vaartuygen/ wyt breeze van Zeeboers/ die met hunne klepne kanoes de kust onbeplig maaken/ en zich t'schuyplhouden tusschen de eylandtjes die aan de hoek van de Ooster Provincie leggen/ en aan 't landstchap Tenan grenzen/ werwaars deeze Kooplieden stonden te gaan.

Kapiteyn Weldon was een die deeze togt voortzette/ en tot dien eynde een vaartuyg en bootsholte van de Tonquineesen huurde/ zenden eenige

1688.

Togena
Tenan om
EysOntmoe-
ring van
gewaande
Zee-roo-
vers.

ge van zyn eppen volk mede om toezigt te neemen / van welke ik gaern een zonde geweest zyn / indien ik niet onpaffelyk waar geweest. Mr. Ludford, die eenigen tyd booz onze aankomst te Kachao gewoond had / was ook een van de onderneemers / en ging zelf aan boord van de bark die hy gehuurd had; maar Kapiteyn Weldon bleef in de stad / doch maakte dat hy van de Gouverneur van de Ooster-provincie een lastbryef booz zyn vaartuyt kreeg. In de lastbryef stondt dat zyn vaartuyt met schiet geweer en andere wapenen zou moogen boozzien zyn; en dat zyn volk zou moogen wederstand bieden aan alle die hen of eenige vaartuyten in hun gezelschap quamen verhinderen / en dat zy alle roovers die ze aantreffen mogten dooden en ombrengen. De passagie na Tenan was meestendeels binnens lands / booz kreeken en naauwe fleuben / tussehen de boozgemelde eplandties / die zo veel in getal zyn / en aan de Oost zy van de baat zo dicht by een / en zo na by de kust leggen / dat ze in zee zich als een gedeelte van 't vaste land vertoonen. Deeze klepne Archipelago legt onder 't gebied van den Gouverneur der Ooster-Provincie / van wien Kapiteyn Weldon zynen last bryef had / en die van groot aanzien aan 't Hof van Tonquin was. Toen de vloot daar ter plaatse quam / liepen sommige vaartuyten die daar lagen up; daar op besloot men dat het Zee-roovers waaren; want die willen liever altoos upgaande schepen aandoen / omdat dezelve geld aan boord hebben om een lading te hoopen: welk zy meer waardeeren als de ryk die ze in de terugkomst zouden in hebben. Op dien tyd was Kapiteyn Weldons Hollandsche Stierman / de booznaamste dien hy op zyn bark gezet had / aan boord van Mr. Ludfords vaartuyt; en toen de gewaande Zee-roovers aanquamen / deed Ludford, en hy de bark na hen toe roeyen / en dicht by hen komende / vuur geeven. Deeze gasien zulk onthaalen niet verwachtende / dewyl de Tonquineesen geen geschut voeren / dan in des Konings Galejen / poogden de vlugt te neemen; maar wierden booz Mr. Ludford zo sterk naagejaagd / dat zy zich op genade overgaven / naadt ze een man in 't gevecht verlooren hadden. Hy blyde over zyn geluk / nam de gebangenen in bewaaringe / en stierde na de eerste stad op de kust: aldaar leverde hy zyne gebangenen aan de Magistraat over / en deed een verhaal hoe de zaak zich had toe gedraagen: want hy verwachtte een beloning booz zyne moeite / of ten minsten lof booz zyne dapperheyt; maar hy vondt zich geweldig bedroogen. Want de gebangenen ontkenden hardnekkig 't gene hy hen te laste leyde / en staande houende dat ze arme visschers waaten / wierden ze aansonds als eerlyke lieden ontfagen / en Mr. Ludford aangeklaagd over geweld gepleegd jegens menschen die hun beroep waarnamen. Mr. Ludford bragt vele van de Inboozlingen / die met hem voeren / tot getuygen / om 't gene hy gedaen had booz te spreken; maar alles mozt niet helpen; want hy wierdt ter oorzak van den man die 'er gedood was / in 100000 Kasn (gelijk onze kooplieden 't noemen) beslagen. Kash is een soot van kleyn koper geld / en 't is de eenigste munt van hun eppen maaksel / zo 't anders hun eppen

is /

is / en niet uyt Cina gebragt wordt. De waarde van dit gesd rpi en daalt / naar dat 'er veel of weinig van is / of naar dat de wisselaarsers gelegendhejd hebben om het te verhandelen / maar te deezer tyd waaren zy op een kypysdaalder het 1000. 30 dat de boete 100 kypysdaalderg beliep. Toen Mr. Ludford zag hoe scherp men met hem handelde / meende hy 'er zich uyt te draagen / of afslag van boete te krygen / doo? kapiteyn Weldon in de strik te brengen / zeggende dat hy geen geschut in zyne bark boerde / maar dat men Weldons had gebuyt / en dat Weldons Stierman in zyn baartuypp was geweest / en mede tot het gevecht had geholpen. Maar noch het een / noch het ander mogt hem baaten : want toen de zaak te Kachao, alwaar menze betrokken had / onderzocht wierdt / wierd kapiteyn Weldon wegens zyn lastbzyf by gekend ; 30 dat Mr. Ludford genoodzaakt was de boete te betaalen / welke meer beliep dan 't gene hy op die togt won. Dit mogt hem tot een waarschouwing dienen / om zich vooz de Tonquineese Zetrooters te hoeden ; want het was niet genoeg vooz hem te zeggen dat zy met een voozneemen quamen om hem te berooven. En indien hy al doo? hen was geplonderd geweest / misschien zou de Overhejd hem beklaagd hebben ; maar echter is 't heel waarschynelyk dat al had hy hen op heeter daad overweldigd / dit geboeft echter 't een of 't ander slupphol zou gebonden hebben ; dewyl de Grooten van dat kypk zich 30 ligt slaaten omkooopen. Ondertusschen is 't echter gelooflyk dat deeze gasten visschers waaren / en datze op een vangst uytgingen / want in de gehele baai van Tonquin is 't goed visschen / en de visschers zyn doo?gaans by eerslyk / 't en zy nu en dan / wanneer ze een scheepje ontmoeten / dat zy zonder vechten konnen overweldigen ; want dan komen zy 'er wel op af / en schudden al 't volk naakt uyt. Tusschen deeze eylandtjes zyn ook / 30 myn verhaald is / zeer veel Paerl-oesters / die goede paertlen hebben ; maar de Zeelieden hebben geen lust omze te visschen / omdat de Koning alle die hy weet te binden / na zich neemt. Doch dit in 't voozby gaan. Anders viel 'er niets aammerkelyks op die togt na Tenan vooz.

Deeze daartuyppen waaren 5 of 6 wecken op deeze reyse uyt. En in hunne wederkomst ging kapiteyn Weldon bark niet na Kachao met de kyp / maar ontslaadde de vacht in ons schip om het te verzoegen. Kort daarnaa ging ik de tweede reys na Kachao, niet te water gelyk eerst / maar te lande op myne voeten / dewyl ik begeerig was om 30 veel te zien als ik kon. Ik huurde een Tonquinees vooz ontrent een kypysdaalder / om myn leydsman te zyn / en hoewel dit niet veel was / echter was het een groote somme vooz myn beurs / omdat ik in 't geheel niet boven 2 kypysdaalderg had / die ik aan voozd had gewonnen met eenige van onze matroozen in 't Stiermanschap te onderwypen.

Des Shry-
vers twee-
de Reyze
na Ka-
chao.

Dit was dan alles wat ik had om myne eygene kosten / en die van myn leydsman te draagen ; en 't was te erger vooz my / om dat ik genoodzaakt was korte dagreysen te maaken / ter oorzaak van myne zwakhejd. 't Was ontrent het laaste van November 1688. toen wy vertrokken. Wy bleeben aan de Oostzy van de rivier / alwaar wy de

1688. wegen redelyk droog vonden / hoewel op sommige plaatsen nog byp
spkig. Wy moesten ons verscheptene kreeken en uytwateringen / die
in groote ribieren liepen / laten overzetten / tot welken eynde men over
al schuypbeoerders vindt / die zulks om eenige Kash doen. Wyne koorts
die ik van Achin had mede gebragt / had my nu verlaaten; doch de
bruchten welke ik at / voornaamelyk klepne Oranje-appelen / veroor-
zaakten my de buikloop. Hoewel ik nu zwak was / echter wierdt ik
daar door van deeze reyse niet afgeschrikt / omdat het stil leggen my
verbeelde / en dat ik verlangde om te zien 't gene myne nieuwsgierig-
heid voldoen kon.

Wy vonden geen herbergen onderwege / maar echter geraakten wy aan
elk doorp daar wy quamen / onder dak / en kreegen een schraag van ge-
gespleete bamboezen om op te slaapen. De lieden waaren heel beleefd / en
leenden ons een aarden pot om onze rps / of iets anders / dat wy hadden /
in te kookken. Gemeenlyk 's avonts na den eeten / als de dag niet verloo-
pen was / kuverde ik het doorp eens rond / om te kyken 't gene besiens
waardig was / voornaamelyk de Pagode van elke plaats. In deselve
stondt het beeld van een paerd of olifant / of van die beyde / met het hoofd
bupten de deur. De Pagoden selve waaren maar kleyn en laag. Dus was
't dan altoos donker eer ik weder in myne slaapplaats quam : myn leyds-
man droeg myn scheepsgrok / daar ik my 's nachts mee dekte / en myn oor-
kussen was een houte blok : doch ik kon daarom by wel slaapen / alhoew
wel myne onpasselykheid wel wat meer gemaklyk vereyscht had.

Op den derden dag van myne reyse / 's naaimiddags ontrent ten 3
uuren / zag ik voor my een hooge stapel als een torentje opgerecht /
gelyk ik hier vooren gezegd heb / ter eere van een van de Grootten die
gesturven was / maar ik wist toen niet wat zulks beduydde / vermits
ik nooit iets diergelyks had gezien. Dichter by komende zag ik een me-
nigte volks / meest mannen en jongens ; en nader komende / zag ik
beel spyze op zekere stalleu / die dicht by dien stapel opgeslagen waa-
ren. Dit deed my denken dat het een voornaame markt was / en
dat het vleesch dat ik daar zag / te koop lag : ik begaf my derhal-
ven onder 't gedrang zo om dien toren te zien / als om wat vleesch
voor myn avondmaal te koopen / dewyl het tusschen 4 en 5 uuren
in den achtermiddag was. Aldy leydsmen kon geen Engelich spree-
ken / noch ik eenig Tonquinees ; dies vroeg ik hem niets deswege ; en
hy volgde my / misschen geen gedachten hebbende op myn voornemen
van iets te koopen. Eerst ging ik den toren eens rond / en bezag
den zelven wel. Hy was vierkant / elke zyde om laag ontrent 8 voet
breed / na boven toe was hy wat smaller / en de hoogte was van
ontrent 26 voet. Ik zag nergens een deur om 'er in te gaan ; 't
scheen ook maar een werk te zyn dat los opgeslagen was / zynde
met dunne planken beschooten / die dicht aan een gevoegd / en met
een donker roffe verw bestreken waaren. Ik begaf my toen naa de
hallen die van boven met een verdek beschooten waaren / en bezag de
byrch-

1800

J. Lamuel inveni se

bruchten en 't vleesch 't welk pder byzonder lag. Ik zag 'er een menigte van Oranje-appelen in korven / de schoonste die ik ooit gezien had / en in menigte meer dan ik ooit te Tonquin had by een gezien. Doch ik ging die voorby / en quam by de vleesch banken / alwaar ik niet dan verkensvleesch zag / en dat in zoden of quartieren gesneden / naar myne giffing van 50 of 60 verkens / en 't scheen alles goed en gaaf te zyn. Wanneer ik zag dat 'er geen klepne stukken waaren die my dienden / zo greep ik / gelyk men op markten doet / een quartier aan / en maakte eenige tekens tot iemand dien ik voor den baas daar van aanzag / dat hy my een stuk van 2 of 3 pond daar af zoud snijden. Want ik was 't eenemaal onkundig van de Ceremonie die daar voor handen was : maar het bygeloofbig volk deed my myne misflag wel haast gewaar worden want zy vielen van alle kanten op my aan / sloegen my met buysten / scheurden myne kleederen / en een van hen rukte my den hooft van 't hoofd. Myn Leydsman deed alles wat hy kon om hen te stillen / en trok my uyt het gedrang ; niettemin waaren 'er eenig lompe vlegels die ons volgden / en door hun gelaat en gebaerden my scheenen te dreygen ; maar eyndelyk stelde myn Leydsman hen te vrede / en kreeg myn hooft weer ; waarop wy zo snel weg gingen als ons doenlyk was. Ik kon uyt myn Leydsman niet te weeten komen wat dit te beduyden had ; maar eenigen tyd daarnaa wanneer ik weder op ons schip gekomen was / verstond ik uyt myns leydsmans broeder / die Engelsch kende / dat het een Lph-seest was / en dat die toren een hout-myt was om te verbranden ; en eenige Engelschen die daar woonden zeyden my 't zelfde. Dit is de eenigste lphstaatse welke ik daar te lande heb gezien ; en men gaf reden om dezelve in geheugen te houden : doch dit was ook het sijnste onthaal dat ik ooit in dat land gehad heb. Naa dat wy dus van dit geweld ontslagen waaren / vervolgden ik en myn Leydsman onze weg / maar wy waaren beyde heel moede en hongerig ; en ik geloof dat myne trek naar eeten te grooter was / omdat ik zo veel spys had gezien ; want op 't eerste gezicht maakte ik staat op een goed avondmaal ; en nu kon ik my niet anders toelleggen als wat ryp / of gestoofte Yams, en een paer eperen / waarmede ik my plagt te behelpen : want hoewel 'er ober al waar ik sleep vogels te koop waaren / echter wou myn beurs niet toelaaten dat ik die kost ; en ander vleesch was 'er niet te krygen / 't en waare ik by geval een marktdag in een doop aangetroffen had.

1688.

De Schryver in ge-
vaar.De Schryver komt
te Hean in
't Paleys
des Fran-
schen Bis-
chops.

Over dagen daarnaa quam ik met veel moeite te Hean , want myn byphloop nam toe / en myne krachten af. Ik begaf my aanstonds na de Fransche Bisschops huys / als de bequaamste plaats om wat te rusten / en meerder onderrechting van 't land te bekennen / door de Europeesche Zendingen / die daar hun woonplaats hadden. Des Bisschops paleys is een redelyk net laag huys / staande aan 't Noord-
eind

1688. eynde van de stad / aan de kant van de rivier. Het is omringd met een redelyk hooge muur / en heeft een wyde poort om 'er in te gaan. De poort staat recht tegen over een straat / die met huizen ter wederzyde aan 't paleys eyndigt. Binnen de muur is een opene plaats / die rondom 't paleys gaat / en aan 't eynde van die plaats zyn klepne vertrekjes voor de dienstheden / en tot ander gerief. Het staat niet in 't midden van die plaats / maar ruim 30 dicht na de poort die den ganschen dag openstaat / maar 's nachts gesloten wordt. In dat gedeelte 't welk na de poort uytzigt heeft / is een byz mooye zaal / welke tot het ontvangen van byzindelingen geschikt schynt; want zy heeft geen gemeenschap met enig ander vertrek in 't huys / schoon daar aan gehecht: De deur waar door men 'er ingaat / ziet recht op de poort / en staat des gelyks den ganschen dag open.

Hier komende trad ik de poort in / en ziende niemand op de plaats / ging ik in die zaal. Aan de deur daar van zag ik een snoer / waar aan ik trok / om de schel te doen klinken / en kennig te geeven dat 'er iemand was; doch dewyl 'er terstond niemand quam / ging ik neer zitten; daar stondt in 't midden van de zaal een tafel / en voorts eenige bequaame stoelen / en aan de muur en hingen eenige Europeesche schilderijen.

Zyn gesprek met een Franschen Priester.

Het duurde niet lang of een van de Priesters quam by my in de kamer / en ontving my heel beleefdelyk. Ik had een lang gesprek met hem; hy was een Franschman van geboorte / maar sprak zeer goed Spaansch en Portugeesch: 't was voornaamelyk in 't Spaansch dat wy met malikanderen spraken / 't welk ik echter veel beter verstond dan ik het spreken kon; niettemin vzoeg ik hem 't een en 't ander / en beantwoorde ook zodanige vzaagen als hy my deed; en als ik met het Spaansch te kort schoot / nam ik myne toevlugt tot het Latyn / hebbende nog een weynigje onthouden van 't gene ik in myn jonghed in 't school geleerd had. Hy was heel openhartig in 't praaten tegen my / en vzoeg my of ik daar iets te verrichten had. Ik zeyd hem dat myne reyse na Kachao lag / alwaar ik nog eens te voozen geweest was / dat ik toen te water was gegaan / maar dat myne nieuwsgierigheyt my nu betwoogen had te lande te reysen / en dat ik geen Europeers kon voozy gaan / zonder hen een bezoek te geeven / voornaamelyk in zulk een vermaarde plaats als derze. Hy vzoeg my veele andere vzaagen / en onder andere / of ik een Roomsche Katholyk was? Ik zeyd hem / neen: maar geraakende in gesprek wegens de Krelgie / zeyde hy my dat het Evangelium geschapen stond een grooten voortgang in die Oostersche landen te neemen. Eerst begon hy met de eylanden van Nikobar, en zeyde my 't gene ik in 't XVII. Hoofdstuk myner Reystogt rondom de Wereld pag. 346. verhaald heb; want derze was de Priester van wien ik daar sprak / en van welken ik dat verhaal had / 't gene hy my zeyde van den Monnik / die 't hem van het Fort St. George geschreven had / bekomen te hebben. Doch dewyl die Monnik een passagier op Kapiteyn Weldons schip was geweest van een der eylanden van Nikobar tot aan 't Fort St. George.

George, heb ik naderhand / sederd het schryven van myn boek / dien Kapiteyn zyn geboden deswege gezaagd / maar hy gaf een geheel ander bericht van de Nikobariaanen, en zeyde dat ze een dwarsdwyvend / hoortel / en diesachtig volk waaren / en geensing zulk een goeden naam verdienen als die Monnik hen gegeven had.

Maar om weer te komen tot het gesprek dat ik met den Franschen Priester te Hean had; hy zeyde my dat het Evangelium in Siam goeden voortgang scheen te zullen hebben / door den Franschen Bisschop aldaar / en verscheidene Kerkelyken die hem bystonden. Dat de groote Staatsdienaar Konstant Falkon het Roomsche geloof had aangenomen / en dat de Koning ook zeer daar toe geneegen was / ende hooptelingen niet afkeerig daar van scheenen: zulk dat 'er hoope was / dat de gansche Landdaard binnen korten zoude bekeerd worden: en dat schoon het volk doorgaans daar tegen was / het zelve nogtans door 't exempel van den Koning en zyn Hof allenghens wel zoude volgen / inzonderheyt dewyl de Priesters vyfheid hadden om hun best daar toe te doen. Belangende Tonquin, hy zeyde my dat het volk in 't algemeen geneegen was om het Christelyk geloof t'omhelzen / maar dat de Kegering een groote afkeer daar van had; dat de Zendingen die daar woonden niet openlyk zich uitgaven voor Leeraars van hun geloof / maar dat zy daar passeerden onder den naam van kooplieden / en niet als Kerkelyken: dat die een groote hinderpaal voor de Christelyke Godsdienst was; doch dat zy evenwel gelegendheid vonden om de menschen uit hunne onwetendheid te trekken / en dat 'er twee Bisschoppen waaren / byde / zo ik meen Franschen, de een vierdt genoemd de Bisschoppen van Askalon, ende ander van Auron: en dat 'er tien Priesters waaren van Europa, en drie van de Indoolingen van Tonquin, die tot Roomsche Priesters waaren aangeleid. Maar sederd heb ik verstaan dat deeze Fransche Bisschoppen te Kachao niet mogten woonen / noch ook derwaards gaan / zonder verlof van den Gouverneur: en dat verlof moest dan nog verworpen worden door iemand van de Mandaryns te Kachao woonende / voor wien van de Bisschop of een ander Zending eenige geringe dienst moet doen. Want de Zendingen die hier woonen / hebben voorzigtelyk de konst van nuwerken / en wyskonstige werktuigen te maaken / geleerd / van welke wetenschap 't gemeene volk te nemaal onkundig is / en hier door hebben ze gelegenheid om dikwyls te Kachao door de Mandaryns ontboden te worden: en als ze daar zyn / besteedenze aan een karwep waartoe niet boven 5 of 6 uren tyd bereyscht is / byna tweemaal zo veel dagen / onder voorgeeven dat 'er veel moeite aan vast is; en dan neemen zo de vyfheid van hunne Leeringen die daar woonen in 't heymelyk te onder wyzen / en onnuegaring te houden met de Engelsche en Hollandsche kooplieden / by welcke zy altoos welkom zyn.

Belangende degene die door hen daar te lande zyn bekeerd / my is van geloofwaardige personen gezegd dat dezelve doorgaans van de

De Staat
der Missio-
narissen in
Tonquin.

1688.

Waarom
de Paapen
meer voor
uytheb-
ben in 't
bekeeren
dan de
Protestan-
ten.

de armste lieden zyn / en dat hy schaarse tyden hunne aafmoessen van
gelyk zy 't noemen / bestaat in 't gebryk van gebede ketteringen en beeldt-
jes / en in 't geloof aan den Paus; maar als de ryg overvloedig wordt
ballen zy dikwyls weder af / en willen niet langer Chyzenen zyn / dan
30 lang de Priesters hen met voedsel verzorgen. Evenwel ben ik niet zom-
der gedachten dat dewyl dit volk eene bevatting van een Opperste God-
hepd heeft / het ook door blyt en gorde voorbeelden van vroomen
mannen / tot aanneeminge van het Chyzen geloof zou moogen gebragt
worden. Doch 30 als de zaaken tegenwoordig staan / is 'er weynig schyn-
baarhepd dat de Chyristelike Godsdienst daar veel zal voorspruyten; want
gelyk als de Engelschen en Hollanders die aldaar woonen al te onge-
houden van leeven zyn / om eenige achting voor hunne Godsdienst te
verwekken / 30 zyn ook de andere Europeers, ik meen de Zendingen / in-
zonderhepd de Portugeesen, maar zeer blinde Leeraars. Maar gelyk als
de Moonschgezinden de eenigste zyn die zee en land ontreyzen om Geloofs-
genooten te maaken / 30 is 't ook niet vreemd indien zy war meer voorszuyt
hebben als de Protestantse Predikanten in die afgodische landen; want zy
stellen de menschen zodaanige voorszuyten ter aanbiddinge voor / waar
toe zy reeds gewend zyn; naar dien de verandering van Heydensche Afg-
goden tot beelden van Heyligen niet heel groot is; en die konnen ligtelyk
dienen tot bekeeringe van zulke onnozele zielen / welke zich alleen door de
zinnen laten leyden. Ondertusschen is 't ook zulks / dat deeze menschen
opgetrokken zynde in 't geloof van hunne eegene Goden of Helden / hunne
Afgoden niet 30 lichtelyk tegen nieuwe willen verruypen / zonder be-
ter bewysredenen dan de Zendingen hen gemeenlyk konnen geeven /
om te toonen dat de hunne beter zyn. En als ik rondryt myn gevoelen zal
zeggen / ik geloof als 30 dya dat de afgoderij der Pausgezinden, eerder
schaade dan voordeel in hunne zendinge doet / en dat beter zou zyn in dien
hunne eerste zorg was om de menschen tot een vroom en deugdzaam lee-
ven te brengen / en hen daar naa een korte Historie / en opstel van de voor-
naamste gronden des Chyristeliken geloofs te geeven / en te toonen hoe over-
eenkomende deselve zyn met het natuurelyk Licht / en hoe betaamlyk
voor God.

Maar om weder te keeren tot den Franschen Priester; hy vzoeg my
eyndelyk / of eenige van onze Engelsche schepen ook buskrupd te koop
bragten? Ik zeyd hem dat ik geloof de van neen. Daar op vzoeg hy my /
of ik wist hoe men buskrupd maakte? Ik antwoorde hem / dat ik 't op
schryft had / om beyde groef en syn buskrupd te maaken / en ik verhaalde
hem hoe en waar van het gemaakt wierdt. Hy zeyde my dat hy het zelfde
bericht uyt Frankryk had / en 'er ook een proef van had genomen / doch
het niet had konnen maaken; zulks dat hy dacht dat het aan de koolen
moet scheelen. Doozts vzoeg hy my eenige vzaagen wegens de koolen / die
quaamt daar toe waaren / doch daar op kon ik hem niet voldoen. Hy ver-
zocht dat ik eens een proef wilde neemen om een pond te maaken / zeggende

Buskrupd-
maaking.

de dat hy alle de tinnengfels gereed had / en ook een werktuig om desel-
 ve te meugen. Ik liet my ligtelyk bezwaaten / om eens te onderstaan wat
 ik zou kunnen doen / hoewel ik 'er nog nooit een proef van genomen had/
 want ik wist niet hoe 't my t'eeniger tyd nog mogt te passe komen eer ik
 weer in Engeland quam. En hebbende een glas wyf of twee met hem
 gedronken / peurde ik aan 't werk; en 't gelukte zo wel dat hy 'er groot
 behaagen in had / terwyl ik ondertusschen myn eygen lust om een proef van
 myne konst te neemen ook volbeed; het welk aldus toeging: hy beschik-
 te my zwavel en salpeter / en ik woeg van elks zo veel als 'er weezen moft/
 en nam koolen van den haerd / welke ik syn slootte. Terwyl syn knecht
 dit in zeker instrument onder een mengde / maakte ik een zeeffe van park-
 ment / het welk ik vol gaatjes prikte met een pzer pennetje dat heet gemaakt
 was; en dit was om het te doen koken; ik had 2 groote Areek-neuten
 om in 't zeeffe te rollen / en 't krupt dooz de gaatjes tot kookties te doen
 worden. Toen het droog was / probeerden wy 't / en het beantwoorde
 onze verwachting. Dit opstel had ik genomen uyt Kapiteyn Sturmeys
 boek genaamd Magazyn van Konsten.

Terwyl dit my zo wel gelukte / ondernam ik naderhand het vermaa-
 ken van 't buskruid te Benkouli / toen ik daar Busschietter van 't Fort
 was: want daar waaren ontrent 30 vaatjes beschadigd / al 't welke als
 modder was / en uyt de baten in groote aardene potten gedaan wierdt/
 die elk ontrent 8 vaatjes konden houden. Deeze worden Mortabanse
 potten genoemd / van eene stad van dien naam in Pegu, van waar ze ge-
 bragt / en dooz gansch Indie gevoerd worden. Het voornemen was om
 het kruid in deeze potten na 't Fort St. George gezonden te hebben / om
 het te vermaaken. Maar ik verzocht den Gouverneur dat ik eerst eens een
 proef mogt neemen / wat ik zelf doen kon / omdat wy maar slecht van
 buskruid waaren voorzien / en misschien gebrek daar van zouden gehad
 hebben / eer ik weder van daar te rugge had kunnen komen. De salpeter
 was tot op de grond van de potten gezonken / maar ik mengde / en stamp-
 te het / en koreide het met zeven / welke ik van myn oude perkamente-
 tekeningen maakte; en aldus maakte ik 8 vaatjes vol van goed bus-
 kruid / eer ik van daar ging. De Fransche Priesier zeyde my dat alle
 de Grooten hun buskruid maakten / en sedert verstond ik dat alle de
 soldaaten zulks ook doen / gelyk ik reeds verhaald heb.

Ik bleef het overige van den dag in 't Paleys by den Priesier; hy zeyde
 my dat de Bisschop niet wel was / en dat ik hem anders wel zou gezien
 hebben; en dat dewyl het bisschdag was ik zulks een goed onthaal niet te
 verwachten had / als op andere dagen. Echter deed hy een vogel vooz my
 bzaaden / en ik at daar van alleen op my zelven. Toen 't avond was /
 liet hy my uyt het paleys gaan / verzoekende dat ik 't hem ten goede wil-
 de houden dat hy my daar niet kon herbergen; echter beval hy syn
 knecht my te brengen in 't huys van een Tonquineese Christen / om
 te vernachten. Die lieden waaren beleefd / maar heel arm / en myn
 slaappleats was zo gelyk ik die elders onderwege gevonden had. Ik
 heb

1688. heb naderhand verstaan dat de nieuwe Christenen by nacht hunne Godsdienst in 't Paleys komen plegen; en misschien zal dat de reden geweest zyn/ dat men my zo vroege door stierde.

Des Schryvers
ver-
trek van
Hean.

Ik had my nli redelyk verberscht/ en zou na de stad Kachao te voet konnen gegaan hebben/ indien ik voor myne krachten niet was beducht geweest; dies wilde ik liever te water gaan. Ik zond dan mynen leydsmā te rugge/ maā hem alhoorens een verding voor my met de Tonquineese schuytveorder te hebben doen maaken/ om my te Kachao te brengen.

Oewyl het gety niet aansonds bequaam was om af te vaaren/ ging ik de stad eens rond/ en besteedde den dag in 't bezien van dezelve; tegen den avond begaf ik my t'scheep/ want zy hadden den avondsond om de hoel- te verkooren/ en roeiden den ganschen nacht. De schuyt was eygentlyk gemaakt om passagiers te voeren/ zynde met een tent bedekt/ om voor den regen droog te blyven. Nog 4 of 5 andere diergelyke schuyten gingen dit gety ook met passagiers af. In de onze waaren ontrent 20 30 mannen als vrouwen/ behalven 5 of 6 roeijers. De vrouwen zaten byzonder/ en men bewees haar groote eerbiedighepd; maar de mannen zaten dicht byeen/ zonder dat den eenen meer eere bewezen wierdt dan den anderen/ evenwel waaren ze alle heel bescheiden. Ik had my onder hen verboegd/ maar myne bukhloop liet my niet toe lang op eene plaats te rusten. Ontrent middernacht wierden wy aan land gezet/ om ons aan een pleyster-plaats te verberschen: aldaar stonden eenige wepnige huyzen aan de kant van de rivier/ met brandende haerten daar in/ en 't volk was op; men vondt 'er Krak/ Thee/ kleine speetes met vleesch/ en andere toegemaakte spys; want alle die huyzen waaren als een soort van herbergen; en 't scheen my toe dat de lieden zich geneerden met passagiers te gerieven. Wy bleeven daar ontrent een uur/ en gingen toen weer in onze schuyt/ en roeiden voort. De passagiers bragten den tyd door met eenige vrylyke praat/ of zingen op hunne wyse/ hoewel 't ons eerder schreentwen toefchynt; maar ik speelde voor stom/ omdat 'er niemand was met wien ik sprekken kon. Des anderen daags ontrent 9 of 10 uren wierd ik aan land gezet; en de andere passagiers bleeven in de schuyt/ maar waat zy heenen gingen/ en of de schuyt tot aan Kachao toe voer/ is my onbekend. Ik was nu nog 5 of 6 Engelsche mylen van de stad/ maar bevond my op een goed pad; want het land was daar redelyk hoog/ vlak/ en zandig/ en de weg was effen en droog/ zo dat ik tegens den middag te Kachao quam.

Na Ka-
chao.

Ik begaf my terstond na 't huyt van Mr. Bowyer, die een byz kroopman was/ by wien Kapiteyn Weldon was gehuytvest: ik bleef daar by hem eenige wepnige dagen/ maar was zo zwak door de bukhloop/ die nog dageliks toenam/ dat ik naauwelyks kon gaan/ waar door ik anderen veel zaaken deeze plaats betreffende vragde/ die ik anders zelf mogt bezien hebben. Deeze myne zwakhed/ en 't verpyden myner ver-

verwachting (want ik bebood dat 'er geen kans booz my was om op een handel-togt na de nabuurige landen gezuypt te worden / gelyk men my toegezegd had) maakte dat ik verlangde weder te rug te keeren 30 dya als 't doemlyk was; en 't viel 30 uyt dat Kapiteyn Weldon 3yne dingen verricht hebbende / zich tot zyn vertrek verbaerdigde.

Ik ging dan de rivier weer af na onze schepen / in een baartuyg dat onze kooplieden gehuurd hadden om hunnen goederen van Kachao aanboord te brengen. Onder andere goederen waaren 'er 2 klokken / weegende elk ontrent 500 pond / die te Kachao door de Tonquineesen gegooten waaren booz den Heer Falkon, Opperstaatsdienaar des Konings van Siam, ten gebruyke van een Christen-kerk. De persoon die de zelve te maken beviel had / enze ook voeren zou / was Kapiteyn Brewster, die niet lang te voozen met een van diens Konings schepen van Siam gekomen zynde / op de kust van Tonquin zyn schip verloorde / maar de meeste goederen gebozgen had. Deeze verhandelde hy te Kachao, en onder andere waaren die hy gekoft had om weder na Siam te voeren / zyn deeze 2 klokken welke hy afzond om in Kapiteyn Weldons schip te laaden. Maar het baartuyg was 30 dya niet te Hean gekomen / of de Amptenaars van den Gouverneur diert plaats quamen aanboord / en leyden de hand op de 2 klokken uyt de naam van den Opperste der Engelsche Faktory; dewelke verstaande dat ze booz den Koning van Siam waaren / 30 verklaarde hy de zelve pyys / om dat de Siammers toen met de Engelsen in oorlog waaren / en hy bewoog den Gouverneur om hem met zyn gezag hy te staan. Daar op wierden de klokken aan land gebracht en te Heau gehouden. Dit wierdt booz een misselyk bedryf aan gezien / dat de Opperste der Faktory zich 30 veel aanmaatigde: maar hy was een persoon die weynig bequaamheyt had tot de post die hy bekleedde. Had hy een man van verstand geweest / hy had een handel met Japan moogen opperecht hebben / dewyl die groote winsten geeft / en van de Oostersche volken 30 wel gezocht woort als van de Europeers. Want hy myn tyd quamen 'er jaarlyks kooplieden van Japan in Tonquin; en naar allen schyn zouden onze Engelsche kooplieden wel een handel met hen konnen begonnen hebben. Maar hy die weynig bequaamheyt tot zyn betwyl had / was nog minder bequaam om iets nieuws te onderneemen. En hoewel men niet al te onbedacht zich tot eenige nieuwe onderneeming moet begeeven / nogtans wanneer zich eenige gelegendheyt van boozdeel opdoet / dan is 't niet ongeraaden dat de kooplieden een proef daar van neemen. Want indien onze voorzouders 30 traag geweest waaren / als wy eenigen tyd herwaards geweest zyn / wy zouden waarschnelyk nooit den weg na Oostindie geweeten hebben / maar zouden de gewassen en waaren van die Oostersche landen van onze Gebuuren moeten koopen. Wat moeite heeft men wel eer niet aangewend om een handel op Oostindie en andere landen te bekomen; Hoe groot een moeite hebben sommige niet gedaen om de Muskoviten op te zoeken / booz de Boord-kaap te boven te zeplen / en

Twee klokken om na Siam te zenden.

Handel op Japan.

1688. van daar een handel te lande op Perſie op te rechten. Maar nu eben als of wy onder den handel verkropt waaren/ willen wy vergenoegd ſil zitten/ en zeggen met Cato.

Non minor eſt virtus quam querere parta tueri.

Het verkreegene te behouden is geen minder deugd, als hen te zoeken.

Want dit boerde zeker koopman van de Engeliſche Oſtindiſche Maatſchappij my eens te gemoet. Maar met oorlof/ onze Gebuurren hebben ons de loef afgestoken/ en dat zelfs by onzen tyd. Ondertuſſchen is het zekerlyk 't belang onzer kooplieden/ dat ze bequaame perſoonen op hunne Kantooren gebruiken/ dewyl het aanzien en de achtting der Maatſchappij rpi of daalt naar dat de Bewindſlieden hunne dingen wel of quaalyk doen. Het is niet genoeg dat de Opperſte van een Faktory een goed koopman en een eerlyk man is/ want ſchoon dit noodige hoedaanigheden zyn/ echter moet de Gouverneur/ of 't Opperhoofd van een Kantoor iets meer weeten dan van koopen en verkoopen/ en boekhouden; inzonderheyd ter plaatſe daar andere Europeeſche kooplieden neffens hem woonen/ of op dezelfde plaatſen handelen. Want zy zien naauw toe op het berichtten van onze zaaken/ en zyn 'er altoos over upt om hun voordeel met onze miſſlagen te doen. En deeze zorg moſt ook niet verwaarloof worden daar wy den handel alleen hebben/ want wy behoozen een goed verſtand met de Inboorlingen te onderhouden/ en toe te zien dat zy geen oorzaak hebben van over onbillike handelingen te klaagen/ gelyk ik zou konnen aanwyzen dat wel geſchied is. Maar dat zoud een haatlyke ſtoffe zyn/ en alles dat ik beoog is maar een waarschuwing te geeven. Doch om weer op myn ſtuk te komen/ 't ſcheen my toe dat de onze in Tonquin heel wel een handel op Japan en Cina konden oppgericht hebben. 't Is waar de gefadige oorlog tuſſchen Tonquin en Kochinchina konden een togt na dit laaſte land genoeg beletten/ alsmiede na Champe en Kambodia, dewyl die landen nog minder bekend zyn/ en daarom minder ſchyn is van 'er veel voordeel by te vinden; doch moogelyk zouden de zwaarigheden zo groot niet zyn als men zich verbeeldt; en zouden ligtelyk door een wakker voornemen en nyberheyd konnen te boven gekomen worden; zo dat de winſt de moeite ykelyk betaalen zou.

Maar om voort te gaan: wy zagen dat 'er geen kans was de ſklokken weer te krygen/ dieſe zikten wy van Hean de rivier af na onze ſchepen. En dewyl Kapiteyn Weldon binnen wepnig dagen zelfs quam/ en Kapiteyn Brewſter met hem/ om als paſſagier in zyn ſchip mee te baaren/ en dat de ſchepen die met ons gekomen waaren ook gereed lagen om te vertrekken/ zo liſteden wy 't anker/ en gingen van Tonquin t'zepl.

VI. HOOFD.

VI. HOOFDSTUK.

Zy gaan t'zeyl uyt de baai van Tonquin. De R. en 't land van *Kambodia*. Een Cincefe Zeeroover, die zich daar onthieldt. Bugassen, een soort van soldaaten onder den Koning van Siam. Vaaren voorby Pulo Kondore; zyn in vreeze voor den Koning van Siam. Komen in de straat van Malakka. Kapiteyn Johnson, koopt een schip te Malakka, en vaart na Bankalis, een stad op de kust van Sumatra, om peper te koopen; wordt door de Malayers vermoord; terwyl zyn volk en schip het ter naauwer nood ontkomen. De staat van den Koophandel in die gewesten, en 't aanvaarden van Kapiteyn Johnsons schip weder te Malakka komende, door Mr. Wels. Des Schryvers vertrek van Malakka, en aankomst te Achin.

Het was in den beginne van February des jaars 1689. toen wy dit land verlieten. Wy gingen met ons 3 schepen over de baar/
naamelyk de Regenboog, Kapiteyn Pool, gaande na Londen; de
Saffier Kapiteyn Lacy, na 't Fort St. George; en de Kurtane Kapiteyn
Weldon; op welk schip ik was. Wy hielden inalkanderen een poos
gezelschap/ en hebbende een oostelyke wind/ bleeden wy meer na het
midden/ of de oostzy der baai van Tonquin, dan toen wy 'er in qua-
men/ waarboor wy de gelegenheid hadden/ om nu zo wel het midden
te peylen/ als de westzy in 't inkomen.

De Schry-
vers ver-
trek van
Tonquin.

Toen wy bukten de baai waaren stierden wy zuydwaards/ laate de
de zandplaat van Pracel aan bakboord/ en de stuken van Kochin-
china, Champa, en Kambodia aan stuurboord leggen. Ik heb in myn
eerste deel maar eben van deeze landen gerept/ en zal 'er hier ook niet
beel van zeggen/ dewyl ik 'er maar voorby gezeid ben. Doch om ech-
ter de verwachting des Lezers niet ganschelyk te verpelen/ zal ik een
kort verhaal geeven van een of twee byzonderheden Kambodia betreffen-
de/ want belangende Champa, ik heb niets van belang daar van te
melden; en van Cochinchina heb ik hier vooren reeds gesproken/ daar
ik myne togt na Tonquin verhaalde.

Kambodia schynt ontrent zulk een land te zyn/ als de laage lan-
den

Kambodia

1689

den van Tonquin, 't heeft veel geboomte / en is wepnig bewoond; leggende ter wederzyde een groote rivier / die vete upt het Noorden komt / en tegen ober Pulo Condore in zee loopt. Ik weet niet egyptlyk wat het uitleevert; maar in de schepen waar van in myn eerste deel gezegd wordt / dat zy upt Kambodia te Pulo Uby quamen / was rps / dzaakenbloed / lak in groote potten / doch van een zwarte kleur en dik / en de geele purgeer-gom die men daarom Kambodia noemt / in groote hoeken; maar van waar zyze bekomen weet ik niet. Deeze rivier en dit land is by onze landslieden maar wepnig bekend; echter hebben 'er eenige Engelschen geweest / onder anderen de Kapiteyns William en Howel, met welke laatsie ik eenigen tyd daar naa in kennis raakte op 't Fort St. George, en hy gaf my 't volgende verhaal / 't welk my naderhand dooz yn Matroozen ook gezegd wierd zo te zyn.

Cineefe
Zeeroo-
vers.

Deeze twee Kapiteyns waaren neffens andere Engelschen eenigen tyd in dienst des Konings van Siam geweest / voerende pder een kloeke fregat / meest met Engelschen / doch ook met eenig Portugeezen van Siam bemand; deeze wierden dooz den Koning van Siam uptgezonden tegen eenige Zeeroovers / die zyne ingezetenen / welke in die zee boeren / heroofden / en op een epland in de rivier van Kambodia nescilden. Kapiteyn Howel zeyde my dat zy deeze rivier zeer wyd vonden / booznamelyk aan den mond / en dat dezelve diep en bebaarbaar was booz groote schepen wel 60 of 70 mylen landwaard in; en dat / booz zo veel hy wist / die diepte en wydte zich nog wel verder uytstreckte: maar dus bere was het dat zy met hunne schepen opboeren. De loop der riviere was doorgaans Zuyd en Noord: en zy bevonden het land ter wederzyde laag / met beele wyde kreeken en upwateringen / en op sommige plaatsen by groote eplanden. Zy zeyden die tak van de rivier op die hen 't wydst toescheen / hebbende de bloed mee / en zy bevonden de rivier zo wyd / dat ze rupinte hadden te wenden / of te laveeren / daar de rivier zulk een hagt had dat ze in de wind kreegen. Deeze hogten der riviere waaren heel zeldzaam Oost en West / zo dat ze dan een zuydooslyke zee-wind bykans van booren kreegen / dieze anders gemeenlyk van achteren hadden / en welke zo styf in de zeplen blies / dat ze tegen de elvonden opzeplen. Maar tegens den nacht als de landwind quam / lieten zy 't anker vallen / en bleeven tot 's anderendaags ten 10 of 11 uren stil leggel / wanneer de zee-wind doorgaans weer begon te waaien / en hen zo hoog opboerde / tot dat ze quamen by 't epland alwaar de zeeroovers zich onthielden. Zy gaben tersond vuur op hen / en naa volk aan land gezet te hebben / versloegen zy hen / verbzanden hunne hupzen en sozzen / en namen beele gevangen / met welke zy te rugge keerden.

Overwel-
digd.

Deeze roofvogels waaren van afkomst Cineesen, die toen de Tarters hun land veroverden / met hunne epgene schepen de blugt namen / om liebers elders by te leeven / dan onder de Tarters te bukken; en deeze schynst het dat de rivier Kambodia in 't blugten booz hen ziende / dezelve opboeren / zich op 't gemelde epland neersloegen / alwaar zy een steedje bouw-

houdboden / en 't zelfe met een houdtstapel of beschutsel van zwaare boommen of balken / 3 of 4 in de breedte en 30 veel in de hoogte / omringden. 1689.
 Zy waaren van allerley planters- werktuigen voorzien / en volgens 't be-
 richt van onze Engelschen was het land daar om heen zeer goed / zo dat
 ze misschien een gelukkig leeven daar zouden hebben konnen leyden / in-
 dien hunne nepping hen tot vreedzaamhejd geleid had ; maar zy hadden
 geweer met zich gebragt / en wilden dat liever gebuyken / dan hun bouw-
 gereedschap ; weshalven zy meest van roof leefden / en hunne gebuuren /
 die meer tot den koophandel dan tot vechten geneegen waaren / plonder-
 den en beroofden. Maar de onderdaanen des Konings van Siam lang
 dooz hen ter zee geplaagd geweest zynde / zondt hy eerst een krigsmagt te
 lande / om hen uyt hunne vesting te verdryven ; doch dat niet gelukkende /
 roetde hy hen ganschelyk uyt dooz deeze twee schepen de rivier op te zenden.

De 2 Engelsche Kapiteyns hun werk dus verricht hebbende / qua-
 men van deeze rivier te rugge met veele gevangenen ; maar dewyl de
 Supder Mouson reeds begonnen was / konden zy niet aansonds na En aan de
Tarters in
Cina over-
geleeverd.
 Siam wederkeeren / en begaben zich daar op na Makao in Cina , zo wel om
 aldaar na een Doozdoofter Mouson te wachten / als om by de Tarters in
 gunste te geraaken / welke zy geloofden dat groot behaagen zouden heb-
 ben in deeze overwinnig der Chineese Zeeroovers. Zy wierden wel ont-
 haald van den Tartarischen Gouverneur / en gaven hem de gevangenen ;
 en toen de Mouson ontlep / keerden zy weder na Siam. Zy wierden
 daar met groote toeyugghing ontfangen ; en dit was de eerste voorspoe-
 dige togt met welke de Engelschen in dienst van den Koning van Siam
 hadden gedaan : want zy hadden te vooren het land eens gered dooz een
 opstand van de Bugassen te dempen.

De Bugassen zyn een soot van vybupters of krigszuchtige Mala-
 yers , en huur-soldaaten van Indie. Ik weet niet egyptelyk waar van- Bugassen.
 daan zy komen / 't en waare het was van Makasser op 't eyland Cele-
 bes. Veele van hen waaren te Siam in 's Konings dienst ; maar eynde-
 lyk een weezyn opbattende om zekere quaade besegening / stonden zy
 op 't hunner verdediginge. Eenige honderden / alle wel gewapend
 raakten op de been / en maakten zulk een schrik onder de Siammers , dat
 niemand vooz hen durfde stand houden / tot dat Konstant Falkon de
 eerste Staatsdienaar / de Engelschen die toen in 's Konings dienst wa-
 ren / tegen hen aanboerde / 't welk een goeden uitslag had / alhoewel
 met een taamelijk verlies. Dooz deezen dienst gaf de Koning jaarlyks
 aan elk van hen een groote zyde rok / met 13 knoopen daat aan : die
 van de Opperbevelhebbers waaren van louter goud / maar die van de
 minder Officieren van zilver. Deeze togt tegen den Chineese Zeerooverg
 was in den jaare 1687. en 't gebecht tegen de Bugassen was / 30 ik
 meen / eenigen tyd te vooren.

Maar om weder tot onze reyse te keeren / wy bleeden gezamen-
 lyk Supdwaards hoers houden / tot dat wy by Pulo Condore qua-
 men ; toen schepde Kapiteyn Pool van ons / stierende meerder Supd

1689.

aan na de Straat van Sunda, en wy lieten 't wetscheper loopen / om de Straat van Malakka, die wy eerst door gezeeld waaren / weder te passeeren. Kapiteyn Brewster en een ander passagier begonden te vreezen dat de Koning van Siam schepen zoude zenden om aan de mond der Straat van Malakka ons waart te neemen / en ons den dooztocht te beletten / omdat 'er tusschen de Engelsche Oostindische Maatschappij en deezen Vorst een oorlog ontstaan was. Dit was te schynbaarder / vermits de Franschen te dier tyd in dienst van dien Koning waaren gebracht / door toedoen van dien Bisschop / en andere Kerkelyken / die hun best dedden om den Koning en 't volk tot het Christen geloof te bekeeren / doordien zy Konstant Falkon op hunne hand gekreegen hadden. Dies vreesde men dat de Koning van Siam de 2 schepen / welke de Kapiteyns Williams en Howel koort te vooren geboerd hadden / met Franschen mocht bemand en na 't West-end van den mond der Straat gezonden hebben / om ons te neemen. Hoewel nu dat dit weynig indrukt op de gemoederen der Bevelhebberen en Officieren maakte / echter hadden wy zulke doelken en dyzig weder toen wy aan den ingang van de Straat quamen / dat wy 't beplig oordeelden om dezelve tegen den avond in te zeilen / en bleeven derhalven leggen / tot 's morgens. Den volgenden dag zagen wy een Jonken Zupden van ons / en liepen 'er na toe: Daadat wy dezelve gepreeld hadden zetteben wy alle zeilen by / en namen onze koers westwaards / om de Straat te passeeren: en land opdoende bebonden wy dat we bezupden den voersten ingang der Straat gekomen / en tot aan de zupdelijk ingang dicht by de kust van Sumatra genaderd waaren / maar Kapiteyn Lacy, die liever de oude weg wilde te rugge gaan / zeilde weder noordwaars / en voer also langs de Malakise kust voerby Sinkapore langs den weg die wy waaren gekomen. Zyne weg was de beste en de naaste / maar Kapiteyn Weldon wilde zyne nieuwsgierigheid voldoen / en een nieuwen dooztocht probeeren; wy geraakten 'er door / maar hadden weynig diepte van water; en deeze ingang welke wy passerden / woert de Brouwers Straat genaamd.

De Schryver
pas-
seert de
straat
van Malak-
ka weder
om.

Komt te
Malakka

De Brouwers Straat woert somtyds van klepne scheepjes bebaaren die van Batavia na Malakka zeilen / omdat het een korter weg is / dan tot aan Pulo Timaon, of de Straat van Sinkapore op te loopen. Wy vonden in dit kanaal somtyds maar 14 of 15 voet water / doch de grond was een zachte spij / en 't legt 30 tusschen de eplanden / dat 'er geen zwaare zee kan gaan. Kapiteyn Weldon had ook een Hollander aanboord / die deezen weg te vooren gezeeld was / en dewyl hy zeilde dit baarwater wel te kennen / moedigde hy den Kapiteyn daar toe aan; en gelukte wel / hoewel wy somtyds maar weynig meer water hadden / dan wy diep gingen. Wy boerden daarom maar een klepne zepl / en 't duurde wel 7 of 8 dagen eer wy te Malakka quamen; maar Kapiteyn Lacy was 'er 2 of 3 dagen voer ons.

Alhier hoorde wy eerst van den dood van Konstant Falkon waar ober

Ma-

Kapiteyn Brewster zeer bedroef scheen. Wy bonden daar ook / behalven 1689.
verschepdene Hollandsehe vaartuygen / en onzen makker Kapiteyn La-
cy, een Engelsch schip van 35 of 40 Ton. Dit schip was gekocht dooz
enen Kapiteyn Johnson die dooz den Gouverneur van Benkouli met een
kleyn vaartuyg uytgezonden was / om ontrent het eyland van Sumatra
peper in te kooppen: maar Kapiteyn Johnson gedood zynde / wierdt het
vaartuyg hier gebragt dooz enen Mr. Wells.

Zynde dus ongeboeliglyk geleyd om van Kapiteyn Johnson gewag te ^{Kapiteyn}
maaken / zal ik 't gene ik van Malakka te melden heb / uytstellen / tot dat ik ^{Johnson}
weder daar home van Achin / en zal alhier een verhaal geeven van het ^{Er. Mr.}
doozig eynde van dien man / en eenige andere voozballen daar ontrent ^{Wells.}
welke schoon in zich selven van geen groot belang / echter dooz de om-
standigheden dienstig moogen zyn om eenig licht te geeven ontrent de
staat van Sumatra / welk eyland het tooneel is waar van ik zal spreekē:
want schoon ik hier naa gelegendhepd zal hebben / om van Achin en Ben-
kouli gewag te maaken / echter zal my geen aanpding voozkomen om
van dit gedeelte van dit eyland / leggende tegen over de Malakse kust / te
melden / 't en zy ik het hier doe. Om derhalven tot dit verhaal te treden:
Het schynt wel dat Kapiteyn Johnson vooz een gedeelte een eygenaam van
dit vaartuyg was; maar dewyl hy het te kleyn tot zyn oogmerk oordeel-
de / quam hy te Malakka / om daar een grooter van de Hollanders te
kopen / zo hy naar zyn zin kon aanraaken. Hy had by na 1000 fiphs-
daalders in Spaansch geld by zich aanbooyd / vooz 't welk men daar een
vraaf vaartuyg koopen kan; want de Hollanders koopen dikwils om een
kleynighepd vrouwen van de Malayers, inzonderhepd van die van Jihore,
en maaken 'er andere scheepjes van / 't zy tot hun eygen gebruyk / of om
die weder te verkoopen. Van deze soort van vaartuygen dan zyn de Hol-
landers te Malakka wel voozzen / en konnenze redelyks koops geeven; en
buyten twyfel quam Kapiteyn Johnson om die oorzak daer om een scheep-
je te koopen. Hy maakt 'er daar dan koop van een / niet een vermaakte
vrouw / maar een oud leelyk ding / doch zo nogtans dat het hem behaagde.
De Hollander die 't hem beyde / zeyd hem dat de siegeering zodaanig een
handel met de Engelschen niet by toeliet / schoon het somtyds met ooglu-
kinge geschiedde / en dat derhalven het beste middel voozzen beyden / om
niet in moeite te raaken / zoude zyn / na de ander zyde van de Straat over
te baaren / aan een plaats genaamt Bankalis, op Sumatra, daar zy be-
lyg mogten koopen / verkoopen / of ruypen / zonder dat 'er iemand acht op
gaf. Kapiteyn Johnson hier toe bewilligende zeyden zy beyde over na Ban-
kalis, een Malaple stad op die kust. Zy quamen aldaar ten anker / en
Johnson de overengekomene pyps betaalende / ontfing het vaartuyg.
De Hollanders heerde aansonds weder na Malakka / latende Johnson
daar blyven met 2 vaartuygen / te weeten dat het welk hy van Benkouli ge-
bragt had / en 't ander dat hy nu had gekoft. Dat van Benkouli zondt hy
na een groote rivier / daar dicht hy / onder 't bevel van Mr. Wells om
peper van de Malayers te koopen. Deze was geen Bootsman / maar
nog-

1689.

nogtans een reedelyk verstandig persoon / zynde booz soldaat upt Engeland gebaaren om de Oostindische Maatschappij op 't eyland Santa Helena te dienen. Hy had zich een tyd lang sober op dat eyland behulpen; maar dewyl hy na verbetering stondt / verliet hy die arme doch gezonde plaats / om de Maatschappij ten Benkouli te dienen / het welk booz de ongezondste plaats gehouden woort van alle daar wy handel dypben; echter bewoog de hoope van verhooging hem om derwaars te gaan. Maar eenig verblyf aldaar wierdt hy niet Kapiteyn Johnson gezonden / om hem in deeze Pepertogt behulpzaam te zyn; meer om dat hy niet de pen kon omgaan / dan dat hy tot scheeps werk bequaam was. Hy had 3 of 4 onbebaarene zeeluy met hem / om het baartuyg de rivier op te arbeiden. Kapiteyn Johnson bleef dicht by Bankalis om zyn nieuw gekoft baartuyg bequaam te maaken / want daar schootte onder andere ook een boegspiet aan / welke hy hier meende te houwen / hebbende tot dien eynde een Timmerman by zich / en daar was nog meer aan te halfateren. Hy had ook eenige onbebaarene bootslieden / die te lande beter zouden gepast hebben / want zy hadden den Koning van Siam booz soldaaten gediend / en waaren maar onlangs van daargehomen niet de Franschen, die genoodzaakt wierden dat land te verlaaten. Maar in Oostindie zyn onze Engelschen gedwongen / door gebrek van beter / zich niet zulke zeelieden te behelpen / als zy best kregen kommen / en onze bootslieden zyn dikwils heel verlegen om bootsvolk. Daar zyn / 't is waar Laskars, of Indiaansche zeelieden genoeg te krygen / en zy bedienen 'er zich ook dikwils van; maar echter hebbenze altoos gaern Engelschen op een schip om hen te helpen. Want hoewel sommige van deeze Laskars by goede Matroozen zyn / echter houdt men een Engelschman getrouwer / om iets van belang op te laten staan; zulks dat al is 't dat de Engelschen maar weynig kennis van de zeebaart hebben / men hen evenwel ampten geeft / die hen nergens dan in Oostindie zouden opgedraagen worden. Deeze Zeelieden zouden in Europa van geen dienst zyn / om dat men daar meer zwaare stormen aantrest; maar hier zyn zy nog al redelyk bequaam / voornaamelyk om met de Moufons upt te vaaren / en te rug te komen. Doch al genoeg hier van.

Mr. Wells dan heen gebaaren zynde om peper te hoopen / ging Kapiteyn Johnson ontrent 5 of 6 mylen van Bankalis met zyn Timmerman aan land / om een boegspiet te kappen. Hy en zyn Timmerman werkten de eerste en tweede dag daar aan zonder overlast. Den derden dag wierden zy beide door een trop gewapende Malayers overvallen / en gedood. Tegens den avond waaren de maats die 't schep gebleeven waaren / hunnen Commandeur verwachtende / maar de nacht quam aan / zonder dat ze hem vernamen. Dit deed hen booz onraad vreezen / want zy wisten wel dat de Malayers, die daar ontrent woonden / een trouwloos volk waaren / gelyk zy doorgaans alle zyn / voornaamelyk die weynig ommeegang met vreemdelingen hebben / en daarom moet men wel op zyn hoede wezen / als men

Laskars.

Kapiteyn
Johnson
gedood.

met

met hen te doen heeft / en toezien datmen hen niet te veel vertrouwt.

Daar waaren maar 4 zeelieden op Johnions baartuyg / en deeze verbaerd gewordep dooz het uytblyven van hun Opperhoofd / en vermoevende wat van de zaak was / begonden nu booz hen zelven bekomen te worden. Zy laadden daar op hun schietgeweer / hebbende 2 donderbussen / en 3 of 4 musetten / en elk man nam 'er een in de hand / met een krupd-doos om den middel / en zy zagen scherp uit / dooz breeze van vanden. Terwyl zy dus op hunne goede waaren / quammen de Malayers met 6 of 8 kanoes stoutelyk aanvaaren / om het baartuyg te overmeesteren; zy waaren 40 of 50 man sterk / gewapend met spiesen en krissen. De duysterhepd van de nacht begunstigde hun aanslag / 30 dat ze aan boord waaren / eer de Maatroozen het gewaar wierden. Daar op begonden deeze vuur te geeven; ende vanden aanstonds met hunne spiesen te schieten / en 't baartuyg by de boeg te beklimmen; de maatroozen verwoerder zich wakker / en dreeven 'er hen weer uit; maar van de 4 zeeluy waaren 2 gevaarlyk gequetst in den eersten aanval. De Malayers enterden ten tweeden maale / ende ongequetste maatroozen weeken na 't achter end / en schooten 30 wakker dooz gaten / dat de Malayers andermaal genoodzaakt waaren het baartuyg te verlaaten / en zich in hunne kanoes te begeeven / hebbende hun buik 30 vol van dit onthael / dat zy weder na land keerden / zonder hoope van 't baartuyg te zullen vermeesteren. De arme Maatroozen bleeven ondertusschen in hoop en breeze / en pafien den ganschen nacht op / hebbende bestooten hun leeven 30 dier te verkoopen als zy konden / indien ze weder aangerand wierden; want quartier konden ze van deeze Wilden niet verwachten. Maar zy leeden geen aanshoot meer: doch de 2 gequetsten sturven kort daar naa.

Des anderendaags wonden de 2 Maatroozen hun anker op / en voeren 30 dicht aan de stad Bankalis als zy konden / te weeten tot op een halve Engelsche myl daar van daan / alwaar zy 't anker lieten vallen / en een zejn deden om volk te doen aan boord komen. Het duurde niet lang / of de Sabander, of voornaamste Magistraat van de stad / quam af jaaren; waar op zy hem hun ongeluk verhaalden / en zyne bescherming verzochten / om dat zy niet sterk genoeg waaren om een derden aanval af te slaan. De Sabander scheen zeer moecluyk over 't gene der gebeurto was / maar zeyde dat hy 't gene booz by was niet helpen kon / want dat dat volk wilde woefte menschen waaren / die niet onder zyne regering stonden; en dat het in zyne magt niet was hen te dempen. Maar dat 30 lang zy daar lagen / hy hen eenige van zyn volk aanboord zoude geeven / om 't schip te beveiligen / en dat hy ondertusschen een kanoë na Mr. Wells zoud afzenden om hem te laten weten hoe 't met hen stond. Hy liet dan 10 of 12 van zyne Malayers in de Bari / en zondt een brief / dooz de Maatroozen geschreeven aan Mr. Wells, die gelyk in gezegd heb een rivier opgevaaren was / om te zien of hy peper kon bekomen.

1689.

Peper
handel.

Het duurde 2 of 3 dagen eer Mr. Wells by hen quam; want hy had den brief niet ontvangen; hier dooz begonden zy den Sabander al te mistrouwen/ hoewel zy volk heel vriendelyk / en den Matroozen behulpzaam was. Mr. Wells had niets van hun ongeluk gehoord/ maar was te rugge gekomen om dat hy niets had konnen opdoen/ of ten minsten niet zo veel als hy gehoopt had. Want hoewel daar peper groelt/ echter is 'er dezelve zo overvloedig niet/ dat het iemand kan aanmoedigen om die daar te komen te zoeken; dewyl de Hollanders daar zo dicht by leggen/ dat niemand daar kan komen handelen/ dan met hun verlof. En schoon de Inboorlingen graag genoeg zy om met die van een andere landaard te handelen/ echter beletten de Hollanders hen zulks/ dooz zelfs de peper te vernielen indien zy veel zouden planten. En die kleine partyen welcke tegenwoordig by hen groeyen/ of die zy upt andere gewesten van 't eyland krygen/ worden terstond dooz de Hollanders of dooz hunne vrienden te Bankalis vooz hen op gekoft: want dewyl die stad de voornaamste op deeze kust/ en zo dicht by Mallakka is/ dat die 2 plaatsen maar door een naauwe zee of Straat gescheyden zy/ komen de Hollanders daar dikwyls met hun kleyn vaartuyg/ en het volkscheyt maar alleen met die landaard/ en niet met andere/ te burven handelen. Ik acht dat het dooz de vriendschap met deeze stad is/ dat de Hollanders in die gewesten een kleyne Peperhandel dyben/ en ook veel van hunne eygene waaren daar vertieren; Deeze aan de zeehandt dan handelen met hunne gebuuren landwaard in/ en neemen waaren van hen over/ welcke de Hollanders komen afhaalen.

Die van Bankalis, schoon ze Malayers zy/ zy echter by beleef d/ waar toe de koophandel hen verplicht; want hoe grooter handel hoe groter beleef dheyd; waar en tegen daar weinig handel gedreven wordt/ zo veel te meer woestheyd en onmenschelephkyd te vinden is; want de koophandel heeft een sterk vermoogen op alle menschen/ die 't voordeel en getief daar van bevonden hebben. En ik zou gelooven dat zelfs de arme Amerikanen, die de zoetighepd daar van nog niet hebben gesmaakt/ dooz een eerlyke en oprechte omwegang daar toe zouden konnen gelokt worden; ja zelfs die gene dewelke nu niet meer schynen te begeeren dan enkellyk spys en drank/ en een kleed om hunne naakthepd te bedekken. Die overgroote landstreek heeft nog miljoenen van Inwoonders/ zo op de kusten van Peru als Mexiko, die nog van geen koophandel weten; en zy zouden 'er geneegen genoeg toe zy/ indien zy 'er eens onderbinding van hadden; hoewel zy zich tegenwoordig gelukkig genoeg achten dooz zodaanige vruchten der aarde te genieten als de Natuur hen mededeelt; en misfchien zy nu gelukkiger/ als ze dan zouden wezen/ wanneer ze meer by de gierige werold bekend waaren. Want dooz den koophandel zouden zy perphel loopen van verdukinge/ om dat de menschen niet te breedte zy met een byenhandel/ en een billike en redelyke winst/ voornaamelyk in die verre afgelegene landen; maar zy willen al 't voordeel alleen hebben/ als is het dat de arme Inwoozlingen met welcke zy

Verdruk-
king in
den koop-
handel.

han-

handel en daar dooſſen hunne natuurlyke vyfheid beroofd worden. Dit 1689.
 konnen de eylanden Sumatra en Java getuygen. Ondertuſſchen behoor-
 de de vyfheid alleen die afgelegene volken tot den koophandel aan te
 moedigen / voornaamelyk zodanige die daar toe geneegen zyn / gelyk
 de meſte Malayers en Ooſtindiaanen van de Kaap af tot aan Japan
 toe / zo wel op de eylanden als 't baſte land. Want al is het dat ze op
 vele plaatſen door de Hollanders, Engeliſchen, Deenen, enz. bepaald
 en in een vyen handel niet andere volken verſtinderd worden / zo hebben
 ze echter 't alle tyden betoond / dat zulks tegen hunne zin is. Doch al
 genoeg hier van.

Ik heb hier vooren gezegd dat Mr. Wells met zyn baartuyg te Ban-
 kalis quam / tot groote blydſchap van die maats die op Kapiteyn John-
 ſon ſcheepje nog in 't leeven waaren. Deze 2 matroozen waaren zo
 oprecht dat ze al Johnſon papieren en geld in een kiſt ſtooten / en den
 ſteutel daar van in een andere kiſt dedden / en die toefluypende den
 ſteutel overboord wierpen : en toen Mr. Wells by hen quam / droe-
 gen ze het bevel over beyde de baartuygen aan hem op. Hy toonde
 zich wat wepgerachtig / zeggende dat hy geen Zeeman was / en
 zich onbequaam daar toe bevondt; doch door aanzoeken nam hy 't
 aan / en beloofde goede rekeuſchap te zullen doen aan den Gouverneur
 Blom.

Zy waaren nu zo zwak van volk / dat ze pas ſierk genoeg waaren /
 om niet een van de baartuygen te baaren / zy verzoekten derhalven van
 den Sabander van Bankalis eenig volk om hunne ſcheepjes tot aan Ma-
 lakka te helpen brengen / maar hy wepgerde zulks : Daar op booden
 zy hem een van de baartuygen te koop aan tot een klepne pryſ / maar
 hy wou 't niet koopen. Zy wilden hem dan het kleinſte ſchenken;
 doch hy zeide dat hy 't niet durfde aanneemen van wegen de Hollan-
 ders. Dies beſlooten Mr. Wells en het volk de lading en al het goed
 uyt het kleinſte baartuyg te neemen / en het dan te verbranden / en met
 het ander na Malakka te gaan. Dit wierdt in 't werk geſteld / en zy
 gingen t'zepl / en openende de kiſt van Kapiteyn Johnſon, vonden zy
 daar in 2 of 300 guldendaalderſ aan geld. Dit en al het ander dat van
 eenige waarde was / beneffens de papieren / nam Mr. Wells in bezit.
 Zy quamen in korten tyd te Malakka, alwaar ze wachteden naar de
 komſt van eenige Engeliſche ſchepen / om een Stierman te bekomen /
 want niemand van hen durfde 't op zich neemen om het ſcheepje verder
 te brengen. De eerſte die er quam was Kapiteyn Lacy, en hy zette hen
 zyn Opperſterman by / om 't baartuyg na Achin te voeren. Toen
 wy daar quamen waaren zy zeptreed / en vertrokken 2 of 3 dagen voore
 ons.

Om nu weder tot onze reyse te keeren / Kapiteyn Weldon zyne
 dingent te Malakka verricht hebbende / gingen wy weder t'zepl / hoers-
 ſellende na Achin alwaar hy wilde aandoen in zyn weg na 't Fort Malakka.
 St. George. Wy onderhaalden Mr. Wells ontrent 35 mylen van Achin

1689. tegen ober de ribber Passange Jonka, en hoort daar naa quamen top heu-
 de te Achin, en ankerden op de reede in 't begin van Maart 1689. Al-
 hier nam ik afscheyd van Kapiteyn Weldon en van myn vyind M. Hall,
 die met ons na Tonquin gegaan was / en ik ging aan land / zynde zeer
 zwak door myne duyeloop / gelyk ik op de gansche togt geweest was.
 Kapiteyn Weldon boodt my alle vyndschap aan die hem moogelyk was
 te doen / op al dien ik met hem na 't Fort St. George wilde gaan / maar
 ik wou liever hier blyven / om dat ik 'er eenige kennis had / dan in
 zulk een zwakken staat te gaan na eene plaats daar ik 't eenemaal on-
 bekend was. Maar Mr. Hall ging met Kapiteyn Weldon na 't Fort
 St. George, en keerde binnen korten tyd van daar na Engeland, op 't
 schip de Williamfon van Londen.

VII. HOOFDSTUK.

Beschryving van het land van Achin. Des zelfs stand,
 De Gouden berg, en de nabuurige eylanden Way, en
 Gomez. Het aardryk, de boomen en vruchten. De
 wortelen, kruyden, en droogen. Het kruyd Ganga
 of Bang; de kamfor. De Peper van Sumatra, en 't
 Goud van Achin. De beesten, vogelen, en visschen.
 Het volk, hunne aart, kleeding, gebouwen; de stad
 Achin, Ambachten, Landbouw, Visschery, Timmer-
 lieden, en Prauwen. De Wisselaars, Munt, en ge-
 wigren. De Goudmynen, Kooplieden, en Cineese
 Jaarmarkt. Het baaden te Achin gebrukelyk. Een Ci-
 neese Renegaad. Straffe over dievery en andere mis-
 daaden. De Regeering van Achin, de Koningen, de
 Oronkeys of Edelen, en de slaaverny des volks. De
 Staat door de Oostersche Vorsten gehouden. Een bur-
 gerlyke oorlog by 't verkiezen eener Nieuwe Konin-
 ginne. Een Moorsch schip door een Engelsch Kapiteyn
 aangehouden. Het weer, de vloed, en hitte te A-
 chin.

Zinde nu weder te Achin gekomen / zal 't niet ongehoegelyk zyn dat ik 1689.
den Lezer een kort verhaal geeve van 't gene ik in die stad en daar te
lande heb aangemerkt. Dit eiland is grooter / en meer bevolkt / dan vele
andere op 't eiland Sumatra, en is aan 't Noordweste einde van 't zelve
gelegen. Het strekt zich van de Noordweste punt Oostwaard uit langs
den oever / tot aan de Straat van Malakka omtrent 50 of 60 mylen ver-
re: maar van de diamant-punt / welke omtrent 40 mylen van Achin legt
tot aan de grenzen van dat eiland / zyn de Inwoonders / schoon tot A-
chin behoorende / niet zo sikkert daar aan onderworpen. Van deeze weet
ik weening te zeggen / ook zyn my de paalen van dit eiland / 't zo binnens
lands / of langs de Westerkust / niet eygentlyk bekend. De westzij van
het eiland is hoog en bergachtig gelyk het overige van de westkust van 't
gansche eiland doorgaans is. Ook is de punt van Achin, of de uiterste
hoek des eilands / hoog land; maar Achin zelf / en 't land oostwaards /
is laager / doch echter niet ganschelyk van kleyen gebergte onbloomt / en
doorgaans van een maatelijke hoogte / en een veldachtig land / natuur-
lyk zeer bequaam tot den Landbouw.

Daar is een berg die meer dan andere in 't oog loopt / Inzonderheid
door zeebarende lieden: de Engelschen noemen hem den Gouden Berg; Gouden-
berg.
doch of hy derzen naam van de Inbooslingen heeft / dan of de Engelschen
hem dien gegeven hebben / is my onbekend. Hy staat dicht aan 't Noord-
weste end van 't eiland / en Achin legt 'er maar 5 of 6 mylen van. Hy
is zeer breed beneden aan de voet / maar loopt na boven smaller toe / en
is van zulk een hoogte / dat men hem 30 of 40 mylen verre in zee kan
zien. Dit was het eerste land dat wy zagen / toen wy in onze prauw
van de eilanden van Nikobar quamen / gelyk in 't eerste deel myner Reis-
togt gemeld is. Het overige des lands / schoon byz hoog / konden wy toen
nog niet zien; en daarom was het dat onze Malayes het door Pulo Way,
aanzagen. Maar dat eiland schoon 't redelyk hoog veldland is / was
onzichtbaar door ons / toen deeze Gouden Berg zich zo klaar vertoonde /
alhoewel wy 'er al 30 verre van waaren / als van dat eiland.

Behalven 't gene tot Achin behoort op de vaste kust zyn 'er ook ver- Pulo-Way
schepdene eilanden onder des zelfs gebied / docht meest onbewoond / en
deeze verstreken tot een reede door Achin. Onder dezelve is ook dit Pulo
Way, 't welk het oostelykste is van een reeks van eilandjes / die na 't
Noordweste eind van Sumatra leggen. Het is ook het grootste van die
alle / en woort van quaaddoenders bewoond / die daar van Achin ge-
bannen zyn. Dit met de andere eilandjes van die rift / leggen in een
halfroonde kring van omtrent 7 mylen in de middelen. Twintig Engel-
sche mylen beweest Pulo-Way, en omtrent 3 mylen van de Noordweste
ter-hoek van Sumatra, legt een ander eiland genaamt Pulo Gomez. Pulo Ge-
mez.
Tusschen dit en 't vaste land zyn nog 3 of 4 eilandjes; doch daar zyn
genoegzaam diepe kille tusschen / om 'er te kommen door passeeren. Alle
de schepen gaande van Achin westwaards / of van 't westen na Achin
komende / vaaren door de ene of de andere van deeze kille: en om dat

1689.

Pulo Rondo.
do.

ter oock vaart op deeze plaats van de kust van Suratte is/ Wordt eene van
deeze killen/ die de diepste is/ het kanaal van Suratte genoemd. Tusschen
Pulo Gomez en Pulo-Way, in de bogt van de kring/ zyn andere eplandt-
jes/ waar van 't boornaamste genoemd wort Pulo Rondo. Dit een kleyn/
rond/ hoog eplandtje/ niet boven 2 of 3 Engelsche mylen in den omtrek.
Het legt by na in 't uiterste van de bogt aan de Noordooster zyde van
de kring/ maar dichtst aan Pulo Way dan Pulo Gomez. Ter we-
derzyde zyn wyde en diepe killen/ maar die aan de Westzyde wordt meest
bevaaten/ en wordt het Bengaals kanaal genoemd/ om dat het zich na
die vaas trekt; en de schepen die van daar/ en van de kust van Koró-
mandel komen/ gaan deeze weg in en uyt. Tusschen Pulo Way en de
baste kust van Sumatra is een kanaal van of vier mylen wyd/ 't welk
de doortogt is voor de schepen die van Achin na de Straat van Malak-
ka, of na eenig land beoosten die sraat gaan of komen. In deeze half-
ronde baat kan men bequaamelyk ankeren: maar de reede voor alle
schepen die te Achin komen/ is dicht by den oever van Sumatra, bin-
nen alle die eplandtjes. Men ankert daar op zodanig een afstand als
men wil/ naar dat de Mousons, of de seizoenen van 't jaar zyn. Daar
bloeit een kleyne vaarbaare rivier in zee/ langs welke de waaren uyt de
schepen in kleynere vaartungen na de stad gevoerd worden. De mond
van deeze rivier legt 6 of 7 mylen van Pulo Rondo, en 3 of 4 van Pu-
lo Way, en ontrent 30 verre van Pulo Gomez. De eplandtjes zyn re-
delijk hoog land/ de aardgrond zwart of geel/ en diep/ en de lands-
douwo weelig en vet/ voortbrengende zwaare hooge boomen/ bequaam tot
allerley gebuys. Op de eplanden Way, en Gomez. zyn waterbeeken/
en verscheptene soorten van wilde dieren/ boornaamelyk wilde verken/

die 'er in menigte zyn.
Het aardeyck van dit land verscheelt naar de natuurljke stand.
De bergen zyn rotsachtig/ boornaamelyk die aan de westkust;
echter schynen de meeste die ik gezien heb een zekere aardkloft te heb-
ben/ die van zelfs eenig kleyn geboomte/ kreupelbosch of by goed
gras voortbrengt. De kleyne bergen zyn meest boschagtig/ en schynen
de boomen door hunne hoogte en wasdom uyt een vruchtbaare
grond voort te komen. Het veldland dat ik gezien heb/ heeft een
zwarte/ graauwe/ roode/ en diepe aardgrond. Maar geheel om-
standig dit alles te verhandelen/ is meer dan ik my vermeer/ hoe-
wel ik mischien op 't verschil van het aardeyck zo veel achtung gegee-
ven heb/ als eenige Kiezigers/ zynde in myne jeugheyd opgebracht
in Somerseshire, in een plaats genaamd Fast Koker, dicht by Yeovil
of Evil, in welke Parochie zo veelley verschil van aardgrond is/ als
ik ergens gezien heb/ naamelyk/ zwart/ rood/ geel/ zandig/ steen-
achtig/ klepachtig/ moerassig/ of sompigh/ enz. Ik heb naauwer
acht daar op geslagen/ om dat dit vlek meerderdeels verhuurd wordt
voor des huurders leeven. lang aan parcellen voor 20. 30. 40. of 50
pond Sterl. 's jaars/ onder den Kolonel Hellior, den Heer van

de

de Heerlykheid: en de meeste / 30 niet alle de Huurders / hebben hun land in kleine parcellen hier en daar verdeeld / 30 dat elk een gedeelte van yder soort van land heeft / van welk sommig 20. 30. of 40. schellingen en afker / en sommig geen kroon waardig is. Dewyl myne moeder ook 30 een gedeelte land in huur had / kreeg ik daar door gelegenheid om alle die soorten te kennen / en te weten wat op elk wou groeijen / namentlyk tarw / rogge / rys / boonen / erwten / haver / wikkien / vlas of hennip: in al het welk ik meer als gemeene kennis had naar myne jonge jaaren / dewyl ik in die opmerking een byzonder vermaak schepte: maar al genoeg hier van.

Het Ryk van Achin is wel door beeken en riviertjes bewaterd / doch ^{Water er geboont} geene van die kommen van groote schepen bebaaren worden; die van Achin ^{Water er geboont} kan geen andere dan kleine vaartuygen voeren. Het land is op sommige plaatsen zeer bosachtig / en op andere plaatsen veldachtig; de boomen zijn van verscheyderley soort / doch de namen daar van zijn meestendeels onbekend. De Kattoen en Kool-boomen groeijen hier ook / maar niet in zulke een menigte als in sommige gewesten van Amerika. Deeze boomen groeijen hier (gelijk doorgaans over al waar ze wassen) op een droog land / dat niet moerasig is / want men vindt hier by de rivieren ook eenig waterig land / alwaar Mangroves en dier gelijke boomen groeijen. Ook is dit Ryk niet van boomen tot timmerhout ontbloot.

De vruchten van dit land zijn Plantains, Bananas, Guavas, Oranje-^{Vruchten} appelen / Limoenen / Jaks, Durions, Kokosneuten / Pompelnozen / Granaat appelen / Mangas, Mangastangers, Citroenen / Water-meloenen / Muskus-meloenen / Pyn-appelen enz. Van alle deeze soorten van vruchten acht ik de Mangastang de lekkerste te zijn. Deeze vrucht is van fatsoen schiel als een granaat / maar veel kleiner. De buitenste schil is een weinig dikker dan die van een Granaat / maar zachter / en evenwel brosser / van een donker roode / en van binnen van een hooge karmozyn kleur. Binnen de schil vertoont de vrucht zich in 3 of 4 deeltjes / ^{Mangastang.} elck ontrent 30 groot / als het end van een mang dupin: Deeze laaten zich gemakkelijk van een scheiden; ze zijn 30 wit als melk / zeer zacht en sappig / hebbende van binnen een kleine zwarte steen of pit. De buitenste schil wordt gezegd stoppende te zijn; en daarom bewaaren beele / als ze deeze vrucht eeten / de schil / en droogen dezelve om te gebruiken tegen de buikloop. In zeker klein boekje / genaamd Een nieuwe Reyze na Oostindie, wordt gewag gemaakt van de Mangastanges, onder andere vruchten van Java; maar de Schryver heeft daar in mis / dat hy de smaak by een blaauwe pynappel gelijkt; hoewel ik beken dat 'er zodaanig een soort van vrucht te Achin is / en geloof volgens de beschrijving / die hy 'er van geeft / dat het die vrucht zal wezen / doch die is geensing te vergelyken by de rechte Mangastang.

De Pompelnoos is een groote vrucht als een Citroen met een zeer dikke ^{Pompelnoos} oneffene schil. Het binnenste is vol van graantjes 30 groot als gantsche kooijtes / en die vol van sap / gelijc een Oranje appel of Limoen.

Deeze

1689.

Deeze vrucht is van een lieflyke smaak en hoewel ze ook in andere gewesten van Oostindie groeit / nogtans worden die van Achin voor de beste gehouden / Ze zyn gemeenlyk ontrent hier tyd ryp / en zy worden zo geacht / dat de Engelschen ze van daar na 't Fort St. George voeren / om ze aan hunne vyanden te bereeren. De andere vruchten die ik zo eben genoemd heb / zyn meestendeels in 't eerste deel myner reysstogt beschreeven.

Ganba.

De eerbaare wortelen van dit land zyn Yams en Potatos, maar tuss is dat gene 't welk meest by hen in plaats van brood gebruykt wordt. De Inboozlingen hebben eenigen tyd herwaards veel van dit graan geplant / en zouden nog veel meer daar van konnen hebben / indien zy 'er toe neegen waaren / dewyl het land zo vruchtbaar is. Daar is ook een gewas genaamd Ganga of Bang; ik heb het nooit meer dan eens gezien / en dat een end wegs daar van af / zo dat ik het voor hemip aanzag / tot dat men my het tegendeel zeyde. Men zegt dat dit gewas in eenige draak of naar gelegd / zulk een vrucht daar aan byzet / dat men van 't selve drinckende beneveld van verstand wordt; doch het werlt verscheydenlyk / volgens de gesteltenisse des perfoons; sommige worden 'er slaapertig van / sommige byzolyk / zo dat ze niet doen dan lagchen; en andere worden als duil; maar na 2 of 3 uren komen zy weder tot hen zelven. Ik heb 'er de wytwerking zelf nooit van gezien / maar heb veel daar van hooren spreken. Tot wat ander gebruyk dit gewas mag dienen weet ik niet / maar dit wel / dat men het selve zeer acht / zo daar te lande / als elders alwaar het vervoerd wordt.

Krafer.

Dit land levert overbloed van Medicinale droogen en krupden wyt / en ook veelerley soort van Moeskrupden. Het voornaamste deezer droogen is Krafer / waar van 'er zeer veel op dit eyland is / maar 't meeste daar van is of op de zuydeleke grenzen van dit eyk / of nog wat verder op. 't Gene men daar van op dit eyland bekoint wordt gemeenlyk na Japan gezonden om gerefineerd te worden / en gezuyverd zynde wordt het weder van daar geboerd. Op dit eyland Sumatra groeijen verscheydenley soorten van Medicinale krupden / en de Inboozlingen / die goed verstand daar van schynen te hebben / gaan de selve dikwils zoeken / omze te gebruyken; doch dewyl dit ganchelyk byten myn beroep is / weet ik niet veel daar van te zeggen. Van de Moeskrupden weet ik 'er geen te noemen / dan Wyen / hoewel 'er veelerley andere / en die zeer goed zyn.

Daar zyn veele andere fraatje waaren op dit eyland / maar sommige zyn ook in andere gewesten van Achin gemeen / inzonderheyt peper. 't Gansche eyland heeft overbloed van dit gewas / wytnomen 't Noordweste eynd; ten minsten zo veel daar van als onder 't eyk van Achin behoort. Of dit gebrek door verzuim / of door luyheid van dit volk onstaat / weet ik niet.

Goud.

't Wordt gezegd dat 'er op veele plaatsen van dit eyland ook Goud voortkomt / maar 't eyk van Achin is 'er tegenwoozig overvloeygt van boorzien / en geen plaats in Oostindie / dat my bekend is / levert

bert 'er zo veel van uyt. Ik ben nooit in Japan geweest en kan daarom 1689.
van derphdommen van dat land geen overslag maaken; maar dat hier
grootte rijkdom is / weet ik zeker.

Het Landgedierte bestaat / in herten / berkens / olifanten / bokken / Gediete.
ossen / buffels / paerden / pzerberkens / meerhatten / eekhoornjes /
Guanos, hagedissen / slangen / enz. Men heeft 'er ook een menigte van
veelerley mieren / en houtluizen / van de Engelschen in Oostindie witten
mieren genoemd. De Olifanten welke ik hier zag waaren alle tam / even-
wel heb ik verstaan dat 'er ook wilde zyn / maar ik acht dat dat getal
niet groot zal wezen. Op eenige plaatsen zyn een menigte van ber-
kens / maar alle wild / en zeer mager. Op sommige tyden van 't jaar /
als de wilde vruchten van de boomen vallen / zyn ze redelyk vet / of ten
minsten byz vleeschig / en dan zyn ze goed van smaak : zy zyn 'er in
grootte menigte / of het om die reden / of om de schaarsheyd van spyz-
ze is / 't is iets vaars als menze bet aantrest. Bokken zyn 'er niet veel /
noch ook ossen ; maar de veldlanden krielen van buffels / den Inwoonde-
ren toebehoozende / die dezelve melken / en eeten ; maar ik heb niet ge-
zien dat ze tot eenig werk gebruykt wierden. De paerden van dit land
vallen kleyn / doch echter wakker en snel / en worden somtyds van hier
na de kust van Koromandel verdoerd. De pzerberkens en eekhoornjes
houden de Engelschen voor een goede spyze / maar of de Inboozlingen
dezelve ook eeten weet ik niet.

De vogels van dit land zyn meeschoon vogels en eenden / maar of 'er an- Gevogels
der tam gebogelte is / weet ik niet. In de bosschen heeft men veele wilde
vogels / als Makkaas, papegaayen / parrekieten / en drie of vierderley
soort van duiven : Ook is 'er nog veel ander kleyn gebogelte.

De rivieren van dit land zyn zeer vischryk / en zo ook de zee / die ver- Visch
schepdenerley soorten van goede visch uytlevet / als snoeken / barbeelen /
aalen / enz.

De Inboozlingen van dit land zyn Malayers, zynde zodaanig een Inboor-
soort van volk als die van Queda, Jihore en andere plaatsen op Malakka, lingen.
en sprekende dezelve Malayse taal / met heel weynig onderscheyd / zynde
van dezelfde Mahornetaansche kieligte / en zeer gelik in hun hoogmoed-
dig gedrag / en manier van leeden / zo dat zy oorspronkelyk een en 't
zelfde volk schynen te wezen. Zy zyn van een middelbaare lengte /
recht / en welgemeakt van leeden / en van een donker roffe kleur. Hun
haat is zwart en sluyk / hun aangezigt in 't gemeen langwerpig / en
evenwel niet wanstaltig. Zy hebben zwarte oogen / middelslag neuzen /
dumme lippen / en zwarte tanden / door 't menigvuldig gebruyk der Betel.
Zy zyn zeer luy / en houden niet van werken / of eenige moete te doen.
De arme zyn zeer tot dievery geneegen / en worden 'er dikwils zeer streng
over gestraft : hoewelze anders doozgaans byz goedaardig / en minne-
lyk jegens de vreemdelingen zyn.

De aanzienlykste draagen mutsen naar hun hoofd pas gemeaakt / van Kleeding.
rood of ander gekleurd laken / gelik de bol van een hoed / maar zonder
rand

1689

rand/ want het kompliment van het hoofd te ontblooten als men malskanderen ontmoet/ is by geen van die Oostersche volken in 't gebruik. Maar de gemeene dragt van allerley soort van volk is een tulband/ gelyk de Mindanayers draagen/ en in 't XII Hoofdstuk van 't eerste deel myner reyzen beschreeven is. Zy hebben kleyne broekjes/ ende aanzienlykste hebben een 3pde sluper los over de schouder hangen/ maar de atme gaan naakt van den middel opwaarts: zy gebruiken ook geen kousen noch schoenen; maar de rijkste draagen een soort van zooten.

Huyzen.

Hunne Huyzen staan op stylen/ gelyk die van Mindanao, en zy leeven al veel op dezelfde manier; maar wegens hunne goudmynen/ en groote toebloed van byeenbelingen/ zynze ryker/ en leeven in grooten overvloed. Hun gemeene spys is rys/ ende welgeselde eeten vogels en visch/ waar van hunne markten wel boozzen zyn/ en somtyds ook Buffels-bleefsch/ al het welke krupdig toegemaakt wordt met peper en look/ en men geeft het een geele kleur met Turmerik, om het aange-naam booz 't oog te doen zyn/ want de Oostindiaanen in 't algemeen hebben gaern dat hunne spys geel van kleur uitziet; ook ontbecht het hen niet aan goede sausen om de spys een geur te geeven.

De Stad Achin.

De stad Achin is de boozmaatsie van dit gansche Ryk/ 3pnde gelegen aan een rivier/ by 't Noordwesteind van 't eyland; ontrent 2 mylen van de zee. De Stad bestaat uyt 7 of 8000 huyzen/ en altoos 3yn'er veele byemde krooplieden in dezelfde/ als Engelschen, Hollanders, Deenen, Portugeesen, Cineesen, Guzuratten, enz. De huyzen dezer stad zyn doozgaans langer/ dan die van Mindanao, en beter met huystraad boozzen. De stad heeft geen muuren/ noch ook een grast rondom. In dezelfde zyn zeer veel Moskeeën/ doozgaans vierkant getimmerd/ en met pannen gedeekt; maar niet hoog/ noch wyd. Alle mozgeng is 'er een man/ die een groot getier maakt by dezelfde; maar toezens heb ik 'er niet gezien om tot dien eynde op te klimmen/ gelyk doozgaans in Turkye. De Koningin heeft 'er een groot Paleys/ fatsoenelyk van steen gebouwd: maar ik kon 'er niet binnen inkomen. Men zegt dat 'er eenige groote stukken gescht rondom leggen/ waar onder 4 metaale/ die onze Koning Jakobus de I. tot een geschenk zoud/ overgezonden hebben.

Arabagten.

De boozmaatsie ambachten te Achin zyn Timmerlieden/ Izer smeden/ Goudsmiden/ Vischers, en Geldwiffelaars; maar het landvolk leeft van Beesten weyden/ (doch meest booz hun eygen gebruik)/ of van gebogelte/ inzonderhepd de geene die dicht by de stad woonen/ 't welk zy wekelyks derwaars zenden om te verhoopen. Andere plantent wortelen/ en vruchten/ of bezaaen byz groote akkers met rys. Dezelve groeit hier byz wel/ maar 3p 3yn 30 hobaerdig/ dat het tegen hun inbozt is/ te werken; ook doen 3p 'er zelve weping toe/ maar laaten 'er hunne slaaven mede begaan; 3pnde zulke die dooz de Engelschen en Deenen daar van de kust van Koromandel ten tyde van hongersnoed gebragt zyn/ gelyk ik hier boozen reeds gezegd heb; en deez 3yn 't welke die

die soort van Landbouw hier eerst onder de Achineesen in eenig aanzien gebragt hebben. Echter kan de Kip die zy zelve planten niet het vierde part van de Inwoonders verzorgen; maar wordt hen van andere plaatsen gebragt.

De visschers zyn onder de werklieden de rijkste; ik meen zulke die zelve een net konnen hoopen; want daar mede doen ze groot voordeel; en dit werk laaten zy ook door hunne slaaven doen. Zy mooi weder ziet men 8 of 10 groote schuyten/ elk met een treknet; en als ze een school van visschen zien/ poogen zy dezelve met die netten te omringen/ waar op dan alle de schuyten die 'er ontrent zyn/ malkander bystaan om de visch na land te slepen: aldus haalen ze somtyds wel 50, 60 of 100 visschen zo groot als een mang been/ te gelyk aan land; en dan zyn ze zeer vrolyk/ en huppelen en schreeuwen van blydschap. Deze visch wordt terstond met eene van hunne schuyten na de markt gezonden/ terwyl de andere weer uitvaaren om meer te vangen. Die met een hoek en snoer visschen/ vaaren maar met klepneten prauwen/ waar in een slaaf of twee is: Deze vangen ook goede visch van verscheperderlep soorten/ welke zy hunne meester t' huyse brengen.

De Timmerlieden gebruyken zulke bylen gelyk ze te Mindanao hebben. Zy bouwen goede huizen op hynne wyze/ ook zyn ze vernuftig genoeg om aardige prauwen te maaken/ inzonderhepd van die soort welke men Vliegende prauwen noemt; deeze zyn lang/ diep/ smal/ en spits/ aan beyde yden eveneens/ met uytleggers te wederzyde/ en met een voor en achtersteven/ gelyk onze boots. Ze voeren een groot zepl/ en als 't hard waalt/ laaten ze een man of twee op de uytlegger aan de wind zyde zitten/ om 't baartuyg in 't gewigt te houden. Zy maaken ook baartuygen/ die een lading van 10 of twaalf ton konnen voeren/ om daar mede van de eene plaats op de andere te handelen: maar hunne grootste kunst schynen ze in 't maaken van de vliegende prauwen te beroonen/ want dezelve zyn zeer effen/ net/ en schoon/ en zeplen zeer wel; waarom de Engelschen aan dezelve dien naam gegeven hebben.

Daar zyn maar weynig Ijersmeden in deeze stad/ en ze zyn ook niet heel vernuftig in hun werk. De Goudsmeden zyn doorgaans veeledingen; evenwel zyn 'er sommige van de Achineesen zelve die ook metaalen weeten te bewerken/ doch niet heel net. De Geldwisselaars zyn hier/ 30 wel als te Tonquin meest vrouwen. Deeze zitten op de markt/ en op de hoeken van de straaten/ met loodgeld/ genaamd Kash, ^{welk} 't welke de naam is/ waar mede men het kleyn geld in alle die landen doorgaans noemt: maar het Kash hier is niet van 't zelf de metaal/ of de eygenste waarde/ als dat van Tonquin, want dat is koper/ en dit is loot of bloktin/ dat zich om de vinger laat buigen.

Zy hebben hier maar tweederley soort van geld van hun eygen munt; de kleynste is deeze loode munt genaamd Kash/ en in zulke

1689. flach/ gelyk men te Bantem Petries noemt. Vyftien honderd van deeze maaken een Mefs, 't welk hunne andere foort van Munt is/ zynde een kleyn dun stukke Goud/ ter wederzyde met Malayfe letters gestempeld; en van waardep ontrent 15 fluyberg. Zestien Mefs maaken een Tale, zynde ontrent 30 veel als 11 Guldens: Vyf Tale, maaken een Bankal een wigt 30 genaamd; en 20 Bankals maaken een Katti. Maar de Gouden munt houdt zelden gewigt; Want men heeft somtyds 5 Tale en 8 Mefs ober op een Pekul; en hoewel 1500 Kash de waarde van een Mefs is/ 30 ryz en vallen dezelve nogtans naar 't believen van de Wisselaars; want somtyds krygt men maar 1000 Kash voor een Mefs, doch gemeenlyk worden ze binnen deeze twee getallen gehouden; zelden minder dan 1000. en nooit meer dan 1500. Maar om voort te gaan met deeze gewigten/ welke ontrent geld of goederen gebruykt worden / 100 Katty maakt een Pekul 't welk 132 pond Engelsch gewigt is/ 300 Katty is een Bahar, zynde 396 pond Engelsch gewigt/ doch op sommige plaatsen/ gelyk te Benkouli, is een Bahar byna 500 pond Engelsch gewigt. Spaansche stukken van achten gaan hier ook/ en worden gewaardeerd naar dat ze overbloedig of schaars zyn; somtyds doet een stuk van achten maar 4 Mefs. somtyds 4 en een half/ en somtyds 5 Mefs.

Zy munten maar een kleyn gedeelte van hun goud/ 30 veel als noodig is tot hun gebruyk en onderlinge handel. Maar gelyk een koopman als hy groote sommen ontvaagt/ dezelve gemeenlyk by 't gewigt neemt/ 30 betaalen ze ook doozgaans met onderwerkt goud/ en waarde voor waarde. De Kooptieden willen dit liever ontvangen dan gemunt goud/ en verwisselen eer zy 't land verlaaten hanne Messes voor ongemunt goud/ misfchten ter oorzak van eenig bedrog dat de Inboozlingen in hun munten pleegen.

Goudmynen van Achin.

Dit goud krygenze uit een gebergte een end landwaard in/ doch binnen 't gebied van Achin, en eer nader aan de westkust/ dan aan de Straat van Malakka. Ik acht dat de Gouden berg van welken ik hier vooren gesproken heb/ op geen grooten afstand van de Wynen legt/ want daar is heel hoog land daar ontrent. Als zy derwaards willen baaren ze Oostwaards na Passange Jonka, en gaan van daar na 't hart van 't land. Wanneer ik vroeg op wat wyze dat ze 't goud kreegen/ verstond ik dat niemand dan Mohometanen toegelaten wierden om in de Goudmynen te gaan; dat het moeighelyk en gevaarlyk was het gebergte te passeren eerze daar quamen/ deloof 'er maar eene weg was/ en die over zulke steyle bergen/ dat ze op sommige plaatsen toudwen moeten gebruyken om de bergen op en af te klimmen. Dat 'er by die steyle een wacht van Soldaaten stondt om toe te zien dat geene onbesnedeene daar tot dien eynde quamen/ en om een-toel te ontvangen van de gene die daar dooz passeren: Dat de lucht ontrent de mynen 30 ongezond was/ dat niet de helft van de gene die daar quamen wederkeerden/ schoon ze alleenlyk quamen om met de Myners/ die daar woonen en te handelen: Dat de gene die van

van de stad daar quamen/ gemeenlyk niet boven 4 maanden by de Nyp-
 nen bleeden/ en in 't geheel ontrent 6 maanden uytwaaren. Dat som-
 mige aldaar 't hun gestadig werk maakten de Nypners alle jaaren eens
 te bezoeken: om dat wanneer ze eens daar geweest waaren/ en 't booz-
 deel van dien handel bevonden hadden/ geene gedachten van gebaat hen
 konden afschijfiken; vermits zy/ zo my gezegd wierdt/ 2000 ten honderd
 woomen op 't gene zy aan de Nypners te koop bragten; doch dat zy dooz
 de moeijelicheit der wegen maar weynig daar konden bzingen. De
 rphie gaan nooit selfs daar/ maar zenden 'er hunne slaaven; en als 'er
 van 6 dize wederkeeren/ achten zy een boozdeelige reyse booz hunnen
 Meester gedaan te hebben: want deeze dize konnen wel 30 veel gouds te
 rugge bzingen/ als men koopen kan booz de goederen welke de zes heen
 gebragt hadden. De waaren welke zy daar bzingen zyn eenige kleederen
 en drank. Zy voeren de goederen van de stad een end wegs ter zee; en dan
 gaanze ergens aan land ontrent Passange Jonka, en neemen paerden om
 hunne laading tot aan den boer van 't gebergte te bzingen; daar haalen zy
 't dan met tontwen op/ en indien ze vele goederen hebben/ blyft 'er een
 van hen by dezelve/ welc de ander met hunne last na de mynen gaan/
 en dan wederkomen. Dit verhaal had ik van Kapiteyn Tyler, die te
 Achin woonde en de taal des lands heel wel sprak. Daar was een En-
 gelsche Renegaad die sich met dien handel bejheft/ maar t'elkens na de
 Nypnen was/ wanneer ik te Achin quam. Hy dan wederkomende ver-
 keerde veel in een Engelsche kroeg/ daar hy zyn goud heel mildelch be-
 steedde/ gelyk de Meester van 't huys my zeyde. En alle met welke ik
 wegens het goud sprak/ zeyden my dat het daar uyt de grond gegraa-
 ven wierdt/ en dat ze sommids by groote klompe vonden.

Het is de vrucht dezer Nypnen die 30 veel kooplieden derwaards trekt/
 want zelden is de reede zonder 10 of 15 schepen van verscheperenley
 landaarden. Deeze bzingen daar veelerley soorten van waaren/ als
 Zyde/ Sijtsen/ Deteldoek/ Katoenen/ Rys enz. en belangende het
 laatste/ iemand zou sich verwonderen te zien wat een groote menigte van
 Rys daar dooz de Engelschen, Hollanders, Deenen, en Cineesen, ge-
 bragt wordt: wanneer deeze aankomen huuren de schippers elk een
 huys om hunne goederen in te leggen. De zyde stoffen/ Deteldoeken/
 Katoenen/ Opium/ en diergelyke goederen/ verkoopen zy aan de
 Guzurratten, die de voornaamste Winkelhouders alhier zyn; maar de
 Rys/ die de voornaamste laading is/ verkoopen zy gemeenlyk in 't
 kleyn. Ik heb eenen koopman hooren zeggen/ dat hy 60. 70. ja 80
 pond Sterl. 's daags booz Rys onbangen had/ wanneer dezelve
 schaars was: maar wanneer der vele verkoopers zyn/ dan is 40 of
 50 Engelsche schellingen 's daags een goede onbangaft/ want dan
 kan men booz een Meis 14 of 15 Bamboezen koopen; en anders als
 de Rys schaars is krygt men niet boven 3 of 4 bamboezen booz een
 Meis. Een Bamboes is een gemerkte of gepikte maat/ houdende naer
 my voorszat niet boven een half vierdebat. Dus ryst en daalt de prijs
 naer

Goederen
 daar ge-
 bragt.

1689. naar dat 'er veel schepen komen of niet. De gene die *Kips* verkoopen/ houden iemand die gestadig op 't uytmeeten past; Zelfs de Grooten doen nooit voorraad op / maar verlaaten zich op de markt / en koopen niet voor dat *zp* 't noodig hebben. *Zp* zenden hunne slaaven om de *rys* te haalen / en de geringe lieben / schoon *zp* zelfe geen slaaf hebben / huuren 'er ebenwel een om voor een *Mess* *rys* te draagen / als was 't geen honderd schreeben van hun hups / dewyl *zp* 't een schande zouden achten zulk zels te doen. Behalven dat de *Kooplieden* een *Kips* meetet houden / huuren *zp* ook iemand om 't geld te ontvangen; want men heeft 'er eenig valsch geld / te weeten zilbere en kopere *Mess*, die verguld *zyn*; daar beneben *zyn* 'er ook die goeds van stoffe / maar zo afgefleeten *zyn* dat *zp* de waarde niet kunnen ophaalet. En dewyl de *Kooplieden* somtyds 10 of 12 pond *Sterl.* te gelyk voor andere waaren te ontvangen hebben / zo moeten *zp* dit door een *Makelaar* laten doen / indien ze niet bedrogen willen wezen / want daar is veel werks aan vast al 't geld stukje voor stukje naa te zien; dewyl men somtyds de waarde van 100 guldens ontvangende / wel de helft moet uytchieten / om dat de *Inboozlingen* zo veel quaad geld als 't moogelyk is / zoeken uyt te geeven. Maar indien de *Makelaar* eenig quaad geld ontvangt / dat moet hy voor *zyn* eygen rekening houden. Deeze *Makelaars* *zyn* doorgaans *Guzuratten*; en 't is zeer noodig voor een *Koopman* die hier komt / voornaamelik *zp* hy een bzeemdelik is / zulk een in *zyn* dienst te neemen / om niet geen quaad geld bedrogen te worden.

Muzaraat
te Make-
laars.

Cineef
wyk.

De Engelsche *Kooplieden* *zyn* daar heel welkom / en *my* is gezegd dat *zp* zo veel niet voor tol betaalen als andere volken. De Hollanders die by de luyden *zyn* / moogen daar handelen / doch aan de gene die in dienst van de *Kompagnie* *zyn* wordt zulks geweigerd. Maar de *Kooplieden* die 't sterkst in die stad handelen / *zyn* de *Cineesen*. Sommige van hen wonen daar een jaar lang; doch andere doen alle jaaren een togt van *Cina*. Deeze laatste komen daar met 10 of 12 schepen in *Juny*, en brengen een menigte van *Kips* en andere waaren. *Zp* huuren *hyn* alle by malkanderen aan 't een eynd van de stad / dicht aan de zee; welke hoek men de *Cineese* wyk noemt / om dat *zp* daar altoos zich neerslaan / en hunne goederen daar te koop brengen. Met die vloot komen ook eenige handwerklieden ober / als *Timmerlieden* / *Histenaakers* / *Schilders* enz. Deeze begeeven zich aansondt aan 't werk / en maaken *kisten* / *laaden* / *kabinette* / en allerlei *Cineese* aardigheden; dewelke niet zo dya voltooid *zyn* / of ze worden aan de deuren te koop gezet: zulk dat die plaats 2 maanden of 10 weken lang als een *Jaarmarkt* is / vol van winkels met allerlei waaren boozien / alwaar een gestadige toebloed van *koopers* is: en wanneer hunne waaren minderen / *krumpen* *zp* dicht in / en behelpen zich met minder *hyn*. Maar als *hun* werk en *koopmanschap* afneemt / dan neemt *hun* dobbelspel onder malkanderen toe; want een *Cinees*, die niet aan 't werk is / kan 't al zo wel zonder eten harden / als

zonder speelen / waar op zy zeer zyn afgerecht. Indien zy ook koop- pers kunnen aantreffen om hunne schepen aan te verkoopen / zy wil- len 'er gaern afschepen; want een Chinees is graag om alles te verkoopen: en die 't geluk hebben van koopers tot hunne schepen te krygen / gaan vooz Passagiers op de andere scheepen / weer na hups / en laa- ten hun wyl dan leedig staan tot het volgende jaar. Voozgaans vertrekken zy in 't laast van September, en komen altoos op hun ge- woonelyke tyd weder; en terwyl zy daar zyn hebben ze zo veel neering / dat 'er vooz andere kooplieden weynig te doen balt / dewyl elk na de Chineese wyl heen wil. Zelfs de Europeers gaan daar om hun ver- maak / en de Engelschen, Hollanders, en Deenen gaan Hok-cin dyn- ken in 't hups van den eenen of den anderen Chineesen koopman; want Capshupsen houden zy niet. De Europeese zeelieden keeren van daar bronken in de stad te rugge / hoewel de Cineesen zelve zich nuchteren houden.

De Achineesen schynen niet heel snel in 't rekenen te zyn / gelyk de Benjaanen of Guzuratten. Zy onderwerpen hunne kinderen in 't leezen vooz naamelyk Malays, doch zo ik acht ook in 't Arabisch, dewyl zy alle Mahometaanen zyn. Zy zyn hier zo wel als te Mindano, zeer byge- loovig ontrent het wasschen / om zich van alle besmettingen te zuiveren; en tot dien eynde woonen ze gaern by rivieren of waterstroomen. De Rivier van Achin dicht by de stad / is altoos vol van manvolk en vrou- volk van allerlei onderdom. Sommige komen 'er in enkelsh om 't ver- maak van in 't water te zyn / want zy scheppen daar zulk een behaagen in / dat zy niet wel van een rivier kunnen gaan / zonder zich eens daar in te begerden. Zelfs de zieken worden na de rivier gebragt om zich te was- schen. Ik weet jupst niet of dit baaden vooz alle quaalen goed geacht wordt; maar ik weet ypt eggen erbaatenhepd / dat het tegen de buph- loop goed is / vooz naamelyk 's abonds. Maar de meeste doen het ypt zekere godsdienstighepd / om dat het grooste gedeelte hunner Religie daar in bestaat.

Daar zyn maar weynige van hen die zich dagelyks na hunne Mos-Religie keeren begerden; niet te min staan zy alle syp op hunne Religie / en zy 'er zo pverig vooz / dat zy zich ten hoogsten verblyden / zo ze een Ge- loofsgenoot kunnen maaken. My wierdt verhaald / terwyl ik in Ton- quin was / van een Chinees te Achin, die van 't Hephendom tot het Mahometaanendom keerde / en naa dat hy bekeeden was / met groote staat op een Olifant dooz de stad omgevoerd wierdt / met iemand die vooz hem heenen ging / en uitriep dat hy een geloovige geworden was. Deeze man wierdt genoemd de Hoofdman van de Chineese wyl; want hy was daar (volgens 't gene my gezegd wierdt) van zyne Landslie- den tot hun Opperfaktooz en Gewindsmen aangesteld / om by het volk des lands hunne zaaken te verhandelen. Of hy valsche-lyk ge- handeld had / dan of hy alleenlyk van andere beryd was / weet ik niet / maar zyne landslieden hadden hem zo dooz 't Gerecht verkeest / dat hy

't Baaden
der Achin
neesen.

Een Ci-
nees Ma-
hometaan
geworden

een

1689. een bedurben man zou geweest zyn / indien hy zich van dit middel niet bebiend had / om zich los te maaken : en toen wierdt hy door zyne kielighe beschermd / zo dat niemand hem iets kon doen. Om wat reden de twee Engelsche Verlooghenaars aldaar de huph omhingen weet ik niet.

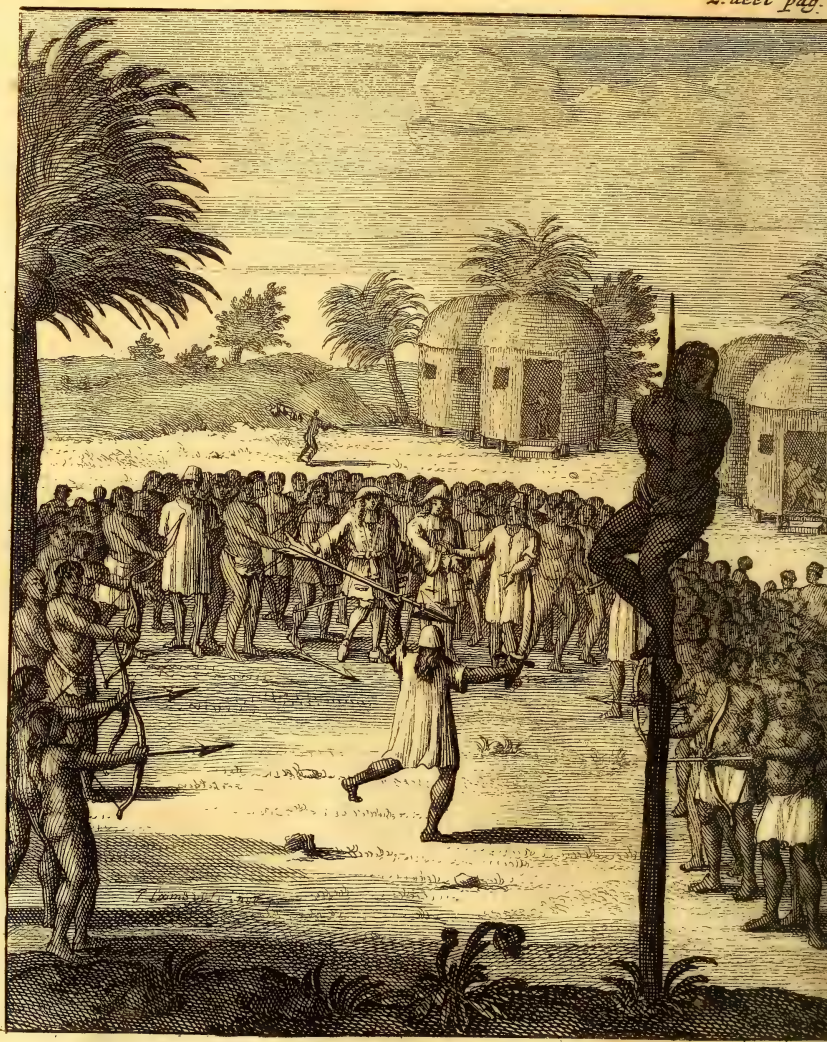
Straffen.

De wetten van dit land zyn zeer strikt / en de Overtreeders worden zeer streng gestraft. Ook is 'er geen upstfel van 't Berecht / want zo dra de misdadige gevat is / brengt men hem terstond voor de Magistraat / die van de zaak opstaandeboet keuning neemt / en naar dat hy die vindt / ontslaat hy den persoon / of beveelt aankonds de straffe over hem npt te voeren. Geringe misdaders worden op de rug gegeeffeld / welksoort van straffe zy Sjaubak noemen. Een dief wordt voor de eerste overtreding zyn rechterhand afgekapt / voor de tweede reys zyn linker / en sommtyds in plaats van een hand / wordt hen een voet / of wel alle beyde afgekapt. Indien zy naa 't verlies van hand of voet nog even ondeugend blijven (want sommige zyn zo schelmachtig dat ze nog met hunne tootten steelen) dan worden ze voor hun leeven lang op 't eyland Pulo Way gebannen : en indien 't gebeurt datze van daar weer in de stad komen / worden ze gemeenlyk te rugge gezonden ; hoewel 't sommtyds gebeurt dat ze verlof krygen om te blijven.

Versmink-
te e Bandy-
len.

Op Pulo Way woont niet anders dan zulk geboefte ; en schoon zy alle een hand / of beyde handen missen / evenwel weten ze zich zo te behelpen / dat ze wel kunnen roejen / en vele dingen tot verwondereus toe doen / waar door ze hunne kost kunnen winnen. Want als ze geen handen hebben / laaten ze van een ander een touw om de riemen maaken met een lits of oog / waar in ze de stompen van hunne armen steeken / en also lustig kunnen roejen. Die maar eene hand quyt zyn / weten zich wel genoeg te behelpen / en men vindt 'er veel van die zelfs in de stad. Deeze soort van straffe wordt over groote dieverven gedaan / maar voor een klepne diefstal worden de dieven door de eerste reys alleenlyk gegeeffeld / doch als zulk een klepne diever nog eens geschiedt / wordt ze als een groote aangemeekt. En deeze soort van straffe is niet alleen gebuyklyk by de Achineese Regering / maar ook by andere Vorsten op dit Eyland / en des gelyks op 't eyland Java boornaamelyk te Bantem. Immers toen de Koning van Bantem nog in zyne voozspoed was / kaptrenze daar de rechterhand af voor dieverp / en zy doen / voor zo veel my bekend is / nog zo. Ik heb een Duytscher gekend die zo gestraft was / hebbende op een van des Bantemer Konings schepen gebaaren ; doch hy wierdt toen afgebankt / en woonde by myn tyd te Achin. Wanneer ze daar iemand een lid afhakken / dan hebben ze een stuk leer of een blaas gereed om over de wonde te stolpen ; en men vindt het terstond zo dieht om de stompen dat het bloed niet zo kan upstroomen / als het anders zou ; en ik heb niet gehoord dat 'er ooit iemand van gestorven is. Hoe lang deeze blaas om de wonde gehouden wordt / weet ik niet eigenlyk / maar het is

is zo lang tot dat het bloed volkomen gestemp is / en wanneer men die 1689.
afneemt / halt het gestolde bloed desgelyks af / en laat de wonde zuipber.
Ik acht dat ze dan heelpleysters / en andere zuipberende middelen gebuys-
sen om het doot te genezen.

Ik heb daar noot van iemand gehoord / die om Dieverp den dood had <sup>Empale-
ring.</sup>
moeten lyden. Doodschuldige Misdaaders worden op verscheydenereley-
wyze gestraft / naat dat de soot der misdaad / of de stand des Overtree-
ders is. Eene van die straffen is het rygen aan een scherpe staak / die by
het fondament ingestoken doot het Lp heen gaat / en by de nekupthorat.
Deze staak is ontrent 30 dik als een mans dye / en wort oberend in de
grond gezet / zynde het spits end ontrent 12 of 14 voeten hoog. Ik zag
iemand dus spitsen / en hy bleef also 2 of 3 dagen aan de staak / maar ik
kon niet verneemen wat zyne misdaad was.

De Edelen hebben een eerlyker dood : hen wordt toegestaan om hun <sup>Voet-
dood.</sup>
leeven te bechten / maar 't getal der gener tegen wien zy kampen moe-
ten / maakt haast een eynde van de stirp / doot den dood des Mis-
daadigen. Dit gevecht gaat aldus toe : de verwerzene Persoon wordt
gebonden op 't Rechterperk gebacht / zynde een blak veld dat groot
genoeg is om duyzend Menschen te houden : alwaar de Achinee-
sen dan gewapend / gelyk ze doorgaans zyn / met krissen heenen gaan
by troppen / om zo wel Coekphers / als Bedyphers in dit Creur-
spel te zyn. Deze maaken dan een groote ring / in 't midden van
welke de Overtreeder geplaatst wordt / en neffens hem zodaanig Ge-
weer als men op diergelyke voorballen toestaat / zynde een Swaard/
een Krig / en een Spies. Wanneer dan de kampf zal aangaan / wordt
hy ontbonden / en men geeft het in zyn vyzheyd om zyn geweer
op te neemen. De Coekphers ondertusschen / die alle gereed zyn /
elk met zyne Wapenen in de hand / blyven stil op hunne plaats
staan tot dat de Quaaddoender aankomt. Gemeenlyk komt hy aan-
loopen met een schreeuw / en tart de gansche menigte upt : maar
hy raakt haast onder : eerst doot spieffen / die op hem geworpen
worden / en daar naa doot de zwaarden en krissen. Daar wierdt
aldus een ter dood gebagt / terwyl ik daar was / doch ik hoor-
de niets daar van voor dat het al geschied was : en 't wierdt my te-
gens den avond verhaald van Mr. Dennis Driskal, die zelf een van de
Coekphers was geweest.

Dit Land wordt doot een Koningin geregeerd / die 12 Oronkeys of <sup>Slaaven
zeer mee-
nigvuldig</sup>
grootte Heeren onder haar heeft. Deze regeeren in hunne verschey-
dene bestikken met groote magt en gezag. Onder deze zyn andere
minder Bevelhebbers / om de rust en vrede in alle de Gewesten van de
Heerschappijen der Koninginne te houden. De tegenwoordige Saban-
der van Achin is een van de Oronkeys. Hy is een Man van grooter
kennisse dan iemand van de andere / en wordt voor zeer rijk gehouden.
Ik heb hooren zeggen / dat hy ten minsten wel duizend Slaaven had /
waar van sommige groote kooplieden waaren / en vele Slaaven onder

1689.

zich hadden. En zelfs deeze / schoon zy slaaben van slaaben zyn / hebben echter ook hunne slaaben / zo dat een Dzeemdeling niet gematlyk kan weeten wie een slaaf is / en wie niet / om dat ze alle eenigfins slaaben zyn onder de Koningin en de Oronkeys , welker Regeering egypten goeddunkelyk is. Evenwel gebruiken de Meesters geen strengheid jegens hunne slaaben / 't en zy het de allergeringste zyn die allerlep slaafs werk doen : maar die wat meer dan slobbig werk weeten te verrichten / konnen van hunne npperhepd wel genoeg leeden : ja zy worden dooz hunne Meesters aangemoedigd / die hen dikwils geld leenen om eenige koopmanschap of neerting mede te beginnen. Hier dooz leeft een Dienaer met gemak / en volgt met genoegen 't geene waar toe zyne neyging of bequaamhepd hem leydt : en de Meester ook die een deel in de winst heeft / trekt'er te meer voordeel upt / zonder moeite. Wanneer een van deeze Slaaben sterft / is zyn Meester erfgenaam van 't geene hy naalaat / en zyne kinderen / zo hy'er eenige heeft / worden zyne Slaaben ook / 't en zy de Vader wyt zyn epgene kilaate winst zo veel hy een gekreegen heeft dat hy hunne vyfhepd kan koopen. Dit Volk houdt de machten op / en men dyft naauwlyks met iemand andere koopmanschap. De Geldwiffelaars zyn ook Slabinnen / en doozgaans alle de Wouten die men op de straaten ziet ; niet een van haar is vyf. Zo zyn ook de Wiffchers slaaben / en andere die vuuren hout in handes van Pulo Gomez haalen ; want daar van daan haalen die van Achin hun meeste hout / schoon'er naauwlyks iets anders dan Boschen rondom de Stad te zien is. En hoewel deeze alle Slaaben zyn / echter hebben ze epgene woonhuyzen op hen zelven / in verschepdene hoeken van de Stad / verre van die van hunne Meesters afgeschepden / gelyk als of zy geheel vyf waarden. Maar om weder te keeren tot den Sabander van wien ik zo eben sprak ; alle vzeemde kooplieden als ze eerst aankomen / doen hunne eerst nitree by hem / 't welk altoos geschiedt met een staat geschenk / en als ze vertrekken neemen zy by hem ook afschepd : en alle verschillen van eenig belang tusschen kooplieden worden dooz hem beslecht. 't Is waarfchynelyk dat hy / dooz zyne ommegang en kennig met Dzeemdelingen / zo verftandig geworden is / boven de andere Gooten : en men zegt ook dat hy zelf een groot koopman is.

De Koningin van Achin en de Oronkeys.

De Koningin van Achin wordt gezegd altoos een oude Waagd te zyn / verhooren upt het koninglyk geslacht : wat plegtigheden by die verkiezinge gebruikst worden is hy onbeaend / noch ook wie de Verkiezers zyn / maar ik geloof dat het de Oronkeys zyn. Maar dat zy verhooren is / heeft zy haar Paleys eenigfins tot haare gevangenisse ; want zy gaat zeer zelden upt / en word ook niet gezien van lieden van getinge staat / wygenomen haare Diensthouden. Evenwel rydt zy eens 's jaars / geheel in 't wit gekleed / in staatf op een Olifant na de Rivier om zich te wassen ; maar of 't gemeene volk haar als dan mag zien weet ik niet / want het is de gewoonte der meeste Oosterfche Vorsten zich zelven dooz 't gezicht hunner Onderdanen te beschutten ; en zo 't al gebeurt dat

dat zy om vermaak eens uytgaan / dan woijt aan 't volk beboelen zich om ^{1689.} te keeren terwyl ze voorby gaan / (gelph het te Bantam plagt te geschieden / of hunne handen boozde oogen te houden gelph te Siam. Te Mindanao moogen ze hunne Bozst aanzien / maar van de hoogste tot de laagste gemaaken ze hem met de grootste eerbiedighepd / knuppende zeer laag / en dikwils op hunne kniejen / met de oogen op hem gevest : en wanneer zy weg gaan keeren ze op dezelfde wyze te rugge / houdende hunne oogen op hem / tot dat zy uyt zyn gezigt zyn.

Maar om weder te keeren tot de Koninginne van Achin : ik meen dat Mr. Hackluit of Purchas verhaalen dat hier een Koning was ten tyde van onzen Koning Jakobus den I. Evenwel heeft daar in deeze laatste jaaren niet dan een Koningin geregeerd : ende Engelschen die hun verblyf daar hebben / zyn van gevoelen dat die volken altoos van eene Koningin zyn geregeerd geweest / besnyptende uyt de oudhepd hier Kegeeringe dat de Koningin van Scheba , welke quam om Salomen te zien / over dit land heerschte. En de maaker van zekere werrelbkaart die ik gezien heb / schynt van die meening geweest te zyn / dewyl hy de verscheydenne gewesten van Europa , Asia , en Afrika met Hebreuwsche naamen betekenende / het eyland Sumatra met geen anderen naam dan Scheba noemt. Doch 't zy daar mede zo 't wil / een gedeelte daar van staat tegenwoordig onder eene Koninginne / hoewel zy wepnig magt of gezag daar over heeft : want schoon men haar booz 't oog groote eere en eerbiedighepd bewyft / echter heeft ze wepnig meer dan den eytel van een Opperbozshin / dewyl de ganche Kegeering tegenwoordig in handen van de Oronkeys is.

Terwyl ik op myne togt na Tonquin was / sturfte de oude Koningin / en ^{Verkie-} eene nieuwe wierdt in haare plaats verkooren ; maar alle de Oronkeys ^{z ag van} stemden die verkiezing niet toe / en veel wilden eenen Koning verkooren ^{een nieu-} hebben. Hier Oronkeys , die verre van 't Hof woonden / greepen de wa- ^{de Konin-} gen. penen op / om de nieuwe Koningin / en de andere Oronkeys tegen te staan : en quamen met 5 of 6000 man na de stad toe te trekken / aldus stont het met de zaaken toen wy daar quamen / en nog een langen poos daar naa. Dit leger lag aan de Oostzy van de rivier / en had al het land aan die zyde / en ook zo veel van de stad als aan die zy der rivier lag / onder zyn geweld. Maar 't paleys der Koninginne / en 't voornaamste gedeelte der stad / het welk aan de westzyde staat / hieldt het daar tegen uyt. De rivier is wyder / ondieper / en zandiger ontrent de stad / dan ergens anders / doch echter niet waadbaar / schoon 't laag water is ; dies zyn 'er tot gerpf der passagiers schuyten die de lieden overzetten. Doch op andere plaatsen zyn de oevers steil / de rivier sterk van stroom / en meesendeels zeer modderig : zulks dat dicht by de stad de bequaamste plaats is om volk of goederen over te voeren.

Het was niet verre van deeze plaats dat het leger lag / gelph als of het voorneemen der bynden was om aldaar over te trekken. Doch de party der Koninginne / om hen te wederstaan / hieldt een kleene bezetting van soldaaten eben by 't veer daar men overvaart. De Sabander

1689. van Achin, die 't voornaamste bewind van zaaken had / had daar een tent voor hen doen opstaan / en tot meerder zekerheid waaren 'er 2 of 3 metaale stukjes den ganschen dag by zyne tent geplant / met de trompen na de rivier / en tegens den avond wierden 'er 2 of 3 groote boomen door een Olifant getrokken / en langs de rivier gelegd / om den vband also den toegang af te spyden; en de metaale stukjes wierden van des Sabanders tent gesleept / en achter die boomen opeen hoogte geplant / zo dat de trompen boven de boomen lagen / en men also op de vbanden kon vuur geeven / indien ze aanquamen. En als dit alles dus verbaerdigd was / boeren de schuyten niet meer ober en weer tot den volgenden dag. Als dan hoorde men de soldaaten malkanderen toeroepen / niet in een dreygende taal / maar als zodaanige die na breede en ruste wenschten / vzaagende malkanderen / waarom men niet eens gezind was / en waarom men malkanderen zou zoeken te dooden. Dusdaanig een taal boerde men den ganschen nacht; en 's morgens als de Zon op was / wierdt het geschut weer by des Sabanders tent geplant / en de boomen ter zyde gehaald / om de overtocht te openen / en elk ging dan weder aan zyn werk / gelijc als of alles in ruste was. Doch de Sabander en zyne wacht hielden hunne post in; zulks dat 'er gansch geen gedaante van Oorlog was / dan alleenlyc by nacht / wanneer elk in 't geweer stondt; en dan scheen het volk van de stad ook in vreeze te zyn; en sonder was 'er een alarinen gerucht dat de vbanden zekerlyc op 't overkomen stondt.

De staat
des Oor-
logs.

Onder deeze berserten deed de Sabander de vzeemdelingen aanzeggen / dat ze 's nachts maar in hunne huizen zouden blyven / en dat wat ook de stad door deeze onlusten mogt overkomen / hen echter geen leed zoude wederbaaren. Echter waaren 'er eenige Portugeesen / die voor 't slimste vzezende / alle nachten hunne beste goederen in een schuyt deeden / om op de eerste alarim gereed te zyn om te vlugten. Daar waaten te dezer tyd niet boven 2 of 3 Engelsche Wyfsgesinnen in de stad; en 2 of 3 Engelsche schepen / een Hollandsch schip / en 2 of 3 Moorsche met onderdaanen van den Mogot / op de reede. Een van de Engelsche schepen wierdt de Nellegree genaamd / van zeker gebergte in Bengale, zo my gezegd is; 't selve was uit de baai van Bengale gekomen met vyf / katoen / enz. 't Ander was de Dorothe van London, Kapiteyn Thwait, komende van 't Fort St. George om soldaaten na Benkouli te bzingen / maar 't was hier ingeloopt / zo om 'er eenige goederen te verkoopen / als om aan de Koningin een geschenk te bzingen wegens onze Oostindische Compagnie. Kapiteyn Thwait ging volgens gewoonte met zyn geschenk na de Koningen / welke 't selve aannam / en hem met de gewoontlike beleefdheden des landts onthaalde; want om hem eere aan te doen / wierdt hy op een Olifant van de Koningin gezet / om na zyne heberg te ryden / zynde met een Malays kleed / dat zy hem vereerd had / geborst: ook zondt zy hem twee danserinnen / om hem eenig hoortwyf te verschaffen en ik zag dezelve dien avond daar hy gehuyst was / dansende het grootste gedeelte van den nacht / bykans op dezelfde wyze gelijc

spk de Danserinnen van Mindanao, wrijgende haare handen en lig- 1689.
haamen eerder in eenige vzeemde bogten / dan zich van de plaats daar zy
staan beweegende. Hy had te deezer tyd 20 groote potten Bengaalsche bo-
ter / van Buffels melk gemaakt; men zegt dat in die boter ook verken-
renzel of vet gemeugd is / daarenboven valt ze by sterck in die heete lan-
den / alhoewel de Achineesen veel daar van houden / en 'er een goede pyp
voorz geeven; en onze Engelschen gebuyphenze ook. Mer van deeze pot-
ten han 40 of 60 sloop houden; en ze wierden op Mr. Driskals opene
plaats te Achin gezet. Wat andere goederen die Kapiteyn daar hragt / is
my onbekend.

Bengaalse
boter.

Maar niet lang daar naa versondt hy dat de Moorse Kooplieden die
daar waaren / een groote schat met hunne schepen hadden weggevoerd /
om daar mede na Suratte te keeren; en dewyl onze Maatschappij toen met
den Grooten Mogol in oorlog was / voer de Kapiteyn tegens den avond
met al zyn volk af / en bemagtigde het Moorsche schip / waar in hy docht
dat de schat was. Het grootste liet hy met vzeede: 't was een schip dat ze-
ker Kapiteyn Konstant eenigen tyd te vooren op de reede genomen / en 't
zelve geplonderd hebbende / aan de Koningin gegeeven had / van welke de
Mooren het weder koften. De Moorsche Kooplieden kreegen haast ty-
ding van deeze daad van Kapiteyn Thwait, en begaven zich aansonds na
de Koningin om vergoeding. Maar dewyl haare zaaken in zodaanig een
staat waaren / gelph ik gemeld heb / ter oorzaak van de inlandsche beroer-
ten / zo zeide zy datze niets voor hen kon doen.

't Was 11 of 12 uren 's anderendaags / eer wy / die aan land woon-
den / van dit bedryf hoorde: en ziende dat de Mooren zich na 't Hof be-
gaven / zonder te weeten wat antwoord zy van de Koningin ontvingen /
peurden wy na de schepen wyl vzeede van gebangen gezet te worden / gelph
zulks aan eenige Engelschen in Tonquin, terwyl ik daar was / om dier-
gelph een zaak was wederbaaren. Ik had te dier tyd groote oorzaak om
voor een gebangenis bezweerd te zyn / dewyl ik zo onpaffelph aan de buyk-
loop was / zulks dat ik in een gebangenhuis ligtelph gestorven zoude heb-
ben; hoewel ik my t'scheep niet veel beters kon toeleggen / om dat ik nie-
mand aanboord van de Dorothee kennende / daar geen verquisking ver-
wachten kon. Ik begaf my dan met de reffeerende op 't schip de Nelli-
gree, alwaar meer onderstand te verhoopen was / dan op een schip / dat eerst
wyl Engeland was gekomen; want die zulk een langen togt hebben ge-
daan / hebben geen boorzaad van mondkost / en het bootsvolk heeft zyn
rantsoen / waarvan ze niet voor vzeemdelingen konnen missen.

Maar schoon 'er aan boord van de Nelligree genoeg te eeten was /
evenwel was ik toen zwak / dat ik meer lust had tot rusten dan tot
eeten: en 't schip was zo vol van goederen gepropt / dat ik geen plaats
kon vinden om myne hangmat op te hangen. Dewyl het dan moot
weeder was / behielph ik my om in de boot te leggen / met welke ik
aanboord gekomen was. Myne buykloop was zeer hevig / zo dat
ik maar weynig sloop / en daar voor gelegenhed had om de Maan

1689. dooz een elskips geheel te zien verduyfteren / indien ik anders in staat was geweest om deegelyke opmerking op tets te ueemen. 't Is waar / 300 dra als ik de taaning der Maane bemerkte / heet ik 'er na in 't leggen / tot dat ze gansch verduyfterd was / 't welk een moeije poos duurde; maar ik was zo weynig nieuwsgierig / dat ik vergat wat dag van de maand het was / want ik hield van die togt geen Dagverhaal / gelyk van myne andere reyzen / maar ik hield alleenlyk eenige aantepkeningen van sommige zaaken die my voorquamen. Ik lag dus 3 of 4 dagen in de boot / en 't scheepsvolk had de goedheid van my niet nooddruft te verzorgen. Ondertusschen hadden de Mooren een passpoort van den Hollandschen schipper / die op de reede lag / voor 4 of 500 stipsdaalders bekomen / zo ik verstond / en Kapiteyn Thwait gaf hen 't schip weer / doch op wat voorwaarde weet ik niet. Deeze breeze dus over zynde / keerden wy weder na land / en alle de Achineesen wierden 't eens dat zy de nieuwe koningin zouden erkennen / waar op de Oorlog zonder bloedstorting eyndigde.

Reiding
woorde
te ykloop.

Ik liet my overreeden om my 's morgens en 's avonds in de rivier te wasschen tot wederbekominge van myne gezondheid; en hoewel dit my vzeemd toescheen / eer ik 'er een proef van genomen had / eventuel bond ik ten eersten zo veel baat / dat ik 't gestadig onderhield. Ik ging zo diep in de rivier / tot dat het water aan myn middel quam / en dan huykte ik neer / en bond zulk een verhoeling in 't water tot verberchinge van myn lighaam / dat ik t'elkens traag was om 'er uyt te gaan. Ik wierd hier dooz gewaar dat 'er een groote hitte in myn ingewanden was / en behond dat dezelve verbericht werden dooz de koelte des waters. Myne spys was zoute visch gezaaden / en gekookte rys met Tyr gemengd. Tyr is dikke zuure melk die daars langs straat verkocht wordt / zynde zeer verkoelende / en de zoute visch en rys is eenigfins bindende of stoppende / zulks dat men dat aldaar voor de bequaamsf spys houdt voor gemeene lieben als zy de loop hebben. Maar de ryke gebruyken Sagow, die van andere plaatsen te Achin gebragt wordt / en Amandel-melk.

Tyr.

Het weder
te Achin.

Ter ik van Achin schepde / zal ik nog iets in kort zeggen van de seizoenen des jaars: het weder is daar ontrent 30 gelyk als in andere landen betoorden de Linie / en het droog seizoen / de regen / en landbloeden / komen schier op dezelfde tyden / als in Tonquin en andere plaatsen die op de noorder vzeedte leggen. Alleenlyk dewyl Achin maar weynig graaden van de Middellyn aflegt / zo beginnen de regens / wanneer de Zon in Maart de Lyn passeert / een weynig vroeger dan in de landen by de Zonnekeerkringen; en als ze eens begonnen zyn / vallen ze zo hevigh als op eenig plaats. Ik heb het daar 2 of 3 dagen zonder ophouden zien regenen / en dewyl de rivier maar een korten loop heeft / om dat haar oorspronk niet verre landwaard in is / vloeyt zy haast over; en een groot gedeelte van de straaten der stad raakt schielyk onder water / zo dat het volk dan met kanes over al langs straat vaart. Dat gedeelte van de stad het welk aan de rivier

legt /

legt / en daar de nyptheemsche kooplieden woonen / is laagst / en legt in 't natte seizoen veel onder water / zo dat de groote boot van een schip tot aan de poozen der Engelsche Faktory kan komen / hoewel anders by drooge tyden de grond redelyk hoog is / en nog een moos- end van de rivier aflegt. Ik bemerkte niet dat de hitte daar verscheel- de van andere plaatsen op die hoogte / hoewel ik 'er in 't nat en droog seizoen geweest ben: zy is draagelyker dan in Tonquin, en alle 24 uren heeft men 'er gestadig een verversching van Zee en land-win- den.

1689.

VIII. H O O F D S T U K.

De Schryver maakt zich klaar om na Pegu te gaan. Een schip komt van Merga in Siam. De moord van de Engelschen aldaar. Aankomst van andere Engelschen van Siam. De Schryver vaart na Malakka in plaats van Pegu. Krygen een kalmte; komen in gevaar van op de grond vast te raaken. De kust van Sumatra van de Diamant punt tot aan de rivier Dilly. Neemen aldaar water in, en ook te Pulo, alwaar zy een Schip met Deenen en Mooren van Trangambar ontmoeten. Pulo Arii, en Pulo Parselore, een dienstig baken om ondiepten op de Malakse kust te vermyden. De Schryver komt in de stad Malakka. Beschryving van de Stad en 't Fort; door de Hollanders van de Portu- geesen genomen. Cineese en andere Kooplieden daar woonende. Verkoop van vleesch en visch. De vruch- ten en dieren. De Sabander; de staat der Koophan- del, wachtschepen. Opium, wel gewild by de Mala- yers. Rottingkabels. Maaken zich gereed om weder na Achin te keeren.

Zo dra als ik redelyk van myne staat gebeterd was / wierd ik door de Schry- Sterman aangenomen op 't vaartuyg dat met ons van Malakka ver be- was gekomen / en 't welk Mr. Wells aan Kapiteyn Tyler / die onlangs van Siam gekomen was / had verhoft; en ik wierd in 't begin van May boord.

1689. May 1689. daar op gezet / om 'er bezit van te nemen. De persoon die men booz schipper meende daar opgezet te hebben / was booz Stierman met de Nellegree van Achin gekomen / en wy stonden nu na Pegu te gaan : maar booz 't midden van Juny scheidde hy 'er upt / zynde ziehelf / en ongenegen om in die doodsche tyd van 't jaar na Pegu te vaaren / om dat de Westelyke wind zeer sterk waalde / en de kust van Pegu laag land is / waar hy nog quam dat wy bepde onbedreeven op de kust waaren. Ik wierd dan tot Schipper aangefield / en nam goederen in om 'er mee na de kust te gaan. Ondertusschen quam Schipper Coventry met zyn schip van de kust van Koromandel geladen met rps / ook quam 'er ontrent dien zelf den tyd een vaartuyg / Kapiteyn Tyler toebehoorende / van Merga.

Dit laatste schip had een gerynmen tyd te Merga geweest / en was dooz de Siamers aangehouden / en al 't volk gebangen genomen / te oorzaak van eenig geschil tusschen hen en de Engelschen gereezen. En men achte een gebangenis niet zwaar genoeg / want terwyl men de Engelschen aldaar plonderde / wierden 'er vele die te Merga woonden / vermoord. De gene die men gebangen gezet had wierden daar gehouden / tot dat alle de Engelschen die in de stad Siam, aan 't ander end van 't Ryk woonden / van daar vertrokken / en toen wierden de gebangenen los gelaaten / en hun schip hen weder gegeven / maar geen goederen / noch vergoeding van hunne schaade, ja zelf niet een koutpas / en maar weynig leeftogt. Niettemin quamen zy behouden aan / en dewyl dit een beter schip was / dan 't gene waar op ik was gezet / deed Kapiteyn Tyler het terstond bequaam maaken / om het na Pegu te zenden.

Myn vaartuyg had nu zyne laading in / bestaande in 11000 Kokosneuten / 5 of 600 pond supier / een half dozyn Japanse koffers / waar van 2 heel groot waaren / om tot een geschenk aan den Koning te vereeren. Daarenboven zeyde Kapiteyn Tyler (want zo noemden wy hem / schoon hy niet dan een koopman was) dat hy een goede party gouds derwaards meende te zenden / waar op hy 60 of 70 ten honderd hoopte te winnen : want men zeyde dat de Koning van Pegu onlangs een zeer prachtig Pagode had gesticht / en dat hy die kostelyk deed vergulden / en ook een groot beeld van louter goud deed maaken booz dezen Tempel. Hier dooz was het goud daar zeer in prijs gestieperd : en dewyl Achin een plaats is die overbloed van dat metaal heeft / was 'er al veel van daar derwaards gezonden / en men scheepte nog meer af in andere vaartuygen den Mooren van Achin toebehoorende / behalven 't gene Kapiteyn Tyler meende te zenden.

't Was nu ontrent het midden van Augustus, en schoon ik gereed was om te zeilen / echter kreeg ik oeder om na Kapiteyn Tylers ander schip te wachten / tot dat het zyne lading zoud in hebben / dewelke dagelyks na boozd gezonden wiert. Die laading bestond ook in Kokosneuten / waar van 'er reeds 8 of 9000 binnen boozd waaren / toen

toen ik opder van Kapiteyn Tyler ontving om na dat schip te haalen en alle myne laading / als ook myne water-baten / en 't oberige dat zy van nooden hadden / daar in ober te zetten; en hy verzocht my niet quaaelyk te breeke te zyn / dewyl hy my ook binnen korten in zee zou zenden; maar hy zeyde dat vermits dit Schip 't grootste was / hy lest oordeelde dat eerst te kaaten vertrekken. Ik deed zo als hy ordneerde / en bemerkende dat ik deeze togt niet zoude doen / verhoft ik myn kargazoentje / 't welk maar besondt in eenige Kokosneuten / en ontrent 100 Neutenuskaaten in de volkers / waarmede ze aan de boomten groeiden; ik had alle die ik in de stad binden kon opgekocht voor 3 stupbers 't stuk / op hoope van 12 stupbers te Pegu daar weder voor gemaakt te hebben; want ze zyn daar zeer geacht als 'er de volkers nog om zyn / maar anders maaken zy'er weening werksg van.

1689

Kokos-
neuten en
Neuten-
muskaten
te Pegu
gewild.

Ontrent dien tyd quam daar de George, een groot Engelsch Schip / eenen Mr. Dalton toebehoorende / van de Stad Siam, door de Straat van Malakka. Hy was daar eenige jaaren geweest / en had hier en daar handeld gezeven / en zeer voordeelige togten gedaan: maar de laatste omkeering / ontstaan door den dood des Konings / en 't ongelukkig noodlot van den Heer Falkon, had de Engelschen van daar doen verhuysen. De Franschen waaren alle eenige maanden te booren weg gezonden / en niet toegelaaten in 't Sijl te blyven: maar eer dit Schip vandaar quam waaren alle de beroertens van Staat gestild; want dewyl de nieuwe Koning bevestigd was / waaren alle de myrperen / die doorgaans in die landen op 't sterben van een Koning ontstaan / tot stilstand gebragt. De Engelschen wierden toen verzocht daar te blyven / en de gene die hunne plaatsen en ampten overgegeven hadden wierden gebeden dezelve weder te aanvaarden; want men bekende dat zy 't land getrouwelyk gebiend hadden. Maar niet lang voor die ontruymeling had de Gouverneur van 't Fort Sint George alle de Engelsche vandaar / en uyt de dienst van alle andere Indiaansche Dozsen op ontbooden / om de Oostindische Maatschappij in dat Fort / of elders daar zy mogten van nooden zyn / te dienen. Om die reden waaren alle de Engelschen met Mr. Dalton van daar gekomen / en hy uyt geneegenheid tot zyne Landslieden / wepgerde goederen of vracht in te neemen / om dat hy ruymte voor hen en hun huysraad mogt hebben; want daar waaren verscheidene huysgezinnen van Mannen / Vrouwen en kinderen.

De Engel-
schen
vertrek-
ken na
Siam.

Zy waaren lang van Siam tot aan Achin onderwege geweest / om dat de Mouson hen tegen was / en zy ook te Malakka aangeweest waaren. Toen zy te Achin quamen / huurde Mr. Dalton daar een huys / gelyk ook de meeste Passagiers deden / en onder anderen Kapiteyn Minchin, die de Oostindische Maatschappij eertyds te Suratte gebiend had / maar wegens eenig misnoegen van daar na Siam vertrokken was. Hy was daar tot Busschier van het Fort aangesteld / en kon zich niet zyne vrouwe en huysgezin wel van dat ampt geneeren / tot dat hy door de ontruymeling / en 't bevel der Compagnie van daar quam. Hy nu zonder enig

1689.

ampt zynde / wierden de Kooptlieden te raade hem Schipper te maaken van 't vaartuyg daar ik op was / omdat Kapiteyn Tyler gezind was een gedeelte daar van te verkoopen. Zy quamen daar op byeen / en men deelde het schip in 4 parten / waar van Dalton, Coventry en Minchin, elk een koften / en Kapiteyn Tyler behieldt het vierde. 's Anderendaags quam Kapiteyn Minchin by my met een order dat ik 't bezit van 't schip aan hem zoud overleveren / en zeyde my dat indien ik vooz Stiernman onder hem wilde vaaren / ik dan aan boord mogt blyven / tot dat men nader wegens een togt obereengekomen zoude zyn. Ik was genoodzaakt my te onderwerpen / en nam de aanbieding aan. Het duurde niet lang of wy kreegen order na Malakka te vaaren / om goederen daar te koopen; wy toerden niers met ons dan 3 of 400 pond Opium.

De Schry-
ver gaat
na Malak-
ka.

Het was ontrent in het midden van September wanneer wy van Achin t'zepl gingen. Wy waaren met ons 4 Blanken in 't Schip / de Kapiteyn / en Mr. Coventry, die vooz Kooptman voer / ik / en de Hoogbootzman / en tot Matroozen hadden wy 7 of 8 Mooren: want op de Daartuygen van die Landen vaaren de Blanken doorgaans vooz Officiers. Twee dagen na ons vertrek van Achin kreegen wy een stille dicht onder 't land / en lieten 't anker vallen. Niet lang daarna quam 'er een schip uyt zee / dat 2 Engelsche mylen van ons ook het anker uytwierp. Mr. Coventry kende het een Oenfsch schip te zyn / behoorende tot Trangambar; wy hysen derhalven onze boot uyt / en meenden het gespreyd te hebben; maar alzo 'er een koeltje quam / wonden zy 't anker op / en gingen dooz / wilende ons niet te woorde staan / schoon wy een seyn deden / dat zy zouden blyven leggen. Wy ligteden dan ons anker ook / en peurden hen naa / maar zy zeyden sneller dan wy. Wy hadden weynig wind / en dikwils halinte / zo dat 'er 7 of 8 dagen verliepen / eer wy tot aan de Diamant-punt quamen / die ontrent 40 mylen van Achin aslegt.

Toen wy nog ontrent 4 mylen van die punt af waaren / verzocht Kapiteyn Minchin my / dat ik zoude zien hoe 't land lag / en tepkeuen de kaart / om te weten wat koers wy dien nacht moesten houden; het was nu ontrent 6 uren / en wy hadden een mooge koelte uyt den Westzuydwesten / en onze koers was O. Z. O.

Naadat ik beschouwing van 't Land genomen had / ging ik in de kajuit / om de kaart te bekynen / en te zien wat koers wy siteren moesten als wy by die punt zouden gekomen zyn. Mr. Coventry volgde my / en naadat ik overleg genomen had / vzaagde hy my wat koers wy moesten gaan. Ik zeyde hem / Oostzuydoost tot 12 uren toe / en zo de wind bleef aanhouden / dat wy 't dan wat zuydeliker moesten aanzetten. Hy scheen zeer verwonderd / en zeyde my dat hy en de Kapiteyn in de kaart gezien / en geoordeeld hadden dat men tegens 8 uren de koers Zuydoost of Zuydoost ten Zuyden most neemen. Ik zeyde dat dat een goede koers was om op 't land aan te loopen : hy leyde daar en tegen in ; maar ik bleef by myne meening / en toen ik myn gevoelen tegens den Kapiteyn zeyde / was die wel voldaan.

koers

Hoort daarnaa kregen wy een vry sterke donkerwind uit den Zuidwesten/ die ons noodzaaklyk ons topzeil in te neemen. Toen de hup wat over was/ zetten wy onze zeilen weder by / en gingen toen schaffen / bevelende den man die aan 't roer stondt niet bezuden den streek van O. Z. O. te komen. Wy bleeven tot 8 uren in de kajuit / en quamen toen uit om de wacht te zetten. Het was zeer duyster ter oorzaak van een donderwolk die over 't land hing te rommelen / doch door het licht van de bliksem konden wy 't land duydelyk zien. Ik was ten hoogsten verseld / en liep na 't roer om op 't kompas te kyken / en bevond dat wy Z. Z. O. in plaats van O. Z. O. liepen : ik rukte daar op de helmsloek na 't stuurboord / en bragt de koers op Noordoost ten Oosten en N. O. zulks dat wy ter naauwer nood 't gevaar van ons schip te verliezen / ontgaan.

1689.

Gevaar
van Schip-
breuk.

Toen wy eerst aan 't schaffen gingen waaren wy 3 mylen van land / en Noordoost was toen een goede koers / dewyl het land ook O. Z. O. lag. Maar de man aan 't roer zich op 't kompas verzuimende sterke Noordoost / 't welk recht op de strand aanliep. Ik geloof dat 'er ook een gety ging dat ons indreef / want wy waaren zeer schielikh in de Baai binnen de punten van 't land geraakt ; zo dat het nu volkomen noodig was nooddelikh te stieren om uit de Baai te komen. Mr. Coventry zag nu wel dat ik gelyk had in 't gene ik hem 's avonds had gezegd / en was van zyne misflag overtuygd. Ik onderrechtte den Man aan 't roer / en de wind zo blyvende lieten wy 't loopen ten 10 uren / en stierden toen O. Z. O. tot 12 uren / waarna wy de strek van Z. Z. O. namen / en waaren 's morgens ontrent 4 mylen ten Zuidoosten van de Diamant-punt , en ontrent 3 mylen benoorden een Eyland.

Wandaar liep het land Z. Z. O. en daarom stierden wy ook zo ; maar dewyl wy nu en dan siltte kregen / ankerden wy al dikwyls / eer wy aan de rivier Dilly quamen / die 28 mylen van de Diamant-punt , aflegt. Het land tusschen beyde scheen oneffen te zyn / doorgaans vry hoog / en boschachtig. Al dit land tot aan de rivier Dilly wordt gezegd onder de Koningin van Achin te behooren.

Ontrent een myl eer wy aan de rivier quamen / zynde maat 2 Engelsen mylen van de strand / zagen wy dat het water donkergrauw van kleur was / en 't zelve probevnde / bevonden wy dat het zoet was. Wy bulden daar op terstond eenige van onze waterbaten ; want het is een gemeene zaak op sommige plaatsen dat men versh water in zee inneemt / wanneer men tegen over den mond van een rivier is / alwaar het boven op het zout water drypt : zulks dat men niet diep moet scheppen / want als men de putz maar een voet diep laat gaan / krygt men somtyds zout water onder 't versh.

Versh
Water in
zee.

Tegens den avond kregen wy een mooi landkoeltje / waarmede wy langs strand zeilden / en selkens het lood uitwierpen. Eyndelyk geraakten wy tusschen de Zandplaten / voor de mond der rivier / en hadden eenige moeite om 'er uit te komen. De rivier legt op 3 graaden 50 minuten Noorderbreedte : en schynt vry breed te zyn / doch

1689.

is niet wel bekend dan alleen van de Inboorlingen/ en die zyn niet heel gezellig/ maar/ zo gezegd wordt/ een soort van Zeeschijpers/ die op roof leeven.

Pulo Verero.

's Morgens zagen wy een zepl by een Epland genaamt Pulo Verero, leggende op 3 gr. 30 m. N. 7 mylen van den mond der Rivier Dilly: en dewyl wy een schoone wind hadden/ zeyden wy hen na/ vermits ons boozneemen was hout en water aan Pulo Verero in te nemmen. Want hoe wel wy 's avonds te vooren eenig versch water uyt de Zee booz de rivier Dilly hadden geschept/ echter was 't eenigfins brak/ omdat het zoet water bobendypende/ en onze puits fonteyns te diep neer plompende/ wy ook eenig zout water schepten. Het schip dat wy zagen liet ten 2 of 3 uren na de middag het anker vallen/ maar dewyl de wind ging leggen/ was 't wel 8 uren 's avonds eer wy daar quamen. Wy wierpen 't anker uyt ontrent een Engelsche myl van hen/ en hysen terstond onze boot uyt om 'er na toe te baaren/ want wy vermoeden dat 't het Deens schip was dat wy gezien hadden toen wy eerst van Achin quamen. Ik ging in de boot/ omdat Mr. Koventry my zeyde/ dat Mr. Koppinger Barbier daar op was; deeze was het die met my inde boot was toen ik aan de eplanden van Nikobar aan land gezet wierd; maar men woud hem niet by my laten blyben. Mr. Koventry was nu by my in de boot/ en wy voeren heen/ en preypden het schip/ en vroegen van waar het quam? Het antwoord was/ dat zy Deenen waaren van Tragambar, Zy vroegen toen wie wy waaren? Ik antwoordde Engelschen van Achin/ en dat Mr. Koventry in de boot was; maar zy wouden 't niet gelooven booz dat hy zelfs sprak/ en de Kapiteyn hem alzo aan zyn stem kende; want eer wylde zy niet gelooven dat wy blinden waaren/ en stonden elk met een roer in de hand gereed om op ons los te branden/ indien wy zonder roeijen waaren aanboord gekomen/ gelyk Mr. Koventry wou gedaan hebben/ op een vast vertrouwen dat zy hem wel kenden/ indien ik hem zulks niet ontraaden had. Want zy sehemmen heel bevreemd booz ons te zyn; zo dat ook het Opperhoofd/ ziende dat wy hen in de morgen volgden/ aan dit epland niet aangegaan woud hebben/ schoon ze groot gebrek van water hadden; en indien zyne zwarte kooptlieden niet booz hem op hune kniejen gevallen waaren/ en gebeden hadden dat hy mededoogen met hen wilde hebben/ zy zouden 't anker daar niet hebben laten vallen. Deeze kooptlieden waaren inwoonders van Tragambar op de kust van Koromandel. Zy hebben zelve geen schepen/ wanneer dan de Deenen een schip upruisten/ en een togt boozhebben/ zyn deeze Mooren genoodzaakt een kapitaal met hen in te leggen/ hoewel zy eerst als uyt vryndschap hen de aanbieding daaraan doen/ welke de Mooren, die doorgaans tot den koophandel geneegen zyn/ gemeenlyk aanneemen/ hoedaanig de boozwaarden ook zyn; want al waaren zy 'er niet geneegen toe/ evenwel durven ze zulks niet wepgeren/ uyt vreeze van den Deenen, die Meesters van de plaats zyn/ misnoegen te geeven. In dit schip vond ik Mr.

Kop-

Een Schip
van Tran-
gambar.

Köppinger, dewelke de eerste was dien ik van 't Scheepshoofst gezien had/ welke my aan 't Epland van Nikobar gelaaten hadden. Den volgenden morgen bulden wy onze baten met water / en worden toen ons anker op / terwyl de Deen een wepnig te voozen was 't zepl gegaan. Wy ging na Jihore om Peper te laaden / maar meende te Malakka aan te gaan / gelyk de meeste Schepen doen welke die Straat passeren. Wy zeilde beter dan wy / en liet ons daarom achter.

Wy bleeven evenwel dichtcr aan den oever van Sumatra, tot dat wy in 't gezigt van Pulo Arie quamen / op de breedte van 3 gr. 2 m. N. Dit zyn verscheptene Eplandries / leggende Z. O. ten Oosten van Pulo Verero, ontrent 32 mylen daar van daan. Deeze eplandries zyn goede bakens vooz Schepen die dooz de Straat moeten / want wanneer menze op een afstand van 3 of 4 mylen Zuydoosten van zich heeft / dan mag men Oost ten Zuyden na den Malakken oever stieren / daar men dan ontrent 20 mylen af is. Het eerste land dat men ziet is Pulo Parselore, 't welk een hooge spitse berg in 't land op de Malakke kust is / en midden in een laag land alleen staat / vertoonende zich als een epland / hoewel ik niet weet of 'er inderdaad een is / omdat het eenige mylen binnen de Malakken oever legt. Het is een zeer aantrekelyke berg; en het eenigste zeebaken vooz de Zeevlieden om zandplaatcn op die kust te myden; en indien het dazig en donker weer is / dat men hem niet zien kan / zullen de Stierlieden zwaartylk bestaan vooz te zeplen / 't en zy ze in de diepte zeer wel bedjerben zyn; want de kil is niet boven een myl wyd / en ter wederzyde zyn groote plaatcn. Deeze ondiepten leggen 10 mylen van Pulo Arie, en strekken zich uit tot op 2 of 3 mylen van den Malakken oever. In de kil heeft men 12 of 14 baden water / maar men mag 't op 7 of 8 baden ter wederzyde houden / en men kan dooz gestadig te peplen zonder gebaar voozbaaren.

Wy hadden een mooije westelyke koelte / die ons in 't gezigt van Pulo Parselore bragt / en dus hielden wy 't peylende tot dat wy binnen den oever quamen / hebbende de stad Malakka toen ontrent 18 mylen Z. O. ten Oosten van ons. Als men dan by den Malakken oever gekomen is / heeft men een goede wyde kil om in te zeplen / te weeten plaatcn aan de eene zyde / en land aan de andere / aan 't welk men zo dicht mag komen als men wil / om dat 'er water genoeg / en een goede anker grond is. De stroom loopt 'er by sterk / de bloed Oostwaards / en de Ch westwaards / zo dat wanneer der wepnig wind is / en de Schepen de stroom niet konnen doot zeplen / zy gemeenlyk 't anker laten vallen. Maar wy binnen de Malakken oever zynce / hadden een westelyke wind die ons vooz de Stad Malakka bragt in 't midden van October. Alhier hoorde ik eerst dat de Koning William en de Koninginne Maria tot Koning en Koninginne van Engeland gekroond waaren. De Deen die ons by Pulo Verero verlaaten had / was hier nog niet aangekomen / hebbende gelyk wy naderhand verhoorden / de weg dooz de zandplaatcn niet konnen vinden; zo dat hy genoodsaakt was daar bukten te blyven / en alzo een grooten weg om te baaren / 't welk zyne reyse vertraagde.

1689.

De Stad
Malakka.

Malakka is een taamelyke Stad / in welke 2 of 300 30 Hollandische als Portugeesche Huisgezinnen woonen / en vele yn halfslachtig van beyde die Landaarden; ook woonen 'er vele van de Malayers in hutjes aan de uiterste hoeken der stad. De Hollandische Huzzen yn van steen gebouwd / de straaten wyden recht / maar niet met steenen belegd. Aan de Noordweste zyde van de stad is een muur en een poorte / beneffens een kleyn Fort / dat altoos van soldaaten bewaakt word. De Stad staat op een vlakke grond / dicht aan de zee; het land achter de stad schynt moerasig te wezen / en aan de westzy blyven de muur / yn tuynen van vruchten en kruitden / en ook eenige mochte Hollandsche huysen / hoewel die wyk meest van Malayers bewoond is. Aan de Oostzy van de stad is een ribiertje / alwaar kleyne barken by hoogwater konnen inkomen. Ontrent 100 schreeden van de zee is een valbrug / die ypt het midden van de stad toegang geeft tot een sterck Fort / dat aan de Oostzyde der rivier gebouwd is.

Het Fort,

Dit is het voornaamste Fort / en 't staat op een laage vlakke grond / dicht by de zee / aan de voet van een kleyne steyle berg: de gedaante is halbemaans wyze volgens de natuurelyke gestalte des byleggende bergs. Het ziet voornaamelyk op de zee ypt / en dewyl 't op vaste roeien gebouwd staat / yn de muuren by hoog op gehaald / en van een merckelyke diate. De voet daar van word telkens als 't hoog water is door de zee bespoeld. Aan 't achterste van den berg / dewyl 't land van nature laag is / is een grast die van de zee tot aan de rivier gegraven is / 't welk die gansche hoek tot een eyland maakt / en die zyde is rondom met groote paalen bezet / 30 dat 'er geen inkommen is / wanneer de valbrug is opgehaald. Op de berg binnen 't Fort staat een kleyne kerk / hoewel groot genoeg om al 't volk van de stad die daar ter predikatie komen / te houden; en blyven 't Fort dicht aan de zee kant woonen Malayers.

De op en
onder-
gang der
Portugee-
sen.

De eerste Europeers die zich daar ter neer sloegen waaren de Portugeesen: zy waaren 't die het groote Fort daar hebben gemaakt / maar of zy die grast om den berg gemaakt hebben / en wat kosten men sekerd daar aan gedaan heeft om het weerbaar te maaken / of wat veranderingen men 'er aangemaakt heeft / is my onbekend: doch het gansche gebouw schynt al by oud / en 't is waarschynelyk dat dat gedeelte 't welk aan de zee legt / door de Portugeesen gemaakt is; want men ziet nog tekenen van de schooten der Veroveraars op de muuren. Het is een plaats van Natuure zo sterck / dat het my verwondert / hoe zy 'er yn uitgeflagen geweest: maar als ik overdenk wat andere plaatsen zy verloor hebben / en voorts hun gedrag / dan komt het my te minder byzemd voor. De Portugeesen yn de eerste geweest / die Oostindie ter zee ontdekt hebben / en hadden daar door het eerste voordeel van de koophandel mer die ryke Oostersche Volken / en een gelegenheid / door hunne zwakhed / om zich meer te slaan waar zy wilden. En daarom maakten zy vestingen op verscheydene plaatsen in Indie onder andere ook op deeze; en dewyl zy zich op de sterckte hunner Forten verlieten / heerfchten zy trotselyk over de In-
doos.

booslingen. Aldus rph geworden zynde dooz den koophandel / gaben 1689.
 zy zich over aan allerley ongebondenheyt en overdaad / de gewoonlyke
 gezellinnen van rphdom / en veeltyds de boosloopsters van verderf.
 't Wozt verhaald / dat de Portugeesen daar ter plaatse de Indiaansche
 Wontwen / 't zy maagden of getrouwde / naar hun believen gezyfhten /
 en hunne lust zonder tegenspraak boeteden : en 't is waarschynelyk dat zy
 't op andere plaatsen niet beter gemaakt hebben : want hunne afkomst is
 dooz geheel Indie verspreyd : zulks dat 'er geen volk van verscheelender lpf-
 kleur is / dan die soot / teweeten van koolzwaart af tot ligt taanig toe.
 Dooz deze moetwil wierden de Malayers zo verbitterd / dat zy met de
 Hollanders aanspannende / een middel vonden om hunne bakdaadige
 Meesters de Portugeesen te begraaden ; zulks dat 'er nu in die Oosterfche
 landen geen verachtter volk is / en van al het gene dat zy eens bezeten heb-
 ben / is hen geen plaats van belang meer overig dan Goa ; want de Hol-
 landers zyn nu meesters van de meeste plaatsen welke zy eens bezaaten / en
 onder andere ook van dit Malakka.

Malakka is geen plaats van grooten handel / echter woonen 'er ver- Kooplie-
 schepdene Woorfche kooplieden ; deze hebben winkels met waaren die den aldaar
 van Suratte, de kust van Koromandel, en Bengale komen. Daar ont-
 houden zich ook Cineezen, die de waaren uyt hun land derwaards bren-
 gen ; inzonderheyt Chee / sioksupker / en konftruuren. Sommige
 houden daar Chee-huizen / voor een supker kan men ontreut een
 pint Chee / en een schutteltje met Supker of andere zoetigheyt beko-
 men. Andere van hen zyne Slagers ; hun voornaamste vleesch is dat
 van Verheng / 't welk men versch of gezouten heel goedkoop daar kan
 hebben ; en zy zyn gewoelig elk zyn gading / vet of mager / af te sup-
 pen / zo als men 't hebben wil. Andere onder de Cineezen zyn
 ambachtsgelden / en doozgaans alle zeer nyber / maar met een ook
 groote dobbelaars / zo dat alles moet stil staan / als ze maar iemand
 kunnen krygen die met hen speelen wil.

Deze stad heeft overvloed van visch : wanneer de visschers inkomsten visch.
 begeeven zy zich na zekere plaats die gemaakt is om de visch aldaar te
 hoop te brengen : dan neemen de soldaaten die daar staan te wachten de
 beste daai uyt : voor de Officieren van 't Fort : of zy 'er iets voor te betalen /
 dan of 't als een tol is voor den Gouverneur / is ny onbekend : maar als
 zy hun genoegeen daar uyt hebben / wozt de rest verkoft aan elk die wil.
 De manier van verhooping is dus : de visch die elk inbrengt is gesorterd /
 echter wozt alles by de hoop verkoft / niet aan de meestbiedende / maar by
 den aflag : doch deze inkoop geschiet meest dooz de Wifchwyven / dieze
 weder in 't kleyn uyt verkoopen. Oesters zyn hier by menigte / en zeer
 goed wanneer ze gezouten zyn / maar somtyds zyn ze versch en onsmaa-
 kelyk.

Belangende andere eetwaaren / de fips wozt 'er van bryten in- Vrachsen
 gebracht / en de vruchten die 'er groeyen zyn meest zulke als in alre-
 de beschreeven hebbe / gelyk Plantains Bananos, Wyn-appelen / Oranje-
 ap.

1689.

appelen / Water-meloenen / Pompelnozen / Mangas, enz. Doch deeze wassen meest in de Cupnen / en in geen grooten overloed : boort is 't land zo met geboomte begroeit / gelph als of 't een eenig woud was ; en worden de meeste wandelrottingen van daar gebracht. Men heeft 'er ook weynig ossen / paarden / enz. om dat 'er niet veel weyland is / maar tam gevogelte / als eenden en hoenders / zyn 'er in overloed. De voornaamste persoon in de stad is de Sabander , die een Hollander is / en in magt naast aan de Gouverneur komt / die in 't Fort woont / en zich met den koophandel niet bemoeit / dewyl dat des Sabanders werk is / die op de tolln der goederen toeziet.

Ik kon niet zien dat 'er groote koophandel in deeze stad gedreeven wierdt / maar ze schyn wel gebouwd te zyn om over de doortogt der Schepen / die langs deeze weg na de plaatsen gaan die nog Oostelyker leggen / te gebieden ; 't is waar de Schepen die 'er passeeren konnen zich verre genoeg blypen 't bereyk van 't gescht houden / maar de wachtschepen die tot de stad behooren / en op de reede leggen / konnen andere de doortogt beletten. Hoe de Portugeezen zich daar ontrent dyegen is my onbekend ; maar de Hollanders houden 'er gemeenlyk een wachtschip / en zo my gezegd is / schepen zo een zekere tol van alle schepen die daar passeeren / uytgenomen van de Engelschen , want alle schepen leggen daar aan / voornaamelyk om hout / water / en ververschingen.

Peper te
Jihore.

Twee dagen naa onze aankomst aldaar quam 'er het Deensch schip ook ten anker ; en wanneer de Hollanders versonden dat ze na Jihore gingen om peper te laaden / seiden ze hen dat zulks te vergeefs zou zyn / om dat de Koning van Jihore een verbod met de Hollanders had aangegaan om alleenlyk met hen te handelen / en dat zo om dien handel te verzekeren / een Kruipster daar hadden leggende. Ik versond dit van den Barbier Mr. Koppinger , die 'er wat over ontrust seheen / om dat hy twyfelde of hunne reyse wel voort zou gaan. Maar zo voeren evenwel derwaards / en bevonden dat dit maar een praetje was geweest om hen te misleiden / want zo dreeben 'er handel met de Inboorlingen tot hun genoegen / gelph hy my de naaste reys dat ik hem weder zag verhaalde. Dit klyp van Jihore , 't welk op dezelfde Malakke kust legt / is maar kleyn / en niet sterk genoeg om de magt der Hollanders te wederstaan ; doch de Hollanders zouden met het inneemen daar van geen voordeel konnen doen / want het Volk zoud het Land naar allen schyn verlaaten / en 't zou de Hollanders te ketselyk vallen zich daar neer te slaan. Daarom poogen zy alleenlyk de peperhandel voort hen zelven te houden ; en 't is niet ongelooflyk dat zy 'er somtyds wel een Wrelegger houden / gelph zy op andere plaatsen doen / insonderheyt te Queda Pulo Dindin , enz. Want daar ze niet zo veel handel konnen dypen / dat het waard is om 'er een Kantoor te houden / of daar ze niet bequaamelyk een Fort konnen bouwen / om den handel voort hen zelven te verzekeren / daar zenden ze hunne wachtschepen / dewelke voort de monden der rivieren leggende / de vreemdelingen die daar konnen / afschrikken / en de kleyne Dorpen in ontzag houden.

Maar

Maar om weder te keeren tot onze zaaken. Ik heb reeds gezegt dat wy in goederen maar 3 of 400 pond Opium inhadden / en dat de rest in Geld bestond / ter somme van 2000 rijksgdaalderg / doch wy lieten ons niet ontvallen dat wy daar gekomen waaren om eenigen handel te drijven / maar zeyden dat ons schip onbequaam zynde om de zee te bebaaren / wy daar ingekomen waaren / om het wat te kalesateren. Dit wierdt ons toegeslaan : dies maakte ik bereydschap om ons schip aan het West-end van de Stad / niet verre van 't Fort / aan land te haalen. Men heeft daar een zachte grond tot op ontrent een Engelsche myl van de strand af / en 't woedt langzaammerhand dieper / zynde ondiep dicht by den oever ; en vranneer 't laag water is / ziet men een vierde deel van een Engelsche myl een slopgrond droog leggen / maar een Engelse myl van den oever heeft men zuyder zand / en ontrent 4 vadem diepte by laag water. Ons schip lag dicht by 't Fort / niet boven 60 voet daar van af / en zonk by laag water in de modder / so dat ik het achtersteben niet kon kalesateren / so als ik wenschte.

Opium, die deel van de Malayers in de meeste plaatsen gebuykt woedt / Handel van Opium. was daar te dier tyd zeer goede waar : maar 't is een verboden koopmanschap ; so dat alhoewel veel daar na vzaagden / wy echter schroomden om openlijk bekend te staan dat wy 't hadden. Maar Mr. Coventry kreeg wel haast een koopman / en zy bonden een middel om 't aan land te brengen / terwyl de soldaaten op 't Fort waaren gaan eten. Deze koopman was een Hollander, en de prijs die hy'er voor betaalen zou was 30 veel als hy rpk was ; en dewyl hy bevondt dat het niet deugde / woud hy van de koop ontslagen zyn. Maar vermits Mr. Coventry wel by de Sabander stondt / dzong hy des mans vrouw aan dat zy de Opium betaalen soude onder den naam van Goud / want zo noemde Mr. Coventry 't zelve. De Sabander bekeef Mr. Coventry dat hy met een persoon van laage staat een sloophandel gedreeben had / dewyl hy zulks liever met hem had moogen doen / maar echter hielp hy hem om de vrouw / schoon onrechtvaardig / tot het betaalen der Opium te dwingen. Ik zag dezen Hollander op zyn eegen vaartuyg heel bedrukt en dzoebig / omdat hy de Opium gekoft had. Hy had een by mooi huys bukten de poort / en een tuyn / waar uyt hy zyn huysgezin verzorgde met de moeskruyden / salade en vruchten / en 't overige was om te verkoopen. Dit nam zyne vrouw waar / en hy hielt twee vaartuygen waarmede hy voer / en de Malayers peper af handelde / brengende zodanige andere waaren / als zy van noodde hadden / of hy verhuurde zich met zyn vaartuyg aan de Hollandsche Oostindische Maatschappij / om te vaaren daar zy hem zonden. Hy had niet lang te booren na de Malakke eylanden geweest met rpk / die hy met goed profit had verkoft ; maar hy zepde my dat hy'er geen specery had moogen van daan brengen / uytgezeyd 8 of 10 pond voor zyn eegen gebuyk : ook was daar 30 veel voordeel niet voor hem te doen / als wanneer hy met de Malayers op de kusten van Malakka of Sumatra handelde. Want schoon hy en andere byze luden niet mogten handelen op eenige

1689.

eenige plaatsen alwaar de Compagnie Frantoos en of wacht-schepen hieldt/ echter kon hy handel genoeg vinden nader by hups/ en door daanigen handel konnen de byze luyden van Malakka zich wel genoeg geneeren. Hy meende nu zulk een togje te doen/ en indien de Opium goed geweest was/ ze zoud hem heel voordeelig geweest zyn: maar hy bedal zyne vrouwe dat ze de Opium niet betaalen zou/ en dat Mr. Koventry dezelve mogt weerneemen. En wanneer de Sabander haat tot betaaling wilde dwingen/ klaagde zy dat ze in de grond bedurben zouden zyn; want de Opium bezien zijnde/ was inderdaad zo ondeugend datze wepnig of niet waardig was.

Rotting
kabels,

Mr. Koventry kost hier yzere staaven/ Akak/ Bied/ en Rottingen/ waarmede ons Schip bevracht wierdt/ dat nu weder vlot was. De Hollanders bragten onze meeste goederen aanboord/ en waaren vjndelpker dan ik verwacht had/ want zy waaren niet gewoon met ons te handelen/ en ik geloof dat de tyding van de verandering der Regeringe in Engeland hen te bescheydener maakte/ want zy dzonken dikwils hartig met ons op des Konings gezondheid. Terwyl wy hier waaren/ maakten wy twee nieuwe kabels van rottingen/ elk ontrent van 4 dupin dik. Onze Kapiteyn kost de rottingen/ en huurde een Cinees die in't maaken van zulke honte kabels zeer eerbaaren was/ om die te bewerken. Ik bevoond dat deeze kabels bequaam genoeg waaren/ om de schepen te vertuigen; want als ik 't anker uytbragt/ en de kabel uytgebiedt wierdt/ dreef dezelve als een hoek in zee/ zo dat ik zien kon of hy strak en zonder bogt was/ 't welk men aan de hennep kabels zo wel niet kan zien/ om dat het gewigt dezelve doet neerzinken: ook kan menze niet wel uytzengen/ 't en zy dat men twee of drie boots op zekere afstand legt/ om den kabel op te houden/ terwyl de groote boot het anker uytroeft. Doch om met Malakka te besluypen/ naadat wy al ons goed aanboord hadden/ namen wy water in/ en maakten alles klaar om weer te vertrekken.

IX. HOOFDSTUK.

De Schryver vertrekt van Malakka; zy verliezen een Rae, en komen te rug. Vaaren weder uyt, en geraaken aan de grond, doch weder vlot met de vloed. Pulo Sambilong. Zy verliezen de bezaans rae, en loopen aan Pulo Dinding in. Het Eyland en Fort beschreeven. De Kust daar tegen over. Tutaneg een foort van Tin. Vyantschap tusschen de Hollanders en de Malayers op die kust. Verlaaten P. Dinding, en komen te Achin. Ontvlugting van

van sommige Engelsche Gevangenen uyt Bengale. De Schryver gaat van Achin na 't Fort St. George. Deszelfs vermaakelyk gezigt uyt zee. De punt van Sillabar. De stand van Benkouli. De huizen, 't weeder, aardryk, vruchten, gedierte, Inwoonders. De Peper-handel daar en elders. De eerste bewooning van de Engelschen aldaar. Het Fort; en gedrag der Inboorlingen. Besluit van het Aanhangsel.

Wij vertrokken van Malakka na Achin ontrent het midden van November 1689. Mr. Koventry 't gezelschap van Kapiteyn Minchin ^{Vertrek van Malakka.} moede zynde / had een klein vaartuyg van 7 of 8 ton gekoft / en 't met de zelfde goederen gelaaden. Wy voer hier zelf op boor Schipper / en had een Portugesche Stierman / en 3 of 4 Matrozen onder hem. Wy gingen te gelyk t'zepl / en hadden nu in Kapiteyn Minchins schip maar 2 blanke / te weten de kapiteynen ik / want de Bootsmann voer met Mr. Koventry; maar wy namen boor passagier in eenen Mr. Richards een Engelschman / die aan een Duysche vrouwe te Malakka getrouwd zynde / met haar binnen ons boord quam / om mede na Achin te vaaren.

Wy hadden 's morgens een landwind / en ontrent 11 uren een ^{De Rae breekt.} sterken wind uyt den Noordesten. Ontrent ten 12 uren brak onze boorste rae midden boor; wy deden een seyn aan Mr. Koventry, die boor ons upgezeyld zynde ontrent een Engelsche myl te loef waard van ons was: maar hy ging zyn gang / niet durvende te rug keeren omdat hy zyn vaartuyg ter sluyt gekoft had: dies quamen wy alleen weder op de reede van Malakka. Zo dra als wy ankerden wierdt Mr. Richards aan land gezonden om een nieuwe rae te koopen. Ik had hem de maat van de lengte en dikte gegeven. Het was avond eer hy weder aan boord quam / en hy bracht een oude rae mede die veel te lang en te groot was. Ik maakte dezelve een end korter / en bedisselde ze boorste naat myn zin / so dat ze te middernacht klaar en vast / en het zepl daar aan gehecht was.

Wy worden toen het anker weder op / en voeren heen met een snappe landwind / doch dewylt de stroom ons tegen was / dreven wy Oostwaards. Toen de ebbe quam / maakten wy eenige voortgang / en voerden ontrent 3 mylen; en wanneer de vloed quam lieten wy 't anker vallen / omdat wy den wind tegen hadden. Dus laberden wy met de eb / en ankerden t'elkens als de vloed quam / tot dat wy by Pulo Parfalore quamen / alwaar de Kapiteyn my zeide / dat hy geen andere weg wou houden als wy gekomen waaren / hoewel ik hem zulks ontried: maar wy hielden 't langs den Malakien oever /

1689.

't Schip
raakt aan
de grond.

en voeren tusschen de plaaten. Doch het duurde niet lang of wy wierden op een ondiepte gedreeven doo: de vloed / die daar oostwaars loopt / alhoewel 't naar onze rekening nog half eb was / en de vloed ons westwaards most gevoerd hebben / gelyk doorgaans in deze weg van Malakka; maar moogelyk hebben die ondiepten eenige dwarling in 't gety veroorzaakt / alhoewel de Zandplaat waarop wy vast raakten niet boven 300 voeten in den omtrek was: en dewyl het water nu aan 't wasfen was / wachtten wy tot dat het op zyn hoogst wierdt / en getaakten weder blot. Wy hadden / terwyl wy vast laagen / onze boot uytgezet om te peplen hoe de plaaten lagen; en Mr. Richards was ondertusschen zeer bezweegd dat de Malayes met vaartuygen zouden komen / en op ons aanballen.

Pulo Sam-
bilong.

Maar dat wy weder blot waaren / getaakten wy haast bukten de ondiepten / doch staken echter niet over na Sumatra, maar hielden 't dicht aan de Malakke kust / om dat de wind westelyk zynde / wy niet onder de andere kust zouden hebben kunnen zeplen. Twee of drie dagen daar naa kreegen wy eenige eylanden in 't gezicht / genaamd Pulo Sambitong, 't welk in 't Malays betekent Negen Eylanden, want 30 veel zyn 'er / die op een ongelyke afstand van malakanderen leggen. 't Was dicht by een van deze eylanden dat Kapiteyn Minchin in een boozige togt zyne hand byna verlooroen had / doo: de steek van de bin eens Katvisch / gelyk ik in 't eerste deel myner Reys togt Pag. 105 verhaald heb; en schoon zyne hand geneezen wierdt / evenwel verloor hy 't gebzuyk daar van / en zal 't naar allen schyn nooit wederkrygen.

Pulo Din-
ding.

Wy voeren by dicht langs den oever / op hoope van een landwind te krygen; ontrent 10 uren quam 'er een mooije koele van land / en wy zeplden den oever langs. Maar vermits wy ontrent middernacht een kleyne donderwind kregen / bzak onze bezaans rae: en dewyl wy dicht by een Hollands Epland waaren / genaamt Pulo Dinding, zeplden wy daar na toe / en ankerden 'er den volgenden nacht / bindende daar een Duytsche vaartuyg ten anker / bemand met ontrent 30 soldaaten.

Dit is een kleyne eyland / en legt 30 dicht aan de kust / dat de schepen die 'er voorgeby passeeren / niet zien konnen dat het een eyland is. Het is byz hoog land / en wel met beeken bewaterd. De aarde is zwartachtig / diep / en bet in de vlakke / maar de bergen zyn wat rotsachtig; doch doorgaans is het bosachtig. De boomen zyn beelerlep / en sommige goed tot timmerhout / en groot genoeg tot allerley gebzuyk. Enige zyn ook bequaam tot masten en raes / zynde van natuur ligt en taal. Aan de Oostzij is 't goed om te ankeren / tusschen 't eyland en de kust. Men kan 'er met een zee-wind in / en met een landwind uythomen; daar is waters genoeg / en een veylige haven.

Fort.

De Hollanders / die 't alleen bewoonen / hebben aan de Oostzij dicht aan de zee / in een bogt van 't eyland / welke een kleyne inham voorgegeven maakt / een Fort: het zelve is vierkant gemaakt met bolwerken / en strykweeren / en elke strykweer van 30 of 35 voet. De muur

muuren zyn byz dik / van steen gemaakt / en ontrent 30 voer hoog / 1689.
 zynde boven bedekt gelyk een woonhuys : daar lagen 12 of 14 stuk-
 ken op / op elke punt eenige. Deze stukken stonden op een sterke bed-
 ding binnen de muuren / van ontrent 16 voeten hoog ; en van bu-
 ten is een trap om na de deur op te klimmen / waar door men op de
 bedding komt / en dat is de eenigste weg om in 't Fort te komen.
 Daar is een Gouverneur / en 20 of 30 soldaaten die alle in 't Fort
 woonen. De soldaaten hebben haer verblyf op de bedding / tusschen
 't geskut ; maar de Gouverneur heeft een mooffe kamer daar boven al-
 waar hy met eenige van de Officieren slaapt. Ontrent 320 voeten
 van 't Fort / aan de baai by de zee / is een laag houte huys / alwaar
 de Gouverneur over dag is / in 't zelve waaren drie of vier vertrekken/
 waar van 't voornaamste de eetzaal was : deze zaal had van de eene
 zyde haer uytzigt in zee / en van de andere zy na 't Fort daar wa-
 ren twee vensters van 7 of 8 voer vierkant / en 4 of 5 voer van de
 grond. Deze vensters stonden den ganschen dag open / om 'er een
 versche koelte in te laaten ; maar 's nachts / als de Gouverneur zich na
 't Fort begaf / wierden ze zo wel als de deur gesloten / en met sterke
 luyken dicht gemaakt / tot 's anderendaags. De kust van Malakka te-
 gen over dit eiland is byz laag vlak land / met hoog geboomte / en
 recht tegen over de baai daar het Hollandsch Fort staat / is een vaar-
 waare rivier voor kleyn vaartuyg.

't Gewas van het land daar ontrent / behalven rys en andere eet-
 waaren / is Turaneg, een soort van tin / niet zo fyn acht ik als het
 onze. De Inboozlingen zyn Malayers, die gelyk ik reeds gezegd heb/
 stout en trouwloos zyn : evenwel zyn degene die koophandel dypen/
 spyakzaam en beleefd jegens de kooplieden.

Zy zyn ten opzigt van religie / gewoonte / en manier van leeven / Turaneg
of Tin.
 gelyk de andere Malayers : of zy door een Koning / of Raja, of hoe
 anders / geregeerd worden / is my onbekend. Zy hebben zelve handoeg
 en schuytes / en visschen en vaaren daar mede : maar de Tinhandel
 is dat gene 't welk de vryende kooplieden voortyd's derwaards ge-
 trokken heeft. Doch hoewel dit land waarschynelyk een groote me-
 nigte van dit metaal zoud uytleveren / en dat de Indiaanen niet al-
 leen geneegen / maar ook heel begeerig zyn om met vryemdelingen te
 handelen / zo zyn ze echter daar in door de Hollanders bepaald / die
 deezen handel voor hen zelve behouden. Misschien is het daaron ge-
 weest dat zy het Fort op dat eiland gemaakt hebben / doch dewyl
 dat alleen niet genoegzaam is (want de mond der rivier legt'er 4 of
 5 Engelsche mylen van af) zo hebben ze in 't gemeen een krupter
 daar leggende / en een vaartuyg met 20 of 30 gewapende mannen/
 om andere volken dien handel te onthouden. Dit Tin is een waer
 die wel gewild is in de baai van Bengale, en word't tegens andere
 waaren veruypd. Men vindt het zelve niet alleen hier / maar ook
 verder Noordwaards op de kust / en inzonderheid in 't rijk van Queda,

1689.

alwaar 't in overvloed is. De Hollanders houden daar gemeenlyk ook een Krupsee/ en hebben al eenige maalen gepoogd/ om die Bosst en zyne Onderdaanen daar toe te brengen/ dat ze met niemand anders zouden handelen dan met hen/ maar te vergeefs. Doch tegen over Pulo Dinding durven geen bzeemdelingen komen om te handelen/ ook moogen 'er geen schepen komen/ dan met verlof van de Hollanders.

Hierom was het dat zo dra wy aan 't oosleyn van dat epland ten anker gekomen waaren/ wy onze boot aan land zonden/ om van den Gouverneur te verzoeken dat wy hout en water mogten haalen/ en een nieuwe rae houden. Hy stondt zulks toe/ en onze boot weer aanboord komende bragt ons dit bescheyd/ als mede dat Mr. Kovenry daar ook om water was aangevraagd/ en dien morgen was 't zept gegaan. Dien volgenden morgens bytids zondt Kapiteyn Minchin my aan land om een rae te hebben. Ik verzoegde my by den Gouverneur/ en verzocht dat een van zyne soldaaten met my mogt gaan om my 't bequaamste hout daar toe aan te wyzen; maar hy zeyde dat zyne soldaaten alle te dier tyd bezig waaren/ doch dat ik zodanig een boom mogt afhouwen/ als my aenstonde. Ik ging daar op in 't bosch/ alwaar ik veele mooie rechte boomen zag/ en zulk een om verre hakte/ dien ik dienstig oordeelde/ waarna ik dezelfde op een bequaame lengte hakte/ en 'er bast afschilde. Ik liet de rae gereed om weg te haalen/ en keerde weder na 't Fort/ alwaar ik met den Gouverneur af. Hier naa de maaltijd quam onze Kapiteyn/ met Mr. Richards en zyne vrouw aan land/ en ik keerde weer na boord. De Gouverneur tradt hen te gemoet toen zy aan land quamen/ en geleide hen in de eetzaal/ alwaar zy den Gouverneur onthaalden met singeldrank van Brandewyn/ wyter/ en limoen sap/ 't welk zy met zich van boord gebragt hadden; want daar is niets/ ja zelfs geen drank voor de Gouverneur/ dan 't gene 'er van Malakka gebragt wordt. Daar groeijen geen kruiden of vruchten/ maar alles wordt 'er van Malakka gehaald/ of door de Malayers van de vaste kust gebragt. Dit geschiedt niet wegens de onzuchtbaarheid der landsbouw/ want die is vet en weelig/ noch ook door luyheid der Hollanders/ want aan die onderdugt zy ze niet schuldig; maar het ontstaat upt een geduurige vrees voor de Malayers, welke/ schoon zy 'er handel mee dypen/ zy echter niet zo veel kunnen vertrouwen/ dat ze eenige landbouw op 't epland durven onderneemen/ of verre van 't Fort afgaan/ want daar in alleen zy ze bepligt.

Maar om tot den Gouverneur weder te keeren; hy om de vriendschap van den Kapiteyn en Mr. Richards te vergelden/ zond een schuypje upt om te visschen/ en zyne gasten also wat beter onthaal te verschaffen/ als het Fort uptleverde. Ontrent ten 4 of 5 uren quam het schuypje weer met een mooie 300 visch. Dezelve wierdt terstond gereed gemaakt/ en de schuyp weder uptgezonden om nog wat te vangen/ voor M. Richards en zyne vrouw om mede aanboord te neemen. Ondertusschen wierdt de spys in de eetzaal/ en op tafel gebragt. De schotels en borden waaren van zilber/ en daar was ook een zilvere kelt met drank. daar

P. Dinding van
eerwaaren
onvoor-
zlen.

dat de Gouverneur met zyne gasten / en eenige van de Officiers aange-
 zeten waaren / en eben begonnen hadden te eeten / riep een van de soldaa-
 ten / Malayers , en slooide daarmede de maaltijd ; want de Gouverneur /
 zonder een woord te spreken / sprong terstond uyt een van de vensters /
 om zo dra als hy kon in 't Fort te komen ; zyne Officiers en dienaars
 peurden hem terstond naa / de rene dooz de vensters en de andere dooz
 de deur / elk so als hy best kon / laattende de 3 gasten zitten / die ook
 wel haast volgden / zonder te wooten wat de oorzaak van deeze schie-
 pte verbaasheid was . Toen de Kapiteyn en Mr. Richards met zy-
 ne vrouw by 't Fort gekomen waaren / stonde de Gouverneur hen aan
 de deur te wachten / en zo dra als zy 'er binnen waaren wierdt de
 deur geschooten ; want alle de soldaaten en dienaars waaren 'er reeds /
 en men liet niemand uyt om de spys / of 't zilber te haalen ; maar
 men losse eenige roers / om de Malayers te doen hooren dat men
 op zyn hoede was ; maar niemand van hen quam . Want deeze
 alarm was veroorzaakt dooz een Malayse kanoe vol van gewapend
 volk die dicht onder 't epland gelegen had / toen de Hollandse schuyt
 ten tweeden maale was uytgebaaren om te visschen ; waar op deeze
 Malayers ontberhoeds waaren aangekomen met hunne krissen en spies-
 sen / doodende een man of twee / terwyl de andere overboord gepron-
 gen / en 't ontkomen waaren / want zy waaren dicht by land ; en geen
 geweer hebbende konden zy geen weerstand bieden . Zy waaren ontrent
 een Engelsche myl van 't Fort / en aan land gekomen zynde spoede elk
 zich derwaards . De eerste die aangquam was degene die zo riep dat
 de Gouverneur daar van schrikte / en van de maaltijd weghiep . On-
 ze boot was op dien tyd aan land om water / en was bezig met
 de vaten te vullen uyt een beekje by het houte luyt . Ik weet niet
 of ons bootvolk die alarm gewaar wierdt / maar de Hollanders
 riepen hen toe dat zy zich haasten zouden om aanboord te gaan ;
 het welk zy deden : en wy hielden dien ganschen nacht goede wacht /
 met geladen roers / en laadkruid daar op . Maar het regende dien
 nacht zo hard / dat ik wepnig breeze had van dooz de Malayers
 overvallen te worden / dewyl ik uyt een van ons bootvolk / die
 wy te Malakka ingenomen hadden / verslaan had / dat de Malayers
 zelden of nooit een aanval doen als 't regent . Ik had dit te vooren al
 ontrent andere Indiaanen waargenomen / zo wel in West , als in Oost-
 Indie : want hoewel zy dan niet het grootste voordeel zodaanige die
 niet roers gewapend zyn zouden konnen aangrypen / zo weet ik echter
 niet dat het ooit in 't geheel is geweest ; waar over ik my nogtans wel
 verwonderd heb / om dat zy ons dan niet het meeste voordeel zouden
 konnen aantaffen ; want zulk geweer / als spissen en krissen / gelph
 deeze Malayers hadden / kon dooz de regen zo niet beschadigd worden gelph
 onze roers . Maar zy konnen 't in de regen niet harden / en 't was re-
 gens den avond / eer de regen viel / dat zy de Hollanders aarandeden .
 Anderendaags ligte het Hollandsch vaartuyt met de soldaaten het

1689.

Alarm
van de
Malayern.

De India-
nen onge-
willig om
in regen
te reeknen.

213

1689.

anker/ en zepide het epland rond/ om te zien of 'er ook Malayers waaren; maar geen vanden vindinge/ quamen zy weer ten anker. Ik zond toen volk met onze boot aan land/ om de besaans rae/ die ik 's daags te vooren gehouden had/ te haalen: maar 't was zulk een zwaare soort van hout/ dat zy 't niet uyt het bosch konden haalen. Onze Kapiteyn was nog aan land/ en hy zulks verstaande/ verzocht den Gouverneur dat hy een soldaat wilde zenden/ om ons volk te wyzen wat boomen best vooz dat gebruyk waaren; 't welk hy deed/ en daar op hielden zy terstond een boom om beyre/ omtrent van dikte en lengte gelyk als die ik afgehouwen had/ en bragten dezelve aanboord. Ik begaf my terstond aan 't werk/ en naadat ik hem tot het gebruyk bequaam had gemaakt/ maakte ik 'er 't zepl aan vast/ en hysste het op in zyn plaats. Tegens den avond quamen Kapiteyn Minchin en Mr. Richards met zyne vrouw aanboord/ naadat zy een nacht aan land gebleeven waaren/ en zy verhaalden ons alles wat hen aldaar wederwaaren was.

Wy wachtten nu alleenlyk na een Land-wind/ om uyt te baaren. In de voornacht hadden wy veel regen met donder en bliksem/ maar geen wind; ten een uur hadden wy een slepne land-wind/ en wonden ons anker op. Wy raakten van 't epland af/ eer 't dag was/ en stierden langs de kust Noordwaards/ met voornemen om nog 20 of 30 mylen verder langs 't land te zeplen indien de wind ons wilde dienen: Want de zeelwinden waaren nu Noordwest. Wy bleeven dien dag/ en den volgenden nacht dicht by de strand: maar 's daags daar aan de wind Noord en Noordnoordooft loopende/ staken wy over na Sumatra, tegens den avond passeerden wy de Diamant-punt; en dewyl de wind Oostnoordooft liep/ quamen wy naa twee dagen te Achin; zynde toen in 't laast van November des jaars 1689.

Wy vonden Mr. Koventry hier/ die 'er 2 of 3 dagen eer gekomen was. Kapiteyn Minchin ging met zyne passagiers aan land/ en wierdt van zyn dienst ontslagen. Ik bleef aanboord 30 lang tot dat alle de goederen geloft waaren/ en quam toen ook aan land/ alwaar ik 14 dagen lang heel ziek was aan een koozts. Maar naa hersteld quam ik weder aanboord door order van Mr. Koventry, die Kapiteyn Tylers en Mr. Daltons parten gekoft had/ en het schip toen brachtte met Peper/ Krubebe/ (welk ik meen dat ergens op Sumatra groeit) en Tin/ 't welk hy gekoft had uyt een Engelsch schip dat van Quea te Achin gekomen was: Hier beneven hadden wy nog iets van onze Malakke laading/ welke wy aanboord gehouden hadden/ te weten rottingen/ en wandelsstokken. Met deeze bracht zouden wy na 't Fort St. George gaan: wy namen ook twee Engelsche passagiers in/ die uyt de gevangens in 't land van den Mogol ontsluit waaren/ de een behoorde tot het schip de Defence van Kapiteyn Heath, waarmede ik naderhand na Engeland voer/ en was Schipper op 't zelve; de ander was Onderbootzman op 't schip de Princess Anna,

De Schryver laat voor de laatste reys te Achin.

Anna, 't welk op dezelfde tyd na Engeland vertrok. Gedurende den Oorlog die wy met den Mogol hadden / waaren deeze schepen in den baai van Bengale gewest / om onze goederen van de Rivier Hugly af te haalen; en roen waaren deeze twee / beneffens 2 of 3 andere eens aan land gegaan / en wierden door de Onderbaanen van den Mogol gevangen genomen / en een groot eind landwaard in gezonden / alwaar zy in naauwe hechtenisse gehouden / en dikwils met den dood gedreigd wierden. De oude Anabob, of Gouverneur der Provincie / afgezet / en een nieuwe aangekomen zynde / ontsloeg hy deeze mannen / en gaf hen verlof om na de zee kant te gaan / alwaat zy een Hollandsch schip vindende / dat na Batavia stond te vaaren / zich met nog een ander daar op begaven / en de resterende raakten op een ander vaartuyt: Maar dit Hollandsch schip een Engelsch schip ontmoetende / 't welk van Queda het Eil / waar van ik zo eben gesproken heb / te Achin bragt / zo verlieten zy 't Hollandsch schip / en voeren met dat Engelsch na Achin; en deeze twee stonden nu met ons na 't Fort St. George te vaaren.

't Was omtrent Pleuro jaar 1690 dat wy van Achin vertrokken. Wy stelden hoers na de eyslanden van Nikobar, en quamen in 't gezigt van dat / daar ik te vooren was aan land gezet: maar latende 't selve aan stuurboord / zeyden wy noorderlyk de baai in; want ik had van Mr. Coventry verstaan dat 'er om dat gety van 't jaar Noorderlyke / en Noorderoostelyke winden in die baai waaren. Wy voeren daerom over tot op de hoogte van Pallakar, en hebbende toen een schoone Noorderlyke wind / liepen wy langs de kust / tot dat wy door 't Fort St. George quamen / 't welk omtrent het midden van January was.

't Gezigt van deeze plaats wylt zee behaagde my wonder wel; want ze legt op een vlakke zandgrond / dicht aan den oever / en de zee bespoelt somtyds de muuren / die van steen zyn / en hoog opgehaald / met halve maanen / en strekweeren / met veel geschut belegd / zo dat door de muuren en mooije gebouwen binnen het Fort / de stad Maderas daar bupen / de Graafmaalden der Engelschen / de huysen en omleggende tuynen / en 't verschiep van mooije boomen / die gins en weer staan / het zulk een vermaakelyk landschap is / als ik nog ooit ergens gezien heb.

Maar myn voornemen is niet een plaats te beschryben die hy myne landslieden zo wel bekend is / als deeze. 't Is genoeg dat ik 'er gewag van maak / en dat ik zegge / dat naa eenige maanden verbylft aldaar / ik Mr. Moody en Jeoly den geschilderden Prins aantroffen hebbende / ik my gereed maakte om weder na Sumatra, en Benkouli te gaan / gelyk ik in 't eerste deel myner Reysstogt Pag. 369 verhaald heb. Ik voer dan van 't Fort St. George met Kapiteyn Howel in July 1690. Wy stierden een mooije poos langs de kust van Koromandel, eer wy na Sumatra over staken / lieten 't daarna op Benkouli aan loopen. Ik heb in 't eerste deel van myne aankomst

1690.

Zyn laarste verreck van Achin

En komt aan 't Fort St. George

1690.

En Ben-
kouli.

aldaar gesproken; maar dewyl ik niets van de plaats gezegd heb / zal ik zulks nu kortelyk doen / en daarmede dit Aanhangsel beëindigen.

Benkouli legt op de Westkust van 't eiland Sumatra, op omtrent 4 graaden Zuyder breedte. 't Is een plaats die kenbaar genoeg in zee is wegens een hooge spigtige berg in 't land. Het heeft een kleyn eiland voor zich / binnen 't welke de schepen ten anker leggen. De punt van Sillabar legt 2 of 3 mylen ten Zuyden daar van / en loopt verder uyt dan enig gedeelte van den oever / maakende van binnen een kleyne baai. Behalven deeze tekenen / als men tot op 2 of 3 mylen na aan den oever komt / ziet men het Engelsch Fort / dat uitzigt op de zee heeft / en zich mooi vertoont. Aan de Noordooft zyde van 't Fort / is een kleyne rivier / aan welks mond een groot pakhuys is om peper in te leggen. Een vierdedeel van een Engelsche myl van de zee staat een kleyn Indiaansch dorp / dicht aan de rivier / aan dezelfde zyde daar het Fort legt / en maar een kleyn eindje daaraan. De huizen zyn kleyn en laag / alle op steilen gebouwd op de Malayse manier / gelijk te Mindanao en Achin, want het dorp legt op een moerassige grond. Doch de Malayers bouwen veeltyds op zulke laage landen aan de rivieren / om het gerief te hebben van zich te wasschen / waar in zy groot vermaak scheppen: en 't is daar bene- den ook een gedeelte van hunne Godtsdienst dewyl ze Mahometaanen zyn; en indien 't wezen kan / bouwen zy hunne huizen zo / dat ze over de rivier heen schieten.

Weeder

't Weeder is daar niet van 't beske: men heeft 'er zwaare regens / voornamelyk in September, Oktober, en November, en daarby groote hitte. Maar als de wind hard waait / gelijk het dikwils gebeurt / dan is de lucht koel; zo dat de Zee-winden by mooi weer gemeenlyk by versch en verquikend zyn. De land-winden / die over moerassen komen / brengen doorgaans een stank met zich. In 't algemeen is 't een ongezonde plaats / zo dat de soldaaten op 't Fort siekelyk waaren / en al veel stierben. Aan de zuydzy van 't Fort is een mooi veld van een Engelsche myl of 't twee in 't vierkant / door de Engelschen Greenhil genoemd; het brengt lang dik gras voort; de Noordwestster zyde strekt na de zee kant / en aan de Zuydooftster zyde leggen hooge boschaadjen.

De Lands-
bouw.

De Landsbouw is zeer verscheelend / naar dat de stand is; want landwaard in is 't bergachtig / evenwel zyn die bergen niet geboomte begroeid / 't welk een teken is dat de grond vruchtebaar genoeg is. Het laag land langs de rivier / inzonderheid dicht by de zee / is moerassig / brengende niet voort dan ried / of bamboezen: maar 't hoog land is redelyk vruchtbaar. De aardkorst is diep / en is zwart of geel; en op sommige plaatsen klep / of zodaanig een aarde die heel bequaam is om 'er tieghelen van te bakken.

De Boomen in de bosschen zyn doorgaans groot van stam / recht en lang / van verscheidenley soort / en tot veelley gebuik bequaam. De vrucht-

buchten van 't land zijn ontrent dezelve als te Achin en Malakka, naa- 1690.
 melph/ Limoenen/ Oranjeappelen/ Guavás, Plantains, Bananas Ko-
 kosneuten/ Jakás, Durions, Mangas, Mangaslanges, Pompoenen/
 Dinnappelen/ en Peper. De wortelen zijn Jams en Potatos. ^{Gebooms-} ^{te vruch-}
 'er ook by wel wassen; maar of de Inboozlingen genoeg tot hun ep-
 gen gebruik zaaien/ weet ik niet.

De Landdieren zijn Buffels/ Ossen/ Harten/ wilde Derkens/ Her-
 berkens/ Guanós, Haagebiffen enz. Het tam gevogelte bestaat in
 Enden en Meesthoop-vogels/ die 'er zeer overbloedig zijn: de wilde
 vogels zijn Papegaaien/ Parrekiten/ Duyven/ Toetelduyven/ en veel
 ander kleyn gevogelte.

De Inboozlingen zijn zwartachtige Indiaanen gelph hunne gebuu- ^{De In-}
 ten te Achin. Zij zijn dun/ recht opgeschooten/ werkzaam/ en nyber- ^{bootlin-}
 ook zijn ze gezellig/ en begeerig om koophandel te drijven: maar zo men
 hen eenige schimp aandoet/ zijn ze trouwloos en wraakgierig. Zij
 woonen tamen in Dorpen/ en spreken de Malayse taal/ zijnde van
 kleeding/ spys/ en gewoonte gelph andere Malayes, die alle/ booz-
 zoveel ik heb konnen verneemen/ van de Mahometaanse Religie zijn.
 Men vindt eenige Handwerklieden onder hen/ eenige wepnige daarvan
 zijn Smids/ maar de meeste zijn Timmerlieden/ die om een daghuur
 booz de Engelschen in 't Fort werken. De bylen die zij gebruiken zijn
 zulk sachs als die te Mindanao, en zo gemaakt dat ze ook als vissels
 konnen beezig worden. Men heeft 'er mede Visschers/ die met visch te
 bangen/ van welke men verscheptenerley soort op die kust heeft/ zich
 geneeten. Ook zijn 'er veel Zeeschildpadden. Die Malayes, welke
 dicht by 't Engelsch Fort woonen/ worden gemeenlyk in dienst van de
 Engelsche Oostindische Maatschappij gebruikt/ om booz hen te wer-
 ken/ maar 't Landvolk geneert zich meest met den Akkerbouw; plan-
 tende wortelen/ spys/ Peper/ enz.

Peper is de booznaamste verkoopbaare waar van dat land/ en groeit ^{Peper.}
 heel weelig langs de kust; maar de grootste menigte die 'er uytge-
 boerd wordt komt de rivier af/ uyt het land/ of wordt van Sillabar,
 of andere plaatsen aan de zee kant/ met klepne baartuygen gehaald.
 De peper groeit ook in menigte op andere plaatsen van dit eiland/
 als te Indrapore, Pangasanam, Jamby, Bankalis, enz. Zij groeit me-
 de op 't eiland Java, op de kusten van Malakka, Malabar, Kochin-
 china, enz. Men zegt dat op de kust van Malabar de beste groeit/ of
 ten minsten dat de Inboozlingen daar de beste toezigt op dezelve nee-
 men/ en ze volkomen ryp laten worden/ waar booz ze grooter en schoo-
 ner valt/ dan elders/ daar ze al te vroeg geplukt wordt/ om 'er te min-
 der van te verliezen; want als ze volkomen ryp is/ valt 'er eerder een
 gedeelte van op de grond/ dat te looz gaat.

't Was de Peperhandel die de Engelschen betwoog zich hier neer te ^{Peperhan-}
 slaan: want naadat ze Bantem waaren quytgeraakt/ alwaar ze ge- ^{del.}
 woon waaren dit krupd af te haalen/ waaren ze vertegen hoe den
 De-

1690.

Peperhandel te herstellen / die nu neffens andere specerpen in handen der Hollanders alleen verbalken was; Alhoewel de peper die wy van Bantem plagten te haalen / niet alle op 't epland Java groeide / ja misfchien niet het tiende deel daarvan; want ze wierdt / 30 my gezegt is / meest van Sumatra, en voornaamelyk van Benkouli en de omleggende plaatsen gebragt. Om die reden was 't noodig booz onze Engelschen om hier een ingang te krygen / tot herstellinge van hun verbalcken handel. Evenwel heb ik verstaen dat zy 't inneemen van deeze plaats den Inboozlingen meest hebben dank te wyten; want eenige van de Rajas van 't land hadden Gezanten na 't Fort St. George gezonden / om de Engelschen te noodigen dat ze bezit van die plaats wilden konnen neemen / eer de Hollanders het dedden / dewyl die ook daar op toefden. Doch de Engelschen hadden het geluk om 'er eerst te komen / hoewel 't 30 krap byquam / dat de Hollanders met hunne schepen al in 't gezigt waaren / eer ons volk alle aan land was; die daar op terfoud gescht aan land haalden / om zich te verweeren; zo dat de Hollanders van hun oogmerk versteen waaren. Dit was 30 ik verstaen heb / ontrent het jaar 1685. 5 of 6 jaaren eer ik daar in 't land quam: en daarop maakten de Engelichen daar een Fort en versterkten zich.

*t Fort van
Benkouli

Het Fort / gelyk ik reeds gezegd heb / staat tegen de zee aan / en legt ontrent 100 schyeden van de rivier. Men heeft 'er groote kosten aan gedaan / maar met weynig nut / om dat het zulk een ongeregeld werk is / als ik ooit gezien heb. Ik zepde tegen den Gouverneur dat het beste middel zou zyn / het gansch te vernieuwen / en met hard steen / of gebakken steenen / welke beyde men ligtelyk bekomen kon / op te haalen. Hy gaf my te verstaen dat die raad hem niet quaalpyk geviel / maar dat hy de Compagnie op geen groote kosten wilde jaagen: en het derhalven liever wilde verbeteren dooz eenige veranderingen te maaken. Maar dit was b vlooten werk / want dewyl alles van aarde was / zeg het gestadig in 't nat seizoen weg / zo dat het gescht dikwils in de grast viel. Terwyl ik 'er was / verbeterde ik alles daar aan wat moogelyk was. Ik maakte de bolwerken zo geregeld als ik kon volgens 't model naat welk ze gemaakt waaren / en dewyl 't Fort tot een byfhoek aangelegd was / en 'er nogtans niet meer dan 4 bolwerken waaren gemaakt / sialt ik een byfde af / en maakte een aftekening daar van / welk ik den Gouverneur gaf; en indien ik langer gebleeven had / ik zoud het ander bolwerk opgemaakt hebben: maar ondertusschen is 't ganfche bestek wel de helft te groot booz zulk een slechte bezetting; en 't beste middel zou zyn / alles af te bzecken / en een geheel nieuw werk te maaken.

Rajas mis
handel.

Het Fort wierdt maar slozdig geregeerd terwyl ik daar was; en men dzeg geen zorg om een goed verstand te onderhouden met de Inboozlingen / gelyk op alle plaatsen daar men handel byst behoort te gelyeden / Toen ik daar eerst gekomen was / wierden 'er twee van de nabuurige Rajas in de slok geslooten / om geen andere reden / dan dat ze niet zo veel peper in 't Fort gebragt hadden / als de Gouverneur ontbooden had.

Daar

Daar nogtans deez Rajas in 't land regeerden / en goed getal onderdaanen onder zich hadden / die over deez baldadighejd zo verbitterd waren / dat zy daar naa quamen om het Fort te bestormen / onder 't geleide van een van deez Rajas. Maar het Fort / zo slecht als 't is / is sterk genoeg voor zulke slechte soldaaten als zy zyn; want schoon ze moeds genoeg hebben / echter hebben ze geen geweer dan houthoor / kris / en speessen / wetende gansch niet met schietgeweer om te gaan. Op een ander tyd meenden ze 't Fort overrompeld te hebben / onder schijn van een haangevecht / op hoope dat de soldaaten van 't Fort zouden uptgekomen zyn om dit spel te zien / en dat het Fort also zonder bescherming zoude geweest zyn: want de Malayers, die groote liefhebbers van haangevechten zyn / waaren ontrent 1000 man by een om dit spel te zien / terwyl een andere party van gewapend volk in een hinderlaage lag. Maar niemand van 't garnisoen ging upt / dan een Jan Neklin een Deen, die een groot liefhebber van 't spel was / doch by de laage ontdekkende / gaf 'er den Gouverneur kennis van / die 'er al byz ontfeld over wierdt: maar eenige weynige schooten upt het kanon verdoeven dien hoop wel haast.

Ik heb hier niet meer by te voegen / dan 't gene myne persoon betreft / Beflyt.
't welk van zulk een belang niet is / dat de Lezer daarmede behoeft gemoeld te zyn. Ik heb in 't eerste deel myner Reisstogt rondom de wereld Pag. 373. gezegd om wat reden ik Benkouli verliet / en 't verhaal myner reyse vandaar na Engeland is in dat deel te vinden: zoo dat ik dan hier mede dit Aanhangel beslypt.

Eynde van 't Eerste Deel der Aanhangelen.

1690.

V E R V O L G

Van

WILLIAM DAMPIERS

R E Y S T O G T

Rondom de

W E R R E L D.

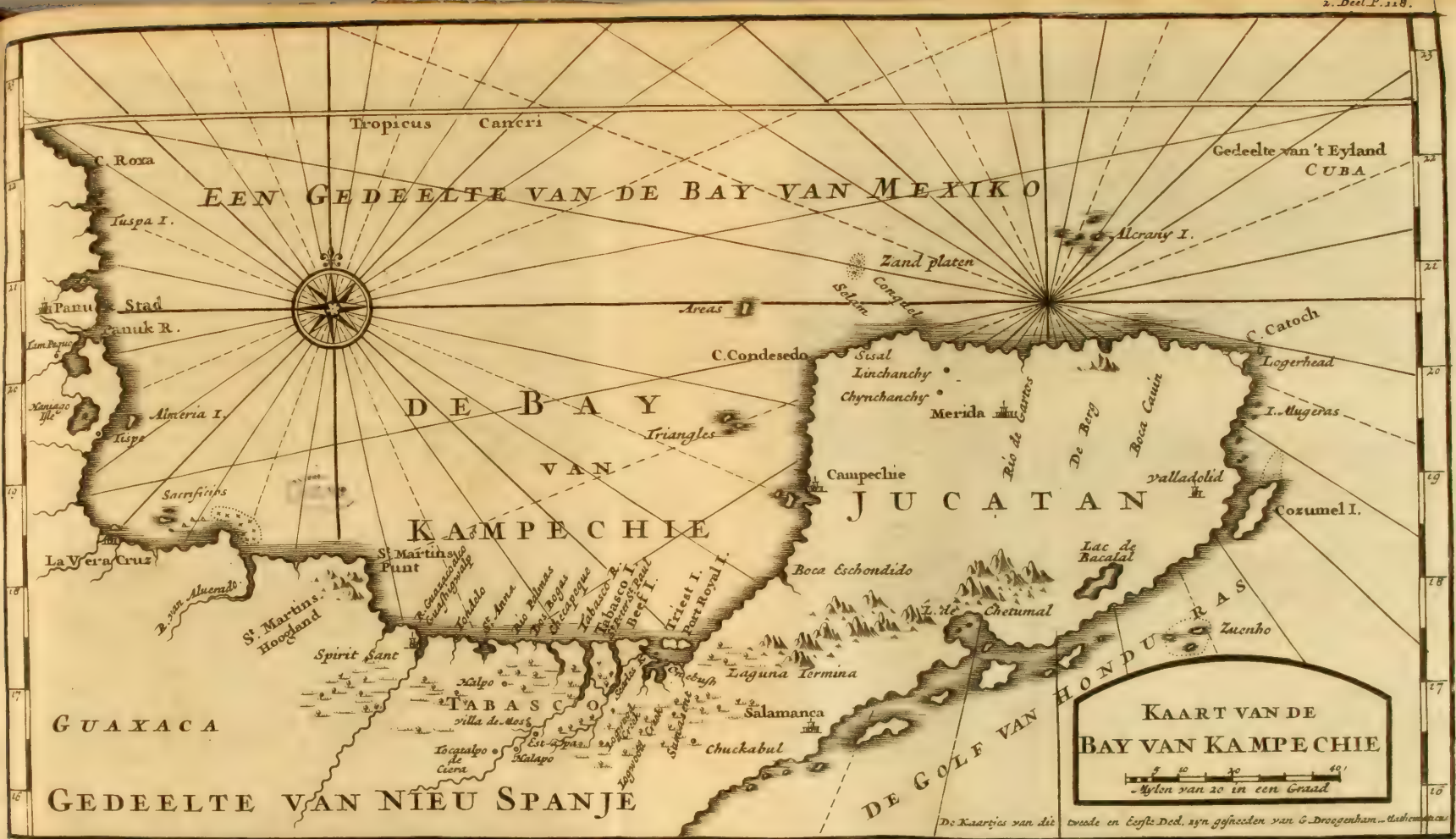
II. A F D E E L I N G.

Beſhelzende.

Eene beſchryving van de Baai van Kampechie in
Weſtindië, en andere omleggende plaatſen.

I. H O O F S T U K.

Des Schryvers eerſte togt ter zee, na Vrankryk, en
Terreneuf, en naderhand na Ooſtindië. Zyne togt
na Weſtindië. Beſchryving van St. Lucia, de Karibi-
ſche Indiaanen, en Kapiteyn Warner. Hy komt op Ja-
maika. Zyn verblyf aldaar. Zyn togt na Kampechie.
Het Ooſten en Noorden van Jukatan. Key-Mugo-
re. Kaap Katoche; 't van hakken Verfhout. De Berg,
en

en, Salperige aarde. De Indiaansche dorpen. De 1690.
 Visch Tarpon. Visschers. Uyt te kyken. Rio de la
 Gartos, Zoutpannen. Selam, Sisal, en Kaap Konde-
 cedo. Aankomst aan 't eyland Trist, in de baai van
 Kampechie. Onthaal onder de Houthakkers. Ontvug-
 ting van vier Engelsche gevangenen van Mexiko en
 Kampechie. Hy keert weer na Jamaika, en wordt door
 twee Spaansche Schepen gejaagd. Moeijelykheyt der
 togt; vervalt op Alkrani eylanden. De vogels aldaar.
 Zwaardvisch. Zeehonden. Schipbreuk van Kapiteyn
 Long en andere. De diepte daar ontrent. Hy passeert
 de ondiepten van Kolorado, en ankert dicht by de
 Kaap van St. Antonio op Kuba. Vaart langs de ey-
 landen Pines. Ankert by 't eyland groot Kayman.
 Keert te rugge, en ankert weder by 't eyland Pi-
 nes. Deszelfs gewas, Rakoens, Landbrakken, Kro-
 kodillen, Vee. Steekt weder in zee, komt te Ja-
 maika weder aan.

Onder andere zaaken/welke ik in 't eerste deel myner Reis-
 togt beloofde/ was ook dat ik een verhaal meende te geeven
 van de Baai van Kampechie, alwaar ik ontrent drie jaaren
 gewoond heb. Ik zal my nu van die belofte quytten. En de-
 wylt myne reyse na Kampechie eerder was in tyd/ dan toen
 ik myne Togt rondom de werrelt afleide/ zal in 't kort sers melden van
 myne eerste togt ter zee/ en nog eenige andere.

Myne Vrienden hadden niet voor om my ter zee op te trekken/ maar Des Schy-
 deeden my 't school gaan/ tot dat ik bequaam zou zyn om eenige hand- vers eerste
 tering te leeren. Maar naa dat myne Ouders gestorben waaren/ togt ter
 namen myne Doogden my van 't Latynsche school/ en lieten my
 Opferen leeren/ en besteedden my daarnaa by een Schipper vaar
 Weymoeth omdat ik lust had de werrelt te bezien. Ik deed met
 hem een reyse na Vrankryk, en daarnaa een togt na Terreneuf, zyn-
 de toen ontrent achttien jaaren oud. Met die reyse bragt ik een Zo-
 mer door; maar de koude van dat gewest had my zo geneepen dat ik
 een weerzin had om weder derwaards te gaan. Ik quam dan 't huyse
 by myne vrienden/ doch eenigen tyd daarnaa weder te Londen komen-
 de/ wierdt my een watine en lange togt aangebooden/ die my weder
 in zee voerde. Ik begaf my op een opgaand Oostindisch schip/ ge-
 naamt

1690. naamd de John en Martha, Kapiteyn Earning, hebbende myn zelve op myne voorige togten eenigfins bequaam daar toe gemaakt. Wy voeren recht na Bantem op 't eyland Java, en twee maanden aldaar gebleven hebbende / quamen wy naa verloop van rypen een jaar weder t'huys / ynde in 't uytgaan aan St. Jago een van de Kabo Verdes eylanden / en in de weertom reyse aan 't eyland Ascension aangeweest. Op deeze togt kreeg ik meerder kennis in 't Stiermanschap / maar hield geen dagelysche aantekening. Wy quamen te Plymouth ontrent twee maanden eer de Ridder Robert Holmes uitging om op de Hollandsche Smirnsche bloot aan te vallen: en dewyl daar op de Hollandsche Oorlog volgde / ging ik die Zomer niet in zee / maar begaf my na myn broeder in Somerset-Shire. Doch naardien ik moede wierd aan land te blyven / nam ik dienst op 't schip de Royale Prince, waar op de Ridder Eduard Sprag geboord; 't was toen in 't jaar 1673 in welke Zomer drie zeeflagen voorbleven. In twee daar van ben ik geweest / maar ziek wordende / wierd ik op een Hospitaal Schip, een dag of twee voor het derde gevecht / overgezet / en zag die slag maar van verre; in dezelve sneuvelde de Ridder Sprag. Ik wierd kort daar naa te Harwich met andere zieken en gequesten aan land gezet / naa een poos gegruind te hebben ging ik t'huys na myn broeders / om tot verhaal van myne gezondheid te komen.

Ondertusschen liep de Oorlog met de Hollanders ten eynde / en met myne gezondheid kreeg ik myne oude geneegenheid weer om ter zee te gaan. Zeker Edelman / Kolonel Hellier, van East-Koker in Somersetshire, myne geboorte plaats / boodt my eenig belind aan op zyne plantazie in Jamaika, onder eenen Mr. Walley: dies voer ik derwaars met Kapiteyn Kent, op 't schip de Content van Londen.

Zyne togt
na West-
indie.

Ik was toen ontrent 22 jaaren oud / en had nooit in Westindie geweest: op dat ik derhalven op Jamaika komende niet voor slaaf mogt verkocht worden / maakte ik met Kapiteyn Kent een verdrag / dat ik voor myne vracht scheepswerk zou doen / en nam een handschrift van hem dat hy my op onze aankomst op vyve boeten zou zetten. Wy zeplden de rivier de Teems uyt in 't voorst van 't jaar 1674. en dewyl de wind ons gunstig was / troffen wy de passade-wind haast aan / en stierden na 't eyland Barbados. Toen wy in 't gezigt daarvan gekomen waaren / zepte de Kapiteyn tot zyne passagiers / dat zo zy 't habengeld betaalen wilden / hy daar op de reede woude gaan ankeren / en 'er zo lang blyven totdat ze eenige verversching bekomen hadden: maar dewyl de kooplieden niet gezind waaren van hun geld te scheyden / hieldt hy af / en sielde hoers na Jamaika.

't Naaste eyland dat wy zagen was Ste. Lucia, 't legt ontrent 30 mylen van Barbados / en heeft overbloed van groote boomen tot beelerley gebuys bequaam. Om die oorzaak wordt het dikwils van de Engelschen bezocht / die zich aldaar van rollen en boomen komen voorzien. Zy hebben al gepoogd een Volkplanting daar op te rechte-
ten /

ten / maar totnogtoe heeft het niet willen gelukken / wegens de Karibische Indiaanen. 1675.

De Karibische Indiaanen zyn van een sypdhaare aard / en houden veel van op zee te schipmen in Periagos of groote Kanôs; zy woonen voornaamelyk op 't vaste land / maar in sommige seizoenen van 't jaar bezoeken zy deeze eylanden om hun vermaak. Zy plagten eertyds veel op Barbados te komen / maar sekerd dat de Engelschen zich daar ter neer gezet hebben / zyn zy genoodzaakt geweest het zelve te verlaaten / en zich in hunne zeetogten te vergenoegen met zodaanige Eylanden daar de Europeers geen bezit van genomen hebben / of met zulke die zy hoope hadden te bemagtigen / gelyk zy dat van Ste. Lucia gedaan hebben.

Karibische
Indiaanen

Dicht aan de vaste kust alwaar deze Indiaanen woonen / legt Tabago, 't welk toen de Hollanders zich eerst daar ter neer sloegen veel aanschoot van hen leed. Deeze Indiaanen zo ny verhaald is / hadden eertyds Plantazien op de meeste Karibische eylanden / en plagten in hunne zeetogten 3 weken of een maand op een eyland te blyven / en dan na een ander te gaan / bezoekende also de meeste der zelve eer zy dan na de vaste kust keerden.

St. Vincent is mede een van die eylanden / leggende dicht by Ste. Lucia. Wy zonden onze boot daar aan land / en ons volk vond 'er eenige Karibische Indiaanen, en kost van hen een Plantains, Bananas, pynappelen / en supkerieten / en in 't wederkeeren quam 'er een kanoë met 3 of 4 Indiaanen met hen. Deeze herhaalden dikwyls de woorden van Kapiteyn Warner, en scheenen 'er over ontsied te zyn. Wy wisten toen niet wat dit zeggen wilde; maar naderhand versond ik / dat deeze Kapiteyn Warner op Antego, een van onze Engelsche eylanden / geboren was / zynde de zoon van den Gouverneur Warner, by een Indiaanische vrouwe / en dat hy dooz zyn vader op de Engelsche wyse opgetrokken wierdt; doch dat hy van zyne moeder de Indiaanische taal leerde. Groot geworden zynde / en zich van zyns vaders maagschap versnaad ziende / verliet hy zyns Vaders huys / begaf zich na Ste. Lucia, en woonende daar onder de Karibische Indiaanen, zyne vrienden van 's moeders zyde. Hy zich aldaar naar hunne gewoonte boegende wierdt een van hunne Kapiteyns / en schupinde van 't eene eyland na 't ander / gelyk zy gewoon waaren te doen. Deeze Indiaanen hadden te dezer tyd op de Engelsche Plantagien van Antego ge-roofd. Dies toog de zoon van den Gouverneur Warner, dien hy by zyne huysvrouwe gewonnen had / met een party volks heenen om de Indiaanen te bereugelen / en quam ter plaatse daar zyn broeder de Indiaanische Warner zich onthieldt. In schyn was 'er groote blydschap op hunne eerste byeenkomst / maar hoe verre zulks ging / toonde de wytslag; want de Engelische Warner, zynde ykelyk van drank booz-zen / noedig zyn halven broeder om byzich met hem te wezen / en gaf onder het onthaal zyn volk een teken om hem en alle zyne In-diaanen te vermoorden; gelyk daar op geschiedde. De oorzaak van

Kapiteyn
Warner.

uak.

Vermoord

deeze

1675.

deezze onmenschenlike daad wozd verscheydenlyk verteld; sommige zegen dat deeze Indiaansche Warner die roof op den Engelschen gepleegd had/ en dat zyn broeder om die oorzaak hem en zyn volk doodde; anderen daarentegen willen/ dat hy een groot vrynd van de Engelschen was/ en niet gedoogen wou dat zyn volk hen eenig leed zou doen/ maar dat hy alles deed wat in zyn vermoogen was/ om hen tot een minnelijke gemeenschap te brengen: en dat zyn broeder hem enkelijk doodde omdat zich schaamde aan eenen Indiaan vermaagtschap te zyn. Maar 't zy daar mede zo 't wil/ hy wierdt om die moord aanspraakelyk geoordeeld/ en was genoozaakt in Engeland te komen om aldaar des vorge te recht gesteld te worden. Ondertusschen zyn zulke trouwlooze en snoode handelingen groote hinderpaalen vooz ons om by de Indiaanen in achtinge te geraaken.

Van deeze Eylanden stierden wy verder westwaards/ en komende aan 't oost-eynd van Hispanjola, voeren wy langs de zypdy tot aan de Kaap Tiburon; aan 't west-end van dat eyland. Daar maakten wy een bylegger/ en zonden onze boot aan land; want Kapiteyn Kent had verstaan dat 'er by die Kaap groote bosschen van Oranjeappel-boomen waren: Doch ons volk kon 'er geen vinden. Niettemin heb ik wy sekerd van verscheydene die daar geweest zyn/ laaten zeggen/ dat 'er daar ontrent groessen. Vandaar stierden wy na Jamaika, alwaar wy binnen korten aangquamen/ en 'er de eerste tydning bzagt van de bzeede met de Hollanders.

Aankomst
op Ja-
maika.

Alhier wierd ik volgens myn verdrag aansonds ontslagen/ en 's anderendaags ging ik na de Spaansche plaats genaamd Sant Jago de la Vega, alwaar ik Mr. Whalley gevonden hebbende gingen wy t'zamen na Kolonel Helliens plantazie in de 16 myls dreef. In onzen weg daarwaards passeerden wy dooz Sir Thomas Muddifords plantazie/ by de Angels, alwaar te dier tyd Otta, en Kakao-boomen groeiden/ en waadende dooz een byz bzeede rivier/ gingen wy twee of drie Engelsche mylen aan de zyde daar van tegen de stroom op/ zynde ter wederzyde hooge bergen. De weg na de 16 myls dreef was dooztyds bezet om/ achter een groote berg; tot dat Mr. Kary Helliars, des Kolonels broeder/ deeze weg opvondt. Want vermits hy begeerig was een korter weg te neemen/ ging hy met eenige andere langs de rivier/ totdat ze bevonden dat dezelve tusschen een rotz doozvloede/ die heel slecht in de weg stond. Deeze klauwterden zy met heel moeite over/ maar dewyl een hond die hem toebehoorde/ een hol in de rotz vondt daar hy dooz kzoop/ beslooten zy daar up dat 'er een doozrogt was; dies liet hy de rotz dooz bushupd springen/ totdat hy een weg gemaakt had die zo breed was dat 'er een paard met een pakh/ en zo hoog dat 'er een man te paerd doozryden kon Dit wozdt nu de Hollerots genoemd; Eenige andere plaatsen slechte hy ook/ en maakte een redelyke goede weg daar van.

Hy was een zeer verstandig Heer/ en zoud/ indien hy had blyven leeben/ eenige voordeeltige konsten op dat eyland voozgelyt hebben.

Hy

Hij was eens bezig om salpeter aan de Angels te maaken / maar hij bracht het tot geen volkomenheid: of de aarde niet bequaam daartoe was / weet ik niet; maar waarschnelyk is 'er salpeteraarde op andere plaatsen / voornaamelyk by 't Passage-Port, alwaar / 30 ik verstaan heb / de rieten geen zoete suphet opleveren / door de zouthed van 't aardryk.

Ik woonde by Mr. Whalley aande 16 myl dreefs bykans 6 maanden / en begaf my toen in dienst van eenen Kapiteyn Heming, op zyn plantazie te Ste. Anne, aande Noordzyd van 't Epland te passen. Dies reed ik van St. Jago de la Vega, na St. Anna.

Op deeze weg was maar slecht gerief voor de Reysigers. De eerste nacht sloop ik in een arme Jaagers hut aan den voet van Mont Diabolo aan de zuydzyde / alwaar ik 's nachts toen de landwind opquam / zeer koud werd / door gebrek van kleederen om my te dekken.

Deeze berg is een gedeelte van een groote richgel die van 't Oosten na 't Westen van 't epland zich uytstreckt: aan 't oost-end wordt hij genoemd de blauwe berg, welke hooger is als deeze. Den volgenden dag Mont Diabolo gepasseerd zynde / kreeg ik een harde slaappleats aan de voet daarvan aan de noordzyde / en den derden dag daar naa quam ik by Kapiteyn Hemings plantazie.

Ik was daar gansch byten myn element / weshalven ik / 30 da als Kapiteyn Heming daar quam / my van hem ontsloeg / en na Port Royaal voer met eenen Mr. Statham, die gewoon was met koopmanschap 't epland rond te baaren / en juist op dien tyd daar aangquaam.

Van Port Royaal, voer ik met eenen Mr. Fishook, die aan de noordzyde van 't epland handelde / en 't somtyds ook wel rond voer. Hier door kreeg ik kennis van alle de Havens en Baayen van Jamaïka, en van 't gene 'er gemaakt wierdt / alsmede van de land en zee winden: want ons werk was goederen te brengen / of van de plantazie af te haalen / en na Port Royaal te voeren; en wy werden altoos beleefdelyk onthaald / 30 in de huizen / als in de plantazien / hebben de byghed om daar in te wandelen / en dezelve te bezien. Zy gaven ons ook Plantains, Jams, en Potatos, om met ons aanboord te nemen / 't welk dan gemeenlyk onze spys op reys was.

Maar naa 6 of 7 maanden verliet ik die baart / en begaf my aam boord van eenen Kapiteyn Hudsel, die na de baai van Kampechie stonde te gaan om Werf hout te laaden.

Op zeilden van Port Royaal ontrent het begin van Augustus, des jaars 1675. in gezelschap van Kapiteyn Wren in een kleyne Jamaïkase bark / en Kapiteyn Johnson die een kists van Nieuw Engeland boerde.

Deeze reys is al den wege langs voor de wind / 30 dat de schepen dezelve gemeenlyk in 12 of 14 dagen afleggen; ook waaren wy niet langer

1675.

ger onder wege / want wy hadden zeer schoon weerder / en lepdn nergens aan / booz dat wy by 't epland Trist in de baai van Kampechie quamen / 't welk de eenigste plaats is daarze aandoen. In onzen weg derwaards zeplden wy eerst boozby kleyn Kaimanes, latende het aan bakboord leggen / en Monbrak, 't welk twee Eplandjes zyn / ten Zuyden van Kuba. Het land dat wy naast daar aan zagen was het epland Pines, en westelyk boozbaatende kreegen wy de Kaap Korientes in 't gezigt. Dus zeplden wy aan de zuydzij van Kuba tot dat wy aan de Kaap Antonio quamen / die aan 't west-end legt / en steekende toen ober na het half eyland Jukatan, quamen wy by de Kaap Katoch, zynde de uiterste hoek van dat boozgebergte na 't Oosten.

Het land loopt van deeze Kaap ontrent 40 mylen zuydelijk / tot dat men aan 't epland Kozumel komt / en vandaar strekt hy zich zuydwest van de baai van Honduras. Ontrent 10 mylen van Kaap Katoch, tusschen dezelve en Kozumel, legt een eplandje dat de Spanjaards noemen Key Muger of Vrouwen eyland, om dat men zegt dat toen zy eerst in die gewesten quamen om 'er te woonen / zy hunne Vrouwen daar lieten / terwyl zy zelve na 't vaste land overstaken / om een beter verblyf te zoeken; doch nu hebben zy 'er geen woonplaats / wat zy ook boozdezen daar moogen gehad hebben.

Ontrent 3 mylen van Kaap Katoch, recht daar tegen ober / is een eplandje genaamd Loggerhead-key, misschien om dat het veel aanloop heeft van een soort van zeefchildpadden zo genaamd. Dicht by dit epland vindt men altoos een groot geruisch of gebozrel / 't welk onze zeelieden de Ripraps noemen. Deeze Kaap / schoon hy een gedeelte van 't vaste land schynt te zyn / wordt echter daar van afgescheyden dooz een kleynne kreek / die naauwlyks wyd genoeg is booz een kano om 'er dooz te passeeren / en evenwel daardooz tot een epland wordt gemaakt. Dit is my verhaald van eenige / die zepden / ter naauwer nood met een kano daar dooz gebaaren te zyn.

De Kaap
Katoch.

Deeze Kaap is aan de zee laag land / maar wat verder van den oever ryst hy hooger / zynde met boomen van verscheydenley soort / booznaamelyk Ders hout / begroeid; en had daarom toenmaals grooten aanloop van die van Jamaika, welk daar quamen om 't zelve af te haalen / tot dat alle die soort van boomen aan de Zee kant afgehoutwen waaren: maar nu is 't gansch verlaaten / omdat het voeren na de schepen meer arbeiden moeite is / dan het houtwen / haalen / en bediffelen. Behalven dat vindt men nu beter hout in de baajen van Kampechie en Honduras, en toen ik 'er was behoefde men 't niet verder dan 300 schreden te draagen / daar men het aan de Kaap Katoch, eer die plaats verlaaten wierdt / wel 1500 schreden draagen moft.

De eerste plaats van belang betreffen de Kaap Katoch, is een berg aan de Zee / genaamd de Mount, leggende ontrent 15 mylen daar van af / en is zeer aanmerkelek / om dat 'er geen ander hoog land is langs die kust. Ik ben daar nooit aan land geweest / maar heb per-
sonen

soonen gespyookten / die de plaats zeer wel kenden / en van geboeten waaren / dat de Berg niet natuurlijk / maar door menschen handen gemaakt was. En 't is inderdaad heel waarfschynelyk dat die plaats is bewoond geweest / omdat 'er veel waterbakken zyn / die men acht gemaakt te wezen om regenwater te vergaderen. Want men vindt 'er geen versche bronnen / vernids het aardryk zandig / en heel zout is; zo dat ook de Spanjaars, gelyk my van een geloofwaardig persoon gezegd is / het haalen om Salpeter van te maaken. Hy zeyde my ook dat hy 'er eens met een Kaper was geweest / en met eenig volk aan land gekomen zynde / hadden zy ontrent 100 pakken van deze aarde in Palmestes-bladen gebonden zien leggen / en een Spaansche Mulatto daarby om dezelve te bewaaren. Deze Kapersgasten deze pakken ziende / hoopten ten eersten / dat 'er Maiz of Indiaansche korn in zoude zyn / maar dezelve openende vonden zy dat 'er niet dan aarde in was; en wanneer zy den Mulatto vroegen waartoe het was / zeyde hy dat men 'er poeder van zou maaken / en dat hy een bark van Kampechie verwachtte om de pakken weg te haalen. Deze persoon verhaalde my ook dat hy 't geproefd hebbende zeer zout bevonden had / gelyk alle de aarde daar ontrent was. Zo dat het niet ontwaarfschynelyk is / dat die bakken gemaakt zyn geweest om een Salpeter-werk op te rechten. Doch hoedaanig een voornemen men de voerze ook gehad heeft / daar werdt nu geen gebruik van gemaakt / en daar zyn geen inwoonders op of ontrent die plaats.

Tusschen den Berg ende Kaap Koncededo dicht by de zee / zyn veel plekken niet Mangrove-boomen begroeid / die van verre zich vertoonen als eplandjes / maar dichterbij komende / wanneer men andere kleyner boomen kan bemerken / dan ziet het als een gebroken en gescheurde grond; doch ten laatsien vertoont het land zich heel effen en gelyk voor 't gezigt.

De naaste plaats op deze kust is Rio de la Gartos, lyna in 't midden tusschen de Kaap Katoch ende Kaap Koncededo. Dit is ook een aanmerkselpke plaats / want ter wederzyde van de rivier is 'er een bosch van hooge Mangrove-boomen / waar door de plaats zeer kenbaar is. De rivier is maar smal / doch diep genoeg voor kanoes. Het water is goed / en my is geen ander beek of versche rivier op de gansche kust van de Kaap Katoch tot op 3 of 4 mylen na aan de Kaap Kampechio bekend.

Een weynig beoosten deze rivier is een visscherij / en een Indiaansche hut of tuyn in 't bosch / alwaar de Indiaansche visschers / die onder de Spanjaards behooren / zich in de tyd van 't visschen onthouden / terwyl hunne wooningen en huysgezinnen verder landwaard in zyn. Men ziet 'er staaken daar zy hunne netten aan ophangen / en schjaagen om de visch op te droogen. Als zy in zee gaan / visschen zy 4 of 5 mylen van land / na Snappers en Gropers, of Bakkeljau, in 't eerste deel myner Reysstogt pag. 65. beschreeven.

Seberd dat de Kapers en Houthaalders langs die weg gezeyd hebben /

1675. Zyn deeze Visfchers seer fchuultu geworzen / omdat men hen dikwils aangepakt heeft : zulks dat nu wannere zy in zee zyn / en een zepl zien / zy hunne kanoes terfiond niet de rand gelphs het water doen zinken ; want als de kanoes eens vol water zyn / zinken ze niet laager / en zy zelbe houden niet dan 't hoofd eben boven water / totdat het fchep dat zy zien voor by is / of de nacht op de hand komt. Ik zelf hebze wel onder zepl gezien / datze dus als in een oogeblik up het gezigt verdwreenen. De Visch die zy niet verre van den oever niet hunne netten vangen / zyn Snoeken / Dog-bifch / en Tarpoms.

Tarpom.

De Tarpom is een groote fchubbige bifch / gelpkende by wat naar een Zalm / maar wat platter : hy is van een donkerzilveren kleur / niet fchubben / 30 groot als een halve fphsdaalder. Een groote Tarpom weegt 25 of 30 pond ; en is een goede gezonde fpyze / zynde een vast en harde bifch. In de buik bindt men twee groote klypten ver / wegende elk 2 of 3 pond. Ik weet niet datze niet een hoek en fnoer gevangen worden / maar wel met netten / of harpoenen / waar op de Moskit's zeer afgerecht zyn. Denetten die tot deeze vangst gebruykt worden zyn zeer fterk van dubbeld twyn / en de maazen 5 of 6 dupin in 't vierkant / want 30 ze al te kleyn zyn / dat 'er de bifch niet in verward / krupt hy terfiond wat achter up / en fpringt over 't net heen. Evenwel heb ikze niet een zegen met maazen aldus zien vangen : Maadat wy een groot getal daar in beflooten hadden / wierden de twee enden van 't net na land getrokken / terwoyl 10 of 12 naakte mannen volgden ; en wannere een bifch tegen 't net aanfloeg / greep de gene die 'er naast by was het net met de bifch in zyne armen / en hieldt het vast totdat andere hem te hulpe quamen. Behalven dat hadden zy 3 mannen in een kanoë / waar mede zy terzyde van 't net voeren / 30 dat als 'er een bifch oversprong / die dan inde kanoë viel. Men vindt deeze bifch in menigte op de kuff / van de Kaap Katoch tot aan Tilt, voornaamelph in klaar water / dicht by Zand-baafien / maar nergens in modderige of klippige grond. Zy houdt zich ook omtrent Jamaika en alle de kuff van 't vaste land / inzonderhepd by Karthagena.

Wacht-huysjes.

Bewesten Rio de la Gartos is een Upthph of wachttoren / genaamd Selam. Dit is een plaats dicht aan de strand / door de Spanjaards 30 bedacht / opdat 'er de Indiaanen wacht in zouden houden. Daar zyn 'er veele langs deeze kuff gemaakt ; sommige zyn van hout vlak op de grond neer getimmerd ; andere zyn maar hutjes op een boom gemaakt / om een man of twee te konnen houden / die 'er niet een lader byklimmen. Deeze wachthuyfjes zyn den ganschen dag door nooit zonder een Indiaan , of twee ; want de Indiaanen die 'er dicht by woenen / zyn gehouden zulks by beurten waar te neemen.

Die of vier mylen bewesten Selam is een wachthuyfje op een boom / genaamd Linchanchi upthph / naar een groot Indiaansch doyp van dien naam / vier mylen landwaard in : en twee mylen verder in 't land is een doyp / geheeten Chinchanchi. Ik ben wel op strand by deeze

deze wachthupjes geweest / en heb niet alleen met een kanoë daar langs geroeid / maar ook de geheele kust langs op den oever gewandeld / van Rio de la Gartos af / tot aan de Kaap Koncededo toe; maar ik heb nergens een dorp aan de strand gezien / noch ook eenige hupzen / behalven visschers hutjes / de gansche kust langs / dan alleen by Sifal.

Tussen Selam en Linchanchi zijn vele zoutpannen door bpkjes van malikanderen afgescheyden / doch de grootste is niet boven 30 voet lang / en 18 breed. De Inwoonders dier twee dorpen passen in de maanden van May, Juny, en July op deze pannen / om het zout te vergaderen / waarmede dan alle de inlandsche plaatsen dier gewest bezorgd worden; en tusschen de zee en de pannen is een reeks van geboomte / zo dat men dezelve / noch ook het volk dat 'er in waakt / niet zien kan / voor dat men aan land komt.

Van deze zoutpannen / die of vier mylen verder westwaards / is een upthuk genaamd Sifal, dit is de hoogste en aannemelykste op de gansche kust / staande dicht by de zee / en van hout opgetimmerd. Dit is het eerste voorwerp dat men uit zee gewaar wordt / en somtyds ziet men het voor een zepl aan / totdat men nader bykomende / de hooge Mangrove-boomen met tropjes daar omtrent gewaar wordt.

Dit verre van daar is een ftoet met 40 of 50 soldaaten / om wacht te houden op de kust; vandaar loopt een weg door 't land na de stad Merida, zynde de voornaamste stad in 't geheele landschap van Yukatan, en meest van Spaarjaarden bewoond: echter zijn 'er vele Indiaansche hupgezinnen / die onder hen wonen / doch met een grootte onderwerping / gelijk alle de Indiaanen van dat land. Het noorder en oostelyk gedeelte van Yukatan is maar maatelyk vruchtbaar / in bergelphinge van de weelike landsbouw westwaard: evenwel is het by wel van Indiaanen bevolkt / die in dorpen wonen / doch ten minsten 5 of 6 Engelsche mylen van zee / 't en zijn twee of drie visscherijen / en zelfs daar begeeven de Indiaanen zich alleenlyk op zekere tyden van 't jaar. Zulkis dat wanneer de kapers op deze kust komen / zijn niet schroomen om daar te landen / en om te zwerfen / gelijc als of ze in hun eygen land waaren / zoekende na wild / het zyn herten of gebogelte / waar van 'er overvloed is; inzonderheid van herten / hoewel sulks hen somtyds dier te staan komt.

't Gebeurde eens dat een Jamaikás kaperij 6 of 7 man by Sifal aan land zette / deze voor geen gevaar beducht / lieten de kanoë met 3 of 4 man langs strand roejen / met order om aan land te komen / en hen in te neemen / wanneer ze met een roeschoot een seyn zouden doen. Maar naa verloop van een half uur werden ze door omtrent 40 Spaansche soldaaten overvallen / die hen de pas na de strand afsneden / zo dat ze zich gebangen gaven. De Spaanjaards voerden hen na 't ftoet / en vroegen toen wie hun kapiteyn was; hier op zwoegen zy alle stil / want daar was geen kapiteyn onder hen / en echter durfden

Jan-Haf-
loksaven-
tuur.

1675. den 3^{en} Julij den Spaanjaarden niet zeggen/ uyt bleeze van als rooberg
opgehangen te zullen worden; en evenwel had niemand het hart om zich
dien trel aan te maatigen / omdat zy geen Lastibzief / noch kopp
daar van hadden: want het is niet gebruikelijk dat een Kapiteyn aan
land gaat zonder en kopp ten minsten van zyn Lastibzief / waar door hy
zichzelven en zyn volk doorgaans in 't leven behoudt. Ten laast
zette een uyt den hoop / genaamd Jan Hullok, zyn hoedje stept over-
end / en zeyde dat hy de Kapiteyn was: De Spanjaards vroegen hem
daarop na zyn Lastibzief; en hy zeyde dat die op 't schip was / want
dat hy alleenlyk aan land gekomen was om op de jagt te gaan / zon-
der op eenigen vpaand verdacht geweest te zyn. De Spanjaards hiel-
den zich wel voldaan met dit antwoord; en eerden hem daarna als
Kapiteyn / gebedende hem beter spys en slaapplaats / dan aan de an-
dere. [§] Anderendaags wierden ze na de stad Merida, 12 of 13 myl-
den daar van daan gezonden: en Kapiteyn Hullok kreeg een paerd om
op te ryden / terwyl de andere den weg te voet moesten afleggen. En
hoewel ze alle in beslooten gevangenis gehouden wierden / echter had
Hullok de eer / dat men hem dikwils haalde om in 't huys van den
Gouverneur ondervraagd te worden / alwaar hy dan veeltyds met
Sjokolade of ters anders onthaald wierdt. Van daar wierden zy na
de stad Kampechie geboerd / alwaar Kapiteyn Hullok desgelijks be-
ter onthaal genoot dan zyne makkers. Ten laast raakten zy alle/
ik weet zelf niet hoe / weder by: en Hullok wierdt sederd altoos Ka-
piteyn Jan genoemd.

5de des
Arenas.

Ontrent 8 mylen van Sisal legt de Kaap Kondocedo, en 20 mylen
henoorden 't zelve legt een eylandje van de Spanjaarden genaamd
5de des Arenas: maar de Engelsche zeelieden verderben deezen naam
heel misselijk / gelijc zy doorgaans doen / want sommige noemen het
de Defarts, en andere Defarkuffes. Doch dewyl ik dit eyland nooit
gezien heb / kan ik geen verhaal daar van geeven.

Deze gansche kust van de Kaap Katoch tot de Kaap Kondocedo is
laag land / uitgenomen de Mount of Berg. Langs de zee is het
meest zandig / echter is een gedeelte ook Mangrove-land / achter 't
welk eenig droog veldland is / met hoit geboomte / en dicht kreupel-
bosch. De zee wordt allengskens dieper van den oever / en een
schip kan op een zandgrond van 2 tot op 8 / 10 / en 12 vadem an-
keren.

Op sommige plaatsen van deeze kust berekenen wy de afstand van
den oever naar de diepte der zee / stellende 4 vadem voor de eerste myl /
en voor elken vadem daarna t'elkens een myl meer.

Zynde dus tot aan de Kaap Kondocedo gekomen / zal ik een ver-
dere beschryving deezer gewesten / van deeze Kaap zuidwaars en
westwaard na 't hoog land van S. Martin, 't welk eygentlyk de
Baai van Kampechie is / uytstellen / tot myne tweede komst op deeze
kust / toen ik zulk een lang verblyf daar hield. Om dan met myne
tegen-

tegenwoozdige togt booz te gaan; naadat wy de Kaap Katoch, den Berg, Rio de la Gartos, Sifal, en de Kaap Koncededo gepasseerd waaren/ zeyden wy supdwaars na Trist, de haven van onze Dersf hout-hakkers/ by welke plaats/ waar van wy niet boven 60 mylen af waaren/ wy haast aangquamen.

Trist is de reede alleenlyk booz groote schepen; kleyner baartuygen die niet diep gaan/ loopen 3 mylen hooger op/ zeylende ober een groot meir/ dat zich van 't epland tot aan 't vaste land uytstrekt/ alwaar zy ankeren aan een plaats geheeten One Bush-Key. Wy blegden te Tris 13 dagen om water in te neemen/ en zeyden toen neffens onze twee makkers met een bloed derwaards/ en quamen 'er eer 't gety nog verloopen was. Dit eplandje is niet boven 40 schreedn lang/ en 5 of 6 breed/ waar op niet dan een kleyne kromme boom groeit/ en daarom van de Engelschen One Bush-Key genoemd word. Het vertoont zich als een hoop van schelpen/ want het gansche eplandje is 'er mede bedekt; 't zyn meest Oesterschelpen/ want daar zyn vele Oesterbanken in dat meir/ en de omleggende kreek; maar de bank dicht by 't eplandje levert de beste / 30 van grootte als smaak uyt. In 't nat seizoen worden de Oesters daar en daar ontrent versch dooz de stroomen die uyt het land komen bloeten/ maar in de droogte tyd zyn ze by zout. In de kreekken zyn ze kleyner/ maar ook menigvuldiger/ en de wortelen der Mangrove-boomen/ die aan de zyden der kreekken wassen/ zyn 'er mede getist/ en zo ook alle de takken die in 't water hangen.

One Bush-key is ontrent een Engelsche myl van den oever/ en tegen ober het eplandje is een kleyne kreek/ die een Engelsche myl verder op gaat/ en zich daar in een ander wyd meir ontfalt. Dooz deezee kreek word het Dersf hout afgevoerd na de schepen die by 't eplandje leggen. Tusschen de Oester-banken die ontrent het eplandje en 't vaste land zyn/ is 't goed ankeren op ontrent 12 voet water. De grond is zo zacht/ dat men genoodzaakt is de ankers te bekleden/ om ze te doen houden. Het vaste land is laag/ en legt alle gety met de bloed onder/ en is in 't nat seizoen gansch overstroombd. Hier lagen wy om onze laading in te neemen.

Onze waaren om Dersf hout te hoopen/ waaren Rum en supher/ beyde wel gewild van de Houthakkers, die toen ontrent 250 in getal waaren/ meest Engelschen, dewelke zich op verschejdene plaatsen daar ontrent hadden neergezet. En 't duurde niet lang of deezee krootlieden quamen ons aanboord bezoeken. Wy waaren maar met ons 6 mannen en een jongen in 't schip/ een kleyne getal om die gasten te onthaalen; en behalven de Rum die wy by de vaan/ of 't vaatje verkosten/ verkosten wy ook 't gene tot Punch gemaakt was/ waar-dooz ze byzolph wierden. Wy hadden niet dan kleyne schiet geweer/ om los te branden als zy een gezondheid dronken/ en daarom kon men 't gebalder niet verre hooren; hoewel 'er binnen boord geraag genoeg was zo lang de drank duurde. Wy namen 'er geen geld

Vrolyke
hout-hak-
kers;

1675.

boord / ook hadden wy 't ons niet toegelegd / want Werf hout was de boordichap / waarom wy quamen / en wy ontvingen dat ook / gerekend op 5 pond sterl. de ton / of 't half last / te betaalen ter plaats daer zy 't hakken ; en wy voeren met onze boot heenen om kleene partjes daer van te haalen. Doch delwyl 't al te lang zou geduurd hebben / eer wy onze laading ingekreegen hadden / huurden wy een Perago van de Houthakkers / om 't hout aan boord te brengen / en maakten 'er also te eerder een eynde van. Ik was twee of driemaal in huime hutten / alwaar ik / en de geene die by my waaren / wel onthaald wierden met spek en erwten / of offendeelsch met kluypjes ; Hun offendeelsch hepgen ze dooz in de Veldfanden op de jacht te gaan. Zo lang als de drank / die zy van ons gekoft hadden / duurde / onthaalden zy ons daarmee / 't zy met een zoopje / of Punch. Doch ik zal onstandiger van deeze Houthakkers spreken / op myne tweede togt derwaards / naa myne wederkomst aan Jamaika, om dat ik zag dat 'er gelegenheid was alhier geld te winnen / in dien men naerftig en zuinig wilde wezen.

Ik heer dan weder tot onze ftepgtogt. Het was in 't laaste van September des jaars 1675. toen wy met de eb van One Bush-key afzeplden / en wy ankerden met het zelfde gety by Trist, alwaar wy water innamen / om vervolgens t'zepl te gaan. Dit dedden wy in twee dagen / en gingen den derden dag na Jamaika t'zepl. Dit was een moeijelike en gevaarlike togt booz ons / om dat ons schip zo slecht bezepd was / dat het niet scherp by de wind zeplen kon / waar dooz wy op veel ondiepten verbielen / die wy anders hadden konnen myden ; zo dat wy 13 weken met de reyse toebagten / die men anders gemeenlyk in half 30 veel tyd aflegt.

Willem
Wooders
avontuur.

Wy hadden nu eenen Passagier by ons aan boord / eenen Willem Wooders, zeevaarend gast van Jamaika, die met drie andere van de Spanjaarden was genomen / en na de stad Mexiko gezonden / alwaar zy 6 of 8 maanden gevangen bleeven / doch eyndelyk na Vera Cruz en van daar ter zee na Kampechie gezonden wierden. Zy wierden daar niet in beslooten hechtenis gehouden / maar men gebuypke hen om op 't schip te werken / waarmede zy gekomen waaren / waar dooz zy gelegenheid vonden om 't op derze wyse te ontkomen. Zy waaren over dag aan land aan 't werk geweest / en 's avonds na boord gezonden woordende / begonden zy te overleggen / of zy niet met de boot zouden konnen vlugten. Maar gemerkt dat zy van noodduyst op de reyse moften voorzien zyn / beslooten zy eerst na 't schip te baaren / en zich te voorzien / 't welk zy oordeelden wel te konnen doen / omdat 'er niet dan eenige weynige Indiaanen t'scheep waaren. Zy vermeerderden en bonden daar op de Indiaanen / en namen een kompas / met wat byood en water / waarmede zy in zee staken / en een week booz ons vertrek te Trist quamen. En deeze Willem Wooders was naast God de oorzaak van de behoudenis van ons schip.

Worden
gejaagd.

Den derden dag naa dat wy van Trist gezepd waaren / 's morgens an-

ontrent 8 uren / 12 of 14 mylen Westzuidwest van Kampechie. 3a 1675.
 gen wy twee zeplen ontrent 3 mylen van ons te loefwaard / recht op
 ons afkomen. Onze Kapiteyn dacht dat het schepen van Jamaika
 waaren / en wou daarom bpleggen / omze in te wachten en eenige ty-
 ding van hen te verstaen / en ook wat sterke dank van hen te bekomen /
 want wy hadden nog maar een weynig in een Flesse hieldertje / 't welk
 de Kapiteyn voor hem zelven hieldt. Maar Wooders wederstak den
 Kapiteyn / en zeyd hem / dat toen hy van Kampechie quam / daartwee
 scheepjes zeytrede laagen / na de rivier Tobasko, die maar 11 of 12
 mylen van Trist legt / en dat heel waarschynelyk was / dat dit die
 twee scheepjes zouden zyn. Hier op weeken wy dieper in zee / en zy
 veranderden hunne koers / stierende recht op ons aan: zulks dat wy
 ons nu verzekerd hielden dat het Spanjaards waaren / en daarom zeyl-
 den wy Noordwest aan / terwyl zy ons bleeven volgen / en inhaalen;
 en ook een boot / die achter een van hunne vaartuygen sleepte los maak-
 ten / waar mede zy ons naa zeylden / en tot op een kanonschoot by
 ons quamen: maar 't belieft de Godt dat de landwind leggen ging.

So lang die wind duurde / beelden wy ons in dat wy reeds al zo
 goed als gebangen waaren; want wy hadden weynig hoope van te
 ontkomen / omdat onze kistz slecht zeylde / al was ze ongelaauden /
 veel meerder nu wanneer ze zwaart bezacht was. Echter hadden
 wy nu tyd om ons voorzepl los te maaken / en het wyl te zetten / om
 voor wind af te loopen zo dya als de zeewind aanquam. Dit deeden
 wy dan / en in min dan een uur begon het mooi op te koelen / en daar-
 op liepen wy voor de wind af. Wy hadden dit voordeel dat alle onze
 zeplen droegen / waar en tegen de gene die ons jaagden / drie maften
 hebende / zo konden alle hunne zeplen niet vol staan / want de ach-
 terste zeplen maakten dat de voorste slap hingen. Wy wierden dus 2
 of 3 uren gejaagd / zonder voorwylt te raaken / of ingehaald te wor-
 den. Cyndelyk wakkerde de wind aan voor een donderdlaag / zo dat
 wy 't hen toen merkellyk af woumen; daar op schooten zy een stuk af /
 en slaakten hunne jagt / terwyl wy voort zeylden tot dat het donker was /
 en toen weer wendden / zonder dat wy hen daarnaa meer zagen.

Ontrent veertien dagen daarnaa quamen wy beoosten Rio de la Gar-
 tos, en wierden daar ingehaald van een Barmudas vaartuyg dat te
 Jamaika t'huys hoorde / en niet boven 10 dagen van Trist was geweest /
 maar veel beter zeylde dan wy. Onze Hoopman ging derhalven daar-
 op over / want hy zag wel dat onze reyze lang stond te duuren / ook
 begon onze voorraad van mondkost reeds schaars te worden / en hy
 kon zich zo wel niet behelpen als wy. Onze koers was al den weg tegen
 de Passaad-wind aan.

Alle onze hoope was op een gorde Noordewind / want dit was nu ^{Zwarte}
 de tyd van 't jaar. En het duurde ook niet lang of wy zagen een ^{wolk.}
 zwarte wolk in 't Noordwesten / 't welk een teken daarvan is / (ge-
 lyk ik in myn Verhaal van de Winden zal zeggen) twee dagen achter
 een /

1675. een / 's morgens en 's avonds; den derden dag quam ze schielph en fiet op / en wy verzorgden ons daar tegen / door alle onze zeplen / behalven het groot zepl / te goorden / om ons van dat alleen te bedienen. Doch het deed ons maar weynig dienst / want naa verloop van een uur / in welke tyd het een wakkere Noordweste wind waaide / liep de wind weer Oostnoordooft / de gewoonlyke Passaad van die gewesten.

Vischbanken,

Wy bedienden ons dan van de Zee en de Landwinden / gelyk wy tornogtoe gedaan hadden. En dewyl wy nu by de Vischbanken ontmoetden Jukatan gekomen waaren / schikten wy 't 30 / dat wy niet de Landwinden na de banken liepen / en wanneer het stil was / tusschen de Landwind en de zee-koelte / wierpen wy onze hoeken en snoeren upt en vischten / vangende alle morgens een mooije 300. 't Gebeurde eens dat onze Kapiteyn / naadat hy een bzaave visch had ophaald / heel heet op de vangst zpnde / zyn lyn 30 schielph uitwerp dat de hoek in zyn hand vloog / en wegens 't loot / dat 'er ontrent 6 voet af was / daar door heen gerukt wierdt / 30 dat de punt op de rug van zyn hand uptquam.

Holle zee.

Kort daarnaa quamen wy by de Mount of Berg / en voeren toen ontrent 30 mylen van land / op hoope van ruymmer wind / dan 30 dicht onder land; want de wind was Oostzuydoost / en Z. O. ten Oosten met een heldere koelte / en bleef 30 2 of 3 dagen. Wy stierden noordelyk / verwachtende een zeewind upt den Oostnoordooften / en kreegen die den derden dag naar wensch. Toen wendden wy 't weer Zuydoost na de kust van Jukatan; want onze kits zepide slecht / boornaamelyk by de wind / dewyl zy kort was / en een groote ronde boeg had / 30 dat wanneer wy de zee van vooren hadden / gelyk nu / zy niet behoorlyk rees / maar op en neer danste / als een eperfschaal in zee. 't Was toen juist myn beurt om aan 't roer te staan van 6 uren tot 8 uren 's avonds: De 2 eerste glazen was 't heel quaad stieren / want elke zee sloeg het schip neer als een blok / 30 dat het 2 of 3 strecken van de wind af week / schoon 't roer aan ly lag; en wanneer 't dan weer wat oploefde quam 'er haast weder een zee / die het deed afwken. Toen 'er 3 glazen upt waaren wiert de zee wat slechter / en het hieldt toen wat beter streek. Ik was verwonderd dat de zee 30 schielph veranderde / en keek 2 of 3 maal overboord / want men stierde op 't open verdek / en dewyl 't moot weder was / lag al ons volk hoven op 't verdek in slaap gevallen. De Kapiteyn lag achter op 't rompanje ook vast in slaap / want niemand was voor eenig gebaar beducht / dewyl wy 's middags ontrent 30 mylen van 't vaste land waaren / en 30 wy meenden nergens ontrent eenig epland.

's Schip
sloot op
een klip.

Maar terwyl ik op deze schielphke verandering stond te peynzen / siet het schip met zulk een geweld op een klip / dat de helmstok my achter over sloeg op myn rug. Ik verschiakte hier door 30 / dat ik riep dat elk voor den dag zou komen / dewyl 't schip tegen de grond siet. Door de stoot was meest al 't volk ontwaakt / 30 dat elk bzaagde wat 'er te doen was? Maar een tweede stoot beantwoordde de bzaag /

bjaag / en maakte ons alle bedacht om ons luf te bergen. 't Geluk wilde dat ons fchep niet ftill bleef ftaan / maar zyn gang ging / en 't water was flecht / anders zouden wy daar verongelukt hebben / want wy konden de grond klaar onder ons zien. Wy lieten derhalven het anker vallen op 2 badem water / en een zupbere zand grond. Toen onze zeplen gezoyd waaren / en de kabel genoeg uitgebierd was / ging onze Kapiteyn / die nog verbaasd was / in zyn Kajak / en de meeste van ons volgden hem / om de kaart te zien ; doch wy bevonden wel haast dat wy tuffchen de Alkranies vervallen waaren.

De Alkranies zyn 5 of 6 laage zandige Eplandjes leggende op 23 graaden Noorder breedte / en omtrent 25 mylen van de kuff van Jukatan , het grootfte is geen Engelsche myl in den omtrek. Zy leggen 2 of 3 Engelsche mylen van een / niet op een rechte lyn / maar hier en daar verftrooid / met goede kiffen van 20 of 30 badem diep / daar de fcheepen wel konnen door pafferen. Zy hebben alle aan de wefzy goede ankergrond / daarmen van 10 tot 20 badem kan leggen / op zodaanig een diepte als men wil / op een zupbere zandgrond. Op fommitge groeit eenige kreupelbofch / maar meestendeels zyn ze doz en zandig / draagende niet dan wat onkruid ; en verfch water is 'er niet. Van landgedierte bindt men 'er niet dan groote ratten / die 'er by menigte zyn ; van de vogels zyn 'er Boobies , en zulke die men Oorlogsmannen noemt / en Epervogels. Deeze houden op de eplandjes die meest noordwaards leggen / niet onder malkanderen / maar elke foorz in zyn beftek / 30 dat 2 of 3 eplandjes met dit gevogelte bezet zyn.

De Boobies of fchofferts die het talrykft zyn / beftaan de grootfte plek lands. De Epervogels / fchoon veel in getal / neemen omdat ze kleyn zyn / de minfte plaats op / doch zyn echter in dat beftek volkomen mefter / en worden van hunne gebuuren niet geftoort. Alle deeze drie foorzen waaren heel mak / voornaamelyk de Boobies , en zo dicht by een gezeten / dat men door hunne wyk niet pafferen kon / of men quam binnen 't bereyk van hunne bekken / waar mede zy na ons piffen. Ik zag dat zy by paaren zaten / 't welk my deed denken dat het mannetje en wyfje was ; maar als men 'er na floeg / bloed de een weg / en die ziten bleef fcheen niet minder doos te zyn / als die weg geblogen was. Ik verwonderde my over de ftouthepd der gener die zitten bleeden / en ik poogde hen te doen weg vliegen / maar te vergeefs ; want het waaren jongen / die 't gebruyk hunner vleugelen nog niet geleerd hadden / alhoewel zy zo groot / en al zo wel in de beeren waaren / als de oude / alleenlyk de beeren waaren wat witter en zupverder. Ik bemerkte dat een oude / 't zy de haan of de hen / altoos by de jongen bleef zitten / om ze te befchutten ; want anders gingen deeze vogels op malkanderen ten roof / de fterke op de zwakke / ten minften die van een verfeheende foorz vielen op de andere aan. De Oorlogsmannen zo wel als de Boobies lieten be-
waarders by hunne jongen / wanneer ze na de zee gingen / op dat zy

¶ 675.

door hunne gebuuren geen aansfoot zouden lyden; want van de Oorlogsmannen waaren 'er veele 30 oud en kreupel / dat ze niet na zee konden blygen om aas te zoeken. Deeze woonden niet onder hunne soort / maar waaren of upt hun gezelschap verdoeven / of hadden zich zelfs daar van afgescheppen / niet by een / maar verstrooid hier en daar / alwaar ze beplig konden rooven. Ik zag wel ontrent 20 van dezelve op een van de eplandjes / die somtyds een inval in 't leger deeden / maar terstond weder wegweeken. 't zy dat ze iets kreegen of niet. Indien een van deeze kreuple vogels een jonge Booby aantrof die geen betwaarder by zich had / gaf hy hem een wakliere stoot met zyn bek op den rug / om hem 't gene hy inhad te doen uytbraaken; 't welke zy op eene stoot doen / en misschien een visch of twee / 30 dik als 't gewicht van de hand / uitwerpen; welke de andere aankonds opstakten / en dan voort somtyds 30 aan de Boobies op zee: gelph ik gezien heb dat een Oorlogsmann recht op een Booby aanblygende / hem zulke een stoot gaf dat hy een groote visch uytwierp / welke de ander neerblygende onder 't vallen in de lucht onderschepte / eer die 't water raakte.

Visch.

Ontrent deeze eplandjes is een menigte van visch / waar van deeze vogels leven. De vischen / die zich dicht aan deeze eplandjes houden / zyn Sjarks (of Haaien) Zwaerdbisssen / en Nurfes, alle drie zulke soorten / die gaern by zandbaaien zyn. Die ik daar zag waaren niet groot / de Zwaerdbisch was niet boven anderhalf of twee voet lang / en de Sjarks waaren niet veel langer. De Nurs is gelph een Sjark, doch ruiger van huyd / en word gebruikt om iets glad te vryden. Men heeft 'er ook veel Seals of Zeehonden / die zich op 2 of 3 van die eplandjes in de zon komen bakeren / of ze volkomen van de zelf de soort zyn / als die van kouder gewesten / weet ik niet wel / maar gelph ik reeds heb aangemerkt in myn voorig Boek / zy onthouden zich altoos daar veel visch is.

Klippen.

Wendoorden deeze eplandjes legt een lange reeks van klippen / gelph een boog / schynende 30 of 35 voeten breed / en ontrent 4 mylen lang / en leggende ontrent 3 mylen van dit eplandje af. Zy verroonen zich boven water / alle heel dicht aan malkanderen / uptgenomen op een of twee plaatsen / alwaar klepne doorgangen zyn van ontrent 30 voet wyd. 't Was door een van deeze dat de Boozienighepd ons in deeze nacht bestierde / want 's morgens zagen wy het rif een halve Engelsche wyl benoorden van ons / en recht tegen ons over was een klepne opening / daar wy door gekomen waaren / maar dezelve nader by besizende / met onze boot / durfden wy 't niet waagen dien weg meer te passeren. De eene reden waarom wy 'er gaern noordenwaards wilden uytvaaren / was om dat wy boven van de maas de eplandjes ten Zuiden van ons zagen / en dewyl wy daar onbekend waaren / wisten wy niet of wy wel een kil zouden vinden om 'er door te passeren. Onze andere reden was / dat wy hoopten den oever te be-

ter

ter te zullen hotinen naderen / indien wy 't oostepnd van 't rif konden te boven zeplen. Wy wonden dan 't anker op / en voeren langs het rif / tot dat wy aan 't westepnd daar van quamen / 't welk ontrent een myl was van de plaats daar wy ankerden; en daar laberden wy drie dagen lang / om het Oostepnd van het rif te boven te zeplen; maar dewyl wy dooz de sterke stroom / die Noozdwest liep / zulks niet konden doen / liepen wy weder na 't westepnd van 't rif / en stierden na de eplanden. Wy ankerden daar / en bleeden 'er 3 of 4 dagen leggen / bezlende meest alle de eplandtjes / waar op wy zulke een menigte van gebogelte vonden / gelph ik beschreeven heb.

Hoewel hier zulke een overbloed van goede spys was / en wy naar alken sehyn gebrek zouden lyden / echter zouteden wy 'er niets van in / noch te atenze ook versh / om onze voorraad te spaaren. Want al ons volk / op een na / waaren 'er af keertig van / hoewel ik wenschte darze anders gezind waaren geweest / om dat ik voor gebrek vreesde / eer wy ten eynde van onze reyse zonden gekomen zyn; welk persphel wy nogtans niet behoefde te loopen / omdat daar zulke een menigte van vogelen en zeehonden was / inzonderhepd bande laatsie / dat de Spanjaards menigmaal daar komen / om van traan der zelver vet te maaken; ook zyn tot dien eynde de daar wel Engelschen van Jamaika gekomen; inzonderhepd Kapiteyn Long, die een bark voerende / epgentph tot dien eynde daar quam / om traan van Zeehonden te maaken / ankerende aan de noozdzy van een dier Eplandtjes / als de bequaamsie plaats tot zyn oogmerk.

Maadat hy zyne vaten aan land gebragt / en een tent opgeslagen had om zyn verblyf in te nemen / maakte hy een begin met het dooden van Zeehonden / en had niet boven 3 of 4 dagen aan 't werk geweest / of een sybe Noozdelwind zette zyn bark aan land. Tallen gelukke was ze niet beschaadigd / maar dewyl zyn volk maar weynig was / en zy geen kans zagen om 't baartuyg weder af te brengen / bezonden zy te overleggen / hoe ze zonden weg raaken; een moetselph werk voorwaer / want op zyn minst waaren ze 24 of 25 mylen van de vaste kust / en meer als 100 mylen van Trist, de naaste Engelsche plaats. Maar Kapiteyn Long zeyd hen dat ze hun werk van Zeehonden te dooden / en traan te maaken / maar zouden behartigen / en dat hy hen verzeherde van hen behouden te Trist te zullen brengen. Hoewel dit hen zeer tegen de hofst stiet / echter lieten zy zich eyndelph gezeggen / en gingen met het dooden van Zeehonden voort / totdat zy alle hunne vaten vol hadden. Maar 't grootste werk stondt nu nog te doen / naamelph hy de vaste kust te komen / en dan voor de wind na Trist te vaaren. Hunne boot was niet groot genoeg om hen te konnen voeren / dies beslooten ze de masten van de bark af te happen / het verdeck op te breeken / en ze dan blot te kypgen.

Dit afgespookten zynde / gingen zy 's morgens bytpds heen om 't baartuyg op te breeken: maar dien nacht was 't kuyft gebeurd / dat twee kuyften van Nieuw Engeland van Trist gaande / en op het rif ver-

1675.

Kapiteyn
Long, lydt
schip-
breuk.

1675.

zeplende / zich te barsten hadden geschooten. Kapiteyn Long en zyn volk hen in nood ziende / voeren aanslonds met hunne boot derwaards / om hen / en hunne goederen te bergen / en aan land te brengen. Tot vergeldinge daar van / verschaften zy den Kapiteyn zodanige takels en ander tuyg als hy van noode had / en hielpen hem zyn vaartuyg in 't water / en zyn traan aan boord te brengen ; en zo gingen zy vrolijk na Trist. Dit gelukkig toeval veroorzaakte veel pzaats onder des Kapiteyns volk / en 't verbitterde het Nieuw Englands bootvolk zo / toen zy 't gansche verhaal hoorde / dat zy / indien hunne Schippers 't hadden willen toestaan / hem bukten boord zouden geworpen hebben / om hem te beletten meer quaad te doen : want zy hadden zich verzekerd dat hy door zyne konst hen had doen stranden. Dit alles heeft Kapiteyn Long wy zelf verhaald.

Van de vaste kust na deze Eplandjes word de zee van langzaamere hand dieper / totdat men op 38 vadem waters komt / en wanneer men 25 of 26 mylen van land beoosten dezelve is / kan menze / als men westelyk siert / en in die diepte blyft / niet missen. Dezelfde regel moet men waarneemen om de andere eplanden te vinden / gelyk de Triangle, Des Arenas, enz. want de bank / op welke men een gelyke diepte heeft / loopt langs den oever / en de zee vertoont zich van een donker bleke kleur te zyn ; maar als men aan de noordzy van die bank gekomen is / neemt zy haar natuurlyk groen weer aan / en 't is dan te diep om te peilen / tot dat men 30 mylen benooydent de baai van Mexiko gekomen is / alwaar ik verstaan heb dat ook zulk een bank is / die langs den oever loopt / en wel van Ghesiers voozzen is. Doch ik keer weder tot onze togt.

Maadat wy ons 2 of 3 dagen by de Alkrani eplanden hadden opgehouden / gingen wy weder t'zepl / en stierden zuydelyk na de vaste kust : dus quamen wy met een Oostnoordooftse wind een wepnig telvwaard van de Kaap Katoch, labeerende onder den oever / totdat wy dezelve bereykt hadden. Vandaar stelden wy onze hoers nooydelyk / hebbende den wind Oost ten Zuyden. Het naaste land daar wy na stierden was de Kaap Antonio, zynde de westelykste punt van 't epland Kuba, ontrent 30 mylen van de Kaap Katoch gelegen.

Sommige als zy upt de baai zeplen / houden langs 't land van Jukatan, totdat zy aan 't epland Kozumel komen / en dan steekenze over na Kubaka, en zo de wind hen dient / loopen zy 30 hoog als de Kaap Korientes, eer zy op Kuba aanzeplen ; want in hunne vaart derwaards loopenze zo veel perpliel niet / van door de stroom tusschen de twee Kaapen na 't jaorzen geboerd te worden / gelyk wy / die onze hoers nooydwaards siellende tot op de hoogte van 22 graden 30 minuten als toen wendden / en met een Oostenwind 24 mylen lang Zuydzuydoost stierden : Wy namen t'ax op de hoogte van de Zon / gelyk 's daags te vooren / en bevonden ons op 23 graden / zynde in 24 uren 30 Engelsche mylen achterwaards ge-

dree-

Dreeben. Wy hadden toen 't kanaal tusschen de twee Kaapen voor ons / doch waaren benoorden die beyde. Echter quamen wy eyndelyk by den oever van Kuba, aan 't doorden van 't epland / 7 of 8 mylen van de Kaap Antonio. Wy zagen nu / en liepen ook tusschen eenige van de Koloradós ondiepten / en bonden een zeer goede kil tusschen eenige klippen die boven water uytstaken. Tusschen deze ondiepten van Kuba bonden wy een redelyk wyde kil / en goede anker grond / en zynde tot op een myl na aan de Kaap gekomen / lieten wy 't anker vallen / en gingen na land om water / doch bonden niet. Tegen den avond / toen de landwind opquam / ligteden wy 't anker weer / en de Kaap te boven labeerende / zeilden wy langs de zuydzyd van 't epland / bedienende ons van de Zee en land winden. Want hoewel wy nu al twee maanden van Trist waaren geweest / en dat het toen de tyd des jaars van de doordewinden was / echter hadden wy dezelve nog niet gehad ; daarenboven week onze kists in 't zeilen zo te lywaard / dat wy niet verwachtten konden Jamaika te zullen bereyken / enkelyk met labeeren / al was 't dat wy de Zee en landwinden / somtyds te baat hadden. Ontrent een week daarna quamen wy by 't epland Pines, en zeilende 7 of 8 mylen langs 't zelve / staken toen zeevaard in / en quamen den derden dag 's morgens aan 't westeynde van groot Kaymanes.

Dit epland legt 40 mylen bezuyden Pines, en 15 westen kleyn Kaymanes; wy ankerden aan 't westeynd / ontrent een halve Engelsche myl van het strand. Wy bonden 'er geen water noch mondkost / maar zagen veel Kokodillen / waar van sommige naauweliks voor ons uyt de weg weken. Wy doodden 'er geen (hoewel wy 't gemaklyk hadden konnen doen) schoon onze voorraad begon kleyn te worden. Indien 't in de maanden van Juny of July was geweest / wy zouden 'er naar allen schyn Zeeschildpadden gebonden hebben / want zy plagten aan dit epland al zo veel te komen / als aan kleyn Kaymanes. Wy bleeven 'er maar 3 of 4 uren / en stierden toe weder na Pines, om te zien of wy daar eenige ossen of verkens konden bangen / dewyl die daar veel zyn. Den tweeden dag 's morgens quamen wy aan 't westeynd van Pines, en loopende 4 of 5 Engelsche mylen doordwaard / ankerden wy op 4 baden waters / zuydere zandgrond / ontrent 2 mylen van den oever / tegen een kreek / die doot Mangroves in een wyde meêr loopt.

Het epland Pines legt aan de zuydzyd / na 't westeynd van Kuba, 3 of 4 mylen daar van af. De Kaap Korientes op Kuba is 5 of 6 mylen westen 't epland Pines. Tusschen Pines en Kuba zyn veel kleyne boschachtige eplandties / hier en daar verstrooid / zo dat 'er genoegsaame diepte is voor schepen om tusschen door te zeilen / en zo ingezegd is / kan men 'er bequaamlyk ankeren. De Jamaikâs baaruygen passeren somtyds tusschen Kuba en Pines, wanneer ze te loefwaard op moeten / omdat daar geen holle zee gaat / en zy weeten dat zy 'er landwinden aantreffen / en dat zy 'er konnen ankeren als ze wil-

Ondiepten van Koloradô.

Groot Kaymanes

Pines.

1675. willen, en also 't getp te baat neemen: en wanneer zy 't Oosteynd bair Pines doorby/ zyn konnen ze zeetwaards inloopen/ of zo zy bekend zyn onder de eplandtjes beoosten Kuba, konnen ze tusschen dezelve oostwaards zeplen/ en zich steeds van de landwinden bedienen/ en 't elkens ankeren. Daarenboven indien hunne boorzaad schaars is/ vinden daar Jamaikás schildpaddangers/ of zy konnen zelve wel schildpadden vangen. Oost is 'er overbloed van veelerey visch; maar zo ze niet met hoeken/ snoeren/ harpoenen/ of ander visschers gereedschap voorzien zyn/ noch schildpaddangers aantreffen/ dan konnen ze aan Kuba zich wel van verkens of osenbleesch voorzien.

Soldaaten
van de
Kaap
Korientes

Maar daar is een groot gebaat als men tusschen Pines en Kuba door vaart/ wegens een Spaansche bezetting van ontrent 40 Soldaaten aan de Kaap Korientes, dewelke een groote Periago houden/ die wel van riemen en zeplen voorzien is/ en waarmee zy/ al ze een kleyne vaartuyg zien/ uptloopen/ en zelden het leeven meer verschoonen dan de goederen der gener die in hunne handen verballen/ upt hieze dat zy 't mogten naa vertellen. Zodaanige schelmerpen worden dikwils gepleegd/ niet alleen daar/ maar ook op verscheydene andere plaatsen in Westindie, en dat zelfs ontrent zodaanige die komen om met de Spanjaarden handel te dypben. 't Is waar/ de kooptlieden en andere fatsoenlyke ingezetenen zyn geensins schuldig aan zodaanig bedryf; maar 't zyn de Soldaaten/ en 't schipin des volks/ bestaande gemeenlyk upt Mulattos, of eenige andere soort van Indiaanen, die booz zeer woest en wyzed gehouden worden.

De Eyland
Pines
beschre-
ven.

Het epland Pines is 11 of 12 mylen lang/ en 3 of 4 breed. Het westeynd is laag land/ met Mangroves begroeid/ achter welke een meir is/ ruyt een Engelsche myl wyd/ loopende oostwaards; ook is 'er een kleyne kreek van 2 of 3 voet water/ die in zee uptloopt. Het meir of de poel is zo ondiep/ dat men met een kanoe niet tot op 20 of 30 schreeden den oever kan naderen. De zuydzy van 't epland is laag/ plat/ en klippig; de klippen zyn steil aan de zee kant/ zo dat men daar niet kan ankeren/ maar wel aan de Westzy/ op een goede zandgrond. Het epland in zich zelfs is hoog land/ met veel gebergte/ en in 't midden een zeer hooge berg die boven alle de andere uptsteekt. De bsoomen die daar groeijen/ zyn van verscheydenerey soort/ nymmeftendeels onbekend. In 't laag moerassig land by de zee groeijen roode Mangroves, maar op 't vast gebergte ymbsoomen: van deeze zyn 'er heele bosschen/ van een goede hoogte en dikte/ zo dat men 'er bequaamlyk stengen/ of masten booz kleyne schepen/ van kan maaken. Aan 't Westeynd is een redelyk groote rivier van versch water/ maar men kan 'er aan de zee kant niet bykomen/ wegens de Mangroves, die 'er in zulk een menigte ter wederzyde groeijen/ dat 'er geen doorkomen aan is.

Gedier.

De Land-dieren zyn ossen/ verkens/ herten/ enz. ook zyn 'er veel kleyne weyden daar de ossen en herten loopen/ en in de bosschen groeit spys

syys vooz de verkenſ. Men heeft 'er ook een ſoort van Rakoenen of
 Indiaanſche kompen / en op ſommige plaatſen menigte van Land-
 ſchildpadden en landkrabben van tweederley ſoort / witten en zwarte:
 Bepde maaken ze holen in de grond gelph de kompen / alwaar zy ſich
 by dage onthouden / en by nacht komen zy 'er uyt / en eeten gras /
 kruyd / of zodaanige vruchten als ze onder de boomen vinden. De
 Manchaniel vrucht / die andere beesten of vogelen niet proeben / eeten
 zy graag op / zonder eenig leed daar vooz te ontvangen: maar echter
 zyn deeze krabben ſeyning vooz menſchen en beesten die 'er van eeten /
 waarentegen andere zeer goede ſpyze zyn. De witte krabben zyn de
 grooſte / ſommige zyn zo groot als twee mangſuppen / zy zyn van
 fatſoen als zeekrabben / en hebben een groote ſchaer / waarmede zy zeer
 binnig nypen / en niet loſlaaten / al verpletterde men hen / voozdat
 men de ſchaer ook breekt; maar zo 't gebeurt dat ze uw vinger batten/
 dan is 't beſte middel uw hand ende krab t'zamen blaſ op de grond neer
 te leggen / want dan laat hy terſond loſ / en kruyt weg. Deeze wit-
 te houden zich in moeraſſige ſphetige grond by de zee / zo dat de bloed
 in huime holen ſpoelt; maar de zwarte krab is reynlyker / en maakt
 zyne holen in zandige aarde. De zwarte zyn doozgaans bet / en vol
 van eyren / en men houdtze ook beter om te eeten / hoewel zy bepde
 wel ſmaaken.

Land-
krabben:

Op dit eyland zyn ook beele Alligators en Krokodillen / de ſtroutſte / zo
 gezegd wordt / in geheel Weſtindie. Ik heb gehoord / dat ze wel een Ka-
 noe hebben gevolgd / en hun ſimut over 't vooz geſtoken / met de bek wy
 open / als of zy 't volk wilden verſinden: dat de Krokodillen ook / wan-
 neer het bootsvolk aan land was / by nacht wel by hen zyn gekomen /
 hen van 't buur hebben weggejaagd / en huime ſpyze opgegeeten. Zulks
 dat wanneer de ſhapers op dit eyland ter jacht gaan / zy altoos ſchild-
 wachten uytzetten / om op dit verſindend gedier te paſſen / zo wel als
 op andere plaatſen / om op zyn hoede te zyn tegen Wyanden; en dat
 vooznaamelyk in de nacht / om van deeze dieren in de ſlaap niet verſon-
 den te worden.

De Spanjaards van Kuba hebben hier eenige kudden verkenſ / met ee-
 nige Indiaanen of Mulattos, die 'er op paſſen. Ook zyn 'er Jaagers/
 die zich met het dooden van wilde verkenſ en offen geneeren. Het wordt ge-
 zegd een zeer nat eyland te zyn; ik heb ſommige hooren zeggen / dat het
 daar 't geheele jaar vooz alle dagen / meer of min regent: maar dit zal een
 niſflag wezen / want daar viel geen regen / zo lang wy daar waaren /
 ook beſpeurde men niets daar van op andere plaatſen van 't eyland.

Wy waaren zo dia niet ten anker gekomen / of wy gingen met ons
 byben aan land / laattende den kruk en den jongen alleen t'scheep:
 Wy hadden maar 2 ſlechte vogelroers / die wy mede namen / om
 offen of verkenſ te ſchieten. Wy voeren in de poel / en vonden al-
 daar diepte genoeg vooz onze kanoe / hoewel 'er op ſommige plaatſen
 ook niet veel overſchoot. Toen wy byna over waaren zagen wy 8
 of

Jagt op
offen en
verkenſ.

1675.

of 10 bullen en koeijen aan den oever dicht by de zee gaar warden. Dit gaf ons goede hoope / wy roeiden derhalven ter zyde dit veer / en traden by een zandbaai aan land / een halbe Engelsche myl daarvandaan; wy zagen daar veel voetschappen van mannen en jongens / welker indruk ons toefcheen 8 of 10 dagen oud te zyn / en wy zagen 't aan boor een spoor van Spaansche Jaagers. Dit ontrufte ons wat. Maar dewyl het toen kersyd geweest was / geloofden wy datze na Kuba over gegaan waaren om dezelve daar te houden / derhalven gingen wy op de jagt. De Bootzman en onze Passagier Willem Wooders een roer hebbende / en zich inbeeldende datze wel op 't schieten afgerecht waaren / peurden na het veer dat wy zagen eer wy aan land quamen / terwyl ik en de Kapiteyn recht op 't bosch aangingen. De vyfde man die meer zin in 't visschen dan in 't jaagen had / bleef in de Kanoe: en had hy een harpoen gehad / hy moogt meer visch gekrygen hebben / dan wy bleefsch; want de beesten de lucht van onze twee mannen kypgende liepen weg / waar op zy landwaard in gingen om eenig wild op te zoeken.

De Kapiteyn en ik hadden geen quartier gegaan / of wy quamen onder een kudde van ontreit 40 30 groote als kleine verkens: De Kapiteyn schoot 'er een van / maar zy liepen alle weg / en schoon wy 't bloed een groot eind weg volgden / echter konden wy 't geschootene noch eenig ander niet aantreffen / alhoewel wy de boschen gestadig door krupsten / op hoope van nog eenig wild boor den nacht aan te treffen; doch te vergeefs / want wy zagen 'er niet een meer dien dag. Tegens den avond keerden wy weder na onze boot / zynde moede / en moehelyk om onze tegenspoed. Ondertusschen was de Bootzman en zyn makker nog niet gekomen; wy wachteden derhalven totdat het donker was / en gingen toen zonder hen na boord. Den volgenden morgen bytids voeren wy weer na land / 30 om te zien of wy iets konden vangen / als om onze 2 mannen op te zoeken / welke wy dachten dat nu mogten wedergekeerd zyn ter plaatse daar zy aan land getreeden waaren. Doch hen niet ziende gingen de Kapiteyn en ik weder op de jagt / hoewel met geen beter geluk / dan te vooren.

Missen
hunne
maats.

Ook zagen wy dien ganschen dag niet een os of beken / schoon wy 't spoor daar van wel gewaar wierden. Dien dag doode hy / die in de boot oppaste / een jonge Zwaardvisch met de bootschaal / want daar waaren 'er veel / als mede Nursen en Dog-visch, die in 't water speelden. Wy had ook een stroom vershwatert ontdekt / maar dezelve was zo dicht met roode Mangrove bezet / dat het onmogelyk was een vat daaruit te vullen; en wy konden ter naauwer nood iets daar uit te kypen om te drinken. Onze twee mannen / die 's daags te vooren uitgegaan waaren / quamen nog niet opdaagen / 30 dat wy toen het donker wierdt / weder aanboord quamen / zynde zeer bekommert dat ze in handen van Spaansche Jaagers mogten vervallen zyn. Indien wy daarvan verzekerd waaren geweest / wy zou-

1675.

den terfcond t'zepl gegaan zyn / want daar zou geen hang geweest zyn
 hen te lossen / maar wy zouden perphel geloopt hebben van zelve ge-
 vangen te worden. Deze gedachten hielden wy den ganschen nacht wak-
 ker. Niettemin wy gingen den volgenden morgen bytids al weer aan
 land. Doch eer wy aan de poel quamen / hoorde wy een roer losgaa-
 den / waardoor wy verstonden dat onze twee mannen daar waaren : wy
 schooten daarop een ander af tot antwoord / en roeiden zo snel als wy
 konden om hen af te haalen / dewyl ons voornemen was aansonds
 t'zepl te gaan. Want upt de zuydelyke en Zuydweste winden met een
 heldere lucht / vermoedden wy dat er een Noorden op handen was. Het
 land belette ons toen dat wy de kim niet konden zien in 't Noordwesten /
 anders zouden wy een zwarte wolk gewaar geworden zyn / die een zeker
 teken van een Noordenwind is. Aan land komende / vonden wy onze
 twee mannen. Zy hadden den eersten dag een verken gedood / maar
 dewyl zy in de weg verdwaalden / waaren zy genoodzaakt om den vol-
 genden dag zeer siek te gaan / zo dat ze hun meeste vleesch weg sinee-
 ten / om te minder bezwaard te zyn. 't Wierdt ebenwel donker eer ze
 by de poel quamen / zulks dat ze toen nog een myl van ons zynde / een
 vuur maakten en hun vleesch brieden. Naadat zy hunne buiken vol
 gegeten hadden / gingen zy leggen slaapen / echter was'er voor ons
 nog wat overgeschooten. Wy heerden met dit overschot van 't ge-
 braad na Noord / en toen wy ons redelyk daarmede hadden verzaad /
 wonden wy ons anker op / en gingen zuydwaards t'zepl / stierende
 langs het eiland. En naadat wy de Zuydwestehoek te boven wa-
 ren / stierden wy Oostzuydoost. Toen wy 't anker opwonden / had-
 den wy een mooie Westewind / maar hy schoot niet der tyd Noord-
 west. Wy waaren nu aan de Zuydwestehoek van Pines gekomen / en
 daar waalde een sterke koelte / die twee dagen duurde / en toen Noord-
 noordwest / en eyndelyk gansch Noord draaide. Wy liepen toen
 Zuydoost / want het waalde hard / en wy konden niet dicht by de
 wind zeilen. Van Noord liep de wind Noordnoordooft / zo dat zyn
 grootste kracht toen gebroken was / alhoewel 't nog hard waalde.
 Daarna quam de wind in 't Noordooften / en bleef zo ontrent 4
 uren / en ging dus allengskens leggen / loopende Oost ten Noor-
 den / alwaar hy staan bleef. Wy hadden gehoopt dat de Noorde-
 wind ons tot aan Jamaika zoud gebragt hebben / en 't moede ons dat
 wy dus in onze hoope bedroogen waaren ; want wy konden het e-
 land niet zien / schoon wy gissing maakten dat wy 'er niet verre af-
 waaren. Tegen de middag namen wy de hoogte / en bevonden ons
 op die van het eiland te zyn. Wy hadden nu gesien meer aan-
 hoord. De kapiteyn vzaagde ons derhalven wat ons gevoelen was /
 en op wat wyze wy spoedigst aan land zouden konnen komen / 't zy
 om aan Jamaika te geraaken / of voor de wind na de zuydelyke e-
 landtjes te loopen. Al het volk / behalven ik / wonden na die e-
 landtjes / zeggende dat ons schip zo sieklyk zeyde / dat het nooit zou
 der

Eu-
ri-
den-
ze-
we-
er.Gebree-
van 1772

1675. der behulp van zee-en land-winden te loefwaard op zou komen / en dat wy die winden / 30 verre van land zynde / niet konden verwachten ; waarentegen 't waarschynelyk was / dat wy binnen 2 of 3 dagen by de Zuyder eplandtjes zouden zyn / als wy dertwaards stierden ; en dat wy daar mondkost genoeg / 't zy visch of vleesch / zouden vinden. Ik zeyde hen dat zulks aan 't geluk van de vangst hing / en dat wy misschien al 30 weynig aan de Zuyder eplandtjes zouden krygen / als op 't epland Pines , alhoewel daar veelte often en verkens waaren / en nogtans hadden wyse niet kunnen vangen : behalven dat / mogten wy zes of zeven dagen onderwege zyn / eer wy aan de eplandtjes quamen / en wy zouden al dien tyd moeten vasten / 't welk ons zuur genoeg zoude vallen / al duurde het maar drie of vier dagen / en ons 30 zoud afmatten / dat wy niet zouden kunnen jaagen. Daarentegen indien wy nog een dag of twee na Jamaika stierden / zouden wy 't naar allen schyn in 't gezigt krygen / en ze na by komen / dat wy onze boot zouden kunnen zenden / om mondkost vandaar te haalen / alwaar dat wy 'er niet ten anker konden komen ; want naar allen schyn waaren wy 30 verre van 't epland niet / of wy zouden 't hebben kunnen zien / indien 't helder weder was geweest / en 't hangen der wolken ons het gezigt daarvan niet benoemen had. Sommige stonden myn geboden toe ; maar echter wierdt beslooten / na de Zuyder eplandtjes te stieren / en daarop vierden wy de schoot / schikten de zeilen / en stierden D. D. D. Dit misshaagde my 30 / dat ik in myn kooi kroop / en zeyde dat wy alle stonden uitgehongerd te worden.

Ik kon niet slaapen / schoon ik my neergelegd had / want ik was zeer ontrust door de gedachten van 3 of 4 dagen / of een week te moeten vasten / dewyl wy reeds al by wat hadden uitgestaan. En 't was enkelyk by geval dat ons spys 30 lang geduurd had ; want wy hadden twee vaten vleesch met ons genomen / om te verkoopen ; doch het was so slecht dat het niemands gading was geweest / het welk ons daarna te goed quam / toen onze eygen voorraad op was / Wy hooften 'er dageliks twee stukken van / en dewyl alle onze riverten op waaren / en wy bykans geen meel meer hadden / sneeden wy 't vleesch / naa dat het gekookt was / in kleine stukjes / en hooften het dan nog eens in water / met een weynig meel daar by / 't welk wy dan t'samen met lepels aten. En zeker men kon 't niet wel anders eeten / want hoewel het juist niet stonk / echter had het een zeer quaade smaak / en was gansch mager / zonder het minste vet ; en dewyl 't brood en meel zeer schaars by ons was / konden wy geen kluypjes maaken om 'er by te eeten. Maar om tot onze reyse te komen. Ik had niet boven drie glazen in myn kooi gelegen / of daar wierdt op het verdeli geroepen / Land ! Land ! Ik was zeer verbijnd over deese maare / en wy alle konden het terhond zeer klaar zien. Het eerst dat wy zagen was hoog land / 't welk wy bemerkten Bluefields berg te zyn / door een bogt boven in de top / met twee uitsteeksels

Zien land.

fels ten wederzyde. Het lag Noorddooft ten Oosten van ons / en wy hadden de wind Oost; wy wendden daarop terstond / en stierden N. N. O. / en zagen kort daarna de gansche kust / zynde niet boven 5 of 6 mylen daarvan af. Wy zeyden al voort dien ganschen achtermiddag / zonder dat wy 't juist op eenige plaats gemint hadden / zynde van voorneemen 't anker te laten vallen / daar wy maar konden aankomen. 's Anderendaags wy na aan land gekomen zynde / tusschen de punten van Bluefield en Nigril, en hebbende de wind ruym genoeg om 't laatste te bestevenen / stierden wy derwaards; en ziende een scheepje ontrent twee mylen ten Noordwesten van ons / dat telkens maakten om met ons te spreken / door 't op en neerhysen van de marszeplen / poogden wy 't zelve te vernemen / en zeyden dichter na den oever / totdat wy ontrent 3 uren naa de middag / tot onze groote blydschap / voor Nigril ankerden / hebbende 13 weken onderwege geweest. Ik geloof dat nooit schip / voor noch naa / uyt de baai komende / zulk een omweg gedaan heeft / hebbende eerst op 't rif van Alkrani gestooten / en toen die eplanden bezocht / en daarna tusschen de ondiepten van Koloredo gezeild / naderhand op groot Kaimans, en eyndelyk op Pines geweest / hoewel te vergeefs. En in al dat omzwerben kreegen wy zo veel on-derverbinding / gelyk als of wy ten dien eynde uytgezonden geweest waaren.

Zo dra wy ten anker quamen / zonden wy onze boot aan land / om mondkost voor ons te koop / naadat wy zo lang hadden moeten hy- leggen en vasten; en wy meenden een schaal Punch te dinken / toen Kapiteyn Rawlins / voerende een Nieuw Engelsch vaartuyt / dat wy te Trist gelaaten hadden / en een Mr. John Hooker, die een jaar in de baai had hout gehakt / en nu daartoe te Jamaika gekomen was om het te verkoopen / by ons aanboord quamen / en in de kajuit ge- noodigd wierden / om met ons te dinken. De kom daer ontrent drie stoopt in was / was nog onaangeroerd / wanneer Mr. Hooker, dien 't Groot- Zuyper. gebragt was van Kapiteyn Rawlins, de kom in de hand houdende / zeyde dat hy zich met een eed verbonden had / maar drie teugen ster- ken drank op een dag te dinken; en daarop zette hy de kom aan de mond / en liet het in eene teug afschoopen; waardoor hy zich ten eersten dronken maakte / en ons in onze verwachtinge te leut stelde / totdat wy een andere schaal toegemaakt hadden. Den volgenden dag qua- men wy met een heldere Noordwestewind te Port Royaal, en eyndig- den daarmede deze moeijelijke togt.

II. HOOFDSTUK.

Des Schryvers tweede togt na de Baai van Kampechie.

Zy-

1675.

Zyne aankomst aan 't eyland Trist, alwaar hy zich by de Houthakkers vervoegt. Beschryving der kust van de Kaap Koncedo tot aan Trist. De Zoutpannen. Zout voor de Spanjaarden door de Indiaanen vergaderd. Hina een aanmerkelyke berg. De Paerdehoef-visch. De Triangle Eylanden. De stad Kampechie tweemaal ingenomen. Deszelfs voornaamste handel, Kattoen. De rivier Champeton, en deszelfs Verfhout. De haven en 't eyland van Port Royaal. Steekeling gras. Sapadillos-boomen. Beschryving van 't eyland Trist. Koko-pruymheester, Druyveboom, Gedierte, Haagedissen. Het meir Fermina, en 't sterk gery: de rivier Summasenta, en de stad Chucquebul. Serles eylandtje. Kapiteyn Serles, zyn avontuur. De Ooster en Wester meiren, van de Houthakkers bewoond. Eykeboomen daar, en nergens anders binnen de Zonnekeer-kringen groeiende. De oorsprong van de Verfhout-handel. 't Regen-saizoen, en de groote vlooden door de Noorde winden veroorzaakt. Het droog seizoen. Het wilde Pyn-gewas. De Verfhout-boom. Bloedhout, Stokvisch-hout, en Kam-hout. Beschryving van eenige dieren. Meerkatten met lange staerten, Mieren-eeters, Armadillös, Tyger-katten, drierley slangen, groote Spinnekoppen, groote Mieren, en derzelver nesten. Brommende vogeltjes, Meerels, Tortelduyven, Quams, Korresos, Kreng-Kraaijen. Gesnavelde vogels, Eenden, Reygers, Krabvangers, Pellikaanen, Water-ravens. Visch-valken. Verscheydenerley soorten van visch, Alligators, Krokodillen. Een Iersche man van een Alligator gebeeten.

Het duurde niet lang naa onze aankomst te Port Royaal, of wy werden afbetaald en ontslagen. En dewyl Kapiteyn Johnson van Nieuw Engeland weder na de Baai van Kampechie stont te gaan/ nam ik de gelegenheid om als passagier met hem te vaaren / zyn-
de

de van voornemen my tot het houthakken te begeeven. Ik verzorgde 1676.
de my tot dien eynde met zodanig gereedschap als noodig was / naa-
melijk bylen / houthakken / zaagen / beytels / wiggen / enz. een Tent
om in te slaapen / een roet met kruid en lood / enz. En naadat ik
een volmagt aan Mr. Flemming, een Hoopman te Port Royaal ge-
geeven had / zo om te verhandelen 't gene ik hem toezond / als om my
over te zenden 't gene ik quam te ontbieden / nam ik myn afscheid van
myne vrienden / en begaf my t'scheep.

Ontrent het midden van February, 1676. zeyden wy van Jamaika,
en quamen met een schoone wind en goed weer haast aan by de Kaap
Katoch, alwaar wy een sterke Noordewind kreegen / die twee da-
gen duurde. Daarom zette de Passaad-wind zich Oosnoordooft
die ons spoedig aan 't eyland Trist bragt. Ik verboegde my haast
in de Westerkereel van 't Wester-meer by eenige oude Houthakkers /
om neffens hen te arbeiden. Maar ik zal van myne eigene zaaken
niet verder spreken / voordat ik een beschryvinge gegeeven hebbe van
't land / en deszelfs gewas / met eenige byzonderheden / hoopende
de Houthakkers / hunne jagt op ossen / 't bereyden van hynden /
enz.

Ik heb in myn boorige togt de kust van de Kaap Katoch tot aan
de Kaap Koncededo beschreeven. Dies zal ik nu beginnen / daar ik
af brak / en deszelfs wyze volgen / om eenigzins een verhaal te geven
van de kust der Baai van Kampechie, dewyl ik goede kennis daer-
van heb / door vele kleine togtjes die ik van Trist deed / gedurende
myn verblyf aldaar.

De Baai van Kampechie is een diepe bogt van 't land / van de Kaap ^{De Baai}
Koncededo van 't Oosten / tot aan de punt die van 't hoog land van St. van Kam-
Martens uptschiet aan 't Westen. Deze plaatsen leggen ontrent 120 myl <sup>van Kam-
pechie.</sup>
len van malhanderen / en tusschen dezelve zyn vele groote en vaarbaa-
re rivieren / wyde meten / enz. van alle welke ik ordentlyk zal hande-
len / alsmede van 't land aan de kust / deszelfs aardryk / gewas /
enz. beneffens eenige aammerkingen van boomen / planten / gewassen.
dieren / en Inboozlingen van 't land.

Van de Kaap Koncededo tot aan de Zoutpannen is 't 13 of 14 my-
len / de kust loopt zuydelyk / en is t'eenemaal een zandbaai / ook is
het land binnenwaards dor en zandig / brengende alleenlyk eenige hee-
sterachtige boomen voort. Ontrent in 't midden tusschen deze twee
plaatsen / vindt men in 't zand graabende zeer goed versch water.

By de Zoutpannen is een kleine Haven voer baken / doch men <sup>Zoutpan-
nen.</sup>
heeft 'er niet boven 6 of 7 voet water / en dicht by de zee / een wep-
ing landwaard in / is een groote Zoutpan / behoorende tot de stad
Kampechie, dewelke veel zout oplevert. Wanneer het zout zich tot
korten zet / 't welk is in de maanden van May en Juny, klyngen de In-
diaanen des lands bevel van de Spanjaarden om op te passen / en het
in groote spijse hoopen te vergaderen / die boven scherp toelopen ge-
lyk

1676. Ipk de riefgel van een huys: deeze hoopen bedekken zy met droog gras en ried/ 't welk ze dan in de brand steeken; hier door wordt het bupenste zout tot een harde korst geband/ die zich zo dicht sluyt/ dat 'er geen regen door kan/ zulks dat het zout droog bewaardt wordt/ zelfs in 't alternatse seizoen.

Hoe'tzout
bewaard
wordt.

De Indiaanen, die gelyk ik gezegd heb het zout dus tot hoopen vergaderen/ passen hier by beurten 40 of 50 huysgezinnen te gelyk op/ zo lang als deeze tyd van korlen duurt: echter hebben ze geen hutten om in te woonen/ ook laaten zy zich daaraan niet gelegen zyn/ dewyl ze alle weeken door andere Indiaanen afgeloft worden. Zy slaapen alle onder den blooten hemel/ sommige op de grond neer/ doch de meeste echter in een slechte hangmat/ aan boomen of staaken vast gemaakt. Hunne spys is niet beter dan hun leger/ want terwyl zy daar zyn/ krygen ze niet anders te eten dan Tartillós en Posolo. Tartillós zyn kleine koeken van meel en Indiaansch koozn; en Posole is gekookt Indiaansch koozn/ waar van ze drank maaken. Doch hier naa meer daar van/ wanneer ik zal handelen van de Indoozlingen en hunne manier van leeven. Als het seizoen van korlen voorby is/ gaan de Indiaanen na huys/ zonder zich meer met het zout te bemoeijen. Doch de Spanjaards van Kampechie, die egenaars van de Zoutpannen zyn/ zenden dikwils barken derwaard om zout te haalen/ en daarmede schepen te bezochten die op de reede van Kampechie leggen/ en't zelve na de Baai van Mexiko; inzonderheyd na Alvarado en Tempeck; twee groote Dirschers Dorpen/ voeren. Ik geloof ook dat alle de plaatsen landwaard in/ daar mede verzojgd worden/ want my zyn op de gansche kust geen andere Zoutpannen bekend/ dan deeze. Deeze Haven der Zoutpannen plagt dikwils van de Engelsche Houthakkers/ als ze van Jamaika na Trist voeren/ bezocht te worden. En indien ze eenige barken/ 't zy leedig of geladen/ vonden/ zy namen ze met de Indiaanen die 'er op waaren/ en verhoften schip en volk. Dit zeyden ze was by maniere van vergelding/ wegens 't ongelyk dat zy van de Spanjaards ontfangen hadden; doch dit was niet dan een voorwendel/ want de Goberneurs van Jamaika wisten 'er niet van/ ook durfden de Spanjaards niet klaagen/ want zy waaren te dier tyd gewoon alle de Engelsche schepen/ die hen in die gewesten voorquamen/ te neemen/ ja zelfs zulke die met supher van Jamaika na Engeland gingen/ voornaamlyk zo ze ook verfhout in hadden. Dit geschiedde opentlyk/ want men voerde de schepen na de Havana, men verhoftze aldaar/ en zette het volk gevangen/ zonder dat 'er enig verhaal op was.

Van de Zoutpannen tot aan de stad Kampechie is 't ontrent 20 mylen; de kust loopt Zuyd ten westen; de eerste 4 mylen langs de kust is 't nat Mangrove-land: doch ontrent 2 mylen bezuyden de Zoutpannen/ naar gissing 600 voeten van 'zee/ is een versche byon/ die bezocht wordt van alle de Indiaanen/ welk met bark of kanoë die weg voorby komen; want daar is anders geen zoet water daar ontrent/

en men moet 'er langs een kleyn spierig pad door de Mangroves heen gaan. Als men deze Mangroves doorgit is / ryst de kust wat hooger / met vele zandbaaien / alwaar men bequaamelyk met een boot kan aan land komen; maar versch water bindt men 'er niet / tot dat men aan een rivier dicht by de stad Kampechie komt. Het land verder langs de kust is op sommige plaatsen moerassig / doch meestendeels droog / en niet heel vruchtbaar / want daar groeit niet dan eenig kreupelbosch; doch langs deze gansche kust groeit 'er geen Wersf hout / van de Kaap Kotoch af / tot aan de stad Kampechie toe.

Ontrent 38 mylen eer men aan Kampechie komt / is 'er een berg genaamd Hina, alwaar de Kapers gemeenlyk ankeren / en schildwachten op den berg zetten / om na schepen uit te kyken die na de stad gaan. Men heeft 'er overbloed van goede sparreboomen / maar geen water. Dicht aan den oever bindt men een menigte van schelpvisch / van de Engelschen Paerdenhoef-visch genoemd / om dat ze van satsoen en groote wat daar na gelykt; de rug is rond als die van een schildpad / de schelp dun en broos / gelyk die van een kreeft / en ze heeft vele klaauwen; men zegt dat ze wel smaakt / maar ik hebze zelf nooit geproefd.

Ontrent 25 of 26 mylen benoorden Hina, en 30 mylen van Kampechie, zyn drie laagge zandige Eylantjes; aan de zynpzyde van de selve is goede ankergrond / maar men vindt 'er noch hout / noch water. Gedierte zagen wy 'er ook niet / uitgezejd een menigte van groote kotten / en Boobies, en zulk gevogelte dat wy Oorlogsmannen noemen; deze eylantjes worden de Triangels genoemd / omdat ze in een driehoek leggen. Daar zyn geene andere langs die kust / dat ik gezien hebbe / die eenigzins van den oever afleggen / dan deeze / en de Alkranies, in 't voorig Hoofdstuk reeds beschreeven.

Van Hina tot aan Kampechie is 't ontrent 6 mylen. Kampechie is een fraaie stad / staande dicht aan den oever in een klepne bogt van 't land / zynde de eenigste op die gansche kust / van de Kaap Kotoch tot aan Vera Cruz. Zy vertoont zich mooi / zynde geheel van goede steen gebouwd. De Huizen zyn niet hoog / maar de muuren zeer sterk; de daken zyn plattachtig op de Spaansche wyze / en met pannen bedekt. Aan 't eene end is een sterke Citadel of Fort met geselut beplant / alwaar de Gouverneur woont / met een klepne bezetting / om de plaats te derdeedigen. Alhoewel die Fort de stad en haven kan beschermen / echter is het tweemaal ingenomen geweest. eerst door Sir Christoffel Mims, die ontrent het jaar 1659 het van den Gouverneur opgeëyscht / en 3 dagen na een antwoord gewacht hebbende / eer hy zyn volk deed landen / alstoen stormderhand innam / en dat maar met klepne geweer. Men is verhaald dat wanneer de Jamaikas Kapers hem rieden om het by nacht door een kringeliste te overrompelen / hy geantwoordest zoude hebben / dat hy 't zich een schande rekende een overwinning steels wyze te verkrygen: zulks trost hy / om kennis van zyne aankomst te geeven / met staande trommel.

1676.

Ingenomen.
men.

niels / en onder 't geschal van trompetten / quam aantreken / en het Fort met den eersten aanval bemagtigde / en daar door terstond meester van de plaats wierdt.

Het wierdt ten tweedenmaale van de Engelsche en Fransche Kapers ingenomen / door een verrassing / in den jaare 1678. 30 quamen by nacht aan land ontrent 2 mylen van de stad / en voorttrekkende / quamen 30 op een pad dat hen derwaards leydde. 's Morgens met het opgaan van de zon / toogen 30 ter stad in / 30 als veel van de Inwoonders eerst opgestaan waaren ; deeze 't gerucht hoorende / keeken upt / en ziende gewapene bezetting waaren / die upt het land quamen ; want 14 dagen of 3 weken te vooren / hadden 30 een partyt uitgezonden / om eenige oproerige Indiaanen onder te brengen / dewyl diergelyke munitien daar te lande gemeen sijn. Door dit vermoeden trokken de Kapers gasten zonder eenige tegenstand door de straaten na 't Fort / ja 't volk wenschte hen goeden morgen / en geluk ober hunne behouden t'huyjs komst / zonder te bemerken dat ze bynden waaren / tot dat ze op de schildwachten van 't Fort schooten / en daar op een hevigen aanval deden ; en hebbende 2 stukjes / die ze op 't pleyn bonden slaan / na de poort van 't Fort gekeerd / maakten 30 zich aanstonds meester daar van. Deeze stad is niet heel rijk / alhoewel ze / gelyk ik gezegd heb / de eenigste zeehaven op die gansche kust is. Het voornaamste reedsel van het land / is kattoene spwaad ; waar mede de Indiaanen en ook de armie Spanjaards zich kleeden : het word ook gebuykt om zeilen van te maaken / en tot dien eynde na andere gewesten verzonden.

Behalven kattoenen en Zout van de Zoutpannen / weet ik geen andere waaren die vandaar verboerd worden. 't Is waar / eertijds was daar de stapel van Ders hout / waarom men 't selve nog Kampechie hout noemt / alhoewel 't op 300 minst 12 of 14 mylen van de stad groeide.

De plaats daar de Spanjaards het toen haken / was aan een rivier genaamd Champeton , 10 of 12 mylen van de stad Kampechie , van waar de kust Zuyd loopt / zynde het land by hoog en klippig. De Indiaanen die daar ontrent woonden / wierden gehuurd voor een keaal 's daags / om het af te houwen ; en 't was toen 90 / 100 / of 110 pond fierl. de ton / of 't half last / waardig.

Maar dat de Engelschen Jamaika hadden ingenomen / en in deeze baai begonden te krupffen / bonden 30 veel barken daar mede geladen : maar dewyl de waarde daar van hen onbekend was / lieten 30 ze dypen / of verbrændden dezelve / behoudende alleenlyk de spijers en 't pzerwerk / een zaak zeer gemeen by de Kapers / zonder acht te slaan op de laading. Maar Kapiteyn James nam eyndelyk een groot schip dat met het selve geladen was / en bragt het in Engeland ; om het daar tot een kaper te laaten vermaaken : doch buyten

Een kostelyke waar.

ten zyne verwachtinge verkocht hy 't hout tot een hooge prijs / hoe-
wel hy het te vooren zo weynig achtte / dat hy op zyn geheele weer-
om-type daar van gebzand had. Maadat hy weder aan Jamaika ge-
komen was / vonden de Engelschen de plaats in deeze baai / alwaar
het groote / en indien ze geen Prys in zee aantreffen / voertze na de
rivier Champeton, alwaar ze verzekerd waaren dat ze groote hout-
stapels zouden vinden / die aan de zeekant gereed stonden / om 't scheep
gebragt te worden. Dit was hun gemeen gebzuyk / tot dat epi-
delph de Spanjaards daar soldaaten leyden / om dit rooben te belet-
ten.

De Engelschen hadden nu kennis aan deeze boomen gekreegen / en wif-
ten hoe ze groeiden; dies begonden ze langs andere kusten daarna te
zoeken; totdat zy eyndelph groote bosschen daar van vonden / eerst by de
Naap Katoch, 't welk de eerste plaats daar zy zich neer zetteden om
Ders hout te hakken / waarmede zy vele schepen na Jamaika en andere
plaatjen bezochteden. Maar dewyl het hout daar begon schaars te wor-
den / vonden zy het meir van Tjib in de baai van Kampechie, alwaar
zy zich sederd met dien handel behulpen hebben / tot der tyd toe dat ik daar
quam. Maar om voort te gaan:

Van de rivier Champeton tot aan Port Royaal is 't ontrent 18
mylen / de kust loopt Zuidzuidwest / of Zuidwest ten Zuiden /
zynde laag land / met een zandigen veder aan de zee / en eenig ge-
boonte / beneffens eenige weylanden en kreupelbosch landwaard in.
Tusschen Champeton en Port Royaal, is maar eene rivier genaamd
Port Escondedo.

Port Royaal is een bzeede ingang in een Zoutpan van 9 of 10 my-
len lang / en 2 of vier wyd / hebbende een opening aan pder end. Port Ro-
yaal.
Deeze mond van Port Royaal is een bank / waar op men 9 of 10 voet
water heeft; binnen de bank is het diep genoeg / en ter wederzyde kan
men bequaam ankeren. De ingang is ontrent een Engelsche
myl wyd / en twee zulke mylen lang / met een mooye zandige oever
te wederzyde / en een effen vlakke om te landen.

De schepen ankeren gemeenlyk aan de Oostzyde naast aan Cham-
peton, zo om dat daar eenige putten zyn / door de Kapers en Houthak-
kers getraaben / als om buyten het gety / 't welk daar zeer sterk bloeit /
ten anker te leggen. Deeze plaats is kenbaar genoeg / om dat het
land zich van daar westwaards uytstreckt / en 30 65 of 70 mylen verder
loopt.

Van de Westzyde van deeze Haven is een laag eyland / het welk
wy Port Royals Eyland gewoon zyn te noemen / en aan de eene zyde
van den ingang legt / gelyk het vaste land aan de andere. Het is on-
trent 3 mylen lang / en 2 Engelsche mylen breed / strekkende zich
Oost en West. Het Oosteynd van dit eyland is zandig / en weynig
belemmerd van geboonte / met eenig gras dat een prikkelige kint
voorzengt / niet grooter dan een graauw erwt / 't welk het moeye-
lyk

1676. Iph maakt om 'er barboets door te gaan/ gelph de Baailoopers dikwils doen. Men vindt 'er eenige boschjes van Burton, en na 't Westen groey en eenige groote Sapadillo boomen/ welker vrucht langwerpig / en zeer aangenaam is. Het oberig gedeelte is wat bosachtiger/ boognaamelph naa de Hoordzy/ die dicht aan den oever vol van witte Mangroves staat.

Naan de Westzy van dit epland/ is een ander kleyn laag epland/ genaamd Trist, afgescheiden van 'tvoorige door een kleyne zoute rivier/ die naantolpks 30 wpd is dat men 'er met een kanoe in roejen kan.

† Eyland
Trist.

Het epland Trist is op sommige plaafften een myl breed / en ontrent 4 mylen lang / strekkende zich Oost en West. Het Oost-end is moerassig / en vol van witte Mangroves, ende Zuidzy desgelphs. Het West-end is doz en zandig / op 't welk een soort van lang en doz gras groeit; deze hoek land is veldachtig / en op dezelve wassen ook eenige Palmetos-boomen; de Hoordzy van 't West-eind is vol van Koko-pruym-boomtes, en eenige druppen.

Dit Koko-pruym-boomtje is acht of negen voet hoog / en heeft veel takken. De bast is zwart en glad / de bladeren vry groot en langwerpig / en van een donker groen. De vrucht is van grootte ontrent als een blaauwe pruym / doch rond / sommige zyn donkerbruyn / andere wit / en andere roodachtig. De schil van de pruym is heel dun en glad / het binnenste is wit / zacht / en wolachtig / bequaamer om aan te zuipen / dan om in te bryten / hebben een groote zachte steen in 't midden beslooten. Deze vrucht groeit gemeenlyk in 't zand / dicht by de zee / en ik heb 'er geproefd die een zoutachtige smaak hadden; doch gemeenlyk zyn ze zoet / en niet onaangenaam / wordende voorgeet gezond gehouden.

Druyve-
boomen.

De Druyveboom heeft een stam die twee of drie voet in den omtrek / en 7 of 8 voet hoog is / verspreyende zich van in veele dikke takken. De blaederen gelphen vry wat na klimop / maar zyn breder en harder / de vrucht is als een gemeene druif / groeyende by trossen aan de takken; vry zynde is ze van bryten zwartachtig / van binnen rood / met een groote harde steen in 't midden. Deze vrucht is zeer aangenaam van smaak / en gezond / maar daar is weynig aan / om dat de steenen zo groot zyn. De stam en takken van den boom / zyn goed brandhout / maakende een helder vuur / waarom de Kapers gasten het dikwils gebruyken / om 'er het staal van hunne roers by te harden / als 'er iets aan scheelt.

Haage-
dissen.

De dieren die zich aldaar onthouden / zyn Haagedissen / Guands, Slangen / en Hertten. Behalven de gemeene kleyne Haagedis / is 'er een groote / genaamd de Leeuw-Haagedis. Dit dier is van satsoen byna als de andere / maar schier zo dik als een mans arm / en heeft een groote kuyf op 't hoofd; als het aangerand wordt zet het zyn kuyf overend / maar anders legt dezelve plat neer. Daar zyn ook twee of driederley soorten van Slangen / sommige zeer groot zo my gezegd is.

Naan

Van 't West-end van dit epland dicht by de zee/blind men / als men 5 of 6 voet diep in 't zand graaft / goed versch water. Men ziet 'er gemeenlyk putten die de Matroozen gemaakt hebben / om water upt te haalen voor hunne schepen : maar zo ze niet open gehouden worden / maakt het invallende zand die van zelfs haast dicht : en als men te diep graaft krygt met zout water. Dit epland was zelden zonder volk / toen de Engelschen Werf-hout upt de Baai quamen haalen; want de grootste schepen lagen daar altoos ten anker op 6 of 7 baden waters / dicht by de oever; en de kleine vaartuygen liepen 3 mylen hooger op by One-bush-key, waar van ik in 't voorig Hoofdstuk gemeld heb.

De tweede mond of ingang in dit meer is tusschen Trist en Beef-eyland, en ontrent 3 Engelsche mylen wyd. Van bukten is een ondiepte / en daar 3yn maar twee hillen om in te komen. De diepste hill heeft by hoog water 12 voet / 3ynde ontrent in 't midden van den ingang / met een harde zandgrond. De West-er-hill heeft ontrent 10 voet water / en legt by dicht aan Beef-eyland. Men zeilt 'er in met een Zee-wind / en men moet gestadig peplen. De grond is zachte slyt / en loopt schuyng af. Binnen de hoek van Beef-eyland gekomen 3ynde / heeft men 3 baden diepte / en dan kan men na Trist oversteeken / en als men dicht by den oever komt / het anker laaten vallen. Binnen de bank tusschen Trist en Beef-eyland is 't over al goed te ankeren / maar 't gety is 'er veel sterker dan te Port Royaal. Aldaar is een andere opening of ingang in de Zout-pan of meer / hier vooren gemeld. Dit meer wordt van de Spanjaards genoemd Laguna Termina, of het meer van gety / om dat het zelve daar zeer sterk gaat. Kleine vaartuygen / als barken Periagós, of kanoes / kono-^{Laguna Termina}nen door dit meer zeplen van 't een end na 't ander / of in zodaanige kreeken / ribieren / of poelen / die zich in dit meer ontlasten / en alhier veelvuldig 3yn; de eerste van belang aan de Gofizp van dit meer als men by Port Royaal inkeert / is de rivier Summasenta.

Deze rivier / schoon maar klein / is echter groot genoeg voor Periagós. Zy loopt in 't meer aan de Zuid3ynde / ontrent in het midden. Certyds was by de mond van de rivier een Indiaansch doorp / genaamd Summasenta, en een ander Indiaansch steedje geheeten Chucquebul, 7 of 8 mylen landwaard in. Dit laatste wierdt eens door de Kapers ingenomen / en daar waaren / zo ik verstaan heb / ontrent 2000 huysgezinnen van Indiaanen, twee of drie kerken / en 30 veel Spaansche Monniken / doch anders geen blanke. Het land dicht by deze rivier levert by goed werf hout upt.

Van de rivier Summasenta tot aan One-bush-key, is 't 4 of 5 mylen / en de oever loopt West. Ik heb One-bush-key reeds beschreeven / en ook de kreek daar tegen over / die gelyk ik gezegd heb / zeer naauw is / en niet boven een Engelsche myl lang / loopende daar na in een ander wyd meer / leggende ontrent Noord en Zuid / en genaamd het Ooster-meer / 3ynde ontrent anderhalf myl wyd / en drie mylen lang.

1676.

Series
avontuur.

lang / met Mangrove boomen omringd. Aan de Zuydooster hoek is een andere kreek / voór aan oütrent een Engelsche mpt wpt / loopende 6 of 7 mylen landwaard in / en ter wederzjde met Ders-houtboomen bewasfen; weshalven het van Engelschen bewoond wierdt / die daar by troppen van tien man op een plaats zich onthielden / om zich met houthakken te geneeren. Aan 't hoofd van de kreek hadden zy een pad gemaakt / dat na een groot veld liep / alwaar ossen / paerden / en herten zich onthielden / wertwaards zy dikmaals ter jagt gingen.

Aan 't Noord-eynd / en oütrent het midden van het Ooster-meir / is 'er een andere klepne kreek / gelph die / welke tegen ober One-bush-key upthomt / maar klepner en ondieper / ontlastende zich in de Laguna Termina, tegen ober een kleyn zandig eplandtje / dat de Engelschen noemmen Serles Key, van eenen Kapiteyn Serles, die eerst met zyn schip daar quam / en daarna in de Wester-meir gedood wierdt door iemand van zyn volk / terwyl ze t'samen bezig waaren met houthakken. Deeze Kapiteyn Serles was een van Sir Henrik Morgans Bedelhebbers / in 't plonderen van Panama, en zynde met een kleyn vaartuyg upgezonden om in de Zuydsee te kruisen / overtoompelde hy te Tabago den Hoogbootsman en 't meest scheepsvolk van de Triniteyt / een Spaansch schip op 't welk de Monniken en Nonnen / en alle de deftigste Heeren en Juffrouwen der stad waaren / ten getale van 1500 zielen / behalven een zeer groote schat van goud en silver / 30 myr gezegd is van Kapiteyn Peralta, die toen dat schip voerde / gelph hy ook dreed wanneer het door Kapiteyn Scharp genomen wierdt / al het welke hy met het schip kon genomen hebben / inden hy 't vervolgd had.

Aan de West zy van 't Ooster-meir is een smalle streek lands met Mangroves bezet / welke het afschepdt van een ander meir / dat evenens upgestrekt legt / en oütrent 30 groot is als 't voorzige.

Aan 't Noord-eynd van dit meir loopt een klepne kreek / komende up het Ooster-meir / en 30 diep dat 'er barken in vaaren konnen.

Aan 't Zuyd-eynd van dit meir is een kreek / aan den ingang oütrent een Engelsche mpt wpt / en een halve Engelsche mpt vandaar. zich in twee takken verdeelende / waar van de eene de Ooster / en de andere de Wester arm genoemd wordt / zynde beyde 30 diep / dat 'er barken 7 of 8 Engelsche mylen bezte in konnen vaaren. Het water is 10 maanden lang versch / maar in 't midden van het droog seizoen is het brak. Vier Engelsche mylen van de mond is het land ter wederzjde nat en moerasig / alwaar aan de kant van de kreekten niet als Mangroves op groejen; doch voór aan wassen eenige groote Epheboomen / welke ik nergens anders binnen de Zonneheerkringen heb zien groejen. Maar 20 schreeden inwaards groeit veel Ders-hout / weshalven de Hakkers zich daar ook hadden neergeslagen.

Aan

Van de Westzy van de Wester arm is een groote wepde booz Dree / on-
treit 3 Engelsche mynen van de kreek; waarna toe de Houthakkers pa-
den gemaakt hadden van hunne hutten / om op 't veer ter jagt te gaan /
't welk daar altoos in menigte is / en doorgaans better / dan in de na-
buurige velden / waarom het de Dette wep genoemd wierdt / en derze West-
ter kreek was altoos meest van de Houthakkers bewoond.

De Verfhout-handel was zeer gemeen geworden eer ik daar quam / De Han-
en daar woonden 260 of 270 man by het meer en op Beef-eyland, waar del van
van ik in 't vervolg zal spreken. Deze handel nam zyn begin / toen Verfhout.
het vaaren ter kaap begon af te neemen; want naadat Jamaika van de
Engelschen bewoond / en een Driede met Spanje geslooten was / moften
de Drapers / die op den roof der Spanjaarden geleefd hadden / een ander
middel zoeken om aan de kost te komen / dewyl zy verquilt hebbende
't gene ze van de buyt hadden gekreegen / mi geen onderhoud meer had-
den / en derhalven genoodzaakt waaren / om na Petite Guave te gaan /
alwaar 't kaapen nog in zwaang ging / of na de Baai om Verfhout.

De kloekste quamen van hier / en eventwel / schoon ze bequaam
genoeg waaren om te werken als ze wilden / dachtenze dat het een
armelich werk was / zich af te slooven met houthakken. Zy wa-
ren wisse schutters / en hadden daarom meer behaagen in de jagt;
doch niets stondt hen echter zo wel aan / als op roof te gaan; wes-
halven zy dikwils met kleyne partyen na de naaste Indiaansche
doorpen toogen / alwaar zy plonderden / en de Indiaansche wyven
weg haalden / om zich van haar in hunne hutten te laten bedienen /
terwyl zy de mannen na Jamaika zonden / om aldaar verkocht te wo-
den. Daarenboven hadden zy hun zuppen nog niet vergeten / maar
verteerden 30 of 40 pond sterl. als 'er schepen van Jamaika quamen /
alwaar ze dan zaten te dinken / en 't geschut deden loszanden /
drie of vier dagen lang. En hoewel 'er naderhand nuchtere mannen
in de Baai quamen om hout te hakken / zo wierden ze echter allengs-
liens zo tot ongebondenheyt verlept dooz de ouden / dat ze nooit zich
tot een burgerlyke Regeering konden schikken / maar in hunne boos-
heyt voortgiugen / tot dat de Spanjaards, dooz hunne toorneloosheyt
aangemoedig / hen overvielen / en hen meerderdeels elk byzonder upt
hunne hutten haalden / en na Kampechie, of Vera Cruz gebangen
voerden / vanwaar zy na Mexiko gezonden / en aan Ambachtsstie-
den in die stad verkocht wierden. Naadat zy twee of drie jaaren daar
gewoond / en de Spaansche taal geleerd hadden / ontquamen vele
het met de blugt / en geraakten dooz omwegen te Vera Cruz, wan-
neer zy met de Silverbloot in Spanje, en eyndelyk also in Eng-
land quamen. Ik heb sedert met vele van hen gesproken / en also
verstaan / dat niemand van hen na de Silber-mynen gezonden wierdt /
om aldaar te werken; maar dat zy in of ontrent de stad gehouden
wierden / en nooit met de Karabaanen na Nieuw Mexiko, of dien
weg upt / mogten gaan. Ik verhaal dit / om dat men doorgaans

1676.

zegt / dat de Spanjaards huijne gevangenen derwaards zenden / enze zeer weerdelyk handelen; maar ik heb nooit kunnen vernemen dat zy met de Europeers dus doen; of dit nu geschiedt upt vreeze dat ze daar door huijne swaakheid zouden ontdekken / dan of het om eenige andere reden is / weet ik niet. Doch om weer tot ons stuk te komen. 't Is zeker dat alle de Houthakkers die in de Baai waaren / toen ik daar was / federd verjaagd / of gevangen genomen zyn; een zaak die ik altoos vreesde / en die my ook eynelyk bewoog om vandaar te gaan / alhoewel 'er anders geleyghheid was / om een kapitaal overgewonnen te hebben.

Hebbende aldus een verhaal gegeven hoe myne Landslieden daar eerst met der woon quamen / zo zal ik nu iets melden van de seizoenen aldaar / beneffens eenige byzonderheden van 't land / het gebierte / de jagt / Vershout handel / en sommige merkwaardige voozballen / geduurende myn verblyf aldaar gebeurd.

Seizoenen

Dit gedeelte der Baai van Kampechie legt op ontrent 18 graaden Noorderbreedte. De Zee-winden by mooi weer zyn Noorderdooft / of Noord / de Landwinden Zuidzuydooft en Zuid; maar by quaad weer Oostzuydooft / met een styve koelte / twee of drie dagen achter een. Het dzoog seizoen begint in September, en duurt tot in April, of May; en dan komt het nat seizoen / 't welk met donderblagen komt / eerst een op een dag / en daarnaa meer / tot in Juny, en dan heeft men gezette regens tot in 't laast van Augustus. Hier door zwelen de rivieren zo / dat ze overloopen / en de velden met water bedekt worden; en schoon 'er somtyds eenig dzoog weer tusschen beyde komt / echter heeft men 'er steeds geweldige regen; zulks dat / al is het dat het water dan niet toeneemt / het neemt ook niet af; maar blyft zo / totdat de Noorderwinden zich vast gezet hebben; en dan schynen alle de velden veele mylen verre / als een zee. De Noorderwinden zetten zich gemeenlyk in 't begin van October, en houden aan niet verpoozingen tot in Maart. Doch in myn Verhandeling van de Winden / zal ik meer daarvan zeggen. Deeze winden recht op 't epland waaijende / dypben de zee in / en beletten den loop van 't geyp zo lang ze duuren / 't welk somtyds twee of drie dagen is. Hier door wordt het versich water opgedreeven / zo dat het meer overstroomt dan te vooren / schoon 'er minder regen is. Zy waaijen zeer heftig in December en January, maar naderhand nemen ze af / en duuren ook zo lang niet. Als dan begint het laag land op te dzoogen / en in 't midden van February is alles dzoog / en in de volgende maand kan men somtyds quaalpyk water krygen om te dinken / zelfs in die velden die zeg werken te vooren nog als een zee lagen. In 't begin van April zyn de poelen in de veldlanden ook dzoog / en die geen ander middel wist om water te krygen / zou van doofst moeten versmachten. Maar de gene die daar bekend zyn / begeeven zich na 't bosch / en leschen huijne doofst met water upt wilde Pynboomtjes.

Wilde
Pynboom.

De wilde Pyn is een gewas zo genaamd / om dat het by wat gelykt

Gelyk naar de heester die Appappelen draagt: zy zyn doorgaans onder-
 stut / of groeijen uyt een quast / of uytwas van een boom / alwaar ze
 wortel schieten / en recht op wassen. De wortel is kort en dik / uyt welke
 de bladeren in malikanderen gebouwen opschieten / en aan de top zich uyt-
 spreiden; ze zyn by dik / en 10 of 12 duym lang. De bupenste bladen
 sluipen zo dicht / dat ze 't regen water / als het neer valt / in zich bevatten / en
 anderhalf pint / of een mengelen houden. Als wy deeze gewassen vonden /
 staken wy een mes in de bladen eben boven de wortel / alwaar 't water
 dan uytliep / 't welk wy in onze hoeden vingen / gelyk ik dikwils tot myne
 laafenis gedaan heb.

Het land dicht aan de zee / is met Mangrove bezet / en altoos nat /
 maar wat verder inwaards / is het vast en droog / en legt nooit onder
 water / dan in 't nat seizoen. Het aardryk is een sierke geele klep / echter
 is de bovenkust of het opperblak een zwarte aarde / doch niet diep. Daar
 groeijen verscheperlepe soorten van boomen / maar niet dik noch
 hoog van stam / en onder die / wassen de Vershout-boomen 't weeligh-
 want dit is 'er de rechte landsdouw toe / en in een drooge grond wil-
 len ze niet aarden / noch ook in een vette zwarte aarde. Zy gelyken
 wel wat naar onze Egelantieren in Engeland / maar zyn doorgaans
 veel grooter. De schoors van de jonge takken is wit en glad / met eenige
 strekels hier en daar / zo dat een Engelschman dieze niet kende / dezel-
 ve ligt voor Egelantieren zoud aanzien; maar de stam en de oude tak-
 ken zyn bruyn / de bast ruiper / en met wepnig of geen strekels. De
 bladeren zyn kleyn / van satzoen als een Egelantier blad / en bleek groen
 van kleur. Men zoekt in 't happen altoos na de oude boomen met een
 bruyn schoors / want die hebben het minste spint / en zyn gemaklyk
 af te hakken. Het spint is wit / en het hart rood; men houdt het
 spint rondom af / totdat men aan 't hart komt / en dan is 't bequaam
 om na Europa verboerd te worden. Naadat het eenigen tyd gehou-
 wen gelegen heeft / wordt het zwart / en als men 't in 't water legt /
 krygt het een kleur als inkt / ook heeft men 't wel gebuykt om mede
 te schryven. Sommige boomen zyn 5 of 6 voet dik in den omtrek / en
 die kan men niet zonder groote moeite aan zulke blokken hakken / wel-
 ke een man draagen kan / zulks dat men daarom gewoon is / dezelve
 met buskrupd te doen springen. Het is een zwaar hout / en 't brandt
 zeer wel / maakhende een krachtig en duurzaam vuur. Wy harden /
 gelyk ik reeds gezegd heb / het staal van onze Duurroers / als het te
 wech is / in een vuur van Vershout / als wy 't bekomen hebben /
 of anders / met Barton hout / of dat van den Dymphenboom. Ik
 acht dat het oprecht Vershout of Kampechie-hout / alleen in dit land
 van Jukatan groeit / en dat maar alleenlyk op sommige plaatsen aan
 de zee kant. De voornaamste plaatsen zyn hier / of aan de Kaap
 Katoch, of aan de zuydsp van Jukatan, in de baai van Honduras.
 Daar zyn nog andere soorten van hout / die 'er van kleur wel naar ge-
 lyphen / en ook tot verwen gebuykt worden / 't een meer / en 't ander
 minder

Vershout
 boomen.

1676.

minder geacht; van deeze soorten zyn het Bloedhout / en Stokvisch-

Bloedhout
en Stok-
vischhout.

hout / van het natuurlijke gewas van Amerika.
De Golf van Nikaragua, welke zich opent tegen over 't eyland Providence, is de eenigste plaats aan de Noordzee, die Bloedhout (of Brasiliëhout) voortbrengt; en 't land dat aan de andere zyde tegen over ligt aan de Zuydzee, brengt dezelve soort voort.

Dit hout is van een helderder rood / dan het Kampechie hout / het wierdt tegens 30 pond stiel. de Ton / (of 't half last) verkocht / wanneer het Kampechie hout maar 14 of 15 pond stiel. mogt gelden / en het Stokvischhout tot 7 of 8 verkocht wierdt. Deze laatste soort groeit landwaard in / by Rio de la Hacha, broosten Ste. Martha, aan de zyde der rivieren op laag land. Het is een kleinere soort van hout dan het ander. Ik heb aan de rivier Conception by de Samballos een boom gezien / die dit Vershout zeer gelph was / en ik weet ook dat 'er een veru aftrok; maar of het eygentlyk eene van deeze twee soorten was / wou ik niet weten te zeggen. Behalven hier / en ter plaatse voornoemd / heb ik nergens in Amerika zulk hout gezien.

Te Cherburg in Afrika, dicht by Sierra Leone is Kam-hout / 't welk zeer wel naar dit Bloed-hout gelph / 30 't het zelfde niet is. In Touquin in Oostindie vindt men ook zodaanig een soort. Maar van andere plaatsen der wereld heb ik niet gehoord daar het groeit. Doch om voort te gaan:

Het land als men verder van de zee gaat / ryst hooger / en heeft aarde die bequaamer is om te planten. De boomen zyn daar ook doorgaans van een andere soort / groeiende hooger en laager. Nog al verder op / vindt men velden met lang gras / van een mpt en meer in de breedte.

De aardroyst van de veldlanden is doorgaans zwart en diep / voortbrengende een soort van gras / gelph dunhelin. In 't laast van het droog satzoen / staken wy 'er de beand in / welk vuur voortliep / als dat van buskruyd / en niet uytging / 30 lang 'er eenige brandbaare stoffe was / 't en waare een regenblaag het uytbluschte. Daer dat het dus afgebrand is / groeit 'er weer jong gras / 't welk 30 suel opschiet / dat men 't naauwelphs gelooven zou. De veldlanden zyn ter wederzyde bezet met richgels van hoog land / van een bruynachtige kleur / en heel vruchtbaar / voortbrengende ongemeene hooge boomen. Het land 10 of 20 Engelsche mylen van de zee / heeft veel rygen van mooi boschland / en vermaakelyke velden / die overhangs tusschen 't geboomte in leggen.

Gedierde.

De dieren van dit land / zyn Paerden / Ossen / Herten / Warri, Pekari, Squasjes, Possumus, Meerkatten / Miereneters / Lupaards / Armadillos, Izerverheng / Landschildpadden / Guanass, en allerlei Paagedissen.

Squasje.

De Squasje is een vierboetig beest / grooter dan een kat / deszelfs kop gelph wel naar die van een Vos / met korte ooren / en een lange neus:

neus: Het heeft korte pooten / en lange klauwen / waarmede het tegen de boomten kan oploopen als een kat. De hup is met kort / spin / en geel haar bedekt. Het vleesch is een goede / aangenaame / en gezonde spijze. Wy sproopen 't doorgaans de hup af / en bieden 't / geëvende het dan den naam van een big / en ik acht dat het immer zo wel smaakt. Het eet niet dan goede vruchten / en men vindt het meest onder de Sapadillo boomten. Dit dier loopt nooit weg / en als men 't jong vangt / wordt het zo mak als een hond / en zo potsachtig als een aap.

De Meerhatten in die gewesten zijn de leelykste die ik ooit gezien heb / zy zijn veel grooter dan een haas / en hebben groote staarten / van ontreit derdhalve voet lang. De binnenste zyde van hunne staarten is kaal / met een blym hard vel ; maar de bovenste zyde is met een grof / lang / zwart / en stept haar bedekt. Deeze dieren houden zich in een trop van 20 of 30 byeen / en loopen door 't bosch / springende van den eenen boom op den anderen. Indien ze een persoon alleen ontmoeten / dreygen ze hem te verslinden ; zulks dat ik alleen zijnde / niet op hen durfde schieten / inzonderheyt in 't eerst als ze my tegen quamen / met een groote trop / springende van den eenen boom op den anderen / over myn hoofd heen / en maakende een yssyk getier en geraas / behalven dat zy zeer leelyk geynsden / en vzeemde kintten aantrechten. Sommige draken dore takjes af / en gooiden 'er mee na my / en wierpen my met hunne front na 't hoofd ; eyndelyk quam 'er een heel groote / op een uytstekende tak boven myn hoofd / en naa my toefspringende / deed my te rug treden ; doch hy sloeg syn staart om den tak / en slingende toen heen en weer / geynsende my toe. Ende lyk ging ik voort / en zy hielden my dus al dreygende gezelschap / tot dat ik by onze hutten quam. De staarten deeze Meerhatten zijn heel zo goed als een hand / en zy komen 'er immer zo vast mede houden. Als wy met ons tweeën af meer t'zamen waaren / dan liepen ze voor ons weg. De wyfjes met haare jongen hebben veel werks om de mannetjes naa te springen / want gemeenlyk hebben zy 'er twee / waar van zy 't een onder den arm draagen / en 't ander zit haar op de rug / en staat syn voorste pooten om haar hals. Deeze Meerhatten zijn de onguurste die ik ooit gezien heb / want al wat wy deden / 't mocht niet helpen onze tam te maaken. Men kan zeer zwaarlyk een van hen zo schieten / dat men hem vangt ; want zo hy maar met syn staert of klauwen ergens vat krygt / zal hy vast houden zo lang 'er leeden in is. 't Heeft my zelf wel vermoed / als 'er eenen een arm of een been aan stukken geshooten had / dat ik zag hoe 't arme beest het gebroken lid bekeek / en batte / en van d'eene na d'andere zyde keerde. Deeze Meerhatten zijn zeer zelden / of zo sommige zeggen / nooit op de grond.

De Miereneeter is een vierboetig beest / zo groot als een groote hond / met ruw donker blym haar : hebbende korte pooten / een lange

1676.

smuip / klepne oogen / klepne mond / en een dunne tong als een pierworm van 5 of 6 duym lang. Dit dier leeft van mieren / zo dat men 't altoos by een mieren-nest of pad vindt. Het krygt zyn voedsel aldus: het legt zyn smuip vlak op de grond neer / dicht by 't pad daar de mieren loopen / dewelke daar te land zeer veel zyn; en dan steekt het zyn tong dwars over 't pad heen. De mieren die gestadig heen en weer passerren / houden stil als ze by de tong komen / en in twee of drie minuten is dezelve geheel met mieren bedekt; alsdan haalt hy zyne tong in / en stotze op: daarnaa steekt hy zyne tong weer uit / om ander aas te vangen. Deze beesten rupken zeer sterk naar mieren / en 't vleesch smaakt nog sterker / want ik heb 't gepraef d. Ik heb deze dieren op veele plaatsen in Amerika gezien / onder andere ook op de Samballós, en aan de Zuydsee op de kust van Mexiko.

Luyard.

De Luyard is een vierboetig / haarig / donkerkleur beest / wat kleiner dan de Miereneeter / en niet zo ruig; het heeft een ronde kop / klepne oogen / korte smuip / zeer scherpe tanden / korte pooten / doch ongemeen lange en scherpe kilaauwen. Dit dier leeft van bladen / doch of 't alleenlyk eenige / of alle soorten van bladen zyn / weet ik niet. Zy doen groot quaad aan de boomen daar ze bykomen / en zyn zo traag in beweeginge / dat wanneer zy alle de bladen van een boom afgegeten hebben / zy 5 of 6 dagen werks hebben eer zy van dien boom afkomen / en weer op een anderen klimmen / om een versche maaltijd te houden / al staat hy 'er dicht by: zulk dat al kommen ze bet van een boom / zy niet dan vel en been zyn / eer zy weer op een anderen geraaken. Zy komen nooit van een boom / voor dat ze alle de takken zo haal gegeten hebben / als of 't in de Winter was. Het duurt 8 of 9 minuten / eer ze een van hunne pooten drie duym voortzetten / en zy bewegen alle vier de pooten de eene naa de andere / zo langzaam; geen slagen willen hen rasser doen gaan; want ik heb zulk wel gepraef d / door hen te geeselen / maar zy scheenen ongevoelig / en konden niet sneller voortgedreeven worden.

Armadillo

De Armadillo, zo genoemd van zyn harnas / is ontrent zo groot als een zuyg-bigge / en redelyk lang van lpf. Dit dier is met een dikke schelp overtoogen / die zyn gansche rug bedekt / ende ter weder zyde neer komt tot onder de buyk / latende plaats voor de vier pooten. Het hoofd is klein gelyk dat van een verkenne / met een by langen hals; het kan zyn hoofd opstreeken als het gaat / doch als 'er enig gebaar naakend is / haald het zyn kop en pooten in de schelp / en legt stil als een Landschildpad / zonder zich te bewegen / schoon men het rolt en omwentelt. Deze schelp is in 't midden van de rug met leden / zo dat het dier 't voorste deel zyns lighaams kan buigen zo als het wil. De pooten zyn gelyk die der landschildpadden / en 't heeft sterke kilaauwen / waar mede het holen in de aarde graaft gelyk een konyn. Het vleesch is heel zoet / en smaakt schier gelyk een landschildpad.

Het

Het Hazerbeekken is een dier zo wel bekend / dat ik daar niet van zal ^{1676.} melden.

De roof beesten die in dit land voortkomen zijn Tyger-katten / en (volgens 't zeggen van ons volk) Leeuwen. De Tyger-kat is ontrent zo groot als een dog / met korte pooten / en een dial lip / van fatsoen bykans als dat van een groote dog / gelykende anders in alles / uytgenomen de kop / zo van haare / als roofgierigheyd / naar een Tyger / doch is wat kleyner. Zy gaan op jonge kalveren / of ander wild / dat daar overbloedig is / ter jacht : en omdat hen geen spys ontbreekt / zijn zy te minder te vreezen. Ik hebze evenwel / wanneer ze my in 't bosch tegenquam / wel wat verder van my gewenscht / omdat ze zulk een fel uitzigt hebben. Leeuwen heb ik nooit daar te lande gezien / maar twee of drie personen hebben my verhaald / dat zyze gezien hadden : doch 't is zeker dat zy 'er niet zalkyn.

Daar zijn veel senpnige dieren in dat land / voornaamelyk Slangen. Slangen. Slangen van verscheperenley soort ; sommige geel / sommige groen / andere van een donkere kleur / met zwarte en geele vlekken. De geele Slang is gemeenlyk zo dik als het dunste van een mans been / en 6 of 7 voet lang : ze zijn lupe dieren / en leggen gemeenlyk te loeren op Waagebissen / Guano's , en andere kleyne dieren / die in hun weg kommen.

't Wordt verhaald / dat ze somtyds op boomen leggen te loeren / en dat ze zo sterk zijn / dat zy een os by een van zyne hoozen kunnen vast houden / wannert hy zo na by den boom komt / dat zy zich om een tak en den hooz te gelyk kunnen slijngen. Men houdtze voor een goede spyz / en zy worden dikwils gegeten ; ik heb 'er uyt nieuwig-gierigheyd ook van geproefd / maar kan 't niet pypsen. Ik heb eenige van de Waai-lieden hooren verhaalen / dat zy 'er gezien hadden / zo dik als een man om zijn middel ; maar zo groot heb ikze nooit gezien.

De groene Slangen zijn niet dikker dan een mans dupin / doch echter 4 of 5 voet lang ; haare ruggen zijn van een helder groene kleur / maar de bukken zijn geelachtig. Deeze zijn gemeenlyk in kreupelbosch onder de groene bladen / en loeren op kleyne vogels. Dit heb ik dikwils gezien / en was eens in gebaat om 'er van een gebeeten te worden / eer ik het gewaar wierd : Want ik wou na een vogel greppen die stodderde en schreeuwde / en niet weg bloog / zondert dat ik my de reden daarvan verbeelden kon / voor dat ik myne hand uytstreckende / een Slang daarby gewaar wierd / en naauwer toezijnde / zag ik het boven end van een Slang / die zich twee of drie dupin van de kop om den vogel geslingerd had. Wat zy anders een als vogelen / weet ik niet / maar men zegt dat ze zeer senpnig zijn.

De donkerkleurde Slang is wat dikker dan de groene / maar niet boven anderhalf of twee voet lang / deeze zagen wy dikwils in en by

1676. by onse hutten/ zonder dat wyze doodden/ omdat zy muzzen verston-
den/ zynde zeer snel in het doodden van die dieren.

Behalven Slangen zyn 'er ook Schorpioenen, en Centipes in menig-
te. Men heeft 'er ook Galliwasps, zynde dieren naar Waagebiffen
gelykende/ maar grooter; hunne lyven zyn van dikte omtrent als
een mans arm/ met vier korte pooten/ en een klepne korte staert:
hunne kleur is donkerbruyn/ zy nestelen in oude holle boomen/
wordende gemeentlyk in natte moerassige grond gebonden/ en gezegd
zeer fennig te zyn.

Groote
Spinne-
koppem.

Daar is ook een soort van Spinnekoppen van een bystere grootte/
sommige zo dik als een mans vuyst/ met lange dunne pooten/ gelyk
de Spinnekoppen by ons: zy hebben twee tanden/ of liever hoozen/
van anderhalf of twee duym lang/ en dik naar abbenant/ zynde zo
zwart als een gyt/ zo glad als glas/ en 't dunste end zo scherp als een
dooyn/ niet recht/ maar wat gebogen. Deeze tanden bewaarden wy
dikwyls; sommige in hunne tabaksbeurzen om pypen te zuiveren/
andere gebuyktenze tot tandestookers/ inzonderheyt de geue die tand-
pyn hadden/ dewyl men zegt dat 'er de pyn door verdreeben wordt/ hoe-
wel ik zulks door erbaarenheyt niet kan zeggen. De ruggen deezer
Spinnekoppen zyn met een donker geel dons/ zo zacht als fluweel/
bedekt: sommige zeggen dat ze fennig zyn/ en andere niet; welk van
beide waar is/ weet ik niet te zeggen.

Mieren.

Schoon die land zo dikwyls van water overstromd wordt/ echter
krielt het van Mieren/ van verschedenerley soort/ als groote/
klepne/ zwarte/ geele/ enz. De groote zwarte mier sleet of byt
bykans zo slim als een schorpioen/ en naast daar aan is de beet
van de klepne geele mier zeer pynlyk; want de steek smart als een
vonk vuurs; en ze zyn zo menigvuldig onder de takken op sommi-
ge plaatsen/ dat men 'er mee bedekt is/ eer men 't gewaar wordt.
Deeze diertjes hebben nesten op de stammen van groote boomen/
tusschen de takken/ en sommige nesten zyn zo groot als een orchoofd/
doch dit zyn hunne winter-wooningen/ want het is in 't nat seizoen
dat zy zich naa deeze verblyfplaatsen begeeven; en daar betwaaren
zy hunne eyeren. Mieren eyeren zyn van de Planters in Westindie
al zo veel geacht om hunne kuykens te voeden/ als goyt by ons in
Engeland. In het droog seizoen als ze hunne nesten verlaaten/ dan
zovermen ze 't gansch boschland over/ want de velden zyn 'er nooit
van gequeld. Men ziet groote paden die zy in de wouden gemaakt
hebben/ van drie of vier duym breed/ al zo net bebaand/ als een
wagen weg. Zy gaan leedig upt/ maar komen weer t'huys met
zwaarte lasten op de rug/ alle van eenerley stoffe en grootte: Ik heb
hen nooit iets zien draagen/ dan stukjes van groene bladen/ zo groot
dat men 't diertje wegens zyn last naauwlyks kon zien; niettemin
gingen zy lustig voort/ en dat zo dicht op malkander/ dat het gau-
sche pad groen leek/ 't welk aardig om te zien was. Daar was een
soort

soort van mieren van een zwarte kleur / by groot / met lange pooten / 1676.
 dewelke by troppen uytroeken / gelijk als of zy iets wilden zoeken : zy
 spoelden altoos voort / en volgden hunne leydlieden waar zy ook heenen
 gingen / doch deeze hadden geen gebaanden weg die zy bewandelden /
 maar liepen in 't wild als jaegers. Somtyds gebeurde het dat een bende
 van deeze mieren door onze hutten toog / en over onze bedden / of in onze
 paveljoenen / ja somtyds in onze kisten quam / doorsnuffelende alle hoe-
 ken ; en overal daar de voosie gingen / volgde de gansche rest. Wy
 sloozdenze nooit / maar gaben hen byzpyd om te wzoeten daar zy wilden /
 en eer 't avond was / gingen zy alle weg. Deeze troppen waaren zo
 groot / dat het twee of drie uren duurde eer ze gepasseerd waaren / al
 was 't dat ze by snel gingen.

De vogels van dit land zyn Brommende Vogeltjes / Meereis / Gevoelte
 Corteldupben / Dupben / Papegaayen / Parakiten / Quams , Kor-
 rels, Italkoenen / Iraayen / Subtile Hansen / Selt-vogels / Kokre-
 kels, enz.

't Brommend vogeltje is een aardig gebederd diertje / niet grooter ^{Brom-}
 dan een heel groote Wesp / met een zwart bekje / niet dikker dan een ^{mend}
 naald / en pootjes overeenkomstig niet de grootte van 't lyfje. Dit ^{vogeltje.}
 diertje als het vliegt staat zyne vlerkjes niet uyt / gelyk andere vo-
 gels / maar houdt dezelve in een gestadige snelle beweeginge / gelyk de
 byen / of andere gekurvene beesjes / maakende alsoo ook een gestadig
 brommend geluid door 't vliegen. Het is zeer snel in 't vliegen / en
 zweeft ontrent bloemen en vruchten / gelyk een bye die honig verza-
 melt / zwiervende van alle kanten rondom zyne vermaakelyke voozwer-
 pen / en dat in een gestadige beweeginge / somtyds aan de eene zyde /
 en somtyds aan de andere / snoezende dikwils heel schichtig / een voet
 of twee achterwaards / en dan weer voozwaards / en blybende alte-
 niets 5 of 6 minuten / en ook wel langer by eene blom. Daar zyn
 twee of drie soorten van deze / de eene een wepnig grooter dan de andere /
 doch alle heel kleyn ; ook zyn ze niet eens van kleur / de grootste zyn
 zwartachtig.

De Meert is wat grooter dan de onze in Engeland / en heeft ook
 een langer staert / doch de kleur is ebeneens ; men noemtze somtyds
 ook kakelende Iraayen / omdat ze kakelen als een exter.

Daar zyn driederley soort van Corteldupben / te weten / witbo- ^{Tortel-}
 sien / donkerkleurde / en grond-dupben. De witboz ^{duyven.}
 sie / zy zyn van een bleekblaauwe kleur / uytgesepd de bozt / die wit
 is ; boozts zy ze mooi en glad / en schier zo groot als een duyf.
 De andere soort is donker van kleur / wat klepner dan de eer-
 sie / en niet zo bol. De grond-dupben zyn niet heel veel grooter
 dan een Aeuwrisk / donker graauw / en zeer rond en vet / gemeen-
 lyk loopen ze by paaren op de grond / en worden misfchien daarom
 zo genoemd. De twee andere soorten vliegen by paaren / en eeten
 berzien die zy doozgaans zelfs plukken van de boomen / waar-
 Aan

1676.

aan ze groeijen; en alle de drie soorten zyn zeer goed om te eeten.

Dupben zyn hier zo heel gemeen niet / echter zyn zy 'er / en zyn goed om te eeten.

Quam.

De Quam is zo groot als een gemeene kalkoen / van een donkere kleur / en van bek als een kalkoen; hy vliegt in 't bosch / eet beezien / en is zeer goed van smaak.

Korrefo.

De Korrefo is een grooter vogel dan de Quam: de haan is zwart / de hen donker bruyn; de haan heeft een zwarte en mooije kuyf op de kop. Deeze vogels leeven ook van beezien / en zyn heel goed om te eeten; maar de beenderen zegt men dat vergiftig zyn / weshalven men gewoon is die te begraven / of te verbranden / of in 't water te werpen / op dat de honden daar niet achter komen / om 'er aan te knaagen.

Kreng-
kraaijen.

De Kreng-kraaijen zyn zwartachtige vogels ontrent zo groot als rabens / zy hebben kaale koppen / en roode kaale halzen / gelyk de kalkoenen / zo dat de Dyeemdelingen / onlangs uit Europa gekomen zynde / hen dikwils daer voor aanzien: Zy leeven ganschelyk van vleesch / en worden daarom Kreng-kraaijen genoemd; en ze zyn 'er in groote menigte / maar zyn zeer botte dieren / en door hun lang pikken op eene plaats / schynen ze zeer traag te weezen; evenwel zyn ze snel genoeg om hun aas te vinden / want als wy in de bosschen of velden op de jagt waaren / en een beest gedood hadden / quammen ze aanslonds van alle kanten / zo dat 'er in minder dan een uur wel twee of drie honderd waaren / schoon 'er in 't eerst niet een te zien was. Ik heb my somtyds verwonderd / hoe dat 'er zo schielik zulke een menigte byeen quam / want men ziet 'er anders nooit boven twee of drie op eene plaats.

Sommige van de Kreng-kraaijen zyn geheel wit / maar de veederen zien 'er wat beneuzeld uit; zy zyn van grootte als de andere / en hebben ook kaale koppen en halzen / zo dat het verschil alleenlyk in de kleur bestaat; en men ziet van deeze witte nooit meer dan een of twee te gelyk; en zelden ziet men een groot getal zwarte / of daar is een witte onder.

De Houthakkers noemen de witte Koning-kraaijen / en houden ze grooter dan de andere zyn; zy vertellen ook / dat als 'er een groot getal by eenig dood aas vergadert / en een Koning kraai daar by is / dat hy dan eerst aanvalt / en dat niemand van de andere een beet proeven zal / voor dat hy zyn bysk vol heeft / en weg gaat; ja dat ze op de boomen zullen blyven zitten / zonder het aas te naderen / voordat hy weg vliegt / en dat dan terstond alle de andere toefchieten. Doch ik heb zelf zulke Koning-kraaijen gezien / maar kon niet bemerken dat ze grooter waaren dan de andere / ook waaren de zwarte / hune makkers / zo ongeschikt met dat ze hen alleen / en zonder gezelschap lieten eeten. Zy zyn alle zeer versvindende / en hebben in een ommezien een kreng op; om die reden dooden de Spanjaards hen

hen nooit / maar hebben 'er een boete opgesteld / zo iemand zulks doet: 1676.
 en ik meen dat 'er op Jamaika ook een plakkaat is tegen 't dooden van
 dezelve; en hoewel de Houthakkers zich daar aan niet gehouden achten/
 nogtans zyn ze zo bygeloobig / dat zyze geen teed zullen doen/ uyt vze-
 ze van naderhand eenige schade te ontbangen.

Subtyle Hansen zyn vogels zo groot als rupben; meestendeels zwart- Subtyle
 achtig) de toppen of enden van hunne vleugelpennen zyn geel / en Hanks.
 zo zyn ook hunne bekken: zy hebben een zeer byzondere manier van
 nesten te maaken / want hunne nesten hangen aan de takken van
 hooge boomen / welker stammen van een merkelpke hoogte zyn / zon-
 der dat 'er ter zyde eenige takken uptschieten; de takken waar aan
 zy hunne nesten hechten / zyn zulke die zich 't verst van den stam
 uytbreyden / en 't zyn alleenlyk de uiterste enden daar van / welke zy
 daar toe gebuyghen. Doch zo die boomen dicht by andere staan / dan
 kiezen zy zulke uyt die by een veld / poel / of kreek / groejen / en hech-
 ten hunne nesten aan die takken / welke zich ober de velden / poe-
 len / enz. uptspreiden. Deze nesten hangen twee of drie voet van de
 takken af / waar aan ze gehecht zyn / en ze gelyken wel na een netje
 met hoof. De draad of snoer waarmede het nest aan de tak is vast
 gemaakt / is van lang gras / gelyk ook het nest zels / zeer aardig
 gebraaid; aan de tak is de snoer maar dun / maar dicht by 't nest wordt
 ze dikker. Het nest heeft aan de zyde een opening voor den vogel om
 in te komen / en 't is heel aardig als men 'er zo een twintig of dertig
 aan een boom ziet hangen. Wegens deeze sonderlinge manier van
 nesten te maaken / is het dat ze den naam van Subtyle Hansen gekree-
 gen hebben.

Daar zyn twee of drie soorten van Bek-vogels, zo genaamd van de Bek-vo-
 gelschen / omdat hunne bekken schier zo groot zyn als 't lpf. De groo-
 ste die ik 'er gezien heb / waaren ontrent als onze spechten / en van sat-
 soen ook byna zo: daar zyn 'er ook die klepner zyn / doch men ontmoet ze
 zelden / en ik heb 'er nooit veele van gezien.

Kokrekôs zyn kort gebleugelde vogels / van kleur als patryzen /
 maar wat klepner / en niet zo bol en rond; zy hebben lange beenen /
 en loopen gaern op de grond tusschen 't geboomte / in moerassige
 plaatsen / of by kreeken. 's Morgens en 's abonds maaken ze een
 luyd geschreeuw / en beantwoorden malkanderen heel aardig. Ze sma-
 ken ongemeen wel.

De Watervogels zyn Eenden / Kiepers / Krabbangers / Pel-
 likanen / Waterravens / Vischvalken / Dorslogsmannen / Boobies,
 enz.

Daar zyn drierleef soorten van Eenden / te weten de Muskhobi-
 sche / de sluypende / en de gemeene: De Muskhobische eenden zyn
 klepner dan de onze / maar anders dezelve gansch gelyk; zy zitten
 op oude dorre boomen / of zulke die geene bladeren hebben / en zelden
 komen ze op de grond / 't en zy om te eeten. De sluypende een-
 den /

Fluytende
 Eenden.

1676.

den / zyn wat klepner dan de onze gemeene eenden / doch verscheelen niet in fatsoen of kleur : Als ze vliegen / maaken ze met hunne wieken een aardig suptend geluyd : Zy zitten des gelyks op boomen / als de andere. De derde soort zyn gelyk onze gemeene eenden / 30 van kleur als grootte / en ik heb nooit bemerkt dat die op boomen zaten.

De Corlieu of woulp is 'er van tweederley soort / verscheelende in grootte en kleur ; de grootste zyn als Kalkhoenen / met lange beenen / en lange kromme bekken gelyk snippen / in lengte en dikte met de grootte van 't lyf overeenkomende. Zy zyn van een donkere kleur / de vleugels zyn zwart en wit / het vleesch is blym / maar heel zoet en gezond / en men noemtze dubbelde Corlicus , om dat ze eens 30 groot zyn als de andere.

De klepne Corlieu is van een donkere kleur / met een lange bek en beenen / gelyk de andere ; en 't vleesch daar van wordt nog meer geacht / om dat het zoeter is.

Reygers zyn gelyk de onze in Engeland van grootte / fatsoen / en kleur.

Krabvangers zyn van fatsoen en kleur als Reygers / maar klepner ; zy leeven van klepne krabben niet grooter dan een duym / van welke daar zeer veel zyn.

Pelikaanen.

Pelikaanen zyn platboetige vogels / ontrent 30 groot als ganzen / en ook ontrent van zulke een kleur ; zy hebben korte lange pooten / lange halzen / en bekken van 2 duym breed / en 17 of 18 lang. Het grootste gedeelte van de hals of borst is bloot / en met een zacht / glad / en ruym vel bedekt / gelyk dat om de halzen der Kalkhoenen : Dit vel is van dezelfde kleur als de vederen / met een donker en ligt graauw 30 aardig vermengd / dat het zich heel mooi vertoont. 't Is een zeer zwaare vogel / 30 dat hy zelden vlye / of hoog van het water vliegt. Gemeenlyk zitten ze op klippen wat van de strand af / daar ze rondom kommen lyken ; en zy schynen zeer zwaarmoedige vogels te zyn / doordien ze alleen zitten. Deelydys zitten zy als of ze slapen / houdende de hoofden overend / met het end van de bek op de borst. Hun vleesch smaakt beter dan dat van Boobies , of Oorlogsman-vogels.

Water-
ravens.

Waterravens zyn van fatsoen als jonge eenden / hebbende zulke pooten en snebben : zy zyn zwart van kleur / met witte borsten / en aazen op klepne visjes / die zy dicht aan strand vangen / of op wozmen die ze by laag water uyt de modder haalen. Zy smaaken heel vischachtig / doch laaten zich anders nog redelyk eten / en zyn zeer vet.

Vischvalken zyn gelyk onze klepnste soort van valken van kleur en fatsoen / met zulke bekken en klaauwen. Zy zitten op strompen van boomen of dorre takken / die over 't water hangen by kreeken / rivieren / of aan de zee kant / en als ze eenige klepne visch ontrent hen gewaar worden / vliegen ze dicht langs 't water / en grijpende den roef

roof met hunne slaauwen / bliegen ze terstond weer op / zonder 't water eens met hunne wielen te raaken. Zp slokken de visch niet heel op / gelyk andere visch-bogels doen / maar verscheurenze met hunne bekken / en eenenze zo by stukjes op.

De meiren / kreeken / en rivieren zyn overbloedig met veelley visch boozien / als Barbeelen / Snoeken / Tienponders, Tarpoms, Kavalies, Parrikooras, Spaansche Makreelen; en veel andere.

Tienponders zyn van fatsoen als barbeelen / maar zyn zo zeer graatig / dat menze niet wel kan eten.

Parrikooras zyn lange visschen met ronde lyben / als Makreel: ^{Parrikooras.} zp hebben zeer groote bekken met scherpe tanden zynde ontrent 8 of 10 dupin in de rondte / en vierdhalv voet lang. Gemeenlyk houden zp zich in de meiren by de eylanden / of in de zee niet verre van de strand. Zp dypen gaern op 't water / en slokken de hoek greeg in / en happen wel na menschen in 't water. Gemeenlyk vingen wyze als wy onder zepl waaren / met een hoek die wy lieten naasleepen. Het is een vaste visch / en goed van smaak / maar gewaatlyk te eten / om dat sommige daardooz vergeeben zyn geweest.

Deele zyn van geboelen / dat deeze visschen op sommige plaatsen alleen vergiftig zyn / en dat maar op etlyken tyden van 't jaar. Ik weet dat op verschejdene plaatsen van Westindie sommige ongemak van 't eten gekreegen hebben / en dat op verschejdene seizoenen des jaars: daarom neemen de Zeelieden in 't gemeen eerst de lever / eer zp iets anders proeben / en zo die een scherpe smaak heeft als peper / dan achten zp de visch ongezond / maar indien niet / dan eten zpze; en ebentwel heb ik bevonden dat deeze regel miste; ik acht dat de koppen / en 't gene 'er naast aan is / voornaamelyk sennig is.

Gar-visch is rond / maar niet zo dik en lang als de boortige / doch 't gene iets byzonders is / zp hebben lange beenachtige snuypen; gelyk de Zwaerdvisch / maar in plaats dat de snuyp van de Zwaerdvisch ter wederzyde getand is als een zaag / zo is de snuyp van deeze als een spit / rond / glad / en scherp aan 't end / en ontrent een voet lang. Zp zyn een soort van dypende of vliegende visschen / want zp springen een voet of twee boven water / ter lengte van 60 tot 90 voet / en dan raaken ze 't bovenste van 't water eens / en springen weder zo verre / en dat dikwils achter een / eer zp ophouden: zp schieten met zulk een kracht / dat ze met de snuyp dooz een kattoen booms-kano heen booten / zo dat men dikwils vzeest dat ze dooz ons lyf zullen schieten: zp zyn zeer aangenaam van smaak.

Spaansche Makreel is van fatsoen en kleur / gelyk de onze / maar grooter; zp zyn drie of vierdhalv voet lang / en 9 of 10 dupin in de rondte / en worden doozgaans vooz een bzaave visch gehouden.

De Ray is een platte visch / en ik heb 'er drie soorten van gezien / Ray.

†676.

naamelyk de Steekel-Ray, de Rasp-ray, ende Zweep-ray. De Steekel-ray ende Rasp-ray / zyn malkanderen byp gelyk in fatsoen / doch de eerste heeft dyle of vier sterke ystikels / ontrent twee dupm lang / aan 't end van zyn staert / welke men zegt zeer sennig te zyn. De Rasp-ray heeft een ruuw knobbelig bel / en de huyden van sommige zyn zo rug / dat de Spanjaards Kallavi (een bekende wortel in Westindie, daar men brood van maakt) daar mede raspn: maar de mooiste vellen worden gebuypt om Barbiers-kokers / of andere Messerkokers te bekleden / hoewel men deeze vellen nu ook naamaakt; en men zegt dat ze de huyden van Turksche ezels zo weeten te drukken / dat zy deeze gelyk zyn.

De Zweep-ray verscheelt van de twee andere soorten / hebbende een dunne / maar langer staert / waaraan een knobbel aan 't eynde is / als een harpoen. Daar is nog een andere soort van deeze visch / maar van een bylere grootte / te weeten van 10 of 12 voet in 't vierkant / met lange straerten / welke wy Zee dupvels noemen / zynde een sterke visch / en somtyds in 't water speelende / doch hun springen en tujmelen vertoont zich heel mislyk.

Men heeft 'er ook Zerschildpadden / en Menati of Zee-koejen. Daar zyn ook Dalkbeks-schildpadden / maar de groene zyn 'er overvloedigst: Zy zyn van een middelbaare groote / eventwel was 'er eens een die ongemeen groot was / gelyk ik in 't eerste deel myner reysstogt om de Waereld gemeld heb. Manati heeft men 'er heel veel / groot en zoet van smaak.

Alligators

Alligators zyn 'er ook in groote menigte in alle de kreekken / rivieren / en meiren in de baai van Kampechie, en ik acht dat geen deel van de wereld meer daar van voorzien is.

De Alligator is een dier zo wel bekend / dat ik het niet zou beschryben / indien 't niet waare om 't verschil tusschen 't zelve en de Krokodil aan te wyzen / want zy gelyken malkander zo wel in fatsoen / grootte / en aardt / dat ze doozgaans vooz een en dezelfde soort genomen worden / wytgezejd dat men de eene vooz de maimetjes / en de andere vooz de wpsjes houdt. Of dit nu zo is / of niet / mag de Leezer wyt het volgend verhaal oordeelen. Belangende hunne dikte / en lengte / ik hebze nooit zo groot gezien / als ik 'er wel van gehoord en geleezen heb; want schoon ik 'er veele dupzenden gezien heb / zo staar my niet vooz oit eenige te hebben gezien die bove zestien of zeventien voet lang waaren / zynde van dikte als een groot beulen. Wy is van fatsoen als een Haagedis / van een donker buyne kleur / met een groote kop / en zeer lange kaaken / met groote sterke tanden / vooznaamelyk twee van een merkelyke lengte / die wywaards groeyen aan 't eynde van 't onderste kaakebeen / en ter wederzyde in 't bovenste kaakebeen zyn hooien daat ze in sluyten / anders zoud wy zyn bek niet konnen toedoen. Wy heeft korte pooten / en breede kilaauwen / met een lange staert. De kop / rug / en staert / is met wy harde schaalen of schilden bekleed / die dooz een

zeer

zeer dikke en ruuwte huyd aan een gehecht zyn. Boven zyne oogen heeft hy twee harde dikke knobbels / 30 groot als een mans vuyst / en van de kop tot aan de staart / het gansche ruggraad over / is 't bol van zulke knobbelige harde schaaen / niet als vischschubben / die los zyn / maar 30 aan de huyd gehecht / dat zy 'er mee vereenigd zyn / en niet van afgescheyden konnen worden / dan met een scherp mes. Van het ruggraad af / langs de ribben tot op de buik (die van een donker geel kleur is gelyk een vosch) zyn veele zulke schaaen / maar niet 30 dik / noch dicht by een / als de andere. Deeze schaaen of schilden verhinderen hem niet in 't loopen / want hy kan zich ten aanzien van zyne lengte zeer snel omkeeren. Als hy op 't land gaat / sleept zyne staart langs de grond.

Het vleesch rupht zeer sterk naar Muskus / inzonderheyd bter klieren of klooten die men altoos by hem vindt ; twee van dezelve groeijen in de liesch by elke dye / en twee groeijen aan de borst onder elke voetzoot / zynde ontrent 30 groot als een hoender ey. Wanneer wy een Alligator dooden / snyden wy die ballen uyt / en naa dezelve gedroogd te hebben / draagen wyze om de reuk in onze hoeden. Het vleesch word om zyne sterke lucht zelden gegeten / 't en zy in gevallen van nood.

De Krokodil heeft geene van deeze klieren / ook sijnacht zyne vleesch Krokodil. niet muskusachtig / en wordt daarom een beter sijnacht gerekend. Hy is van een geel kleur / en heeft ook zulke tanden in zyn onderske kakenbeenen niet. De pooten van een Krokodil zyn desgeliks langer / en wanneer hy op 't land loopt sleept zyne staart niet / maar hy steekt het end daar van omgekeerd opwaards / en de knobbels op zyn rug zyn veel dikker / hooger / en vaster / dan die van een Alligator. Ook is 'er verskil in de gewesten daar ze gebonden worden ; want op sommige plaatsen / gelyk als in de Baai van Kampechie , zyn een menigte van Alligators , doch ik heb daar nooit Krokodillen vernomen : En op 't Eiland Groot Kaymanes zyn Krokodillen / maar geen Alligators. Op Pines by Kuba zyn een menigte van Krokodillen / maar of 'er Alligators zyn weet ik / altoos ik hebze daar nooit gezien. Beyde de soorten worden van de Spanjaarden Kaymanes genoemd / 30 dat het vermoedelyk is / dat zyze vooz een en dezelfde rekenen. Ik weet 'er geen ander onderscheyd tusschen / want zy leggen beyde eyeren / welke men op 't oog niet uyt malkanderen onderscheyden kan ; zy zyn 30 dik als ganse eyeren / maar veel langer / en zyn goed om te eeten ; doch die van de Alligators sijnacht zeer naar Muskus. Zy zoeken beyde hunne kost in 't water en op 't land / want zy eeten 30 gaern vleesch als visch / en onthouden zich in versche en in zout water. Behalven deeze dieren / weet ik 'er geen die 30 over al konnen leven / van allerley soort van sijnacht. Men zegt dat zy hondenblysch liever eeten dan eenig ander vleesch. Immers dit heb ik zelf gezien dat onze honden 30 verbaard daar vooz waaren / dat zy niet gaern uyt eenige groote rivier / of kreek / alwaar die dieren mogten leggen

1676.

te loeren / wilden drinken / 't en zy de nood hen daar toe drong / en dan bleeven zy by of ses boet van den oever staan / blaasende een poos eer zy 't waagen durfden om nader te komen; en zelfs op 't gezicht van hun eygen schaduw in 't water / weeken zy te rugge / blaften een lange poos; zo dat in het droog seizoen / als 'er geen versch water was / dan in de poelen en kreeken / wy gewoon waaren zelve het te haale / en onze honden te geven: en veelspds als wy op de jagt waaren / en by een groote kreek quamen daar wy door moesten / wilden onze honden ons niet volgen / zo dat wyze dikwils onder den arm namen / en overdroegen.

Behalven het gemelde onderscheyd tusschen den Alligator en de Krokodil / wordt de laatste veel selder en stoutter geoordeeld dan de Alligator; zo dat wanneer wy op de eplanden Pines of Groot Kaymanes te jagt gingen / wy dikwils daar door moetspds geballen wierden / voornamelyk by nacht. Maar in de Baai van Kampechie, alwaar niet dan Alligators zyn / heb ik nooit gehoozt dat iemand enig leed daar van ontvangen heeft / 't en waar hy by geval hen in de bek liep / geelyk in een voorspel bekend is / 't welk aldus was.

Alligators beet.

In 't midden van het droog seizoen / gingen zeven of acht Engelschen en Jeren / na een plaats genaamd Pies-pond of Beef-eyland om te jaagen; dit was een soot van een poel die nooit droog was / zo dat het veer daar in menigte na toe quam; maar naa dat zy 'er twee of drie dagen gejaagd hadden / wierdt het schuuld / en wou daar niet komen voorsz dat het donker was; en al had 'er dan nog zo veel volks geweest / de beesten zouden zich van 't water niet hebben laaten afhouden. De Jaagers dit bemerkende / hielden zich by daag stil / en quamen dan 's nachts in deeze poel / alwaar zy zo veel offen dooden als zy konden. Dit hadden zy een week lang gedaen / met groot voorsdeel / ten laatsten gebeurde het dat een Jersman by nacht na de poel gaande / over een Alligator struypelde / die in de weg lag / en hem daarop in de knie beet / zo dat hy uitriep / Help! help! Zyne makkers niet weetende wat 'er te doen was / vlooden van hunne hutten / meenende dat hy in handen der Spanjaarden was vervallen / voorsz welke zy by 't droog seizoen altoos bezyerd waaren. Maar de arme Daniel geen hulp verneemende / was genoodzaakt te wachten tot dat het beest zyn bek opende om de hap te hervatten / dewyl de Alligator gewoon zyn zo te doen / en daarop rukte hy 'er zyn knie up / en stak de kolf van zyn roer in de plaats daar van / 't welk de Alligator zo syp vatte / dat hy 't hem up de hand rukte / en 'er mee doozging. De man dicht by een boom zynde / klom 'er op / en riep toen zyne makkers om hulp; zy zulks hoorende / quamen met zandende houten in de hand / en droegen hem na zyne hut / want zyn knie was zo jammerlyk gebeeten / en door des Alligators tanden gescheurd / dat hy op zyne voeten niet staan kon.

Zyn roer vondt men 's anderendaags 10 of 12 schreeden van de plaats daar hy gebeeten was / met twee groote knipen in de kolf / elk

elsk ter wederzyde ontrent een duym diep. Dit verhinderde hunne jagt
 booz een tyd / want zy waaren genoodzaakt den man na 't epland Trist
 te brengen / daar hunne schepen lagen / en 't welk 'er zes of zeven myn-
 len van af was.

Deeze Jersiman boer daarnaa met een schip na Nieuw Engeland
 om geneezen te worden / en quam naa 9 of 10 maanden weer in de baai
 maar ging altoos hinken.

Dit was al 't onheyl dat ik ooit gehoort heb dat in de Baai van Kam-
 pechie booz de Alligators is geschied.

III. H O O F D S T U K.

Leevensmanier der Houthakkers; hunne Ossenjagt in ka-
 noes. Alligators. De Schryver begeeft zich in 't gezelschap van de Houthakkers: hy raakt verlooren op de jagt. 't Ongeluk van Kapiteyn Hall en zyn volk. De manier van Ossenhuysen te bewaaren. Twee haairige Wormen, groeiende in des Schryvers been. Zonderling daar van geneezen. Een zwaare storm. Beschryving van Beef-eyland. Vruchten en Gedierte. De behendigheden der Spanjaarden om de ossen in de kniebuyg te verlammen. Hunne zorg om 't vee te bewaaren. Vernieling van 't zelve door de Engelsche en Fransche Kapers. Des Schryvers hachgelyk ontkoming van een Alligator.

DE Houthakkers / gelyk ik reeds gezegd heb / woonen aan de kreek-
 ken van de Ooster en West-eylanden / met klepne troppen / en
 bouwen hunne hutten aan de kant van de kreekken / om het genot
 van de Zee winden te hebben / doch echter zo dicht by de Ders hout-
 boomen als 't moogelyk is / tot welken eynde zy dikwils verhuysen:
 Evenwel wanneer zy in een mooie luchtige plaats woonen / willen
 zy liever een quartier uurs met de kano na hun werk vaaren / dan
 dat gerief missen. Al is 't dat hunne hutten maar slegt opgeslagen
 zyn / eventwel dekken zyze dicht met Palmetes-bladen / om het dooz-
 regenen te beletten.

Tot hunne bedreef maaken zy een houten schraag / vierdhalf voet
 van de grond af / aan een zyde van de hut / en zy steeken op el-
 ken hoek een stok / alwaar ze hun paviljoen aan vast maaken / om-

Leevens
 manier der
 Houthak-
 kers.

1676.

omdat men zonder 't zelbe wegens de Musfchieten niet slaapen kan. Een andere schraag maaken zy/ die ze met aarde bedekken/ en tot een haerd gebuypken/ om hunne spijze op toe te maaken; en een derden om aan te zitten/ wanneer zy eeten.

Gedurende het nat seizoen is het land/ alwaar het Ders hout groeit/ zo overstroombd/ dat zy uyt hun bed twee doet diep in 't water stappen/ en den ganschen dag in 't nat staan/ totdat zy weder te bedde gaan; en echter houden zy dat vooz de beste tyd van 't jaar/ om een draafdag werk op af te leggen.

Sommige vellen de boomen/ andere zaagenze tot bequaame blokken/ en een hout het spint af/ en deeze is doozgaans de vooznaamste. Wanneer dan een boom/ naadat ze tot blokken gehakt is/ nog zo dik blyft/ dat het te zwaaren last is vooz een man om die te draagen/ dan doet men hem dooz bushrupd springen.

De Houthakkers syn gemeenlyk wakkere sterke haerels/ en konnen een last van drie of vier hondert pond draagen; hoewel elst echter niet meer behoeft te toffen als hy zelf wil; en doozgaans konnen zy daar in wel overeen/ want zy syn gewillig heel hard te werken.

Maar als 'er schepen van Jamaika met Ram en supier kotten/ syn ze zeer gereed hun tyd en geld te verquisten. Indien de Schippers dan niet karig syn/ maar alle die komen/ den eersten dag met Punch onthaalen/ zo worden ze vooz draade mannen gehouden/ en elst betaalt eerlyk vooz alles wat hy naderhand dunkt. Maar zo 't een gierige Schipper is/ zullen zy hem met hun sminste hout betaalen; en gemeenlyk hebben zy een voozraad daar van/ het welk zy tot dien eynde bewaaren: en zy zullen hem bedriegen met hol hout/ dat in 't midden niet slyk en drek is opgebuld/ en aan beyde de enden is een stuk hout ingedreeben/ en zo glad afgezaagd/ dat men 't bezog niet wel bemerken kan: maar zo iemand komt koopen met Wisselbrieven te Jamaika te betaalen/ die zal gewislyk 't beste hout krygen.

Op sommige plaatsen/ vooznaamelyk aan de Westkreeft van het Wester meer/ gaan ze alle Zaterdagten te jagt/ om zich met vleesch tegens de volgende week te voozzien.

De beesten in dit land syn groot en vet in February, Maart, en April; op andere tyden van 't jaar syn ze vleeschig/ maar niet vet/ hoewel echter goed van smaak. Als zy een os gedood hebben/ hakken zy die in vieren/ en neemen 'er alle de beenen uyt; waarna elst in 't midden van 't quartier een gat maakt/ en 'er syn hoof doozsteekt/ waarmede zy dan na hups toffen; en zo iemand moede wordt/ slydt hy 'er een brok af/ en werpt dezelve weg.

Elst jagt. 't Is niet ondermaakelyk/ hoewel niet zonder gevaar/ om met een hande te jagt te gaan; want als de beesten geen andere weyden hebben dan de kanten der beiden/ die somtyds wat hooger syn/ dan in

in 't midden / 30 ypn 3e by wylen genoodzaakt te zwemmen / en terwyl
 3p dus in 't water ypn / kan menze gemaklyk schieten. 1676.

Het beeft / wanneer het 3o hart vervolgd wordt / dat hy het niet
 ontkomen kan / keert zich om / en komt met een volle vaerd op de ka-
 noe aan / stootende met ypn kop 3o styf tegen het sieben / dat het schup-
 tije 20 of 30 schreeden achterwaards deynst / en dan peurt het weder
 weg; doch 3o 't een wonde ontvaangen heeft / volgt het de kanoe ge-
 meenlyk 30 lang / tot dat het neergeflaagen wordt. Onze voornaam-
 ste zorg is om het voorszieven altoos na het beeft toe te houden; want
 indien het tegen de 3pde quam te stooten / zoud het dezelve ligtelyk
 doen omslaan / en al ons geweer en kruid also nat maaken. En be-
 halven dat 30 krieelen de velden ter dier tyd van Alligators, waardoor
 het te gevaarlyker soude ypn.

Deze dieren in 't nat seizoen verlaaten de rivieren / en begeeven zich in Alligatoers
 de plasleggende velden / om aas te zoeken / want geen vleesch komt hen
 te onpas / 't 3p leevendig of dood. Zp onderhouden zich dan voornaam-
 melyk met jong vee / of zulke krengen die wy achterlaaten / op welke de
 kreng kraaien in het dzoog seizoen komen aazen. Zp blyven daar tot
 dat het land begint op te dzoogen / en dan keeren zp na de poelen / en
 als die dzoog worden / loopen zp na kreeken en rivieren.

De Alligators in deeze Baai ypn 30 fel niet / als men zegt dat zp
 elders ypn; want ik heb nooit vernootmen dat zp iemand hebben ver-
 volgd / hoewel wyze dikwils ontmoeteden; maar zp liepen vooz ons
 weg; en ik heb in de dzooge tyd wel wyl een poel gedronken / die 'er
 vol van was / en het water echter 30 diep niet / dat het hunne ruggen
 kon bedekken / en dat 'er 30 weinig rupmte was / dat ik by geen wa-
 ter kon komen / dan maar zes voer van des Alligatoers snuift / 30 dat
 ze met hunne koppen na myn hoofd gekeerd lagen / en my al den tyd
 dat ik dronk aankeeken. Ook heb ik nooit gehoord dat iemand in 't
 water door dezelve gebeeten was / hoewel zp zulks misschien zouden
 doen indien iemand hen in de weg quam.

Hebbende aldus van 't land een beschryping gegeven / 30 zal ik nu
 een verhaal doen van myn verblyf onder de Houthakkers / en van ee-
 nige voorvallen die geduurende den tyd daar gebeurden.

Alhoewel ik gansch byeend in hun werk en levensmanier was / 3p- Des
 de niet bekend dan aan die weynige / van welke wy ons hout op myn Schryvers
 eerste togt derwaards koften; 30 moedigde die kleyne kennis my ech- verbyf
 ter aan / om hen op myn tweede aankomst te bezoeken / op hoop onder de
 van my in hun werk te zullen begeeven. Zp waaren een gezelschap Houthak-
 van zessen / en hadden een party hout van honderd ton (of 50 last) kers.
 afgehouden en gekapt / maar nog niet na de kant van de kreek gebracht /
 en zp waaren binnen een maand of twee tyds een schip van Nieuw En-
 geland verwachtende / om het af te haalen.

Toen ik daar quam hadden zp een begin gemaakt om het na de
 kreek te brengen; en omdat het draagen 't zwaarste werk is / huur-

1676.

De Schry-
ver be-
geeft zich
onder de
Houthak-
kers.

den ze my om hen te helpen door een ton (of half last) hout 's maands/ beloovende my dat als dit draagwerk gedaan was / ik dan neffens hen in 't werk zou treden; want zy waaren niet verder verbonden als om deeze 100 ton t'zamen te doen.

Dit hout lag alle binnen den omtrek van ontrent 1800 boert / en ontrent 900 boert van de kreek / in 't midden van een zeer dicht bosch / dat niet wel met lasten te passeeren was. Het eerste dat wy deden / was het alle op eene plaats in 't midden te brengen / en vandaar maakten wy / door 't afhoutwen van boomen / een by breed pad / om het na de kreek te konnen draagen. Wy arbeidden 5 dagen in de week heel hard aan dit werk / en gingen 's Zaterdag in de velden om ossen te dooden. Als wy een os gedood hadden / en meer dan met ons viereen waaren / gingen de oberige meer wild opspuren / terwyl de andere het toemaakten.

Ik ging den eersten Zaterdag up / en quam myns Meesters order naa / welke alleenlyk was het vee up de velden na de bosschen te helpen jaagen / alwaar twee of drie mannen waaren om 't zelve te schieten. Naadat wy dan ons wild gedood hadden / gingen wy met onze last na huys. Den volgenden Zaterdag nam ik voor / om zelf een os te dooden / achtende dat het my meerder erre was myn eygen verstand in 't schieten te werk te stellen / dan de besten alleenlyk voort te jaagen / om van andere geschooten te worden. Wy begaven ons dan na een plaats die wy 't Opper-veld noemden / gaande eerst vier Engelsche mylen met een kanoe / en toen nog een groot quartiers murs door het bosch / eer wy in 't veld quamen / alwaar wy nog twee Engelsche mylen verder moesten gaan / eer wy eenig wild vernamen. Alhier verliet ik myne makkers / en ging 30 diep in 't bosch dat ik verdwaaide / en den weg na 't open veld niet weerbtinden kon / maar in plaats daar van hoe langer hoe verder van 't zelve weglep / 30 door klepne plekjes veldland / als geboomte. Het was nu in May, en 't ging tegens de middag / wanneer ik bemerkte dat ik verlooren was / en gansch byten gehoor van myne makker als ze een roer afschooten. Dit ontfelde my een wepnigje; eventwel geloofde ik dat ik myn weg wel weer zou vinden / als de zon wat laager was. Ik ging dan neer zitten rusten / om niet verder van den weg te verdwaalen; want de Zon zo na aan den Zenith was / kon ik niet wel afzien hoe ik myn weg most neemen. Zynde nu heel moede / en gansch slaauw door gebrek van water / was is genoodzaakt myne toeblygt tot de wilde Pyn-boomen te neemen / of zoud anders hebben moeten versmachten. Ontrent drie uren ging ik zo recht Noord als ik by de gis kon; want het veld lag Oost en West / en ik was aan de Zuydyde daarvan.

Toen de Zon op 't ondergaan was / quam ik in 't open veld / zynde ontrent twee mylen wyd op de meeste plaatsen: maar hoe lang het is / weet ik niet. Het is wel boorzien van ossen / maar door 't heelvuldig jaagen worden ze schuw / en gaan dieper landwaard in.

Ik

Raakt op
de jacht
verlooren

Ik bebood my alhier nog 4 of 5 Engelsche mylen betwisten de plaats/ alwaar ik van myne makkers af week. Ik poogde toen met alle spoed na hups te gaan/ maar de donker overviel my/ zo dat ik my in 't gras neerlepte/ een goed eind wegs van 't bosch/ om de hoelte van de wind te hebben/ en van de Muschieten bedryft te zyn. Maar 't was te vergeefs; want in min dan een uurs tyd wierd ik 'er zo van geplagd/ dat hoewel ikze niet takken van my poogde te waajen/ en wel drie of viermaal van plaats veranderde/ zy my echter zo quelden dat ik niet kon slaapen. Met het aanbreeken van den dag stond ik op/ en maakte gang na de kreek/ daar wy geland waaren/ van welcke ik toen ontrent 2 mylen af was. Ik zag niet een beest in al de weg/ hoewel ik 's daags te vooren eenige jonge halveren gezien had/ die haare moers niet konden volgen; maar nu waaren ze weg/ 't welk my zeer moede/ want ik had grooten honger. Maar wat verder gingen zynde/ zag ik tien of twaalf Quams op de takken van een Hat-toenboom zitten; deeze waaren niet schuw/ zo dat ik 'er wel genoeg onder quam; maar ik had niet dan hoegels/ en geen hagel/ by my; echter deed ik 'er een schoot na/ maar 't misfe/ hoewel ik 'er dikwils te vooren zo getroffen had. Ik schoot daarna op 5 of 6 Halkoenen/ maar had geen beter geluk: zo dat ik genoodzaakt was in 't veld boog te gaan na de kreek; en wanneer ik by 't pad quam/ dat zich dooz 't bosch daarna toe strekte/ vond ik tot myn groote blydschap een hoed op een stok steekende/ en by de kreek komende vond ik 'er noch een. Deeze waaren daar dooz myne makkers/ toen zy 's avond na hups gingen/ opgestoken/ tot een teken dat zy my zouden komen haalen. Ik ging dan neerzitten om na hen te waechten; want hoewel ik toen niet boven drie mylen te water van hups was/ echter zoud het my zwaar/ zo niet onmogelyk gevallen hebben/ om te lande daar te komen/ dooz de menigte van groote en dichte haagen/ die over al langs de kreek waaren; want daar zyn 'er geweest die twee of drie dagen daar hebben gedooft/ en geen halve Engelsche myl geboord/ schoon zy groote moeite deden. Ik wierd ondertusschen niet te leus geseld in myne hoope; want naa dat ik daar een half uur by de kreek geweest was/ quam myne makkers/ elk met een kan water/ en een roer/ zo om op de jagt te gaan/ als om dooz 't schieten my kennis van hunne komst te geeven; want het is nu en dan gebeurd dat 'er menschen zyn verlooren geraakt/ daar men naderhand nooit van gehoord heeft.

Zodanig een toeval wederboer Kapiteyn Hall van Nieuw Engeland, die met een schip van Boston daar komende om Ders hout in te nemen/ bezocht wierdt van twee Schotten/ en eenen Mr. W. Ka-
ne, een Jerinan/ die met goederen van Jamaika na Nieuw Engeland meniden te gaan. Deeze Kapiteyn zyn hout aan boord heb-
bende/ bleef derhalven met zyn schip te Trid wachten/ en ging om
de dag twee of drie eens op offen te jagt/ om zyn pekelsvlesch te
langer

Kapiteyn
Hall in 't
bosch
verlooren.

1676. langer te strekken. Doch 't gebeurde eens op een morgen / dat hy boor- genomen hebbende ter jacht te gaan / byf of zes man van zyn bootsvolk / en zyn Stierman beneffens zyn Kroomman Mr. Kane met zich nam. Zy quamen aan land aan 't Oostend van 't eiland / het welk laag Mangrove land is / want het veld legt een groot end van de zee / en is derhalven moeylyk om hy te komen. En hoewel ze vier of vyf myl verder wilden geroeid hebben / echter zouden ze geen bequaamer plaats hebben konnen vinden; daarenboven twyfelden zy niet of Mr. Kane had kennis genoeg om hen te leyden. Naadatze hem een Engelsche myl of twee in 't bosch gevolgd waaren / zeyde de Kapiteyn tot hem al spottende / ziende dat hy stil hield / en in twyfel stond / dat hy maar een slecht boschman was / dat als men hem maar tweemaal rondom draaide / hy den weg om 'er uyt te komen niet zou konnen vinden : en zoudt meer te spreken / beval hy zyne matroozen dat zy hem zouden volgen / 't welk zy deden Mr. Kane zich wat bedenkende / sloeg een andere weg in / en verzocht dat zy zouden mede gaan / maar zy volgden alle den Kapiteyn. Mr. Kane geraakte dan uyt het bosch in het veld / en doobde daar een goede vette koe / dewelke hy aan vieren sneedt / en bequaam maakte om te draagen / meemende dat de Kapiteyn en zyn volk haast by hem zouden komen. Maar naadat hy 3 of 4 uren gewacht / en zyn roer eenige maalen geloft had / zonder een antwoord te hooren / nam hy zyn last op / en keerde weder na de zee kant ; en op 't geeven van een teyken / quam de boot / en bracht hem aanboord. De Kapiteyn en zyn volk ondertusschen naa 4 of 5 uren in 't bosch gezwurben te hebben / begonden moede te worden / en zyn Stierman zich meer op zyn oordeel verlaatende / verliet hem en de 4 maats / en quam ontrent ten 4 of 5 uren schier versmacht van dorst / uyt het bosch / aan de zee kant / en zo zwak als hy was / schoot zyn roer af / opdat de boot hem mocht komen af haalen / gelyk aanstonds geschiedde.

Aanboord komende verhaalde hy waar ontrent / en in wat staat hy den Kapiteyn en zyn volk gelaaten had ; maar 't was toen te laat om hen te zoeken. 's Anderendaags 's morgens vroeg ging Mr. Kane met twee matroozen aan land / zynde van den Stierman (die zo moede was dat hy zich niet verroeren kon) onderrecht / waar ontrent hy den Kapiteyn gelaaten had ; en eyndelyk quamen zy zo naa dat ze hem beroepen konden / en vonden hem ten laatste in een haage leggen / hebbende pas zo veel belul dat hy eens roepen kon / maar geen magt om op zyne beenen te staan : zo dat zy genoodzaak waaren hem na de strand te draagen. Wanneer zy hem wat met brandewyn en water verquikt hadden / verhaalde hy hen dat zyne maats van dorst versmachtende / de een boor en de ander naa neer gezeegen waaren / schoon hy hen gezegd had dat ze moed moesten houden / en wat rusten / tot dat hy wat water boor hen kreeg ; en dat twee van zyn volk 't nog hadden upgehouden tot vyf uren in den achtermiddag / en toen ook waaren bezweken ; doch dat hy zelf nog al was boort-

voortgegaan om den weg te zoeken / totdat het donker was / en 1676.
dat hy toen was neergevallen ter plaatse daar zy hem gebonden had-
den.

De twee Matroozen bragten den Kapiteyn na boord / terwyl Mr.
Kane na de andere ging zoeken / maar te vergeefs ; want hy heerde zonder
hen / en men heeft naderhand nooit iets van hen gehoord. Dit diende nu
tot een waarschouwinge / om nu in 't jaagen niet te berre van myne
makkers te begeeven. Maar om voort te gaan :

Toen myn maand ten eynde was / binnen welke tyd wy al het
hout aan de zyde van de kreek gebragt hadden / wierd ik terstond af-
betaald met een ton (of half last) Vers hout / waar voer / en nog iets
dat ik geleend had / ik wat voorraad kost / en daarna als een mak-
ker in 't werk ingenomen wierd / met eenige van myne voortige mee-
sers : want zy braken hunne maatschappij / en lieten het hout leg-
gen / tot dat Mr. West het volgens verding zou konnen af haalen / of
anders daar van beschikken. Sommige van hen gingen na Beef-ey. ^{Offen-}
land, om ossen te dooden om de hyden / die zy bewaaren door dezel-
ve met penen syp op de grond uyt te spannen. Eerst leggen zy de
bleefsch zyde / en daarna het haar boven / latende die leggen / tot
dat ze heel droog zyn. Daar zyn 32 sterke penen / 30 dik als een
mans arm toe van noode / om een hyde ter degen uyt te spannen.
Wanneer ze droog zyn / vouwt menze in 't midden toe / en dan hangt
menze dwars over een sterke stok / 30 hoog dat de enden de grond
niet konnen raaken / en men slaatze eens in drie weken of een maand /
met groote stokken / om 'er de woymen / die anders in 't haar ko-
men en 'er eenen / en de hyden also bederven / uyt te slaan. Als
ze t' scheep gedaen worden / leggen zyze in zout water te weken / om
de nog overige woymen te dooden / en terwyl ze nog nat zyn / slaan
zyze in vieren toe / en zendenze zo na boord. Terwyl ik in dit werk
nog onbezeeven was / bleef ik met 3 van de oude gasten / om hout
te happen. Myne makkers waaren alle drie Schotten ; de een ge-
naamd Price Morrice, had daar eenige jaaren gewoond / en had een
hij groote Periago ; want zonder een vaartuyg kan men 'er van de
eene plaats niet na de andere komen. De andere twee waaren nog
jonge gasten / die tot kooplieden waaren opgetrokken / hunne naa-
men waaren Mr. Duncan Kampbell, en Mr. George. Deeze twee
geen behaagen in de plaats of 't werk hebbende / wachtreden maar
na gelegenheid om met het eerste schip dat 'er om Vers hout quam /
weg te raaken. Het duurde ook niet lang of Kapiteyn Hall van Bo-
ston quam tot die eynde daar / en wierd van hen met 40 Ton be-
vracht. Het wierd afgesproken dat George zou blyben om hout te
hakken / terwyl Kampbell na Nieuw Engeland zou gaan / om de la-
ding te verkoopen / en meel en andere waaren mede te brengen / daar
men hyden en Vers hout in de baai voor koop kan. Dit verdraag-
de ons werk / want ik bevond dat Price Morrice niet zeer naersig
was /

1766.

was / detoel hy misschien dacht dat hy houts genoeg had. En ik heb dit zo wel daar / als op andere plaatsen waargenomen / dat de gene die wel zyn opgeboed geweest / doorgaans zo gbuldigh geweest zyn / om hunne tyd wel te besteden / en dat zy naarfich en zupnig waaren / als 'er gelegendheid was om wat te winnen. Waarenteden de gene die tot zwaarten arbeyd gewend waaren / en hunne kost met hard werken hadden moeten winnen / als ze overbloed quamen te hebben / heel quistachtig waaren / brengen hunne tyd en geld onnut door / met zuppen en raazen.

Wormen
in de beenen
groeiende.

Ik hield my dan aan 't werk / tot dat ik daar in verhiinderd wierd / door een hard en zeer vuurig gezwel aan myn rechter been / 't welk my zulk een pijn veroorzaakte / dat ik 'er naauwlyks loep staan kon: maar my wierd geraaden de bollen van witte leelen / die daar in overbloed lang de kreech groeijen / te bzaaden / en 'er op te leggen / om het gezwel te doen rypen. Dit deed ik drie of vier dagen / zonder eenige baat te gevoelen / maar eyndelyk bespeurde ik twee witte sippels in 't midden van 't gezwel / en bzuikende dezelve / quamen 'er twee witte wormen uyt. Ik namze in myn hand / en zag dat ze elk bezet waaren met drie rypen of kringen van zwart / koft / en styf haar / 't welk kondom de zelve liep / te voeten een kring dicht aan elk end / en een in de midden / zynde alle ordentlyk eveneens. De wormen waaren ontrent 30 dik als een hoenderfchaft / en drie vierde van een duym lang.

Ik had nog nooit te vooren zulke wormen in 's menschen vleesch zien groeijen. 't Is waar de Guinee wormen zyn in sommige plaatsen van Westindie, voornaamelyk op Kurasao, zeer gemeen; groeiende zo wel in de Blanken / als in de Swarten. En omdat dat eyland eertijds een Magazyn van Swarten was / terwoyl de Hollanders dien handel met de Spaansche dzeven / en dat 'er de Swarten meest mede gequeld waren / zo geloofde men dat als andere menschen die kreegen / zulks door besmettinge geschieden. Ik booz my acht eerder dat zy ontstaan uyt het dinken van quaad water; en 't is waarschynelyk dat het water van de andere eylanden / als Aruba en Bonairy, de zelfde bzuichten moogen voortbrengen: want veele van de gene die met my van daar na Virginie gingen (waar van in 't eerste deel myner reys togt gemeld is) waaren 'er mee gequeld naa onze aankomst aldaar; en aan myn en kilaauw brak 'er ook een uyt / naadat dat ik 'er by of zes maanden geweest was.

Deze wormen zyn niet dikker dan een ruuwe djaad garen / maar zo ik verstaan heb / 6 / 7 / of 8 ellen lang; en indien ze bzeeken in 't uyt haalen / zal dat gedeelte 't welk in 't vleesch blyft / rotten / en groote pijn veroorzaaken / ja des lyders leven in gevaar brengen / of ten minsten 't gebuyk van dat lid; en ik heb 'er gekend die zeer gekurven en gesneeden wierden / om 'er den worm uyt te haalen.

Zonderlinge
geence-
zing.

eer de myne uytquam / en myn enkel zwol / en zag 'er zeer ontfleken en vuurig uyt. Ik hield 'er een plestier op om 't gezwel te doen rypen / en eyndelyk de plestier daar eens afstrekende / quam 'er de worm drie duym

duym breed uyt / en myn pyn namt terfcond af. Tot dien tyd toe was ik onkundig van myne quaal / en de Juffrouw daar ik t'hups was / zag het aan booz een zenuw; maar ik wist wel wat het was / en nam terfcond een ftoffe daar ik den woym oprolde. Daarna deed ik het alle morgens en avonden open / en trok den woym zachtes uyt / t'elkens ontrent twee duym breed / niet zonder eenige pyn / tot dat ik hem eyndelyk ontrent de lengte van twee voet had uytgehaald.

Ik reed eens met eenen Mr. Richardson, die na een Zwart ging om zyn paard te laaten geneezen / van een gekneusde rug; en ik vroeg den Zwart by die gelegenheyt of hy myn been geneezen kon; hy zeyde terfcond ja / en nam het heel gereedelyk aan. Ik sloeg ondertuffchen acht op zyne manier van 't paard te geneezen / 't welk aldus toeging: eerst vreef hy de zeere plaats / en leyd 'er daarna een weynig ruwe poeder op / dat wel na geboogde en kleyn gewreeven Tabaksbladen geleek / en mompelen- de eenige woorden blimen 'smonds / bles hy drieemaal op het zeer / en zwaarde der telkens zyn hand over / zeggende dat het haast zou geneezen zyn. Zyn loon was een witte haan.

Komende daarna by my / en ziende den woym in myn enklaanw / belooftde hy my in drie dagen te geneezen / eyschende ook een witten haan booz zyn mochte; hy deed eveneens met my / als met het paard; en beval my het verband niet los te maaken in drie dagen; maar ik wachtte zo lang niet; want de doch den volgenden morgen afgegleeden zynde / wond ik het doort los / en bebond den woym afgebrooken / en het gat ganslyk geneezen. Ik was zeer bevreemd dat het overig gedeelte my eenig ongemak zou gebaard hebben / maar ik heb 'er fceder diend tyd geen pyn aan gevoeld.

Ik heb gezegd / hoe dat ik dooz de woymen in myn been verfhinderd wierd om myn werk te doen / en tot voltooyinge van myn ongeluk kreegen wy terfcond daarna de hebigste ftozm welke men nooit in die gewesten gezien had / en die meer dan 24 uren duurde; waar van ik nader in myn Verhaal van de Winden zal fpreken; zullende nu alleenlyk eenige omftandigheden verhaalen.

Ik heb reeds gezegd / dat wy daar met ons bieren in gezelfchap waren om hout te hakken; en dooz deeze ftozm wierden wy in groote ongemakken genheyt gebragt; want zo lang dezelve duurde / konden wy geen fpyss roemaaken; noch ook toen de ftozm eerst ober was / ten waare wy zulks in de kanoe gedaan hadden / want het hoogfte land ontrent ons / stond bykans 3 voet onder water; en behalven dat / zo was onze meeste fpyss bedurven / uytgenomen het offen en verkens vleefch / 't welk niet veel erger daarom was.

Wy hadden een Kanoe die groot genoeg was om ons alle te voeren / en ziende dat het te vergeefs was langer daar te blyven / roeiden wy na One-bush-key, ontrent 4 mylen van onze hutten. Daar lagen 4 fchepen ten anker toen de ftozm begon / maar op onze aankomft vonden wy 'er maar een / en hoopten eenige verberfching aldaar be-

1676.

Zwaare
floem.

ho.

1676. komst te hebben / maar wy konden zeer hoel onthaal ; want wy konden 'er geen brood noch Punch krygen / noch zelfs niet een soopje Rum ; schoon wy 'er geld voor aanboden. De oorzaak daarvan was / dat zy reeds belast waaren met zodaanige die wegens de storm hunne toeblygt tot hen genomen hadden. Dewyl wy dan daar niets bekomen konden / vraagden wy wat weg de drie andere schepen gedreeben waaren ? Zy zeiden ons / dat Kapiteyn Prout van Nieuw Engeland na Trist gedreeben / en misschien wel in de rupine zee weggeboerd was / 't en waare hy op een rand was vast geraakt genaamd de Middelgrond ; dat Kapiteyn Skinner van Nieuw Engeland na Beefeyland was gedreeben / en dat Kapiteyn Chandler van Londen na de Oorlogsmans meer gedreeben was.

Beefeyland legt benoorden One-bush-key , en de andere plaatsen leggen een wepnig ter wederzyde / de eene na 't Oosten / en de andere na 't Westen. Wy gingen dan na Beefeyland , en komende tot op een nyl na aan 't zelve / zagen wy een vlag in 't bosch / en aan een stok vast gemaakt / en boven op een hoogen boom gezet. En steeds nader komende / zagen wy eyndelyk een schip tusschen 't geboomte / 600 boeten van zee : wy roeiden 'er recht op aan / en wanneer wy by 't bosch quamen / bevonden wy dat het schip een doortogt gebaad had / en dat alle de boomen voor 't zelve gebroken waaren ; 't schip had ontrent drie voet water ; wy roeiden dan met onze kanoë daarnatoe ; en gingen aanboord / wordende vyndelyk van de maats ontvangen ; want de Kapiteyn was na 't schip van Kapiteyn Prout gegaan / 't welk op de Middelgronden vast zat / en daarnaa weder daar af raakte : maar 't schip van Skinner was van anderen aan stukken gestooten op de boomen / zo dat 'er geen hoop van redding was. Wy kreegen daar spys / en Punch , en bleeben 'er ontrent twee uren / ondertusschen quam den Kapiteyn aanboord / en noodigde ons om 'er den ganschen nacht te blyven. Maar dewyl wy eenige stukken hoozen losbanden in de Oorlogsmans-meer / beslooten wy dat Kapiteyn Chandler bystand van noode had. Wy roeiden derhalven terstond derwaards ; want wy konden hier geen dienst doen ; en voor den donker daar komende / vonden wy hem op een hoel zand zitten. Het voor-end van de krigs was droog / en 't achter-end had meer dan een voet water in. Onze komst was daar recht van pas / en wy bleeben by dien Kapiteyn twee dagen / binnen welke tyd wy zyne goederen uphielpen / zyn anker upbragten / enz. en dewyl wy hem toen niet meer dienst konden doen / lieten wy hem daar / en gingen na Beefeyland op de jagt.

De Trist lagen vier schepen ten anker voor de storm / een daarvan was in zee gedreeben / en sedert heeft men 'er nooit meer van gehoord / een ander was op strand gezet / alwaar het bleef / en niet afgehuipen kon worden : het derde had het upgehouden ; en het vierde bukten de baar van Trist leggende / was zeevaard ingedreeben / en hoewel zeer ontrampeneerd / echter in Nieuw Engeland aangekomen. Die da-

gen

gen voor de storm / was een scheepje geboerd van Kapiteyn Vally, van hier na Jamaika t'sepl gegaan: dit wierdt van alle de Houthakkers voor verloren geschat; maar nae ontrent 4 maanden quam het weder / ende Kapiteyn zeyde dat hy geen storm vernomen had; maar wanneer hy ontrent 30 mylen te loef waard van Trist gekomen was / hadden zy een heldere Summasenta wind gekreegen / die hen tot aan de Kaap Koncedo had gebagt; doch zy hadden al den tyd zwarte wolken in 't Westen gezien.

Beef-eyland is ontrent 7 mylen lang / en 3 of 4 breed / leggende in de lengte Oost en West. Het Oost-eynd strekt zich na epland Trist en is laag land dat onder water legt / en dicht aan zee niet dan witte en zwarte Mangrove-boomen voortbrengt. De Noord-3y legt open voor de ruime zee; voorts strekt het zich Oost en West; en de Oosthoek / ontrent 3 mylen van Trist, is laag en met Mangrove bewassen; aan 't eynde is een kleine kreek / alwaar hy hoog water boots in komen vaaren.

Van deze kreek na 't West-end heeft men hier mylen lang een zandigen oever / van achteren met een lange zandbank beslooten / alwaar veel scherpe haagen groeyen als Egellantier / draagende een witte vrucht met een harde dop / 30 groot als een blaauwe pruim / en van smaak als een kalabas. Het West-eynd wordt bespoeld van de rivier St. Pieter en Paul, en daar groeyen roode Mangroves. Ontrent 3 mylen van de rivier loopt een klein riviertje Oostwaards / verdeelende Beef-eyland van het vaste land aan 't Zuiden; en vervolgens in een groot meir van versch water loopende / en dit loopt daarna in een zout meir / genaamd de Oorlogsmans-meir / die zich in Laguna Termina ontfalt / ontrent 2 mylen van het Zuidoostpunt van dit epland.

Het binnenste van dit epland is Veld-land / rondom met boomen / meest Mangroves, 't 3y witte / zwarte / of roode / en ook eenig Wershout / bejet.

De Zuid-3y tusschen de velden en de Mangroves, is zeer vruchtbaar; en sommig gedeelte daarvan is hooger dan het veldland.

De velden brengen lang gras / en de hooge richgels mooie boomen van verscheidenerley soorten voort.

De vruchten van dit epland 3yn Penguins, rooden en geelen / Guavers, Sapadillos, Limoenen / Oranje appelen / enz. Deze laatste 3yn daar nog maar onlangs geplant / door een gezelschap van Indiaanen / die van de Spanjaarden afgeweeten / zich daar hadden neergezet.

't Is in die bosachtige gewesten van Amerika geen nieuwe zaak / dat de Indiaanen met gansen dozen te gelph wegblieden / en zich elders in onbewoonde bosschen neer slaan / om hunne vyfheid te genieten; en zo ze hy gebal ontdekt worden / verhuysen ze al weer / 't welk zy gemaklyk kunnen doen / dewyl hun huystraad weynig anders is / dan hunne katoene hangmatten / en kalabassen. Elk maakt

1676.

zyn epgen huys / en ondertusschen binden zy hunne hangmatten tusschen twee boomen / alwaar sy slaapen / totdat hunne huysen gemaakt zyn. De bosseken verschaffen hen eenig onderhoud / als Pekari en Warri ; maar de gene die dus afgezonderd leeven hebben Plantain-dreeben / welke niemant weet dan zy zelve / waar wyt zy hunne spys hebben / totdat zy plantazien by hun dooz hebben gemaakt. Zy maaken niet meer grond bequaam / dan 't gene zy vooz hun onderhoud beezigen. Zy maaken geen paden / maar wanneer zy verre van huys gaan / breeken zy nu en dan een tak / en laaten dezelve neerhangen tot een teken om zich naar te regeleren als zy te rugge komen. Indien 't gebeurt dat zy dooz andere Indiaanen , die nog onder de Spanjaards woonen / ontdekt worden / of dat zy maar eenig mistrouwen dies aangaande opbatten / dan kraamen zy terstond op / en gaan elders heen ; want dit ruyt gelwest verschaft hen goed en vet land genoeg / en is zeer bosachtig / so dat zy 'er een bequaame schuyplplaats in konnen vinden.

't Waaren eenige van deeze blugtende Indiaanen , die op Beef-eyland quamen woonen / alwaar zy / behalven 't verkuygen van hunne byshep / hunne vynden en bekenden vonden / die eenige tyd te vooren dooz de Kapers genomen / en aan de Houthakkers / verlost waaren / by welke eenige van hunne vrouwen nog woonden / hoewel andere weder na hunne woonplaatsen waaren gevoerd. En deeze vrouwen waaren 't die naa haare wederkomst haar bekend maakten / hoe wel zy van de Engelsche waaren bejegend geweest ; waar dooz zy haare vynden bewoogen om hunne woonplaatsen by de Spanjaarden te verlaaten / en op dit epland te komen / alwaar zy al schier een jaar hadden gewest / eer zy dooz de Engelschen ontdekt wierden ; 't welk by geval dooz de Jaagers geschiedde / terwoyl zy 't wild vervolgden. Zy waaren niet heel schuw / terwoyl ik daar woonde ; maar ik weet dat zy op 't minste misnoegen zich vandaar zouden begeeven hebben.

De Dieren van dit epland zyn Azerbekens / Guanós , Squasjes , Posomes , Pekari , Hertten / Paerden / en Hoozn-beesten.

Dit epland behoorde eenen Juan d'Acosta , een Spanjaard van de stad Kampechie toe / en hy was in 't bezit daarvan toen de Engelschen daar eerst quamen om Ders hout te hakken. Hy woonde toen in de stad Kampechie , maar in het dzoog seizoen plagt hy met een bark en 6 of 7 knechts derwaards te komen / en twee of drie maanden met het dooden van beesten toe te brengen / alleenlyk om de huyden en tals.

't Gebeurde eens dat de Engelsche Houthakkers daar quamen / terwoyl Juan d'Acosta daar was ; en hy hen hoorende schieten / ging na hen toe / en verzoekt dat zy zulks wilden laaten / dewyl de beesten daardooz wild en schuw wierden / beloovende dat t'allen tyde als zy bleesch wilden hebben / en 't hem maar lieten weten / hy hen

Philomèle in de fe

30 veel als zy begeerden / zoude beschikken / en aan hunne kanoes brengen. De Engelschen bedankten hem voor deze aanbieding / en schooten naderhand geen beesten / maar zonden t'elkenz als zy bleefsch van noode hadden iemand aan hem ; en hy verzorgde hen volgens zyne belofte. Dit verwekte zo veel vriendschap / dat zy beloofden / als zy weder van Jamaika quamen / hem een geschenk te brengen / en eenige waaren om met hem te verhandelen ; 't welk zeer voordeelig voor beyde de partijen zou geweest zyn. Maar sommige van zyne knechts gaven 'er op zyne wederkomst te Kampechie aan de stedelingen kennis van ; en deze jaloers zynde over de Engelschen / en hem benydende / klaagden hem aan by den Gouverneur / die hem terstond in hechtenis zette / alwaar hy veele jaaren bleef. Dit viel voor ontreut het jaaren 1671. Aldus liep het voorneemen om met de Engelschen te handelen te niet / en Juan d'Acosta was genoodzaakt van zyn recht op dit vermaaklyk en voordeelig eyland af te staan / en het aan de Engelschen over te laten / want noch hy / noch eenig Spanjaard / quamen daarnaa weer om beesten te dooden.

Deze manier van offen te dooden / schynt den Spanjaarden alleen eygen / inzonderhep de gene die daar ontreut woonen / dewelke zeer daar op afgerecht zyn / want sommige doen dit het gansche jaat door / en worden 'er alzo heel gaauw op.

De Jaager zit op een goed paerd / dat daar op geleerd is / en weet wanneer het moet naderen of wyken / zo dat de beryder met het beest geen moeite heeft. Zyn geweer is een pzer / als een kromme zikkel / zeer scherp van snede / deeze zikkel steekt in een stok van 14 of 15 voeten lang. Wanneer nu de jaager opgezeten is / dan legt hy de stok over des paerds kop / met het pzer voor uyt / en rydt het beest naa ; als hy 't achterhaalt heeft / slaat hy den zikkel in de buig van de achterste poot / en slydt de pees af ; terstond wendt het paerd zich ter zyde / want het verwonde beest zet met al zyn magt op hem toe / maar 't paerd loopt een groote heer om / eer het weder komt. Indien ondertusschen de pees niet gansch afgesneden is / zo breekt echter de os dezelve wel haast / door het gestadig uytstaen van zyn poot / en dan kan hy maar op drie beenen gaan ; springende echter voorwaards om zich op zyn vband te wreken. Als dan rydt 'er de Jaager zachtelyk op aan / en slaat zyn pzer in de knie van een der voorste pooten / waar door het beest terstond neerturmet : dan klimt hy van zyn paerd / en neemtende een mes met een scherpe punt / sloot hy 't selve zo behendig achter de hoozen in / dat hy de zenuwen doorslydt / en de kop daar op terstondt neerzagt. Dan slygt de Jaager weder te paerd / en zoekt meer wild / latende den gedooden os voor de villers / die by der hand zyn / en 'er de huyd met der haast afhaalen.

Het rechter oor van deze jagt paerden wordt door 't gewigt van de stok zo gebuigt / dat het altoos neerhangt / waardoor men die paerden ten eersten van andere kan kennen.

De Spanjaards maaken alleenlyk jagt op de bullen en oude koejen / en houden

1676. houden 't jonge vee in 't leeven om voort te teelen / waardoor het vee steeds in wezen blyft. Daarentegen dooden de Engelschen en Franschen zonder onderscheyd / ja eerder jonge dan de oude; zonder acht te slaan of zy de teelt ook uptroegen. Jamaika is een merkelyk blyk van deeze onze dwaasheyd / want toen het eerst door de Engelschen bevestigd wierdt / waaren de velden wel van vee voorzien; maar 't zelfe wierdt haast door onze Soldaaten upgeroeyd / die 'er daar nae groot gebrek om lyden moesten: en het wierdt niet weer voorzien / voort dat de Ridder Thomas Linch Gouverneur daarvan was. Hy ontboden vee van Kuba, 't welk nu weder wel is aangegroeyd / omdat elk zyn eppen heeft / en te vooren was 'er geen eppendom / waar door elk doodde al wat hy kon. En ik acht dat de Franschen dit nog ruym 30 veel doen als de Engelschen.

Wekindie
van vee
voorzien.

Indien de Spanjaards niet 30 zorgvuldig waaren geweest om Westindie met verkenz en offten te voorzien / de Kapers zouden hebben moeten honger lyden; maar nu zyn de eylanden zo wel als 't vaste land overbloedig verzojgd; inzonderheyd de Baai van Kampechie, de eylanden van Kuba, Pines, Hispaniola, Portoriko, enz. alwaar behalven de wilde verkenz / een menigte van verkenz-loodsen zyn / in sommige van welke ik gehoozd heb dat wel 1500 verkenz gehouden worden: en daarvan leefden de Kapers voormaamelijk.

Perykel in
't jaagen.

Maar om weder tot Beef-eyland te keeren. Onze Engelsche Jaagers hebben het vee zeer verminderd; en de beesten die 'er nog zyn overgebleven / zyn door het gestadig schieten nu zo wild en woest geworzen / dat het gevaarlyk voort een man alleen is om 'er op te schieten / of door de velden te gaan: want de oude bullen die eens zyn geschooten geweest / zullen op iemand aanloopen / en zich in slagorden / en tegen onze aankomst ter weer stellen; te weeten / de oude bullen komen voort aan / achter hen de koeijen / en achter de dezelve de kalveren. En indien wy trachten ter zyde om te loopen / om hem in de staert te komen / dan wenden de bullen zich terstond ook / en keeren ons den kop toe. En daarom schieten wy zelden onder een groote hoop / maar gaan in de bosschen dicht by de velden / en schieten na een alleen. Indien het beest zwaar gewond is / loopt het recht op den Jaager aan / gelyk ik zelf ondervonden heb; maar zo 't wepnig te beduyden heeft / loopt het gemeelyk weg. De oude Jaagers seggen / dat een hoe 't gevaarlyk is / omdat ze met opene oogen op vaaren vrand aanloopt; maar de bul sluyt de zyne / waar door men hem gemaklyk vermyden kan. Doch ik kan dit niet up eppen evenaarenheyd verzekeren / en twyfel eerder aan de waarheyd daar van; want ik heb iemand gekend / die zeer door een bul verwond wierdt. 't Was een makker van Mr. Barker in de Wester-poel / alwaar zy zich moede aan 't houthakken gearbeyd hebbende / met een kanoe na Beef-eyland voeren / om zich daar een veertien dagen of drie weken wat te verberschen / om dat 'er verscheydenersley soort van vruchten zyn / en overvloed van hooft om by 't versche vleesch te eeten. Zy-

quamen daar aan een plaats genaamd de Zoute kreek, en maachten 1676.
 daar een hut. Eens op een achtermiddag / wanneer Mr. Barker
 lag te slaapen / ging zyn makker na 't veld / ontrent een half uur
 gaans van hinnen hut / en ziende aldaar een bul / schoot hy na hem /
 en verwondde hem zeer zwaar ; maer de bul had echter nog zo veel
 kracht dat hy zynen vyand naelsiep / en hem achterhaald hebbende /
 vertrad / en zyne dye zeer quetste / zo dat hy niet magtig was op
 te staan ; Ondertusschen verloor de bul zyne kachten ook / en viel
 dood by hem neer ; en de man zoud 'er zyn leeven mede hebben moe-
 ten laaten / indien Mr. Barker , na hem zoekende / hem daar 's an-
 derdaags 's moigens niet gebonden / en op zyne rug na de hut ge-
 tozft had. 's Anderendaags zette hy hem in zyn kanoe / en bragt hem
 aan een schip / alwaar een Wondarts was / die hem binnen wepmig
 tyd weder genas.

Ik heb verhaald dat wy Kapiteyn Chandler verlieten / om na Beef-
 eyland te gaan / en daar eenigen tyd met jaagen te besteeden : doch
 zo als wy aan land gingen om een os tot ons avondmaal te dooden /
 bejegende my een mistyk voorbal ; want gaande door een veldtje dat
 2 of 3 boert onder water lag / rooken wy een sterke lucht van een
 Alligator ; en hoort daanae strupfelde ik over eenen / en viel neer. Ontko-
 Ik riep om hulpe / maar myne makkers / in plaats van my by te ming van
 komen / liepen weg na 't bosch. Ik was zo dya niet weer opgeraakt / 't gevaar
 om hen te volgen / of ik rummelde ten tweedenmaale / en daatna eens Al-
 nog eens / meenende elke reys als ik neer viel dat ik verslonden zoude ligators.
 geweest zyn. Ik quam 'er evenwel nog behouden af / maar was zo
 verschrik / dat ik nae dien tyd / zo lang ik in de Baat was / nooit lust
 had om door 't water te gaan.

IV. H O O F D S T U K.

De rivier van St. Pieter en Paul. De Bergkoe , en Hippo-
 potamus. 't Eyland Tobasko. Guavers. De rivier To-
 basko. De Manati. Villa de Mosa, Estapo, Halapo.
 Takatalpo de Sierra. Byen. Indiaanen. Tartillos, Po-
 sole, Katoeene kleeding. Vroege Huuwelyken. Dorpen.
 Gestalte der Ingezeten.

De rivier van St. Pieter en Paul neemt haaren oorsprong uit het
 hoog gebergte van Chiapo ontrent 20 mylen landwaard in /
 zynde zo genaamd naar een stad / niet verre van daar. Haat eerste
 loop is een merkelpke lengte Oostwaards / tot aan zekere bergen
 blees in die kant leggen / en daarop draait ze Noordwaards / tot op

1676.

12 mylen van de zee / en verdeelt zich dan eyndelyk in twee takken / waar van de eene na 't Westen in de rivier Tobasko vloet / en de andere houdt zyn loop / tot op 4 mylen van de zee / en verdeelt zich dan nog eens. De oostelykste van deeze takken scheydt Beef eyland van 't vaste land / en heeft zyn uytloop in de Oorlogmans meir / gelyk ik reeds verhaald heb. De andere behoudt zyn loop en naam / totdat hy in zee valt tusschen Beef eyland en 't eyland Tobasko, alwaar hy niet breeder is dan de Teems by Gravesend. In den ingang legt een bank / maar op wat diepte weet ik niet ; echter konnen 'er of 16 voet water / en zeer goede ankergrond. Volgens 't verhaal van de Kapers / welke die rivier op geweest zyn / is dezelve heel breed / eer ze zich scheydt / en verder landwaard in zyn verscheydene doopen aan den oever daar van gebouwd ; 't boognaamste daar van wordt Summalenta geheeten ; en daar zyn vele dreeven van Kakao en Plantains , vermits het aardschijf ter wederzyde zeer vruchtbaar is. Het onbebouwde land is met veelcrhande boomen begroeid / inzonderheid van Katoen-en koolboomen. En op sommige plaatsen / niet verre van de rivier / zyn groote velden vol van ossen / paerden / en andere dieren / onder welke de Bergkoe , die van de Spanjaarden Ante genoemd wordt / meest uytmunt.

Bergkoe.

Dit beest is 30 dik als een tweejarige os / het lyf is van satoen als een hoe / maar het hoofd veel grooter : de snout is rond / en de kop kort in een gedrongen. Het heeft geen hoornen ; de oogen zyn rond en van een bysere grootte ; de lippen zyn ook groot / maar niet 30 dik als die van een hoe ; de ooren zyn geschild na de grootte van 't hoofd / en ruym 30 breed dan die van een hoe : de nek is dik en kort / de pooten desgelyks ; de staert is byn lang / doch dun van haair / met geen quast aan 't end : het haair over 't gansche lyf is grof en dun ; de huyd is ontrent twee duym dik ; het vleesch is rood / en heel fyn van draad ; het vet is wit / en is t'samen een aangename gezonde saps : het gewigt van zulk een beest is 5 of 600 pond.

Dit dier vindt men altoos in de bosschen by een wyde rivier / en het eet een zeker lang dun gras / 't welk overbloedig aan de kanten der rivieren groeit ; maar nooit eet het in velden / of weyden van goed gras / gelyk andere ossen. Wanneer 't zyn buik vol heeft / legt het zich te slaapen aan de kant der rivier / en op het minste gerucht schiet het mer in 't water / en zinkt tot op de grond / alwaar het op zyn pooten gaat / al is het heel diep. Het kan niet hard loopen / en daarom begreft het zich nooit verre van een rivier / dewyl het daar zyne schuyplaats neemt in gevaar. Men kan het niet schieten / dan wanneer het slaapt.

Men vindtze / behalven op deze plaats / ook in de rivieren in de Baai van Honduras , en op de vaste kust vandaar tot aan de rivier van Darien ,

Darien. Verscheppene van myne makkers hebben deeze dieren daar gedood / en kenden hun spoor / 't welk ik zelf ook op de Land-engte van Darien gezien heb / doch niet gekend zoud hebben / indien niet 't my niet gezegd had. De indrukt daarvan in 't zand scheen vry getuige naar 't spoor van een koe / maar ik was genoeg verzekerd dat onze gemeene koeijen aldaar niet zouden hebben kunnen leeven / ook syn ze op verscheppene mylen na daar ontrent niet.

Myne makkers gaven my dit verhaal / en ik heb het zelfde sedert ook van andere / zo Engelschen als Spanjaarden / gehoord.

Wanneer ik deeze voorgegaande beschryppinge eens toonde aan een persoon van aanzien / zondt hy dezelve aan een zyner Vrienden in Holland, van wien hy dit antwoord ontving.

MYN HEER.

HET Bericht dat ik van den Engelschen Predikant te Leyden hebbe, is dit. De beschryving van uwe *Zeekoe* komt zo wel overeen met de *Hippopotamus*, welke men hier bewaart, dat ik geloof dat het een en 't zelfde dier is; alleenlyk deeze hier te Leyden is grooter dan een os. Van de oogen, ooren, en haar kan men niets zeggen, om dat die aan deeze huyd hier niet te zien zyn. De tanden zyn aanmerkenswaardig, heel groot, vast, en zo syn als ivoor.

Ik heb met een verstandig persoon gesproken, die bevindt was aan den Burgermeester van Leyden, dewelke dien *Hippopotamus* aan de Akademie vereerd heeft. Deeze die huyd bezigtigd hebbende, zegt dat hy veel grooter is, dan die van uwe beschryving, en dat hy ten minsten wel duyzend pond zou moeten weegen.

Laat my hier byvoegen, dat ze aan de *Kaap van Goede Hoop*, van waar deeze te Leyden gekomen is, misschien grooter vallen. En dewyl 'er geen hoorns aan zyn, zou men dezelve zo weleen *Rivier-paerd*, als een *Rivier-koe* kunnen noemen. Doch daar in moet men zich voegen naar de benaaming, welke het volk daar ze zyn gebruykt, en moogelyk in *Afrika* en *Amerika* verscheelt.

Maar 't gene hy zegt, dat ze tot op de grond van diepe rivieren neer zinkt, en daar gaat; indien hy daar by stelt, gelyk ik acht dat hy meent, dat ze weder opryft, en op 't land komt; zo twyfel ik daaraan: Want dat zulk een zwaar lighaem zichzelven weder zoud opgeeven, (hoewel ik weet dat Walvissen

1676. en andere groote visschen zulks kunnen doen (gaat het geloof te boven van

J. H.

Verschil
tusschen
de Berg-
koe, en 't
Zeepaard.

Ik beken gaern dat 'er eenige overeenkomst tusschen deeze Bergkoe van Amerika, en den Afrikaanschen Hippopotamus is; maar ben echter van geboelen dat zy beyde van een byzonder soort zyn: want men weet niet dat de Bergkoe ooit in zee zwemt / noch ontrent dezelve gebonden wordt / ook is zy pas half zo groot / en heeft geene tanden: Maar tot verdere voldoeninge heb ik hier twee verhaalen ingeboegd: van de Afrikaansche Hippopotamus, 30 als ze toe gezonden zyn / het een aan een aanzienlyk man van Kapiteyn Covent van Porbury, by Bristol, zynde een man van groote bequaamheyt en eerbaarenheyt / en welbekende oprechtigheyt / die op Angola plagt te handelen; het ander aan myn zelven van myn gezachte vriend Kapiteyn Rogers, gelyk hy die gezien heeft in de rivier Natal, op de breedte van 30 graaden / beoosten de Kaap van Goede hoop.

De kop / ooren / en neusgaten van een Zeepaerd zyn gelyk die van onze paerden / voorts een korte staert en beenen; en zyne voetstappen in 't zand zyn gelyk die van een paerd / maar het lyf is wel eens zo groot. Hy graast aan den oever / en schyt gelyk een paerd; is van een donkere bruine kleur / maar glinstert in 't water; zyne gang aan den oever is langzaam / maar sneller in 't water. Hy eet kleyne visch / en wat hy klypen kan / en gaat op drie baden neer tot op de grond. Ik heb 'er op gelet dat hy meer dan een half uur onder bleef eer hy boven quam. Hy is zeer boos op blanke menschen. Ik heb gezien dat hy zyn bek op sperde / en een van zyne tanden aan de snuyp van een boot / en een ander niet verre van de kiel zette / 't welk een wydde was van vier voet / en dat hy een gat dooz de plank beet / dat 'er de boot van zonk / en daarop schudde hy zyne ooren / en ging dooz. Zyne sterkte is ongelooflyk; want ik heb hem aan strand zien leggen tusschen de banken / dat een Hollandsche boot met 14 oxhoofden water dooz een zee op de rug van 't beest gebonsd wierdt / en dooz op zyn rug bleef staan / en dat 'er weer een andere zee quam die de boot affpoelde / zonder dat ik zien kon dat het beest eenige schaade daar dooz leedt. Hoe zyne tanden in de bek groeiden / kon ik niet zien / alleenlyk bemerkte ik dat ze krom als een boog / ontrent 16 duym lang / en op zyn dikst meer dan 6 duym in de rondte waaten. Wy deden 'er eenige schooten op / maar te vergeefs / want de hoegels stuitten op de huyd af / als op een muur. De Anboozlingen noemen hem Kittimpungo, en zeggen dat hy een Eetisso, dat is / een soort van een God is; want niets zeggen ze / kan hem doodden: en dat indien zy hem 't geene deden dat de blanke doen / hy dan wel haast hunne kanoes en vischnetten zou vernielen. Hunne gewoonte is / want

„ neer hy dicht by de kanoes komt / hem bisch toe te werpen / en dan 1676.
 „ gaat hy weg / en doet aan de netten geen quaad. Hy doet zyn
 „ meeste quaad als hy op de grond kan staan / maar als hy zwenkt /
 „ heeft hy alleenlyk magt om te byten. Ik zag eens dat onze boot
 „ dicht aan strand lag / en dat hy 'er onderging / en de boot met zyne
 „ rug uyt het water ligtte / en omwierp / met 6 man daarin / doch
 „ zonder iemand te beschaadigen. Terwyl wy op de reede lagen /
 „ waaren 'er drie / die elken by verandering van de maan in de
 „ baai quamen ; de Inboozlingen zeggen / dat 'er 2 mannetjes en een
 „ wipje t'zamen gaan. Hun geluid lykt wel naar 't gebulk van een
 „ groot kalf.
 Deze aanmerking ontrent het Zeepaerd wierdt genomen te Loan-
 go in 't jaar 1695.

BRIEF van KAPITEYN ROGERS.

MYN HEER.

DE *Hippopotamus* of 't Zeepaerd leeft zo wel op land als in de
 zee of rivieren. Hy gelykt van fatsoen vry wat naar een
 os, maar is grooter, weegende 1500 of 1600 pond. Dit dier
 is vol van lighaam, en bedekt met haar van een muysvaale kleur;
 het is dik en kort, en zeer glad als het eerst uyt het water komt,
 De kop is boven op plat, maar zonder hoorns; hy heeft groote
 lippen, een wyde bek, en sterke tanden, vier van welke langer
 zyn dan de andere, te weeten, twee in de bovenkaak, een aan
 elke zyde, en twee in de onderste. Deeze laatste zyn 4 of 5 duym
 lang, de addere twee zyn korter. Hy heeft groote breede oo-
 ren, groote uytspuyende oogen, en is zeer snel van gezigt. Hy
 heeft een dikke nek, en sterke beenen, maar zwakke pooten.
 Zyne klauwen zyn gespleeten; hy heeft boven de hoef nog twee
 kleyne klauwtjes, welke na de grond buygende als hy gaat,
 een indruk in 't zand maaken als van vier klauwen. Zyn staert
 is kort en spits) gelyk die van een verken, zonder een quast aan
 't end. Dit beest is doorgaans vet, en goed om te eeten. Het
 graaft aan de oevers op een natte moerassige grond, dicht by ri-
 vieren of poelen; maar als men 't vervolgt, gaat het te water.
 In 't water zynde zinkt het op de grond, en loopt daar als op
 't droog land. Zy loopen schier zo hard als een man; maar zo
 menze jaagt, keeren ze om, en zien zo fel als een beer, en vech-

1676.

ten ook, als men hen daartoe dringt. De Inboorlingen daar te lande stryden niet met die dieren, maar wy hadden 'er aldikwils een gevecht mede, zo op den oever als in de rivieren; en schoon wy gemeenlyk de overhand kreegen, door eenige te dooden, en de rest te verjaagen; nogtans durfden wy hen in 't water geen leed doen, naa een zekeren aanval, die byna doodelyk was geweest voor 3 man, die in een kleyne kanoe gingen om een Zee-paerd in een rivier te dooden, daar 8 of 10 voet water was. Dit beest ging naar zyne gewoonte op de grond van de rivier, en van deeze maats gezien zynde, quetsten zy het met een lange spies; die maakte het dier zo verwoed, dat het terstond oprees, en met een fel gezigte zyne kaaken opsperde, en een groot stuk van 't boven end van de kanoe beet, en had dezelve schier omgesmeeten, doch hy zonk terstond weer na de grond, en de maats maakten zich weg zo dra zy konden, uyt vreeze dat hy weer zoude komen.

Tobasko.

De Westers arm van de rivier St. Pieter en Paul 8 of 9 mylen Noord-west geloopt hebbende/ verliest zich zelve in de rivier Tobasko, ontrent 4 mylen van de zee/ en maakt also het eiland Tobasko; 't welk 12 mylen lang/ en aan 't Noord-eynd 4 breed is: want van de rivier St. Pieter en Paul tot aan de mond van de rivier Tobasko rekest men 4 mylen/ en de zeebreyt Oost en West.

De eerste myl aan 't Oosten is Mangrove-land/ met eenige zandige oevers/ alwaar de Schildpadden aan land komen om hunne eyeren te leggen.

Het Westers gedeelte is een zand-oever tot aan de rivier Tobasko toe. Maar om dat 'er gestadig een holle zee gaat/ kan men 'er niet bequaam landen/ vooz dat men in de rivier komt. Het Noordwesters gedeelte is vol van Guaver-boomen/ van verscheperdenerley soort/ zynde derzelver vrucht de grootste en beste die ik ooit geproef d heb/ en 't is inderdaad een zeer behoorlyke plaats. Daar zyn ook groote Kokopruijmen, en druppen/ maar niet veel. De velden zyn uyt de natuure omhepnd met bosschen van Guavers, en brengen goed gras tot weydingsoort/ ook zyn ze wel van vette ossen voorzien: en ik geloof dat het dooz 't eeten van de Guaver-vrucht is/ dat deeze boomen daar zo dicht groeijen; want deeze vrucht is vol van kleyne zaaden/ welke dooz de beesten heel opgeslokt/ en zo weer geloft worden/ waarna zyn wortel schieten in de dree/ en also opspuyren.

Droevig
ongeluk.

Daar zyn ook zeer veel Hertzen/ die men 's morgens en 's avonds gestadig in de velden vindt weyden; en my gedenkt van een zeer ongelukkig gebat terwyl ik daar was. Twee of drie mannen gingen op

op een avond eens uit om te jaagen / en wanneer zy in de velden waaren / schepdden zy zich van een om het wild te vinden; en delfsch schoot een van hen een hert / en doodde het / en terwyl hy bezig was om het te vullen / wierdt hy door een van zyne makkers / die op hem losbrandde / ziende hem voort 't hert aan / plotselyk dood geschooten. De arme man was heel bedroefd over dit ongeluk / en durfde wegens de vanden van den dooden / nooit weert te rugge na Jamaika gaan.

De rivier Tobasko is de aanmerkelijkste in de gansche baai van Kampechie, en ontstaat uit het hoog gebergte van Chiapo, maar veel welvrelpster dan die van St. Pieter en Paul. Zy loopt vandaar noordwaarts tot op 4 mylen na aan zee; alwaar ze den arm van St. Pieter en Paul ontbange / en dan noordwaarts loopt / totdat ze in de zee stroomt. De mond is ontrent twee Engelsche mylen wyd / en daar legt een zandbank voor / die niet boven 11 of 12 voet diep is; maar een Engelsche myl of twee binnen den mond / aan een bogt van de rivier / aan de Oostzyde / heeft men 3 baden water / alwaar 't goed ankeren is / zonder gevaar van de sterke storm. Het gety gaat in 't droog seizoen ontrent vier mylen opwaards / maar in de regen niet 30 verre / want het versche water doet de eld dan zeer sterk stroomen : en gedurende de noordewinden overstroomt het al het laag land 14 of 15 mylen opwaards in de rivier / en men kan wel versche water inneemen bupen de bank.

Wat de mond van deze rivier heeft men veel katvisch / Snoek / en Manati, die aldaar in de kreek goede spys vinden; voornamelyk in een plaats aan de zy van noordwaarts / ontrent twee mylen van de zee / welke kreek 2 of 300 schreden landwaard in loopt / en zich dan zeer naby de zyde / zynde 30 ondiep / dat men hunne rugget boven water ziet als zy eeten; 't welk iets zo zeldzaam is / dat ik onze Moskitos, heb hooren zeggen / dat zy zulks nergens anders gezien hadden. Op het minste gerucht begeeven zy zich alle in de rivier / echter mist het de Moskitos zelden dat zyze niet treffen. Deze zy een soort van versche waters Manati, niet volkomen zo groot / als de zee-soort / maar anders eveneens van satsoen / en zo ik acht eerder beter. Het land by de rivieren / inzonderheid aan de noordwaarts-zyde / is moerassig / en met boomen dicht begroeid.

Men heeft aldaar ook een menigte van Land-schildpadden / de grootste die ik ooit gezien had / eer ik aan de Galapagos Eylanden in de Zuydsee quam. In eenige plaatsen aan de zyde der rivier / verder landwaard in / zy richels droog land / vol van hooge Kool en Kattoon-boomen, welke een zeer vermaaklyk landschap maaken. Daar zy geen wooningen tot op 8 mylen van de mond der rivier / en dan komt men by een klepne bosweering / alwaar gemeenlyk een Spanjaard met 8 of 9 Indiaanen aan elke zyde van de rivier geposterd is / om op de vaartuygen die daar komen op te passen. En am dat 'er verscheidene kreekten uit de velden komen loopen / zy

1676. Sommige van de schildwachten zo geseld tusschen 't geboomte / dat zy echter in de velden komen / phen / om niet van achteren overrompeld te worden. Doch onaan gezien deze voorzojg / wierden deeze schildwachten opgeligt door Kapiteyn Nevil, voerende een roofscheepje / in een tweede togt die hy deed om het steedje genaamt Villa de Mose in te neemmen. Zyn eerste aanslag mislukte door dat hy ontdekt wierdt : maar de tweede reys quam hy in een kreek een myl beneden die Schildwachten / en haalende aldaar zyne kanoes over eenige boomen / die dwars in de rivier gelegd waaren om zyne doortogt te beletten / quam hy hen 's nachts in hunne posten overvallen ; zylas dat het steedje van hunne aankomst door 't schieten der schildwachten niet gewaarschoutwd zynde / zonder eenige tegenstand ingenomen wierdt.

Villa Mose

Villa de Mose is een steedje of vlek / leggende aan de suurboordzyde der rivier / vier mylen voorsz de boortweering. 't Is voornaamelyk bedwoond van Indiaanen , beneffens eenige Spanjaarden , in 't midden staat 'er een kerk / en aan 't West-eynd een Fort / het welk de rivier bestrijkt. Dus verre komen de schepen om goederen te brengen / voornaamelyk Europeesche waaren / als lakens / sersjes / perpetuaanen / karfaajen / kousen / hoeden / beerteklinnen / yserwerk / enz. Zy komen hier in November en December , en blyven 'er tot in Juny of July , om hunne waaren te verkoopen / en neemmen dan weder Kakao of Sylvester mede. Alle de kooplieden en klepne handelaars wyt de land-stedekens / komen daar ontrent kersyd om handel te drijven / 't welk dit steedje 't voornaamste in die gewesten doet zyn / uptgenomen Kampechie ; evenwel woonen 'er maar wepnig ryke luden. Sommige schepen die daar komen / laaden ook hynden en talk / indien ze geen Kakao kunnen bekomen. Maar de voornaamste plaats van hynden is een vlek / leggende aan een arm van deeze rivier / die een myl beneden de boortweering uploopt / alwaar de Spaansche barken gemeenlyk eens 's jaars laaden. Vier mylen voorsz Villa de Mose , hooger op aan de rivier / legt Estapa , bedwoond van Spanjaarden en Indiaanen , gelyk doorgaans de plaatsen in dat land ; men zegt dat het by rpk is / staande dicht by de rivier / aan de Zuidzy / en zo geboutd tusschen twee kreeken / dat 'er maar een toegang is / en die zo wel met een boortweering voorzien / dat Kapiteyn Hewet , een Kapel / die bynaa 200 man onder hem had / aldaar afgeslagen wierdt / en veel volks verloor / wordende zelf in zyn been gequetst. In zyn weg derwaars nam hy Villa de Mose in / en liet daar een party volks / om zyne afstogt te verzekeren. Indien hy Estapa gekreegen had / meende hy / na Halpo gegaan te hebben / een rpk steedje / drie mylen verder op aan de rivier / en van daar na Takatalpo , leggende nog 3 of 4 mylen verder / 't welk het rpkste van de drie is ; de Spanjaards noemen het Takatalpo de Sierra , of zulk is tot onderschepd van een andere plaats van die naam / dan of 't is om deszelfs nabpghed aan 't gebergte / weet ik niet. Dit is het besse

Estapa wederstaat Kapiteyn Hewet.

beste steedje in die rivier / hebbende drie kerken / eenige rpkh kroonlijden. Tusschen 't zelfe en Villa de Mose zyn veel groote Kakao-boomen ter wederzyde van de rivier.

1676.

Witte
Kakao.

Ik heb een soort van witte Kakao, bandaar gebragt / gezien / welke ik nergens anders gebonden heb: Ze is van dezelfde kleur en grootte van bukten / en heeft een dunne schil of dop gelyk de andere / doch het binnenste is wit gelyk syn meel / en wanneer het buktenste gebroken is / laat het zich bryzelen als een klupt meel. De gene die veel in de baai komen noemen het Spuma, en zeggen dat de Spanjaarden van die gewesten het veel gebryken om humie Sjolokade te doen schupmen / waar door zy het te meer waardeeren. Maar ik heb nog nooit iemand in Engeland gebonden die het kende / dan den Graaf van Karberry, die my verhaald heeft / dat hy 't gezien had.

Het land aan de Zuydzy van de rivier is laag veldland: de zyde daar het steedje Villa de Mose staat / is een soort van graauwe zandige aarde / en het ganseje land opwaards schynt meest zodaanig te wezen. Maar het laag land heeft een zwarte aardkroft / en op sommige plaatsen een zwaarte klep / en nergens vindt men 'er een steen. Het dzoog land is boschachtig / uytgezeyd daar het bewoond of beplant is. Het is bry dicht bezet met Indiaansche dorpen / die alle elk een Priester of twee en een Gouverneur hebben. De Kakao-boomen groeyen daar zeer wel / maar de neuten vallen klepner dan die van Karakkos, echter zyn ze oltachtig en bet 30 lang zy versch zyn. Zy zyn niet dicht aan zee geplant gelyk op de kust van Karakkos, maar ten minsten 8 of 10 Engelsche mylen landwaard in. De Kakao-boomen behooren de Spanjaarden voornaamelyk toe / en worden alleenlyk geplant en waargenoomen vooz de Indiaanen, die tot dien eynde gehuurd worden. Echter hebben de Indiaanen, vooz hen zelven ook Plantain-boomen / plantazien van Maiz, en eenige weynige Kakao-boomen / waar aan zy 't booznaamste gedeelte van hunnen tyd besteeden.

Kleyne
Byen.

Sommige houden zich beezig met in de bosschen te zoeken na Wpen / die zich in holle boomen houden; en zy geneeren zich van derzelver honig en wasch. Deeze Wpen zyn tweederhande; sommige zyn bry groot / andere niet dikker / maar langer / dan een gemeene vlieg / zynde anders gelyk onze gemeene bpen / maar donkerder van kleur. Haare angelen zyn niet sterk genoeg om door 's menschen vel te steehen; maar zo iemand hen stoort / vliengze al zo verwoed op hen aan als de groote Wpen / en kittelen wel / maar doen geen zeer. Haare honig is wit en klaar / en zy maaken heel veel daar van. De Indiaanen houden 'er eenige die tam zyn / en houwen tot dien eynde de holle stammen af / daat ze hun honigraat in maaken. Zy zetten een end van het blok / 't welk heel gelyk afgezaagd is / op een plank / en laaten een gat vooz de bpen om in en uyt te kruipen / en 't bovenend word met een plank bedekt.

De Jonge en sterke Indiaanen, die zelfe geen werk hebben / ver-
huur.

1676.

huuren zich aan de Spanjaarden / zy werken goed hoop / en worden gemeenlyk betaald met zodaanige goederen / welke de Spanjaards niet waardeeren. En men heeft my gezegd / dat zy gehouden zyn voór hunne Meesters een dag in de week om niet te werken : maar of dit voórrecht den Paapen alleen toekomt / of ook anderen / is my onbekend. De Indiaanen die in deeze dorpen woonen / leeden als Edellieden / in bergelykinge van de gene die dicht by een groote stad woonen / gelyk als Kampechie of Merida ; want daar zullen zelfs die van de slechtste en armste soort des volks / die onmagtig zyn een Indiaan te huuren / een van die bloeds met geweld tot hun sloobigst werk dwingen / naadat zy reeds een ganschen dag voór hunne meesters gewerkt hebben / zonder hen iets daar voór te betaalen ; ja zy neemmen hen wel van de markt terwyl ze bezig zyn / of ten minsten bevelen hen aan hups te komen als de markt geëpudigd is / en de Indiaanen durben 't niet weigeren.

Indiaan-
sche
drank.

Dit land is heel vruchtbaar / leeverende overbloed van Maiz ryp / het welk hun voornaamste levensmiddel is. Maadat het gekookt is kneuzen 't op zulk een steen / als daar de Sjololade op gebroken wordt. Een gedeelte daar van maaken zy tot klepne dunne koekjes / genaamd. Tartillós : en 't overige doen zy in een pot tot dat het zuur wordt / en als zy dorst hebben / mengen zy een handvol daar van in een kalabas met water / 't welk daar doór een aangenaame zeppe smaak krygt / en dan laaten zy 't doór een groote kalabas vol klepne gaatjes loopen / en drinken 't zo. Als zy een vınd met deesen drank onthaaften / dan mengen zyn wat honig daar onder / want verder kan hun vermoogen niet gaan / en dat is by hen alsoo aangenaam als een glas wyn by ons. Als zy een dag twee of drie van hups gaan / neemmen zy van deeze gekneusde Maiz wat met zich in een Plantainblad / en hangen een kalabas om hunnen gordel / om hunne drank in te mengen / zonder dat zy zich verder met eenige spys bemoeijen / voór dat zy weer 't hups komen. Deeze drank noemenze Posole, en ze wordt zo zeer van de Indiaanen geacht / dat zy nooit zonder eenige van dezelve in hunne hupsen zyn.

Zy hebben nog een andere manier van drank te bereyden / dat is / dat ze de Maiz te droogen leggen / en dan op de vyffsteen tot meel wryven / doende een wepnig Anatta daar onder / 't welk in hunne plantazien groeit / en dan hen nergens anders toe gebruykt wordt / dit mengen zy 't zamen met water / en drinken 't zo op / zonder het doór te gieten. Op lange reysen kiezen zy deeze drank voór de Posole.

Zy houden een menigte van Valkhoenen / Genden en Meschoop vogels / waar van de Paap een nette lyst heeft / en zeer strikt is in 't insamelen van zyne tienden / zo dat zy 'er niet een durben dooden zonder zyn verlof.

In diaan-
sche
kleding.

Zy planten ook Kattoen tot hunne kleding. De Mannen draagen alleenlyk een kout rokje en een broek ; en dit met een hoed van een

een Palmetes-blad is hunne Zondags dragt / want kousfen of schoe-
nen draagen zy niet / ook hebben zy deeze rokjes in de week niet a an. De
vrouwen draagen een kattoene rok / en een jurk die tot aan de knien komt /
niet mouwen die dicht op de handen schieten / doch niet om den arm sluy-
ten. Van vooren tot op de borst is 't open / en ter wederzyde en rondom
den hals twee duym breed met zwarte of roode zyde of garen beslist. Al-
dus gedost / en 't haar achter met een knoop opgestikt zynde / achten zy
zich zeer mooi opgeschikt.

1676.

Hunwe-
lyken.

De Maamen / zo men my gezegd heeft / worden door de Priesters
genoodzaakt te trouwen als zy breken / en het Vrouwvolk als zy
twaalf jaar oud zyn / en zo zy in dien onderdom nog niet voorzien zyn /
dan kiest de Paap een vyfster voor den manspersoon / of een man voor
de vyfster / van gelyke staat / en voegt hen t'samen.

De Spanjaards geeven verscheppene redenen hier voor / als / dat
het hen behoort voor ontucht / en hen vlytig maant ; dat zy daardoor
in staat komen om schatting te betaalen aan den Koning ende Kerk ;
want zo dra als ze getrouwd zyn / moeten zy zulks doen : en dat het
hen belet yst hunne Parochie te loopen / en zich elders met de woon
te begeeven / 't welk het voordeel des Priesters zou verminderen. Zy
hebben malkanderen lief / en leeven van hunnen arbeid : Zy bouwen
mooge groote huizen / en wonen t'samen in dorpen. De zydelin-
ren zyn van gebogten takken met klep bestreken / en het dak is van
palm of Palmetes-bladen.

De Kerken zyn ruym / veel hooger dan de gemeene huizen / met Kerken.
pannen gedekt / en met lompe schilderyen en beelden der Santen voor-
zen / die alle met taanige kleur geschilderd zyn / gelyk als of ze Indiaa-
nen waaren. Behalven deeze cierraaden worden 'er in de kerken pylen /
schalmejen / trommels / mombakken of geyzen en perupken tot hun
vermaak op feestdagen bewaard : want zy hebben weynig kortsuyl /
dan in 't gemeen / en dat alleen op 12. Dage / en de nachten aan vol-
gende.

De Priesters die hier dienen / moeten de Indiaansche taal leeren /
eer zy een plaats komen bekomen. Betreffende hunne Cienden en
andere inkomsten / Mr. Gage, een Engelschman / heeft 'er een breed
verhaal van gegeven / in zyn beschryving van Westindie. Ik zal
'er dit nog byvoegen / yst myn eygene kennis / dat de Indiaanen zeer
onderdaanig aan hunne Priesteren zyn / en hunne bevelen stiptelyk naa-
koomen / draagende zich zeer eerbiedig en omzigtig in hunne tegenwoor-
digheid.

Zy zyn doorzaans wel gemaakt / van een middelmaatige gestalte /
niet rechte en draabe leden ; de maamen schraalachtig / de vrouwen poe-
selig en vet / rond en plattachtig van aangezicht / laag van voorhoofd /
en kleyn van oogen / met een maatelyke neus / doch wat plat / vol van
lippen / kleyn van mond / met witte tanden / zynde de lipkleur donker
taanig gelyk andere Indiaanen.

Gestalte
der In-
dianen

3676.

Zy slaapen in hangmatten geblogten van dun touw gelyk een net/ waar van de enden aan een syt zyn vast gemaakt. Hun huysraad is/ gering/ te weten een aarde pot om hunne Maiz in te kooken/ en een goed getal van kalabassen. Zy zyn zeer onnozele menschen/ vrydelijk jegens vryndelingen / en ook jegens de Spanjaarden/ die hen zo onder houden/ dat zy erger als slaaven zyn; ja de Zwartten zelfs heerschen over hen/ en worden daarin door de Spanjaards de hand boven 't hoofd gehouden. Dit maakt hen zeer dwaarmoedig en dof/ hoewel zy anders heel gerust zyn/ en met hunne staat te vrede schynen te wezen/ als zy maar maatschappelyk aan de kost kunnen komen. Maar somtyds/ wanneer men hen meer vergt dan zy doen kunnen/ verlooppen zy heele dorpen te gelyk/ mannen/vrouwen/ en kinderen/ gelyk hier voor verhaald is.

V. HOOFDSTUK.

De rivier Chekapeque. De rivier Dos Boccas. De Dorpen landwaard in, Halpo. Hun handel. Oude honden een goede waar. Een droevig ongeluk in 't jaagen. De rivier Tondelo. Moeijelykheyd der Musschietten. De rivier Guafikwalp. De rivier Teguantapeque. Weynig goudmynen ontrent de zeekust. De stad Teguantapeque. Keyhooka, en deszelfs Kakao handel. Vinellos. De rivier Alvarado. Het Fort en de handel. Peper. Vera Cruz. 't Fort van St. Jan d'Ulloa. De Barra la Venta vloot, en de vaart der zelve op de Westindische kust. De stad Tispo. De rivier Panuk. Tampeque. 't Eyland Huniago. Garnaalhandel. De Schryver begeeft zich weer aan 't houthakken te Trist. Kapiteyn Gibs aldaar door eenige Indianen gedood. De Schryver begeeft zich na Jamaika, en van daar weder na Engeland.

Chekapeque,

Hebbende den Lezer aldus een verhaal gegeven van de Indianen ontrent de rivier Tobasko, zo treed ik nu tot eene beschryping van de Westersche kust dezer baat/ met haare rivieren/ en andere aanmerkelikheden. Van de rivier Tobasko tot aan de rivier Chekapeque is 't 7 mylen. De kust legt Oost en West/ zynde een laage grond vol geboomte/ met een zandige oever; en 't is 'er goed ankeren/

ren / maar daar gaat een byj holle zee op strand / 30 dat het 'er slim is om te landen ; doch met een kanoe kan 't echter geschieden / indien 't volk daaruit springt / 30 dja dezelve grond raakt ; en dan moet menze terstond ophealen / welke onzigtighepd ook gebruikt moet worden / als men weer afvaart. Tusschen de rivier Tobasko en Chekapeque is geen versch water ; het laatsie is eerder een zoute kreek dan een rivier ; want de mond daarvan is niet boven 20 schreeden wyd / en men heeft maar 8 of 9 voer water op de bank ; maar binnen dezelve is 't by laag water 12 of 13 voer diep / en bequaam om te ankere voorzaken een halve Engelsche myl binnen de mond.

Deze kreek loopt ontrent twee Engelsche mylen Oostzydooft / en dan loopt ze Zuid op in 't land. Aan dezelfs mond by de zee / heeft men een zandige upthoek of punt : alwaar men aan de zyde die naast aan de rivier is / dicht aan den oever / en nergens anders / in 't zand / (het welk grof en bypn is) met zyne handen kan graaben / en versch water kypgen ; doch als men dieper graaft is 't water zout. Een halve Engelsche myl binnen de mond / wanneer men de zandige upthoek voorzby is / is het land nat en moerassig / djaagen ter wederzyde / ontrent 4 of 5 mylen opwaards / Mangroves : en daarna heeft men een vast land / alwaar men een beek van versch water vindt / want al 't ander tot daar aantoe is zout. Een myl daar voorzby is een ostenweperp / behoorende tot een Indiaansch dorp. In de bosschen ter wederzyde zyn veel Guanosen Landchildpadden / en een menigte van Quams en Korrelos , beneffens eenige Papegajen / en daar zyn geen nader woonigen dan by deze weperp / noch iets anders merkwaaardigs in die rivier / dat ik weet.

Een myl beweften Chekapeque , is een riviertje genaamd Dos Bo-cas , zynde alleen bequaam voorz kanoes om 'er in te vaaren / en daar is aan de mond een bank / waar door 't wat gevaarlyk is / doch de Kapersgasten maaken 'er wepnig zwaarghepd van / dewyl zy een kanoe heel behendig weeten te stieren : Eventuel verlooren de Kapiteyns Rives en Hewet eenig volk hier in 't upkomen ; want daar was een Noorwylwind geweest / waardoor de bank ondieper was geworden / 30 dat de meeste kanoes in 't upvaaren om sloegen / en eenige mannen verdronken.

Verder dan een myl binnen de mond van de rivier kan geen kanoe vaaren / en 30 verre is 't water zout / maar dan komt men by een klaare stroom versch water / en daar voorzby is mooi veldland met lang gras / tusschen 't welke eenige richgels loopen van 30 schoon land als 'er ergens in de wereld wezen kan ; zynde de aarde 30 daanig als hier vooren beschreeben is / alle effen en vlak / tot aan 't gebirge van Chiapo toe.

Daar zyn geen Indiaansche dorpen tot op 4 of 5 mylen na aan zee / maar verder landwaard in zyn ze by dicht by een / en niet boven een myl twee of drie van Malkander / waarvan Halpo 't voorz naamsie is.

1676.

De Indiaanen gebruiken niet meer land / als zy van noode hebben om Maiz voór hunne huysgezinnen op te zaaijen / en hunne schattingen van te betaalen; en daarom legt het tusschen de dorpen onbebouwd.

Indiaan-
sche Kra-
mers.

In deeze gansche landstreek wordt een menigte van gebogelte gehouden / als Kalkoenen / eenden / en meshoophogels / en sommige hebben Kakao-plantagien. De Kakao van deeze landstreek wordt meest na Villa de Mosa gezonden / en aldaar afgescheept. Ook wordt 'er een gedeelte van verhoft aan de Kraamers / die niet inuipzels reizen / en daar gemeenlyk in November of December komen / en tot in February of Maart blyven. Zy blyven veertien dagen in elk dorp / om hunne waaren te vertieren / 't welk gemeenlyk zyn oylen / houtwessen / houtweelen / messen / schaeren / naalden / gaten / naaijzde / vrouwen jurken / kleyne spiegeltyes / kraalen / zilber of koper vergulde ringen met valsche steenen / kleyne schildertjes van Santeen / en diergelyke pullen voór de Indiaanen. En voór de Spanjaarden linnen en wolle stoffen / zyde stoffen / kousen / en oude schoongemaakte hoeden / die hier zeer gewaardeerd / en van de aanzienlykste gedzaagen worden; zo dat een oude Engelsche bever / dus opgemaakt / daar wel 20 siphysdaalders zou waardig zyn. Wanneer deeze Kraamers hun goed verhoft hebben / worden ze gemeenlyk met Kakao betaald / 't welk zy na Vera Cruz voeren.

Van Dos Boccas tot aan de rivier Palmas is 't laag land / en een zandige oever; en van Palmas tot aan de Haalover is 't twee mylen.

De Haalover is een kleyne strook lands / schepdende de zee van een wyd meer / en also genoemd voór de Kapers / om dat zy gewoon zyn hunne kanoes daar over te haalen.

Haalover

Van de Haalover tot aan Ste. Anne is 't 6 mylen: en Ste. Anna is de mond van het voorgezmelde meer; men heeft 'er niet boven 6 of 7 voet water / evenwel gaan 'er de barken dikwyls om te kielhaalen.

Tondelo.

Van Ste. Anna tot aan Tondelo is 't 5 mylen / loopende de kust nog al West; het land is laag / en de oever zandig langs de zee: een weynig inwaards zyn eenige byz. hooge zandige dyken / met steekelike haagen begroeid / van zodaanige soort als die van Beef-eyland, hier vooren beschreeven.

Zy de zee aan 't West-end binnen de zandbank / is het land weder laager; 't geboomte is 'er niet heel hoog / en men heeft 'er eenige velden / die wel van vette ossen voorzien zyn. Een Franschman verloor aldaar in 't jaagen ongelukkig zyn leeven: want zyne makkers van hem afgeloopen zynde om 't wild op te zoeken / quam hem een blugende party beesten tegen in 't bosch / alwaar geen andere doozgang was / dan die enge paden welke de ossen zelve gemaakt hadden; zulkis dat hy niet konnende wyken / van de voorsz. os op 't lof gelooopen wierdt / die hem zyne hoorng in de ghyd sleet / en hem wel

RP 108

100 schaeerden in 't held boerde / alwaar hy neerbleef met de darmen uyt
het luf sleepende. 1676.

De rivier Tondelo is maar naauw / doch kan echter baken van 50 of 60 ton voeren : aan den ingang is 'er een bank / en de kil loopt krom en bogtig : Aan de Westzyde van de bank / schiet 'er een zandplaat uyt / dergalven moet men om dezelve te verimpden / dicht aan de Oostzyde houden ; maar als men 'er eens in is / kan men twee of drie mylen opvaaren. Aan de Oostzy een vierde van een Engelsche myl binnen de mond / kan men beylig leggen : maar deeze gantsche kust / en voornaamelyk deeze rivier / krielt van Muffchieten / 30 dat men 'er niet van slaapen kan.

Ontrent vier of vyf mylen van de mond is deeze rivier waadbaar / en daar loopt de landweg dwars door heen. Twee Fransche handes die eens in deeze rivier lagen / onderschepten daar een karabane met Dupl-ezels met kakao geladen / dewelke na Vera Cruz gingen ; en de Franschen namen 30 deel daar van weg als zy voeren konden.

Van de rivier Tondelo tot aan de rivier Guafik walp is het 6 myl ^{Guafik.}
len / de kust loep West / met een zandige oever en duynen / gelyk tusschen walp.
Ste. Anne en Tondelo , maar na de Westzy is de dyk wat laager / en de boomen hooger. Dit is een der voornaamste rivieren van deeze kust ; doch niet half 30 breed als die van Tobasko , maar dieper. De bank is min gevaarlyk / dan eenige andere op de gantsche kust / hebbende maar 14 voet water / en een effen zee. Binnen de bank is het dieper / en een slechte slyk-grond. De oevers te wederzyde zyn laag. De Oostzy is boschachtig / en de Westzy is veldland. Daar is ook eenig vee ; maar selder dat de Kapers daar gekomen zyn / hebben de Spanjaards de meeste ossen landwaard in gedreeben. Deeze rivier heeft haar oorsprong dicht by de Zuydsee , en is een groot end landwaard in vaarbaar / voornaamelyk met boots of kilepue baken.

De rivier Teguantepeque , die in de Zuydsee loopt / heeft zyn oorsprong dicht by 't hoofd van Guafik walp ; en 't wordt gezegd dat de eerste Scheepsbehoeften voor de schepen van Manila door het land van de Noord na de Zuydsee gezonden werden / langs deeze rivieren / welker oorsprongen niet boven 10 of 12 mylen van malhanderen zyn. Ik hoorde dit van de Kapers gasten vertellen lang te voren eer ik in de Zuydsee quam / en zy scheenen somtyds gezind te zyn om hunne fortuin daar te gaan zoeken / denkende (gelyk veel nog doen) dat de oever van de Zuydsee niet dan goud en zilver is. Maar hoe grofslyk zy misleyd zyn / heb ik aan de wereld reeds bekend gemaakt. En belangende dit gewest / schoon het kostelyk land is / echter besperrt men 'er geen mynen / ook is 't niet dicht van Spanjaarden bewoond ; en 30 in myn niet bedrieg / zyn de Indiaanen in 't hart van 't land naauwlyks hunne vanden.

Het sneedje van eenig belang aan de Zuydsee is Teguantepeque , en aan de Noordzee is Keyhooka het voornaamste dicht by deeze rivier.

1676.

Behalven deeze twee plaatsen is 't land alleenlyk van Indiaanen bewoond / 30 dat daar gansch geen scheepvaart is.

Keyhooka

Keyhooka is een ryk stedsje daar goede handel gedreeven wordt / leggende ontrent 4 mylen van de rivier Guafikwalp, aan de Westzy; het is bewoond van eenige wepnige Spanjaards / en zeer veel Mulattos. Deeze houden veelle Muplezels / zonde meest boersieden / en zy gaan dikwyl na de Itakao kust om neuten te haalen; ook reypen ze veel in 't land tusschen Villa de Mose en Vera Cruz.

Dit land is vermaakelyk genoeg in 't droog saizoen; maar wanneer bulderende Noordewinden op de kust stozzen / en de zee geweldig indypnen / dan spdt het zeer veel / en is zo overstroomb / dat men 'er niet reypen kan. In dit nat saizoen was het dat de Trapietys Rives en Hewet eene togt met kanoes van het eyland Trill na de rivier Guafikwalp deden / en daar met hun volk landden / om een aanbal op Keyhooka te doen; maar het land was zo nat / dat 'er geen doortrekken over was / en 't water niet hoog genoeg om 'er met kanoes over te vaaren. Men heeft daar grooten overloed van Vinells.

Van de rivier Guafikwalp, loopt het land 2 of 3 mylen West / zynde alle laag land / zandig aan de zee / en boschachtig landwaardin. Ontrent drie mylen Westwaards / strekt het land zich ontrent 16 mylen Noord uyt / ryzende hooger op van den oever als men landwaardin gaat / en maakende also een zeer hoog voorgebergte / genaamd St. Martins land / het welk echter uytstijet met een stompe punt / en de westelyke landschepping der baai van Kampechie is.

Van deeze stompe punt tot aan Alvarado is 't ontrent 20 mylen / de eerste vier myn van een hooge rotsachtige oever / met steyle klusken aan de zee / en 't land wat boschachtig. Daarna passeert men zeer hooge zanddypnen aan de zee / en daar gaat een zeer hol water op de strand / 30 dat men 'er niet geen boots kan landden. Achter de dypnen is het land weer laagere / vryffen / en vruchtbaar van hooge boomen.

Alvarado.

De rivier Alvarado is ruim een Engelsche myl wyd aan de mond / rechter is de ingang ondiep / en men heeft zanddypnen tot op twee Engelsche mylen van den oever / ter wederzyde / en daar loopen twee beeken door deeze dypnen: De beste heeft 12 of 14 voer waters. Het land ter wederzyde van den mond / myn dypnen van ontrent 200 voet hoog.

Deze rivier komt met drie takken uyt het land / die dicht by den mond t'zamen komen / alwaar ze wyd en diep is: een van deeze takken komt van 't Westen / en een ander van 't Oosten; en de derde / welke egyptelyk de rivier Alvarado, en de grootte is / komt recht uyt het land / tegen over de zanddypnen / die een Engelsche myl bevesten den mond der riviere leggen. Deeze vloet heeft haar oorsprong verre van zee / passerende door een zeer vruchtbaar land / dicht met

vlech-

blekken of doopen van Spanjaards en Indiaanen bezet. Aan de Westzijde / recht tegen over den mond der riviere / hebben de Spanjaards een klepne schans met 6 stukken / op den afloop van de den duyn / een goede hoogte boven de rivier; en deeze schans kan een Spaansch doop dat daar achter legt / in een blakte dicht by de rivier / bestipken. Daar is een groote visschery / voornaamelyk van snoeken / die ze in 't meer vangen / en met welcke / gezouten en gedroogd / zy een grooten handel drijven / bezuylenlende die tegen zout en andere waaren. Behalven zoute visch wordet van hier ook een menigte van dzooge peper / en ook eenige gepekde in potren upgeboerd. Deeze peper is bekend by den naam van Guineese peper. Doch onaan gezien deezen handel / is dit maar een arme plaats / en is echter dikwils ingenomen geweest door de kapers / voornaamelyk tot bepleyginge van hunne schepen / terwyl ze voorszadden met hunne kanoes de ryke doopen landwaard in te bezoeken / 't welk zy echter nooit bestaan hebben / omdat Vera Cruz zo na daar aan paalende / zy steeds bezeezd waaren / dat zy ter zee en te lande vandaar aanstoot zouden lyden: en om die reden hebben zy hunnen toeleg op de blekken in 't land nooit durven in 't werk stellen.

Zes mylen beweesten Alvarado is een andere groote upwatering in zee / die gezegd wordet door een klepne kreek in de rivier Alvarado te loopen / zo dat men met kanoes van de eene rivier in de andere komen kan. By deeze opening legt een visschers doop. Het land aan zee is nog al hooge duynen / en de zee zo hol / dat men 'er niet geen boot of kanoes kan landen.

Van deeze rivier tot aan Vera Cruz is 't 6 mylen / loopende de kust nog al West. Langs den oever van Alvarado tot aan Vera Cruz strekt zich een rif van klippen; echter is 'er tusschen het zelven den oever een goede hyl daar klepne schepen in kunnen vaaren. Ontrent twee mylen beoosten Vera Cruz zyn twee eylanden / genaamt Sacrifice-eylanden. In heb de afstand tusschen Alvarado en Vera Cruz, volgens de gemeene rekening op 12 mylen gesteld / als achtende zulks meer naar waarheyt te zyn / alhoewel onze kaarten dezelve op 24 stellen. Het land aan de zee is zeer ebeneens.

Vera Cruz is een fraaie stad gelegen in de bogt der baai van Mexico, aan de zupderhoek; want zo verre loopt het land West / en daar windt het zich Noord. Daar is een goede haven voor de stad / die gemaakt wordet door een eylandtje of liever klip / eben aan de mond / het welk een gerlesipke haven maakt. De Spanjaards hebben daar een sterk fort gebouwd het welk de haven kan beschieten; aan de muur van 't selve zyn groote pzele ringen / waaraan de schepen hunne kabels hangen vast maken: want de Noordewinden waajen daar in 't seizoen zo vinnig / dat de schepen ten anker niet veplig zyn. Dit fort wordet St. Jan d'Uho genoemd / en de Spanjaards noemen de stad ook dikwils by dien naam.

Deze stad is een plaats van grooten handel / zynde de zeehaven van

1676.

van de stad Mexiko, en de meeste steden en vlekken in dit Ryk: zulks dat alle de Europeesche waaren / die in die gewesten vertierd worden / aldaar te lande worden gebragt / en de goederen uyt die landstreek vandaar ook uytgevoerd worden. Doeg hier by / dat alle de schatten van Manila in Oostindie komende / door het land van Akapulka herwaards gevoerd worden.

De Barralaventa vloot.

De vloot van Oud Spanje komt daar alle dyle jaaren / en haalt het gewas des lands / beneffens 't gene uyt Oostindie komt vandaar. Des Koning zilber 't welk in dit Ryk vergaderd wordt / beneffens 't gene den kooplieden toebehoort / bekoopt een groote schat. Jaarlyks komt daar in October of November de Barralaventa vloot / en blyft tot in Maart. Dit is een smaldeel van 6 of 7 kloofte schepen / voerende van 20 tot 30 stuken: deese hebben last alle de Spaanische havenseden eens in 't jaar te bezoeken / voornaamelyken om te beletten dat de Wytheemische daar komen handel drijven / en niet eene tot dempinge der Kapers. Van deese haven gaan zy na de Havana, aan 't Noord-eind van Kuba, om hunne waaren te verkoopen. Vandaar passeeren zy door de golf van Florida, gaande 30 uren noordelyk / totdat ze byten de Passaad-winden komen / die gemeenlyk tusschen de 30 en 40 graaden breedte zyn: En dewyl ze dan veranderlyke winden hebben / vaaren ze al gestadig Oostwaards / tot dat ze aan Portoriko komen / 30 zy daar iets te doen hebben: en 30 niet / dan gaan ze al Oostwaards voort tot aan Trinidado, een eysland dicht by 't vastel land / bewoond van Spanjaarden: en de uiterste Oostelyke plaats van enig belang. De Barralaventa vloot gaat daar eerst aan / en zeilt van daar na Margarita, een aanzienlyk Spaansch eyland / dicht by de vaste kust. Vandaar zeilen ze al voort tot aan Komana en Guary, en passeerende voorsz by de kust van Karakkos, vaaren zy na de golf van Merikaia, vandaar zeilen ze de Kaap la Vel te boven / en 30 na Rio la Hacha, Ste. Martha, en Karthagena. Zo zy eenige Engelsche of Hollandische vaartuygies met koopmanschappen ontmoeten / maaken zy 'er jacht op / en neemenze / by aldien zy hen niet te snel in 't zeylen zyn. De Kapers houden zich uyt hun weg / dewyl zy altoos wecten waar zy zyn. Van Karthagena zeilen ze na Portobello, en vandaar na Kampechie, en eyndelyk na Vera Cruz. Dit is hunne jaarlyksche vaart op de West-indische kust.

Vera Cruz wierdt door de Kapers ingenomen ontrent het jaar 1685. onder 't geleide van eenen Jan Ruffel, een oude Houthakker / die eertyds door de Spanjaards was gevangen genomen / en na Mexiko gezonden / alwaar hy 't Spaansch geleerd hebbende / door dat middel na Vera Cruz ontvlugtte; en aldaar vyz geraakt / naderhand deese togt belepde.

Vandaar na Oud Vera Cruz is 't 5 mylen. Dit was de eerste stad van dien naam; maar dewyl daar geen goede haven was / wierdt ze verlegd ter plaatse daar zy nu staat.

Van

Van Oud Vera Cruz tot aan Tispo is 't ontrent 15 mylen / de kust ^{1676.} legt Noord en Zuid: dit is een groote rivier / komende uyt het binnenste van 't land / en loopende Oost / tot dat ze in de golf van Mexiko valt op de breedte van 21 gr. en 50 min. Op de bank heeft ze 10 of 12 voet waters / en wordt dikwils van barken bezocht / die tot Panuk aan de stad Panuk opzeilen / dewelke ontrent 20 mylen van zee legt / en de voornaemste des lands is / zynde een Bisschops zetel. Daar zyn twee kerken / een konvent / en een kapel; voorts zyn 'er ontrent 500 huysgezinnen / 30 Spanjaards, als Mulattos, en Indiaanen. De huysen zyn groot en sterk / met steene muuren / en met Palmestes bladen gedeekt.

Eene arm van deeze rivier komt uyt het meir Tompeque, en vermengt zich daermeê / die mylen eerze in zee valt: en wordt daarom somtyds de rivier van Tompeque genoemd. Het meir Tompeque legt aan de Zuidzyde der rivier / en levert deel visch uyt / voornaamelyk Garnaalen. Van des zelfs oever legt een doorp van den zelfden naam / welks inwoonders meest visschers zyn / die zich voornaamelyk geneeren met het vangen van garnaaalen. Deeze kookten zy met water en zout in groote ketels / en dzoogenze dan in de zout / waerna zyze oppakken / en na alle voornaamste plaatsen in 't land zenden / voornaamelyk na Mexiko, alwaar ze zeer geacht zyn / schoon ze weynig voedsel geeven.

De kennis die ik van de rivieren en plaatsen van Kampechie behoeven heb / is de vrucht van myne aenmerkingen in 't kruypfen op die kust / waarmede ik 11 of 12 maanden doorzagt. Want toen die geweldige storm / hierbooren vermeld / ons overviel / had ik my pas aan 't werk begeeven / en hebbende geen houtkapel om zodaanige voorraad die van Jamaika gezonden wierdt voor te koopen / gelp de oude houtzakkers hadden / zo was ik en veele van myne gelegenheid genoodzaakt ons onderhoud te zoeken by eenige kapers die toen in de baai waaren; en dus bezochten wy alle de rivieren van Triit tot aan Alvarado, en deeden dikwils een inval in 't land / en de dorpen / alwaer wy Indiaansch koozt kreegen / om te eten met ossen en ander vleesch dat wy onderwege vonden / behalve Menati en Schildpadden / die ook een groot gedeelte van ons onderhoud waeren.

Alvarado was de Westelyke plaats daar ik geweest ben; wy gingen derwaerts met twee barken / en in elk 30 man; waervan 'er 10 of 11 in 't neemen van 't fort zo gedood als gevaarlyk gequest wierden; want daar liepen 4 of 5 uren mede heen / in welke tyd de inwoonders met hunne schuyten en kanoes / alle hunne rydom en beste goederen wegvoerden. De zon was al onder eer 't fort zich over gaf / en dewyl het donker wierdt / konden wy hen niet vervolgen /

1676.

gen/ maar hielden ons dien nacht stil. Den volgende dag dooden wy 20 of 30 ossen/ welke wy zouteden/ en na boord zonden/ beneffens een goede party zoute visch/ en Indiaansch koozn/ - 30 beel als wy bekomen konden. Daar waaren maer weynig verkenz/ en die nog vischachtig van smaak/ 30 dat wyze niet achteden; maer haanen/ hennen/ eendeelen/ stierden wy menigte aanboord. De tammie Pagegaaijen welke wy daar bonden waaren de grootste en mooiste vogels van die soort/ welke ik ooit in Westindie gezien heb; zy waaren geel en rood van kleur/ doch niet syn onder een geschaekerd/ en zy konden heel aardig praaten/ naauwelijks was 'er een man die niet een of twee daarvan na boord zondt. Zo dat onze schepen van mondkost/ kisten/ hennehokken/ en Pagegaai-koutwen/ zeer vol gepraet waaren; en dus meenden wy 't zepl te gaan; maar twee dagen naedat wy 't fort hadden ingenomen/ hebbende dien ganschen morgen een Westphewind met regen gehad/ kreegen wy zeven gewapende scheepjes/ die van Vera Cruz gezonden waaren/ in 't gezigt: zy quamen een Engelsche myl binnen de banke met vollen zeplen aan/ maer konden naauwelijks tegen de stroom van de rivier opzeplen/ 't welk zeer wel booz ons quam/ want wy waaren niet weynig verbaasd. Wy raakten echter onder zepl/ om hen tegen te gaan/ en maakende onze deks klaar/ booz alle de pullen over boord te werpen/ dreeven wy over de bank/ eer zy by ons quamen: doch dewyl zy te loefwaard waaren/ noodzaakten zy ons schutgebaart met hen te houden. Hun Admiraal was de de Torogenaamd/ voerende 10 stukken en 100 man/ een ander had 4 stukken en 80 man; de rest boerden geen grof geschut/ maar hadden alleenlyk 60 of 70 man pder op/ gewapend met musketten/en de vaartuygen waaren met boortweeringen van bulschupden boorzien. Wy hadden in onze 2 schepen niet boven 50 man/ 6 stukken in 't een/ en 2 in 't ander. Zodra wy over de bank waaren/ lieten wy 't zepl over gaan/ en zeplden Oostwaards zo scherp by de wind als 't moogelyk was. De Spanjaarden quamen toen na ons toe/ en dewyl ons schip 't voorste was/ quam de Toro recht op ons af/ meenende ons te enteren. Wy deden ondertusschen niet als schieten/ op hoope van zyn mast of spriet te zullen treffen; maar dit miste ons/ en juist als hy ons op zy quam/ gaben wy hem een goede laag/ en leyden terstond het roer over/ en stierden Westwaard/ ontzeplende also de Toro; maar wy wierden van al het kleyn vaartuyg begroet/ dewelke Oostwaard zeplden achter de Toro, die nu dicht by onzen makker gekomen was. Wy zeplden ondertusschen Westwaard/ tot dat wy tegen over den mond der rivier gekomen waaren; als toen wendden wy weer/ en waaren door de stroom die upt de rivier quam/ by na een Engelsche myl te loefwaard van hen alle: wy zeplden daar op na onzen makker/ de 't heel quaad had/ om hem by te staan: maar op onze aankoms/ hieldt de Toro af/ en stierde na den oever/ gelijc alle de andere deden/ zeplende na Alvarado; en wy hielden dat wy 'er ons af-

Zeege-
vecht.

qua-

quaamen/ voeren Oostwaards/ en bezochten alle de rivieren/ in onze wederkeering na Trist. Wy zochten in de baayen Munjak tot ons gebuyk booz de schepen en kanoes.

Munjak is een soort van pik of lyn/ dat men in klompen vindt van 3 of 4 tot 30 ponden/ wordeude dooz de zee opgespoeld/ en op de zand-oeveren gelaaten/ deeze gansche kust tangs. Het gelykt wel naar pik/ maar is zwaarter; het smelt dooz de hitte der zonne; en bloeit gelyk pik zou doen/ als 't 30 bloot lag/ gelyk dit. De reuk is zo aangenaam niet als die van pik; ook lieft het zo sterk niet/ maar brokheit ligt van de naaden der schepen: niettemin is het heel dienstig daer men geen pik heeft: en om dat het doozgaans/ dooz het leggen op strand/ met zand vermengd is/ smelten en zuipden wy 't eer wy het gebuyken / en mengen 'er doozgaans oft of het onder; want schoon het dooz de hitte der zonne smelt/ echter is het harder van aardt dan pik. Ik heb nergens in eenig ander gewest der wereld deeze stoffe gevonden/ en kan ook niet zeggen waaruyt het ontstaat.

Bewyl nu de laatste strom bykans vergeeten was / begaven de Houthakkers zich weer aan hun werk / en ik onder anderen begon by de Oostmeir te arbeiden / alwaer ik bleef tot myn vertrek na Jamaika.

Ik zal van dezen Dershouthandel in 't algemeen nog zeggen/ dat ik die voor een van de voordeeligste booz Engeland houd / en dat dezelfde de meeste overeenkomst heeft met die van Terreneuf, om dat de winst van die beyde enkelyk upt den arbeid ontstaat / en dat de personen die zich daartoe begeben upt het gewas van hun vaderland onderhouden te worden.

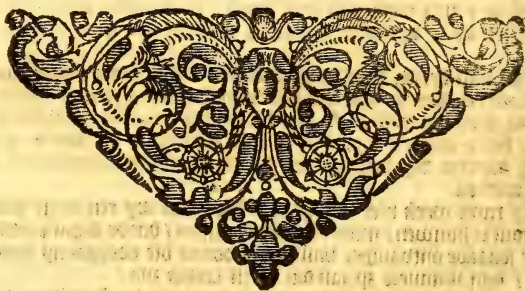
't Is myn werk niet te bepaalen hoe verre wy een recht hebben om daar hout te houwen / maer dit kan ik zeggen / dat de Spanjaarden nooit minder schaade ontvangen van de personen die doozgaans dien handel dypen / dan wanneer zy aan dat werk bezig zyn.

Toen ik de laatste reys daer was / quam 'er Kapiteyn Gibs met een schip van ontrent 100 ton / en bragt 20 wakhere Nieuw Englandsche Indiaanen met zich / die in den oorlog daar gebangen waren / welke hy te Jamaika meende te verkoopen; maar vindende geen goede markt/ bragt hy hen hier om Dershout te hakken / en huurde eenen Mr Richard Dawkins om 't opzigt over hen te hebben: Deeze hoerde hen aan 't werk te Summasenta. Doch 't gebeurde een werlt daarna dat de Kapiteyn met zyn boot van One-bush-key, alwaer zyn schip lag/ daar komende / aan den Opziener / die iets te doen had/ verlof booz 2 of 3 dagen gaf om afwezend te zyn: maar 30 dya was het mer de Maatroozen niet weg gegaan / of de Indiaanen namen hunnen slag waar / sloegen den Kapiteyn dood / en toogen weg / om te lande na hun eygen gewest weder te keeren: men zag hen ontrent een maand daarna wede / en een van hen wierdt by de rivier Fondelo gevat.

1678.

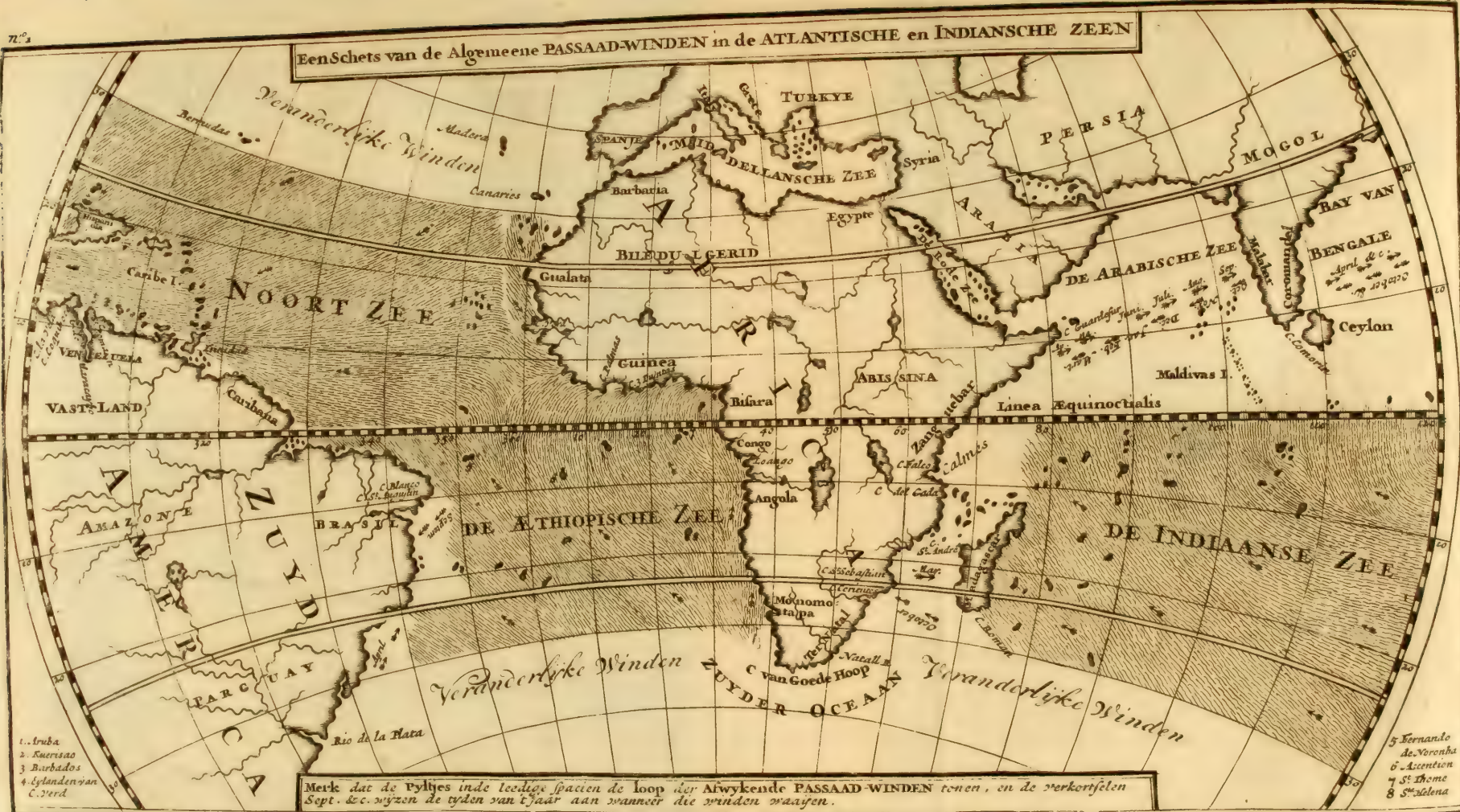
Maadat ik tien of twaalf maanden met het houtbakken was bezig geweest / en by goede kennis van dien handel bekomen had / verliet ik dat werk / hoe wel met een voornemen om 'er weder te komen / naa eens in Engelaad geweest te zyn; dies ging ik vandaar met Kapiteyn Chambers van Londen / na Jamaika. Wy zeilden van Trist in 't begin van April 1678. en quamen aan Jamaika in May, alwaar ik een korten tyd blyvende / na Engeland keerde met Kapiteyn Loader van Londen. Ik quam daaraan in den beginne van Augustus in 't zelfde jaar; en in 't begin van 't volgende jaar voer ik weder na Jamaika, om van daarna Kampechie te vaaren; maar 't viel juist zo uyt / dat het een Reystogt rondom de Wereld was / waar van 't gemeen reeds een verhaal heeft gehad in 't eerste deel myner reyzen.

Eynde der tweede Afdeeling.

Een Schets van de Algemeene PASSAAD-WINDEN in de ATLANTISCHE en INDIANSCH E ZEEN

Merk dat de Pyljes tusſchen de Linien aanwyzſen den loop der **ALGEMEENE EN KUST WINDEN.**

VERVOLG
Van
WILLIAM DAMPIERS
REYSTOGT
Rondom de
WERRELD.

III. AFDEELING.

Behefzende

Een Verhaal van de Winden, Stormen, Gedy-
den en Stroomen.

I. HOOFDSTUK.

Van de Algemeene Passaad-wind.

Inleeding.

Van de Algemeene Passaad-wind in zee. Van de bes-
te tyd des jaars om den Evenaar te passeeren. De
Winden dicht by de Lyn doorgaans onzeker, en met
kalmten en dondervlaagen verzeld. Een reden waar-
om

om de Winden in de Atlantische zee dicht by de Lyn Zuyd waaijen. Hoe de schepen van Guinea na huys keerende de Lyn behooren te passeeren. Van de Passaad-winden in de Zuydzee, en in de Oostindische Oceaen.

Ik zal het geene ik Wegens dit onderwerp te zeggen heb / onder eenige algemeene Hoofden brengen / beginnende met de Passaad-winden, als welke de aanmerkelijkste zijn.

De Passaad-winden waaijen gestadig volgens een zekere steek of punt van het Kompas en het gewest der Wereld 't welk hen meest eygen is / is van 30 graaden benoorden tot 30 graaden bezuiden den Ecuator.

Daar zijn verscheppenerhande soorten dezer winden; sommige waaijen van 't Oosten na 't Westen / sommige van 't Zuyden na 't Noorden; andere van 't Westen na 't Oosten / enz. sommige waaijen het gansche jaar door; upt een hoek; sommige waaijen een half jaar eenen weg / en de andere zes maanden een gansch anderen weg / en dan acht of tien punten verschietende; / blyven zy daar nog zes maanden staan / en keeren daarnaer weder tot hun boorige stand / gelyk alle de verschietende Passaad-winden doen: en met den omme-loop van 't jaar volgen zy wakkenderen beurtwijze in hunne seizoenen.

Daar zijn andere soorten / welke men Zee- en Landwinden noemt / die veel van de voorgede verscheelen / want de eene waaije by dage en de andere by nacht gestadig op hunnen tyd elkananderen volgende.

Binnen de berzengde Luchstreek zijn ook hevige Storm winden / zo fel / indien niet feller / dan in eenig ander gewest der wereld. En belangende de seizoenen des jaars / ik kan die niet anders verdeelen dan door Nat en Droog; en die natte drooge seizoenen volgen elkananderen daar zo oydentlyk / als Winter en Zomer by ons.

Daar zijn ook sterke Stroomen / die somtyds den eenen weg / en somtyds den anderen loopen; het welk schoon het zwaar zou vallen met zodaanig een netheid te beschryven / als men zou moogen wenschen / echter zal ik 'er een byzonder Verhaal van geeven / zo upt myne eygene aanmerkingen / als upt het verslandig bericht van andere.

Van de Algemeene

PASSAAD-WIND.

VAn alle de gemelde Winden meen ik onderschepdelyk te handelen / en zal met de rechte Passaad-winden beginnen / dewelke ik van algemeene Passaad-wind op zee noem / omdat alle andere Passaad-winden / 't zy gestadige of verschietende / uyt eenige toebaltige oorzaak schynen te ontstaan ; daar de oorzaak van deeze / hoedaanig die ook zy / eenpaerig en bestendig schynt te wezen.

Deeze algemeene Passaad-winden zyn alleensyk in de Atlantische Zee die Afrika van Amerika scheydt / in de Oostindische Oceaan / en in de Zuydsee.

In alle die zeeën / uytgenomen onder / of dicht by den Ipn / waarsen zy gestadig zonder ophouden / zo wel bezuyden als benoorden den Equeator / maar niet met gelyke kracht t'alle tyde / noch op alle breedten. Ook waarsen deeze gestadige Passaad-winden doorgaans niet dicht by de stranden / maar alleensyk in den Oceaan / ten minsten 30 of 40 mylen van land af in zee ; voornaamelyk aan de Weste kust of zyde van eenig vast land : want aan de Oostzy waait de Oostelyke wind / welke de rechte Passaad-wind is / byna tot op de strand / 30 naby dat 'er de Land-wind wel in schiet / en dikwils ook de Zee-wind / waar door hy menigmaal 4 of 5 streken van 't kompas uyt zy hoers verloopt. Maar van de Zee-winden zal ik op zyne plaats spreken. Op sommige plaatsen / voornaamelyk in de Zuydsee / op de Zuyderbreedte verneemt men de rechte Oostelyke Passaad niet / dan 150 of onteent 200 mylen van de kust. Maar op de Noorder breedte / in die zee / komt hy tot op 30 mylen van den oever. En dit zal een algemeene regel stellen / dat die winden op de Noorder breedte gemeensyk Oostnoordooft / en op de zuyder Oostzuydooft zyn.

Als men van Engeland na Oost- of Westindie, of na Guinea vaart / krygt men die winden gemeensyk op de breedte van 30 graaden / en somtyds wel op 32 of 35 graaden : ja 't gebeurt wel dat men een Oostelyke wind aantreft op 40 graaden / of dat men niet een Noordooste-wind het Kanaal uytvaart / die ons somtyds niet begeeft / voor dat wy de rechte Passaad-wind krygen ; maar dit geschiedt maar by geval / en is derhalven de wind niet van welke ik spreek ; maar tusschen 32 en 38 graaden / heb ik nooit gehoord dat de rechte Passaad-wind gemist heeft.

Indien men van Engeland komende een Noordooste wind heeft ; die ons

1676.

in de recht Passaadwind brengt/ 30 blyft deselve somtyds Noozdoost/ booznaamelph als men vicht aan den Afrikaanschen oever handt/ gelyk de Guineese schepen doen/ totdat men aan de Zonnekeerkring vanden Kreeft komt/ en dan komt de Oostnoozdooste-wind/ en zet zich vast; maar gemeenlyk zet hy zich op 28 graaden/ als wy 30 verze van de strayd zyn/ dat we de rechte Passaad-wind ontfangen konnen. Als de wind zich dus gezet heeft/ dan heeft men gemeenlyk schoon weder/ en een heldere lucht/ booznaamelph als de Zon in een Zuyder teken is; maar is; hy in een Noorder teken/ dan is de lucht veeltyds wolkg.

In 't tegendeel als men op de Zuyderbreedte in de Atlantische Zee is/ en de Zon zich in de Noorder tekens bevindt/ dan is de lucht helder/ doch in de Zuyder tekens is zy wolkg. Dit onderbond ik eens tot myn leedweezen op myne weertom reyse van Bantem/ in 't jaar 1671. Wy hadden wolkg weer/ en snedige winden terwyl wy den Oostindischen Oceaen overvoeren/ en hadden ook een zeer goede baart ontrent de Kaap van goede hoop, alwaar wy schoon helder weder hadden. En siiterende vandaar na 't eyland St. Helena, alwaar wy nienden water in te neemen/ en ons te verberfchen/ gelyk als alle onze Oostindische schepen doen/ missen wy het/ doordien we de hoogte niet konden neemen: want eer wy hy de Zonnekeerkring vanden Steenbok quamen/ was de lucht betrokken/ 30 dat wy zelden zon of starren zagen/ tot dat wy 't eyland gansch boozhy waaren. Echter troffen wy 't eyland Ascension aan/ alwaar we twee Schildpadden vingen/ want dit was de leg-tyd niet/ maar de teelyd/ 30 dat 'er wepnige daar waaren. Dit was in 't boozst van November. Van den tyd af dat wy oordeelden bewesen te. Helena te zyn/ hadden wy elk twee pinten water 's daags tot rantsoen/ tot dat wy aan 't kanaal quamen toe. Dit was de eerste reys dat ik de waardy van versh water begon te leeren nemmen: want wy hadden onderwege van Bantam af niets ingenomen. Doch al genoege van deeze buptensprong.

De winden/ gelyk ik reeds gezegd heb/ als men Zuydwaard van Engeland loopt/ zetten zich eerst Oostnoozdoost ontrent de breedte van 28 graden/ of zekerlyk tusschen die en 24 graaden/ booznaamelph wanneer de Zon bezuyden de Lyn is: Maer in May, Juny, en July, bevindt men de winden Oost ten Zuyden of Zuydzuudoost.

Deeze winden/ 't zy dat menze vandoorden of bezuyden het Oosten aantrest/ waajen met een maatelyk hoelte/ als men 'er eerst bykomt op 30 of 28 graaden tot dat men aen de Zonnekeerkring komt/ want daar vindt men de Passaad sterker/ waagende doozgaans als men booz de wind zept een goede maars-zepls hoelte; maar als men met half wind zept/ zyn de ondersie zeplen genoege.

Deeze snedige winden waajen in den Atlantische Oceaen/ en bevoorden den venaar van de breedte van 23 tot 12 of 14 graaden geschiedigh tusschen Oostnoozdoost en Oost: maar tusschen 10 of 12 graden en de Lyn zyn ze sterck niet/ nog ook 30 geschiedigh op die streck:

Want

Want in de maanden van Julius en Augustus waaghen de Zupdelwinden dikwils van 11 tot 12 graaden Noorder breedte / blyvende tusschen Zupdzupdoost en Zupdzupdwest / of Zupdwest. Maar in December en January waait de rechte Passaad-wind binnen 3 of 4 graaden van den Ekenaar. En wanneer de Zon weder Noozdwaard keert / dan nemen de zupdelpke winden toe / en trekken meer Noozdwaard na de Linie / tot in July, en dan wipken zy allengskens weer te rugge na de Lyn. Als de Zon in de zupdertekens is / dan is 't de beste tyd des jaars om de Lyn te passeeren / als men zupdwaard aan moet ; want behalven dat men het voozdeel van de Passaad heeft / om een schip dicht by de Linie te brengen / zo is de wind dan gestadiger en sterker / het weer is helderder / en de winden die anders tusschen Zupdzupdoost / en Zupdzupdwest zyn / zyn dan zupdoost / of zupdoost ten Oosten ; maar in de Sommermaanden ontmoet men niet dan kalinten / en Donderwinden ; en hoewel de Donderwinden tegens de gezette winden aankomen / echter zyn 'er maar weynig Schippers die zich daar van zoeken te bedienen / maar doozgaans laaten zy de Marszeplen gorzen / de andere zeplen geopen / en leggen stil totdat de bup over is / 't en waare de nootzaakelpkheyd haast berepichte ; want deeze schleipke donderwinden duren niet lang / en zyn dikwils zeer binnig / zo dat een schip met losse zeplen verpkeet zou loopen van omslaan / of masten en roers te verliezen / of van zeplen te scheuren ; behalven de verbaasdhed van 't volk / dooznaamelijk indien men 't schip niet zou konnen regeeren dooz eenig onverwacht toeval / 't zy dooz een misflag van de man aan 't roer / of den Stierman / of dooz op zy te slaan tegen alle poogingen / 't welk by rukwinden wel gebeurt / die schoon ze niet lang duren / echter in korten tyd veel schaade doen ; en al viel alles wel uyt / nogtans zoud het voozdeel 't gebaat niet ophaalen / want het is veel / zo een schip een Engelsche myl zeple / eer de wind leggen gaat / of na 't zupden omloopt ; en men is niet verzekerd dat deeze winden 3 minuten zullen duren eer ze omloopen / en somtyds loopen ze sneller om / dan het schip / al legt 'er het roer naar ; en alle zeebaarende lieden wreten wel hoe gevaarlijk het is in zulk een weer van achteren omgerukt te worden.

Maer 't gene gesproken is van de zupdelpke Winden / kalinten / en Donderwinden moet verstaan worden van de Oostzyde van de Atlantische Zee / tot op de Westler lengte van 359 graaden / of daer ontrent ; want verder Westeljk vindt men de Winden gemeenlyk zupdoost / zelfs in 't passeeren van de Lyn / als men een heldere koelte heeft. Om die reden is het dat onze eerbaarene Guineese Schippers bezupden de Lyn blyben / totdat zy op ontrent die lengte zyn ; en sommige loopen nog dicht na de Amerikaansche kust eer zy de Lyn passeeren. Desgelijk doen ook onze Oostindischvaarders / als ze uyt Indie komen / en zy vinden daar 't geheele jaar dooz / een heldere zupdooster koelte ; Maar wanneer zy na Indie gaen / dan

zetten zy hunne hoers Zuyd / van het eiland St. Jago, alwaar zy gemeenlyk water inneemen / en de winden dan op die lengte aantreffen. Doch al genoeg hier van.

De Winden dicht by de Linie in de Indische Oceaan, ende Zuydzee, verscheelen van deeze / echter zyn 'er ook zuydelyke winden / en daarom verscheelende van 't gene zy verder af zyn: want 2 of 3 graaden ter wederzyde van de Lyn zyn de winden gemeenlyk onzeker / en dikwyls zyn 'er volkomene kalmten / of ten minsten zeer slappe winden / en eenige donderwinden in de Oostindische Zee. In de Zuydzee dicht by onder de Linie / zyn de winden zuydelyk 130 mylen van land / maar hoer zy verder af zyn / weet ik niet; de winden zy aldaar maar slap / doch evenwel gestadig / en 't weder klaat van Maart tot September; maar omtrent hierby heeft men donderwinden / echter zyn beyde in de Oostindisch en in de Zuydzee, de winden dicht by of onder de Lyn / dikwyls zuyd; nogtans waajen deeze winden niet boven 2 of 3 graaden benoorden of bezuyden de Lyn / 't en zy dicht by eenig land. Maar in de Atlantische zee / gelph ik reeds gezegd heb / waajen de Zuyde en Zuydweste winden somtyds 10 of 12 graaden benoorden de Lyn. En dat de Zuydwinden dicht by de Lyn waajen in de Atlantische zee / tussehen Kabo Verde in Afrika en Kaap Blanche in Brasillie, is niet wonder / als men maer aanmerkt de Boogebergen die van 't vaste land ter wederzyde / het eene benoorden / en 't ander bezuyden / in zee uitschieten / zo dat 'er maet een klepne ruypte tussehen beyde voor de winden vry blyft / alwaar men altoos een vry heldere koelte heeft / voornaamelyk na de Amerikaansche zyde. En gelph als men binnen twee of drie graaden van den Evenaer donderwinden / kalmten / of slappe winden aantrest in andere zeeën / die niet zo beperkt zyn als deeze / zo is ook deeze zee / 't en zy luyt in de opening tussehen de twee Boogebergen / meer daaraan onderhevig / dan eenige andere / voornaamelyk aan de Oostzyde / dat is van de Bogt of de inlandsche hoek der kust van Guinea; tot op 28 of 30 graaden ten Westen. Doch dit schynt niet ganschelyk de uytwerking van de Linie te zyn / maer ontstaat ten deele van de nabpheyd des lands aan de Lyn / het welk uyt schiet van de bogt van Guinea tot aan Kaap Ste. Anna, bykans op een gelyke lyn als de Evenaer / (de haajen en bogten uytgezohderd:) en dit is op de lengte van 23 of 24 graaden: en niet boven 80 mylen van de Linie op sommige plaatsen. Zulks dat dit gedeelte der zee / tussehen de kust van Guinea en de Lyn / of twee graaden bezuyden dezelve / leggende gelph als tussehen het land en de Lyn / zelden vry is van quaad weder / voornaamelyk van April tot September; maer als de Zon tot aan de Zonnekeerkring des Steenboks gewoont is / dan heeft men 'er wat beter weder.

In de zee onder de Lyn tussehen het Afrikaansch Boogeberge en het Amerikaansche, is het vyer van donderwinden en kalmten / en men heeft 'er meer mooi weder en versche koelten. Engel-

Engelsche en Hollandsche Oostindische schepen de Ljn zo veel als 't doemlyk is recht in 't midden tusschen beyde de Voorgebergten poogen te passeren; en hoewel zy de winden somtyds Zuydzuydoost of Zuydzuydwest of verder oostelyk of westelyk aantreffen/ echter zullen ze niet boven een graad beoosten of beweesten de middelste kiel loopen/ eer ze weer wenden/ uyt breeze van in de zuygende stroom ten Westen / of in de kalmten ten Oosten te vervallen; waar van 't een zo wel als 't ander hen naadeelig in hunne koers zoude zyn.

De Portugeesen in hunne togten na Brazilie houden den zelf den boert/ en maaken dat ze bezupden de Ljn komen/ eer zy na land wenden/ uyt breeze dat zy beneeden de Kaap St. Augustyn zouden vervallen; want daar zyn zo vele dingen die 't moeyelyk maaken die Kaap te passeren/ dat niemand zulks gaern zoud willen onderstaan / 't en waare verre daar af.

Maar onze Guineese schepen vaaren doorgaans na hunne haven op de kust van Guinea op alle tyden van 't jaar / zonder zulke middelen te gebruiken/ omdat zy meest benoorden de Ljn moeten wezen / alwaar zy altoos een westelyke wind vinden. Maar in 't weeromkomen passeren zy de Ljn / en loopen 3 of 4 graaden bezupden dezelve / alwaar zy de wind aantreffen tusschen Zuydzuydoost / en Zuydzuydwest/ met een heldere koelte: met deeze wind loopen ze op dezelf de streek 35 of 36 graaden/ eer zy de Ljn weer Noordwaard passeren/ 't welk ontrent in 't midden is tusschen de uiterste hoeken der twee voorgebergten; aldaar vinden zy een sneedige koelte/ die hem na Westindie boert/ of waar zy wezen willen. Sommige loopen wel 40 graaden West eer zy de Ljn passeren/ en vinden daar sterker winden: Waarentegen indien ze van oud Kalebar of eenige andere plaats in de Bogt / benoorden de Ljn komen / en westelyk siieren/ uyt een meenig dat zy de togt eerst zullen afleggen / omdat het de kortste weg is/ zy bukten twyfel zich mislyd zullen vinden / gelyk het velen gegaan is: want zo ze dicht by de Ljn blyven zullen ze groote stilte ontmoeten / en indien ze dicht by land houden / krepden ze Westelyke winden / en zo ze in 't midden tusschen beyde houden / moeten zy noodzaakelyk beyde die ongelegenheden aantreffen/ alsmede de donderwinden / inzonderheyt in May, Juny, July, en Augustus.

Alsdus zullen sommige schepen / indien zy eenige van die drie hoersen houden meer tyd besteeden om van de Bogt na Cabo Verde te gaan/ dan een ander schip/ dat de Ljn passeert op de rechte plaatsen reeds gemeld/ en na Barbados gaat.

Sommige onbevaarene Guineese Schippers/ die op de wederomreys de Ljn van 't Noorden na 't Zuyden gepasseerd / en op een goede weg waaren om een spoedige togt te doen / zyn zo harduekhtig in hun gevoelen geweest / dat zy/ naadat ze 26 / 28 / of 30 mylen beweesten Oud Kallabar met een goede wind geloopt hadden / West en Noorden / of Westnoordwest hebben gestierd/ 't welk de rechteste koers

koers is die 3p houden konnen na Barbados / en dan moeten ze noodzaaklyk binnen een graad van de Lyn blyven / terwyl ze 2 of 300 mylen loopen / 't welk een langen tyd kan vereyschen wegens de onzekerheyt der winden dicht by den Evenaer. Weshalven de gene die dezelve ontrent in 't midden tusschen by de Doogebergen / of dicht by de Amerikaanse kust passeeren / wanneer 3p Noordwaerd aan willen / Noordwest of Noordwest ten Noorden stieren / en 30 een graad af of aenhouden in 't loopen van 28 mylen op syn hoogst : derhalven 3pn 3p ('t welk ook best is) maar een korten tyd ontrent den Evenaer : waarby nog komt / dat 3p den zelden dus tusschen beyde de Doogebergen passerende / zelden de wind missen : want de wind heeft in die zee geen andere dooytocht dan tusschen die Doogebergen.

't Gene ik reeds ontrent dit punt gezegd heb / heeft voornaamelyk gewest van de Atlantische zee / en dat eygentlyk ontrent de Linie / om dat het de moestlypste plaats is om te passeeren / als men Zuydwaerds gaat. In andere zeeën / gelyk als de Oostindische zee / en de groote Zuydzee , is 'er zulk een zwaartigheyt niet om eenigen weg te passeeren / om dat 'er zee-ruppte genoeg is / zonder in zodaanige ongelegenheden te verballen / als men in de Atlantische ontmoet. En belangende de winden tusschen de Lyn en de Sonnekeerkringen / in de Oostindische en de Zuydzee , 3p 3pn op haare breedten / gelyk ik reeds gezegd heb / teweeten in de zuyder breedte Oostzuydoost / en in de Noorder Oostnoordooft / gestadig waagende met een versehe koelte / inzonderheyt in de Zuydzee , zelfs binnen een graad of twee van de Linie / ter wederzyde tot aan de Sonnekeerkring / of op 30 graaden breedte. En dit kan ik met waarheyt zeggen / dat noch de Atlantische noch de Oostindische zee de rechte Passaad-winden zo gestadig en sneedig hebben op alle tyden van 't jaar / en op alle breedten als hier : want als men eens in de Passaad gekomen is / ik meen bukten de streek van de kust Passaad-wind / dan waalt het een heldere koelte den ganschen Oeraan over. Dit wylert Kapiteyn Eaton gewaar in 't zeplen van de Gallapagos eplanden tot aan de Ladrões , in 't laast van 't jaar 1685. En wy hadden dezelfde onderbinding toen wy van de Kaap Korientes na Guam zepliden in 't jaar daaraan volgende / gelyk upt men dagelyklyche aantekening in myne Reysstogt rondom de Wereld pag. 221. En ten opzigt van de wind bezuyden de Linie / daerban kreeg ik groote eerbaarenheyt in myne omzwerwing aldaer met Kapiteyn Sharp ; en sederd heeft Kapiteyn Davis in 3pne wederkeert upt de Zuydzee nog grooter eerbaarendheyt bekomen / omdat hy 3pn vertrek ook van de Gallapagos eplanden begon / en vandaar Westzuydwest stierde / totdat hy de rechte Passaad-wind / die Oostzuydoost waalde / ontmoetende / recht Zuyd aan stierde / van de Linie af / tot dat hy bezuyden de Sonnekeerkring van den Steenvok , en zo gansch bukten de Passaad-wind quam.

In de Oostindische zee / tusschen de breedten van 30 en 42 graaden bezupden den Ebonaar / is de rechte wind Oostzupdoost / of Zupdoost ten Oosten / doch niet zo gestadig noch zo snel / als in de Zuydzee; daarenboven heeft dat gedeelte 't welk benoorden den Lijn legt / zulks een gestadige doorgaande hoelte niet / maar is meer aan stilten onderworpen; en dicht aan land heeft men veranderlyke winden / naar dat de seizoenen van 't jaar zyn.

II. HOOFDSTUK.

Van de Gestadige

KUST-PASSAAD-WIND.

Een gelyke uytstrekkinge van 't zuyderdeel van Afrika, en Peru. De Passaad-winden waaijen met een scherpe hoek op alle kusten. De winden ontrent Angola en in de Zuydzee eveneens, als mede by Mexiko en Guinea. De winden op sommige plaatsen niet veranderen. Zand van den oever van Kaap-blanko in Guinea waaijende. Beschryving van de Passaad-wind vandaar tot aan Kaap Lopus.

DE Passaad-winden die op de kusten waaijen / zyn gestadig / of veranderlyk.

De kusten daar men gestadige Passaad-winden heeft / zyn de Zupdkust van Afrika, en Peru, een gedeelte van de kust van Mexiko, en een gedeelte van Guinea.

Het zuyder deel van Afrika, en Peru leggen op eene breedte / en beyde kusten loopen Noord en Zupd; beyde zyn ze aan de westzy van 't vastte land / en beyde op de zuyder breedte; en schoon zy niet volkomen op een gelyke streek leggen / ter oorzaak van de uytsteekfels en bogten van 't land / echter zyn de winden op die beyde kusten zeer gelyk / het ganse jaar door.

Op de kust van Angola zyn de winden tusschen Zupdwesten Zupd: en op de kust van Peru rekent menze tusschen Zupdzupdwest en Zupdzupdoost. Maar de Lezer moet aanmerken / dat de Passaad-winden die op eenige kust waaijen / uytgenomen de Noord-kust van Afrika,

Afrika, 't zy dat ze gestadig 3yn / en 't gansche jaar door waaijen / of dat ze veranderlyk 3yn / echter nooit recht op / of langs den oever waaijen / maar se wipen / maakende een scherpe hoek van ontrent 22 graaden. Zulks dat naer dat het land op die kusten meer oostelyk of westelyk van het Noorden of Zuiden af wykt / 30 ook de winden : by voorbeeld / daer het land Noord en Zuid legt / is de wind ontrent Zuidzuidwest / en daer het land Zuidzuidwest is / heeft men de Passaad Zuidwest / maar 30 't land Zuidzuidoost legt / dan is de wind Zuid. Dit wordt gezegd van de kusten die ergens aan de Westzy van 't vaste land / en bezupden den Evenaer leggen / gelyk de kust van Afrika, en die van Peru : maar in 't Noorder deel van Afrika waait de Passaad twee of drie streken van den oever.

Deze Zuidelyke winden waaijen gestadig het gansche jaar door / op de kusten van Peru en Afrika, 3yn 3yn sneedig / en waaijen verder van de kust / dan enige veranderlyke winden.

Op de kust van Peru waaijen deze winden 140 of 150 mylen van den oever / eer men bemerkt dat ze veranderen ; maar als men verder af wykt krygt men den wind Oostelyker / en op den afstand van 200 mylen zet hy zich Oostzuidoost / het welk de rechte Passaad-wind is.

Tusschen Angola en Brasilië 3yn de winden bynaas eveneens als in de Zuydsee aan de Westzy der kust van Peru ; uptgenomen dat binnen 4 graaden van de Linie / supderbreedte / de wind zich Zuidzuidwest / of Zuidwest houdt op de lengte van 28 of 30 graaden ; en moogelyk is 't op dezelfde breedte in de Zuydsee eveneens ; want de wind was daar Zuid 30 verre als iemand van ons geweest is / 't welk ontrent 200 mylen was.

Gelyk de kusten van Peru en Angola haare gestadige Passaadwinden hebben / 30 heeft ook de kust van Mexiko en Guinea : en gelyk de kust van Peru Noord en Zuid legt / 30 leggende andere meest Oost en West : en volgens de hoers der algemeene Passaad / mosten de winden oostelyk op deze kusten 3yn ; maar men vindt het daar heel anders / want van 10 tot 20 graaden Noorder breedte op de kust van Mexiko, 3yn de winden gestadig westelyk langs de gansche kust / uptgenomen dat ze somtyds eens verschieten door de Donderwinden / die doorgaans tegen de wind ophomen. 't Zelf de bespeurt men mede op kust van Angola, daar men ook Donderwinden heeft. Maar de kust van Peru is 'er niet onderhevig aan : echter heeft men op die kust somtyds halntien twee of drie dagen achter een / voor de baai van Afrika tusschen de breedte van 16 en 23 graaden. Op de breedte van 19 graaden heeft men halntien 30 of 40 mylen van den oever / maar niet 30 verre ter weder 3yde van de baai ; ook 3yn zulke halntien niet gewoon op de kusten van Angola en Mexiko, 't en 3yn na een donderblaag / gelyk zulks op andere plaatsen gemeen is.

Gelyk de kusten van Angola en Peru meestendeels op een gelyke strek loopen / 30 ook de kusten van Mexiko en Guinea ; en 30 ik niet mis

nis heb/ 3yn de winden van die beyde kusten zeer gelyk. Beyde deeze kusten beginnen van een oost in 't land/ alwaar de twee andere gelyklooppende landen eyndigen: want gelyk als het baste land van Mexiko ontrent by Panama begint/ het welk 8 of 9 graaden benoorden den Eque-naar is/ 30 begint ook dat gedeelte van Guinea, waar van ik spreek/ ontrent Oud Kallabar op 4 of 5 graaden Noorder breedte.

Het land van beyde die plaatsen loopt westelyk/ eenige 100 mylen verre; en schoon niet langs eene strek van 't kompas/ ter oorzaake van de upthoeken/ baaien/ en bogten in 't land/ echter bevindt men dat de winden/ die op rechte oever's huijn gestadige hoers houden/ en ontrent twee streken uit de zee op den oever waaien/ ook op de Guineese kust op den oever waaien uit de Westerhoek/ 30 als het land legt van de Kaap Mount, tot aan Oud Kallabar, 't welk ontrent 400 mylen is; en dat 30 gestadig/ dat men het oosterdeel van de kust/ de Luuwe kust, en het westerdeel/ de Windkust noemt. En echter is dit 30 stydig tegen het algemeen gevoelen der zeevaarenden lieden/ dat zy zich door niets dan huijn eygene onderbinding willen laten overtuigen van de waarheid hier van; want doorgaans redetabelen zy dus: Barbados is 't oostelykste van de Karibische eylanden/ en daarom zegt men dat de andere aan de luuwe zyde leggen; en 30 ook van de andere eylanden/ 't welk gemeenlyk ook 30 is/ om dat de winden daar doorgaans oostelyk 3yn. Maar deeze tegenstydige wind op de kust van Guinea verbaast de meeste zeevaarenden lieden/ die nergens iets zulk's gezien te hebben/ als zy daar ontmoeten. Daar 3yn ook andere kusten alwaar de winden wepnig verdraaien/ als op de kust van Karakkos, en de zuydzy der Baat van Mexiko, dat is/ in de baat van Kampechie, en alle de Karibische eylanden; 't is waar/ men heeft 'er somtyd wel eens een vlaag van een westelyke wind op die kusten/ maar niet langduurende of gestadig. En dit was de groote verandering die wy ontmoeten toen wy van de Gallopagos eylanden na 't eyland Kokos liepen/ gelyk verhaald is in 't V. Hoofdstuk van myn eerste Boek.

Maar dat gedeelte van Afrika, 't welk tusschen Kaap Verde op 14 graaden Noorder breedte/ en Kaap Bayedoor op 27 graaden legt/ heeft doorgaans Noorderlyke winden/ of tusschen Noord en Noordoost niet sleedige hoefte; daarom is 't dat onze Guineesvaarders dicht langs dien oever zoeken te houden/ en dikwyls na by de Kaapen komen/ 30 dat zy bezupden de Kaap Blanco zynde/ die ontrent op de breedte van 21 graaden legt/ somtyd's ze van 't zand geguld worden/ 't welk de wind van den oever af waait/ dat zy malkanderen naenwelphs kunnen zien; want het verdek legt 'er mee bestrooid/ en de zeilen 3yn gansch rood door 't zand dat 'er aan zitten blyft/ en van zodaanig een kleut is.

Van de Kaap Verde tot aan de Kaap Ste. Anna, welke op ontrent 6 graaden Noord legt/ is de Passaad tusschen Oost en Zuydoost: van

van de Kaap St. Anna tot aan de Kaap Palmas, op ontrent 4 graaden Noord / is het Zuydwest; van de Kaap Palmas tot aan de Bogt van Guinee, alwaar de kust inwylt / is de wind Westzuydwest. Van deze bogt draaft het land na 't Zuyden; en vandaar na de Kaap Lopus, die bezuyden de Lijn legt / is de Passaad Zuydzuydwest / gelph op die gansche kust / tot aan 30 graaden ten Zuyden. Dit laatste heb ik van Mr. Kanby, die veele togten na Guinea gedaan heeft.

III. HOOFSTUK.

Van de Veranderlyke

KUST-PASSAAD-WINDEN.

De kusten daar de winden veranderen. Van de winden tusschen Gratia de Dios, en de Kaap la Vela. Van die op de kust van Brasilië, Panama, Natal, en de Kaap Korientes: Midsgaders de Roode zee, van de Golf van Persie tot aan de Kaap Komorin. Van de Moufons in Indie; 't gerief derzelve om van de eene plaats na de andere te zeylen. Zee-en Land-winden dienstig tot een en 't zelfde oogmerk. Door welke hulpmiddelen men lange togten in die zee aslegt.

DE kusten alwaar de winden doorgaans veranderlyk zyn / zyn sommige in Westindie, en inzonderhepd de kust tusschen de Kaap Gratia de Dios, en de Kaap La Vela; de kust van Brasilië, de Baai van Panama in de Zuydzee: Wyders de gansche kust van Oostindie, van de rivier Natal af / die op 30 graaden zuyder breedte / aan de Oostzy van Afrika, voorsz de Kaap van goede hoop legt / tot aan de Noordooster deelen van Cina toe / alle de tusschen komende Baaijen daarin begreepen. De Eylanden hebben ook hunne jaarlykse veranderingen. Van alle deze zal ik elk op zyn beurt handelen / beginnende eerst met die kust / dewelke legt tusschen de Kaap Gratia de Dios en de Kaap La Vela, en ik maak te eer een begin daarmede; omdat dit gedeelte van Westindie alles is dat verandering onderworpen

pen is; en die verandering is zo geregeld en zeker niet / als die van de Moufons in Oostindie , of de veranderende winden op de kust van Brasilië.

De gemeene Passaad-wind op die kust is tusschen Noor:doost en Oost: deze Passaad waait gestadig van Maart tot November, maar verschiet dikwils door de Wonderwinden in de maanden van May, Juny, July, en Augustus, voornaamelyk tusschen de rivier Darien en Kostarika; maar aen de windzyde heeft men een helderder lucht en snediger wind. Van October tot Maart zyn 'er Westelyke winden / niet gestadig noch hevig / maar maatelyk waaijende / somtyds 2 of 3 dagen of een week / en dan weder 30 lang een ander hoelte. Deze winden zyn meest in December en January, voor en naa deze twee maanden / verschiet de Passaad-wind alleenlyk ontrent de volle of nieuwe-maan: en wanneer de westelyke winden langst en sterkst op de kust waaijen / dan waait de oostelyke Passaad-wind in zee / gelyk als op de andere tyden. Dicht by de Kaap la Vela waait deze rechte Passaad-wind 8 of 10 mylen van den oever / wanneer de westelyke winden op de kust waaijen / 't en zy by een sterke Noordewind die de Passaad te rugge drypt. En gelyk de Westewinden voor Kostarika en tot aan de rivier Darien, meer komen / en langer duuren / dan ontrent de Kaap la Vela, 30 waaijen ze ook verder in zee / tot op 20 of 30 mylen van den oever.

De schepen derhalven die tegen de wind op moeten / neemen de gelegenheid van het Westelyk wind-saizoen / of gaan anders door de Golf van Florida, en siëren Noord aan / totdat ze by de veranderlyke winden komen; en dan loopen ze Oostwaard zo verre als zy 't goevinden / al eer zy weder zuydwaard wenden. Alle die van Westindie na Guinea gaan / moeten die koers houden / indien zy van Jamaika zeylen / om datze de Golf van Florida passeeren moeten; maar van andere eplanden moogen zy recht Noord aan loopen / en den zelfden voet houden.

Doch indien de schepen maar een kort end tegen de wind op te zeylen hebben / dan bedienen zy zich van de Zee-en land-winden / zonder op den tyd des jaars te letten.

De Winden op de kust van Brasilië zyn van September tot Maart Oostnoor:doost / en van Maart tot September Zuyd.

De Winden in de Baai van Panama zyn van September tot Maart Oostelyk / en van Maart tot September zuyd en zuydzuyd-west.

Van de Kaap van Goede Hoop oostwaards tot aan de rivier Natal, die op 30 graaden zuyder breedte legt / en de Kaap Korientes op de breedte van 24 graaden zuyd / zyn de winden van May tot October gestadig van West tot Noordwest / tot op 30 mylen van de strand: uyt den Noordwesten waaijen zy 't hardst / want wanneer de wind Noordwest wordt is hy gemeenlyk stormig en buigig / verzeeld met regen / en 't weder is dan koud. Van October tot Maart zyn de

winden oostelyk/ telveeten van Oostnoordooft tot Oostzuidooft met re-
delyk mooi weer/ maar als de winden Oostnoordooft zyn/ dan zyn ze
flaauw en slap/ somtyds met wat regen.

Van de Kaap Korientens tot aan de Rode zee, zyn de winden van
Oktober tot in 't midden van January veranderlyk/ doch meest nooz-
delyk/ en beelyds loopen zy 't kompas rond: De sterkste winden zyn
Noord/ en dikwyls hevig en stormig met veel regen: aldus waait het
ontrent het epland Madagaskar ende omleggende eplanden.

Eer deeze stormen komen heeft men vooz af gemeenlyk een hofte zee
npt het Noorden. Van January tot May zyn de winden Noordooft of
Noordnoordooft/ met een schoone heldere hoelte/ en mooi weder. Van
May tot aan Oktober zyn de Winden Zuidelyk. In July, Augustus,
en September zyn 'er groote kalinten in de baai van Pate en Molen-
de, met een sterke stroom die de baai in zet. Weshalven de schepen wel-
ke in die drie maanden dien weg moeten passeeren/ ten minsten 100 my-
len van de kust moeten houden/ om niet dooz de stroom in de baai gedreeven
te worden/ want deeze kalinten duiren somtyds wel 6 weeken; doch
100 mylen in zee heeft men sneedige Zuidewinden. In de ingang van
de Rode zee by de Kaap Guarderuer heeft men doozgaans zeer stybe
winden/ en onstuymig weer/ zelfs wanneer der groote kalinten in de baai
van Molende zyn; en niet boven 10 of 12 mylen in zee van die Kaap/
heeft men zeer schoon weder/ en heldere hoeltens.

In de Rode zee, van May tot Oktober, zyn de winden styf npt
den zuidwesten/ en de stroom zet 30 sterk npt/ dat men 'er in die maan-
den ni t kan inkomen/ 't en zy men dicht aan den oever houde/ want
daar heeft men Land winden/ en stroomen die anders loopen. In
de maanden van September of Oktober schiet de wind om mooi weer
op die kust/ dat 30 lang duurt totdat de wind weder omloopt/ het
welk in April of May is/ schietende eerst na 't Noorden/ vanwaar hy
vervolgens na 't Oosten draait/ en 30 na 't Zuiden/ alwaar hy zich
zet. Dit Verhaal van deeze kust van de Kaap van goede Hoop af/ heb
ik van Kapiteyn Rogers.

En gelyk dit gedeelte van Oostindie van de Kaap van goede hoop af
tot aan de Rode zee toe/ welke kust Noordooft en Zuidwest legt/
zyne veranderende seizoenen heeft/ 30 hebben ook de andere deelen
van Indie van de Golf van Perzie tot aan de Kaap Komorin, hunne
gestadige jaarlyksche verandering; en van Komorin de geheele Baai
van Bengale langs/ is de verandering niet minder; ja zelfs vandaar
dooz de straat Malakka, en oostwaards tot aan Japan, volgen de ver-
anderende Passaad winden malkanderen beurtswyse/ al 30 ozyentlyk
als het jaar omloopt.

Men moet niet denken dat de Passaad-wind op alle deeze plaatsen
net op eene streek van 't kompas waait: want ik heb reeds gezegd
dat deeze Passaadwinden op de kusten gemeenlyk 2 of 3 streken zy-
delings

belings op den oever waaijen : zo dat de winden in zulke baaijen daar het land verscheptene uytsteekels heeft / zich ook daar naar moeten veranderen. Alhoewel die regel niet gansch vast gaat in baaijen die diep zyn ; maar 't ziet voornaamelyk op zodaanig een kust die redelyk recht en gelyk legt / mits dat men voór klepne uythoeken en inharnen een wepnig toegebe. Maar aan de zyden en in de holte van groote baaijen / gelyk als de baai van Bengale , de baai van Siam , enz. verscheelt de wind die men aan de eene zyden van de baai heeft / veel van de andere zyde ; en beyde zyden verscheelen van de gestadige Passaad-wind op de opene kust ; echter draaijen zy alle in de veranderlyke seizoenen / welke zyn in April en September , op een en dezelfde tyt / anders om / te weeten op de opene kusten / want in sommige baaijen is 'er wepnig verandering van den algemeenen regel. Deze omloopende winden in Oostindie worden Moufons geheeten / de eene noemt men de Ooster-Moufon , en de ander de Wester-Moufon. De Ooster-Moufon zet zich ontrent September , en waait tot aan April ; alsdan houdt hy op / en de Wester-Moufon komt in zyne plaats / en waait weer tot September.

Beide deze Ooster en Wester Moufons waaijen in hunne seizoenen schipwys op de kust / gelyk te vooren gezegd is. De Ooster Moufon brengt schoon weder mede / en de Wester Onderwinden en regen : want (gelyk ik in 't eerste Hoofdstuk van de algemeene Passaadwind in zee gezegd heb) wanneer de Zon benoorden de Lijn komt / dan zyn alle plaatsen benoorden den Equator / binnen de Zonnekeerkringen , met wolken en regen gequeld ; maar als de Zon in de zuider tekens is / dan is de lucht helder. En gelyk de meeste landen in Oostindie met welke men handel drijft / voornaamelyk die van de vaste kust / tusschen de Lijn en de Zonnekeerkring van den Kreeft leggen / zo zyn die landen alle aan de verandering der seizoenen / alhier beschreeven / onderhevig. Maar de eplanden die onder de Lijn / en zuidwaards tusschen de Lijn en de Zonnekeerkring van den Steenbok leggen / hebben seizoenen die rechtstydig zyn tegen deze / alhoewel zy op dezelfde wyze veranderen.

Het verschil tusschen de Moufons benoorden de Lijn / en die bezupden de Lijn / is dat wanneer de Wester-Moufon in April zich zet benoorden de Lijn / de zuidzuidweste-winden zich alsdan bezupden de Lijn zetten / wordende genoemt de zuidzuidweste-Moufon. En in September , wanneer de Ooster-Moufon zich benoorden de Lijn zet / dan waait de Noordnoordooste-wind op de zuider breedte / en wordt de Noordnoordooster Moufon genoemt. En gelyk de Wester Moufon in de Noorder breedte met Onderwinden en Regen verzeld is / zo heeft men met de zuidzuidweste Moufon , die ter zelfder tyt in de zuider breedte waait / schoon weder. Daarentegen gelyk de Ooster Moufon mooi weder in de Noorder breedte medebrengt / zo is de Noordnoordooster Moufon / die ter zelfde tyd in de zuider breedte waait / met Onderwinden en seelyk weder verzeld. En hoewel deze

winden juist niet alle jaaren net op een en den zelfden tyd omlooopen / zo houdt men echter September en April doorgaans voor de veranderende maanden / en gemeenlyk hebben zy beyderley winden. Want deeze Moufons loopen gestadig by beurten om / gelyk het jaar omloopt. En door 't veranderen deezer winden / konnen de schepen van 't eene gedeelte van Indie na 't ander met de eene wind heenen zeilen / en met de andere wederkeren : zulkis dat de meeste zeevaart van Indie van de Moufons af hangt; want de schepen wachten gestadig na die veranderingen / en de kooplieden maaken zich gereed om na een plaats te vertrekken / naar dat het seizoen des jaars aankomt. En waar zy ook heenen gaan / zy schikken hunne dingen zo / dat zy niet de naaste tegenstrijdige Moufon wederkeren : Want men kan daar niet van de eene plaats na de andere zeilen / dan met de Moufons, waar van de eene hen uytbrengt / en de andere te rug voert. Ik wet ook niet hoe 't moogelyk zou zyn voor kooplieden in die gewesten ter zee te handelen van 't eene land na 't ander / indien 't niet was dat men zich van deeze veranderlyke Monfons bediende. Want gelyk als ik reeds gezegd heb / de meeste landen van koophandel in Indie leggen tuschen de Lijn ende Zonnekeerkring van de Kreeft, en het land legt zo noordelyk / dat de schepen niet benoorden de Zonnekeerkring, en also by de veranderlyke winden komen komen / als in Westindie, wanneer zy verre oostwaard aan moeten. Ook zoud het geen voordeel doen zeewaard in te loopen / gelyk men in de zuydzee kan doen; want dan zoud men zo dicht by de Lijn komen / dat men altoos aan Ouderwinden en kaluten zoud onderhebig zyn. En indien men de Lijn zoude willen passeeren / en bezuppen dezelve loopen / om zo de vaart af te leggen / 't is niet te denken dat men daar meer spoed zoud aantreffen : want dat gedeelte van de zee / 't welk bezuppen de Lijn legt / staat by en open voor de rechte Passaad wind / die zelden mist; maar de wind zoud hen zuydwaard voeren heel voor by de Passaad / in de strek der veranderlyke winden; en de zee is daar zo open niet / dat de schepen zo verre oostwaards kunnen passeeren / dat ze hunne havens zouden konnen bezeilen.

Want onze Oostindische schepen / die na Siam, Tonquin, Cina, enz. gaan / konnen daar niet komen / dan in 't seizoen van de Wester Moufon, al is 't dat ze recht van Engeland afkomen. En alhoewel zy naa dat ze de Kaap gepasseerd zyn / de gelegenheid hebben om Oostwaard te stieren / zo verre als 't land zulkis wil toe laten / echter konnen zy zo verre als 't noodig is niet gaan / of zy zouden genoodsaakt zyn / binnen de strek der Passaad-winden te komen / 't welk hunne vaart zou verhinderen / indien de winden daar zo gestadig waalden / als op andere plaatsen. By aldien dan deeze jaarlyke Moufons malkanderen niet gestadig volgden / zo zouden de schepen maar eenen weg konnen passeeren : zy zouden moogelyk wel na 't Westen konnen zeilen / maar daar zouden ze dan moeten blyven leggen / of misschien 3 of 4 jaaren werk hebben om te rug te keeren na een plaats / welke men anders in 6 weken bereyken kan : Echter moet ik bekennen dat men na plaatsen die dicht by

by den anderen leggen/ somtyds tegen de Moufons zeyle/ en dat met een goeden upflag; want dicht onder de strand heeft men 'er zee-en land-winden/ en op vele plaatfen is 't goed anketen/ zo dat de fchepen kunnen stil houden als ze bevinden dat de froom hen tegen is: maar lange togten kan men met zee- en land-winden/ zonder ander behulp/ niet afleggen.

In Westindie bedient men zich in 't zeilen van de eene plaats na de andere veel van Land- en zee-winden/ mids dat de plaatfen niet verre van malkanderen leggen/ en 't gaat by wel zo; maar als men een groot end Oostwaard tegen de Paffaad moeten aanzeylen/ dan is men/ gelyk reeds gezegd is/ genoodzaakt/ of de Golf van Florida te paffceeren/ zo men verre beneden de wind is/ of anders tusschen de eplanden door te vaaren/ en zo Noordswaards koers te zetten/ tot dat men gansch bykten de ftreck van de Paffaad is. Zo zyn 'er ook in de Zuydzee, en op de kusten van Guinea, Brasilie, en Afrika tusschen de Kaap van goede Hoop ende Roode zee, Land-en-zee-winden/ met welke men tegen de Paffaad-wind kan zeilen/ zo de togten kort zyn. Maar als men een grooten weg tegen de Paffaad aan te zeilen heeft/ dan moet men zich niet ganschelyk op zee-en land-winden verlaaten; want dan zoud het al te lang duntten eer men die togten afleyde. Men moet zich dan in zulk een geval van zodaanige hulpmiddelen bedienen/ als de Doorzienigheyd in die zee verleend heeft/ en in de Oostindische niet bepeurd worden: als by voorbeeld in de Zuydzee, en op de kust van Peru alwaar de zuydelijke winden gestadig 't gansche jaar door waajen/ daar vaaren de schepen die Zuydwaards moeten gaan/ na 't Westen/ totdat zy bykten de kust-paffaad-wind zyn/ en daar krygen ze dan de rechte Paffaad-wind/ die Oostzuydoost waait/ met welke zy zo verre als 't hen beliest zuydwaards zeilen/ en dan infieren na hunne haven. Zo ook op de kust van Mexiko; alwaar de kust-paffaadwind Westelyk is/ daar loopt men zeelwaard in/ totdat men de rechte Oostnoordoost Paffaad aantrest/ en dan fterd men Noordswaards/ zo verre als de haven is daar men wezen moet. En de schepen die van de Philippines na de kust van Mexiko gaan/ fteren altoos tot op 40 graaden Noord/ om een wind te krygen die hen op de kust brengt.

Al dus vaaren ook alle schepen na Oostindie gaande; naadat ze de Lyn in de Atlantische zee gepasseerd zyn/ fteren ze zuydwaards door by de Paffaad/ en fteeken dan oostwaards over na de Kaap. En in de wederom-reys/ naadat ze de Lyn noordswaards zyn gepasseerd/ fteren zy noordelyk/ met een Oostnoordoostewind/ en stellen hunne koers dan oostelyk. Alle Guinees-vaarders/ en Westindische schepen doen desgelyks op de te rug-reys. En dit is 't voordeel van een open zee: maar om voort te gaan.

De Moufons tusschen de Oostindische eplanden/ die bezynen de Lyn leggen/ gelyk in reeds gezegd heb/ zyn Noordnoordoost/ of zuydzuydwest. Deeze houden ook hunne gezette tyd/ en veranderen

ren eben als de Moufons benoorden de Lijn / in de maanden van April en September. Doch een graad of twee ter wederzyde van de Lijn / zyn de winden niet zo gestadig; maar zo zeer onzeker / dat ik 'er geen nette beschryving van geeven kan. Alleenlyk dit weet ik / dat men 'er veel fultte heeft / en dan weer Travaaden en schielpke rukwinden / waardoor de wind als in een oogenblik het kompas rond draait.

IV. HOOFDSTUK.

Van de ZEE- en

LAND-WINDEN.

Hoe de Zee-winden verscheelen van de gemeene Passaad-winden. De tyd en manier van derzelve opkomst, en voornaamelyk aan Jamaika. Van de Land-winden: De tyd en manier dat ze ontstaan: Gelyk als by de Land-engte van Darien, en aan Jamaika. De plaatsen daar die Winden sterkst, en slapst waaijen: gelyk als by Kaapen en uythoeken, en in Baaijen, Meiren, en ontrent Eylanden. Vellen van Seals tot vaartuygen gebruykt.

Zee-winden, in't algemeen gesprooken / zyn niet anders dan de gemeene Passaadwinden op de kusten daar ze waaijen / met dit onderscheyd nogtans / dat daar alle Passaad-winden / 't zy algemeene in zee / of zulke die alleenlyk op de kusten zyn / zo gestadige als veranderlyke / by dage zo wel als by nacht even syp waaijen / 't en zy als 'er Onderwinden opkomen; de Zee-winden alleenlyk by daag waaijen / en tegen den nacht ophouden. En gelyk alle de Passaad-winden gestadig op eene strek van het kompas waaijen / zo wel daar ze gestadig zyn / als daar ze veranderen; zo verscheelen deese zeewinden hier in van dezelve / dat zy 's morgens als ze eerst opkomen / gemeenlyk zo waaijen / als de kust-passaadwinden / ontrent op dezelfde strek van 't kompas; maar tegen den middag schieten zy 2 / 3 / of 4 streken verder van 't land af / en waaijen also byna rechte

op de kust aan / boorhaamelyk by mooi weer / want dan zy de Zee winden 't geregeldst: gelyk by voorbeeld / op de kust van Angola, alwaar het land bykans Noord en Zuid legt / aldaar is de Passaadwind Zuidzuidwest / of Zuidwest / en de rechte Zee winden dicht aan strand zy West ten Zuiden / of Westzuidwest / en zo ook op andere kusten.

De zee winden komen gemeenlyk 's morgens ten 2 uuren op / somtyds wat vroeger / en somtyds wat laater; eerst komen zy zo zachtig na den oever toe / gelyk als of ze schroomden die te naderen / en dikwils is 't met een slap koeltje; en gelyk als of ze beschroomd waaren / houden ze stil / en schynen weer te rug te wipen. En menigmaal heb ik / zo wel aan strand / als op zee / met vermaak na die koeltjes leggen wachten.

Eerst komt het windje met een mooi / kleyn / en byzyn krulletje op 't water / wanneer de zee tusschen het zelve en den oever zo slecht en effen is als een glas: een half uur naadat het den oever bereykt heeft / begint het wat sterker te waajen / en neemt also van tyd tot tyd toe / tot 12 uuren / dan is de Wind gemeenlyk op zyn sterkt / en duurt zo tot 2 of 3 uuren / met een sneedige koelte. Doch ontrent 12 uuren wipht hy 2 of 3 streken / of meer af na zee / als 't mooi weer is. Na dize uuren begint hy te vallen / en verliest also van langzaam hand zyne kracht / totdat dezelve eyndelyk gansch verdwynet; en ontrent ten 5 uuren / wat vroeger of laater / naar dat het weder is / is de wind 'teenemaal weg / en komt niet weer / voor den volgenden morgen.

Deze winden verwacht men op hunne eygentlyke plaatsen al zo gestadig als den dag zelve / en zelden missen ze / 't en zy in nat satzoen. Op alle kusten van 't vaste land / 't zy in Oost- of Westindie, of in Guinee, komen ze 's morgens op / en gaan tegens den avond leggen: echter hebben kaaopen en upthoeken 't grootste voordeel daarvan / want daar zy 't sterkt / komen 't vroegst / en duuren 't langst.

Doch met de Waajen is 't heel anders gelegen / want daar waajen ze maar slap / en duuren niet lang. Eplanden / die meest Oost en West leggen / hebben 't voordeel van deze winden eben gelyk aan bepde zyden: want indien de wind zuidwest / of zuidwest ten zuiden aan de zuidzy van een eiland is / dan zal hy aan de noordzy Noordwest / of Noordwest ten Noorden zy / wel verstaande by mooi weer; want by stormig weer zal hy Oostzuidooft aan de zuidzy / en Oostnoordooft aan de andere zyde wezen. Maar deze rechte zee wind strekt zich niet verder dan 3 of 4 mylen van de strand; want verder in zee kragt men de rechte kust-passaadwind. Dit heb ik onderhouden in verschevene Gewesten der wereld / inzonderhepd by Jamaika, na 't welk ik vele togten / zo wel aan de Noord-als aan de zuidzyde gedaan heb / bevindende aldaar een groot verschil tusschen de zee winden: Want aan de zuidzy bevond ik de rechte zee wind naa

naa 12 uren / en by mooiweer zyde of zydzwyddoof / schoon 's morgens Oostzyddoof / of zyddoof was. En aan de noordzy bevond ik de zeewind Noord / of Noordnoorddoof / schoon dezelfde 's morgens Oostnoorddoof was. Of 'er nu by klepner eplanden / gelyk Barbados, het zelfde onderscheyd is / zoud ik niet weten te zeggen / en geloofbooz 't naast van neen. Dus veel van de zee-winden; nu treed ik tot de Landwinden.

De Landwinden zyn al zo aanmerkelyk / als eenige winden waaraan ik nog gehandelt heb: zy loopen regelrecht tegen de zeewinden aan; want zy waajen recht van de strand / en de zeewinden recht op de strand: en gelyk de zeewinden by daag waajen / en 's nachts rusten / zo waajen de Landwinden by nacht / en rusten 's daags / en volgen zo malhanderen. Maar als de zeewinden hun dagwerk op de kusten hebben afgelegd / dan wyken ze tegens den avond van land / of gaan 'eenemaal leggen: En als dan komen de Landwinden / welker wech het is by nacht te waajen / uyt hune schuythoeken / wozynde door dezelfde godlyke orde aangedreeven / en verkoelen de lucht tot den volgenden morgen; en als ze hun taak af hebben / gaan ze weer weg.

Men kan geen eygentlyke tyd stellen / wanneer ze 's avonds beginnen / of 's morgens weg gaan / want zy houden zich aan geen vast uur; doch 't is gemeenlyk tusschen 6 en 12 uren in den avond dat ze opkomen / en zy duurende tot 6 / 8 / of 10 uren in den morgen. Zy komen en gaan weg / vroeger of laater naar dat het weder / of 't seizoen des jaars is / of volgens eenig ander toeval des lands; want op sonnige kusten / komen zy vroeger / waajen sterker / en duuren langer / dan op andere kusten / gelyk ik hierna zal toonen.

Men noemtze Landwinden / omdat ze van den oever af waajen / recht anders als de Zeewinden / hoedaanig dan ook de kust legt: echter denke niemand dat deeze winden alleenlyk dicht aan strand / en ook niet landwaard in waajen / verre van zee / want ik heb in myne reysstogten onder het doorzpasseeren bevonden dat ze in 't hart van 't land waaren / voornaamelyk op de Landingte van Darien, en op 't epland Jamaika, op beyde welcke plaatsen ik van de eene zyde na de andere gereysd heb. Doch omdat dit / maar klepne bestekken land zyn / in bergelykinge van de twee groote Landstreeken van Mexiko en Peru, en die overgroote gewesten in Asia en Afrika, welke binnen de Zonnekeerkringen leggen / zo kan ik niet zeggen of de Landwinden daar zo zyn / gelyk hijs elders gevonden heb; en zal daarom niet verder spreken dan van 't gene ik zelf heb onderbonden. Ik zal dan eerst beginnen met de Land-ingte van Darien; aldaar heb ik bevonden dat de Land-winden in 't midden van 't land den ganschen nacht doorwaaiden / ja tot 's morgens ten 10 of 11 uren / eer ik kon bemerken dat de zeewind opquam; en dat somtyds met anders / dan aan 't ozyden van de wolken / inzonderheyd als ik

in een dal was; ook was het boomaarnelph in Dalleepen dat ik de Landwinden gewaar wierd/ die op sommige plaatsen na de eene weg/ en op sommige na de andere waaiden/ naar dat de Dalleepen tusschen 't gebergte beslooten lagen; en dit zonder zich naar de Noord of Zuid-zee te regelen; doch wat dichtst zeewaard strekten zy zich altoos na die zee daar ze 't naast by waaten/ 't en waate dat 'er een berg tusschen hejde quam; want dan strekten zy zich upt naar dat de valley lag: Maar van beyde de oeveren/ zo wel van den noorder als den zuid- waaijen ze recht van land af in zee.

Op 't epland Jamaika zyn deeze Land-winden ook in 't midden van 't land/ gelyk ik zulks bevonden heb/ wanneer ik van de eene zyde van 't epland na de andere reysde/ hebbende twee nachten onderwege gelegen: ook had ik zulks te vooren al aangemerkt/ toen ik by de Sestien myls-dreef woonde/ daar ik my ontreit 6 maanden ophield; maar daar/ en op andere eplanden/ waaijen de Landwinden na de naaste oeveren/ en zo zewaard in/ 't zy dat de oeveren Oost/ West/ Noord/ of Zuid leggen.

Deze winden waaijen op een grooter of kleiner afstand in zee/ naar dat de kust min of meer vooz de Zee-winden bloot legt/ want op sommige plaatsen waaijen ze sneedig 3 of 4 mylen van den oever/ in andere plaatsen zo verre niet/ en op sommige komen ze pas eben bukten de schippen/ of indien ze somtyds by mooi weerder al eens een Engelse myl of twee bukten schieten/ zo duuren ze echter niet lang/ maar verdwynen haast/ alhoewel 'er daar ter plaatse alle nachten immer zo heldere landwinden zyn/ als op enig ander gedeelte der wereld.

Die plaatsen welke 't aanmerckelykst zyn wegens de slypheid der landwinden; zyn zulke die meest bloot leggen vooz de Passaadwinden; gelyk als de Oosterhoeken van enig epland/ alwaar de Passaadwinden vlak op den oever aantwaaijen/ of de upthoeken van enig epland of vast land/ die vooz de zee-winden open leggen/ inzonderheid daar de Passaadwind langs de kust waait; want aldaar leggen de skaapen/ die verst in zee schieten/ meest vooz de winden upt zee bloot/ en hebben 't minste genot van de land-winden.

Ik zal van elks eenige wepnige exempel bybrengen/ en beginnert met de Noordooster en Zuidooster hoeken van 't epland Jamaika: deeze upthoeken zyn aan 't oostepnd van 't epland/ de eene aan het allerupsterste eynde van de Noordzy na 't Oosten/ de ander aan de zuid- upthoek na de zelfde streck; op die twee plaatsen heeft men zelden een landwind/ en zo ook niet veel aan 't eynde van 't epland tusschen die twee upthoeken/ 't en zy dicht aan de strand. Om die reden zy de gene die met hunne vaartuygen Jamaika rond vaaren/ om van plaats tot plaats handel te drijven/ gemeenlyk verlegen als zy daar komen: want zo ze geen landwind aantreffen/ zyn ze genoodzaakt verre om te zeilen/ en by daag tegen de zee wind aan te loopen; zo dat ze van die upthoeken verbloeken/ en zich dwaalspilt inbeelden als

of 'er eenige Dypbels daar gingen waaren.

En zo ze dan twee of drie dagen hebben moet ombaaren (gelijk 't somtyds gebeurt/) dan zullen ze als zy weder te Port Royaal komen/ al zo veel van hunne moeijelyke togt ſpreken / als of zy een maand hadden moeten labeeren om de Kaap van goede Hoop te boben te zeylen; alhoewel anders dit volk wakker genoeg is / en wel niet die vaartuygen weet om te gaau / dewelke doorgaans ook wel bezeyld zyn / om ſcherp by de winden te kommen oploeven: want ik geloof dat het de beſte vaartuygen tot die dienſt zyn / die men ergens in des Konings Heerſchapppen vindt.

De punt Pedro, aan de Zuydzyde van 't eyland / is ook moeijelyk om voorby te zeylen / zo het ſchip van 't Weſteynd van 't eyland komt. Deze punt ſchiet verre in zee / en heeft niet alleen de gemene landwinden niet / maar zo 'er ook een ſtroom na de luitwe zyde toefchiet / trefſen de Schippers dezelve aan; zo dat ze ſomtyds langer werk hebben met dien hoek om te vaaten / dan de twee voortige punten aan de Zuydooſter en Noordoſter enden / 't welk dan ook niet zonder vloeken toe gaat. Ia ſommige Kapiteyns van ſchepen / als ze daar voorby gezeild zyn / hebben dicht op de punt aangevaaren / en hun geſchut doen loſſen / om den ouden Drommel / die zy zeyden dat zich daar onthieldt om de arme zeelieden te plaagen / dood te ſchieten. Ik verhaal deeze grullen / om aan te toonen / hoe onkundig de menſchen zyn die de rede van dit bedryf niet kunnen zien. En omdat ik mynen Leezer niet in onkunde zoek te laaten / zal ik nog eenige andere exempelē bybrengen. De Noordzy van Jukatan, aan den ingang van de baai van Kampechie, geeft ons ook een blyk van ſlechte landwinden; en gemeenlyk daar de Landwinden ſchaars zyn / zyn de Zeewinden niet ruym. Dit heb ik onderhouden op deeze kuſt tuſſchen de Kaap Katoch en de Kaap Koncedo, aan den ingang der baai van Kampechie, welke twee plaatſen ontrent 8 mylen van een leggen / want het land ſtrekt zich daar Ooſt en Weſt wyl. Het is een rechte kuſt / dewelke voor de Paſſaadwind open legt / die daar gemeenlyk Oſtinoordooſt is. Aan de Weſtzyde van die plaatſen volgen de Zee- en Landwinden elkan deren zo geregeld / als op eenige andere kuſt; maar hier zyn ze van een paſſaad ſoort; want de zee-wind zyn Noordooſt ten Ooſten / 't welk niet beter is dan een kuſt paſſaadwind / en de Landwind is Ooſtzydooſt / of Zuydooſt ten Ooſten / daar nogtans indien de winden daar zo geregeld waaren als op andere kuſten / de Zeewinden Noordnoordooſt of ſomtyds Noord / en de Landwinden Zuydzydooſt en Zuyd zouden wezen / gelijk ze ook inderdaad komt onder het land zyn; en zo ze l'eeniger tyd daarvan af wyken zyn ze maar heel ſlap. Het land op deeze kuſt is laag en vlak / en de landwinden zyn redelyk doorzichtigend.

De Kaapen op de kuſt van Peru in de Zuydzee / doen nog volkomener blyken dat de wythoeken zelden Landwinden hebben / als daar

zyn de Kaap Passao op de breedte van 8 minuten Zuyd, de Kaap St. Laurens, op de breedte van 1 graad Zuyd, en de Kaap Blanco op 3 graaden Zuyd; deese alle heb ik verscheptene repzen / en op verscheptende seizoenen / gepasseerd / en 'er nooit eenige landwinden gevonden / hoewel 'er tusschen die plaatsen zeer goede landwinden zyn. Dieg moeten de schepen die zupdwaard tegen de wind aanvaaten / met grooten arbeid die hoeken omzeplen / inzonderhepd de Kaap Blanco, want die steekt verder upt / dan de twee andere; en 30 'er eenige stroom is / gelyk 'er doozgaans gaat / dan hebben de Spanjaarden lang werk om te zeplen / somtyds wel veertien dagen of drie weken; en als hunne zeplen (die zelden heel goed zyn) scheuren / loopen zy te rug na Guaiquil, omze weer te verskellen. Wy bevonden't moeyghelyk / schoon wy goede zeplen hadden; en ik geloof ook dat wy beter met schepen konden oingaan / dan de Spanjaarden in die Zeen.

Hebbende dus eenige exempelē gegeeven van plaatsen die geen landwinden / of ten minsten dan zeer slappe hebben / zo zal ik nu aanwyzē waar men de sterkste of beste landwinden aantreft / en dan zal ik van zulke plaatsen spreken daar een maatelpke koelten tusschen beyde waait: waar dooz dan elk een / naar dat het land legt / zal komen oorzaken of 'er een goede landwind kan zyn / of niet.

De sneedigste Landwinden zyn gemeenlyk in diepe baayē / in groote meiren binnens lands / en tusschen een reeks van eplandjes die dicht aan land leggen: van deese alle zal ik eenige exempelē bybrengen / en belangende de baayē / zal ik eerst spreken van de baai van Kampechie, die tusschen de Kaap Koncededo en 't hoog land van St. Martin legt. Tusschen beyde die plaatsen zyn de Landwinden zo sneedig twee of drie mylen zeewaard in / als op eenige plaats die my bekend is. In 't midden van de baai loopt het land Oost en West / aldaar zyn de Zeewinden Nooyd / en de Landwinden Zuyd; doozgaans beginnen ze te 7 of 8 uren 's avond te waayē / en blyven zo duuren tot 7 of 8 uren 's morgens / voornaamelyk in 't droog seizoen. In die baai is een epland het welk de Engelschen Beef-eyland (of Offen-eyland) noemen / van de menigte van bullen en koeyen die daar zyn. De reuk van dit bee wordt dooz de Land-winden zo krachtig zeewaard in gedreeven / dat de Schippers by nacht langs deese kust zeplende daardooz zyn te weten gekomen waar zy waaren / en hebben daarop het anker laten vallen / zynde also 's anderen daags by 't epland Trist gekomen; daar zy anders nog verder Westwaards / en gansch upt hunnen weg zouden gezepld hebben / indien zy de sterke lucht van dit bee niet hadden getooken.

Zo heeft men ook in de gansche holte der baai van Mexiko, van het hoog land van St. Martin af tot aan Vera Cruz toe / en vandaat Nooydwaards tot aan de rivier Meschapi, goede Land-en zee-winden. Aldus is 't mede in de baai van Honduras, en byna de gansche

sehe kufft tusschen dezelve en de Kaap la Vela, mids dat men wat toegebeve voor de kaapen en upthoeken die 'er tusschen beyde leggen / alwaar die winden min of meer verschceien / naar dat de hoeken min of meer voor de Zeewinden bloot leggen.

So hebben ook in de Zuidzee de baajen van Panama, Guilaquil, Paiza, enz. heldere Land-en Zee-winden: maar op sommige plaatsen / en inzonderhepd te Paiza, komen de Landwinden niet op voor 12 uren 's nachts / maar dan zyn ze altoos heel sneedig / en duuren tot 7 of 8 uren in den volgenden morgen / en dat gestadig het gansche jaar door: waarentegen zy in de baai van Panama, en ook in alle baajen en op de kusten der Noordzyde van Amerika, reeds beschreeven / in 't nat seizoen niet 30 gestadig zyn / als in 't droog.

De Baai van Kampechie geeft ons desgelijks exempelen van landwinden die in de meiren waajen: gelijc als het meer van Trist, het welc 9 of 10 mylen lang / en 3 breed / en door 't epland Trist voor de ze beschut is; aldaar waajen de Landwinden in het droog seizoen van 5 of 6 uren 's avond / tot 6 of 10 uren 's morgens. Achter dat meer zyn nog twee andere / die door laag Mangrove-land daerbij zyn afgeschepten; aldaar zyn de landwinden sneller / en de zeewinden slapper / en korter van duur dan in het meer van Trist, ja somtyds waajen de landwinden den ganschen dag door.

Ingelijcs zyn ook het meer van Marakaybo, aan de Windzyde der Kaap Alta Vela, de landwinden heel sneedig / en van langen duur. 't Zelfde kan men zeggen van 't meer van Venizuela of Komana.

Somtyds gebeurt het wel in de gemeelde meiren / dat de Landwinden 3 of 4 daagen en nachten achter een waajen / en naauwelijcs eenige ruimte aan de zeewind vergaunen / schoon die ter zelfder tyd misschien heel helder in zee waait: en indien de zeewind op zoodaarnige tyden al eens een vlugt wyt zee nam / en zich in die meiren zette / 't zou maar voor een korten tyd zyn. Daarentegen by Kaapen en upthoeken / die meer voor zeewinden bloot leggen / zyn de landwinden schuutwer om daar te komen / dan de zeewinden om zich in de meiren te laten binden. Ook moeten wy de haven van Jamaika niet vergeeten / want daar zyn zere goede Landwinden. Dezelve is van de eene kant omtrengd met een lang zand / en veel klein eplandjes aan de mond daar van / en van binnen is een by diep meer / daar men gestadige zee-en land-winden heeft / waar door de schuytvoorders met volle zeilen na Legamy of Passage Fort van de stad afvaaren / en zo weder te rugge: Zy gaan af met de zeewind / en keeren met de landwing te rugge: weshalven de Passagiers / die na de eene of de andere plaats moeten na die winden wachten / 't en zy hunne dingen haast bereyschen; want dan worden ze tegen de wind opgerooid; en al is 't dat de landwinden somtyds missen / of heel laat komen / echter wachten de schuytjes zelden langer dan den gezetten tyd van ten 7 of 8 uren; en somtyd komen de landwinden ten 3 of

4 uren / maar wanneer zy 30 vzoeg komen / is het gemeenlyk naa een donderwind van land. Dus veel van de Landwinden in meiren of baajen.

Belangende de Landwinden tusschen eplanden / zal ik maar van 2 plaatsen melden / byde in Westindie; eerstelyk de eplandjes van Kuba, welke by menigte aan de Zuydzy van dat epland zyn / en zich Oost en West / of 30 als het epland legt / ontrent 70 mylen uytstrekken / en op sommige plaatsen wel tot op 20 mylen verre van 't gemelde epland. Tusschen deeze eplandjes / zelf van het uiterste af tot aan Kuba toe / zyn zeer snedige landwinden : zy komen 's avonds vzoeg op / en waajen tot laat in den morgen. De Jamaikas Schildpadvangers bezoeken deeze eplanden het gansche jaar door met goed geluk / en brengen de meeste Schildpadden / met welke de markt van Port Royaal boozien wordt / vandaar. De andere eplandjes daar ik van spreken zal / zyn de Samballos , tusschen de Kaap Samblas en 't Gouden-eyland ; deeze alhoewel hunne reeks 30 lang niet is / als die van Kuba , hebben echter goede landwinden / niet minder dan die van Kuba. Dus veel van de plaatsen daar men de beste en de schraafste landwinden vindt ; nu zal ik eenige exempelen geeven van de middelsoort tusschen byde.

Ik heb reeds aangewezen dat Kaapen en hoeken die verder uytstrekken dan 't overig gedeelte van den oever / daar door meest vooz de zeevinden vloot leggen / en dat de landwinden daar gevolgelyk slaauwer zyn dan op andere plaatsen / voornaamelyk in diepe baajen of meiren binnens lands / of tusschen kleyne eplandjes dicht by 't land ; al 't welk ik door eegene eerbaarenheid onderhouden heb. Ik zal nu toonen hoe de Landwinden waajen op de kusten die rechter leggen. Geelyk alle kusten haare hoeken en bogten hebben / 30 zyn de landwinden daar naar ook sterker en slaauwer / hoe dichter men by die bogten of uythoeken komt.

Ik zal een exempel daar van geeven door te toonen hoe de winden op de kust van Karakkos zyn. Het is een oever 30 recht als ik 'er een weet / echter vol van kleyne baajen / van een geschepten door een gelph getal van richgels hoog land / die een weynig bukten de baajen ter wederzyde uytstijeten. Aldaar / het zy des nacht of 's morgens / als de landwinden waajen / wordt men een heldere koelte uyt de baajen gewaar / maar als men vooz de uythoeken komt is het dood stil / al is 't dat men het windje ter wederzyde op 't water ziet krullen / en 'er somtyds een blugje van krygt om ons voozt te helpen ; en als men de wind uyt de naaste baai weder gekreegen heeft / passeert men daar voozby / totdat men weder aan het naaste hoofd komt / en dan weer een halute krygt / als te vooren.

Deeze baajen zyn niet boven een Engelsche myl of een halve myl / en de uythoeken zyn niet veel breeder / maar deeze richgels tusschen de baajen leggende hebben strepe oeverg aan zee / en zelden heb ik landwinden gevonden daar zulke strepe kusten waaren. Maar in alle

alle andere plaatsen daar de baaijen dieper landwaard in zyn / vindt men dat de landwinden langer duuren en sterker zyn / en daar de punten verder uytſchieten zyn de landwinden ſlapper / en de zeewinden ſtyver. Want de kaaſen en kleyne uytſchoeken op alle oeverſchuyden als bolwerken te zyn om de kracht der zeewinden te breeken: En dit bevindt men altoos / voornaamelyk als men in de wind opzeylt / en zich te lywaard van een kaaſ bevindt / dat de koelte maatelyk is / voornaamelyk als men dicht langs den oever houdt: maar als men tot op zevent een Engeliſche myl na aan den uytſchoek komt / en zeewaard in loopt / dan wordt men zulk een ſtedige wind gewaar / dat men ſomtyds daar niet tegen op kan labeeren: maar 's nachts krygt men een heldere landwind te lywaard / alhoewel wanneer men by de kaaſ komt / men het ſtil bevindt / of ſomtyds ook wel een zeewind aantreft. De Landwinden op de kuſt van Guinea tuiſſchen de kaaſ Ste. Anna en de kaaſ Palmas, hier vooren Kap. IV. gemeld / zyn Ooſt / en waaijen heel helder vier mylen van den oever; de Zeewinden zyn Zuydweſt. De Landwinden op de kuſt van Angola zyn Ooſtnoozdooſt / de Zeewinden Weſtzuydweſt; en deeze beyde gaan heel vaſt.

De Landwinden op de kuſten van Peru en Mexiko in de Zuydzee, zyn op de meſte plaatsen recht van den oever / anders zouden de Viſſchers niet in zee konnen gaan / met blotten: En gelyk de landwinden daar vaſt gaan / zo doen de zeewinden deſgelyks. Op ſommige plaatsen gebuykten ze vellen van Seals of zeehonden / die toege-naaid zynde met een dunne hals aan 't eene end / zo ſyf door een huyſ opgeblaazen worden / dat geen blaas gladder weezen kan: zulke twee worden dan t'zamen gebonden / en een man gaat 'er ſchypdelings op zitten / zo dat hy een van deeze vellen booz / en een achter hem heeft / zittende dus al zo vaſt als een klufter in zyn zadel: Zyn riem is als een ſchop met een breed blad aan 't end / waarmede hy dan aan de eene / en dan aan de andere zyde / het water achter uyt ſchuyft / en zich alzo een weg door de zee baant.

In Ooſtindie zyn ook vaſte Zeewinden / zo wel aan de eylanden / als op de vaſte kuſt; op eylanden / gelyk als te Bantem op 't eyland Java, en te Achim op 't eyland Sumatra, en op vele plaatsen op 't eyland Mindanao: en op 't vaſte land / gelyk als aan 't Fort St. George op de kuſt van Koromandel. Albaar waaijen de Landwinden recht van den oever / en de Zeewinden recht op denzelfden aan; maar ſomtyds ſchamphen ze van ter zyde; en ontrent Kerſtyd waaijen ze Noozdooſt of Noozdnoozdooſt. Ik vondte zo toen ik daar op de kuſt quam / en volgens de raad van Mr. Kovenry; in wiens vaartuyg ik toen was / naderde ik het land 10 of 12 mylen benoorden het Fort / en had een ſnelle noozdelijke zeewind om my op de reede te brengen.

Ik acht dat deeze exempelen genoeg zyn om te toonen / hoe deeze landwinden doorgaans in de meſte deelen der wereld waaijen: want indien

Indien ik' alles in 't breede zou willen verhandelen / myne beschyffing
zou meer dan viermaal zo groot worden dan ik voorgenomen heb dat
ze zou soude. Ik heb wat onstandiger daar van gescreven wegens
Westindie en de zuydze, omdat de Landvinden daar van meerder
dienst zijn / dan in Oostindie: want al is 't dat men in Oostindie
somsdys tegen de Mousons baart / evenwel is het meest gebruikelyk
dat men 'er na wacht.

Deze winden zijn waarlijk een groote zegen voor degenen die de zee be-
vaaren in eenig gewest tusschen de Zonnekeerkringen; want dewijl 'er
gestadig Passaad-winden waajen / zou men die zee niet heen en weer
bevaaren konnen: maar door behulp van de Zee- en Landwinden / zeg-
len de schepen 2 of 300 mylen / gelph als van Jamaika na het meir van
Trit in de baai van Kampechie, en zo weer te rug / gansch tegen de
Pasaadwind aan: en ik acht dat dit een van de langste togten is / wel-
ke men op die wyze doet. Indien eenige Jamaikaf vaartuypen na
Trit gaan / en hout na Kurasao meenen te voeren / dan gaan ze door
de Golf van Florida.

De Spaanjaarden deszelfs die uit de baai van Mexiko komen / en na eenige plaats aan de wind zy van 't eiland Kuba moeten vaaren / zijn gewoon door de Golf te zeilen / en zo Noorwaards aan te stieren / tot dat zy uipen de Passaad-wind komen; en dan laaten zy 't zo verre Oostwaard loopen als zy willen. Dit is ook de gewoonlyke koers van Jamaika na Barbados / alhoewel zy somtyds langs de Karibische eylanden vaaren / en zich alleenlyk van de Zee-en-Landwinden bedienen. Zo passeren de schepen ook van Bortobello na Karthagena of Ste. Martha, of eenig andere plaats met behulp van die winden / indien de togt niet te verre is: en met deze winden zeilen kleyne vaartuigen in Westindie rondom de eylanden / of eenig gedeelte daarban / binnen een korten tyd.

In de Zuidzee bedienen de Spanjaards in hunne rogten van Panama na Lima zich ook van deze winden / tot aan Haap Blanco toe; maar in alle rogten bezipden die Haap / baaren zy zeerwaard in mer de Passaad. Aldus blijft dan het gebzup en nut dezer winden.

Winds blyft dan het gebruikt en nut dezer winden.

De Zeelieden die met kleine vaartuigen in Westindie sepien / weeten zeer wel wanneer zy een heldere landwind zullen krygen / door de mist die tegen den avond over 't land hangt; want het is een wisp teken van een goede landwind / als men een dikke mist / stil als een rook / over 't land ziet hangen / zonder zich te verroeren: en als men tegen de wind opslabeert / ziet men na zulke tekenen; want als men geen mist over 't land ziet / dan zal de landwind maar slap en kort blieden nacht zyn. Deze tekenen heeft men voornaamlyk aan te merken by schoon weder; want in 't nat satzoen hangen de misten den ganschen dag over 't land / en dat heet tyd zonder dat zich een Land- of Zeewind verzoert. Indien men in de naamdag ook by schoon weder een donderblaag over 't land ziet / zo volgt 'er gemeenlyk een heldere Landwind.

Prez.

Deze Landwinden zyn zeer koud/ en schoon de Zeewinden altoos veel sterker zyn/ echter zyn deeze veel kouder. De Zeewinden zyn inderdaad heel verquikelyk/ vermits de heetste tyd van den dag is ontrent 9/ 10/ of 11 uren voór den middag; want dan is 't gemeenlyk stil/ en de menschen snakken na de lucht/ inzonderheid als 't laat is eer de zeewind opkomt/ doch als die komt/ verkoelt hy de hitte. Maar tegen den avond/ naadat de zeewind is gaan leggen/ wordt het weer heet/ tot dat de landwind komt/ 't welk somtyds niet voór middernacht/ of laater is.

Hierom is 't dat de lieden als ze na bedde gaan/ zich ontfleeden/ en neerleggen zonder iets op 't lys te dekken; jaide gemeene lieden op Jamaika spreiden matten by de deur/ of anders op hunne erben/ en gaan zo in de opene lucht leggen slaapen.

In Oostindie in 't Fort St. George neemen ze klepne veldbeddetjes/ welke zy buypen op hunne plaats leggen/ en alzo onder den blooten hemel slaapen gaan.

De Inwoonders van Jamaika, en ook die van 't Fort St. George neemen dan wel iets om zich te dekken tegen dat de landwind komt/ 't zy een kussen op de borst of tusschen de armen; maar 't bootsvolk/ dat den ganschen dag lustig gewerkt heeft/ legt ongedekt in de bloote lucht/ en dat somtyds den ganschen nacht doór eer zy ontwaaken/ voórnaamelyk zo zy sterke drank gebruikte hebben: maar dan zyn ze 's morgens zo sliep van koude/ dat zy zich naauweliks verroeren konnen/ daar op volgt dan dikwils de buykloop/ die hen na 't graf sleept: en dit is 't lot van veele wakkerre matroozen. Ondertusschen is 't jammer dat de Schippers geen beter toezigt op hun volk neemen/ dat zy niet doór eenige goede orders deeze gevaarlyke gewoonte van den ganschen nacht naakt te leggen/ verbieden.

V. HOOFDSTUK.

Van de LAND- en

ZEE-WINDEN,

Die alleenlyk op sommige kusten, en in eenige bysondere saizoenen van 't jaar waaijen.

Van de Summasentâs-winden in de Baai van Kampechie.
 Van de winden op de kusten van Karthagena. Van de Winden op de kusten van Mexiko, genaamd Popogaios.
 Van die op de kust van Koromandel, geheeten Terrenos. Van die by Malabar, doch op een verscheelend seizoen; en die in de Persiaansche Golf. Van de Hermatans op de kust van Guinea.

Ik zal beginnen met de Summasentâs-winden, gelyk menze noemt / die in de Baai van Kampechie waaijen. Deeze winden komen in de maanden van February, Maart en April, en waaijen alleenlyk in die baai tusschen 't hoog land van St. Martin en de Kaap Koncededo; welke plaatsen ontrent 120 mylen van malkanderen leggen. Ze zyn / egyptenlyk gesproken / noch Zee- noch rechte Land-winden; evenwel om dat ze eenigling van de strand af waaijen / so zou menze als een zekere soort van Landwinden konnen achten. Deeze winden zyn gemeenlyk Oostzuydoost in 't midden van de baai / alwaar het land Oost en West legt / en de rechte Landwinden aldaar zyn Zuydzuydoost. Maar vandaar na de Kaap Koncededo loopt het land Noozdoost / Noozdnoozdoost / en Noozd. Zo dat ze daar Landwinden worden / ten aanzien van het land / van waar ze waaijen : maar echter verscheelen ze van de Zee-en Land-winden ten opzigt van hunne duur : want deeze Summasentâs-winden waaijen drie of vier dagen / ja somtyds een week / nacht en dag achter een / zonder ophouden. Gemeenlyk zyn 't drooge winden die sneedig waaijen / en de schepen

die met Dersf hout van Trist gaan / ten tyde als deeze winden waajen / zeplen in 3 of 4 dagen tot aan de Kaap Koncededo, daar zyn op andere tyden wel 8 of 10 dagen toe van noode hebben: doch zelden evenwel meer / want men heeft 'er goede Landwinden en Zeehoeltens op andere tyden.

Deeze winden zyn gemeenlyk kouder dan de Zeewinden / hoewel echter 30 koud niet als de Landwinden / doch sterker dan die beyde. Ik heb nooit konnen bespeuren / dat die winden eenige verandering ontrent ons ligchaam maakten / bukten 't gene men by andere winden bespeurt. Maar de getyden als deeze winden op die kust waajen / zyn maar kout / voornaamelyk in de meiren van Trist; zo dat de barken die 't Dersf hout na de schepen brengen / genoodzaak zyn dan stil te leggen wyf gebrek van water.

Op de kust van Karthagena is 'er een byzondere soort van winden / die in de maanden van April, May, en Juny 30 heftig waajen / dat de schepen op de kust niet tegen de wind op konnen labeeren / zo lang die winden duuren. Deeze winden waajen 40 of 50 mylen boven / en ontrent 10 mylen beneden de stad Karthagena. Zy zyn zeer vinnig in het midden van 't kanaal tusschen die plaats en Hispaniola, en duuren 30 byna tot aan de kust van Karthagena: schoon zy somtyds 2 of 3 mylen van de strand / voornaamelyk 's morgens en 's avonds / wat slaauwer zyn. Zy komen gemeenlyk 's morgens vooordag op / somtyds ten 3 of 4 uren / en houden aan tot 9 / 10 / of 11 uren 's nachts / en dus waajen ze 10 of 11 dagen zeer styf achter een. Als dan zyn de Landwinden / behalven dat ze kout van duurt zyn / zeer slap / en komen niet verre van land; zulks dat het van 13 of 11 uren 's avonds / tot 3 uren 's morgens / gansch stil is / en geen wind te voelen een myl verre van den oever / alhoewel 'er 3 of 4 mylen verder wind is / en een wepnig nader een kleyn land-koeltje. Deeze winden zyn Noorodoost / gelyk de gemeene Passaad-wind is / maer de Zeewinden zyn Noorodoost ten Noorden / of Noorodoost.

Terwyl deeze felle winden waajen / is de lucht gemeenlyk zonder eenige wolken / doch bukten twyfel eenigfins beneveld / al is 't dat men 't juist niet ziet; want de Zon heeft dan geen recht byzupne schaduwt op de grond / maar schynt slaauw en donkerachtig. Ook ziet het 'er langs de him donker / dik / en byzig wyf / en als de Zon 's morgens en 's avonds dicht by de him is / vertoont het zich heel rood. Somtyds / hoewel maar zelden / als deeze winden waajen / is de lucht met eenige kleyne wolken betoogen / die een stofregen bybrengen. Maar schoon deeze winden zo vinnig zyn op de kust van Karthagena, echter zyn ze na de windzy en na de luuwe zyde / op zoodanig een afstand als ik reeds gemeld heb / zachter en maatiger: want de Zee- en Landwinden houden daar hun gestadige en geregelde streek. Ook zyn de kusten van Hispanjola of Jamaika niet van deeze felle winden gequeld / dan op 't midden van 't kanaal / gelyk hier vooren gezegd is.

Ik

Ik ben zelf op die kust niet geweest als die winden waaiden / echter heb ik dit verhaal zo dikwils van verscheide personen gehoord / dat ik van de waarheid daar van zeer wel voldaan ben: ja het is zo wel bekend by de Jamaik's Zeeleden / en de Kapers / dat zy een praatachtig mensch een Karthageense-wind noemen: ik heb 'er twee of drie gekend / die also geheeten wierden / en van my by geen andere naam bekend waren / schoon ik eenige maanden niet hen in 't zelfde schip was.

Enige van onze Engelsche Fregatten die na Jamaika gezonden waaren / hebben onderbinding van die wind gehad / wanneer zy door den Gouverneur na die kust gezonden wierden ; want labeerende tusschen Portobello en Karthagena , hebben zy / als zy op 10 mylen na by de laatste plaats quamen / zulk een sterke Zee-wind ontmoet / dat ze genoodzaakt zyn geweest hunne marszejls een reef in te binden / ja cyndelyke te goyden / en zo maar alleen met een schoberzejl voort te loopen / 't welk zy daarenboven somtyds ook genoodzaakt zyn geweest te reeben / en 8 of 10 dagen over een gelyk getal van mylen gevaaren hebben / en dat niet zonder groote moeite / en schaa-de aan zejlen en want. Dit brengt my in gedachten / hoe dat een Squadre Fransche Fregatten onder 't gebied van den Graave d'Estreex eens aan Jamaika quam / om met verlof van den Gouverneur daer hout en water in te neemen : En dewyl 't iets vzeindts scheen / dat zy / naardien ze maer van Petite Guaves quamen / gebrek daer van zouden hebben / wierdt hem gebragd / waarom zy / toen ze vandaar gingen / zich niet beter voorzien hadden. Waarop zy antwoorzen / dat zy van Petite Guaves na de kust van Karthagena waaren overgestoken / met voorneemen om onder die kust tegen de wind op gela-beerd te hebben ; maer dat zy zulke sterke winden daer hadden aangetroffen / dat zy 'er niet tegen op hadden konnen zejlen / en also weer hoers hadden gesteld na Petite Guaves ; maar 't selve niet hebbende konnen bereyken / waaren zy aen Jamaika aangekomen / om van daer door de Golf te gaan. En hoewel de Loodsen van Jamaika oordeelden dat de tyd van die winden al meer dan een maand verstreeken was / echter gaf de Gouverneur aan de Franschen verlof om water en hout in te neemen in Bluefields Baai , en zondt eenen Mr. Stone om hen derwaards te loodsen. Dit was in 't jaar 1679 / in een van onze Zomermaanden / maar welke is my vergeten / alhoewel ik toen ter tyd daar was.

In de Zuydsee op de kust van Mexiko , tusschen de Kaap Blanco op 9 graaden 50 minuten Noorder breedte / en Realeja op 11 graaden / welke twee plaatsen ontrent 80 mylen van een leggen / zyn 'er winden die alleenlyk in de maanden May, Juny, en July waajen / en van de Spanjaarden Popogayos genoemd worden. Zy waajen nacht en dag zonder verpoozinge / somtyds 3 of 4 dagen / of een week achter een / zynde heel heldere winden / doch echter niet sel. Ik heb eene van dezelve bygewoond / wanneer wy van de baai van Caldera

na Rejaleja voorten/ gelph gemeld is in 't eerste deel mijner Reystogt rondom de Wereld, in 't V. Hoofdstuk/ dewelke uyt den Noorden waalde.

In Oostindie op de kust van Koromandel zyn 'er winden die door de Portugeesen Terrenos genoemd worden/ omdat ze van 't land waaijen. Doch deeze zyn echter die Landwinden niet van welke ik reeds gehandelt heb/ want zy waaijen alleenlyk in Juny, July, en Augustus, en zyn in verschepte opzichten heel anders: want gelph de rechte Landwinden alleenlyk by nacht waaijen/ de avond en ochtenden daer onder begreepen/ zo waaijen deeze daarentegen 3 of 4 dagen zonder ophouden/ ja somtyds een week of 10 dagen achter een/ en gelph de rechte Nacht Landwinden zeer koud zyn/ zo zyn deeze daarentegen de heetste winden daar ik ooit van gehoord heb. Zy komen met een hoochende lucht op die wyze gelph de gene daar ik in 't eerste deel mijner Reyzzen pag. 281 van heb gemeld. Deeze winden zyn westelyk/ en komen in de maanden van Juny, July, en Augustus, 't welk de tyd is van de Wester Moufon, hoewel de rechte Moufon dan op die kust Zuidwest is. Als deeze heete winden komen houden de boornaamste lieden in 't Fort St. George zich binnens huys/ sluptende deuren en vensters dicht om dezelve uyt te houden. En ik heb eenige die daar woonden hooren zeggen/ dat als zy dus zyn opgeslooten geweest/ zy een verandering in hun lighaam konden voelen/ wanneer de wind ontlep. En niettegenstaande dat deeze winden zo heet zyn/ echter zweeten 'er de inwoners niet van; want hunne huyd is zo ruuw en hard/ gelph als of dezelve door 't vuur verschoot was/ boornaamelyk hunne aangezichten en handen/ en evenwel zyn ze gezond. Het zand dat zich door deeze winden verheft is een groote verhindering door de gene die bupteng huys hunne dingen te verrichten hebben; want gemeenlyk stuift het zand zo dicht als een rook in de oogen/ zo dat het verdek der schepen die op de reede leggen daar mede als bestrooid is.

Op de kust van Malabar heeft men ook diergelyke winden/ maar niet op dezelfde tyd van 't jaar: want gelph die op de kust van Koromandel in de maanden van Juny, July, en Augustus, ten tyde van de Wester Moufon waaijen/ zo heeft men deeze op de kusten van Malabar in de maanden van December, January, en February, als de Ooster of Noordooster Moufon waar: want de Oostelyke wind/ die dan de rechte Moufon is/ komt van het land van die kust over/ dewyl die de Westzyde is/ gelph de kust van Koromandel de Oostzy van dat lang Oostindisch voorzebergte is.

De Persiaansche Golf is niet min aanmerkelijker wegens deeze heete winden/ als de gemelde plaatsen: zy komen daar in de maanden van Juny, July, en Augustus, in de tyd van de Wester Moufon, en de hitte aldaar/ zo 'er gezegd wordt/ overtreft nog die op de twee andere kusten.

De Europeesche Hooplieden/ die in de havens van den Koning van

van Perſie handel drijven / verlaaten hunne woonplaatsen / gedruivende die heete maanden / en begeeven zich na Iſpahan , tot dat de lucht weer wat bedaart / maar hunne dienaars moeten 't upſtaan / en zo 'er te dier tyd eenige ſchepen daar zyn / moeten de Matroozen zich ook behelpen zo zy beſt kunnen. 't Wordt verhaald dat de Schippers daar bakken of troggen vol water houden / om 'er zich in te baaden / en hunne lighaamen voor die overbloedige hitte te beſchutten. Ik ben zelf nooit in die heete winden geweest / want ik vertrok van 't Fort St. George , eer ze op die kuſt quamen.

Op de kuſt van Guinea is een byzondere ſoort van Landwinden / die heel aanmerkelijk zyn / niet om hunne hitte / gelph de voorige / maar om hunne byſtere koude / en ter oorzaak van hunne doordringendheid. Men noemtze Harmatans / gelph my van verſchepdene bericht is / die op Guinea gebaaten hebben / maar voornaamelyk van een zeer verſtandig en eerbaaren Heer / Mr Greenhil Kommiſſaris van 's Konings ſchepen te Portsmouth; die op myn verzoek my een verhaal daarvan heeft gezonden / 't welk ik den Lezer niet beter kan mededeelen / dan in zyne eygene woorden / dewyl hy behalven de Harmatans ook de andere winden op die kuſt beſchryft.

MR. GREENHILS BRIEF.

MYN HEER,

IK ben ſederd mijne t' huyskomſt zeer onpaſſelijk aan de Jigt geweest , zo dat ik uw verzoek niet heb konnen beantwoorden : maar nu een weynig beter zijnde , zal ik op 't gene gy begeert te weten wegens de *Harmatans* op de kuſt van *Guinea* , zo wel antwoorden als mijne gelegenheid kan toelaaten. De gewoonlijke tyd dat ze waaijen is tuſſchen 't laaſt van *December* en 't begin van *February* , voor en naa welke tijden zy nooit heel ſterk zijn. Zy zijn zo overdaadig koud , ſcherp , en doordringend , dat de naaden van de vloeren , verdekken , en zyden van onze ſchepen , zo verre als ze boven water leggen , zo wyd komen te gaapen ; dat men 'er een breeuw-beytel met gemak een groot end kan inſteeken ; en die openingen blyven zo lang als die winden duuren , dat ſomtyds twee of drie , maar zelden vijf dagen is , 't welk ook het langſte is dat ik 't ooit gezien of van gehoord heb ; en als deeze winden ophouden , fluyten de reeten weer zo dicht alsof zy 'er nooit te vooren geweest waaren. De Inboor-

lingen zelve, en alle perſoonen daar woonende, zijn tot voorkominge van onheyl, geduurende dien korten tyd genoodzaakt, zich binnens huys te houden, poogende hunne wooningen zo dicht te maaken, als 't hen eenigſins moogelyk is; en zy zullen niet eens buyten deur komen, 't en zy door een meer als gemeen voorval daartoe genoodzaakt. Deeze wind is ook verderfelyk voor 't Vee, welks behoudenis dan in de zorg en toezigt van den Eygenaar beſtaat, om de beeſten ergens onder 't dak te krygen: of anders mag men verwachten dat het deerlyk daarmede geſteld zou zijn, als die tyd voorby is: want het helpt hen zekerlyk om den hals, en dat in een zeer korten tyd.

Dit heb ik zelf ondervonden aan een paar geyten, die voor de ſtrengheyd, van die lucht bloot geſteld zynde, binnen ontrent vier uren leevenloos waaren. Ja wy zelve, zo wy niet eenig hulpmiddel of lieflyke oliën gebruykten tot verzachtinge van de lucht, konden onzen adem niet zo wel haalen als anders, maar wierden byna verſtikt door de korte en ſcherpe ademhaalingen.

Deeze winden waaijen gemeenlyk tuſſchen Ooſt en Ooſtnoord-ooſt, en nooit verder Noordwaards: het zijn de geſtadigſte en ſtyfſte winden die ik ooit beſpeurd heb, komende zonder donder, blikſem, of regen, maar met een graauwe betoogen lucht, zonder eenige zonnelchyn in al dien tyd. En wanneer ze ophouden, komt de Paſſaad-wind, die altoos Weſtzuydweſt, en Zuydweſt op die kuſt waait, met de gewoonlyke getemperdheyd van lucht weder.

De kuſt van *Afrika* van de *Kaap Palmas* tot aan de *Kaap Formoſa* legt Ooſt en Ooſt ten Noorden, en ten naaſten by langs die ſtrecken waaijen de Landwinden op die kuſt, welke doorgaans ontrent ten zeven uren's avonds beginnen, en den ganschen nacht duuren, tot ontrent het zelfde uur in den morgenſond. Als dan is men gequeld met ſtinkende miſten en nevels aan ſtrand, die door 't opkomen van de Zeewind uyt de ſtrecken daar tegen over alle verdreeven worden, welke wind dan met een heldere koeke tot ontrent 5 uren in den naamiddag waait.

En hier ſtaat aan te merken als een algemeene zaak, dat in die en alle andere plaatſen binnen de *Zonnekeerkringen*, zo verre als ik 't ooit ondervonden heb, de wind door het land getrokken wordt; want indien een eiland of uythoek eenigſins rond-

ach-

achtig is, dan zullen de Zee en Landwinden recht tegen elkan-
deren aankomen ter plaats daar men is; zulks dat als men aan de
zuydzyde is, de Zeewind Zuyd, en de Landwind op zyne beurt
komende Noord zal zyn.

Als men op de kust komt poogt men de Kaap *Mount* te be-
reyken, of de Kaap *Miserada*, die 'er ontrent 18 mylen Oost-
zuydoost aflegt, en daarna zeylt men na de Kaap *Palmas*,
van waar 't land Oost ten Noorden draait, en de stroom dicht
aan den oever loopt op die zelfde streek na de bogt toe. Maar
in 't afvaaren poogen wy zo veel als doenlyk is *St. Thomas* te
bereyken, en van daar 3 of 4 graaden bezuyden de Lyn te loo-
pen; want hoe verder men Zuydwaards gaat, des te sterker
vindt men de winden, en voordeeliger om van de Afrikaan-
sche kust af te raaken; maar de gene die noordwaards daar van
afhouden, krygen gemeenlyk meer stilte, 't welk dan lange
reyzen maakt. Men blyft dan op die breedte tot dat men tuf-
schen 25 en 30 graaden beweften de Kaap *Lopez de Gonsalvo*
komt, en dan steekt men over 't zy na *Engeland* of *Westindie*.
Maar alhier staat aan te merken, dat als men eens beweften die
Kaap en op de Zuyder breedte is, de *Stroom* dan noordelyk loopt,
en de Wind is tot op 24 graaden breedte Oostzuydoost, gelyk
hy op dezelfde breedte benoorden de Lyn Oostnoordoost is. Ook
heb ik nooit eenige verandering in de stroomen bemerkt, 't en
zy in het seizoen der Donderwinden, want terwyl die waaijen
gaan ze gemeenlyk windwaards, alhoewel de Maan vol zynde,
of op 't veranderen staande, daar misschien dezelfde invloed heeft
als op andere plaatsen; schoon ik daar niet naauwkeurig heb op
gelet.

De gemelde Donderwinden komen gemeenlyk in 't begin van
April, en verlaaten de *Goud-kust* zelden voor *Juny*, en hun me-
nigvuldig bezoek leert ons hunne hoedaanigheyd kennen. Men
heeft somtyds 3 of 4 zulke vlaagen op eenen dag, maar dan
duuren ze niet lang, misschien niet boven twee uren, en de
voornaamste kracht en woede daarvan niet boven een quartier of
een half uur; maar zy zyn verzeld met een yslyke donder,
bliksem, en regen; en 't geweld van de wind is zo groot, dat
het lood, waarmede de huizen gedekt zyn, somtyds zo dicht
daar door opgerold worden, als of 't met menschen handen gedaan

was.

was. De Spaansche benaaming van *Tornado* geeft een omdraaijing of verandering van wind te kennen; maar de grootste kracht is doorgaans uyt den Zuydoosten, en de schepen die van de Kust moeten vaaren, bedienen 'er zich van om te loefwaard te komen.

Ik zal besluuten met deeze aanmerking van het seizoen waarin de Regens beginnen, het welk op de *Goud-kust* is ontrent den 10 April. *Oude Styl*. En dit kan men doorgaans aanmerken van 15 graaden Noord, tot 15 graaden Zuyderbreedte, dat ze de Zon tot op 5 of 6 graaden volgen, en zo met hem voortgaan tot dat hy de *Keerkring* genaderd is, en dan tot een gelyke stand weder te rugge keert. Dit zal ik door 't volgende exempel verklaren. 't Kasteel van de Kaap *Corso* legt op 4 graaden 55 minuten Noord. Ontrent den 10 April (*Oude styl*) heeft de Zon byna 12 graaden Noorder *Declinatie*; en op dien tyd beginnen de Regens, en duuren by de Inwoonders dier plaats tot dat hy zijn loop tot aan de grootste schuynthe van den Evenaar volbragt, en weer tot een gelyke stand in 't Zuyden gekomen is. Dit zelfde acht ik dat ook verstaan mag worden van andere plaatsen binnen de *Zonnekeerkringen*.

De *Variatie* (waar ontrent ik in 't jaar 1680 dikwils opmerking nam) was 2 graaden 10 minuten Westelyk. En doorgaans vloeit en ebt het op de voornoemde plaats by Volle en Nieuwe Maanen Zuyzuydoost en Noordnoordwest; en 't water ryft en valt ontrent 6 of 7 voet.

Ik verblyf

MYN HEER,

Van 's Konings werf by
Portsmouth den 5
Juny 1698.

UE. Ontmoedige Dienaar
HENRY GREENHILL.

Maadat ik deezen brief van dien Heer ontbangen had / schreef ik weder aan hem om zyn gevoelen te hebben wegens 't gene ik gezegd heb van de Lengte op welke 't best is de Lyn te passeeren / als men van Guinea na Westindie gaat: en 't gene hy daar op antwoorde was als volgt.

Mr,

Mr. GREENHILS

T W E E D E B R I E F.

MYN HEER,

IK heb 'er niet tegen dat men de Lyn passeert op de lengte van 35 of 36 graaden, bewesten de Kaap *Lopez*, en men kan 't ook wel op 30 doen als winden sneedig blyven. Maar als men maar weinig wind heeft, dan loopen we gemeenlyk bezuyden de Lyn totdat wy de Wester afstand bereykt hebben, en dan stieren wy in 't passeeren Westnoordwest, en West ten Noorden na *Barbados*.

En dis fraat verder aan te merken (gelyk ik U. reeds heb te kennen gegeven,) dat hoe verder men Zuydwaards van de Lyn blyft, men zo veel te sterker en voordeeliger winden heeft.

Ik blyf

MYN HEER

Uw verpligte Vrind

en Ontmoedige Dienaar

HENRY GREENHILL.

Ik acht dat het den Leezer niet misshaagen zal dat ik hier nog twee andere brieven van een eerbaaren Scheepskapiteyn inboege / omdat ze in 't algemeen by de stoffe die ik nu verhandel / en ook in 't byzonder op de kust van Guinea, zeer wel passen.

En gedeelte van twee Brieven van Kapiteyn

JOAN COVANT

Van

PORTBURY.

Aan zeker Heer te

L O N D E N.

MYN HEER,

IK heb het Boek van *Mr. Dampier*, 't welk UE. beliefd heeft my te zenden, aan Capiteyn S... toegezonden. Ik heb het doorlezen, en leezenswaardig bevonden, want het is niet alleen vermaakelijk, maar zo ik geloof waarachtig.

Ik heb 'er eenige aanmerkingen op gemaakt, hebbende diergelijke zaaken die hy verhaalt ook op andere plaatsen bevonden: gelijk als daar hy pag. 47. van een *Zuygvisch* spreekt: Deeze zijn 'er by menigten op de kusten van *Angola* en *Madagaskar*, en tusschen de Kaap *Lopez de Gonsalvas* en de rivier *Gabon*: zy zijn van zulk fatsoen; gelijk hyze beschryft.

Op 't gene hy verder pag. 53 verhaalt van *Ambergrys*: Ik heb bevonden dat de Indiaanen in de Golf van *Florida* valsch *Ambergrys* te koop aanboden, inzonderheyd op de breedte van 25 graden, alwaar verscheydene van ons volk in 't jaar 1693 daarmede bedroogen wierden.

't Gene *Mr. Dampier*, pag. 248 van de luyheyd der *Mindanayers* zegt, even 't zelfde kan men ook van het volk van *Loango* op de kust van *Guinea* zeggen.

Hunne manier van Godsdienst, verhaald pag. 258, is dezelve als die welke ik te *Algiers* op de kust van *Barbarye* gezien heb.

Het

Het Nacht-danffen der *Hoitentotten* aan de *Kaap van goede hoop* by nieuwe en volle maan pag. 388. wordt ook gepleegd by de Inwoonders van *Loango*, *Molinbo*, en *Kabendo*.

Ik zal UE. een kleyn verhaal geeven van een voorval te *Loango* in 't jaar 1693. Wanneer wy Zuydwaards gekomen waaren op 2 graaden 40 minuten Noorder breedte, en 8 graaden 25 minuten lengte, bewesten den *Meridiaan* van *Lundy*, zynde den 31 Maart, hadden wy een flappe wind uyt den Zuydzuydwesten, en Zuydwest met regenbuyen. Aldaar zagen wy geweldige schoolen van Visschen, voornaamelyk *Albikores* en *Bonetos*: ook waaren 'er veele Haaijen van 10 of 12 voet lang: Wy vingen 'er tot tyd-kortinge ontrent 100 van. De andere visch vingen wy als we dezelfde van noode hadden, en kreegen eens op een dag met leedige hoeken, een ton vol daarvan. Deeze visschen hielden ons gezelschap tot dat wy onder den Evenaar gekomen waaren, op de lengte van 4 graaden 3 minuten beoosten den *Meridiaan* van *Lundy*. Dit was den 27 April. Wy hadden de wind Zuydoost, en Zuydoost ten Zuyden, met een sneedige koelte, en klaar weeder, maar een zeer sterke stroom te lywaard. Op dien dag, wanneer de visschen ons verlieten, ving ik een *Albikore* die 75 pond woog: het is een zeer sterke visch, zo dat het vischgereedschap ook heel sterk moet zijn, omze te vangen.

De stad *Loango* heb ik bevonden te leggen op de Zuyder breedte van 4 graaden en 30 minuten benoorden den *Meridiaan* van *Lundy*, van waar ik den 7 October 1697. na *Jamaika* vertrok.

Wanneer wy de winden Zuyd, Zuyd ten Westen, en Zuydzuydwest met een sneedige koelte bevinden, en dat ze na 't Zuydwesten, en na 't Zuyden verschieten, dan stieren wy Westwaards, tot op 14 graaden lengte, bewesten *Loango*, en daar krygen wy de winden veranderlyk van Zuydzuydoost tot Zuydoost, met heldere koelten. Wanneer wy op 34 graaden bewesten *Loango* komen, dan zijn we 16 graaden bewesten de *Meridiaan* van *Lundy*, en daar bevinden wy dat de winden verschieten van Zuydoost ten Oosten tot Oost ten Zuyden, en Oost, en zo blyven ze heel sneedig, totdat men Westwaards tusschen 3 en 4 graaden Zuyder breedte voortlopende aan 't eyland *Fernando de Noronko* komt, het welk ik bevonden heb te leggen op de breedte van 3 graaden

54 minuten 30 *sec.* Zuyd: En door een eervaarenheyd van twee togten heb ik deszelfs lengte bevonden op 40 graaden 59 minuten Westwaards van *Loango*, en 22 graaden 51 minuten van den *Meridiaan* van *Lundy*. Dit eyland vertoont zich met een zeer hooge spits, en als men 'er dicht by komt, gelykt de spits wel naar een groote kerk: Aan de Noordwester zijde is een kleyne baai om in te ankeren: maar de schepen moeten vry na aan den oever komen, omdat 'er een diep water is. Men heeft 'er overvloed van visch, en op het Eyland is ook eenig versch water, en eenig kleyn en laag geboomte. Wy zagen 'er geen ge- dierte op dan Honden: het wierdt eertyds door de *Portugeezen* bewoond; maar de *Hollander* toen in oorlog met hen zynde, namen het in, en voerden de *Portugeezen* alle weg. Ik acht dat het Eyland ontrent 4 Engelsche mylen lang is, leggende Noordoost, en Zuydwest; dicht aan de Noordzyde zijn eenige klippen die vry hoog boven water steeken, beneffens veele vogels, als zeemeeuwen, en een soort van kuykendieven. De stroom gaat daar sterk na 't Noordwesten, de verandering is zeer weynig. Wy stierden vandaar Noordwest, met heldere Zuydooste en Oostzuydooste winden, om den Evenaar te paf- seeren en 't eyland *Tabago* aan te doen; 't wel ik volgens mij- ne koers bevond te leggen op 11 graaden 33 minuten Noor- der breedte, en op 48 graaden 19 minuten lengte bewesten *Fernando*; zijnde de *Meridiaans* distantie van *Fernando* 1721 En- gelsche mylen; en volgens myne rekening legt *Tabago* bewesten den *Meridiaan* van 't eyland *Lundy* 51 graaden 10 minuten.

In deeze vaart, tusschen die twee eylanden, bevinden wy sterke kortgaande baaren, die heel ligt op 't verdek slaan, waaruyt wy besluyten dat 'er een sterke stroom gaat: en zulks schynt te ontstaan uyt de groote rivier aan 't vaste land, die niet verre van ons in die doortogt is. *Tabago* is een hoog eyland, met een fraaije zand-oever aan de Zuydweste- zijde, alwaar de *Hol- landers* eertyds een groot Fort hadden, totdat zy in de laatste Hollandische Oorlog aldaar door de Engelschen bestookt wier- den. Van dit eyland stelde ik mijne koers na *Jamaika*, en be- vond dat de Noordoosterhoek, op 18 graaden Noorder breedte, en op 13 graaden Weste lengte van *Tabago* lag. De *Meridiaans* afstand van *Tabago* is 749 Engelsche mylen West. Wy zagen op

die togt geen land of eyland, totdat wy by de Noordoofter hoek van *Jamaika* quamen, dewelke op de Weſter lengte van de *Meridiaan* van *Landy* aflegt 64 graaden 10 minuten, en beweeſten de ſtad *Loango* 82 graaden 18 minuten. Ik zal hier alleenlyk byvoegen, dat ik acht dat de *Gallopagos* eylanden veel Weſtelijker leggen, dan onze Zeebeſchryvers dezelve ſteilen, gelyk *Mr. Dampier* zulks ook aanmerkt in zijne *Reystogt rondom de Wereld*.

Ik ben

MYN HEER.

U E. zeer onderdaanige Dienaar

JOAN COVANT.

Forbury den 12
Octob. 1698.

Een gedeelte van een tweeden Brief van

KAPITEYN COVANT

Gefchreven uyt

B R I S T O L,

Den 10 December 1698.

MYN HEER,

Den uwen van den 6 deezer is my wel ter hand gekomen, met de ingeflootene vraagen, welke ik zal trachten te beantwoorden, voor zo veel als mijn geheugenis my toelaat, want ik ben tegenwoordig van huys, en niet by mijne *Journaalen*, enz.

1. De gemeene *Paſſaad-winden* op de kuſt van *Angola* waaijen van Zuydweſt tot Zuyd, tot op ontrent 12 graaden lengte van den *Meridiaan* van 't eyland *Landy*.

2. Ik hebze altoos in dezelfde hoek bevonden, en niet onder-

h h 3

he-

hevig aan verschieten, 't en zy dat ze fomtyds dicht aan de strand een streck meer Westelyk zyn.

3. Het droog saizoen op die kust bevond ik te zyn van 't laatst van *April* tot *September*, hoewel fomtyds vermengt met eenige aangenaame Regenvlaagen. Van 't nat saizoen kan ik zulk naaukeurig bericht niet geeven.

4. De rechte *Zeewind* heb ik daar gemeenlyk bevonden te weezen, van Westzuydwest tot West ten Zuyden, als 't mooi weeder is; en de *Landwind* Oost ten Noorden. Maar zo 'er een Donderwind opkomt, die loopt het kompas rond, en zet zich eyndelyk Zuydwest, 't welk de rechte Passaad-wind is.

Ik ben de Uwe

JOAN COVANT.

VI. H O O F D S T U K.

Van de

S T O R M E N,

Stormen niet zo menigvuldig, maar heviger tusschen de Zonnekeerkringen. Voortekens van dezelve komste Van Noorder stormen; de tyden en plaats en daar ze waijen. Tekenen dat zy op handen zyn. Noorder-Banken. Een Chokolaat Noordewind. Een Noorder storm voordeelich voor schepen gaande van Kampechie na Jamaika. Van Zuyder stormen; de tyden en plaats en daar zy waijen. Beschryving van een Zuyder storm op Jamaika, en in de baai van Kampechie. Veel visch in die storm gedood. Van Orkaanen. Beschryving van een zeer schrikkelyken Orkaan by Antego, waardoor veel visch en zeevogels sneuvelden, 't Verschil tuss-

tusschen de Noorder-banken , en de wolken voor een Orkaan, zynde geschakeerd met glinsterende kleuren. Typhons in Oostindie dezelfde als Orkaanen in Westindie. Van Moufons in Oostindie. Een storm door de Portugeezen genaamd de Elephanta , 't welk de geweldigste Moufon van dat saizoen is.

De Stormen binnen de Sonnekeerkringen zyn gemeenlyk by ons bekend door den eenen naam of den anderen / om dezelve van andere gemeene winden te onderscheyden : en hoewel de stormen daar zo menigvuldig niet zyn / als dichter by de Aspunten / niettemin verwacht menze jaarlyks in hunne gewoonlyke maanden / en als zy komen / dan waajen ze ongemeen fel / alhoewel 'er ook wel jaaren zyn dat ze niet komen / of ten minsten niet zo overfel waajen als wel op andere tyden. En gelyk die winden doorzgaans zeer barmhertig zyn / zo zyn ze van korten duur / in vergelykinge van de stormen die men op hooger breedten ontmoet.

In Westindie zyn 'er driederley / telweeten / Noorder Stormen , Zuyder Stormen en Orkaanen ; in Oostindie zyn 'er maar tweederley / naamelyk Moufons en Typhons.

Alle deeze soorten van geweldige Stormen / uytgenomen de Noorder / ziet men te gemoet op zekeren tyd van 't jaar / en het is aangemerkt door de gene die 'er in geweest zyn / dat men eenige uren eer zy opkomen / zekere voorteekens daar van ziet.

De Noorder stormen zyn hevige winden die dikwyls in de Baai van Mexiko van October tot Maart waajen. Men verwachtze gemeenlyk tegen de nieuwe of volle maan / in dat gansche gedeelte des jaars / maar in December en January zyn ze 't hevigst. Deeze winden houden zich juist niet alleenlyk in de Baai van Mexiko , maar daar zyn ze 't menigvuldigst / en woeden 'er met het grootste geweld. Zy waajen ook zeer heftig aan de Noordzy van Kuba , en in de Golf van Florida , alsmede omtrent Hispanjola , Jamaika , en 't kanaal tusschen Jamaika en Portobello , en in de gansche zee tusschen de eplanden en 't vaste land / tot aan 't epland Trinidad toe. Maar van Jamaika Oostwaards / uytgenomen aan de Noordzy van 't epland Hispanjola , waajen ze niet harder dan een vry sneedige Zeewind. Zy zyn daar Westnoordwest / of Noordwest / doch in 't saizoen van Mexiko waajen ze 't sterkst Noordnoordwest / en dit is 't saizoen van Westelyke winden in die Gostelyke deelen van Westindie , gelyk ik in 't III. Hoofdstuk dezer Verhandeling reeds heb aangewezen. Ik zal nu in 't byzonder spreken van degene die in de Baai van Mexiko waajen / en wat tekenen zy ons van te vooren geeven.

Doorzgaans door een Noorder storm is het weder zeer schoon en klaar /

klaar / met een heldere lucht en wepnig wind / en die verschietende van
zyn rechte streek / of de gemeene Passaadwind der kust / en zachtelyk
Zuyd / Zuydwest / en West een dag of twee vooz de storm waasende.
Van de Zee bescpeurt men ook een boozteken / dooz een ongemeene en lan-
ge eb : want een dag of twee vooz een Noozder storm / kan men naau-
welyks eenige bloed in zee bemerken / maar men heeft een gestadige eb.
Doch zweeven de Zeevogels vooz de storm gemeenlyk ober 't land / 't
welk zy op andere tpden niet zulke groote blugten en troppen niet doen.
Als alle die tekenen t'zamen komen / mag men wel staat maaken dat 'er
een storm op handen is. Doch het grootste en aanmerckelykste teken van
een Noozder storm is een zwarte wolk die in 't Noozdwesten 10 of 12 graa-
den boven de him opryft : de boven kant van die wolk vertoont zich zeer
effen en gelyk / en wanneer het bovenste van de gemelde wolk eens 6 /
8 / 10 / of 12 graaden hoog is / dan blyft hy daar gelyk met de him
staan / zonder eenige beweeginge / en dat somtyds twee of drie dagen eer
de storm komt ; doch op andere tpden ook wel niet boven 12 of 14 uren /
maar nooit ninder.

Deze wolk dus na aan de him leggende / word niet gezien dan
's ochtens en 's avonds / of ten minsten vertoont zich dan alleen-
lyk 30 zwart : Dit noemen de Engelsche Zeelieden een Noozder
bank. En als wy zodaanig een wolk in dat gewest zien / in de vooz-
noemde maanden / dan maaken wy ons klaar om tegen een storm
voorzien te zyn ; want al is 't dat zulk een wolk somtyds eenige och-
tenden en avonden zich vertoont / en wy 'er de upwekkinge niet van
gewaar worden / echter laaten wy daarom niet naa op onze hoede
te zyn / vermits een Noozder storm nooit zonder de voozboode van
zulk een wolk komt. Maar indien de wind na 't Zuyden verschiet /
niet mooi blyvend weder / dan mist het nooit. Zo lang de wind
Zuydzuydwest / of eenigfins bezuyden 't Westen blyft / waait hy zeer
slap : maar 30 dja als hy benoozden 't Westen schiet / begint hy wak-
ker op te hoelen / en schiet dan Noozdoost met een styde koude ; en
het duurt dan niet lang / of hy loopt Noozdnoozdwest / en waait
daar het sterkt en langst. Hy duurt somtyds een of twee ermaal /
en somtyds langer. Wanneer de wind eerst Noozdwest word / en de
zwarte wolk als dan opryft en verduypt / zal hy misschien maar
vooz een korte stoot duuren / gelyk een Onderwind ; en dan word
de lucht weer klaar ; en de wind blyft of Noozdwest met een styde
hoelte / welke de Zeelieden van Jamaika een Chokolade Noorder stoo-
ker noemen ; of anders djaait hy weder na 't Oosten / en zet zich
daar. Maar als de wind in 't Noozdwesten komt / en de wolk staan
blyft / dan blyft de wind zeer fel duuren / en dat 30 lang als de zwarte
bank dicht boven de him hangt. Mer zodaanig een Noozder storm
heeft men veeltyds zyn dzoog en klaar weer ; doch somtyds heeft men
ook wel sterke regen : en hoewel de wolken die den regen brengen
niet het Noozdwesten of Noozdnoozdwesten komen / 30 schynt echter
de

de zwarte bank dicht by de kint zich niet te beweegen / totdat het grootste geweld van de storm gebrooken is. Als de wind uyt het Noor'dnoordwesten na 't Noorden schiet / dan is 't een teken dat de storm op zyn hoogst is geweest / voornamelyk zo hy beoosten het Noorden draait; want dan loopt hy haast om na 't Oosten / en zet zich in zyn gewoonlyke streek / met mooi weder. Maar zo hy van 't Noorden na 't Noordnoordwesten draait / dan zal de storm nog een dag of twee duuren / immer zo fel als te booren / en dat niet zonder zwaare regen.

Als de Jamaikas schepen met Ders hout uyt de Baai van Kampechie komen in 't seizoen van die winden / dan hebben ze gaern een Noorder storm / want zo een stoker brengt het schier tot aan Jamaika; en ik heb nog nooit gehoord dat eenige van onze schepen in zo een storm verongelukt zyn / hoewel ze somtyds by wat ontrampeneerd zyn geworden: maar de Spanjaards lyden 'er gemeenlyk veel dooz / en zelden loopt 'er een jaat vooz by dat 'er in dat seizoen niet eenige in de Baai van Kampechie verongelukken; dewyl zy met hunne schepen zo niet doen / gelyk met de onze: want zy zeplen dan maar met een fok en bezaan / en nooit met een groot zepl en bezaan / noch ook met een bezaan alleen. Maar wy houden 't gemeenlyk met het groot zepl en de bezaan; en zo de wind al te fel woedt / bedienen wy ons van de bezaan alleen; en indien wy 't zo ook niet kunnen uphouden / dan maaken wy de bezaan siebzig / dooz een groot gedeelte van 't zepl te reeven. Indien dan evenwel de wind en zee ons nog te sterk is / dan laten wy 't vooz de wind afloopen / maar niet vooz dat wy eerst ons nyterste gedaan hebben / inzonderhep zo wy dicht by een opperwal zyn. De Spanjaards daarentegen in Westindie, (gelyk ik reeds gezegd heb) houden 't met een fok en bezaan; maar dat moet noodzaakelyk een schip groot geweld aandoen / voornamelyk zo 't lang is. 't Is waar dit gerief siekt 'er in / dat wanneer zy gezind zyn het vooz wind te laten afloopen / zy de bezaan dan maar behoeven op te haalen / waardooz de fok het schip terstond doet draagen; en 't is om die reden geloof ik / dat zy 't doen. Maar wanneer de wind zo fel woedt / dat zy 't niet langer op zy kunnen houden / dan laten zy 't vooz wind afloopen / totdat zy op 't land slypen en stranden. Wy heugt van twee Spanjaards die zo deden / terwyl ik in de Baai was. Het een was een Konings schip / genaamd de Piscador, het welk op een zand-oever strandde / een Engelsche myl betwischen de rivier Tobasko. Het ander was tot op 4 of 5 mylen na het land genaderd / en ontquam de schipbreuk / dewyl de storm begon op te houden / maar wierdt dooz Kapiteyn Hewer, een Kapier / die toen in de Baai was / genomen: de groote mast en bezaans mast waaren reeds gekapt in den storm. Bepde deeze schepen quamen van Vera Cruz, en waaren aan de Noordzyde van de baai toen de storm hen eerst overviel. En hoewel wy deeze wyze niet volgen / echter hebben wy middelen om onze schepen zo wel te doen

baaren als zy: want indien naadat het bezaans zepl opgehaald en gezord is / het schip 't niet wil dzaagend houden / dan moet men 't door eenig hoofd-zepl doen / 't welk ons evenwel somtijds te leue sielt. Gelijck 't eens gebeurde dat wy in een hevige storm waaren / zeplende van Virganie, en wy hadden 't een poos booz wind laten afstooopen met bloote vaes: maar 't schip / door een misflag van den genen die 't bestier had / schoot tusschen de baaren in / en de Zee ging zo hol / dat elke baar ons dreigde te overspelen / en ons ook te gronde mogt hebben doen gaan / indien ons deks waar ingeslagen geweest. De Schipper / wiens schuld dit was / tierde als een dul mensch / en riep om een byl om de bezaans hoofdtouwen te kappen / en die mast overboord te zetten / 't welk inderdaad een middel mogt geweest zyn om 't schip weer opn zy streek gebragt te hebben. Kapiteyn Davis was toen Quartiermeester / en meer bebaaren dan de Schipper; en zed hem derhalven dat hy nog wat zoud ophouden / op hoope van het schip door eenig ander middel op zyn streek te brengen. De Kapiteyn was ook van dat verstand. Onze groote rae en folke-rae / waaren nu neer gelaaten tot by dicht aan 't verdek / en de wind waaide zo fel dat wy geen hoofd-zepl durfden losmaaken / want het zoud ons ontwaaid hebben / en al 't volk in 't schip zou niet magtig geweest zyn / het weer te gorzen; derhalven hadden wy geen hoop om het door dat middel te doen. Ik stond te diert tyd met eenige van ons volk op 't verdek / en onder andere eenen M. Jan Smalbone, die toen het voornaamste instrument van onze behoudenis was. Kom, zed hy tegen wy / laat ons by de hoofdtouwen van de folkemast een weynig opklimmen, misschien zal dat het schip doen draaijen, want ik heb dat wel eer gedaan. Wy wachtte na geen antwoord / maar liep terstond heenen / en ik hem naa. Wy klommen de hoofdtouwen half wege op / en spredden toen de slippen van onze rokken uit / waarop het schip terstond dzaagend raakte. Ik geloof dat wy 'er niet boven 3 minuten geslaan hadden / of wy hadden ons oogmerk bereykt / en quamen weer beneden. Maar ondertusschen was de wind in ons groot zepl geraakt / en had het losgewaaid / en hoewel de groote rae by laag neer gelaaten was / en zo veel van ons volk zich op de rae begeeven hadde als 'er op konden / behalven dat het verdek ook vol volks stond / zo was echter alle moeite vergeefs om het zepl te gorzen / maar wy waaren genoodzaakt het langs het touw af te snijden / en zo op 't verdek te laten vallen.

Hebbende dus van de Noorder stormen gehandeld / zo zal ik tot de Zuyder treden.

De Zuyder stormen zyn ook zeer binnig. Ik heb van deeze soort van stormen niet vernomen / dan aan Jamaika. De tyd wanneer zy daar waajen is in de maanden van Juny, July, en Augustus, in welke men nooit Noorder stormen heeft. De grootste kracht deezer winden is in 't Zuyden / daar zy den naam van dzaagen. Waarin zy verscheelen van de Orkanen die men ourrent de Karabische eylanden heeft /

heeft / weet ik niet / 't en zij dat ze meer op eene streek van 't kompas
blyven / of dat ze vroeger in 't jaar komen dan de Orkaanen : maar die sto-
men welke men Orkaanen noemt / had men op Jamaika nooit gehad /
toen ik daar was : echter heb ik sedert verstaan dat zij de woede daarvan
al eenige reysen gevoeld hebben. Maar toen ik my op Jamaika onthield /
was 'er een geweldige Zuyder storm / waardoor veel groote boomen
omwaalden / zonder echter veel andere schaade te doen. Evenwel liep
Port Royaal groot perikel van weggespoeld te worden / want de zee
deed een inbreuk dwars door de stad : en indien het geweld van 't ontweer
maar eenige uren langer geduurd had / veel jupzen zouden weggespoeld
geweesen zijn : want de hoek lands waar op de stad staat is zand / het
welk reeds zeer sterk begon weg te spoelen ; maar dewyl de storm ophield /
geschiedde daar geen verder schaade. Dit gebeurde in July of Augustus
des jaars 1674.

Waderhand in de Baai van Kampechie zijnde / hadden wy daar een
veel heftiger ontweer / in 't jaar 1676 in Juny. De Houthakkers noem-
den het zelve ook een Zuyder storm.

Ik was toen ter tyd in de Wester kreek van de Wester meer bezig met
houthakken. Twee dagen eer deeze storm begon / liep de wind na 't Zuy-
den / en vervolgens na 't Oosten / met een slagge koelte. Het weder was
schoon / ende Oorlogsmansvogels quamen by menigten over 't land zwie-
ren / 't welk zij niet gewoon zijn. Dit deed sommige van onze Houthak-
kers zeggen / dat 'er binnen korten tyd schepen zouden komen / want zij
hielden dit vliegen van deeze vogels voor een zeker teken van de aankomst
van schepen. En sommige zeiden dat zij op Barbados gewoon hadden /
en dat men daar doorgaans had aangemerkt / dat zo veel als 'er van
die vogels over de stad quamen vliegen / zo veel schepen ook aldaar aan-
quamen : en volgens dien regel lieten zij zich zottelyk voorstaan / dat 'er
hier ook een menigte van schepen stonden te komen ; alhoewel 't onmooge-
lyk was dat zij zich verbeelden konden dat 'er 't honderste deel van zo veel
schepen komen zouden / als zij vogels zagen vliegen. Maar 't gene waar
over ik my meest verwonderde / was dat ik zag dat het water twee dagen
ebde / zonder vloed / totdat de kreek by welke wy woonden / sehier droog
was : men had aldaar by laag water gemeenlyk 7 of 8 voet diepte / maar
nu was 'er in 't midden van de kreek niet boven drie voet water.

Den tweeden dag na deeze ongemeene Eb / ontrent ten 4 uren / begon
de lucht heel donker te betrekken / en de wind wyt den Zuydoosten wak-
ker op te hoelen / en zo toe te neemen ; dat in minder dan twee uren tyd
alle onze hutten omgewaaid lagen / op een na / dewelke wy met
groote moeite met stelen stutteden / en wy schooren toutwen over het dak /
welk wy aan stormen van boomen vastmaakten ; en kroopen 'er toen al
't samen in / totdat de storm ophield. Het tegendeel zeer sterk den meesten tyd
van de storm / en ontrent twee uren nadat de wind optreek / quam het
water zeer sterk inloeyen. 's Anderendaags stond het zo hoog als de
daken van de kreek / 't welk hooger was dan ik het ooit gezien had.

De bloed bleef onderuffchen duuren / en liep sneller de kreek op / dan ik het ooit in het grootſte ſpringez gezien had; 't welk my vreemd dacht omdat de wind Zuid was / 't welk daar een aſtandige wind is. Ook nam de regen niet af / zulkſ dat 's morgens ten 10 uren de oevers van de kreek heel overſtroond waaren. Ontrent ten 12 uren 's middags bragten wy onze hand aan de 3de van onze hut / en maakten die aan de ſtomp van een boom vaſt; want dit was nu onze eenigſte toeblygt die wy verwachten konden / vermits het land wat verder binnenwaards veel laager was / dan daar wy waaren: zulkſ dat men dooz 't boſch niet gaan kon wegens het water / behalven dat de boom in met wortel met al waaren uptgerukt / en zo wonderlyk ober malkanderen lagen / dat het ſchiet onmooglyk was daar dooz te komen.

De ſtozm bleef dien ganſchen dag tot 's avonds ten 10 uren duuren / en toen begon hy af te neemen / 30 dat het 's morgens ten 2 uren ganſch ſtil was.

Deze ſtozm had in de boſſchen zeer wonderlyk werk gemaakt / en veel boomen met de wortels uptgerukt. De ſchepen die te Trist en One-bushkey lagen / hadden 'er de woede ook van gevoeld / want van de vier die zich daar bebonden waaren 'er drie van hunne ankers geſpoeld / en een daarvan wel 20 ſchjeeden booz by het hoogwaters merk op 't eyland Trist geworpen; de twee ander waaren zeelwaard ingedreeben / 30 dat men van 't eene ſederd nooit meer gehoord heeft.

De biſch leedt ook zeer veel dooz deezen ſtozm / want wy zagen 'er een menigte van aan ſtand geworpen / of dood dypben in de meiren. En evenwel ſtrekte deze ſtozm zich geen 30 mylen windwaards van Trist upt; want Kapiteyn Vally van Jamaika ging maar drie dagen booz de ſtozm vandaar / en was geen 30 mylen van ons toen wy het ontweer zo fel hadden / en echter wierdt hy 'er niets van gewaar; maar hy zag wel zwarte en pſyke wolken / gelyk hy hier maanden daarna van Jamaika weder te Trist komende / verhaalde.

Ik zal nu van de Orkaanen ſpreken. Deze zyn geweldige ſtozmwinden die booznaamelyk ontrent de Karibiſche eylanden woeden: alhoewel ik verſtaan heb dat Jamaika einigen tyd herwaards ook veel aanſtoot daarvan geleeden heeft; maar dat is geweest ſederd dat ik daar was. Men verwachtze in July, Auguſtus, of September.

Deze ſtozmen zo wel als de Noorder of Zuider ſtozen / geeven booz eenige tekenen van hunne aankomſt. Zelf ben ik 'er nooit in geweest / maar heb onderzoek deswege gedaan by veel die 'er in geweest waaren / en zy quamen alle daar in overeen / dat 'er zachte winden en mooi weer booz afgingen / of een zwaare regenbui / of anders regen en ſtilte te gelyk.

Ik zal een exempel verhaalen van een die te Antego boozblet in Auguſtus des jaars 1681 / 30 als 't my verhaald is van Mr. Jan Smalbome hier vooren genoemd / die booz Honſtapel diende op een

een ſchip van 120 ton / met 10 ſtukken / geboerd door Kapiteyn Gadbury.

Door deeze ſtoorn regende het twee dagen zeer ſterk / en toen hielt het twee of drie dagen op; maar de lucht was betoogen en droevig / hoewel met wepnig wind. De planters hielden zich door deeze tekenen verzekerd van een Orkaan, en waarſchouwden de Bevelhebbers der ſchepen / op datze zoort mochten draagen / inzonderhepd Kapiteyn Gadbury, die zyn ſchip in de Muskito-baai in St. Jans haven kortz te vooren had gekleſhaald. Hy dus getwaarſchoutd / had zyne goederen weer aan boord doen brengen / zynde ſupker / ſiroop / en Rum, hoewel hy echter maar zyne halve lading inhad. Hy had zyn ſchip ook vertuyd zo vaſt als hy kon / met alle zyne kabels en ankers / behalven eenige kabels die hy aan land aan groote boomen had vaſt gemaakt. Dien dag dat de ſtoorn begon / 's avonds ontrent ten 7 uren / quam hy / upt breeze daarboort met al zyn volk aan land / en ging in een arme planters hut / ontrent een halve Engeliſche myl van ſtrand. Zo dra als hy daar gekomen was / zynde nog geen 8 uren / quam de wind zeer ſterk upt den Noordoofen / en ſchietende na 't Noorden en Noorweſten / zetten hy zich daar / met geweldige regens. Dit duurde ontrent 4 uren / en daar op wierdt het ſtil / en de regen hieldt op.

In leeze ſtuke zondt hy 3 of 4 van zyne Matroozen heen om te zien in wat ſtaat zyn ſchip was: Zy vonden 't aan ſtrand gedreeben / leggende op zeyde / met de top van de maſt in 't zand. Naadat zy 't van alle kanten wel gezien hadden / keerden zy weer by den Kapiteyn / om hem verflag te doen van dien jammerlyken toefland; en zy ſpoeden zich zo veel als zy konden / omdat de wind nu zo ſterk upt den Zuidweſten begon te waajen / en dat zo heftig / dat zy door de takken van de boomen om de ooren gekleſt wierden / en 't regen de zo hard als te vooren. In de hut daar zy waaren konden ze naauweliks droog ſtaan / omdat 'er wepnig meer overend ſtoud dan de muuren: want de eerſte noorder buy had een groot gedeelte van het dak weg gewaaid. Zy bleven 'er echter tot 's andereendaags 's morgens / en komende toen by 't ſchip vonden zy 't bykans weer overend / maar alle de goederen waaren upt het rupin / en de ſupker upt de vaſten geſpoeld. Van de Rum vonden zy hier en daar nog een vat / zo op de ſtrand / als een quartier gaans in 't boſch / en ſonnige vaten waaren zo hard tegen de boomen gebonsd / dat het vocht daar upt lekte; dewyl 'er een geweldige beweging in de Zee was geweest / zo wel als in de lucht. Want in 't begin van den nacht / toen de Noordoofter buy woel / ſtroonde het water door 't geweld van de wind zo verre van de ſtrand / dat eenige ſchepen / die op 3 of 4 badem water in de haven ten anker lagen / op 't droog zaten / en zo bleven totdat de Zuidweſterbuy quam; en toen quamen de Zeebaaren met zulk een gruwelyk geweld aanrollen / dat ze niet alleen driftig / maar veele ook aan ſtrand gezet wierden. Een daarvan wierdt een end

wegs in 't bosch gevoerd / en een ander geraakte op twee klippen die dicht by malkanderen stonden / met het voorsteden op de eene / en 't achtersteden op de andere klip; leggende dus als een brug op die twee klippen / ontrent 10 of 11 voet boven de zee / zelfs by 't hoogste gety : Want het water ryst daar zelden boven twee of drie voet; maar in godaanige Orkaanen ebt en vloet het verbaerlyk.

't Waaren de schepen niet alleen die de woede deezer stormen gevoelden / maar het gansche epland leedt 'er door / want de huppen waaiden omberre / en de boomen wierden met de wortels uytgerukt / of aan de takken byster gebroken en gescheurd / en daar waaren geen bladeren / krupden / of eenig groen op het epland te zien; maar alles geleek wel een winter : zo dat eenig volk hyst daarnaa daar komende met een schip dat gewoon was op die plaats te vaaren / naauwelijx gelooven kon dat 'er het zelfde epland was. Ook was de woede van die storm niet alleen daar / maar Nevis en St. Kristoffel hadden 'er hun deel ook van. Doch Montsurat leedt wepnig aanstoot / hoewel men 14 dagen daarnaa diergelyk een storm ook daar had / en 'er groote rampen door leed ; maar te Nevis en St. Kristoffel had men 'er wepnig schaade van / alhoewel Antego zyn deel ook kreeg : en Kapiteyn Gadburys schip / 't welk eerst droog lag / wierde van de eene zyde der haven na de andere gedreeven / en daar op 't drooge zand gezet.

's Daags naa den storm was de strand met veelley blisc / groot en kleyn / als bynvischen / haagen / enz. bezaaid / en een menigte van Zeevogels waaren om hals geraakt.

Niemand denke evenwel als of 'er voor deeze Orkaanen of andere stormen / altoos eben dezelfde tekens voor af gaan : want daar is somtyds eenig verschil in / alhoewel ze echter alle duydelyk genoeg zyn / als men 'er wel op let. Daarenboven zyn deeze tekens somtyds dubbel / en somtyds maar enkel / en op den eene tyd duydelyker / dan op den anderen / gelyk zulks door eenig toeval kan gebeuren / te weeten door een hoogen berg die zich tusschen u en de him vertoont / voornaamelyk zo de berg Moordooft van u legt / dewyl dat de hoek is waarupt de Orkaanen gemeenlyk ophomen.

De wolken die voor een Orkaan gaan / verschelen hierin van de Moord-verbanken / dat daar de wolken die voor een Moorder storm zich vertoonen / eenpaartig en geregeld zyn / van een evengelyke huynte van de him af tot aan de hooftse kant toe / en dat zo recht als of ze met een lyn getrokken waaren ; de Orkaans wolken daarentegen hynne kruppen opsteeken / en voorwaards dringen als of zy alle om den voorrang streebden / en echter zo aan malkanderen geschakeld / dat zy alle zich gelyken bewegen. Behalven dat zyn de randen deezer wolken met verscheydene en yspike kleuren geboord / zo dat de uiterste kant van een blecke vuur-kleur schynt te zyn / 't gene naast daar aan volgt van een donker vaal / en dat naast aan 't liggaam van de wolke

wolfs vaak van een roodkopere kleur; de wolfs zelf/ die heel dik is/ ver-
toont zich zeer zwart/ en ziet 'er zo schrikkelijk uit/ dat men 't niet wel zo
kan uitspreken. Want schoon ik nooit een Orkaan in Westindie be-
gewoond heb/ echter heb ik 't recht afbeeldel daarvan in Oostindie ge-
zien/ en de uitwerkingen waaren dezelfde: En zeker ik weet geen on-
derscheid tusschen een Orkaan by de Karabische eyslanden in Westindie,
en een Typhon op de kust van Cina in Oostindie, dan alleen in den naam/
en ik geloof dat beyde die benaamingen niet anders willen zeggen dan een
geweldig storm.

Ik heb eenen dezer stormen beschreeven in 't XV. Hoofdstuk myner
Reystogt rondom de Wereld pag. 305. Wy wierden van dezelve voorsz
gewaarschouwd door vliepde weder/ en een yssige wolfs / met zodaanige
kleuren geschakeerd/ als ik hierbooren gemeld heb/ ophiomende in 't noord-
oosten/ vanwaar het geweld van de eerste wind ook quam; daarna liep
de wind zuidwest/ en waalde immer zo fel als te vooren uit den noord-
oosten/ 't welk zeer overeenkomt met de Orkaan by Antego hierbooren
beschreeven: maar hy duurde langer dan die. Voorts waaijen ze op beyde
plaatsen in een en denzelfden tyd des jaars/ het welk is in July, Augu-
stus, en September, en gemeenlyk ontrent de volle of nieuwe maan.

Een andere zaak waarop wy moeten letten is/ dat beyde die plaatsen
benoorden den Eenaar leggen/ hoewel niet net op dezelfde breedte. Doch
ik zal van deze Typhons niet meer zeggen/ dewyl ik reeds daarvan ge-
meld heb in de eerste Afdeeling dezer Reystogten in 't II. Hoofdstuk/ op
myne togt na Tonquin, pag. 24.

De Moufons in Oostindie zyn de naaste winden waarvan my te
spreken staat; doch ik versta daardoor niet de kust-passaadwind/ wel-
ke ik reeds in deze verhandeling beschreeven heb: want hoewel het
woord Moufson een algemeene benaaming is van de wind welke men
aldaar door Oost en West onderschept/ volgens de streken vanwaar
ze waaijen/ echter betekent het somtyds ook een storm/ waarvoor ik het
nu neem. En men kan zulks gemaklyk uit de 'tzenhang der re-
den verstaan/ of het gebzuyt wordt voor een Passaadwind/ of voor een
storm; want indien voor een storm/ dan voegt men 'er gemeenlyk eenig
bywoord/ als heftig, schrikkelyk, enz. by/ zonder eenig onderscheid van
Oost of West/ het welk men gemeenlyk gebzuyt als men van de Passaad-
wind spreekt.

Deze Moufons of stormen op de kust van Koremandel, worden on-
trent April of September verwacht/ dewyl die voor de twee verande-
rende maanden gehouden worden: want in die twee maanden begin-
nen de winden te verschieten/ en van die strek/ op welke zy versche-
dene maanden gewaald hebben/ na die te loopen welke daar recht
tegen over staat/ als van Oost na West/ of de andere weg om. Maar
gemeenlyk is die verandering verzel met een onstuipnige lucht/ die
op een geweldige storm/ of zwaare regen/ of op die beyde te gelyk
uitdrukt. Dit noemt men dan het vertrek van de Moufons; en 't

was in eenen van die stromen dat ik van Nikobar na 't epland Sumatra overvoer / gelijk ik verhaald heb in 't X V I I I. Hoofdstuk myner Reystogt rondom de Wereld, pag 358. Dit was de April-Moufon.

De September-Moufons zyn doorgaans heftiger dan die; niettemin volgens 't verhaal dat ik onlangs van 't Fort St. George ontbange heb / hebben zy zeer veel daar geleden door eene van de April-Moufons, die men zo wel mag noemen / schoon hy voor den gewoonlyken tyd quam.

Belangende de September-Moufons, schoon de tyd des jaars zo wel bekend / en de waarschouwing van derzelver aankomst byna zeker is / echter hebben onze Oostindische kooplieden zeer groot verlies daar geleden; want de kracht der winden komt vlak op dien oever aan / en ruist de schepen menigmaal van hunne ankers / en slingertze in een oogenblik op den zand-oever.

't Is zeker dat het gebrek van een veylige reede voor schepen het grootste ongerief van dat Kanton is / alhoewel de Engelschen die plaats byten alle twyfel van den beginne gesicht hebben om het middelpunt van hunnen handel in die gewesten te zyn: want alle onze Kantoren / en de handel in 't algemeen / beoosten de KAAP Komerin hangen tegenwoordig van dit af.

De Hollanders hebben op die kust / ontrent 20 mylen Noordwaards / eene plaats van belang / genaamd Pallakat, gehad; maar zy vertrokken met hunne meeste huysgesinnen en goederen vandaar / in 't jaar 1691 / gelijk ik in 't eerste deel myner Reystogt pag. 376. gewag gemaakt heb; en 't is niet onwaarschynelyk dat deeze woedende stormwinden eene van de sozaken geweest zyn / waarom zy die plaats verlieten; want zy hebben veylige havens en reeden genoeg in Indie, welke ons / tot ons groot nadeel / daar zeer ontbreken. Maar om weer tot de Moufons te keeren.

Zy waajen / gelijk ik reeds gezegd heb / hebigt in September, en zo my gezegd is / op verschevene streken van 't kompas.

De stormige Moufons op de kust van Malabar, verscheelen van die op de kust van Koromandel, dat zy gemeener zyn / en van April tot aan September duuren / 't welk zo lang is als de gemeene Wester Moufons duurt / hoewel niet zo menigvuldig in 't begin van die Moufon, als tegen 't laatz.

In de maanden van July en Augustus heeft men zeer quaad weder / want men heeft 'er dan schier onophoudelyk een gestadige ontroede lucht vol van zwarte wolken / die zwaare regens / en menigmaal zeer felle winden voortbrengen. Maar tegen 't schepden van de Moufon hebben zy een schrikkelijke storm / by de Portugeezen de Elephantia genoemd / dewelk van 't quaad weder een bestuip maakt; want zy sieken daarna in zee zonder meer voor eenige storm in dat seizoen te vreezen.

Deeze

Deze hevige winden waajen vlak op den oever / en zij sluypen de havens op die kust / inzonderheid die van Goa, zo dat 'er geen schepen in of uyt kunnen; maar naadat de hevige winden voorbij zijn / dan gaat de kust weder open / en blyft zo tot het naaste seizoen. Dit heeft zeker verstandig Heer / die gedurende dit quaad weder te Goa was geweest / my verhaald.

Ik zal nu alleenlyk nog zeggen / dat deze Stozmen op dezelfde tyd des jaars komen / als de Orkaanen in Westindie, en de Typhons op de kusten van Cina, Tonquin, Kochinchina, en Kambodia, in de Oosterdeelen van Oostindie, en dat alle die plaatsen benooyden den Evenaar leggen.

VII. HOOFDSTUK.

Van de

SAIZOENEN

Des

J A A R S.

Het nat en droog seizoen aan de Noordzy van den Evenaar, en aan de Zuydzy. Plaatsen daar men veel droog weeder heeft, gelyk als een gedeelte van Peru, en Afrika. Van regenachtige kusten, als Guinea. Waarom Guinea meer aan regen onderhevig is, dan de kust van Brasilië, die daartegen over legt. De tyd van Suyker-maaken. Van de seizoenen te Suriname. Baaijen meer aan regen onderworpen, dan uythoecken. Blyken daarvan, als te Kampechie, Panama, Tonquin, Bengale, enz. Bergen meer aan regens onderhevig, dan laage landen: Jamaika een blyk

h h

daar.

daarvan. Het eyland Pines by Kuba een natte plaats, alsmede Gorgonia in de Zuydzee. De manier op welke de Donderwinden opkomen.

Gelyk de Zomer en Winter de twee verscheelenste seizoenen in onze gewesten zyn / 30 zyn het nat en droog weeder zulkz onder de verzengde luchtstreek. De Europeers noemen dezelve somtyds Zomer en Winter / doch meesten tids het Nat en Droog weert.

Deze seizoenen aan elke zyde van den Evenaar verscheelen 30 wel als de seizoenen van Zomer en Winter in de gemaatigde luchtstreeken / of dicht by pder Aspunt; want gelyk het Zomer na de kant van de Noord pool is / wanneer men Winter by de Zuid-pool heeft / 30 ook in 't tegendeel: want als 't schoon en droog weeder benoorden den Evenaar is / dan heeft men bezupden den zelven storming en regenig weert / uptgenomen op eenige wepnige graaden na aan den Lyn / en dat nog ook maar op sommige plaatsen.

Daar is ook een verschil tusschen de verzengde en gemaatigde luchtstreeken / 't zy benoorden of bezupden den Evenaar; 30 dat wanneer het schoon ende droog weeder onder de eene is / het Winter is onder de andere; waarentegen wanneer men Winter in de eene heeft / 30 heeft men Zomer in de andere. Ik spreek nu van plaatsen leggende aan dezelfde zyde van de Evenaar; want wanneer de Zon de Nachtebeming passeert / en na eene van de Sonnekeerkringen toegaat / dan begint hy het Aspunt daar hy naast by is te verwarmen / en hoe dicht ter hy 't zelve nadert / 30 veel te meer is de lucht blyten de Sonnekeerkringen klaar / droog / en heet. Onder de verzengde luchtstreek daarentegen (schoon aan dezelfde zyde van de Lyn) hoe verder de Zon af is / 30 veel te drooger is 't weeder: maar wanneer de Zon nader komt / wordt de lucht wolfiger / en het weeder vochtiger: want de regens volgen de Zon / en beginnen ter wederzyde van den Evenaar / hoiz naadat de Zon de dag en Nacht-evening gepasseerd is / en duuren tot dat hy te rugge keert.

Het Natseizoen begint aan de Noordzy van den Evenaar onder de verzengde luchtstreek / in April of May, en duurt tot September of October.

Het droog weeder komt in November of December, en duurt tot April of May.

In de Zuidre breedte verandert het weeder op dezelfde tyden / maar niet dit onderscheyd / dat de drooge maanden aldaar / natie maanden in de Noorder breedte zyn; en 30 in 't tegendeel aan de andere zyde / gelyk ik reeds gezegd heb. Echter beginnen en eindigen de natte en drooge seizoenen alle jaaren niet net op eenen tyd des jaars; ook zyn alle plaatsen niet evenveel aan nat en droog weert onderworpen: want op sommige plaatsen heeft men minder regen dan op andere.

dete / en by gebolg meer droogte. Maar doozgaans hebben de plaats-
sen onder de Lyn / of dicht by dezelfde / haare zwaarste regens in Maart
of September.

Wijhoeken / of kusten die meest vooz Passaad-winden bloot leg-
gen / hebben gemeenlyk 't beste weerder. Daarentegen diepe Baai-
jen en bogten des Lands / inzonderhepd zulke die dicht by de Lyn
leggen / zyn meest aan regens onderhevig. En nochtans is 'er zelfs
tusschen de baaijen en bogten veel onderschepd in 't weerder / ten op-
sigt van droog af nat; want het weerder zo wel als de winden / schynt
zeer veel dooz toevallige oorzaken geregeerd te worden / en die oorz-
zaaken / hoedaanig ze ook zyn / schynen aan groote verandering onder-
woopen te wezen.

Maar om tot zaaken te komen / zo zal ik met de droogste kusten
beginnen / en eerst met die van Peru van 3 tot 30 graaden Zuyder breed-
te. Aldaar regent het nooit / noch ook in zee een groot end / als 250 /
of 300 mylen van Land; en zo ook niet een groot stuk wegs landwaard
in / hoewel ik niet net weet hoe verre. Echter heeft men 'er's moogens
somsyds mist / twee of drie uren lang / maar zelden na 10 uren: Ook
heeft men 'er dauw by nacht.

Deze kust legt Noord en Zuyd / en heeft een open Zee na 't Wes-
ten / en een schakel van zeer hooge bergen / loopende langs den oever ten
Oosten / en de winden zyn 'er gestadig Zuydelijk / gelyk ik hier vooren
in 't tweede Hoofdstuk gezegd heb.

Ik heb daar ook een vergelyking gemaakt zo van de winden op
de kust van Afrika op dezelfde breedte / als van de stand der kusten;
Doch dit onderschepd is 'er / dat de kust-passaad-winden aan de
Amerikaansche kant verder van land waaijen / dan die van de Ame-
rikaansche zyde. En moogelyk ontstaat dit verschil uit de ongelijk-
hepd van 't gebergte in die twee landstreeken: want het is bekend
dat de Andes in Amerika van de hoogste soort van bergen in de wer-
eld zyn; maar of 'er op de vaste kust van Afrika op die zelfde
breedte eenige zo hoog zyn / weet ik niet; als hebbende zulks nooit
gehoord / ten minste van zodanige die in 't gezigt der Zeebaarende lie-
den leggen.

Ik zal nu spreken van het weerder op de Afrikaansche kust / het
welk schoon 't niet zo droog is als de kust van Peru, echter komt
het naast daar aan. Het weerder is daar zeer droog van Maart tot aan
Oktober, 't welk het droog seizoen is.

Het regenseizoen / 't welk van Oktober tot Maart duurt / is ge-
maatigd / zonder dat het zo overdaadig is / als in de meeste andere
plaatsen op die breedte; zulks dat men 't alleenlyk het nat sei-
zoen kan noemen om dat men 'er dan eenige zachte regenblaagen
heeft.

Daar zyn ook eenige Donderwinden / maar niet zo veel als in
andere plaatsen van Oost- of Westindie, de kust van Peru uitgezon-
derd.

derd. En indien de hoogte van de Andes de oorzaak is / dat de rechte Oostewind in de Vreedzaamte zee, tot op 200 mylen van den oever / geen plaats vindt / daar de Passaadwind nogtans binnen 40 mylen van de Afrikaansche kust waait / zo zou men moogen vermoeden dat die kust zulke hoogen bergen niet heeft. En by aldien die Amerikaanse bergen de winden in hunnen loop stuyten / waarom zouden ze ook de wolken niet komen breeken eer ze aan den oever komen / en also de oorzaak zou van het droog weder aldaar? En gemerkt beyde die kusten eveneens leggen / en de wind eveneens is / waarom zou het weder ook niet even 't zelfde zijn; indien 't niet waare dooz de ongelijpheid tusschen de bergen der kusten? Want de Oostzyde van die bergen heeft regen genoeg / gelyk men kan afneemen uit de groote rivieren die zich vandaar in de Atlantische zee ontlasten; waarentegen de rivieren op de kust der Zuydzee maar zeer weynig en kleyn zijn / zo dat ook sommige van dezelve een goet gebelte van 't jaar gansch weg droogen: alhoewel ze in 't seizoen wanneer de regens landwaard in aan de Westzyde van 't gebergte komen / weder opzwellen / het welk ontrent February is.

Gelyk ik van de drooge kusten gesproken heb / zo zal ik nu van de regenachtige melden. Ik zal beginnen met de kust van Guinea, van de Kaap Lopes af die op eene graad ten Zuyden legt / en zo voorgaan de gansche bogt langs en de geheele Westkust tot aan de Kaap Palmas.

Dit is een zeer natte kust / onderhevig aan geweldige Donderwinden en overdaadige regens / voornaamelyk in July en Augustus, in welke maanden daar naauwelijks een mooie dag is. Deze gansche kust legt by dicht aan den Eenaar / en nergens boden 6 of 7 graaden daarvan af; zulks dat men uit die nabijheid aan den Eenaar alleen zou moogen gissen dat het een regenachtige kust is / want de meeste plaatsen dicht by de Lyn zijn zeer aan regens onderworpen / alhoewel sommige meer dan andere / ondertusschen mag men Guinea rekenen wel voor eene van de natste plaatsen in de wereld: Daar moogen plaatsen zijn daar de regens langer duren / maar nergens zijn ze heviger.

En gelyk de nabijheid van de Lyn een groote reden van de natheid dier landstreek kan zijn / zo zou men ook uit dezelve gelegenheid moogen gissen dat 'er veel regen moet wezen: want daar is een groote bogte lands een weynig benoorden de Lyn / en vandaar strekt het land zich Oost en West gelyk de Lyn uit. En deze omstandigheden elk byzonder genomen / missen zelden volgens myne waarneminge / en nog minder daar ze beyde 't zamenkomen. Evenwel zouden 'er nog andere oorzaken kunnen zijn / die deze uitwerkingen zouden moogen verhinderen / of ten minsten strekken om het geweld daar van te verzachten / gelyk op sommige andere kusten. Ik zal nu alleenlyk melden van de kust van Amerika die 'er tegen over legt / tusschen de Noord-Kaap benoorden den Eenaar / en de Kaap

Blanko

Blanko in Brasilië op de Zuyder breedte. Dit land legt schier in zodaanig een gestalte als de kust van Guinea, met dit onderscheid nochtans/ dat de eene kust bezuyden / en de andere benoorden den Evenaer legt. Weyde die voorgebergten leggen gelijks met de Evenaer / en tusschen hunne afstand van dezelve is een groot onderscheid; maar het onderscheid bestaat hier in / dat de eene kust Westwaards / en de andere Oostwaards weseit / zynde de een de Westelphse hoek van 't baste land van Afrika, en de andere de Oostelphse van dat van Amerika. De eene kust heeft alleenlyk een schampende wind / welke de uytwerking van twee streybighe winden schynt te zyn; en de andere kust legt open voor de Passaad-wind / en ontmoet zoudt koelte. De eerste wordt ontroerd door Zonderwinden en hevige regens geduurende het nat seizoen / 't welk is in May, Juny, July, Augustus, en September: maar de allernatse maanden zyn July en Augustus, wanneer het als zonder ophouden regent / ook zyn April en October somtyds wel natte maanden.

De andere kust van Amerika, die voor 't Oosten / Noordoosten / of Zuidoosten open legt / en een vyer Passaad wind geniet / is minder aan regen onderhevig; echter voor zo veel dezelve dicht by de Lyn legt / heeft ze haar deel daarvan / doch niet zo overbloedig / zo dat het by Guinea gansch niet te pas komt. En dewyl de Lyn benoorden dezelve legt / zo zyn de natte maanden aldaar van October tot aan April, en het droog seizoen van April tot October. Deze seizoenen strekken zich uyt tot 6 of 7 graaden benoorden de Lyn / 't welk ik niet weet dat in eenig ander gedeelte der werrelt zo is. 't Is waar de Kaap Lopes in Guinea legt op een graad ten Zuyden / en heeft echter 't zelfde weder dat het overige van Guinea heeft / het welk benoorden den Lyn legt.

De reden waarom de Europeers het droog seizoen Zomer / en het nat Winter achten / is om dat het droog seizoen hunne Oogst tyd is / voornaamelyk in onze plantazien / daar wy suiker maaken; want dan zyn de rieten zo geel als goud; 't is waar zy hebben dan weynig sap maar dat weynig is zeer zoet. Daar in 't tegendeel in 't nat seizoen / schoon de rieten ryp zyn / zy echter zo veel suiker / noch ook die zo goed is / niet uytleveren / al is 't dat men in 't kookken meer moeite daartoe doet. Weshalven men in de Noorder luchtstrecken / onder welke alle onze plantazien leggen / gemeenlyk met het maaken van suiker ontreut Hierstyd begint / naadat het droog seizoen de rieten tot een goede volkomenheyt gebracht heeft. Maar in de Zuyder gewesten / gelijks als op de kust van Brasilië / beginnen ze in Zuyl te werken.

Daar zyn ook plaatsen op de Noorder breedte dicht by de Lyn / alwaar het weder overeenkomt met de seizoenen in de Zuyder breedte / gelijks als te Suriname, alwaar schoon het op de Noorder breedte legt / de seizoenen echter eveneens zyn als in de Zuyder breedte: doch zulk een ander exempel als dat weet ik niet te geven. En schoon

het droog seizoen, de tyd is om de rieten af te snyden / en het is at seizoen om die te planten / echter zyn ze niet zo bepaald dat zy geen baai die beyde op een ander seizoen zouden doen; maar zy doen 't voornaamelyk om hun gemak; want zy kunnen op alle tyden van 't jaar planten / en dat men een goeden uytflag; inzonderheyt naa een gemaatigde regenblaag / 't welk dikwils in het droog seizoen gebeurt.

Maar ik zal voortgaan. Ik heb reeds gezegd dat Baaijen meerder regen hebben / dan uythoeken.

De Baai van Kampechie is een betwys daar van / want de regens zyn daar zeer zwaar / voornaamelyk in de maanden van July en Augustus. Daarentegen de kust van de Kaap Katoch tot aan de Kaap Kondecedo, die meer voor de Passaad-wind bloot legt / heeft op verre na zo veel regen niet / als de Baai van Kampechie.

De Baai van Honduras is ook zeer nat / alsmede die gansche bogt van de Kaap Gratia de Dios tot aan Karthagena toe. Maar op de kust van Karakkos en de Kaap la Vela, alwaar de winden snediger zyn / is het weder gemaatigder. Doch in de klepne baaijen daar tusschen in leggende is een onderscheyd; want in de baai van Merikaya, die een wepnig beoosten de Kaap la Vela legt / is veel meer regen / dan aan of by de Kaap.

De Baai van Panama, strekt ook tot een betwys daarvan / door de onmaatige regens / inzonderheyt aan de Zuidzyde van dezelve / van de Golf van St. Michiel af / tot aan de Kaap van St. Francisus toe. De regens zyn daarvan April tot November, maar in Juny; July / en Augustus zyn ze 't hevigst.

Daar zyn ook vele klepne baaijen bewesten die van Panama, die haar deel aan deze natte seizoenen hebben / gelyk als Dulce, de baai Kaldera, Amapala, enz. Maar Westwaards / daar de kust gelyker en effener is / zyn de seizoenen zo nat niet / echter zyn 'er dikwils zeer hevige Donderwinden.

In Oostindie zyn ook vele baaijen daar men zeer zwaare regens heeft / gelyk als de baai van Tonquin / die van Siam, de holte en Oostzyde der baai van Bengale: maar op de kust van Koromandel, welke de Oostzy van die baai is / is het weder gemaatigder / dewyl dat een effen / vlakke / en laage kust is. Doch op de kust van Malabar, die aan de Westzy van dat voorgebergte is / is het land hoog en bergachtig / en daar heeft men geweldige regens. 't Is waar de Westzyden van alle vaste kusten zyn natter dan de Oostzyden / de kusten van Peru en Afrika alleenlyk uitgezonderd; op de eerste van welke men de droogte zou kunnen toeschryven (gelyk reeds gezegd is) aan de hoogte van de Andes. En 't is waarshynlyk dat het geweld der regens dicht by die bergen voornaamelyk aan de Oostzyde daar van neerbalt / en zelden derzelver toppen raakt / of zo zulkz al gebeurt / zouden zy daar wel kunnen gebroken worden / en niet verder tepsien. Want onder andere aanmerkingen heb ik bepeurd dat

de bergen meerder regen ontbangen / dan laage landen / ik meen het laag land dat aan de zee paalt. Als by voorbeeld / de Zuydzy van Jamaica beginnende te Leganea, en vandaar Westwaards tot aan de zwarte rivier / al het vlak land en de velden ontrent St. Jago de la Vega, de On-de haven / en de kreupelboschvelden daar onder begrepen / dit alles is vlak effen land / dat zich veele mylen lang Oost en West uytstrekt / hebbende de Zee ten Zuyden / en de Bergen ten Noorden.

Deze bergen worden doorgaans eer met regen voorzien dan de laagge landen : Ik staat voor dat de regens daar eens wel drie weken eer begonnen / dan op 't vlakke land / dat aan de Zee palt / en nogtans zag ik alle dagen zeer zwarte wolken over de bergen hangen / en hoorde het daar donderen / en volgens de beweging der wolken scheenen zy na de zee toe te dypen ; maar zy wierden of in haaren loop gestuopt / of zyn weder te ruggekeerd na 't gebergte / of hebben hun nat uytgestoort eer zy vandaar quamen / en zyn also verdweenen tot groot verdriet der Planters / welker Plantazien en vee door gebrek van vochtigheyt quynen. Ja deze Wonderwinden zyn zo dicht by geweest / dat 'er de Zeelwinden voor hebben moeten zwichten / en een heldere wind uyt de wolken quam waagen ; en evenwel verdweenen ze zonder over 't laag dor land enige regen te storten.

Ik geloof dat het gebrek van tydige regenblaagen het grootste ongerief is dat die landstreeklydt / want ik heb in sommige drooge jaaren geweeten dat het gras in de velden verzengde en verdoorde / door gebrek van regen / en dat het vee daardoor stoff. Ook hebben 'er de Plantazien veel door geleden : maar zulke drooge seizoenen had men niet aan de Noordzyde van 't epland / alwaar de bergen aan de Zee leggen / of ten minsten niet verre daaraf : want daar waeren ze van bequaame regens voorzien by na 't gansche jaar door / ja zelfs in het droog seizoen / ontrent de nieuwe of volle maan. Maar dit is 'er weer af / dat de regens in het nat seizoen zo veel te zwaarden zyn.

Belangende de Vallejen landwaard in / die zyn aan zulke droogten niet onderhevig / als het vlakke land by de zee / ten minsten ik heb het niet bemerkt / noch zulks ook uyt andere gehoord.

Het epland Pines by Kuka is zulk een bekende plaats wegens regen / dat de Spanjaards op Kuba woonende zeggen dat het daar alle dagen 't gansche jaar door min of meer regent. De Kapers zeggen en gelooven zulks ook / want zy komen 'er dikwils ; maar dewyl ik 'er zelf geweest ben / kan ik dat zeggen niet bekrachtigen ; echter is 't wel bekend dat het een zeer natte en regenachtige plaats is. Het is maar een kleyn epland van 9 of 10 mylen lang / en 3 of 4 breed ; en in 't midden is een hooge spitse berg die gemeenlyk bewolkt is / en de Kapers zeggen dat die berg alle de wolken na zich trekt ; want al ziet men nergens geen wolken ontrent / echter is deeze berg zelden of nooit klaar.

Van Gorgonia in de Zuydzee wordt het zelfde verhaald: het is veel kleiner dan Pines; ik heb in myne reysstogt rondom de Wereld in 't VII. Hoofdstuk daer van gemeld.

Dit eplandje legt ontrent 4 mylen van 't basieland/ maar 't epland Pines niet boven 2/ en is veel grooter dan dit. De baste kust tegen over Gorgonia is zeer laag land/ maar Kuba dicht by Pines is by hoog/ en de berg van Pines is veel dikker en hooger dan die van Gorgonia, welke echter van een lustige hoogte is/ zo dat men hem 16 of 18 mylen verre kan zien. En hoewel ik niet kan zeggen dat het daer alle dagen regent/ zo weet ik echter/ dat het 'er zeer veel/ en ongemeen zwaar regent.

Ik ben driemaal op dat epland geweest/ en heb het elke reys zeer regenachtig/ en de regens zeer heftig bevonden. My heugt nog dat wanneer wy van Kapiteyn Scharp geschepten zynde/ daer weder quamen/ wy eens een ketel met Sjokolade over 't vuur hingen/ eer wy onze bark schoon maakten/ en dat naedat dezelve gekookt was/ en wy elk onze kalabas vol hadden/ wy daer van begonden te slurpen/ staande in den regen; maar daer was niet een van ons die yn helk updroonk; want het regende niet zulke groote druppels in onze kalabassen dat naedat wy zo veel Sjokolade en regenwater als ons luste ingesturpt hadden/ onze kalabassen nog meer dan half vol waaren; ja eenige van de maats die by my stonden/ zwoeren dat zy 't nat zo snel niet konden updroonken/ als 't daar in regende; ik vooz my wierd op 't laast moede/ en groot het gene 'er nog in myn kalabas was upt/ en zo dedden meest alle de andere.

Gelyk de wolken gemeenlyk over de bergen zweeven/ zo houden zy zich ook dicht by 't land. Ik heb iets daar van gemeld in myne reysstogt rondom de Wereld in 't X Hoofdst. en gezegd dat wy land opdoende/ gemeenlyk wolken boven 't zelfde zien/ schoon 't over al anders klaar en helder is. Dit strekt dan tot bekrachtiging van 't gene ik alhier gezegd heb/ dat de bergen gemeenlyke bewolkt zyn; want hoog land zien wy 't eerst/ en dat is doorgaans wolzig. Maar nu zal ik verhaalen hoe wy de wolken bevinden/ wanneer wy niet verre van land zyn/ 't zy langs den oever vaarende/ of ten anker daarvoor leggende. Ik vertrouw niet dat de Lezer zich zal inbeelden/ dat ik voor heb te bewyzen dat het daar nooit/ of ten minsten zeer weynig in zee regent; want elk een weet het tegendeel/ en ik heb reeds in dit verhaal van de winden in 't I. Hoofdstuk gezegd/ dat 'er zeer dikwils Donderwinden in verscheptene zeeën/ inzonderheyt dicht by den Oeraar/ en voornaamelyk in de Atlantische Zee zyn. Andere zeeën zyn 'er zo veel niet van gequeld/ nochte ook zelfs de Atlantische benoorden of bezuyden de Linie/ inzonderheyt als men nog een mooi end van land af is. Niettemin is 't zeer waarshynelyk dat de zee niet zo veel deel aan de Donderwinden heeft/ als 't land; want als men dicht by land is binnen de versengde lichtstreek/ ziet men het dikwils op land regenen/ wanneer het mooi
weert

Weer in zee / en naauwlyphs een wolfs aldaar te zien is. En schoon men de wind van land heeft / en dat de wolken schynen te komen aanduyven / echter daerheen zy menigmaal weder na 't land / eben als of ze door een zephten daat natoe getrokken wierden. 't Is waar / somtyds dypven ze een wepinig af / maar dan keeren ze doorgaans weer te rugge / of verdwynen ongevoeliglyk : en dat is de oorzaak dat de Daarvends-gasten / wanneer zy langs strand zeplen en een donderbuij ziert aankomen / dezelve wepinig achten / maar roepen / Het Land zalze wel oplokken. Echter gebeurd het somtyds dat ze na zee toe dypoen; doch het is iers zeldzaams als ze daar eerst ontstaan / want gemeenlyk komen ze boven 't land eerst op / en dat op een zeer sonderlinge wyze; want een kleyn wolke dat boven den top eens bergs ontstondt / heb ik menigmaal zo geweldig zien aangroeyen / dat het twee of drie dagen achter een regende: dit heb ik zo wel in Oolt als in Westindie / en in de Zuyd- en Noordzee bespeurd; en 't zal my niet ligt vergeeten hoe menigmaal ik door zulke kleyne wolken die in de nacht verscheenen / ben gestoord geweest. 't Is een gebruik dat het bootsvolk in die gewesten op 't verdek slaapt / voornaamlyk by de kapers / onder welke ik deeze aanmerkingen genomen heb. Op de kapers-schepen / inzonderheyd om op te leggen: elc man heeft 'er een / somminge twee / en daar dan een kuisen by voór 't hooft / en een deken om te dekken / dat is al de bedding die zulke slach van volk van noode heeft.

Ik heb dikwils myn leger gespreyd wanneer 't een schoone avondstond was / en den noytans voór dag genoodzaakt geweest om op te kraamen / alhoewel ik anders voór geen kleynje bedreef was. Ja dikwils ben ik en andere door 't zien van zulke een kleyne wolke zo bedroogen geweest / dat wy denkende dat de regen haast over zoude zyn / geleggen hebben totdat wy dzyppnat waaren / en dan eventwel eyndelyk nog hebben moeten opstaan. Maar om voórt te gaan.

Ik heb altoos bevonden dat wy in 't nat seizoen 's nachts meer regen hadden dan by dage / want schoon het over dag helder was / echter miste het zelden dat wy 's nachts niet een donderbloop of twee hadden. Als wy 'er by daag een hadden quam ze schielik op / en ging haast weer weg / zo dat de de regen pas een uur duurde; maar als 'er 's nachts een quam / schoon 'er wainig schyn van regen was / echter hieldt dezelve drie of vier uren achter een aan / doch doorgaans was dit niet verre van den oever / ook zagen wy dan dikke wolken over 't land / en veel donder en bliksem : daar by scheen 't ons toe dat het daar nog zwaarder regende / dan by ons; en waarichynelyk was 'er verder in zee nog minder regen / want gemeenlyk zag het wy klaar dien weg wpt.

HET VIII. HOOFDSTUK.

Van de

GETYDEN

En

STROOMEN.

Het verschil tusschen de Getyden en Stroomen. Geen plaats in den Oceaen zonder gety. Waar de getyden 't grootst, en waar ze 't kleynst zyn. Van de Getyden in de Haven van 't meir van Trist, en in de Baai van Kampechie. Van die tusschen de Kaapen van Virginie. De getyden in de Golf van St. Michiel, en de rivier van Guiaquil in de Zuydzee. Een misverstand wegens een Onderaardsche gemeenschap tusschen de Noord-en Zuydzee, onder de Landengte van Darien. Van de getyden op de Gallapagos eylanden; by Guam, een van de Ladronez; ontrent Panama; in de Golf Dulce, en de rivier Nekoya: op de kust van Peru, in Westindie; en by Tonquin, alwaar en by Nieuw Holland zy zeer ongereld zyn. Gissing naar de reede daarvan Vande getyden tusschen de Kaap van Goede Hoop, en de Roode zee. Van Stroomen, onstaande uyt de Passaadwinden; exemplen daarvan aan Barbados, aan de Kaap la Vela, Gratia Dios, en de Kaap Blanko tusschen Afrika en Brasilië. Van de Tegenstroomen. Van de Stroomen

in de baaijen van Kampechie en Mexiko. In de Golf van Florida. Van de Kakuses. Geen vreemde zaak dat het oppervlak van 't water recht anders stroomt als 't gene dieper is. Van de Stroomen op de kust van Angola; beoosten de Kaap van goede hoop; op de kust van Indië, benoorden de Lyn, en in de Zuydzee.

Hebbende aldus van de Winden en de Seizoenen des Jaars onder de verzengde Luchtsreek gehandeld / zo zal ik nu van de Getyden en Stroomen aldaar spreek.

Doo? Getyden versta ik het bloeijen en ebben der zee op of van een kust; welke eigenschap der zee algemeen schijnt te wezen / alhoewel niet net eveneens op alle kusten / zo ten aanzien van den tyd als de hoogte van 't water.

Doo? Stroomen versta ik een andere beweging der zee / die in verscheydene opzigten van de getyden verscheelt / zo wel in 't duuren / als in de loop.

De Getyden zou men kunnen vergelyken by de Zee-en Landwinden / ten aanzien dat ze dicht by land blyven / alhoewel ze overhandig bloeijen en ebben tweemaal in 24 uren: waarentegen de Zeewinden by daag op den oever / en de Landwinden des nachts daar van afwaaijen; echter houden zy hunne beurten al zo gezet als 't gety: Ook zyn de getyden en die winden niet verre van land.

De Stroomen zou men kunnen vergelyken by de kust-passaadwinden / dewyl zy sich wat verder van de strand afhouden / en 't is waarschynlyk dat ze doo? die winden gedreeven worden.

't Is een algemeen geloof / voornaamelyk onder de Zeebaarende lieden / dat de Getyden doo? de Maan geregeerd worden; en dat derzelver toeneeming en afneeming / zo wel als de dagelysche beweging / doo? die Planeet worden bestierd / alhoewel somtyds roevallige oorzaken in de winden de geregeldheyt daar van beletten.

In het leeren van 't Stuurmaanschap is het een van de eerste begiynselen / het gety wel te kahlen / dat is / de tyd van 't hoog water op alle plaatsen te weten / 't welk inderdaad zeer noodig is om van alle Engelsche Stuurlieden geweten te worden / om dat de getyden in ons kanaal geregelder zyn dan in andere deelen der Wereld.

Maar dewyl myn belett alleenlyk is om van getyden binnin / of dicht by de Zonnekeerlingen te spreek / zo laat ik 't verhandelen van de gene die op plaatsen dichter by Engeland zyn / aan de zodanige over die gewoon zyn langs die kusten te vaaren / dewyl zy alleen in dat

dat geheym kundig zyn / hebbende meer kennis dooz eerbaarenheyt (de beste leermeesteresse) bekomen / dan andere.

Ik ben op geen kust in de Wereld geweest / of het heeft 'er geëbden en gebloed / 't zy dan veel of weynig; en dit heb ik doozgaans aangemerkt / dat de grootste inloopen van rivieren of meiren gemeenlyk de sterkste getyden hebben. Daarentegen die kusten / welke minst met rivieren of meiren voorzien zyn / hebben de swakste getyden / ten minsten men bemerkte zo niet. Alwaer wyde rivieren of meiren heel diep landwaard inloopen / schoon daar in de mond van zulke rivieren of meiren een sterk gety gaat / echter bloeit het 'er zo hoog niet / als in zulke plaatsen daar de rivieren of meiren in een eng bestek bepaald zyn / schoon het gety aan de monden of ingangen van beyde even sterk gaat. Welk heeft men niet zulk een sterk gety aan of ontrent eplanden die verre van 't vaste land leggen / als wel op de vaste kusten.

Ik zal van deeze algemeene aanmerkingen eerst eenige exemplen geeven / en dan tot byzondere overgaan.

De plaatsen welke ik noemen zal zyn zulke daar ik zelf geweest ben / en alwaer ik die aanmerkingen heb genomen. Ik zal beginnen met het meer van Trist, in de Baai van Kampechie.

Deze plaats is heel aanmerkelyk / omdat ze twee monden heeft bair een aanzienlyke wyde / de eene is ontrent anderhalf Engelsche myl / en de andere ontrent twee wyd / eer men in een meer komt die zeven of acht duysende mylen lang / en drie wyd is. De andere mond legt 'er 7 mylen af / en is ontrent drie Engelsche mylen wyd / en 2 lang / eer hy zich in het meer opent. Daarenboven zyn 'er nog 3 of 4 kleynere meiren / dieper landwaard in.

De Getyden die in alle de meiren bloeien of ebben / gaan dooz de twee voorszemde monden in en uyt / waardoor ze zeer sterk loopen / zo dat de Spanjaards het groot meer Laguna Termina, of 't Meer der getyden / genoemd hebben / omdat het gety in die twee monden zo sterk loopt. En alhoewel het gety in de monden van het meer zo sterk gaat / echter ryft het niet naar maate van zyne snelheyt / want het grootste gety ryft en daakt niet boven 6 of 7 voet / ten zy by ongemeene gevallen / als stroomen of diergelyk / waarvan ik hierbooren gesproken heb.

In het kanaal tusschen de twee Kaapen van Virginie, alwaer de getyden heel snel loopen / hebben de bloeden en ebben geen overeenkomst met de snelheyt van 't gety tusschen de twee Kaapen. 't Is waar / daar zyn zo veel meiren niet als te Trist, in de Baai van Kampechie; maar daar zyn veel wyde rivieren / en een menigte van kleynere kreekken. Daarenboven is 'er op sommige plaatsen laag land; 't welk dooz de getyden overspoond wordt / zo dat al het water 't welk niet zulk een snelheyt binnen de Kaapen loopt / ongevoeliglyk daar vervolgden wordt.

Dit zyn exemplen van sterke getyden / veroorzaakt dooz groote

inbloeiden; alwaar echter het water maar weynig rust en valt / in bergelspinge van de sterke stroomen aan de monden dier bloeden. Ik zal eenige exempeljen geeven van groote inwateringen / alwaar 't veel sterker ebt en bloeit / dan op de andere plaatsen / alhoewel het gety aan de monden der inwateringen niet sneller gaat / dan op de voorsz. genoemde plaatsen.

Ik zal afsienlyk melden van twee rivieren in de Zuidzee waarban ik in myne reis stoegt rondom de Wereld gewag gemaakt heb / naamelyk de Golf van St. Michael, en de rivier Guaiquil.

In de Golf van St. Michael zyn veele groote rivieren / welke alle zich ontfangen in een meir van twee of drie mylen wyde. Dit meir is na de zee kant met eenige kleyne laage eyslandtjes bezet / en tusschen dezelve zyn eenige kreeften en schelven / waardoor het gety dagelyks in het meir / en vandaar in de rivieren / en zo weder te rug loopt / overstroomende weeten de gemelde eyslandtjes / zo dat de toppen van de laage boomen maar boven 't water opsteeken.

De rivieren die in dit meir loopen zyn by na nauw / en ter wederzyde met sieple oeders geboord / die een weynig hooger zyn / als de vloed gewoon is te komen / want by hoog water / staat het water schier met het land gelyk.

Het meir aan den mond der rivieren is / maar kleyn / en daar is geen andere weg voor het water om door te dringen / dan het meir / en de rivieren / en daarom rust en daalt het gety daar 18 of 20 voet.

De rivier van Guaiquil komt ten dien opzichte by na overeen met de Golf van St. Michael, maar de meiren die 'er dicht by waaren zyn grooter. Het gety rust en daalt daar 16 voet.

Ik weet van geen andere zulke plaatsen in de geheele Zuidzee / echter zyn 'er andere groote rivieren op de kust tusschen die plaatsen / maar geene daarvan zo aanmerkelijk wegens een hoog gety. Het zwaart gety in de Golf van St. Michael, zal byten twyfel oorzaak gegeven hebben toe die meening van sommigen / dat 'er een onderaardsche t'jamenloop tusschen de Noord- en Zuid-zeen is: en dat de Land engte van Darien is als een brug met getwelfde boogen / daar het gety gestadig onder doorloopt / even als onder de brug van Londen. En om deze waan te meer te versterken / zo hebben sommige gezegd / dat 'er gestadig een wonderlyk geraas is door die onderaardsche eb en bloed / zo dat de Inwoonders der Land engte 't zelve kunnen hooren; en dat de schepen die in de baat van Panama zeilen byster geseld en gins en weer gesingerd wozen; somtyds (zegt men) woeden ze door de kooking van 't water tegen de Eyslandtjes geslagen / en in een oogenblik op 't drooge gelaaten / of aan stukken gestooten zynde / woeden ze getrokken of verzwolgen als in een draaipeel / en staan gereed om onder de grond door met staande zeilen na de Noordzee gevoerd te worden. Men vertelt ook dat als

het gety bloeit / voornamelyk als 't water op zyn hoogst is / dat de eplanden in de baai dan alle overstroond worden / ja zelfs het land een groot stuk wegs / zo dat men 'er niets van zien kan dan de toppen van de boomen. Maar zo dit waar was / dan zoud het iets breeuws zyn / dat ik / en degene die by my waaren / nooit iets zulks zouden gezien of gehoord hebben. Want ik ben de Land-engte tweemaal gepasseerd / en was de laatste reys 23 dagen onderwege; en hoorde nogtans nooit eenig zulk geraas onder de grond aldaar. Ik heb ook in de Zuidzee / in bypde de reysen dat ik daar geweest ben / ontrent drie jaaren geworben / en verscheptene maanden van dien tyd in de baai van Panama geweest. En naadat ik vandaar ging bragten die van ons bootsvolk welke daar bleeven / nog veel langer tyd in die Baai toe; en nogtans troffen zy nooit zulke misfelphe draakholken aan / maar vonden 't daar zo vermaakelyk te zeplen / als in eenig ander gedeelte van de weerd. Ook heb ik nooit gehoord dat iemand van de Spanjaarden of Indiaanen van iets zulks eenig gewag maakte / in alle den ommegang die ik ooit met hen gehad heb / 't welk zekerlyk zoude geschied geweest zyn / indien zy iets zulks vernomen hadden / al was 't maar geweest om ons verbaerd te maaken / en van hunne lust af te schrikken.

't Is waar onze Landsman Mr. Gage maakt eenig gewag van zulke breeuws stroomen in die Baai / in zyn boek / genaamd Een Nieuwe Beschryving van Westindie; maar ik geloof dat hy dat op hooren seggen heeft aangenomen / of anders dat hy zezich op dat togte moet geweest zyn; want hy geeft 'er een zeer onvolkomen en kreupel verhaal van / eben als of hy zelf niet verstonde wat hy schreef. Ik zoud om die oorzaak alleen zyn gansche boek verwerpen / indien ik niet wist dat hy oprechtelyk van andere zaaken geschreeven had: Maar ik acht dat ik genoeg hier van gezegd heb / en zal daarom voortgaan.

Belangende de zwaare getyden welke men zegt in die Zee te zyn / ik heb 'er eenige exempel van gegeven / maar zy zyn niet zo groot als 'er wel verhaald wordt / ook ebt en bloeit het nergens zo sterk als in de Golf van St. Michael, alwaar de laage Mangrove eplandertjes inderdaad overstroond worden / aan den mond van het meir / zo dat de toppen der boomtjes alleenlyk boven 't water uytsteeken; want die eplanden zyn heel laag / en hebben geen hooge boomen. Maar echter worden de eplanden aan den mond van de Golf / eer men aan die laage eplandertjes komt / ook bykans overstroond / doch zy zyn zeer laag in vergelykingen van de andere eplanden in de baai van Panama, en zeker indien de eplanden in die Baai overstroond wierden / dan zou de stad Panama zelf veel ellen onder water staan. Maar dit is zo verre van de waarheid / dat de Paerl-cylanden, die zeer vlak en laag zyn / echter nooit onderloopen. Want het gety ryft en daalt daer niet boven 10 of 12 voet / aan de zuidelykste hoek daar van / die byna tegen over de Golf van St. Michael, en niet bo-

den 12 of 14 mylen daar van aflegt. En nochtans bloeit het daar 2 of 3 voet meer dan by of ontrent Panama, of eenige plaats in de Baai / 't en zy juist aan de monden der rivieren. Zo dat dan alle die andere pzaat- des zonder grond zy. Doch om voort te gaan.

Ik heb ook bemerkt dat de Eplanden die dier in zee leggen / zelfden zulke hooge getyden hebben / als die welke niet verre van 't vaste land zy / of ook als eenige plaatsen op de vaste kust zelf: Als by voorbeeld / aan de Gallapagos eylanden: die ontrent 100 mylen van 't vaste land leggen / ryft en daalt het gety niet boven anderhalf of twee voet / 't welk minder is dan op de vaste kust / want daer ryft en daalt het twee of drie voet / naar dat de kust nu of meer intrekkende van water heeft.

Guam een van de Ladronez eplanden geeft ook een blyk daar van; want het gety ryft daar niet boven twee of drie voet op zyn hoogst. In de Baai van Panama houden de getyden een geregeldt hoers dan op andere plaatsen op de kusten van Peru en Mexiko, weghalven ik dezelve op sommige plaatsen in myne Reystogt rondom de Wereld stroomen genoemd heb / inzonderheid by Guatulka op de Mexikaanse kust / in 't IX. Hoofdstuk; maar 't was inderdaad een gety 't gene ik daer een stroom genoemd heb / vloeiende en ebberende Oostwaards en Westwaards. De getyden ryzen en daalen daar ontrent 5 voet / gelyk op de meeste deelen der kust.

De Reja Leja ryzen en vallen ze 8 of 9 voet.

De Amapulla desgeliks 8 of 9 voet / en de bloed gaat daer na 't Oosten / en de eb na 't Westen.

In de Golf van Dulce en de rivier Neikoya ryft het gety 10 of 11 voet / maar op de kust van Peru 30 hoog niet / voornaamelyk tusschen de Kaap St. Francois en de rivier Guaguil, alwaar de bloed Zuyd / en de eb Noord loopt.

Aan 't eyland Plata ryft en valt het gety 3 of 4 voet; maar van de Kaap Blanco, van 3 tot 30 graaden Zuyder breedte / zy de getyden kleiner / en ryzen en vallen niet boven anderhalf of twee voet. De bloed op de kust gaat na 't Zuyden / en de eb na 't Noorden.

In al myn zwerwen met de Kapers nam ik acht op het ryzen der getyden / omdat in zulks wetende / altoos ook wist waar wy verstaan land konden haalen / en onze schepen schoon maaken; en 't zelfde wozor by alle Kapers zeer wel waar genomen.

In de meeste plaatsen van Westindie bloeit het gety weynig meer dan in ons Vanaal.

In Ootindie zy de getyden op de meeste kusten ook maar klein / en niet zo geregeld als by ons.

De ongeregeldeste getyden die ik daar ooit ontmoet heb zy by Tonquin, op ontrent 20 graaden Noorder breedte / en op de kust van Nieuw Holland op ontrent 17 graaden Zuyder breedte. Op beyde die plaatsen kan men het laagste water naauwlyks bespuren. De

getyden van Tongum zyn in 't byzede beschreeven door Mr. Davenport, die door Mr. James, toen hy de Opperste van de Engelsche Fah-toogz aldaer was / te werlt gesteld wierdt / om 'er naauwkeurig acht op te slaan. En het gansche verhaal daervan is te vinden in de Filosofische Verhandelingen der Koninglyke Maatschappy, waartoe ik den Lezer wyze.

Van Nieuw Holland had ik twee maanden tyd om op de getyden te letten. De bloed gaat daer Oost ten Noorden / en de eb West ten Zuiden / en het water ryst en valt omtrent vyf baden.

In al den tyd dat wy daer lagen was de hoogste springbloed drie dagen na de nieuwe of volle maan / zonder dat men eenige oorzaak in de wind of 't weeder kon bespeuren. Ik moet bekennen dat wy 'er over versield stonden / en schoon sommige van ons acht daer op sloegen in de springbloeden / die 'er waaren terwyl wy op 't zand lagen om ons schip schoon te maaken, gelyk ik gemeld heb in myne Reystogt rondom de Wereld, pag. 341. echter in die springbloed dat wy meenden af te haalen / om vandaer te vertrekken / sloegen wy 'er alle naauwer acht op dan in de voorige vloeden / want vele hadden 'er te vooren niet op gelet: Weshalven het grootste deel van ons volk / meenende dat het een misflag in ons was / die de voorige opmerkingen genomen hadden / het schip in 't derde gety na de nieuwe maan dacht afgehaald te hebben; maar het wou niet blotten / noch ook in 't naastvolgende gety / 't welk al 't volk verlegen en verbaasd maakte; want vele vreesden dat wy 'er niet het schip nooit weer zouden afgeraakt hebben / 't en waare wy 't zand weg groeven / en ons also een weg na de zee baanden. Maar het zesde gety benamen ons alle onze twyfelingen / want toen rees het water zo hoog / dat het schip dristig wierdt; en dewyl wy alle gereed waaren om te werken / haalden wy 't af / en echter was 't volgende gety nog hooger / waardoor wy alle verzekerd wierden dat de getyden daar dezelfde tyd niet houden als in Engeland.

Dit moet ik ook zeggen / dat daar geen rivier noch meer / noch eenige andere inwatering aan het land dicht by ons was / welke die zwaare getyden kon veroorzaaken; alhoewel het heel waarschynelyk is dat de groote bogt tusschen Nieuw Holland en Nieuw Guinea rivieren en meiren heeft / die mischien van deze zwaare getyden oorzaak zyn; of anders mag 'er wel een dooztogt van die zee tusschen die beyde plaatsen zyn / gelyk 't ook in sommige kaarten afgetekend is: of indien 'er geen van beyde is / zal 'er moogelyk een wyde en diepe inham wezen.

Dit is te waarschynelyker ter oorzaake van de ongemeene bloed die oostwaards in die gansche zee loopt tusschen Nieuw Holland, en de eplanden benoorden 't zelve; 't welk wy zeer klaar bespeurden / toen wy dicht by Nieuw Holland quamen. En zodaanig een gety moet noodzaakhelyk een grooter intrekking van water hebben dan slechts

Hechts een rivier of meer / en 't is te waarschnepker dat dit getp een doortogt tusschen Nieuw Holland en Nieuw Gulnee, of ten minsten een dieper inham aldaer heeft / om dat het zich langs de vaste kust houdt / en niet tusschen de eplanden na 't Noorden leggende inloopt. Daerenboven schiet het noordelyk van Nieuw Holland na tot aan de Linie ypt / het welk tot een perk daer van aan die kant schynt te streken. Zulks dat men niet rede vermoeden mag dat het zyne doortogt elders heeft : maar al genoeg van deze gis-
sing.

In de straat van Malakka gaat de bloed na 't Oosten en deeb na 't Westen.

Het getp booz de stad Malakka heb ik gebonden by een springbloed ontrent 6 voet te ryzen en te vallen ; zynde in twee springbloeden daer geweest / toen ik Kapiteyn Minchins Stuurman was / gelyk ik in myne togt van Achin na Malakka verhaald heb.

Van de Oostzy van de Afrikaansche kust / tusschen de Kaap van goede Hoop en de Roodde zee houdt het getp zyn gestadige loop ; de bloed gaat Zuidwaards / en de eb Noordwaards : en by een springbloed in de rivieren op die kust ryft en valt het getp zes voet / booznaamelyk in de rivier van Natal, op 30 graaden Zuidet breedte.

Dit is my gezegd van Kapiteyn Rogers, een zeer verstandig Persoon / die zeer wel op die kust eerbaaren is / en nu met een scheepje derwaards gegaan is om 'er handel te drijven.

Hebbende dus in 't bzeede van de Getyden gehandelt / zo zal ik nu ook iets van de Stroomen melden.

Stroomen en Getyden verscheelen zeer veel : want de Getyden gaan alle eenmaelen tweemaal heen en weer ; daarentegen loopen de Stroomen somtyds een dag of een week / en wel langer / eenen weg / en dan misshien weer een anderen.

Op sommige plaatsen loopen zy zes maanden eenen weg / en zes maanden een anderen. Op andere plaatsen loopen zy ontrent de volle maan een dag of twee eenen weg / en dan heel sterk weer een anderen ; waerna zy weder als vooren loopen. En op eenige plaatsen loopen ze altoos een en den zelfden weg zonder te veranderen.

De kracht der getyden voelt men doorgaans ontrent de strand / waarentegen de stroomen verder af zyn / wordende de uitwerkingen daervan niet bespeurt aen 't ryzen of vallen van 't water / gelyk die der getyden / welke gemeenlyk langs de stranden zich houden.

De Zeebaarende lieden hebben doorgaans aengemerkt / dat in alle plaatsen daer Passaadwinden waaien / de stroom dooz dezelfde geboerd wordt / en zich dezelfde weg beweegt als de winden ; maar niet geen gelyke snelheyt op alle plaatsen ; ook kan men 't niet al-
toog

toos zo bespreuren in de wyde Oceaan / als ontrent een kust / en zelfs op die kusten is 't niet zo duydelyk te zien / 't en zy op Kaaften en Doo:gebergten / die verre in zee uitschieten; en ontrent Eylanden wordt men 'er de uytwerkingen meer of min van gewaar / naer dat ze in den weg der Passaadwinden leggen. Tot een bewys daerban dient Barbados, en alle de Karibische eylanden.

De grooter Eylanden als Hispanjola, Jamaika, en Kuba, hebben alleenlyk eenige byzondere Kaaften of uytboeken / die vooz stroomen bloot leggen / als de Kaaft Tiberon op Hispanjola; de Punt Pedro en de Doozdoosier hoek op Jamaika; de Kaaften van Kruz, Korientes, en Antonios op Kuba. Maer van alle de eylanden in Westindie zyn 'er geene daer men de Stroomen meer gewaar wordt / dan Kurassao en Aruba, en geene Kaaften aen 't vaste land zyn zo aannemelyk wengens Stroomen / als de Kaaft Roman; die tusschen die twee plaatsen in zee uitschiet / als mede de Kaaften Koquibaco en La Vela te lywaard / leggende alle aen 't zelf de land het welk verre voozuyt steekt / buyten al 't ander land op die kust.

Daer is zulk een uitschietend land niet / tot dat men komt aen de Kaaft Gratia Dios, die ontrent 260 mylen te lywaard legt. 't Is waar / Oostwaards is 'er land het welk bykans 30 verre uitschiet / leggende ontrent 150 mylen daer van af / te weten het eyland Trinidad en het land daer tegen over; en daer zyn ook groote stroomen. Maer eerst zal ik spreken van de Stroomen tusschen de Kaaften La Vela en Gratia Dios.

De Stroomen by de Kaaft La Vela veranderen zelden / weshalven de schepen die tegen de wind op laberen om dezelve te boven te komen / niet dicht langs 't land vaaren / maer 30 diep in zee houden / dat ze Hispanjola in 't gezigt krygen / en dan weer te rugge tot op 6 of 8 mylen na aen de Kaaft / en niet dichter. Maer in het seizoen van de Westelyke winden / het welk is van October tot Maert, treffen de schepen dikwyls Westelyke winden aan / die twee of drie dagen duuren / waardoor zy zonder moeite Oostwaard aan komen loopen.

Tusschen de Kaaften La Vela en Gratia de Dios, verscheelen de stroomen veel van 't gene zy zyn tegen over de Kaaft; en dit schynt te ontstaan byt het seizoen van 't land / want de oever tusschen de twee Kaaften loopt Zuydwaards / maakende een groote baai; en die Baai verschaft meer verscheidenheyt van winden en stroomen / dan eenig ander geweest van Westindie.

In het seizoen der Westelyke winden loopt de stroom daar gestadig Westwaards / maer somtyds sterker dan op andere getyden. Dit bevindt men ontrent 4 mylen van land / en 30 byst het 20 / 25 / of 30 mylen in zee. Maer als dan krygt men een Oostelyke wind; en 30 'er eenige stroom is / die loopt Westwaards / weshalven de schepen die Westelyk aan moeten / 30 of 40 mylen zeewaard in moeten loopen om een wind te krygen; of anders 30 zy maer een korten weg

weg te gaan hebben/ moeten zy dicht onder de strand labeeren/ om alzo te kunnen ankeren als zy willen: anders worden zy in eenen nacht wel 15 of 16 mylen Oostwaards gevoerd/ en dat zelfs met een flappe Oostelyke hofte/ gelyk het dikwils gebeurt/ al is 't dat het in 't laatste der Westelyke winden is.

Beeoften de Kaap Roman tot aan het eiland Trinidado, ontmoet men alleenlyk een flaauwe stroom/ die Westwaards loop/ 't en zy op zodaanige plaatsen die 't verst in zee uitschieten/ gelyk als ontrent de Testegos, 't welk kleine eplandjes zyn/ leggende beneeden het eiland Margarita. Tusschen die eplandjes en 't vaste land heeft men een by sterke stroom/ zo dat het moeijelyk valt beeoften dezelve te komen: maer langs de gansche kust tusschen de Kaap Roman en de uithoek die na de Testegos uitschiet/ kan men met de Land-en Zee winden oplabeeren.

Dan daer tot aen de Oostzy van 't eiland Trinidado heeft men een ongemeene sterke stroom.

Dan het Oost-end van Trinidado tot aan Suriname, kan men 't/ schoon 'er een Oostelyke stroom gaat/ met de Land-en Zee-winden opzeplen.

Dan Suriname kan men 't ook opbaaren tot aen de Kaap Blanco, alhoewel men stroomen ontmoet die Westelyk loopen/ uytgezejd ontrent de volle maan; want dan heeft men op alle de voorszgelde kusten gemeenlyk Oostelyke stroomen/ of ten minsten zo zy niet Oostelyk loopen/ ze zyn slap en staan stil: maar wanneer men beeoften de Kaap Blanco genomen is/ aen de Noordzyde van Brasilië, daar heeft men de stroom tegen/ en zo ook vandaer Zuidelyk/ tot aen de Kaap St. Augustyn toe.

Maer dit Noozgebergte valt 'er niet te doen/ want het schiet zo verre in zee uyt/ en legt daerdoor zo bloot vooz de Zeewinden en stroomen die tusschen Afrika en Brasilië loopen/ dat het tegen alle reden is te denken/ dat daar niet altoos een sterke Noozdwestier stroom zou zyn.

Ik heb te vooren gezegd/ dat op alle plaatsen daar de Passaad-wind waait/ men een stroom vindt die met de wind loopt/ het welk men in de wyde zee niet zo bespeurt/ als nader aan de stranden; en echter is 't waarschnelyk dat de kracht der winden gesiadiglyk eenen weg waajende/ het oppervlak des waters ook dat heenen doet beweegen.

Daaruyt zou men dan moogen beslupen dat de Zuidelyke winden op de kust van Afrika, en de recht Passaad tusschen 't zeide en Brasilië, zachtelyk het oppervlak der zee beweegen; en de Passaad meest Zuid-oost zynde/ dyft de Zee Noozdwaards/ schampende op de kust van Brasilië, alwaer door 't land gestuyt wordende/ neemt zy haaren loop Noozdelyk na de Kaap St. Augustyn: en voozby dat groot voozgebergte bloeit zy zachter na de kust van Suriname, en vandaar na Westindie: want voozby dat voozgebergte heeft ze meer ruymte

om zich te verspreiden / en wordt daardoor zwakker in haare betoeringe / wordende door de Passaadwinden gedreeven / die benoorden de Ipn gemeenlyk Gofinozdoost waaje / en de zee na de kust Westwaards voeren. En misschien is 't om die reden / dat men de stroomen sterkt verbindt ontrent de uythoeken boozgemeld. Waarentegen men by Barbados en andere van de Karibische eplanden maer een flappe stroom vindt / die upt de gestadighepd der Passaadwinden aldaer waajende / schyn't te ontstaan / en niet upt een oorspronkelyke stroom van 't Zuiden der Atlantische zee / die gelyk ik gezegd heb voorsz de Kaap St. Augustyn loopt / en byz dicht langs den oever heenen schiet.

De Stroomen ontrent het epland Trinidado / en by Kurassao en Aruba; en tusschen die plaatsen en de Kaap Romen / schynen 't zelf te de kinnen te geeven; als mede de stroomen tusschen de Kaapen Roman en La Vela.

Van de Kaap La Vela loopen de stroomen nog al Westwaards tot aan de Kaap Gratia di Dios; maer in een rechte Ipn / en niet schijps of schampende na den oever. Maer gelyk ik te vooren gezegd heb / het is een kopde baai / en de stroomen loopen gemeenlyk van den eenen uythoek tot den anderen; zo dat de Baajen zelden stroomen hebben / of zo zy 'er eenige hebben zyn 't dwarsstroomen; en zelf die dwarsstroomen loopen van den eenen hoek na den anderen / zonder de klippe baajen tusschen bepden aan te doen / en 't is ook seer waarschynelyk dat die dwarsstroomen welke men in deeze baai in haare seizoenen ontmoet / naedat zy beoosten de Kaap La Vela gekomen zyn / aldaer draajen / en niet de stroom Westwaards loopen / gelyk een draalstroom in een rivier.

Van de Kaap Gratia di Dios loopt de stroom Noordwest na de Kaap Katoch, en gaat also Noordwaards tusschen de Kaap Katoch aan Jakatan, en de Kaap Antonio op Kuba.

In 't kanaal tusschen die twee Kaapen bindt men gemeenlyk een styve stroom die Noordwaards loopt; en dat ongemeen sterkt volgens myne onderbindinge.

Van de Noordzyde van Jakatan, wanneer men de Baai van Kampechie indaart / ontmoet men een flappe stroom die Westwaards vloeit / tot in de holte der baai van Mexiko; maer aan de Noordzydier baai loop de stroom Oostwaards; en 't is waarschynelyk dat de Spanjaards van Vera Cruz komende / om die reden langs dien oever houden; en 't is niet minder waarschynelyk dat de stroom die te Ipnwaard langs de kust van de Kaap St. Augustyn tot aan de Kaap Katoch loopt nooit in de baai van Mexiko gaat / maer steeds noordwaards buigt / totdat zy door den oever van Florida gestuvt wordt / en dan na 't Oosten draalt tot dicht by den mond der Golf / en daer zich dan verenigende met de zachte stroom die benoorden Hispanjola en Kuba vloeit / met groote kracht door de Golf van Florida passeerd / die de aenmerkelijste Golf in de wereld is wegens haare stroomen /

men / omdat dezelve altoos noordelyk loopen. Echter zyn 'er dicht by de oevers ter wederzyde van de Golf gerpden / boornaamelk aen de kust Florida: en de schepen mogen daaren langs welke zyde zy willen / zo men van dat baarwater heimis heeft.

Boornaals hield men 't heel gevaarlyk een Noorder-stoym in dezze Golf aan te treffen / en daarom was 't dat onze Jamaikas schepen om dezelve te vermipden lieber Oostwaards aen wilden / en in het seizoen der stoymen tusschen de Kakufes dooz passeerden: Deeze Kakufes zyn zanden leggende aen de Noordwester hoek van Hispanjola. Degene die van Port Royaal op Jamaika quamen hadden goede reden daertoe / want indien een Noorder stoym hen in 't uytloopen beliep / bozderde dezelve hunnen voortgang / waarentegen / indien ze na de Golf gegaan hadden / zy 'er dooz verhinderd zouden geweest zyn. Daerenboven wanneer een schip in de Golf dooz een Noorder Stoym overballen word / zo maakt de wind als dan / tegen de stroom waaijende / een byster onstuymige zee / en de baaren komen zo dicht op malkanderen / dat eer schip geen streck houden kan. Evenwel hebben ze onlangs begonnen / 't allen tyde van 't jaar daardooz te vaaren; en indien zy dooz een Noorder Stoym in de Golf overballen worden / laaten zy 't booz de wind afloopen / met een kleyn seyl; en evenwel is de stroom dan al zo sterck / of sterker / dan op andere tyden / en dypft hen te rugge / met het achtersteden voorszyp tegen de wind en zee aan. Want schoon het oppervlak der zee zich verheft in golven die met de wind na 't Zuyden gedreeben word / echter loop de stroom laag Noordwaards. En 't is geen bzeinde zaak twee verscheelende stroomen op eene plaats en tyd te zien / te weten dat het boven water eenen weg / en het onderste een recht andere loopt: want ik heb ten anker leggende / somtyds gezien dat de kaschel dng dooz twee verscheelende stroomen gezwaaid wierdt / wordende het onderste gedeelte na de eene weg / en 't bovenste na de andere gedreeben. Maar het is zeker / dat in alle andere gewesten der wereld de stroomen op zekere tyden van 't jaar omloopen; gelyk als in Oostindie, alwaar ze een gedeelte van het jaar van 't Oosten na 't Westen loopen; en 't ander gedeelte van 't Westen na 't Oosten: of gelyk als in Westindie en Guinea, alwaar ze alleenlyk ontrent de volle maan veranderen. Dit word gemeend van zodaanige deelen der zee die naby een kust zyn; echter zyn 'er ook sterke stroomen in den wyden Oceaau / die tegen den Passaadwind aanloopen / maar dat is niet gemeen.

Op de kust van Guinea loopt de stroom Oost / 't en zy by of tegens een volle maan; maar bezypden de Lyn van Loango tot op 25 of 30 graaden / gaat de stroom met de wind van 't Zuyden na 't Noorden / 't en zy ontrent de volle maan.

Beoosten de Kaap van goede Hoop, van 30 tot 24 graaden Zuyd loopt de stroom van May tot October Oostnoozdoost / en de winden zyn dan Westzuydwest; maar van October tot, May, wanneer de

winden tusschen Oostnoordooften Oostzuydooft 3yn / loopen de stroomen na 't Westen. Deeze stroomen vindt men van 5 of 6 mylen tot ontreint 50 van land. Binnen 5 mylen van land heeft men het getp / en geen stroom / en 50 mylen van den oever zynde houdt de stroom gansely op / of is onbemerckbaar.

Op de kust van Indie benoorden de Lyn loopt de stroom met de Moufon, maar verandert 30 dya niet / 30 dat het somtyds wel drie weeken of meer verscheelt / en dan keert hy niet weer / voozdat de Moufon weer de andere weg heen waait. Als by exempel / de Westter Moufon zet zich in 't midden van April, maer de Stroom verandert niet / vooz in 't begin van May; en wanneer de Ooster Moufon zich half September zet / dan loopt de stroom niet om vooz in October.

In de Zuydsee op de kust van Peru gaat de stroom van 't Zuyden na 't Noorden / van 30 graaden tot aan de Lyn / en nog 3 of 4 graaden benoorden dezelve.

Aan de Gallapagos eylanden vonden wy een stroom die heel sterk was / 30 dat een schip niet wonden weynig daardooz kon uytwinnen: Maer 't is waarschynelyk dat de Stroomen dichter aan de vaste kust sterker 3yn ter oorzaak van de gestadige Zuydelyke winden.

De aanmerckelykste plaatsen wegens de Stroomen in de Zuydsee / 3yn de Kaap St. Franciskus / de Kaap Passao, de Kaap St. Laurens, en de Kaap Blanco: Deeze laatste heeft doozgaans zeer sterke Stroomen / gaande na 't Noordwesten / waar dooz de schepen zeer verhinderd worden / te meer omdat het een zeerwindige plaats is / 30 dat de schepen veeltyds geen Marszeplen konnen voeren; en dan valt het moeyelyk tegen stroom op te laheeren.

Van de Mexikaansche kust heb ik 30 veel onderbinding niet / omdat wy ons gemeenlyk binnen 't bestek der getyden hielden. Maar op de kust van Guatimalo op de breedte van 12 graaden 50 minuten en 13 graaden / hadden wy een stroom die Zuydwest liep / en 't is waarschynelyk dat de stroom daar ook met de winden voortloopt: want gelyk hier vooren is aangemerkt / de stroomen op alle kusten schifaken zich naar de Kust-passaadwind.

Aldus heb ik geeyndigd met het gene myne onderbindinge of 't verhaal myner bynden wy verschaft heeft ontreint deeze nuttelijke stoffe van Winden, Stormen, Getyden, Stroomen, enz. Het welk ik aan de wereld aanbied niet als een volkommen werk / maar als een ruuw en onvolmaakt beginsel of pzoeb van iets dat daarna dooz de gene die eerbaarener 3yn zal konnen verbeterd worden. En ik hoop dat dit dienen mag om aan anderen tot naauwkeuriger aanmerkingen aanleeyding te geeven.

Dit volgende is een

V E R H A A L

Van

N A T A L.

Een gedeelte van

A F R I K A

Dat weynig by de Europeers bekend is; zynde my ter hand gesteld van mynen vriend Kapiteyn ROGERS, een verstandig man, die eenige maalen op die kust is geweest, en weder derwaards is gegaan.

Het Land van *Natal* beslaat drie en een half graaden breedte van 't Noorden na 't Zuyden, leggende van 31 graaden 30 minuten, tot op 28 graaden Zuyd. Aan de Zuydzy grenst een land dat van Wilden bewoond is, die onze Engelichen *Wilde Bosch mannen* noemen; zy woonen in holen en rotsen, en hebben geen andere huizen, dan die door de Natuur gemaakt zyn. Zy zyn kort van persoon, van een taanige kleur, met gekroefd haar: en men zegt dat ze zeer wreed zyn tegens hunne vyanden; hun geweer is een boog met vergiftege pylen. Dit volk heeft aan de Zuydzy tot hunne gebuuren de *Hortontotten*.

Dellagoa is een vaarbaare rivier op 28 graaden Zuyder breedte, paa-

paalende aan de Noordy. De Inwoonders langs deeze rivier houden gemeenschap met de Portugeezen van *Mozambique*, die hen dikwils in kleyne vaartuygen komen bezoeken, om hen Olifants tanden af te handelen, welke daar in groote menigte zyn. Eenige Engelschen hebben daar onlangs ook geweest om tanden te koopen, inzonderheyd Kapiteyn *Freke*, die naadat hy op de rivier *Dellagoa* was geweest, en 4 of 5 last tanden had gekoft, zyn schip op een klip by *Madagaskar* verloor. Het land van *Natal* legt open voor de Indiaansche Zee na 't Oosten, maar hoe verre het zich na 't Westen uytstrekt is nog onbekend.

Dat gedeelte des lands, 't welk aan de zeekant paalt is vlak en boschachtig, maar landwaard in is het oneffener door de veele bergen, die met een ongelijke hoogte boven malkanderen uytsteeken. Echter zyn 'er vermaakelyke valleyen en groote vlakten tusschen beyden, en 't is met natuurlijke bosschen en velden als geschakeerd. Ook is 'er geen gebrek van water, want elke berg heeft kleyne beeken, die van verscheydene kanten neervloeyen; en sommige van deeze komen na veele keeren en bogten eyndelyk t'zamen, en maaken de rivier *Natal*, die zich op 30 graaden Zuyder breedte in den Oostindischen Oceaen ontlaf, zynde aan den mond vry wyd, en diep genoeg voor kleyne schepen, maar aan den ingang is een bank die by een springvloed niet boven 10 of 11 voet waters heeft; hoewel daar binnen diepte genoeg is. Deeze rivier is de voornaamste van het land van *Natal*, en is onlangs door eenige van onze Engelsche schepen bezocht geweest, onder anderen van Kapiteyn *Rogers* met een kleyn scheepje.

Daar zyn ook stroomen en rivieren welker loop Noorde-lyk is, voornaamelyk een van een merkelyke grootte, ontrent 100 Engelsche mylen landwaard in, loopende recht Noord.

De bosschen bestaan uyt verscheydene soorten van boomen, van welke veele tot timmerhout en ander gebruyk bequaem zyn, de-

(*) Zie *Dampiers Reystogt eerste Deel pag. 368.*

dewyl ze hoog zyn en dik. De velden zyn bewaſſen met goed dik gras.

Het Landgedierte beſtaat in Leeuwen, Tygers, Olifanten, Buffels, Oſſen, Herten, Verkens, Konynen, enz. Ook zyn'er zeer veel Zeeparden.

Buffels en Oſſen worden'er tam gehouden, maar alle de andere dieren zyn wild.

Olifanten zyn'er zo menigvuldig, dat ze by groote troppen van duyzend of vyftien honderd t'zamen gaan weyden; 's morgens en s' avonds ziet menze in de velden, maar op 't heeſt van den dag wyken ze in de boſſchen, en zyn heel vreedzaam zo men hen niet ſtoort.

Herten zyn'er ook zeer overvloedig; zy gaan heel geruſt in de velden onder het tamme vee weyden, want zy worden zelden door de inboorlingen geſtoord.

Men heeft'er vogelen van veelerley ſoort, onder anderen ook eenden en taelingen, zo tamme als wilde, en een menigte van haanen en hennen; behalven overvloed van wild-gevogelte, by ons t'eenemaal onbekend.

Daar zyn ook vogels zo groot als een Paauw, met mooi gekleurde veeren; doch die zyn'er maar weynig, en daarby heel ſchuw.

Men heeft'er ook andere gelyk *Corlieus* of woulpen, doch grooter; het vleeſch van deeze is zeer bruyn, maar nogtans zoet van ſmaak, en gezond.

De Zee en rivieren leveren overvloed van viſch van verſchiederley ſoort: doch de Inwoonders doen weynig moeite omze te vangen, 't en zy ſchildpadden, en dat voornaamelyk by nacht, wanneer ze aan land komen om hunne eyeren te leggen. Zy neem een leevendige *Zuygviſch* of *Remora*, en maakende die vaſt aan twee ſnoeren, de een aan de kop, en de andere aan de ſtaert, laaten zy deeze viſch in 't water neerzinken by de ſchildpadden, onder de jonge of halfvolwaffene; en wanneer ze gewaar worden dat de viſch zich op de rug van een ſchildpad heeft vaſt gemaakt (gelyk hy haſt doet) dan trekken ze hem met den Schildpad t'zamen op. Deeze manier van viſſchen is, gelyk ik verſtaan heb, aan 't eyland *Madagaskar* ook in 't gebruyk.

De Inboorlingen van dit land zyn maar van een middelbaare ge-

stalte; doch hebben echter zeer goede leden; de kleur van hunne huid is zwart, hun haar gekroesd; hunne troonien langwerpig, hunne neuzen niet plat, noch hoog, maar wel gemaakt, hunne tanden wit, en hun gelaat niet onbevallig.

Zy zyn heel snel, maar zeer luy, 't welk misschien is uyt gebrek van verkeering met anderen. Hun voornaamste werk is de Landbouw. Zy hebben veele stieren en koeijen, daar zevlytig op passen; want elk kent zyne eygene, schoon zy onder malkanderen in de weyden loopen. Evenwel hebben ze affchutsels dicht by hunne huizen, alwaar zyze tam maaken. Zy zaaijen ook koor, en omheynen hunne akkers, om'er het wild zo wel als het tamme vee uyt te houden. Zy hebben Guinees koor, 't welk hen tot brood dient, en een kleyne soort van graan, niet grooter als mosterdzaad, waarvan zy hunne drank maaken.

Daar zyn geen handwerken of ambachten in 't gebruyk, maar elk maakt voor zichzelven 't gene hy tot noodzaakelykheid of cieraad behoeft, terwyl de mannen met hun eygen werk, en de vrouwen met het haare zich beezig houden.

Zy draagen maar heel weynig kleeding, en die ongemeen slecht: de mannen gaan zo te zeggen naakt, dewyl ze alleenlyk een vierkante lap van zyde-gras, of de bast van *Mobo* gemaakt, en als een kort voorschoot bewerkt, voor 't lyf draagen, aan 't boven-end zyn twee banden waarmee ze 't om hunnen middel binden, en het laagste end mooi met franjen voorzien zynde hangt hen tot op de kniejen.

Zy hebben bonnetten of mutsen van talk gemaakt, die 9 of 10 duym hoog zyn; daar is lang werk aan om deez mutsen te maaken, want de talk moet heel zuuyver gemaakt worden eer ze daartoe bequaam is. Zy stryken eerst maar een weynig van dat smeer teffens op het hoofd, en mengen het onder 't haar, zo dat het daarna nooit weer van hunne hoofden komt. Als zy ter jagt gaan, 't welk echter maar zelden geschiedt, dan snyden zy 3 of 4 duym hoogte van de top af, opdat het fatsoen te gnapper zou moogen worden; maar's anderen daags maaken zy 't weer hooger, en zo doen zy van dag tot dag totdat het zyn behoorlyke hoogte heeft.

Men zoud het daar voor heel belachgelyk houden, een man te zien zonder een talke muts: maar de jongens dragen ze niet voor dat

dat zy tot manbaare jaaren komen ; en dan beginnen ze ook zo een torentje op 't hoofd te maaken.

De Vrouwen hebben alleenlyk korte rokjes, die van den middel tot op de kniën hangen. Als het regent bedekken zy haar lyf met een koeijehuyd, die ze als een laken over de schouderen slaan.

De gemeene spys van dit volk is brood, van Guinees koorn gemaakt, voorts ossenvleesch, visch, melk, eenden, hoenders, eyeren, enz. Zy drinken ook dikwils melk voor den dorst, somtyds als ze nog zoet is, maar doorgaans laten zyze eerst zuur worden.

Behalven de melk, die haar gemeene drank is, maaken zy een beter soort van drank van dat graan 't welk ik hiervooren gemeld heb, om vrolyk van te zyn. En als zy op zulk een voorvalt 'zamen komen, versieren de mannen zich met hunne mutsen of kappen dicht met veeren te besteecken, gebruykende daartoe de langste veeren van haanen en taelingen, en geen andere.

Behalven deeze pronk draagen zy een stuk van een kochuyd, gemaakt als een staert, 't welk zy achteraan hun lyf vastmaaken, zo dat het van den middel tot op de grond neerhangt : deeze strook is ontrent 6 duym breed, en ter wederzyde met yzere ringetjes van hun maaksel versierd.

Als zy dus opgeschikt zyn, en de drank hen wat in 't hoofd geloopt is, beginnen zy onder hun muzyk vrolyk te huppelen, en slingeren wakker met hunne staerten, maar zy zyn echter zeer onnozel in hunne vrolykheid.

Elk mag zo veel wyven hebben als hy kan koopen en onderhouden, en zonder koopen zyn ze daar niet te bekomen : ook wordt 'er geen andere waar dan vrouwen gekoft of verkoft.

Jonge meysjes worden van hunne vaders, broeders, of mannen die haar naait in den bloede bestaan, verhandeld ; en de prys wordt geregeleerd naar de schoonheid van de Vryster.

Daar gaat geen geld in dat land, maar zy betaalen hunne Vrouwen met koeijen : en daarom is zulk een derykste, die de meeste dochters of zusters heeft ; want die kan vee genoeg krygen.

Zy zyn vrolyk als ze eene vrouwe ten wyve neemen, maar de bruyd huylt den gansche dag van de bruyloft. Zy woonen t'zamen in dorpjes, en de oudste man regeert over de andere, want alle die dus byeen woonen bestaan malkanderen in 't maagschap ; en zyn derhalven gewillig zich aan zyne regeeringe te onderwerpen.

Zy zyn heel oprecht en beleefd jegens vreemdelingen: Dit hebben twee Engelfche Matroozen, die vyf jaaren onder hen woon- den, ondervonden; zy hadden hun fchip op die kufft verloren, en huone makkers toogen na de rivier van *Delagoa*; maar zy bleeven daar totdat Kapiteyn *Rogers* daar by geval quam, en hen mede nam. Zy hadden de fpraak van 't land geleerd, en de Inboorlingen gaven hen vrouwen en koeijen om niet: Zy waaren vanal 't volk bemind, en zo ontzien dat men hunne woorden als wetten aannam: En toen zy weg gingen, huylden veele van de Jongens omdat ze hen niet wilden medeneemen.

E Y N D E.

B L A D -

NIEUWE REYSTOGT
EN
BESCHRYVING
VAN DE
LAND-ENGTE
VAN
AMERIKA,
BEHELSSENDE

Een Verhaal van des *Schryvers* verblyf en zonderlinge avontuuren
aldaar, de gesteltenisse van 't land, kusten, bergen, rivie-
ren, bossen, 't aardryk, weeder, de boomen, vruchten,
beesten, vogelen, visschen enz.

MIDSGADERS

De Indiaansche Inwoonders / hunne gestalte / aardt / zeeden /
getwoonten / werk / huutwelpken / gastmaalen / beestejagt /
manier van tellen / taal enz.

BENEFFENS

Eenige merkwaardige ontmoetingen in de Zuydzee en elders.

DOOR

LIONEL WAFER,

Npt het Engelsch vertaald door

W. SEWEL.

TOT AMSTERDAM,
By JOHANNES RATELBAND, EN ANDRIES VAN DAMME,
M. D. CC. XVII.

THE NEW YORK
LIBRARY
OF THE
MUSEUM OF
ARTS AND
CRAFTS
OF THE
CITY OF
NEW YORK
AND
THE
LIBRARY OF THE
METROPOLITAN
MUSEUM OF
ARTS
OF THE
CITY OF
NEW YORK
BY
THE
LIBRARY OF THE
METROPOLITAN
MUSEUM OF
ARTS
OF THE
CITY OF
NEW YORK

A A N D E N

L E E Z E R.

 Lhoewel dit Boekje den tytel voert van eene *Reystogt*, echter moet ik u voorshands zeggen, gelyk ik ook in 't werk zelf heb te verstaan gegeven, dat gy hier geene volkomen Dagverhaal, of Histori'sche beschryving van alle de ontmoetingen en voorvallen op myn reyze, te verwachten hebt. Myn voornaamste oogmerk is geweest om u zulk een omstandige *Beschryving* als 't my moogelyk was van de *LANDINGTE* van *DARIEN*, alwaar ik onder de wilde *Indiaanen* was achtergelaaten, te geeven. En belangende de voorafgaande en volgende verhaalen, ik heb in dezelve alleenlyk in 't kort den koers van myne reyzen voorgesteld, zonder van iets anders te melden, dan eenige weinige zaaken, die my het merkwaardigst gescheenen hebben. Ik wil my zelve zulk een groote naauwkeurigheyd niet toefchryven, dat'er niet in de eene of andere omstandigheyd een mislag in het beschryven van iets mogt begaan zyn; waarvan ik de verbetering overlaat aan andere die door een langer ervaarenheyd gelegenheyd moogen hebben, nog naauwkeuriger aanmerkingen te maaken. Ondertus-

A A N D E N L E E Z E R .

fchen heb ik zo naauwe toezigt genomen als 't my moogelyk was, en schoon eenige gebeurde zaaken vreemd moogen fchynen , echter ben ik boven al daar ontrent voorzigtig geweest , om niets te zeggen dan 't gene volgens myne beſte kenniſſe waarheid is. Toen ik deeze togten deed was ik nog jong , zo dat ik juyſt geen Journaal hield ; maar evenwel heb ik niet alles op myne geheugenis laaten aankomen ; want ſommige zaaken ſchreef ik op , lang te vooren , dat ik weder in Engeland quam. Dies verzoek ik dat de Leezer 't my believe ten goede te houden indien niet alles even omſtandig zyns oordeels mogt verhaald zyn.

L. WA-

L. W A F E R S

Reystogt en beschryving der

LAND-ENGTE van AMERIKA.

Myn eerste uytreyze was op 't schip de Groote Anna van Lon- DesSchry- den, Kapiteyn Zacharias Brown, gaande na Bantem op 't vers eerste eyland Java in Oostindie in den jaare 1677. Ik voer vooz togt: onder-Barbier; maar dewyl ik toen nog jong was / maakte ik geen zonderlinge aanmerkinge op die togt. Myn verblyf te Bantem was niet boven een maand; dewyl wy van Bantem

daar na Jamby op 't eyland Sumatra gezonden wierden. Gediertyd was 'er een oorlog tusschen de Malayers van lihor op 't voorgebergte van Malakka, en die van Jamby; en een vloot van Vrouwen van lihor had de mond der rivier van Jamby geblokkeerd. De stad Jamby legt omtrent 100 Engelse mylen de rivier op: maar een uur of anderhalf gaans van de zee is een doop aan de rivier van 15 of 20 huyzen / op steilen gebouwd / gelyk de manier van dat land is. De naam van dit doop is Quolla, hoewel 't eerder eene benaaming dan een eygen naam schynt; want zy noemen een haven gemeenlyk Quolla: en 't is een gewoonte van onze Engelse Matroozen in die gewesten / dat als zy ergens aan land geweest zyn / zy dan zeggen dat ze te Quolla zyn geweest / gebuykende de benaaming waarvan de Inboorlingen zich bedienen; even gelyk de Portugeezen, die hunne plaatsen daar zy aan land gaan / gewoon zyn Barcaderos te noemen. Deze oorlog verhinderde onzen handel aldaar eenigzins; en wy waaren genoodzaakt daar omtrent vier maanden op de reede te blyven / al eer wy onze laading van peper konden inkraygen. Dan daar keerden wy weder na Bantem, om de rest van onze laading in te nemen. Dewyl ik aldaar aan land was zeyde ons schip na Engeland; dies voer ik na huyzen in een ander schip / te weten de Bombay, Kapiteyn White, die Opperstuurman geweest zynde in de plaats quam van Kapiteyn Benner, dewelke op de reyse stierf.

Ik quam weder in Engeland in den jare 1679 / en na omtrent een maand DesSchry- daar geweest te zyn / ging ik op myn tweede togt / in een schip geboerd vers twee- door Kapiteyn Buckenham gaande na Westindie. Ik voer op dat schip de togt ook vooz Onder-barbier: maar te Jamaika aangekomen zynde / was de Jamaika Kapiteyn geneegen / dewyl 't seizoen van de Suiker nog niet verscheenen was / eerst een togtje na de baai van Kampechie te doen / om Dershout te haalen. Maar ik niet gezind zynde om verder met hem te gaan bleef te Jamaika; en 't was mijn geluk dat ik zo deed; want op die togt wierdt de Kapiteyn door de Spanjaards genomen en gevangen na Mexiko geboerd: alwaar

Capt. Buckenham's
zwaare
ramp.

Port Ro-
yaal.

Dampier.

De Schry-
ver achter
gelaten op
de Land-
engte van
Darien.

alwaar zekere Ruffel, die 'er ook gebangen was / maar middel bondt om het te ontvlugten / hem / zo hy my verhaalde / met een blok aan zyn been gestooten / en een hoef op de rug / heeft zien langs straat loopen / roepende Brood te koop / en dat voor zyn Meester die een bakker was / de Spanjaards wilden niet toestaan dat hy geloft zoude worden / hoe wel hy een Edelman was / die yphie vrienden had / welke gaern een groote somme gelds voor hem zouden betaald hebben.

Ik had eenen broeder te Jamaika, die in dienst was onder den Ridder Thomas Muddiford in zyne plantazie genaamd de Angels; en de boorznaamste reden waarom ik deeze togt had ondernomen / was om hem te zien. Ik bleef eenigen tyd by hem / en hy zette my in een huys te Port Royaal, alwaar ik myne Wondhealers konst eenige maanden oefende. Maar naa verloop van tyd quam ik te sprekken met de Kapiteins Kook en Linch, twee Kapers / die van Port Royaal na de kust van Kartagena stonden te gaan / en my medenamen. Op die kust gekomen zynde vonden wy aldaar andere Kapers / maar door onweer ontrent het Gouden eyland in de Samballos van hen afgetraakt zynde / voeren wy na de Bastimentos; alwaar wy hen weer vonden / beneffens eenige andere / die by 't inneemen van Portobello geweest / en aldaar bpeengekomen waren. Alhier ontmoette ik Mr. Dampier allereerst / en was met hem in de togt na de Zuyd-zee: want wy onze krygsmagt op 't Gouden-eyland gemonstert hebbende / en op de Land-engte aan land gestapt zynde / trokken doort / namen Sante Maria in / en stroomten in de Zuyd-zee / gelyk Mr. Ringrose sulks in 't vierde deel van de Historie der Boekaniers verhaalt.

Mr. Dampier heeft in de Inleydinge zynner Reystogt rondom de Wereld verhaald hoe het gezelschap zich ten aanzien van Kapiteyn Sharp verdeelde. Ik hield my in dat geval aan de zyde van Mr. Dampier, en was van 't getal der genen / die liever met boorz weder na de Land-engte wilden keeren / en een moeijelyk weertomreysje over land doen / dan onder 't gebied van een Kapiteyn blyven / die geen kloekmoedigheid noch verstand had. Hy heeft ook verhaald wat ons in die wederkeering ontmoette / tot zo verre dat door de zorgeloosheid van ons gezelschap / myn knie zo door buskrupd gebrand wierd / dat ik niet voort konnende / onder de wilde Indianen op de Land-engte van Darien achter wierd gelaaten.

't Was op den vyfden dag van onze reys / toen my dit ongeluk overquam / zynde den 5de van May, in 't jaar 1681. Ik zat op de grond neer / dicht by een van ons volk / die buskrupd doogde op een zilvere plaat: maar dewyl hy niet te werk ging gelyk 't behoorde / vloog 'er de brand in / en schroeide myne knie zodaanig / dat men 't bloote been kon zien; want al 't vleesch wierd afgestroopt / en een groot gedeelte van myne dye was ook verbrand. Ik leyd 'er aantonds zulke hulpmiddelen op / als ik in myn knapsak had; en dewyl ik ongaern myn gezelschap verlaaten wilde / bleef ik hen nog eenige wepnige dagen / hoewel met groot moeite / al hinkende by: ondertusschen liepen onze slaaven weg / een van welke een Zwart was / dien 't gezelschap my had toegestaan / om op my in 't byzonder te passen / en myne geneesmiddelen te draagen.

Wp

Hij nam dezelve met zich / beneffens alle myne andere dingen / en be-
roofde my also van 't gene waarmede ik myn zeer moest verbinden :
zulkis dat myne pyjn toeneemende / en ik niet langer bequaam zynde om
dooz ruijeren en bosfchen boozt te trekken / afscheyd van 't gezelschap
nam / en myne rust onder de Indiaanen van Darien zocht.

Dit was den 10de dag / en daar bleef by my Mr. Richard Gop-
son, die wel eer te Londen by een Drogist gesiaan had. Hij was een ver-
standig en geleerd man ; en had een Grielsch Testament by zich / waar-
in hy dikmaals las / en het booz de vupst in 't Engelsch vertaalde booz die
van 't gezelschap welke geneegen waaren hem te hooren. Ook bleef
eene Johan Hingston by my : want deeze beyde waaren zo vernootid van
de repze dat zy niet langer boozt konden. Toen wy eerst aan land
traden hadden wy een ordez onder ons gemaakt / dat wy den genen die
onderwege steeken bleef zouden dooden : maar dit was alleenlyk om
een schrik te maaken onder de traage ; want als iemand achterblyven-
de dooz de Spanjaards was genomen geweest / mogten zy hem dooz py-
nigen gedwongen hebben onze togt te ontdekken. Doch deeze strenge
order wierdt niet uitgeboerd / want de maats namen heel byndelyk
van hem en my afscheyd. Eer dit boozviel hadden wy nog twee an-
dere mannen / Robert Spratlin en Willem Bowman verlooren / die 's daags
naa dat ik my gezyand had / aan de Rivier Kongo van ons schepden.
De Rivier was zeer diep / en de stroom sterk / waar dooz ik afwaards
gedreeven wierd na een bogt alwaar de stroom draaide. Ik raakte
der evenwel ober ; maar deeze twee de achterste zynde / en ziende met
wat moeite ik 'er overquam / durfden 't niet besiaan / en warden lie-
ver blyben daar zy waaren. Deeze twee quamien by my (gelyk ik
haast verhaalen zal) behalven de andere twee / hoiz naa dat het ge-
zelschap na de Noordze vertrokken was ; zo dat wy niet ons vyuen
onder de Indiaanen achter gelaaten werden.

Ik nu genoodzaakt zynde onder hen te blyben / en geene middeklen
hebbende om de pyjn myner wonde te verzachten / ondernamen de In-
diaanen my te geneezen / en leyden op myne knie eenige kirupden / wel-
ke zy eerst in den mond kaanwden tot de dikte van een pap / en de-
zelfde op een Plantain-blad doende op myn zeer leyden. Dit was van
zulk een goede uytwerkinge / dat naa ontrent twintig dagen deeze pap /
die zy'er dageliks versch op leyden / gebryukt te hebben / ik volko-
men geneezen was / uytgezeyd dat ik een zwakhed in die knie be-
hield die my nog lang daarnaa by bleef / en een zekere verdoofsheyd
welke ik soutyds nog gevoel. Evenwel waaren zy in andere opzigten
zo byndelyk niet / want sommige van hen zagen ons zeer stuwfch aan / en
wierpen ons als wy zaten te bupgen en te schucken / onrype Plan-
tains toe / even gelyk men eenen hond een been toefynpt. Dit was maat
een elendige spys / echter waaren wy genoodzaakt daar mede genoegen
te neemen. Maar 't gene ons onthaal wat verbeterde / was dat de Jon-
ge Indiaan, in wiens hut wy waaren / ons dikwils eenige rype Plan-
tains gaf / daar zyne buuten niets van wisten / en dat strekte ons
tot

De Indiaa-
nen ge-
neezen
den Schry-
ver.

Een vrind-
lyke In-
diaan.

tot een groote verberschinge. Deeze Indiaan was in zyne kindshepd by de Spanjaards gevangen geweest / en hebbende eenigen tyd onder hen gewoond / had hy by wat van hunne taal geleerd / ten hyrre banden Bisschop van Panama, dien hy daar gebiend had / totdat hy middel vindende om te ontvlugten weder by zyne landslieden was gekomen. Dit was ons een groot behulp; want wy een wepnig Spaansch kennende en ook wat Indiaansch / doordien wy dit land te vooren waaren gepasseerd / zo viel 't ons niet heel zwaar / wanneer wy 'er nog eenige tekenen by gebruikten / malkanderen te versiaan. Wy was inderdaad edelmoedig en herbergzaam jegens ons / en droeg zulk een zorg voor ons / dat indien wy by dage geen andere spys hadden dan eenige lompe groene Plantains, hy by nacht opstondt en stillietes na een bygelegen Plantain-dreef ging / en ons een bos rype vandaar haalde / welke hy dan bukten weeten zynre landslieden onder ons updeelde. 't Was juist niet van natuure dat zy dus geneegen waaren om ons zo slecht te bejegenen / want zy zyn doorgaans van een gulhartigen aarde / maar zy hadden een misnoegen tegen ons opgevat / om dat onze vrynden / die ons achter gelaaten hadden / de Indiaanische Lepdslieden / die zy op hunne reys hadden medegenomen / eenigfins door dwang daartoe bewoogen hadden / en genoegzaam tegen hun dank hadden doen medegaan; want het regen seizoen was toen zo streng / dat de Indiaanen zelfs / hoewel ze anders nooit heel naauwkeurig ontrent het weer of de wegen zyn / wepnig zin om te reysen hadden.

Toen Gopson, Hingson en Ik drie of vier dagen op deeze wyze hadden geleefd / quamen Spratlin en Bowman, welke wy by de rivier Kongo den 6 lannuary achter gelaaten hadden / by ons / zynde zeer vermoeid door zo lang tusschen de woeste bosschen / en rivieren gezworven te hebben / zonder lepdslieden / en met geen ander voedsel dan eenige wepnige Plantains / die zy hier en daar gevonden hadden. Zy verhaalden ons 't ongeluk van George Gainy, wiens verdrinken Mr. Dampier in 't eerste deel zynre Reystogt pag. 15. verhaalt. Zy zagen hem dood aan den oever leggen / met het touw om zyn lyf gedraaid / en zyn geld om zyn hals; maar zy waaren zo afgemat / dat zy geen lust hadden om 'er na om te zien. Dus tot ons komende bleeben zy ontrent veertien dagen by ons op dezelfde plantazie daar ons gezelschap ons achter gelaaten had; Ondertusschen bleef onze kost dezelfde / en de Indiaanen lieten niets van hunne sijnershepd baaiven / om dat ze geen tydinge kreegen van hunne vrynden / welke ons volk tot lepdslieden had medegenomen. Niet tegenstaande hun misnoegen / droegen zy evenwel zorg voor myne wond / die nu al zo verre geneezen was / dat ik weer gaan kon. Maar ziende dat hunne maats niet wederquamen gelyk zy verwacht hadden / verdooren zy hun geduld / en scheenen gezind te zyn het leed 't welk zy vermoedden dat onze vrynden de hunne hadden aangedaan / op ons te wreken. Tot dien eynde beraadslaagden zy wat ze met ons zouden doen; sommige wil-

den

den dat men ons zou dooden / andere dat men ons houden / en ande- ^{Beraat-}
 re weer dat men ons na de Spanjaards brengen zou / om daer door ^{slaaging}
 een vlagschank te bejhaalen. Maar wyl de meeste den Spanjaarden ^{om den}
 een doodschipen haat toedroegen / wierdt de laatste voorflag verwoopen / ^{Schryver}
 en zy quamen tot dit besluit / dat men ons niets zoude doen tot dat ^{en zyne}
 'er zo veel tyd verloopen zou zyn / dat hunne vrienden / welke ons volk ^{masts te}
 tot leydlieden na de Noordzee had mede genomen / bequaamelyk kon- ^{doodca.}
 den te hups gekomen zyn / 't welk zy op tien dagen stelden / en ons
 zulkas op hunne vingers berekenden.

Deeze tyd was alreede byhangs verloopen / en de Indiaanen geen tyding
 van de leydlieden krygende / begonden te vermoeden dat ons volk hen
 of vermoord / of niet zich weggevoerd had / en scheenen daarop vaste-
 lyk voorgenomen te hebben / ons om den hals te brengen. Tot dien eyn-
 de verbaerdigden zy een grooten Houtshapel op den tienden dag / om
 ons te verzoanden / en zeyden ons wat wy te verwachten hadden / want
 niet de Zon zoude ondergegaan zyn / want eer wilden zy ons niet dooden.

Doch het gebeurde dat Lacenta, hun Opperhoofd / daar voorzyp ^{Lacenta}
 komende / hen die wyedhejd ontriedt / en voorzloeg dat men ons na ^{bevryde}
 de Noordzye zoud afzenden met twee Indiaanen / die van hunne land- ^{hen}
 lieden op de kust zouden komen verneemen / wat 'er van de leydlieden
 geworden was. Zy kuyfden terstond na dezen voorflag / en koozen
 twee mannen om ons na de Noordzye te brengen. Een van deez had zich
 geduurig betoond onzen geslagen vyand te zyn ; maar de ander was die
 Indiaan , welk ons zo goedgunstig was dat hy 's nachts opstond om
 ons rype Plantains te haalen.

's Anderen daags dan liet men ons met onze twee leydlieden gaan / ^{Zy gaen}
 en wy toogen drie dagen blymoediglyk voort / wel verzekerd zynde ^{na de}
 dat het niet bebonden zoude worden dat ons volk hunne leydlieden ^{Noord-}
 eenig leed had aangedaan. De eerste drie dagen gingen wy niet dan ^{kust.}
 over moerassig land / hebbende zwaare regen met donder en bliksem /
 en wy lagen elken nacht onder de druppelende boomen op de koude grond.
 Den derden nacht stiepen wy op een kleynen berg / die 's morgens
 een eyland geworden was : want de zwaare regen had zulk een wa-
 terbloed veroorzaakt / dat al het land zeer diep onder lag. Al deez
 tyd hadden wy geen andere leefstogt / dan een hand vol drooge Mais,
 welke onze Indiaansche leydlieden ons de eerste twee dagen gegeven
 hadden : maar dit op zynde / peurden zy weer na hups / en lieten ons
 voor ons zelven zorgen.

Op dezen berg bleeven wy den vierdendag / en op den vyfden / wan-
 neer het water gevallen was / gingen wy Noordwaard aan op 't wyzen
 van een zalk-kompasje / tot 's avonds ten zes uren / wanneer wy
 aan een rivier quamen / die ontrent veertig voet wyd en zeer diep was.
 Alhier vonden wy een boom dwars over de rivier leggen / en wy ge-
 loofden dat ons volk daar gepasseerd was : dies gingen wy neersitten
 om te overleggen wat wy doen zouden.

Bowman
in gevaar
van ver-
draken.

Wp beslooten dan eyndelyk na eenig overleg / de rivier te passeeren / en 't pad waar langs zy gegaan waaren / te zoeken ; want dewyl de rivier hier eenigzins Doordwaards liep / beëidden wp ons zelve in dat wp de hoogste richgel land / die het noorderdeel der Land-engte van 't zuyder scheidde / gepasseerd waaren / en by gebolg dat wp niet verre waaren van de Doordzee. Daatenboven bedachten wp niet dat de zwaare regens de eenigste oorzaak waaren dat de rivier zo schielph rees en weder zakte ; maar meenden dat zulks dooz 't gety guam / en dat wp niet verre van Zee waaren. Wp passeerden derhalven de rivier dooz hulpe van den boom ; maar de regen had denzelven zo glipperig gemaakt / dat het niet zonder groote moeite was dat wp 'er schydelings over geraakten ; want daer op te loopen was onnoogelyk. En hoewel vier van ons nog rebelyk wel daerover guamen / Bowman niet te min / die de laatste was / gleed daar af / en de stroom boerde hem terstond uyt ons gezigt / zo dat wp meenden dat hy verdronken was. Wp dit verlies van onzen makker quam nog / dat wp na een pad zochten / maer 't niet konden vinden ; want de laatste hoogeloed had het land met modder en klep bedekt. Dewyl wp dan geen pad konden vinden / keerden wp weder te rug / en passeerden de rivier over den zelf den boom / op welke wp eerst overgekomen waaren / hebbende voorgenomen langs de rivier / die wp nog al meenden dat zich in de Doordzee ontlaste / heen te gaan. Maar toen wp weer over geraakt waaren / en ontrent een vierde deel van een Engelsche myl gegaan hadden / zagen wp onzen makker aan de kant van de rivier zitten / en verstonden uyt hem dat de stroom hem daar gevoerd had / doch dat dezelfde aldaar dooz een bogt keerende / hem tyd gegeven had om te bedenken waar hy was / en dat hy daar op / dooz behulp van eenige takken / die in 't water hingen / daar uytgeraakt was. Deze man had te dier tyd vierhonderd stukken van achten op zyn rug : hy was maar een zwaklyk persoon / en van handwerk een kleermaaker.

Hier bleeven wp den ganschen nacht / en 's anderen daags / zynde de vyf de dag van onze reyse / gingen wp verder af langs de rivier-kant / dooz een ruppte van holle bamboezen en doornen / zynde ondertusschen zeer slap en zwak dooz gebrek van voedsel. Maer de Godlyke Doorzienighepd wilde niet toelaaten dat wp vergaan zouden / alhoewel de honger en vermoeidhepd ons byna aan den dood gebragt had : want wp vonden daar een Makaw-boom / die ons bereyden verschafte / van welke wp met groote graagte aten ; en naedat wp onzen honger daermede wat verzaad hadden / namen wp 'er een bos van mede / en vervolgden onzen togt dien ganschen nacht dooz.

's Anderen daags / zynde de 6de gingen wp voort tot 's naammiddags ten vier uren / wanneer wp by een andere rivier guamen / welke in die step langs welke wp tot dus verre gegaan hadden ; en wp stonden nu op een heubel tusschen dezelve beslooten. Deze laatste rivier was al zo wyd en diep als de eerste / zo dat wp hier gestuyt wierden / en niet verder konden komen / dewyl wp geen middel vonden om die te doordwaanden / en de wyddte ons betette om dezelfde niet behulp van

Zy worden
door Ri-
vieren be-
zet.

van een boom te passeeren / 't en waare het een grooter boom geweest was / dan wy konden vellen / dewyl wy daertoe geen ander tuing dan een hakmes hadden. Deeze laatste rivier bevonden wy dat volgens ons kompasje ook Noordwaards liep : 't welk ons versterkte in onzen misslag dat wy aan de Noordzy van de hooge richgel van bergen waaren; dies beslooten wy twee blotten te maaken / om daarmede de rivier afte dypven / dewyl wy meenden dat wy dus doende aan de kust van de Noordzee zouden komen. De bosschen verschaften ons holle bamboezen die daar toe bequaam waaren; dies sneeden wy dezelve af op een behoorlyke lengte / en bondenze met de telgen van een heester / die wel naar een wyntstok geleek / een goed getal boven op malkanderen aan een.

Toen wy onze blotten voltooid hadden / was 't avond / en wy namen ons nachtleger op een kleppen berg / alwaar wy een groote menigte houtsgaderden / en een vuur maakten / zynde van meentig 's anderen daags 's morgens met onze blotten af te vaaren. Maar niet lang naadat de Zon ondergegaan was / begon het zo vreeslyk te regenen / als of hemel en aarde malkanderen wouden ontmoeten; deeze storm was verseld met schrikkelijke donderslagen / en zulke verbaetlyke bliksems / van een zwavelachtige reuk / dat wy in de open lucht schier verslikten.

Dit duurde tot middernacht / wanneer wy tot onze groote schrik de rivieren ter wederzyde hoorden bryffen; maar 't was zo donker / ^{Water} dat wy niets konden zien dan het vuur dat wy gemaakt hadden / ^{en vloed.} 't en was wainmer der een bliksemstraal quam / want dan konden wy den ganschen berg over zien / en bemerkten dat het water op ons aanquam / 't welk ook in min dan een half uur ons vuur wegspoelde. Dit maakte dat elk om een goed heen komen zag / want pder zocht zich voor de dreggende bloed te redden. Wy zochten ook na kleppe boomen om 'er op te klimmen: want daer waaren vele heel groote stattoenboomen / welker stammen ten minsten 40 of 80 voeten hoog waaren / zo dat wy daar niet by opklimmen konden.

Ik zelf was in groote verbaasdheid / en loopende om myn leeven te bergen / vond ik zeer wel van pas een groote stattoenboom / die door eenig toeval / of door onderdom / half verrot / en hol aan de rene zyde was / ^{De Schryver klimt op een boom.} hebbende een gat in de stam omtrent vier voet boven de aarde. Ik holm 'er terstond in zo wel als ik kon / en ik vond in de holte een knobbel / die my tot een stoel versiechte; alhier zat ik met hoofd en kinne schier aan malkander / want daar was geen plaats om overend te slaan / of recht op te zitten. In deeze staat zat ik / wenshende na den dag; maar vermoed van den ardeyd / alhoewel zeer hongerig en houd / viel ik in slaap: maar wierd haast gewekt door 't geraas van groote boomen / die door de bloed om bezet gewoopen waaren / en met zulk een geweld tegen den boom quam aan stroomen / dat hy 'er van schudde en kraakte.

Toen ik ontwaakte vond ik myne knien in 't water / alhoewel het ^{Vinde zich van 't water omringd.} onderste gedeelte van het hol in de stam ontrent vier voet / gelphik gezegd heb / boven de grond was; en 't water stroomde zo krach-

tig geslyk als of 't in het midden van de rivier was. De nacht was nog zeer donker / 't en zy wanneer der een blikseminstraal quam / 't welk alles zo geslyk en schrikkelijck maakte / dat ik myn honger vergat / en niet anders deed als God bidden dat hy myn leeven liefdes te spaaren. Certoyl ik dus bad / en myn dierbige slaar overdacht / zag ik de Morgenster verschynen / waar uyt ik wist dat het haast zoude daagen. Dit verdreef myne zwaarmoedigheid wat ; en in min dan een half uur begon de dag aan te breeken / de regen en bliksem op te houden / en 't water te vallen ; zulks dat toen de zon op was / het water reeds van myn boom was gedweeken.

e Water
valt.

Hy vindt
zyne maak-
kers.

Ik klom toen uyt myn houd vertrek ; maar dewyl ik stiep / en de grond glipperig was / kond ik naauwlyks staan ; niettemin geraakte ik ter plaatse daar wy ons vuur gemaakt hadden / maar vond daar niet een mensch. Ik riep toen heel luyd / doch niemand antwoorde my / dan myn eygen weergalm ; 't welk my zo beangst maakte / dat ik als dood neerzeeg / zynde bekleind dooz dreefheid en honger ; want dit was de zevende dag dat wy niet gegeten hadden / dan alleenlyk de Macaw-bezien hier dooren gemeld. Zynde nu in deezzen staat gansch troosteloos dooz 't missen van myne makkers / lag ik eenigen tyd op de natte grond neer / tot dat ik een stem dicht by my hoorde / 't welk my een wepnig moed deed scheppen / doozmaamlyk toen ik zag dat het Mr. Hinglon was / een van myn makkers / en hoort daernaes quamen alle de andere ook te doozschyn / hebende zich alle dooz 't klimmen op kleyne boomen gered. Wy groeten malkanderen met de traanen in de oogen / en dankten God dooz onze verlossinge.

't Certie dat wy deden was na onze blotten te zien / welke wy aan een boom vast gebonden hadden / om onze reys dien morgen daarmede voort te zetten ; doch komende aan de plaats daer wy dezelfde gelaaten hadden / bevonden wy dat ze gezonken waaren dooz dien 't water in de holte der bamboezen was dooz gezyeld 't welk tegen ons vermoeden was ; want wy dachten niet dat 'er zelfs eenige lucht zou doozgedrongen / maar dat ze als blaazen / op 't water zouden gedreeben hebben ; maar 't schynt wel dat 'er scheuren of spleeten in waaren die wy niet gezien hadden / en misfchien dooz onze achteloosheid in 't afstijpen daerom waeren geraakt ; want de baartuygen die men anders van holte bamboezen maakt / syn doozgaans waterdicht.

Dit was ons een nieuwe quelling / en hoe nu voort te komen wisten wy niet ; maar de Doozienigheid had dit tot ons beste geschild : want indien wy deze rivier waeren afgevaaren / welke wy naderhand bevonden / dat in de rivier Cheapo , en zo na de baai van Panama in de Zuidzee liep / wy zouden in handen van onze vyanden de Spanjaarden vervallen syn / van welke wy geen genade hadden konnen be-
hoopen.

De oorzaak dat deze rivieren naa zulk geweldige regens zo schriklyk opswel-

opzwellen en terfiond weder vallen / is de nabijheid van 't gebergte / en dezelfs byfiere ftepte / waardoor het water niet der haast weder daalt.

Maar om weer tot myn verhaal te keeren / naedat ons boogneemen van de froom af te baaren / of ons op een van beude de rivieren over te zetten / bezpeld was door het zinken onzer blotten / oordeelden wy 't best te zyn weder na de Indiaanſche wooningen te keeren / en wy gingen langse de rivier den zelfden weg dien wy gekomen waaren. Dewyl onze honger onze oogten deed wenden na alles dat eenigſins bequaam mogt getweest zyn om dezelve te verzaaden / zo gebiel 't dat wy een hert zagen ſlaapen; waar op wy boognamen te zien of wy 't kypgen konden: en wy waaren 'er reeds zo dicht by gekomen dat wy 't ſchier konden gegreepen hebben; maar een van ons de rromp van zyn roer dicht op het beest aanzettende / en de hoegel niet geen prop vast geflampt zynde / rolde dezelve daer uyt / eden eer 't roer afging / zo dat het hier daer door niet beſchadigd wierdt / maer door de ſlag opſtuppende / in de rivier ſprong / en 'er ober zwom. Zo lang als onze weg langse de rivier liep / hielden wy denſelven by wel; maer toen wy die ſtonden te verlaaten om de Indiaanſche wooningen te zoeken / bevonden wy ons zeer verlegen. Dit was nu de achtſte dag dat wy geen voedsel genooten hadden / dan de Makaw-beeſten / en het pit van een Bibby-boom / dien wy bonden en opſpleeten / en 'er niet goeden ſmaak van aten.

Zy keeren
te rug.

Maer ons een weynig bedacht te hebben wat weg wy best zouden neemen / oordeelden wy 't best te zyn het ſpoor van een Pekary of wilddorlien te volgen / hoopende dat het zelve ons na eenige Plantain-boomen / of na een ſluit lands daar Potaros groeide / zoude leyden / dewyl die dieren zich daar dikwils na toe begeerden / om voedsel te zoeken. Dit bragt ons volgens onze verwachting by een oude Plantazie / en in 't gezigt van een menſche: maar hier beving ons de vreeze weder / zynde nu tuſſchen twee engten / naamelyk / of van honger te vergaan / of tuſſchen der Indiaanen te verbaiten / van welke wy niet wiffen hoe wy ontfangen zouden woorden. Maar dewyl wy geen kans zagen hoe het te ontfgaan / wierdt onder ons beſlooten dat een vooruyt zou treden / terwyl de overige na den uytſlag wachteten. Ik ging dan na de Plantazie / en vond dat het dezelfde was / vanwaar wy gekomen waaren. De Indiaanen waaren alle verbaaf d my te zien / en begon den my veel vzaagen te doen. Maar in plaats van antwoorden viel ik in zwyn / door de waarmte die 'er in 't huys was / en de lucht van 't bleefſch dat ober 't vuur te ſtooken ſtondt.

De Indiaanen waaren zeer gebiedſtig om my in deeze nood te helpen / en wanneer ik weder bekwamen was / gaven zy my wat te eeten / en vreegen my toen na de vier andere mannen / welke zy terfiond gingen haalen ingezepd Gobſon, die wat verder achter gebleeven was; en zy onthaalden ons alle zeer vryndelyk: want onze lang verwachte leyds-

De Indi-
aanea
ontvan-
gen hen
vryndelyk.

lieden waaren nu van de Noordzyde weder gekieerd / en preezen betyding-
schap en mildheyt van ons volk zeer; waar dooz alle de Indiaanen on-
ze zeer goede vyanden geworden waaren. De Indiaan die ons in 't byzon-
der zo veel vryndschap beweezen had / bemerkende dat Mr. Gobson nog
niet aan de plantazie gekomen was / ging hem eeten brengen / en naedat
hy zich wat verberst had / bragt hy hem by ons: zo dat wy nu alle
weder byeen waaren / en zeer wel verzorgd wierden.

Zy ver-
trokken
ander-
maal.

Wy bleeven alhier zeven dagen om ons te verbersthen / en gingen toen
weer op weg; want wy verlangden zeer om zo dja aan de Noordzee te
komen als 't moogelyk was; en zy waaren nu veel gewilliger om ons
derwaards te geleiden dan te booren / dewyl de leydslieden / die met
ons volk gegaan waaren / niet alleen beleef delyk waaren te rug gezon-
den / maer ook met bylen / koraalen / enz. beschenken. Dies bevalen de
Indiaanen van 't doorp daet wy nu waaren / dat vier lustige kaerels ons
weder na de rivier zonden geleiden / waar ober de boom gevallen lag; en
dewyl deeze nu goedwillig met ons gingen / bragten 'er zy ons in een dag /
daer wy de eerste reys dje dagen ober gegaen hadden. Daer gekomen zynde
gingen wy ontrent een Engelsche myl langs de rivier / alwaar een kanoe
lag / waar in wy ons alle begaven; en de Indiaanen stierden de rivier op /
welke wy te booren dooz een misflag wouden afgegaan hebben. Zy roei-
den wakker tegen de stroom op / tot aan den avond / en toe vernachtten
wy in een huys / alwaar deeze mannen ons volk / die na de Noordzee
gegaan waaren / zo preezen / dat de Meester van 't huys ons op de beste
wyze onthaalde. Den volgenden dag gingen wy weder voort / met nog
twee Indiaanen meer / om ons met hun zessen voort te roeyen; zo dat on-
ze staat nu veel veranderd was.

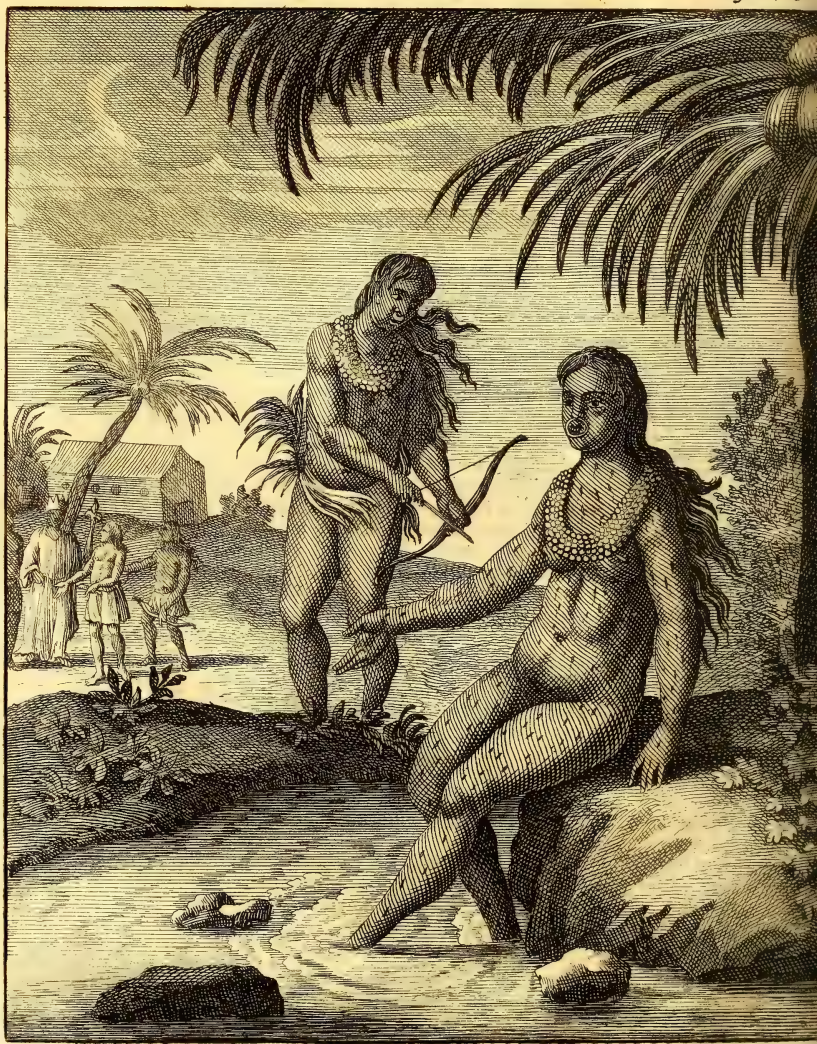
Lacentas
paleys.

Zes dagen daerna brachten zy ons aan Lacentas huys / die te booren
ons leeven behouden had.

Dit huys is gelegen op een mooien berg / alwaar het schoonste bosch
van katoenboomen groeit / die ik ooit van myn leeven gezien heb. De
stammen deezer boomen waaren doozgaans zes / ja sommige acht / negen /
tien / of elf voet dik in den middellyn; want vier Indiaanen en ik malian-
deren by de hand gebat hebbende / konden een boom op dje voet na niet
omvaden. Hier was ook een schoone Plantain-dreef / en een boschje
van andere klepne boomen / die een vermaakelyken hout zouden ge-
maakt hebben / indien 'er konst en nyverheyt aan te koste was gelegd
weest.

De omkreept van deezen vermaakelyken berg beslaat ten minsten 100
akkers land; en is een half eyland van een epronde gedaante / zynde by-
kans omringd dooz twee grooten rivieren / waar van de een van 't Oosten /
en de ander van 't Westen komt / welke tot op 40 boeten na elkander
aan den ingang van 't half eyland naderende / en aldaar met een voegt
omloopende / den berg omvangen / en aan de andere zyde maliander ont-
moeten / alwaar zy een byz groote rivier maaken / die heel snel loopt:
zo dat 'er maar eene weg is om op deeze plaats te komen / welke / gelyk ik
reeds

J. Landolt sculp.

reeds gezegd heb / niet boven 40 voet breed is / tusschen de ribbieren ter wederzijde / welker kanten zo dicht met bamboezen / prikkel-peeren en andere gewassen bezet zijn / dat het onmogelyk is voor een vyand om 'er door heen te dooren.

Op deesen berg woonen byftrig vooernaame mannen van 't land / staande alle onder Lacentás bevel / die een Dorst is over het geheel Zuydergedeelte der Land engte van Darien; en de Indiaanen / zo wel daar als aan de Noordzy / bewyzen hem groote eerbiedighepd: maar de Zuydzy is eygentlyk zijn land / en deese berg zijn woonplaats of Paleys. Zy hebben 'er niet meer dan eene Kanoe / welke dient om Lacenta en alle de andere over te zetten.

Hier ter plaatse gekomen zynde / zondt Lacenta onze leydlieden te rugge / en zeyd ons dat het niet mogelyk was te dier tyd na de Noordzyde te reysen / want het regen-faizoen was nu op zijn flinst / en het reysen zeer moeelyk: maar hy zeyde dat wy by hem zouden blyven / en dat hy zorg voor ons zou draagen; zo dat wy gedwongen waaren zijn zin te volgen.

Wy hadden hier niet lang geweest / of daar viel iets voor 't welk zeer veel stekte tot vermeerderinge van het goed gevoelen / dat Lacenta en en zijn volk reeds van ons hadden / en my in een byzondere achtinge by hen bragt.

't Gebeurde dat eene van Lacentás wyben onpaffelyk zynde / bloed most gelaaten worden; 't welk de Indiaanen op deese wyze bezichtten: De Indier woordt op een steen in de rivier gezet / en iemand met een kleyn boogje schiet pyltjes in zijn naakt ligchaam / hier en daar zo snel als hy kan / en geen deel missende: maar de pyltjes zijn betwonden / zo dat ze niet verder kunnen doordringen dan wy doorgaans onze lancetten insteeken. En indien ze by geval een ader raaken die vol wind is / en dat het bloed daer een weynig uytspaat / dan springen en huppelen ze van blydschap / en maaken vele vreemde gebaerden / om hunne vreugde te toonen.

Wanneer dit aan Lacentás gemaalin gedaen wierdt / stond ik 'er by; en ziende hunne onkunde / zeyde ik hem / dat indien hy 't beliefte toe te laaten / ik hem een beter middel zou toonen / zonder de ijdler 30 veel pijn aan te doen. Hy my dan zulks bevelende / bond ik haaren arm met een reep van de bast eens booms / en opende met myn bym een ader: maar dit bestaen had my bykans het leven gekost; want Lacenta ziende het bloed uytstraalen / 't welk volgens hun gebuyk maar by droppelen uytquam / greep zijn speer / en zwoer by zyne tanden / dat indien 't niet wel gelukte / hy 't bloed myt myn hart zou tappen. Ik wiert daerdoor niet verschrik / maar verzocht hem gebuld te hebben / en naedat ik haer ontrent twaalf oncen bloeds afgetrokken had / bond ik haaren arm dicht / en beval dat ze haer tot 's anderendaags zonden laaten rusten: en tegens dien tyd was de hoortz over / en zy kreegze niet meer. Dit bragt my in zulk een aanzien / dat Lacenta by my quam / en in 't byzyn van alle zyne opwachters / zich voor my boog / en myn hand kuste: waarna de overige ook by my quamen / en sommige kuste n myne hand / andere

Lacenta houdt hen by zich

De Indiaan-
sche ma-
nier van
bloed laa-
ren.

De Schry-
ver laat la-
centas ge-
maalin
een ader.

dere myne knie / en etstphie myn voet. Dit geschiedt zynde wierd ik in een hangmat opgenomen / en op de schouderen gedraegen / terwyl Lacenta my ter eere een lofrede sprak / en my mees als eenen die alle hunne Afsen overtoef. Aldus wierd ik van plantazie tot plantazie omgedraegen / en leefde in groote lusten en aanzien / komende de gene die 't van noode hadde met geneesmiddelen en aderlaaten te hulpe: Want hoewel ik myne zalven en piesters verloorren had / toen de Swart met myn knapsak wegtiep / echter had ik myn Tugthoker en eenige wepnige geneesmiddelen in een beolide doek bewonden / welke ik doozgaans by my droeg / in myn zak bewaard.

Aldus woonde ik eenig maanden onder de Indiaanen , die my schier als een God eerden. Eeniger deezer Indiaanen waaren slaaben by de Spanjaards gewest / doch waaren 't ontblugt : en uyt die oorzaak was het zo ik acht / dat zy zich geneegen toonden om gedoopt te worden; hoewel waer om daardooz een Europeischen naam te bekomen / dan uyt eenige kennisse van de Christelyke Godsdienst.

Hy gaat
met Lacenta op
de jacht

Gedurende myn verblyf by Lacenta ging ik dikwils met hem op de jacht / waer in hy groot vermaak schepte / dewyl daar veel Wild was. Mens hield ik hem in 't begin van het droog seizoen gezelschap aan de Zuydoostert kant van 't land / en wy passeerden over een rivier / alwaer de Spanjaards goud vischten. Ik achte dat deeze rivier van de gene was die uyt het Zuydoosten komende na de golf van St. Michael bloeijen. Wanneer wy dicht by de plaats quamen / alwaer ze beezig waaren gtingen wy stiltejes dooz de boschen / en verichoolen ons achter de groote boomen / luyende een lange poos na hen / zonder dat zy ons zagen.

Demanier
van Goud
visschen

Zy krygen het goud op de volgende wyze : zy hebben houte bakjes / die ze jachtjes in 't water sieken / en half vol zand scheppende / dan stiltejes ophaalen; en telkens dat zy scheppen krygen zy eenig goud / min of meer / met zand en water vermengd : dit schudden zy heen en weer / waer dooz het zand met het water over de rand van 't bakje sroomt / maar 't goud zinkt op de grond. Als dit gedaen is nemen zy 't er uyt / en leggen 't in de Zon te droogen / waernaey zy 't in een mortier stampen. Dit gedaen zynde spreiden zy 't op een papier / en houden 'er een zepstien heen en weer over / welke al het yser daaruyt trekt / en niet als zuiver goud overlaat / het welk zy dan in Klauwoerden of Klabbassen bewaaren. Op deeze wyze werken zy in het droog seizoen / 't welk drie maanden duurt : want in de natte tyd / wordt het goud dooz de zwaere regens van de bergen gespoeld / en dan zyn de rivieren doozgaans hoog; maer gedurende de droogte zyn ze laag / en niet boven een voer diep. Maedat het droog seizoen verlopen is / daaren zy met klepne bootuygen na Santa Maria , en zo zy een gelukkige en gunstige tyd gehad hebben / voeren zy (gelyk ik verstaen heb van en Spanjaard dien wy te Santa Maria onder 't beleyd van Kapiteyn Scharp gevangen namen) achttien of twintig duysend pond goud met zich. Doch 't zy ze veel of weynig vergaderen / 't is schier ongelooflyk wat een menigte gouds het een

een jaar door: 't andere uyt deeze rivieren opgehaald wordt.

Terwyl ik dus met Lacenta uyttoog/ bleeden myne vier makkers 't hup in zyne woonplaats: maar ik was nu zo diep in zyne gunst geraakt/ dat hy nooit ergens zonder my wilde gaan; en ik bespeurde nu wel dat hy voorszad my al myn leeden lang in dit land te houden/ 't welk my eenigzins bekommerd maakte/ maar ik verborg myne gedachten zo wel als ik kon.

't Gebuurde eens dat wy op de jagt zynde een wild berken opdedden/ De Schry-
't welk de Indiaanen en hunne honden 't grootste gedeelte van den dag ver ver-
werk gaf; zo dat Lacenta slaantw wierdt door gebrek van spijs / en zoekt ver-
zo ontfeld was ober zijn slecht geluk / dat hy uyt ongeduld wenschte lof om te
deeze jagt op een beter wyze te kommen uytboeren. vertrek-
ken.

Ik verfrond hunne taal nu redelyk wel/ en ziende hem dus ontfeld/ nam ik de gelegenheid om te zien of ik geen vypphepd kon krygen om te vertrekken/ door hem onze Engelsche honden aan te wyzen/ en te zeggen dat ik 'er hem eenige uyt Engeland wou beschikken/ indien hy my wou toelaaten voorsz een korten tyd derwaards te gaan. Hy stondt een poos hier op te peyzen/ en zwoer eyndelyk by zijne tanden/ op welke hy zijne vingrs leyde/ dat ik en myne vier makkers vypphepd zouden hebben/ mids dat ik by mijne tanden zou zweeren/ dat ik te rug zou komen/ en onder hen trouwen; want hy had my beloofd zijne dochter/ die toen nog niet huwbaar was/ ten wybe te zullen geeven. Ik nam zijne voorsz waarde aan; waarop hy my beloofde als ik weder quam/ meer te zullen doen als ik verwachtte kon.

Ik bedankte hem/ en 's anderendaags liet hy my gaan onder 't gelepde van zeven wakere kaerels; en wy hadden vier vrouwen by ons om onze spys te dyaagen/ beneffens myne kleederen/ die alleenlyk bestonden in een linnen rok en een broek: welk ik bewaard had om myne naaktheyp te bedekken/ indien ik ooit weder onder Chyistenen zoude komen: want ik ging toen naakt gelijk de Wilden/ en was van hunne vrouwen beschijderd; doch ik had niet willen toestaan dat zy in mijn hup zouden prikken/ om 'er de verwo in te wyppen/ gelijk zy gewoon zyn te doen/ maar alleenlyk die met spikeltjes daarop te plakken.

Albus vertrokken wy van de kant der Zuidzee/ alwaar Lacenta ter jagt was/ na zyne woonplaats/ alwaar ik in ontrent veertien dagen aangquam/ tot groote blydschap van myne makkers/ die daar al dien tyd gebleven waaten/ terwyl ik met Lacenta na 't Zuidoosten was uyt laagen geweest.

Na wederzypfche groetenisse/ en eenige traanen van blydschap/ verhaalde ik hen/ hoe ik myne vypphepd van Lacenta verkreegen/ had en wat ik had moeten beloooven: Zy verheugden zich daar ober/ uyt hoope van wegg te raaken/ naa zulk een lang verblif in een wild land.

Ik bleef daar toen nog eenige dagen om my wat te verberfchen/ en toog toen met myne maats na de Noordzee/ hebbende een sterk geselschap van gewapende Indiaanen tot onze lepdslieden.

Vertrek-
na de
Noord-
zee.

Wp reisden ober veel zeer hooge bergen / en quamen eyndelyk by een / die alle de andere in hoogte zeer verre overtrof / zo dat wy wel vier dagen toebagten met opklimmen / alhoewel 'er hier en daer eenige afdaalingen tusschen beyde waaren. Boven op den top gekomen zynde / bevond ik een sonderlinge duyzeling in myn hoofd ; en vraggende aan myne makkers en de Indiaanen of zy ook iets zulkz bespeurden / gaven zy te verstaan dat zy eveneens gesteld waaren : dies schreef ik dit toe aan de hoogte van 't gebergte / en de klaarheid van de lucht. Ik acht dat dit gebergte hooger was / dan 't gene wy met Kapiteyn Scharp waaren overgekomen / of dat het welk Mr. Dampier met zyn gezelschap in huijne terug komst passeerde : want van deeze hoogte scheenen my de bergen / waar over wy gekomen waaren / veel langer te zyn / en somtyds konden wyze niet zien wegens de wolken ; maar wanneer de wolken ober de toppen van 't gebergte dreeben / scheurden ze / zo dat wy dan als door gaten van ons konden zien.

Ik strekte my eens aan de zyde van den berg die 't steijst was op myn buyk neer / latende twee mannen op myne beenen leggen / terwyl ik myn hoofd ober de kant sakt / maer ik kon / door de wolken / geen grond beneden bekenen. De Indiaanen geleidden ons ober zulk een smalle richgel / dat wy genoodzaakt waaren schydelings af te stullen / en de Indiaanen deden desgelijks / rephende hunne boogen / pylen / en ander reysstrup / van tyd tot tyd maklikeren toe. Beneden komende zyn de benonden wy ons van onze duyzeling bevryd.

Toen wy aan den voet van den berg gekomen waaren / bonden wy een rivier die in de Noordzee liep / en langs dezelve stonden eenige wepnige Indiaansche wooningen / alwaar wy redelyk goed onthaal genooten. Wp sloepen hier een nacht ; en 't waaten de eerste huyzen die ik in zes dagen gezien had. Onderwege had ik in een hangmat / aan twee boomn vast gemaakt / geslaapen / en een Plantain-blad tot myn deken gebruykt.

Zy komen
aan de
Zee kant.

's Anderendaags 's moorgens trokken wy weer voort / en quamen in twee dagen aan de Zee kant ; alwaar wy door veertig van de aanzienlykste Indiaanen van dat land verwelkomt / en in hunne huyzen genoodigd wierden. Zy hadden alle hunne beste klederen aan / welke lange witte tabbaarden waaren / hangende tot op hunne enklaauwen / met franjen onder aan / en hadden elk een halve piek in de hand : Doch van deeze en diergelijke dingen / welke ik gedurende myn verblyf daar te lande gezien heb / zal ik meer zeggen / als ik tot de beschryvinge daer van kom.

Wp vroegen ter rond aan deeze Indiaanen , wanneer zy meenden dat 'er eenige schepen zouden komen ? Zy antwoorzen ons dat zy 't niet wisten / maar dat zy 'er na verneemen zouden ; en ontboden derhalven hunne Oorvenaars / die stuksaan 't werk peurden om den Duppel te doen ophomen / en hem te vraggen tegens wat tyd daar een schip zoud aankomen : want zy zyn zeer afgereyct op deeze Duppeliche bezweelingen.

Wp

Wp waaren by hen in 't hupg/ en 't eerst dat 'er gebaan wierdt/ was een affcheppdinge te maaken dooz hangmatten / op dat de Pawawers (dus noemen zy deeze Cooberaars) alleen mogten zyn. Deeze quanten waaren eenigen tyd bezig / en wp hoorde hen een breeglyk getier en geschreeuw maaken / naaboofende de stemmen van allerlei vogelen en beesten. Wp dit geraas voegden zy 't geluyd van steenen en schelpen / die zy tegen malikander aan sloegen / en van een soort van trommels van holle bamboezen gemaakt / waer op zy trommelben ; waerby nog quam een schor geluyd van snaaren of koordeu aan groote beesten beenderen vast gemaakt. En telkens wanneer zy een schryklyklyk geschreeuw en geklater gemaakt hadden / hielden zy weer bot op / met een groote stilte. Maar vernids zy naa een gerupmen tyd dus gewoeld te hebben geen antwoord bequamen / beslooten zy dat was om dat wy in 't hupg waaren / dies joegen ze 'er ons upt / en gingen daer op weer aan 't werk. Doch naadat ze al weer een uur of langer bezig waaren geweest / quam 'er nog al geen antwoord ; dies doozochten ze ons vertrek / en vonden daer enige van onze klederen in een mand die aan de muur ophing / welke zy met een groote versmaadinge ter deure uptineeten. Daerop ging het Coobwerk weer aan ; en 't duurde niet lang of zy quamen updoopen / maar zo sijnat van zweet / dat zy zich eerst in de rivier gingen wasschen / en toen by ons quamen en het Orakel ons bekend maaken ; 't welk van deesen zin was : Dat op den tienden dag van toen af daer twee schepen zouden aankomen / en dat wy in den morgenfond van den tienden dag eerst een stuk zouden hooren afschieten / en wat daernaer nog een : Dat een van ons niet langs daerua zou sterben ; en dat wy aanboord gaende een van onze vuurroers zouden verliezen. Al het welk niet zo volgens deeze voorzegging upviel.

Want op den tienden dag 's morgens hoorde wy eerst een stuk / en daernaer een ander losbzanden ; ook verlooren wy in 't aanboord vaaren een van onze roers of snaphaanen / 't welk aldus geschiedde : Wp met ons vyben en dze van de Indlaanen voeren in een kanoe na de schepen ; maar zo als wy de bank van de rivier passeerden / sloeg het vaaruyg om / waar dooz Mr. Gopson, een van myne makkers / bykans zou verdronken geweest zyn ; evenwel kreegen wy hem nog upt het water / maar by verlooz zyn roer ; hoe dit by quam weet ik niet ; maar de onze waaren alle aan de zyde van de kanoe vast gestrikt : want in Westindien zyn wy nooit gewoon in een kanoe (welke vaartuygen heel ligt omstaan) te vaaren / of wy maaken onze roers aan de zyde vast ; en ik geloof dat Mr. Gopson, die een heel voorzigtig man was / het zyne ook wel aangebonden had / maar niet vast genoeg.

Onze kanoe dus omgeslagen zynde / quamen wy zo wel weer aan land als wy konden / en sleepten Mr. Gopson, niet zonder moeite / met ons voort. Daarnaer voeren wy weer af / doch hielden 't langer langs de strand / en staken eyndelyk over na La Sounde eylandtje / alwaer de twee schepen lagen / te weten een Engelsch vaaruyg en een Spaansche

Aankomst
van twee
schepen

Cartaan / welke de Engelschen twee of drie dagen te vooren genomen hadden. Wy konden aan 't maakfel wel zien dat het laatste een Spaansch vaartuyg was / eer wy 'er eens byquamen; maar dewyl wy 't by een Engelsch zagen / geloofden wy dat ze makkers moesten zyn; en of het Spaansch onder het Engelsch / of het Engelsch onder het Spaansch stond / wouden wy / hoewel 't haastlyk was / ondersiaan / dewyl wy ons lang verbyf onder de wilde Indiaanen t'eene-maal moede waaren. De Indiaanen waaren heel bedreeft dat het een vaartuyg met Spaanjaarden zou zyn / die zo wel hunne byanden waaren als de onze: en dit was ook een van de dingen waarvan zy tien dagen te vooren hadden gewag gemaakt / naamelyk dat zy upt het antwoord van hunnen Demon verstaan hadden / dat het eene schip een Engelsch vaartuyg zyn zou; maar ontrent het ander had hy zo twyfelachtig gesproken / dat zy vreesden dat het een Spaansch schip zoude weezen / zo dat het niet zonder veel moeite was dat wy hen bepraaten om met ons aan boord te gaan. En dit was een merkwaardige omstandigheyt; dewyl dit vaartuyg niet alleen een Spaansch was / maar ook ten tyde van het Tooverijpel / en nog eenige dagen daartnaa / onder 't gebied van Spaanjaarden was / tot dat het door de Engelschen genomen wierdt.

Wy quamen dan aan boord van 't Engelsch vaartuyg / en onze Indiaanische vanden met ons / en waaren zeer welcom. De vier Engelsche die by my waaren / wierden straks door 't bootsvolk gekend / en toegeproken / maar ik zat een poos op myne haken onder de Indiaanen / volgens hunne wyze / geschilderd gelyk als zy / geheel naakt behalven om myn middel / en met myn Benschplaatje (waaraan hier naa meer) over myn mond. Ik woud eens zien of zy my dus vermoind wel zouden hemmen; en daar was byna een uur verloopen / eer iemand van 't bootsvolk / die my wat sterk aankeek / uptriep / Hier is onze Doktor: waarop zy my alle verwelkomden. Ik deed aansonds al wat ik kon om het verwel van myn lpf af te wasschen / maar het duurde wel een maand / eer ik 't eenigzins daar af kon krygen / zo vast was het door de hitte van de Zon op myn huyd gedroogd; en wanneer daar iets van afviel; stroopte het vel gemeenlyk mede af.

Belangende Mr. Gopson, hoewel wy hem leevend in 't schip bragten / evenwel had hy door vermoeidheyt / en lang in 't water te leggen / zo veel weg gekreegen / dat hy naa drie dagen ziek gelegen te hebben by La Sounds eplandtje stierf / en daardoor weder een gedeelte van des Pawawers boozegginge bewaarheyydde. Naadat wy onze Indiaanen eenige dagen wel aan boord hadden onthaald / be-
Zy komen
aanboord.
 neffens veele anderen die met wyf en kinderen af en aangquamen / en onder anderen ook Lacenta, die ons twee of drie weken bybleef /
Zy gaan 't
zeyl.
 schepdden wy ten laatste van hen / upgezeyd twee of drie van 't gezelschap / die met ons op een togt wilden; en daarop gingen wy met de Cartaan in ons gezelschap t'zeyl / eerst na de oostelyke epland-

landtjes genaamd Samballô's , en vervolgens na de kust van Karthage.

Maar ik zal my in geen verhaal van deeze togt inslaaten / dewyl Mr. Dampier , die in 't zelfde schip was / zulks omstandiglyk heeft gedaan. 't Zal genoeg zyn te zeggen dat ik neffens hem op de kust van Westindie en langs de eplanden krusste / ten deele onder Kapiteyn Wright , en ten deele onder Kapiteyn Janky , totdat Janky , Mr. Dampier en de andere onder Kapiteyn Wright by 't epland Tortuga verliet / gelyk in Dampiers Reystogt , pag. 43. verhaald wordt. Ik zeilde toen met Kapiteyn Janky eerst na 't epland Ash , alwaar wy dooz de Franschen genomen wierden / gelyk hy pag. 50. verhaalt / en vervolgens daer aan land gezet / dooz Kapiteyn Tristian , een andere Franschman / weder ingenomen / en dicht by Petite Guave geboerd wierden / alwaar ons volk / terwyl hy aan land gegaan was / het schip bemagtigde / 't selve weer na 't epland Ash boerde / en daar de overige van ons volk innam. Daerna namen wy 't Fransche schip met wy / en 't ander waermee Kapiteyn Kook , die toen mede een van ons schreepvolk was / naderhand na de Zuydsee voer / naa eerst in Virginie aangeveest te hebben : want wy quamen daar met deeze pyzen acht of negen maanden naa Mr. Dampier. Ik voer ook met hem op die nieuwe togt na de Zuydsee onder Kapiteyn Kook , alhoewel hy daer ter plaatse vergeeten heeft van my te melden. Wy zeilden dan achterom Terra del Fuego en zo in de Zuydsee / langs de kusten Chili , Peru , en Mexiko , gelyk hy in 't breede in zyne IVde Vde VIde VIIde en VIIIde Hoofdstukken verhaalt ; en vervolgens Pag. 160 zegt / dat Kapiteyn Davis , die op 't overlyden van Kapiteyn Kook in deszelfs plaats gekomen was / van Kapiteyn Swan , dien hy in de Zuydsee ontmoet had / schepdde ; en dat hy Dampier geneegen zynde om na Oostindie te vaaren / op 't schip van Swan overging. Maar ik bleef op 't schip van Davis , en keerde met hem te rugge den zelfden weg dien wy gekomen waaren. Van eenige byzonderheden / welke ik in deeze weerom-reys aanmerkte / zal ik aan 't eynde van dit werkje spreken : en nu overtreden tot een byzondere Beschryppinge van de Land-engte van Amerika / 't welk het voornaamste is / dat ik met het opgeeven van dit verhaal beooge.

Reystogt en beschryving van de
Naauwkeurige Beschryving
Der

L A N D - E N G T E .

Van

A M E R I K A .

De Land-
engte van
Darien.

Het land dat ik gaa beschryben is het smalste gedeelte der Land-
engte van Amerika, welke byzonderlyker genoemd wordt de
Land-engte van Darien / waarschynelyk van de groote rivier
van dien naam / waarmede deszelfs Noorder-kust tot aan 't
Oosten bepaald wordt: voorby die rivier spreidt het land zich
30 na 't Oosten en Noordoosten uyt / gelyk dat aan de andere kust na 't
Zuyden en Zuydoosten / dat het verder een Land-engte kan genoemd wor-
den. Het is meestendeels begreepen tusschen de breedte van 8 en 10 gr. B.
en is in de wyde op zyn smalst ontreut een graad. Hoe verre het zich west-
waard in de leugte onder den naam der Land-engte van Darien uytstrekt/
of 't is tot aan Blonduras of Nikaragua, of niet verder dan de rivier Chagre,
of de steden Portobello en Panama, is iets dat ik niet zou konnen zeggen.

Zimmers dit laatste is 't uiterste waartoe myne beschrypping zich zal
uystrekken; en ondertusschen zal ik meest van 't middelste gedeelte han-
delen / als zynde eygentlyk het tooneel van myn verblyf en omzwerving
in dat land: alhoewel het gene ik noopende dit deel der Land-engte zal
zeggen / ook eenigzins toepasselyk zal zyn op het land zelf voorby Pa-
nama.

Bepaaling
derzelve.

Indien ik dit smalste gedeelte der Amerikaansche Land-engte bysonde-
re paalen most stellen / ik zoud aan deszelfs wester end een lyn trekken
van den mond der rivier Chagre, daer dezelve in de Noordzee loopt / tot
aan het naaste gedeelte aan de Zuydzee / bewesten Panama, besluptende
daar binnen die stad en Portobello met de rivieren Cheapo en Chagre. En
ik zou desgelijke een lyn trekken van de punt Garachina, of het zuyder
deel der golf van St. Michael recht Oost na het naaste gedeelte van de
groote rivier Darien, tot de oostelyke paalscheping / betrekken de
baai Karet mede in de Land-engte. Een Noorden en Zuyden is deese
landstreek genoeg door die overgroote Zeen bepaald. Ondertusschen
is dit het smalste land dat dezelve van een schepot / waartoe zulke een ge-
weldig wyde omtrek vereyscht wordt / om van de ene oever aan de an-
der ter zee te komen; dewyl 't het noorder en zuyder Amerika aan weer-
kanten tot zyn uiterste hoek heeft.

En

Mafer.

De kust der Noord zee van
de Land engte van AMERICA
bewesten Portobello.

De kust der Zuyd zee van de
Land engte van AMERICA
bewesten Panama.

Page 22.

Panama

WOORD ZEE

ZUYI

V E R A G U A

De NOORD

Z E E

Kaart van de
LAND-ENGTE
van DARIEN
en
de Baai van
PANAMA

DE LAND-ENGTE

VAN D'ARIE N

DE BAAI VAN

PANAMA

De ZUYD-ZEE

22

zee van de
an AMERICA
anama.

Water.

Ege 22.

Panama

Ind. Mylen

Layelia

Nata

I. Tabago

I. Obique

Moro de
Borcos

Zandglaat

ZUYD

ZEE

De Land-
engte van
Darien.

De NOORD

ZEE

De Land-
engte van
Darien.

Engers Eyland

Sounds Eyl.

30 n

Zuy

den.

en is

waa

of 't r

of de

3

upst

delet

in da

zege

nam

3

re p

van

aan

daar

in 30

deel

geoo

baal

land

is dit

weld

der t

hant

Bepaaling
dezelve.

DARIEN

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

I. Pines

Gouden Eyl.

En geen van beide deeze Oceaanen valt ten eersten op het land aan/ maar elk wordt onderschept door een groot getal eplandries die langs de kust verspreyd leggen; te weeten de Baltimentos en andere / maer voornamelijk de lange reeks der Samballós aan de Noordzyde / en de Konings of Paerl-eylanden, Perika, en andere in de baai van Panama aan de Zuidzyde. Deeze baai wordt geboind door de bogt der Land-engte; en om haare grootte is 'er misschien nergens vermaakelpker en geriefpker baai te vinden.

Het land van dit gewest is bijna over al oneffen / zynde verdeeld door bergen en dalen / van groote verscheydenheyt wegens hoogte / diepte / en uytgestrektheid. De dalen zyn doorgaans bevochtigd door rivieren becken / en altoos-spyngende byzomen / waer van 't land zeer overbloedig is / sommige derzelver loopen in de Noord- en andere in de Zuidzee / en hebben meest hunnen oorsprong van een richgel of reeks van bergen hooger dan alle de andere / strekkende zich in de lengte der land-engte eenigfins ebenwydig met den oever npt / welke ik onderichheids halvede Opper-richgel zal noemen.

Deeze richgel is van een ongelpke breedte / en loopt met een bogt / gelp de Land engte zelve. Doorgaans is hy naast aan de kant der Noordzee / en zelden boven 10 of 15 Engelsche mylen daar afgelegen. Wy konden de Noordzee vandaer altoos zeer klaar zien / midsgaders de verscheyden bogten van den oever / en de byleggende eplanden; 't welk deeze hoogte tot een zeer vermaakelpk uytzigte maakte. Maar de Zuidzee kon ik van geen gedeelte deezer richgel zien: niet dat de afstand des zelfs van de Zuidzee zo groot is / dat het gezigt niet zo verre zou konnen reyken / inzonderheyt van zulk een hoogte / indien 't land maer eenigfins vlaat of effen was: maer daer zyn / onaangezien de groote vlakten en dalen die men hier en daer heeft / zulke hooge bergen tusschen beide / en die met zulk hooggeboonte begroeid / dat zy de byze uytzigt / welke men anders hebben zou / zeer verhinderen. Daarentegen kan men ook van die zyde deeze Opperichgel niet zien / ter oorzaak van de bergen die tusschen dezelve en de Zuidzee leggen; in 't ophlimmen van welke / toen wy van de Zuidzee quamen / wy telkens meenden dat wy aan den Opper-richgel gekomen waren / en de Noordzee zouden zien. En hoewel de bergen die wy passeerden van tyd tot tyd hooger scheenen / zo quam ons daerdoor echter de top van den Opper-richgel niet zo hoog voor / als hy anders zou gedaan hebben / indien wy van een laag land na denzelven hadden moeten ophlimmen.

Van de Noordzyde van den Opper-richgel zyn 'er of gansch geen bergen / of zulke die eerder voor langzaam en schynse af daalingen van den richgel / dan wel voor bergen zelfs / moogen gehouden worden. En hoewel die zyde van het land overal met geboonte bedekt is / zo dat het niet anders als een eenige boschaadje gelykt / nogtans kan het oog van die hoogte den Noord oever met groot gemak en vermaak aanschouwen.

En deze opper-richgel zelf is niet oetral van eene hoogte / maer is eerder een ryg of reeks van byzondere bergen / dan een uytgestrekte berg: hebbende vele en groote vallejen / die verscheydene uytsteekels / welke dezzelfs lengte uytmaaken / van een scheiden. En deze vallejen / geslyk ze den richgel zelf te meer gebruyphelyk en bewoonbaar maaken / zo syn sommige derzelver zo diep / datze ook aan de rivieren een dooztogt geeven: want aldus vloet de rivier Chagre, die uyt eenige bergen dicht by de Zuydsee ontsaet / met een schynse Noordwestelyke loop / totdat hy een dooztogt in de Noordsee vindt: alhoewel de berg-richgel zich veel verder / zo ik meen / ja tot aan het Lak van Nikaragua uytstrekt.

Rivieren
en beeken.

De Rivieren / die dit land bewateren / syn sommige maatelyk wyd / hoewel maar weynige derzelver vaarbaar syn / omdat ze banken en plaaten vooraan in de mond hebben. Aan de zyde der Noordsee syn de rivieren meestendeels zeer smal; want dewylze doorgaans haaren oorsprong hebben uyt den Opper-richgel / die niet verre van dien oever legt / zo is hant loop zeer kort. De rivier Darien inderdaad is wel breed / maar de diepte aan de ingang komt / geensins ober een met de wydte van dezzelfs mond / schoon dezelve verder inwaards diep genoeg is; maar vandaer tot aan Chagre syn alle de andere langs de kust weynig meer dan beeken; ook is de rivier Conception, die tegen over La Sounds eiland in de Samballós uyt komt / niet meer. De rivier Chagre is redelyk gepoot / want zy heeft een lange omgeboogen loop / ontsaende uyt het Zuydooster deel der Land-egte op een zeer verre afstand van haaren uytloop. Maar doorgaans is de Noord-kust wel bewaterd / hoewel meestendeels met boomien en beejes / die uyt het nabylgelegen gebergte komen neerzypelen.

Lands-
douw.

De Landsdouw aan deze Noord-kust is verscheyden; doorgaans is het goed land / bergswyze ryzende: maar aan de zee syn hier en daar moerassige plaatsen / doch niet boven een halve Engelsche myl breed.

Van Karet-baai die in de rivier Darien legt / en de eenige haven in dezelve is / tot het voorgebergte by het Gouden-Eyland, is de oever der Land-egte redelyk vruchtbaar / zynde een gedeelte zandig / doch een gedeelte ook waterig / moerassig / en sompigh land / daer men niet aan de strand kan komen / 't en zy men tot den middel toe dooz de modder gaat. Deze kust ryft terstond van den oever bergswyze op / en de Opper-richgel legt 'er by of zes Engelsche mylen af. Karet-baai heeft / zo ik onbezrecht ben / want zelf ben ik 'er niet geweest / twee of drie beeken versch water / die 'er in komen uytloopen. Het is een kleyne baai / en dewyl 'er twee kleyne eplandjes vooz leggen / een redelyke goede haven / hebbende een kilaare anker-grond. Deze eplandjes syn by hoog land / met verscheydenerley soort van boomien bezet.

Ontrent
de rivie-
ren Dari-
en.

Bewesten de kaap / aan den ingang vande rivier Darien is een andere schoone zand-baai; in de bogt daarvan legt een laag moeras-
sig

fig' eplandje / waerontrent men ondiep water / en een slykige grond heeft / onbequaam voor schepen om te leggen : en de oever van 't land dat 'er achter legt / is moerassig / met Mangroves begroeid / tot die of vier Engelsche mylen inwaards / alwaer het begint te ryzen. Maar hoe wel de bogt van deeze baai zo slecht is / echter heeft men in den ingang diep water / en een harde zandgrond / die zeer bequaam is om te ankeren ; en daar leggen drie eplandjes voor / die 't een ongemeen goede haven maaken. Het oostelykste vande drie is 't Gouden-eyland , dat heel kleyen is / en tusschen welk en het vaste land een diepe sleuf loopt ; het is klippig en stept rondom aan de zee / en daardoor natuurlyk versterkt / uytgezejd op een plaats alwaer men aan land gaat / het welk een kleyne zandbaai is aan de zuydzijde / by de haven / alwaer het land langzaam opryft. Het is redelyk hoog en met boomtjes of heesters bezet. Het land dat 'er tegen overlegt aan 't Zuydoosten is uytneemend vruchtbaar / van een zwarte aarde met zand vermengd / en is byn plak bier of byn Engelsche mylen verre / tot men aan de voet van 't gebergte komt. Hier ter plaatse landden wy / toen wy met Kapiteyn Sharp na de Zuydzee gingen. Ik was op dit Gouden-Eyland , en lag ontrent veertien dagen in een haven daer dicht by / eer ik na de Zuydzee ging. Dicht by de Oosterhoek van de baai / die niet boven een halve Engelsche myl van 't Gouden-Eyland , aflegt / is een beek van zeer goed water.

Betwisten het Gouden-epland / legt het grootste van de drie / die tegen over de baai gestrekt zyn ; het is een groot / laag / en moerassig epland / zo met Mangroves bezet / dat het moeyelyk is aan land te komen ; ook was niemand van ons geneegen om het te bestaan / dewyl wy 'er niets te verrichten hadden. Het legt dicht by een punt van de Land-engte / welk ook zulk slach van grond is een Engelsche myl of twee westwaards / en zo is mede de grond aan de andere zijde in de bogt van de baai. Dit epland is naauwlyks van de Land-engte afgescheyden / dan door hoog-water / en zelfs dan konnen 'er geene schepen tusschen door passeren.

Het epland Pines is een eplandje benoorden de twee andere / maar kende niet dezelfde een soort van een dylehoek. Het ryst op met twee bergen / en toont zich verre in zee. 't Is geheel begroeid met fraaie hooge boomen / bequaam voor allerley gebruyk / en heeft een mooie beek van versh water. De Noordzijde die tegen over den oever van de Land engte komt / is klippig. Van de zuydzijde kan men op dit Epland aan land komen in een mooie zandbaai / beslooten tusschen twee punten gelyk een halve maen / en zynde een zeer goede ankerplaats. Men kan rondom het epland Pines zeilen ; maar als men in de haven van 't Gouden-eyland , wil wezen / moet men aan de oostzijde tusschen 't zelfde en 't vaste land inloopen ; want tusschen dat en 't groot epland kan men niet passeren.

Van deeze Eplanden en de laage moerassige hoek / die 'er tegen over legt / loopt de oever Noordwest / na de punt Samballos , en is de

eerste drie mpen met een rif van klippen sommige boven / en sommige onder water bezet / zo dat 'er niet een boot aan land kan komen. De klippen leggen ongelijk in breedte / op sommige plaatsen een / en op sommige twee Engelsche mpen van de strand af. Van 't Doozdwerf eynd van deeze klippen is een mooie klepne zandbaai / met goede ankergrond / en bequaam om 'er aan land te gaen / volgens 't verhaal van schepene Kapers: en het eynde der klippen aan de eene zyde / en enige van de Samballós eplanden (welker reeks alhier een begin neemt) aan de andere zyde / beschutten dezelve boorz de zee / en maaken 'er een goede haven van. Deeze zo wel als de andere / woordt veel van de Kapers gebuykt / en van onze Landsteden genaamt Tickle me quikly haben.

Samballo
eylanden.

Vanhier tot aan de punt Samballas leggen de Samballós eplanden een menigte in een rif / en neffens malkanderen / doch op een zeer ongelijke afstand / sommige een / en sommige twee / of derdhalf Engelsche mpl van 't land / en van malkanderen / 't welk met de bygelegen oever / deszelfs gebergte / en dicht geboorte / een aerdig Landichap in zee vertoont. Daer zyn veel meer dan deeze eplandjes / als men wel in de kaart verbeelden kan; en sommige van dezelve zyn ook zeer kleyn. 't Is schier als of ze by trossen leggen / tusschen welke doorgaans vaarbare sleuben zyn / door welke men binnen in dezelve kan komen. En de zee tusschen de gansche rif en de Land-engte, is vaerbaar van 't eene eynd tot aan 't ander / en heeft overal een harde zandgrond / bequaam om te ankeren / en goed om op de eplanden of 't vast land te landen. In die lang kanaal aan de binnenkant deezer eplandjes / zal men nooit missen / hoedaenig de wind ook zy / van een goede plaats te komen bekomen boorz eenige schepen om te ankeren; zulks dat dit de grootste zamelplaats der Kapers op deeze kust plagt te zyn / doch boorz naamenlyk La Sounds of Springers epland / inzonderheyt als zy 'er eenigen tyd bleeven; want deeze twee eplandjes verschaffen niet alleen een goede beschutting om te kielhaalen / maer leveren ook versche water upt / als men 'er na graaft / 't welk maer weynige van de andere doen. De Samballós zyn doorgaans laage / vlakke / en zandige eplandjes / bezet met verscheydenley soorten van boomen / als Maminies, Sapadillós, Manchineel, enz. Byalven Schelpvisch en andere verberfchingen die zy den Kapers verschaffen. De bypente eplandjes na de zekant zyn klippig aan die zyde / en worden het rif eplandjes genaamt; maer de binnenkanten zyn zandig eben geljk de binneste eplandjes. Ook is 'er een richgel klappen aan de byten kant in zee / die zich een halve Engelsche mpl daer van daen boven water vertoonen / en zich in de lange tot aan La Sounds epland / zo niet verder / uytstrekken; ja de zee daar tusschen / en de oever der Samballós zelf aan die zyde / is geheel klippig.

Het lang kanaal of de sleuf tusschen de Samballós en de Land-engte is
twee

twee / drie / en vier Engelsche mylen breed; en de oever der Land-eng-^{te} is ten deele zandbaaijen / en ten deele Mangrove-land tot aen de punt Samballas toe. De Bergen zyn doorgaans zes of zeven Engelsche mylen van de strand: maer ontrent de rivier Conception, die een Engelsche myl of twee beoosten La Sounds eyland upthoimt / is de Opper-^{van de} rchgel wat verder afgelegen. Deeke kleyne beeken komen ter weder-^{Samballas} zyde van die rivier in zee stroomen / en de uitwateringen zyn sommige in de zandbaaijen en sommige tusschen 't Mangrove-land. De moerassen deezer Mangroves woorden van zout water gemaakt / so dat de beeken die daartuyt bloeijen / blyk zyn; maer die in de zandbaaijen upthoimen / hebben heel zoet water. Geen van deeze beeken / noch ook zelfs de rivier Conception, zyn diep genoeg om eenige schepen te voeren / maar wel kanoes; want de rivieren aan deeze zyde van de kust zyn wel tairph / doch ondiep: maer dewyl in het Kanaal zulke een goede ankergrond is / heeft men 'er geene andere habens van noode. Ik heb dezelve heen en weer bebaaren / en ook op veele van de eylandjes geweeft / en bevonden dat het 'er gemaklyk is aan land te komen. Maer een Zee-wind maakt souwps dat 'er een holle zee op de Land-engte valt / voornaamelyk daer een opening tusschen de eylandjes is / so dat het ny wel gebeurd is / dat ik met een kanoë van de eene rivier na de andere vaarende omgeslagen wierd. De grond landwaard in is een treffelyke landsdouw / gaande schipms opwaards na 't gebergte / en is als een eenige boschaadje van hooge boommen bequaam tot timmerhout.

De punt Samballas is een klippige upthoek redelyk / laag en lang / en is ook met klippen een Engelsche myl in zee bezet / so dat het gevaarlyk is dicht daer by te komen. Vanhier loopt de strand westelyk en een weening noordwaards / tot aen Portobello toe. Ontrent drie mylen betwessen deeze punt legt Port-Scrivan: de kust tusschen beyde is gansch klippig / en het land geheel boschachtig / gelyk op andere plaatsen.

Port-Scrivan is een goede haven als men 'er in is / maer de ingang ^{Port-Scrivan.} die pas een achtfte deel van een Engelsche myl wyd / en ter weder-^{van.} zyde / doch voornaamelyk aen de Oostzy / met klippen bezet is / maakt dat het zeer gevaarlyk is daar in te zeilen: Ook schynt 'er geen genoegsaame diepte te zyn om schepen van eenige grootte te ontvaangen / want men heeft op de meeste plaatsen maer acht of negen voet water. De binnenkant van de haven is redelyk diep: en gelyk 't 'er goed ankeren is / op een zand-grond / inzonderheyt in de binnenste bogt / alwaar bychtbaer land is / dat goed versch water heeft / so kan men ook aan 't Zuydooster end bequaamelyk landen / dewyl het land daer twee of drie Engelsche mylen breye laag en zeer vast is: maer de westzy is een moeras met roode Mangroves. Hier op deeze moeras was het / dat Kapiteyn Koxon, La Sound, en de andere Kapiteyns in den jaare 1679 landden / toen zy gingen om Portobello in te neemen. Zy hadden daardoor een zeer verdsietige en moeyelyke togt / maar zy wouden liever dus breye van de stad landen / dan aan

de Bastimentōs of eenige naby gelegene plaats/ opdat ze door de versple-
ders/ die de Spanjaards altoos ontrent de stad houden/ niet mogten ont-
dekt/ en also overrompeld worden. Ook wierden zy door dit middel niet
ontdekt/ totdat ze op een uur na aen de stad quamen/ alhoewel zy al vpf
of zes dagen door 't land getrokken hadden. De Spanjaards maeken
geen byspil van Port-Scrivan, en zo 't niet is dat 'er een kaper/ of om-
zwerbend baartugg inkomt/ zal men 'er misseghien in veele jaaren geen
schip verneemen.

Van Port-Scrivan tot aen de plaats daer eertpds de stad Nombre de
Dios stondt/ is 't 7 of 8 mylen westwaards; het land tusschen beyde is
zeer oneffen door klepne bergen/ zynde steil aen de zee; en de vallepen die
'er tusschen leggen zyn niet slechte riviertsjes bewaterd. De grond
van de bergen is rotsachtig/ byengende niet dan kreupelbosch voort; de
vallepen zyn sommige goed land/ en sommige moerassig en niet Man-
groves bezet. De Opper-richtel van 't gebergte schynt hier een groot
end van de zee te leggen/ want in deeze togt der kapers langs den oe-
ver na Portobello kon men dezelve niet zien.

Nombre
de Dios.

De plaats daer Nombre de Dios gestaan heeft is in de bogt van de
baai/ dicht by de zee/ doch nu 't eenmaal met Spaansch ried begroeid/ zo
dat 'er niet het minste teken van eene stad is overgebleeven. De stand daer-
van schynt maer middelmaatig geweest te zyn/ vermits die baai zeer
vlak open legt voor de zee/ zonder eenig beschutsel voor schepen; 't welk
ik verstaan heb eene reden te zyn waarom de Spanjaards die plaats
verlieten; en een andere is waarschynelyk geweest de ongezondheid van
't land/ dewyl het zo laag en moerassig is/ echter is 'er een beekje van
heel zoet water/ 't welk langs de Oostzy van de plaats der stad loopt.
De mond van de haven is zeer wyd/ en hoewel my gezegd is dat 'er twee
of drie eplandtjes of klippen voor leggen/ zo verschaft zulks echter we-
nig veplyghed; weshalven de Spanjaards zekerlyk niet qualyk be-
dacht zyn geweest deeze plaats te verlaeten om zich te Portobello neer
te slaan; 't welk hoewel het ook een ongezonde plaats is/ echter het
voordeel van een zeer goede en weerbaare haven heeft.

Bastimen-
tes.

Een Engelsche myl of twee beweesten deeze eplandtjes/ aan de mond
van de baai van de Nombre de Dios, en ontrent een halve Engelsche myl
van de strand leggen eenige eplandtjes genaamd de Bastimentōs, door
gaens redelyk hoog/ en een daer van met een spits/ en geheel met ge-
boomte bedekt. Op een van dezelve/ (alwaer ook een sandbaai/ en
beguaame ankergrond is) is een goede bron. Ik ben op 't zelve aen
land geweest/ en ook ging en weer by de andere; dewelke al 't zamen
maaken dat 'er tusschen dezelve en de Land-engte een zeer goede haven
is. Men heeft 'er goede ankergrond/ en kan 'er met een zeewind tusschen
het oostelykste eplandtje/ en dat 'er naast aen legt/ beguaamlyk inko-
men/ en met een landwind weer uytzeplen/ zynde dit de voornaamste
doorogt. Wat verder westwaards/ eer men by Portobello komt/ leg-
gen twee eplandtjes/ die heel vlak zyn zonder geboomte of water; zy
zyn by dicht by malhanderen/ op een van dezelve ben ik geweest; de aar-
de

de is zandig / en zy zyn aan de zee kant met klippen bezet / en leggen zo na aen 't vaste land dat 'er maer een zeer nauwe sleuf tusschen beyde is / gansch onbegaaft voor schepen om door te vaaren.

De oever van de Land-engte hier ontrent bestaat meestendeels uit Zandbaaijen / naadat men een regel klippen gepasseerd is / die uit de baai van Nombre de Dios zich tot aen de Balcimentos uytstrekken. Doorby de Balcimentos tot aen Portobello is de kust doorgaans klippig. Landwaard is het vol van hooge en sieple bergen / doch zeer goed land / meest boschachtig / uytgezept daer het door de Spaansche Indiaanen / die cnygbaar aen Portobello zyn / en aldaer ter kerke gaan / tot plantazien begaamt gemaakt is. Dit zyn de eerste wooningen op deeze kust onder de Spaansche regering / en bestaan in enkele huizen of kleyne dorpijs van hier tot aen Portobello, en daer voorby / met eenige uythphen of wachtplaatsen aen de Zee kant / tot beplighepd van de stad. In al het ander gedeelte van de Noordzy der Land-engte, reeds door my beschreeven / hadden de Spanjaards geen gebied over de Indiaanen / noch eenige ommegang met hen terwyl ik daer was / schoon het gansche land van Indiaanen bewoond is : doch iemand heeft my zedert gezegt dat de Spanjaards hen onder hun gebied gekreegen hebben.

Portobello is een zeer schoone / groote / en gemakelyke haven / met een goede ankergrond en bepligte legplaats voor schepen / hebbende een enge mond / en spreidende zich van binnen wyder uit. De Spaansche Gallioenen binden hier een goede plaats om ten anker te leggen / gedurende den tyd van hun verblyf te Portobello, alwaer zy het zilver van Peru inneemen / dat daer van Panama over land gebragt wordt. De ingang van deeze haven wordt bevepligd door een sterke schans / die in 't inkomen ter linkerhand legt / en aan de andere kant daer tegen over is een blokhuis. In de holte van de baai legt de stad / die zich halvdemaans wyze langs den oever kromt ; en in 't midden van de bogt is ook een kleyne schans staande op 't water / met huizen bezet / uytgezept aen de zee kant. Aan 't West-ènd van de stad / ontrent twintig roeden van den oever / op een maatelyke hoogte / legt desgelijks een schans die by groot en sterk is / doch achter dezelve wat verder in 't land legt een hooge berg / waer van Sir Henrik Morgan zich bediende om de schans in te neemen. In alle deeze Schansen leggen 2 of 300 Spaansche soldaaten. De stad is lang en smal / heeft twee voornaeme straaten / behalven de gene die 'er dwars doorloopen / en in 't midden is een kleyn pleyn / rondom met redelyk mooghe huizen bezet. Ook zyn de andere huizen / en de kerken by fatsoenlyk naer de Spaansche wyze gebouwd. De stad legt open voor 't land / zonder muur of vestingen. Aan de oostzy / alwaer de weg na Panama loopt / (want aen de zuydzy is de doortogt wegens de bergen gesloten / is een lange stal / die zich ten Noorden en Zuyden van de stad uytstrekt enden stoning toebehoort. Hier worden de klupeleisels gestald die op den weg tussche hier en Pa-

nama gebruykt worden. Het huys des Gouverneurs is dicht by de grooten schans / op dezelfde hoogte / aen de westzijde van de stad. Tusschen het pleyn in 't midden van de stad / en des Gouverneurs huys is een riviertje / waer over een brug geslagen is; en aen de oostzijde van de stad is een beekje van versc' water. Ik heb reeds gezegd dat het een ongezonde plaats is: De Oostzijde is laag en moerasfig / en by laag water laat de zee den oever in de haven een groot stuk wegs van de huysen droog; en alsoo dees grond een zwarte vuple modder is / sinkt dezelfde geweldig; en geeft leelijke dampen op / door de hitte van het gewest. Aan de Zuid- en de Oost-zijde rijst het land scherp op / zijnde ten deele boschachtig / en ten deele veldachtig / maer daar zijn wepnig vruchtboomen of plantazien dicht by de stad. Dit verhaal heb ik van verscheepene Kapers die te Portobello geweest waaren; want zelf ben ik 'er niet geweest.

De kust na
de Rivier
Chagre.

Het land hier voorsz westwaards / na den mond van de rivier Chagre, heb ik op zee zijnde gezien; maer dewyl ik niet daar op geweest ben / kan ik 'er niet anders van zeggen / dan dat het voorsz een gedeelte bergachtig / en dicht aan zee moerasfig is; en mij is van verscheepene gezegd / dat 'er tusschen Portobello en den mond van die rivier geen doogtocht is om heen en weer te gaan.

De Zuyd-
kust de
Land-
engte.

Ik ben nog verder westwaards op dees kust geweest eer ik met Kapiteyn Sharp de Land-engte passeerde; want ons schip wierdt te Bokka Toro, en Bokka Drago gehielhaald: maer dit is bukten 't bestek dat ik mij zelven geteld heb.

Garachina

Hebbende aldus de Noordkust van de Land-engte beschouwd / zo zullen wy ook de Zuidkust ter loop eens bezigtigen: want heel omstandig behoef ik hier niet te zijn / om dat Mr. Dampier dees kust eenigzins in zijn Reystogt rondom de Werelt beschreeven heeft.

Ik zal dan beginnen van de punt Garachina, zijnde de westzijde van den mond der rivier Sambo: dees punt is redelph hoog en vast land / maer inwaards aen de rivier is het laag en nat / en zo zijn alle de uyt hoeken tot aan de kaap St. Lorenzo.

De rivier Sambo heb ik niet gezien; maer zo wordt gezegd redelph wordt te zijn; haer mond opent zich noordwaards / en de kust loopt vandaer Noordooft na de golf van St. Michael. In dees golf komen verscheepene rivieren uytloopen / waer van de voornaamste zijn die van Santa Maria en Kongo, alhoewel 'er ook nog eenige andere zijn van een merkelph grootte. Een van dees rivieren bezuden die van Santa Maria wordt genoemd de Goud rivier / omdat ze een menigte van Goud-stof uytlevert: want de Spanjaarden van de steden Panama en Santa Maria brengen hunne slaaven herwaards om goud-stof te verzamelen.

Santa Maria.

Naast aen de Goud rivier is die van Santa Maria, zo geheeten naer de stad van dien naem / gelegen aen de Zuidzijde een goed end van de zee. Langs dees rivier was het dat wy eerst met Kapiteyn Scharp in de Zuydsee quamen / passerende dezelfde vande Baai by 't Goud-eypand / alwaer wy landeden. Op namen toen het steden Sante Maria in onze weg /

weg / en vonden 't bezet met tweehonderd Spaansche soldaaten / maar 't was niet sterk; want het had geen muren / en 't fort self was alleenlyk met palissaden bezet. Dit stedeken is nog nieuw / en door de Spanjaards van Panama gebouwd / om tot een Magazyn van leestogt / en een Quartier van ververschinge te strekken / en te gelyk te dienen tot een wijk of vertrek voor hun volk dat in de Goud rivier werkt: het land hier om heen is laag / boschagtig / en zeer ongezond; en de rivieren zyn zo slypachtig / dat de stinkende modder de lucht besmet. Maar het dorpje Succadero, 't welk ter rechter zyde van de rivier Santa Maria, dicht aen den mond daer van legt / staat op een vaste ryzende grond / die open legt voor de Golf St. Michiel, en een versche zee lucht ontvangt; zo dat het een redelyk gezonde plaats is / en tot een ververschinge strekt voor de mynen / hebbende een fraaye beek van heel zoet water / daer anders de rivieren daer om heen tot een groot stuk wegs landwaard in byzich zyn.

Tusschen Succadero en de kaap St. Lorenzo, welke de Doordryp van de golf van St. Michael uytmaakt / loopt de rivier Kongo in de Golf. Kongo. deze rivier ontstaat uyt veele beekjes / die uyt de nabuurige bergen bloeyen / en tot een stroom worden. De mond derzelver is modderig en by laag water een groot end droog / uytgezept een sleuf in de midden. Daar is weynig gerief voor schepen / maar wat verder opwaards is het diep genoeg / zo dat de schepen by hoog water inkomende / daar een goede haven zouden kunnen vinden / indien zy 'er iets te verrichten hadden. De golf selve heeft veele eplandjes / by verscheptene van de welke het goed ankeren is / want de grond is meestendeels weke klei. De eplandjes / voornamelyk die dicht aen den mond leggen / verschaffen een goede schuylplaats / en de golf is ruym genoeg om een menigte van schepen te houden. De zoden zyn overal bezet met Mangroves, groeiende op nat en wechland.

Benooide deze golf is een klepne beek / alwaar by in 't wederkeren landden; het land tusschen beyde is ten deele met Mangroves bezet / en ten deele met zandbaaijen voorzien. Wandaer strekt het land zich doordwaards en een weynig westelyk uyt. Deze kust bestaat ook uyt Mangrove-land en zandbaaijen tot aen de rivier Cheapo toe; en op veele plaatsen zyn plaaten / die een heele of halve Engelsche mylin zee schieten. Op verscheptene plaatsen van deze kust / by of zes Engelsche mylen van den oever / zyn eenige klepne bergen / en 't gansche land is niet geboomte bezet. By is maer eene rivier / die aanmerkeus waardig is / tusschen Kongo en Cheapo bekend: echter zyn 'er verscheptene kreekken en uytwateringen op deze kust / maar niet van versch water / dat by bekend is / in het droog seizoen; want de poelen en afdaalingen van de grond / ja zelfs het druppen der boomen in het nat seizoen / verschaft waters genoeg.

Cheapo is een aanmerkeushe rivier / maar heeft geen goeden ingang wegens ondiepten: zyn loop is lang / ontstaande dicht by de doordryf zee / en redelyk verre naa 't Oosten. Centrent deze rivier verandert het

het land eenigfins van gedaante / zynde veldachtig aan de westfz / schoon de oostfz boschland is. Het steden Cheapo staat aen de westfz / een stuk wegs van de zee / doch is kleyn en van weynig belang: bestaande voornaamelyk uyt het weyden van zwart vee in de velden.

Deeze velden zyn niet vlak / maar bestaan uyt heubelen en dalen / met eenige mooie plekken van geboomte; een uyt eenige van deeze heubelen niet verre van Cheapo neemt de rivier Chagre, die in de Doord-zee loopt / haer oorsprong / loopende een stuk wegs westfz. Aan de zuydfz van dezelve niet heel verre van Panama, is Venta de Cruzes, een doorp van Herbergen en Pakihuyzen / werwaards de Hoopmanschappen die de rivier Chagre afgezonden worden / op muylezels na Panama worden geboerd / en daar in kanoes of Pereagós gescheept / maer het zilver wordt al den weg over land op muylen na Portobello gebracht. Het land alhier is bosch- en veld-achtig / inzonderhejd ontrent Panama.

Tusschen de rivier Cheapo en Panama, verder westwaards / zyn drie rivieren / doch van geen groot belang / leggende open voor de zee. Het land tusschen beyde is laag en effen / meestendeels droog / en hier en daer aan de zee met kreupelbosch bezet. Niet verre van de westfzste deezer rivieren lag eertids oud Panama, eens een groot stad / maer nu niet dan een pynhoop / en eenige weynige huizen van arme menschen. De Spanjaards hadden 'er geen behaagen in / omdat 'er geen goede haven noch plaats om te landen was / en hadden al voorgenomen om het te verlaaten / al eer het door den Ridder Henrik Morgan verband wierdt. Doch toen namen zy niet langer beraad / want in plaats van het weder op te bouwen / bouwden zy een andere stad aan de westfz / welke tegenwoordig Panama is. De rivier van oud Panama loopt tusschen beyde / maer eer dichter aen de nieuwe dan aan de oude stad; en deeze rivier kan van kleyne backen bevaaren werden.

Nieuw
Panama.

Het voornaamste voordeel dat nieuwt Panama boven 't oude heeft / is een treffelyke reede voor kleyne schepen / zo goed als een haven / en dat door de beschuttinge der nabuurige eylandjes van Perika, welke drie in getal naast malkanderen daar voor leggen. Tusschen beyde een goed end van de stad af / is goede ankergrond; maar tusschen de reede en de stad is een plaat / zo dat de schepen niet dicht by de stad kunnen komen / maer dicht aan Perika leggen / hoewel zy daardoor ook te minder uyt de stad kunnen beschooten worden. Panama staat op een effen grond / en is met een hooge muur / voornaamelyk na de zee kant omtigt. Het heeft geen andere schans dan de stadsmuuren / tegen welke de zee 'elkens met de vloed zo hard aanstoot / dat 'er souptids een stuk van neerstoft. Het doet zich heel mooi uyt zee op / dewyl de Kerken en voornaamste huizen boven de anderen uytsteeken. De Geboutwen vertoonen zich wit / inzonderhejd de muuren / welke van steen zyn; doch de daken van

van de huizen zijn rood / met pannen / zo ik acht / gedeelt / dewyl de Spanjaards die overal in Westindie zeer veel gebuypen. De stad is omringeld met velden / en kleine schuyfse bergjes en boschjes van dicht geboomte / 't welk het uitzigt te cierliker doet zijn : tusschen dezelve zijn hier en daer eenige boeren huizen / om hun vee / bestaande uit ossen / paerden / en mupelzels / waer te nemen. Deze stad heeft de grootste toevloed aan deeze tyde van de kust der Zuidzee / zynde de ontvangplaats der schatten van Lima en andere zeehavens van Peru ; ook wordt daar op Mexiko , doch zeer weinig voorsz de golf van Nikaragua gehandelt. De Koning van Spanje heeft hier een President / die 't bewind heeft beneffens zynen Raad / en de Gouverneur van Portobello staat onder hem. Hy heeft onder zyn rechtsgebied Nata , Lavelia , Leon , Realeja , enz. tot aan de landstreek van Guatimala ; en oostwaards gefield hy over dat gedeelte der Land-engte aan beyde de zeeën / 't welk onder de Spanjaards behoort. De plaats is wat ongezonder / hoewel 't land anders byz goed is ; maar misschien is zulks alleenlyk voorz de gene die hier uit de drooge en zuybere lucht van Lima , Truxillo , en andere gewesten van Peru komen / en terstond onpaffelyk worden / zo dat zy hun haair moeten laten afspinnen : evenwel is deze plaats heel gezond in vergelykinge van Portobello.

Ontrent een myl beweften Panama is een andere rivier / die byz Rio Grandegroet is / en van sommige Rio Grando genoemd wordt : Aan den do. ingang is dezelve ondiep / en loopt zeer snel / zo dat ze voorsz schepen niet vaerbaar is. Aan de westzyde daarvan zijn Weesten weghen / en Sypher-plantazien ; maar dewyl de strand zich van hier zuidwaards begint uit te strekken / zal ik myn bestek van de Zuidzee kust der Land-engte hier mede bepaalen / en de beschryving niet verder uytzeyden.

De oever tusschen de punt Garachina en deeze rivier / en verder tot Baai van aen Punta Mala , maakt een zeer fatsoenelyke en meer dan halvermaans Panama, ronde baai / genaamd de baai van Panama : In dezelve zijn verschedene zulke mooie eplandjes als men ergens zou kunnen vinden / te weeten de Konings of Paerl-eplanden / Pachique , Chepelio , Perika enz. met vershiet van goede ankerplaatsen voorsz schepen : doch dewyl Mr. Dampier in zyn Reystogt rondom de Wereld daar een byzondere beschryving van gegeven heeft / zal ik daar van niet meer zeggen ; dan dat het een zeer schoone en vermaakelyke baai is / die gelyk ze goede ankerplaatsen verschaft / zo leveren de eplanden ook overvloed van hout / water / vruchten / vogels / en beken / ten dienste der schepen uit.

De Landsdouw van 't binnenste gedeelte des lands is doorgaans Lands- zeer goed / en de aarde meestendeels zwart. Van de Golf van St. douw. Michael tot de richgel bergen na de kant van Karet-baai / is 't vlak land / wel bewaterd met rivieren / die in de golf uytloopen. Maakt dicht

dicht by de golf is 't heel moerasfig / so dat het niet wel moogelyk is daer ontrent langs dien oever te reysen. Westen de rivier Kongo wordt het land bergachtiger en drooger / maer 't is niet vermaakelyke valleien vermengd / tot dat men voor de rivier Cheapo komt; en dus verre is 't gansche land byna als een bosschaadje. Doch hier begint het veldland / zynde droog en grasachtig / met klepne bergen en eenig geboomte vermengd. Deeze bergen zyn vruchtbaar tot boven toe / hoewel ze na beneden nog vruchtbaarder zyn: en zelfs de toppen van den Opper riehgel zyn met weelige boomen begroeid. Echter zyn de bergen / uyt welke de Goud rivieren by Santa Maria bloeijen / onvruchtbaarder op de toppen / en dyaagen niet dan eenig kreupelbosch hier en daar. De grond schijnt bequaam te zyn om alles voort te brengen dat met het klimaat overeenkomt. Ik geloof dat 'er niets op Jamaika groeit / of 't zou daar ook tieren / en weelig groeijen / gemerkt de bettighejd van de aarde.

Geboomte.

Het geboomte van dit land is op en aan de zyde der bergen landwaard in niet eben eens als dicht aan zee: want daer het land hoog en droog is / schijnt het geboomte niet anders te zyn als een eenige groote bosschaadje van hooge boomen / of een vermaakelyk woud van verscheydenley groot geboomte / met weynig rupghe om laag: zynde de boomen zo verre van malkanderen geplaatst / dat een paerd een groot end weg te vierboet daar tusschen door zou konnen remmen / en dezelve niet gemak ontwijken. De krupnen deezer boomen zyn doorgaans zeer breed uytgespreyd / en ik acht dat het de schaduw en het druppen derzelve is / 't welk belet dat 'er iets onder groeit; want in de opene veldlanden / of daar men de grond tot een plantazien bequaam gemaakt heeft / groeijen klepne gewassen in overbloed. Maar aan de zee kust / daar het land veeltyds moerasfig en onder water legt / voornaamelyk by de monden van rivieren / zyn de boomen niet hoog / maar heesterachtig / als Mangroves, doornstrupken / bamboezen / enz. Ook groeijen ze niet als bosschen of wouden / die op een geboeghe afstand hier en daar verspreyd leggen; maar alles is zo dicht aen malkanderen begroeid / dat het zeer moegelyk is een weg door deeze moerasfige grond te vinden.

Weeder.

't Weeder is ontrent ebeneens / als op andere plaatsen onder de heete luchtstreek / op deeze breedte; echter heeft de nattighejd meest de overhand. Het regen-saizoen begint in April of May, en duurt in de maanden van Junius, Julius, en Augustus; en zyn de regens als dan zeer hevig. Wanneer de Zon ontrent dezen tyd eens tusschen de wolken doorstraalt / is het zeer heet; want de lucht is dan zoel / omdat 'er te dier tyd geen zachte windtjes zyn om dezelve te verkoelen; so dat alles brandend heet is. Ontrent September beginnen de regens af te neemen; maar 't is wel November of December, en misfchen een gedeelte van Januarius, eer ze ganschelyk over zyn: zulks dat het een heel nat land is / en twee derde / so niet drie vierde delen van het jaar / regen heeft. Wanneer dezelve eerst komt / dan is 't op de

de manier als onze regenblaagen in 't Woorjaar / of 't is met donderbuijen / eerst eens op een dag / daarnae twee of driemaal ; en eindelijk alle uren schier een buij / die menigmaal met hevige donder en bliksemin verzeld is : als wanneer de lucht tusschen 't geboornie dikwils een benaauwde zwavelachtige reuk heeft. Maar dit veranderlyk weer heeft men bys of zes weeken lang gestadige regens eenige dagen en nachten achter een / zonder donder en bliksemin / maar zeer zwaar en langduurende. Evenwel heeft men tusschen beyde / zelfs in 't natste seizoen / eenige mooije dagen / alleenlyk met donderbuijen / en dat somtyds een week ontfaan. Deze donderbuijen veroorzaaken gemeenlyk een geboelige wind / doozdien de wolken het Dampgewest drukken / en deze wind is zeer verquiskend / en maagt de hitte : maar dewyl de boomen van dit aanengeschaald woud daardoor geschud worden / zo is de doop niet min moeijelyk als de regen zelf. Wanneer de buij ober is / hoorz men een groot end wegs 't gequaak van kikvozschen en padden / 't gebrom van de Musschiten of muggen / 't geblaas of geschuysel der slangen en ander ongedierte / heel luyd en onaangenaam / en van sommigge gelyk 't gequaak der Eenden. De Musschiten houden zich voornaamlyk in de laage moerasige landen dicht by de rivieren of zeen : evenwel is dit land niet zo byster van dit ongedierte geplaagd als sommigge heere landen. Wanneer de regens op 't geboornie vallen / maaken ze een hoi of klaterend geluyd / maar de bloeden / die 'er uyt ontsaan / rukken menigmaal de boomen om byze / gelyk ik in 't verhaal van mijne togt ober land aangemerkt heb. Deze maaken dikwils een dam in de rivieren / todat 'er een andere bloed komt die de boomen weder driffig maakt. Somtyds stroomen de bloeden ook wel ober een byede blakte / en maaken dezelve als een meir. De hoelste tyd is hier ontrent onze kerstyd / en dan begint het mooi weder te komen.

Van de Boomen, Vruchten enz.

Op de Landengte van Amerika.

Gelyk dit land zeer boschachtig is / zo heeft het ook een groote menigte van verscheydenleye boomen / zo vruchtdraagende / als andere / die by ons in Europe onbekend zyn.

De Kattoenboom is de grootste van alle ; en groeit op de meeste plaatsen der Landengte in menigte ; doch op de Samballos, of ^{Kattoen-} ^{boom.} enige andere van de omleggende eplanden / gedenkt my niet denzelven gezien te hebben. Hy draagt een dop ontrent zo groot als een dootewischaat / die vol van korte wolte of dons is / welke eyn zynde uyt de dop barst / en dooz de wind weggewaaid wordz / zynde van wepnig dienst. Het voornaamste gebryk dat men van deze boomen heeft /

heeft / is dat 'er kanoes en Periagós van gemaakt worden / welke laatste van de eerste ontrent 30 veel verscheelen / als sloepen van klepne roetschuytjes. De Indiaanen brennen de stammen hol wt; maar de Spanjaards behoutwen en bedisselenze; want het hout is gemaklyk te bewerken / zynde zachter dan Willigen hout.

Ceder-
boomen.

De Cederboomen deezes lands zyn aanmerkelyk om hunne hoogte en grootte; men heeft 'er op 't vaste land die zeer treffelyk zyn: maar op de eylandtjes staat my niet voór die gezien te hebben. Zy groeijen ter wederzyde aan de zee kant / doch voornaamelyk aan de Noordzyde. Het hout is heel rood / net van draad / en zeer welruykende / maar men maakt 'er geen beter gebruik van / dan de Kattoenboomen / dewyl ze alleenlyk tot kanoes en Periagós dienen. Van den overbloed kan men hier wylt oordeelen / dat indien de Indiaanen een daar van willen om bezre hakken / tot een kanoë / zy 'er geen twintig roeden bezre om gaan zullen / al was hy ook nog 30 moot; want gemeenlyk staan 'er genoeg aan de kant der rivieren / daar ze hem meenen in 't water te brengen.

Makaw-
boom.

Op 't vaste land zyn verscheydene boomen van de soort der Palmboomen / onder dewelke men den Makaw-boom wel mag rekenen. Deeze groeit met menigte op moerasige of vochtige gronden; en my heugt niet die ergens gezien te hebben dan aan de zuydzy der Land-eynde / daar meekendeels een natte grond is. Hy is niet heel hoog; de stam schiet tien voet of meer opwaards / en is met uitspruyende ringen / die met lange prikkels bezet / en een seker afstand van malkanderen zyn / ombangen. Het middelste des booms is yst / gelyk dat van den vlier-boom / bestaande de halve dikte van den stam. De stam is kaal / zonder takken / tot aan den top toe / alwaar bladen of takken uitschieten van 12 of 14 voeten lang / en anderhalf voet breed / loopende schuyf toe na 't eynde. De rib of stuyk van dit blad is aan de buyten zy met stekels bezet / en 't blad zelf is aan de rand gekarteld / en daar 't op zyn breedst is / ontrent 30 dik als een hand. Aan den top deezes booms / en in 't midden van deze bladen / groeit een soort van beezien die in troffen voórthomen / elk ontrent 30 groot als een klepne peer / doch een groote menigte daarvan breen; zy zyn eprond van satsoen / en geel of roodachtig als ze ryp zyn. Van binnen is 'er een steen / en 't buitenste is draadachtig en wat spmerig; de smaak is zuurachtig / wat t'samentrekkende in de mond / maar echter niet onleeflyk. Als men deeze vrucht eet / blyt menze van de steen / en naa dat menze wel geskaauwd heeft / spuwt men de draaden of veezels wylt. De Indiaanen hakken deeze boom dikwyls om bezre / alleenlyk om de vrucht; maar die wat laag en zwak zyn / kan men met zyn hand wel neerwaards blygen. Het hout van deezen boom is zeer hardt / zwart / en zwaar / en is van grooten dienst: het splyt zeer gemaklyk / en de Indiaanen gebruiken 't veel 30 tot het bouwen van hunne wooningen / als tot andere dingen / tot welken eynde zy deezen boom tot dunne planken of latten splyte. De mannen maaken van dit hout ook punten tot hunne pylen / en

de

de vrouwen schietspoelen / die 3° tot het weeven van haar kattoen ge-
bryken.

Op 't vaste land groeit ook de Bibby-boom, also genaamd naar ze-
kere vochtigheid die 'er updyuypt / en welke onse Engelsche Bibby noe-
men. Deze boom heeft een rechte dunne stam / niet dikker dan een mang-
dye / maar wel 60 of 70 voet hoog. De stam heeft geene bladen of tak-
ken / maar is steekelachtig: de takken schieten boven aan den top up /
en aan de zelfde groeijen de beezien in menigte / even als een krans von-
dom het onderste van den tak. De boom heeft van binnen een dun pit;
het hout is zeer hard / en 30 zwart als inkt. De Indiaanen hakken den
boom niet / maar branden hem over veyre / om by de beezien te komen /
deze 3° wittachtig van kleur / en ontrent 30 groot als een Rootem-
schaat. 2° 3° zeer oliachtig / en de Indiaanen stampen ze in een holle
bak of trog / daernaee kookten 3° / en gieten het water dan door;
wanneer dit houdt is / dyft 'er een kilaare oli op / die 3° af scheppen: deze
olie is ongemeen bitter. De Indiaanen gebruiken dezelve om 'er zich
mede te smeeren / en onder de verwen / waarmede 3° zich beschilderen /
te mengen. Wanneer de boom jong is / tappen 3° 'er vocht up / en steek-
ken een blad in 't gat dat 3° 'er in geboord hebben / waarupt deze Bibby
dan in menigte dyuypt. Het is een wepachtig vocht van een aangenaam-
e rinsche smaak / wordende gedronken een dag of twee naadat het is
afgetapt.

Op de eplanden groeijen Kokos-boomen / maar niet op de Land-eng-
te / dat ik weet / en geen Itakao-boomen op beyde.

Op 't vaste land wast een boom die een vucht dyaagt als een kars /
maar vol van steenen / en nooit zacht. Men heeft 'er ook Plantain-boom-
men in overbloed; deze hebben een stam bestaande upt verscheptene bla-
den of schozen / die de eene van onder de andere opschieten / en spits
na boven toelooopen / met een langwerpige vucht aan de top: de schoz-
en of bladen / die zeer lang en groot 3° / slypen zich upwaards van
den stam / gelyk als of dezelve met pluymen of veeren bestoken was. 2°
groeijen niet in 't wild / 't en 3° wanneer men ze in 't regensaijoen de
rivier afvoert / en ze in de aarde zet / waardoor ze hen zelven dan voort
zaajen. De Indiaanen zetten ze op rypen of in dreeben / daar geen
kreupelbosch is / alwaer ze dan een vermaakelyk bosch maaken. 3° vel-
len ze meer om by de vucht te komen / en deluyt de stammen groen en sap-
pig 3° / houden 3° met eenen slag van een byl om veyre.

De Bananos groeijen ook zeer overbloedig op de Land engte: ^{De Bananos.}
3° een soort van Pantains; de vucht is hout en dik / zoet en melach-
tig; 3° laat zich best raauw eeten / waarentegen de Plantain best ge-
kookt smaakt.

Op de eplanden groeit een groote menigte van Mammi-boomen, die Mammi
met een gladde en rechte stam 60 voeten en hooger opschieten. De vucht
is zeer gezond en lekker / van satsoen eenigins als een peer / maar veel
grooter / met een klepne steen of twee in 't midden.

Mammi-Sappora.

De Mammi-Sappora verscheelt iets van de andere / en is een klep-
ner en vaster vrucht / van een schoone kleur als ze ryp is: 30 is
maar schaars op de Eplanden / en geen van beyde groeijen op 't vaste
land.

Sapadillos

Zo bindt men ook geen Sapadillos op de Land-engte / alhoewel 'er een
grootte menigte van op de eplanden is. De boom is niet zo hoog als de
voorgaande / hy groeit zonder takken tot aan den top / alwaar hy zich
in leden uitspreidt gelph een Eyke. De vrucht is zeer aangenaam van
smaak / van grootte als een Bergamot-peer / en van schijf gelph een
graauwe Pippeling.

Pyn-appel.

Op de Landengte groeit ook die tekkere vrucht / welke wy den Pynap-
pel noemen / van fatsoen niet onghelyk een Artissjok / en zo groot als een
mans hoofd. Zy groeit als een kroon op de top van een steel die ontrent
30 dik is als een arm / en anderhalf voet hoog. De vrucht weegt gemeen-
lyk ontrent zes pond / en is binnen korte steekelige bladen / gelph een artiss-
jok / beslooten. Men stroopt deeze blader niet / maar men schilt ze af om
hy de vruchte te komen / die zonder pit of steen is. Zy is zeer sappig / en
sommige beelden zich in dat 'er de smaak in is van allerly tekkere vruch-
ten onder een vermengd. Zy wordt t'allen tyde van 't jaar ryp / en wordt
aangequeekt npt nieuwe planten. De bladen deezer plant zyn heel breed /
ontrent een voet lang / en groeijen npt de wortel op.

Prikkel-
peer.

Men vindt op 't vaste land ook de Prikkelppeer, zynde een dikgebla-
derde plant / ontrent vier voeten hoog / en overal vol van steekels. Dat
gene 't welk men de peer noemt / groeit aan 't eynde van het blad / en
is een goede vrucht / die van de Indiaanen en andere veel gegeten
wordt.

Popes
heads.

Daar zyn ook Popes Heads zo als wy ze noemen [of Pauzen-koppen]
op 't vaste land. 's Is een plant of heester vol van spooten of steekels
van een span lang / seerp / dik / en hard / met een zwarte punt. Zy
maaken een goede heyming / want ze quetsen de voeten van den genen
die tusschen komt.

Suyker-
ried.

Men heeft op de Landengte ook Suyker-rieten; maar de Indiaanen ma-
ken 'er geen ander gebruik van dan dat zyze haauwen / en 't sap daar
npt zuigen.

Manchi-
nel.

Daer is op de Eplanden een boom die Manchinel geheeten wordt /
en deszelfs vrucht is de Manchinel-appel. Dezelve is in reuk en kleur
een aangenaamen liefsyken appel gelph / zynde kleyn en welriekend /
maar van een vergiftigen aard: want indien men van eenig dier
eet dat zich met die vrucht voedt / men wordt 'er door vergeven /
hoewel misschien niet doodelyk. Deeze boomen groeijen op groene plek-
ken lande / 30 zyn laag / hebben een grootte stam / en spreiden zich wak-
ker met dicke bladeren npt. Ik heb verstaan dat het hout wel tot
ingeleyd werk gebruikt wordt / want het is mooi gebland: maar
daar is gevaar zelfs in 't af te houwen / want het sap is zo sennig /
dat als maar een spaander onder 't happen tegen eenig gedeelte van 't
lig-

fighaam aan springt / zo vertoont zich aanstonds een bsaar op die plaats. Zeker Franschman van ons gezelschap lag op een van de Samballo's eens onder een van deeze boomen om zich wat te verberschen / maar 't regenwater dat 'er van afdoopt op zyn hoofd en borst / maakte daer overal zo veel blaaren / gelyk als of hy met Spaansche vliegen bestrooid was : 't was met groote moeite dat wy hem in 't leven behielden ; en toen hy al geneezen was / bleeven 'er zulke putten van over / gelyk als van kinderpothken.

De Maho-boom die hier groeit / is ontrent zo groot als een Etsche-boom ; daer is nog een andere soort van Maho die klepner is / en op bochtige en moerasfige plaatsen groeit zy aan de kanten der rivieren / of by de zee : de schors daar van is als gerafeld hantfas / als men 'er een end van grypt / scheurt het af met bezels tot den top van den boom toe ; deeze bezels zyn lang / dun / en heel sterk / zo dat men 'er kabels / en want voor klepne schepen / van maaken kan. De Indiaanen gaan 'er dus mee te werk : zy scheuren de bast met groote reepen af / en daar trekken zy dan grooter en klepner bezels af / zo als zy willen ; deeze zuyberen zy / en kloppenze / waarna zy ze tot garens of touw draajen / rolende deselve met de blakke hand op de knie of dye / op zodaanig een wyze gelyk de Schoenmaakers haar draad draajen / maar veel gaauwer ; hier van maaken ze netten om te visschen / doch alleenlyk voor groote visch gelyk Tarpons of diergelyke.

De boom die Kalabassen draagt is kort en dik ; de Kalabas groeit hier en gins tusschen de takken / gelyk onze appelen ; zy is van een kloot rond fatsoen / het buptenst is een harde dop / die 2. 3. 4. of 5 mingelen kan houden : deeze doppen of schaalen bezigen de Indiaanen als vaten tot velerley gebruyk. Daar zyn tweederley soort van deeze boomen / maar het verschil is voornaamlyk in de vrucht / dewyl de eene zoet / en de andere bitter is ; de stoffe van beyde is sponsachtig en sappig / doch dat van de zoete is echter wat amper en t'zamentrekkend. Evenwel eten de Indiaanen deselve dikwils als zy op een togt zyn / hoewel 'er geen heel lieflyke smaak by is ; zy zuygen alleenlyk het sap / en spuuwen de rest uit. De bittere soort is niet eetbaar / maar zeer heylzaam / zynde goed voor koozsen ; en een afziedsel daar van tot een klister gebruykt is een verwonderlyk hulpmiddel tegen snipding en krimpig in de darmen. De doppen Kalabassen zyn bysangs zo hard / als die van Kokos-neuten / maar niet half zo dik. De Kalabas van Darien is geblakt / en zeer in achtinge by de Spanjaarden.

Daar zyn ook Kawoerden / die langs de grond groeijen / of by me-
nigte langs de boomen ophlimmen / als Pompoenen / of wpingaarden.
den : van deeze zyn 'er ook twee soorten / zoet en bittere. De zoete zyn eetbaar maar niet lieflyk / en de bittere zyn een medicyn voor 't koolph / koozsen / hardlydighepd / enz. in een klister gebruykt ; maar de Indiaanen achten deselve voornaamlyk om de schaalen of doppen / en de grootste soort dienen hen in plaats van emmers / gelyk de Kalabassen hen dienen tot kommen / hoppen / en kelken om uit te dynken.

Zij hebben ook een plant die by hen van een goed gebruik is / en by ons Silk-gras of Zyde-gras wordt geheeten. Het groeit by menigte in vochtige plaatzen aan de zyden der bergen. De wortels zyn knobbelig en schieten bladen uit gelyk een lemmet van een zwaerd / 30 dik als een hand in 't midden van 't blad / doch na 't end toe wordt het wat dunner / en eindigt aldaar met een spitse punt; dit blad is een elle of twee lang / en aan de kanten gekarteld of getand gelyk een zaag. De Indiaanen snyden deeze bladen af / droogenze wel in de zonne / en klappen of ventenze dan nog meer / dan wy de hennip / totdat ze worden als spin vlas; want het blad zelf is niet anders dan een verzameling van vezels / ter wederzyde in een vlieg befooten. Deeze verzamelingen draajen ze gelyk die van den Maho-boom / en maaken 'er koozen van voor hangmatten / en allerley touwwerk / maer inzonderheyd sijn nette voor klepne visch. In Jamaika gebruiken de Spaansche vrouwen maaken 'er kousen van / welke men zydegras-kousen noemt / en zeer duur verkoopt: daer wordt ook een soort van kant van gemaakt / die veel van de halfslachtige vrouwen in Westindie gedraagen wordt.

Ligt hout.

Het groeit ook een boom ontrent 30 groot als een Olmboom / waer van het hout zeer ligt is / en daarom van ons Ligt hout genoemd wordt. De boom heeft een rechte en dikke stam / en 't blad is als dat van een Okernoot. Een man kan een groot party van dit hout / als 't afgekapt is / op zyne rug draagen. Het gelykt van stoffe wel na kerk / doch de kleur is wit / en de draad grover dan die van vuuren hout / en sijn als de kattoenboom. Ik weet niet of het 30 sponsachtig is als kerk / echter acht ik dat het zeer goed zou zyn om stopfels of proppen voor de trompen van grof geschut te maaken. Het is 30 ligt dat men van drie of vier balken / die ontrent 30 dik zyn als een mans dye / en vier voet lang / een blot kan maaken / waarop twee of drie mannen zich in zee moogen begeeven. De Indiaanen maaken 'er groote blotten van op deeze wyze: zy neemen balken van dit hout die niet heel dik zyn / deeze binden zy neffens malkanderen met Maho-touwen / en maaken 'er 30 een blot van / waar op zy dan andere zulke balken overdwars leggen / en die niet lange penen van Makaw hout aan de onderste vast maaken; want dit hout is 30 zacht / dat 'er de penen gemaklyk konnen ingeslagen worden / en ebenwel blyven ze 'er styf in beklemd. Deeze blotten / inden e met planken belegd waaren / zouden wel na onze verwers blotten te Londen aan de Teemg gelyken. De Indiaanen gebruikenze voornaamelyk / om over een groote rivier te vaaren / daer zy geene kanoes hebben; of ook wel om te visschen.

Wit hout.

Een andere boom is 'er dien wy Wit hout noemen: De stam daar van is 18 of 20 voeten hoog / gelyk een groote Wilge / en ontrent 30 dik als een mansdye. Het blad is heel kleyn als de Senebladen / het

het hout zeer hart / dicht en zwaar / en uptneemend wit / obertrefsende alle het Europeesch hout dat ik ooit gezien hebbe / en is zeer fijn van draad; zulks dat in geloof dat het voor schynwerk zeer goed zou zyn. Nergens heb ik dezen boom gezien dan op de Land engte.

Men heeft hier ook Tamarinde van de bypne soort / die goed is / ^{Tamarina} indien ze maar wel behandeld wierdt. De boom spreidt zich breed uit / ^{ic.} en is zeer groot van zyne soort; hy groeit doorgaans op een zandgrond / dicht by een rivier.

Ook groeit hier de boom die de Locust-vrucht draagt; de wilde Locust is 'er in groote menigte / en gelykt wel wat naar de Tamarin-boom, de.

Anselyphs heeft men 'er Bastardkaneel, deeze boom groeit alleen- ^{Bastard-}lyk op 't vaste land / en draagt een haauwe of dop korter dan die van kaneel, boomen / maar dikker.

Bamboezen groeijen hier in groote menigte als doornen by geheele ^{Bamboe-}bosschen: de rieten schieten 20 of 30 uit eenen wortel op / en zyn met stekels bezet: zy maaken de plaatsen daar ze groeijen / welke gemeenlyk moerasfig / of aan de zyden der rivieren zyn / ondoorganglyk; men vindtse meest op 't vaste land / en op de eplanden zyn 'er maar weynig.

De Holle Bamboezen zyn alleenlyk op 't vaste land; zy groeijen twintig of dertig voet hoog / en 30 dik als een mans dy; zy hebben quasten anderhalf voet van malkanderen / en van de eene quast tot de andere is een holte die ontrent twee vaan kan houden / 30 dat ze tot verscheperenlyk gebruik dienstig zyn. De bladeren van dit gewas zyn gelyk vlier-bladen / die boven op den top van elk ried groeijen / als een dicht bosch.

De Mangrove-boomen groeijen op uit het water / 30 wel op de e- ^{Mangro-}landen / als op 't vaste land / schietende uit verscheperene wortelen ^{ves.} op / die in malkanderen gekliffst zyn: deeze wortelen of stompjen vertoonen zich eenige voeten boven water / alhoewel ze by diep van onder 't water doorkomen; en eyndelyk vereenigen ze zich tot een stam van een kloofte en lange boom / die een voet of twee in zyn middellyn dik is. Ter plaatse daar deeze boomen groeijen / kan men niet wel doorkomen / 30 dicht zyn de wortelen in malkandere gekliffst. De schoors der Mangroves die in zout water groeijen / is rood van kleur / en word tot leertouwen gebruikt. Ik heb eenige reden om te gelooven / dat de boom van welke de Peruviaansche bast gehaald word / een soort van Mangrove is; want toen ik laatz te Arika in Peru was / zag ik een Karabane van ontrent 20 Muplezels met deeze schoorse aankomen / dewelke in een pakhuys ontladden wierden. Een van onze maats / die Spaansch kende / vroeg een Spanjaard / die deeze trop geleide / van waar hy die schoorse haalde? Hy antwoorde / van een meir van versch water / achter een berg / een groot

Groot end landwaard in / wyzende met eene na een zeer hooge rijk-
 sel bergen / die wy bezre van ons / en een groot end van de zee za-
 gen. Verder gevraagd zynde na den boom / daar die schoze aan groei-
 de / beschreef hy ons dezelve zodaanig / dat onze Volk zeyde / Zeker /
 't moet dan een Mangrove wezen: waarop de Spanjaard / antwoor-
 de / Ja een versch-water Mangrove: echter zeyd hy dat het een zeer
 klepne boom was / 't welk de Mangrove nogtans niet is / 'ten waare der
 een klepne soort van was. Wy bragten verscheydene bossen van deeze
 schozen met ons / en ik bevond / door dezelve dikwils in Virginie en
 elders te gebruiken / dat het de rechte soort was; ook heb ik 'er nu
 nog van by my;

Peper.

Zy hebben tweederley soorten van Peper, de eene genaamd Bell-
 peper en de andere Vogelpeper, beyde in groote menigte / wordende
 veel van de Indiaanen gebruikt. Zy groeyen beyde aan een heester
 ontrent vyf vierendeel van een elle hoog. De Vogel-peper heeft het
 klepnste blad / en worde by Indiaanen / die 'er veel van eeten / beere
 geacht dan de andere.

Roodhout

Daar is op 't vaste land ook een soort van Roodhout, welk van
 goed gebruik voor Werwers zou konnen zyn: Het groeit meest na de
 kant van de Noord-zee / aan eene rivier die na de Samballs streekt /
 ontrent twee Engelsche mylen van den oever der zee / alwaar ik een
 groote menigte van die boomen zag. Zy zyn dertig of veertig voeten hoog /
 ontrent 30 dik als een mans dpe / en de schoze van buyten is vol van
 holligheden of kerwen. Als het hout afgehouwen is / vertoont de kleur
 zich geel: Met dit hout / en een zekere aarde die ze daar te land hebben /
 berwen de Indiaanen 't kattoen tot hunne hangmatten en rokken. Ik
 nam 'er eens een proef van / en naadat ik het tweemaal in schoon wa-
 ter gekookt had / was dit water 30 rood als bloed. Ik doopte der rensfulk
 kattoen in / 't welk 'er een goed root door kreeg; en wanneer ik het wasch-
 te wierdt het maar wepig bleeker / 't welk ik alleenlyk toefschreef aan 't
 gebruik van iets om de kleur vast te maaken: want men kon door geen
 wasschen de verw daaruyt krygen: het was een zeer schoon en hoog
 rood.

De Indiaanen hebben verscheydene wortelen die zy planten / booz-
 naamelyk Potatos, welke zy braaden en eeten.

't Zelfde doen zy ook ontrent de Yams of Jams, van welke zy twee-
 derley soorten hebben witte en paerfche.

Kassava

Zy hebben eenen wortel geheeten Kassava, gelykende wel wat naar
 een pingsternakel; daar zyn twee soorten van deeze / een zoete en
 een vergiftige. De zoete braaden en eeten zy gelyk de Potatos en Jams:
 van de vergiftige maaken ze broot / naadat zy 'er het sap / 't
 welk schaadelijk is / eerst uytgeparst hebben; waarna zy 't ove-
 rige syn raspen / en op een platte steen die op 't vuur legt langzaam
 stooijen / waardoor het tot een koek of broot bakt / van 't welke
 de onderste zyde hard gebakken en bruyn is / de rest is ruuw en
 wit /

wit / gelyk onze haver-weggen ; zy zyn gewoon dezelve op de huizen of heggen te hangen / alwaar ze droogen / en ruyg worden. In Jamaika worden ze veel gebruikt in plaats van brood / en zo ook in andere West-Indische Eylanden.

De Indiaanen aldaer hebben ook Tabak , dewelke groeit gelyk die in Virginie , doch is niet zo sterk / misschien door gebruik van verplanten / en bearbeyden / waarop de Indiaanen zich niet verstaan : want zy winnen dezelve alleenlyk van zaad in hunne plantazien. Als ze gedroogd is / stroompen zyze van de stelen ; en twee of drie bladen op malhaanderen leggende / rollen zy die overlangs t'zamen tot een rol met een klepne holte in 't midden ; hier rollen zy weder andere bladen overheen op dezelve wyze / de eene naa de ander / tot dat de rol zo dik is als 't gewricht van een mans hand / en twee of drie voeten lang.

Hunne manier van rooken / als zy in een gezelschap byeen zyn ^{Hoe de Indiaanen die rooken.} is aldus : Een jongen steekt een end van de rol aan brand tot een kool / en maake het gedeelte dat 'er naast aan is nat / op dat het niet te ras verteeren zou : dit aangestooken end steekt hy in zyn mond / en blaast de rook door de lengte van de rol in 't aangezicht van yder een van 't gezelschap / al waaren 'er ook twee of drie honderd by een : Zy in hun gewoonlyk postuur op bankjes zittende / maaken met hunne handen / die ze onder hunne monden en neuzen houden / een soort van een trechter / en ontfangen also de rook die hen toegeblazen wordt / dewelke zy zeer sterk en greetig opnuypen / zo lang als zy eenigstins hunne adem kunnen inhouden ; en zy schynen een ongemeen behaagen te hebben in de verquikkinge die 't hen geeft.

Van de

D I E R E N.

En eerst van Viervoetige Beesten, en
Kruypend Gedierte.

DE verscheydenheyd van beesten in dit land is niet heel groot ; maar de grond is zo vruchtbaar / dat indien eenig gedeelte van 't zelve klaar gemaakt was van 't geboomte / het duypen twyfel een goede weyde zou geeven om ossen / koeijen / verheng / of andere beesten die men uyt Europa in die Gewesten brenge / op te houden.

Dit land levert van zich zelve een soort van verheng uyt die Pekary. Pekary geheeten worden / gelykende wel wat na de Virginische ver-

berkens: zy zyn zwart / hebben klepne korte pooten / doch zyn by rad. Een ding is sonderling aan dit beest / en dat is / dat het den nabel niet op de buik / maar op de rug heeft; en dat nog vreemder is / indien men de Pekary doodt / en binnen drie of vier uren op zyn langst den nabel niet uytspjdt / zo wort al het vleesch zo daardooz ontfleeken / dat het niet alleen onbequaam is om gegeten te worden; maar ook onberdzaagelyk stinkt; en anders blyft het eenige dagen goed / en is een gezonde / en voedzaam spys / van een goede smaak. De Indiaanen droogen dit vleesch / wanneer zy 't bewaaren willen; waarvan ik de manier in't vervolg beschryven zal. Deeze dieren loopen doozgaans met geheele kudden byeen; en de Indiaanen gaan 'er op te jagt met hunne honden / en treffenze met hunne lansen / of schietenze met pylen / naar dat het hen gelegen komt.

Warri.

De Warri is een andere soort van een wild berken / dat daer te lande valt / en ook een goed eten is. Het heeft klepne ooren / maar groote slagstanden / en 't haar of de borstels zyn lang / en zodicht over 't gansche lyf / als een grof bont. De Warri is een sel dier / en vercht met de Pekary of eenig ander beest dat hem voorkomt. De Indiaanen jaagen deeze even als de andere / en handelen met het vleesch op dezelfde wyze / uytgenomen wat de nabel betreft / het welk iets byzonder is alleenlyk in de Pekary.

Harten.

Zy hebben redelyk veel Harten, gelykende naar onze roffe harten / maar die jaagen of dooden zy nooit / nochte willen zy van 't vleesch eeten / hoewel het zeer goed is; maar wy waaren 'er niet vies van. Of het uyt eenig bygeloof is / of om eenige andere reden dat zy zich daarvan onthouden / is my onbekend; maar wanneer zy zagen dat sommige van ons volk dezelve doodden en aten / wilden zy 'er niet alleen niet van eeten / maar scheenen 'er misnoegd om te zyn. Eenwel bewaaren zy de hoozen van deeze harten / en zettenze op in hunne huizen; doch 't zyn alleenlyk zulke die dooz deeze dieren afgeworpen worden; want ik heb nooit een vel of kop van deeze beesten onder hen gezien / waar dooz men zou moogen denken dat ze van de Indiaanen gedood waaren: en zy zyn te snel vooz de Warri, indien zy 'er al niet tegen op zouden konnen.

Honden.

De Honden die ze hier hebben / zyn kleyn / niet wel gemaakt / met rug en blokkig haar / gelyk onze bastaard soort. Zy dienen alleenlyk om te blaffen en 't wild op te doen / en dooz hun geblas de Jaagers te waarfchouwen om met hunne pylen te schieten. Zy zullen op deeze wyze van den ochtend tot den avond loopen / en niet doen als heffen / zo dat van twee of drie honderd beesten die zy in een dag opdoen / zelden meer als twee of drie gedood worden / en dat niet dooz daar op aan te vallen / maar dooz dezelve te bezetten / totdat de Jaagers daar bykomen. Groote sterke Doggen zouden hier beter werk maaken / en 't zou den Indiaanen misfchien wel aanstaan / dat men 'er een teelt van overzagt; maar zy moftenze dan by hunne huizen houden / of

ze zouden perſpheel loopen van wild te worden in dit land.

Hier zyn ook Konynen; zy zyn zo lang als onze haazen; maar ik weet niet dat hier haazen zyn. Deze Konynen hebben geene ſtaerten / en maar klepne korte ooren / en lange klauwen aan hunne pooten. Zy onthouden zich tuſſchen de wortelen der boomen en maake geen kypfen. De Indiaanen jaagenze ook / maar zy zyn 'er niet in groote menigte / zy ſmaaken heel wel / en zyn nog makker als de onze.

Daar zyn ook groote menigten van Meerkatten, ſommige wit / maar meest zwart; eenige hebben baarden / en andere zyn baardeloos: zy zyn middelſlag van grootte / maar ongemeen vet in het dzoog ſaiſoen / als de vruchten ryp zyn: hun vleesch is goed / en wy aten 't zeer veel. De Indiaanen waaren in 't eerst ſchuut om 'er van te eeten; maar zy liet 'er en zich haast toe bewegen / zienbe dat wy 'er zo ſmaakelyk van aten. In het regen-ſaiſoen hebben ze dikwyls woznen in hun ingewandt: 't is gebeurd dat ik een handvol kreeg wy een Meerkat die wy open ſneeden / en ſommige van de zelve waaren 7 of 8 voer lang. Deze Meerkatten zyn zeer porſachtig / en rechten veele kuuren aan als men dooz de boſſchen gaat / ſpyngende van den eenen tak op den anderen / met de jongen op hunne rug; zy grynſden ons leelyk toe / en piſten ons / als zy 'er gelegenheid toe hadden / op 't hoofd. Wanneer ze van den eenen hoozen boom op den anderen willen / en dat de takken wat te vezre van een zyn om ze te beſpyngen / zullen ze ſompdys aan mallanders ſtaerten hangen als een ketting / en zwaajen of ſtingeren alzo heen en weer / zo lang totdat de laagſte een tak grypt / en dan de andere op trekt.

Oſſen / paerden / ezels / ſchaapen / geiten / of andere diergehyke beestien die wy dooz ſpyze of tot den arbejd gebryphen / vindt men hier niet. Maar de Indiaanen worden byſter geplaagd van Rotten en Muyzen, die meefteendeels graauw zyn; en een party katten zoud hiet alzo aangenaam een geſchenk wezen als betere honden om te jagen. Toen ik de Landengte verliet / waaren 'er twee Indiaanen die aan de Samballós op ons ſchip quamen / en met ons na de Koorn-eylanden en Karthagena gingen kruyſen: en toen ze weder van ons zouden ſcheyden / en wy hen dooz eenig geſchenk wouden verpligten / badt een van hem om een hat die wy aanboord hadden; welke wy hem niet zo dya gegeeven hadden / of hy en zyn makker gingen aanſonds / zonder na eenige andere gift te wachten / in hunne kanoe / en roeiden met blydſchapp weg: want zy hadden 't gebryph van katten geleerd / terwyl ze by ons aanboord waaren.

Daar zyn ſlangen / maar van wat ſoort weet ik niet wel / ook heb ik 'er van geen ſtatel-ſlangen gehoord. Spinneſchoppen zyn 'er veel / en die zeer groot / maar niet ſenpnig. Lupzen hebben de Indiaanen op 't hoofd / die ze met de vingers weeten te grypen / en op eeren zo dya ſpyze vangen.

Zy de Samballós is een zeker ongedierte in groote menigte naar

een stak gelykende / 't welk wy een Soldier (of Soldaat) noemen : maar op 't vaste land staat wy niet voor dat ik die gezien hebbe : een derde part van 't lyf na 't hoofd / het welk buyten de schelp steekt / gelykt wel naar een gekookte garnaal / hebbende klepne kilaauwtjes / entwee schaeren gelyk een krab : dat gedeelte / 't welk in de schelp of hoozn is / is eetbaar / en smaakt zeer wel / zynde zo malsch als merg. Het voorste deel is beenachtig / en nergens toe nut : wy zyn gewoon een party daarvan by 't achterste end aan een spetje te rygen / en die also te braaden. Dit gedeelte krygt zyn boedjel op de grond / eetende 't gene van de boomen valt. Onder de kin hebben ze een zakje / waarin zy eenige spys tot voor raad bewaaren / behalven dat hebben ze een zakje met zand in 't lyf / 't welk men altyd moet wanneemen / als menze eeten wil. Verscheptene andere schelpvischen hebben doorgaans iets gelyk een darmtje daardoor hun lyf loopt / en vol zand is / 't welk men dient wyt te neemen / als menze wil eeten / of anders zoud het zeer tusschen de tanden kraaken. Indien deeze Soldiers van de Manchineel-appelen eeten die van de boomen vallen / dan wordt hun vleesch zo vergiftigd door dat sennig sap / dat de gene dieze eeten als vergeeven daar van worden : 't Is gebeurd dat sommige van onze maats zulkie Soldiers gegeten hebbende zeer ziek daarvan wierden / doch zy quamen 'er evenwel weer van op / zonder eenig leffel. De Oli van deeze diertjes is een onsefbaar hulpmiddel tegen verstuiktheit of gekneusdheid ; ik zelf / en vele andere neffens wy / hebben 't zo bebonden. De Indiaanen / en ook de krappers in Westindie / gebruiken die oli / en binden 'er groote baat by : ons volk zocht dit gedeelte al ruym zo veel op om 'er oli van te krygen / als om het te eeten : deeze oli is geel van kleur gelyk wasch / van dikte als Palm-oli.

Krabben.

Op de Samballös zyn / zo ik meen / ook Landkrabben , doch wepnig ; maar de Karibische eplanden / alwaar ik gekruysd heb / en voornaamelyk op Anguilla , zynze in menigte / en sommige zo groot als de grootste zee-krabben die men te Londen ziet. Zy zyn ook op andere Westindische eplanden / doch op Anguilla kriet het 'er van ; en een ander Eplandje daar dicht by heeft 'er zulk een overbloed van / dat men 'er het Krab-eyland noemt. 't Is een heel goed eeten / en de voornaamste spys der Inwoonderen / die deeze krabben waken opbaugen. Als 'er een regen-wy geweest is komen ze voordien dag / en dan kan menze best krygen Zy onthouden zich in kuylen of holen als de koutnen / en graaven dezelve met hunne schaeren. Als ze voortgaan / slaan ze nooit ter zyde / of keeren zich om / maar zy kruppen over alles heen dat hen voorkomt / beschermende zich met hunne groote kilauwen of schaeren / terwyl zy met de klepne voortkruppen ; en alles wat zy aanbatten / knypen ze zeer vinnig. De Inwoonders van eenige dezer eplanden / wanneer zyze vangen / zettene een dag drie of vier op een stuk lands / daar Patatos groeit / omze vet te maaken / dewyl gezegd word / dat ze dan veel smaakeliker zyn.

Alligators en Guanós, die ook een zeer goede spyze zyn / inzonderhepd ^{Alligator}
de staert van een Alligator, heb ik in verschepdene gewesten van West-
Indie gegeten; maar my staat niet booz die op de Land-engte gezien te ^{Guanos.}
hebben. De Guano is in 't geheel een zeer goede spyze / en wordt beter
gehouden als een kuyken / zo wel 't vleesch als 't nat daar dezelve in-
gehooht is. Hunne eperen zyn ook zeer goed / maar die van den Alligator
ruyken al te sterk na muskus.

Men heeft op de Land-engte zeer veel Haagedissen, 30 groene als ^{Hagidif-}
rood-gespikkelde; maar die op 't moerasfig land en in 't kreupel-
bosch zich onthouden / zien 'er byzoner of donkerder uyt. Zy vallen ^{fen.}
niet groot / zynde doozgaans korter dan een span. Ik heb 'er de
Indiaanen noot van zien eeten. 't Zyn beestjes die niet ligt iemand
leed doen / en de Indiaanen laatenze over en weer in hunne hupzen
kruppen.

Daar zyn ook kikbozchen / padden / en anker klepn ongedierte / maer
ik heb 'er geen byzondere aanmerking opgenomen.

't Gevogeltje, en kleyne vliegende Diertjes.

Daar zyn verschepdenerley soorten van vogels / waarvan sommige
by ons onbekend / en wegens hunne schoonhepd en smaak aan-
merkelph zyn.

Daar is een mooije Land-vogel / die men byz veel in de bosschen ^{Chikaly.}
op de Landengte ziet / en van de Indiaanen Chikaly Chikaly ge-
noemd wordt; deszelfs gelupd gelpht wel iets naar dat van een hoekoek /
maar 't is scheller en binniger. 't Is een groote en lange vogel /
niet een langer staert die hy overend draagt als een Paau; zyne ve-
deren zyn van verschepdene mooije kleuren / als rood / blaauw / enz.
De Indiaanen maaken somtyds een soort van voorszooten van de ve-
deren die op deszelfs rug groeijen / maar zy draagenze zelden. Deeze
vogel houdt zich meest op de boomen / vliegende van den eenen op den an-
deren / en zelden ziet men hem op de grond. Hy leeft van vruchten; zyn
vleesch is heel bruyt / grof van draad / doch laat zich echter redelph wel
eeten.

De Quam is een groote en lange land-vogel / die desgelphs vruchten ^{Quam.}
eet / en op de boomen vliegt: zyne vleugels zyn van een vaale kleur /
maar zyn staert is heel donker / kort / stompachtig / en overend staan-
de. 't Vleesch van deezen vogel is veel beter als dat van den ande-
ren.

Men heeft 'er ook een roffe vogel / van satsoen bykans als een Pa-
trys / doch langer van nek en pooten / maar korter van staert. Hy loopy
meest op de grond / en vliegt zelden; zyn vleesch is een zeer goede spyze.

Korrosion. De Korrosion is een groot zwarte vogel / zwaar kloek als een kalkoen / maar de hen is zo zwart niet als de haan. De haan heeft een mooie kuyf van gele vederen op zyn kop / die hy heen en weer beweegt zo als hy wil: hy heeft ook tellen als een kalkoen; maar de hen heeft noch kuyf noch tellen. Zy onthouden zich op 't geboornste / en eeten vruchten; zy zingen grof en sijn / doch heel lieflyk en aangenaam / voornaamelyk booz de Indiaanen die hen trachten naa te bootsen / zo dat zy malkanderen ook antwoozden; en dooz dit middel worden ze van de Indiaanen naagespeurd: ook roepen de oude de jonge dooz dit geluyd. 't vleesch is wat taai / maar anders heel goed van smaak. De Indiaanen werpen de beenderen van deeze vogels of in de rivier / of begraaften ze in de aarde / omze de honden te onthouden / dewyl zy deselve ongezonc booz de honden achten / en zeggen dat ze duldzaam van woorden. Ook laaten de Engelschen in Westindie de honden daar niet aan knaagen. De Indiaanen schieten deeze vogels met hunne pylen.

Papegaijen. Papegaaijen zyn 'er in overbloed / sommige blaauw / andere groen / en van satfen en grootte doozgaans gelph de Papegaaijen / welke wy van Jamaika krygen. Daar is hier groote verscheydenheyt van deselve / en zy zyn een goede spys.

Parrekien. Daer zyn ook vele Parrekiten meestendeels groen / en zo als op andere plaatsen; zy houden zich niet by de Papegaaijen / maar vliegen met groote vlugten alleen.

Makawvogels. Makawvogels zyn 'er ook by menigte; zy gelpken van satfen wel naat de Papegaaijen / maar zyn wel eens zo groot: zy hebben een bek als een valk / en een dikke staert / met twee of drie lange vederen daatin / die rood of blaauw zyn. De vederen over 't lyp zyn van verscheydenley kleur / als blaauw / groen / rood. De wieken van sommige zyn rood / van andere blaauw / en de bekken geel. 's Morgens maaken ze een heel schreeuwachtig en schoz geluyd / gelpk als iemand die dooz de heel spreekt. De Indiaanen maaken deeze vogels tain / gelpk wy de Papegaaijen en Eters: maer als zyze een tyd lang hebben opgeslooten / en eenige woorden in hunne spraak leeren klappen / laaten zyze by dage uytvliegen in 't bosch onder de wilde / van waar zy tegens den avond weder in de Indiaanische huizen of plantazien komen / en dooz hun gesodder en gekakel kennig van hunne aankomst geeven. Zy bootsen de stem der Indiaanen zeer net nae / als ook hunne manier van zingen; en 't getoep van den Chikaly-Chikaly schreeuwenze eveneens nae als de Indiaanen / die 'er zeer op afgerecht zyn. 't Is de schoonste en vermaakelykste vogel dien ik ooit gezien heb / en 't vleesch smaakt niet quaalph / maar is zwartachtig en taai.

Spechten. Daar is ook een soort van Spechten, met lange dunne bekken / gelpk die vogels hebben: deeze hebben zeer sterke klaauwen / waarmede zy tegen de stammen van de boomen opklommen / en 'er zich zeer styf aan vast houden. Zy zyn wit en zwart gelpk onze Eters / maar mooier geblakt / en ook klapner van lyp. Het vleesch heeft een aardachtige en sterke smaak; ik pzoef de der van toen ik met myne makkers reysde / want

want de honger deed ons alles aangrypen; maar de Indiaanen eeten^e niet.

Zy hebben veel tamme Hoenders by hunne huizen / van tweederley ^{Hoenders.} soort / groot en kleme: de grootste gelphen de onze by wel / en zy van verscheydenleye kleuren / en met kupden. De Haanen willen wel bechten gelph de onze / maar deze Indiaanen scheppen geen vermaak in 't haangevecht / gelph die die van Java. De kleme soort hebben ruyge pooten / en dichte staerten / die zy oberend houden / en de enden van hunne blengels zy gemeenlyk zwart. Zy kraaijen op hunne gezette tyden voor dag / eben als de onze; en zy houden zich gestadig outrent de huizen / en loopen niet verre in de bosschen; haar vleesch en eyeren smaaken zo wel als de onze in Engeland / en zy zy doorgaans better / maar de Indiaanen geevenze veel Maiz, 't welk zeer wel mest.

Deze zy alle de soorten van Land-vogels daer ik op getet heb; want daar is nog veel kleyn gevogelte / daar ik zo geen acht op sloeg; en deze zy in 't gemeen by mooi / en zingen braaf. Outrent de Samballos en ^{Zee vo-} andere Eplanden / en langs de zee kust inzonderheyt aan de Voorzynde ^{gels.} is een groote menigte van zeevogels: Op de kust der Zuyd-zee zy 'er ook nog al; maar of de baai van Panama niet zo veel visch heeft omze te lokken / want daer is op verre na zo veel vich niet / als 'er is op de kust outrent de Samballos, 't is altoos zeker dat 'er weynig zeevogels op de Zuydzee kust van de Landengte zy / in vergelyking van de Noordkust / en inzonderheyt de Pellikaanen / die zeer veel outrent de Samballos en de gansche Westindische kust zy; maar my staat niet voor dezelfde ergens in de Zuydsee gezien te hebben.

De Pellikaan is een groote vogel / met een groote bek / korte po- ^{Pellikaan.} ten als een Gang / en een langen hals / die hy overend houdt gelph een Zwaan. Zyne beeren zy donker graauw / en hy is platboetig: onder de keel hangt een zakje / 't welk vol zynde zo groot is als een paat byssen. De matroozen dooden deze vogels om die zakjes / van welke zy Tabaks-beurzen maaken; want zy konnen een pond tabak houden / en door een hoegel daarin te hangen / weeten zy 'er haast het fatsoen aan te geeven. De Pellikaan vliegt zwaar en laag; men bindt niet dan visch in zyne maag; want dat is zyne spyze / zulks dat het warschynelyk is / dat hy het gemelde zakje gebuypt om voorraad van spyse te bewaaren. Ik heb nooit van de oude Pellikaanen zien eeten / maar de jonge worden gezegd goed om te eeten te zy; doch ik heb 'er nooit van geproef d.

Men bindt ook Waterravens by de Samballos, die van grootte en fat- ^{Water-ra-} soen wel naar een endvogel gelphen / doch zy eerder wat klepner. Zy ^{vens.} zy zwart / maar hebben een witte plak op de borst. Al is 't dat ze platboetig zy / als andere watervogels / echter zitten ze wel op 'tgeboonte aan de waterkant. Ik heb nooit gehoord dat menze eet; want men houdt hun vleesch al te grof en gepl.

**Meeuwen
ne Meer-
koeten.**

Zee-meeuwen en Meerkoeten zyn 'er by menigte op die kust/ zeer gelyk de onze/ doch wel zo kleyn: het vleesch van deeze beyde laat zich maatselph wel eeten/ maar heeft een vischachtige smaak/ gelyk de zeevogels in 't gemeen. Doch om deeze smaak wat te verbeteren/ waaren wy gewoon/ als wy eenige van deeze vogels doodden/ een kuyt in 't heete zand te maaken/ enze daarin te begraaften/ en acht of tien wuren ongeplukt zo met ingewand en al te laaten leggen; want wy bevonden dat het vleesch dan malsfer/ en de smaak niet zo gepl of vischachtig was.

**Vleermuy-
zen.**

Daar zyn Vleer-muyzen op de Land-engte/ zo kloek van lpf als groote duyven/ en de vlerken van lengte en breedte daarmede over een-komstig/ met klaauwen aan de leden der vlerken/ om overal te konnen vasthouden. Zy zwerfen veel in oude huizen/ en verlaetene plantaa-zen.

**Vliegend
ongedier-
te.**

Van vliegend ongedierte/ behalven de Muschiten of muggen/ hierbooren gemeld/ heeft men overal op de Land-engte wespen/ hozeels/ en verscheydenerley vliegen/ inzonderheyt de schynende vlieg/ die in de nacht schynt gelyk de Glim-worm: zo dat als 'er ergens een party daer van in eenig kreupel-bosch is/ het by nacht schynt als zo veel vonken buurs.

Byen.

Zy hebben ook Byen, en gevolgelyk wasch en honig. De Byen zyn van tweederley soort/ de eene zyn dik/ en roodachtig van kleur; de andere zwartachtig/ lang en dun. Zy nestelen op de toppen/ en in de holte der boomen/ waarop de Indiaanen klimmen/ en hume armen in die nesten steeken/ om 'er de honingraaten wyt te krygen: en als zy hume armen wythaalen/ zyn ze met byen bedekt; doch ik heb nooit bemerkt dat zy 'er van gestoken wierden: ook heb ik 'er wel veel te gelyk op myn naakte lpf gehad/ zonder gestoken te worden/ waerdooz ik vermoed heb dat ze geene angels hadden; eventwel is dat eene zaak die ik nooit onderzocht heb. De Indiaanen branden somtyds de boomen om vyte om by de honingraaten te komen/ inzonderheyt als ze hoog/ en moeyelyk te beklummen zyn. De honig mengen zy met water/ en drinken 't dan: maar zy maaken geen gebruik van het wasch/ dat ik ooit gezien heb; want in plaats van haersfen branden zy een soort van ligt hout/ dat zy tot dien eynde in hume huizen houden.

Mieren.

Zy hebben gebleugde Mieren, zo groot en zo lang als de kruppende; dezelve maaken aardhoopen gelyk de onze: zy steeken en ballen zeer moeyelyk/ inzonderheyt wanneer zy in de huizen komen/ gelyk ze dikwyls doen. Zy zwermen heen en weer op de Samballós en andere nabuurige eplanden/ zo wel als op de Landengte; en men kan nergens op de grond leggen rusten/ daar dit gebierte zich onthoudt: ook zullen de Indiaanen hume hangmatten aan geene boomen binden dicht by mierenhoopen/ want de mieren zouden wel haast by de boomen ophakken/ en in de hangmatten kruppen.

Van de VISCH.

DE kust van de Noordzee / gelyk ik reeds gezegd heb / heeft overbloed van visch / en groot verschiep daarvan: degene die ik gelegenheid gehad heb te zien / zyn de volgende.

De Tarpom is een groote en vaste visch / die in 't eeten schilfert gelyk de Zalm of Kabeljauw: zy weegen sommig 60 of 50 pond en meer: een van dezelve verspreide ons met ons tien en eens tot een vzaabe maaltijd / 30 als wy ontrent de kust van Karthagena krussten; en wy kreegen daer- en boben en goede partij traan uyt het vet.

Tarpom.

Men vindt ook Sjarks in deeze zee / maer zy zyn ontrent de Samballos niet zo gemeen / als op andere Westindische kusten.

Daar is een visch gelyk de Sark, maer veel kleiner en zoeter van smaak; deszelfs bek is ook langer en smaller dan die van de Sjarks; en hy heeft niet meer dan eene ryg tanden: onze marroozen gaven hem den naam van Dog-Visch.

Dogvisch.

De Kavally wierdt by de Samballos gebonden: 't is een kleiner visch / zyver / lang / en dun / van fatsoen bykans als een makreel / zynde een mooije visch / met groote heldere oogen; en zeer goed van smaak.

Kavally.

Men heeft 'er ook visch die Oude Wyven genoemd worden / en goed van smaak zyn.

Zy hebben ook Parakoods / zynde lange en ronde vischen / ontrent 30 dik als een welgegroeide snoek / maar veel langer. Ze zyn doorgaans heel goed van smaak / en voornamelyk aan deeze kust: maer daer zyn eenige banken in zee / daar men geene Parakoods kan vangen / dan die senynig zyn. Of dit ontstaat uyt eenig byzonder boed- sel dat ze daar hebben / of uyt andere oorzaken / is my onbekend: maer ik heb verscheptene mannen geweeten / die 'er zo dooz vergiftigd waaren / dat hun haar uyt / en hunne nagels afvielen / en sommig zyn dooz 't eeten daarvan gestorven. Het tegengift hier voor zegt men te zyn de ruggraad van den visch gedroogd / en tot poeder gestooten / en met eenig nat of drank ingenomen. Ik kan hiervan niet uyt eppen eerbaatendheid spreken; maar verscheptene hebben my verhaald dat zy 't zelf gebuykt hadden / wanneer zy dooz 't eeten van Parakood ziek geworden waaren / en dat zy naa het inneemen van dat poeder niet anders dan een zekere doof heyd en zwakhed in hunne leden eenigen tyd gevoeld hadden. Sommige zeggen dat zy een vergiftige Parakood van een gezonde konnen onderscheppen uyt de smaak van de lever / welke zy zo dra ze de visch gevangen hebben uptneemen / en proeven; en zo hy zoet smaakt / maaken zy de visch toe / en eet hem zonder schroom; maar indien de lever een bitteren smaak / of scherp op de tong byt / gelyk peper / dan beslupen zy dat de visch niet deugt / en zy werpen hem weg.

Parakoods.

Gar-vifch.

Daer is aan de kust der Noord-zee een soort van visch / die van onze Matroozen Gar-vifch genoemd wordt; sommige van deselve zyn ontrent twee voet lang: zy hebben een lang been aan de snuyp / van lengte ontrent als een derde deel van de visch / en heel scherp aan 't end. Zy schieten boven op het water zo snel voort als een zwaluw / en spzingen wel dertig of veertig maal achter een uyt het water: hun voortgang is zo vernig / zo my gezegd is / dat zy niet hunne snuyp door een kanoe kunnen heen schieten; zo dat het gevaarlyk voor iemand is om ontrent deeze visch te zweemen: het ruggraad is blaauwachtig bykans gelyk een saffier: en de visch is heel goed om te eten.

Sculpins.

Men heeft 'er ook Sculpins, zynde visschen van ontrent een voet lang / met steekels over 't geheele lyf; doch men strooptse de steekelige huyd af / en dan toegemaakt is 't een heel goede spys.

Men heeft in de Noordzee nog vele andere visch / als Stingrays, Parrot-vifch, Snoeken, aalen, enz. en misschien nog vele andere die ik nooit gezien heb / want die zee is zeer visch-ryk.

Schelp-vifch.

Schelp-vifch is 'er in menigte by de Samballos: de schelpen zyn zeer groot / en van binnen bogtig gelyk een kinkhoozn: aan de mond zyn ze plat / en wyd naar maate van de grootte. De kleur van binnen is als paerlemoer / maar van buyten zyn ze grof en ruym. De visch is slymig / voornaamelyk de buytenkanten / en moet daarom wel met zand geschuurd worden eer menze kan toemaaken om te eten: maar van binnen is 't een harde en taafje stoffe / en daarom klopt menze naadat ze geschuurd zyn / en dan is 't een heel smaakelyke visch.

Men vindt 'er ook een menigte van Aliskruphen by de klippen; deeze zyn desgelyks goed om te eten: men haalt de visch met een speld uyt de hoorentjes.

De Limpits zitten hier ontrent ook aan de klippen / en smaaken beter dan de andere.

Ofters noch kreeften zyn op deeze kust niet / maar men heeft 'er eenige krabben / en tusschen de klippen van de Samballos is een soort van krabbvisch / zo groot als klepne kreeften / doch zonder scharen / zynde heel goed van smaak; maar de zeekrabben niet.

Inde rivieren der Land-enge is ook visch / maar de soorten zyn my onbekend / eene soort is 'er gelyk als voorn / doch bruyt en zeer graatchtig / ontrent een voet lang / zynde vast van visch en zoet van smaak. Een andere visch is 'er van fatsoen als de Parakood, doch veel klepner / en zeer goed. Daar is ook een visch gelyk een snoek / maar niet boven 8 of 10 duym lang: zyn bek gelyk wel naar die van een honyn / de tanden staan een wepnig binnenwaards; en de lippen zyn kraakbeenig. Dit is een zeer goede visch. Wat voor andere visschen in de rivieren aldaar zyn / weet ik niet; want ik heb 'er wepnig acht op gegeven.

Maar ik sloeg meer acht op der Indiaanen manier van visschen / waar

waaroop zy zeer afgerecht zyn / en doen 't verscheptentlyk / naar dat de plaats is alwaar zy visschen. In de monden der rivieren / en op de zee kusten / en in zandbaagen daer geen klippen zyn / gebruikten zy netten / gelyk onze schobnetten / gemaakt van de bast van Maho , of zyde-gras : maar by 't bergachtig land / daar de stroomen heel klaar zyn / en de oevers op beele plaatsen rotsachtig / gaan zy langs de oevers van de rivier / en klyken naauw toe in 't water na de visch / en zo zy 'er eenige zien die haar behaagen / springen zy in 't water / en waaden of zwemmen dezelve naa / en indien de visch upt vreeze in de holen van den oever kruipt om weg te schuilen / gelyk dezelve dikwils doet / dan grijpen de Indiaanen die met de hand / gelyk als wy de kreeftjes in onze rivieren. Zy nacht bedienen zy zich van toortsen van lighthout / waarmede zy de visch kunnen zien / en dan in 't water springen / en dezelve in de holen grijpen.

Als zy de visch toemaaken / doen zy 'er eerst het ingetwand upt / en daartuaa hoochen zy ze in een aardenpot / of zy droogen / of braadenze.

Hun Zout maaken zy upt het zeewater / 't welk zy in aarde potten hoochen / en dan laten uytwaassenen / tot dat 'er een klomp zout op de gront legt / dewelke zy upnemen / en tot hun gebruik aan stukken breeken. Maar gelyk dit langzaam en verbyetig toegaat / zo hebben zy ook maar weinig daarvan / en gebruiken het zeer spaarzaam. Zy zouten hunne visch niet omze te bewaaren ; maar als zy dezelve eeten hoochen zy 'er zeer veel peper by / gelyk zy by alle andere kost doen. Doch van hunne manier van hoochen zal ik elders spreken.

Van de Indiaansche

INWOONDERS.

Hunne Manieren , Gewoonten , enz.

De Indiaanen die de Land-engte betoonen zijn niet zeer talryk / doch Indiaanen.
aan de Noordzyde woonen de meeste / voornamelyk langs de rivieren. De wilde Indiaanen van de Zuidzyd woonen meest na de kant van Peru : maar daar zijn Indiaanen hier en daar in alle deelen van de Land-engte verstrooid.

De lengte der Mannen is doorgaans bys of zes voet ; zy zijn Hunne
lyfs ge-
halte.
recht en glad van leden / grof van gebeente / vol van borst / en wel gemaakt : ik heb nooit een gebocheld of misgemaakt mensch onder hen gezien. Zy zijn heel snel en gaauw / en kunnen wakker

loopen: maar de vrouwen zyn kort en dik / en niet zo wakker als de mannen: het jong vrouwvolk is heel porzelig en bet / wel gemaakt / en heldere van gezigt; maar van de Vrouwen die tot jaaren gekomen zyn valt niet veel te roemen / dewyl haare borsten en bupken zeer slap en verschrompeld hangen.

Gedaante. Depe de mannen en vrouwen zyn rond van aenzigt / met dikke neuzen / groote en doorgaans blecke oogen / doch zeer helder en wakker als zy jong zyn. Zy hebben een hoog voorhoofd / witte en effene tanden / dunne lippen / en een maatschik wyde mond. Hunne wangen en kin zyn wel geschikt / en doorgaans zyn ze fraai van gelaat / waar in echter de mannen de vrouwen overtreffen.

Haar. Depe de seren hebben ongekruld / lang / zwart / slup / grof / en sterk haar / 't welk zy doorgaans tot op 't midden van de rug of wel laager hangen / ongeblochten / upt gezeyd dat de vrouwen het met een band aan 't achterhoofd t'zamenbinden / en het voorts los laten hangen gelyk de mannen. De Mannen zo wel als de Vrouwen zyn zeer hobaerdig op de lengte van hun haar / en zy scheyden het dikwils met hunne vingers / om het upt de war te houden / of zy keinnen het met zekere soort van kammen die zy van Makaw-hout maaken. Deeze kam bestaat upt eenige klepne stokjes van 5 of 6 duppen lang / die spits aan 't eynd toelopen; van deeze binden zy 'er 10 of 12 in 't midden alwaar ze 't dikst zyn / t'zamen / en de eynden spreiden zich ter weder zyde van een / en dienen hen in plaats van een kam; waarmede zy hun haar redelpk wel upt de klets hornen houden; maar om de luyzen van hun hoofd te bangen moeten zy hunne vingers gebuyken. Zy scheppen groot vermaak in 't keinnen van hun haar / en doen 't welken uur achter een. Al het ander haar / uptgenomen hunne wyndzaauwen / en dat aan de oogleden / trekken zy upt: want hoewel de manne; baarden zonden hebben indien zyze lieten groeyen / zo laaten zy dienogtans uptplukken / 't welk dooz de vrouwen verricht word / die twee klepne stokjes daar toe gebuyken / tusschen dewelke zy het haar vatten / en het upttrekken. Doch op sommige voorvallen snyden de mannen hun haar tot op het hoofd toe af / welke gewoonte een soort van Triomf is / en als een kenbaar teken van eere vooz den genen die eenen Spanjaard of anderen vyand gedood heeft. Als dan schildert hy zich ooa zwart / ('t welk op geen andere voorvallen gebuykelyk is /) en dus blijft hy beschilderd tot de eerst Nieuwe maan zo ik meen / naadat hy het sepe verricht heeft.

Lyf kleur.

Hunne natuurelyke lyfkleur is donker kastanje-brun / en hunne wyndzaauwen zyn natuurelyk zo zwart als een git: Zy gebuyken niets om dezelve / of hun hoofdhaar / nog zwarter te maaken / maar zy besnyken het haar met oli / om het te doen glinnen; voorts besmeeren zy / gelyk alle andere Indiaanen / hun gansche lyf; of dit geschiedt om de schoonhejd die zy 'er in stellen dat hun vel glad en effen is / dan of zy het doen om het zacht te houden / op

opdat het door de hitte niet zou verschoonen / dan of het is om de dooz-
waaseming in dit heet land te beletten / is my onbekend.

Daar is een lpf kleur by een zekere soort van menschen deezes lands /
30 zonderting / dat ik nooit iets diergelijks gezien of van gehoord heb / Witte In-
in eenig gewest des werelds. 't Zal den Lezer vreemd toescijnen / diaanen.
maer 't kan niet wel anders wezen of de Kapers die de Land-engte ge-
passeerd zyn / moetenze gesien hebben / en zullen de waarheid kommen
gerupgen van 't gene ik gaa verhaalen; alhoewel maar weynige de
gelegenheid moogen gehad hebben om zulke naautwe opmerking on-
trent deez menschen te neemen / als ik gedaan heb.

Zp zyn wit / en men vindt 'er van hepderlepe sexen; evenwel
zyn ze maar schaars in vergelykinge van roskleurde / en misschien
maar een in twee of drie-honderd. Zp verscheelen van de andere In-
diaanen voornaamelyk in de kleur / hoewel niet t'eenemaal alleen
daarin. Hunne huyd is niet van zodaanig een wit als die blanke Euro-
peers, waerin iets van een bloozende of bloed kleur onderloopt / nochte
komt het overeen met de bleekkleurde onder ons; maar 't gelykt eerder
naar een melk-wit / veel lichter dan de kleur van eenig Europeer / en niet
heel ongelijk die van een wit paerd.

Dan is 'er dit nog verder aanmerkelijk / dat zp ober hun gansche
lpf / de een wat meer / en de ander wat min / met een mooi /
hoort / en melkwit dons bezet zyn / 't welk de witheid van hunne
huyd nog vermeerdert; want zp zijn met dit dons zo dicht niet de-
groeid / voornaamelyk op de wangen en 't boozhoofd / of de huyd
schijnt 'er door heen. De mannen zouden misschien ook witte baar-
den hebben / indien zp 't groeijen daarvan niet verhinderden / dooz
de jonge haairtjes met de woitel upt te trekken: maar belangende
dit dons / zp bemoeijen zich geenfins om daarvan ontslagen te zyn.
Hunne wyntbaauwen zijn ook melkwit / alsmede hun hoofdhaair /
't welk heel mooi / en zes of acht dupin lang is / min of meer krul-
lende.

Zp zijn niet zo groot als de andere Indiaanen / en dat nog vreem-
der is / hunne oogleden gaan open in een langwerpige figuur / met
spitse hoeken ter wederzide / gelyk een hoog of halve maan met de
punten neerwaards. Om deez reden / en ook omdat ze in de
maaneschyn zo scherp konden zien / noemden wy hen Maanoogig:
want by zonneschyn konnen zp niet heel wel zien / en zp pinkoogen
op 't helberst van den dag; dewyl ze zwakke oogen hebben / die
traanen zo dja als zp in de zonneschyn konnen. En daarom gaan zp
by dage niet gaern upt / 't en zp het een donkere en wolkege dag is.
Daarenboven zijn zp zwak van aarde in vergelykinge van de ande-
re / en niet heel beguaan tot de jagt of eenige andere arbeidsaame
oefening / ook scheppen zp geen vermaak daarin. Maar niet te-
genstaande dat zp dus traag en loom by dage zijn / echter zyn ze
zeer woelig en beezig by maaneschyn / want dan loopen ze upt /
tennen

ruimen in 't woud / en springen om als wilde geesten; ja zy loopen by maaueschyn / zelf in 't donker tusschen de schaduw van 't geboomte / zo snel als de andere Indiaanen by dage / zynde al zo rad als zy / hoewel niet zo sterk en kloek van leden.

De roskleurde Indiaanen schynen deeze zo veel niet te achten als die van hun eppen koler / want zy houdenze eenigzins voor wanschepfels; vermits ze geen soot of geslacht op zichzelf en zijn / maar nu en dan komt 'er een van een roskleurde Vader en Moeder voort / en ik heb een kind van dit slach gezien dat nog geen jaard oud was. Sommige mogten denken / dat ze van een Europeesche Vader voortgekomen waaren: maar behalven dat de Europeers daar zelden komen / en als 't al gebeurd wepnig ommeegang met de Indiaansche Vrouwen hebben / zo verscheelen deeze witten menschen al zo veel van de Europeers in sommige deelen / als in andere van de roskleurde Indiaanen. Daarenboven / wanneer een Europeer een Indiaansche Vrouw beslaapt / dan is 't kind dat 'er van komt altoos een Mosteso of taankleure / gelph aan allen die in Westindie geweest zyn / behend is; want men heeft 'er Mostesas, Mulatds, enz. Van verscheepdene soorten tusschen wit en zwart of rosk / naar dat de ouders zyn; ja zelfs gemengde / gelph als een Mulatto-fina, zynde 't kind van een Mulatto-man en een Mostesa-vrouw.

Ook is het kind van een Man en Vrouw van deeze witte Indiaanen niet wit gelph de ouders / maar roskleurd / gelph derzelver ouders waaren; volgens 't geen Lacenta my verhaald heeft; en hy zeyde my dat zyn vermoeden was dat de oorzaak waarom zy wit waaren / ontfondt wy de kracht van des Moeders inbeelding / wanneer zy ten tyde van de ontvaangenis na de Maan keek: maar hier van laat ik anderen oordeelen. Hy zeyde my ook / dat zy maar hoer van leeden waaren.

De Indiaanen beschilderen hun lyf.

Zo wel deeze als de roskleurde Indiaanen zyn gewoon hun lighaam te beschilderen / zelfs die van zippende kinderen somtyds. Zy maaken gedaante van beesten / vogels / menschen / boomen / hier en daer op een iegelyk gedeelte van 't lyf / maar voornaamelyk op 't aangezigt: Doch de figuren gelphen niet heel veel 't gene zy verbeelden / en zyn zeer oneenpaarig in de afdeelingen / naar dat hunne wuste inbeelden hen befleren.

De Vrouwen zyn deeze Schildereffen / en scheppen 'er groot vermaak in. De kleuren die zy meest gebruyken zyn rood / geel / en blaauw / en zeer helder en leebendig; zy mengen deeze verwen met een soot van olie / en bewaarenze dan in kalabassen tot hun gebruyk; en gemeenlyk leggen zy dezelve boven op de huyd met houte peenseelen / die aan 't eynde geskaauwd zijn tot een quassje: als deeze schildering dus aangelegd is / houdt dezelve eenige weeken stand / en word van tyd tot tyd vernieuwd: en aldus was het dat zy my schilderden.

Maar mooie figuren / inzonderhepd van hunne grootste konsta-

naa-

naareffen / worden dieper ingedrukt / en dat op deeze wyze. Eerst maaken zy met een penseel en verw een ruuwe schets van de figuur die zy voor hebben te maaken ; alsdan prikkelen zy die plaats overal met een scherpe doorn / dat het bloed daer uitspringt / waarnaer zy dezelve met hunne handen / die eerst in verw gedoopt zyn / wrijven ; en die schildering is onwettigshelyk : maer naauwlyks een van veertig wordt op die wyze beschilderd.

Een van myne kameraads genaamd Bulmam, versocht my eens zodanig een geschilder / dat dus op zijne wang door de Swarten gepron was / weg te neemen : maer ik kon het niet volkomen doen / schoon ik een groot gedeelte van het vel afstroompte. De mannen als zy ten scrpde gaan beschilderen hunne aengesigten geheel over met rood / en de schouders / borst / en 't overige des lighaams met zwart en geel / of eenige andere kleur die hen behaagt / en dat met groote plekken / 't welk zy 's avonds in de rivier afwaschen / eer zy gaan slaapen.

Zy draegen doozgaans geene klederen / uytgezejd dat de vrouwen een lap of stuk siof om den middel hebben / 't welk achter met dragt. een bandje is vastgemaakt / en tot aan de knieën / of wel tot aan de enkelen meer hangt / als zy 't zo lang klyppen komen. Deeze boozschooten maaken zy van kattoen. Doch somtyds binden zy gelegenhed om eenige oude plunzen door rupelbuxten te bekomen van de Indiaanen hunne gebuuren / die onder de Spanjaarden staan ; en daer zy ze dan heel hobaerdig op. Mr. Dampier verhaalt hoe wy een koozelen Indiaan bepraateden om ons den weg te wyzen / door een blaauwe rok aen zyn wyf te geeven. En niets verpligt deeze vrouwen meer / als dat men haar eenige klederen geeft / booznaemelyk die wat wepdsch van kleur zyn.

De Mannen gaan in 't gemeen naakt / zonder iets om het lpf / 't welk evenwel maer wepnig andere Indiaanen doen. Maar deeze hebben een gouden of zilveren pyjle / zo zy 't vermoogen hebben / of ten minsten een stuk van een Plantain-blad / van fatsoen gemaakt als een doimpertje ; dit stopen zy over de mannelijke roede / en binden 't zelve met een snoer om den middel pal tegen 't lpf vast. Het zakte laaten zy bloot / hebbende gansch geen schaamte ten dien opzichte gelijk als wel ten aenzien van de schacht dit zy nooit onbedekt laaten : Ook draajen de mannen hun aengesigt van malkanderen af : indien 't by gebal gebeurt dat dit deel aan iemand onbedekt is : en wanneer zy moeten wateren / keeren zy hunne rug na de gene die by hen zyn / en gaande op hunne hurken neer zitten / neemen zy deezen domper af / en zetten hem 'er terstond weder op zo dra als zy gedaan hebben. Wanneer zy hun geboeg moeten doen / gaan zy altoos / de mannen zo wel als de vrouwen / in de rivier / zijnde zeer beschaamd daerover. En in 't algemeen zyn zy heel eerbaar en reynlyk.

Evenwel hebben de mannen wel zin in klederen ; en indien iemand

Tarbaar-
den der
mannen.

van ons aan een/van hen een oud heind gaf/ hy zou niet laaten het te draagen/ en 'er heel moedig mee voor den dag te komen; Doch zy hebben een soort van lange hattoene kleeding van hun eygen toefiel/ sommige wit/ andere van een donkere kleur/ van satsoen gelyk een jurk/ hangende tot op de hieken/ en van onderen met een hatoenen franje van een span lang bezet: de mouwen zyn kort en wyd/ en komen naauwlyks tot aan den elleboog. Deeze rokken schieten zy ober 't hoofd aan. doch zy draagen die niet als op eenig ongemeen voorbal/ 't zy als ze hunne koning opwachten/ of ergens op een gasmaal of vesploft gaan/ of dat ze in den staad zitten/ enz. Als zy gaan hebben zy bezelve niet aan/ maar de vrouwen draagenze hen neffte s andere cierraaden in korven naa/ en zy trekkenze dan aan als zy ter plaatse van de byeenkomst zyn/ alwaar zy zigzelven opschijken zo mooi als zy komen. Als zy aldus vergaderd zyn/ wandelen zy somtyds rondom de plaats of Plantazie daar zy zyn met deeze tabbaarden aan. Eens zag ik Lacenta aldus wandelen met 2 of 300 mannen alsoo gekleed/ gelyk als of hy hen zoude monstieren: Ik bemerkte dat die met de zwartachtig rokken voor hem/ en die met de witte achter hem gingen/ hebbende elk een spies van dezelve de kleur als zy n rok.

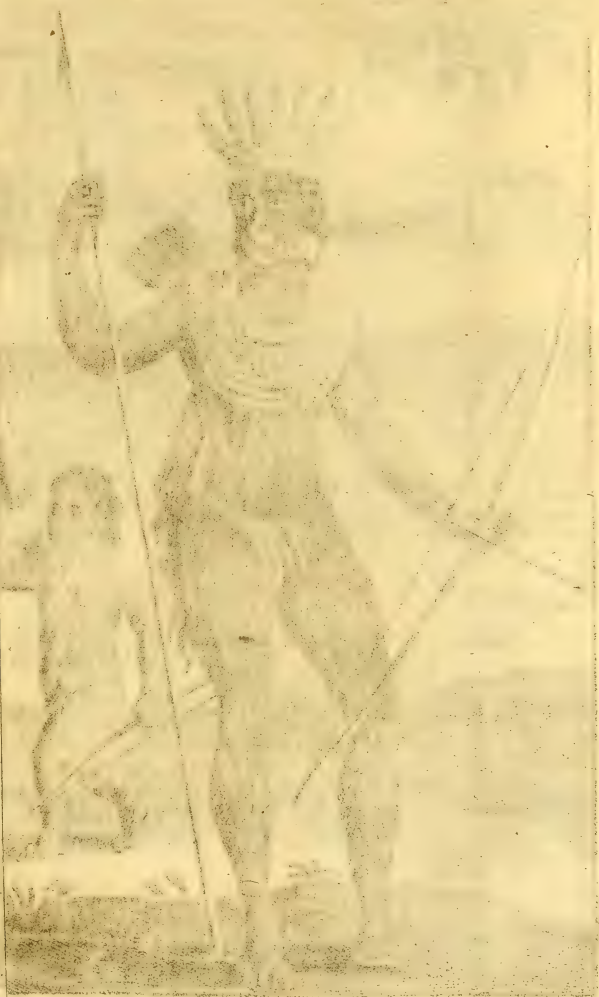
Hunne
plaatjes
over den
mond.

Behalven 't beschilderen van de wang en als de mannen ten strepde gaan/ draagen zy altoos tot cierraad een plaatje/ doorgaans van zilver/ over hunnen mond/ doch de voornaamste hebben 't van goud: Het is van een langwerpige ronde gedaante/ bedekkende den mond van den eenen hoek tot den anderen; Het hangt tot de onderste lip; en het boven end is met een holte uitgesneden/ zo dat het plaatje wel na een halve maan gelyk/ doch is wat langwerpiger/ en de twee spitse enden beknyppen 't middelschot van de neus/ en dus hangt het te slingeren. In de midden is 't ontrent zo dik als een schelling/ maer na de enden toe wordt het wat dunner. Deeze plaatjes gebruiken zy op een gasmaal/ of staadvergadering. Maer degene die zy op een lange togt/ of op de jacht draagen/ zyn wel van 't zelfde satsoen/ maar veel klepner/ en bedekken hunne lippen niet. Zodaanig een droeg ik van goud/ toen ik onder hen was.

Vrouwen
neusring-
gen.

De Vrouwen draagen in plaats van deeze plaatjes een ring die op dezelfde wyse neerhangt; maar het metaal/ en de grootte verscheelt ook naer haare staat en de voorballen. De grootste zyn ontrent zo dik als een ganzen schaft/ en niet eprond/ gelyk de plaatjes der mannen/ maar kringrond: Deeze gaan door 't middelschot van de neus heen/ het welk somtyds door de zwarte en 't gebruik/ voornaamelyk van oude vrouwen/ tot op den mond hangt.

Beide de mannen en vrouwen als zy op een gasmaal zyn/ alwaar zy de grootste plaatjes en ringen draagen/ leggen dezelve af terwyl zy eten/ en daar na wyzen zy heel glad/ en doenze weder aan. Op andere tyden/ wanneer zy eten of drinken/ ligten zy de klep-
ne

ne plaatjes / of de ringen / die den vrouwen gemeenlyk op de lippen hangen / met de linkerhand op / terwijl zy met de rechterhand de beker aan de mond houden / of de spys daar in steecken. Nooit heb ik iemand onder hen gezien die slinkelyk was ; ook hinderen deeze plaatjes of ringen hen weinig in 't spreken / al is 't dat ze op hunne lippen hangen te bobbelen.

De koning of Opperste / en eenige wepnige van de Grootten onder hen draagen / op voornaame tyden / aan elk oor / aan een ring die daaraan vast is / twee goude plaaten / waarvan 't eene op de borst / en 't ander achter op de schouder hangt ; dezelve zyn ontrent een span lang / en van satoen gelijc men gemeenlyk een hart schildert / met de punt nederwaards ; en aan 't boven end is een smal strookje van drie of vier duym lang / waarin een gaatje is doo' 't welk de ring gaat die in 't oor hangt / en doo' 't beelvdig gebruyk wyde gaten in de ooren maakt.

Ens zag ik Lacenta in een grooten staad een gouden kroon of plaat om zyn hoofd draegen / zynde acht of negenduym breed / boven op gestand gelijc een zaag / en van binnen met geblochten werk van dun ried bezet. En alle de gewapende mannen die hem toen in den staad verzelden / droegen diergeljk een cietsel van rottinghies gemaakt / net gewoicht en meestendeels rood geschilderd / om 't hoofd / maar zonder gouden plaat / gelijc Lacentas kroon. Boven op waaren deeze kroonen met lange vederen van moosje vogels rondom bestoken ; doch die van Lacenta had geene vederen.

Behalven deeze byzondere cietseden zyn 'er andere die algemeen zyn / welke van mannen / vrouwen / en kinderen van zeven of acht jaeren oud gedzaagen worden ; te weten snoeren of kettingen van tanden / schelpen / koraalen enz. hangende van den hals neerwaards tot op de borst en de holk van de maag. De tandenkettingen zyn net gemaakte van verscheydene rygen tanden gekerfd als een zaag / zo dat de uytsteekfels van de eene ryg in de keepen van de andere komen leggen / waardoor het dan wel een geheel stuk heen gelyft. Doch deeze soort wierdt alleen van Lacenta en eenige wepnige van de voornaamste mannen / op byzondere voozballen gedzaagen ; en die doen zy over de andere kettingen heen. Wy noemden dezelve Tygerstanden / hoewel ik zelf niet weet om welke reden / want ik heb daer nooit zulke dieren gezien : evenwel heb ik my laten zeggen / dat 'er Tygers zyn ; en eenige van ons volke hebben my verhaald / dat zy 'er een in 't passeeren van de Landengte dooden ; en op een ander tyd / zo als wy met Kapiteyn Scharp overgingen / zeven sommige van onze maats / dat zy een Tyger niet verre van hen gezien hadden / die hen had staan aankippen. Ik heb ook gehoord dat 'er in de baai van Kampechie een klepne / doch zeer selle soort van die dieren is.

Maer de andere mannen en vrouwen draegen geene tanden / uytgezejd dat 'er aan hunne kettingen hier en daar een hangt tusschen

de andere puilen in. Elk draagt misschien wel 3 of 400 snoertjes van kraalen of schelpen om den hals / dewelke t'samen in 7 of 8 ruygen verdeeld zyn / en deeze snoertjes zyn om malkanderen gedraaid als hoorden / dewelke gemeenlyk beneden malkander hangen / doch niet heel ordentlyk ; en die van de vrouwen hangen doorgaans als een bos of trog by een. Wat vooz puilletjes zy ook krygen / zy weten 'er een plaats vooz te vinden onder haare kettingen / die hoe ze zwaarder zyn / des cierlijker gehouden worden. 't Wordt vooz een arme vrouw gerekend / die niet vyftien of twintig pond gewigt aan kettingen draagt / ja sommige hebben een gewigt van dertig en meer ponden ; en de mannen gemeenlyk nog eens 30 veel / naar yder fier te en vermoogen.

Wanneer zy t'huyjs / of op de jagt zyn / of ten steyde gaan / draagen zy geene van deeze kettingen ; maar wel als zy op een gasmaaf of buyploft / of in den staad verschynen. Wanneer zy na hunne zamelsplaats gaan / draagen de vrouwen dezelve vooz hen / gelyk ook hun ander goed / in twee kofjes / hangende aan elk end van een stok / welke zy op haaren schouder draagen. Wanneer zy nu ter plaatse komen daar ze weezen moeten / dan doen zy de kettingen om / en warden 'er mee gins en weer ; somtyds ook dansen zy met dezelve 30 lang totdat ze lustig zweeten. Doch als zy neer gaan zitten om te eeten / leggen zyze 30 lang af / totdat zy gedaen hebben.

De kinderen hebben maar eenige weynige kettighjes ; en de allerkleynste kindertjes hangen ze ook nog al een snoertje of twee om. De vrouwen hebben behalven deeze kettingen / armbanden van dezelfde stoffe / die als wrongen gedraaid zyn. De mannen en vrouwen als zy geschilderd / en met deeze mooygheden opgeponkt zyn / maaken geen slechte figuur.

Weyzen.

Hunne huysen staan doorgaans wyd van malkanderen en verstrooid / voornaamelyk in nieuwe Plantazien / en altoos staan ze aan een rivier : evenwel vindt men 'er in sommige plaatsen by veel by een / gelyk als of 't een doorp was / doch zy staan niet dicht of ordentlyk op een ruyg / dat het naat een straet gelykt / maar hier en daar verstrooid / gelyk onze boerenhuysen op de velden. Zy hebben 'er plantazien by / sommige wat dichter / en andere wat verder / behoudende altoos een plaats om een gemeen Oogloosshuyjs op te bouwen. Zy veranderen niet van woonplaats / 'ten zy uyt breeze vooz de Spaanjaarden , indien zy denken dat dezelve al te wel weten waar ze woonen : of om hunne akkers te veroeteren / wanneer de aarde uyt zyn kracht geraakt is ; want zy misten dezelve nooit.

In 't bouwen leggen zy geen fondament / maar zy graaben kuylen twee of drie voet van een / in welke zy steyen zetten van een gelyke hoogte / 't zy van 6. 7 of 8 voet hoog. De wanden bestaan uyt dwarsstokken / die met aarde of klep bestreken zyn ; en van deeze muuren gaan ter weder zyde sparren op die met de enden bo-

den

ben aan een komende / het dak maaken / 't welk met breede bladen van boomen gedekt wordt.

Het gebouw is gansch ongeregeld; de lengte is 24 of 25 voet / en de breedte naar advenant. Daer is geen schoorsteen in; maar zy leggen hun buur aen in 't midden van het huys op de grond neer / en de rookt blyegt of dooz een gat om hoog / of dooz de reeten van het dak. Het huys is niet zo zeer in vertrekken afgedeeld / als wel in een party hokken afgeschooten die alle in het huys aan een gevoegd zijn / Men heeft 'er geen verdiepingen / noch deuren / noch planken om iets op te leggen / noch eenige andere stoelen dan houte blokken. Elk in 't huysgezin heeft een hangmat / die van 't ene end van een hok tot aan 't ander hangt.

Verfcheydene huizen in een buurt hebben een Oorlogs-huys of Fort dat allen gemeen is / 't welk doozgaans ten minsten 120 of 130 voeten lang / en ontrent 25 breed is; de hoogte van de wand of muur is 9 of 10 voet / en in 't geheel tot boven aen de top of voert ontrent 20 voet; Deeze huizen zijn met bladen bedekt gelijk de andere / en bykans op dezelfde wyze gebouwd / doch zonder afschutsels. De zyden en enden deezer strephuizen zijn vol gaten zo groot als een vuyst / doch maar by de ruys hier en daar gemaakt / zonder eenige ozdentelike schikking. Dooz deeze gaten zien zy den vyand aankomen / en schieten met ppen / want zy weten niet van in gelederen op een vyand aen te trekken. Deeze huizen staan altoos op de kant van een schuyne berg / en een boogschoot in 't ronde maaken zy de grond klaar van geboomte en krenpelbosch. Men elk end is een ingang / en om dezelfde te sluyten hebben ze een soort van deuren / van Makato-hout en gespletene bamboezen gemaakt / die zy met teenen t'zamenbinden; deeze deuren zijn ontrent een voet dik / en die hebben ze gereed om op te zetten als 'er vyanden willen inkomen / slaande dan twee of drie stylen in de grond om dezelfde tegen te houden. 't Is een groot ongerief booz hen dat men deeze huizen zo gemakelyk in de brand kan steeken / en de Spanjaards schieten tot dien eynde met lange gloeyende ppen in 't dak. Gemeenlyk woont 'er een huysgezin van Indiaanen in deeze huizen als een wacht om het te bewaaren / en schoon te houden; want zy houden ze doozgaans redelyk net / als mede hunne andere huizen. In deeze groote huizen houden zy ook hunne staadsvergaderingen / en andere algemeene byeenkomsten.

In hunne Plantazien by hunne huizen planten zy 30 veel Plantains Plantazien of Maiz als zy booz hun huysgezin van noode hebben. Dewylt het gansche land een woud is / zo is hun eerste werk doozgaans de boomen af te houwen: en een stuk lands daarvan te zuiveren. Somtyds laaten zy de boomen wel 3 of 4 jaaren op de plaats leggen / naadat ze afgehouden zijn / en dan steeken zyze in de brand / als mede de stompden die in de grond staan: terwylt de boomen dus leggen planten zy 'er evenwel Maiz tusschen in. De wortelen die in

de grond blyben / laten zy rotten / want omze uyt te graaben weeten ze geen raad toe. Als de grond redelyk gesuyverd is / dan spitzen zy dezelve als met voorens of aardhoopies / hoewel niet heel geregeld : en dan steeken zy kuytjes met hunne vingers en werpen 'er 2 of 3 graanen Maiz in / gelyk als wy doen als we boonen planten / daarnaa bedekken zy 't zaad met aard. De zaaityd is ontrent April , en de oogst in September of October. De aaitren van de Maiz plukken zy met hunne handen af / gelyk elders ook geschiedt. Hoewel ik in den oogst daar niet was / evenwel zag ik de Maiz van 't boorige jaar nog in 't stroo in hunne huizen leggen. In plaats van dofschen wyppen zy 't graan 'er maar uyt. Zy maaken 'er geen brood noch koeken van / maar 't meel ('twelk zy maaken dooz 't koojen te roosten / en dan tusschen twee steenen te maalen / gelyk men de Sjololaat doet /) gebruyken zy op beelerlep wyppen ; onder anderen mengen zy 't met water in een kalabas / en drinken 't zo / het welk zy dikwils doen als ze reysen / en geen tyd hebben om andere voorraad te bekomen. Dit mengsel noemen zy Spitsja , 'twelk ik meen dat Maiz beteekent.

Maiz
drank.

Zy maaken ook een drank van de Maiz / dieze Spitsja Kopa noemen / want Kopa is Drank te zeggen : Zy leggen ontrent 20 of 30 schepels gestampde Maiz in een trog met water te weeken / wanneer der ergens een gastmaal of byploft zal gehouden worden ; dit laaten zy 30 lang leggen totdat het water de kracht van de Maiz na zich getrokken heeft / en zuur begint te worden. Dan komen de vrouwen / gemeenlyk oude wyppen / die wepnig anders te doen hebben / 't zamen / en kaauwen Maiz in haare monden / welk kaauwsel zy telkens in een kadoerd of kalabas uytspuuwen ; en als zy oordeelen dat zy een genoegsaame menigte van dit in de kalabassen hebben / gieten zy dezelve leedig in de trog / naa alvorens de Maiz die 'er in te weeken lag / daaruyt genomen te hebben. Dit tuyg versprekt haar in plaats van gist / want het doet al dit nat werken ; en als 't lang genoeg gewerkt heeft / tappen zy 't over in een andere trog / terwyl het bezinksel op de grond leggen blyft / en dan is 't bequaam dooz 't gebruyk. 't Smaakt gelyk zuur seharrebie / evenwel heeft het nog al een sterke kracht om dronken te maaken. Zy drinken 't met groote teugen / en houden 'er heel veel van : het doen hen lustig reysen : dit is hunne beste drank ; want gemeenlyk drinken zy slecht water / of Mislaw.

Mislaw.

Mislaw is een drank gemaakt van Plantains ; daar is twee derley soort / de eene van versche geplukte / en de andere van gedroogde ; de eerste roosten zy in de doppen / dewelke afgestroopt hebben / doen zy de plantain in een kalabas met water / en roeren 't met hunne hand 30 lang om tot alles gebruyken en gemengd is / en dit drinken zy dan 't zamen op : de andere soort maaken ze van koeken of klompen van gedroogde plantains ; want als

de plantains ryp en afgeplukt zyn / konnen ze niet duuren / maer verrotten met der haast / als menze in de doppen laat. Omgederhalven te bewaeren maeken zy een klomp van een party gedopte rype plantains / welcke zy ober een zacht vuur op een rooster van stokjes droogen : en deeze klomp bewaeren zy voor 't gebuys / breekende een brok daarvan als zy willen / en die dan in water mengende om 'er Mislaw van te maaken. Als zy repzen dan neemen zy zo een plantain klomp met zich / inzonderheyt als ze na plaatsen gaen daer geen rype plantains te krygen zyn. Groene en half rype eeten zy in plaats van brood tot vleesch / maer dan kookten zyze eerst. Zo doenze ook met hunne Jams en Potatos, welke zy somtyds braaden / alsmede de wortel Kaffava. Nooit zyn hunne Plantazien zonder eenige van deeze / maer doorgaans zyn ze der wel van voorzien / voornaamelyk de oude plantazien.

Doeshrupden of Salaade heb ik 'er nooit gezien / noch hen ook ooit eenige krupden zien eeten : maer nooit verzuipen zy peper in hunne plantazien te hebben ; en gemeenlyk zynze ook wel van Pyn-appelen voorzien / die zy zo overvloedig hebben dat ze dezelve dagelyks eeten.

De mannen maaken de plantazien eerst klaar / maer naderhand moeten de vrouwen daarmede onspingen / 't zy met spitten / graaven / planten / enz. en alles wat den landbouw betreft moeten zy waarneemen ; want de mannen haken alleenlyk de boomen om bezte / of doen dat gene 't welk groote kracht vereyscht. De vrouwen neemen 't werk himmens huys ook waar / want doorgaans zyn zy de slooven van 't huysgezin / inzonderheyt de oude wyven / ontreunt zulken arbeid dien zy doen komen / als kookten / wasschen en diergelyk werk. Blytens huys moeten de vrouwen de mannen ook oppassen / en hen bedienen / zynde weynig beter dan lastdraagen de dieren / dewyl zy alle pakkaadje / 't zy van huysraad / spyz / of andere dingen / moeten tofsen en draagen ; en wanneer zy ter plaatsse komen daer zy zullen vernachten / dan verbaerdigt de vrouw de maaltijd / terwyl de man de hangmatten ophangt / want elk legt in zyn eygen hangmat.

Vrouwen
Planters.

En werk
slooven

Maer niettegenstaende de vrouwen dus allerley sloofwerk in huys / in de Plantazien / en in 't repzen doen / en dat zy weynig beter zyn als slaabinnen van haere mannen / echter doen zy haer werk zo gereedelyk en blymoedig / dat het eerder haere vyde heur / dan eenige nooddwang seynt te zyn. Doorgaans zyn ze heet goedaardig / mededoegend / en belesd jegens malkanderen / doch voornaamelyk jegens bescindelingen / zynde zeer gediensig en behulpzaam. Zy draegen haere mannen een diepe eerbiedigheyt en gehoorzaamheyt toe op alle op haer keef : ja zelfs in hunne krakheelen / welke zy doorgaans onder der den drank hebben / geeven zy nooit eenige onfatsoenlyk bejegening aan hunne vrouwen.

Dech goed
willig.

En goed
aardig.

Zorg on-
treut de
jonge kin-
derjes.

Schalken dit werk hebben de vrouwen nog iets anders waer te neem-
men/ dat haer eygentliker betreft/ naamelyk 't opzorgen der kinde-
ren. Wanneer eene vrouw van een kind verloft is/ dan neemt een an-
dere vrouw/ een half uur naedat het geboren is/ het kind in den arm/
en de kraamvrouw op haere rug/ en gaet met die beyde na de rivier/ en
wachtje aldaer. Het kind wordt de eerste maend op een plankje van
Makaw-hout (want dewyl zy geene zaegen hebben gebruyken zy dat hout
door gaans tot planken) gebonden/ en op zijn rug leggende daerop vast
gezwachteld: en als 't kind schoon gemaakt moet werden/ maaken zy 't
los/ wasschen 't met koud water/ en zwachtelen 't dan weer vast: waer
door de kinderen door gaens heel recht groejen. Wanneer de moeder het
kind aen de borst wil leggen om te zuigen/ neemt zy 't met het plank-
je maer op/ en als 't gezoogen heeft legt zy 't weer neer in een hangmat-
je/ dat daertoe gemaakt is/ en boven aen met stoksjes opgehouden
wordt.

Opvoe-
ding der
Jongens.

Groote
behendig-
heyd.

Wanneer de kinderen opgroejen/ worden de jongens tot des vaders
werk opgetrokken/ voornaemelyk 't schieten met pyl en boog/ en
't werpen met een lans of spies/ op beyde welke oefeningen zy
zeer afgerecht zijn; ja ik heb hen dingen zien doen die bykans ongeloo-
pelyk zijn; Als by exempel/ een jongetje van ontrent acht jaaren oud
zette een riet overend/ en ging 'er ontrent twintig schreden vandaen/
schoot 'er met zyn pyl na/ en spleet het midden door/ en dat ver-
schepdene marlen achter een/ zonder eens te missen. Dit heb ik zelf
gezien; en dit is hunne voornaemste oefening. En wanneer ze tien
of twaalf jaeren oud worden/ en groot genoeg zyn om hunne spys/
en een kalabas met koozndrank te konnen draegen/ dan gaen zy
door gaans met de vaders op de jagt/ en schieten onderwege kleine vo-
geltjes als zy ze zien. Doch de jonge kindertjes neemen zy nooit op de
jagt/ of ten stygde mee. Maer als de jongens wat groot worden
gaan ze altoos met de vader en moeder uit/ en doen zodanige
dienst als zy konnen/ terwyl de meysjes by de oude vrouwen t'hups
blyven.

Meyjes
werk.

Zy schynen hunne kinderen zeer lief te hebben/ de vaders zo wel als
de moeders; zo dat ik schier nooit gezien heb dat zy 'er eenige streng-
hepd tegen gebruyken; en de kinderen moogen zich vermaaken met al-
les wat zy willen. In de rivieren te zwemmen/ en visch te vangen/ is
een voornaamte oefening van de jongens en meysjes: ook houden de
ouders veel van die verversching. Zy gaan t' eenemaal naakt beyde
jongens en meysjes/ totdat ze tot een volwassen ouderdom beghinnen te
komen/ en dan doen de meysjes een lap om 't lyp/ en de jongens zetten
hunnen dopper op.

De meysjes worden door de moeder in 't hups werk opgetrokken/
zy helpen haer de spys slaar manken/ en worden ook aangeset om
vezels of draaden uit de Maho-bast te trekken/ en zyde-gras te klop-
pen/ om 'er garen/ koozden/ en netten van te maaken. Ook
ploo-

Wysen zy 't kattoen/ en spinnen het; waernaer de moeders 't berweeven.

Als de vrouwen weeven hebben zy een houte boom van ontrent drie ^{De Vrouwen weef- stels.} voert lang/ die tusschen twee stipen draait/ hier winden zy kattoene draaden om van 4 of 5 ellen lang/ en dikwils korter/ naer dat het gebruik van het stof zal zyn/ 't zy dat het is tot een hangmat/ of om de middel te binden/ oft tot rokken of deekens om zich te dekken als ze in de hangmatten leggen; want dit is al 't gebruik dat zy 'er van maaken. Nooit weeven zy 30 een lap/ om die daer na in stukken te snijden/ maer zy nemen die altoos 30 groot als daer zy dezelve toe van doen hebben. De draaden die aldus van de boom af komen versprekken voer de scheering; en tot inslag draajen zy kattoene garen om een houtsje dat aen de enden gekiept is/ en scheidende de draaden met vingers van de eene hand/ nemen zy de andere draad van de scheering op/ en steeken 'er den inslag met de andere hand door: en om haer weefzel dicht te maaken/ slaan zy het t'elkens aen met een lang dun stokje Makaw-hout/ als een liniaal/ het welk tot dien eynde dwars door de scheering legt.

De meysjes draajen ook kattoene garen tot franjen; en zy nesen de jongens bereyden rottingen/ rieten/ of palmetes bladen/ om 'er manden kofjes van te maaken. Maar het maaken van de kofjes zelfs is egyptisch der mannen werk: die de teentjes of rysjes daertoe eerst met verscheidene mooie kleuren verwen/ en dezelve dan zeer aardig door malhanderen vlechten: Zy vlechten ook kofjes als kellen/ 30 dicht dat ze nat konnen ophouden/ zonder eenig lak of vernis daertoe te gebruiken; en zy drinken doorgaans 30 wel upt die geblochtene keltjes als upt de kalabassen/ die zy zeer aardig schilderen. Zy maaken kofjes van verscheidenerley grootte/ 't zy om hunne kleederen in te draagen/ of tot ander gebruik/ en dat aardig gewoont/ en 30 sterk/ dat menze mag duuwen en gooien 30 als men wil/ zonder dat zy 'er/ 30 te zeggen/ door beschaaigd worden.

De meysjes als zy beginnen bypfers te worden/ worden door haare ^{Zeedig- heyd der vryfets.} ouders opgeslooten/ en laaten zich van niemand zien/ maer slaan een lap kattoen als een sluier om haar aangezigt/ indien 'er iemand bygeval in de plaats komt daer zy zyn/ alwaer 't ook haar eygen vader. Evenwel duurt dit niet lang/ want men geeftze haast weer bypheyd om upt te gaan: doch ze zyn heel eerbaar/ en schoon zy een man over al aen zyn lyf aanbatten/ evenwel doen zy 't niet groote eenbondigheyd en onnosselheyd.

Lacenta had verscheidene wyven/ gelik ook sommige andere; Lacenta had 'er zeven. Toen hy op zyn lange togt upt was/ had men 't zo beschikt/ dat hy elke rustplaats daer hy quam/ hy eene van zyne wyven vondt.

Overpel wordt onder hen met den dood van beyde de personen gestraft. Doch indien de vrouw het seft aan haaren man bekend/ ^{straffe van Overpel.} en

en zweert dat zy 'er toe gedwongen was / zo ontbaugt ze genade ; maer
zo zy 't verzwijgt / en dat het tegen haar beweezen wordt / dan wordt zy
verbrand. Hunne wetten zyn in andere gevallen ook streng / want een
dief moet sterben zonder genade.

En maag-
de schen-
ding.

Zo iemand eene Maagd schendt / dan steeken ze een zekere doorn in
de opening van zyne roede / en draaijen die tien of twaelf maal rond-
om : 't welk niet alleenlijk een gruwelpke pyn is / maer ge-
meentlik dat lid doet versterben / en den persoon te gelyk om den
hals helpt ; alhoewel hy vyfheyd heeft om hem zelven te geneezen
indien hy kan. Doch zodaanige misdrypen moeten met eede be-
weezen worden / 't welk geschiedt dooz by hunne tanden te zwee-
ren.

Hun trou-
wen.

Als 'er iemand van hen trouwt / dan houdt de vader van de Bruid /
of haer naaste bloedverwant / haer de zeven eerste nachten heymelyk
by zich in zyn vertrek ; of dit nu is als een teken van ongewilligheyd
om haer te laaten gaan / dan of 't om eenige andere reden ge-
schiedt / weet ik niet : en daernaer wordt zy aen haeren man overgele-
verd.

Als een man zijne dochter uythuwelykt / noodigt hy alle de In-
diaanen ontrent zes uren gaans in 't ronde / tot een groote maal-
thd / welke hy booz hen verbaerdigt : de mannen die tot deeze bruy-
lost komen / brengen hunne bylen met zich om mede te werken : de
vrouwen brengen ontrent een half schepel Maiz , de jongens brengen
vruchten en wortelen / en de meysjes vogels en eyeren / want nie-
mand komt met leedige handen. Elk zet zyne geschenken aan de deur
van 't huys neer / en gaat weer weg totdat alle de gasten de hunne ge-
bragt hebben / dewelke dan alle ontvangen en ingenomen worden dooz
die van 't huys.

Dan keeren de mannen eerst weer / en de Bruidgom biedt elk een
kalabas met sterke drank aen / en geleydt hen een voor een dooz 't
huys in een open plaats achter 't selve : dan volgen de vrouwen / die
desgelyks een kalabas met drank krygen / en dooz 't huys gaan ;
dan komen de jongens / en eyndelyk de meysjes / welke alle aen de deur
driinken / en de overige volgen.

Daernaer komen de vaders van 't jonge paar met hunnen zoon en
dochter ; de vader van den Bruidgom leydt zynen zoon / en de
vader van de Bruid zyne dochter ; dan doet de eerste een aanspraak
tot het gezelschap / en begint voorts met veel wonderlijke sprongen en
gebaerden te dansen / tot dat hem 't zweet aen alle kanten uytbreekt.
Als dan nederknielen de geest hy zynen zoon aande Bruid / wiens
vader desgelyks knielt / en haer also houdt / hebbende zich ook eerst
aen 't zweeten gedanst zo wel als de ander. Daerop neemt het jonge
paar elkanderen by de hand / en de Bruidgom geest de Bruid weder
aen haeren vader ; en dus eyndigt deeze ceremonie.

Daer

PRICE

in la riviera di Napoli.

Daerna neemen alle de mannen hunne bylen / en loopen dan al roepende en schreeuwende na een stuk boschland / het welk te vooren tot een plantazie vooz 't jonge paar is geschild / en elk peurt 'aen 't hakken / en de grond te zupberen zo snel als hy kan. Aldus werken ze ontrent zeven dagen niet grootte wakkerheid en lust; en al de grond die zy klaar maaken / wordr dooz de vrouwen en kinderen niet Maiz, of iets anders dat best met het saizoen overeenkomt / beplant. Ook bouwen ze een huys vooz 't jonge paar om in te woonen.

Als derze zeven dagen geëyndigd zyn / en de jonge man met zyne vrouw in hun nieuw huys zich begeeven hebben / dan maakt het gezelschap zich vzielyk met de koozndzank Sjitsja Kopah, hier vooren beschreeven / waerban zy niet laaten een goede voozraad te bereyden: Ook rechten zy een gastmaal aen / en de gasten vallen 'er heel graag op toe.

Als men gegeten heeft / dan gaat het met de mannen op een dzinken; ^{Bruyloft.} maer eer zy beginnen neemt de Zynpdegom al hun geweer / en hangt het aen de vozt van 't huys / alwaer niemand dan hy alleen kan bykornen; want zy zijn heel krakkeelachtig onder 't dzinken. Zy dzinken dan dag en nacht totdat alle dzank op is / 't welk gemeenlyk drie of vier dagen duurt / gedurende dewelke sommige altoos dzinken / terwyl andere dzonken zyn de leggen te slaapen. Als al de dzank uyt is / en zy weer nuchteren geworden zyn / dan keert elk weder na zyn huys.

Zy houden ook Gastmaalen op andere voozballen / gelyk als ^{Gastmaalen.} want ^{len.} neer zy haad gehouden / of eenige andere byeenkomst gehad hebben / 't welk somtyds alleenlyk geschiedt om eens vzielyk te zyn. De mannen als zy onder de maaltyd dzinken / brengen 't malkanderen gemeenlyk / en spreekende eenige woorden repken zy de helk toe aen den genen dien zy 't gebragt hebben. Ploot brengen zy 't haere vrouwen / maer die staan hen gestadig op te passen terwyl zy eten / neemende iemand die gedzonken heeft de nap uyt de hand / den welken zy / nae het restje op de grond geworpen te hebben / omspoelen / en dan weer vullen / en aan een ander overgeeven. Dus passen de vrouwen op alle gastmaalen / ja zelfs in haere eigene huysen / den mannen op zo lang totdat dezelve gedaan hebben / waerna zy t'zamen ook gaan eten.

Als de mannen 't huys zyn bekommeneren zy zich nergens veel mede ^{'t Werk der mannen.} om evenwel niet ganschelyk leedig te zyn / maaken zy dikwils koozen nappen / ppen / spiesen / netten enz.

Zy maaken ook een soort van ppen of sluppen van eenige hollen ^{Haar kortzwyl.} bamboezen / en somtyds van een enkel ried / in 't welk zy eenige keepen slupden / en 'er dan sterck op blaazen / 't welk een kryptend geluyd geeft doch zonder eenige onderscheypdentypke af deeling: ook vermaaken zy zich dikwils met zulke Instrumenten / gelyk ze by hun Cooverspel gebruyken. 't Scheelt hen niet wat het is als zy maer geluyd konnen maaken / waar van zy grootte lief hebbens zyn / en elk dzeunt vooz hemzelven heen.

Dit doen zy ook als ze dansen / 't welk veeltyds geschiedt haer 30 of 40 in een kring / al t' samen mannen / die hunne handen uytstrekken en op malkanders schouderen leggen : dus loopen zy zydelings rondom / bewegende alle de leden van hun lyf / met een zeer wonderlyk gezigt.

Zy pypen en trommelen dikwils / zelfs als zy aen 't werk zyn : maer hun dansen geschiet voornaamelyk als zy byeenkomen om byzolph te wezen. Als zy een poos gedanst hebben / gaat iemand van den hoop upt den ring / springt wakker om / en recht veele byeende kuuren aan / 30 dooz zyne spies op te werpen en te vangen / als met achter ober te buygen en weer voozwaards te springen / met veel andere bewegingen gezigt onze tuymelaars / maar niet meer raddigheyt als konst : en als deeze zich moede gemaakt heeft met zyne kuuren / dan treedt een ander upt en souptyds twee of drie te gelyk. Zo dja als zy uytscapden / springen zy heel bezweet in de rivier / en wasschen zich schoon ; en als zy weer upt het water komen / streyken zy hun haair en lyf met hunne handen. Zulke een dansspel duurt souptyds / als 't gezelschap groot is / eer gansch een dag / en zelden minder dan 5 of 6 uren / en 't selve is heel gebuyghelyk als ze een weynig gedronken hebben / doch niet naa sterck drinken.

Dit en dan de jacht / of 't schieten na een doel / zyn hunne voornaamste tydhooringen ; want zo wel de jongens als de mannen zyn gereed overal na te schieten / al was 't nergens anders om / als om hunne behendigheyt te toonen. De vrouwen houden dansen en byzolpheden op haat selve / als 't kortswyl der mannen ober is ; want zy gastereeren noch speelen nooit met de mannen ; maer alleen by malkanderen zynde drinken zy ook wel eens dat het haair in 't hoofd loopt.

Der vrouwen
zorg
voor haare
dronken
mannen.

De vrouwen draagen groote zorg vooz haare mannen als zy zich dronken gezoopen hebben ; en wanneer iemand van haair / haaren man in zulke een staat ziet / dat hy 't niet langer op de been kan houden / neemt zy eene vrouwa of twee te hulpe om hem op te neemen / en in zyn hangmaat te leggen ; en terwyl hy daer legt te ronken / staat zy 'er by en besprengt zyn lyf met water om hem te verkoelen / wasschende zyne handen / aangezigt / en voeten ; en als dit water warm aan zyn lyf wordt / streykt zy 't met haare handen af / en werpt 'er weder versche op : dus heb ik 10. 12 of meer mannen in hunne hangmatten zien leggen naa een gastmaal / terwyl de vrouwen 'er bystonden / en hen dus bezorgden en waarnamen.

Jagt.

De mannen gaan nooit bytens hups / al was 't maer om te wateren / of zy neemen 't een of 't ander van hun geweer met zich / 't zyn een pyl en boog / of spies / byl / of houwmes. In vreedes tyd zyn hunne voornaamste togten ter jacht te gaen ; want dus voozzien zy zich van vleesch ; en dit doen zy 30 dikwils als ze 't hups geen voozraad meer hebben. Sontyds gaat 'er maer een hupsgezint of twee t'samen ; maer dikwils stellenze ook een groote jacht aan / waer op zich dan veele laten binden. En zelden houden zy een raadsvergadering / of een gastmaal / of zy beraamen ook een jacht / alwaer dan een tyd en plaats bestemd wordt daer

daar elk met zyne noodwendigheden moet verschynen.

Een jagt duurt somtyds 3 of 4 / en somtyds 10 / 12 / 16 of 18 dagen / naar dat zy veel wild op doen / of maar dat de weg is dien zy opstaan; want somtyds peuten zy na de grenzen om de nabuurige Indiaanen te bezoeken / en met hen handel te dypen / terwyl zy ondertusschen al den weg langs / 30 in 't gaan als in 't komen / met jaagen bezig zyn. Zy jaagen meer of min. 't allen tyde van 't jaar / zonder ooit te letten of 't Wild tydig is of niet. Elk neemt een hond of twee met zich / en de vrouwen gaan 30 wel meer als de mannen. Toen ik mede op de jagt was / wierdt my een jong vrouweusch toegevoegd om my op te wachten / en myn hof niet eetwaeren te draegen.

De vrouwen draagen in haere kossen Plantains, Bonanos, Jams, Potatos, en Kaffava-wortelen / die reeds gebraden zyn / maar in de bosschen binden zy dikwils verwoeste plantazien / daer nog versche Plantains groeijen / welke zy daer toemaaken; en als zy vooz handt weeten dat zy by zulke plantazien zullen komen / dan nemen zy te minder voozraad mede. Ook nemen zy wat gerooste Maiz mede / die tot meel gemaakt is / en een rype raauwe Plantain / om Milla van te maeken. Dit is al hunne voozraad. Elke vrouw draagt een kalabas / en zy hebben onder haer alle maar een potje of twee. De mannen draegen boogen / pylen / spiesen / een Tamahok of byltje / en een houwtmes. Zy gaan alle bloots voet / en krygen dikwils een scham in de bosschen / maar zy achten 't niet veel. Zy jaagen Pekaries, Warries, Quams, Chikaly-Chikalies, Korrosous, of eenig ander beest of vogel dat hen voozkomt / wygenomen meerharten en herten. De vogels / en al 't ander dat zich niet wel laat bewaeren / eeten zy aankonds op. Zy blyven den ganschen nacht ter plaatsen daer zy tegen zonne ondergang komen / by aldien het dicht by een beek of rivier / en aan de kant van een berg is. Hunne hangmatten hangen zy dan tusschen twee boomten op / en bedekken zich niet een Plantain-blad vooz de regen of wind / houdende den ganschen nacht een vuur by de hangmat. Nooit jaagen zy naa zonnen ondergang / en beginnen ook niet vooz dat de zon op is. Hunne vooznaamste jagt / is op de Pekaries en Warries, welke beyde niet heel snel ter voet zyn. Zy gaan met gesjeke kudden van twee of drie honderd teffens / 30 dat indien de Indiaanen 'er onverhoeds op aankomen / zy gemeenlyk eenige / dooz in 't honderd te schieten / dooden. Maar anders zyn zy somtyds een ganschen dag bezig zonder eenige te vangen / of ten minsten 30 wepnig / ten aenzien van 't getal der gener die zy op speuren / dat het een groote moeite om wepnig genot schynt te zyn. Ik heb gezien / wanneer ik mede op de jagt was dat 'er wel ontrent 100 op eenen dag in verschejdene partjen geschoot werden / waer van wy 'er maar twee dooden naar my voozhaat. Somtyds gebeurt het wel dat zy geschooten zynde met de pylen wegloopen. Wanneer het beest moede gejaagd is / dan blyft het vooz de honden stil staan / dewelke het rondom bezetten / doch 'er evenwel niet durven op aanballen, wygezeyd dat zy 't wel een hup in de bil geeven; en wanneer zy zien dat hun meester achter een boom gereed staat

om te schieten / dan loopen zy alle ter zyde om de pyl te ontfopen. Zo dra als een Indiaan een Pekari of Warri geschooten heeft / loopt hy hem in met zyne spies / en doozsteekt hem: dan haal hy 'er 't ingewand up / werpt de darmen weg / en snydt het vier midden dooz; daerna snydt hy een stuk hout spits aan beyde de enden / steekt het doozste deel van 't beest aan 't eene end / en 't achterste aan 't ander end / en dus legt elk zynen stok op zyn schouder / waarmede zy dan gezamenlyk na de plaats gaan / daer zy hunne vrouwen bescheyden hebben; en dan draagen zy hun vleesch na hups / naa het alvorens dien nacht gedroogd te hebben.

Wanneer zy een beest of vogel vangen / doozsteeken zy 't met hunne spiesen / of schieten 'er pylen in / om 't bloed daeruyt te laaten loopen; daerna hakken zy 't hoofd af / en deelen 't in vieren / en zo 't een Pekari is / broeien zy 't haair met heet water daer af; maer is 't een Warri, dan billen zy 't. Van sommige vogels stroopen zy alleenlyk de vederen / en van andere de hups af / en dat niet ordentlyk terwyl 't spf nog heel is / maar by stukken en brokken / naadat zy 't ontleed hebben / vooznaamelyk als zy op reyse zyn.

Zo hun voozneemen is het vleesch te bewaaren / dan steeken zy vier kooten in de grond / op welke zy weer andere dwarsstokken leggen ruym een voet hoog van de aerde / maakende also een schraag of stelling: op deeze dwarsstokken leggen zy de stukken van de beesten of vogels / en spreiden 'er eenige weynige gloeyende koolen onder / hebbende tot dien eynde eerst een hoop houts verbrand; en deeze stukken keeren zy om / en leggen telkens versche koolen aan / vernieuwende dit klein vuur also drie of vier dagen / of wel een week achter een / totdat het vleesch zo droog is als een spaander / of als ons gerookt vleesch. Dit doen zy als zy uyt zyn / en vele Pekaries, vogels enz. gebaangen hebben; en dan brengen zy de stukken droog t' hups; en zo 'er veel is / dan helpen de mannen de vrouwen het wildbrad na hups draagen. Deeze stukken kommen lang goed blyben; en wanneer de voozraad meest op is / gaan zy weder op de jagt. Zy maaken t' hups ook een schraag / alwaar zy deeze gedroogde stukken opleggen / en 'er dikwils gloeyende asche onderspreiden / om vooz te komen dat ze dof of misf worden / in dat vochtig land. Van deeze stukken snyden zy brokken af als zy 't tot spys van noode hebben.

Wanneer zy van hun vleesch / 't zy gedroogd of versh / willen eeten / dan snyden zy 't in kleyne stukjes / dewelke zy in een pot doen / en steeken 'er eenige wortelen / groene Plantains / Bonanos / of andere eetbaare gewassen by / 't welk zy alzamen ober een zacht vuur te stooven zetten / zonder dat het aan de kook komt. Deeze pot staat dus dicht toegebeht zeven of acht uren op 't vuur / want zy zetten 't smozgens vroeg op / en laaten 't staan tot dat alles zo murt is als by. Dit is vooz gezetten maaltijden / want plantains en bonanos eeten zy den ganschen dag dooz: doch deeze ge-

Manier
van 't
vleesch
tee te
maaken.

gezette maaltijd van vleesch houden zy maar eens daags / ontrent den middag.

Deze kompost gieten zy dan in een groote aarden schotel of in een kalabas / en zetten die op het groot blok het welk in yder huys is in plaats van een tafel / en daer gaan zy dan rondom zitten / op kleine blokjes als op stoelen. Maer als zy groote gastmaalen hebben / dan maaken ze een groote schraag van 10. 12 of 20 of meer voet lang / naar dat het gezelschap groot is / en breekt naar advenant. Hierop leggen zy drie of vier breedtes van Plantain-bladen tot een tafelkleed. Elk heeft aan zyne rechterhand op de grond een kalabas met water staan ; als zy eeten steeken zy de twee voozste vingers hoekwyze gehoogen in de schotel / en haalen 'er de spys also gelph als met een lepel up / telkens 30 veel als zy konnen / 't welk zy dan overdwars in de mond steeken ; waar naa zy elke repz hunne vingers in de kalabas met water doopen ; of dit is up repnykhepd / of omze te verkoelen / weet ik niet ; maer zy eeten hunne spys overdaadig heet / en daarby zeer fierly gepeperd. Zy eeten 'er niet toe by manier van brood ; maar als zy een klomp zout hebben / 't welk daer wat raars is / dan sirphen zy den zelven om de drie of vier mondbollen eens over hunne tong om een smaak te geeven / en leggen hem dan weder neer.

De Indianen, als zy repzen / rooijen hunne weg naar de Zon / ^{Reyzers} als hy schynt / of zy houden een vaste strek / lettende op de beweging der boomen naar dat de wind is : en zo zy 't spooz byster raaken / en hunnen weg verliezen / dan synen zy keepen in de basten der boomen / om te zien welke zyde de dikste is / 't welk altoos is de Zuyd- of Zonzy ; want hun weg loopt doozgaans dooz bosschen. Zy gaan ook wel dooz moerassen / ribieren / enz. alwaar gansch geen teken van eenig pad is / hoewel ze dan dikwils genoodzaakt zyn ter zyde te wyken / evenwel houden zy hunne weg redelyk wel verscheydene dagen achter een ; en dooz de rugten of kreupelbosschen baanen zy den weg met hunne houtwessen / voornaamelyk zo hen bamboezen doozkomen / want daar is anders geen doozkomen aan. Zy zweemmen de ribieren over / mannen / vrouwen / kinderen / zonder boomen te vellen / gelph wy aldaer doen ; maar als ze een rivier afvaaren / dan gebruiken ze hunne kanoes / of blotten / van licht hout gemaakt.

Als iemandt hen na den weg vzaagt / gelph wy dikmaals ^{Wegwyzing} moften doen / toen wy de Land-engte passeerden / dan is hun gewoonlyke manier te wyzen na de plaats daar men na vzaagt / en ten opzigt van den tyd om 'er te konnen komen / dat doen ze dooz te wyzen op een gedeelte van de hoog die de zon in zyn half rond maakt ; want naar dat zy hoog of laag wyzen / 't zy na 't Oosten of Westen van den Middaghy / daarnaa betekenen zy den tyd van den dag / 't zy vooz of naa de middag dat men hoopen mag by zodaanig een rivier

ribber of plantagie te kornen / als men na vraagt. Zy boorbeeld / het midden tusschen de Oosterboord van de kinn en den Middaglin / betekent 9 uren 's morgens; twee derde van de Zuidwester boog der dagelysche Zonneloop in den achtermiddag / betekent 4 uren / enz Indien de tyd dien zy betekenen willen niet in uren / maar in dagen bestaat / dan keeren zy hun aangezicht na 't Zuiden / en wyzen met hunne hand de dagloop der zonne van 't Oosten na 't Westen / en als ze hunne hand na de Wester kinn gedraaid hebben / dan brengen zy die aan de zyde van hun hoofd / en leggen 'er met hun hoofd op / doende de oogen voór een oogenblik dicht toe / getyph als of zy slapen. Daarna herhaalen zy die beweging met hunne hand / en bootsen den slaap weder naa / om also te verstaan te geven / dat zo menigmaal als zy dit doen / men zo veel slaap-tyden of nachten onderwege zal zyn / eer men komt ter plaats daer men wezen wil.

Tydrcke-
aang.

Ik bespeurde onder hen geene afdeeling van weeken of dagen / noch verdeling van de dagen in uren / of smaldeelen / anders dan door wyzen : en wanneer zy dit doen of andere tekens maaken / zo spreken zy met eene / en drukken hunne meening in hunne epgene taal uyt / zelfs tegens Europeers die hen niet verstaan. Zy rekenen de verledene tyden door geene andere omloopen van hemelsche lichaa-men / dan die der Maane ; en Laconta eens vertellende van den roof die de Spanjaarden in 't Westen gedaan hadden / zeyde dat het veel maanen geleden was.

Getallen.

Hunne telling is by enkelden / tienen / en twintigen / tot honderd toe / boven 't welk ik hen niet heb hooren rekenen. Om eenig getal te betekenen dat daer boven gaat / vatten zy een lok van hun haar kleyn of groot / naer 't getal dat zy willen te kennen geeven / en houdende dezelve in hunne hand / schudden en schepden zy die met hunne vingeren. En zo zy ten ontelbaar getal willen uytdukken / dan neemen zy hun haar aan de eene zyde van 't hoofd / en schudden het.

Toen wy onder Kapiteyn Sharp na de Zuid-zee gingen / waaren wy 336 kerck / naar wy voorslaat / en vyz veel van de Indiaanen der Land-engte hielden ons in die togt gezelschap. Zy heel begeerig zynde om 't getal van ons allen te weeten / zo ging een van de Indiaanen in 't pad zitten / en hebbende wat Maiz-graanen by zich / wierp hy tekens als 'er iemand van ons voorsz hem ging / een graantje in zyn kof. Maadat hy aldus een groot gedeelte van ons getal opgenomen had / gaf een van ons volk in 't voorsz gaan zyn kof met voordacht een schop / dat 'er 't kof in uyt vloog / waar-door zyue rekening bedurven was. Dit stondt hem ganich niet aan / maar een ander liep wat voorsz / en zette zich in 't bosch neer / wat van 't pad af / daar wy een voór een passereren moften ; en nam ons getal met Maiz-kofing op : Doch dit gedaan zynde / vonden zy zich verlegen om uyt te rekenen hoeveel dit getal was : want

want twee of drie dagen daarna op onze togt / komende by eenige van de Supder Indiaanen / zagen wy dat ze met hun 20 of 30 van de aanzienlykste onder hen beezig waaren om de graanen die in het mandtje waaren / en welke zy op een Plantain-blad gelegd hadden / te tellen; maar wanneer zy alle hun best gedaan hadden / en niet verder konden komen (misschien omdat het getal hunne telkunde te boven ging) scheenen zy 'er heel pberig om te krahkeelen / totdat epndelpk een van hen schielpk opstondt / en een lok van zyn haar met zyne vingergs affshepende en schuddende / daar dooz scheen te willen betekenen dat het getal 30 groot / en onbekend was; en daarmee epndigde het krahkeel; Maar een van hen quam by ons en broeg ons getal in gebooken Spaansch.

Hunne getallen noemen zy aldus.

- 1 Konsjugo
- 2 Poquah
- 3 Pauquah
- 4 Pakequah
- 5 Eterrah.
- 6 Indrikah.
- 7 Koegolah
- 8 Pangolah.
- 9 Pakekopah
- 10 Anivego.

- 11 Anivego Konsjugo
- 12 Anivego Poquah.
- 13 Anivego Pauquah. enz.
- 20 Toela Baguah
- 40 Toela Guannah. enz.

Manier
van tellen.

Onder de tien doen zy niet anders als elk byzonder getal simpelk te noemen / 't welk zy heel vaerdig doen; maer 30 dya als zy Anivego zeggen / klappen zy hunne handen tzamen / en 30 doen zy vooz 11. 12. 13. enz. tot twintig toe / en zeggen t'elkens Anivego, waarna zy hunne handen van een doende / met de voozste vingergs van de rechterhand op de vingergs der linker een vooz een tellen / zeggende Anivego konsjugo, Anivego Poqua, Anivego Pauqua, enz. tot het getal toe dat zy willen updzukken / 30 't onder de twintig zy.

Als zy twintig willen betekenen / klappen zy hunne handen tweemaal tzamen / eens op elke tien / en zeggen Toela Boguas. vooz 21 zeggen zy Toela Boguah konsjugo 22 Toela Boguah Poquah, enz. Als zy 30 willen updzukken / klappen zy hunne handen driemaal tzamen / en zeggen. Toela Boguah Anivego (Twintig en tien) vooz 31 Toela Boguah anivego Konsjugo, (Twintig en elf) en 30 tot 40 toe / klappende hunne handen dan vier maal tzamen met te zeggen Toela guannah, 41 Toela guannah konsjugo, enz. 50 Toela guannah anivego (twee twintigen en tien); 51 Toela guannah anivego konsjugo (twee twintigen en elf) &c. de volgende benaamingen

gen tot 100 zijn my onbekend / en daar syn 'er maar weynig die 30 hoog rekenen konnen. Terwyl ik onder hen was bebyptigde ik my om hunne getallen te leeren / en 't was dikwils een tydhozting / want myne pooginge om hen naa te bootsen behaagden hen wel / en zy waaren 'er blyde om ; maer daar waaren 'er maer weynig die my verder konnen byzegen als ik nu genoend heb / of die my te recht konden helpen wanneer ik verbysteld was.

Deeze manier van dus by twintigen te tellen / is dezelfde als de oude Engelsche wyze / en hun zeggen in plaats van 31. 32. twintig en elf / twintig en twaalf enz. is gelijc als de Hooglanders van Schotland en Ierland / die elf en twintig / twaalf en twintig enz. zeggen. Zo zeggen de Hooglanders booz 53 dertien en twee twintigen / en de Dariens twee twintigen en dertien , noemende alleenlyc het achterste booz. In myn jonghed kende ik het Hooglandsch / of de oude Ierische spraak heel wel / 30 als het in 't Boorzen van Ierland aan de rivier Boyn , en op de stad Virgini in de Barony van Kastle Raghen , in de Provincie van Kavan gesproken wordt / en ook in de hooge landen van Schotland / alwaar ik op verscheidene plaatsen ben geweest. Tot voldoeninge der Liefhebbers zal ik hier een lyst geeven van hunne manier van tellen.

Iersche en
Schotsche
getallen,

1 Heen	21 Heen augus feh (of ausfeh in 't hozt)
2 Doo	augus is en
3 Trie	22 Doo augus feh
4 Kaber	23 Trie augus feh
5 Koeig	30 Dee augus feh. tlen en twintig
6 Sjae	31 Heeneg augus feh. elf en twintig
7 Sjaucht	32 Dooieug augus feh
8 Oacht	40 Joyiht
9 Nuye	41 Heen augus th'joyiht.
10 Deh	42 Doo augus th'jo iht.
11 Heeneg	50 Dehaugus th'joyiht
12 Dooieug	51 Heeneg augus th'joyiht.
13 Triedieug	52 Dooieug augus th'joyiht.
14 Kaherdieug	60 Triefeht.
15 Koeigdieug	61 Heen augus Trie feht
16 Sjaedieug	70 Deh. augus Trie feht
17 Sjauchtdieug	84 Karch-feht
19 Nuyedig	90 Deg augus karch-fehth.
20 Feh.	100 Kooig fehth.

200 Oytsjeed

1000 Mielah

1000000 Millioen.

Mynne heernij van de Hooglandsche spraak maakte my te bequamer om de taal van de Dariense Indiaanen te leeren / toen ik onder hen was: want daar is eenige overeenkomst tusschen dezelve / niet in de betekening der woorden / maar in de uitspraak / die my niet zwaar viel / hoewel men by wat door de keel spreekt / en de H veel gebruikt / beneffens een sibile klank of toon. Ik leerde in een maand tyd veel van het Dariens, want ik vroeg altoos hoe zy dit en dat noemden; en Lacenta die ook een weinig gebrooken Spaansch kon / praatte gestadig met my. Ik heb 'er my niet aan gelegen laaten zy om deeze Indiaansche spraak te onthouden; echter zal ik eenige woorden alhier tot een proef neer zetten.

Tautah Vader	Naunah Moeder
Poenah Vrouw	Roepah Broeder
Bidama Soquah Roepah?	Broeder hoe vaart gy?
Nienah een Meisje.	Nie de maan
Tjjanuah gaa	Tjannah Wiemakah, haast u loep.
Sjennorung een groot ding.	Ietsjah leelpk.
Parietsja soel.	
Ietsjah maloequah (is een uitspraak van groot misshaagen.)	
Kotsjah slaap	Kaupah een hangmat
Katsjah Kaupah? Wilt gy in de hangmat gaan slaapen?	
Pa poenah ietah kaupah? Vrouw hebje een hangmat?	
Doela, water. Doela Kopah? Wilt gy water dinken?	
Sjitsja-kopah, Maiz-drak.	
Mamaubah mooi. Kah peper.	
Aupah ienah? Hoe heetje dat?	

Indiaan-
sche woer-
den.

VERVOLG.

Van des Schryvers Reyze

Hebbende albus de Land-engte beschreeven / zo zal ik den draad van myn. Zie pag. 21.
ne reyse herbatten / welk ik afzakte in de Zuidzee / by Realeja op
de kust van Mexiko, alwaar ik van Mr. Dampier scheepde / naadat ik
de tweede reys met hem in die zee was geweest / Kapiteyn Swan ging
met het schip de Cygnet westwaards / en Mr. Dampier voer met hem;
terwyl ik by Kapiteyn Davis bleef op schip de Bachelors delight, also hy
gezind was weder na't Zuiden te keeren.

Wy lieten hem dan in de haven van Rejaleja, en gingen den 27 Zie Dam-
van Augustus met drie andere schepen t'zeijl: maar vermits ons piets reys-
volk zeer ziek werdte toen wy in zee waaren / liepen wy haast in de loeg L.
golf van Amapalla, alwaar wy verscheptene werken lagen aan een 160.
K 2

Ampall, eplandtje / op 't welk wy eenige hutten opstoegeu voor onze zieken die wy aan land bragten. Wy hadden in onze vier scheepjes meer als 130 man die aan de blutschoorits ziek waaren / en veele van dezelve sturben; doch ik bleef vry / hoewel ik hen dagelphs oppaste. Myn voorneemen is niet om alles wat ons op deeze togt bejegende te melden (echter zal ik eenige van de merkwaardigste dingen die ons voorquamen verhaalen.

Heete rivier, Terwyl wy hier lagen / gingen wy npt gebreik van leevens middelen na een Offen weperp op 't vaste land / aan de zupdzjde van de baat / 3pnde ontrent drie Engelsche mylen van de plaats daar wy geland waaren. Onderwege waaren wy genoodzaakt een heete rivier te passeeren / die door een veldland liep / en ons wegens 3pne hitte in 't eersf wat schroomachtig maakte. Deeze rivier quam van onder een berg bloeijen / doch 't was geen brandende berg / gelph 'er verscheydene zulk op deeze kust 3pn. Ik had de nieuwsgierighepd dat ik tegen de stroom opwaadde / 30 lang als ik 't licht van den dag had om te konnen zien: het water was klaar en ondiep / maar de waassen onder den berg was gelph die van een kookende pot / 30 dat myn haair nat daarvan wierdt. De rivier bukten den berg gaf ook nog een suik wegs een damp op. Deelevan ons volk die schurfd waaren / baadden henvn dit water / en werden koel daerna wel; achtende zulks wpt de zwavelachtighepd of eenige andere kracht van dit water voorgekomen te 3pn. Op deeze plaats waaren veel Wolven / en die 30 stout als ik 'er ooit gezien hebben / want 3p quamen 30 naby / dat 3p ons 't bleefsch schiet wpt de handen sehurden; evenwel durfden wy 'er niet op schieten / wpt vreeze dat het gelund van onze roers meer van die dieren t'hunner bystand zoud hebben doen komen; want wy gingen maar met kleme troppen hier en daar verspreyd.

Kohos eyland, Na dat ons volk redelph wel hersfeld was / gingen wy zupdwaards t'zepl / en quamen aan 't epland Kokos op 5 graaden 15 minuten Noorder breedte. Dit epland word 30 genoemd naar de kokos-neuten die 'er by menigte 3pn: 't is niet groot / maar heel vermaakelph: in 't midden is een sieple berg / die omringd is van eene blakte / welke schupng afloopt na de zee. Deeze blakte / en boormaamelph het dal daar men aan land komt / is dicht bezet met kokos neuteboomen / die hier zeer weelig groeijen / dewyl 't een vette en vruchtbaare grond is: ook groeijen ze aan den voet van den berg in 't midden van 't epland / en heel vermaakelph in boschjes verdeeld. En dat nog wel meest tot de vermaakeldhepd deezer plaats doet / is dat 'er zeer veele springzonnen van klaar en zoet water boven aan den berg upthorelen / en aldaar als in een diepe horn / die op den top is / tzaembloeijen; en vermits 'er nergens een groef is / waardoor 't water als een beek zou konnen uptbloeijen / 30 stroomt het op verscheydene plaatsen ober de himmen heel aardig neer. Dewyl nu de berg aan sommige kanten wat over-

overhangt (want de klippige zjden zyn meer dan lynrecht / zo valt het water gelph als of het 't uyt een emmer gegooten wierdt / hoogstwyze neer / laattende een dzooge spacie tusschen de straal en den berg / 'twelk een schoon gezigt geeft / en door de nabij staande kokos neuteboomen / en de versche lucht / welke door het vallende water in dit heet geweest vertroozzaakt woordt / de plaats zeer behoorelyke maakt / en vermaakelyk booz verscheydene van de zinnen te gelph doet zyn.

De verversching op dit eyland behaagde ons volk uytstekend wel ; ook vuiden wy hier alle onze waterbaten ; want daar is zeer treffelyk versch water in de beek die beneden in de vlakke uyt dit water vallen ontstaat ; en ons schip lag juist booz de uytwatering / alwaer heel goede ankergrond was ; zo dat de plaats om water in te neemen zo getieslyk was als ik ooit gezien heb.

Wy spaarden de kokosneuten ook niet / eetende het pit / en de melk daar van drinkende / behalven veele honderden welke wy aanboord bragten. Alle dagen gingen eenige van ons volk aan land : doch eens op zekeren dag gezind zynde zich vzolpht te maaken / voeren zy na land / en halten veele kokosboomen om / van welke zy de neuten plukten / en ontrent 80 mengelen melk taptten : daar op gingen zy alle neerzitten / en dronken de gezondheid van den koning en koningin / enz. Doch hoe wel zy veel nat te lpf sloegen / echter volgde der geen dronkenschap op ; maar die dzank verkoelde en verslpt de hunne zenuwen indierboege / dat zy gaan nog staan konden / noch ook aanboord konden komen / zonder hulpe van degene die geen deel aan deeze vzolpht had den gehad ; en 't duurde wel 4 of 5 dagen eer zy weder wel wierden.

Wy voeren van hier nog al verder zupdwaards / en qaamen aan een van de Gallapagos eylanden / leggende onder den Middelljn. Op een van deeze eylanden bonden wy veele zeer groote landschijpadden / van die sooyt welke wy gewoon zyn Hekati te noemen. Op dit eyland was geen water te vinden dan op eene plaats / alwaer ik zag dat die dieren dikwils gingen dzinken / zonder nogtang in 't water te gaan.

Van dit eyland was maar eene plaats om water in te neemen / alwaer wy ons schip hielhaalden : veele Tozelduyven en ander gevogelte qaamen daerna toe om te dzinken / en waaren in 't eerst 30 gemeenzaam datze op onze hoofden en armen qaamen zitten / zo dat 'er eenige dagen lang niet anders als vogels booz 't scheepsvolk geschapt wierd ; maar zy begonden welhaast zo schuw te worden / dat wy 'er niet een konden klyppen / dan die wy schooten. Hier waaren ook veele Guanos , die mede een goede spysse zyn. Op dit eyland groeit zeker hout / dat heel lieslyk rypat ; het is maer een laage boom / niet heesterachtig / maar gelph een pereboom / hoewel dikker / en vol van een zeer aangenaame gom. Terwyl wy hier aan de Gallapagos lagen / namen wy 500 zakken meel in / die wy te voeren daar op de klippen gelaaten hadden : maar de Tozelduyven hadden 'er zeer veel van opgegeten / omdat de zakken in de opene lucht lagen.

Toen wy de Gallapagos verlieten / klyppen wy gins en weer ontrent de

eplanden en langs de kust van Peru; doch ik zal myn Lezer niet ophouden met het gene ons daar voerquam. Wy hadden te Guavra, Guacha, en Pisca gevechten / waarvan de laatste wy scherp waaren; echter vermeerderden wy de plaatsen / en namenze in. Wy hadden in ons gezelschap toen alleen Kapiteyn Knight, want twee andere vaartuygen / die met ons van Ampalla gekomen waaren / hadden ons aen 't epland Kothog verlaaten. 't Was in Julius des jaars 1686 toen wy te Piska waaren / en Kapiteyn Knigt en wy hielden inalkanderen dat geheel jaar meest gezelschap.

Gorgonia.

Meerkat-
ten.

Wy waaren ook aen 't epland Gorgonia, alwaer wy ons schip schoon maakten; ik zag daar veel Meerhatten / die ten deele van Oesters leefden / welke zy by laag water uyt de zee haalden: om 'er de bish op uyt te krijgen / leyden zy den oester op een steen / en namen dan een andere steen / waarmede zy zo lang op de schelp klopten / tot dat hy brak.

La-Naska
wyu.

Wy waaren ook te La Naska, 't welken kleyn haben is op 15 graaden zynder breedte: 't selve levert veel zwaar en sterke wyu uyt / gelyk Piska en andere plaatsen op die kust ook doen; dezelve smaakt gelyk die van Madera. Deeze wyu wordt uyt het land na deeze haben gebragt / om na Lima, Panama, en andere plaatsen verhoerd te worden. Dezelve legt hier somtyds enige saeren in dicht gemaakte potten van ontrent zesien schoop / in de opene lucht / zonder eenig beschutsel / zo dat de brandende zon wy op deeze potten schynt; zy leggen langs de baai / en tusschen de klippen; elke koopman heeft zyn merk op de zyne. Wy namen een goede voorraad in van deezen wyu.

Koquim-
bo.

Wy waaren ook te Koquimbo, een groote stad / met negen kerken daer in / leggende op ontrent 29 graaden zynder breedte. Hier landden wy op een diep zand / in een ruyme baai / alwaer een kleyn riviertje was / dat door het land vloeyde / en byle Engelsche mylen beneden de stad uytwaterde. In deeze rivier / hooger op in 't land / visschen de Spanjaards goud / en het zand van deeze rivier aan de zee kant / alsmede in de ganse baai / is als met goud besprenkeld; zo dat als ons volk langs de baai ging / het gelyk als met goud bestooven was; maar 't was zo sijn dat het endeloos werk zou geweest zyn het op te zamelen. Dit heb ik ook op andere plaatsen langs de kust gezien / alwaar goude rivieren door zandbaaijen in de zee loopen / want daar is het zand als verguld daarvan. Maar boven aan in de rivieren / en by 't gebergte daar zy uyt voortkomen / zyn wigtigergoud-grepen / en 't is niet dan lauter stof dat na de zee gespoeld wordt.

Joan Fer-
nandos
Eyland.

Daernaey zeylden wy na Joan Fernandos Eyland, alwaer wy hielhaalden. Hier was het dat Kapiteyn Knigt ons verliet / gaande rondom Terra del Fuego, zo wel als hy hou / na Westindie. Maar zy waaren gezind weder te rugge na de Linie te keeren / voerende de bark met ons die wy te Piska genomen hadden.

Aldus zeylden wy dan weer na 't Zuyden na de kant van het vast land op de breedte van 39. gr. Z. zo wel om de wind te hebben / als om dicht-

dichtst by de kust te zijn. 't Eerste dat ons voorquam was het eysland
 Mocha, 't welk ligt omtrent 38. gr. 20 min. Z. en hebbende gebrek van
 water en leestogt lieten 't anker ballen en gingen aan land omtrent in 't
 midden van December 1686 en bleeven daer 5 of 6 dagen. Wy verberfch-
 ten ons hier fraai / want het Eysland verschaftte ons versch water en
 mondkost. Het land aldaer is laag en vlak / en aen de zee kant zandig; maer
 de middelgrond is een goede aerde / en brengh Maiz en ander graan / als
 tarw / garst en verscheperenley vruchten voort. Wy bonden 'er eenige
 hupzen / den Spaansche Indiaanen toebehoorende / deselven waaren wel-
 van meschoops vogels voorzien: ook waaren 'er eenige paerden: maar 't
 gene aammerkens waardiger is / is een soort van schaapen welke de In-
 woonders noemen Carnera de Terra. Dit dier is tot op de rug omtrent vyf
 dhalf voet hoog / en is een beest dat zich bzaaf vertoont. Deze schaapen zijn 30 ^{Vreemde}
 mak / dat wy dikwyls een daervan een toom in de bek dedden / welk dan niet ^{schaapen.}
 twee lustige mannen op zyn rug 't gansche Eysland rond reedt / om de ande-
 re na de hooi te dyppen. Deszelfs gewoonlyke gang is een tel / of een gallop /
 en een andere tred wil 't niet gaern gaan / als 't een ryder op zyn rug heeft.
 Zijn mond gelykt wel naer die van een haas / en de boven lip gaat so
 wel open als de andere / als 't het gras af byt / welk dit dier zeer hoort.
 op de grond afscheert. Zijn kop gelykt wel naer dat van een * Antelope.
 Maar hoozns had het niet terwyl wy 'er waaren; evenwel bonden wy
 hier en daer in de zandbaaijen groote hoozns / gedraaid als een slet-
 hoozntje / welke wy geloofden door die dieren afgeworpen te zijn. Zijne
 ooren geleken wel naer die van een Ezel / zyn hals was dun / en had
 eenige ooreenkomst met die van een kameel. Dit dier houdt zyn kop een
 weynig geboogen / en heel staatelyk gelykt een zwaan; het heeft een wyl-
 puynde hooft gelykt een paerd / de lenden is als die van een welgemaak-
 te windhond; de billen gelyken naer die van een volwassen hart / en zyn
 staert is ook byhang van zulk fatsoen: de voeten zyn geklooven als die
 van een schaap; en aen elke voet is een klauw / grooter dan een vin-
 ger / maer scherp als die van een Arend. Deeze klauwen staan ont-
 trent twee duym boven de kloof van de voet / en zy zyn het dier zeer dien-
 stig in 't opklommen van rotsen. Het vleesch smaakt even eens als schaa-
 pen vleesch. De wol op de buch is 12 of 14 duym lang / maar korter op
 de rug / zynde bloktig / en min of meer gekruld. 't Is een zeer mak en
 dienstig beest / beguaam om allerley lasten te tofsen. Wy doodeden 43
 daarvan / en wyl de maag van eene haalde in dertien Besoar-stenen /
 van welke sonnige ruut en kantig / en van verscheperenley fatsoen
 waaren; sonnige langwerpige gelykende naer hoerel / sonnige rond /
 en andere eyronde; maer alle groen toenze eerst wyl de maag quamen;
 doch naaze een wyl bewaard te hebben / wierden ze aschgrauw; en in
 heb 'er nog eenige van in myne bewaaring.

De Spanjaards zeyden ons / dat deeze dieren hen zeer dienstig waan-
 ren omtrent de mynen van Potosi, (die verre landwaard in leggen /)

* Een Dier van een Hart en een Geit getsoel.

om 't zilber vandaar na de steden aan de zee kant te brengen. Tusschen de Steden en de Wylen zijn zulke oneffene wegen / en gevaarlike siepten / dat het byna onmogelyk zou zijn door eenig mensch of ander beest deeze last te draagen; maar deeze schaapen gelaaden en by die siepten gebragt zijnde / so laat hun meester hen een weg van meer dan 16 mylen alleen gaan / terwyl hy zelf ontrent 57 mylen omgaat. Dat zy dus vast te voet zijn / komt voornaamelyk van de gemelde kilauwen / waarmede zy zich 30 vast in 't gaan houden / dat zy gaan konnen daer geen ander beest kan. De Spanjaards verhaalden ons ook / dat 'er een zekere stad was die tot op een myl na geen water ontrent zich had; maar dat deeze dieren geleerd waeren om met twee groote potten / hangende op hunne rug als korven / alleen zonder leydsman na de rivier te gaan / en dat zy daer gekomen zijnde zich 30 lang in 't water wentelden tot dat de potten vol waaren; waarmede zy dan van zelfs weder na huys keerden. De Spanjaards vertelden mede dat men dit niet kan dwingen om langer als 't dag is te werken: en wy bevonden dat het sijn genoeg was; want wanneer ze eens niergelegen waeren / konden wy hen door geen slaan doen oprizen; maar zy lagen te krumen / schoonze niet moede noch afgewerkt waeren.

Kopaya-
po.

Wy seiden van Mocha, langs de kust van Chili, zendende dienswils een kanoe aan land / tot dat wy op de breedte van 26 gr. Z. by Kopayapo quamen. Wy hadden water van noode / en gingen daer op aen land / om te zien of wy de rivier konden vinden die den naam van Kopayapo draagt. Zo dra als wy aen land quamen / klommen wy op een berg / op hoope dat wy van den top die rivier zouden ontdekken; maar toen wy 'er opgekomen waeren / bevonden wy tegen onze verwachting dat 'er een nog hooger en siepder berg achter lag / en nae die nog een ander; so dat eer wy de opperhoogte bereykt hadden / ik slaauw wierd door gebrek van water: in deeze nood bediende ik my van myne eppen; en eyn-delyk geraakten wy op den top van den derden berg / alwaer wy gingen zitten rusten onder de schaduw van een groote ruuwe rots. De plaats daar wy zaten was zandig / en bezaaid met zeeschelpen van veelleyf soorten / alhoewel 'er / 't gene iets wonders is / geen schelpvisch langs den oever op deeze gansche kust te zien was; want ik heb daer op veel plaatsen aen land gewent / maarze nooit gevonden. Deeze plaats daer wy zaten / was naer onze rekening ontrent 8 Engelsche mylen van de zee / en ten minste een Engelsche myl lood-recht in de hoogte: naadat wy wat gerust hadden / stonden wy op / en zagen rondom of 'er nergens een rivier was / maar tot onze groote ozeff heyd konden wy 'er geen zien. Al dit land / so wel hoog als laag / is met schelpen bedekt / veel van welcke van zulke een soort zijn als die wy Scallop noemen / en dat op sommige plaatsen in zeer groote menigte / voornaamelyk onder aen de rotsen / vanwaer ze door de wind afgewaaid en vergruysd worden; ja zelfs in de steenen der rotsen vindt men zodaanige schelpen. De Spanjaards seiden ons / dat op zekeren tyd van 't jaar de zon de steenen op de toppen der bergen dezze landwaard in deed smelten / 't welk de rivier daer

daarwip, na zochten deed oberbloeijen : doch zulks zou wel konnen zyn dooz;
 de regen die hier in 't land valt; want op de zee-kust van Chili en Peru heb
 ik het nooit zien regenen; maar wip konden de wolken wel zien hangen
 boven de toppen van 't gebergte beyre in 't land / wanneer wip langs de
 kust zepiden. En by Arika gebeurde het eens dat wip de toppen van de ber-
 gen niet konden zien dooz; de wolken die 'er om hingen; alhoewel wip dezel-
 ve op andere tyden duydelyk genoeg zagen / wanneer de regen misfchiet
 van 't hooge land geweeten was. Maar belangenende Arika zelf / en de
 kust daar ontrent / eenige oude Spanjaards zepden ons dat zy 'er nooit
 regen gehad hadden. Ik ben ook eens aan land geweest by de rivier van
 Ylo, maar kond 'er weynig of geen water vinden; doch op een andere
 tyd van 't jaar was 'er waters genoeg / alhoewel ik nooit eenige regen op
 die kust vernomen heb / en de Spanjaards zepden ons dat het 'er nooit
 regende / 't en zy beyre landwaard in. Evenwel heeft men 'er zwaare dauw.
 De Kopayapo is de kust doz en woest; en zo ziet men doorgaans langs
 de kust van Chili en Peru niet dan kaale zandbergen en bloote rotsen / 't
 en zy hier en daar een groene dalep; anders ziet men 'er geen boomen /
 kruiden / of eenig ander groen: ook zagen wip 'er geen gebogelte / noch
 beesten / of eenig ander gedier / en geen menschen / uytgezend hier en daar
 een arm dozie / met een zeer slechte haben / daer naauwlyks waters ge-
 noeg was booz een boot / 't en zy by een bloed; anders is 'er weynig of geen
 water / noch iets dat tot gerief dienstig is.

Delwyl wip dan te Kopayapo geen water konden krygen / waaren wip
 weder noodzaak in zee te steeken / en zepiden langs de kust na Arika,
 een stedeken in Peru, dat satsoenlyk legt in de bogt van die kust op de
 hoogte van tusschen de 18 en 19 gr. Z. Alhier wordt het zilber van Po-
 tosi gebzagt om na Panama afgeschreept te worden / want de haben is re-
 delijk goed / hebbende een reede daar een kleyn eplandtje booz legt / waar-
 op de kracht van de zee breekt / die hier zeer hoog zwelt / en gestadiglyk
 niet zwaare golven op den oever aan rolt. En alhoewel 't water in de zee
 zo glad is als 't oppervlak van een rivier / omdat hier weynig wind is om
 de baaren te krullen of te doen bryzen / zo slaanze echter niet zulke een
 geweld tegen de strand / die overal een hooge sieple kust is / (hoewel op
 beyre na zo hoog niet als de bergen landwaard in) dat men bykans ner-
 gens landen kan / als juyf te Arika. Deze plaats staat aan een kleyne
 rivier / alwaar wip garen water wouden ingenomen hebben / indien 't
 versch geweest waar / maer dat was het niet / omdat het tusschen de
 rotsen komt uytwateren / alwaar het zeewater zo sterk tegen aanslaat.
 Wip landden daer nertent / en plonderden de plaats / vindende wey-
 nig of geen tegenstand. Wip kreegen 'er eenige verken / gebogelte /
 supket / en wip; en zagen een geheel hups vol van Jesuïsche schoz;
 welke ik hier booz op pag. 41. beschreeven heb. Ik was daar te vooren
 ook met Mayteyn Sharp, toe wip in een hevig gevecht zo veel volks ver-
 looren / en alle onze Wondhealers sneubelden / behalven ik / die toen ach-
 ter gelaaten was om op de hande te passen.

Wp gingen een weynig verder vanhier / en namen water in aan de rivier Ylo, alwaar wp ook oli van olyven / vygen en supher / benefsens verscheptene andere vruchten kreegen / welke hier alle zeer overvloedig groeiden: daar was een Olmeulen / en twee of drie Suphermotelens. Daar zyn upsteekende schoone Oranje Cinaas appelen; en 't is de schoonste valley die ik langs de gansche kust van Peru gezien heb / zynde zeer vruchtbaar / en met een menigte van gewassen voorzien / schoon dit land niet anders bevochtigd wordt / dan door het kleyn riviertje / 't welk de inwoonders in gemaakte groeven voor huijme akkers leyden / en de sterke dauw die 'er alle nachten valt. Deeze valley vertoont zich nog vermaakelyker / en zo doen alle de andere van Peru en Chili, ter oorzaak van de psfke doyre bergen / die 'er rondom leggen / en de schoonheyt derzelve te meer doen afsteeken.

Langs deeze kust sepiende hadden wp somtyds zo wel gebrek van spys als van water; en eens wierden wp zo door den honger geneepen / dat toen wp eenige zeekrabben aan strand kreegen / een van onze Maats / geheeten Smallbones, dezelve raauw opat / ja zelfs het zee-gras niet verschoonde. Andere van ons / welker maagen daar nog niet graag genoeg toe waaren / zagen een maager afgewerkt paerd aen den voet van een berg in 't groen loopen / 't welk wp terstond doodden / aan stukken hakten / en een vuur van zee-gras gemaakt hebbende / het vleesch / pas warm zynde / opaten / zonder iets achter te laaten / want zelfs de darren blygen ten wy aen boord.

Ik zal alle onze ontmoetingen langs deeze kust onder Kapiteyn Davis niet melden / maar twee voorszallen kan ik niet wel voorszgaan. Het een dat wp te Vermejo, leggende op 10 graaden zuyder breedte / met ons dertigen / van welke ik een was / aan land gingen / om te zien of wp 'er versch water / of enige andere verberfchinge / konden bekomen.

Schreef
de doode
lyken.

Maedat wp geland waaren / gingen wp ontrent vier Engelsche mylen langs een zandbaat / welke wp met doode lighaamen van mannen / vrouwen / en kinderen / zo dicht bezaaid vonden / dat men wel een quartier murg had konnen voortgaan / zonder een flap van een dood mensch, af te treden. Deeze lighaamen scheenen niet boven een week dood geweest te zyn / maar als menze aentaste / waaren ze zo droog en zo ligt als een spons of een stuk kous. Toen wp eenigen tyd aan land geweest hadden / zagen wp roon opgaan / en ons derwaards begeevende vonden wp een oud man / zynde een Spaansche Indiaan / die langs de strand wat gedroogd zee-gras ging op zoeken / om eenige visch / die zyne makkers gevangen hadden / te kooken. Wp vroegen hem in 't Spaansch vele vraggen wegens die plaats / en hoe die doode lighaamen daar quamen? Waarop hy antwoorde / dat hy zyns Vaders tyd het aardschijf aldaar / 't welk nu niets voortzigt / heel groen / wel bebouwd / en vruchtbaar was geweest; dat de stad Wormia wel van Indiaanen bewoond geweest was; dat hy zo talryk waaren dat ze een visch twintig mylen langs de kust, maklikeren konden toegereykt heb-

hebben/ totdat die in handen van den Koning Juka quam: dat de rivier zeer diep/ en de stroom sterk was; en dat de Spanjaards daar gekomen zijnde de stad geblokkeerd en belegerd hadden; waarop de Indianen/ om zich niet ter genade van de Spanjaarden over te geeven/ kuylen in 't zand maakten/ en zich zelven leebendig begroeven/ 't welk de oorzaak van alle die doode lighaamen was geweest. De manen/ zo als ze nu nog lagen/ hadden hunne gebroekene boogen by zich/ en de vrouwen haere spinnewielen/ en spinrokken met kattoen daarop. Van deze doode lighaamen bragt ik een jongen van den ouderdom van 9 of 10 jaaren aan boord/ van boozeemmen zijnde om hem in Engeland gebragt te hebben/ maar ik wierd daerin belet; want het bootsvolk dooz een zotte waan zich inbeeldende dat het kompas niet recht zou draaïen zo lang als 'er een dood lighaam binnen boord was/ wierp 't in zee/ hoe zeer 't mi ook speet.

Deze plaats is een diepe zandgrond/ en heeft veel kleine zandduppen; daar valt zo wel als in 't overige van Peru geen regen/ doch sterke dauw: daar was ook een kil van een riviertje/ maar 't was droog toen wy 'er waaren.

De andere zaak die ik zal verhaalen/ quam ons te booren by Santa, een plaatsje leggende op 8 gr. 40 min. Z. Alhier gingen wy aan land en also na het steeftje/ 't welk ontrent drie Engelsche mylen van de zee lag: onderwege passeerden wy een klepnen berg/ en komende daerna in het dal zagen wy drie scheepjes yder van 60 tot 100 ton groot/ die heel ontrameneerd daar lagen. Dit bragt ons in groote verwondering/ want wy konden niet bedenken op wat wyze die schepen daar mogten gekomen zyn. Maar na het steeftje gaande/ zagen wy eenen Indianen/ dien wy toetiepen/ en die daar op ten eersten by ons quam. Wy deeden hem verscheptene vraagen/ en onder andere hoe die schepen daar gekomen waaren? Hy antwoorde ons/ dat ontrent 9 jaaren te booren die vaartuygen daar ten anker hadden gelegen in de baai dewelke van de eene hoek tot de andere 5 of 6 mylen wyd is: en dat 'er een aartbeving was gekomen/ die het water uyt het gezigt had weg gevoerd; doch dat het naa 24 uren wederkerende/ met zulke een geweld was komen aan rollen/ dat het die schepen over de stad/ welke toen op den berg stondt dien wy gepasseerd waaren/ heen voerde/ en in het dal smet/ verwoestende daer beneven het land een groot stuk wegg langs de kust. Dit verhaal wierdt ons toen wy aan 't steeftje quamen/ bekrachtigd dooz den Parochie-priester/ en veele andere inwoonders der plaats.

Schepen
op 't land
gezet.

Wy zwurben dus heen en weer/ somtyds op zee/ en somtyds aan land/ zonder veel uyt te rechten/ totdat wy veele plaatsen bezocht hebbende/ weer aan de Gallapagos onder den Middellm quamen/ alwaar wy beslooten/ om zo goed als wy konden/ ons uyt die zee te begeeven.

Aardbee-
ving op
zeege-
voeld.

Wp zeilden dan weer zupdwaards / zynde van voornemen nergens
aan te doen / voor dat wp aan 't epland van Joan Fernando quamen.
Onderwege gebeurde het eens / wanneer wp op de hoogte van 12 gr.
30 min. Z. en ontrent 50 mylen van de baste kust van Amerika waan-
ren / dat wp 's morgens ontrent 4 uren in ons schip en in de back een
schrikkelijke stoot gevoelden; waardoo? al ons volk zo verbaasd wierdt/
dat wp naauwelijc wisten waar wp waaren / of wat we denken zonden;
zo dat yder zich begon ter dood te bereyden: want de bong was zo schte-
lyk en vinnig / dat wp vastelijc geloofden dat het schip op een roots ge-
stooten had: maar toen de verbaasdeheid een wepnigje ober was / wier-
pen wp 't lood upt / doch bonden geen grond; zulks dat wp naeenig
oberleg beslooten dat het eene aardbeving most geweest zyn / naardien
de stoot zo schielijc en fel was / dat ons geskut upt de hangmatten geslingerd wier-
den; en sommig van ons volk upt de hangmatten geslingerd wier-
den; ja Kapiteyn Davis zelf wierdt upt zyne kooi gesmeeten. De zee /
die doorgaans groen ziet / scheen toen wit van kleur te zyn; En 't
water dat wp met onze putten schepten was een wepnig met zand ver-
mengd: dit deed ons in 't eerst denken / dat 'er een zandplaat daer ontrent
most zyn; maer naadat wp 't bloed uptgeworpen hadden / twyfel-
den wp niet of 't most een aardbeving geweest zyn. Eenigen tyd daerna
verfonden wp / dat 'er te Kallao, zynde de reede van Lima, eene aard-
beving was geweest / en dat de zee zo verre van strand geëd had / dat
'er geen water te zien geweest was; doch dat het een poos weg geweest
zynde / met yselijke golven als bergen was komen aanroffen / die de sche-
pen leggende op de reede van Kallao een myl landwaard in gevoerd / de
stad Kallao, schoon op een berg staande / midsgaders het fort / over-
stroomd / en menschen en beesten 50 mylen langs den oever verzonken
hadden / doende zelfs te Lima schaade / hoewel dat 6 Engelsche mylen
landwaard in van Kallao aflegt. En dit scheen schier zulk een aard-
beving geweest te zyn / als daer wp de uytwerkelsen te Santa van gezien
hadden.

Nieuw
land ont-
dekt.

Toen onze schriek wat ober was / verbolgdten wp zupdwaards aan
te zeilen; wp stierden onze koers Zupd ten oosten / half oostelijc /
totdat wp quamen op de hoogte van 27. gr. 20. min. Zupder breed-
te / wanneer wp ontrent 2 uren voor dag by een kleyn laag / en
zandig epland quamen / en een groot bruisend geraas hoorde /
gelijc als dat van de zee op een strand. Onze matroozen biezende
voor dag aan grond te raaken / verzochten den Kapiteyn te wenden
en af te houden totdat het dag wierdt / het welk hy toefionde. Wp
hielden dan af / en zeilden toen het licht was weder na 't land / het
welk bleek een kleyn vlak epland te zyn / dat door geene rotsen be-
schut was. Wp quamen tot op het vierde deel van een Engelsche
myl daar by / en konden 't zeer klaer zien / want het was een
zeer heldere Morgenstond / gansch niet dysig of mistig. Westwaards/
ontrent 12 mylen naar gissinge / van ons af / zagen wp een reeks
van

van hoog land / 't welk ons toefcheen eplanden te zyn / om dat 'er
verscheptene openingen tusschen beyde waaren. Dit land booz 30 be-
ze 't in ons gezigt was / scheen zich op een lengte van 14 of 16 mylen
npt te strekken ; en daer quamen groote blugten vogelen van daan.
Ik en beele andere van ons volk zouden 'er gaen na toe gezepid
hebben ; maar de Kapiteyn woud het niet toestaan. Het kleyn epland
legt 500 mylen ontreut Oosielste van Kopayapo , en van de Gallapagos
onder de Linie / 600.

Wanneer wy weder aan Joan Fernandos epland quamen / 't welk
was in 't laaste van 't jaar 1687. maakten wy ons schip aldaar
schoon / en stierden 't vandaar na 't baste land / op hoope van eenige
schaapen van 't epland Mocha te krygen / om onze reyse rondom
Terra del Fuego te konnen uitboeren / maar daar komende bebon-
den wy dat de Spanjaards de schaapen / paerden / en andere dieren / of
gedood / of weggevoerd hadden. Wy stierden dan na Santa Maria ,
een epland op de hoogte van 37 gr. Z. om eenige verberfching te beko-
men : maar hier was alles ook verwoest ; zulks dat wy genoodzaakt
waaren ons te vergenoegen met zodaanige voorraad als wy van de
Gallapagos gebragt hadden / zynde booznaamelyk meel / maiz / gezou-
tene landfchijldpaden / en 't vet daer van tot olf gebaad / van 't welk
wy 90 potten hadden. De Spanjaarden hadden op Joan Fernandos
Epland ook honden gezet om de Geyten aldaar te vernielen / op dat wy
'er geen leestogt mogten vinden : Evenwel vonden wy 'er nog eenige /
maer wy slagteden niet meer dan wy terstond opaten / niet twyfelende of
wy zouden te Mocha schaapen genoeg gevonden hebben om ons schip te
boorzien.

Dzie of hier van onze Maats / die al hun geld met speelen verloor^{Benige}
hadden / ongewillig zynde om npt die zee 30 arin weder te keeren als zy ^{blyven op}
'er gekomen waeren / wonden enkelhik op Joan Fernandos Epland ^{Joan Fer-}
ben / op hoope dat eenige andere kapers daer zouden komen. Wy gaben ^{andosey-}
hen dan een kleyne kanoe / een ketel / bylen / houtwessen / maiz / en ee-
nige andere bejsoften. Ik heb sekerd gehoort dat zy daar een gedeelte van
de maiz planteden / eenige bokken tam maakten / en by visschen en vo-
gelen 't by hielden. Aldaar is een zekere vogel van grootte als een
hoenderkuyken / dewelke hoken in de aerde maakt gelijk een konyn / al-
waar hy zich 's nachts onthoudt / vliegende by dage npt om visch te van-
gen : want het is een watervogel / en hy smaakt wat vischachtig / doch
laat zich eijter redelyk wel eten / als hy wat is begraven geweest. Ik
heb ook verstaan / dat die maats nae verloop van een jaar of twee van
een kaper / die daer quam / ingenomen wierden / en dat een van hen se-
derd in Engeland gekomen is.

Wy liepen nu weder in zee om Terra del Fuego te boden te komen ^{Terra del}
Wy hadden ontreut drie weeken lang een schrikkelijke storm / aleer wy ^{Fuego}
de Kaap van Hoorn konden boozby zeplen ; wy zagen deeze kaap niet /
om dat wy bezre bezupden dezelve waaren / te weten op de hoogte
van

van 62 graaden en 45 minuten zuyder breedte. Ook wisten wy niet heel wel wat hoers wy stieren moesten / omdat wy maar middelmaatige stierlieden aenboord hadden. Het was hier nu ontrent in 't midden van den Zomer; want op tirsdag des jaars 1687 waaren wy den strom gelyt geraakt / en op die hoogte / welke ik genoemt heb / gekomen. Wy dus uyt de Zuyd-zee geraakt zijnde / lieten 't Noordwaards afloopen / en wy zagen verschepde eylanden van 55 / welke wy in 't eerst meenden deegelyk land te zijn; sommige van dezelve scheenen wel een myl of twee lang te wezen / en andere niet boven een halve myl. Het grootstefcheen in 't voorby zeilen / 't welk eenige dagen voor de wind duurde; wel 4 of 500 boeten hoog te zyn. Wy wierpen 't lood uyt dicht by dezelve / maar vonden geen grond / zulks dat het vermoedelyk is / dat ze dieven / en misfchien wel 30 diep onder water waeren / als daer boven. Toen ik met Mr. Dampier na de Zuyd-zee zeilde / zagen wy zulke eylanden niet: ook heb ik niet gehoord dat Kapiteyn Sharp in zyne wederkomst eenige zulke ontmoet had. Deeze eylanden vertoonenden zich 30 klaar by nacht / dat wyze gemaklyk konden zien / en'er bezuden stieren. Doch sommige lagen onder water / welke wy niet vernypden konden / maar somtyds met ons schip op stieren; zonder eventwel sonderlinge schaade daerdoor te ontfangen. Van deeze 55 bergen quamen zeer guure winden / 30 dat ons volk uyt een heet land komende het naauwlyk boven op 't dek kon harden.

Gedurende den ganschen tyd dat wy om Terra del Fuego zeilden / hadden wy zulke stormig weder 3 weeten lang / die wy bezuden de Kaap van Hoorn waaren / en de Zon en starren waaren 30 bewolkt / dat wy geen hoogte konden neemen; doch volgens onze rekening waaren wy bykans op 63 graaden zuyder breedte / 't welk het verste na 't Zuyden is / dat misfchien ooit eenig Europeer / of eenig ander mensch / is geweest. Toen wy op 62. gr. 30. min. gekomen waaren / begonden wy te overleggen om onze hoers weer Noordwaards na de Ethiopische en Atlantische zeën te stieren / en wy bragten onze streek haast op Oost-noord-oost / en Oost ten Noorden / houdende die gangen een groot end wegs. Wy hadden voor de Westelyke Variatie drie streken gerekend: maar toen wy bequaamelyk de hoogte konden neemen / bevonden wy dat we oostwaards geloopen / en Oost ten Zuyden gestierd hadden / en bemerkten also dat wy de verandering van 't kompas misrekend hadden; besluypende derhalven dat de Variatie oostelyk was / stierden wy Noord-noord-oost / en Noord-oost ten Noorden.

Hierdoor was het dat toen wy op de hoogte van de rivier Plata quamen / wy rekende 100 mylen van land te zijn / en daarop recht op 't land aan stierden / niet twyfelende of wy zouden 't op die afstand vinden. Maar wy waaren toen wel 500 mylen van land / en naadat wy eenige honderd mylen westwaards op die hoogte geloopen hadden / en eventwel geen land vernamen / begon ons volk den moed te laaten vallen / en te vreezen dat wy een verkeerden hoers

hoers hielden / en perphel liepen van op zee te vergaan / door gebrek van
spys / en van water 't welk meest op was. Doch in deze nood belief de Hee
God ons een dag lang regen te geven / die zo dicht neer viel / dat wy ver-
scheyden baten vol vinget / welk een groote ververfching voor ons was / en
aan ons volk een wepnig moeds gaf. Maar naadat wy 450 mylen op de-
ze hoogte geloopen hadden / en nog geen land zagen / baarde zulks een nieu-
we ontfelstenis / zo dat 'er haast een gevecht upt ontfiaan had. De meeste
van ons volk wilden van hoers veranderen / om dat zy geloof den dat wy
verkeerd zeyden. Maar Kapiteyn Davis en de Schipper Knot, baden hen
om Gods wille nog twee dagen langer die hoers te houden : 't welk zy dan
toestonden / alhoewel wy maar een flappe wind hadden. Geduurende dien
tyd quam 'er een vlugt van spinkhaanen en ander ongedierte met een
windstyp van 't Westen aan zetten / 't welk ons verzekerde dat wy niet verre
van land waaren.

Indien de Voorzienigheyt dit niet aldus bestierd had / wy zouden onze
hoers veranderd hebben / want het volk zou zich niet hebben laaten over-
stemmen ; ja veele waaren zo onweetende / dat zy niet wilden gelooben dat
ze upt de Zuidzee waaren. En indien wy deze hoers veranderd hadden /
dan zouden wy weet zeewaard in geloopen ; en noodzaakelyk aldaar ver-
gaan hebben.

Het land dat wy aandeeden / naedat wy op die streek van 't kompas
waaren aangezeyd / dewelke na de plaats wees van waar wy de
spinkhaanen zagen aankomen / was een wepnig benoorden den mond
van de rivier Plata. Wy gingen hier aan land om water en leestogt
te haalen / welk dit land overvloedig upleeverde. Ons volk met hunne
spinkhaanen boorzien zagen hier op een hoek landt een kudde zeezwynen /
en meenden eenige daarvan te dooden en aanboord te brengen ; en tot
dien eynde zonden zy etlyke van de maats na den berg om den zwynen de-
pas daar af te synnen / terwoyl andere met hunne houtwerf daar op aan
zouden vallen : maar hoe nader ons volk quam / des te dichter begaf
de kudde zich na de zee / tegens de verwachting van ons volk / die
tot nog toe meenden dat het land-zwynen waaren : maar toen zy 'er by
quamen / en 'er op in meenden te houwen / spozong de gansche kudde in
zee tot verwondering van de onze / dien 't geweldig speet dat zy dus te leue
geschied waaren. Maar op een ander tyd schooten zy 'er twee van / dieze
aanboord bzagen / en de welcke byna als land-verkens smaakten / upt-
genomen dat 'er eenige vis agtigheyt by was : zy waaren anders van sat-
sen omtrent als zwynen / hebbende kort hair / en wat borsteliger als dat
van de zeehonden. maar hunne vinnachtige stompen om mede te zweem-
men waaren omtrent ebeneens / en zwart van kleur. Het land daar om-
heen is wyf bewaterd / doch zonder inwoonders : evenwel is 'er een me-
nigte van zwart bee / en veele mylen verre in de lengte zaagen wy 'er
groote kudden van / als mede Hertten en Struysen.

Wy zagen zeer veel van deze Struysen / en vonden ook een meenigte
van hunne eyeren op 't zand : want zy laten ze maar op de grond neer
val-

Merke-
ke Rea-
ding van
niet op zee
vergaan te
hebben.

Rivier
Plata.

Zeezwyn-
nen.

Struysen.

vallen / zonder (gelijk gezegd wordt) verder zogg daer booz te draagen: zo dat ze dan door de zon uitgebroed worden; en zo dja als de jonge gekijpt zyn / volgen zy 't eerste hier naa / dat zy zien: 't is my zelf gebeurd dat ik van een groote menigte van jonge Strupfen gevolgd wierd; want het is een zeer domme vogel; zo dat ze ook wel harken of beesten naaloopen. De oude vallen hier zeer groot; ik maat de dpe van eenen / en bebond die weping klepner te zyn dan myn eygen. Wy hadden verscheptene daar van aanboord / en aten 'er eenige van / maar de oude waaren zeer sterk en slegt van smaak. Sommige beelden zich in dat de Strupfen pzet eten; doch ik geloof dat dit op dezelfde wyze is gelijk de hoenderen kepzeltjes doozstokken / niet tot voedsel / maar om tot verteeringe van hunne spyze in de maag te stekken. 't Is waar de Strupfen stikken spykers of stenen / ja alles wat men hen toewerpt / op; maar dezelfde passeeren dooz 't lyf so heel als zy 'er in gekoomen zyn.

Weder in zee stekende / zeplden wy langs de kust van Brasillie, en van daar na de Karibische Eylanden; alwaar wy eenen Mr. Edwin Carter in een vaartuyg van Barbados prepdden; waar op ik neffens eenige andere na zyn boord voeren / en van hem versonden / dat de Koning Jacobus een Proclamatie had laaten uitgaan / om alle de Boekmaniers op belofte van pardon in te roepen. Wy begaven ons dan met zyn vaartuyg na de rivier Delaware, en zo na de stad Philadelphia in Pennsylvania, alwaar ik in May des jaars 1688 aankwam.

Ik bleef daar eenigen tyd / en voer daarna de rivier Delaware af tot aan de Apokunnumy-kreek / met Kapiteyn Davis, en Jan Hington, die met my op de Land-engte was achter gelaaten. Wy voerden onze kisten en andere goederen aldaar ober een smal stuk land na de rivier Bohemia, welke na de groote baai van Chisapeek, en zo na de punt Komfort in de rivier James in Virginie loopt. Hier meende ik my vast neer-gezet te hebben / maer naa een verblif van ontrent drie jaaren eenige moeijeligheden daar aentreffende / ging ik na Engeland, alwaar ik in 't jaar 1690 aankwam.

E Y N D E.

BLAD WYZER

Alwaar W voor 't cyfer staat, dat wyft op
de Reystogt van L. Wafer.

A.

A Ardbeeving op zee gevoeld. W.	84.	Bamboeslagen	31
Aardwerk van Tonquin.	41	Bamboezen. W	41
Achin, een ryk op 't eyland Sumatra	77	Bandyten verminkte, op Puloway ge-	88
Achin de stad 82. faizoen daar te lande	94	bannen, hunne behendigheid	200
Achineefen baaden zich gaern. 87. hun-		Barralaventa vloot	200
ne religie 87. lyfftraffen 88. 89. zyn		Bedelaars in Tonquin	10
meestendeels slaaven 89. hunne Ko-		Beef-eyland	178. 179
ningin 90. en onluften wegens de		Begraavenis der Tonquineefen	34
Verklezinge	91	Behendigheid om een fchip in een storm	
Aderlaating der Indiaanen van Darien		draagende te maaken	250
W. 15		Bekvogels	163
Afgoden in Tonquin	37	Bengaalfche boter	93
Alarm van de Malayars op Pulo Din-		Benkouli, op Sumatra 114. 't Fort al-	
ding.	111	daar	116
Alkranies, laage eylandtjes	133	Bergen doorgaans bewolkt	264
Alligators, waar in verſcheelende van		Berkoe	84
de krokodillen 166. niet gevaarlyk		Betel.	35
171. zyn eerbaar	W. 47	Bibbyboom	W. 37
Areek en betel.	35	Bonanos	W. 37
Armadillo, zeker dier	158	Boobies of ſcholferts in overgroote	
Avontuur van Jan Hullok, by de		meenigte op de Alkranies	133
Spanjaarden gevangen 127. van Wil-		Boua, de naam-Koning van Tonquin	
lem Wooders 130. van den Schryver			43
op de jagt 140. van Kapiteyn Serles		Brand, hoe te Kachoa geblufcht	30
152. van een Ierfman door een Alli-		Bromvogeltje.	101
gator gebeeten 168. van Kapiteyn		Bugaffen. een foort van vrybuyters in	
Hall, die in 't boſch verlooren raakt		Ooftindie	69
173. 174		Buskruydmaaking	62
		Byen heel kleyn, 191. niet ſteekend,	
		Buykloop door baaden geneezen	94
		W. 50	
		By zitten verhuurd	33

B.

't B Aaden der Achingefen	87
Balachau, zeker Tonquinſe	
kompoſt	18

C.

C Ederboomen	W. 36
Chikaly Chikaly, zekere vogel	
	W. 47
Choua een der Koningen in Tonquin	44
M	Cinee-

B L A D - W Y Z E R

Cineefe kooplieden in Tonquin	11	Garvifch	165
Cineefe wyk te Achin	86	Getyden 267. fterk by nieuw Holland	
Corlieu, zekere vogel	164		

D.

D ariën, de Land-engte van Amerika, befchryving daar van	W 22	Gewigt te Achin	84
Dariënfe Indiaanen hunne lyfsgeftalte		Geyten binnen 4 uren door een strenge wind gedood	238
W. 53. gedaante, haar, en kleur.		Goudmynen van Achin	84
54. lyffschildering 56. dragt 57. ciersfels 58. 59. huyzen. 60. plantazien		Goudftof, zeer fyn,	W 78
61. drank 62. hunne vrouwen de werkflooven 63. hoe zy met de kraamvrouwen en jonge kindertjes omgaan 64. opvoedinge der jongens en meysjes 64. hunne vrouwen weeffers 65. fchaamachtigheyt der vryfters 65. ftraffen van overfpel en maagdefchennis. 66. hun trouwen 66. bruyloften en gaftermaalen 67. kortswyl 67. vrolykheden. 68. jagt 69. fpyfbereyding 70. manier van reyzen 71 tydrekening. 72. getallen 73. fpraak		Goud viffchen, hoe 't gefchiedt, W 16	
		Groote drinker zuypt 3 ftoop punch in eene teug uyt	241
		Guinee waarom meer aan regen onderhevig dan Brafilie	260. 261

H.

H aagediffen, zeer groot	150
Haair der Indiaanen van Dariën zeer lang hoe zy 't kemmen	W 54
Harmatans, zeer zonderlinge felle en doordringende winden op de kuft van Guinee	237
Hean, een ftad in Tonquin 10 't Paleys van den Franschen Biffchop aldaar.	59
Heetfte gewesten dichtft by de Zonne keerkingen 21. de rede daar van	22
Herten, op Dariën	W 45
Hippopotamus	185
Hitte, zeer zwaar in 't Fort S. George 236. en in Perfie	237
Holle rots op Jamaika door buskruyd doorganklyk gemaakt.	122
Honden, op Dariën	W 44
Honde vleefch te Kachao ter markt gebracht	20
Hongersnood in Tonquin,	25
Houmyt by de begraavenis der Grooten in Tonquin.	34 en 58

E.

E enden, hoe men die in Tonquin vangt.	17
Engelfche verlaaten Siam	97
Evenaar, wanneer beft te pafferen. 209. hoe de fchepen van Guinee na huys keerende, die pafferen moeten	211

F.

F aktory der Engelfchen te Kachao	31
Fluytende eenden	163

G.

G aleyen der Tonquinnefen	48
Gallapagos vol van gevogelte	W 77

I.

I erfman van een Alligator gebeeten	168
Indiaanen ongewillig om in den regen te vechten	111
Indiaanen in de Spaanfche plaatten in Wellin-	

B L A D - W Y Z E R.

Westindie 191. hunne drank en klee-
ding 192. hunne huwelyken en ker-
ken &c. 193

J.

Jagt op ossen en verken 139
Jesuiten in Tonquin 39
Jihor een land op Malakka 4. deszelfs
Inwoonders, en hunne vaartuygen 4
Joan Fernandes eyland W 85

K.

K Aap Katoch. 124
Kachao, de voornaamste stad
van Tonquin 9. 12. 29. beschryving
dier Provincie 15. straaten en gebou-
wen te Kachao 41 Paalwerk aldaar

32
Kaimanes, een eyland. 137
Kameelfchaapen W 5
Kalabas-boom W 39
Kambodia, hoedaanigen land 67
Kamchain, een schoone oranje appel. 15

Kam-quit desgelyks een oranje-appel. 16

Kampechie, een stad in Westindie 147 ingenomen 148

Kapiteyn Warner door zyn broer ver-
moord 121

Karibische Indiaanen srydbaar 121

Kash, kleyn geld te Achin 83

Kassava, zekere wortel W 42

Katte vleesch te Kachao ter markt ge-
bragt. 20

Kattoenboom W 35

Kawoerde W 39

Keyhooka, een steedje in Westindie 198

Kinderen by de Tonquineesen door
hongerflood verkoft. 25

Klokken te Kachao gegooten 65

Koko-pruym boomtje 150

Kokos eyland zeer vermaakelyk W 76

Konigen van Tonquin 43. 44

Koninginne van Achin 95

Konynen op Darien W. 40

Koop en verkoop van wyven 33

Koophandel in Tonquin 65

Koopvrouwen van Tonquin 33

Koraal-kettingen zeer zwaar om den
hals gedraagen W. 59

Korrefo, een vogel 162 en W. 48

Kraamvrouwen der Indiaanen van Da-
rien W. 64

Krengkraayen. 162

Krokodillen. 139. 167

Kust passaad-wind gestadige 213 veran-
derlyke 216

L.

L Acenta, Koning der Indiaanen
van Darien, redt L. Wafer, dat
hy niet verbrand wordt, W. 9. zyn
huys. 14. Lejgent den Autheur Wa-
fer zeer minnelyk, om dat hy eene
van zyne Wyven had adergelaaten.

15. zyn gouden kroon 59

Lakwerk in Tonquin 40

Landkrabben 139 W. 46

Landwinden 224. Wanneer ze ko-
men en weg gaan 224. zyn op Ja-
maika ook in 't midden van 't eyland
225, by kaapen en uythoeken sterkt 226

Land-en Zee-winden te gelyk dienstig
om na een plaats te zeylen 221. 231

Laskars, Indiaanse Matroozen 72

Lichea, zekere Indiaanse vrucht 16

Lichthout W. 40

Locust-boom W. 41

Luyaard, een zeer traag viervoetig
dier 158

Lyffschildering der Indiaanen W. 56

Lyfstraffen in Tonquin 50. 51 te A-
chin op Sumatra 88. 89

Lyken in 't zand gedroogd als kork W. 82

Lykmaaltyd by de Tonquineesen als
M 2 'er

B L A D - W Y Z E R

'er iemand van de Grooten sterft 34
58

M.

M Aagdeschennis , yfelyk gestraft by
de Indiaanen van Darien W. 66
Maho-boom W. 39
Makauwboom W. 36
Makauw-vogels W. 48
Makelaars te Achin 86
Malakka, de Stad en 't Fort 102 koop-
handel aldaar 103
Malayers dooden Kapiteyn Johnson,
72 en bestormen zyn schip, doch
worden moedig afgeilagen 73
Manati, of zeekoei 189
Mammiboom W. 37
Mammi Sapota W. 38
Manchinel-appel. W. 38
Mandaryns, de Grooten in Tonquin
52
Mangastang, een lekker vrucht 78
Mangrove-boomen 41
Markten in Tonquin 19. 20
Meerkatten, hunne potsen 157
Meerkatten op Darien, verstrekken tot
spyz 45
Mieren 160
Miereneeter, een viervoetig dier 158
Missionarissen zie Zendelingen.
Moerbeeziboomen in Tonquin 16
Moufons 219. 't gerief der zelve om
van de eene plaats na de andere te
reyzen 220
Munjak, een soort van pik door de zee
opgespoeld 203
Munt te Achin 83. 84
Mutten van talk 282

N.

N Atal op de kust van Afrika 279
dragt en gewoonten der zelve in-
woonderen 382. 383

Nesten der subtile Hanfen 163
Neusringen der Indiaanen W. 58
Noorderstormen in de Baai van Mexi-
ko 247. Voortekenen daar van 248.
Spaanjaards konnen in zulken storm
zo wel niet zeilen als de Engelschen
249
Nuke Mum, zekere Tonquinse saus
18
Nyl, oorzaak van haare overstroming
22

O.

O lifantsvlees, een hooggeachte spys
by de Tonquinesen 20
One-bush-key, een eylandtje 129
Ontdekking van Nieuwland 84
Onthoofding in Tonquin 51
Oorciersfels ongemeen groot W. 59
Oorlogsmannen zekere vogels 133
hunne zonderlinge manier, als zy oud
zyn, om hun aas te bekomen 13
Opium, een goede waar by de Malayers
105
Orkaan te Antego 252
Offenhuyden, hoe gedroogd 175
Offenjagt 139. 170. 172. 182
Offenjagt der Spanjaarden 181

P.

P Aalwerk te Kachao 32
Paerdeveles te Kachao ter markt
gebragt 20
Pagoden in Tonquin 37. 58
Paleys des Konings van Tonquin 31
Panama, een Stad in Westindie W.
32
Parrikootas, zekere visschen 165. en W.
51
Passaadwind, algemeene 207. gestadige
kust passaadwind 213. verandelyke
kust passaadwind 216
Pekary, een soort van Verkens 44
Pel-

B L A D - W Y Z E R.

Pellikaan 164. en W. 49
 Peper op Daum. W. 42
 Peperhandel door de Hollanders voor
 hen zelven gehouden 104
 Peperhandel doet de Engelschen zich te
 Benkouli neerslaan. 115
 Pines, een eyland 137, 138. ongemeen
 nat 263
 Popes-heads W. 38
 Portugeezen, hunne op en ondergang
 in Oostindie 102
 Priesters in Tonquin 37
 Prikkelpoor W. 38
 Proef van bitter water te drinken op ver-
 moeden van overspel 53
 Pulodinding, in 't Fort daar op, door
 de Hollanders bezet 108, 109. van
 eetwaaren onvoorzien 110. geallar-
 meerd door Malayers. 111
 Pynappel W. 38

Q.

Quam, een vogel 162, W 47
 Quinam, een stad op de kust van
 Kochinchina 5

R.

Ray, een platte visch 165, 166
 Regen, ongemeen zwaar 264. in 't
 nat seizoen zwaarder by daag dan by
 nacht 265
 Roodhout W. 42
 Rotten en muizen zeer veel op Darien
 W. 45
 Rottingkabels 106

S.

Saizoen te Achin 94. in de Baai van
 Kampechie 154. nat en drooge sei-
 zoenen 258
 Salpeterige aarde 125
 Sambellos eylanden W. 26
 Sapadillo W. 38

Schaapen, met halzen als kameelen-
 W. 79. gaan van zelfs waterhaalen in
 kruken W. 80
 Schepen op 't land gezet W. 83
 Schipbreuken van Kapiteyn Long 135
 Schipbreukeling door Indiaanen tot
 slaaven gemaakt 5, 6
 Schryver dezer Voyagie, William
 Dampier, vertrekt van Achin na
 Tonquin pag. 3. komt op de kust van
 Tonquin 7: komt te Hean 10. te Ka-
 chao 12. Wordt op Kikvorschen te
 gast genood 36. Keert weer na de
 Schepen 55. Zyne tweede reyse na
 Kachao 65. Zyne avontuurlyke ont-
 moeting op 't zien van eetwaaren
 tot een Lykstaatsie behoorende, al-
 waar hy wakker afgeroost wordt 58 en
 59. Komt te Hean in 't Paleys van
 den Franschen Bisschop 59. Zyn
 gesprek met een Franschen Priester
 60 maakt buskruid 62. Vertrekt van
 Hean, en komt te Kachao 64. Gaat
 weer na de Schepen 65. Vertrekt
 van Tonquin 67. Komt te Malak-
 ka 70 Vertrekt van daar 75, en
 komt te Achin op Sumatra 76.
 Raakt zyne buykloop door baaden
 quyt 94. Word voor Stierman aan-
 genomen 95. Vertrekt na Malak-
 ka 98. Is in gevaar van Schipbreuk
 99. Vertrekt weer van Malakka
 107. Komt te Achin 112. Vertrekt
 voor 't laatst vandaar, en komt aan
 't Fort St. George 113. en van
 daar na Benkouli op Sumatra 113.
 Vanwaar hy na Engeland vertrekt
 117. Zyne eerste togt ter zee 119.
 Zyne togt na Westindie 120. Komt
 aan Jamaika 122. Begeeft zich van
 daar na de Baai van Kampechie 123.
 Komt aldaar aan by de Houtkakkers
 129. Gaat vandaar weer t'zeyl na
 Jamaika 130. Gaat op 't eyland
 Pines ter jagt, en zyn avontuur.
 M 3 aldaar.

B L A D - W Y Z E R.

aldaar 140. Komt weder te Port-
 Royaal op Jamaika 143. Vaart an-
 dermaal na de Baai van Kampechie,
 en komt aldaar aan 145. Begeeft
 zich onder de Verfhouthakkers 171.
 Raakt op de jagt verlooren 172.
 Krygt wormen in zyn been 176.
 Wordt door een storm van de plaats
 daar hy was verdreeven 177. Is in
 perykel van een Alligator 183. Be-
 geeft zich weder aan t Houdhakken
 203. Vertrekt na Engeland 204.
 Sculpus, zekere wiffchen W. 51
 Slaapen onder den blooten hemel ge-
 vaarlyk 232
 Slaaven, zeer meenigvuldig in Achin
 89
 Slangen 159
 Soldier, zeker beesje W. 46
 Spaanfche Soldaaren aan de Kaap Ko-
 rientes zeer roofzuchtig 138
 Spechten op Darien W. 48
 Speelzucht der Tonquineefen 27
 Spinnekoppen; ongemeen groot 160
 Sprinkhaanen, zeer groote in Tonquin
 17
 Squasje een viervoetig dier 156
 Stokjes, waar mede de Tonquineefen
 eeten 54
 Storm 77
 Storm in de baai van Kampechie onge-
 meen fwaar 251 te Antego 252
 Stormen, hevig binnen de Zonnekeer-
 kringen 247
 Straat van Malakka 70
 Straffen by de Tonquineefen 50. 51. by
 de Achineefen 88. 89. by de Indiaa-
 nen van Darien W. 66
 Stroomen 273
 Struyffen W. 87
 Subtyle Hanfen, vogels maakende zeer
 zonderlinge nesten 163
 Summafentos winden 233
 Suykermaaken, de beste tyd daarvan
 261

T.

T Abak W. 43. hoe de Indiaanen van
 Darien die rooken 43
 falke mutfen van de Indiaanen op Na-
 tal gedraagen 282
 Tamarinde W. 41
 Tarpom een groote schubbige vifch 126
 W 51
 Telling der Indiaanen van Darien W.
 72. 73
 Terpentyn in plaats van pik gebruykt.
 40
 Terra del Fuego W. 85
 Terrenos, zekere winden op de kufft
 van Koromandel 236
 Tonquin in Ooftindie, de baai deszelfs
 7. befchryving van dat land 12, 13,
 14. t faizoen aldaar 21. hongers-
 nood aldaar 25. armoede 26. de
 Dorpen aldaar met dyken en diepe
 flooten omringd 29
 Tonquineezen, vallen wat handgaauw
 10. hunne zonderlinge manier van
 eenden te vangen 17. eeten fprink-
 haanen 18. hunne manier van vifch-
 vangen 19. hunne markten 19. toe-
 bereyding van fpy 20. eeten paer-
 den, olifants, honden, en katten
 vleefch 20. verkoopen hunne kinde-
 ren door hongernood 25. hunne ge-
 daante en gefalte 26. fwarte tanden
 hen zieraad 27. hunne speelzucht
 27. hunne kleeding 28. hunne huy-
 zen en huysraad 28. hunne voorzorg
 tegen brand 30. hunne koop van wy-
 ven 33. Lykftaatsie der Grooten 34.
 en 58. Jaarlykfche Feesten 34. hun
 onthaal met Betel 35. hunne Afgod-
 den 36. Pagoden en Priefters 37.
 hunne taal 38. fchoolen, fchrift, en
 handwerken 39. Lakwerk 40. Aard-
 werk 41. Koophandel 42. hunne
 Koningen 43. Soldaaten 44. Wa-
 pen

B L A D - W Y Z E R.

penhandel 46.	Frontier wachten 47.	Vifchvangst der Tonquineefen	19
Scheepsmacht 48.	Roelers 48.	Vleermuyzen ongemeen groot W.	50
Touffing der Galeyen 49.	hunne	Vliegende mieren.	W. 50
wacht 49.	Recht en lyftraffen 50.	Vliegende Prauwen	83
en 51.	Lubbing 52.	Vloeden onder de verzengde Lucht- ftreek	23
getrouwigheid 53.	manier van met ftokjes te eeten 54.	Koophandel 65.	Voortekenen van een Noorderftorm
Tonquinfte Juffers, braave Koopvrou- wen	33	248. van een Zuyderftorm 251. van een Orkaan	254
Tortelduyven	161	Vrouwen voor koeijen verkoff	283
Toverwerk der Indiaanen van Darien	19		
Trift, een eyland daar Verfhoutgroeit	129. 150		
Tydrekening der Indiaanen van Darien	W. 72		
Tygerkat	159		
Typhones, zekere ftormwinden in Ooftindie	23. 24. 255		
	V		
V			
VEcht-dood der Achineefe Edelen.	89		
Vellen van Zeehonden in plaats van vaartuygen gebruykt	230		
Vera Cruz, een ftad in de Baai van Mexiko	199 200		
Verfhout, hoe by de Engelfche be- kend 148. verfcheydene foorten van t zelfve	155. 156		
Verfhouthakkers in de Baai van Kam- pechie 129. hunne leevens manier	169		
Verfhouthandel, oorfprong der zelfve.	153. zeer voordeelg voor Engeland		
	203		
Verhuizing der Indiaanen	179		
Verkiezing eener nieuwe Koninginne van Achin, en onlusten delwege	91		
Verfh water in zee	99		
Villa Mofa een fteedje in Weftindie	190		
Viffchers van Achin	83		
	W.		
	WAchthuysjes der Spanjaarden in Weftindie.		127
	Wafer, de Befchryver van Darien, krygt een deerlyk ongelyk door buf- kruyd W. 6. wordt van zyne mak- kers achter gelaaten. 7. wordt van de Indiaanen geneezen 7. is in gevaar van door de Indiaanen verbrand te worden 9. wordt door Lacenta ver- loft 9. gaat met zyne makkers na de Noordkuff 9. doolt zeer kommerlyk 10. klimt, door een zwaaren ftorm be- loopen, in een hollenboom 11. vindt zyne makkers weer 12. keert te rug en wordt minnelyk van de Indiaa- nen ontvangen 13. vertrekt ander- maal en komt aan Lacentas huys 14. laat Lacentas gemaalin bloed 15. gaat met Lacenta op de jacht 16. ver- zoekt verlof om te vertrekken 17. vertrekt na de Noordzee, en komt daar aan 18. komt aan boord van een Engelfch Schip. 20. en gaat t'zeyl 20. komt aan Kokos eyland 76. aan de Gallopagos 77 te Koquimbo, en aan Joan Fernandos eyland 78 op de kuff van Chili 80, ziet zonderlinge lyken op ftand 82. gevoelt een aard- beving op zee 84. komt andermaal aan Joan Fernandos eyland. 85. paffteert Terra del Fuego 85. loopt groot perykel van door verzeyling te vergaan 87. komt by de rivier Plata		87.

B L A D - W Y Z E R.

87. aan de Karibische eylanden, en Pensilvania 88. en eyndelyk in En- geland 88	Ysbergen in zee. Y. W. 86
Warri, een soort van Verkens W. 44	Z.
Waterraven 164. en W. 49	Z And van den oever van Kaap Blan- ke in Guinea waaijende. 213
William Dampier, zie Schryver deezes Voyagie	Zeegevecht met de Spanjaarden 202
Winden, hoe die zyn in de Indisch- Oceaan, en in de Zuydzee 210. on- trent Angola en de Zuydzee even- eens, als mede by Mexiko en Gui- nee 214. belachgelyk bygeloof daar ontrent 226. winden die alleenlyk op sommige kusten, en in eenige byzondere saizoenen van 't jaar waaijen. 233. zeer felle winden op de kust van Karthagena 234	Zeepaerd 186
Wisselaarsters te Achin 83	Zeeoovers in schyn 56
Wit hout W. 40	Zeeoovers, Cineese 68. door de En- schen overweldigd 68. 69
Witte Indiaanen. W. 55	Zeewinden 222. wanneer en hoe de zelve aan Jamaika opkomen 223
Wonderlyke vertelling van een onder aardsche eb en vloed 269	ongemeen sterk 225
Wormen in de beenen groeiende 176	Zeezwynen W. 87
Wyven gekoft en verkoft. 33	Zendingen der Roomsgezinden in Tonquin 61. hunne manier om de Indiaanen bekeeren 62
	Zonderlinge geneezing 177
	Zout, hoe bewaard 146
	Hoe op Darien gemaakt. W. 53
	Zoutpannen 145
	Zuyderstormen, een soort van Orkaa- nen. 250

Bericht voor den BOEKBINDER.

De Kaarten en Halfvels platen, moeten met strooken vast
gemaakt worden.

D E R D E D E E L
V A N
W I L L I A M D A M P I E R S
R E Y S T O G T
R O N D O M D E
W A E R E L D T

Behelzende zyne Reystogt na Nieuw Holland gedaan in 't Jaar 1699.

Daarin begreepen zijn

De Kanarische Eylanden, de Eylanden van Mayo en St. Jago. De Allerheyligen
Baai met de Schansen en de Stad Bahia in Brasilië: De Kaap Salvador; De Win-
den op de Brasiliësche Kust; De Abrohos ondiepten. Een tafel der Va-
riation op deeze Togt. Ontmoetingen by de Kaap van Goede Hoop.
De koers na Nieuw Holland. Sjarks Baai; De Eylanden en
Kust van Nieuw Holland.

Midsgaders de Inwooners / Manieren / Gewoonten / Schoophandel;
Havens / Landsdouw / Beesten / Vogels / Visschen / Boomen /
Planten / Duchten enz.

Met een kaart en andere kopere Platen versierd.

Nipt het Engelsch vertaald door

W. S E W E L.

T O T A M S T E R D A M,

By JOHANNES RATELBAND, EN ANDRIES VAN DAMME,
M. D. CC. XVII.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

AST LENOX TILDEN FOUNDATION

500 FIFTH AVENUE NEW YORK CITY

REF 21001

WARRILL

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

AST LENOX TILDEN FOUNDATION

500 FIFTH AVENUE NEW YORK CITY

REF 21001

WARRILL

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

AST LENOX TILDEN FOUNDATION

500 FIFTH AVENUE NEW YORK CITY

REF 21001

WARRILL

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

AST LENOX TILDEN FOUNDATION

500 FIFTH AVENUE NEW YORK CITY

VOORREDE.

D At de twee voorige deelen myner Reys-
togten zo gunstig by de werreld zyn
ontvangen, geeft my reeden te hoo-
pen, dat onaangezien de tegenwerpingen wel-
ke door vooringenomene perſoonen tegen my
op de baan gebragt zyn, dit derde deel ook
niet onaangenaam zal weezen by onzydige Lee-
zers, die nieuwsgierig zyn, om de natuur der
Inwoonderen, Dieren, Planten, en Landsdou-
wen, dier afgelegene Landen, welke zelden of
nooit door de Europeërs zyn bezocht, te wee-
ten.

't Is meest altoos het lot der gener, die nieuwe
ontdekkingen gedaan hebben, geweest, dat 'er
verachtelyk van hen gesproken is, door zulke,
die of geen waare bezeffing van de ontdekte
zaaken hadden, of eenig vooroordeel hadden

V O O R R E E D E.

opgevat tegen de perſoonen door wien de ontdekking geſchiedde. 't Zou derhalve te vergeefs weezen , dat ik verwachten zoude de beſiſping te zullen ontgaan , of een beter onthaal te genieten , dan aanzienlyker perſoonen voor my genooten hebben. Doch hiervan ben ik by my zelven bewuſt , dat de zaaken zelfs door my op deeze togt ontdekt , wel onderzoekens waardig zyn , als zynde de wonderbaare werken Gods in andere gewesten der Wereld. En hoe onbequaam ik ook in andere opzigten zou mogen zyn , nogtans heb ik een getrouw verhaal gegeven , en heb eenige dingen ontdekt , die aan bequaamer perſoonen , naa my , gelegenheid tot verder naaspeuringe moogen geeven.

't Is my van ſommige voor de ſcheenen geworpen , dat myne beſchryvingen van zaaken ſchraal en maager , en niet met verſchiet van vermaakelyke en behaagelyke ſtoffen opgevuld zyn. Hoe verre dit waar is , mag de wereld oordeelen. Maar indien ik anders zorgvuldig geweest ben om niet dan waarachtige verhalen en beſchryvingen van zaaken te geeven , (gelyk ik zeker weet dat ik gedaan hebbe;) en indien myne beſchryvingen zodaanig zyn , dat

V O O R R E E D E.

dat ze niet alleen dienstig zyh voor my zelven, ('t welk ik reeds overvloedig ondervonden heb,) maar ook voor andere in toekomstige toegen zullen kunnen dienstig weezen, en genoeg geven aan zulke Leezers t'huys, die meer gevallen hebben in een eenvoudig naauwkeurig verhaal van de waare natuur en toestan van zaaken, dan in eene sierlyke en opgepronkte vertelling, zo hoop ik dat de gebreken, die'er in mynen styl zyn, verschooning vinden zullen.

Etlyke hebben my beschuldigd, dat ik uyt de Journaalen van andere veele zaaken ontleend hebbe; alsmede dat ik zelfs de Autheur niet ben van 't gene ik schryf; maar dat ik dingen uytgeeve, die andere hebben opgesteld. Op het eerste verzeker ik mynen Leezer, dat ik niets van iemand ontleend hebbe, zonder zynen naam te melden, uytgenomen eenige byzondere aanmerkingen van personen die niet begeerden genoemd te weezen; en dat heb ik altoos in myne boeken onderscheyden van 't gene ik als myne eygene ondervindingen verhaal. En belangende de laatste, 't is'er zo verre van daan dat ik 't een verkleyning van my acht, wanneer het gene ik geschreeven heb door eenige myner vrienden.

V O O R R E E D E .

naagezien en verbeterd wordt , daar zelfs de vermaardste Schryvers zich zulks niet schamen , maar het als een voordeel aanmerken.

Eyndelyk zyn 'er ook die myne Verhaalen verachten , als of 't een gemaklyk werk van weynig belang was , te doen dat ik gedaan heb , naamelyk de kusten van onbekende landen aan te doen , en eenige korte en onvolkomene aanmerkingen te maaken ontrent gene dat dicht by de strand is . Maar die cervaarenheyd in diergelyke zaaken heeft , of de dingen onpartydig beschouwt , zal van een ander gevoelen zyn. En iemand die weet hoe achterlyk en wederspannig de bootsluyden veeltyds zyn op lange togten , wanneer zy niet weten waar ze gaan , hoe onkundig zy zyn van de aardt der Winden , en het veranderen der Saizoenen en Moufons , en hoe weynig de de Officieren zelfs doorgaans bedreeven zyn in de verandering van de Naald en het gebruyk van 't Azimuth Kompas ; behalve alle toevallen van buyten in vreemde en onbekende zeën : Iemand zeg ik , die van alle zulke zwaarigheden kennis heeft , zal geen reden van mishaaagen vinden in de ondek-

V O O R R E E D E.

kingen , en aanmerkingen door my gemaakt.

Dus veel vond ik noodig t'myner verdeediging vooraf te zeggen , tegen de tegenwerpingen welke myne voorige werken ontmoet hebben. 't Volgende is alleenlyk ten opzigt deezzer tegenwoordige Reystogt.

Om myne koers in deeze togt te beter te begrypen , heb ik 'er een kaartje bygevoegd , met een getuttelde lyn wat weg ik geduurende de gansche reyze gehouden heb: En dewyl ik in myn schip een persoon had die de Tekenkonst verstondt , heb ik niet alleen een aftekening van veele kusten doen neemen , maar ook eenige zonderlinge Vogels , Visschen , Gewassen , enz. , waarvan in dit Verhaal gemeld wordt , laten aftekenen , en in 't koper brengen , opdat de Leezer een beter begrip daaraf zou kunnen hebben. De Gewassen zelfs heb ik *Dr. Woodward* ter hand gesteld.

Ik heb nog meer afbeeldingen , die by dit tegenwoordig werkje niet kunnen gevoegd worden ; omdat ik genoodzaakt zynde my tot een andere togt te vervaerdigen , myn Verhaal

V O O R R E E D E.

haal niet verder heb kunnen uytstrekken, dan tot myn vertrek van de kust van Nieuw Holland. Maar zo 't God beliest dat ik behouden wederkeere, meen ik het verhaal daarvan te vervolgen tot aan het verongelukken van myn schip by 't eyland Ascension.

W I L

WILLIAM DAMPIERS REYSTOGT.

Een Tugt na 't Zuid-Land.

I. HOOFDSTUK.

Des Schryvers vertrek uyt Duyns. Waarschouwing voor de genen, die in 't Kanaal vaaren. Zyne Komst aan de Kanarische Eylanden. Sante Cruz op Teneriffe. De Reede en Stad, en een Spaansch Wrak. De Stad Laguna, 't Meir en Land. De Stad Oratavia en de Reede. Van de Wynen en andere Waaren van Teneriffe, en de Stadvoogden van Languna en St. Cruz. Van de Winden in die Zeen. Des Schryvers komst aan Mayo, en van de Eylanden van Cabo Verde. Deszelfs Zoutpannen, vergeleeken met die van Zout Tortuga. Deszelfs Zouthandel, Gewassen, Zydekattoenen, enz. Deszelfs Landsdouw, Dorpen, Gevogelte, Beesten en Visch. Van de Zee-schilpadden in 't nat seizoen. Van de Inboorlingen, hunnen handel, en hoe zy zich geneeren. Des Schryvers komst aan 't Eyland St. Jago. Van de Inwooners en hunne Waaren. Van de Vlaa-appel, en de Papa. De Reede van St. Jago: 't Eyland Fogo.

In zeyde uyt Duyns 's morgens vroeg / op Saturday den 14. Januarij 1699. / met een braave wind / met 's Konings Schip de Roe-Buk, voerende 12 stukken en 50 koppen / met voorraad voor 20 maanden. Wy hadden verscheptene van 's Konings schepen in ons gezelschap / die naa Spithead en Plymouth zeylden. Tegens den middag bevonden wy ons voor Dungeness. Dien avond schepden wy van de andere schepen / en liepen 't Kanaal

Een mis-
slag aange-
merkt.

naal af / maar waaren den volgen morgen dichter aan de Fran-
sche Kust dan wy gemeend hadden / zynde Kaap la Hogue S.
O. ten O. 6 mylen van ons. Daar waaren veel andere schepen /
sommige nader / sommige verder van de Franse Kust / welke alle
dichter daar aan gekomen scheenen / dan zy gemeend hadden. Myn
Opperstierman / die 't in 't eerst wat moede / was niet quaal te vrede /
toen hy zag dat hy gezelschap in zyn misflag had / die / 30 ik verstaan heb /
zeer gemeen is / en rampspoedig voor veel schepen. De oorzaak daar
van is / dat men niets toegeeft voor de Verandering sedert het maaken
der Kaarten / welke Kapiteyn Haley getoond heeft zeer aanmerkelijk te
zyn. De Leezer kan zyn bericht * naazien / 't welk hy op een vel papier
uutgegeven heeft / eygentlyk tot waarschouwinge der zodaanigen die
't Kanaal op en af vaaren. Omdat myne erbaarenheid my de nutte-
lykheid dezer waarschouwinge getoond heeft / heb ik aan 't gemeen wat
meer kennis hieraf willen geven.

Om den Leezer niet lastig te vallen met ieder dags koers / uochte met
weer en wind / (uutgenomen in de Gewesten verder afgeleg / daar
't van meerder dienst zou konnen zyn) wy zeyden van Kaap la Hogue,
en bereyden dien namiddag ten 5. uren de Start, het welk 't laatst
land zynde dat wy van Engeland zagen / 30 rekenden wy ons herreke
vandaar / alhoewel wy 't liever van de Lizard mogten gereken hebben /
indien 't mistig weder ons toegelaaten had te zien.

Kaap Fi-
nisterre.
Lancero-
ra.
Allegran-
ce.

Het eerste land dat wy zagen / naa dat wy uyt het Kanaal waaren /
was de Kaap Finisterre, welke wy op den 9. bezeyden / en op den 28.
kreegen wy Lancero, en de Kanarische Eylanden in 't gezicht / van 't
welk en van Allegance, een andere dier Eylanden / uyt de nevensgaan-
de Print te zien is / hoe die zich op twee verschevene affstanden opdee-
den.

Teneriffe.

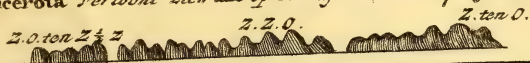
Wy zeyden nu na 't Eyland Teneriffe, alwaar ik voornam wat wyn
en Brandewyn tot myne togt in te neemen. Op Zondag's naamiddags
ten half drien quamen wy tegen over 't Eyland / en liepen toen met alle
onze zeilen voort tot 5. uren / wanneer de noordooster hoek van 't Ey-
land W. S. W. 7. mylen van ons lag. Maar dewyl wy 'er toen nog
30 verre af waaren / dat ik niet verwachtten kon dat wy voor den nacht
zouden binnen komen / leyden wy 't by tot den volgenden morgen / over-
leggende ondertusschen of wy zouden inloopen te Santa Cruz, of te Ora-
vania, waar van 't een legt beoosten / en 't ander bewesten het Eyland /
het welk zich Zuyd en Nooyd uytstrekt; zynde deeze de voornaamste
havens ter wederzyde. Ik koos dan Sante Cruz als de beste haven /
voornaamelyk in dit gety van 't jaar / als best voornamelyk van die soort
van wyn / welke ik tot myne reyse van noode had. Alhier was het
dat wy ten anker quamen op den 30 January / op 33 baden waters /
zynde

* Een bericht voor zulke die 't Kanaal op en afvaaren: Te bekomen te Londen
by S. Smith, op St. Pauls Kerkhof.

N° 1. t Eyland Allegrance op een afstand van ontrent 12 mylen.

t Eyland Lancerota vertoont zich dus op een afstand van 17 mylen

N° 2. Allegrance op een afstand van ontrent 17 mylen

Lancerota vertoont zich dus op een afstand van ontrent 15 mylen

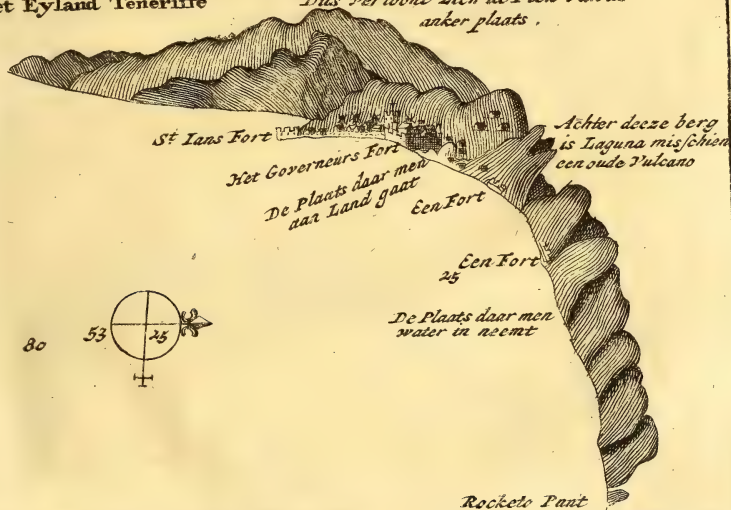
Nader gezigt van Lancerota

Dit is een gedeelte van t Eyland Forteventura

N° 3. Het Eyland Teneriffe

Dus vertoont zich de Piek van de anker plaats.

zynde de grond zwart en slijkig / ontrent een halve Engelsche myl van de strand / vanwaar de stad zich vertoonde / zo als de vygaande Pijnt ligt wyft.

Op deze reede moeten de schepen op 30 / 40 of 50 badem waters De Reede ankeren / ten verstie niet boven een halve Engelsche myl van de Stad / van Santa Cruz. en indien 'er vele schepen zyn / moeten zy dicht by malkanderen leggen. De oever is doorgaans hoog land / en op vele plaatsen ook siepl. Deze reede legt 30 open na 't Oosten / dat winden van die kant een holle zee maaken / en 't zeer moeijelijk valt met een boot aan land te komen. De schepen die daar dan leggen / moeten dikwyls t'zeewaard in / en somtyds hunne kabels kappen / omdat zy 't anker niet konnen ligten. De beste en blakste plaats om aan land te komen / is een klepne zandige inhain / ontrent een Engelsche myl N. O. van de reede / alwaar heel goed water is / waarmede de schepen die hier laaden / voorzien worden; ja zelfs de schepen die te Oratavia, 't welk de voornaamste haven van koophandel is / aanlanden / zenden hunne boots derwaards om water te haalen. Die haven lydt door westelyke winden meer / dan de andere door oostelyke; en als die winden waaien / steecken alle de schepen / die daar leggen / t'zeewaard in. Tusschen de Waterplaats en Sante Cruz zyn twee schansjes / welke met eenige batterijen langs de kust de reede konnen bestreken. Santa Cruz zelf is een onbewald steedje / dat tegen de zee aanlegt / en met twee andere schanssen tot bevestiginge van de reede bewaard wordt. Het heeft ontrent 200 huizen / alle van twee verdiepingen / van hardsteen gebouwd / en met pannen gedekt. Voorts heeft het twee konventen en een kerk / welke de beste gebouwen van die plaats zyn. De schansen die hier zyn / konden de gallioenen niet bevestigen booz den Admiraal Blake, schoon zy tot dicht onder de voornaamste schans liepen. Vele van de inwoners nu leevende hebben 'er nog geheugenis van / toen de Engelschen het steedje beschooten en zeer beschadigden: en de merckteken van 't schieten zyn nog aan de muiren der schans te zien. De wachken der gallioenen die hier verbrand wierden / leggen 15 badem diep / en men zegt dat het meeste zilber daar ook nog ligt / hoewel een gedeelte daarvan / 30 dja men Blake zag aankomen / met der haast aan land gebracht wierdt.

Voort naa dat wy ten anker gekomen waaren / ging ik aan land / na den Steerboogd / die my zeer vriendelyk ontving / en noodde om tegens 's anderendaags 's middags by hem te komen eeten. Tegens den avond quam ik weer aan boord / en ging den volgenden morgen met twee van mijne Officieren aan land / hoopende tyds genoeg den berg op te geraaken / om Laguna, de voornaamste stad / te zien / en vroeg genoeg te rug te komen / om met den Gouverneur van Santa Cruz te eeten; want men had my gezegd dat Laguna maar drie Engelsche mylen vandaar lag. De weg derwaards is langs een vyf steplen berg / doch 30 siepl niet / of gelaadene karren gaan 'er op en af. Hier en daar langs de weg

stonden eenige kroegen / alwaar wy wyen bekomen konden. Het land ter wederzyde scheen rotsachtig en doo; echter zagen wy hier en daar plekken die zich groen vertoonden van 't hooi dat 'er groeide. Wat verder af waaren wyngaarden aan de zyde van 't gebergte / vermengd met woest rotsachtig land / onbeguaam om bebouwd te worden / en niet voortbrengende dan rupge van Bildo.

Het was 's morgens ontrent 7. of 8. uren toen wy van Santa Cruz gingen / en dewyl het mooi helder weer was / scheen de Zon zo onbeslemmerd / dat wy 'er warm van geworpen waaren toen we te Laguna quamen / 't welk ontrent ten tien uren was / zynde wy geheel bezweet en vermoeid / en blyde dat wy by een kroeg quamen om ons met een bronk wyng te ververschen. Maar wy bonden haast een van de Engelsche Kooptlieden daar woonachtig / die ons 's middags ter maaltijd onthaalde / en daar naa de stad liet zien.

Laguna.

Laguna is een rebelyk groote en dichtbehouwde stad / die zich heel fraai vertoont : een gedeelte daartaf staat tegens eenen berg / en een gedeelte in de vlakte. De huizen meestendeels hebben sterke steene muren / en zyn met pannen gedekt. Zy zyn juist niet alle eens van fatsoen / maar laaten daarom niet naa zich vermaakelyk te vertoonen. Daar zyn verscheidene fraaije gebouwen / waar onder twee Parochie Kerken / twee Koninklyke Kloosters / een Gasthuys / vier Konventen / en eenige Kapellen / behalve vele Edelmans huizen. De Konventen zyn van St. Augustyn, St. Dominikus, St. Franciskus, en St. Diego. De twee Kerken hebben taamelijke hooge vierkante torens / die boven alle d'andere gebouwen uytsteeken. De straaten zyn wel niet geregeld / maar echter wyd en beguaam / en in 't midden der stad is een groot pleyn / met fraaije gebouwen rondom bezet. Aan de eene zyde is een sterk Gebangenhuis / dicht by 't welke een groote waterleeding is van goed water / die de gansche stad verzorgt. Daar zyn vele tuynen / die met Oranje appel-Limoen-en andere vrucht boomen rondom bezet / en in 't midden met moeskruyden / salade / en bloemen beplant zyn : En indien de Inwooners wat zindelyk daar op waaren / zy zouden zeer vermaakelyke tuynen hebben. Want dewyl de stad hoog boven de Zee staat / aan de kant van een vlakte die vooz 't Oosten geheel open legt / en daarom 't voozdeel geniet van de rechte Passaad-wind / die hier waait / en doorgaans helder is / zo heeft men in deeze stad / meest den ganschen dag dooz / hoeleer ververschende winden.

Tuynen.

Vlakten.

Echter de stad is een groote vlakte van 3 of 4 mylen lang / en 2 Engelsche mylen breed / waarop een dik dol gras groeit / 't welk toen ik daar was / zich groen en zeer vermaakelyk vertoonde / gelyk onze weyden in Engeland in 't voozjaar. Aan de Oostzyde deezer vlakte / niet verre van 't achter-end der stad / is 'er een natuurelyk meertje of poel van versch water / van ontrent een halve Engelsche myl in den omtrek ; maar dewyl het stil staat / wordt het nergens toe gebuykt / dan vooz 't bee om uyt te drinken. In den winter onthouden zich veel wilde vogelen :

gelen hier ontrent / en verschaffen aan de inwooners een goede vangst. Van deeze poel draagt de stad den naam / want Laguna betekent op 't Spaansch een meer of poel. Deeze vlakte is aan de west / noordwest / en zuidwest zyde met hooge steile bergen belend / welke al zo hoog boven de vlakte uytsteeken / als die zich boven de zee verheft. En 't is uyt den voet van eenen dier bergen / dat het water / waarmede de stad wordt verzorgd / over de vlakte door steene geuten / op zuipen staan- de / heene gevoerd wordt.

Genueit dan de gelegenheid der stad / haar ver uytzigt na 't Oosten / want men ziet van hier den grooten Kanarischen berg / haare ruy- nen / koele pzeelen / waterleping / en verkoelende winden / zo is 't hier zeer vermaakelyk te woonen / inzonderheid voor zulke die niet heel verre van huys te doen hebben ; want dewyl 't epland door gaans berg- achtig / steil / en klippig is / vol van hoogten en laagten / zo is 't seer moeijelyk daar te reysen / 't en zy 's morgens en 's avonds in de koe- te ; En men gebruykt 'er meest muylen en ezels / zo wel ont op te ryden / als tot trekken / vermits die dieren voor steenachtige en oneffen wegen 't bequaamst zyn.

Door by den berg aan de zuidwest zyde nog wat verder op / kan men de stad / en uyt de vlakte een klepne spitse berg zien / die boven alle de andere uytsteekt. Deeze is die / welke de Piek van Teneriffe genoemd De Piek wordt / en zo zeer om zyne hoogte befaamd is. Maar hy verroonde zich van Tene- ter oorzaak van de nabijheid der omleggende bergen zo slaauto / dat het riffe. wepmig overeenkomst schreen te hebben met het gene men van zyne hoogte vertelt.

De rechte Malbesz wynen wassen op dit epland / en men zegt dat Wynem de beste van die soort in de gansche werrelt hier is. Men heeft hier ook Kanarische Sek / en Verdone of groene wyn. De Kanarische wafst boornaamelyk aan de westzyde van 't epland / en wordt daarom gemeen- lyk na Oratavia gezonden / 't welk de boornaamste zeehaven van koop- Oratavia- handel op dit epland zynde / zo woonen de boornaamste Engelsche koop- lieden ook daar / nademaal wy grooten handel met die wynen dypen. Men heeft my gezegd / dat die stad grooter is dan Laguna , dat zy maar eene Kerk heeft / maar veele Konventen / en dat de haven maar zo pas- seelyk / en zeer slim is als de noordweste winden waagen. Deeze Noords- weste winden maaken hunne komst vooraf bekend door een holgaande zee / die eenigen tyd te vooren op de strand aanvult / en door een zwarte lucht in 't Noordwesten. Op deeze tekens winden de schepen hunne an- kers op / of laten de kabels gelyen / en steeken in zee / zeplende af en aan / tot dat het onweer over is. Dit zyn zy somtijds genoodzaakt twee of drie maal te doen / eer zy hunne laading konnen inneemen / 't welk zelfs by 't mooiste weder alhier moeijelyk te doen valt. En 't versij water haalen zy / gelijck ik gezegd heb / te Santa Cruz.

Verdone is een groene lybige wyn / wat wranger en staffer dan de Ka- Verdonea. narische Sek ; doch in Europa wordt hy niet veel geacht / maar meest na West-

West Indien geboerd / omdat hy in heete landen best duuren kan. Hierom was het dat ik hier aankiep / om 'er wat van mee te neemen tot myner reyse. Deeze soot van wyen wordt doormaamelph aan de Oostsyde van 't epland gemaakt / en te Santa Cruz afgescheept.

Vruchten.

Behalve deeze wyenen / die jaarlyks by menigte ypt de Kanarische Eplanden / doormaamelph van Groot Kanarie, Teneriffa, en Palma afgehaald worden / heeft men hier ook overbloed van graanen / als Tarw / Gerst / en Indiaansch koom / alle welke dikwils na andere plaatsen verboord worden. Men heeft 'er ook Erwteten / Boonen / en Coches, zijnde een graan dat naar Indiaansch koom gelykt / en meestendeels gezaaid wordt om 't land te mesten. Daar syn ook Papas, waarvan meer hierna: voorts Appelen / Peere / Pruymen / Kersen / treffelphje Persiken / Abrikkozen / Guabas / Granaat-appelen / Citroenen / Oranje-appels / Limoenen / Pompoenen / Alpen / de beste die 'er in de wereld syn / Kool / Kaapen / Hard-appelen / enz. Zy syn ook wel voorzien van Paerden /

Dieren.

Koehen / Ezels / Mulezels / Schaapen / Eeyten / Dethens / Konijnen / en Hertten. De Paerden van Lancerota zegt men dat de taafste en trouwste zyn die 'er weezen konnen. Eyndelyk is 'er ook veel gevogelte / als Hoenders / Eenden / Duyven / Patryzen / en overbloed van Visc / waar onder ook Makreel. Alle de Kanarische Eplanden hebben van die vruchten en dieren meer of min : maar Lancerota is meest vermaard wegens Paerden / en Groot Kanarien, Teneriffa en Palma van wepen / Teneriffa inzonderheyt wegens de beste malvez / en hierom hebben deeze drie Eplanden ook den voornaamsten handel. Forteventura heeft overbloed van Gebogelte / en Gomera van Hertten. Vogelen en andere eerwaaren zyn hier op de eplanden daar de grootste handel gedreeben wordt ; maar goedkoop op de andere. En daarom is 't best voer schepen die op een lange togt gaan / en niet voer hebben een groote party wyenen in te neemen / dat zy de laaftegenoemde Eplanden aandoen / gelyk ik ook zou gedaan hebben / indien ik het geweeten hadde. Maar al genoeg hiervan.

Handel.

't Wordt gezegd dat men op 't epland Teneriffa 120000 ewaapende mannen op de been kan brengen. De Gouverneur / of Generaal / gelyk men hem noemt / van alle de Kanarische Eplanden / woont te Laguna, zyn naam is Don Pedro de Ponte, hy is een inboozling van dit epland / en was niet lang geleeden President van Panama, in de Zuid-zee / van waar hy eenige kostelijste paerden brengende / welke hy aan de Koninginne van Spanje bereerde / daarvoor / zo men zegt / tot Generaal van de Kanarische Eplanden aangesteld wierd. Groot Kanarie is een epland dat veel grooter en aanzieneliker is dan Teneriffa, maar deeze Heer wil liever woonen op 't epland daar hy gebooren was. Men houdt hem voer een destig persoon / die beschepten in zyne regering is / en daarom ook bemind.

Gouverneur.

Een van zyne Onderlandboogden was de Gouverneur van Santa Cruz, hy wien ik ter middagmaal genood was ; maar zo lang te Laguna blyvende / quam ik pas tyds genoeg om 't avondmaal met hem te houden. Hy is een beleefd en beschepten man / en woont in de voornaamste Schans / dicht by

de zee. Man zynedeur staat een schildwacht / en hy heeft eenige wepnige knechts om hem op te wachten. Ik wierd onthaald in een groot / doch laag en duffer vertrek / 't welk maar een venster had. Daar hingen ontrent 200 musketten en eenige piken aan de muren; maar beschot en behangselfs waaren'er niet; noch ook veel huysraad. Daar was alleen een klepne onde tafel / eenige wepnige oude stoelen / en twee of drie lange banken om te zitten. Maar dat ik niet hem gegeten had / noodigde ik hem om aan boord te komen / en begaf my in myn boot. Den volgende morgen quam hy met nog een Heer en twee knechts aan myn schip; maar hy wierdt terfonde zeeziek / en zo ontsield / dat hy naauwlyks iets eeten of drinken konde / zo dat hy haast weder aan land ging.

Maar dat ik myn volk dan aan land verberscht / en 't gene wy van noode hadden / ingenomen had / zeyde wy van Santa Cruz op den 4 February / 's naamiddags met alle moogelyke spoed / om dat de Noordweste winden / beginnende te stormen / zulk een holle zee maakten / dat het schip niet veel langer beplig was op de reede: ook was ik blyde dat wy uyt raakten / hoewel wy verscheptene goederen / welke wy gekoft en betaald hadden / achter lieten / want men kon toen niet geen boot aan land komen / en 't viel zoo moeilijck het anker op te winden / dat onze kabel brak.

Mijn voorneemen was toen het epland Mayo, een der eplanden van Kabo Verde, eerst aan te doen; wy zetteden derhalve recht voor de wind af met een snijpe Noordooft flooker / loopende dien ganschen nacht en den volgenden dag 10 of 11 Engelsche mylen in een uur / waar naa de wind wat begon te vallen / en in een mooie koelte veranderde.

De Kanarische Eplanden leggen binnen 't bestek van den rechten of al-Passaad-geeneenen Passaad wind / welke ik bevonden heb aan deese zyde van den Wind. Evenaer Noordooftelyk te zijn. Maar door dien ze niet verre van de Afrikaanische kust leggen / zijn zy meer aan eenen Noordewind onderworpen / welke de kust en gestadige Passaad Wind is / die langs die kust schuurt tot aan Kabo Verde toe; en in breedte zich uitspreyende / bebat hy de meeste Kanarische eplanden / alhoewel hy daar ook dikwyls gewaaid word door den rechten Passaad wind / de Noordweste / of andere winden / die ontrent die Eplanden waaijen.

De Piek van Teneriffa, die / terwyl wy te Santa Cruz lagen / doortgaans De Piek was bewolkt geweest / vertoonde zich nu heel wit van sneeuw boven alle de van Teneriffa andere bergen heen / door welker hoogte hy echter te minder optruntte; rissa. maar hy steekt veel meer af / wanneer men bewoeten het Epland baart. Men hadden nu snijpe N. N. O. en Noordooft winden / en zagen vliegende visschen / en ook veel Zeedistel kruid op 't water dypen. Den 9. February op den middag waaren wy op de breedte van 15 graaden 4 minuten. Wy stuurden daar op W. N. W. na 't epland Mayo, zynde naar myn oordeel niet verre ten Oosten daarbandaan: en 's avonds ten 8 uren leyden wy by / tot 's anderen daags. De wind was toen West ten Zuyden / en bleef zo dien ganschen nacht / met schoander weeder / en een leenig koeltje. Dit alles was een groot teken dat wy ergens dicht by land waaren / dewyl wy zulk

't Eyland
Mayo

een gestadigen styven wind te voore gehad hadden. 's morgens na dat de zon op was zagen wy 't Eyland ontrent 4 mylen van ons: maar 't was 'er zo delyg boven dat wy 'er niet dan een kleyn gedeelte van konden zien; echter kon ik wyt dat kleyn gedeelte bekennen dat 'er het eyland Mayo was. Wyt de nevensgaande print kan men zien hoe het zich opdeed / aan verscheydene kanten / wanneer wy 't rond zeyden / om op de reede aan de zuydweste zyde te komen.

't Was niet voore den volgenden dag / zynde den 11 Februaary / dat ik op de reede ten anker quam / 't welk was aan de luutwe zyde van 't Eyland / want men houdt het voore een algemeenen regel / nooit te ankeren aan de windzyde van een Eyland tusschen de Zonnekeerkizingen. Wy lieten dan 't anker vallen op 14 badem diepte in een zuydere zandgrond / met effen water / ontrent drie vierde eener Engelsche myl van strand / op dezelfde plaats daer wy ankerden op myne Tocht rondom de werelt; Ik vond aldaar op de reede het schip de Newport van Londen / een koopvaarder / kapiteyn Barefoot, die my met drie Kanonschooten verwelkomde / 't welk ik meteen schoot brandwoorde. Wy quam van Fayal, een van de Westersche Eylanden / en had veel wyne en brandewyn in: Wy laadde daar zout om naa Terreneuf te voeren / en was zeer blyde een van 's Konings schepen te zien / dewyl wy voore onze komst beducht was voore Zeeoovers / die dit en de andere eylanden van Cabo Verde eenige jaaren herwaards zeer onwyg gemaakt hadden.

De Kust
van 't Ey-
land Ma-
yo

Ik heb in myne Reystogt rondom de werelt een verhaal gegeeven van 't Eyland Mayo en andere Eylanden; dies zal ik nu eenige verdere aantekeninge / die my op deeze togt voortquam / daar van melden. Het eyland Mayo is ontrent 7 mylen in den omtrek / zandachtig van gedaante / met eenige klippige punten / die een Engelsche myl of meer in zee uytsteecken. Het legt op de noorder breedte van 5 graaden / en als men 'er rondom zeylt / en by dicht aan de strand komt / ziet men het water op die punten bzecken; en men moet wel toe zien dat menze vermyde. Ik zeylde deeze reys twee derde part van 't Eyland rond / maar zag niets dat gevaarlyk was behalve deeze punten / die zich klaar genoeg verroonden doore 't bzecken van het water. Men zegt evenwel dat 'er aan de noord en noordweste zyde gevaarlyke plaatsen syn / die wat dieper in zee leggen; maar ik quam aan die kant niet. Daar syn twee by hooge bergen op dit eyland / de een stompachtig / maar de ander spits op de top. Het overige van 't eylandt is by effen / en rede-lyk hoog boven de zee. De oever rondom heeft tusschen de klippige punten zandige baayen / en de landsgouw van 't gansche Eyland is by doer en doorg.

Zoutpan.

Aan de westzyde / daer de reede voore schepen is / heeft men een wyde zandbaal / en een zandbank of dph van veertig scherden breed / die 2 of 3 Engelsche mylen langs de strand loopt / binnen welke een groote Zoutpan is / die zich tot aan 't gebergte uytstreckt. Deeze Zoutpan is ontrent twee Engelsche mylen lang / en een halve wyd; maar de helft daer af is gemeenlyk droog / en 't is alleen het noord end dat nooit gedryk van water heeft /

heeft / maar zout voortbrenghet van November tot May / 't welk hier het droogste seizoen des jaars is. Het water dat dit zout uitlebert komt uyt de zee loopen door een gat in de zandbank / 't welk als een sluis is / docht dit geschiedt niet dan by springty / wanneer het de pan min of meer bult / naar dat de bloed hoog ryst. Indien 'er eenig zout in de pan is / wanneer het water komt in stroomen / dan smelt het terstond / maar twee of drie dagen daar naa begint het te koken / en dat duurt tot dat of al het zout water / of het grootste deel daarvan / gestreind of gekorrelt is / of tot dat 'er weer water op nieuw is uyt de zee in komt. Dit water komt alleenlyk door die eene doortogt aan de noordzyde van de pan / alwaar het ook diepst is. Het was in 't springty van de nieuwe maan toen ik daar was ; en men zeyde my dat het op geen andere tyd dan het springty van de nieuwe maan inbloet ; maar wat de reden hiervan is kan ik niet gissen.

Zout kor-
ling.

Die hier komen om zout te laaden / scheppen het op als het korrelt / en leggen het op hoopen op het drooge land / eer het water op nieuw weder doorbreekt. En 't is aanmerkelyk van deeze zoutpan / dat het zout niet dan in het droog seizoen korrelt / recht anders als in de zoutpannen van West-Indie / inzonderheyt die van zout Tortuga , waar van ik in 't eerste deel myner Reisstogt rondom de werrelde gemeld hebbe ; want daar korrelt het zout nooit voor dat de regen komt / het welk ontrent April is / en dat duurt in May / Juny / July / enz. / 30 lang het nat seizoen niet ophoud / 't welk niet geschiedt voor dat 'er eerst een wakere slagregen vooraf gaat. Maar wat de oorzaak is van dit verschil tusschen de zoutpannen van Mayo en die van Westindie / en waarom deeze in 't nat / en die in 't droog seizoen / zich tot koken zetten / zal ik de Filosoofen laten naaborschen.

Onze landaard dryft hier grooten handel om zout te laaden / en gemeenlyk legt hier een Oorlogschip tot een wacht voor onze schepen en barken / die komen om het in te neemen ; en naar men my gezegd heeft / zyn 'er jaaren dat 'er wel 100 baartuygen tot dien eynde hier komen. Het kost niet dan arbeyd om het 'samen te schraapen / en het uyt de pan te haalen / uytgenomen dat men het voerloon betaalt ; en dat bedraagt maar weynig / want de inwoonders hebben menigte van ezels / voor welke zy niet veel anders te doen hebben / dan het zout uyt de pannen te dragen / in 't seizoen als de schepen hier zyn. De inwoonders beladen en dryben hunne ezels zelve / dewyl zy gaern te werk gesteld worden / want zy hebben naauwlyks eenigen anderen handel om een stuyver mee te verdienen.

De Pan is niet boven een halve Engelsche myl van de plaats daar men land / 30 dat de ezels al meenig een gang op een dag gaan. Zy hebben een geset getal van gangen heen en weer / 30 wel 's voormiddags als naa de middag / 't welk de meesters deezer lastbeesten niet zullen te blyven gaan.

Van de plaats daartoe aan land treedt legt een schuyt / om 't zout in te neemen / zynde egyptisch tot dien eynde gemaakt met een verdek dat van het achtersteben af een derdepart van de schuyt bestaat / alwaar dan een kap gemaakt is die ontrent twee voeten hoog boven 't dek opreys / en zeer dicht gebreeuwd is. Het gebruyk daarvan is om te beletten dat de baaren

Zout
schuyten.

niet in de schuyt staan / als zy met het sieben na de strand legt om zout in te neemen / want hier gaat doorgaans een zwaare zee ; en als de schuyt dus met het sieben na den oever legt / dan bloeit de zee over 't achter end / en zou de schuyt haast met water vullen / indien deeze kap / die op het verdik staat / de baaren welke daar op komen / niet stuitte / enze ter wederzijde weer in zee deed loopen. Om nu de schuyt dus recht met het sieben na de strand te houden / staan 'er twee sieplen in de schuyt / de eene aan 't voorsteven / en de andere in 't midden tegens de kap aan / en een voet hoog daar boven opsteekende. Boven op elke sipl is een groote keep / daar een dik touw in leggen kan / waarvan 't eene end vastgemaakt wordt aan een paal die op de strand staat / en 't ander aan een dreg of anker diep in zee leggende. Door dit touw kan men de schuyt af en aanhaalen / en de sieplen dienen om haar voor overzwaaijen na de eene of de andere zijde te bewaaren / als men het touw maar gespannen houdt ; want als dat niet was / zouden de zeebaaren de schuyt haast met water vullen / en aan stukken slaan. Doch om zulks voor te komen / en haar te siebiger te houden / zyn 'er nog twee touwen / die van de eene zijde tot de andere gaande / de schuyt / wanneer de roebanken gelegd zyn / zo vast en sipl binden / dat de banken niet verwijken / noch de zijplanken inbuigen kunnen. Van zyn 'er nog andere touwen die over langs geschooren worden / en ook rondom de schuyt gaan / welke met rottingen zo sipl gedraaid worden / dat zy aldus van alle kanten gegord / niet bezwijken kan. Twee mannen zyn genoeg om deeze schuyt in en uyt te haalen / en het zout / het welk in zakken aan gebracht wordt / in te neemen / en 't 'er weer uyt te arbeiden. So dja als de schuyt dicht genoeg aan land is / staat hy / die by de kap staat / het touw ter stond een keer om de sipl / waardoor dan de zee haar niet kan wenden. En als de twee mannen de laading ingenomen hebben / haalen zy uyt na zee / tot dat zy buyten de barrening komen / alwaar zy het zout dan over doen in een boot die het na 't schip voert. Zonder zulk een gegorde boot zou men daar niet wel kunnen laaden ; want hoewel het water op de reede taamelijk effen is / echter stort 'er een zwaare zee op de strand / zulks dat alle schepen die hier komen / zich van zo een schuyt behoorzen te voorzien ; want de inwooners hebbenze niet. Ik heb deeze soort van schuyten te omstandiger beschreeven / omdat zy dienstig kunnen zyn op alle plaatsen daar een holle zee op strand gaat / gelph als op beele opene reeden in Oost- en West-indië / alwaar ze ook wel te pas zouden komen / hoewel ik ze daar nooit gezien hebbe.

Doorgaans is het eiland Mayo doer en onbruikbaar / en het beste gedeelte daarvan is maar een schraale landsgdout. Op de zandbijk die de Zoutpan beslupt groeit een soort van Zydekattoen / en een plant die langs de grond kruippt / en zich uytbreidt gelph een wyngaard / maar met dikke bledde bladen. Het Zydekattoen groeit aan heesters van drie of vier voeten hoog / in doppen zo groot als een appel / maar langwerpig van fatsoen / welke als zy ryp zyn zich aan 't eene end ontsluyten / en van langzaamethand zich in vieren scheyden. Doch met de eerste opening vertoont zich het katoen / 't welk tot het vullen van matrassen zou kunnen dienstig zyn / maar anders.

Zyde-
kattoen.

andere is 't niet meer waard / dan dat van den grooten kattoenboom. Ik nam eenige van deeze doppen eerze nog ter dege ryp waaten / en lepdeze in myn kist / en na twee of drie dagen bevond ik dat ze open gebosfen waaten / en 't kattoen uytgeworpen hadden. Andere bond ik met touwtjes vast / zo dat de doppen niet open gaan konden ; maar weynig dagen daar naa / zo dra als ik het touwtje maar een weynig los maakt / bosft de dop / en het kattoen daartuyt / vliegende door een kleyn gaasje / eben als het week uyt een appel die te braaden legt / tot dat alles uyt de dop was. Ik zag diergelijck kattoen naderhand te Timor, alwaar het in November ryp was ; maar nergens anders op alle myn reizen. Doch in Brasilië heb ik twee andere soorten van 3de kattoen gebonden / 't welk ik hier naa beschrepen zal. De rechte kattoenheester groeit hier ook / maar niet op de zand-dyk. Ik zag 'er eenig kreupelbos van / dicht aan de strand ; maar meestendeels wordt het geplant in 't midden van 't epland / alwaar de ingezetenen woonen ; want kattoen lynwaad is hunne voornaamste reedery , maar nogtans is 'er geen groote overvloed van dit katoen. Op dit epland syn ook eenige boomen / maar niet ontrent de zee / alwaar men alleenlyk eenig kreupelbosch ziet tegen de 3de der bygelegene bergen ; want het land / gelyk ik reeds gezegd heb / legt vry hoog boven de zee.

Het aardryk bestaat meestendeels uyt zand / of uyt een losse krupmelachtige steen / zonder eenige versche meiren / of stroomen / om het te bevochtigen / 't welk alleenlyk geschiedt door nagregens in het nat seizoen / die zo dra afloopen als zy neervallen / uytgenomen dat 'er een kleyne bron in het midden van 't epland is / waaruyt een kleyne waterstroom ontspringt / die door een dal tusschen de bergen heene vloeit.

De ingezetenen woonen in drie dorpen / waarvan elk eene kerk en eenen Priester heeft ; en deeze dorpen leggen 6 of 7 Engelsche mylen van den weg af. Pinose word gezegd het voornaamste te syn / en heeft twee kerken ; St. Jans komt daar naast aan ; en Lagoa is het derde. De huizen syn kleyn en laag / en voortz heel slecht. Het timmerhout dat men hier gebruykt is van bygeboomen / also 'er geen andere boomen bequaam daartoe syn. De sparren syn een soort van rottingen. De vruchten van dit epland syn voornaamelyk byggen / en water-meloenen. Men heeft 'er ook een soort van Turksche boonen en pompoenen. De Vogels syn de Flamingo, Curlews, en Guineese hoenders / welke daar Gallina Pintada genoemd worden. Maar op Jamaika, alwaar ik die vogels ook op de dorre veldlanden en in de bosschen gezien heb / noemt menze Guineese hoenders. Zy schynen een soort van patrijzen te wezen / en syn wat grooter dan onze hennen / hebbende lange beenen / waardoor zy snel loopen konnen. Zy konnen ook vliegen / doch niet verre / hebbende groote zwaare lyben / en maar korte vleugels en korte staerten / gelyk doorgaans die vogels hebben welke niet veel vliegen ; want de staerten dienen hen in 't vliegen en wenden / gelyk een roer aan een schip. Deeze vogels hebben dikke en sterke / en nogtans scherpe bekken / en vry lange klauwen. Zy binden hunne kost op de grond / 't zy door wormen uyt de aarde te schraapen / of sprinkhaanen op te plukken ; hunne vederen

Aardryk

Guineese
hoenders.

zyn gespikfeld met een donker en ligt graauw; en de spikfelds zo geregeld en senpaarig / dat zy 'er mooyer uitzien dan veele vogels die cielpker veeren hebben: hunne halzen zyn dun en lang; en hunne koppen kleyn. De haanen hebben een klepne kam / die zeer hard is / en van koleur als de dop van een dzooge okkerniet; ter wederzyde van de kop is een klepne roode lel / neerwaarts hangende; maar die hebben de hemmen niet: Zy zyn zo sterk dat men ze niet houden kan / en zeer stout: hun vleesch is zeer malsch en zoet; en in sommige zeer blank / alhoewel dat van andere byzyn is / doch daarom evenwel goed van smaak. De ingezetenen vangenze met honden / die ze t'allen tyd weeten te vatten / doordien ze daar in menigte zyn / somtyds twee of drie honderd in eene trop. Men wierden 'er etlyke leebendig aan boord gebragt / en zy tierden heel wel in 't schip / sommige 16 of 18 maanden lang: als menze jong vangt / kan menze zo tam maaken als onze hoenders. De Flamingo heb ik reeds beschreeven in myne Reystogt rondom de werrelde. Daar zyn ook andere soorten van vogels / als duiven / tortelduiven / Miniotas / zynde zekere landvogels / zo groot als kraaijen / van een graauwe koleur / en goed tot spyze; Kruisas, insgelyks graauwkleurde vogels van zodanig een grootte; en nog een andere graauwe slach / die men niet dan by nacht ziet / (moogelyk is 't eene soort van uplen /) en welke gezegd worden zeer goed te zyn voor lieden die de teering hebben / wordende van andere niet gegeten. Rabeks zyn groote graauwe eetbaare vogels / met lange halzen en pooten / gelyk Reyggers; voorts is 'er veel kleyn gebogelte.

Beesten.

Van Land-gebiedte heeft men 'er geeyen / en ezels by menigte. Toen ik te voore hier was / wierdt 'er gezegd dat 'er veele bullen en koeijen waren; maar de zeeroovers / die deeze eplanden sedert zeer hebben geplaaagd / hebben het getal daar af zeer verminderd / en de inwooners zelfs niet verschoond / want toen ik daar nu laats was / was de Gouverneur van Mayo maar onlangs te vooren daar weer gekomen / zynde een jaar of twee met die roovers omgeboerd geweest.

Visch.

De zee is 'er overvloedig van visch voorszien / als Dolsphen / Bonetas, enz. Ook is 'er een goede baai om met een net in te visschen / gelyk ik ook verscheppenmaal deed / haalende eens zes dozyn visschen te gelyk op / alle anderhalf of twee voet lang. Men vindt 'er ook byzyn visschen / en een klepne soort van walvisschen / die zich doorgaans dagelyks eens op de reede laten zien.

Schildpadden.

Ik heb in myne Reystogt rondom de werrelde gezegd dat de maanden May / Juny / July / en Augustus / welke het nat seizoen uptmaaken / de tyd zyn dat de groene schildpadden hier komen / en aan land gaan om haare eyeren te leggen. Het is iets dat my aanmerkens waardig duikt / dat deeze schildpadden altyd / zo wel op de nooyder als zynder breedte / haare eyeren in de natste maanden leggen. Men zou moogen denken / dewyl de regens daar op sommige plaatsen zo zwaar neervallen / dat de eyeren deezer dieren daar doo bedurben zouden worden. Maar de regen / al is 't dat zy zeer zwaar is / wordt haast doo het zand / waar in de eyeren leggen / ingesooogen / en misschien zinkt ze zo diep niet eens neer als de eyeren / dy-
vende

vende de hitte also binnenwaards / waar door het zand heeter zou konnen
 zyn dan het te voor was. Doch wat ook de reden mag wezen / dat deze
 dieren hunne eperen in 't nat seizoen leggen / en niet in 't droog / 't is zeker dat
 de zaak zo geschiedt / gelyk ik meenigmaal heb gezien / en dat niet alleen aan
 de zee-schildpadden / maar aan alle tweeflachtige dieren die eperen leggen
 als Krokodillen / Alligatoers / Guanos / enz. De inwooners van dit Inboorlin-
 epland / zelfs de Gouverneur en de Priesters / zyn alle Swarten / met wol- gen.
 le op 't hoofd gelyk hunne Afrikaansche gebuurten / uyt welke zy moogelyk
 gesprooten zyn / alhoewel zy onderdaanen der Portugeezen zynde / hunne
 religie en spraak hebben. Zy zyn wakkere sterke menschen / de vrouwen
 zo wel als de mannen / bet en wel in 't vleesch / en de kinderen zo bol als
 brupnbisschen / alhoewel een vreemdeling zou denken dat het epland zo dor
 en onvruchtbaar was / dat het naauwlyks voedsel voor de inwooners zou
 konnen opleveren. Ik vroeg hoe veel menschen 'er wel op 't epland woon-
 den / en versond uyt eenen van de Paapen / dat 'er in 't geheel 230 zielen op
 waaren. De zwarte Gouverneur heeft zynen lastbrief van den Portugeesen
 Gouverneur van St. Jago. Hy is een goed slach van een man / en zo is al 't
 volk doorgaans goedaardig : van elken Schipper die hier komt om zout te
 laaden / verwacht hy een geschenkje / en wordt gaern eens aan boord genood.
 Zyn meeste tyd besteed hy by de Engelschen in het zout seizoen / 't welk zyn
 oogst is ; en alle de inwooners hebben dan gelegenhed om wat te verdienen ;
 want zelve hebben zy geene vaartuygen / en Portugeesche schepen komen
 'er niet ; ja naauwlyks eenige andere dan Engelschen daar zy voordeel van
 trekken ; zo dat zy / hoewel onderdaanen van Portugal / ons in een byson-
 dere achtinge hebben. Wy betaalen hen niets voor 't zout / maar wel voor
 hunnen arbeyd / en dien van hunne beesten / waarvoor wy hen eetwaaren /
 geld / en eenige oude kleederen geeven / waardoor veele maatelyk in den
 dos komen ; hoewel 'er ook zyn die byhang naakt gaan. Als 't seizoen der
 schildpadden gekomen is / waaken zy by nacht in de zandbaajen / om die
 dieten om te keeren ; en slaan tot dien eynde hier en daar hutjes / om zich
 voor den regen te beschutten. Dit is insgelyks een van de middelen waar
 door zy zich verzorgen ; want aan diten andere eplanden van Kabo Verde
 komen zeer veele schildpadden. Als dit schildpadden seizoen voorby is /
 hebben zy wepnigte doen / dan op de vogeljagt te gaan / en Gulneese hoen-
 ders te vangen / en voortz hunne plantazien te bezorgen. Hierdoor hebben
 zy 't geheele jaar lang de eene of de andere bezighepd / waardoor zy aan de
 kost komen. Als iemand van hen gaern eens te St. Jago wil wezen /
 moet hy verlof daartoe verzoeken van den Gouverneur / om met een En-
 gelsch schip dat derwaards gaat over te baaren ; want alle schepen die
 hier zout laaden / moeten St. Jago aandoen om water / dewyl hier in de
 baai niets / dat drinkbaar is / te bekomen is. 't Is waar / een halve En-
 gelsche myl van de plaats daar men aan land gaat / is een put van brak-
 achtig water / 't welk de ezels drinken / maar voor de menschen is 't
 niet goed. De Ezels zelve zyn op eenige deezer eplanden ook een koop-
 manschap / en sommige van onze schepen komen enkelyk hier / om

om zulke dieren in te neemen/ en na Barbados en andere van onze volkplantingen te voeren. Ik bleef te Mayo zes dagen/ en nam 7 of 8 ton zout in boor myne reyse/ binnen welke tyd nog eenige andere schepen op de reede quamen om zout/ het welk zy na Terre-neuf zouden brengen.

Den 19^{den}. February/ 's morgens ontrent een uur/ ligteden wy 't anker en zeyden van de reede van Mayo, om water in te neemen te St. Jago, 't welk 5 of 6 mylen westwaard daarbandaan legt. Wy zeyden langs 't eyland St. Jago, voorby de haven aan de oost-zyde/ waarvan ik in 't eerste deel myner reysstogten gemeld heb/ en 't welk Praya genoemd wordt/ alwaar sommighe uytgaande Engelsche Oostindische schepen aan doen/ doch nu zo veel niet als boor deezen. Wy zagen de schans op den berg/ nevens de huizen en kokosneuteboomen; maar ik was ongenuegen om 't anker daar te laaten vallen/ omdat ik vermoedde dat 'er aan de zuidwest-zyde van 't eyland/ by 't steden St. Jago, beter water was. 's Morgens ten 8 uren zagen wy de schepen op de reede/ hoewel wy 'er nog drie mylen af waaren; maar wy moften veele uren lang labieren/ eer wy 'er inguamen/ omdat de winden zo ongestadig waaiden/ gelyk het doorgaans gaat aan de luidve zyde der eylanden die hoog leggen. Gelykelyk quamen 'er twee Portugeese boots die ons inboegferden/ zo dat wy 's naammiddags ten drie uren ten anker quamen/ en het steedje beschouwden. Wy vonden hier twee Portugeese schepen/ die na Brazil gingen/ en welker boots ons in geholpen hadden; en een Engelsche pink/ welke zels aan een dezer eylanden ingenomen hebbende/ die na Barbados zoude brengen.

Den volgenden morgen ging ik met myne Officieren aan land by den Gouverneur/ die ons met eenig supkergebak onthaalde. Ik gaf hem te verstaan/ dat ik voornaamelyk gekomen was om water in te neemen/ en dat ik ook wel eenige verbersching van gebogelte wilde hebben. Hy antwoorde my dat ik welkom was/ en dat hy 't volk van de plaats bevelen zoude hunne waaren in zekere huys te brengen/ alwaar ik myne gading konde koopen. Ik zeyde hem dat ik geen geld had; maar dat ik wel een gedeelte van 't zout/ dat ik van Mayo had gebragt/ bezwipelen wilde. Hy herzeyde daar op/ dat zout wel goede waar was by 't volk/ maar dat/ zo ik eenig vee wilde koopen/ ik 'er geld boor geeven moft. Ik liet my hoozen dat ik my met misshoopvogels wel genoegen zoude. De Gouverneur beval hierop aan eenen roeper/ dat hy door 't steedje zou gaan/ en aan 't volk bekend maaken/ dat zy op zulken plaats mogten komen met gebogelte/ en koozen om het voeden/ en dat zy zout in de plaats daarvan bekomen konden. Ik zond toen na myn schip om zout/ en beval aan eenige van myn volk om 'er bogels en maiz tegen te ruplen/ terwyl de andere water innamen. Dit is 'er de vrucht van dat zy zelve geen vaartuygen houden; waardoor zy blyde zyn zout van hunne eigene eylanden van vreemdelingen te koopen/ omdat zy niet in staat zyn van 't een eyland na 't ander te kommen vaaren.

Het steden St. Jago leyt aan de S. W. zyde van het eyland op de 1100ste

moeder bzeete van 15 graaden / en is de verblyfsplaats van den Opper-
 Gouverneur / en van den Bisschop van alle de eplanden van Kabo Verde. Stand van
St. Jago.
 Het steeftje staat aan de 3de van twee bergen / tusschen welke een diep
 dal is van ontrent 600 voed breed. In het dal by de zee is een ongere-
 gelde straat / met huizen ter wederzijde / en een waterloop / die in een
 zandbaai stroomt / alwaar de zee gemeenlyk slecht en effen is / zo dat
 men daar bequaamlyk aan land komen / en water inneemen kan / al-
 hoewel de reede klippig / en niet goed voor schepen is. Even by de plaats
 daar men aan land gaat / is een schansje dat schier met de zee gelijk legt /
 en alwaar altoos een wacht is. Op den top des bergs / boven het steeftje /
 is insgelijks een schans / die naar dat men by den muur die men van
 om laag ziet / kan afmeten / al by groot moet wezen. Daar legt een
 nig geschut / maar hoe veel stukken is my onbekend / als mede wat dienst
 die schans kan doen / 't en 3p ze alleen dient om te bezetten. Het steeftje
 bestaat uit ontrent 300 huizen / alle van ruuw steen gemaakt ; daar is
 ook een konbent en eene kerk.

Doorgaans is het volk zwart / of van een gemengde kleur / uitge-
 nomen eenige van de voornaamste / als de Gouverneur / de Bisschop /
 eenige Edelieden / en etlyke van de Priesters / want sommige zyn ook
 zwart. Het volk dat ontrent Praya woont is diesachtig / maar die van
 St. Jago, zynde onder 't oog van den Gouverneur / zyn geschikter / hoe-
 wel doorgaans arm / om dat 3p wepnig te doen hebben. Zesalve een-
 nige schepen die by gebal komen / ziet men 'er jaarlyks ook een Portu-
 gees schip of twee / welke na Brasilië vaarende / dit epland aandoen. 3p
 verzorgen hen met eenige Europeesche waaren / en neemen in betaaling
 daar van hun reedzel / zynde gestreept kattoen / 't welk 3p na Brasilië
 voeren. Ook komt hier een schip van Portugal om suiker ; want men
 zegt dat 'er verscheidene suikermaakerpen op dit epland zyn ; vanwaar
 jaarlyks 100 ton verzonden worden ; ook wast 'er veel kattoen / waar
 van de inwooners zichzelve kleden / en daarenboven veel na Brasilië
 zenden. 3p hebben Wynngaarden / van welken 3p eenige wyn maaken ; Vruchten.
 maar de Europeesche schepen brengen 'er hen die beter is / alhoewel 3p
 van den eenen zo wel als van den anderen maar wepnig gebruikken.
 Hunne voornaamste vruchten / behalve de Plantains die 3p in menigte
 hebben / zyn Gran-appelen / Limoenen / Citroenen / Meloenen / (te
 weeten Muskus- en Water meloenen) Limoen-appeltjes / Guavas /
 Ganaat-appelen / Queepeeren / Blaa-appelen / en Papas.

De Blaa-appel is ontrent zo groot als een Ganaat-appel / en bykans Vlaa-
 van de zelfde kleur. De schil is van dikte tusschen die van een Ganaat-appel.
 en een Granje-appel / wat zachter dan deese / en echter broffer dan die ;
 het vles is met geregde knobbels of uwpuplingen / en het binnenste is
 een wit zacht merg / zeer zoet en lieflyk / gelijkende zeer wel naar eene
 blaade / zo wel in kleur als in smaak / vanwaar onze Engelsche die
 vrucht den naam van Blaa appel gegeven hebben : in 't midden zyn
 eenige wepnige zwarte pitten of korels / maar geen klokhuyf. De
 boom

boom waarom deeze vrucht groeit is ontrent 300 groot als een Queepeerboom / en heeft lange / smalle / en dichte takken / die zich wyd uytstrekken / en aan de enden van sommige dezer telgen groeit de vrucht aan eenen dunnen en taajen steel van 9 of 10 duymen lang / hangende diep neerwaards door haar gewigt. Een groote boom van deeze soort draagt zelden meer dan 20 of 30 appelen. Deeze vrucht groeit in de meeste landen binnen de Zonnekeerkringen: en hoewel ik in myne voorige reysbeschryvingen niets daar af gemeld hebbe / heb ikze echter dooz geheel Westindie / 30 wel op 't vaste land als op de eplanden / alsmede in Brasilië en in Oostindie gezien.

Papa.

De Papa vind men ook in alle deeze eplanden / alhoewel ik die tot nog toe niet beschreeven heb. Het is een vrucht ontrent 30 groot als een muskus meloen / hol / en van satsoen en kleur / 30 wel van binnen als van buyten / schier eveneens: uytgenomen dat in 't midden in plaats van platte pitten / welke de Meloenen hebben / in deeze een hand vol zwarte zaadjes zyn / ontrent 30 groot als een peperkoorn / ook gelyk de smaak op de tong eenigins daar naat. De vrucht zelve is zacht en malsoet als ze ryp is / maar nog groen zynde is ze hard en onsmakelyk; doch alsdan by pekeld spek of offensbleesch gekookt / is ze goed in plaats van raapen / en niet minder van smaak. De stam by de voet is anderhalf of twee voet dik in den middelpun / en groeit spits opwaards / hebbende geene takken / maar alleenlyk groote bladen / groeiende aan steelen die uyt den stam spruyten. De bladen zyn rond en aan den rand gekarteld / zynde korter of langer van steel / naar dat ze dichter of verder van den top groeijen. Zy beginnen uyt den stam van den boom te spruyten 6 of 7 voeten hoog van de grond / zynde de stam 30 veyre haal; maar na boven opwaards groeijen de bladen dikker en grooter / en zyn boven aan den top heel dicht en breed. De vrucht wast alleenlyk tusschen de bladen / en meest daar die dichtst groeijen; zulks dat deese Papas boven aan de top 30 dicht aan malkander gerist zyn als moogelyk is; maar langer na beneden / daar de bladen plst zyn / is de vrucht grooter / en 30 als ik die reeds beschreeven heb: doch boven aan de top valt ze kleyn / en niet grooter dan een gemeene raap; maar de smaak daar van is eveneens als die van de groote

Beesten.

't Dooznaamste Landgedierte bestaat in ossen / welke men zegt dat 'er veel zyn / hoewel men ons 20 rypsdallders voor 't stuk afespchte. Daar zyn ook paerden / ezels / muylezels / herten / geiten / verkens / en meer katten met zwartetroonien. De vogelen zyn / haanen / hennen / eenden / Guineese hoenders tamme en wilde / parrekiten / papegaaijen / duiven / tortelduiven / reyggers / balken / klapbangers / enz. De visch is de zelfde die men aan 't epland Mayo en de andere eplanden heeft / en 30 vindt men ook op de andere eplanden 't zelfde gedierte; maar sommige eplanden hebben wepland vooz etlyke beesten / 't welk de andere niet hebben; en 30 heeft men ook op sommige / inzonderheyt dit van St. Jago / meer geboimte vooz de vogelen / en graanen of vruchten tot hunne spyz / dan op de andere.

De

De reede van St. Jago is een van de ergste daar ik ooit geweest ben; want Reede van daar is geen zupbere grond voor meer als drie schepen / en dan moeten ze St. Jago. nog vry dicht aan malkanderen leggen / en een daar van dicht aan de strand. Ik zoud' er niet gekomen hebben / had men my niet gezegd / dat het een goede en bepligte plaats was; maar ik bevond het geheel anders / zo dat ik maar verlangde om weg te raaken. Kapiteyn Barefoot, die daar ten anker quam terwijl ik 'er lag / verloor op een oneffen grond twee ankers / en ik raakte der een klepne quyt. Het eyland Fogo kan men 7 of acht mylen verre duppeldyk van deeze reede zien / en in den nacht zagen wy buurtblamen die uyt de toppen van 't gebergte slikerden.

II. HOOFDSTUK.

Des Schryvers vertrek van St. Jago; zyne koers, de winderen, en 't passeeren van de Linie. Zeylt na Allerheyligen Baai in Brasilië: zyne komst aldaar. Van de Forten, Reede, Stand, Stad, en Gebouwen in die Baai: De Gouverneur, Schepen, Kooplieden, en Waaren die van en na Europa gevoerd werden. Het seizoen voor de Europeesche schepen; Koir-kabels. Van den handel op Guinee, en de Walvisvangst. De Inwooners, konstenars, slaaven; de Landsdouw, 't Gewas, Mangroves, Baster Kokos, en Zydekattoen-boomen: Derzelver Vruchten, Palmbeezyen, Wortels, en Kruyden. Het wild en ander Gevogelte. Van Beesten, als Paerden, Luypaards, Slangen, Waterhonden, Zeevisch, Schilpadden, &c.

Naa dat ik myne dingen aan de eylanden van Kabo Verde berzichte had / begon ik op myn vertrek te denken. Ik oordeelde het noodig nog eens aan een beboemde plaats in deeze groote zee aan te doen / daar myn volk zich eens kon verberfchen / en gelegenhed mogt vinden om zich van eenige noodwendigheden te verzorgen. Want naardien myn voorneemen was na Nieuw Holland te zeilen / en dat naa zulk een langen togt daar niet anders dan versch water te haalen zoude zyn / indien wy 't 'er nog maar bekomen konden / zo dacht ik dat het best was een haven in Brasilië aan te doen / en my daar te voorzien van 't gene ik verder mogt van noode hebben. En behalve dat ik gaern wilde dat myn volk zich verberfchen zoude / zo beoogde ik daarmede ook hen van lang-

3aamerhand tot zulke moeilijpheden te gewinnen / diemen op deeze togt te verwachten had / naamelyk naa zulk een gewest der wereld waaraf zy e'eenemaal onkundig waaren; want niemand van hen / uytgenomen twee jonge maats / hadden ooit de Linie gepasseerd.

Vertrek
van St.
Jago.

Met dit voornemen zeilde ik van St. Jago op den 22sten, February / met O. N. O. en N. O. winden / schoon weder / en een heldere koelte. Wy stelden onze koers Z. Z. O. half Oost / tot dat wy quamen op de breedte van 7 graaden 50 min. / alwaar wy zulk een kabbeling in de zee aantroffen / als of'er een gety of sterke stroom ging / welke tegen de wind opzettende / zulk een gekabbel veroorzaakte. En deeze stroom duurde tot dat wy quamen op de breedte van 3 graaden 22 min. Geduurende deeze tyd zagen wy eenige Bonetas / en Haagen / en bingen'er ook een. Wy hadden den rechten Passaad-wind / waajende met een braave koelte ypt den Noordooften / tot dat wy quamen op de breedte van 4 graaden 40 minuten / ten Noorden / en toen veranderde de wind / 30 dat wy nu en dan een helder koeltje / en somtyds een dondervlaag hadden. Wy waaren broosten van St. Jago 4 graaden 54 min. / toen wy op 3 gr 2 min. Noorder breedte quamen / alwaar het gekabbel ophieldt; en wy waaren broosten 't gemelde epland op de lengte van 5 gr. 2 min. De wind schabielde toen tusschen Zuyd ten Oosten / en Oost ten Noorden / met klepne koeltjes / veelvuldige kalmten / zwarte wolken / en veel regens. Op de breedte van 3 gr. 8 min. N. en de lengte O. van St. Jago 5 gr. 8 min. hadden wy de wind van Z. Z. O. tot N. N. O. doch slaauw / en dikwils met stilten. Terwyl de kalmten duurden hadden wy gelegenheyt om te zien wat weg de stroom liep / en wy bevonden dat ze N. O. ten O. aanging / 12 Engelsche mylen in 24 uren; 't welk een halve Engelsche myl in een uur was / en geensins 30 sterk als te vooren. De regens bleeven ons by poozen by tot op de breedte van 1 gr. 0 min. met klepne koeltjes tusschen Z. Z. O. en Z. O. ten O. / en somtyds stilte. Naderhand hadden wy den wind tusschen Zuyden Z. Z. O. / tot dat wy de Linie passeerden / met slaauwe winden / kalmten / en redelyk mooi weer. Wy zagen weynig andere visschen dan byzpn-bisschen / en die in menigte; doch wy bingen'er maar een van.

't Passeer-
ren van de
Linie.

Het was den 10^{den} van Maart O. S. ontrent de tyd dat dag en nacht even lang was / toen wy den Ebenaar passeerden / hebbende al den tyd van 4 gr. 40 min. Noorder breedte / alwaar de rechte Passaad-wind ons beriet / een holle zee ypt den Zuydooften / en eenige onbestendige koeltjes meestendeels ypt het Zuyden gehad; 30 dat wy maar langzaam na 't Zuyden ophroepen. En alhoewel wy nu en dan ypt het Oosten een wind kregen / niettemin poogde ik 30 veel als doenlyk was na 't Zuyden op te zeplen / dewyl ik by de Linie niet anders dan onzekere winden / stilten / regens / en dondervlaagen te ontmoet zag / die niet alleenlyk onze koers zouden verzaagen / maar ook ziekten onder myn volk veroorzaaken / inzonderheyt zulke die slecht van bloeding doozien / of te luy waaren om een droog heind aan te trekken / als zy doornat van den te-
gen

gen waaren. De hitte van 't weer maakte hen achteloos daar ontrent / zo dat zy / als ik hen een soopje brandewyn gaf / en belastte zich te ver-
dooogen / maar met hunne natte kleeren in de hangmatten gingen leggen;
en als zy 'er dan weer uytquamen / hadden zy een bangelucht over zich /
en hunne hangmatten stonken; 't welk iets is / waar tegens de Klap-
teps of Schippers / die de Linie passeeren / wel zorg moogen draagen
zo veel als zy komen / voornaamelyk als 'er een maand mee heen loopt
eer zy uyt den regen komen / gelyk het veeltyds in Juny / July / of
Augustus geschiedt.

't Gene ik alhier wegens de stroomen / winden / kalnten / enz. ge-
zegd heb / kan dienen tot verder verklaaringe van 't gene ik vooz deezen
in 't algemeen daarvan heb aangemerkt / inzonderhepd wegens 't passe-
ren van de Linie / in myne verhandelingen van de Winden : in welke aan-
merkingen deeze togt my nog meer versterkt heeft / gelyk ik zulks hier
en daar in 't voozbyggaan zal aanwysen. Ondertusschen kan ik van die
aanmerkingen zeggen / dat het vertrouwen 't welk ik 'er op selde / my tot
grootte verligthige diende gedurende deeze moeilypke reyse / waarin de
onkunde en halferrighepd van sommige / die onder my stonden / my veel
moette baarden; schoon zy altoos bevonden / en somtyds gedwongen waa-
ren te bekennen / dat het my zeiden blyten myne gissing ging / wanneer ik
hen voozghands gezegd had / wat winden wy op zulke en zulke plaatsen
krygen zouden.

Toen ik eerst van St. Jago voer / was myn voozneemen na Pernambuk
te zeilen / dewyl die plaats tot myn oogmerk dienstig was om haaren
stand / als leggende dicht aan de upterste hoek der KAAP van St. Augu-
styn, het oostelykst voorgebergte van Brazilië, waardoor zy niet alleen
grooter voozdeel van de zee-winden geniet / en gevolgelyk gezonder is dan
andere plaatsen na 't Zuyden / maar met eene ook minder bloot staat vooz
de zuyder Passaad winden / die een half jaar op deeze kust waaijen / en
nu op handen zynde / my hinderlyk zouden kunnen wezen. Hierby quam
nog / dat ik hoope had Pernambuk spoedigst te zullen bereyken / als zyn-
de naast in mynen weg en koers; en dat ik gemaklyker vandaar zuyd-
waards zou kunnen vaaren dan van Bahia de Todos los Santos, of van Rio
de Janeiro.

Maar onaangezien ik voozgenoomen had myne koers dus te neemen /
rechter wierd ik 'er in verhinderd door de wederspannighepd van eenigen
op myn schip / inzonderhepd een vooznaam Officier / die myn volk voozdach-
telyp misnoegen in 't hoofd blies / en hen een party valsgheden wpsmaakte.
De kalnten / en 't omloopen van de wind / het welk ons / volgens my-
ne verwachting / in 't passeeren van de Linie / bejegende / maakte zul-
ken / die hier van onkundig waaren / byna sjaanwghartig om de togt te
vervolgen / als achtende dat wy nocit in staat zouden zyn om de KAAP
van St. Augustyn te boven te komen. En hoewel ik hen zeyde / dat als
wy ontrent die graaden bezuyden de Linie zouden gekomen zyn / wy
dan weder een rechte Passaad wind uyt den Noozdoosten zouden heb-
ben /

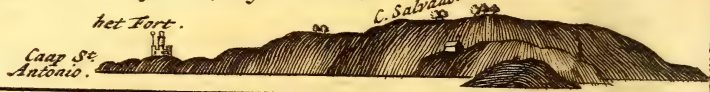
ben/ die ons na dat gedeelte van Brasilië zoude voeren daar wy wezen wilden/ echter wouden zy 't niet gelooven/ vooz dat zy 't zo bevonden. Ondertusschen was die Officier/ welke zich op'toerig aansielde toen wy na Santa Cruz gingen (vooz 't welk hy vergiffenis van my verzocht had) weder zo beyre tot mynterp verballen/ dat hy myn volk tegen my opmaakte/ nademaal zy uit zichzelf reedts zwaarhoofdige waaren/ en een afkeer hadden van een lange en onbekende togt; zo dat ik vooz een opstand beducht zynde/ genoodzaakt was hem zyne kooi tot een gevangeniss te geeven. Ik meld dit alleenlyk tot myn eegene verdediging/ dewyl ik tot vooztsetting van myne reyse my somtyds meer naar de gesteltenis van myn scheepsvolk boegde/ dan dat ik myn eygen oordeel en ondervinding opvolgde. De wanorde/ waarin myn schip was/ deed my toen denken/ dat Pernabuk geen bequaame plaats vooz my was/ omdat men my gezegd had/ dat de schepen daar twee of drie maanden van de stad ten anker lagen/ buyten 't bereyk van enige schans; zo dat het misnoegde volk/ als ik aan land was/ gemaklyk het anker gekapt/ en met het schip doorgegaan konde hebben; dewyl veele van hen reeds een voozneemen lieten blyken van weder na Engeland te keeren; en sommige opentlyk verklaarden dat zy niet verder dan Brasilië gaan wilden. Ik veranderde derhalve van koers/ en stierde 't na Bahia de Todos los Sanctos, of Allerheyligen Baai, alwaar ik de bystand des Gouverneurs/ indien de nood het vereyschte/ hoopte te hebben/ om myn schip tegen eenige mynterp te verzekeren; want ik was reeds genoodzaakt altoos op myne hoede te zyn/ en met die van myne Officieren/ welke ik betrouwen kon/ met kleyn geweer op 't kampanje te slaapen/ naardien het in de kajuit naauwlyks beylig vooz my was/ omdat de oproertige Officier zulk een gevaarlyken aanhang onder myn volk verkreegen had.

Komst
aan Brasilië.

Op den 23sten. van Lentemaand zagen wy 't land van Brasilië. hebende naa dat wy sedert het passeeren van de Linie den rechten passaadewind bekomen hadden/ zeer schoon weer/ en heldere koeltens/ meesfendeels O. N. O. gehad. Het land dat wy zagen was omtrent 20 mylen benoorden de Bahia; weshalven wy zuidwaards langs de strand zepden. De kust is eerder hoog dan laag/ met zandoevers langs de zee.

Een wepnig landwaard in zyn veele spierwitte zandige plekken/ die zich als sneeuw vertoonen; en de kust doet zich zeer vermaaklyk op/ als zynde met bosschen en velden geschakeerd. De boomen zyn doorgaans niet hoog/ maar groen en weelig. Langs de zeeant zyn veel kleyne hupsjes/ welker bewoonders meerderdeels visschers zyn; die zich in zee begeeben op blotten van verscheptene balken aan een gehecht/ voerende twee masten met zeplen daaraan. Op elken vlot zyn twee mannen/ aan ieder end een/ alwaar zy op kleyne laage bankjes zitten te visschen/ een twee korven by zich hebben/ die aan de masten hangen/ zynde de eene om mondkost/ en de andere om visch in te doen. Veel van

N° 1. Conception van de A. Maria. N.W. ten N. 30° 	N° 2. Het land bezuyden de kapel gaande na Bahia.
N° 3. Vertooning van deeze kape W $\frac{1}{2}$ N. van C. Salvador op 3 mylen afstand. 	
N° 4. Vertooning van $\frac{1}{3}$ Myl van't Fort. het Fort. Caap S^e Antonio. 	
N° 5. Jesuiten Coll. De Hoofl Kerk Gouverneurs huys. Fort in de Staat. Kerk. Plaats om Water in te nemen. De kraan. Fort. Een ton. Anker grond op 4 vadem water. Bahia de todos los Santos Stad en haven. Het duytsche Fort. Een hoek van Land. Een plaat en ton. 	
N° 6. Tafel berg. O. ten N. Suiker brood. 	O. ten Z. $\frac{1}{2}$ Z.
N° 7. Suiker brood. Leeuws sturt. 	O. N. O. Tafel berg. dus vertoont zich de Kaap O. ten N. (A)
N° 8. (A) bezuyden den Tafel berg op ontrent 9 mylen afstand. O. ten N. $\frac{1}{2}$ O. 	O. Z. O.

van deeze vaartuygen waacen toen aan 't visschen / en twee daarban
quamen aan myn boord / van welke ik eenige visch kost. Maademi-
dag zeyden wy voor by een strek lands / alwaar op een vermaakelphen
heuvel eene kerck stondt / die aan de Maagd Maria toegewyd was / ver-
toonende zich / gelyk de pynst uytwyft.

Wy zeyden dus langs de kust tot aan den avond / en leyden 't toen
hy tot den volgen morgen. Ontrent twee uren daar naa quam 'er
een zepl uyt zee / 't welk ontrent een Engelsche myl te loefwaard van ons
ook ging byleggen. 's Morgens 't selve zeyende / beboden wy dat het
een Portugees schip was / insgelyks na Bahia gaande ; ik verzocht der-
halve van den Schipper dat ik eenen van zyne slieruppen mogt hebben /
om my binnen te lootsen ; maar ik kreeg tot antwoord / dat hy niemand te
missen had die bequaam daar toe was / maar dat hy voor my zoude inze-
len / en my also den weg toonen ; en dat indien het avond wierd eer hy in
de haven quam / hy om mynent wille een licht uytsteeken zoude ; doch
dat hy meende / zo 'er maar een maatschep koeltje was / voor den avond
te zullen binnen komen. Wy zeyden dan al zachtjes voort tot aan den
avond / en volgens zyne belofte hing hy een licht uyt / waarna wy slier-
den / peplende gestadig de grond. Ik hield al myn volk op 't verdek /
en liet een anker gereed houden om te laten vallen zo dra als 't noodig
was. Wy hadden tegen stroom / en verderden daarom zo weynig / dat
het ontrent middernacht was toen wy 't anker lieten vallen. Terstond
quam de Portugeese Schipper by ons aan boord om my te zien ; ik be-
dankte hem voor zyne beleefdheyt ; en zeker ik trof een eerbiedige beje-
gening aan niet alleen van hem / maar van alle andere van die land-
aard / welke zo hier als op andere plaatsen zich altoos gereed toonden om
my op alle voorballen dienst te doen. De plaats daar wy ankerden was
ontrent twee Engelsche mylen van de reede daar de schepen doorgaans
leggen ; maar de vreeze die ik had dat myn volk met het schip zoude door-
gaan / deed my spoeden om verlof van den Stadvoogd te bekomen / om
de haven te moogen inzeplen / en onder de andere schepen te leggen /
dicht by een van de schansen. Ik ging dan op den 25sten van Lente-
maand ontrent 10 uren 's morgens met het gety derwaards / wordende
geloofst door den opziener / wiens werk het is alle schepen van den
Koning van Portugal / die daar komen / op te voeren / en toe te zien dat ze
wel vertuypd zyn. Wy bracht ons recht tegen over de stad / aan de buyten-
kant van de haven / die toen vol schepen lag / ten anker / tot op ontrent
450 voeten na aan een klepne schans / die een halve Engelsche myl van de voor Bahia
strand op een tofs staat. Het gezicht van de haven kan uyt de pynst gezien ten anker
worden.

Bahia de Todos los Santos legt op 13 graaden zuyder breedte. Het is
de voornaamste stad van Brazilie , zo wel ten aanzien van de fraaiheyt
van gebouwen / als om de grootheyd der plaats / en den handel die 'er
gedreeven wordt. Het heeft een goede haven / die schepen van de groot-
ste last houden kan ; De ingang derzelve wordt beschermd door een sterke
schans

schanſen bukten de haven / genoemd St. Antonio; hoe het zich vertoonde; wanneer wy 'er 's naamiddags voor quamen / kan in de print gezien worden; en den volgenden nacht zagen wy lantaerns ten dienſt der ſchepen uphangen. Daar zyn nog andere klepner ſchanſen / die de haven beſtrekken konnen / en een van dezelfde ſtaat op een klip in zee / ontrent een halve Engeliſche myl van land. Alle de ſchepen die daar ankeren / moeten dicht voor by die ſchanſen paſſeren / en zy moeten haare legplaats neemen tot op een halve Engeliſche myl na tuſſchen deeze en een andere ſchanſen / die op een punt / aan de binnekant van de haven / ſtaat / en de Duytſche ſchanſen genoemd wordt / doch dicht aan de eerſte tegen over de ſtad / alwaar een goede vaſte grond is / en de meeſte beſchutting voor de zupde winden / die hier zeer fel waaijen; en door gaans ontrent April beginnen / maar in May / Juny / Julij / en Auguſtus hardſt waaijen; doch de plaats daar de ſchepen leggen / ſtaat niet meer dan drie ſtreken van 't kompas voor deeze winden bloot.

Behalve deeze is 'er nog een ſchanſen tegen over de huizen / ſtaande op den berg / waar op de ſtad legt. De ſtad beſtaat upt ontrent 2000 huizen / waarvan men het grootſte gedeelte upt de haven niet zien kan; maar zo veel als 'er zich aan 't geſicht voor doen / zyn met geboornite vermengd / en ſtaan op eenige hoogte / vertoonende zich zeer vermaakelyk / gelyk men upt de print eenigſins kan afneemen.

De Stad
Bahia.

In de ſtad zyn dertien kerken / Gaſthouzen / Konventen / en een Nonnen klooster / naamelyk / de Groote of Doinkerk / het Collegie der Jeſuiten / welke bepde in 't geſicht van de haven ſtaan / de Parochie kerken van St. Antonio en Ste. Barbara; de Franciſkaner kerk en die der Dominikaners; nevens twee Konventen van Karmeliten; een kapel voor de Zeebaarende aan de zee kant / alwaar de bootſ gemeenlyk aankomen / en de Matroozen hunne gebeden aanſonds doen; een andere kapel aan 't end van de regel huizen die langs den oever loopt; en een derde kapel voor ſoldaaten / aan de hoek der ſtad die van de zee aſlegt; voorts een gaſthuis in 't midden van de ſtad. Het Nonnenklooster ſtaat aan een upthoek der ſtad tegen 't veld aan / en in het ſelve zyn / 30 gezegd wordt / zeventig Nonnen. In deeze ſtad woont een Aartbiſſchop / die 'er een ſtraai paleys heeft; en het paleys van den Stadvoogd is ook een mooi gebouw van ſteen / hebbende een ſchoone upzigt in zee / hoewel van binnen maar maatelyk behuſſt. Doch ik heb beſpeurd / dat zo wel de Spanjaarden / als Portugeezen / in hunne volkplantingen bukten 's lands / gaern groote huizen hebben / maar ontrent het huſſt niet heel naauw zien / uptgenomen dat ſommige zich aan ſchilderpen wat vergaapen. De huizen in de ſtad zyn twee of drie verdiepingen hoog / de muuren dik en ſterk / van ſteen gebouwd / en het dak met pannen gedekt / ook zyn veel huizen met Balkons voorzien. De voor naamſte ſtraaten zyn alle met klepne ſteenen beſtraat. Ook zyn 'er pleynen op de aanmerkelykſte plaatsen der ſtad / en veel tuynen zo wel binnen in de ſtad als aan de bukten kant zynde beplant met ſmuytboomen / kuyden / ſalade / en veelerhande bloemen maar niet heel net of konſtig geſchikt.

De Stadboogd / die daar zyn verblyf heeft / heet Don Jan de Lancastario, zynde zo'er gezegd werdt afgedaald van ons Engelsch Lankaster Stamhups; en hy draagt uyt dien hoofde onze landaard ook eene achting toe / noemende ons zyne landsglieden. Ik wachtte hem verscheydenmaal op / en vond hem altoos heel vrydelph en beleefd. Hier leggen ontrent 400 soldaaten in bezettinge / die doorgaans optrekken / en zich oefenen / op een groot pleyn vooz 't hups van den Stadboogt; ook woht hy dooz veele van hen verzeeld / wanneer hy uytgaat. De soldaaten zyn satsoenlyk gekleed in byzyn linnen / 't welk in die heete landen veel beter is / dan wolle; echter heb ik nooit eenige in linnen gekleed gezien dan hier. Behalve de soldaaten in dienst / kan hy met der haast eenige duyzend mannen in 't geweer brengen als de nood het vereyscht. Het Magazyn is aan de buyten kant der stad / op een klepne hoogte / tusschen het Nonnenklooster en de kerk der soldaaten: Het is groot genoeg om 2 of 3000 baten buskruid te bergen; maar ik verstonde dat 'er zelden meer dan 100 / ja somtyds maar 80 baten in waaren. Altoos is 'er een korporaalschap om het te bewaaken / en dag en nacht staan 'er schildwachten.

In Bahia onthouden zich altoos vele kooplieden / want het is eene plaats daer groote handel gedreeben wordt. Ik vond hier ontrent 30 schepen uyt Europa, met twee oorlogschepen van den koning van Portugal tot hun geslepe / behalve nog twee schepen / die alleenlyk op Afrika, 't zyn Angola, Gamba, of andere plaatsen op de kust van Guinea handelden. Dan is 'er nog een menigte van kleyn baartups / 't welk maar heen en weer op deeze kust vaart / en waaren van 't eene gedeelte van Brasilië na 't ander voert.

Men zegt dat de kooplieden die hier wonen zeer rijk zyn / en dat zy vele Swarten en Swartinnen tot slaaven in hunne hupsen houden. Zy zelve zyn meest Portugeezen / want uytheemschen hebben maar weynig ommegang met hen. Evenwel was 'er een Mr. Cock, een Engelsch koopman / zeer beleefd van ommegang / en van goeden naame. Hy had een opene brief om onze Engelsche Consul te zyn / maar hy scheen niet heel geneegen een openbaar karakter aan te nemen / om dat daar zelden Engelsche schepen komen / en in elf of 12 jaaren niet een daar geweest was. Hier woonde ook een Deen / en een Fransche koopman of twee; maar alle hunne waaren moeten naen van Europa in Portugeese schepen verhoerd worden / dewyl niemand van een andere landaard op deeze plaats handel dypben mag. Aan de zeekant staat een Colhups / alwaar alle in- en uyt-gaande waaren aangegeeven worden. En tot voozkomingen van slupkerpen zyn 'er 5 of 6 boors / die geskidig by beurten vooz de haven roeyen / en alle schippen met goederen / waar op eenig vermoeden valt / aanhouden en bezorlien.

De voornaamste waaren / die dooz de schepen uyt Europa daar gebragt worden / zyn linnens / zo wel grof als fyn; wolle stoffen / als baagen / serges / bazakannen / enz. Doozt hoeden / kousen / 30 van zyde als garen / bieshuys / tarwemeel / wyn / boom-olie / boter / kaas / enz. Desele

Koopman-
schappen.

bleefsch en spek zoud 'er ook goede waar weezen. Men brengh 'er insgeslphs pjer en allerlep pjerwerk; als mede tinne schotels / tafelborden / lepels / en ander tinnewerk: boozs spiegels / kraalen / en andere snoezreppen. En de schepen die St. Jago aandoen / brengen vandaar / gelyk ik reeds gezegd heb / kattoenen lynwaad / het welk dan na Angola gezonden wordt.

De Europeesche schepen voeten van hier supker / en tabak / 't zy in rollen / of snijp / maar nooit in bladen dat my bekend is. Dit zy de booznaamste waaren; doch behalve dat valt hier ook verwout / letterhout / enz. Ook worden van hier verboerd hupden / talk / traan / enz. En men houdt 'er tamme meerhatten / papegaaijen / en pardekitten / welke de Matzoofen met zich na hup nemen.

De Supker van dit land is veel beter / dan die welke wyt onze volksplantingen komt; want al de supker die hier gemaakt wordt / wordt met klep gezupverd / waarvoor ze witter en spner wordt dan onze Muskhobados of ongezupverde supker. Onze planters zupveren de supker zelden met klep / 't en zy ze een wepnigje somtids aan hunne vynden tot een geschenk overzenden. Deeze bereyding geschiedt aldus: Men neemt wat van de wistke klep / en mengt die met water / tot dat het wordt als room / hiertmede vult men de supkerketels / die door 't afschupmen van de siroop tot op twee of drie dupm beneden de rand vol zy / hebbende alboozens de dunne harde kofst / die zich boven op de supker gezet heeft / en 't water van de klep beletten zou door de supker heene tedzingen / afgeschraapt. Hier door wordt de supker dan gezupverd; want in tien of twaalf dagen tyd dat dit klep-water door de supker in de ketel neerzinkt / wordt de supker wit / en de klep zelf wordt boven op hard / en kan afgenomen worden als men wil; en als men dan met een mes het bovenste van de supker / 't welk 'er wat smodderig uytziet / afschraapt / zal het onderste tot byna op den boom toe wit zy; Op deeze wyze is het dat men de Brasilsche supker wit maakt. Toen ik daar was / wierd een honderd pond supker verhoft voor 50 S. / en 't onderste van de potten / 't welk zeer grove supker is / voor ontrent 20 S. 't 100 pond; want beyde de soorten waaren toen schaars / en daar was niet genoeg om de schepen te bevrachten / zulks dat sommige tot het volgende seizoen moesten blijven leggen.

De Europeesche schepen komen daar gemeenlyk in February of Maart / en doorgaans hebben zy dan een spoedige rogt; want zy hebben in dat gety van 't jaar heldere koelte die hen tot aan de Linie brengen / wepnig moeite in 't passeren daar van / en vervolgens heldere Oost Doordooftse winden om hen hier te brengen. Doorgaans gaan zy weder van hier in 't laaft van May of in Juny. Toen ik daar was / zepde men dat zy den 20sten May zouden t' zepl gaan; hierom waaren zy alle zeer beezig / sommige met goederen in te nemen / andere met kielhaalen / en zich gereed te maaken. De schepen die hier komen / kielhaalen doorgaans ter eerster aankomste / dewyl hier een hulk is die den Koning toebehoort / en onder de toezigt van den Opziener is / die van elk schip dat met behulp daarvan kielhaalt / en zekre somme

Tyd wanneer de schepen komen.

solinne ontvangt. Hy draagt ook 303g booz't vuuren / en andere noodzaa-
kesheden ; en de schepen huuren van de kooplieden hier gemeenlyk elk
twee kabejs / om aan te leggen 30 lang 3p hier 3yn / en verschoonen daardooz
hunne epgene heimpe kabejs ; want deeze 3yn gemaakt van een soort bau
haaitig gewas / 't welk op zekere boomten groeit / hangende van boven of
langs de stammen / en gelykende het zwart Koire in Oostindie / 3o 't niet
even 't zelfde is. Deeze kabejs 3yn sterk en duurzaam ; dus veel van de
Europeesche schepen.

De schepen die op Guinea handelen 3yn klepne vaartuygen in vergely-
kinge van de andere ; 3p voeren derwaards Kum, supker/hattoene synwaaten
van St. Jago, kraalen / enz. / en bzingen wederom / goud / olifants tan-
den / en slaaven / doende goed boozdeel daarmede.

Het klepne vaartuyg dat tot Bahia behoort/wo:dt booznaamelyk gebuypt
om Europeesche goederen bandaar na andere plaatsen op de Brasilijsche
kust te voeren / waarbandoan ze supker en tabak bzingen. Deeze vaartuygen
3yn booznaamelyk bemand met Swarten / en worden ontrent hetsyd zeer
veel gebuypt om Walvisschen te dooden / die in dien tyd des jaars zeer menig-
vuldig op die kust komen : 3p komen ook in de havens en inlandsche meiren /
alwaar ze van de zeebaarende lieden gedood worden : Het spek daarvan Traan.
wozdt tot traan gekookt / en het mager wozdt van de slaaven en arme lieden
gegeten ; men heeft my gezegd dat het zeer soet van smaak en gezond is.
't 3yn maar klepne Walvisschen / maar daar 3yn 'er 30 veel / en 3p worden
30 gemaklyk gebangen / dat 'er veel gelds mee gewonnen wozdt. Die op
deeze vangst uytgaan / koopen verlof daartoe van den Koning / en my is
gezegd / dat hy booz deeze visschery 30000 klypsdaalders 's jaars ontvangt.
Alle de vaartuygen die dus langs de kust baaren / worden daar gebouwd /
en ook eenige oorlogschepen tot 's Koningsdienst. Daar wierdt 'er een
gebouwd toen ik daar was / dat 40 of 50 stukken zou voeren ; en het hout
daar te lande is zeer goed daartoe / 3ynde / 30 men my gezegd heeft / zeer
sterk / en duurzaamer dan eenig ander in Europa ; ook is 'er genoeg van
te bekomen. Onder de schepen die bandaar op Europa voeren / zag ik
'er ook van Engelsch maaksel / die dooz de Franschen van ons in den
laatsboozgaanden oorlog genomen / en aan de Portugeezen verhoft waa-
ren.

Behalve de kooplieden die aldaar ter zee handelen / 3yn 'er ook an-
dere by vyke lieden / en verschepdene konstenaars en ambachtslieden van
meest allerley slach / die door hunnen arbeid en blyt zich by wel generen /
inzonderheyd zulke die een zwarte slaaf of twee komen koopen ; 't welk daar
ook 30 gemeen is / dat 'er / uytgenomen die van den allgeringsten staat /
naauwlyks iemand is / die geen slaaven in 3yn huys houdt. De vyke
hebben behalve de slaaven en slaavinnen die 3p tot het doen van huys-
werk honden / ook slaaven die hen buytenshuys opwachten / 't 3p om
aan de 3yde van hunne paerden te loopen als ze uytreden / of om hen
in de stad / wanneer ze ergens een bezoek doen / op de schouder te draa-
gen. Jeder Edelman of koopman is tot dien eynde met een draagtuyg
booz-

Hangmat-
ten.

boorzien/ 't welk bestaat in een groote kattoene hangmat op de West-
indische wyze/ meestendeels blaauw geberwd/ met groote franjen/ ter
wederzyde neerhangende: deeze hangmat hangt aan een bamboes die 12
of 14 voeten lang is/ welke door twee Zwarten op hunne schouderen
gedraagen wordt: ober de bamboes gaat een kleed dat terwederzyde als
een gordyn neerhangt/ zo dat de persoon/ die 'er binnen is/ niet gezien
kan worden/ 't en zy hy 't zelf begeere: en hy kan leggen/ hebbende
kussens tot dien eynde onder zyn hoofd/ of zitten en zich met die kussens
steunen/ latende dan zyne beenen aan de eene zyde bukten de hangmat
hangen. Als hy zich wil laten zien/ trekt hy 't gordyn aan een zyde/
en groot zyne bekenden welke hy op straat ontmoet/ want zy zyn 'er grootfch
op/ malkanderen dus opt hangmatten te begroeten/ en houden som-
tyds een lang gesprek met elkanderen op de straat; maar in zulken ge-
valle hebben de slaaven die de hangmat draagen/ elk een stercken stok/
onder met een scherpe pen/ en boven met een pzeere vork boorzien/ waar-
op zy den bamboes/ zo lang ze dus stil staan/ laten rusten. Naauw-
lyks eenig mensch van fatsoen/ inzonderheyd als 't eene vrouwtis/ zal
de straat anders passeren/ dan dus in een hangmat gedraagen.

Hand-
werkslie-
den.

De voornaamste handwerkslieden aldaar zyn smeden/ goedemaakers/
schoenmakers/ looijers/ zagers/ timmerlieden/ kuppers/ smyders/
slagers/ enz. Deeze laatste weeten de offsen zeer behendig te dooden/ free-
kende hen/ naa dat zyze aan een leuning vastgebonden hebben/ met een
scherppuntig mes in de nek; maar met het opmaaken gaan zy zeer siordig
te werk. Dewyl het in de vasten was toen ik 'er quam/ was 'er geen bleefsch
te koop/ boor Paasch-avond/ wanneer d'er in de slagershupzen in de stad
eine menigte van offsen gedood wierdt/ onder den toeloop van mannen/
vrouwen/ en kinderen/ die met blydschap quamen koopen/ en van eene
menigte van verhongerde honden geboldig wierden/ boor welke het bleefsch/
omdat het zo mager was/ bequaamer scheen dan boor menschen. Alle
deeze Ambachtslieden koopen Zwarten/ en brengenze in hun handwerk
op/ 't welk een groote hulp boor hen is; en dewyl ze zo sterk op Angola en
andere plaatsen van Guinee handelen/ kuygen zy gestadige toevoer van
Zwarten. Deeze slaaven worden ook gebruikt als draagers/ want ver-
mids hier een groote handel ter zee is/ en dat het aan den voet van een berg
is dat men te lande treedt/ en die stepte door geen katten kan bereeden
worden/ zo heeft men de slaaven van noode om de waaren na de stad te
brengen. Doch de kooplieden hebben ook 't gerpf van een kraan/ welke
met touwen en kattrollen omgaat/ gaande het eene end op/ terwyl het an-
der neerdaalt. Het hups waarin de kraan is/ staat op de kant van eenen
berg aan de zee/ hangende ober de stepte; en de schynpte is van boven tot
beneden met planken geschooten/ langs welke de goederen gleden/ als zy
op of neer gelaaten worden.

Zwarten.

De Zwarten zyn zo talryk in deeze stad/ dat zy 't grootste gedeelte van de
inwooners uitmaaken/ dewyl 'er in elk hups doorgaans eenige/ zo wel
vrouwtieden als mannen/ zyn. Deeze Portugeesen/ die bypers zyn/ hon-
den

den eenigſte van deeze Zwartſinnen tot hunne byzitten / alhoewel zy wel wete dat ze gebaar loopen / van doo; haar vergeeven te worden / indien zy haar ooit reden van jaloezy geeven. Gelyk zeker perſoon van myne kenniſſe / die gemeenzaam met zyne kenkenneſch geleeft had / byesde dat hem wederbaaren was / gedurende myn verblyf aldaar. Deeze ſlaaven en ſlaavinnen laaten zich ook ligt omkooopen om ſernauid leed te doen / ja te vermoorden / inzonderhepd by nacht; waarom iſt myn volk ook zo veel als ik kon aan boord hield; want ik verſtond dat verſchepdene van 't volk van een Franſch ſchip aldaar by nacht vermoord waaren.

Dus veel van de ſtad Bahia gezegd hebbende / zal ik ook iets van het land De Lands- melden. Daar iſt een meê van zout water / het welk men my gezegd heeft douw. dat 40 mylen landwaard in Noordweſt van de zee / zich uytſtrekt / laarende de ſtad en de Duypſche ſchang aan de rechterhand. Het land rondom iſt meesendeels vlak en effen / niet hoog / noch ook niet heel laag. Het iſt wel bewaterd met rivieren / beeken / en fonteynen / ook zyn 'er goede havens / vaarbaare kreeken / en goede baagen voor ſchepen om in te ankeren. De Landsdouto iſt doorgaans goed / byengende natuurlyk veelley groote boommen voort / die overal bequaam toe zyn. De velden zyn met gras / kruid / en andere klepne gewaſſen geſtofferd / en brengen / als ze bebouwd worden / alles voort waartoe zulke heete landen bequaam zyn / als ſuiker ried / kattoen / indigo / tabak / maiz / fruytboomen van verſchepdenenley ſoort / en allerhande eetbaare wortelen. Van de verſchepdene boomen die 'er zyn / zal ik eene beſchryving geeven / zo uyt myne epgene kenniſſe / als uyt het gene ik door eene van de inwooners van Bahia verſtond; men noemde ze Sapiera, Vermiatiko, Komesserie, Guiteba, Serrie, nevens drie derley ſoort van Mangrove, Letterhout / Fuſtik, Kattoenboomen van drie derley ſlach; mitsgaders vruchtboomen van veelhande ſoort / die in 't wild groejen / behalve die geplant zyn.

Van de timmerhout boomen iſt de Sapiera een / en zeer groot en hoog / goed Boomen. van hout / en tot het bouwen van ſchepen gebruykt. Zo iſt ook de Vermiatiko een boom van een hooge rechte ſtam / waarvan planken van 2 voeten breed gezaagd / en ook kanoos gemaakt worden. De Komesserie en Guiteba worden voornaamelyk tot het bouwen van ſchepen gebruykt / en zyn al zo veel geacht als de ephiboomen in Engeland / en men zegt dat hun hout harder en duurzaamer iſt dan ephen. De Serrie gelykt den Olm vry wel / en iſt zeer duurzaam in 't water. Ook zyn daar roode / witte / en zwarte Mangrove-boomen / welke ik in 't eerſte deel van myn ſtepgtocht beſchreeven heb. De ſchorz van roode Mangrove / wordt hier gebruykt tot een / om leer mee te rouwen / tot welken eynde daar groote looijers potten zyn. De zwarte Mangroove iſt daar grooter dan in Weſt-indië / en levert goede planken uyt. De witte Mangrove iſt 'er ook grooter / en inſgelyks taajer dan in Weſt-indië / en men maakt 'er maſten en ſpieten voor klepen vaartuyg van.

Daar groejen ook baſterd Kokos-neuteboomen / niet zo groot en hoog Baſterd als ze in Ooſt of Weſt-indië doorgaans vallen: zy draagen neuten als de an- Kokos. dere /

dere / maar niet het vierde part zo groot als de rechte neuten : De dop is vol van pit / zonder eenige holte of water daar in ; en de pit is zoet en gezond / maar zeer hard om te byten en te verteeren. Deeze neuten worden gebuzpt tot Paternoster kraalen / ketels van tabaks peppen / en andere snuyskerpen / die men in alle kleyne winkels daar te koop vindt. Op den top van deeze boomen / tusschen de takken / groeit eene soort van lang zwart garen als paerdehaair / maar veel langer / 't welk de Portugeezen Trefabo noemen. Hiervan worden kabels gemaakt / die zeer sterk en duurzaam zyn / want zy rotten niet als kabels van hemip / schoon ze in 't water en in de zon leggen. Van deeze kabels zyn 't / welke aan de Europeesche schepen te huur uptgedaan worden / en ze gelyken de Koire kabels wel.

Zyde kat-
toen boo-
men.

Daar zyn ook drie soorten van Kattoenboomen / die zydekattoen draagen / eene soort is 'er van zulke als ik in 't eerste deel myner Reystogten onder den naam van Kattoenboom beschreeven heb. De andere twee soorten heb ik nergens gezien dan in Brasilië: De boomen deezer laatste zyn kleyn in vergelykinge van de andere / die men voor de grootste houdt in alle de bosschen van West-indië; echter zyn deeze ook van een taamelijke dikte en hoogte: Een van de laatste soort is niet zo vol van takken als de andere; ook brengen ze geen vruchten op eene en dezelfde tyd van 't jaar voort; want de vrucht van de eene soort was ryp / en wierp zyne bladen af / terwyl de andere soort nog groen was / en de vrucht maar eerst gebloeid had; zynde de boom zo vol van jonge vrucht als een appelboom doorgaans in Engeland. Deeze laatste draagen groote hauwen / ontrent zes duym lang / en een arm dik. De vrucht is ryp in September en October / want dan ontsluit de hauw of bolster zich / en 't kattoen barst 'er uyt in een kloomp zo groot als een mans hoofd. Deeze hauwen worden geplukt eer ze open gaan / anders zou alles wegblieden; en zy openen zich al zo wel naa dat ze geplukt zyn; en dan neemt men 'er 't kattoen of de watten uyt / en bewaart het om peulwten en kussens mede te vullen waartoe het zeer goed is; maar het deugt nergens anders toe / dewyl het te hoog is om gespoimen te worden. Het is van een bypn geelkleur / en de zaaden zwart rond / en zo groot als een witte erwt. De andere soort wordt ryp in Maart of April. De vrucht of bolster is rond / gelyk een groote appel: de buytenste schil is zo dik als het end van een vinger / en daar binnen is een wit dun vlies / het welk 't kattoen beslupt. Als de kattoen-appel ryp is / dan slypt de buytenste schil in vyf gelyke deelen van de steel tot aan 't ander end / en valt af / latende 't kattoen in zyn vlies aan de steel hangen: een dag of twee daarna zwelt het kattoen door de hitte der zonne / breekt het vlies / en barst uyt zo groot als een mans hoofd; en als 'er wind is / waait het allengskens weg / en wordt op 't veld verstrooid / waarna het vlies en de steel dan ook haast volgt. Daar zyn ook eenige weynige rechte West-indische kattoenen heesters; maar geen kattoen wordt 'er uptgevoerd / ook maakt men 'er weynig lynwaad af.

Vruchten.

Dit land brengt ook verschiele van fraaije vruchten voort / als zeer goede Oranje-appelen van drie of vierderley soort / onder andere ook Chinae-
appe-

appelen / wilde Limoenen / Ganaat-appelen / Citroenen / Plantains / Bananos / Kokosneuten / Guabas / zekere Prupmen die daar Muns-jeros genoemd worden / wilde druppen / en zulke druppen als in Europa groeijen. Ook zyn 'er Blaas-appelen / Zuur-soppen / Kasjuws, Papas of Mamoens, Jennipapas, Mancheniel-appelen / en Mangos. Deeze laatste zyn 'er schaars; ik zagze nergens dan in den tuyn der Jesuiten / waarin beele fraaije vruchten / en eenige kaneelboomen groeijen. Deeze laatste zyn uyt Oost-indie daar eerst gebragt / en tieren 'er heel wel / geslyk ook de Pompelmoezen die vandaar gebragt zyn; boorts zyn 'er de Cinaas en Oranje-appelen zeer overvloedig en goed.

De Zuur-top is een vrucht zo groot als een mangs hoofd / langwerpig rond / en groen van kleur / doch de eene zyde geel als ze ryp is. De buytenste schil of bast is vry dik / en ruw / met scherpe knobbeltes bezet : Van binnen is een sponsachtig merg / in 't welk beele zwarte pitten zyn / van grootte als een Pompoenzaad : Dit merg is zeer sap-pig / liefslyk van smaak / en gezond ; als men 't in den mond neemt zuigt men 'er 't sap uyt / en men spuwt het overige weg. Het boomtje dat deeze vrucht draagt is tien of twaalf voeten hoog / en heeft een klepne korte stam. De takken groeijen vry recht op / want ik heb nooit gezien dat zy zich in de breedte uytspredten. De telgen zyn slap en taai / en zo is ook de steel van de vrucht. Deeze vrucht groeit ook in Oost- en West-indie.

De Kasjuw is een vrucht zo groot als een pippling / maatelyk lang / en grooter aan de steel / dan aan 't ander end / en spitsachtig : de schil is glad en effen / van een roode en geele kleur. Het zaad deezer vrucht groeit aan 't end daarvan ; het is van een olyfve kleur / van fatsoen als een boon / en ontrent zo groot / maar niet zo plat. De boom is zo groot als een appelboom / met telgen die niet dicht zyn / maar zich uytspredten : De takken zyn dik / de bladen breed / rond en dikachtig : De vrucht is zacht en sponsachtig als ze ryp is / en zo vol van sap / dat het ter wederzyde van den mond uytspringt / als men 'er in blyt : zy is zeer smaakelyk en aangenaam op de tong / en wordt heel gezond gehouden. Deeze vrucht groeit ook in Oost- en West-indie / alwaar ik die gezien en gegeten heb.

De Jenipapa is eene soort van kalabas of kaulwoerde / van grootte en gedaante als een eenden-ey / en graauw van kleur : de schil is zo dik noch zo hard niet als een kalabas : Het binnenste is een wit merg met klepne platte zaaden ; 't welk men t'samen in den mond neemt / en uytkaauwt. Het is van een zerre en aangename smaak / en niet ongezond. De boom gelykt wel naar eenen effchen / en is zonder takken tot dicht aan den top / alwaar dan een klepne bog uytstiet. De schil is bleekgraauw / en zo is ook de vrucht. Wy gebruiken het hout van deezen boom tot bylsseelen in de baat van Kampechie, alwaar ik het gezien heb / en nergens anders dan in Brasilië.

Dog zyn daar beele andere vruchten / welke ik nergens anders gebonden heb / als Arifas, Merikasas, Petangos, enz. De Arifa is een treffelyke

Ipke brucht / weynig grooter dan een kloeke kars / van satsoen als een kratpne peet / tweeten dun aan de steel / en dikker aan 't end. Zy is groen van kleur / en heeft klepne zaadtjes als Mostaard-zaad / zynde wat zerp / doch echter aangenaam van smaak / en zeer gezond / so dat 'er de zieken wel van eeten moogen.

De Merikala is insgelphs een braabe brucht / en van tweederlep soort / de eene groeit aan een klepne boontje / en woijt voor de beste gehouden ; de andre waft aan een heester als een wpingaard / die om de prieelen geplant wordt / om een schaduw te maaken / hebbende vele breede bladen. De brucht is rond en groen / en so groot als een klepne Oranje-appel ; ryp zynde is ze zacht en bequaam om te eeten / vol van wit merg / met klepne zwarte zaadtjes / die men niet schepden kan / voor dat menze in den mond heeft ; men haaltwt dit binnenste / het welk zerp / lieflyk / en gezond is / slechts ypt / en spuitwt het dan weg.

De Petangos, groeiende aan klepne boontjes / zyn so groot als karsen / doch niet so rond / hebbende een gladde zyde / en 5 of 6 ribbetjes / het is een zerre en aangename brucht / en heeft van binnen een vry groote platte steen.

De Petumbos groeijen aan een gewas als een Wynsok / zyn geel / wat grooter dan karsen / met een maatelpke groote steen ; en zyn zoet / maar wat ryp in den mond.

De Mungaros zyn so groot als karsen / rood aan de eene zyde / en wit aan de andere ; zynde vol van klepne zaadtjes / die gemeenlyk onder 't eeten neergezwoegen worden.

Mukisjaas zyn van grootte als haag-appelen / en groeijen aan groote boomen ; zy hebben ook klepne zaadtjes in 't midden / en zyn van goeden smaak.

Ingwäs groeijen aan hooge boomen / en zyn 4 dupin lang / en een breed.

Otte is een schoone brucht / so groot als een groote kokosneut / hebbende van bupen een bolster en van binnen een groote steen.

Musterandeovas zyn so groot als groote haazeneuten / bekleed met dunne brosse schillen van een zwartachtige kleur ; In 't midden hebben zy een steentje / beslooten met een donker bruyn merg / van een aangename smaak. Men haaltwt de brucht met dop en al / en spuitwt die dan met den steen ypt / als men 't week yptgezooogen heeft. De boom die deeze brucht draagt is hoog / groot / en zeer hard van hout. Deeze vyf laatstgenoemde vruchten heb ik zelf niet gezien / maar ze wierden my dys beschreeven door een Gersch inwooner van Bahia : doch deeze laatste echter meen ik dat ik te Achin op Sumatra gezien en gegeten heb.

Palm-beeziën (aldaar Dendies genoemd) groeijen overbloedig ontrent Bahia, de grootste zyn als okkernenten ; zy wassen in troffen boven aan den stam des booms / tusschen de steelen der bladeren / gelyk als alle de vruchten van die soort. Deeze zyn dezelfde soort van beeziën of neuten / als

als die waarban men op de kust van Guinee de palm-oli maakt/ en men heeft my gezegd dat 'er in Braslie ook oli van gemaakt wordt. De Inwoonders bzaadenze en retenze somtids; maar ik hebze ook eens gebzaaden en geproefd/ doch zy smaakten my niet.

Pineon, Agnus Castus, en Mendibies groeijen hier ook/ en de laatste worden in een pan over 't vuur gebzaaden/ en zo gegeten.

Daar is ook een groote menigte van koolboomen/ en andere vruchten/ waarvan ik geen kennis kon krepjen/ noch gelegenhepd had om die te zien; om dat 'et het seizoen niet was; want het was by ons toen Wente/en daar berfst/ wanneer de beste vruchten al weg/ hoewel 'er nog eenige overgebleeven waaten. Ik zag eehier noch veele wilde beezien in de bosschen en op de velden; maar de naamen en aardt daarvan waaren my onbekend.

Daar is ook een menigte van aardevruchten/ als Kallavances, Wyn-appelen/ Pompoenen/ Water-meloenen/ Muskus-meloenen/ Kom-kommers/ Jams, Ward-appelen/ Kassavâs. enz. Kool/Kaapen/Alpen/ Look/ Salaade/ Moeskruyd/ vindt men'er ook in overbloed; voorts Saksafas/ Slangenwortel/ Vers-hout/ Letter-hout/ enz.

Ik heb by veel planten/ tusschen de bladeren van boeken gedroogd/ vandaar met 't hups gebragt/ en zal van die/ welke niet bedurben zyn/ aalt 't eynde van't boek iets melden.

Alwaar is ook veel wild gebogelte/ als Jemmâs, Jakos, (zynde een groote soort van Papegaaijen) gemeene Papegaaijen/ Parakieten/ Flamingos/ Krenk kraaijen/ Krauwen/ Kokrekôs, grootgebekte vogels/ mooi van kleur/ Korrefos, Duphen/ Jenetees, Klokhemmen/ Krahbangers/ Galdens, Kurrekoos, Moskobijsche Eenden/ gemeene Eenden/ Smienten/ Taelingen/ Oozlogschips vogels/ Scholferts/ Noddies/ Pellikaanen.

De Jemma is grooter dan een zwaan/ graauw van beeren/ met een lange/ dikke/ en spitse bek.

De Krenk kraaijen/ en kaakelende kraaijen/ worden daar Makke-raas genoemd. De bek van de kaakelende kraai is zwart/ en de opperste sned rond/ doch gekromd gelyk een habiksbek/ en byna als een halve cirkel. aan 't eynde; het onderste gedeelte is plat/ en sluip 'er vlak op. Zeker Portugees aldaar vertelde my/ dat hunne Zwartinnen minnedranken van die vogels weeten toe te stellen; en dat de Portugeezen daarom niet wilden toelaaten dat zy die vogels by zich hebben/ gelyk ik eens zag dat iemand/ die 'er twee geschooten had/ de selve om die reeden wegchoof. Zy zyn niet goed om te eeten/ maar men zegt dat hunne beken een goed tegengift zyn.

Deze grootgebekte vogels worden van de Engelsche zo genoemd/ om dat hunne beken zo groot zyn als 't gantsche lyf; de vogels zelf zag ik daar niet/ maar wel gedroogde vogten daarvan/ die om de mooie beeren/ welke rood/ geel/ en oranje-kleur zyn/ bewaard wierden.

De Karrefoos zyn zulke als men ook in de baai van Kampechie vindt/ en in 't tweede deel myner Reystogt beschreeven zyn.

Goyelduppen zyn 'er in grootte menigte / en ook twee soorten van wilde duiven / de eene donker en de andere ligt graauw / en zo groot als onze houthduiven in Engeland. Bejde zyn ze heel goed om te eeten/ en zy zyn 'er van May tot September zo overvloedig / dat men op eene plek 8 of 10 dozyn met schoolen kan schieten / als 't een d'zige morgenstond is / want dan komen ze om van de beezien / die in de bosschen groeijen/te eeten.

De Jeneta is een vogeltje zo groot als een leeuwvark / met witte en zwartachtige beeren / en geele pooten ; zynde zeer gezond om te eeten.

De Klokhemmen gelyken by wel naar de Krabbangers / die ik in het tweede deel myner Reystogten beschreeven heb / maar de pooten zyn zo lang niet : Zy houden zich altoos in moerassige en natte plaatsen ; alhoewel hunne pooten zyn gelyk die van landsvogels : Zy klokhien gelyk onze broedse hennen / of hennen die kuykens hebben ; en men vindt 'er veel van in de baay van Kampechie / en op anderen plaatsen van Westindie. Zo hier als daar zyn vierderley soorten van die langbeende vogels / die malkanderen eenigstins gelyken / te weeten Krabbangers / Klokhemmen / Galdens , (welke drie van kleur en fatsoen de Reegers niet ongelijk zyn / maar wat kleiner / zynde de Galden de grootste van de drie / en de Krabbangers de kleinste) en een vierde soort insgelyk met lange beenen en korte staerten / van grootte als de Krabbangers / en aazende op dezelfde spjze.

De Kurrekös zyn watervogels zo groot als een kloek kuyken / van een blaauwe kleur / kort van pooten en staert ; zy onthouden zich ook in moerassen / en zyn zeer goed om te eeten. Ik hebze nergens anders gezien.

De wilde Genden zyn tweederley / de Muskobische en de gemeene. In 't nat seizoen zyn 'er in Brasilië een menigte van / maar in de droogte tyd maar weynig. Smienten en Caelingen zyn 'er in 't nat seizoen ook in grooten overvloed.

Bezupden Bahia zyn ook menigte van Strupsvogels / doch zy vallen niet zo groot als die van Afrika : men vindtze voornaamelyk in de Zuyderdeelen van Brasilië , inzonderhepd in de rupine velden aan de riviere Plata , en verder zuydwaars na de Straat van Magellanes.

Belangende het tam gevogelte te Bahia , de voornaamste behalve de Genden / zyn Mishoop-vogels van tweederley soort / de eene van grootte als onze haanen en hennen / en de andere grooter ; van deeze laatste komen de beeren zo langzaam voort / dat de vogels halfvolgroeid nog heel naakt der uytzien : maar als ze volwassen en wel met deeren bezet zyn / dan vertoonen ze zich als grootte vogels / gelyk ze ook inderdaad zyn. Ook worden ze by dier gehouden / want als ze te Bahia mager

uylt

uwt het land komende ter markt gebragt worden/ moogen ze een halve repysdaalder of een daalder gelden/ hoewel ze van magerheyt danfchier oneetbaar zyn.

Het Landgedierte bestaat in Paerden/ Ossen/ Schaapen/ Gepten/ Koy-
ninen/ Derkens/ Lappaarden/ Tpgers/ Dossen/ Meerhatten/ Wilde ver-
kens/ Armadillos/ Rahmans/ Guanos/ Haagediffen/ Slangen/ Pad-
den/ Mikbovchen/ en een soort van dieren als honden/ die zich half op
't land/ en half in 't water onthouden.

De Lappaards en Tpgers van dit gewest zyn groot en fel/ maar
op de kust zyn ze of uwtgeroeid/ of dieper landwaard in gedreeben/ en
woyden daarom zelden gezien/ dan ontrent de allerbuptenste plantazien/
altwaer ze dikwils quaad doen. Daar zyn drie of vierderley slach van
meerhatten/ van verschepdenerley grootte en kleur; de eene soort is heel
groot/ en de andere heel kleyn; deeze laatste zyn van een leelphge gedaante/
en hebben een sterke muskus lucht over zich.

Daar zyn ook verschepdenerley soorten van slangen/ sommigte zeer
groot/ en meestendeels zeer venpnig/ gelyk onder andere de Katel slang/
en een kleyne groene slang/ niet dikker als de steel van een tabakspyp/ doch
ontrent 18 duym lang.

Men heeft daar ook de Amphibæna, of tweekoppige slang/ van een
grauuwe kleur/ met zwartachtige streepen/ zynde haar beet ongeneselyk
geacht. Men zegt dat ze blind is/ hoewel ze in elk hoofd twee zwarte
stippeltjes als oogen heeft: Men zegt ook dat ze als een mol zich meest on-
der de grond houdt/ omdat ze zich maar langzaam beweegt; ook is
haar gezigt zo ze 't anders heeft/ zo slecht/ dat ze 't niet bemerken kan als
iemand dicht by haar komt: zo dat dit gedierte niet voor een mensch
blygt/ of hem beleedigt/ voor dat hy in deszelfs weg komt. Deeze
slang is ontrent 14 duym lang/ en zo dik als een mans middelste vrin-
ger/ hebbende aan elken end een kop/ zo men my gezegd heeft; want
zelf heb ik 'er geen gezien dan een die de eene kop afgesneeden was; bep-
de de koppen zyn eveneens/ en zy kruppen voorwaards of achterwaards
naar 't valt. De Portugeezen noemen deeze tweehoofdige slang Cobra de
dos cabelas.

De kleyne zwarte slang is een zeer venpnig gedierte. Ook is 'er een
grauuwe slang/ die roode en bruine spikkels over zyn gansche rug
heeft; deeze is zo dik als een mans arm/ en ontrent 3 voeten lang: Ik
heb 'er van deeze een gezien/ en men zegt dat ze zeer venpnig
zyn.

Daar zyn ook tweederley zeer lange slangen/ de eene een waterslang/
en de andere een landslang. De Landslang is grauwe van kleur/ en
18 of 20 voeten lang: zy is niet heel venpnig/ maar zeer verslinden-
de.

De Waterslang zegt men dat ontrent 30 voeten lang is/ onthouden-
de zich eenemaal in 't water/ 't zy in groote rivieren/ of in meiren/ en

en zy loeren op beesten of menschen die binnen hun bereph komen. Zy haalen haaren roef na zich met haaren staert; want als zy iets aan den oever van de rivier of van 't meir / alwaar zy loeren / gewaar worden / svingeren zy haare staerten 10 of 12 voet over den oever / en alles wat binnen haar bereph is / wordt met groot geweld in de rivier gerukt / en onder gedompeld. Ja men zegt / dat als ze maar de schaduw van eenig dier aan 't water gewaar worden / zy 'er met haare staert na slaan / en meenigmaal haare prooi treffen. Hierom is het / dat de gene die iets te doen hebben ter plaase alwaar deeze Watergedrochten zich onthouden / altoos met een roet voorzien zyn / waarmede zy dikwils schieten / en deeze dieren daardoor verbaerd maaken of weggiaagen. Men zegt dat zy groote koppen / en tanden van 6 duym lang hebben. Zeker Gersch man / aldaar woonachtig / verhaalde my dat zyn vrouws vader toen ik daar eerst aangekomen was / byna door zulk een dier was gevangen geweest / want het sloeg zyne staert na hem / maar schoot een elle of twee te kort:

De Waterhonden / die de Portugeezen Cachora de Agua noemen / zyn zo groot als een kleyne dog / en haalrig en blokkig van den kop tot de staert. Zy hebben 4 korte pooten / een vrp lang hoofd / en korte staert / en zyn zwartachtig van kleur. Zy onthouden zich in soete melren / en komen dikwils op 't land om zich in de zon te bakeren; maar springen in 't water als men op hen afkomt. Men zegt dat ze geeten zynde heel wel smaaken. Verscheydene van de dieren / die ik alhier heb beschreven / heb ik zelf niet gezien / maar ik wierd deswege bericht van eenige bescheydene en verstandige personen te Bahia, van welke sommige Engelsch konden spreken.

In de zee op deeze kust is eene menigte van visch / te weeten Joodenvisch / van welke in de Dasten te Bahia een groote markt is / Tarpons, Barbeelen / Groopers, Snoeken / Golions, Goraffen, Borramas, Koquindas, Kavallies, Kachoras, Honger-aalen / Haeringen / Serruw, Olio de Boy, Walvischen / enz.

Men heeft daar ook Schelpvisch (hoewel te Bahia minder / dan op andere plaatsen van die kust) te weeten Kreeften / Krabben / Garnaaen / Oesters / Mosselen / Alikrupken / enz. Ook zyn 'er drieërley slach van Zee-schildpadden / te weeten habitsbekken / diskoppen / en groene; maar zeyn daar gansch niet geacht / dewyl 'er de Spanjaards noch Portugeezen geen liefhebbers van zyn: ja zy hebben 'er zulk een weerzin in / dat zy liever van een brupvisch zouden willen eten / alhoewel onze Engelsche de groene Schildpadden voor een lekker eten houden. De reden die men gemeenlyk in Westindie geeft waarom de Spanjaards 'er niet van willen eeten / is om dat zy doorgaans onzuyver / en veeltyds pokkachtig zynde / (naardien ze zo dikwils by hunne Zwartinnen en slaavinnen leggen) breezen dat ze over hun lyf met zeeren als een Lazarus zullen uytstaen; het welk men zegt dat door deeze syss veroorzaakt wordt / dewyl ze alle grove bochigheden uytroeft. Hierom is het dat onze Engelschen als ze ziehelf zyn /

in de legtyd somtyds van Jamaika (alwaat zich nogtans ook schildpadden onthouden) na 't eyland Kaimanes gaan / om niet anders als zulke schildpadden / die daar zeer overbloedig zyn / te eeten / enkelst om hun ligchaam daardoor te zuiveren / en de quaalet uit te dryven; en veel zeggen dat zy 'er goede baat by bevonden hebben. De habiksbeek wordt op de kust van Brazilië meer gezocht dan eenige andere / en dat om zyn seijld / het welk / volgens 't zeggen van die van Bahia, de helderste en meest bewolkte van alle schildpadden is. Men toonde my 'er ook iets van / 't welk ik bekenen moet dat zo schoon was als ik 't ooit gezien heb. Zy krygen 'er op sommige plaatsen van deze kust by veel van / maar houden 't heel dier.

Behalve deze haben van Bahia de Todos los Santos, zyn 'er in Brazilië nog twee voornaame havens / waarop schepen uit Europa komen handel dryven / naamelyk Pernambuk en Rio de Janeiro; en men heeft my gezegd / dat na ieder van deze plaatsen al zo veel schepen vaaren / als na Bahia, wordende voor elke plaats twee oorlogschepen tot konboijers gehouden. Van de andere havens daar te lande is St. Pauls nog wel de aanzienlykste / en wordt aldaar veel goud gebonden; doch de inwooners zegt men dat een ongebonden volk is / 't welk onder geen begering leeft: maar voor hun goud konnen zy allerley waaren krygen die ze van doen hebben / gelyk als kleederen / geweer / krygsbehoeften / enz. De stad wordt gezegd dat groot en sterk is.

III. H O O F D S T U K.

Des Schryvers vertoeving te Bahia. Van de Winden en Saizoenen des jaars aldaar. Zyn vertrek naa Nieuw Holland. K. Salvadore. De Winden op de Brasiliësche Kust, een Abrohlos ondiepte, Visch en Vogelen. Veel Gevogelte by een dooden Walvisch. De Vogel Pintado en de Petrel. Een Vogel waaraan men weet dat men dicht by de Kaap van Goede Hoop is. Van de Zee-rekeningen en Variatien. Een Tafel van alle de Variatien op deeze togt waargenomen. Ontmoetingen ontrent, en 't passeeren voorby de Kaap. Van de Westelyke Winden daar voorby. Een storm en deszelfs voorbouden. Koers na N. Holland. Teken en dat men 'er niet verre af is. Nog een Abrolho ondiepte, en Storm.

Storm. Aankomst aan N. Holland. Dat gedeelte beschreeven. Sjarks Baai. Beschryving van het Land, de Gewassen, Vogelen. Een byzondere Guano: Visch, en mooie Schelpen: Zeeschildpadden: Groote Haai. Vertrek naa een ander gedeelte van N. Holland. Dolfynen, Walvisschen, en Zee-slangen. Een Straat of Doortogt daar vermoed. Gewassen, Vogelen, en Visch. Ankering by een derde plaats van N. Holland. Graaving van Putten, doch brak water. Van de Inwooners, 't sterk Gety, Gewassen, Dieren, enz.

Myn vertoebing te Bahia was ontrent een maand / geduurende welke tyd de Onderkoning van Goa vandaar quam / in een groot schip / 't welk men zeyde dat rphelpk met allerley goederen upt Indië geladen was; maar 't loste hier niet / dewyl 't na Lissebon moft; doch de Onderkoning wilde zyn volk hier ververschen / hebbende veele daaren verlooren / en daarenboven veele zieken / vermits het schip vier maanden onderwege geweest was. Zyn voornemen was / als hy water ingenomen had / na Europa te vertrekken in gezelschap van de andere Portugesehe schepen / die derwaards moften / en bebel hadden om tegen den 20sten. May zeytreed te zyn. Hy verzocht my eenen brief aan zynen naabfolger / den nieuwen Onderkoning van Goa, mede te neemen / 't welk ik deed / en die daarnaa voortzond doo den Kapiteyn Hammond, wien ik dicht by de Kaap van Goede Hoop aantrof.

Myn volk te ververschen / en water in te neemen / was insgelijks de hoofdoorzaak van myne komst alhier / behalve dat ik des te beter gelegenheid mogt hebben om de wanorde onder myn bootsvolk weg te nemen. Maar bevindende dat de Officier / die de behatfel der misnoegen was / steeds quaalpk van my sprak / myn volk tot mynter ophefste / en my daarenboven meer dan eens uptratte om hem aan land te zetten / ten eynde hy na Engeland gezonden mogt worden / om reden van zyn misdryf te geeven / zo vatte ik hem by zyn woord / en verzocht den Stadvoogd dat hy hem plaats op een schip na Lisbon beschikken wilde / derwaards ik ook eenen brief aan onzen Gezant zond / met verzoek dat hy hem vandaar na Engeland wilde voortzenden / geljk hy ook deed.

Zynde aldus van hem ontslagen / zo was de voornaamste hindernis van myne voorgenomene togt upt den weg / alhoewel het zaad van misnoegen / dat hy onder myn volk gezaaid had / niet eenemaal upt veele weggenomen was. Nittemin ik schikte my nu tot voortzettinge van myne togt met meer moed dan te voore / en selde alle handen van myne

ne Matroozen aan 't werk / spoedende daarmede zo veel als de achterlykheid van myn volk wilde toelaaten. Alhoewel zy zich doorzgaans onwillig toonden; want zy hadden eenige misselyke bevattingen in 't hoofd van de zuydelijke winden die aanstaande waaren / en van welke men nu en dan al een voorspel had; waardoor zy zich verbeeldten / dat zo lang die duurden / zulks het voornemen van zuydwaard op te gaan / verblinden zoude.

De Winden beginnen daar te draaijen in April en September / en de Winden drooge en natte seizoenen veranderen dan ook. In April komen de op de Brazylsche zuydelijke winden op deeze kust / en brengen het nat seizoen mede met sikkichebige rukwinden / donderbvaagen / bliksem / en zwaare regen. In kust. September komt de andere doorzgaande wind uit den Oost Noordoosten / en doet de lucht opkilaaten / waarop dan mooi weer volgt. Dit is / ten aanzien van de verandering van den wind / het zelfde dat ik aangemerkt heb in de derde afdeelingen van het tweede deel myner Reysstogten. Maar dat het weer te Bahia zo niet op dien zelfden tyd verandert / is iets byzonder / en meer dan ik op alle andere plaatsen van de Zuyderbreedte / tusschen de Zonnekeerkringen / daar ik geweest ben / of van gehoord heb / ooit onderbonden heb; want het droog seizoen komt daar in April / en op andere tyden wat laater / gelyk ik in 't gemelde boekdeel gezegd heb. Doch op de kust van Brasilië komt het nat seizoen in April / even als in de Noorder breedte / en het drooge in September. Ook duurt de regen hier niet zo laat in 't jaar / als op andere plaatsen; want in September is het weder gemeenlyk zo schoon / dat men in 't laatst van die maand het suikerriet begint af te snyden / gelyk my gezegd wierd van degenen welke ik daar na vroeg; alhoewel dit niet overeenkomt met het gene ik in myn tweede deel geschreeven hebbe / dat men my gezegd had / dat de rieten in Brasilië in Julij afgesneden worden; en 't gene ik verder gezegd heb / dat zy in 't bezorgen van de suiker rieten zich aan geen seizoen binden / moet alleenlyk opzigt hebben op 't planten; want ze worden nooit anders dan in het droog seizoen gesneden.

Maar om weer te komen tot de zuydelijke winden / zy quamen daar / gelyk ik verwachtte / terwyl ik 'er nog was. Hierdoor wierdt myn scheepsvolk zeer vertsaagd / hoewel ik hen gezegd had / dat ze te verwachten stonden. Maar dewyl zy onkundig waaten / ten aanzien van 't gene ik hen verder had gezegd / dat dit alleen kust-winden waaren / die tot ontrent 40 of 50 mylen van de strand zich uitsprekten; en dat zy meenden dat ze de gansche zee tusschen Amerika en Afrika doorwaaiden / zynde in dat gevoelen versterkt door de Portugese stierlieden van de Europeesche schepen / met welke verscheperbene myner Officiëren veel verkeerdingen hielden / en die zelve immer zo onweetende waaten ontrent deeze kust Passaaden / omdat zy voorspelten dat zy komen derzelver weder na hups waaten / enze niet krygen voor dat ze de Linie passeeren / waardoorze van de breedte dezer winden geen eervaarenheid hebben; zo waaten zy zo ingenomen met

een waan / dat wy booz Septem̄ber niet van hier zeplen konden / dat die hen te trager in hunne pligt / en zeer lusteloos maakte om 't gene tot ons vertrek noodig was te verbaerdigen. Ondertusschen was ik zelf des te naertstiger om te bezorgen dat het schip schoon gemaakt wierd; en dewyl myn bier op was / zond ik myne waterbaten aan land / omze te laten klaar maaken; en ik ging na den Stadvoogt omze gebuld te krygen; want dewyl daar maar eene waterplaats / en 't water nu op 't eynde van het droogt sazoen laag was / zo was het daar altoos zo vol van de booten der Europeische schepen / die zich tot hun vertrek gereed maakten / dat myn volk 'er zelden by kon komen / booz dat de Stadvoogd eenen Officier zondt om de waterplaats booz myn volk te doen oprupen / en daar zo lang te blyven tot dat myne waterbaten gebuld waaren / voor welke moeite ik hem te vrede siele. Ik nam ook 9 of 10 ton ballast in / en deed myn Bootsman 't want dat reddeloos was verbeteren. En ik beval myne Officiere ook toe te zien / of 'er enige behoeften / inzonderhepd pik en teer / ontbraken / dewyl ik 'er my dan van boozzien zoude / eer wy vertrokken: Doch zo seiden my dat 'er genoeg was; hoewel 'naderhand anders bleek.

Ik ging gemeenlyk alle dagen aan land / 't zo om iets te bezichtigen / of om myn zelven wat te vermaken in de velden die 'er zeer aangenaam waaren / te meer om dat 'er nu en dan een regenblaag begon te komen. Ook waaren 'er nog veele goede vuchten / voornamelyk Oranje-appelen / die 'er zo overbloedig waaren / dat ik en al myn volk ons daarvan booz de reys ze verzorgden. Wy namen ook een goede boozraad van sterke drank en suiker mede. Doch bogelen waaren daar zo mager en dier / dat ik blyde was my te St. Jago zo wel daarvan verzorgd te hebben. Maar doordien myne Officiere zo wepnig zorg booz versche boozraad droegen / zo scheen men reden te hebben van te denken / dat zo niet in den zin hadden veel verder te gaan. De misnoegde Officier / die aan land gegaan was / had my een laage gelegd om my by de Kerkelyken (de Inquisitie zo ik vermoed) in moeite te brengen / en also myne togt te verhinderen. Wat hy van my gezegd had is my onbekend; maar een Koopman aldaar zepde my / dat zo ik eens in hunne klaauwen verviel (want zo hadden my beloerd toen ik de laatste reys aan land was) de Stadvoogd zelf zou my niet konnen los krygen: En daarom ried hy my aan boozd te blyven / dewyl ik ligtelyk op siraat zou konnen vermoord / of anders vergeeven worden. Ik volgde dan synen raad / doordien ik niet meer aan land te doen had / dan om afschepd van den Stadvoogd te neemen.

Wy bleeven hier tot den 23^{den}. April; en ik zoud al eer vertrokken hebben / had ik eerder konnen klaar wezen: maar ik haafte my nu tot myn vertrek / omdat die haben open legt booz zuydelyke en zuydzuydelyke winden / die daar zeer vinnig stromen: en het sazoen daar van was nu op handen. Wy hadden 'er twee of drie blaagen van / en eene byfel: en de schepen lagen daar zo dicht by malkanderen / dat men by 't breekken van een kabel / of 't slippen van een anker / terstond een ander op de huyd zoude geweest zyn. Ik was derhalve meer bevreemd booz eenig

Vertrek
van Bra-
silia.

eenig ongemak in de haven / dan myn volk voor de togt die wy te doen stonden: want ik wenschte maar na een sterke zuydelijke wind 30 uren op uyt de haven zouden syn / om te eerder in de doorgaande Passaad-wind te komen.

Op den 23sten. dan / als de bloed verloopen was / deed ik 's morgens voor dag met een mooie landwind het anker ligen; en bleef toen byleggen tot dat het dag was / om te beter te kunnen zien hoe wy uyt de haven moesten gaan. Ik had een Loods by my van Mr. Cock, dien ik drie wijkdaalder gaf; maar ik bevond dat ik by het peplen van de grond / gelyk ik in 't inkomen gedaan had / alleen wel had kunnen uytloopen. De wind was O. ten N. en schoon weer. Ten 10 uren was ik byten alle gebaar / en zond den Loods toen te rug. Ten 12 uren was de Kaap Salvadore ten Noorden ontrent ompleen van ons: en wy hadden den wind tusschen O. ten N. en Z. ten O. 30 dat wy een gerupine tyd in 't gezicht van de kust zepiden. De zuydelijke winden hadden ons nu weder verlaaten; want zy komen eerst met hete blaagen / en draagen somtyds 10 of 12 dagen lang na andere streken / eer zy zich vast zetten: Zo dat wy onzekere winden hadden / tusschen zee en land koelten; zynde de Passaad-wind nog niet vast in gesteld.

De Oostlyke winden deden my duchten dat ik een groote ondiepte / die op de Zuyderzete tusschen 18 en 19 graaden legt / en oostelyk van 't land af diep in zee loopt / niet zou kunnen te boven zeylen. 't Is waar / het was schoon weder / en het duurde maatelyk lang / 30 dat ik het gebaar te beter zoud hebben kunnen vermyden: en indien de wind zuydelijk liep / dan wist ik dat ik zeevaard in kon afzakken / en daarom zepide ik wel gemoed voort. Den 27sten. April zagen wy een baartuyg langs 't land zuydwaards op laabeeren. Wy zagen ook veel gebogelte / en een menigte van Albikorevisch. Wy hadden nog al mooi weder / met kleyne koeltjes / en somtyds sille / waardoor ik gelegentheid had om op de stroom te letten / die somtyds noozdelijk / en somtyds zuydelijk liep / waar uyt ik bemerkte dat wy nog binnen den loop van 't gety waaren. Zynde nu op de hoogte van de Abrolos ondiepten / welke ik staat maakte te zullen aantreffen / peplde ik / en bevond / dat het water van 40 tot 33 / en 30 tot 25 badem verminderde; maar daerna hiem het weer tot 33 / 35 / en 37 badem / zynde de grond hozaale klippen. Terwyl wy op deese ondiepte waaren / (welke wy overzepiden aan die kant daar ze 't berst van land en diepst is / en daarom minst gebaarlyk /) vingen wy veel visch met hoeken aan een lyn: en by de avond kopte hadden wy 6 gr. 38 min. Ooster Variatie. zynde toen op de Zuyder breedte van 18 gr. 13 min.: en Ooster lengte van de Kaap Salvadore 31 min. Op den 29sten. zynde op de breedte van 18 gr. 39 min. Z. hadden wy kleyne koeltjes / draaijende dikwils van W. N. W. tot O. Z. W. Den 30sten hadden wy den wind van West tot Z. O. met regen; en wy zagen eenige Dolfijnen en andere visschen ontrent ons. Wy waaren nu uyt het gezicht van 't land / en hadden 30 al 4 of 5 dagen geweest; maar dewyl de winden nu uyt den Zuyden waalden / was 't een blybaare teken dat wy nog al

al te dicht aan land waaren / om de rechte Oostelyke Passaad-wind te bekomen; gelph de Oostelyke winden die wy te vooze gehad hadden / toonden dat wy te verre van land waaren om het voordeel van de Zuyder kustpassaad te genieten. En de slaauwhejd dezer winden die 30 dikwils van 't S. Z. W. na 't Zuydoosten draaiden / met tegen / en klepne koeltjes / dienden tot bezachtingen dat wy tusschen de streek der Zuydelyke Kustpassaad / en die der rechte Passaad waaren / welke laatste aldaar Zuydoost is.

Den derden May / zynde op de breedte van 20 graaden / en de Meridiaans distantie ten Westen van de Kaap Salvadore 234 Engelsche mylen / 30 was de Variatie 7 graaden Wy zagen geen ander gebogelte dan klepne zwarte vogels die dicht op 't water vliegen / en zich veel onthouden in de zee die buyten de Zonneherkzingen leggen; doch zy zyn niet eetbaar. Wy vingden drie klepne Haaijen / ieder 6 voet en 4 duym lang / die ons tot goede spys versprekten. Den volgende dag vingden wy nog 3 Haaijen van diegelyke grootte / die wy ook opaten / naa dat ze gekookt en uytgedrukt / en dan met azyn en peper opgestoofd waaren.

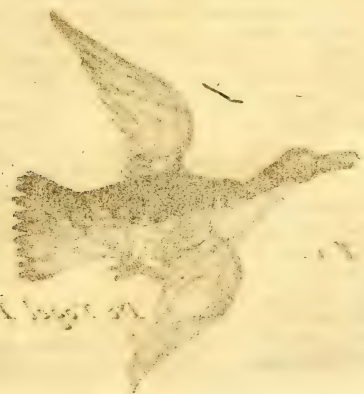
Van den derden tot den 10den. May zagen wy niets van belang / uytgenomen dat wy nu en dan een Walvisch gewaar wierden / die water uytspuytte. Wy hadden een oostelyke wind / en liepen zuyd aan / van 20 graaden tot 29 gr. 5 min. zuyder breedte / hebbende toen 7 gr. 3 min. lengte van de Kaap Salvadore; ende Variatie nam toe / onaangezien wy oostelyk op liepen. Wy bevonden gestadig een groot verschil tusschen de morgen en avond- wydten / zynde gemeenlyk een graad of twee / en somtyds meer.

Wy waaren nu in de streek van den rechten Passaadwind / en maakten daarom goeden voortgang na 't Zuyden / om buyten 't bestek van dien wind in dat van de westelyke winden te komen / opdat die ons na de Kaap van Goede Hoop mogten voeren. Den 12 May / zynde op de breedte van 31 gr. 10 min. begonden wy westelyke winden te krygen / die toenamen / en ons niet verlieten voor dat wy by de Kaap gekomen waaren. Het waalde 30 hard / dat wy veeltyds ons groot Maarsjepl reesden. Wy zagen niets van belang dan een dooden Walvisch / met miljoenen van vogels daar on-
 Gevogelte trent 30 verre als wy zien konden / waarvan sommige van het dood aas aten / en andere daar rondom bloogen / om ook een beurt te krygen. 't Was door de vogels dat wy den Walvisch eerst gewaar wierden; want nooit van myn leeven heb ik 30 veel vogels te gelyk gezien. Zy waaren van verschedene soorten / verscheelende 30 wel in grootte als in fatsoen en kleur. Sommige waaren schier 30 groot als een gang / van een graauwe kleur / met witte borsten / bekken / vleugels / en staerten: andere waaren Pintados, 30 groot als eenden / en zwart en wit gespikkeld: en etlyke waaren Pertels, en zulke die dicht op 't water vliegen. Wy zagen deeze vogels / doch inzonderhejd de Pintado de gansche zee over / wel tot op 200 mylen van de kust van Brasillie. De Pintado is een Zuyder vogel houdende zich onder de maatigde luchtstreek; want zelden heb ik ze verder dan op 30 gr. Zuyder breedte

This bird is found in the
 mountains of the
 north of the island

(RUCB)

This bird is found in the
 mountains of the
 north of the island

F. 2.

Deeze Vogel gelykt zeer wel naar
de Guarauna beschreeven en
afgebeeld door Piso.

F. 1.

De Vogel Pintado.

breedte gezien. Deze vogel is zo groot als een eendvogel / maar schijnt onder 't vliegen pas zo groot als een duif / hebbende een korte staert / maar lange wieken / gelijk de meeste zeevogels / inzonderheid zulke die zo verre van land / en zelden daar dicht by komen: want hun rusten bestaat in op 't water te dypen; maar ik vermoed dat zy hunne epen aan land leggen. Daar zyn van deze vogels drie soorten / alle van 't zelfde rasoen en grootte / verscheelende alleenlyk van koleur: de eerste zyn geheel zwart / de tweede graau met witte bupken en bozsten / en de derde die de rechte Pintado of geschilderde vogel is / is aardig wit en zwart geplekt. De koppen / en de uiterste enden der vleugelen en staerten / zyn zwart / en de wieken ook rondom met zulke een zwarte lyf geboord. De rug is van de kop tot de staert met klepne ronde witte en zwarte vlekken / zo groot als een beezintjes stupber / bezet: de buph/bouten / zyden / en 't binnenste der wieken is van een ligt graauw. Deze vogels vliegen altoos veel t' zamen / nooit hoog / maar 't water schier raakende. Wy schooten 'er eens een by een silte / en een waterhond dien wy hadden / haalde hem op. In de punten van 't gebogelte blindt men 'er een afbeeldsel van; maar hy was zo beschadigh / dat men hem niet net aftekenen kon. Ook zyn de vlekken best te zien als hy vliegt.

De Petrel is een vogel bykans als een zwaluw / maar klepner / en korter van staert / geheel zwart / uytgenomen een witte vlak op de stuit: Zy dypen al vligende gelijk de zwaluwen / heel dicht aan 't water: hy mooi weder ziet menze zo dikwils niet / als wel wanneer d'er onweer op handen is; waarom ons volk ze ook niet gaern ziet / noemende hen Onweers vogels. In een storm vliegen zy kort onder 't schip langs 't zog / en raaken met hunne vleugels t' elkens aan 't water / als of zy 'er op gingen; hierom is het dat onze Matroozen deze vogels Petrels noemen / spelende dien naam op Petrus wandeling op de zee:

Wy zagen op de breedte van 39 gr. 32 min. ontrent de Merediaan van 't eyland Tristion de Aconha, veel zeewier. Wy hadden toen ontrent 2 graaden 20 min. Ooster Variatie, die nu terwyl wy Oostwaard liepen / weder afnam / tot dicht by de Merediaan van Alcenhon, alwaar wy weynig of geen Variatie vonden. Maar verder na 't Oosten loopende / nam onze Variatie wefselph toe.

Twée dagen voór dat wy tegen ober de Kaap quamen / was myne Variati 7 gr. 58 min. West. Wy waaren toen op 43 gr. 27 min. Ooster lengte van de Kaap Salvadore, zynde op de breedte van 35 gr. 30 min. Dit was de eerste Jump. Den tweeden van die maand zag ik Vogels een groote zwarte vogel / met een witte platte bek / nevens ons vliegen: vliegende en ik gaf 'er te meer acht op / omdat men in 't Oostindisch Stuurmans-boek gemeld blindt van vogels zo groot als ravens / met witte platte bekkien / en zwarte veeren / die niet boven 30 mylen van de Kaap vliegen / en gehouden worden voór een teken dat men 'er niet verre af is. Daar myne rekening waaren wy toen 90 mylen van de Kaap, volgeng
ff de

de lengte welke de Kaap in de gemeene zeehaarten heeft; zo dat ik in twyfel stond / of dit al een van die vogels was / waar van in 't Stuurmans boek gesproken wordt / 't en waare die vogels verder in zee vloogen / dan daar gemeld wordt; of dat wy nader aan de Kaap waaren als ik dacht / gelyk 't ook inderdaad was; want ik bevond kort daarna / dat wy 'er niet boven 25 of 30 mylen van af waaren. Of deeze misflag ypt de haarten ontfond / dooz de Kaap al te veel na 't Oosten van Brasilië te leggen; dan of 't aan myne rekening scheelde/wist ik niet; maar ondertusschen zyn onze rekeningen aan diergelyke onzekerheden onderhevig van 't stieren / de minuut spn / de stroomen / de halfminuut glazen / en sommers ook de achteloosheid; zo dat 'er in zulk een langen loop / dikwils een verschil van veele mylen in de rekening is.

De meeste van myn volk die Journaalen hielden / gaben de schuld aan de halfminuutglazen; en zeker wy hadden byten de twee-uurs Zandlooper niet een goed glas in 't schip. Belangende onze halfminuutglazen / wy probeerdenze alle op verscheppene tyden; en wy bevonden dat die welke wy sedert ons vertrek van Brasilië gebuykt hadden / zo veel te kort / als de andere / die wy te voore hadden gebuykt / te lang waaren; 't welk dan gemaklyk groote mislagen in de rekeningen kon maaken. Hierom behooft een schip nette Zandloopers te hebben / en men moet ongemeen naauwkeurig zyn in het optrekken van de minuutspn / op dat menze niet te veel bot geeft by een matelyke koelte; en dat menze ook in een styve koelte kort stuyt: want als een schip 8 / 9 / of 10 knoopen loopt / dan loopt een halve of heele knoop haast ypt eer men 't gewaar wordt. Maar om alle gebaar vooz te komen / is 't best / als men meent niet verre van land te zyn / by tyd's ypt te kyken / en 's nachts by te leggen: want een schipper kan zelf ligt missen / zo wel als zy / die onder hem staan / al let men nog zo wel op.

Een ander ding dat my hier moeyghelykheid baarde / was de Variatie, welke ik by de laatste wypte bevonden had maar 7 gr. 58 min. W. te zyn; daar zy nogtans aan de Kaap (van welke wy toen geen 30 mylen af waaren) volgens de rechte rekening 11 graaden of meer was. En nogtans eenigen tyd daarna / toen wy 10 mylen beoosten de Kaap waaren / bevond ik dat de Variatie maar 10 gr. 40 min. was / daar zy eerder meer / dan by de Kaap behoorde geweest te zyn.

Deeze dingen / moet ik bekennen / baarden my wat moeyghelykheid / ook was ik niet ganschelyk voldaan ontent de naauwkeurighepd van de Variatie op zee genomen: want by een holle zee / gelyk men dikwils ontmoet / dzaait het kompas zich eenigzins naar de beweeging van het schip; ook wil het schip in 't stieren / al staan 'er de beste mannen aan 't roer / wel wat afwyken. En wanneer men dan de hoogte neemt / is 'er dikwils verschil tusschen hem die op 't kompas kykt / en den man die de hoogte der zonne neemt. En een kleine misflag in elk / zo die bepde over enen weg loopen / doet byz bezze van de naauwkeurighepd afgaan. Maar 't gene my meest

meest quade / was dat ik bevond / dat de Variatie niet altoos naafnam / naar maate van de graaden van lengte Oost of West ; gelijk ik achte / geschieden kon tot op een zeker getal van graaden van Variatie Oost en West / op zulke of zulke byzondere Meridiaanen. Maar bevindende op deeze togt dat het verschil der lengte / zo behaagde het my zeer wel dat ik het dus aangemerkt zag in een ontwerp dat my naa myne t'huyshoofst getoond wierdt / zynde daarin aangewezen de verschepene Variatien in de Atlantische zee / ter wederzyde van den Eenaar ; En de lyn van geen Variatie in die zee is niet een Meridiaan-lyn / maar loopt zeer schuyng / gelijk die ook doen / welke de toeneeming der Variatie ter wederzyde toonen. In dat ontwerp is ten opzigt van die 30 schepende ongeregelde toeneemingen en afneemingen van Variatie na de Zuydooster kust van Amerika, zo veel gebozderd ontrent het vaststellen van een algemeen stelsel van de Variatie over al / het welk van zeer groot nut in de konst der Zeevaart zoude zyn / dat ik hoop dat de zinnryke Wuthour Kapiteyn Halley, die by zyne doordringende kennis in alle beschouwelyke kundigheden van die soort / nog gestadig nieuwe onderbindingen boegt ; de wereld eerlang verpligte zal door een volkomener ontdekking van de loop der Variatie, welke tot hier toe een geheym geweest is. Wat my zelf aangaat / ik beken dat ik onbequaam ben om een algemeen stelsel te ontwerpen ; maar dewyl de noodzaakelykheden / en alles waardoor de Historie der Variatie verbeterd wordt / dienstig kan zyn om de kundigheyt daarvan te baster te maaken / zal ik alhier een Tafel inboegen van alle de Variatien welke ik boozby de Linie in deeze togt gewaar wierd / zo in 't uytgaan als in het te rug komen ; en zo 'er eenige mislagen in mogten zyn / die zullen door de waarneemingen van andere konnen verbeterd worden.

van Dampiers Reystogt
T A F E L

Van

V A R I A T I E.

1699.	D. M. Z. Breed.	D. M. Lengte.	D. M. Variat.
Mar. 14	6 15	1 47 ^a	3 27 ^O
21	12 45	12 9	3 27
Apr. 25	14 49	00 10 ^b	7 0
28	18 13	00 31	6 38
30	19 00	2 20	6 30
May 2	19 22	3 51	8 15
3	20 1	3 40	7 0
5	22 47	3 38	9 40
6	24 23	3 53	7 36
7	25 44	3 53	10 15
8	26 47	4 35	7 14
9	21 9	5 50	9 45
10	29 5	7 3	11 41
11	29 23	7 38	12 47
17	34 58	18 43	5 40
18	34 54	19 6	6 19
19	35 48	19 45	5 6
23	39 42	27 1	2 55
25	39 11	31 35	2 0
Juny 1	35 30	43 27	7 58 ^W
5	35 8	00 23 ^c	10 40
6	36 7	3 6	11 10

^a W. van St. Jago.^b O. van C. Salvador in Brazil.^c O. van C. G. Hope.

Juny

1699.	D. M. Z.Breed.	D. M. Lengte.	D. M. Variat.
<i>Juny.</i>			
8	36 17	10 3	15 00W
9	35 59	12 0	19 38
12	35 20	20 18	21 35
14	35 5	26 13	23 50
15	34 51	29 24	25 56
17	34 27	36 8	24 54
19	34 17	32 24	25 29
20	34 15	42 25	24 22
22	33 34	45 41	22 15
25	35 8	45 28	24 30
28	36 40	49 33	22 50
29	36 40	53 12	22 44
30	36 15	56 22	21 40
<i>July.</i>			
1	35 35	58 44	19 45
4	33 32	66 22	16 40
6	31 30	68 34	12 20
7	31 45	69 00	12 2
10	32 39	70 21	13 36
11	33 4	72 00	12 29
13	31 17	74 43	10 0
15	29 20	75 25	10 28
18	28 16	78 29	9 51
23	26 43	84 19	9 11
24	26 28	85 20	8 9
25	26 14	85 52	8 40
26	25 36	86 21	8 20
27	26 43	86 16	7 0W
29	27 38	87 25	8 20
31	26 54	88 1	9 0
<i>Aug.</i>			
5	25 30	86 3	7 24

1699.		D. M. Z. Breed.	D. M. Lengte.	D. M. Variat.
Aug.	15	24 41	86 2 <i>d</i>	6 6 W
	17	23 2	00 22	7 6
	20	19 37	3 00	7 00
	24	19 52	4 41	7 7
	25	19 45	5 10	6 40
	27	19 24	6 11	5 18
	28	18 38	6 57	6 12
	6	17 16	9 18	4 3
Sept.	7	16 9	8 57	2 7
	8	15 37	9 34	2 20
	10	13 55	10 55	1 47
	11	13 12	11 42	1 47
Dec.	29	5 1	6 34 <i>e</i>	1 20
1700. Jan.	3	1 32	6 53	4 8
Feb.	13	0 9	2 48 <i>f</i>	4 0
	16	0 12	7 31	6 26
	21	0 12	15 23	8 45
	23	0 43	18 00	8 45
	27	2 43	19 41	9 50
	10	5 10	00 58 <i>g</i>	1 0
Mar.	13	5 35	00 44 <i>b</i>	9 0
	30	5 15	6 4	8 25 W
Apr.	6	3 32	8 25	7 16
	22	1 32	00 37 <i>i</i>	3 00
May.	1	3 00	<i>k</i>	2 15 O

d O. van Sjarks-Bay in N. Holland.*e* O. van Babao-Bay in I. Timor.*f* O. van C. Maba in N. Guinea.*g* O. van C. St. George op 't eyland N. Britannia.*b* W. van dito.*i* W. van C. Maba.*k* Ten anker voor 't eyland Ceram.

May.

Na 't Zuyd-Land.

47

1700.		D. M. Z.Breed.	D. M. Lengte.	D. M. Variat.
May.	24	9 59	00 25 ^l	0 15 W
	27	14 33	3 30	1 25
Juny.	2	19 44	8 7	5 38
	3	19 51	9 58	6 10
	4	19 46	11 6	6 20
	5	20 00	12 22	4 58
	6	20 00	14 17	7 20
	9	19 59	16 1	6 32
	11	19 57	17 42	8 1
	12	19 48	16 0	6 0
Nov.	7	21 26	^m	9 0
	14	27 41	35 35	16 50
	15	27 10	36 34	18 57
	16	27 11	37 54	17 24
	19	28 14	41 40	19 39
	21	29 24	44 47	20 50
	23	29 42	47 34	21 38
	2	30 16	49 26	26 00
	25	30 40	51 24	22 38
	27	31 51	55 5	22 40
	29	32 55	56 28	27 10
Dec.	30	31 55	57 25	27 10
	1	31 57	58 17	24 30
	2	31 57	59 33	27 57
	4	32 3	61 45	24 50
	6	32 15	66 00	23 30 W

^l W. van Babao-Bay.^m W. van 't Princen-cyland Javas-Hoofd.

Dec.

William Dampiers Reystogt.

1700.		D. M. Z. Breed.	D. M. Lengte.	D. M. Variat.
<i>Dec.</i>	7	37 28	68 36	24 48 W
	8	33 49	64 38	21 53
	9	32 49	70 9	24 00
	11	32 50	71 45	21 15
	13	31 55	72 32	20 16
	14	31 35	73 39	20 00
	15	32 21	75 22	20 00
	17	33 5	79 39	18 42
	18	33 0	80 39	17 15
	21	34 39	82 46	16 41
	22	34 36	83 19	14 36
	23	34 21	83 42	14 00
	25	34 38	84 21	14 00
<i>1700. Jan.</i>	15	31 25	2 32 ⁿ	10 20
	16	30 5	4 42	9 36
	17	28 46	6 8	8 25
	18	27 26	7 32	7 40
	19	26 11	9 9	7 30
	20	25 00	10 49	7 9
	21	23 42	12 34	6 55
	22	22 51	14 10	5 56
	23	21 48	15 17	5 32
	24	21 24	15 51	4 56
	26	19 57	16 48	4 20
	27	19 10	17 22	3 24
	28	18 13	18 23	4 00
	29	17 22	19 29	2 00

ⁿ W. van den Tafelberg aan de K. van G. Hoop.

Feb.

Na 't Zuyd-Land.

49

1701.		D. M. Z. Breed.	D. M. Lengte.	D. M. Variat.
Feb.	16	12 52	3 80	1 50 W
	17	11 55	4 42	1 10
	18	11 17	5 30	0 20
	19	10 22	6 32	1 10
	21	quamen wy aan 't eyland <i>Ascension</i> .		

• W. van Santa Helena.

Maar om van deeze uytwerping weder te keeren : Wy hadden nu De Schry-
mooi weder en zuydelyke winden / waarmede wy oostwaard aan na de ver preyt
Kaap zeyden. Op den 3^{den}. Juny zagen wy een zepl te spwaard van een schip.
ons met Engelsche vlaggen : wy zetten 't derhalve daar na toe / om het
te prepen / en bevonden dat het de Antelope van Londen was / geboerd
door Kapiteyn Hammond , en gaande na de baai van Bengale , in dienst
van de nieuwde Oostindische Compagnie. Daar waaren veele passagiers
aan boord / die zich daar meenden neer te zetten onder den Ridder Little-
ton , die als Opperste derwaars ging. Ik voer zelf aan 't schip / en
wierd gekend van den gemelden Ridder en van Mr. Hedges , en daarby
minnelijk van hen en den Kapiteyn onthaald ; want zy waaren te vooze
boor ons bekommerd geweest / alhoewel ik eenen van myne Officiere
aan boord gezonden had. Zy hadden aan de Kaap geweest / en waaren
'er 's daags te vooze vandaan gezepl / naa zich alvoozeng met verber-
schingen voorzien te hebben. Zy zeyden my dat zy naar hunne rekening
60 Engelsche mylen bewesten de Kaap waaren. Terwyl ik aan boord
was / quam 'er een westelyk windtje op ; hierop haastte ik my tot myn
ver-

bertrek / omdat myn boozneemen niet was de Kaap aan te doen. Toen ik myn afscheyd nam / vereerden zy my een halfschaap / 12 koolen / 12 pompoenen / 6 pond boter / 6 koppels stakvisch / en een party pingsternakels / waarbooz ik hen eenige goet / waarvan zy onboorzien waaren / weertom zond.

Toen ik eerst van Engeland t'zepl ging / was myn boozneemen al / de Kaap niet aan te doen / en dat was de reden waarom ik in Brasilië aanliep / om myn volk aldaar te ververschen / en hen tot een langen loop na Nieuw Holland te bereyden. Wy hadden het land nog niet gezien ; maar 's naamiddags ontrent ten 2 uren zagen wy het land van de Kaap / ruim 16 mylen oostelyk van ons. En dewyl Kapiteyn Hammond de Kaap insgelijks te boven most zeplen / zeplden wy gezamentlyk dien naamiddag en den volgenden dag voort / en hadden 'er verscheptene gezigten van / gelijc men in de print kan zien.

Ik zeilde dan niet een westelyke wind nevens de Antilope voort / tot Zondag den 4. Juny / 's naamiddags ten 4 uren / wanneer wy scheepden / dewyl zy na Oostindië zeplden / en ik myn koers O. N. O. hield / om te beter myn weg na Nieuw Holland te voorbereiden. Want alhoewel Nieuw Holland Noordwestelyk van de Kaap legt / echter behoozen alle schepen die na die kust / of na de straat van Sunda gaan / een poos dezelfde strek te houden / of tusschen de breedte van 35 en 40 graaden te blijven / ten minsten een weynigje na t'Zuidooften / om also te blijven in een strek alwaar de winden veranderlyk zyn ; en niet al te dra zo weze na t'Noorden te stieren / dat ze binnen t'bestek van den Passaad wind komen / waardoor ze wyt hunne oostelyke koers zouden raaken. De wind nam nu toe / doch wy hadden de Antilope nog in t'gezig / en het land ook / tot dingsdag den 6 Juny / toen zagen wy weder een ontelbaare menigte van veelerhande vogels / zo dat wy rondom van ons zagen / of 'er weer een doode Walvisch was.

Voorhoo-
den van
een storm.

Den avond te booze was de zon achter een zwarte wolk / die zich als land vertoonde / onder gegaan ; en de wolken daar boven waaren van een donker roode kleur. En Dingsdag toen de zon naby aan t'opgaan was / waaren de wolken heel aardig voor t'oog verguld / alhoewel ik ter zelfder tyd booz een quaad gevolg beducht was. Toen de Zon nog niet boven twee graaden hoog was ging ze achter een donkere wolk / van kleur als de rook / waarop terstond eenige nevelachtige blypne straa- len doorzakten. De lucht was te dier tyd bezaaid met kleyne dikke wolktjes / overal verstrooid / zonder eenige schyn van regen ; en die naast de wolksbank aan de him lagen / waaren van een zupbere goudkoleur tot 3 of 4 graaden boven de bank. Van deeze tot ontrent 10 graaden hoog / waaren zy rooder / en zeer helder ; maar daar boven waaren zy van een donkerder koleur / tot ontrent 60 of 70 graaden hoog / alwaar de wolken begonden haare gemeene kleur aan te neemen.

Ik gaf te naauwer acht op dit alles / omdat ik doorgaans beboonden hebbe / dat zulke gekleurde wolken zich booz een ophomende storm betoonen. En dewyl het toen aldaar Winter / en t'onsluyping weer op hande

den was / zag ik een sellen wind te gemoet / en deed daarom onze Marszeplen reeden / met strikt bevel aan de Officiers om ze in te nemen in dien de wind sterker wierd. De wind was toen W. N. W. met een sneedige koelte. Ontrent twaalf uren 's nachts zagen wy een bleek witte helderhejd in 't Noordwesten / 't welk insgelyk een teken was van een naakenden storm; en dewyl de wind begon toe te nemen / namen wy terstond onze Marszeplen in / gozdeden ons grootzepl / en lieten 't alleen met ons fokkezepl voortloopen. Eer het 's morgens twee uren ^{Een storm.} was stak de wind zeer fel op / en wy lieten 't booz wind en booz stroom doorstaan. Ondertusschen nam de wind nog al toe; maar ons schip liet zich ongemeen wel sieren. 's Morgens ten acht uren lieten wy onze fokke ree 4 of 5 voet daalen / en maakten een zeer snellen voortgang / inzonderhejd wanneer ons een regen of hagelbuijypt een zwarte wolk over 't hoofd quam / want dan waaide het gruwelyk hard. En hoe wel die buien niet lang duurden / echter quamen zy zeer dikwyls / en hoort op malhanderen. Ook ging de zee zeer hol; doch dewyl wy zo winnig voortdedwind en met de baaten voortliepen / kreegen wy wepnig of geen water in / alhoewel 'er iets in onze bovenste geschutpoorten spoelde / en te gelyk een kuttelvisch op een van de ropaarden geworpen wierdt.

Den ganschen Woensdag / zynde den 7 Juny / bleef de wind ongemeen hard waajen; maar begon tegens den avond een wepnig af te nemen. Echter hielden wy een sneedige koelten tot den 16 toe / en een maatelpke tot den 19 / hebbende toen ontrent 600 mylen geloopt. Het meeste gedeelte van dien tyd was de wind in den Westelphen hoek / te weeten van W. N. W. tot Z. ten W. Hy waaide hardst wanneer hy West of tusschen West en Z. W. was: maar naa dat hy zuydelphet draaide / begon het onstuymig weer te bedaaren. Dit had ik op andere tyden in die zee ook bemerkt / dat als de stormen ypt den Westen na 't Zuyden draaiden / zy dan afnemen; en dat wanneer de wind beoosten 't Zuyden schoot / wy steeds slapper koelten en kalinten kreegen / en daar op mooi weerder;

Zelangende de Westelphke winden aan die zyde van de Kaap / zy geval- ^{Westelyke} len ons niet te minder omdat ze hevig zyn / want zy dyphen ons te snel- winden.
ter na 't Oosten; en zyn daarom de eenigste winden / waarna de gene verlangen die na zodaanige gewesten van Oostindie / welke bezupden den Eenaarleggen / als Timor, Java, en Sumatra, zeplen / en die na Cina vaaren of die de straat van Sunda passeeren moeten. Als die schepen de Kaap voorby zyn / loopen zy gemeenlyk by hoog zuydelph op / om de Westelphke winden te krygen / welke zy in 't Winter-saizoen in die luchtstreeken haast aantreffen; want de winden zyn dan doorgaans Westelph aan de Kaap / en inzonderhejd bezupden dezelve. Maar in de Zomer-maanden loopen ze gemeenlyk tot op 40 graaden Zuydwaard / eer zy de Westelphke winden krygen. Ik was te dezzer tyd niet hooger dan op de breedte van 36 gr. 40 min. en dikwyls meer noordelph / veranderende myne streek naar dat wind en weerder het vereyschten; want in zulk

een langen loop is 't best zyne koers naar de winden te stieren. En indien men oostwaard aan stierende / genoodzaakt is wat na 't Noorden of na 't Zuiden te houden / daar is niet aan gelegen; want men zeilt maar twee of drie streken van de wind af / wanneer die noordelyk of zuidelyk is; en dit strekt niet alleen tot verligting voor 't schip / maar het maakt den weg ook korter / dan of men zich dicht aan de wind houdt / gelyk sommige gewoon zyn te doen.

Den 19^{den}. Julp waaren wy op de breedte van 34 gr. 17 min. Z. en onze lengte van de Kaap was 39 gr. 24 min. O. hebbende flappe koelsten en kalmten. De wind was N. O. ten O. en bleef oostelyk tot den 27. wanneer hy upt het N. N. O. na 't Noorden liep / en vervolgens na 't Westen begon te draaijen / blyvende tusschen N. N. W. en Z. Z. W. tot den 4 Julp / binnen welken tyd wy 782 Engelsche mylen liepen; en toen schoot de wind weer na 't Oosten. Wy rekenden toen dat we waaren in een Meridiaan 1100 mylen Oost van die van de Kaap / en dewyl we mooi weder hadden / wierpen wy 't dieplood upt / doch bonden geen grond.

Ons ontmoette op deeze togt wepnig van belang / mytgenomen dat wy doorgaans van gebogelte / voornaamelyk Pintados / vergeselschap waaren / en nu en dan eenen Walvisch zagen; doch dichtter aan de kust van Nieuw Holland komende / zagen wy dikwils drie of vier Walvischen te gelyk. Toen wy ontrent 90 mylen van land waaren / begon den wy zeggas te zien / al van eenerey soort; en dichtter aan de kust komende / zagen wy 't nog meer. Ontrent 30 mylen van 't land zynde / zagen wy eenige graaten van Skuttle-bisch op 't water dryben; en hoe dichtter wy 't land naderden / hoe meer wy 'er van zagen.

Den 25. Julp / zynde op de breedte van 26 gr. 14 min. Z. / en op de Oosterlengte van 85 gr. 52 min. van de Kaap van Goede hoop / zagen wy een Gar-bisch / 30 groot ontrent als een bruynbisch / drie of viermaal boorby ons springen. Het was toen zeer schoon weder / en de zee was vol van kleyn gras of wier / het welk op 't water dreef / als huyl van bisch / ook zag men 'er eenige kleyne bishjes onder. Den volgenden dag was de zee vol van ronde dingetjes als paelen / sommige 30 groot als witte erwten / en zeer klaar en doorschynend; en als men ze te pletten duuwde / quam 'er een droppel water upspatten: Het blies / waarin dit water verbat was / was 30 dun dat men 't naauwlyks onderschepten kon. Wy vernamen nu weer zeewater dicht by ons / 30 dat we niet twyfelden of wy zouden haast land zien. Den 27. zagen wy nog al wier / en de vogels die byna al den weg van Brasilië af by ons gevloogen hadden / verlieten ons / op twee of drie na. Op den 28. zagen wy veel wier dryben / en eenige Walvischen water upblaazen. Den 29. hadden wy donker wolkig weer / met veel donder / bliksem / en zwaare regen in den morgenstond / maar tegens den avond klaarde het op. Wy zagen dien dag een Schuttle-been nevens ons dryben / en sommige van ons volk zagen ook een rop / 30 zy meenden. Ik zag ook eenige Bonetas, stielke Skipjacks (Springhansen /) also by onze Matroozen wegens hun

Tekens
dat men
niet verre
van land
is.

spth

CHALLOE	10
CHALLOE	11
CHALLOE	12
CHALLOE	13
CHALLOE	14
CHALLOE	15
CHALLOE	16
CHALLOE	17
CHALLOE	18
CHALLOE	19
CHALLOE	20

N ^o 1.	N Holland van de top der mast op de breedte van 27. gr. 50. m. 10 myl afstand O. ten N. O. Z. O.	
N ^o 2.	N Holland de zelfde kust op 8 myl afstand op de breedte van 27. gr. 28. m. N. O. ten N. Oost	
N ^o 3.	N Holland op 5 mylen afstand op de breedte van 26. gr. 28. m. N. ½ W. O. ten O.	
N ^o 4.	N Holland op 6 mylen afstand op de breedte van 26-35. Z. N. N. O. ½ O. N. O.	
N ^o 5.	N Holland op de hoogte van 26-30. 8 mylen van de witte bergen N. ten O. N. ½ N. Witte bergen	
N ^o 6.	 Gedeelte van Nieuw HOLLAND	
N ^o 7.	Witte berg op 7 myl afstand. Lat 23 ½	
N ^o 8.	Op de hoogte van 20-20 en 4 mylen afstand Z. O.	
N ^o 9.	Een Eyland op de breedte van 20-21. 6. myl afstand O. Z. O.	
N ^o 10.	Dus vertoont zich een ander Eyland op 5 mylen afstand. Z. O. ten Z.	
Twee Zwarte Klippen		

springen genoemd/ zynde een visch van ontrent 8 duym lang/ maate-lyk breed/ en van satsoen een voorn niet ongelijk.

Ten 30. Julij/ het land meer en meer naderende/ zagen wy veel zee-wier/ en ook een soort van vogels/ die wy op de gansche togt niet gezien hadden; want alle de andere vogels hadden ons nu verlaaten. De-ze laatste waaren 30 groot als kiewitten/ graauw van kleur/ zwart rondom de oogen/ met roode scherpe bekken/ lange en gebokte staerten als die der zwaluwen; en zy klaptten niet hunne wieken gelijk de kiewitten. 's Naamiddags ontmoeteden wy een habbelende stroom/ of een streek water dat over een plaat of ondiepte liep; maar wy waaren 'er over/ eer wy de grond peplen konden. 's Abonds hadden wy schoon weeder/ en een koeltje wy den Westen. Ten acht uren peplden wy/ doch bonden geen grond.

Wy peplden nog al oostwaard aan/ met een maatelyk zepl/ en kee-ken sneedig wy/ want wy de veele tekenen die wy hadden/ vermoedde ik dat wy dicht by land waaren. Ten twaalf uren 's nachts peplde ik/ en vond 45 badem diepte/ zynde de grond grof zand/ en klepne witte schelpjes. Tersond liet ik wonden/ en na 't Zuyden stieren met een westelyke wind/ om dat ik geloofde dat wy bezupden eene ondiepte waaren/ ge-naamd de Abroghos, die in eene aftekening welke ik van die kust had/ op de breedte lag van 27 gr. 28 min. strekkende zich ontrent 5 mylen in zee. Ik was 's daags te voore/ volgens myne rekening op 27 gr. 38 min. En stierende daarnaa Oost ten Zuyden/ met voordacht om die te vermyden/ zo meende ik dat ik bezupden die ondiepte was. Maar peplen- de 's morgens ten een uur op den eersten Augustus wederom/ bevond ik dat wy maar 25 badem hadden/ met een koraalklippige grond/ en dat derhalve de ondiepte bezupden ons was. Wy wendden dan tersond weder om/ en zeplden Noordwaards/ hepgende roen haast weder meer diepte/ 30 dat wy ten twee uren 26 badem hadden/ koraalgrond/ ten drie uren 28 badem/ dezelfde grond; ten vier uren 30 badem/ grof zand; en ten vyf uren 45 badem/ grof zand en schelpen/ zynde nu van de ondiepte af/ gelijk bleek 30 wy het zand en de schelpen/ als omdat wy van de koraal grond af waaren. Hierwy bemerkte ik dat wy beoor- den die plaat waaren geweest/ en dat ze veerkeerd in myne zekiaart ge- sield was; want ik bevond dat ze op 27 graaden lag; en by onzen loop van den volgenden dag wierd ik gewaar dat de buytenste hoek daarvan welke ik peplde/ 16 mylen van land lag. Toen het dag was/ stierden wy O. N. O. met een mooije heldere koelte; maar zagen geen land/ hoor 's morgens ten 9 uren? als wanneer wy het van onze sieng gewaar wierden/ en 'er ontrent 10 mylen af waaren/ hebbende toen 40 badem Zien water/ met een zuyvere zangrond. Aldus voort zeplende/ namen wy Land. deezen en den volgenden dag verscheptene aftekeningen van de kust/ ge- lyk wy de Print blykt. Doch de Leezer gelieve in acht te neemen/ dat de breedte daar in aangetekend/ niet die van het land is/ maar van het schip/ toen men de aftekening maakte. Wy zagen dien morgen verscheptene groote Zeevogels/ vliegende drie of vier tamen; ook zagen wy

eene soojt van witte Zeemeewen / die zwart om de oogen waaren / en geborste staerten hadden. Wy poogden dicht aan land te komen / om een haven te zoeken / alwaar wy ons / naa onze lange en verdrietige togt / wat honden verberfchen ; want wy hadden van Brasilië tot hier toe / een strek van ontrent 114 graaden geloopt. Doojts was myn voornemen om vandaar een nader ontdekking van N. Holland en N. Guinee te doen. Het land was laag / en vertoonde zich effen / geljk men by de Pint kan zien ; echter zagen wy eenige roode en witte klusten op de breedte van 26 gr. 10 min. Z. alwaar wy 54 badem water vonden / ontrent vier Engelsche mylen van land.

Op de breedte van 26 gr. zagen wy eene opening / en liepen 'er in / op hoop van aldaar een haven te zullen vinden ; maar komende aan de mond / die ontrent twee mylen wyd was / zagen wy klippen en quaade grond / en voeren daarom weder af : Wy hadden daar 20 badem waters twee Engelsche mylen van land. Het land vertoonde zich overal by laag / plat / en effen / maar met sieple klusten ; en daar waaren geen boomen / kreupel bos noch gras te zien. De diepte op de breedte van 26 graaden / ontrent 8 of 9 mylen van land / was doorgaans 40 badem / verscheelende zelden meer dan drie of vier badem. Maar men zag aan 't lood verscheppenerley soojt van zand / sommig grof / sommig fyn / en van beelerley kleur / als geel / wit / graauw / byspyn / blaauw / en roodachtig.

Steeken
weer in
zee.

Toen ik zag dat daar geen goede haven / noch ankergrond was / liepen wy op den tweeden Augustus tegens den avond weder in zee / veezende voer een storm op een laagterwal alwaar geen schuyplaat was ; weshalve ik wenschte ten minste ruime zee te hebben : Want de wolken begonden in 't westen dik te worden / en de wind stak op lang de kust / die zich daar N. N. W. en Z. Z. O. opstreckte. 's Avonds ten negen uren namen wy / terwyl de wind steeds toenam / ons groot marszepl in / zynde niet bequaam om meer dan twee zeplen behalve de bezaan te voeren. Den derden Augustus 's morgens ten twee uren waaide het heel hard / en de zee ging zeer hol / zo dat ik alle onze zeplen deed gozden / uptgenomen het schoverzepl. Alhoewel het zo hard waaide / echter hadden wy by klaar weer tot den middag toe : maar toen betrok de gansche lucht met dikke wolken / en wy kreegen nu en dan een regenbui / die t'elkens ontrent een quartieruurs duurde / en dan waaide het zeer sterk ; maar zo dja hieldt de regen niet op / of de wind begon te vallen / en de storm nam af. Wy peylden eenige repzen / maar vonden geen grond / voer den volgenden dag 's avonds ten acht uren / en hadden roen 60 badem waters / kozaalgrond. Ten 12 uren hadden wy 55 badem / fyn zand / van een bleekblaauwe kleur. Het was nu redelyk bedaad weer ; doch wy maakten geen meer zepl / voer 's morgens / wanneer de wind na 't zuydwesten schietende / wy meer zeplen byzette den / en noord aan liepen. Den 5^{den} Augustus ten elf uren zagen wy weder land / op een afstand van ontrent tien mylen. Wy waaren op de breedte van 25 gr. 30 min. 's Naamiddags sturfs onze kook / zynde een
oud

oud man / die al lang ziek geweest / en onpasselijk was eer wy Engeland eens verlieten.

Den ouden Augustus 's morgens zagen wy een opening in 't land / als waar wy insliepen / en op zeven en een half badem waters ankerden / 2 Engelsche mylen van den oever / op een zuydere zandgrond. Het was by morgenlicht hier in te komen / ter oorzaak van verscheptene plaatsen ; maar ik had myn boot voor uyt gezonden om te peulen. De mond van deeze inham / welke ik Sjarks baai noemde / legt op ontrent 25 graaden Zuyr en breedte ; en de lengte van de kaaip van Goede Hoop was / volgens onze rekening / ontrent 87 graaden ; 't welk wel 195 mylen minder is als in de gemeene haarten doorgaans gesteld wordt / 30 anders onze rekening recht was / en onze zandloopers ons niet mislepten.

Sjarks
baai in
Nieuw
Holland.

So dya ik in deeze baai ten anker quam / zond ik myn boot aan land / om na vers water te zoeken : maar myn volk quam tegens den avond te rug / zonder iets gevonden te hebben. Den volgenden morgen voer ik zelf na land / en nam houtweelen en spaden met my omte graven / en blyven om hout te happen. Wy groeven op verscheptene plaatsen na water ; maar niets vindende in een bestek van eenige mylen / wilden wy 'er niet langer na zoeken ; weshalve wy 't overige van den dag besteedden met hout af te hakken / en voeren tegens den avond weer na boord.

Het land is maatscheplyk hoog / 30 dat men 't 9 of 10 mylen verre zien kan : Als men 'er nog by verre af is / dan vertoont het zich zeer effen ; maar nader komende bevindt men dat het op verscheptene plaatsen in de hoogte rypst / hoewel niet steil / noch overhoog. Tegens de open zee aan is over al een steile oever ; maar in de baai / daar wy in waaren / was het land aan de zee kant laag / doch van langzaamhand schuyns oplopende. De grond is aan de zee kant zandig / en brengt zeker gewas / met een witte bloem voort ; wat verder op bestaat de grond uyt een roodachtig zand / waar op gras en wat kleyne geboomte / nevens eenig kreupeel bosch groeit. Het gras groeit trosswyse / hier en daar een bosje zo groot als eenschepele ; voort groeit 'er veel heyde.

Van boomtjes en heesters zyn 'er verscheptene soorten / maar geen boven 10 voet hoog : de stammen zyn ontrent dyle voet in de omtrek / en 5 of 6 voet hoog eer men aan de takken komt / die by dicht zyn / en uyt kleyne teljes bestaan / welke zich uytstrekken / en vol van lange smalle bladen zyn. De kleur der bladeren was aan de eene zyde witachtig / en aan de andere zyde groen ; en de bast der boomen was doorgaans bleekgroen. Sommige van deeze boomen hadden een aangename reuk / en waaren binnen de bast roodachtig / en noch hooger van kleur dan sassafras. De meeste boomen en heesters droegen te dier tyd bloessens of beezien. De bloessens waaren van verscheptenley kleuren / als rood / wit / geel / doch meest blaau / en die doorgaans van een liefslike reuk / gelyk ook eenige van de andere. Behalve de planten / kreupele / en groote bloemen die 'er op de grond groeiden / waaren 'er ook kleyne bloemen.

Gewas.

men die heel mooi waaren van gedaante en van reuk/ en meestendeels niet gelykende naar eenige die ik elders gezien heb.

Daar waaren maar wepnig landvogels; van de groote soort zagen wy 'er geen dan Arenden/ maar van de klepne waaren 'er by of zesderleyn soorten/ waarvan de grootste niet kloeker waaren dan leeuwvliken/ en sommige niet grooter dan een koninkje/ zingende alle met zeer schelle keelen; ook zagen wy eenige nesten met jonge. De Watervogels zyn eenden/ die toen ook jongen hadden (want in dat gewest is het dan het begin van de Lente) dupkers/ meeuwen/ pelikaanen/ enz. alsmede eenige watervogels/ hoedaanige ik nergens anders gezien heb. Hier van deeze soort zyn in de print afgebeeld.

Het landgedierte dat wy hier zagen/ bestondt in eene soort van Rakonnen/ verschelende van die van Westindie/ voornamelyk aan de pooten/ want zy hebben ook korte pooten/ daar zy op springen gelyk de andere/ en zyn insgelyks goed om te eeten. Doozts waaren 'er Guanós, van 't zelfde fatsoen en grootte als die welke in 't eerste deel myner Reis togt beschreeven zyn. Doch hier in verscheelende/ dat deze een grooter en leelyker kop/ en geen staert hadden/ maar aan de stuyt een stomp/ als of 't een kop was/ indien 'er maar mond en oogen aan geweest waaren; want byten dat vertoonde 't zich als een beest met twee hoofden; ook waaren de pooten alle vier als voorvoeten/ zynde alle van een fatsoen en lengte/ en zoodaanig/ als of ze gemaakt waaren om zo wel achterwaards als voorwaards te gaan. Zy waaren zwart en geel gespikkeld als kikkvroschen/ en hadden schilden en knobbels op de rug als krokodillen/ aan de huyd vastgehecht als een gedeelte van de huyd. Zy zyn zeer traag in 't beweegen/ en als men 'er by komt staan ze stil/ en sissen zonder dat ze eenige weer doen om weg te loopen. Hunne levers zyn ook zwart en geel gespikkeld; en 't luyt geopend zynde gaf een zeer vuisse lucht uit. Ik heb nergens anders zulke leelyke dieren gezien. Elders heb ik bevonden dat de Guanós zeer goed om te eeten waaren/ en ik heb 'er dikwyls met groote smaak van gegeten. Maar hoewel ik van slangen/ krokodillen/ Allegators, en vele andere afschuwelyke dieren gegeten hebbe/ en van zeer wepnige/ als de honger my praande/ zou geschroomd hebben te eeten/ evenwel zoud ik zwaarlyk trek hebben konnen krygen tot deeze Guanós van N. Holland/ want de reuk daar af was niet minder haatelyk dan 't gezigt.

De Zeevisschen die wy daar zagen (want daar was geen rivier of inlandsch meer te zien) waaren voornamelyk haaien/ die hier in zeer groote menigte waaren/ en daarom gaf ik deeze inhant den naam van Sharks-of Haat-baai. Men vind 'er ook roggen/ en Bonetás. Van schelpvisschen vonden wy 'er mosselen/ alskruppen/ oesters/ sommige van de paerlsoort. De oever was bezaaid met veelerey mooie schelpen/ van verschejdene kleuren/ en fatsoenen; en heel fraai met rood/ zwart/ en geel gespikkeld/ zo dat ik ze nergens anders zo gezien heb. Ik nam 'er een groote partij van mee; maar hebze alle/ op eenige wepnige na/ en dat niet van de beste/ verlooren.

Sharks
baai.

Daar

F. 3.

Een Noddy van Nieuw Holland.

F. 5.

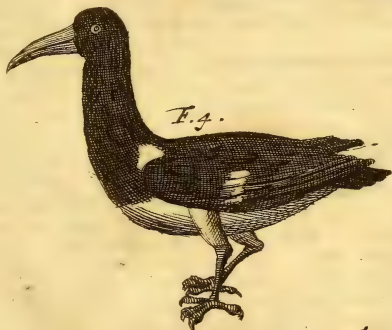
Het Hoofd en grootste gedeelte
van den hals van deezen vogel
is rood, en verscheelt daar in van
de Avoetia van Italie.

Een Gemeene Noddy.

F. 6.

F. 4.

De bek en pooten van deezen vogel zyn licht rood.

1. The first of these is the fact that the
 2. large number of people who are
 3. now in the country are not
 4. the same as those who were
 5. there in 1861.

INDEX

...and the

Paar 3pn ook eenige groene Zeeschildpadden / weegende ontrent 200 pond; van deeze vingen wy 'er twee / die niet het laag water achter de hoek van een klip gebleeven waaren / daar ze niet konden overkomen. Deeze verschaften spyse voor twee dagen voor al myn volk / en waaren wedelph goed om te eeten. Van de haaijen vingen wy een groote menigte / welke niet goede smaak van onze maats gegeten wierden : een onder den hooft was 'er van elf voet lang. De ruymte tusschen 3yne oogen was 20 duym / en 3yne bek was 18 duym wyd : 3pn maag was als een leere zak / 30 dik en taaf / dat men 'er niet een scherp mes naauwlyks door syn den kon : Wy bonden in dezelve den kop en eenige beenderen van een zeepaard; de haarige lippen daarvan waaren nog gaaf en niet verrot / en het haakebeen was ook nog ongeschonden; Wy trokken 'er eenige groote tanden uit / twee van 8 duym lang / en 30 dik als eens maats duym / doch aan 't eene end dun en wat krom; de andere waaren niet boden half 30 lang. De maag was vol van een zeer stinkende dzyk : ik bewaarde de tanden en 't haakebeen een poos; en de visch wierdt onder myn volk verdeeld / het welk 'er niets van liet verloozen gaan.

Het was den 7^{den} Augustus toen wy in Sjarks-baai quamen / in welke wy op drie verscheppene plaatsen ankerden / blyvende op de eerste plaats aan de westzyde van de baai leggen tot den elfden; gedurende welke tyd wy na versch water zochten / en putten graafden / maar te vergeefs : doch wy haften toen een goeden voorraad van brandhout / en onze maats wierden alle bynaaf ververscht door 't eeten van rakoenen / zeeschildpadden / haaijen / en andere visch / en eenige vogels; 30 dat wy alle nu veel frisscher waaren / dan toen wy 'er eerst quamen. Doch ik was geneegen de baai nog dieper in te zeplen / eensdeels omdat ik my gaern van versch water / 't welk schaars by ons wierdt / wou voorzien / en ten anderen om de kust nog wat beter te ontdekken; en dewyl ik van deeze ankerplaats alles voor my open zag / besloot ik de baai nog verder te bezigtigen eer ik 'er uytzeilde.

Wy zeplden dan den 11^{den} tegens den middag hooger op / met een kleyn zepl / omdat wy maar ondiep water hadden; en wy keeken heel snel uit / dewyl wy voor plaaten bebreefd waaren; en somtyds vonden wy 't water schaal / en dan weer wat dieper. Ontrent ten 2 uren na den middag zagen wy 't land het welk de zuydzy van de baai uitmaakt; en eer 't avond was quamen wy weer aan ondiepten; hierom hielden wy den ganschen nacht af en aan / zeplende gestadig / en hebbende nooit meer dan 10 baden water / en zelden min dan 7. De diepte en ondiepte veranderde 30 langzaam / dat wy het lood vyf of zesmaal uytwerpende / naauwlyks een voet verschil vonden. Van deeze zuiderhoek der baai konden wy de andere zy van het land / vanwaar wy gekomen waaren / niet zien / en wy behonden dat dit een eyland was / van 3 of 4 mylen lang / gelyk in de wynt te zien is; maar doordien 't zich door onbuchtbaare vertoonde / poogde ik niet nader te komen / te meer omdat de wind ook niet heel goed daartoe was / en dat 'er doorgaans vele ondiepte waaren. Ik ging dan niet verder na deeze zuiderhoek / maar zette onze koers oost-

oostwaard / om te zien of 'er land die weg upt was; want dat wisten wy nog niet.

Op den 12^{den}. 's morgens dan passeerden wy den noorderhoek van dat land / en wierden toen in ons geloof dat het een eyland was / betrachtigd door eene opening na 't oosten te zien gelyk wy na 't westen gezien hadden. Wy hadden mooi weer / een kleyn hoeltje / en effen water; en zeilden also de baai in / om te zien wat booz land daar weezen mogt. Wy zeilden in 't eerst 7 badem / 't welk een mooie poos duurde / maar eyndelyk nam het af tot 6. Toen zagen wy land / het welk in de aftekening de oostzyde van de baai is. Wy konden toen niet het schip niet nader komen / omdat wy maar ondiep water hadden. Dewyl 't nu gevaarlyk was daat te leggen / en 't land zeer laag / en naar allen schyn zonder versch water / (hoewel 'er eenige wepnige laage boomen op stonden /) en 't moogelyk by hoog water / plas lag; voer ik dien naammiddag weer npt / en ankerde booz den avond op 8 badem / zybere witte zandgrond / ontrent het midden van de baai. Den volgenden dag wonden wy 't anker weer op / en quamen dien naammiddag weder by twee eylandtjes / en een plaat van koraale klippen / leggende booz de baai / ten anker. Ik liet alhier myn schip schoonmaaken; en achtende het onwaarschynelyk hier iets meer te bekomen / liep ik / ten beste dat ik kon / weer in zee / peylende geduurig. Maar bevindende door de ondiepte van 't water / dat men beoosten die eylandtjes welke booz de baai lagen niet uytloopen kon / noch 'er ook tusschen door; zo keerde ik weer na de westier ingang / en liep den zelfden weg upt dien ik ingekomen was / uytgenomen dat wy nu zeilden beoosten / daat wy te booze bewesten gezeyld waaten van een kleyne ondiepte / in de aftekening te zien. Wy hadden in dit kanaal 10 / 12 / en 13 badem waters / en 't wierdt hoe langer hoe dieper / tot dat wy weer in de ruyme zee quamen. 's Daags te booze eer wy uytboeren / zond ik eene boot aan land na 't noorderlyste van de twee eylanden / het welk het kleynste is / om kleyne visch / met hoeken en een lyn te vangen. Ons bootsvolk wederkeerende verhaalde my / dat het eyland niet anders voortbragt dan eenig kort / hard / sterckelij gras; dat 'er geen geboomte noch versch water was; en dat de zee tusschen de twee eylanden sterck habbelde / een teken dat het water ondiep was. Maar zy zagen 'er groote Zee-schildpadden / en veel kochgen / doch vingen 'er geene.

Den 14. Augustus zeilden wy upt deeze baai / waarban de mond legt op 25 gr. 5. min. / met voornemen / om Noor-doostwaard de kust langs te zeilen / tot dat wy gevoeglyk eenig ander gedeelte van N. Holland konden aandoen. In 't uytzeilen zagen wy drie Waterslangen in zee zwemmen / van een geele kleur / met donker-bruyne vlekken gespikkeld / zynde de eerste / welke ik op die kust gezien had / hoewel daat verlerley diergelyke slangen zyn. In 't uytloopen hadden wy den wind in 't eerst Noorden / en het land lag Noor-doost. Wy laveerden / doch bozberden wepnig booz 's anderendaags / als wanneer de wind S. S. W. en vervolgens Zuid wierdt / waarmede wy Noor-doostwaards langs de

de kust zeplden / houdende ons 6 of 7 mylen van land. Wy peplden dikwils / en hadden tusschen de 40 en 46 badem waters / zynde de grond byzyn zand / met eenige witte schelpen. Dien dag / den 15. Augustus / waaren wy op de breedte van 24 gr. 41 min. Op den 16. 's middags waaren wy op 23 gr. 22 min. De wind liep toen Oost ten Noorden / waardoor wy genoodzaakt waaren dieper in zee te steehen / en verloozen also het land uit het gezigt / waarna wy 't lood uytwerpende / met een lyn van 80 badem geen grond konden peplen. Doch de wind schoot haast weer na 't Zuyden / waar op wy weder Noorwaard stierden / en veel klepne Dolsphen en Walvisschen zagen / nevens eenige Water-slangen.

Den 17den. zagen wy weder land. Den 18den. 's naammiddags / zynde 3 of 4 mylen van land / zag ik de punt van een plaat / die zich een myl of meer in zee uytstreckte; ik wierdt dit getwaard door de zwaare storting der zee / en staft derhalve verder van land af / tot op 7 of 8 mylen van de kust. 's Nachts ten 12 uren peplden wy / en hadden maar 20 badem / harde zandgrond. Hieruyt bemerkte ik dat wy weder op een plaat waaren; dies liet ik westwaard stieren een half uur lang / en had toen 40 badem waters. Den 18den. 's morgens ten een ure hadden wy 85 badem. Ten twee uren konden wy geen grond peplen; waarop ik weder langs de kust liet stieren / recht Noord / 't welk twee strecken wyd was van de kust / die daar N. N. O. zich uytstreckte. Ik wou niet te verre van land wyken / omdat ik wenschte een opening te vinden / daar ik na water kon zoeken. Toen wy by nacht by de ondiepte waaren / daar wy 20 badem waters hadden / quamen 'er zeer veel Walvisschen rondom ons schip / sommige van voore / etlyke van achtere / en andere aan de zyde. makende door hun geblaas een zeer pypsk geluid; maar toen wy weer in diep water quamen / verlieten zy ons: Het geraas dat zy door blazen en 't slaan van hunne staerten in 't water maakten / was inderdaad zeer blyfelyk; want de golven braken en schuyndden / gelyk als op ondiepten of tusschen klippen. Deze ondiepte / die ten minste 20 badem onder water lag / was op de breedte van 22 gr. 22 min. De kust was doorgaans onbelemmerd; wy hadden selder de ondiepte van de Abrochlos geen plaaten vernomen voor deze twee 30 even gemeld. En 's morgens / wanneer wy volgens onze kaart meenden / dat wy 11 mylen van land zouden geweest zyn / waaren wy 'er maar 4 af; 30 dat of onze kaarten / die wy tot dus lang toe ten aanzien van de kust wel behouden hadden / waaren gebzelyk / of het gety / dat wy niet kenden / mistydde ons / alhoewel wy niet vernamen dat 'er veel gety op die kust ging.

Zelangende de winden die wy dus verre in 't zeplen langs de kust gehad hadden; wy waaren nu binnen 't beske van den algemeenen Passaad-wind geweest (hoewel door den storm daaruyt geraakt) van de breedte van 28 gr. toen wy eerst op die kust quamen; en toen wy op de breedte van 25 graaden gekomen waaren / hadden wy doorgaans / als wy wat verre van de kust waaren / den geregelden Passaad-wind /

die daar Zupdzupdoofst is. Maar als wy dicht by de kust waaren / hadden wy dikwils zee-en land-winden / inzonderhepd in Sparks-baai, daar wy met een Noordweste wind of storm inquamten. Op den 18^{den}. Augustus dan zeilden wy met een sneedige koelte van den rechten Passaad-wind / Z. Z. O. met schoon helder weer; maar tegens den avond wat dieper in zee loopende / waaren wy 's morgens byten gezigt van land. Dewyl nu het land Noorddoofst djaaide / en wy be-noorden daarvan waaren / en de wind van Z. Z. O. ook O. Z. O. liep (dat is / van den rechten Passaad wind na de zee-wind / 30 als het land toen lag /) 30 duurde het al een mooije poos eer wy het land weer in 't gezigt konden krygen / alhoewel wy zeer scherp by de wind zeplden.

Den 19^{den}. waaren wy op de breedte van 21 gr. 42 min. Den 20. waaren we op 19 gr. 37 min. en zeplden by de wind / om het land weder in 't gezigt te bekomen. Wy hadden zeer schoon weerder / en hoewel wy 30 beyre van land waaren / dat wy 't niet zien konden / echter hadden wy de zee-en-de land-winden. 's Nachts hadden wy den land-wind uyt den Zupdzupdoofsten / met een zachte koelte / welke 's morgens met het opgaan van de zon van langzaammerhand djaaide / en in kracht toe nam / tot op den middag / wanneer wy den rechten zee wind uyt den O. Z. O. kreegen / met zulke een sneedige koelte / dat wy onze Mars-zeplen naauwlyks dubbeld geteefd konden voeren / 't welk duurde tot ontrent 3 uren naa den middag / en toen begon de wind weer te slappen. Wy hadden ondertusschen mooi weer / zonder eenige wolken in de lucht / maar dicht by de kust was 't wat dypzig. Wy zeplden den 20sten, dikwils / en hadden in 't eerst geen grond / maar daarna van 52 tot 45 badem diepte / met een bypne en grove zandgrond / vermengd met bypne en witte steentjes.

Den 21sten. 's nachts hadden wy slappe land winden / en by dage zee-winden; en gelyk wy dagelyks zee-slangen zagen / 30 wierden wy 'er dien dag zeer veel gewaar van tweederley slach; de eene soort was geel / en ontrent 30 dik als eens mangs arm op 3yn duist / 3ynde ontrent 4 voet lang / en hebbende een platte staert van ten naaften by vier vingeren byed. De andere soort was veel klepner en korter / rond / en zwart en geel gespiktheid. Wy zeplden dien dag verscheptenmaal / en hadden 45 badem / zandgrond. Tegens den middag zagen wy van onze sieng het land. Het lag Z. O. ten Oosten / ontrent 9 mylen van ons / en ver-toonde zich gelyk een kaap of uythoek. De zee-wind was dien dag 30 sterk niet / als 's daags te voore / en ook rupmer / 30 dat wy een goeden wind hadden om 'er mee na land te zeplen; en tegens 't ondergaan der zonne ankerden wy op 20 badem / zupver zand / ontrent 5 mylen van de hoek / die geen kaap was / gelyk het van verre scheen / maar het ooster end van een eiland / dat 5 of 6 mylen lang / en een myl breed was. Tusschen ons en die stompe hoek waaren nog 3 of 4 klippege eplandtjes / ontrent een myl van ons; en wy zagen van onze sieng nog veel andere eplandtjes / 30 verre als wy ten Oosten / en ten Westen van ons konden beoogen / en.

Kust win-
den.

Zien.
land.

en na 't Zuyden was 'er niet als eylandtjes te zien van een taamelyke hoogte / 30 dat men ze 8 of 9 mylen verre kon gewaar worden. Maar dat wy zien konden / was 't een reeks van eylandtjes / die zich ontrent 20 mylen in de lengte van O. N. O. tot W. Z. W. en misschien wel tot aan Sjarks-baai uitstrekt / en in breedte besloegen zy ook een groot besiet / want wy konden 'er 9 of 10 mylen verre door heen zien / na 't vaste land van Nieuw Holland / 30 'er anders een vaste kust daar ontrent is; want door het sterk gety / 't welk ik wat verder na 't Noordoosten gewaar werd / was ik niet zonder vermoeden / dat daar wel een Archipelagus van eylanden / en een doortogt na 't Zuyden van Nieuw Holland en Nieuw Guinee naa de groote Zuydzee / oostwaard mogt wezen; en ik had eenige gedachten om in myne wederkomst van N. Guinee / indien de omstandigheden het toegelaaten hadden / zulks eens onderstaan te hebben; gelyk ik ook tegens myne Officieren zeyde: maar nu wond ik 't niet gaan onderzoeken / omdat wy aan water gebrek hadden / en geen staat konden maaken dat wy 't daar vinden zouden. Deze plaats legt op de breedte van 20 gr. 21 min. Maar in onze kaart / welke die van Tasman was / lag die kust op 19 gr. 50 min. / en de strand is 'er afgetekend als een vast land / met eenige openingen als rivieren / en niet als eylanden / gelyk 't inderdaad zyn / en uyt de plintjes kan gezien worden. Deze plaats legt derhalve wel 40 minuten noordelyker / dan zy in Tasmans kaart verbetert.

Ik bevond de diepte ook niet 30 / gelyk hy zyn geschepelde lyn gemerkt staat / maar doorgaans ondieper dan hy het maakt; 't welk wy doet gelooven / dat hy niet 30 naby den oever quam / als zyne lyn aantuyft / en dat daarom zyne pepling dieper was / en de eylanden door hem 30 wel niet konden onderscheiden worden. Zyn Meridiaan of verscheil van lengte van Sjarks-baai / komt wel genoeg over een met wyne rekening / die 232 mylen is / schoon wy in de breedte verscheelen. En tot betrachtiginge myner gissing / dat de lyn van zyne hoers al te dicht aande de strand gemaakt is / ten minsten niet verre genoeg beoosten deze plaats / vond ik het water daar 30 diep / dat hy 'er 30 dicht niet kon aangekomen wezen.

Maar om voort te gaan: In den nacht kregen wy een landwindtje; en 's morgens deed ik 't anker ligten meenende tusschen de eylanden in te loopen / want daar waaren rupinten ten minsten van een myl / en ook wel van twee of drie mylen tusschen beyden. Ik zond myne boot voort uyt / met eenig volk om te peylen / met ordre van wederom te keeren 30 't ondiep vonden / doch op een van de eylanden te gaan als 'er waters genoeg was / en daar dan te wachten / tot dat wy met het schip aangwaamen / en ondertusschen na water te zoeken. Wy volgden dan met het schip / hebbende in 't eerst 20 baden waters; doch toen wy de stonpe hoek tot op 2 mylen genaderd waaren / hadden wy ondiep water / en de pepling was zeer oneenpaartig. Wy liepen evenwel nog al voort / hoewel niet een kleyn zepl / en wy zagen scherp uyt / en peylden gestadig / want dit was gevaarlyk werk. Toen wy tegen over de hoek / en tot op 2 Engelsche mylen na daaraan gekomen waaren / hadden wy maar

7 badem waters; wy weeken toen wat af/ maar bonden 't niet dieper/ en kreegen hojt daernaar maar vier badem. Wy lieten daarop het anker terfoud vallen/ en toen wy een derde van de kabel uitgevierd hadden/ hadden wy weder 7 badem waters. Myne boot quam straks aan boord/ en de maats zeyden my/ dat het een klippig en dor epland was/ en dat ze weynig hoope hadden van daar water te zullen vinden. Ik zond hen dan weer voort/ met bevel/ 30 3p eene diepte van 8 of 10 badem waters vonden/ dat 3p maat voortgaan zouden/ dewyl wy met het schip zouden volgen. Wy waaren nu ontrent 4 mylen binnen de buytenste klippige eplanden/ maar konden nog niet dan eplandjes zien/ waarvan sommige 5 of 6 mylen lang/ en andere niet boven een Engelsche myl groot waaren. De groote eplanden waaren redelyk hoog/ maar scheenen alle dzoog en doozgaans klippachtig en dor te zyn. De kotsen vertoonden zich van een roefige gele kleur; 't welk my buyten hoope stelde van water aldaar te zullen bekomen. Echter dacht ik nog al dat wy een sleuf zouden vinden/ om voort by die eplanden te kunnen loopen/ en zo aan de vaste kust van Nieuw Holland te komen/ of eenige andere eplanden op te doen/ die ons versh water en andere verbersching verschaffen mogten. Ook scheen 'er eenige hoop/ dat wy onder 30 veele eplanden eenig kostelyk Minerale of Ambergris zouden gebonden hebben/ omdat de Luchtsreek goed daartoe was; maar eer wy een myl voortgezeild hadden/ wierdt ons water weder ondiep; en daarop ankerden wy op 6 badem harde zandgrond.

Rozemaryn eyland

Wy waaren nu aan de binnekant van het epland met de stompe hoek/ ontrent een myl daarbandaan; ik voer derhalve aan land/ hebbende spaden by my/ om na water te graaven; maar ik vond 'er niets. Daar groeide twee of driederley gewassen/ het een even als rozemaryn/ doch zonder reuk; Ik noemde dit epland/ om de meenigte daarvan/ Rozemaryn-eyland. Sommige van de andere gewassen hadden blaauwe en gele bloemen/ en wy vonden 'er 2 soorten van graan/ als boonen; de eene soort groeide aan bosjes/ en de andere langs de grond aan een kruppend gewas/ 't welk dikke bladen had; en de bloessen was als die van boonen/ doch veel grooter/ en hoogrood van kleur/ zynde zeer schoon voor 't oog. Wy zagen 'er veele Water rabens/ Meeuwen/ en andere Watervogels/ eenig landgebogelte/ en ook witte Papegapen/ die met groote troppen tamenbloogen. Wy vonden 'er ook Alkruipen/ en eenige klepne Oesters/ die aan de klippen groeiden/ en heel zoet van smaak waaren. Wy zagen 'er insgelijks Zee schildpadden/ en een menigte van Water slangen/ van veleley grootte. De steenen waaren alle van roefige kleur/ en zeer gewigtig.

Wy zagen op een epland/ 3 of 4 mylen daarbandaan/ een rook opgaan/ en op dit epland bemerkten wy dat het gewas ook afgeband was; maar wy vernamen 'er geen ander teken van menschen. 't Quam ons waarschynelyk te voore/ dat 'er menschen waaren op het epland daar de rook was/ en dat 'er ook wel versh water soude wezen. Ik ging dan weer aan boord om met myne Officieren te beraadslagen/ of het

het best was derwaards te gaan / dan of wy op een ander eyland zouden zoeken; of met het schip langs de kust voortbaaren / tot dat wy een beter plaats zouden gevonden hebben / om te ankeren / dan dit was / alwaar wy ondiep water hadden / en voor de winden en 'tigetv bloot stonden. Zp stonden alle dat wy daarvandaan zouden gaan; daar op beval ik / dat men 's morgens 30 dja als 't dag was / 't anker zoud opwinden / om met de landwind upt te loopen.

Den 25sten. dan van Augustus / 's morgensten 5 uren liepen wy upt / met een frische landwind / upt den Z. Z. O. Ten 8 uren waaren wy bukten / en ter rechter tyd; want eer 't nog negen uren was / quam 'er zulken sterke zeewind op / dat wy onze Marszeplen inmaaten / konnende niet meer dan twee zeplen en de bezaan voeren. De lucht was heel helder / zonder eenige wolken; maar aan de him verdoonde 't zich duzig / en de zon was 's avonds te vooze rood onder / en dien morgen ook 30 opgegaan. De wind bleef heel sterk tot 12 uren / doch begon Sterke toen af te neemen. Ik heb maar zelden zulke een sterken zeewind gezien. Zee-Deeze winden duurden dus op hunne beurt 3 of 4 dagen / beginnende met winden. zonnen opgang / en ten 9 uren waaiden ze zeer binnig / en duurden 30 tot den middag / wanneer ze begonden af te neemen: En op 't ondergaan van de zon was 't byna doodstil / tot dat de landwind weder aangam / 't welk was 's morgens tusschen 1 en 2 uren. De Landwinden waaren tusschen Z. Z. W. en Z. Z. O. De Zeewinden tusschen O. N. O. en N. N. O. 's Nachts in de stilten vischten wy met hoeken en lynen / en vingen veel visch / als braassens / Snappers, Oude Wyven, en Dog-visch. Als deeze laatste quamen / vingen wy zelden eenige andere; want indien zp de andere visch al niet verjaagden / zp hielden ze ten minsten van de hoeken / doordien zp zelve altoos eerst aanbeeten / dewyl ze zeer graag waaren. Wy vingen ook Monniken visch / in de pyn van de visschen afgebeeld.

Den 25sten. van Oogstmaand voeren wy nog al langs den strand / om te beter te konnen zien of 'er ergens een opening was / en peplende hadden wy ontrent 20 badem / zuydere zandgrond. Den 26sten wanneer wy ontrent 4 mylen van land waaren / begon het water allengs ondieper te worden / van 20 tot 14 badem. Ik zeilde daar op wat dichtter na 't land / met voornemen om geaukerd te hebben; maar op een sprong nam 't water 30 af / dat wy maar 5 badem hadden. Ik durfde het derhalve niet verder waagen / maar stierde den zelden weg upt dien wy gekomen waaren; waardoor wy haast weder 10 badem kreegen / zpnde toen ontrent vier mylen en een half van land. Chang stierden wy O. N. O. langs de kust / gelpk het land lag. Dien dag begonden de Zee-winden te slapen / en wy zeilden langs strand / 30 veel voozt als wy konden; doch 's nachts hielden wy wat af / upt breeze voozt ondiepten. Van dien tyd af dat wy Sjarks-baai verlaaten hadden / hadden wy helder weer. gehad / het welk nog een geruppen tyd duurde.

Den 27sten. hadden wy den ganschen nacht 20 badem waters / en konnen dien daag geen land zien / voozt 's naamiddags van onze steng.

3 uren konden wy 't land zien van onze kampanje; wy hadden toen 16 badem. De wind was Noord/ en wy stierden Oost ten Noorden/ 't welk maareen streek inwaards na 't land was; en echter nam ons water 30 af/ dat wy ten 4 uren maar 9 badem hadden; en de naaste woyn maar 7/ 't welk ons verschijnte/ 30 dat wy terstond wendden. Maat hoit daarnaa quam de wind N. W. en W. N. W. ; waar op wy 't wederom overleeden/ en N. N. O. stierden/ kypgende toen weer dieper water/ 30 dat wy den ganschen nacht van 15 tot 20 badem hadden.

Noddy-
vogel.

Den 28ten. hadden wy tusschen 20 en 40 badem. Wy zagen dien dag geen land/ maar zeer veel slangen/ en eenige Walvisschen. Wy zagen ook eenige Schofferts/ en Noddy-vogels, en vingden in den nacht een van deeze laatste/ zynde van een ander fatsoen en kleur/ dan ik 'er tot nog toe gezien had. Wy had een smalle lange bek/ platte voeten/ als die van een eend/ de staert gebokt/ als die van een zwaluw/ maar langer en breeider/ en zeer lange vleugels; De kruyn van syn kop/ was hooftwaert/ en rondom en dicht by de oogen waaren zwarte strepen en om die strepen ter wederzyde/ een breeide wittte kring. De borst/ bukh/ en 't onderdeel der vleugelen waaren wit; en de rug en 't buptenste der vleugelen donker baal. Het afbeeldzel is in de pynst te zien. Men ziet deeze vogels op de meeste plaatsen tusschen de Sonnekeerkringen/ 30 wel in Oostindie/ als op de kust van Brasilië, en Westindie; 's Nachts houden zy zich aan land/ en daarom ziet menze nooit boven 20 of 30 mylen verte in zee/ 't en waare by een storm. Als zy ontrent eenschip komen/ zullen zy gemeenlyk tegens den nacht zich ergens op neer zetten/ en laaten zich dan van de Matroozen vangen. Zy nesielen op klusten of rotten aan de zee kant.

Den 30ten. zynde op de breedte van 18 gr. 21 min. zagen wy weder land/ en veel rook; en delwy wy mooi meeder/ en een maatselphoe koefte hadden/ stierde ik 'er na toe. Ten 4 uren naademiddag ankerde ik op 8 badem water/ klaare zandgrond/ ontrent drie mylen en een half van land. Ik zond terstont myne boot uyt om te peplen/ en 't volk vond een Engelschempl verder 10 badem; en nog verder op/ nam de diepte af/ tot 9/ 8/ 7/ en op 2 Engelsche mylen afstand/ tot 6 badem. Dien avond zagen wy een Philips in de maan/ maar zy nam al af eer wy de maan gewaar wierden; want de him was zeer dyzig/ 30 dat wy de maan niet konden zien/ voor datze al een half uur boven de him was geweest. En 2 uren 22 minuten/ na zonnen ondergang/ volgens onze Zandloopers/ was de Philips gansch over. Het middelpunt van de maan was toen 38 gr. 40 min. hoog.

Den 31ten. Augustus 's morgens vroeg boer ik met tien of elf man aan land om na water te zoeken. Wy wapende ons met musketten en houwers/ onzer bescherminge/ want wy maakten staat dat wy 'er menschen vinden zouden; ook namen wy schuppen en houweelen mede/ om putten te graaven. Dicht by strand gekomen zynde/ zagen wy drie lange naakte zwarte mannen op de zandoeber recht tegens ons over; maat

maar toen wy de baai introeiden liepen zy weg. Zo dja wy aan land getreeden waaren / liet ik de boot met twee mannen een wepnig van land afsteecken / en daar booz anker leggen / op dat ze ons niet mocht ontwel-digd worden / terwoyl de overige van ons na de dyle Zwarten gingen / die nu booden op een kleynen berg / een half quactier gaans van ons / geklommen waaren / hebbende 8 of 9 andere mannen by zich. Zy ons ziende aankomen liepen alle weg. Toen wy boven op den berg gekomen waaren / daar zy eerst stonden / wierden wy een vlak veld gewaar / ontrent een quactier gaans van ons landwaard in. Wy zagen daar op dat veld etlyke dingen als hooibergen / welke wy van verre dachten hutten te zyn / omdat ze zich ebeneens vertoonden als de Hottentots woonningen aan de Kaap van Goede Hoop; maar wy bevonden / daar by komende / dat het rotsen waaren. Wy zochten daar ontrent na water / doch konden 't niet vinden / noch ook eenige huysen noch menschen; want zy waaren alle weggelooopen. Wy keerden daarop weder na de plaats daar wy eerst aan land getreeden waaren / en groeven daar na water.

Terwoyl wy daarmee bezig waaren / quamen 'er negen of tien inboozlingen op een heubel niet verre van ons / en dreygden ons daar onder 't maaken van een groot getier. Eyndelyk quam een van hen na ons toe / en de andere volgden van verre. Ik trad toen boozuyt / en quam tot op een afstand van ontrent 150 voeten by hem / maakende alle tekenen van vrede en vryndschap die ik kon; maar hy liep weg / en geen van hen wou staan blyven tot dat wy by hen quamen; hoewel wy zulks twee of driemaal onderlepten. Ik ging eyndelyk in de achtermiddag met twee mannen by my langs de strand / met voorzicht om te zien of wy een van hen vangen konden / om also te weeten te komen / waar zy hun versck water kreegen. Tien of 12 van de inboozlingen / ziende ons dyle alleen gaan / begonden ons van verre te volgen. Ik dacht toen dat zy ons nader by gekomen zouden zyn: doch boozuyt een zandbank gekomen wezende / waardoor zy ons een poos niet zien konden / hielden wy stil / en verschoolen ons in een bogt van die duyn. Zy weetende dat wy daar ontrent moesten wezen / en dyle of viermaal 30 sieck in getal zynde dan wy / meenden ons te bespyngen / en verdeelden zich derhalve / gaande sommige na de zee kant / terwoyl andere achter de zandduynen omgingen. Wylt de ontmoeting / die wy 's morgens met hen gehad gehadden / wisten wy reeds dat wy hen gemaklyk ontloopen konden; en zy liepen een poos booz ons weg; waarop een stukk jongman / die by my was / hennaaliep / terwoyl zy vast boozuyt peurden; maar derwoyl hy hen haast onderhaalde / keerden zy om / en begonde tegen hem te vechten: Hy had een houwer / en zy houte speeren / en waaren / doordien zy veel in getal waaren / hem te magtig. Toen hy eerst na hen toeliep / joeg ik twee andere / die aan de stand waaren: Doch beducht zynde dat myn jongman het te quaad zoud hebben / keerde ik te rug / en op een duyn geklommen wezende / zag ik hem wakker handgemeen. Zy my ziende / wierpen een speer na my / die my bykans geraakt had. Ik losse daar op myn coet om hente versck-

schijfken; maar schoot hen niet voorzigtig mis; Doch ziende daarna mijn jongman in groot gevaar/ en mij zelven ook niet buiten perikel/ te meer omdat zij/ schoon in 't eerst dooz 't afschieten van 't roer wat verschijkt/ nu de handen als onderbaerd opstaken/ schreeuwende Poe, Poe, Poe, en met een groot getier aankomende/ zo oordeelde ik 't hoog tyd om nog eens te lossen/ en eenen van hen onder de voet te schieten/ gelph ik deed. Zij ziende hunnen makker neertuymelen/ bleeven stil staan/ en mijn jongman nam die gelegenheid waar om zich van hen te ontslaan/ en quam daarop by mij. Mijn andere man was nu ook by mij/ doch had niets uytgerecht/ dewyl hy geen geweer had. Ik keerde toen met hen te rug/ zijnde niet gezind iets verders daar te ontslaan/ want het gebeurde ongeval moede mij zeer. De Wilden onder- tusschen namen hunnen gequisten makker op; terwyl mijn jongman/ die met een van hunne speeren dooz zijne wang was gestoken/ zeer beducht was dat 'er venyn aan de speer mogt geweest zijn; want zijne wonde was zeer pijnlyk; doch zulks ontstondt omdat hyze dooz een stomp ge- weer ontvangen had. Maar ze wierdt echter haast geneezen.

Onder de Wilden/ met welke wy dus handgemeen waaren/ was 'er een/ die zo dooz zijn gedrag als andersins het Hoofd en de Overste van hen scheen te zijn. Hy was een jong wakker kaarel/ niet heel lang/ noch ook zo lyvig niet als sommige van de andere/ hoewel werkzaam en moediger: en hy was beschilderd (het welk de andere niet waaren) met een kring van witte veru/ of een soort van kalk/ om zijne oogen/ en met een witte streep van zijn voorhoofd af tot aan het tipje van zijne neus; ook was zijne borst en een gedeelte zijner armen met die witte veru be- streken/ niet tot cieraad/ als iemand denken mogt/ maar gelph som- mige strepbaare wilde Indiaanen doen/ om 'er te verschijkelijkelyk uyt te zien. En deeze schilderaadje vergrootte zijne natuurlyke leelphheid; want zij alle hebben de leelphste troonen die ik ooit gezien heb/ schoon ik zeer veeltekele Wilden heb gezien. Deeze Nieuw-Hollanders waaren waarschynlyk van dezelfde soort van menschen/ als die waarvan ik in 't eerste deel van mijne Reystogt rondom de Wereld gemeld heb; want de plaats die ik toen aandeerd was niet boven 40 of 50 mylen ten Noorwesten van deeze: en zij pinkoogden al eveneens als die/ wordende insgelphs van groote bliegen geplaagd; maar of zij de twee voorzanden ook misten/ hadden wy geen gelegenheid om te zien.

Wy zagen veel plaatsen daar zij vuuren gestookt hadden/ en daar gemeenlyk aan de wind zijde die of vier takken in gestoken waaren: want de zeewinden waagen daar by daag altoos eenen weg/ en de landwind is maar zacht. By de vuurplaatsen vonden wy altoos groote hoopjen van visch schelpen/ en 't is waarschynlyk dat deeze arme menschen voor- naamelyk van schelpvisch leeven/ gelph de andere van klepne vischjes/ die zij by laag water vingen in kluipen die in 't land waaren. En hoewel deeze de schelpvisch ook by laag water op de klippen raapten/ echter bemerkten wy niet dat zij eenige andere soort van visch vongen. Hunne laajfen waaren ook eveneens als die van de andere: doch met hunne bron-
wen

toen en kindere op een epland / en allen in onze magt ynde / gebuyften zy die niet tegen ons / gelyk deeze op 't bafte land / alwaar wy alleen eenige van de mannen zagen / die maar quamen om op ons te letten. Wy zagen op geen van beyde de plaatsen huyzen / en ik geloof ook niet dat zy die hebben ; want die op het epland hadden 'er geen / schoon zy hunne ganfche huyfgezinnen by zich hadden.

Toen ik weer by myn volk quam / zag ik / dat fchoon zy 8 of 9 voet diep gegraaven hadden / daar echter geen water was. Ik ging derhalve dien avond weder aan boord ; en den volgenden dag / ynde den eerften Septemb. zond ik mynen Bootsman aan land / om dieper te graaven / en ik gaf hem een zeege mee om vifch te vangen. Ik befpuurde dat hier een fterk getp ging / 't welk zeer fnel loopt / zo dat onze ankerboort niet boven water bleef / om gezien te konnen worden. Het ebt hier (gelyk aan dat gedeelte van Nieuw Holland / het welk ik voor deezen befchreeven heb) ontrent 5 vadem / en de bloed loopt hier 2. O. ten 2. tot aan het laafte quartier ; en dan loopt hy recht op den oever aan / welke zich hier 2. 2. W. en N. N. O. uytftrekt / en de eb gaat N. W. ten N. Als het getp flapte vifchten wy met hoek en fmoer / gelyk wy alceeds op verfchepdene plaatsen op deeze kufft gedaan hadden ; echter hadden wy maar op weynig plaatsen langs die kufft een fterk getp aangetroffen. Doch zo 'er ergens daar ontrent een doortogt na de groote Zuydzee is / zo is 't vermoedelyk uyt de fterke froom dat de mond daar van ergens tuffchen deeze plaats / en 't Rozemaryn-eyland , hier voorge meld / moet ynn.

Den volgende morgen quam myn volk aan boord met een vaatje wak water / 't welk zy uyt een kufft / die zy een quartier gaans van strand hadden gegraaven / gefchept hadden ; maar dit water was onbruikbaar om te dinken. Echter oordeelden wy dat het goed was om onze goet in te kooken / waardoor wy het water dat ons nog overig was / zouden konnen befaaren om te dinken. Hierom haalden wy 'er den volgenden dag vier Orhoofden van ; maar terwyl wy by de put bezig waaren / wierden wy fchrikkeljk van de vliegen geplaagd / die ons meer quelden dan de zon / hoewel die heel helder / en zeer fterk en heet fcheen. Wy zagen nu geen meer van de inboozlingen / maar wel van beyde de rook van eenige vuuren.

Het land was daar ontrent ebeneens als dat gedeelte van Nieuw Holland / het welk ik in 't eerste deel myner ftepgtogten befchreeven heb : Het is laag / maar is met een lange reeks van zandduynen aan de zeehant bezet / waardoor men niet kan zien hoe het landwaard in gefield is. Terwyl het getp aldaar ryst en daalt / zo vertoont de kufft zich by hoog water zeer laag ; doch als 't water laag is / fchynst het land van een maatelyke hoogte. Zy laag water is de strand zo vol van flippen / dat 'er geen landen aan is met een boot ; maar by hoog water vaart men mee de boot over die flippen heen tegen de zandige strand aan. Het land aan de zeehant / 16 of 18 honderd voeten breed / is een doore zandige grond / daar niet van eenige heefsters / of bofjes op groeyen / in sommige / van welke

toen ter tyd geele / witte / of blaautwe bloemen waaren / die een liefspeke renke hadden ; aan etlike van deeze waaren ook vruchten als peulen / in welke net tien erwten groeiden : ik opende al verscheidene daarvan / doch vond 'er niet een meer of minder. Ik vond 'er ook eenige van die soort van boonen welke ik aan 't Rozemaryn-eyland zag ; en ook een soort van kleyne / roode / en harde erwten ; die insgelphs in doppen groeiden / met kleyne zwarte sippeltjes. Ik weet juist niet hoe menze noemt / maar ik hebze in Oostindie dikwils zien gebruyken om Goud te weegen ; ook heb ik versiaan dat ze in Guinee mede daartoe gebeezigd / en van de Vrouwen ook als kraalen om haare armen gedraagen worden. Daar groeit mede een soort van boonen aan een gewas dat langs de grond kruipt. Van alle die soorten groide d'er een groote menigte op de duynen aan de zeeant / sommige daarvan waaren nog groen / andere reeds ryp / en etlike lagen op de grond ; doch ik kon niet bemerken dat 'er eenige van de inwooners geplukt waaren / moogelph omdat ze niet goed waaren tot spijze.

Het land verder inwaards / dat laager is / was voor zo veel wy zien konden vlak / ten deele veld en ten deele boschland. Op de velden groeide grof gras / doch yl ; ook is de aarde daar grover dan aan de zeeant / en op sommige plaatsen is 'er kleygrond. In de velden daar wy in waaren zagen wy vele rotsen van 5 of 6 voeten hoog / en boven vond als een hooftop / sommige rood / en andere wit. Het boschland lag nog verder op / draagende vele kleyne boomen / waarvan de stammen naauwelphs 3 voeten in den omtrek / en 12 of 14 voeten hoog waaren / met een kruip van kleyne takken. Dicht aan de zeeant groeijen eenige wepnige zwarte Mangrove-boomen.

Daar waaren maar wepnig Landdieren. Ik zag 'er eenige Haagebissen / en myn volk zag twee of drie bersten als hongerige wolven / die zo mager waaren als een geraamte / en niet dan vel en beenen vertoonde. Moogelph was het de poot van diergelph een beest / waarvan ik in 't eerste deel myner Reystogten / daar ik Nieuw Holland beschryf / gewag gemaakt heb ; wy zagen 'er ook een Rakoen of twee / en een gespikkelde slang.

Het landgevoegste / dat wy hier zagen / bestont in kraajen / Valken / en kuykendieven ; doch die waaren 'er maar wepnig ; maar kleyne Toetelduppen zagen wy 'er by menigte ; deeze waaren zeer vet en goed om te eten. Daar zyn ook twee of drie soorten van kleyne vogeltjes / sommige zo groot als Leeuwerikken / en andere wat kleyner. De Zeevogels zyn Pellikaanen / Scholfertis / Noddies , Curlews , Zee exters enz. ; doch daar waaren 'er maar wepnig.

De zee is wel voorzien van Walvissen / maar geensing zo groot als die van Groenland. Wy zagen 'er ook veel Zeeschildpadden / maar vingen 'er geen / dewyl daar geen gelegenheid was om een net te zetten ; want daar waaren geen sleuven / en 't gety ging 'er seer sterk. Wy zagen 'er ook eenige Haajen ; en met hoeken en lynen vingen wy eenige klipbisch / en vissen genaamd. Oude wyben. Van schelpvissen wa-

waaren 'er oesters / zo wel van de gemeene soort om te eten als paer-
oesters; Doo's waaren 'er Mosselen / Alskrupken / enz. Ik raapte
ook eenige zonderlinge schelpen op / die niet heel groot / maar rondom
met streepen bezet waaren.

Maar dat wy dus een poos langs deeze kust gewurven hadden / zonder
versch water te vinden / of eenige bequame plaats om ons schip schoon
te maaken; en dat het nu op 't hoogst van het droog saloen was / en myn
volk de scheurbukh kreeg door gebrek van ververschinge / waardoor ik
weinig aanmoediging had om verder te zoeken / zo besloot ik deeze kust
te verlaaten / en zeilde daar op in 't voorst van September na Timor, al-
waar wy den 15. van die maand aankamen / en voor dat epland anker-
den. Den 24. verwurven wy van den Gouverneur van de Hollandse
Westing verlof / om wat versch water in te nemen. Wy bonden daar
ook Portugeezen / en wierden minnelyk van hen bejegend. Op den der-
den December quamen wy op de kust van Nieuw Guinee, alwaar wy
goed versch water vonden; ook maakten wy eenige kennis met de in-
wooners van het epland Pulo Sabriti. Daaernaas Noordwaards langs
de kust zeplende quamen wy aan 't Oostergedeelte van Nieuw Guinee:
Maar het is een epland / en ik heb het in myne kaart getekend / en Nieuw
Britannie genoemd.

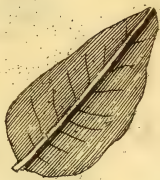
't Is niet onwaarschynelyk dat dit epland kostelyke waaren zou kon-
nen opleveren / en dat men met de inboozlingen haast verkeerung zou
kunnen maaken: Maar de menigvuldige zwaarigheden welke ik te dee-
zer tyd ontmoette / de ongelegenheid om myn schip schoon te maaken /
de weynigte van myn volk / hunne verlangst na huys / en het gebaar van
lang in die zee te blyven / daar de ondiepten en kusten ons t'eenemaal
onbekend waaren / verhinderden my een verder onderzoek voor dien tyd
te doen. Alles wat ik in deeze zaak ten gemeenen dienst gedaen heb / zal
hoop ik wel ontvangen worden; En geene zwaarigheden zullen my af-
schrikken om zodanige opspeurtingen te doen / wanneer my t'eeniger
tyd gelegenheid daartoe aan de hand gegeeven wordt.

Den 18den. Map quamen wy weder te Timor. Den 21sten. Jany pas-
seerden wy een hoek van 't epland Java. Den 4den. Jany ankerden wy op
de reede van Batavia, alwaar ik aan land ging / den Hollandschen Ge-
neraal aansprak / en verlof verzocht om te moogen koop en 't gene ik van
noode had; 't welk my toegestaan wierdt. Wy lagen op deze reede tot
den 17den. October / wanneer wy ons schip bequaam gemaakt / en ons
van vooraad en water voorzien hebbende / van Batavia tzepl gingen; en
den 19. December aan de Kaap van Goede Hoop quamen; vanwaar wy
den 11. Jany vertrekende / op den 31. het epland Ste. Helena aande-
den / en den 21. February by 't epland Ascension quamen; doch myn schip
door ongeduld daar een lek gekreegen hebbende / 't welk wy niet stoppen
konnen / zonk in zee / en 't was niet zonder groote moeyelicheit dat wy
te lande quamen. Wy hielden daar 't leven by Geyten en Schildpadden /
en vonden den 26. February tot onze groote troost / aan de zuydooster zy-
de van een hoogen berg / niet verre van den top / een bron ader van versch
water.

Ik quam weder in Engeland met het Oostindisch schip de *Kanterbury* :
En zo ik van myne togt / die ik nu voor heb / behouden weder kom / meen
ik een omstandiger Verhaal uyt te geeven van 't gene ik hier nu maar ter
loop aanvoer.

Gewassen in Brasilië gevonden.

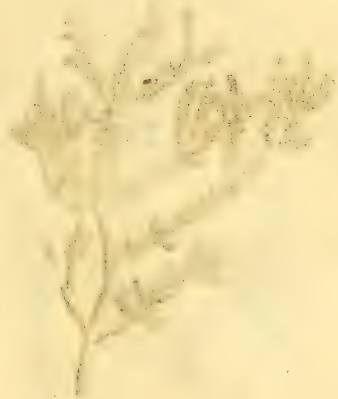
Gewassen in Nieuw Holland gevonden.

64

Alnus, fr. lanifolia, var. a. marginata

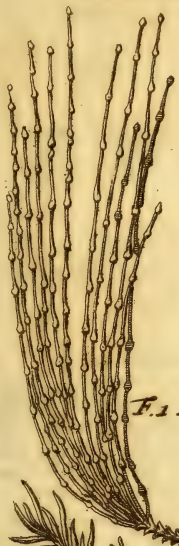
SP. JCS

Gewassen in Nieuw Holland gevonden.

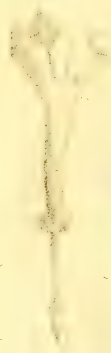
Gewassen in Nieuw Holland, en Timor gevonden.

PLANTAE INDICAE. PARS II. DE FRUCTIBUS.

PIPER

VERHAAL

Van de verscheydene

GEWASSEN

Die ik in Brasilië, Nieuw Holland, Timor, en
Nieuw Guinee, vond, en alhier op plaaten
heb doen afbeelden.

TAb. 1. Fig. 1. De Kattoenbloem van Bahia in Brasilië bestont uit
deele draaden / bykans 30 dun als haaren / tusschen drie en 4 duym
lang / en van een donkere kleur; boven op zyn eenige klepne aschvertol-
ge toppes. De steel van de bloem is onder aan bezet met vyf stybe smal-
le bladen / ontrent 6 duym lang. In de lyst van Mr. Roy is een van
deezee soort / komende in allen deele hiernede oibteen / uptgenomen dat
dezelbe ten minste tweemaal 30 groot is / zynde van Suriname gezonden
ouder de benaaminge van Momo.

Tab. 1. Fig. 2. *Jasminum Brasilianum luteum, mali Limoniæ folio*
nervoso, petalis crassis.

Tab. 1. Fig. 3. *Crista Pavonis Brasilianæ Bardanæ foliis.* De bladen
zyn zeer week / en van satsoen geslyk de opperste bladen in van Bardana Ma-
jor. In de print zyn ze te styf en al te geharteld afgebeeld.

Tab. 1. Fig. 4. *Filix Brasiliana Osmundæ minori serrato folio.* Dee-
ze Daren is van die soort / welke zyne zaadbaten draagt aan de rand der
bladeren.

Tab. 2. Fig. 1. *Rapuntium Novæ Hollandiæ, flore magno coccineo.*
Het Perianthium bestaand uit vyf lange spits deelen / de gedaante van
het zaad vat / en de klepshend van 't zaad / nevens het ongeregeld sat-
soen van de bloem / en de dunte der bladen / geeven te kennen dat dit ge-
was een Rapuntium is.

Tab. 2. Fig. 2. *Fucus foliis capillaceis brevissimis vesiculis minimis*
donatis. Deezee cierspke Fucus is een soort van de *Erica narina* of *Sargazo*,
maar is mindrer. Deezee plant groeit op de kust van Nieuw Holland.

Tab. 2. Fig. 2. *Ricinoides Novæ Hollandiæ anguloso crasso folio.*
Deezee plant heeft dikke wollachtige bladen / voornamelyk op de bet-
keerde zyde. De vrucht is ruyg van buyten / met een knop die zich in
op-

byben deelt: Zy gelykt wel naar Ricini fructu parvo fruticosa Curassavica folio Phylli. P. B. Pr.

Tab. 2. Fig. 2. Solanum spinosum Novæ Hollandiæ Phylli foliis subrotundis. Deze nieuwe Solanum draagt een blaauwe bloem gelyk andere van die soort; de bladen zyn van een wittachtige kleur/ dik en wollig aan weersyde/ naauwlyks een duym lang/ en ontrent 30 breed. De doorns zyn zeer scherp/ en dicht bezet/ van een hooge oranje kleur/ voornaamelyk aan de punten.

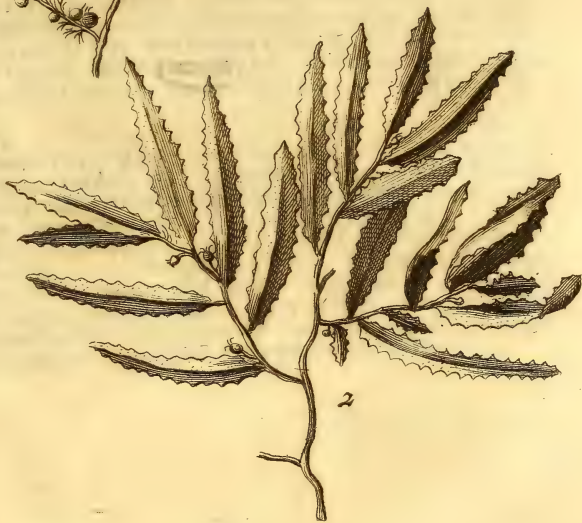
Tab. 3. Fig. 1. Scabiosa (forte) Novæ Hollandiæ; statice foliis subtus argenteis. De bloem staat op een steel van 4 duym lang/ bestoeten in een ruppe knop van een geele kleur. De bladen zyn niet boven een duym lang/ zeer smal/ groen aan de boven zyde/ en rug van ondere. Of dit gewas een Scabreusa, of Helichrysum is/ was moeylyk uyt de gedroogde bloem te oordeelen.

Tab. 3. Fig. 2. Alcea Novæ Hollandiæ foliis angustis utrinque villis. De bladen/ steel/ en 't onderste van de Perianthium van deze plant zyn alle wollig. De Petala zyn zeer teer/ bys in getal/ en naauwlyks 30 groot als de knop: In 't midden staat een columella dicht bezet met haalrige spitsjes; waaruyt blykt dat dit gewas een soort van Maluwe is.

Tab. 3. Fig. 3. Van welke soort deze heester is/ is onzeker/ om dat hy niet overeen komt met eenige die totnogtoe beschreeven zyn/ voer 30 veel men oordeelen kan. Hy draagt een zeer mooije bloem/ van een roode kleur naat dat men uyt de gedroogde kan gissen: zy bestaat uyt tien groote Petala, ruyg ter weersyde/ voornaamelyk na ondere. Het midden van de bloem is dik bezet met draaden/ die onder aan wollig zyn; en ieder van de Petala heeft zyn apex. De knop bestaat uyt bysronde puntige deelen. De bladen zyn gelyk die van Amelanchier Lob. Boven op groen/ en wollig na ondere/ niet spits/ maar boven aan gekacteld.

Tab. 3. Fig. 4. Damara ex Novæ Hollandia. Sanramundo secundæ Chylis foliis. Deze nieuwe soort wierdt eerst van Amboin overgezonden door Mr. Rumphius onder den naam van Damara, te weeten tweederley soorten/ de eene met lange smalle/ styve bladen/ en de andere met korter en breeder. Van de eerste vindt men gemeld in Mr. Petivers Centuria, P. 350. met den naam van Arbor Hortensis Javanorum foliis viscè angustifloribus aromaticis floribus, spicatis stamineis lutescentibus. Mus. Pet. Als ook in Mr. Roys Aanhangel van zyne Historie der gewassen/ nu onder de pers. Deze is van de zelve soort/ 30 in bloem als vrucht/ schoon zeer veel in bladen verscheelende. De bloemen zyn draadig/ en van een krupd kleur/ groeiende tusschen de bladen/ die kort/ en bykans rond zyn/ zeer styf en geribd van ondere/ van boven donker groen/ en onder bleek/ staande by paaren heel dicht by een/ krupswyze/ 30 dat ze den steel bedekken. De vrucht is 30 groote als een peperhoorn/ byna rond/ droog/ en taai/ met een kuiltje boven aan/ waar in eenige
zwart

Gewassen die men in Zee vindt, dicht by Nieuw Guinee.

PLANTAE INDICAE

zwarte zaadtjes zyn. Als men dit gewas zonder de zaadbaadtjes ziet / zou men meenen dat het een Erica of Sanamunda was. De bladen deezer plant zyn van een zeer kruidige smaak.

Tab. 4. Fig. 1. Equisetum Novæ Hollandiæ frutescens foliis longissimis. 't Is twyfelachtig of dit een Equisetum is of niet. 's Is waar het t'zamenboegsel der bladen komt best met die soort overeen / zynde met leden aan een ijsgehecht / het welk alleen die soort eppen is. De langste zyn ontrent van negen duym.

Tab. 4. Fig. 2. Colutea Novæ Hollandiæ floribus amplis coccineis, umbellatim dispositis, macula purpurea notatis. Welpl'er geen bladeren aan deeze plant zyn / valt het zwaar te zeggen tot wat soort ze epgentliks behooren. De bloemen gelijken zeer wel naar de Colutea barbæ Jovis folio flore coccineo Breynii, van dezelfde scharlaken kleur / met een groote hoog purpere vlek in het vexillum, maar veel grooter / komende alle upt het zelfde punt voort.

Tab. 4. Fig. 3. Conyza Novæ Hollandiæ angustis Rosmarini folijs. Deeze plant is getakt / en schijnt houtachtig te zyn. De bloemen staan op zeer korte steeftjes / spruypende upt den boezem der bladeren / die van satsoen zyn als Rosmarin / doch kleyn. De smaak is bitter nu 't gedroogd is.

Tab. 4. Fig. 4. Moho Insulæ Timor. Dit is een misselph gewas / gelphende naar geen soort die tot nog toe beschreeven is. Het blad is bykans rond / groen van boven / en wittachtig van ondere / met verscheidene vezelingen aan de steel. Om de rand is het als de Cotyledon aquatica en Faba Egyptia. De bloemen zyn wit / en staan op enkelde steeltjes als een Stramonium, maar in vier punten verdeeld / gelph ook het Perianthium.

Tab. 5. Fig. 1. Fucus ex Nova Guinea Uva Marina dictus, foliis variis. Deeze mooghe Fucus is dicht bezet met bosjes / die door een vergrootglas rond / en met ledere / als zaadbaatsjes / schynen te zyn. Behalve deeze zyn 'er nog andere breede bladen / voornaamelyk aan 't uiterste van de takken. De blaatsjes zyn rond / van grootte als in de print.

Tab. 5. Fig. 2. Fucus ex Nova Guinea fluvialis Pisanæ J. B. folijs. Deeze planten zyn zo veranderlyk van bladen / dat menze nauwlyks onderscheyden van de voorige kan achten. Op sommige plaatsen zyn eenige smalle korte bladen of zaadbaatsjes; 't welk my doet denken dat dit gewas van dezelfde soort is als 't voorige / doch niet in dezelfde staat geplukt. Ook komen de breede bladen in satsoen en kartels overeen.

BESCHRYVING

Der

V I S S C H E N

In de Plaatē 2 en 3 afgebeeld.

Plaať 3. Fig. 5. Deze visch is een soort van een Conyn / en komt vry wel overeen met de figuur in Tab. 3 van 't Aanhangsel van Mr. Willoughbys Historie der visschen / onder den naam van Gurabuca: doch daar is eenig verschil in de binnen van Piss's figuur van de Guarapucu.

Plaať 3. Fig. 4. Dit gelykt naar de figuur van de Guaperva maxima caudata, in Willoughbys Ichthyol. Tab. 9 23 en naar de Guaperka van Piso; doch echter komt het in allen deele met die figuur niet overeen.

Plaať 2 Fig. 2. Daar sijn twee soorten van Bruynvisschen / de een met een lange snuyt / en deze is de Dolfin der Grieken: de ander is die met een ronde smoel / welke men meent dat de Phœcena van Aristoteles is.

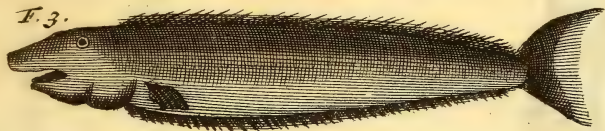
Plaať 2 Fig. 7. Dit is de Guaracapema van Piso en Marcgrave, by anderen genoemde de Dorado. Men vindt die afgebeeld in Willoughbys Ichthyol. Tab. O. 2. onder den naam van Delphin. Belgic.

Plaat. 1.

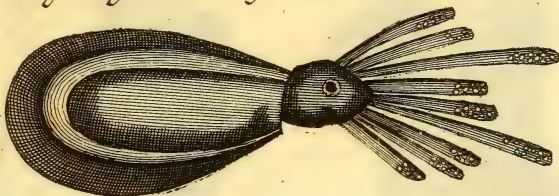
Een visch gevangen op de kust van Nieuw Holland.

F. 3.

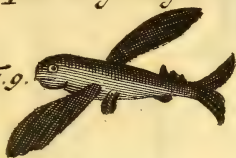
Een Cuttle gevangen dicht by Nieuw Holland.

F. 8.

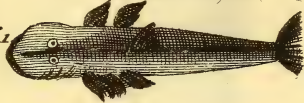
Een vliegende visch in
de open zee gevangen.

F. 9.

De Monnik visch.

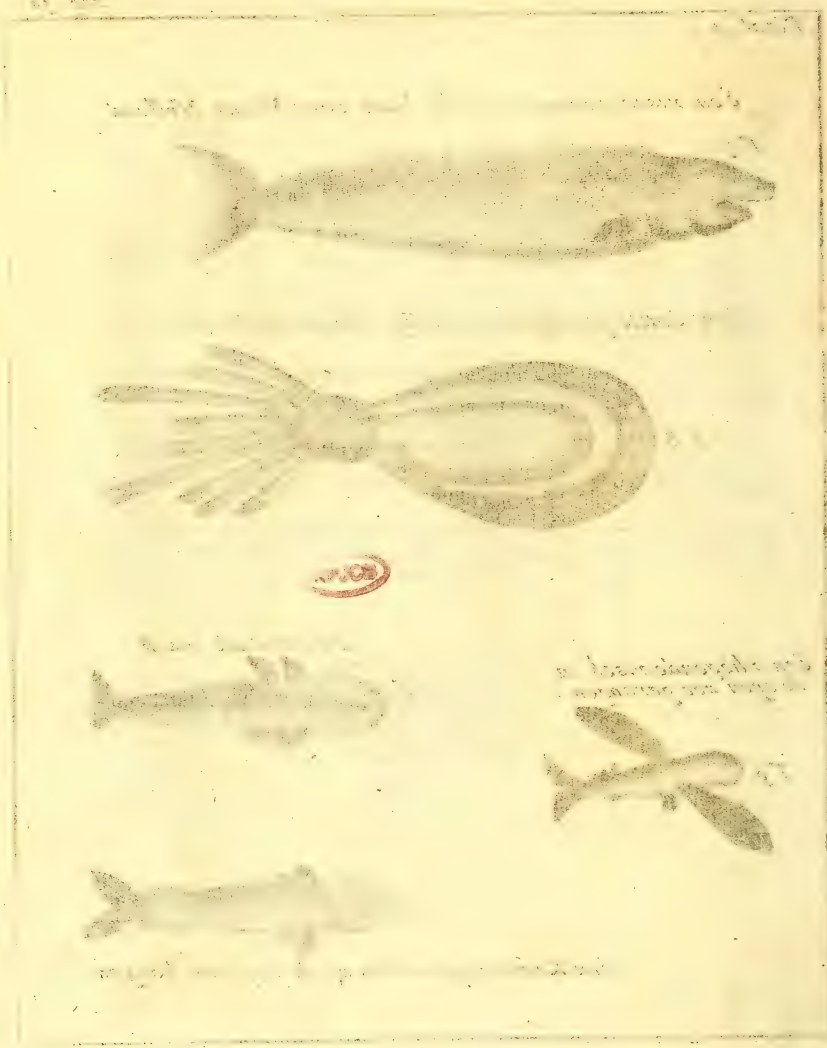
F. 1.

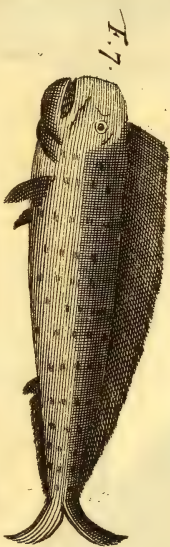
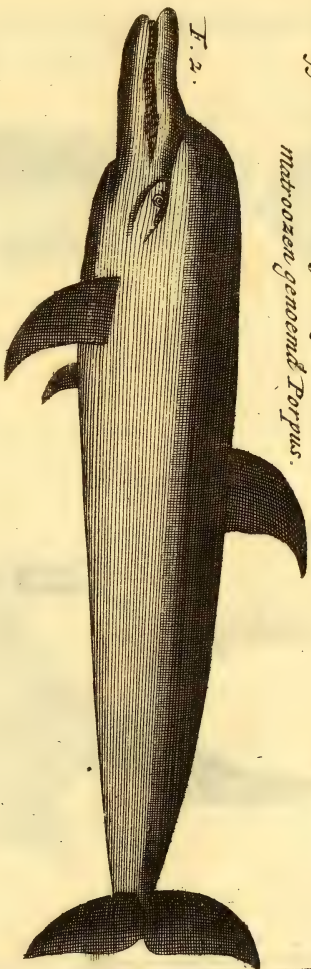
F. 6.

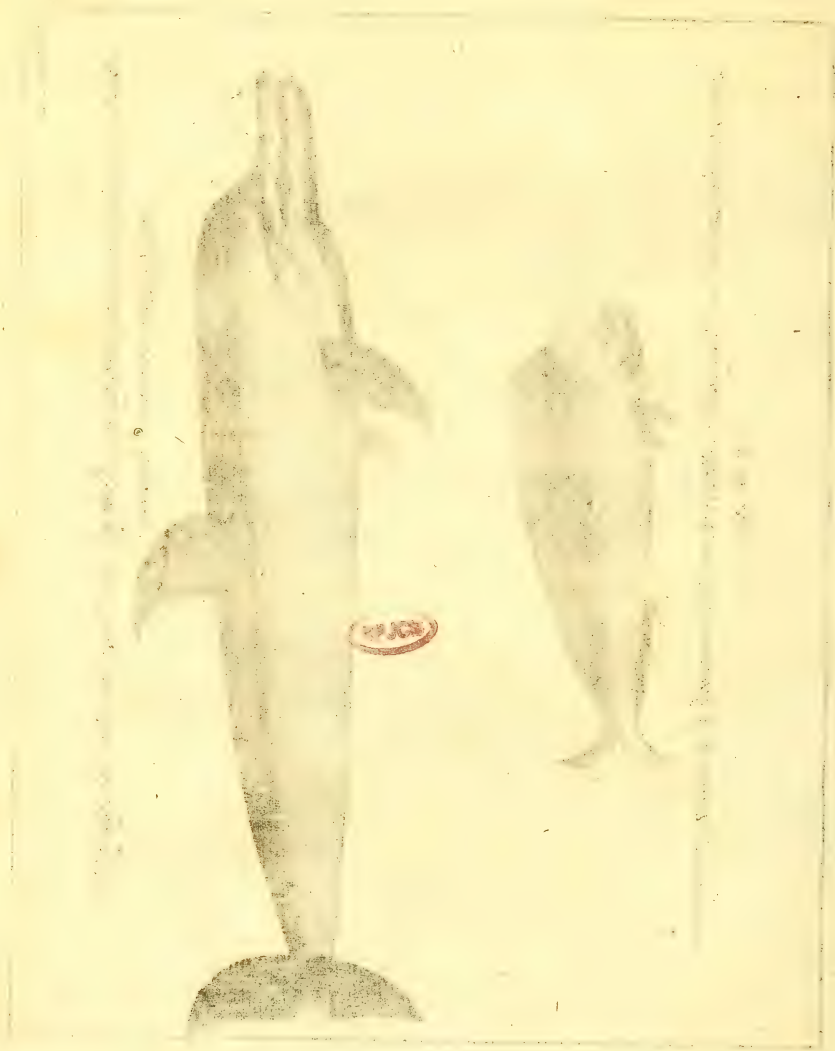
Een Remora gevonden op de rug van haayen.

De Doffyn den aalvanden, gevangen dicht by de Linie, en door de Engelfche
matvozen genoomd Porpus.

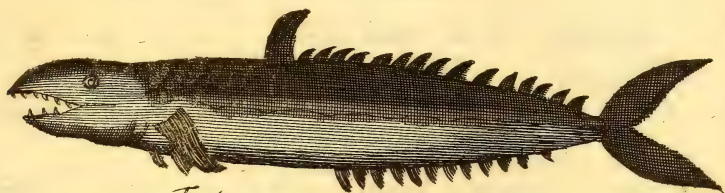

Een Doffyn, zo als de Engelfche matvozen die gemeenlyk noemen, gevangen
in de open zee.

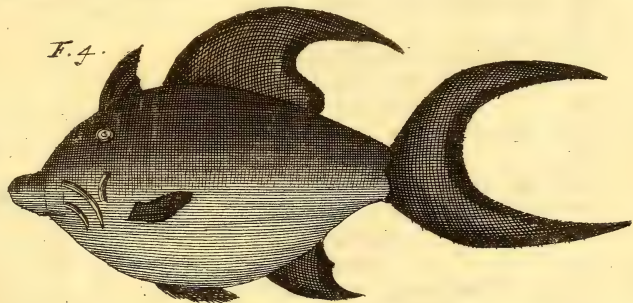

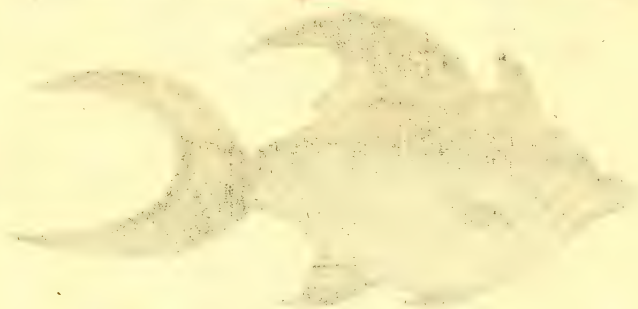
Plaat . 3 .

*Een visch gevangen op de kust van Nieuw Holland, en gerekend
onder de soort van Tonynen*

Een visch by de Engelsche Matroozen genoemd een Oud wyf.

B L A D W Y Z E R

Der

Voornaamfte Zaaken.

A

		—	Komt aan de Kanariſche eylanden.	2
		—	Komt aan de eylanden van Kabo Verde.	8
A	Brohlos , een ondiep- ic.	53	Vertrekt van daar.	18
	Alcea.	72	Paffeert de Linie.	18
	Allegrance.	2	Komt in Braſilie.	20
	Amphisbena.	33	Raakt in moeite met zyn volk.	20

B

		—	Zet eenen van zyne Officieren aan land.	36
		—	Vertrekt van daar.	38
B	Ahia de Todos los San- ctos.	21	Befpeurt ongewilligheyd in zyn volk.	38
—	Befchryving van de Stad Bahia.	22	Komt dicht by de Kaap.	42
	Baſterd Kokosboomen.	27	Preyt een ſchip.	49

C.

		—	Komt by Nieuw Hol- land.	53
		—	Steeckt weer in zee.	54
		—	Laat zyn ſchip ſchoon- maaken.	58
C	Achora d'Agua.	34	Gaat aan Nieuw Hol- land aan land.	64
	Colutea.	73	Pooft eenen van de Wil- den in zyne magt te bekomen, doch te ver- geefs.	56
	Conyza.	73	Kan geen verſch water daar bekomen.	67
	Criſta Pavonis.	71	Zeylt na Timor,	69

D.

		—	Komt te Batavia.	69
D	Ammara.	72		
	DAMPIER vertrek uyt			
	Duyns.	1		

K 2

Aan

B L A D W Y Z E R.

— Aan de Kaap van Goede hoop.	Guanôs van Nieuw Holland.	56
— Lydt fchipbreuk by 't eyland Afcenfion.		69
— Komt weer in Engeland.		70
Dog-vifch.		63
Doortogt by Nieuw Holland vermoed na de Zuydzee.		61
Draagtuygen of hangmatten in Brafilie.		26

H

H Aaijen.	56
Handwerkslieden in Brafilie.	26

I.

E.

E Quiferum.

St. Jago (een Kabo Verdes eyland.)	13, 14
Jasminum Brafilianum.	71
Jemma (een vogel)	31
Jeneta (een vogel)	32
Jenipapa, (een vrugt.)	29
Ingwâ (een vrucht.)	30

F.

F ilix Brafiliana.	71
Fogo, een eyland van Kabo Verde, kan men 7 of 8 mylen verre zien.	17
Fucus.	71, 73

K.

K Aap Finiftere.	2
Kabo Verde Eylanden.	7, 8, 14, 15

Kanarifche eylanden, — Befchryving derzelver.

G.

2, 3, 4, 5, 6, 7

Kasjuw, een vrucht.

Kattoen of Watte, hoe het

groeit.

Kattoenbloem.

Komefferie, een boom.

Krufia (een vogel.)

Kuft.

G Allina Pintada.	11
Gevogelte ontelbaar	by
een doode Walvifch.	40
Guitteba, een boom.	27

BLADWYZER.

Kustwinden by Nieuw Hol- — Heeft veel Walviffchen
land. 60 op de kust. 59

— Kustwinden aldaar. 60
L. — Gewassen op Rozema-
ryn-eyland. 62

L Aguna. 4 — Sterke zeewinden op die
Lancerota. 2 kust. 63

— Inwooners. 64
— Zyn zeer schuw. 65
— Raaken handgemeen met
een van 't fcheeps-volk. 65

M Ayo. (een eyland van — Hunne Overfte. 66
Kabo Verde.) 8 — Hunne leeftogt. 66

Merikafa (een vrucht.) 30 — Het land met een reeks
Moho. 37 van Zandduynen ge-
Miniota (een vogel) 12 boord. 67

Minuutlyn, moet zeer naauw- — Gesteltenis verder land-
keurig behandeld weezen waard in. 68

— Landdieren, Gevogelte,
en Vifch aldaar. 68

Mifthoopvogels. 42

Mönniken-vifch. 63

Mungaro (een vrucht.) 30

Musterandcova (een vrucht.) 30

O.

O — Officier zeer weerspanning.
17, 18

N. — Wordt van 't fchip ge-
zet. 39

Oratavia. 5

N Oddy (een vogel.) 64 — Otte (een vrucht.) 30

Noordwefte winden aan — Oude Wyven (zekere vifch.)
de Kanarifche eylanden. 5 63, 68

Nieuw Holland. 55

— Gewas aldaar. 55

— Sjarksbaai. 57

— Hoedaanigheyd van 't
land. 58

P.

P — Almbeeziën. 30

K — Papa (een vrucht.) 16
Pe-

B L A D W Y Z E R

Petango (een vrucht.)	30	Verdona, zekere Wyn.	5
Petrel; (een vogel.)	40, 41	Vermiatiko, een boom.	27
Petumbo (een vrucht.)	30	Vlaa-appel.	15
Pintado, een vogel.	41	Vogels vliegende ontrent de Kaap van Goede Hoop.	41

R.

Voorbooden van een storm. 50

R Abek (een vogel.)
Rapuntium.
Recinoides.
Rozemaryn-eyland.

12
71
71
62

W.

S.

S anta Cruz.
Sapiera, een boom.
Scabiosa.
Schildpadden.
Sjarks baai.
Snappers (zeker visch.)
Solanum Spinosum.
Storm op zee.
Suyker, hoe gezuuyverd.

W Alvisschen zeer veel op
de Brasiliſche kust.
Walviſſchen op de kust van
Nieuw Holland. 59
— Maaken een yslyk geraas. 59
Westelyke winden ontrent de
Kaap. 51
Winden op de Brasiliſche kust. 37

24

Z.

T.

T Asmans kaart verbeterd.
Tekens dat men niet verre van
land is.
Teneriffe.
Tresabo.
Tweekoppige Slang.

61
52
2, 7
28
33

V.

V Ariatie, Tafel daarvan.

44

Z Eeschildpadden, drierder-
ley slach. 34
— Zyn gezond om te eeten,
en verzuuygen het lig-
chaam. 35
Zee-winden zeer sterk. 35
Zoutkorling, hoe die ge-
schiedt. 9
Zoutpan op 't eyland.
Zoutſchuyten. 9
Zwarten zeer talryk te Bahia in
Brazilië. 26
Zyde

B L A D W Y Z E R.

Zyde kattoen.
Zeefchildpadden van

10,28

200 pond.

Zuurfop, zekere appel.

57

29

E Y N D E.

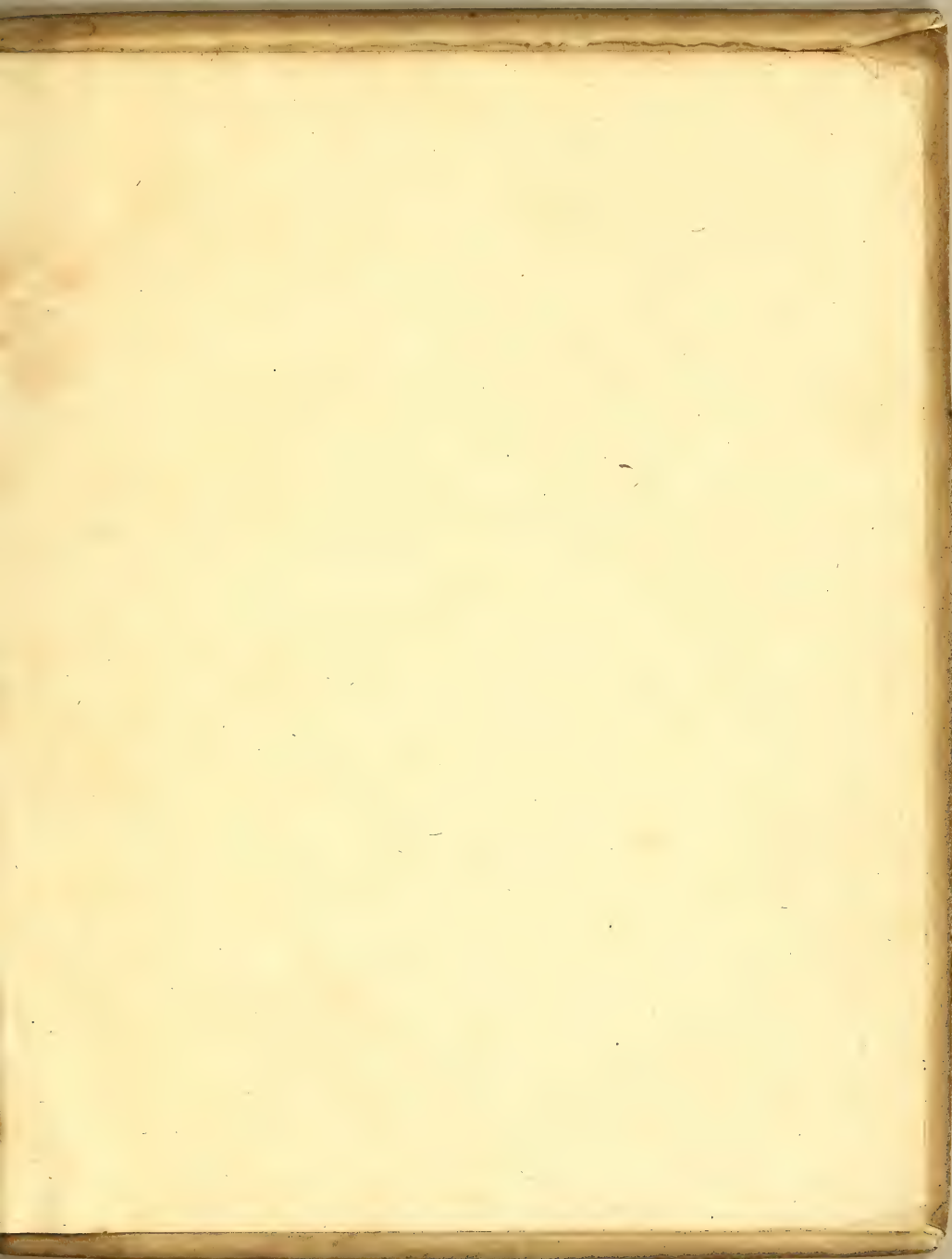
1794
1795
1796

DEAD END

1797 1798 1799

1800 1801 1802

474

D 717
D 1667

~~D717~~

~~D1662~~

~~D717~~

~~D1661~~

D717

D1661

